1818. máj. 17. gyalogosan indult
Olaszországba s jun. 17. érkezett
Rómába. Thorwaldsen, a hi-
res dán szobrász egy proba-
munka készítésére műtermé-
be fogadta. Itt favagta első
szobrunivét a Fekvő Vé-
nust [minta nélkül egye-
nesen márványba. Ezt a mű-
ve szerezte meg Kaunitz A.
osztrák magyar nagykövet fele-
tégének rokonszavét, kinek
közbenjárására lakást ismű-
hetyt kapott a követség romai
palotájában, a Palazzo di
Veneziában. Azután Csokonai
nell szobrát mintázta, előbb a gyag-
ban, sezt látta Széchenyi
István gr. munkor romai
tartozkodása alkalmával
Thorwaldsen műtermét
meglátogatta. A szobor nem
tetszett Széchenyinek, F.-t
tehetségtelennek tartotta. –

4 Bár Róma műemlékei-
nek meglehintésénél F. szol-
gálatait két hétig ~~igénybe~~
~~ellenszolgáltatás nélkül~~ igény-
be vette, pénz vele, ~~és~~ szemvérzeté-
vel rokonszenvezni nem
~~sem~~ tudott. A Czekonai-
zobor márvanyba faragása
után megenyhült vele szem-
ben Thorwaldsen rideg nyaga-
fartása s ettől kezdve, míg
F. Rómában élt, sűrűn
kapott megbízást ~~tőt~~ mestere
gipszobrainak márvanyba
faragására. F. a műhely
legjobb olasz márvanyfaragói-
val egyenlő díjazásban részesült
de ezt ~~nem~~ amiatt szerette, napszámosnun-
kának lehúrtitte, s szabad
idejelen Canova műterében
képezte magát. 1919. tava-
szán József nádor vendége római idő-
zése alatt volt Thorwaldsen
~~vendége~~ mek, ~~s akkor~~ ~~Thorwaldsen~~ aki ~~fel~~
figyelmét F.-re, akinek

[s a római lépzőművészeti
akadémiát = latepata-

[1821 tavaszán Th. kedvező vélemenyére

három évi római tartozkodás-
ra évi 350 ezüst frt ösztöndi-
ját biztosított. 1819 végén és 1920
elején két hónapig Esterhá-
zy liggel Nápolyban és környé-
kén járt. Rómába való vissza-
térte után kezdett a Pásztor-
lány (A szépmesterségek
kezdete) tervével foglalkozni
melynek kivitelehez 1820 ő-
szén fogott. A szobor tervét
a nádor elfogadta, további
két évi római tartozkodás-
ra kötelezte F.-t, lejárt
ösztöndiját megujitotta, sajabb
két évre bocfitra emeltetel.
A Pásztorlány 1822. nyarán
készült el s a Csokonai mell-
szobrával aug. 14. küldte
Budára, hol a két szobor
a Királyi palotaban volt
kiállitva. ~~A közönség és~~

Egy hónapi gyaloglasutan
1818 juniusában erkezett Ró-
mába, ahol Thorwaldsen
hires dán szobrász egypró-
bamunka készitésére mű-
termébe fogadta. Itt faragta
egyenesen márványba első
szobrművét a Fekvő Venust.
Azután Csokonai mellszob-
rát ~~mintáz előtt egyagba,~~
~~majd márványba~~ kiszi-
tette mintára. Ezzabor
márványba faragása
utan Thorwaldsen rideg
imagatartása [megenyhult
s amig F. romában ta-
mult, s gyakran kapott
megbizást mestere gyfiz
szobraiznak márványba
faragására. Szabad i deje-
ben a neki rokonszenve-
sebb Canova műtermé-
ben képezte magát s a
római képzőművészeti
akademiát is látogatta

[vele szemben

Feladó: Dr. Vaskóczy István-nej

Lakása: Mezőszilas

Fejér. m. Petőfi-u. 64.

dr. Szentiványi Gyuláné részé

Budapest.

XI. Lágymányosi-u. 16

1819. tavaszán római idő-
zése alatt József mádor
volt vendége Thorwaldsen-
nek, aki felhívta figyel-
mét Ferenczyre. A má-
dor három évi római
tartozkodásra évi 350 cnát
fotos biztosított nek.
1820-22. készítette a Pász-
torleány (A szép mesterség-
ek kezdete) c. művét,
s 1822. nyarán Csokonai
szobrával egyre elküldte
Budára; ahol a két szobor
a királyi palotában
volt közszemlére téve.
A közönség és a sajtó nagy
elismeréssel fogadták a fia-
tal m. szobrász művét

~~a [illegible] nagy [illegible]~~

~~Fogadták~~. A pesti szobrászok
többnyire neinet kőfaragók
voltak, akik leginkább
homokkőben dolgoztak. F.
fehérmárványszobrai bánulat-
ba ejtették a pesticket.

A nádor a Pásztorlemyt
a Nemzeti Muzeumnak, F. a
Csokonai-szobrot a debrece-
ni kollégiumnak ajándékozta

Egyelőre még Romában maradt. Rudnay primás (megbízatott) ~~[illegible]~~ cherub szobrokat mintázol, s ~~tervet rajzolt~~ az esztergomi főszékesegyház részére. Majd elkészítette VII. Pius ~~[illegible]~~ érmét, melynek egy ezüst és bronz példányát külön kihallgatáson nyujtotta át a pápának, ki egy arany és egy ezüst éremmel viszonozta a művész figyelmét.

Oromdomtörünt tervezett

a ~~körben megnyitott~~

1824. lejárt a nádori ösztön-
dij, de Vay Ábrahám arra
kötelezte magát, hogy ~~hajlan-~~
~~ni~~ három éven át évi 1000 vált-
ft ösztöndijat ad~~i~~, ha három
évig Rómában ~~marad~~ tanul. meg
F-t azonban a honvágy haza
hozta 1824. Anconán, Fiu-
mén és Bécsen át hazajött.
Nagy tervekkel érkezett, meg
akarta teremteni a magyar sz-
obrászatot, szándéka volt meg-
alapitani a m. szobrásziskolát
s felkutatni a szobrászat a-
nyagát, a m. márványt.
1824. november közepén
Budára érkezett, ~~hol Sándor~~
~~Mórc gr. szentgyögyteri pálo-~~
~~tájában kapott szállást~~. A
főváros vezető körei örönn-

fogadtak s gondoskodtak
foglalkozlatásáról. Mindenek-
előtt megfelelő ~~kere~~ (marvanyra) volt szuk-
tége. Kutatott Csetneken,
Tiszolcon, Szászkán, Moldván
Dogmácskán végül nagy évi
~~kürködés~~, ambefeletti fára-
dozás és harcontalan költe-
kezés utan Ruskiczán fefe-
dezte a m. márványt.
~~1828 ozután Budán kiegyé-~~
~~fogott gyűszban elkezdett~~
~~szobrának~~ nagyszerűek már-
~~vanyba faragásába.~~
1828 - 38. ~~Budán~~ ~~sokat dol-~~
~~gozott~~. ~~Arcképszobrok~~ (márvanyba faragott), Portrét,
egyházi szobrok, tiszemlékek,
emlékszobrok kerültek ki mi-
helyéből s anyagi jöletet biz-
tosítottak vészere. 1832. Fóton
egy szőlőt, 1834. Budán
az Országház n. egy bázat

vett 12000 frton, melyet mütérem céljaira átalakított.
Nem zárkozott el a társas élettől, bejáratos volt a legelőkelőbb szalonokba s az írók körül Döbrentei Gábornál s az ő körébe tartozó írókkal, főleg Fáy Andrással barátkozott. Barátai köze számíthatta Kazinczy Ferencet, Vörösmarty Mihályt, s az akkori (m) írók és tudósvilág számos tagját. Döbrentei a Közhasznú Esmeretek Tára munkatársai köze is bevonta s a művészeti cikkek fordítását és átdolgozását bízta rea. A M. Tud. Akadémia 1832. levelező tagjává választotta. ~~1839~~ tá-
ján ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~

A szobrász, akinek ~~[illegible]~~
a rajz volt az egyik legse-
bezhetőbb oldala. 1836. egyéb
elfoglaltság hiám, Társadal-
mi Kötelezesek címen mü-
lapokat tervezett és adott
ki. ~~Belebukott~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ Belebukott.
~~[illegible]~~ 1839 tájan pedig
más alig akadt munkája.

Az egyre ritkulo,
~~Megrendesek~~ hiányában régi ter-
vein a magyar jelesek
szobrsorozatán dolgozott
(Festetics Antal, Prónay Sán-
dor, Beöthy Ödön) stb.
(portrei)

Tizenötévi ill tartózkodás alatt elmult az iránta eredetileg megnyilvánult lelkeredés a magas pártfogós lassankint elhaltak, s az új maecenások ízlése megváltozott. Az öregedő F. bizonytalan helyzete 1890 felé arra bírta barátait, hogy valami országos megbízást szerezzenek számára. Fáy András és Tolya József kezdeményezésére így alakult a művész fölsegélésére az a társaság, amelynek célja F. által hazai fehér márványból ~~emelendő~~ nagyszerű emlékek emelése volt; s nely ez emlékek közül Hunyadi Mátyás szobrát felölte ki legelsőnek.

A tarsaság országos propagandába kezdett s gyűjtőiveket bocsátott ki. Hogy megélhetését biztosítsák, a Nemzeti Muzeum képzőmű vészeti osztályának őrévé akarták kinevezetetni. A pozsonyi országgyűlésen a követek táblája hozzájárult a kinevezéshez, a főrendeknél azonban elbukott a javaslat. Külföldi sikerrel probálta megingott tekintélyét helyreállítani s elküldi pályatervét a prágai Ferenc császár emlékszobor pályázatra. A pályázaton más tervét fogadtáz el s rajzait és tervleírásat 1870. vmiza-kültek. A Mátyás-szoborkörül itthon hírlapi háboru

kerekedett, melyben szigorúan
bírálták egész működését.
Éles hangú cikkben védekezett, de ezzel meg jobban el-
rontotta a dolgát. Ilyen lel-
ki állapotban készítette el a
szobor tervrajzát és műlei-
rását. Mátyás (római ru-
hás lovas szobrat antik) római
sírhamarára emlékeztető,
kívül belül dombor művek-
kel díszítendő alapra
tervezte s a költségeket
százezer forinban állapi-
totta meg. A szoborbozottság ~~[illegible]~~ a
rajzott rézre metszette s
országos az terjesztette. Az
kezdetleges rajzot ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~Erre elkészítette a szobor~~
sok gánes érte.

~~gipszmintájat~~ Sokan al-
kalmatlannak találták öt
a feladat megoldására,
és Schwanthaler mün-
chemi szobrászt ~~ajánlottak~~ megbízásat.
Barátai biztatására a Pesten
működő Marco Casagran-
de készitetett több tervet
a Mátyás szoborra. Sőt a
fiatal Alexy Károly is jelent-
kezett egy Mátyás szobor
tervvel. Közben Ferenczy
gipszmintát készitett, sőt
a szobor domborműveit
~~is megmint~~ eredeti
nagyságban megmintaz-
ta és gipszbe öntötte.

1842. a bronzöntés elsaja-
titása céljából Olasz-~~és~~ és
Németországban, valamint
Ausztriában járt s Athon
ércöntőműhelyt állított fel:
melyben a Mátyás emlék
két dombormüvét bronzba
öntötte. A gyűjtés azonban végleg
elakadt, a szobor nem kett-
let ~~sem~~ az uralkodónak,
sem az ~~arisztokraciának~~
országgyűlésnek, a Mátyás
szobor ügye végleg elhullott.

1845 Romában való tar-
tozkodása alatt gyűjtött
nagyértékű reneszánz bron-
zait a Nemzeti Muzeum
számára való megvétel cél-
jából felajánlotta a nádor-
nak. De a vétel pénztiány
miatt nem ~~vál~~ történhe-

bott meg. Házát eladta, ados-
ságait kifizette. A mi könyen
szállitható volt, össze csoma-
zolta s 16 szekéren Ruma-
szombatba küldé. Ámít
terjedelme vagy amjagának
csekély értéke miatt nem
tudott elszállitam 1846.
aug 28 munkásaival együtt
ő maga törte össze. Ezután
meg egy idéig Pesten
maradt, készitek egy utol-
tó muntat a Mátyás em-
lekről, melyen a főala-
kok a meg sennisi tettől
eltérően magyar diszben
abrázolta. 1847. elején
elbucsuzott barátaitól

s elindult Rimaszombatba
a „számüzetésbe". Elésének
utolsó tíz esztendejét
kis kerti mütermében
övei gondos kodásából
gomokalanul töltötte.
Szobrászkodott, majd
a vez árjától hajtott
hajogépet szerkesztett.
Itt készítette az Akadé-
mia megbízásából
Kazinczy és Kölcsey
mellszobrait. Az előbbit
Marschalko János pesti
szobrász fejezte be, a
másik befejezésleml
Unaradt. 1853-ban
fogott Forray Iván gróf

Nagy érdeme, hogy felbeltett
Kortarsai ezdeklödéset a müvész
iránt, elő keszitette ~~el~~ a kalajt
az utána következők
részére:

Félfedezte ~~az első~~ a
magyar szobrászt, aki-
ben elöször lobogott
fel a magyarság
szobrászi tehetsége

[illegible] szobrászi tehetsége

Sirem lékének elkészítésé-
hez, melyen Izsó Miklós-
sal, aki mint egyszerű
kőfaragó került hozzá
3 szegdolgozott. Hatvanót é-
ves korában hunyt el s a
maga faragta szarko-
fágba helyeztek örök
nyugalomra a rimaszomba-
ti temetőben. A ~~kőfaragó~~
~~fedelén~~ Kivaisága sze-
vint Euridike szobra ~~[illegible]~~
gált, s melyet legjobb
művének tartott. Az
Akadémiában Fay Andrei
tartott felette emlékbe-
szédet.

Izsóban ő fedezte azt a mu szobrászt, aki-ben elismerő elismerő tehetsége [illegible]

sírjára helyeztek

Haldoklo

az 1847 iki rimaszombati tűzvész ben tönkre ment

A művész hagyatékát
egy félszázaddal
később 1903. unokahu-
ga. özv. Janosdeák And-
rásné ajándékozta az
állannak s ennek fejében
a kormány Meller Simon-
nal megvatta F. életrajzát
egyik művészeti öröltöndi-
jat rola nevezte el s
intézkedett, hogy F. emlé-
hez hozzá méltó emlék
jelölje. A kormány meg-
bizásából Sándy Gyula
építész terve szerint a ri-
maszombati ref. templom
oldalában megépítettek
F. sírházát s ebben már-
vány szarkofágba tettek
a művésznek a rimaszom-

bati temetőben 1909 nya-
rán exhumált tetemeit
a márvány koporsóra fe-
dőlapként rátettek a F.
sírjából napvilágra ke-
rült és a törmelékekből
Ilevessy Pál festő és Szé-
kely Károly szobrásztól
~~[illegible]~~ helyreállítok Hal-
dokló Eurydike szobrot
a sírház külső részén
pedig elhelyeztek F. Va-
szary László mint-
ázok carrarai már-
vány mellszobrát (1919
elpusztult) 1909 szept
26 országos ünnepség
keretében a Korány Kegyi
selője átadta a sírem-
léket átadta a ref.

egyháznak s az alkalom-
mal Beöthy Zsolt egye-
temi tanár az Akadé-
mia megbízásából
vellatta F. életet és mun-
kidéset
F: 80 darabból álló bronz-
szobor gyűjteményét, melyet
1818-24 közt római tar-
tózkodása alatt szerett
a Mátyás szobor ugyének
bukása után 1846 fela-
jánlotta 2000 pengő
fornitért a Nemzeti Muzeum-
nak. Kérelmét fedezet
hiányában elutasítottak
A gyűjtemény Kimaszem-
batba került és évtizede-
ken át tádaba csoma-
golva rejtőzött. 1913

öszén a művész unoka-
hugának lányai Bpestre
szállíttatták a m. állam-
nak ajánlottak fel vételre.
A tárgyalások eredmény-
nyel végződtek s a gyűj-
temény a szépművészeti
Muzeum tulajdonába
került A rendkivulér-
tek gyűjteményben egye-
betlenül a florenci quat-
rócentónak két elsőran-
gu termeke Europa elrab-
lása (valószínűleg Bertol-
do di Giovanni műve)
s a Putto delfinnel (
Verrocchio tanítványa-
nak alkotása), a Tri-
vulzio - síremlék

lovasszobor vázlata,
állítólag Leonardo da Vin-
ci plasztikai munkája. O-
roszlán puttóval (Riccio
műve), Faun és Faun-
nő, Herkules és a kentaur
(Giovanni da Bologná-
tól, két igen ritka né-
met renesszánsz bronz-
szobor és R. Donner két
kiváló olomdom bornmű-
ve stb. A gyűjtemény me-
gas szinvonala tanubi-
zonysága F. kiváló mű-
veszi érzékének. F. bron-
zgyűjteménye ~~[illegible] Bod~~ ínek mű-
veszi értékéről Bode is
nagy elismerésel nyi-
latkozott.

Ferenczy első magya-
ték kiállítását 1882.
Rimaszombatban rendez-
ték; azóta egyes munkái
számtalan reprezenta-
tivo és egyéb kiállítás-
ban szerepeltek.

Ferencz István
szobrász

Der Ungar 1843. okt. 24.
(R-y: Welt-Telegraph. ~~Temesvár~~.)

Kalmár

Ferenczy István
Szabrász

Der Ungar 1843. dec. 11.
(Pesth-Ofner Notizen.)

Kalmár

Ferenczy István
szobrász

Der Ungar 1844. apr. 29.
(Pesth- Ofner Notizen.)

Kalmár

Ferenczy István
szobrász

ber Ungar 1844 aug. 7.
(Pesth. Ofner Notizen.)

Kalmár

Ferenczy István
szobrász

Der Ungar 1844. aug. 24.
(Pesth-Ofner Notizen.)

Kalmon

Ferenczy István
szobrász

Ber Magyar 1844. nov. 30.
(Vom Pesther Künstlerverein)

Kalmár

Ferenczy István
Isobrais
cród
Olaymagykult
246. l.

Ungvár

Gaár Béla kenyérgyár, Ungvár
Széchenyi tér 5. 3–68
Jókai-u. 37. 3–79

Veszprém

Albrecht sütőüzem t. Erdei József
Veszprém 1–23
HIRT MIHÁLY sütőde Veszprém 3–76

Zenta

Kurfis Mihály sütőmester,
Zenta, Bartóki-u. 44. 60

Penzlók.

(Lásd szállodák és üdülőtelepek alatt is.)

Balatonfüredfürdő

Astoria Pensio, cégtul: Niederecker Ferenc Balatonfüredfürdő 1–03

Budapest

ANDRÁSSY PENZIÓ az Operánál
Központi fűtés, hideg-melegvíz.
Budapest, VI. Andrássy-út 21.
Szobarendelés: I. em. tel: **226-251**
Lift — III. em. telefon: **427-129**

ASTOR Penzió,
Budapest V. Mérleg-u. 2., Gresham palota. Közp. fűtés. Kilátás a Dunára. Hideg-meleg folyóvíz.
Tel.: 381-523

Balkányi I. dr-né, leányotthon urileányok részére. Bpest Sándor-u. 46. 149-986

Bellevue pensió. tul. Szalay Sándor. Budapest, V. Géza-u. 3. Parlamentnél. 114-088

BELVÁROSI PENSIO Apponyi-tér-nél. tul.: Márffy E-né
Bp. IV., Veres Pálné-u. 10. **383-565**

Elysée penzió
Rozmanith László
Falk Miksa-u. 6.

Erzsébet Pensio tu
lovits Sándorné d
Bp. IV. Váci-utca

Favorite Pensio. tul.
debó Gyöngyi. Bp.
tófi Sándor-u. 16.

Gizella Pensio Budá
IV. Harisbazár 6.
város. 187-309

GRIMM PE
Bpest, Vigadó-u. 2. A po
korzó közepén. **381-535,**

GRÓBEL PE
BPEST, V. KOSSUTH LAJO
Előkelő családi otthon a v
szebb helyén. Legmodernel
dezés, központi fűtés, hide
legvíz. Fürdőszobás, balko
bák remek kilátással a D
az Országház-tér parkjára. Mé
Tel.: 124-633, 12
Minden szobában tele

Imperial Vendégot
tul: K-né deteri
Teréz. Bp V Szt Is
krt 10

***Jármay*-Villa-Pe**
Sváb (Széchenyi) h
m. Budapest, XII.
út 1. Összkomfort. K
vérek vezetése al

Kövessy penzió,
XI. Budafoki-út 9/11.

Krakovits Miklósné
özv. pensioja, Bp
Kossuth Lajos-u.

Kristóf-Pe
Tul.: Somogyi Oszkárné,
Margit, Bp. IV. Kristóf-tér 2.

NYOMTATVÁNY.

Nagyméltóságú
Méltóságos
Nagyságos

MEGHÍVÓ

A

MŰEMLÉKEK ORSZÁGOS BIZOTTSÁGÁNAK

19 ..... évi ..... hó ..... n ..... napján

.....

délelőtt / délután ..... órakor megtartandó végrehajtó-bizottsági / rendes / albizottsági ülésére.

Tárgy: .....

Elnök megbízásából:

.....

Hornyánszky V. R.-T. Budapest.

Ferenczy István

nebrán

ivód

Budinus 133. l.

1455. KÉTOSZLOPOS IMASZŐNYE
teppich, mit zwei Säulen, in gr

1456. SZULTÁN-SZŐNYEG, vörös tü
Spiegel zwei Medaillone. XIX.

1457. KAZAK-SZŐNYEG, vörös ala
rotem Fond drei Medaillone. X

1458. FUTÓ-SZŐNYEG, tükrében pi
kerettel. Perzsa, XIX. sz. —
150×285 cm.

1459. NAGY SZMIRNA-SZŐNYEG,
Smyrna-Teppich, in rotem Spi

1460. NAGY SZMIRNA-SZŐNYEG,
Teppich, mit Palmetten und F

1461. NAGY SZMIRNA-SZŐNYEG,
Smyrna-Teppich, mit rotem Sp

gy médaillon. XIX. sz. — Persischer Teppich, mit
m.

rágosdiszü medaillon, XIX. sz. — Kirmanteppich,
. XIX. Jh. 200×120 cm.

ében fekete alapu medaillon. Teppich mit persischem
it schwarzem Fond. 200×135 cm.

n vörös ciprusdisszel. XIX. sz. — Indischer Seiden-
in Rot. XIX. Jh. 210×120 cm.

nafülkével, szegfüs, kék boltmezővel. XVIII. sz. —
oetnische und blauem Bogenfeld mit Nelken.

ével és kék boltmezővel. XVIII. sz. — Mudschur
d blauem Bogenfeld. XVIII. Jh. 160×128 cm.

lkével, zöld boltmezővel. XVIII. sz. — Mudschur
em Bogenfeld. XVIII. Jh. 160×120 cm.

YEG, fehér fülkével, kék boltmezővel, herati ke-
it vier Säulen, weisser Nische, blauem Bogenfeld und
. Illusztr. XL. tábl.

Ferenczy Istvan

Zobrazy

Narod

La Rosée

50. l.

OLVASD EL ÉS ADD TOVÁBB!

Loholsz, futsz új javak után...

Loholsz, futsz új javak után, kifúj a szél, megázol,
És a meglévő holmidra vajjon, miért nem vigyázol?
Még törekvő emberek is sokszor sárba ragadnak,
Hogy ha ezer dolgod is van, szakíts időt magadnak!
Biztosításod van már rég (jobbat nem is tehetnél),
De manapság **e kis pénzért** mondd, hogy mit is vehetnél?
Ezt az ügyet nem is lehet más oldalról szemelni,
Az értéket nagy sietve jó lesz ma felemelni!!

"Pátria" r.-t. Budapest — 435418

Ferenczy István

zobrazit

úvod

z

Birókeszik

254. l.

261. l.

262. l.

Délmagyarországi hegyvidékének vízrajzá-
hoz adatok VI.182

Ferenczy István

nebrász

cród

Horváth Szentpéteri

231. l.

Ferenczy István
nebrán

cvod
z
Hbl Svajc. 1944

903. Eikejet: márczius 19.

SPIEGEL JAKAB

FÉNYKÉPÉSZ PHOTOGRAPH

NAGY-BITTSE. Trencsén megye.

Nagy-Bittse, 1903. márcz. 18 án

...etes Orsz. Bizottságának

Budapest

...van szerencsém a postán kül-
...ólő nyugtát alázatos köszö-
...

Ferenczy István

Nobrát

Kölcsey Ferenc 1864-ben
Nobrot kapott Szatmárné-
metiben, mely Ferenczy al-
kotása.

Fábián Szatmár

269. l.

MAGYAR
MÉRNÖK- ÉS ÉPÍTÉSZ-EGYLET
BUDAPEST
IV., REÁLTANODA-UTCA 13—15. SZÁM
TELEFON: 9—45.

125 / 1920.

Müemlékek (

tekintet

A Magyar Mé

tár kiadását határozta el,

réből való és velök bármir

vagy alkotandó műszavak és

Egyletünk v

bizottság alkotását határo

egyesületeket, testületeke

Ferency István

1792 – 1856.

l.

Pozsony 1948

31 l.

Budapest,1912.III.23.

Mélyen tisztelt Előadó Ur!

Bátor vagyok 2 nyugtát és az esztergomi ügyre vonatkozó felterjesztéseket csatolni és tiszteletteljesen jelenteni,hogy Fridli Sándornak utiszámláit Gyulafehérvárra küldtem.Ha visszaérkeznek bátor leszek azokat felterjeszteni.

Egyben csatolom Wagner Rudolf épitésvezető

Ferencry Istvan

Lláb I. 42, 43, 45, 47, 52, 67, 68, 70, 105, 107, 127, 141.

Lláb II. 4, 5, 28, 29, 78, 79, 82, 83, 104–113, 128, 132

Lláb. III 4, 48–53, 98–100, 117, 123

Lláb. IV. 23–25, 37, 84–86, 88, 91, 94–97, 105, 121, 131, 144, 146, 149

Belgrád.

E látképen a vár és vár
a Tonaw fl.-on két hadihajóval
igyekszenek. Felirata fölül ba

Kriechisch Wys

jelzése a vár kapuja mellett b
hátán pedig német nyomtatá

Fm., mér. a vk. 11.5: 1

140-95-

Ferenczy István

243 **Ferenczy István** levelei. 3 levélhasonmással, 7 melléklettel és 1 genealogiai táblával. Közzéteszi *Wallentinyi Dezső*. Rimaszombat, 1912. fzve. n. 8°. 8.—

Ronnebleng Gusztáv
könyvkereskedésének
136. számú kat.
Budapest, 1936.

FEJÉRVÁRMEGYEI ÉS SZÉKESFEHÉRVÁRI
MUZEUMEGYESÜLET.

Műemlékek Orsz. Bizottsága

Tek. Elnöksége

Budapest

Üllői-út

Ferenczy István

nobrán

íród

i

Findura Imre

Rima-Szombat

nabadalmas város

története.

II. kiadás.

Bp. 1894.

250–253. l.

Az irodalmat

lásd.

MOB Kat. 2649.

a 253. lapon

NYOMTATVÁNY.

Nagyméltóságú
Méltóságos
Nagyságos

MEGHÍVÓ

A

MŰEMLÉKEK ORSZÁGOS BIZOTTSÁGÁNAK

19 ..... évi ..... hó ..... n ..... napján

.....

délelőtt / délután ..... órakor megtartandó végrehajtó-bizottsági / rendes / albizottsági ülésére.

Tárgy: .....

Elnök megbízásából:

.....

Hornyánszky V. R.-T. Budapest.

Ferenczy István

1824-ben lakott a budai gróf Sándor-palotában. A palota homlokratának domborzunnei nem tőle, hanem Kirchmaiertől valók

Thirring Bpest

133. C.

Javitandó az én lex.-om szövegében!

Ferenczy István
nobrán

Vallási és Egyházi
Tár 1832. I. f.
173. l

Pest,

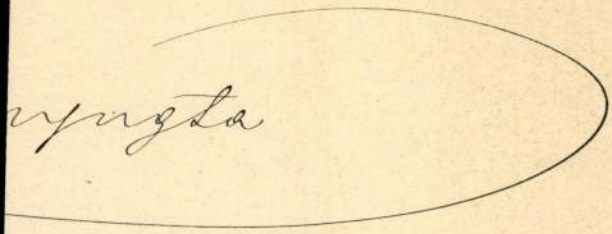

nyugta

reget havi négy koronás
udö elöleg gyanánt a
sága Elnökségétöl hálás

Tovább

~~Falkoner Jónef Ferenc~~

39. l.

Ferenczy István

39. l. 42. l. 48. l. 59. l.

Ferenczy Károly 43. l.

Feszty Árpád 41. l.

Folke Jakob

26. l.

Ferraris Artur

55. l.

l. M.)

A (Tört Képes 1922

kalak-a.

Kácsi apátság II. 196.

Ferenczy István

U. 1041.

irod

Fényes László:

Eurydike pöre. Az

Ujság. 1913. dec. 21.

A Ferenczy sírjában

tahált szobrot Hevessy

Pál festő restaurálta.

A rimaszombati ref.

templom kriptájában

elhelyezett Ferenczy hamvait tartalmazó szarkó-

fagra helyezték a res-

taurált szobrot.

Madzsar József: Az első fővárosi fiókkönyvtár.

Nádai Pál: Modern magyar amatőrkön

Jaschik Álmos: Magyar könyvkötő-műve

munkról.

terve.

vekkel való gyarapítására javadalmából
t s köszönettel és elismeréssel fogadja
Károlynak, az Orsz. Iskolaegyesület
igazgatójának ama hazafias ajánlatát,
l község tótajkú, de magyarul meg-
ó lakosságának magyar nyelvi oktatá-
idén 1—2 hónapra alkalmas tanítót
égbe s ennek díjazását viseli; végül,
- és közokt.- miniszter úr figyelmét fel
arra a körülményre, hogy e jóravaló
ias érzéstől áthatott községben, ahol a
se szerint minden házban 6—8 gyer-
nító egyáltalában nincs s így a szegény
nek gyermekeik jövője még a gazda-
li munkánál is nagyobb gondot okoz;
MKE elnöksége által központi könyv-
a kért Mikszáth-művek egy sorozatát
lenben a 3. pontban említett felterjesztés
üggőben tartja a DKE elnökségének
ét, mely a Mikszáth-művek több soro-
Dunántúl létesített hadikórházak czéljaira
nyozása vonatkozik;
köszönettel tudomásul veszi a vall.- és
niszter úrnak f. évi. május hó 3-án

kedni oly irányban is, hogy oly esetekben, amikor az egyesületek vagy hatóságok kezére adott népkönyvtárak kezelésével vagy biztonságával szemben komolyabb természetű konkrét panaszok merülnek fel, a könyvtárak az egyesülettől vagy hatóságoktól elvétessenek s a könyvtár helyén működő ifjúsági egyesületek kezelésébe átadassanak.

Felhivom ennélfogva a Tanfelügyelő urat, hogy a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa által a Tanfelügyelő úr vármegyéjében vagy kerületében létesített nép- és vándorkönyvtárakat az iskolalátogatásokkal kapcsolatban szintén minden alkalommal tekintse meg s ha az elhelyezés vagy kezelés körül panaszok merülnének fel, úgy ezek megszüntetése, illetőleg az elhelyezés vagy kezelés czélszerűbb megoldására vonatkozólag a Tanfelügyelő úr tegyen a *Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsához* közvetlen javaslatot.

Budapest, 1915. május 3. A miniszter helyett: *Klebelsberg* s. k., államtitkár.

Helyreigazitás. E folyóirat VIII. évfolyama 222. oldalán közölt kép helyes czime: *Allegri Antonio Correggio: Szent Katalin eljegyzése Jézussal.*

Ferenczy István

U. 1896

Vas. Ujs.

1917. 22 i l.

vegyes

a. 59

1 kât. 8r

Ipolyi

Arnold

Gr. Prokesch-Osten Antal
m. t. akad. tiszteleti tag
emlékezete és Mátyás király könyvtára
maradványainak föltevése.

Olvastatott a M. T. Akademiában 1878 febr. 25.

(Értekezések a történelmi tudományok köréből.
VII. kötet. VI. szám. 1878).

Ferencry István

U. 1803

Makó Miklós:
Ferencry István
nobrán emléke.
Ruskicrabányán
Vas. Ujs. 1912
848. l. Képek-
kel

ága 1930. évi javadalma fejében az

340 - 2
---------szám.
18 - 1930.

Az 1930. évi szeptember havi javadalom kiutalása.

melléklet száma: 0

A Műemlékek Országos Bizottságának,

Budapest.

Elszámolás kötelezettsége mellett másolatban kiadom.

Budapest, 1930.augusztus hó 28-án.

Ferenczy István

szobrász

Versek, mellyekkel Rómában lakó magyar nemes: Ferenczy István úrnak, midőn ... Csokonai Vitéz Mihálynak mejjképét ... küldötte ... örvendezett a tanuló ifjúsag. 4-r 8 l. Debrecen, 1823.

Gent (2319)

Mazri Lujinak

Felülvizsgálas után f

Makács örökös eine

Walther Gidának

Gyalus L.

Ösnesen

Tullép és

Ferenczy István
szobrász

A honi szobrászat ügyeben. Keletkezett társaság munkálatai. I-ső közlemény. Hunyádi Mátyás emlékszobrának rézre metszett rajzával. Pest, 1840.

Gent 21)

Ferenczy István

szobrász

l. Miskolcon

Szendrei V. k.

379. l.

—

l a Ur rendeletére a székesegy-

2o óra á o.5o	1o.oo
	6.oo
szon	3.2o
Összesen pengő:	19.2o

:30 fill = 6.- P

25.20 P.

Ferenczy István

nebrász

1792 - 1856.

M. Kispl. és Graf. Kiáll.

1954. 17. l. 23. l.

ménytár

A mű neme	A mappa jelzése	Megjegyzések
Fényképek		

Stephaneum nyomda r. t. Budapest.

Ferenczy István

Szobrász

szed

Nagy Magyarép

I. r. 148. l.

IRODALOM

JEGYZET

Ferenczy Iwan

Kobrany

wod

Gent Bpest mův

65. l.

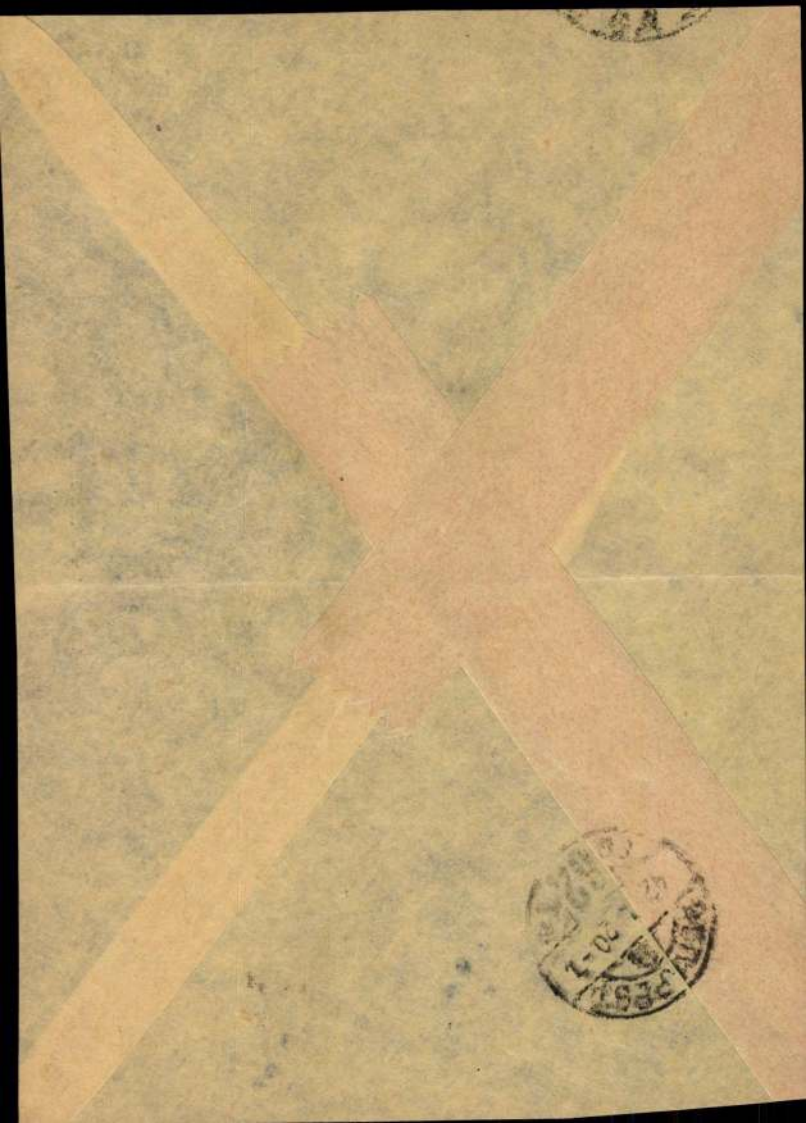

Ferenczy István

nobrász

Irod.

Dévald Magyarvenel.

237, 238. l.

keppel

Nyugdíjpótlás	12.234.
Pénztári engedmény	8.521.
Telek kártérítés	471.
Balesetbiztosítási járulék maradványa	1.387.
Fizetési előleg különbözet	8.714.
Közösépítési hozzájárulás	-.
8 %-os kiegészítő járulék megváltása	-.
Alkalmazottak 1938.évi mérlegjutalom maradvány	-.
1938.évi OTI balesetbiztosítás számla maradványa	-.
Vegyesek	1.359.
Összesen:	106.278.

A különféle jövedelmek alak

1932.	
1933.	
1934.	
1935.	
1936.	
1937.	
1938.	
1939.	

Ferenczy István
zobrazu
wód
z
Mysk Ernő
52.126 l.

ási okievelet. Kelt Budapesten,
január hó 18. tizennyolcadik
nt dr. Kiss József budapesti kir
zjegyzői kamara 539|1902 sz.
lyettese. Dr. Kiss József kir.
. Díjjegyzék: Óvásdíj 4 kor. 20
ill. Óvásközlés 1 kor. Kocsibér
ud.lap. 60 fill. Összesen 10 ko

Ferenczy István

zobrazt

mit írt róla
Beöthy Zsolt?

l.

Wallentinyi

Ferenczy levelei

a mű Beöthynek
van ajánlva,
mint Ferenczy
leghivatottak
méltatójának

Napló	Pénztár Részvénytőke Tart.		Kör.		Folyós. Részvén Tart.	
749092	65	150000	·	142056	40	195000 ·
				150000	·	150000 ·
				4924	40	
4924	40					

Ferenczy Szván
szobrász

ESZTERGOM

Székesegyház, Ferenczy-szobor

Vinis Ferencz: Vaáli emlékek. Magyar Sion, 1 — 1869, 676 l.

Ferenczy István
cred. nobrár

Szentkláray Jenő dr.

„Kulturális mozzanatok Délmagyarországon a nemzeti erősödés kőraból.

Délmagyarországi Közlöny

1912. dec. 25.

700. sz.

ÉRK. A TOKAJI M. KIR. ADÓHIVATAL
1904 évi 1.
3281
SZÁM.

Ferenczy István
szobrász

Meller könyvének
névmutatójában
fel vannak sorolva
fenti öszes művei.
Ez az összeállítás
összehasonlítandó az
én nyomtatott szöve-
gemmel, s a hiányo-
nyok pótlandók.

kat a fentartásra és konzerválásra - m
mellett.

Adminisztrativ problémáknak tekin
törvény végrehajtásával kapcsolatos ké
zött is elsősorban a müemléki állag le
könyvezését. ~~xxmüxxmxéki~~ Mindkét idéze
irja ezt, de megvalósitására a multban
történtek. A járható utnak Köszeghy El
István elgondolásai látszanak, akik eg
nül már évekkel ezelőtt megkezdték az
lan emlékek felvételét a legmodernebb
részben a szakirodalom alapján, részbe
vételekkel kiegészitve.Ez a munka kész
Tibor~~xxk~~ a Müemlékek Országos Bizottsá
hatalmas ~~xik~~ tervét a magyar müemléki
alkotását,

Nehezebben megoldható a másik kérd

Ferenczy István

cvod
z

Értesítője. A debreceni ev. ref. főgymnasium — az 1894-95. iskolai evről. Debrecen 1895. 377. l.

Csokonai-
mellszobra

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Rothermere-utca 12. III. 2.

Ferenczy István

nobrán

l.

A Pesti Varosháza

1938. 10. n. 4. l.

PI UJSÁG

Ferenczy István

szobrász

l.

Tonelli Sándor

Nagyapáink Pest-Budája Bp. 2

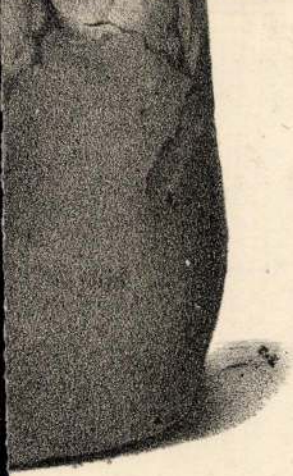

25.

33.

24.

1.

28.

1.

29.

1/2.

34.

1

hn A Pest. 1861.

Ferenczy István
nokrán
Kopymagyrat 150 évé

FERENCZY ISTVÁN / 1792 - 1856 / :

90. Önarckép. - Vizf., p. 9.5 x 13 cm. Jelz. nélkül.

106. Akácos. - Vizf.,lem.p.méret 38 x 23 cm. Jelz.nélk.

107. Édes anyja arcképe. - Ceruzarajz, p. méret 5 x 7 cm. Jelz.nélk.

108. Férfi arckép. - Ceruzarajz, lem.p. méret 5 x 7 cm. Jelz.nélk.

109. Kettős arckép. - Olajf.,v.méret 64 x 50 cm. Jelz.j.k. "Lotz K".

LÜTGENDORF FERDINÁND / 1785 - 1858 / :

110. Önarckép. - Olajf.,v.méret 55 x 68 cm. Jelz.b.k. "Lütgendorf 836".

Ferenczy István

Hobrait

wód

z

Ernst Mur. kiáll. X.
Magyar biedermeier-
művészet. Bp. 1913.

45, 46. l -

SZOBRÁSZOK

Ferenczy István

nobrány

archepe

Tört. Képes

Ferenczy Istvan

zobrai a

ORSZ. MAGY. SZEPMŰVÉSZETI MÚZEUM
BUDAPEST, VI. ARÉNA-ÚT 41.

Hárcriszekerczék I. 53.

Érkezett 1905 aug. 17.

757/1905 sz. (Bpest, 1905 aug. 12. 322.)

Az orsz. Magy. Iparmův. Mucz. igazgatósága a pozsonyi városi muzeum részére megvételre ajánlja a tárosszyné által vételre felajánlott régi ládát. (A pozsonyi városi mucz. igazgatóságának. IX. 23.)

Ferenczy István

arad. szobrász, Nógrád
vgye táblabírája, a
M. Tud. Akadémia
l. tagja.

Tanügyi Névtár

1845. 34. l.

Vasárnap **27** Szenthároms.		**Protestáns** Szenthár. **Görög** Mindsz. **Izraelita** Szivan 13
Hétfő **28** Ágoston pk.	Holdtölte 22 óra 41 pk.	**Protestáns** Emil **Görög** Eutik **Izraelita** Szivan 14
Kedd **29** Pazzi Magd.		**Protestáns** Maxim **Görög** Teodózia **Izraelita** Szivan 15
Szerda		**Protestáns** Nándor

Ferenczy István

vod
z

Meller Simon: A magyar művészet kialakulása a XIX. sz. első felében. Művészet 1911. 180–183. l.

Pethő Celestin:

Mellig, létnyolcad balra. [illegible]
döke barna s arcza s bajus[illegible]
gallérja széles s kissé kivágott[illegible]
balra: „Wieland fest. 1823." o[illegible]

Krétarajz pergamenre,
Rapoéta ~~Festette~~: „Wieland,
Gózon Antal ajándéka
Atal Kept. 290.

Az 1890. VI. 16-dikai 26300 sz. lim[illegible]
alapján 1890. VII. 29-en [illegible] a 33741 sz. [illegible]
kiallitásra.

Ferenczy István

und

Hevesi Sajós: Stefan Ferenczi. Pester Lloyd 1908. März. 13

(Művészet 1908. 21 b. l.)

Székesfehérvár régi várfalainak

alaprajza VIII. 185.

A BEJÁRATTÓL BALRA

a Nemzeti Színház felépítését megelőző, vagyis 1790—1837 közötti időszak emlékei következnek, amikor is Pesten és Budán ideiglenes helyiségekben játszottak a vidéki magyar színtársulatok. E korban már él az állandó „Magyar játékszín", a Nemzeti Színház felépítésének gondolata. Telket vásárolnak, terveket csináltatnak hozzá.

TÁRLÓBAN NYOMTATVÁNYOK, KÉZIRATOK, FÉNYKÉP, KŐRAJZ:

(1—25. sz.)

1. **Kelemen László** (1760—1814) **első magyar színigazgató** (1791—1796-ig) **arcképe.** Festett szilhouette.

   Rozsnyay Kálmán.

2. **Igaz Házi, egy kegyes jó atya.** Mulatságos játék, Simai Kristóftól, nyomtattatott 1790. Ugyanazon év október 25-én Kelemen László magyar színtársulata a budai német színpadon adta elő először.

   Nemzeti Színház Múzeuma.

3. **Nemzeti Játék-színi Társaság.** Felséges királyi örökös fejedelem . . ., Országunk nádorispánja . . . kezdetű „alázatos kérő levél" a Társaság megsegítése iránt. Pesten (Ny. u.), 1792.

   Fővárosi Könyvtár.

4. **Búcsúcédula** az 1800-as évek elejéről.

   Nemzeti Színház Múzeuma.

5. **Újesztendei köszöntés.** „Rohrbach János : A Játszó Társaság Tzédulahordozója". Pest, 1808. 1 oldal.

Orsz. Széchenyi Könyvtár.

6. **Újesztendei köszöntés.** „Rohrbach János : a Nemzeti Játszó Társaság Cédula hordója". Pest, 1809. 1 oldal.

Orsz. Széchenyi Könyvtár.

7. **A pesti Dunapart részlete a rondellával,** mely a régi városfal egyik tornya volt, amelyben a Magyar Színjátszó Társaság egy időben játszott. Kőrajz.

Hollós Oszkár.

8. **Verseghy Ferencz : A magyaroknak hűsége és nemzeti lelke.** Énekes játék 2 felvonásban, melly a Budai és Pesti Theátromban elő-adatott. Vitéz Sorz ..... verseiből szabadon ford. : Verseghy Ferencz. Muzsikába tette Pacha Gáspár. Pesten Trattner 1809. 39 oldal. (Német címlappal és szöveggel is a magyarral szemközt.)

Fővárosi Könyvtár.

9. **Sonetto Helmeczi Mihálytól** Czibulka Annához a pesti német Színjátszó Társaság első énekesnőjéhez, abból az alkalomból, hogy magyarul énekelt a Duna melletti Játékszínben. 1812.

Dr. Bedő Rudolf.

10. **A Magyar Nemzeti Játékszín homlokzatterve** Eberl Károly építőmestertől. Kőrajz, 1819.

Nemzeti Színház Múzeuma.

11. **Kulcsár István** (1760—1828) **a belvárosi templomban lévő síremléke,** Ferenczy Istvántól, fénykép. Kulcsár újságíró és 1814-ben a magyar társaság igazgatója volt, a mai Nemzeti Casino telkét megvásárolta a Nemzeti Játékszín részére, ezt tíz év mulva eladták.

12. **„Alázatos bútsúvétel",** Pest, 1828. „A Magyar Énekes és Színjátszó Társaság."

Dr. Bedő Rudolf.

13. **Játékszíni Törvények** 1833-ból. 6 oldal.

Dr. Bedő Rudolf.

Höllr Nem Szin. Kiáll

Ferenczy István

Euridike feltámadása. (Ferenczy István.) Irta Tövis.
A Hét szept. 20.

1908.

(Művészet 1908. 423. l.)

Wirth György

Derékig, hétnyolczad
kált hord. Jobb kezében m
gének kerek gallérja s kéze
Kátból való. ⊥ Felirata a
„Georg Wirth, K
gern und Bö

Fametszet, méretei a vonal

⊥ A sarkokban virágdisz van.

Ltfra 502.

Ferenczy István

Irod
2

Elek Artur: A magyar
éremszobrászat öregei és
ifjai. Művészet 1908
172 l.

Mur. Kir. Orv. Tanácsa szabályzatának
új tervezete VIII. 234.

Ferenczy István

Rimaszombaton (Ferenczy Istvánról). Írta Alfa. Budapesti Hirlap, jún. 10.

L 1902

(Műnevek 1902. 295. l.)

Paksi főszolgabirói hivatal

VI. 36.

Ferenczy István
zobrazit

środ

Vayk - i Régi magyar
mecenások. Művészet
1902. 219. l.

Ferenczy István

Ferenczy István élete és művei. Írta Meller Simon. 10 melléklettel és 115 szövegképpel. Budapest, 1906, Athenaeum. 402. l.

Könyvismertetés. Meller Simon: Ferenczy. Ism. Lázár Béla, Magyar Nemzet, márc. 6.

1906.

Könyvismertetés. Meller: Ferenczy István. (Művészeti könyvtár). Ism. R. M. Budapesti Napló, febr. 18.

1906.

(Művészet 1906. 143. l.)

Ferenczy István.

1909.

Ferenczy István kiengesztelése. Irta F. I. Vasárnapi Ujság, okt. 10.

Ferenczy István emlékezete. Irta Június. Az Ujság, szept. 28.

Egy nagy magyar szobrász emléke. Ferenczy István. Irta Markó Miklós. Magyarország, szept. 26.

Ferenczy István emlékezete. Beöthy Zsolt ünnepi beszédéből. Budapesti Hirlap, szept. 29.

Der erste ungarische Bildhauer. Ferenczy István rimaszombati szobrának leleplezése alkalmából. Irta * * *. Neues Pester Journal, szept. 25.

(Művészet 1909. 416 l.)

Kaspi-tenger IV. 104

Ferenczy István

Vrad

Biró Béla dr.: Pesti művészeti kozélet szám év elott. Képzőművészet 1930. 35. sz. 237. l.

ő, vagy azért, hogy elzsibbadt tagjait mozgásba hozza, no meg, hogy a lovak terhét megkönnyítse, a kocsi mellett haladt s nem vette észre, mikor a jegyzetei a kocsi derekából kicsúsztak.

Mily érdekes volna, ha valaki ezeket a naplójegyzeteket az özvegy Jánosdeák Andrásné úrnő által ajándékozott gyűjtemény számára valamikor előadná!

A „Budapesti Hírlap“ f. é. március 7-iki száma nem veszi jó néven, hogy Meller Simon a művészt magát a maga faragatlan, nagyon is közvetlen, nem irodalmi nyelvén egész lapokon keresztül beszélteti. Való igaz, hogy a szobrász hivatásos író nem volt, azonban tessék elolvasni az ő apologiáját. Az „Athenaeum“ 1840. évi november 8-iki 38. számában, amely ezen cím alatt jelent meg: „Tőlem is egy szó a sok szóra“, melylyel támadóinak felelt, ez olyan írói mű, amely akkor bármely neves férfiúnak is díszére vált volna. Úgy hallottuk, hogy az öccsének: Ferenczy Józsefnek a tollából került ki, vagy hogy az is segített neki a védőirat kidolgozása körül.

Ferenczy István, aki egykor igen kedvelt tagja volt a pesti írói körnek, rendes látogatója a Lakatos-utcai Csiga vendéglőnek, a Fáy András Kalap-utcai házának stb., mikor szülőföldjén megtelepedett, szörnyen nélkülözte a művelt emberek őszinte barátságát. Az, úgyszólván egyedül az szerzett neki kellemes szórakozást az érzékeny s finom lelkületű művésznek, hogy kijárogatott a Szathmáry Király családhoz, ahol ref. papok, vidéki földbirtokosok, tanárok fordultak meg.

Gyalogszerrel olykor-olykor kijárt a szabadkai puszta korcsmájába, ahonnan egy félmesszely bor elfogyasztása után a kőhíd mellett letért a gyalogösvényre s a réten közelítette meg a várost. Egy ilyen alkalommal szólította meg e sorok íróját is, legvalószínűbben az 1856. év tavaszán, midőn a Pepita d'Oliva nevű táncosnő a pesti nemzeti színházban spanyol táncokat mutatott be s castagnettekkel verte táncához az ütemeket. Ezek a csattogó fácskák az egész országban elterjedtek s e sorok írójától mosolyogva kérdezte, hogy hogyan kell azzal dobolni, hogy kell kiverni a dallamosabb ütemeket s mikor azt saját állítása szerint nem bírta elsajátítani, elkezdette az ő külföldi tapasztalatait mesélni s most az az ősz ember, aki egy félszázad előtt odaadó szeretettel és a legmélyebb tisztelettel emlékezett mindig a hazai szobrászat első úttörőjéről, akkor, mint gyermek, kipirult arccal sietett az édes anyja ölébe s diadallal mesélte el a hallott dolgokat VII. Pius római pápa udvaráról, a szent Péter templomának kincseiről s több efféléket.

A köznép egyszerűen csak „Múzsa Pestá“-nak csúfolta a szobrászt; de ezt tulajdonképpen nem az szégyenlette, akiről mondva volt, hanem aki a száján kiejtette.

El volt felőle terjedve az a hír, hogy nagyon okos ember, sokat tapasztalt és hogy még az álla-

tok nyelvét is érti, a reformátusok pláne azzal gyanúsították, hogy a pápával való barátsága gyanús; ő neki okvetlen ki kellett térni a pápista vallásra, amit az bizonyított legjobban, hogy 1847 óta, csaknem tíz éven keresztül nem látták, hogy az Úr asztalához járult volna.

Hogy a szabadságharc leveretése után a nép Rimaszombat városa egyik megmentőjének tekintette, igen természetes; mert tagja volt annak a küldöttségnek, amely, Káposztás József város bírája, Dapsy Vilmos, Katinszky Gusztáv tanító s a három hitfelekezet papjaiból állott s a tolmácsnak neki kellett lennie, hogy magát a küldöttség a muszka tábornok előtt megértesse. Ezen szerepet igen szépen és érdekesen megírta Konyha József a „Gömör Kishont" című ujság 1875. évi március 14-én és következő számaiban.

Ferenczy István halála előtt végrendeletet is készített, amelyet hasonlóképpen Törs Kálmán tett közzé valamely színházi ujság tárcájában, bár arra viszont nem emlékezünk, hogy azon adat benne volna, amit Meller Simon állít, hogy az „Athenaeum" azon számát tegyék a koporsójába, melyben Vörösmarty az ő védelmére kelt.

A jeles ember egy Korompán kapott sérv következtében Rimaszombatban halt meg 1856-ban július 4-én. Temetése a reá következő vasárnap délután ment végbe, az eső erősen zuhogott s a koporsóját ugyanabba a sírba bocsátották le, amelyben édes atyja hamvai porladoztak. Életrajzát a szintén rimaszombati Berecz Károly 1859-ben, a „Vasárnapi Ujság"-ban tette közzé s egyúttal mellékelte a Hertel által fára metszett Latkóczy-féle arcképet, amelyről úgylátszik, Meller Simon tudomással nem bírt. Berecz adatait otthon, Rimaszombatban szerezte be.

Unokatestvérének: Ferenczy Samunak a szobrászra vonatkozó adatait a hatvanas években Nagyszécsényből a mai nap is élő Concilia Emil közölte e sorok írójával; de azok aligha kerülnek elő, mert fájdalom, az 1875-iki budai árvíz alkalmával egészen tönkrementek, vagy talán teljesen elvesztek.

Ferenczy Józsefnek, a kassai ref. lelkésznek Bodon Ábrahámhoz intézett levelét — ha emlékezetünk nem csal, kivonatban közölte a „Gömör Kishont" című ujság.

Ferenczy éppen most ötven esztendeje, hogy a sírban nyugszik — mint Fáy András írja: a „sírban, hol a szenvedélyek pihennek, hol béke uralkodik."

Ferenczy annyi tört reménynyel szállt sírjába, hogy Magyarországból akkor a szobrászat jövendője felé egy sugárka sem mosolygott, ha szelleme ma feltámadna, látná a nagy elváltozást, látná a nagy haladást s érezné a jövőt, azon boldogító tudattal lépne az enyészet országába vissza, hogy nem élt hiába. —195.

FARKASFALVI IMRE

Ferenczy István

2264. Ferenczy István:
Sz. Rimaszombaton 1792 február 24-én. ugyanott 1856 julius 4-én

Fiatal nő.

fordultan

Vállig, balra és arczélben. Haja, melyet kendőszerü fökötő
véd kontyban visel, homlokán és oldalt kissé hullámos.

Viaszdombormü, kerek üveglapon, melynek átmérői 11.5: 11.5 cm.
Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899), az 1900:
II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900)
és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartá-
sával, mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya 1902: VI. 5-én vétetett át.
Rossz fentartású.

F. Kerek üvegre szerelt dombormü, mely az ábrázoltat

II/3-84

53

Dl.
Aj. 1902.

107

2265. Ferenczy István:

Női-tanulmány.

Mellig, balra [illegible] és arczélben látható. Fejét kissé előrehajtja, fátyolja lelóg, ruhája magas.

Viaszdombormű, palakövön kerek palakövön, átmérői 11.5: 11.5 cm.
Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899) az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.

2263. Ferenczy István:

Férfi-tanulmány.

A vállig ábrázolt férfi jobbra fordult és arczélben látható. Homloka és nyaka ránczos, bajusza és szakálla leberetvált, haja rövid.

Viaszdombormű, üveglapon, átmérői 13: 13 cm.

Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899), az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.

Törött.

2262 Ferenczy István:

Éremtervezet.

(VII Pius pápa [illegible])

Az előlapon [illegible] mellképét látjuk balra fordulva és arczélben. Caputiumot és egyházi ruhát visel, haja rövid, arcza és bajusza leberetvált. Az érem hátlapján az Áldozatkészség van ábrázolva, midőn egy balra fordult női alak ékszerét teszi az oltárra.

L. Pedig

Viaszdomború, kerek palakövön, átmérői 8: 8 cm.

Az 1899: XII. 4-iki eloterjesztés alapján (649/899) az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/1900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.

Rongált.

2261. Ferenczy István:

Éremtanulmány.

A kerek medaillon előlapján a pápai, az püspöki, és a presbiteri legkülönbözőbb egyházi jelvényekből összealkotott csoport közepén a kehely emelkedik ki fölötte az ostyával.

Viaszdombormű palakövön, átmérői 9: 9 cm.

Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899) az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/1900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.

Rossz fentartású.

2260. Ferenczy István:

Czimertanulmány.

Az előlapon Magyarország koronás czimerét szemléljük kiterjesztett szárnyakkal, alatta pedig levéltanulmány köti le figyelmünket.

Viaszdombormű, kerek palakövön, átmérőil3.6: 13.6 cm.

Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899) az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával mint. özv. Jánosdeák Andrásné adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.

2259. Ferenczy István:

Allegoria saját életére.

A jobbra fordult, de összerogyó paripán ülő és római vitéz felemelt balkezével a paripájára csavarodott és ellenfeleit jelképező óriási kigyót szorítja, baljában pedig bárdot tart. Haja rövid, bajusza és szakálla nincs, öltözete derékon megszoritott rövid ujjú római ruha.

Viaszdombormű, kerek üveglapon, átmérői 9.8: 9.8 cm.

Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899) az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/900), az 1900: II. 24-iki 82/900) és az 1900: III 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával mint özv. Janosdeák Andrásné adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.

2258. Ferenczy István:

~~[illegible]~~ Allegoria

Alakjában a Szabadság hirnöke

A bolthajtásos börtönben sinylődő és lánczra vert ~~[illegible]~~ Hungaria nyugvó helyén ~~[illegible]~~ fejjel balra fekszik, kezeit összekulcsolta, ~~[illegible]~~ kissé felemelkedett jobbra néz, a hol egy kis angyal játszik hangszerén. Kibontott haja vállaira omlik és derekán megkötött magas ruhája ránczos. A háttérben kerek ablak köti le figyelmünket keresztvassal.

Lés

Viaszdombormű, palakövön, méretei 7.6: 15.5 cm.

Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899), az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.

és sima karimájú egoldalú).
Emelkedett peremu (domtormu, melynek előlapján

2269. ~~Ferenczy István:~~
~~Sz. Rimaszombaton 1792 február 24-én. ugyanott 1856 julius 4-én.~~

Allegoria a Békére.

Legise

~~A folyvást~~ az előre haladó, ~~és~~ balra fordul és arczélben látható Békének ~~[illegible]~~ alatt a Tudományok és a Művészetek, mint annak áldásai, virágzásukban szemlélhetők, ~~míg a háttérben~~ a tenger tulsó partján, város épületei bontakoznak ki és ~~egy~~ vízen vitorlás hajó közeledik. Az istennő jobbkezét hadi ékitményektől körülvett pajzson nyugtatja, melyre e szavak irvák fel: SALUS POPULORUM CONCORDIA PRINCIPUM, baljában pedig vesszőköteget tart. A háttérben

Aczélérem fatokban, átmérői 9.5: 9.5 cm.
Készitette Ferenczy István 1817: I. 15-én.
Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899) az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával, mint özv Jánosdeák Andrásné adománya, 1902: VI. 5-én vétetett át.

57 III3-86

Pl.
Aj. 1902

115

2268. ~~Ferenczy István:~~

~~Sz. Elmaszombaton 1792 február 24-én. ugyanott 1856 julius 4-én~~

VII. Pius ~~érme~~.

Ém edzedett peremű és sima karimájú domkormű, a melynek előlapján ~~látható~~ ~~előlapján~~ a mellig ~~ábrázolt~~, balra fordult és arczélben ~~látható~~ ábrázolt pápa ~~látható~~ PIVS SEPTIMVS PONTIFEX MAXIMVS, hátlapján pedig ~~az~~ oszlopcsarnokos templom van CONSECRATIO PANNONIAE PATRI PATRIAE ET POP. és PONTIFICATVS SVI XXIV felirat látható ~~[illegible]~~. Jelzése az előlapon alól középütt: FERENCZY F.

Bronzérem, átmérői 5: 5 cm.

Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899) az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával, mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya, 1902: VI. 5-én vétetett át.

Az egyházfőnek haja göndör, arcza és bajusza leberetvált. Öltözete pedig soli deo, ~~galléros cimada~~ és vállravetett stola.

reverenda, cappa III 3-85

Pl.
Aj. 1902

56

113

kis, é

2254. ~~Ferenczy István:~~ Haja göndör

~~Sz. Rimaszombaton 1792 február 24-én. ugyanott 1856 július 4-én~~
Széchy Mária.

Mellig látható és fejét jobbra fordit~~ja~~otta. ~~Haja göndör,~~ Diadémát és ~~fejére vetetten~~ kendőt hord. Széles szegélyü inge korczos, ruhája pedig kivágott.

Márvány, mér. a talapzattal 64.8 : 45.9 cm.
Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés (649/899) alapján az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával, mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.

III3-82

F vállaira leomló

I melynek néhány fürtje vállaira omlik

404: V. 5.

Pl.
Aj. 1902

43

89

fordította

2255. ~~Ferenczy István:~~

~~Sz. Rimaszombaton 1792 február 24-én. ugyanott 1856 julius 4-én~~

Schodel Rozália.

Mellig, van ábrázolva és fejes kissé jobbra ~~tekint~~. Hajának göndör fürtjei vállaira omlanak, fejét turbánszerűen kendővel kötötte be és elől ránczos ruháját ~~vállain~~ gombok tartják a vállakon.

Márvány, mér. a talapzattal 60.6 : 32.3 cm.

Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899), az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/900), az 1900: II. 24-iki (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával, mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.

III. 3 - 82

42

904: V. 5.

Pl.
Aj. 1902.

87

2255. ~~Ferenczy István:~~
~~Sz. Fimaszombaton 1792 február 24-én (†) ugyanott 1856 julius 4-án.~~
Wesselényi Ferencz.

látható fordult, de szembe ner.

Mellig, kissé balra ~~tekint~~. Rövid hajat, üstököt, hosszú bajuszt és körszakállt hord. ~~Zsinóros kabátján a gombok sűrűn vannak felvarrva.~~ Az aranygyapjas-rend jelvényét szalagon és köpenyegét bal vállára vetetten viseli. Kabátja, melyre a gombokat sűrűn varrtak fel, zsinóros.

Márvány, méretei a talapzattal 66.6 : 49.3 cm.

Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899), az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/1900) az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával, mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.

III 3-82

904:V.5

44

Pl.
Aj. 1902.

91

2252. ~~Ferenczy István.~~

~~Sz. Rimaszombaton 1792 február 24-én, ugyanott 1856 julius 4-én~~

Saját képmása.

~~[illegible]~~ fordultan ~~[illegible]~~ ábrázolja a művészt, a kinek haja

Vállig és kissé balra ~~tekint, haja~~ és álla körüli szakálla göndör, bajusza pedig leberetvált.

Márvány, mér. a talapzattal 56 : 30 cm.

Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899), az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával, mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.

III 3-81

41

904: V. 5.

Pl.

Aj. 1902

85

2251. ~~Ferenczy István:~~

~~Sz. Rimaszombaton 1792 február 24-én. Fugyanott 1856 julius 4-én~~

Pólya József dr.

van ábrázolva

Melligyszembe nézvefarcza és bajusza leberetvált, álla alatt pedig szakáll~~s hord~~ kabátjának lehajtott gallérja prémes.

visel

Márvány, mér. a talapzattal 61.3 : 35.5 cm.

Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899), az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/1900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával, mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.

III 3-81

40

904 IV. 5.

Pl.

Aj. 1902

83

-2269

2243 Ferenczy István:

Sz. Rimaszombaton 1792 február 24-én III ugyanott 1856 julius 4-én.

2243 Rudnay Sándor.

~~látható~~ és fordultan van ábrázolva

Mellig, kissé balra ~~tekint~~. Haja hullámos, bajusza és szakálla leberetvált. Capuchium, cappa major és pallium ~~[illegible]~~. ~~[illegible]~~ Szent István rendjelvényes, melynek nyaklánczon hordja, ~~nagykeresztjének~~ a csillagot is viseli. Ekkövés keresztje pedig lánczon log.

Öltözete:

Márvány, mér. a talapzattal 67 : 48 cm.

Az 1899: XII. 4-iki eloterjesztés alapján (649/899), az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem elott tartasával, mint özv. Janosdeák Andrásné adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.

III 3-79

32

904: V. 5.

Pl.

Aj. 1902

67

2250. ~~Derenczy István:~~

~~Sz. Rimaszombaton 1792 február 24-én~~ ~~ugyanott 1856 julius 4-én~~ Nagy Pál.

(Látható és
Mellig) szembe néz, Haját előre fésült, álla leberetvált. Bajuszt és oldalszakállt hord. Vállravetett köpenye ~~redis~~ ránczos.

Márvány, mér. a talapzattal 61.3 : 36.8 cm.

Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899) az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával, mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.

III 3-81

39

Pl.
Aj. 1902.

81

2249. ~~Perenczy István:~~

~~Sz. Rimaszombaton 1792 február 24-én. H ugyanott 1856 julius 4-én~~ Mátyássy Jozsef.

(van ábrázolva és
Vállig) szembe néz. Homlokát koszorú disziti, haja rövid, bajusza nyirott, arcza leberetvált.

Márvány, mér. a talapzattal 57 : 32 cm.

Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899), az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával, mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.

III 3 – 81

904 : V. 5

38

Pl.
Aj. 1902

2248. Ferenczy István:
Sz. Rimaszombaton 1792 február 24-én, ugyanott 1856 julius 4-én Kazinczy Ferencz.

Mellig látható és szembe néz. Feje elől kopaszodik, haját előre fésüli, bajusza és szakálla leberetvált, halántékán az erek kiduzzadtak, vállravetett köpenye elöl szétáll.

Márvány, mér. a talapzattal 59 : 30.8 cm.

Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899), az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával, mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.

III 3-80

37

Fl.
Aj. 1902

77

2247. ~~Ferenczy István:~~

~~Sz. Rimaszombaton 1792 február 24-én ugyanott 1856 julius 4-én~~

Idősb. Ferenczy István.

(van ábrázolva és)

Melligi szembe néz. Rövid haja göndör, bajusza nyirott és szakálla leberetvált. Kabátjának lehajtott gallérja prém.

Márvány, mér. 60.3 : 34 cm.

Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899), az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával, mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.

III 3-80

36

204: v. 5.

T.K.

Pl.
Aj. 1902.

75

2246. ~~Ferenczy István.~~

~~Sz. Rimaszombaton 1792 február 24-én ugyanott 1856 julius 4-én~~ Fáy András.

Vállig látható és szembe néz. Rövid haja, göndör, ~~állt leberetvált~~, bajusz nyirott és oldalszakállat előre fésül. Vállravetett köpenye ~~pedig~~ visel. elől ránczos.

Márvány, mér. 42.3 : 25.9 cm.

Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899), az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával, mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.

IIT3 - 80

35

904:v.5.

Pl.
Aj. 1902

73

2268. Ferenczy István:

VII. Pius érme.

Az előlapon a mellig ábrázolt és balra fordulva arczélben látható pápát PIVS SEPTIMVS PONTIFEX MAXIMVS, a hátlapon pedig az oszlopcsarnokos templomot CONSECRATIO PANNONIAE PATRI PATRIAE ET POP. és PONTIFICATVS SVI XXIV felirat veszi körül. Jelzése az előlapon alól középütt: FERENCZY F.

Bronzérem, átmérői 5: 5 cm.

Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899) az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és és 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya 1902: VI. 5-én vétetett át.

Üveglapra szerelt dombormű, mely

2257. ~~Ferenczy István:~~

~~Sz. Rimaszombaton 1792 február 24-én. Hugyanott 1856 julius 4-én~~

Achilles.

Thetisnek ~~vállig~~ ~~ábrázolja~~ ~~ki balra fordult~~ ~~de~~ és ~~ki balra fordult~~ ~~és~~ arczélben ~~látható~~ szemlélhető. Tarajos sisakja alatt oldalt és a nyakán haj látszik. Bajusza és szakálla nincs. ~~nyaka meztelen~~

Viaszdombormű, kerek üveglapon, melynek átmérői 15.5 : 15.5 cm.

Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899), az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/900), az 1900: II. 2T 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával, mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.

Törött.

vállig ábrázolja.

III$_3$-83

46

Pl.

Aj. 1902

95

Sz. ~~Rimaszombaton 1792 február 24-én~~, ugyanott ~~1856 julius 4-én~~

2256. ~~Ferenczy István:~~ ~~és László~~

~~Oroszlán~~láb.

~~Ezen művének~~ Első részén dús sörény~~ből~~ ném-oroszlánfejet ábrázol, kissé nyitott szájjal és négy kiálló éles foggal.

Márvány, mér. 86 : 23 cm.

Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899), az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával, mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.

III 3-82

45

904: V. 5.

Fl.
Aj. 1902.

93

2245. Ferenczy István,

Sz. Rimaszombaton 1792 február 24-én ugyanott 1856 julius 4-é

2245. Faun.

Lapró

Vállig ábrázolt gyermek, kissé jobbra tekint. Haja göndör és homloka felett szarvak látszanak. Fejét borostyán-koszorú díszíti.

Márvány, (szürke) mér. 34.8 : 23.8 cm.

Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899), az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (858/900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával, mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.

III 3-80

904: V. 5.

34

Dl.

Aj. 1902.

71

2244. ~~Ferenczy István:~~

~~Sz. Kimaszombaton 1792-ben ... 24-én I ugyanott 1856 julius 4-én.~~

Balogh János ~~(Befejez...)~~

Mellig és szembe néz ve van ábrázolva. Feje elől kopasz, haját előre fésülte, szakálla és bajusza leberetvált. Kabátjának lehajtott gallérja széles.

Befejezetben tárvány mu méretei a talapzattal 60.3 : 38.8 cm.

Az ~~...~~ 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899), az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával, mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.

III 3-79

33

904: V.5.

Pl.

Aj. 1902

69

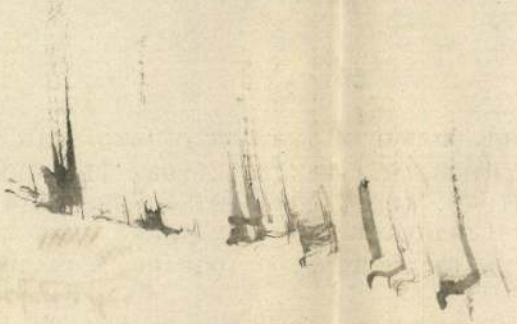

2266. ~~Ferenczy István:~~

~~Sz. Rimaszombaton 1792 február 24-én, ugyanott 1856 julius 4-én~~

Öreg asszony.

Vállig, balra fordultan és arczélben. Haja oldalt fürtözött. Fejkendője ránczokban omlik vállaira.

Viasz~~dombormü kerek palakövön,~~ átmérői 13: 13 cm.

Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899), az 1900: II 10-iki 95256 ex 1899 (58/900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával, mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya, 1902: VI. 5-én vétetett át.

Rossz karban van.

Kerek palaköre szerelt dombormü, a mely az ábrázoltat ~~nek elvlapján~~

III 3-85

55

Pl.

Aj. 1902

111

Ferenczy István

szobász

wód

Múcs. Kiáll, tól
Pipics 32. l.

Ferenczy István

Szobrász

U. 1803

Graner, Johan l. Kraner Jaúvs.

Ferenczy István

Muvészeti Lexikon

227 l.

Steiner Simon dr. IV. 258.

Ferenczy István
Kobrák

Ferenczy-ünnep. Jeltelen cikk. Gömör-Kishont, okt. 3.

1909.

Ferenczy István

[1913

Der erste ungarische Bildhauer. — Stephan Ferenczy. — Írta Farkas Zoltán. Neues Pester Journal, jún. 12. Ferenczy István, a művész. Írta Móricz Pál. Világ, jún. 19.

[1913

(Művészet 1913. 323. l.)

Az új városháza elhelyezése. Jelöletlen cikk. Pesti Napló. jún. 20.

Az új Nemzeti Színház. Jelöletlen cikk. Vasárnapi Ujság. jún. 22.

Ferenczy István

Ferenczy egy ismeretlen szobra. Írta Gyárfás Vilmos. Budapesti Hírlap, jún. 13.

1912

(Művészet 1912. 287. l.)

dezésénél fogva a Giorgione halálát követő második vagy harmadik évtizedbe helyezendő. Az eszközök, amelyekkel hatást kíván elérni, az egész felfogás, beállítás — az erőteljes szín ellenére is — a legkevésbbé sem velencei s nem csak hogy emlékeztet firenzei típusokra, hanem egyenest egy ilyennek bemutatása. Annyira, hogy legkiválóbb, s legóvatosabb műértőink egyike a kép romlott állapota és súlyos sérülései ellenére is még szerzőjét is felismerhetni véli. Ennek a műértőnek véleményéhez csatlakozom én is s vissza fogok térni erre a tárgyra az Andrea del Sarto körébe tartozó firenzei mesterek tárgyalásánál

LEDERER SÁNDOR

VICZAY GRÓFNŐ MÁRVÁNYKÉPMÁSA
FERENCZY ISTVÁN MŰVE
DR. KORÁNYI SÁNDORNÉ GYŰJTEMÉNYÉBEN

könyvéből épp fölpillant Hajfürtjei vastagok és szőkék, egészben csinos megjelenésű, élete virágkorában ábrázolt nő, zöld ruhában, vörös ujjakkal. Az Esterházy-képtárból került ide.[1] Ez a téglaveres orca, és jobb kéz, ez a hideg, tompán veresbe játszó testszín, ezek a rózsás lazurok kétségtelenül Bernardino Licinióra vallanak, akit épp oly feltünően jellemeznek, mint a háttér, amely itt is, mint legtöbb képén, barnásszürke. De senki sem tarthatja a mi Broccardo-arcképünk szerzőjét azonosnak, sem általános felfogásban, sem színben, sem előadásban, sem technikában azonos stílűnek az olvasó szőke nő szerzőjével.

Hibás dolog Bernardino Liciniót friaulinak tekinteni s születése helyéül Pordenonet tartani, mint azt az eddigi katalogusok és a mienk is teszi. Ennek a tévedésnek oka abban rejlik, hogy Ridolfi Giov. Antonio (Sacchi) da Pordenonet, Tiziano nagyszabású versenytársát, fatálisan Licinio melléknévvel említi s ennélfogva Bernardinót rokonának vélték. A Licinio-család[2] azonban Bergamo vidékéről, Poscanteből származik s nagyon számos tagú. Gustav Ludwig dr. szerint Muranóban a XV. század első felében nem kevesebb, mint 39 Licinio nevű ember mutatható ki. Bernardino atyját Antoniónak hívták. Ennek legidősb fia Rigo (Arrigo = Henrik), Bernardino bátyja, szintén festő volt s Rigo fia, Giulio (szül. 1527.) később Ferdinánd császár udvari festője volt s leginkább Grácban dolgozott.[3] Bernardinónak a római Borghese-gyűjteményben levő közismert családi arcképcsoportja nem Bernardino családját ábrázolja, hanem, mint az a csak nemrég helyesen megfejtett felírásból kiviláglik, Rigo Licinioé és családjáé. rajta van a férj, a feleség s kiválóan sikerült csoportosításban hét gyermek, ezek legidősebbje mintegy 16 éves, a legkisebb még pólyás csecsemő. A kis fiú, aki anyjának egy szalmakalapban rózsát hoz, a majdani udvari festő: Giulio.

Nagyon messze vezetne, ha bővebben foglalkoznánk Bernardino Licinióval. Vallásos kompozíciói közt főműve a velencei S. Maria dei Frari mellékkápolnájában levő oltárkép; ideiglenesen nagyon jó helyre tették a S.-Toma-templomban, ahol sokkal jobban tanulmányozható, mint régi helyén, hová a Frari-templom restaurálása miatt kellett vinni. Legművészibb festményei azonban arcképei, amelyek gyakran sokkal nagyobb mesterek nevei alatt szerepelnek.

A Szépművészeti Múzeum harmadik képe, amelyet Giorgioneval összefüggésbe hoztak, a 178. sz. félalakú férfiarckép, mely szintén Pyrker hagyatékából származik Venturi tanár e kép eredetisége mellett határozottan állást foglal a Crespi-gyűjteményről írt könyvében, s a mi olasz mestereinkről szóló tanulmányában. Ezzel az attribúcióval e festmény elérte hírének tetőpontját, amelyhez fokról-fokra jutott az idők folyamán. Az 1881-iki katalogus egyszerűen velenceinek mondotta; 1892-ben a ráfüggesztett cédula szerint XVI. századbeli ferrarai kép gyanánt szerepelt. 1899-ben Dosso Dossi volt a neve, az 1897-iki (valamint már az 1888-iki) katalogus Sebastiano del Piombót mondja szerzőjének, míg végre Venturi Giorgione mellett tör lándzsát. Bármily tisztelettel fogadjuk is ennek a szeretetreméltó tudósnak véleményét, akinél jobban talán élő ember nem ismeri az olasz művészetet a maga egészében, s bármennyire latolgatjuk is az általa előadott okokat, még sem tudunk magunknak számot adni arról, hogy mi bírta őt erre az attribúcióra. A múzeum igazgatósága helyesen cselekedett, hogy nem hajlott meg ez esetben e tekintély előtt, mint ahogy tudtommal különben is senki sem akadt, aki ezt az attribúciót helyeselte vagy érdekében szót emelhetett volna. Még az azóta megjelent s különben mindenféle Giorgione-attribúciót elfogadó monografiák is, például Cooké és Monneret de Villardé sem vettek tudomást róla.

Ez a hősies megjelenésű, marciális képmás, keletkezési ideje, jellemvonásainál és egész elren-

[1] Crowe és Cavalcaselle annak idején V. 193. és VI. 615., 616. Carianinak tulajdonították. De Pulszky már az 1888-iki katalogusban nagyon találón Bernardino Liciniónak tulajdonította, aki biztos szerzője ennek az arcképnek.

[2] L. Gustav Ludwig dr.: Arch. Beiträge zu Gesch. der venez. Malerei. Jahrbuch der preuss. Kunstsammlungen. Beiheft zum 24. Bd. (1903.) p. 44–57.

[3] Zeitschrift f. bild. Kunst. Beiträge. XVII. 361. és XXI. 62.

KÉPZŐ

MŰVÉSZETI SZEMLE.

II. évfolyam. 1880. január hó. 1. szám.

Ipolyi Arnold.

Művészet és mesterség.

A művészet és mesterség közti különbség igen élesnek látszik, de csak az első pillanatra az. Nehéz azonban a határkérdés eldöntése. A franciáknál nyelvbeileg is meg van különböztetve a mesterség és művészet (e két szóban: artisan és artiste. A németben: Handwerker és Künstler szavakban. A német aestetica e határ kérdést az öncél fogalmával hozza kapcsolatba.

A művészet célja saját magában van, nem szolgál semmi másnak, csupáncsak a maga eszméjének, a szépnek. A mesterségek már bizonyos céllal birnak, melynek a mű alá van rendelve. A késnek célja pl. a vágás. Ily mereven felállitva az öncél fogalmát, semmikép sem tudunk eligazodni, mert vagy meg kell azt adnunk a mesterség termékeinek is, vagy semminek, s igy a művészet termékeinek sem. Vagy mindkettő öncél, vagy egyik sem. Az öncél fogalmát mind a németeknél, mind a franciáknál a romanticusok idejében állitották fel s nevezték azt a németben e szóval: Selbst-Zweck, franciában: l' art pour l'art. A ki azt állitja, hogy a mesterség használni akar, célja tehát magán kivül van: annak azt viszonozhatjuk, hogyha a művészet terméke tetszeni akar, ez a cél szintén valami külső.

Ha azt mondanók, hogy a mesterség és művészet között a megkülönböztető határvonal az volna, hogy a mesterség csak épen használatra való, a művészet csak épen tetszésre, akkor nem járnánk az igaz úton, sőt kétszeresen tévednénk. A mesterség is tetszeni vágy; hisz némely iparmű valóságos remek. De viszont a művészet termékei nem szolgálnak e használatra is? Pallas athenaei temploma mire készült? Arra, hogy az istennőt tiszteljék benne. Az egyes művészeti ágak kölcsönösen egymás szolgálatában állanak. A szini előadásnál a költő és szinész állnak egymással viszonyban. Valamint eszközei, ugy céljai is egymásnak, de a legtöbb esetben a költő eszköze a szinésznek, mert a szinész a költő művét használja fel, hogy magát megteremthesse; és e kölcsönös szolgálatokat nem szabad kicsinyelnünk. Egy jeles szinész gyengébb művet is értékesithet és viszont a jeles mű a szinésznek igen megkönnyiti feladatát. Hatástalan minden mű, ha nem a maga környezetében, világitásában s szempontjából tekintetik, mi leginkább a festményeknél érvényesül. A diszes keret nagyon emeli a műnek szépségét.

Az eredmény az, hogy a mesterség disziti a művészetet és viszont Egyik a másik előnyére dolgozik, a különböző művészeti ágak egymás hasznára törekszenek, olyan tehát célra is, melynek semmi köze a tetszésre.

A tetszés azonban tagadhatlan a művészeti termék céljának szintén megmarad, csakhogy ezt a mesterség termékeitől sem tagadhatjuk meg Erre azt mondják: igaz, de nagy különbség van a kettő között, mert mig a művészeti alkotásban a tetszés főcél, a mesterségnél mellékes, a mesterség termékei legfeljebb diszitőül szolgálnak, a művészet termékeinél a disz maga a cél. Csakhogy a művészet termékei is egymást diszitik. A szobor disziti a csarnokot, Mily viszonyban állnak ezen diszitések azon külső célhoz, melyre a diszitett tárgy szolgál és van köztük lényeges fogalmi különbség? A csarnok megfelel céljának akkor is, ha szobor nem áll benne. A csarnok diszitése ennélfogva csak magáért van, semmi köze a csarnokhoz, mely ugy is megfelel a maga céljának; magáért van, mint akár Phidias „Zeus"-e.

E diszitő mesterségek tehát a felsorolt viszonyokban a művészettől teljességgel nem különböznek. Még tovább mehetünk. Nemcsak viszonyaikban nem különböznek, hanem fejlődésükben, stiljökban szintén össze olvadnak a művészettel. A himzés össze van kapcsolva a festészettel és plastikával.

Még egy másik okot szoktak felhozni azok, kik a kertészetet kirekesztik a művészetek közül, hogy mig a művész kizárólag saját munkájával alkotja meg művét, a mester-ember művéhez hozzá járul a természet is. De a művész alkotásához is hozzájárul a természet, már csak azért is, mert a művész oly anyagot dolgoz fel, melyet a természettől nyersen kap. Tehát a költő sem lehet el enélkül, sőt legnagyobb szüksége van rá. Költő csak

bizonyára Kracker műveiben épen úgy fog gyönyörködni mint mi, s azokat érdemök szerint becsülésben is fogja tartani. — Ne várja azonban tőlem az olvasó Kracker életének teljesen kidomboritott leirását, mert adataim gyér váltánál fogva nagyon is hézagos életrajzot, vagy helyesebben mondva, életrajzi töredéket adhatok. Az itt és amott mutatkozó hézagot pótolni iparkodom Kracker maig nagy számban fen lévő műveinek elősorolásával s a jelesebbeknek rövid ismertetésével, melyek munkás életéhez úgy is a legszebb életrajzúl szolgálnak.

Művészünk születése körülményei s gyermekkora, teljesen ismeretlenek előttünk. Mindössze egypár száraz szám az, a mit ez időből róla tudunk; születése éve és napja, ezeket is sirkövéről olvassuk le.

Eger városának a „fájdalmas szüzről" nevezett sirkertjében magaslik Kracker diszes siremléke, melyet az ötvenes években, az egri főkáptalan egyik emelkedett szellemü tagja, Bezzegh András állittatott, elsö róván le ezzel a müvész szelleme iránt a kegyelet adóját. E siremlék márványlapján olvassuk többek közt: Született marczius 3-án 1717. Honnan vette a müvelt lelkü kanonok ez adatot? minden törekvésem mellett sem sikerült földeriteni. Meglehet, hogy ő, mint a régibb kor embere, birtokában volt valamely irott adatnak; vagy talán azoktól értesült, kik Krackert még ismerték, s az igy nyert adatot azután feljegyezte, vagy emlékezetében tartotta meg, hogy sirkövére irja. Bármikép volt is nem kutatom, teljesen megbizván az adat hitelességében, melynek semmi más körülmény nem mond ellene.

Foltin János.

(Folytatás következik.)

Mátyás király emlékszobra.

(A negyvenes évekből)

A hazai közmivelődés és nemzeti haladás ügyét szivén hordozó minden hazafi fájdalommal tapasztalta, hogy a politikai téren, de sőt az irodalomban is nagy haladást tanusitó nemzet, csekély érzéket és figyelmet tanusit a képzőművészet iránt. Hogy e vétkes mulasztásra figyelmessé tegyék a nemzetet, 1839-ben Simoncsics János, Földváry Gábor, Ráday Gedeon Fáy András, Kubinyi Ferencz, Szemere Pál, Ilkey Sándor, Pólya József, Nagy István, Egressy Sámuel és Nyáry Pál egy nagyobbszerü mozgalmat inditottak meg a „honi szobrászat ügyében."

Virágos szavakkal és lelkes érzelemmel irt felszólitást intéztek a hon fiaihoz és leányaihoz. Ebben, hivatkozva a kor haladására, a magyar nemzet hátramaradására, a nép fogékonyságára és jól felfogott érdekeire, kijelentik, hogy immár „a nemzet géniusza" felébredett, és hogy „az ujjászületés rég várt időszaka bekövetkezett." Aki tovább is tétlenül nézi a világot, bünt követ el a nemzet ellen, s fejére hozza az utókar átkát.

Egy ily régi mulasztásra hivják fel tehát a közönség figyelmét. „Egyetlen szobrászunk — mondák — a nagy Thorwaldsen s még nagyobb Canova tanitványa, a nemzeti muzeumban álló *Pásztorleány*, az esztergomi főtemplomban levő *István martyr*, a Kisfaludi Károly emléke s több jeles szoborművek készitője, a legszerényebb ember, derék müvész, ki a honért mindent, mert életét a honi müvészetnek szentelé, de kiért a hon eddig semmit nem tett, Ferenczy István, majd két év ota munka nélkül; azon takarék mennyiségből, melyet mint munkái bérét külföldről hoza honába, tetemes költséggel Budán felállitot műterme s képző intézete majdnem üresen, s Columbként müvészi lelke sugallata után indúlva, leirhatatlan fáradsággal keresett s feltalált márványbányája használatlan hever! . . . Hazafiak! kinek jutott eszébe közöttünk: mily kincset birunk e férfiuban, s benne mily kincset veszthetnénk?

A müvész nincs honhoz kötve: ő nem anyagi, hanem szellemi világban él, s hazája ott, hol müvészete értőkre, tisztelőkre, s hő vágya kielégitő tárgyra talál. Müvészt nem minden idő szül; müvészt előteremteni milliókkal sem lehet. Ő egyedül a sors ajándéka, épen azért osztva oly gyéren, hogy becsét annál inkább érezzük, s jaj azon nemzetnek, mely azt becsülni nem képes! . . .

Mit kell tehát tennünk? . .

Adjunk a müvésznek müvészhez illő nagyszerü munkát.

E végre mi alólirottak társasággá alakúlván, s e korban, midőn a külföld ismeretes nagy emberei emlékeinek közhelyen felállitásával az érdemnek s művészetnek egyszere adózni, egymással vetekedik, idő lelkéből keletkezett eszmének vélvén, s felgerjedte után elolthatatlan vágyat érezvén kebelünkben: azon nagy férfiaknak, kik honunk évkönyve'ben vezércsillagok gyanánt tünnek elő, a haza jobblétre juttatásában szerzett érdemeikért tartozó hálánkat azzal nyilvánitani: miszerint neveik örökitéséül, tiszteletökre Ferenczy István által hazai fehér márványból készitendő nagyszerü emlékek emelését hozzuk inditványba, nemcsak, hanem azok közül ezuttal elsőnek már ki is tűztük *Hunyady Mátyást*, kit mint királyt, mint hadvezért, mint embert, mint tudományok és szépmesterségek barátját, kegyelőjét, egyiránt nagynak, a haza és emberiség jóltevőjének ismerünk.

E tárgyról többet szólani, s javaslatunkat okokkal támogatni, hazánkfiai velünk rokon érzelmének megsértése lenne, s midőn hiszszük, hogy e kettős czélra, mely egy részről Ferenczynek művészt is lelkesitő nagyszerü hazai tárgygyal foglalkodtatása, más részről nagy királyunk minden hazafi szivében mélyen vésett emlékének látható jelekkeli örökitése — figyelmeztetéssel nem egyebet tettünk egy minden jobbérzésű kebelben rég nyugvó húr megpenditésénél . . .“

Az aláirási ivek szétküldettek a hazában minden alispánnak, minden kerületi előljárónak, minden város és község biráinak, azonkivül minden buzgóbb hazafinak és honleányak. A sajtó lelkesen karolta fel az ügyet, és a közönség adományai szépen folytak az e czélra kinevezett „szobor bizottság“ pénztárába.

A művész ez alatt a szobor tervrajzával foglalkozott. Feladatát akként fogta fel hogy a nagy királyhoz legméltobb lenne ha az magas talapzaton, lóháton ábrázoltatnék s a főváros valamely közterén állittatnék fel.

Ehez képest a tervrajzon Mátyást lóháton ábrázolta; alatta a földön pajzsok, sisakok s egyéb hadiszerek valának láthatók, melyeken keresztül mintegy vágtatva szökik a ló. Ennek hátán a nagy király lehető nyugalommal, régi rómaias szabású öltözetben ül oly formán, mint József császár Bécsben, feje körül borostyánnal. — A talapzat két oldalát domborművek diszitteték volna; mindenik 20—25 alakkal. Az egyiken az igazság kiszolgáltatása ezen felirattal: „a törvények védőjének;“ a másikon Mátyás tudósai és művészei között ezen felirattal: „a szép és jó tudományok ápolójának.“ Amazon a király trónjáról felemelkedve, a hozzá folyamodó népnek a törvény-táblára mutat; mellette az oltár, a mérleg, a pallos a törvény szentségét és szigorát ábrázolják. Emezen a király nejével Beatrixszal ül, körötte és előtte tudósók és művészek az őket jellemző jelvényekkel; elől egy költő, nem épen valami sikerült helyzetben, olvassa művét a királynénak, ki annyira elérzékenyül felette, hogy a király kénytelen a költőt arra inteni, hogy szünjek meg kissé olvasni.

A talapzat hátulsó részén e felirat: „A legjobb király emlékezetének háladatos utódai.“

A talapzat előrészén egy ajtó vezetett volna a föld allati — de felülről világitott — üregbe, mely régiek szokása szerint szentélylyé alkotva: magában foglalta volna ugyszólván Mátyásnak egész élettörténetét dombormüvekben kifejezve. Az ajtóval szemközti részre tervezve volt Mátyás természetes nagyságú mellszobra; háta mögött egy nagy fehér márványtábla, melyre Mátyás király rövid életirása lett volna kimetszve. Jobbra-balra két históriai kép márványból. Egyik ábrázolta volna Mátyást atyja sirjánál, a másik pedig ugyanőt, amint Szilágyival kibékül. — Az ajtó felett nagy karos székben az ősz szakállu Idő ült volna, örökkévaló nyugalmával őrt állandó nagy embereink emléke felett. Lábainál Saturnus és Jupiter azon jelvényei, melyekkel az évek és az örök végzések szoktak jelöltetni.

Mindezek felett köröskörül első sorban hadi tropheumok, feljebb a hármas koszorú, e felett a párkányzat, majd a szükebb térre szorúlt kisebb terem, végre bezárólag a két lábnyi nyilás, honnét a világosság jő. Zsilinszky Mihály.

(Vége köv.)

kodtak arról is, hogy az antik remekirók magyar fordításban is olvashatók legyenek. Már a század legelején Baróti Szabó Dávid hozzá fog Virgilius Aeneisének magyarra fordításához s élete hátralevő éveit egészen ennek a munkának szenteli. Számos irótársa követi. Aki nem fordit, hanem eredeti verseket ir, legalább a versméreteket, a versformákat, a hasonlatokat, a hősöket veszi át a régi római iróktól és egyszerre szaporán jelennek meg a magyar nyelvtől merőn idegen alkeusi, szaffikus versek, hexameterek, disztichonok, itt tehát egy más nyelv sajátságaiból kijegecesedett formát huztak a magyar nyelvre. Nimfák, driádák, faunok népesitik e verssorokat, Venus, Neptun, Mars, Apollo s a múzsák ugy szerepelnek bennük, mint minden olvasó bizalmas ösmerősei. Még Berzsenyi is, a nagy költő, amidőn a legmagyarabb erejü versét irja «A magyarokhoz», amely e korból ugy zöng felénk, mintha egy óriás a bronzpajzsát kongatná, még a nemzeti fájdalom e merész monumentuma is antik formáju. Mellette egy egész sereg kisebb költő enyeleg, epekedik, vagy toporzékoltat hősöket antik köntösben. Minden soruk a rég elhamvadt klasszikus világra utal, alig valami a jelenre. Csodálkozhatunk-e, ha ugy ők, mint olvasóik egészen természetesnek találják, ha a képek és szobrok is nimfákról, Dianákról s más eféléről beszélnek?

Ez a szál, amely igy tartalmi szempontból összeköti a kor irodalmát a kor művészetével, nem erős, nem sokatmondó. Mégis van jelentősége. Mert a század elején éppen ez a külsőség volt az egyetlen kapocs, amely közönségünk értelmét a művészethez füzhette. Festészethez, szobrászathoz néhány ember kivételével senki sem értett: marad a tartalom, amelyet a klasszikus neveltségü laikus mégis meg tudott közeliteni.

Lab I.

Ugy látszik, nagyon kicsiny azoknak a száma, akik ennél művészibb jelentőségü szemponttal közeledtek a képzőművészetekhez. E szempontokat közvetve vagy közvetlenül külföldi irodalomból meritették, amely pedig a század elején a klasszicizmust prédikálta. Ha Berzsenyi Dániel 1823-ban azt ajánlja Stettnernek, hogy a görögöktől vegyen leckét, «azoknál van a való egyszerü Fenség», ugy ennek a tanitásnak forrását könnyü kimutatni. Berzsenyi azonban kevésbbé hatott a kor művészeire. Az az iró, aki merészen vállalta az irányitó munkát s korának egyetlen céltudatos művészeti kritikusa, Kazinczy Ferenc, éppen igy gondolkozott. Lelkesen izgatott a művészetek felvirágoztatására, élvezése érdekében s szabatosan megjelölte a művészi alkotás utját, midőn 1807-ben irja: «A szép tudományok és izlés dolgában annál tökéletesebb a mív, minél közelebb járulunk a classicusok példájához: annál szenvedhetetlenebb a mív, minél távolabbra tévedtünk tőlük.» Oly tanitás, amelyet jól ismertek a Bécset, Rómát járt művészek. Telivér klasszicista axioma. Ezt az általános elvet szaporán alkalmazza, mert alig van ez idő szerint Magyarországon fontosabb művészeti esemény, amelyhez serényen hozzá ne szólna. Legtöbb alkalmat szolgáltat neki fontos művészeti elvek megállapitására Ferenczy feltünése. Mint örül, midőn először vesz hirt az «első magyar szobrászról»! Főkép pedig, midőn megtudja, hogy Ferenczy első hazakerülő kompoziciója antik tárgyu: a pásztorlányka görög meséje. Láttatlanban ünnepli s nagyon jellemző, hogy azonnal görög cimet is ad neki: Graphidionnak kereszteli el. Neki elég volt tudnia, hogy Rómában munkálkodó honfitársa a szobor tárgyát az antik világból meritette s máris lobbot vetett lelkesedése. Mily szempontból itél

meg valamely szobrot, ha szemtül-szembe kerül vele? Megtudjuk, ha elővesszük 1824 májusában Debrecenben kelt feljegyzéseit, amidőn először pillantotta meg Ferenczy Csokonai-ját. Kritikáját egy elvi megállapitással kezdi: «A plastica nem a hasonlóságot tette céljává, hanem a szépitést.» Hasonlókép ir már korábban (1823) Ferenczynek Rómába: «A plastica műveiben nem hasonlitás, hanem nemesités kivántatik.» Ezt az elvet nem éppen azért hangoztatja, hogy vele szépitgesse Ferenczy művének azt a sajátságát, hogy nem hasonlit Csokonaihoz, mert hisz régen e mű elkészülte előtt, már 1807-ben is igy nyilatkozott: «A faragás inkább idealizált, mint a festés.» Nyilvánvaló, hogy kész elmélettel, a klasszicizmus irányában elfogultan állt a megbirálandó mű elé. Egy elv s nem a mű hatása váltja ki belőle a magasztalást. Érdekesek a Csokonairól irott kifogásai is s megvilágitják irodalmi, antikvárus gondolkozásmódját, amely oly kitünően illik bele a klaszszicista észjárásba. Szerinte helytelen volt a fejet ferdén fölfelé álló imperátori koszoruval s nem horizontális poétai koszoruval ábrázolni; nem is modern, hanem poétai costümben kellett volna Csokonait faragni, azaz meztelen karral és mellel. Valóban a borostyánkoszoru helyzete egy fejen lehet formailag megokolt vagy megokolatlan, az a szempont azonban, hogy a koszoru ferdén fölfelé állván imperátort jellemez, vizszintesen fekvén poétát: nem művészeti szempont. Igy egy archeologus elemezhet egy műtárgyat: művész nem. A formák szimbolikájának megitélésénél egyébként is gyakran merőn irodalmi és tudományos szempontokat hangsulyoz. Már a Csokonai-mellszobron zavarja őt a bajusz, — amely szakáll nélkül az antik művészetben rabszolgát jelent. Ehhez a merőn filologiai

és éppen nem művészeti szempontboz más esetben is ragaszkodik, 1810-ben, midőn Wesselényi Miklós özvegyének tanácsot ad, minő legyen a siremléken a nagy politikus arcképe: «A Wesselényi képe rómaison volna, azaz meztelen nyakkal, haja előre fésülve s rövidre metszve. A bajuszt elhagyni nem lehet, mert azt hordott. De minthogy a Státuákon a bajusz szakáll nélkül sklávot jelent, a bajuszt nem kellene nagyon éreztetni s pofaszőrt hagyni gyengén s csaknem az áll széléig.» Az ily megjegyzések nemcsak beható archeologiai tanulmányra vallanak, hanem értékeseknek is tüntek fel általában ugy a közönség, mint a művészek sorában, mert a klasszicista művészek átlaga az efélére is nagy sulyt vetett, bár mily kevéssé művészi szempontoknak mutatkoznak.

Az idealizálást a képirásban is kivánja, mint a számos, arcképekhez füzött megjegyzéseiből kitünik. A hasonlóságra való igyekvést itt is hibának, bár «kedves hibának» veszi s azzal menti egy adott esteben Donátot (1812), hogy nem «minden ember szereti, ha a fejéből szebb fejet csinálnak, hanem azt óhajtja, hogy az ő fejének az ő fejét csinálják». Az a Kazinczy, aki lelkesedéssel ölelt keblére minden dilettáns átlagosságot s Katona Bánk bánját észre sem vette, az egyéni jellem hangsulyozását a festményen is kisebbrangu vonásnak minősitette, neki valamelyes «általános emberi», valamely átlagosság fontosabbnak tünt fel.

Mindezek után természetes, hogy épitészeti felfogása is egészen a klasszicizmusé. Egyszer Csokonai siremlékének tervéről vitatkozik Cserey Farkassal. «A halotti medencéknek szorosan antik rajzolatok szerint kell készülve lenni, különben megbántják a szemet.» Pontosan ily elvek alapján tanitották akkortájt az épi-

máshoz átmenet nélkül cikkelyezett, elvont formákba fogott tömböket koronáz egy épp oly elvont forma: a félgömbös kupola. Minden jellemvonását, a térhatás erejét, csaknem kopár nagyságát is osztja az egrivel s mesterét nem ugyan ujitó géniusznak, de minden izében kiváló érzékü, céltudatos, mély erkölcsü épitőművésznek mutatja.

A kor polgári esztetikájának eszménye az «edle Simplicität» volt. Hatalmas kőkristályokban testesiti ezt meg a kor épitő-stilusa.

*

Hasonlithatatlanul kevesebb feladathoz jut ebben a korszakban a pest-budai szobrász. Művészete nem volt elkerülhetetlenül szükséges, csak gazdag ember vehette igénybe, a képmás-szobor a legnagyobb ritkaság, az épitészet pedig távolról sem kivánta meg annyira, mint az elmult korszakban. Hozzátehetjük még, hogy a kiadósabb feladatok rendszerint nem is pest-budai szobrászoknak jutottak ki, hanem idegeneknek. A kor legelejének legnagyobb palota-épitkezése Sándor grófé volt, ám nem magyar, hanem egy külföldi mester, Kirchmayer látta el annak homlokzatát dombormű-disszel. A Nemzeti Muzeum oromfalának szobrait bécsi mesternél, Ludwig Schallernál rendelték meg, végül egy fiatal milanoi szobrásszal, Raffaello Montival mintáztatták meg, aki pesti tartózkodása idejét egyben Teleki grófnak, az Akadémia elnökének megmintázására is felhasználta 1842-ben. A harmadik nagy épitkezés, a városi (német) szinház, egész szobordiszét, Apollót s a muzsákat bécsi művészektől kapta. Friedrich Berringer, Johann Vogl és Joseph Klieber a mestereik. Az utóbbi nem csak a szinház homlokzatára telepitette át a bécsi akadémia hideg klasszicizmusát, hanem Pest számára egész sor plasz-

Lyka IV.

tikai munkát küldött Bécsből, igy Brunswick grófnak hat nagy domborművet, Károlyi grófnak egy nagy cimerpajzsot gazdag disszel s két cimertartóval, Festetics Antal grófnak három Flórát, egy Bachansnőt s egyebet. Hét évvel utóbb, 1834-ben avatták fel a pesti váciuti temetőben Szlávik József siremlékét, melyen a domborművű arckép szintén Klieber műve. Philipp Jakob Prokop, akit vidéki szerepléseiből már ismerünk, Buda számára is dolgozott: 1812-ben homlokzatdiszül mintázott 19 domborművű fejet, tudósok arcképeit és öntött puha fémből egy Neptunt. Azonkivül ő faragta alabástromból a Nemzeti Muzeum Széchenyi-könyvtára számára Ferenc király képmását. Ezek a szobrászok e sok munkát Bécsben készitették el, vannak azonban olyan idegen mesterek is, akik legalább egy időre Pest-Budára telepednek s itt teljesitik a megrendeléseket. Ezek legösmertebbike Marco Casagrande, aki már 1837-ben műhellyel bir a pesti Ullmann-házban, allegórikus alakokat farag e család megrendelésére (Az idő, A család, Parnasszus stb.) s ugyanott készíti Mocsáry Imre andornaki kastélya számára allegorikus domborműveit. A péceli Fáy-kastélyt is innen látja el ilyen munkákkal. 1840-ben az Uj-piacon, a Derra-házban van műhelye s ugyanakkor résztvett a Pesti Műegylet kiállitásán sz. János a pusztában, Angelica és Medor cimü műveivel s három képmással, amelyek egyike Pyrker mellszobra. 1841-ben ugyan Esztergomba helyezi át munkálkodása terét, de még a negyvenes években visszatér Pestre, előbb hat alternativ tervet készit egy Mátyás-emlékszobor számára, szemben Ferenczy István tervével, 1844-ben reprodukciókban is terjeszti azokat, azután 1847-ben mindent elkövet, hogy őt bizzák meg József nádor szobrának elkészitésével. Ez sem sikerült, valamint nem

sikerült Szabadság-oszlop-terve sem, amelyet 1848-ban a márciusi tüzes napok emlékéül szánt. Nemsokára haza is utazott Olaszországba.

Uhrl Ferenc, morvaországi születésü művész is sok éven át dolgozott Pesten. 1835-ben a Ferenciek-terén kutat állitottak fel, Feszl József kőfaragó művét, amelynek najádjait ő faragta. 1847-ben pedig a Városháza számára faragott öt szobrot. A forradalom évében azonban alig akadt munkája, Uhrl jelvény-tűket tervez, a forradalom leverése után összeszüri a levet osztrák kémekkel, végre is itthagyja Pestet. Klemens Dittmann szintén külföldi diszitő-szobrász a harmincas években Pesten telepedett le, részt vett a Nemzeti Szinház nézőterének diszitésében s mert állandóan akadt munkája, itt is maradt.

Külföldi mestereknek ily méretü igénybevétele ellen felszólal a Pesti Hirlap, midőn 1843-ban hire jár, hogy a városi tanács a bécsi Kliebernél akarja megrendelni a városháza főpárkánya fölé állitandó szobrokat: «Meg nem foghatjuk, minő ok inditá Pest város tanácsát ezen művek külföldön készitésére... Valóban nem tudjuk eléggé rosszalni ezt, midőn Pest, országunk iparának fővárosa, műveket, melyek saját kebelében bizonyára készithetők, — mert már hasonlók készülének is — külföldön csináltat... Ez esetben Ferenczyt elmellőzni vétek vala...»

A hirlapnak igaza volt: valóban élt Pest-Budán egész korszakunkon át elég szobrász, aki ezt a feladatot meg tudta volna oldani. Ha számuk össze sem hasonlitható a festőkével, ugy ennek oka az, hogy bizony nagyon csekély volt ezen a téren a kereslet.

A kiadott jelszó takarékos egyszerüség volt. Erről prédikálnak szüntelenül a hatóságok. Maga a nádori ud-

var példát is adott rá, lakásáról 1822-ben ezt irja Schams: «meglepő az a nemes egyszerüség, amely a főherceg és magas élettársa tulajdonképpeni lakószobáiban uralkodik, ahol tékozlásnak éppenséggel nincs helye, a gazdagság pedig csak a használhatóság és izlés formájában kapott helyet». Elsősorban tehát kerültek mindent, aminek csak éppen diszitő-feladat jutott, a szobrászoknak nem nagy örömére. Nem is sikerült ebben a korszakban egyetlenegy emlékszobrot létrehozni, bár legjobbjaink sokat kardoskodtak ily tervek mellett. Lassan szokik hozzá a polgárság a szobrászatnak a ház ékesitése céljából való igénybevételéhez. Itt-ott mégis egy-egy Flóra vagy Diana kerül a szebb udvarokba, egy Neptunusz valamely udvarbeli kutra, a házakat Hebe, Merkuriusz ékesiti: eleinte a klasszicizmus érzésvilágához hiven leginkább a mitológia szolgáltatja a tárgyat. A negyvenes években kissé javulnak a viszonyok, bár az igények még mindig felette szerények. Már 1839-ben, midőn Feiller bécsi nagykereskedő a haltéren háromemeletes uj szállót akar épiteni («István főherceghez»), szó van róla, hogy a cégért és néhány domborművet Ferenczyvel fogják faragtatni. Vitthalm budai füszerüzlete pedig 1845-ben aranyozott méhkast kap cégérül Dunaiszky Lászlótól. 1847-ben, midőn már erősen magyar szellő fú Pest utcáin, a pék-utcai Aigner-házat a tulajdonosa többé nem mitológiai alakkal, hanem Árpád szobrával disziti. Ebben az évben a szobrászat már kávéház diszitésének a szerepét is vállalja: a Sétatéren, Széchenyi István gróf házában megnyilik az uj Steingaszner-féle kávéház, benne vizmedencével, amelynek alakjait Marschalkó mintázta.

Ilyen, a nyilvánosságot szolgáló diszeken tul ott van még e kor mesterei számára a temető művészete.

Valóban, ugy látszik, hogy ez juttatja nekik a legtöbb munkát. Még pedig minden méretben, minden kiadásban, kezdve ama legegyszerübb kőtől, amelyet a Városligetben oly sok nemzedék bámult meg, mert csak ez az egy szó volt rávésve: Fuit (1809. Okenfusz pesti kőfaragó és Zitterbarth Mátyás műve, Horváth Jakab siremléke), el egészen a gazdag, templomba, kastélyba szánt emlékműig. A sirkövek nagy átlaga eleinte egészen a klasszicizmus értelmében «egy oszlop, félbetörve s rajta hamvveder, körülfogva a tartósság symbolumával, a kigyóval» (Kazinczy). A Hasznos Mulatságok 1822-ben jó képet ad szobrászaink e korbeli feladatairól: «A képfaragás mestersége még eddig hazánkban csak templomoknak képszobrok által és az uraságok nagy kertjeiknek vagy képek vagy vázák által való ékesitésére szolgált: nagy uri paloták vagy közönséges piacok nem igen mutathatnak oly munkákat, melyeket képfaragó remekelt volna. De mégis alig van Hazánkban valamely nagyobb város, mely a képfaragó mesterségnek ha nem is nagy remekét, de mégis diszes müveit ne mutathatná. Ily művekkel Pest városának Temető helye is ékeskedik, hol a megholtak eránt való tisztelet magát jeles symbolumokban jelengeti s ezek által a Szépmesterségeknek is dicsőséget szerez. Kik ezen Szépmesterséget Pesten gyakorolják, most nyolcan számláltatnak».

A nyolc mester, akikre az iró céloz, az ő beállitásában főképpen a temető diszét szolgáltató művészként szerepel. Itt voltaképp megszünt a határvonal, amely a szobrászt a kőfaragótól elválasztja, mert tényleg nincs is ebben a korszakban egyetlenegy oly pesti szobrászunk sem, aki ne vállalna egyszerü, puszta kőfaragásszámba menő munkát is. Összeállitásunkban mi sem

vonunk közéjük éles határt. 1803-ban szobrászokként szerepelnek Pesten: Ritter János, Salm János, Weisz József, kőfaragókul Feszl Mihály, Mahr Henrik, Mayer Mihály. 1815-ben Pest szobrászai: Veszeli János, Veszeli Vencel, Dunaiszky Lőrinc, Weisz József. 1827-ből a következő pesti szobrász-névsort ösmerjük: Bauer Mihály és Ignác, Dunaiszky Lőrinc, Huber József, Muhs Antal, Porotzkay Pál, Uhrl Ferenc, Weisz György, Weszely János. Ezek közül Bauer Mihály, Dunaiszky, Huber és Uhrl «akadémiai szobrász»-ként szerepel. Ugyanebben az időben kőfaragó-mester Pesten Feszl József, Kauser József, Kronberger Ferenc és János.

Budán a század legelején Weber, Kurzweil, Held Frigyes dolgozik. 1824-ben letelepedik ott Ferenczy István, 1846-tól fogva ennek tanitványa, Morelli önálló munkát is vállal.

Az utóbbi kettő kivételével valamennyi eddig felsorolt mester a mi korszakunk első felét jellemzi, bár néhányuknak munkássága belenyulik a harmincas, negyvenes évekbe is. Közülük Mahr, aki mint az ismeretlen eredetü Frank Lőrinc, a pesti görög templom szobrászati diszitő-munkájában is résztvett, de már alig érte meg a század fordulóját, a régibb nemzedékbe tartozik, ugyszintén Weber József Konrád, Kurzweil, Salm, Held is. Ferenczyn kivül a legjelentősebbek: Huber, aki a legidősebb, Dunaiszky Lőrinc és Bauer Mihály, aki a legifjabb köztük.

Huber József 1818-ban telepedett le Pesten, miután pár évvel előbb körülnézett itt. Mindjárt kapott is munkát Muhs Antalnál, aki akkor éppen Debrecen számára dolgozott. Csinált tehát az odavaló «ref. ekklézsiának prédikálló székére különös szép cifrázásokat s virágkötéseket». Figurális elemekből szerkesztette sirköveit,

amelyek felfogása jól jellemzik ezt a korszakot: egyet a váci-uti temetőbe a Vogel-család számára, «melyen egy öt lábnyi magasságu Élet istene szomoruan lecsüggesztvén fejét, lobbanó fáklyáját el oltja s a halottas hamv vödröt karjával által öleli», egy másikat hasonló motivummal Meiszner Pelágia számára az ujlaki temetőbe (1824). Ugyanott van tőle Meiszner József sirja, amely mintegy két évvel korábban készült. Ugyancsak ekkor kiadósan dolgozik Wurm József megrendelésére épitészeti diszitő munkán s ugy látszik, hogy a siremlék és az architekturát kiegészitő szobrászmunka az a kör, amelyet felölel a harmincas évek elejéig.

Huber munkássága mennyiség dolgában egészen eltünik, ha hét évvel ifjabb pályatársával, Dunaiszky Lőrinccel vetjük egybe. 1809-ben jött Pestre a bécsi akadémiáról és csakhamar rendkivül kiterjedt munkálkodást fejt ki, ugy Pesten, mint a vidéken. Talán ő az első a szobrászaink közt, aki kitünő kereskedői szimattal az ország minden részében megrendeléseket tud magának biztositani s hozzászoktatja az efféle dolgok megrendelőit, hogy Pestet tekintsék a szobrászati munkák központjának. Vállalt is mindent, ami a plasztika szerszámaival fából, kőből, kemény és lágy fémből, alabástromból, gipszből, csontból, viaszból, agyagból előállitható. Teljesitményeinek sokféleségéről beszámolnak munkáinak változatos tipusai, amelyek közül a vidékre kerültekről már szóltunk. De Pest-Budának is bőven kijut a Dunaiszky-műhely sokféle készitményeiből. Igy munkálkodásának első évtizedében készitett egy halászó géniuszt ábrázoló cégért az Uri-utcában, egy Feszületet a régi lipótvárosi templomba, egy nagyméretü Flórát a bálvány-utcai Benkovics-ház kertjébe, egy Apollót a budai Marczibányi-ház főlépcsője diszéül,

Ferenc király mellszobrát a Vármegyeháza fegyvertára számára, utóbb ezt ugyanott megtoldotta József nádor, Ferdinánd főherceg, Kray és Alvinczy tábornokok mellszobraival. A szenteknek egy sorozatát, sz. Adalbertet, sz. Gellértet Imre herceggel, sz. Borbálát, sz. Katalint a krisztinavárosi templom számára faragta fából s utóbb ugyanott megtoldotta ezt a sort ker. sz. János, sz. Jeromos és sz. Krisztina alakjaival. Munkálkodásának második évtizedébe tartozik egyebek közt még Gyulai gr. mellszobra, az uj Lövölde nagyméretü domborműve, de emellett készitett cégért is, a Salvator gyógyszertár számára s ékesitette a Redoute-ot a legkülönfélébb diszitő-szobrászati munkákkal (1830). Műhelye szinte egy ipartelep képét ölti, amelybe aztán belekapcsolja egyik fiának, Lászlónak munkásságát is. Ez ott nőtt fel a műhelyben, koraérett gyerek, aki tizenkét éves korában, 1834-ben már résztvett a Mű-kitételen egy siremlék-tervvel s a Pesti Műegylet kiállitásain is részt vesz: Hermina főhercegnő márvány-mellszobrát 1844-ben, Hunyadi László és Cilley párbaját, néhány arcképpel s domborművel együtt 1846-ban, Alvó Jézusát (márvány) 1847-ben állitja ki. A másik fiu, Henrik, csak rövid ideig tagja ennek az üzemnek, Temesvárra megy, ahol 1842-ben rajztanárságot vállal.

Bauer Mihály két nagyméretü munkát készitett pesti számlára, sokféle kisebb diszitő-szobrászati feladaton kivül. 1821-ben telepedett le Pesten s nemsokára rá egy 4 öl széles, 4 láb magas domborművet mintázott a Diana-fürdő bejárójába, Dianát, amint Akteont szarvassá változtatja. Másik műve az óriási méretü sz. Kristóf, Pest legnagyobb kerek szobra, amelyet Birly dr. rendelt meg háza szegletének ékességéül s amely nemzedékeken át különleges jellemvonást adott a Kris-

tóf-térnek. 1833-ban leplezték le. Hat szobrot készitett (1847) a Városháza számára.

Ezek a mesterek stilus dolgában nem esnek messze egymástól: egyikük sem nagyszabásu s mind a háromnak egyformán előnye, hogy jól ismerik anyagukat s technikájukat. Az az ügyefogyottság, ami kortársuknak, Ferenczynek némely munkáján annyira feltünő, náluk ugyan elő nem fordul. Viszont hiányzik belőlük Ferenczy széles és magasabbrendü koncepciója. Klieberrel egybevetve sokkal melegebbnek, sokkal meghittebbnek, sokkal közvetlenebbnek tünik fel mintázásuk: Klieber hideg feszessége, kaligrafiai vonalvezetése távol áll tőlük. Nem a szigoru, filológiailag képzett tanár művei ezek, hanem kedélyesebb indulatu, egyszerübben, természetesebben gondolkozó mestereké, akik egyet-mást még a barokk művészetéből is meg tudnak becsülni. Klieber Flóráinak valamelyike ugyan előkelőbb előadásu, mint Dunaiszkynak valamely budai faszobra, ám az utóbbin mégis jól esik látni a mintázás kézimunkaszerübb lágyságát, a nagyobbtömegü, élénkebb redővetést, minden egyéb fogyatkozás mellett is. Bauer sz. Kristófjának erejét pedig Klieber meg sem közelitette, igaz, hogy nem is volt célja. De az utóbbinak tüntető szabatossága, nagyigényüsége egészen hiányzik a mieink munkáiról.

Kivülük vajmi csekély szerep jut a következő nemzedékek munkásságának. Egy szobrászról, aki velük egykorunak látszik, Joseph Kempelről, nem tudtuk megállapitani, pesti szobrász-e vagy csak idevetődött. Ő 1829-ben Pius pápa és Jézus és Mária alakjait s néhány mellszobrot vitt a pesti nyilvánosság elé. Épp oly hiányosak az adatok Boroskayról, aki 1839-ben az óbudai hajógyárban a király számára készülő yachtban vé-

gezte a szobrászati munkát. Ebben az évben került Pestre Dozsnyay Károly és itt mintázta Liszt Ferencnek életnagyságu szobrát, magyar ruhában, amint karjával lirára támaszkodik. Ezt a munkáját kiállitotta 1840-ben a Pesti Műegylet kiállitásán, általános elismerést aratva, Liszt maga is pártfogókat szerzett neki, ugy, hogy Dozsnyay Olaszországba mehetett. Ám 1846-ban ismét Pesten van s most már nem csak mintáz, hanem fest is. Részben Liszt mellszobrán dolgozik, részben azon a képen, amely azt a jelenetet mutatja, midőn Hunyadi Lászlónak átadják Belgrád kulcsait. Élete azonban csak tengődés s valósággal nyomorral küzd Pesten egészen a szabadságharc végéig, amikor is Angliába szakadt.

1843-ban egy fiatal pesti szobrász, Dreszler tünik fel, akit Mikes gróf ekkor Kolozsvárra hivott meg; 1844-ben Pesten mint kiállitó szerepel Hallgass Mátyás és Dulsinszky Tamás, mind a kettő Casagrande növendéke, az utóbbi ekkor mutatja be a közönségnek Rabutin Mária és Guttenberg János cimü gipsz-szobrait. Mint Dozsnyay, utóbb Dulsinszky is festésre adta magát s a forradalom után ily tanulmányokhoz fogott Marastoninál.

1846-ban Engel József is felkeresi Pestet, nem ugyan személyesen, mert ekkor Angliában van, hanem egyik művével, amely Apollót mutatja a Hórákkal. Bár a szobor sérülve érkezett, mégis kiállitották a Műegyletben. S ugyanekkor s ugyanott lép fel először a nyilvánosság elé mint kész művész Faragó József. Ő voltaképpen Pestről indult szobrász-pályájára 1840-ben, midőn a lelenc-fiut felhozták a Nemzeti Casinóba, hogy pártfogókat szerezzenek számára. Itt tanitották irniolvasni, itt faragta meg tajtékból, metszet nyomán az

Armeniát, amelyet pártfogói siettek kiállitani a Műegyletben, itt készitette el ugyanigy Einsle nyomán Kölcsey képmását három nap alatt. S innen indult szobrászatot tanulni 1841-ben Casagrandehez. Mint tanuló állitotta ki Pesten 1842-ben a Concordia gipsz-félalakot, amelyet, symbolikus vonatkozásu tárgyánál fogva a Nemzeti Casinónak ajánlott fel. 1845-ben az Ujbánya számára megrendelt Szentháromság-szobor famintáját állitotta ki ugyancsak Pesten, mire aztán Münchenbe utazott. Ha eddig mint művésznövendék szerepelt a Műegylet kiállitásain s munkái inkább számadás voltak szorgalmáról és haladásáról, 1847-ben, hazájába visszatérve, mint kész művész állitja ki a Műegyletben Magyarország felvirágzása cimü szobrát, amelyet még Münchenben készitett. Munkálkodásának tere azonban ez idő szerint Ujbánya, mig a szabadságharc fegyverbe nem szólitja.

Alexy Károly 1847-től fogva kezd sürübben szerepelni Pesten, ahol végül le is telepedett. Igaz, hogy már 1845-ben is járt itt, midőn a Hermina-kápolna számára készitendő szobrokat beszélték meg vele s 1846-ban kiállitotta a Műegyletben Mária Terézia és Mátyás király kis bronzszobrát s Krisztust az Olajfák hegyén, Pesten készült első munkája azonban 1847-re esik, midőn Hegedüs Sámuel mellszobrát mintázta meg Nagyenyed számára. Itt nagyon gyenge sorban élt, egy pár siremléket készitett, apróbb, szalonba való szobrokat adogatott el, mig végre javultak a kilátásai, mert az ez évben alakult József-Emlék-Egyesület vele akarta elkészittetni József nádor emlékszobrát. A forradalom azonban véget vetett minden nagyobb tervnek. Maga Alexy is részt vett benne s ezért és mert megmintázta Batthyány Lajos gróf képmását, el is itélték s az abszolutizmus alatt hónapokig ült börtönben. Ez végül

arra birta, hogy egy évtizedre Londonba tegye át munkálkodása szinterét.

Marschalkó János hosszu külföldi tanulmányut után 1847-ben került Pestre. Itt első ismert munkája József nádor domborművü képmása. Még ez évben munkát kapott a Lánchid épitésénél s ő faragta a hid négy oroszlánát, amivel 1850-ben készült el.

Pesti kiállitásokon szerepelt még néhány szobrász, akiknek munkálkodása egészen szük körü, igy 1844-ben Casagrande tanitványa, Boldis János szerepel egy Virgiliusszal; Clair Alajos st.-jean-de-morieni (Savoya) születésü szobrász pedig, akinek atyja pesti polgár volt s dilettáns létére maga vezette be a mintázás technikájába fiát, 1843-ban kiállitotta Ambrosius és Seneca c. szobrait, 1844-ben egy márványdomborművet stb.

Mindezeknek a szobrászoknak szereplése kisebb-nagyobb plasztikai feladatok derekasabb vagy gyengébb megoldásában merül ki. Akadt azonban köztük egy, aki művészetének magasabbrendü célt tüzött ki, oly célt, amilyenről a század elején pályatársai nem is álmodtak. Ez a mester Ferenczy István.

Ő többet akart elérni a pusztán derekas szobrászati teljesitménynél. A magyar kulturát akarta ragyogóvá tenni a művészet aranyával. Elsősorban márványba akarta faragni, ércbe önteni a mult és jelen nagy magyarjait, hogy azokat ható erejü példaképpen állithassa a jövő nemzedék elé. Dicsőséggel akarta tetézni csupán betük formájában élő nevüket. S ezzel a munkával művészetet is akart adni a magyarnak. Ő tudta, hogy elődei jóformán mind idegenek voltak, kortársai nagyrészt. Olyan szobrászt nem ösmert egyet sem, aki gondolatban, érzésben szolidárisnak tartaná magát a szittya őselődökkel, azaz talpig magyarnak. Ide kormányozni

művészetünket, ez volt élete célja. A magyarázó szövegben, amelyet egy programmjához irt, megjelenik néki álmában szeretett mestere, Canova, mint Dantenek Virgilius s elvezeti őt — a szittya ősök földjére, igazi nagyságot tanulni. Magának az irásműnek célja pedig szövegben s rézmetszetü képekben bemutatni a régi magyarok virtusait és az ábrázolt tettek utánzására buzditani az utódokat.

Első munkája, még Rómában, egy magyar költő, Csokonai mellszobra. S első munkája Budán, ahová 1824-ben telepedett le: a bölcs Pannóniát ábrázolja. Ettől fogva a saját szántából tervelt művei elenyésző kivétellel hazafias célzatuak. Hamar összebarátkozik a hasonló célokat kereső irókkal, költőkkel, tudósokkal, politikusokkal s nem szünik meg az ő segitségük igénybevételével is ennek a gondolatnak mentül szélesebb körökben barátokat keresni. Hogy a művészet minden részében magyar földből nőjjön ki, csüggedetlenül keres jóféle magyar márványt s nem riad vissza ettől, bármennyi csalódás éri egyre-másra. Csupa oly cél, csupa oly eszme, amilyet elődei, kortársai hirből sem ismernek. Valóban, Ferenczy volt a magyar szobrászat legtüzesebb agitátora.

Egy magyar szobrásziskola alapitását ugyanilyen okokból kéri az országgyüléstől s kéri a királytól is 1826-ban. Ezért tervezi sz. László bronzszobrát Nagyvárad számára 1834-ben s ezért inditják meg barátai 1839-ben a Mátyás király emlékmozgalmat. E tervek egytől-egyig dugába dőltek s Ferenczy a már emlitett vidéki munkákon kivül kisebb képmások s egy-két siremlék készitésére volt kénytelen szoritkozni budai műhelyében. Ilyenek Ürményi József és Brunswick József gr. mellszobra 1827-ből, ilyenek Beckers József gr., Mar-

czibányi Márton és Marczibányiné, Sándor Móric gr. és Rudnay Sándor mellszobra 1828-ból, ilyen a Kultsársiremlék a belvárosi plébánia-templomban és egy Faun feje 1829-ből, Virág Benedek emléke 1834-ből, a Pásztorlányka másodpéldánya 1839-ből, Suszter János egyetemi tanár mellszobra 1840-ből, Teleki József gr. mellszobra a Tud. Akadémia számára 1844-ből, Kisfaludy Károly emlékszobra a Nemzeti Muzeum kertjében 1845-ből s még néhány mellszobor, végül utolsó munkája, melyet Budán faragott: Euridike.

Ezek közt a művei közt egy sincs, amely Ferenczy tehetségét és stilusát másnak mutatná be, mint amilyennek a Pásztorlányka s vidéki műveinek méltatásánál vázoltuk. Nem mutatkozik be őserejü, nagy tehetségnek ezekben sem, előadása elfogult, stilusa átvett, készsége olykor egészen cserben hagyja, de sohasem emelkedik a közepes fölé. Csak a szobrászatról való emelkedett felfogása, a művészetnek a nemzeti kulturába való tudatos belekapcsolása uj és nevezetes az ő szerepében. Ezzel valóban megelőzte korát Pest-Budán és Magyarországon s ama terveinek, amelyek ez uj felfogásából születtek, éppen ezért meg kellett bukniok. A sors az ilyesmitől a hétköznapok csöndes műhelymunkásait, egy Dunaiszkyt, Hubert, Bauert éppen szürkeségüknél fogva természetszerüen megkimélte. Velük összemérve Ferenczy ily értelemben valósággal tragikus hős.

Egyéb csalódásain kivül ezzé főképp a Mátyás-emlékmű-terv avatta. 1839-ben, amikor Ferenczynek már alig volt némi megrendelése, Pestvármegye főjegyzője, Nyáry Pál felszólitotta a közönséget a hazai szobrászat pártolására, amely célt legszebben szolgálná egy nagyszabásu emlékmű, amely Mátyás királyt ábrázolná. Bizottság alakult s megindult a gyüjtés, a mű tervének

elkészitését pedig Ferenczyre bizták. A művész telivér klasszicista mintát készitett, Mátyást magát római imperátornak mutatta be, az agyagminta elkészültével 1842-ben külföldi utra ment a bronzöntés tanulmányozására, sőt érczöntő-műhelyet is állitott. Közben a gyüjtés ellanyhult s egyre nagyobb ellenzék támadt Ferenczy tervével szemben, amelynek római ruháju Mátyása most már — a 40-es években — érthető okokból szemet szurt sokaknak. Polemiák keletkeztek, az ügy elmérgesedett, végül 1844-ben az országgyülés elejtette az egészet.

Ez halálos csapás volt Ferenczyre. Hisz nemcsak egy nagyszabásu munkától esett el, hanem, ami sokkalta fájdalmasabb volt ránézve, tapasztalnia kellett, hogy amit életideálul tüzött maga elé, azt elejtették, lerántották, sőt még egy Széchenyi is — gazdasági okokból — teljesen fölöslegesnek minősitette. Ő magamagát is fölöslegesnek kezdte érezni a fővárosban. Eladja házát, összetöri gipszmintáit s bucsut mondva barátainak, mintegy önkéntes számüzetésbe vonul szülőföldjére, Rimaszombatba.

Az a lelkes izgatás, amelyet odáig a hazai szobrászat érdekében végzett, még sem volt hiábavaló. Gyümölcse azonban csak a következő félszázadban indul érésnek.

*

A festett kép, a szobrászati műnél sokkal szaporábban keresett művészeti termék. A kereslet ezen a téren nőttön-nő s midőn Pesten rendszeresiteni kezdik a kiállitásokat, valóban nagyra dagad azoknak a festőknek a száma, akik, elsősorban Pest közönségét, de azután a Pestre szaporán felránduló vidékieket is ellátják arc-

képpel, szentképpel, lassankint egyéb tárgyu festményekkel s a grafika termékeivel is. Először egy pillantást fogunk vetni erre az egyre gyarapodó szükségletre, azután megvizsgáljuk a módot, amellyel a képirók e szükségletnek eleget tesznek.

Bizonyos szerény szükségletet jelent középületeknek, hivataloknak arcképekkel való felszerelése. Budán ez régi szokás volt, igy az Udvari Kamara bizottsági termét felékesitették a kamarai elnökök arcképével és századunkban Semsey András 1808-ban festett arcképével kezdik a sort. Pesten pedig 1812-ben elhatározza Pest vármegye, hogy volt főispánjainak arcképeit kifüggeszti az uj megyeházán, nemsokára pedig megfestteti Ferenc király arcképét a bécsi Peter Krafftal. Hódolnak e szokásnak céhek, testületek, egyesületek is. Igy a pesti Lövölde nagytermét Ferenc király és József nádor életnagyságu képmásai, továbbá Orczy Lőrinc br., Mérey Sándor, Fellner Benedek, Steinbach Ferenc, Seeber Károly, Schlechta Jakab, Majerffy Ferenc, Engelschalk János, Martinelli Antal mellképei ékesitették.

Középület-számba mennek a templomok, kápolnák is, itt a szükséglet szerény, mert ez a kor csak szerény mértékben gyarapitotta az egyházak számát s ezeknek kép-disze elenyészően kicsiny a multhoz képest. Kivétel csak a görög-keletiek egyháza, akik terjedelmes ikonosztázisszal diszitik templomukat s ily célból járt Budán Theodorovits Arza bánsági festő. Volt Budán még egy öreg ikon-festő, a záramelléki születésü Zelich Gerasimo szerzetes, aki miután bejárta Oroszországot s ott az ortodox szentkép-festésben is gyakorolta magát, Bécsbe, utána Budára jött, ahol 1828-ban meghalt. Nem tudjuk, foglalkozott-e festéssel Budán is. Az ikon-készités azonban oly specialitás volt, amely idegenszerüsége

tőle, mint amennyit a „jól találó“ photograph gép is nyujthat neki. S hogy ezt szükség követelnie: azt senki nem fogja tagadni, ki megérti Eitelberger mély szavainak jelentőségét: „Az arckép, mint olyan, a család nélkülözhetlen szüksége; nem azért van, hogy itt emberi hiuságunknak kedvezzen, a mint a nyilvános életben sem a fitogtatás eszköze. A családban az arcképnek absolut műértékén kivül még egy különös s szintoly nemes hivatása van. Föntartja a családi kegyeletet s ébren tartja a letünt nemzedékek emlékét. És erkölcsi érzetünknek, mely a családhoz fűz bennünket, legnemesebb, mert legtisztább hirdetője és szószolója.“

S hogy nem csak a társadalmi, hanem közvetve az állami és nemzeti életre mily befolyással van a „kegyelet és emlék ez ébren tartója“, azt a müvelt világ történeti arcképcsarnokai és Pantheonjai eléggé mutatják. Örüljünk, hogy nálunk is végre már tesznek valamit ez ügyben; mert ime naponta szaporodik nemzeti muzeumunk régi arcképeinek gyüjteménye; s kivánjuk, hogy amikor ujabbak teremtésére kerül a sor, az általunk is vitatott, ismeretes régi helyes szempontokat ne téveszszék szem elől.

Peterdi (Prém) József.

Ferenczy István.

Ferenczy István.

(1792—1856.)

A hazai uttörő müvészek közül *Ferenczy* Istvánt sokáig, sőt némelyek mai nap is az „első magyar szobrász“ nevével tisztelik meg. E férfi müködése oly korszakba esik, midőn a hazafiság érdekében nem voltak tulszigoruak a tehetség iránt: csak magyar legyen az. Innen ama visszásság,

Ferenczy István

mely egyrészt a közvélemény s a mükritika, a közönség és mütörténészek között Ferenczy Istvánra nézze fennáll. A müszerető közönség kevés alkotását látta, de a „Mátyás király szobra“ a „Kisfaludy Károly emléke“ s más müvek tervezőjét nagyra becsüli, noha vagy is inkább, mert csupán hiréből ismeri őt. Néhány év előtt az elhunyt művész összes hátramaradt szobrait egy szakbizottság megvizsgálta, a jót és emlékezeteset kiválogatta, de egészben épen nem elismerö itéletet hozott e müvekről, valamint Ferenczy István egész tehetségéről és a köztudalomban nagyra tartott érdemeiről.

A pro ós contra kiegyenlitése végett *Zsilinszky* Mihály, e buzgó és derék történész, közlönyünk munkatársa, megirta az első magyar szobrász életrajzát, mely közelebb jelenik meg s ez által a Ferenczy István emlékét megujitá s egyuttal igazságos itéletet mond a sokat hányatott, sokat reménykedett és mélyen csalódott művész egész törekvéséről.

De ez életrajz megjelenése után a hazai mütörténész nem térhet egyszerüen napirendre. Ferenczy István müködése azért egy és más tekintetben még megvilágositást fog nyerni, mert hisz a művész hosszu kora alatt minden müvészeti törekvés vele függ egybe s ő mintegy személyesitője e buzgó, de egészben majdnem meddő müvészeti áramlatnak

Általában nem helyes azok felfogása, kik ugy vélekednek, hogy miután Ferenczy István nem volt nagy tehetség s nem hagyott hátra remekeket: nem is érdemes vele foglalkozni. Az irodalom történészek egész más szempontot követnek; ők a gyöngébb és kisebb irókat is figyelemre méltatják, mert fő az, hogy azok korát ismertessük, melyet az illetők, ha nem is derekasan, de mégis képviselnek.

Mostani számunkban egy költeményt közlünk, melyet szerzője a muzeumban levő „Görög lány“ ra irt. E vers, bár épen nem sikerült, kiváló érdekes, a kor jellemzése céljából. Ez mutatja, mily lelkesedés uralkodott amaz időben Ferenczy István iránt. S mint e vers, ugy számos más adalék áll rendelkezésünkre, mely a huszas, harmincas és negyvenes évek müvészeti mozgalmait feltünteti s melyeket egymásután közölni fogunk.

Midőn ma a művész arcképét adjuk, csak néhány sorban kivántuk méltatni müködését. Ennek ismertetését s általában Ferenszy István életének és müveinek részletesebb rajzát közelebbi számainkban adjuk, a midőn több levelét is közöljük.

Azok közt, a kik tehetségében már régen kételkedtek, első volt gróf Széhenyi István, kinek itéletét Zichy Antal lapunkban most folyó tanulmánya második részében, (melyet jövő számunkban adunk) ismerteti is.

Ferenczy István a „Mátyás szobor“ ügyének veszendőbe indulása után elkedvetlenedett s idővel teljesen meghasonlott önmagával. Mind levelei, mind egyes más nyilatkozatai azt mutatják, hogy sohasem volt tisztában saját erejével s hogy azt kezdettől fogva tulbecsülte. Midőn törekvései nem vezettek kellő és az általa óhajtott sikerre: nem magát, hanem a nemzetet vádolta, mely nem képes őt megérteni, s mely hálátlan az ő nagy fia iránt.

De meghasonlása mellett is megmaradt azon reménye, hogy egykor elégtételt nyer; jő idő, a mikor érdemeit a haza osztatlanul elfogja ismerni. Rimaszombati magányában, önszámüzetésében e hite által lelkesitve alkotta tovább müveit megrendelések nélkül, csupán a maga kedvére. Berecz Károly a hatvanas években meglátogatta mütermét s ott a mellszobrok és egyéb plasztikai müvek egész sorát látta, melyeket a szerencsétlen művész arra szánt, hogy halála után a nemzeti muzeum diszeit képezzék. A szobrokat vastag porréteg fedte s Ferenczy István sohasem tisztitatta meg azokat, mert bizton várta, hogy azok fogják megtisztitani müveit, kiket a nemzet kiküld, hogy elégtételt adjanak hosszas mellőztetéseért.

De e napot, a megváltás napját nem érte meg Ferenczy István. Elhalt a nélkül, hogy tehetségét rehabilitálták volna, de ha csupán ezt várta még, ugy soká kellett volna még élnie.

A sokat igért, sok igényeket keltett, de el nem ismert uttörők sajnálatot, de rokonszenvet keltő művészek typusa lőn Ferenczy István, kit egyidőben valóban ün-

kiegészíti a befejező mellékmondat. Gyl

Zoltán Vermes adósom

KÉPZŐ MŰVÉSZETI SZEMLE.

I. évfolyam. 1879. november hó. 11. szám.

Egy szoborhoz.*)

(1825.)

Lyánka! a Világok' ó 's uj Rómájába'
Az örök tavaszok' szent földjén születtél,
Hozzánk jövén lakni e' kedves Hazába,
Ne bánd-meg, szép Lyánkám, hogy Magyarrá lettél.

Látjuk a' hálának, 's haza-szeretetnek
Erős vonásait márványod' tükrébe',
Bár künt az érdemnek több borostyánt vetnek,
Vissza-vágy a' Magyar honnja' hív ölébe.

De m·gy, fut, fárad a' dicsőség pályáján,
Hogy a' hol a' napok kelnek vagy enyésznek,
Az ég' fagylaló vagy perzselő zónáján
Hire 's nyoma legyen a' magyar láng-észnek.

Mestered is hogy a' külföldre mehetett,
Bár Olasz Ország' főbb művészeit elérte:
Inkább kevély azzal, hogy Magyar lehetett
Hazafi hálájit fizetgeti érte.

Igy külde Hazája-, 's önn-Jóltevőjének
Zsenge adományúl Ferenczynk tégedet,
Felséges Nádorunk szép segedelmének
Borulj-le — köszönhetd te is ételedet.

Nyugtod fáradt Lyánka, de ott se lehete
A köz jóra messze kinéző Várába',
Innen is Herczegünk' haza-szeretete
Általtett a' Nemzet Gyüjtemény tárába.

Ártatlan kellemed itt játszhat már velünk,
'S az idők' tengelye bár akármint forog:
Erős karjainkkal Honnyunkhoz ölelünk,
S szerelmed híven. mint Nemzeted, élni fog.

Szatthmáry.

*) Teljes cime: „*Ferenczy István* magyar képfaragó által Rómából küldött pásztor-leányhoz.“

Gróf Széchenyi István mint műbarát.*)

(Eredeti naplói nyomán.)

Ha *Széchenyinknek* a *képzőművészetek* iránti lelkesültségéről akarunk adatokat gyüjteni, ugy főleg olaszországi uti naplóiban kell utána néznünk.

Egyizben Nápolyban mulatván, épen Ferenc császár is ott volt. Egy földi, felhasználva az alkalmat, sietett tisztelegni nála. A császár szokott kedélyességével t. k. igy szólt hozzá: „Na, sans' mit'n Anschau'n scho' fertig? Hier is doch besser als in Florenz, man wird ender fertig.“ — Széchenyi, ki akkor legkevésbé sem volt még blazirt utazó, nagyon megbotránykozott e naivságon. A ki nehányszor utazott, s a ciceronék kikerülhetetlen fajával megismerkedett, a ki tudja, mily jól esik a fáradt touristának egy pihenő nap, a melyen nem kell semmit megbámulnia, az bizony hajlandó lesz a jó Ferenc császárnak némi részben igazat adni.

De Széchenyi nagy lelkesedéssel s lankadatlan figyelemmel keresett fel s nézett meg mindent, a min épülnie vagy a miből valamit tanulnia lehetett. A gyüjteményeknek, a mühelyeknek, a romoknak, a katakombáknak nálánál buzgóbb látogatója alig

*) Részlet a kitünő szerzőnek nagyobb, „Gróf Széchenyi István mint aesthetikus“ cimü tanulmányából, mely a Kisfaludy-társaságban olvasott föl.

Szerk.

volt. Ennek, illetőleg utibenyomásainak tüzetesb ismertetését más alkalomra tartom fenn magamnak.

Egy festőt (Endert) magával vitt. A festészet remekei annyira vonzották, hogy sokszor erővel szakitotta el magát tőlök. Olaszországban erős kisértetésbe jött, görög utazására szánt pénzét képekre, szobrokra elkölteni, s inkább lemondani érdekes utja folytatásáról.

Nem lehet, — igy kiált fel fájdalmas lemondással, — nem lehet az embernek minden passiót ápolni magában: oly sokról le kell mondani! Sejditette, hogy ha ő ott bolondja lesz a festett vászonnak, cartonnak, bronznak és márványnak; ugy nem jut majd a magyar akadémiának!

Florencben, a Mediciek egykori hires fészkében, az őt méltóan felkaroló Apponyi család körében érezte, ugy látszik, legboldogabbnak magát (1818). A követ kabinetjében levő két éji tájképet t. k. részletesb leirásra méltatja. Az egyik a Pantheont ábrázolta, hibás perspectivával, a másik három apácát, de mellettök egy virágcsokor természetellenes világitásba volt helyezve. A hires Benvenuto Cellini bronzban öntött Perseusa, melylyel a Piazza del Gran Duca büszkélkedett, sem nyerte meg. mint elfogulatlan szemlélőnek tetszését, szerfelett erős teste és görbe lábai miatt. A Canova Perseusát sem tartja e nagy művész igazi remek müvének; arca nagyon nőies, inkább egy Adonisé lehetne; különben sem merné e kedvencét az antik szobrászat képviselőivel párvonalba állitani; okvetlen sokat vesztene. „Egy szobrot", — igy elmélkedik, — „minden oldalról meg kell néznünk, a mi nem kis próbára teszi a képfaragót, kinek különben a plastikában minden festő felett nagy előnye van. A festőnek mindent jól ki kell számitani, sokat scorzirozni, s átalában, mindig a perspectivára vigyázni. A szobrásznak a valót kell ábrázolni, s igaznak lennie; de a festő a képzeletre hivatkozik, s csalódást akar előidézni: ez tehát a művészetben nagyobb amannál" stb. A közönséges magánembert ennélfogva szobrászhoz, az üzlet emberét ellenben festőhez hasonlitja. Ismeretséget köt két jónevü festővel. Egyik a francia Fabre, ki gazdag levén, a francia tájfestők nagymesterének Poussinnak hajhássza s vásárolja össze nyomait, mint historiai festő nem nyeri meg tetszését, bár egy Abelének szép incarnatióját dicséri; arcképfestőnek pedig Stillert jobbnak tartja. Másik az olasz Benvenuti, ki a spanyol király számára egy Szent Szüzet, s a mellett egy szépen componát Ogulinot, s egy Herculest Hebével festett, mind ragyogó szinekben, mosolygó szép alakokkal. Valamint az életben, — teszi hozzá Sz. — örömestebb nézek egy szép nőt, csinos gyermekeket, erőteljes férfiut, mint csunya asszonyt, halvány porontyokat s férfi-vázat, ugy nagyobb hálával viseltetem a festő iránt, ha a természetből szép és kellemes tárgyakat választ, s elfeledteti velem, hogy vannak boszorkányok és torzalakok is a világon. — Egy genie, — mondja továbbá, gyengéd elnézéssel a müvészet adeptusai iránt, — egy genie a rendes uton nem járhat, s a közönséges emberek szük kerékvágásában nem maradhat meg, mert ő magasabb sphaerákban tévelyeg, s az az ő rendes tartózkodási helye, a hova ha mi is képesek volnánk fölemelkedni, ugy holmi apró különcködések és szeszélyek felett nem csodálkoznánk többé, a melyek most, mikor csak alulról tekintünk fölfelé, sokszor annyira meglepnek.

A Palazzo Pitti műkincsei közül csak a Rafael Madonnáit, — az ismeretes Della Segiolát és az Imanatát, — aztán Ezechielt és egy Magdolnát Peruginitól választotta volna ki magának.

Görögországba készülvén, már előre is méltó felháborodással veszi tudomásul egy lord Elguinnek — s az biz' akkor nem az egyedüli volt, — azon vandál eljárását, miszerint Athenben a Minerva és Apollo templomaiból a legszebb görög basreliefeket, még pedig meglehetős durva kézzel, letördelteti s magával viszi, hogy azután meg egy lord Burghess gipszmásolatokat készittessen rólok, s ezekkel, György herceg nevében, az akadémiának kedveskedjék!

Ily s hasonló benyomások közt, nem hanyagolva el az utjába eső állomásokat se, „a gyönyörü országban, melyet oly nyomorult nép lakott", — végre Rómába ér. A *vatikán* mint egy álom terül föl előtte

Legjobban megragadja a Madonna di Foligno. „Ha a festőket“ — ugymond — klassifikálni akarnók, ugy bizonynyal ez a Sanzio állana legelől, s utána hosszas üres pauzák, s csak jóval utóbb jöhetnének Michel Angelo, Leonardo da Vinci, Domenico, Caravaggio, stb. Rubensnek roppant talentuma van, s compositiói átalában rendkivül nagyszerüek; de lusta ficzkó, semmit se dolgoz ki jól, ecsetelése borzasztó; ellenben Rafael olyan szorgalommal fest, s olyan tökéletesen, hogy nála a rajz hibátlansága, a szép compositió, a szinek pompás megválasztása s a legkisebb részletekig beható pontos kivitel mind egyesülnek, hogy őt Olaszország legnagyobb, legbevégzettebb festőjévé tegyék.“

Ezeket a modern müitészet is aláirhatja.

Még érdekesebbek a szobrászok műtermeiben tett látogatásai. Csak a fordító szerény szerepére vállalkozom: beszéljen maga a napló.

„Voltam (aug. 7-én 1818) *Thorwaldsen* mühelyében, abban, a melyben segédei és tanitványai dolgoznak, mert ő maga ritkán van ott, s házát, hol külön műhelye van, a melyben rajzol és modeliroz, csak akkor hagyja el, ha jelenléte itt szükségessé vált, hogy az ifjakat tanácsával segitse, vagy ha valamely szobor már annyira elkészült, hogy csak az utolsó simitást kivánja. Azonban sok szobor készen kimegy a műhelyből, anélkül, hogy csak hozzá is nyult volna, pedig nem ám gondatlanságból, mint az ember gyanithatná, hanem mert ő elégnek tartja, ha a rajzot, a mely müvészetben mindenkit felülmul, s az agyag formálását maga kezelte; a munka gépies részét más kezekre — még tán ügyesebbekre is — bizza. Il est jaloux de sa gloire, et sevoit avec une charme, dout ou ne se fait point d'idée, à peuprés à la mème hauteur de Canova.“ — (De Széchenyi őt sokkal alantabb helyezi Canovánál, s meg fogja mondani miért!) „Már vagy husz év óta“, — folytatja tovább, — „lakik itt, születésre dán, és sok időt forditott tanulmányaira. Egy nyelvet sem tud beszélni; szeretném tudni, valjon tud-e irni: hajlandó vagyok feltenni, hogy semmit se tud egyebet, mint dombormüveket és szobrokat csinálni.“

„Az első teremben láttam mellszobrát a márványra épen nem érdemes Eszterházy hercegnek, a ki gárdakapitány volt, és M. Plaideuxét, a melyen egy ifju művész dolgozik: ez egy bacchansnő, fiatal, szép, semmit se hasonlit. Ha eredetije ilyen volna, többet érne egy lónál — —“.

Az Il triomfo d'Alessandro cimü dombormüvek, Sommariva marquis számára rendetlenül hevertek szélyel, egy-kettő készen, legtöbb csak megkezdve, s csak nehány való még ebauchirozásra. Az ujabbkori műalkotás e drága gyöngye, ily készületlen állapotban nem csoda, hogy hidegen hagyta őt. „Ugy látszik, Thorwaldsen e nemben bir legtöbb jártassággal, s mulja felül valamennyit, még Canovát is, a ki viszont ugy látszik, e tanulmányokra kevesebb időt forditott, mert mindig sokkal nagyobb, sokkal fenségesebb feladatokkal foglalkozott. Sommariva még nincs elhatározva, valjon e pompás diszitménynyel a Párisban vagy a Como taván levő palotáját ékesitse-e fel.“

(Vége következik.)

Zichy Antal.

Az arcképfestészet története.

IV.

Acél- és rézmetszők nagy kedvvel többszörösiték egyes arcképeit; igy Dinglinger aranymüves-, Freund festő- és Trier polgármesteré a legtöbb rézmetszet-gyüjteményben föltalálható.

Az academicusok alatt, midőn az élő alakok helyett antik-szobrok szolgáltak mintául, a szinezéssel sok egyéb müvészeti kellék veszendőbe indult. Az e korszakból maradt viaszos, conventionális vonásu, szürkés szinezetü, hideg és élettelen kifejezésü arcképek, melyek gypsz-álcákhoz hasonlitanak: egy nagy és hosszu ideig tartott müvészeti tévedés szomoru emlékei. Dávid is, a hires francia festő, ki minden uj classicismusa dacára nagy müvész volt, I. Napoleon helyett rendesen egy római hőst festett, s a nagy császár igaz vonásai nem is életében, hanem csak két évtized előtt Delaroch által lőnek megörökitve. S ugyanez, a páratlan és egyhamar meg nem közelithető versaillesi tör éneti arckép-csar-

nok majdnem minden, Lajos Fülöp előtt készült darabjáról áll.

Az academicusok fölött valóságos harci szenvedélylyel uralomra kapott romanticusok: Vernet, Delacroix, Ingres és társaik, nem voltak szerencsésebbek. Képzeletük oly tropicus és excentricus körökben csapongott, oly meseszerü vidékekre rándult ki, hol a valóságot nem nélkülözhető arckép nem fejlődhetett. Mit is törődött volna akkor a nyughatatlan történeti festészet, melynek hivatása volt a merev classicismust halomra dönteni: a nyugodtságot és gondot igénylő arcképpel?

De ha a történeti festők könnyen: a közönség épen nem nélkülözhette azt; ezer meg ezer szálakkal van e müfajhoz kötve; az arckép egyik főszüksége lőn. A mit a nagy müvészek megvetettek; azt most a dii minorum gentium gondoskodásuk tárgyává tették. S keletkeztek és keletkeznek arcképfestők, kik — csupán arcképfestők. Im, ez e müfaj és mostani kórállapota keletkezésének története.

Ha futólagos mütörténelmi áttekintésünkből ama meggyőződést szerezte az olvasó, hogy minden korszak nagy mesterei alatt virágzott az arcképfestészet: ugy soraink hivatásuk egyik felének eleget tettek.

Mi ebből a tanulság, s mi következik ebből: arra mindenki megfelelhet magának. Nekünk még csak azt kell tekintetbe vennünk, milyenek a mostani viszonyok? S olyanok-e ezek, hogy az arcképfestészet régi nagyságának helyreállitására kedvező befolyással lehetnek? E kérdésekre nem kell messze keresnünk a választ; hisz naponta minden képtárlatban megtaláljuk.

Mai napság az arckép müvészeti jelentősége ugyszólván teljesen kiveszett. A mily népszerü e műfaj, a mily kedvelt, sőt nélkülözhetlen: oly kevésre becsülik aestheticai, müvészeti szempontból. S erre nézve a közönség és a „müvészek" egyaránt hibásak. A müvészeti jellemzetesség, az individualismus iránti érzék: ma a társadalmi individualismus korában majdnem kiveszett. Nincs igénytelenebb, közönyösebb tárgy valamely tárlat látogatója előtt, mint egy előtte idegen egyén arcképe, ha csak valami különös külső vonása által nem tünik fel neki; s a gyakorló müvész is nem ismer mindennapibb, kezdetlegesebb foglalkozást, mint ha arcképet fest. Vajjon a két jelenség közül melyik szülte a másikat.

Ennek eldöntése nem oly érdekes és fontos, mint ama kérdés válasza, mikép szüntettessék meg — mind a két jelenség? S e választ a leghatározottabban az utóbbi világtárlatok műcsarnokának francia termei szolgáltatták. Itt, ahol a régi, a traditionalis „nagy" müvészet viszfénye ragyogott ránk: itt az arcképfestészetet is teljes virágzásban találtuk. Regnaul Prim tábornokot ábrázoló képéről leolvastuk a nagy szabadsághős szenvedélyét, rajongását s ama megvetést is, melylyel a spanyol tömeg idétlen ujjongásait fogadja. Duran modern előkelő hölgyeinek arcképei egy későbbi kor számára is mintegy tükrei lesznek a második császárság szeretetreméltó és léha érzelem- és gondolatvilágának. S mily erős a jellemzésben Gaillard is! Minden kisebb müvész e közönséges arcok festése által hálátlan munkát végez, s mily hatást kelt Gaillard általuk.

Csak az olyan müvész, ki, mint a régiek nem csak fél vagy negyed, hanem egész embert képesek elénk varázsolni s nem csak egy tétlen percben, hanem akkor is, a mikor teste vagy lelke cselekvésben van: csak az képes az embér részleges előállitása által müvészi egészet nyujtani! S az ilyen kép mellett a tárlat látogatói nem is haladnak el közönyösen: az ilyen kép, ha eredetije ismeretlen is, nem marad idegen előttük.

A jóravaló történeti vagy életkép-festők, kik, mint ilyenek előtt a jellem, a benső élet, szóval a psychologia nem ismeretlen valami, mindig jó arckép-festők is lesznek. Mert nem csak a külső alakot, az arc körrajzait kell feltüntetnie az arckép-festőnek, mit akár az élettelen fény is tesz, ha árnyékunkat a falra veti: hanem a jellem, az egész benső világ látszatát is vászonra kell varázsolnia. Ne kivánjon azért a „müvész", ha az akar lenni: a photograph szerepére vállalkozni, hanem tekintsen a psycholog szemével az ábrázolandó alak lelkébe és teremtse azt át müvében.

S a közönség viszont kivánjon többet

tőle, mint amennyit a „jól találó“ photograph gép is nyujthat neki. S hogy ezt szükség követelnie: azt senki nem fogja tagadni, ki megérti Eitelberger mély szavainak jelentőségét: „Az arckép, mint olyan, a család nélkülözhetlen szüksége; nem azért van, hogy itt emberi hiuságunknak kedvezzen, a mint a nyilvános életben sem a fitogtatás eszköze. A családban az arcképnek absolut műértékén kivül még egy kü-

arcképcsarnokai és Pantheonjai eléggé mutatják. Örüljünk, hogy nálunk is végre már tesznek valamit ez ügyben; mert ime naponta szaporodik nemzeti muzeumunk régi arcképeinek gyüjteménye; s kivánjuk, hogy amikor ujabbak teremtésére kerül a sor, az általunk is vitatott, ismeretes régi helyes szempontokat ne téveszszék szem elől.

Peterdi (Prém) József.

Ferenczy István.

lönös s szintoly nemes hivatása van. Föntartja a családi kegyeletet s ébren tartja a letünt nemzedékek emlékét. És erkölcsi érzetünknek, mely a családhoz fűz bennünket, legnemesebb, mert legtisztább hirdetője és szószolója.“

S hogy nem csak a társadalmi, hanem közvetve az állami és nemzeti életre mily befolyással van a „kegyelet és emlék ez ébren tartója“, azt a müvelt világ történeti

Ferenczy István.

(1792 - 1856.)

A hazai uttörő müvészek közül *Ferenczy* Istvánt sokáig, sőt némelyek mai nap is az „első magyar szobrász“ nevével tisztelik meg. E férfi müködése oly korszakba esik, midőn a hazafiság érdekében nem voltak tulszigoruak a tehetség iránt: csak magyar legyen az. Innen ama visszásság,

mely egyrészt a közvélemény s a mükritika, a közönség és mütörténészek között Ferenczy Istvánra nézze fennáll. A müszeretö közönség kevés alkotását látta, de a „Mátyás király szobra“ a „Kisfaludy Károly emléke“ s más müvek tervezőjét nagyra becsüli, noha vagy is inkább, mert csupán hiréből ismeri öt. Néhány év előtt az elhunyt müvész összes hátramaradt szobrait egy szakbizottság megvizsgálta, a jót és emlékezeteset kiválogatta, de egészben épen nem elismerö itéletet hozott e müvekről, valamint Ferenczy István egész tehetségéről és a köztudalomban nagyra tartott érdemeiről.

A pro ós contra kiegyenlitése végett *Zsilinszky* Mihály, e buzgó és derék történész, közlönyünk munkatársa, megirta az első magyar szobrász életrajzát, mely közelebb jelenik meg s ez által a Ferenczy István emlékét megujitá s egyuttal igazságos itéletet mond a sokat hányatott, sokat reménykedett és mélyen csalódott müvész egész törekvéséről.

De ez életrajz megjelenése után a hazai mütörténész nem térhet egyszerüen napirendre. Ferenczy István müködése azért egy és más tekintetben még megvilágositást fog nyerni, mert hisz a müvész hosszu kora alatt minden müvészeti törekvés vele függ egybe s ő mintegy személyesitője e buzgó, de egészben majdnem meddő müvészeti áramlatnak

Általában nem helyes azok felfogása, kik ugy vélekednek, hogy miután Ferenczy István nem volt nagy tehetség s nem hagyott hátra remekeket: nem is érdemes vele foglalkozni. Az irodalom történészek egész más szempontot követnek; ők a gyöngébb és kisebb irókat is figyelemre méltatják, mert fő az, hogy azok korát ismertessük, melyet az illetők, ha nem is derekasan, de mégis képviselnek.

Mostani számunkban egy költeményt közlünk, melyet szerzője a muzeumban levő „Görög lány“ ra irt. E vers, bár épen nem sikerült, kiváló érdekes, a kor jellemzése céljából. Ez mutatja, mily lelkesedés uralkodott amaz időben Ferenczy István iránt. S mint e vers, ugy számos más adalék áll rendelkezésünkre, mely a huszas, harmincas és negyvenes évek müvészeti mozgalmait feltünteti s melyeket egymásután közölni fogunk.

Midőn ma a müvész arcképét adjuk, csak néhány sorban kivántuk méltatni müködését. Ennek ismertetését s általában Ferenszy István életének és müveinek részletesebb rajzát közelebbi számainkban adjuk, a midőn több levelét is közöljük.

Azok közt, a kik tehetségében már régen kételkedtek, első volt gróf Széhenyi István, kinek itéletét Zichy Antal lapunkban most folyó tanulmánya második részében, (melyet jövő számunkban adunk) ismerteti is.

Ferenczy István a „Mátyás szobor“ ügyének veszendőbe indulása után elkedvetlenedett s idővel teljesen meghasonlott önmagával. Mind levelei, mind egyes más nyilatkozatai azt mutatják, hogy sohasem volt tisztában saját erejével s hogy azt kezdettől fogva tulbecsülte. Midőn törekvései nem vezettek kellő és az általa óhajtott sikerre: nem magát, hanem a nemzetet vádolta, mely nem képes öt megérteni, s mely hálátlan az ő nagy fia iránt.

De meghasonlása mellett is megmaradt azon reménye, hogy egykor elégtételt nyer; jő idő, a mikor érdemeit a haza osztatlanul elfogja ismerni. Rimaszombati magányában, önszámüzetésében e hite által lelkesitve alkotta tovább müveit megrendelések nélkül, csupán a maga kedvére. Berecz Károly a hatvanas években meglátogatta mütermét s ott a mellszobrok és egyéb plasztikai müvek egész sorát látta, melyeket a szerencsétlen müvész arra szánt, hogy halála után a nemzeti muzeum diszeit képezzék. A szobrokat vastag porréteg fedte s Ferenczy István sohasem tisztitatta meg azokat, mert bizton várta, hogy azok fogják megtisztitani müveit, kiket a nemzet kiküld, hogy elégtételt adjanak hosszas mellőztetéseért.

De e napot, a megváltás napját nem érte meg Ferenczy István. Elhalt a nélkül, hogy tehetségét rehabilitálták volna, de ha csupán ezt várta még, ugy soká kellett volna még élnie.

A sokat igért, sok igényeket keltett, de el nem ismert uttörők sajnálatot, de rokonszenvet keltő müvészek typusa lőn Ferenczy István, kit egyidőben valóban ün-

nepeltek, nagyrabecsültek s kinek neve azért fönn fog maradni akkor is, ha már művei azzá váltak ismét a miből alkotva lőnek: nyers és holt anyaggá.

Vermes Adorján.

A budai várkert alatti épület.

(Nyilt levél a szerkesztőhöz)

Budapest, 1879. okt. 22.

T. szerkesztő ur!

Sajátságos körülmény, hogy mig hazánkban a mütörténészek száma egyre szaporodik s a régészeti mükedvelősködés szinte a kor betegségévé kezd válni: addig a mai művészeti mozgalmakat, különösen a szapora épitkezéseket senki sem méltatja figyelemre. Fővárosunk alig egy évtized alatt rendkivül átalakult, ugyszólván uj képet öltött s e nagy fontosságu, s bizonyára művészeti tekintetben is kiváló mozgalmat eddigelé senki sem tette ismertetés és méltatás tárgyává.

Mütörténészeink, a fiatalok és öregek egyaránt, a „tudomány komolyságát" látnák veszélyeztetve az által, ha a mai művészeti törekvésekre pazarolnák tehetségöket s azt hiszik, hogy nagyobb szolgálatot tesznek a hazának, ha rosz stylusban és szoba-tudósi szárazsággal egy-egy lomtári emléket hónapokon át tanulmányoznak s munkájukat aztán szoros szak-körben föl-olvassák. Ha erőfeszitésüknek sikerült ugy megirni nagy tudományu munkájokat, hogy abból a közönség semmit sem ért, akkor céljukat elérve hiszik, mert e „komoly tudósok"-nak egyik alapelve: „megvetni a népszerüséget" s ez elvük a rosz stylus és nevetséges nagyképüsködés segélyével teljes diadalt is arat.

A saját korunk művészeti törekvéseit szánalmas mosolylyal nézik e mübölcsek. Nagyon helytelenül! Ám foglalkozzanak a régi művészeti emlékekkel, deritsák föl azok jelentőségét és elégedjenek meg a kutató, az adat-gyüjtő érdemével, hisz a toll-forgatás mesterségének hiányában ugy sem képesek amaz irók és tudósok közzé emelkedni, kik ha tán nem is hatnak szőrszál hasogatva a részletekbe, de annál tetszetősb, jellemzetesebb és hivebb képet nyujthatnak az ismertetett tárgyról. Öröktől fogva ugy volt, hogy az ismeretek terjesztői vagy kutatók, vagy feldolgozók voltak, s ha amazok a tudós világnak nyujtottak hasznot, emezek a nagyvilágnál szer ztek érdemeket. A kutatók közvetve, a feldolgozók közvetlenül hatnak és szolgálják a nemes ügyet

Nálunk eddigelé csak a kutatók, az adat-gyüjtők serege szaporodott. A fiatal mütörténészek néhány elbizakodott és irigykedő tagja, kik a „tudományt komolyan veszik", de őket egyáltalán senki sem veszi komolyan; nem éreznek hivatást arra, hogy a stylisták, az essay-irók csoportjába álljanak s igy nagyrészt rajtok mulik, hogy a mütörténelemnek még soká nem lesz olyan közönsége, mely e tudomány-szak nagyszámu művelőivel némi számarányban állana. S ha már a régi művészet terén is csupán az adat-gyüjtő szerepét akarják játszani, hogy kivánhatnók tőlük, hogy a jelenkor törekvéseit méltassák figyelemre?

Innen van az, hogy fővárosunk számos monumentalis épületét, számos falfestvényeit, sőt szobrászati müveit is, csupán egy-két hirlapi közlemény ismertette s egyik másik illustrált lapunk mutatta be többékevesbé sikerült rajzban. Ugy tudom a „Képzőművészeti Szemle" főleg ama célból indult meg, hogy a modern vagy a közelmult művészeti ügyeknek legyen szószólója s e hivatást e közlöny, mely a mi viszonyaink között valóban eléggé megfelel feladatának, lehetőleg teljesiti is. Hogy pedig a közönség érzéke s igy e közlöny iránti érdek még mindig nem felel meg a buzgóbbak óhajtásának: annak épen azok okai, kik a művészet megkedvelésére semmit sem tesznek.

Mindezt rég óhajtottam volna elmondani s azt hiszem jobb alkalom nem lehetett rá, mint most, a mikor a budai várkert alatti épületről akarok egyet-mást megjegyezni. Zichy Antal egy rövid, de helyes felszólalása, mely egy napi lapunkban jelent meg: felhivta a közönség s a művészek figyelmét ez épületre. A felszólalót a felség iránti kegyelet nem tartóztatja s kötelességévé teszi kimondani azt, hogy a cifra épület sok mindenféle diszitményeivel, oszlopkáival, ivecskéivel, tornyocskáival nem csak nem imponál, hanem oly be-

nyomást tesz reá, melyet a francia „mesquin"-nak nevez. Zichy Antalnak igaza van: a terjedelmes, messze nyuló épület csinos, de nem az a minek tulajdonkép lennie kellene: legkevésbbé sem monumentalis! Igen helyesen mondja Zichy Antal, hogy:

„Ha már jónak látták a kertalját bástyafélével szegélyezni be, vajjon szükség volt-e épen azokra a — szatócsboltokra? A demokraciának akartunk-e bókot csinálni, hogy — követve a kor szellemét, — merkantil alapra fektessük még a királyi palotát is?

„Én azt hiszem, hogy jó a demokracia, üdvös a takarékosság; de nem akkor kell épen előtérbe állitanunk, mikor valamely monumentális épületről, avagy csak diszitésről van szó. Ilyenkor ellenkezőleg, egy Corvin Mátyás magaslatára kell emelkednünk s nem filléreskednünk a nagy és szép rovására. Sőt arra kell gondolnunk, hogy jövendő századok néznek reánk. S ha — mit isten ne adjon! — valaha földindulás, háboru, égiek haragja, vandálok dulásai földig elpusztitanák azt, a mit ma alkotunk: egy későbbi renaissance buvárai tisztelettal hajolhassanak meg a romok előtt s a kiásott alapkövekből bámulva magyarázzák mai alkotásaink nagyobb szabását, izlésünk nemességét.

„Mily egész más szint ölt a dolog magára, ha ama szép helyen szatócsboltok helyett nyilt a r k á d o k a t épitünk! Ha az iveket valamicskével magasabbra csináljuk, ha viselt nadrágok és mellények, elárverelt zálogházi tárgyak, kopott butordarabok, kidobott vaskályhák, uj seprők és ostorok helyett egészen más valamit mutatunk az arra járó-kelő honfinak és idegennek."

S hogy e „más valami" micsoda: azt meg is mondja a felszólaló. Ime a kis Münchennek van egy „Ruhmeshalle"-ja, Florencnek egy „Portico degli Uffizi"-ja. Nálunk is elkelne egy ily dicsőség csarnoka, sőt jobban, mint bárhol másutt! És Zichy Antal nem késik azonnal egy inditványt is tenni amely igy szól:

„Ha mindegyik iv alatt egy-egy Jelesünk márványból vésett szobra állana, oly hősök, államférfiak, gondolkodók, hosszu sora, a kik a tróniránti hüséggel a haza iránti szeretetetet egyesiteni tudták s nemünknek diszére váltak: ily látvány bizonynyal nemcsak egy királyi palotának legméltóbb alapját képezné, hanem, vagy is ép azért, mert ugy a pesti partról nézve, mint közelről megtekintve, — s ki ne nézné azt meg közelebbről is? — oly impresszziókkal töltené meg az emberek szivét és lelkét, melyeket minden időben, minden müvelt népnél legalkalmasabbnak tartottak a polgári erények meghonositására, megerősitésére.

„Széchenyink nagy eszméjének, egy a budai hegyek valamelyikén állitandó magyar Wallhallának („Üdvleldé"-nek) valósitására ugyis vajmi kevés kilátásunk lehet. Törpék vagyunk mi arra, kogy amaz Óriásunk lába nyomait tapossuk. De ott, a hol valami hasonlóra az alkalom mintegy magától kinálkozik, valóban kár azt ellöknünk magunktól."

Ez inditvány kiváló figyelmet érdemel s megérdemelné, hogy szélesebb körben is visszhangot keltsen. Ugy hiszem a „Képzőmüvészeti Szemle" fölkarolja a megpenditett eszmét s Ön szerkesztő ur tért enged nekem, hogy nézeteimet Zichy Antal érdekével kapcsolatban elmondhassam. Különben is a budai vár kert alatti épületnek részletei, diszitményei is megérdemlik a méltatást. Ezekről mindekkoráig a mütörténész urak, kik mindig a multban téve lyegnek, a helyett hogy korunk törekvéseivel együtt éreznének és izlésük, tanulmányaik segitségével e törekvéseknek nemesebb és magasabb irányt szabnának, egy szóval sem emlékeztek meg s figyelmükre is alig méltatták. De nem szólt e kérdésről a hirlapirodalom sem, ugy hogy ez épületről sem a közönség, sem az illető müvészek nem hallottak véleményt.

Za.

(Vége következik.)

ANTENNA

A GYILKOS FA

Néha arra gondolok, hogy a mesék, a hihetetlenek, előbb-utóbb valóra válnak. Már nem tudom, honnét, talán Wilde-től emlékszem egy mesére, amely a gyilkos fáról szól. Lágy mezőn állt a pompáslombú fa s ennek a fának a lehellete mérges volt. Történt, hogy ezen a tájon kis színes énekesmadár elvesztette a párját. Szerelmes volt a madárka, s éjjel-nappal száguldozva kereste a vőlegényét. Azonban kicsi egy madár, s nagy és soklombú a világ. Nem találta. Mert a vőlegény-madár elszökött hűtlenül másik tájra egy szinesebb tollú kanárihölggyel. A nyugodni nem tudó, árva énekes végül a mérgeslehelletű fa fölött repült el, s abban a pillanatban holtan esett le. Ott, a fa árnya alatt pihent akkor már egy tisztaszívű vándorember is, aki erre a vidékre vetődött, de mivel senki nem fogadta be, a nagy fa alá bujt elaludni, hogy feledje az éhséget. S a gyilkos fa a mennyországba küldte mindkettőjüket, az éhes vándort és az elhagyott, szerelmes madárt.

Most pedig kiderült, — már nem a mesében, henem Braziliában — hogy itt egész erdők vannak, amelyeknek halálos a kigőzölgésük. Egy kiránduló társaság ottveszett: ott találták meg őket a buja növényzetű, pompás erdei tisztáson, autójuk, gramofonjuk és konzervjeik között kényelmesen elheveredve, amint az evésutáni álmukban meghaltak. Tömeges mérgezések fordultak elő a fák feldolgozásával foglalkozó munkások között is. »Brazilia a gyilkos fák országa« — irta néhány lap és aztán tudományos bizottság indult el az erdők megvizsgálására. Az Euxylophora nevü fából olyan anyagot vontak ki, amelynek hattized milligrammja három perc alatt végzett egy nagy kutyával. Másik fában xanthotoxin nevű hatóanyag volt, olyan tömény állapotban, hogy a nyolcvanezerszeres higitású oldatába helyezett halak 2—4 percen belül heves görcsök között kimultak. A Tecona-fa kiáramlása sebet mar az emberi testen; ez a fa még kész bútor alakjában is sokáig megtartja mérgező hatását. Szép színéért, keménységéért és kellemes illatáért az asztalosok különösen szerették a Jacaranda fát, amelyről most megállapitották, hogy mérge az emberi szivet roncsolja: a szállongó fapora bőrre kerül és onnan felszivódás útján a szervezet belsejébe jut.

A problémával egyelőre nem tudnak mit kezdeni. A brazil erdőrészek, mint különös, néma hadsereg állnak haptákban, festői árnnyal, illatos lombokkal hivogatják az embereket és aztán álmositó, jószagú lélegzetükkel megmérgezik őket. A fákról kiderült valami, ami eddig csak a mesében volt.

Arra gondolok, mi lenne, ha a mesék feltámadnának? Megjelennének hétköznapjainkban, szerdán, vagy kedden és beavatkoznának a világba. Megjelennének a mérföldlépő óriások, a nagyeszű, igazságos elefántok, repülőszőnyegen közlekedő, láthatatlan és nyiltszivű törpék? . ..

Izsák-Gyarmathy László

Ezüst-, kék RÓKÁK olcsón PILAT szőrcsénél, IX. kerület Ferenc-körút 32. II em.

Kultura, művészet és társadalmi egyenlőség virágzik Tompa Mihály városában

Rimaszombat, november hó.

Szobor áll az öreg vármegyeháza előtt. Úgy mintázta meg *Holló* Barnabás *Tompa* Mihály szobrát, mintha a költő ércbeöntve, örökre vigyázna a rimaparti városka békéje és nyugalma felett. Mondják, hogy alig van ilyen jól sikerült szobor az országban. Tekintetéből a *költő és pap* vonásai egyszerre sugároznak felénk.

Pedig csak *csizmadia* gyermek volt az, akit itt a város szivében ez a művészi szobor ábrázol. Innen indult el, abból az egyszerű mellékutcából, amelyikben még ma is áll az az ütött-kopott mestergerendás ház, ahol a virágregék költője, Tompa Mihály a napvilágot meglátta. Alig van már a házon emberi lakásnak nevezhető forma, de talán éppen ezért szép és érdekes. amit korhü valóságban az omladozó vakolatról is leolvashatunk: *„E házban született Tompa Mihály 1817 szept. 28."*

Müvészek városa

Rimaszombat különben határozottan a *művészek* városa. Nem messze *Tompa* Mihály szülőházától, alig néhány viskónyira egy másik emléktábla jelzi, hogy „Innen kelt szárnyra *Blaha* Lujza, a Nemzet csalogánya 1850 szept. 8-án." Kedves kalauzunk, *Szücs* István vallástanár úr azt is elmondja, hogy a házon nem merték jelezni a művésznő születési helyének valóságát, mert a Nemzet csalogánya valójában *nem ebben a házban* született.

Vándorszínészek tanyáztak akkor ezen a vidéken s *Blaha* Lujza valahol a város határában, valamelyik *szinészkordéban* láthatta meg először Isten fénylő világosságát. Idehozták be, ebbe az alacsony kis viskóba s itt gyakorolgatta *torkát* először a szomszédok nem nagy örömére.

De a harmadik nagy művész, *Ferenczy* István is ennek a városnak köszönheti nagyságát. Innen indult el s itt alkotott olyan nagyot és eredetit, amellyel jóval megelőzte sok magyar kortársát. Közvetlenül a templom tövében van a kripta, amelyikben a nagy szobrászművész örök álmát alussza. Szemfedője egyik legszebb alkotása, a megsebzett *Euridiké*, olyan lágy és olyan finom vonásokban omlik el előttünk, mintha a kripta halovány félhomálya helyett valóban az alvilág szomorú útjáról tekintene vissza ránk.

A templomajtóban már vár bennünket *Varga* Imre, a rimaszombati gyülekezet pásztora. Sok harcot harcolt. sok vihart állt itt ez a talpig lelkész az elmult húszesztendő alatt. De a harcból és viharból csak *megerösödve* és *megedzve* került ki. És Isten segitségével megőrizte a reábizott nyájat, mind az örökkévalóságig. Kulcs csikordul a zárban s teljes pompájában áll a sok megpróbáltatást látott rimaszombati gyülekezet *temploma.*

— *„A Szentháromság egy igaz Istennek ditsőségére Felséges II. József királyunk törvényes engedelméből a Rima Szombati Reformata Eklésiának tulajdon költségével épittetett MDCCLXXXIV esztendőben. Esd. VII. 27."* — olvassuk a felirást. Hirtelenjében utána is keresünk a megjelölt bibliai résznek s áhitattal olvassuk Isten üzenetét: *„Áldott az Ur, atyáink Istene, aki erre inditá a király szivét, hogy megékesitse az Ur házát, mely Jeruzsálemben van."*

Valóban olyan volt ez a templom a századok folyamán itt a felvidéki magyaroknak, mint ama Jeruzsálem. *Harsányi* István, a hitvalló gályarab prédikátor 33 éven keresztül itt hirdette Isten igéjét s legutóbb is, a húszesztendős babiloni fogság alatt, ha nehéz volt az igát viselni, csak ide tértek be, Isten közelségébe megpihenni a rimaszombati magyarok.

Egyetemet végzett füszeres és hentes..

Rimaszombat különben szinte egyetlen városa az országnak, amelyik elmondhatja magáról, hogy kicsiny gyermekkorától kezdve a *városok életét élte* és hogy ezt a várost még valamikor a XII. század hajnalán nem idegen, hanem *magyar telepesek* alapitották. De ha nem mondaná, akkor is ezt olvashatná le ma is a járó-kelő a város arcáról. Rimaszombat *magyar város.* Idegen nemzetiségű és idegen fajú népet még a legteljesebb elnyomatás idején sem talált benne a rosszindulatú népszámlálás.

Egyetlen város talán azon a téren is, hogy az egész országban egyedül itt valósult meg teljes egészében az *1848. 20. törvénycikk.* Itt ma is, a város az egyenjogúság és teljes viszonosság alapján, *maga fizeti* a bevett vallásfelekezetek papjait, mint legjobb és leghűségesebb tisztviselőit. S amilyen a viszony az állammal, olyan a felekezetek helyzete egymás között is. *Egymás terhét hordozva* igyekeznek betölteni, amit Isten számukra kiszabott. Kilencvenesztendőt megért egyesült protestáns *gimnáziumában* a kultúra, a tudomány, a szeretet és megértés emlőin nevelkednek fiai a szebb és jobb életre.

Valójában meg is látszik fiain ez az öntudatos és *céltudatos művelődés.* A füszerkereskedő gazdasági egyetemet végzett és a hentes doktor juris diplomával sem szégyelli kiszolgálni figyelmesen és barátságosan a vevőket. A trafikosné tegeződik a szolgabiróné-val és a nadrágos ember együtt sétál a korzón a munkába sietö kapással. Rimaszombatban, a csizmadia fiának városában Isten törvénye szerint *szeretetben* és *békességben* élnek az emberek...

Palumby Gyula

KÉK DAL

Nyomtatalan mint percre perc,
Ketten hajoltunk a kéklő tóra,
A hegy örökkül, én percek óta
És nézzük hogy tűnik a habba hab
Nyomtalanul mint percre perc,
napra nap.
Később szilvakék fellegek jönnek
— Hallani a fán neszező csöndet —
S lassan szétszélednek a fák alatt,
Katángsziromból szőni szárnyakat.

Kék árnya nő a halomnak, fának,
Kék alkonyat tereget kék fátylat.
Kék az Éj, a csillagok, az álom,
Kék madarak zengenek kék ágon:

Őszi éjjel Tavaszról dalolnak
Nem tudják én — úgy lehet —
maholnap
Örökre eltűnök a fák alól
S a tóra egyedül a hegy hajól.

Borsi Darázs József.

LEVELEK

Kassa törvényhatósági bizottságában nincsenek benne a protestáns egyházak képviselői

Kassa város legutóbbi törvényhatósági kisgyűlésén a Hivatásszervezet felkérésére egy katolikus törvényhatósági bizottsági tag szóvá tette, hogy a munkásságnak nincs képviselője a törvényhatósági bizottságban és kívánta azt, hogy legalább egy taggal a protestáns egyházak is képviselve legyenek. A távollévő főispán helyett dr. Pohl Sándor polgármester válaszolt és hangsúlyozta, hogy a kérést támogatja, de az előterjesztés joga a főispánt illeti meg. A polgármester válaszában utalt arra is, hogy az 1929. évi XXX. törvénycikk megállapítja egyebek között azt is, hogy az egyházak képviselői hivatalból tagjai a törvényhatósági bizottságnak, csak ezt a rendelkezést nem hajtották végre. Ez történt a törvényhatósági kisgyűlésen. Az ügy azonban másként áll. A felszabadulás után az első törvényhatósági bizottságnak tagja volt a református és evangélikus lelkész is. Idők folyamán azonban mindketten meghaltak és helyükre két katolikus tagot, köztük egy papot neveztek ki. A valóság tehát az, hogy másfél éve óta nincs képviselete a kassai törvényhatósági bizottságban a református és evangélikus egyháznak. Szomorú dolog, hogy erre most egy katolikus bizottsági tagnak kell figyelmeztetni a város vezetőit, a két egyháznak pedig »kérvényt« kell beadni olyan ügyben, ami jogosan megilleti őket az 1929. évi XXI. törvénycikk alapján nemcsak a városi, hanem a vármegyei törvényhatósági bizottságban is, *»csak ezeknek a rendelkezéseknek a végrehajtása eddig nem történt meg«*. Hatezer református és négyezer evangélikus felől határoznak Kassán anélkül, hogy egyházuk képviselője ott lenne és beleszólhatna az ügyekbe. Erre nem lehet magyarázatot adni, mert ez nem szolgálja sem az oly sokszor hangoztatott felkezeti egységet, de még a társadalmi békét sem. *Különös*, hogy ugyanakkor Kassa törvényhatósági bizottságában még mindig öt zsidószármazású tag van, de a két protestáns felekezet lelkészeinek nincs helye.

Kassai olvasó.

Mit írnak mások?

A tanonchiányról olvassuk a Magyar Szemle legújabb számában a következőket:

— A tanonclétszám szembetünő csökkentését mutatja a mult és az azt megelőző évek ipartestületi adatainak összehasonlitása. A fővárosban a szegődtetett nőiszabó tanoncok száma 2387-ről 1296-ra, a férfiszabó iparban 595-ről 349-re, a lakatosiparban 1009-ről 803-ra, az asztalosiparban 519-ről 365-re, a hentes tanoncok száma pedig 398-ról 114-re esett vissza. Hasonló a csökkenés a vidéken is. Ujpesten 2544-ről 1692-re, Vácott 1715-ről 1145-re, Debrecenben 2424-ről 1655-re, Kolozsvárott 2536-ról 1033-ra, Nagyváradon 3356-ról 1099-re esett vissza a szerződtetett inasok száma.

Bundák, bolerók, rókák Izléses forma, finom kivitel, nagy választék Somogyi szűcsmester szőrmeszalónjában V., Kossuth Lajos-utca 13. (Félemelet)

ORGONA-HARMONIUMOK nagy választékban Sternberg Hangszergyár RÁKÓCZI-ÚT 60. Kérjen árjegyzéket

HIREK

— **A dunamelléki egyházkerület közgyűlése** november 25-én és a következő napokon lesz. November 25-én este ½7 órakor a Kálvin-téri templomban felszentelik az ifjú lelkészeket.

— **Győry Elemér püspök Mosonmagyaróváron.** Október 24-én ünnepelte a mosonmagyaróvári református egyházközség megalakulásának 10 éves évfordulóját. Az ünnepélyen résztvett Győry Elemér, a dunántúli egyházkerület püspöke, aki megszervezője volt az egyházközségeknek. Eljöttek a szórványokban lakó egyháztagok is, közöttük a telepes családok majdnem teljes számban. A délelőtti istentiszteleten igehirdetést végzett a püspök, azután díszközgyűlést tartottak. Csizmadia Károly lelkipásztor az egyházközség történetét ismertette.

— **A Szeretetszövetség »Segítsetek«** című naptára december elején kerül forgalomba. A papírhiány miatt csak nemrégiben sikerült a naptárhoz szükséges papíranyagot biztosítani. A nyomdai munka már folyik, az expediálásra decemberben kerül sor. Ezúton is felhívjuk olvasóink figyelmét a Szeretetszövetség naptárára és tolmácsoljuk ama kérését, hogy várják be az általuk már évek óta megszokott naptár megjelenését és ne vásároljanak idegen kiadványt. A naptár ára 80 fillér lesz.

— **A nyolcemeletes KIE házat** december 5-én avatják fel. A hatvan éves jubileumához elérkezett KIE-szövetség december 5—11 között jubileumi hetet rendez. Ennek a hétnek lesz legkiemelkedőbb eseménye a KIE házavatása december 5-én, amikor az új székházban ünnepi istentiszteletet tartanak s ennek keretében felavatják az épületet.

— **Tóth Ferenc dunántúli püspök 100 éves halálozási** és Dr. Antal Gábor 100 éves születési évfordulója alkalmából a dunántúli egyházkerület felhívta az egyházmegyék lelkészértekezleteit, valamint a kerület iskoláinak figyelmét ünnepi megemlékezésre. Kívánatosnak tartja a közgyűlés Tóth Ferenc püspök kortörténeti és elvi szempontból is értékes levelezésének kiadását.

— **Külön ORTE osztályt** létesít református tanítóságunk biztosítási ügyeinek lebonyolítására a Fonciére Általános Biztosító Intézet.

— **Egyházunknak a külfölddel való kapcsolatai** a háború miatt nagyrészt szünetelnek. Mint a dunántúli egyházkerület legutóbbi közgyűlése megállapította csak Svájccal, Németországgal és Hollandiával sikerült a kapcsolatokat fenntartani. Felhívta a közgyűlés a külföldön tanult lelkipásztorokat, hogy igyekezzenek megújítani összeköttetéseiket volt professzoraikkal és barátaikkal, akiket tájékoztassanak egyházi és hazai viszonyaink felől.

— **Püspöki vizitáció az Érmelléken.** Révész Imre tiszántúli püspök november hónapban Érmihályfalván, Csokalyban, Bihardiószegen, Székelyhidon és Margittán generális vizitációt végez. Körútja során felülvizsgálja az egyházközségek lelki és anyagi ügyeit, megbeszéléseket folytat a gyülekezetek vezetőivel s templomi szolgálatokon keres találkozást a gyülekezetek tagjaival.

A Magyar Evangéliumi Munkásszövetség a Székesfőváros Népművelési Bizottságának közreműködésével

MUNKÁS AKADÉMIÁT

rendez minden szombaton este ½7 órakor

a fasori református egyházközség tanácstermében (Budapest, VII., Vilmakirálynő-út 5-7)

Magyar emlékek Olaszországban

címen Dr. VAS MARGIT tart előadást november 6-án

Szeretettel hívjuk tagjainkat és az érdeklődő testvéreket

Tandíj vagy belépődíj nincs

360.000 pengő

folyt be 1943 november 1-ig az új budapesti gimnáziumra

1000.— pengőt:
Protestáns Tábori Püspökség, vitéz Lukács Béla, dr. Szentpétery Gyula.

600.— pengőt:
Nevelics Margit.

410.— pengőt:
Berde Jenő.

300.— pengőt:
Dr. Szántó Aladár.

278.— pengőt:
Molnár Mihály.

250.— pengőtt
Szőts Gábor, dr. Csapó József.

200.— pengőt:
Koppándy János.

150.— pengőt:
Dr. Kardos János, dr. Csohány János.

100.— pengőt:
Péterffy Béla (Moór Arthur útján), Makay Árpád, Kovásznay Bogdány Béla, géresi Balogh József, dr. Sulden Gyuláné, Ladányi János, dr. Fadgyas Rezső, Rajk Endre, P. D., dr. Kovácsy Béla és neje, Tóth József, Ferkai Béla, Gergely István, dr. Teleki László gróf, Tóth Gábor, dr. Cseh-Szombathy László, dr. Paal István, Czanik Béla, Juhász Julia, Künstler Aladár, László Lajos, Detrői István, Bárány Győző, Tarr Géza, Vincze István, Kling Béla, nemes Pongor László, dr. vitéz Karátson Jenő.

60.— pengőt:
Leutwiler Ferenc, Keresztury Pál.

50.— pengő:
Molnár János, dr. Kléh Reinle Tibor, ifj. Gergely Béla, Bagó Lajosné, Plonyi Béla, Dobó István, Török Béla, Nagy Imre, v. Janky Kocsárd, Ligeti Margit, Csákvári Béla, Tóth Miklós, Polgár Ferenc, dr. Nánássy Barna, Meleg Gábor, Molnár György, Fáy Halász Gedeon, dr. cs. Szabó Károly, Dékány Tibor, Miklós Pál, Goldstein Károly, Woweszny Jenőné, dr. Karsay Gyula, Joó István, Puskás Károly, özv. Mártonffy Józsefné, Terrőczy Sándorné, Kenéz Sándor és neje, Kapula József, vitéz Miskolczy Hugó, dr. Csipke Zoltán, dr. Harmaty Károly.

ISTENTISZTELETEK SORRENDJE

Nóvember 7-én, vasárnap

IX., Kálvin-tér: D. e. 10 dr. Ravasz László (rádiós). D. u. ½6 Göbölyös László.
V., Szabadság-tér 2.: D. e. 9 Losonczi Lajos (ifj.). D. e. 10 Karsay Dezső. D. u. 5 dr. Victor János.
VII., Fasor: D. e. ½9 Nagyajtai Imre (ifj.). D. e. 10 Tóth Endre. D. u. 5 Dobos Károly.
XIV., Thököly-út és Aréna-út sarok: D. e. ½11 Szőke Imre. D. u. 5 Sándor Ernő.
X., Százados-út: D. e. ½11 Tőke László.
VIII., Salétrom-utca 5.: D. e. 9 Seregélyesi János (ifj.). D. e. 10 Tóth József. D. u. ½6 Seregélyesi János.
VIII., Kőris-utca 13.: D. e. ½11 dr. Domján János. D. u. ½6 Pap Ákos.
X., Tisztviselőtelep: D. e. ½9 Szabó Lajos (levente). D. e. 10 dr. Balázs László. D. u. 4 Széles László.
IX., Gubacsi-út: D. e. 10 Széles László.
IX., Külső-Üllői-út: D. e. 10 Morvay István. D. u. 5 Ablonczy Dániel.
X., Ceglédi-út 30.: D. e. 9 Ablonczy Dániel.
V., Pozsonyi-út 58.: D. e 10 Bereczky Albert. D. u. 5 Szántay Ede.
XIV., Zugló, Róna-utca 197.: D. e. ½9 Kutas Emil (ifj.). D. e. 10 Papp János. D. u. 5 Hézser Zoltán.
XIV., Zugló-Kertváros, Vezér-utca 84.: D. e. ½9 Sándor Ernő (ifj.). D. e. ½10 Sándor Ernő.
XIV., Zugló, Külső Egressi-út: D. u. 3 Hézser Zoltán.
X., Kőbánya, Gergely-utca: D. e. 10 Hatolkay Kázmér.
X., Rákosfalva: D. e. 10 dr. Ungváry János.
X., Auguszta-telep: D. e. ½11 Szabó Imre theológus.
X., Pongrácz-úti Kálvin Szövetség: D. e. 10 Szabó Géza dr.
X., MÁV-telep: D. e. 9 Szabó Imre theológus.
II., Szilágyi Dezső-tér: D. e. 10 Haypál Béla. D. u. 6 Szemenyei Sándor.
XII., Böszörményi-út 28.: D. e. ¾9 vitéz Egri Miklós (ifj.). D. e. 10 Szabolcska László dr. D. u. 5 vitéz Egri Miklós.
XII., Svábhegy: D. e. 11 vitéz Egri Miklós.
XI., Darányi Kálmán-út 3.: D. e. ½11 Muraközy Gyula. D. u. 5 Erdős István.
XII., Farkasrét, Erdi-út 2.: D. e. ½11 dr. Fekete Lajos.
III., Óbuda, Kálvin-utca 4.: D. e. 10 Kontra Aladár. D. u. 4 Kurucz Gyula.
III., Üröm-utca 64.: D. e. 10 Fazekas Lajos.
VI., Skót-misszió: D. e. 10 Illés László.
Egyetemi istentisztelet (IX., Kálvin-tér 8): D. e. ¼12 dr. Kiss Sándor.
V., Klebelsberg-utca 20.: D. e. 10 német istentisztelet.
János-kórház: D. e. 10 Magyar Lajos.
László-kórház (imaterem): D. e. ¾11 dr. Patay Pál.
Rókus-kórház (I. em., orvosi tanácsterem): D. e. 11 dr. Falussy Sándor.

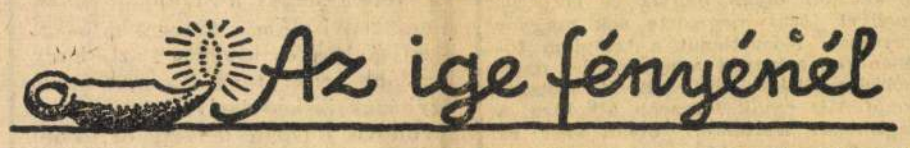

Heti üzenet

A Józsué alatt megvívott harcokban szemléltetve látom azokat a küzdelmeket, amelyeket ebben a világban Isten népének mindvégig meg kell vívnia. Az örök békességet majd az eljövendő világban nyeri el. Itt az a legnagyobb ajándéka Istennek, hogy az Ő harcosaivá avat és részt ad nekünk az Ő győzelmeiben. Általunk akarja megtörni az istenellenes erők uralmát.

Vasárnap, nov. 7. — Józs. 8, 1—13. — »Az Úr, a ti Istenetek, adja azt a ti kezetekbe.« Kellett a jó haditerv is, annak pontos végrehajtása is. Az eredmény mégis Isten ajándéka!

Hétfő nov. 8. — Józs. 8, 14—29. — Korai volt Ai seregének győzelmi öröme! Amikor Isten ellenségei már átadnák magukat a diadal mámorának, akkor közeleghet csúfos vereségük.

Kedd, nov. 9. — Józs. 8, 30—35. — Isten törvényét az új hazában újra ki kellett hirdetni! A változó viszonyok közepette is új meg új emlékeztetésre van szüksége az emberi lélekuek!

Szerda, nov. 10. — Józs. 9, 1—15. — »Az Úr tanácsát nem kérték vala.« Ezért beleestek a megtévesztés kelepcéjébe és az elhamarkodott egységbe. Jobb mindig kikérni az Ő tanácsát!

Csütörtök, nov. 11. — Józs. 9, 16—27. — Ha már meg kellett alkudni a gibeonitákkal, legalább az uralmat biztosítani kellett felettük. Idegen erők csak szolgaságban élhetnek Isten népében.

Péntek, nov. 12. — Józs. 10, 1—14. — Néha nem sajátmagáért, hanem olyanok ügyéért kell harcolnia Isten népének, akik tőle várnak oltalmat. Isten ilyen harcaiban is megsegíti.

Szombat, nov. 13. — Józs. 10, 15—27. — Józsué nem érte be a döntő győzelemmel, hanem azt egészen kihasználta, teljesen megsemmisítette ellenségeit. Félig megharcolt harcokból sok baj lehet!

— **Wekerletelep.** A 280. számú »*Petróczy Kata*« leánycserkészcsapatunk november 14-én, *vasárnap* délután fél 5 órakor tábori beszámolót tart, a III. sz. iskola tornatermében. Szeretettel hívjuk az érdeklődőket. — *Istentiszteleteink. November 7-én:* Horváth Tivadar, *14-én:* Szalai István, *21-én:* Horváth Tivadar prédikál. *Advent első vasárnapján* úrvacsorát osztunk, előtte szerdától-szombatig esténként 6 órakor *bűnbánati* istentiszteletet tartunk. — *Advent* vasárnapjain *Igéretek* címmel prédikál *Szalay István.*

— **vitéz dr. Csia Sándor.** MÁV igazgatósági főorvos a »*Betegség és bűn*« címen előadást tart a skót misszió Webster-termében, vasárnap, november 7-én délután 5 órakor. Belépődíj nincs.

— **Kréta művészetéről** tart előadást *november 9-én, kedden* d. u. 6 órakor *dr. Bácsy Ernő* ref. gimn. tanár a Pázmány Péter Tudományegyetemen.

— **Józsefváros egyházzenei és klasszikus hangversenysorozatának** második estjét november 14-én, vasárnap este, pontosan fél hét órakor tartja a theológia dísztermében (Ráday-u. 28.) Jegyek 3, 2, 1 pengős árban kaphatók a lelkészi és gazdasági hivatalban. *(VIII.*, Salétrom-u. 5. Telefon: 136-865).

— **Egyetemi istentisztelet.** Az egyetemi istentisztelet sorozatban november 7-én, vasárnap délelőtt ¼12-kor dr. Kiss Sándor egyetemi és főiskolai lelkész hirdeti az igét: »A nélkülözhetetlen egyház kormányoz a maga körében« címmel. Az istentisztelet színhelye a SDG Szövetség nagyterme (IX., Kálvin-tér 8. I.)

BUDAPESTI HIREK

— **Istentisztelet az új református gimnáziumban.** A Lónyay-utcai új gimnáziumban vasárnap délelőtt 10 órakor istentisztelet lesz. Ez alkalommal Draskóczy István, az intézet vallástanára hirdeti az igét. Utána a nagyközönségnek bemutatják a gimnáziumot.

— **Tisza István halálának 25 éves évfordulója** alkalmából *november 12-én,* pénteken este fél 7 órakor dr. *Nagy* Miklós országgyűlési-elnöki osztályfőnök, presbiter előadást tart a budai egyházközség férfiszövetségében, (II., Iskola-u. 16.).

— **A Nagypénteki Református Társaság** közgyűlését tartja *november 27-én,* szombaton d. u. fél hat órakor, *Iskola-utca 16. szám alatt.*

— **Zugló.** *Iskolás gyermekeink* számára istentiszteleteket tartunk vasárnaponként reggel fél 9 órai kezdettel a Róna-utcai templomunkban és a Vezér-utcai imatermünkben is. Ajánlatos és áldott dolog, ha ez alkalmakra a család valamelyik felnőtt tagja elkíséri a gyermeket, hogy esetleg légiriadó esetén támasza, vezetője legyen; (az iskolában történő gyülekezést és csoportos elvezetést egyelőre mellőzzük). — *Egyházunk Ifjúsági Sáfárszövetsége* vasárnap, november 7-én d. u. 4 órai kezdettel műsoros ismerkedési szeretetvendégséget rendez a megkonfirmált fiúk és leányok számára az egyház tanácstermében. A megkonfirmáltak e nap délelőttjén jelentkezhetnek részvételre a lelkészi hivatalban. — *Konfirmációi oktatásra* első úrvacsoravételre készülő 14. életévüket betöltött fiúk és leányok vasárnap, november 7-én d. e. 9 órakor tartoznak megjelenni az egyház tanácstermében, a konfirmációi tanítások elkezdésének s időpontjának megbeszélésére. Áldott alkalom kínálkozik a *gyermekmentés* munkájában olyan gyermektelen családok, vagy bőséges, *kényelmes lakással rendelkezők* számára, akik hajlandók volnának gyülekezetünkbeli, olyan iskolás 9—10 éves fiút vagy leányt magukhoz fogadni, akiknek szülei nehéz lakásviszonyaik miatt úgy kívánják biztosítani gyermekük zavartalan iskoláztatását, hogy szerető szívek gondozására bízzák, segítsünk a nehéz lakásviszonyok között élő gyermekeik lelki fejlődéséért aggódó testvéreinknek. Egyházunk gazdasági hivatala arra törekszik, hogy az *egyházi adójukkal* még hátrálékban lévő egyháztagok közül minél kevesebbet kelljen átadnia *hatósági végrehajtásra, hogy ezáltal is minél* kevesebb fájdalmas seb keletkezhessék egyházunk testén. Hogy ez keresztülvihető legyen, szükséges, hogy mindazok, akik egyháziadójuk tetemes részét még nem fizették be, mielőbb, legkésőbb 10 nap leforgása alatt személyesen fizessék be azt, vagy adják kielégítő magyarázatát annak, hogy miért nem tudtak eddig eleget tenni kötelezettségüknek. *Okt. 1-ével* az egyházi törvény rendelkezése szerint már *lejárt* az ezévre fizetendő egyházi adó második fele befizetésének határideje is. — *Vasárnapi iskolai tanításokat* tartunk a templomtól távol lakó iskolás gyermekeink számára a lakásaikhoz közel lévő iskolákban külső Egressi-úti, belső Egressi-úti, Lőcsi-úti, Miskolci-úti iskolákban vasárnaponként reggel fél 9 órai kezdettel és az egyházi tanácstermében vasárnap d. u. 3 órai kezdettel. Első tanítási óra november 14, vasárnap reggel fél 9 órakor lesz. Áldott és ajánlatos dolog, ha a család egy felnőtt tagja elkíséri a gyermeket a tanításra. Minden iskolába járó gyermeknek részt kell vennie vasárnaponként vagy a gyermekistentiszteleteink valamelyikén, vagy a vasárnapi iskolai tanításon. Hitoktatója fogja ezt esetről-esetre számon kéri tőle.

— **Óbuda.** *A konfirmációi oktatás* megkezdődött. Kérjük a szülőket, hogy konfirmándus gyermekeiket küldjék. Konfirmációi oktatás minden csütörtökön d. u. 4—5 óráig a lányoknak, 5—6 óráig a fiúknak, a Nőegylet helyiségében *Biblia-órát és magyarlárgyú előadásokat* tartunk, felváltva, minden szerdán d. u. 6 órakor a lelkészi hivatalban. Hívjuk erre egyházunk tagjait. — *Vasárnapi iskolát* tartunk elemi iskoláinkban november 7.-étől fogva minden vasárnap reggel 8 órakor elemi iskolába járó gyermekeknek. Küldjék a szülők gyermekeiket ezekre az alkalmakra. — *Ifjúsági istentiszteleteinket* november 7-ikétől fogva minden vasárnap reggel fél 9 órakor tartjuk templomunkban.

Ferenczy István, szobrász; szül. 1792 febr. 23-án Rimaszombatban, megh. 1856 júl. 4-én u. o. Középiskoláit szülővárosának hatosztályú gymnasiumában végezte, közben pedig atyjánál, id. Ferenczy István lakatosnál tanulta a lakatos mesterséget. Mire iskoláit elvégezte, mesterségét is kitanulta s 1809-ben atyja nemcsak felszabadította, hanem egyidejűleg segédtette. A fiatal F. egy olyan lakatot csinált remekbe, melyet a czéh tagjai sem tudtak kinyitni. Egy évig dolgozott atyja műhelyében s azután vándorútra indult. Megjárta Tályát, Tokajt, Miskolczot, majd Budára ment, ahol a rajzolásban képeztette magát. Mestere Rauschmann János budai rajztanító volt, aki minták után főleg ékítményes rajzokat készíttetett vele. Budai időzése nem tartott sokáig s 1814-ben már újra otthon volt, hogy atyjának segédkezzék. Nyugtalan lelkét azonban nem elégítette ki szülővárosának szürke egyhangúsága, s még ez évben gyalogosan útra kelt, hogy mielőbb Bécsbe jusson. Hét napi gyaloglás után elért az osztrák fővárosba s azonnal alkalmazást kapott egy fiatal lakatosmesternél. Ezt a

adott neki, s csupán azt engedte meg, hogy tovább is zavartalanul dolgozhassék műtermében. F. ezzel is meg volt elégedve, s már augusztus első napjaiban hozzáfogott újabb művének, Csokonai mellszobrának elkészítéséhez. Előbb agyagból mintázta meg a szobrot, s később márványba véste azt. A Csokonai mellszobor agyagvázlatát látta Széchenyi István gróf, mikor római tartózkodása alkalmával Thorwaldsen műtermét meglátogatta. A fiatal huszárkapitány azonban nem osztotta azt az elismerést, mely F. pályatársai és Kaunitzné részéről megnyilatkozott s úgy látta, hogy a minta nem vall tehetségre. Csokonai mellszobra, mely a költőt magyar öltözetben, fején babér koszorúval ábrázolja, harmadfél hónap alatt készült el, s miután a Fekvő Venus mindezideig lappang, a művész legrégibb ismert szobra, mely jelenleg a debreczeni ref. kollegium tulajdona, hova a művész ajándékából jutott. E szobor annyira megnyerte Thorwaldsen tetszését, hogy ezután már nem idegenkedett F.-től, s azonnal egy mellszobor mintájának márványba faragásával bízta meg. Bonaparte Christina Egypta mellszobra volt ez, melyet egy relief: Vulcan műhelye, s Esterházy Miklós herczeg mellképe követett. Sikerein felbuzdulva a legkellemesebb hangulatban töltötte a telet Rómában s 1819 tavasza szintén a legjobb előjelek között köszöntött be számára. Ez időre esik ugyanis József nádor római tartózkodása, aki nem mulasztotta el, hogy egy oly hírneves művész, mint aminő Thorwaldsen volt, műtermét meg ne látogassa. A nádor érdeklődése rokonszenvvel fordult a magyar fiú felé, kivel néhány szót váltott s munkáit figyelemre méltatta. Miután mestere a legjobb véleménynyel szólott felőle, a nádor kijelentette, hogy a művész sorsát szívén viseli és jövőjéről gondoskodni fog. József nádor ígéretét csakhamar beváltotta. 1819 husvétján Ferencz császár Rómában időzött s ez alkalomra a nádor, ki időközben távozott Rómából, ismét visszaérkezett. Thorwaldsen műtermét maga a császár is felkereste, s bizonyára a nádor figyelmeztetésére F. után érdeklődött. A nádor tehát nem feledkezett meg a lakatoslegényből lett fiatal művészről, sőt rövid időn belül még kétszer ellátogatott a műterembe, hogy F. dolgait újból szemügyre vegye. A látogatások eredménye az volt, hogy a nádor három évi római tartózkodás és továbbképzés czéljából évi 350 ezüst frt ösztöndíjat biztosított a művésznek, aki azt a Quirinálban kapott külön kihallgatáson köszönte meg a királyi helytartónak.

Tehetségének ez újabb elismerése nagy önbizalmat öntött F.-be, kit már ekkor nem elégített ki az a »napszámoskodás«, melyet Thorwaldsen műtermében teljesítenie kellett. Különben sem rokonszenvezett sohasem mesterével, s ez az elnyomott ellenszenv, s a tanulás vágya vonzotta Canovához, akit csodálni sohasem szünt meg. A világhírű mester barátságával tisztelte meg a nála jóval fiatalabb pályatársat, aki tudását jórészt az öreg művész útmutatásainak köszönhette. F. azonban nemcsak ezen az úton képezte magát, hanem rendes látogatója lett az akadémiának. Érezte, hogy a rajzban gyenge, s művészetének ezt a fogyatékosságát mindenképen jóvátenni iparkodott. Az ő balsorsa, hogy sem ekkor, sem később, sohasem tudta pótolni ezt a hiányát. Canovához való meleg vonzódása és gyakori érintkezése azonban mesterénél ellenhatást szült, s ettől kezdve egy ideig keserves napokat élt át F. a goromba dán művész műhelyében. Munkáinak lealázó, nyers bírálgatása után valóban a legszellemtelenebb munkával terhelte Thorwaldsen, arczképeket nem bízott reá s szegényes fizetésért reliefeket s azokon is többnyire csak a díszítményes részt faragtatta vele. Ilyen bánásmód után nem csoda, ha F. elkívánkozott mestere műterméből, honnan azonban a nádor intézkedése és ösztöndíja miatt nem mozdulhatott. Azonban még ily körülmények között is valószínűleg kenyértörésre került volna a dolog, ha közben Thorwaldsen másfél évre nem távozik Rómából. Mihelyt azonban a szigorú és epés bíráló távozott, F. lelki egyensúlya helyreállott s jobb kedvvel fogott újra a munkához. Thorwaldsen mintái után részben az ő vésője alól kerültek ki a Kis Amor, Lantpengető Amor, Szüret, Ganymedes, Oroszlán, Győzelmes Amor, Pásztorfiú (négy példányban), Nyilát vizsgáló Amor, Aesculap, Hygieia cz. szobrok, illetőleg domborművek, s amit legelőbb kellett volna említeni: Nagy Sándor diadalmenete, mely márványból Sommariva gróf számára készült. Az utóbbi dombormű igen sok munkát adott F.-nek, ki azon még 1823-ban is dolgozott. Thorwaldsen távollétében több szabadsággal rendelkezvén, több időt fordíthatott önképzésére. 1819 végén és 1820 elején két hónapig volt távol Rómából s Esterházy herczeggel Nápolyban járt. Visszatérve Rómába, tovább folytatta a műhelymunkát s szabad idejében tervezgetett, tanult és rajzolgatott. Ekkor született meg benne a Pásztorlányka (A szépmesterségek kezdete) eszméje, melynek kiviteléhez 1820 őszén fogott. Másfélévig dolgozott e szobron, melyet József nádornak szánt. A szobor tervét a nádor még 1821 tavaszán kegyesen fogadta, s tapasztalva pártfogoltja haladását, nem zárkózott el a további támogatás elől sem. Az az európai útiterv azonban, melyet F. már oly részletesen kidolgozott, egyelőre csupán terv maradt. A nádor ugyanis nem adta beleegyezését a körútazásba, ellenben még további két évi római tartózkodásra kötelezte a művészt, s lejárt ösztöndíját megújította, sőt 600 frtra emelte fel. A nádor ez elhatározásában bizonyára jelentékeny része volt Rudnay Sándor

herczegprímásnak, ki F.-ben látta azt a szobrászt, akivel majd az esztergomi bazilika szobrait fogja elkészíttetni. F. tehát Rómában maradt, s felváltva dolgozott Pásztorleányán és Thorwaldsen részére, s közben kisebb tervekkel foglalkozott. A herczegprímás egyébként igen komolyan vette elhatározását s 1822 októberében levél útján érintkezésbe lépett a művészszel, akit felszólított, hogy az esztergomi székesegyházhoz vezető lépcső részére szükséges angyalszobrok mintáit csinálja meg és küldje el. A művész eleget tett a kívánságnak, s ettől kezdve majdnem egy évig állandóan kedves tárgya volt az eljövendő fényes megbízatás, melyről haza írott leveleiben gyakran és némi büszkeséggel emlékezett meg. Közben elkészült a Pásztorlánykával s 1822 augusztus 14-én elküldte Budára. A szobor, mely a Csokonai mellszobrával együtt a királyi palotában volt közszemlére kiállítva, a magyar fővárosban jelentékeny hatást keltett. A sajtó lelkesülten emlékezett meg róla, s F. bámulóinak s barátainak száma tetemesen megnövekedett. A művész pedig ezalatt Rómában kedvvel és kitartással készítette az esztergomi székesegyház cherubjainak mintáit, s ezenfelül megtervezte a templom oromdomborművének rajzát, melyet azután az angyalokkal együtt 1823 januárjában elküldött a prímásnak. A válasz Esztergomban azonban úgylátszik nem volt sürgős, s így, miután megújított ösztöndíja lejáróban volt, F. komolyan kezdett foglalkozni azzal a gondolattal, hogy Rómát elhagyja, s visszatér hazájába. Hálával a pápa iránt, akinek városában annyi zavartalanul boldog napot töltött, ekkor mintázta meg VII. Pius érmét, melynek egy ezüst és bronz példányát a külön kihallgatáson nyújtotta át a pápának, ki egy arany- s egy ezüstéremmel viszonozta a művész figyelmét. A Pius-érem egy-egy bronz példánya meg van a Nemzeti Múzeumban és a Szépművészeti Múzeumban is. A prímás várva-várt válasza 1823 november közepén érkezett Rómába, s feltételes hangjából kiérzett, hogy a küldött minták nem nyerték meg minden tekintetben Rudnay tetszését. A túlérzékeny művészt a levél kihozta sodrából, s olyan feltételeket szabott a prímás elé, melyek teljesíthetetlen volta felől meg volt győződve. Pedig egyre rosszabbodó anyagi viszonyai s a bizonytalan jövő inkább tanácsolták volna a megalkuvást.

1824-ben József nádor végleg beszüntette a művész ösztöndíját s ez F.-t rövid időre csaknem kétségbe ejtette. Míg a művész Rómában kétségeskedett sorsán, s elkeseredésében már az Amerikába való kivándorlás eszméjével foglalkozott, Pásztorlánykája tovább hódított a magyar intelligenciában. Kazinczy különösen érdeklődött F. iránt, Döbrentei Gábor pedig egy levélben egyenesen a művészhez fordult, s a további Rómában maradásra ösztönözte, kilátásba helyezvén neki, hogy a 600 frtos ösztöndíjat a magyar mágnások évenként összeadják. A művész 1000 frtot kért, a válasz azonban késett. F. lehangoltsága napról-napra nőtt, munkakedve fogyott, s ebben az ideges várakozásban készült Hunyadi János és László bronzérme (Nemzeti Múzeum). Végre megjött a válasz, mely tudtára adta, hogy Vay Ábrahám hajlandó számára három éven át évenként 1000 frt. ösztöndíjat adni, ha három évet még Rómában tölt. A művésznek, aki jövőjét legalább egy időre ismét biztosítottnak látta, öröme igen nagy volt, újból elhatározta, hogy Rómában marad. Négy évi bécsi és hat évi római időzés után azonban elérkezettnek látta az időt, hogy haza látogasson. Elvégezvén Thorwaldsen műtermében utolsónak tekinthető művét, Viczay grófné mellszobrát, (Dr. Korányi Sándorné tulajdona), 1824 augusztus végén elindult hazájába.

Útját Ancona felé vette, hol hajóra szállt, s Fiuméba vitorlázott. Innen egyenesen Bécsbe ment, hova szeptember közepe táján érkezett meg. Az a nehány magyar író, aki ez időtájban Bécsben élt, lelkesedéssel fogadta a művészt, aki nem mulasztotta el, hogy audienczián jelentkezzék Ferencz császárnál. A császár elbeszélgetett vele, de egyúttal tudomására hozta, hogy foglalkoztatni nem tudja. Bécsből azután rég nem látott szüleihez utazott, kiknek körében egy hónapot töltött. Azonban ezt az időt sem hagyta felhasználatlanul, s Csetnekre hosszabb kirándulást tett, mert arról értesítették, hogy a község határában márványbányászatra alkalmas hegyek vannak. Szüleitől november elején vett búcsút s Esztergomba ment, hogy Rudnay prímással a megszakadt tárgyalásokat ismét megkezdje. A prímás szívesen fogadta, s többször tárgyalt vele, de végleges megállapodásra ekkor még nem juthattak. Egyelőre csupán annyi vált bizonyossá, hogy a rövidre tervezett magyarországi út a tél végéig fog kihúzódni. Ezt az időt a fővárosban akarta eltölteni, s ezért már november közepén Budán termett, hol Sándor Móricz gróf vendége volt, s annak a várban lévő, szentgyörgy-téri (ma miniszterelnöki) palotájában lakott.

A művészt hazatérte alkalmából a legnagyobb rokonszenvvel fogadták. Haza küldött művei, melyekkel a sajtó szeretettel, részletesen és sokszor foglalkozott, elismertté tették nevét és művészetét és Pest akkori vezető körei nemcsak örömmel látták, de gondoskodtak arról, hogy tétlenül ne maradjon. Gyors egymásutánban kapta a legmegtisztelőbb megbízásokat. Ez idő alatt pedig anyagi gondok sem bántották, mert Vay Ábrahám eltekintett attól a feltételtől, hogy csak Rómában maradása esetén folyósítja az ösztöndíjat, s így a művész már 1824-ben megkapta az első ezer forintot. A fogadtatással és

első sikereivel meg is volt elégedve. Lázas, nagy munkában eltöltött négy év következett ezután, amit röviden ebben a nehány szóban lehet jellemezni: küzdelem a magyar márványért. F. ugyanis azzal a tiszteletreméltó szándékkal kezdte meg hazai működését, hogy megteremti a magyar szobrászművészetet, s felkutatja ennek első feltételét, a magyar szobrászati anyagot. Márványbányánk azonban nem volt, s így reá hárult a feladat, hogy azt felkutassa. Legelőször Csetneken kutatott, s szemre elég szép követ talált. Örömmel fogott tehát a munkához, hogy első hazai művét, a Bölcs Pannoniát a csetneki kőből kifaragja. Azonban csalódott. A kő értéktelennek bizonyult, s nem volt érdemes a szobrot befejezni. Tovább kutatott tehát, s így került 1825 nyarán Tiszolczra abban a reményben, hogy megtalálja a keresett márványt. Itt fehér és színes márványra akadt s egész őszig fejtette nagy költséggel, míg rájött, hogy haszontalan munkát végzett, mert ez a kő sem használható. Valószínűleg hozzáértő emberek tanácsára ekkor felhagyott a további bányászattal, s Krassó megyébe sietett, ahol Szászkán, vagy Moldván vélt használható anyagot találni. Hetekig kóborolt a hegyekben, nehány munkásával számtalan helyen tett próbaásásokat, de a kő nem volt olyan, amely szobrász vésője alá méltó lett volna. Elcsüggedten hagyta tehát abba a további keresést, s feljött Budára, hol a munkában keresett vígasztalást. Ekkor mintázta Az üdvözült lélek cz. allegorikus szobrát Ürményiék megbízásából, s ugyancsak ez időben készültek azon mellszobrok mintái, melyeket később márványba faragott.

Az év végén váratlanul ismét új reménye támadt, mely egyidőre azt a hitet keltette benne, hogy mégis sikerülni fog a magyar márványt felfedeznie. Fiedler drezdai bányatiszt ugyanis, kivel még a Bánátban barátkozott meg, 1825 végén arról értesítette, hogy Dognácskán olyan márványra akadt, melyet talán használhatna. F. már ekkor elhatározta, hogy a következő év tavaszán személyesen győződik meg a hallottakról. Addig azonban nagy dolgok foglalkoztatták, s a tavasz legelején Dognácska helyett Pozsonyba utazott. A magyar szobrász-anyagnak s a magyar művészetnek fanatikus hívője volt, s ideális lelke álmai netovábbját egy magyar szobrásziskola megteremtésében látta, mely az ő vezetése alatt szerezne hírt és dicsőséget a magyar névnek. Az ő anyagi ereje azonban ez álmok teljesüléséhez csekély volt, s azt gondolva, hogy tervének sikerül az országgyűlést megnyernie, ahol különben számos jóakarója ült, Beckers József gróf, a nádor kamarásának tanácsára tervezetet nyújtott be az alsóházhoz. Hetekig várt, de tervezetét nem tűzték napirendre, s végre elúnva a várakozást, áprilisban Dognácskára utazott, s a pozsonyi csalódás után mintegy vígaszul nagy lelkesedéssel állapította meg, hogy végre megtalálta a magyar márványt. Tekintélyes mennyiséget, mintegy 600 mázsát fejtetett belőle s azután felment Budára. Itt azonban nem sokáig időzött, s csakhamar Tiszolczon volt, hogy díszítő célokra szükséges szürke és vörös márványt bányászszék. Tiszolczi tartózkodása alatt készítette az ottani templom főoltárát (gipsz-öntvény), mely legjobb alkotásainak egyike. Ősszel ismét Budán volt, de októberben újra Pozsonyba sietett, hogy tervezetének sorsa felől érdeklődjék. A tervezetet azonban nem méltatták figyelemre, s a megsértett önérzetű művész erre elhatározta, hogy egyenesen a császárhoz megy kihallgatásra, s az ő segítségét kéri ki czélja keresztülvitelére. November 30-ára kapott audiencziát, a császártól pedig bíztató szavakat, de a magyar szobrásziskola egyrészt anyagi okokból, másrészt művésznövendékek hiányában nem tudott megvalósulni. F. nagyon elkeseredett, mikor kedvencz eszméjének bukását látta, később azonban feledtette vele ezt a keserűségét sorsának más irányban való mostohasága, s a küzdelem a létért. Az audienczia után Budára tért vissza, miután azonban még mindig nem volt márványa, csupán a megrendelt szobrok mintáján dolgozhatott.

Nem tudván Budán vesztegelni, 1827 januárjában Tiszolczra ment, s ott dolgozott a nyár elejéig, amikor ösztöndíjához jutva, elindult Dognácskára, hogy a fejtett köveket végre hazahozassa. Az ősz vége felé érkeztek meg a kövek, s ő a vizivárosi műtermében három legénynyel fogott a munkához, de újra csalódott. A dognácskai szürkés piszkos márvány oly keménynek bizonyult, hogy csak nagy kínnal lehetett benne dolgozni, a finomabb részleteket pedig kihozni lehetetlenség volt. A Bölcs Pannonia faragása alkalmával jutott erre a szomorú tapasztalatra, s nem is fejezte be ezt a példányt sem, mely még máig úgy áll Budán, az Országház-utcza 14. számú ház udvarán, mint ahogy félbenhagyta. E szoborral különben később sem volt szerencséje, s a harmadik példány, mely ruszkabányai márványból készült, szintén befejezetlenül maradt (Gömörmegyei Múzeum, Rimaszombat). A halaszthatatlan megrendeléseket azonban ebből a kőből faragta. Dognácskai kőből készült Brunswick József gróf arczképe (ismeretlen helyen) és Ürményi József mellszobra (a vaáli templomban), melyek közül az utóbbinak határozottan előnyére vált az anyaga. Belátta azonban, hogy ebből a márványból állandóan nem dolgozhatik, s kevés reménynyel ugyan, de újra leutazott a Bánátba, hogy másutt keressen alkalmas

anyagot. Annyi csalódás, szinte emberfeletti fáradozás és haszontalan költekezés után más bizonyára lemondott volna már a magyar márvány kereséséről, F. törhetetlen akaratereje azonban megbírkózott a nehézségekkel, s hosszas keresgélés után, miközben az Al-Duna csaknem egész vidékét bejárta, Ruskiczára ért, hol bámulatra méltó kitartása megnyerte jutalmát: használható márványra akadt.

A ruskiczai kő 1828 nyarán érkezett meg Budára, s a művész lázas sietséggel fogott a munkához. Ekkor készültek Beckers József gróf nádori udvarmester, Marczibányiné, Sándor Móricz gróf, Marczibányi Márton és Rudnay Sándor herczegprímás mellszobrai. Az utóbbi jelenleg az esztergomi prímási könyvtár tulajdona, másodpéldánya pedig (szintén a művész keze munkája) a Szépművészeti Múzeumban van. Ugyanez évből való Kazinczy Ferencz finoman kidolgozott mellszobra, melyhez a mintát a nagy íróval való első találkozása alkalmával még 1828 tavaszán készítette. Kazinczy szobra szintén a Szépművészeti Múzeum tulajdona. Ugyancsak ez évben készítette Rudnay prímás megbízásából az esztergomi székesegyházban levő szent István oltár hátteréül szolgáló hatalmas domborművekkel ékes márvány táblát dognácskai kőből.

1829-ben tovább folyt a lázas munka, mintha csak a márványkereséssel elpocsékolt esztendőket iparkodnék behozni. Ez évben három terjedelmesebb mű vette igénybe: Szent István vértanú szobra, s az alatta levő berakott domborművekkel ellátott oltár, az esztergomi bazilika részére; gróf Károlyi Istvánné síremléke, s a Kulcsár-emlék. Az első 1831-ben készült el teljesen, s a művész ekkor állította fel rendeltetése helyén. A másodikon évekig dolgozott, s 1832-ben fejezte be; felállítására a fóthi templomban azonban csak 1846-ban került a sor. Itt sem maradt sokáig, mert az új templom építése alkalmával száműzték és elkallódott. A harmadik 1832-ben készült el, s a pest-belvárosi plébánia templom belső falába illesztették. 1829 deczemberében fogott az Üdvözült lélek cz. műve márványba faragásához is, amelyhez ismét dognácskai követ használt. Ezt szintén 1832-ben fejezte be s állította fel a vaáli (Fehér m.) templomban, hol az jelenleg is a templomot alapító Ürményi József emlékét őrzi. Ez időből (1829) valók még: Faun fej (dognácskai kő; Szépművészeti Múzeum), Szent János agyagmintája, Esterházy Károly gróf egri püspök emlékszobrának vázlata s egy emlékérem mintája az Akadémia felállítása alkalmából. Döbrentei Gábor 1830-ban újabb megrendelést szerzett neki: Virág Benedek emlékművét, mellyel 1834-ben készült el, s mely a megrendelők kívánsága szerint a Nemzeti Múzeumba került.

A művészt e sok munka sem vonta el teljesen a társas élettől. A legelőkelőbb szalonokba bejáratos volt s az írók közül Döbrentei Gáborral és az ő körébe tartozó írókkal, főleg Fáy Andrással barátkozott, kihez mindvégig szeretettel vonzódott. Döbrentei a Közhasznú Esmeretek Tára munkatársai közé is bevonta, s a művészeti czikkek fordítását és átdolgozását reá bízta. Úgylátszik Döbrentei közbenjárásának köszönhette, hogy az Akadémia 1832-ben levelező tagjává választotta.

Általában ez a korszak (1825—1835) volt F.-nek, az embernek elmélkedési szaka. A sok megrendelés anyagi jólétet eredményezett, s 1832-ben Fóthon egy szőlőt, 1834-ben pedig Budán, az Országház-utczában egy házat vett 12000 frton, melyet műterem czéljaira átalakított. Szerencséje azonban a 30-as évek vége felé lassanként cserben hagyta. 1839 táján már alig akadt munkája és anyagi gondokkal kezdett küzdeni. A hanyatlásnak két főoka volt. Egyrészt tizenöt évi itt tartózkodása alatt elmult annak a lelkesedésnek a láza, mely kezdetben iránta megnyilvánult, másrészt magas pártfogói egymásután elhaltak, s így állandó megrendelőit elvesztette. Mecaenasai közül csak a Brunswick-család maradt meg, mely többször foglalkoztatta. Az özvegy Brunswickné 1834-ben rendelte meg nála fia és férje síremlékét, mely 1838-ban készült el s 1841-ben állították fel az alsó-korompai templomban. Brunswick Julia szintén férje és leánya, Zefiz emlékére rendelt egy-egy emléktáblát, melyek közül az utóbbi, báró Forray Zefiz síremléke, igen sikerült. Mind a kettő a család soborsini parkjának kápolnája számára készült. (Ma a soborsini új templom falában.) 1834-ben kezdett a Szánthó-emlék mintázásához, mely hat alakjával a művész szerencsésebb művei közé tartozik. Az emlék 1838-ban készült el s ugyanez év őszén Kecskeméten a kollegium dísztermének falába helyezték, midőn az ünneplésből a művésznek is bőven kijutott. Ez időtájt dolgozott már Kisfaludy Károly emlékszobrán, mely kevésbé sikerült alkotását 1845-ben fejezte be teljesen, de csak 1875-ben állították fel Budapesten a Nemzeti Múzeum kertjében. Ugyancsak 1834-ben készült a Rhédey-emlék, melyre a megrendelést még 1831-ben kapta, s annak felállítására személyesen ment le Nagyváradra. Útjában Vörösmarty Mihály kísérte és a művészt a költővel együtt napokig ünnepelték Nagyváradon. 1837-ben Fáy István gróf megrendelésére megismételte a Pásztorlánykát, mely 1839-ben elkészülvén, a gróf fáji kastélyába került. 1831—1839-ig ezek a jelentősebb munkái. Monumentalisnak egyik sem mondható, de nem is volt módja rá, hogy valamely nagyarányú szobron bizonyítsa be tehetségét. Ezen a téren valósággal üldözte

a balsors, s tekintélyes azon szoborművek száma, amelyek létesítése felől tárgyalt, több esetben mintát készített, de végül valamely oknál fogva még sem kerülhetett a sor a kivitelre. Ezek közé tartozott első sorban az esztergomi bazilika szobrászati díszítése, melytől Rudnay halálával végleg elesett. Így dőlt dugába a Kazinczy-emlék, melyet eredetileg a Nemzeti Casino akart létesíteni, de Széchenyi közbelépésére ez a terv is meghiúsult. Ez a sors érte a nagyváradi szent László-szobor tervét, melynek mintáját már bemutatta Lajcsák váradi püspöknek 1834-ben. Esterházy Károly egri püspök emlékszobrának kivitelére sem kapott megbízást, noha a minta már évek óta készen állt műtermében. S végül a pécsi káptalan tárgyalása egy kápolna díszítése tárgyában szintén hamarosan megszakadt. A katholikus papságnak ez a visszavonulása előle azt a véleményt erősítette meg benne, hogy protestáns volta miatt mellőzik, s ez nagyon elcsüggesztette. De a világiakkal sem volt nagyobb szerencséje s a Wesselényi Farkas által emelni szándékolt Kendeffy-emlékből s a Szigetváron felállítandó Zrinyi-szoborból sem lett semmi. Nagyobb célok és megbízások hiányában régi kedvencz eszméjén, a magyar jelesek szoborsorozatán dolgozott, s számos mellszobrot csinált. Prónay Sándor báró, Festetics Antal, Beöthy Ödön arczképei ez időből valók s ugyancsak ekkor készültek a Szépművészeti Múzeumban levő s Fáy Andrást, Schodelnét, Balogh Jánost, Pólya József drt, Mátyási Józsefet, atyját és önmagát ábrázoló mellszobrai. A 30-as évek végéről való még a kis Gyürky Dénes szobra, mely özv. Marton Ferenczné tulajdona, s Nagy-Abonyban van. Gyakori munkanélküliségét 1836-tól kezdve mi sem bizonyítja jobban, mint a »Társas kötelezések« cz. vállalata. A szobrász, akinek mindig a rajz volt egyik legsebezhetőbb oldala, műlapokat tervezett és adott ki. Természetes, hogy kudarczot vallott vele.

Az öregedő F. bizonytalan helyzete és tétlenségre kárhozottsága 1840 felé arra bírta barátait, hogy valamely nagy, országos megbízást szerezzenek számára. Fáy András és Pólya József dr. kezdeményezésére így alakult a művész fölsegélésére az a társaság, melynek kimondott czélja F. által hazai fehér márványból készítendő nagyszerű emlékek emelése volt, s amely ez emlékek közül legelsőnek Hunyadi Mátyás szobrát jelölte ki. Ez a kis társaság fáradhatatlanul dolgozott a művész érdekében. Nyáry Pállal felhívást íratott, amely több lapban megjelent, s amely felhívás arra czélzott: foglalkoztassák F.-t, a kiváló művészt s adjanak neki művészhez illő nagyszerű munkát. A mozgalom minden vonalon megindult, csakhamar gyűjtőíveket bocsátottak szerteszét az országba s olyan propagandát csináltak az ügynek, amely — kimondottan a művész érdekében fejtetvén ki — nem maradhatott ellenhatás nélkül.

A megfelelő összeg egybegyültéig is biztosítani akarván a művész megélhetését, felmerült az az eszme, hogy kineveztetik a Nemzeti Múzeum képzőművészeti osztályának őrévé. Barátai mindent elkövettek érdekében s a pozsonyi országgyűlésen a követek tábláján keresztül ment a dolog, a főrendeknél azonban elbukott. A művész Széchenyi kezét látta ebben s némi keserűséggel, de megnyugodott a változhatatlanban. Ez időben (1840) került napirendre a Kölcsey-emlék ügye, melyet a Kisfaludy-Társaság vett a kezébe, még pedig oly eredményesen, hogy az emlékre megkívántató összeg csakhamar összegyűlt. Az emlék elkészítését F.-re bízták, ki azt 1846-ban befejezvén, 2400 frtot kapott érte. A szobrot később a Magyar Nemzeti Múzeumban állították fel. Ezzel a megrendeléssel egyidejűleg bízták meg Suszter János egyetemi tanár mellszobrának elkészítésével, de az efféle kisebb arányú megrendelések nem elégitették ki a művész alkotó kedvét. A Mátyás-szobor sorsáról egyelőre még semmi biztosat sem tudván, érdeklődni kezdett külföldi szobor-pályázatok iránt, s egy bécsi lapból szerzett értesülést az emelendő prágai Ferencz császár emlékszoborról. Terve rövid idő alatt elkészült, s beküldte a prágai szoborbizottságnak. A pályatervek megbírálása alkalmával azonban más tervét fogadták el, s ő rajzait és szoborleírását 1840 májusában visszakapta.

Közben elég alkalma volt meggyőződni, hogy népszerűsége s tekintélye mennyire megcsappant itthon. A Mátyás-szobor körül egész hírlapi háború kerekedett, melyben sokszor élesen bírálták egész működését. F. egy szintén éleshangú, önérzetes czikkben védekezett, de ezzel az írással csak növelte ellenségeinek számát. A sok méltatlanság, mely deresedő fejét érte, azonban nem csüggesztette s elkészítette a szobor tervrajzát, melyet a szoborbizottság módosításokkal elfogadott, s hogy minél szélesebb körben ismertté váljék, rézre metszését elrendelte s a műlapokat országszerte terjesztette. Mátyás lovas-szobrát egy római sírkamrára emlékeztető, kívül belül domborművekkel díszítendő alapra tervezte a művész s a költségeket kerek 100.000 forintban állapította meg. Hiányos rajza azonban még több kedvezőtlen bírálatot és számos gáncsolást szült. A lapok csaknem mind kiméletlenül támadták a rajzot, s az egyébként F.-párti »Athenaeum« is helyet adott egy olyan czikknek, amely egyáltalában nem volt hízelgő a művészre. F. látva azt a hatást, melyet a kezdetleges rajz előidézett, azonnal hozzá fogott szobra gipszmintájának elkészítéséhez.

Amint elkészült vele, bemutatta a szoborbizottságnak, mely nagy elismeréssel adózott a művésznek, aki a bíztatások hatása alatt hozzá fogott az egyes domborműveknek a természetes nagyságnak megfelelő kiformálásához és gipszbe öntéséhez. E közben azonban újabb sértés érte az amúgy is túlérzékeny művészt. Széchenyi a »Kelet népe« cz. könyvében bizonyára akaratlanul olyan kicsinylőleg nyilatkozott F.-ről, hogy ezt a művész barátai nem hagyhatták szó nélkül. Vörösmarty az »Athenaeum« hasábjain védte meg F.-t a legnagyobb magyar újból megnyilatkozó ellenszenve ellen; az általában rokonszenves védelem azonban nem sokat segíthetett az ügyön. Széchenyi könyvének bizonyára része volt abban, hogy a lassan haladó gyűjtés megakadt, s a Mátyás-emlék F. tervei szerint nem valósult meg soha. A bizottság tagjai azonban a sok támadás következtében sem lankadtak, s a legkülönbözőbb módokat eszelték ki, hogy a gyűjtést újból megindítsák. Legnagyobb tevékenységet fejtett ki a szobor létesítése körül maga a művész, ki egyrészt a nádort akarta a szoborra való nagyobb adakozásra s ezáltal példaadásra bírni, másrészt 1841-ben annyira előre haladt munkájával, hogy az emlékmű külső és belső domborműveit gipszbe már mind elkészítette. Készen állottak műtermében az emlék külső oldalaira kerülő reliefek: Mátyás és Beatrix tudósai között, s az emléken ezzel párhuzamosan a másik oldalra szánt Mátyás, mint a törvények védője; elkészült az utólag kívánt, az Erőt és Tudományt jelképező két dombormű, mely a bejárattól két oldalt illeszkedett volna az emlék falába, s a hátsó oldalra kerülő Mátyás apotheosisa. Az emlékmű belső falára illesztendő két relief: Mátyás atyja sírhalmán és Mátyás kibékülése Szilágyival gipszmintái szintén be voltak fejezve, s megmintázta a bejárat fölé tervezett Idő s a mauzoleumba állítandó Mátyás szobrait. Ez utóbbit márványba is kidolgozta (jelenleg a Kassai Múzeumban). A több jeles tulajdonsággal bíró szobrokat F.-nek csupán legközelebbi barátai méltányolták, a művész körével ellentétben állók azonban alkalmatlannak találták őt a feladat megoldására most is, s felhivták Schwanthaler müncheni szobrászt, készítené el a Mátyás-szobor mintáját. Csaknem ezzel egyidejüleg barátai bíztatására Casagrande Márk (l. o.) is több tervvel lépett fel, melyeket a »Honderű« színes metszetekben adott ki. Harmadik pályázóul a fiatal Alexy Károly (l. o.) jelentkezett, aki rajz helyett mintát készített, s azt küldte le Bécsből Pestre. Az emlékmű létesítésére alakult társaságra azonban mindezeknek semmi hatása sem volt. Tántorithatatlanul kitartottak F. mellett, kinek még 1842-ben lehetővé tették, hogy az érczöntés elsajátítása czéljából tanulmányútat tehessen Európában.

Az 50 éves művész fiatalos kedvvel vállalkozott a fárasztó utazásra, s 1842 júniusában kezdte meg körútját. Útiránya Pozsony—Bécs—Triest és Velenczén át Olaszország volt. Megjárta Padovát, Veronát, Mantuát, Pármát, Piacensát, Milanót, honnan Veronába s innen Innsbruckba ment. Megfordult Münchenben, Augsburgban, Nürnbergben s Regensburgban hajóra ülve, augusztus vége felé érkezett haza. Itthon azonnal előkészületeket tett érczöntő műhelyének létesítésére s munkájával annyira előhaladt, hogy szeptemberben már megkezdhette a kisérletezést. Nehány próbaöntés után érczbe öntötte az Erő és Tudomány allegoriáit, a Mátyás-emléknek e két, bizonyára leggyengébb részletét, melyeket anyaguk mentett meg a pusztulástól s a Szépművészeti Múzeumban máig fennmaradtak. A művész azonban hiába dolgozott fáradhatatlanul, a lanyha érdeklődést megtörnie nem sikerült. Az első felszólítástól számított három év alatt a gyűjtés alig haladta meg valamivel a tízezer forintot, s mindinkább alászállott a remény, hogy a szükséges százezer frt gyűjtés útján összehozható. F. ekkor elhatározta, hogy a szoborműre való országos hozzájárulás czéljából az országgyűléshez és magához a királyhoz fordul. E czélból Pozsonyba és Bécsbe utazott, audiencziára ment, végig kilincselte a hatalmasokat, de sem az országgyűlés, sem a király nem járult az emlékmű létesítéséhez, s így annak sorsa végleg eldőlt.

Hasonló balszerencse üldözte az utóbbi évek alatt más oldalról is, s a tervbe vett, de soha el nem készült szobrainak száma 1839-től nehánynyal megszaporodott. Nem készült el a Mária Anna főherczegnő neudorfi (Temes m.) emléke, melynek tervét a nádor ugyan felküldte a királyhoz, de az jóváhagyást nem nyert. Selmeczbányáról Visner Antal bányatanácsos bízta meg egy bányanyílás monumentalis díszítésével. A terv elkészült, de máig sem állapítható meg, mi történt vele. Hasonlóképen nem valósult meg Baranya megye rendeinek az a szándéka, hogy a mohácsi mezőn, a mohácsi veszedelem emlékére valami emlékművet állíttassanak vele. Az egyetlen nagyobbszabású mű, amit ez időben készített, Halász József síremléke (1845), melyet 1846-ban állított fel a nagykőrösi temetőben a család sírboltjában. Felsőbüki Nagy Pál, Wesselényi Ferencz és Széchy Mária mellszobrai szintén ezidőtájt készültek és hagyatékával 1903-ban kerültek a Szépművészeti Múzeumba. A Magy. Tud. Akadémia megbízásából 1842-ben készítette Teleki József gróf mellszobrát, mely jelenleg az Akadémia könyvtárában van. 1845-ben, midőn mindinkább megért benne az a gondolat, hogy annyi

Hauy Bálintnak, a vakok nevelése alapítójának emlékszobra. *Honművész.* 1840. 197—200. l. — *U. az:* Társalkodó. 1840. 24. sz. — *Döbrentei Gábor:* Közhasznú Esméretek Tára. 1832. I. 494. l. — *E. A.:* Az első magyar szobrász. *Az Ujság.* 1909 máj. 25. — *Ecsedi István dr.:* Karacs Ferencz térképmetsző élete és művei. Debreczen, 1912. 66, 67, 73. l. — *Elek Artur:* Meller könyvének ism. *Művészet.* 1907. 209—212. l. — *U. az:* A magyar éremszobrászat öregei és ifjai. *Művészet.* 1908. 172. l. — *Ernst-Múzeum.* Ideigl. katalogus. Budapest, 1912. — *Ernst Lajos és Lázár Béla dr.:* Az Ernst-Múzeum kiállításai. X. Magyar biedermeier-művészet. Budapest, 1913. 45. l. — *Erdélyi Pál:* Fáy András élete és munkái. Budapest, 1890. 196—213. l. — *Életképek.* 1846. I. 289. l. — *Évkönyve,* A pesti műegylet —. 1853-ra. Pest, 1854. 12. l. — *F. J.:* Ferenczy István kiengesztelése. *Vas. Ujs.* 1909. 853. l. (képekkel). — *Farkas Zoltán:* Der erste ungarische Bildhauer. Stefan Ferenczy. *Neues Pester Journal.* 1913 jún. 12. — *Farkasfalvi Imre:* Adatok Ferenczy szobrász életéhez. *Művészet.* 1906. 348—350. l. és 1907. 139—140. l. — *U. az:* Meller könyvének ism. *Arch. Ért.* 1907. 376—377. l. — *Fáy András:* Kelet népe Nyugaton. II. kiad. Pest, 1842. 32. l. — *U. az:* Ferenczy István emlékezete. (Emlékbeszéd.) *Budapesti Szemle.* 1860. IX. k. 50—66. l. — *U. az:* Függelék Ferenczy István emlékezetéhez. *Budapesti Szemle.* 1860. 66—70. l. — *Fáy István gróf:* Hasznos Mulatságok. 1840. 44. sz. — *Ferenczy István:* Hunyadi Mátyás király szobrának leírása. *Honművész.* 1840. 467—470. l. (A Mátyás-szobornak Ferenczy által rajzolt és Lehnhardt által metszett képével). — *U. az:* Tölem is egy szó a sok szóra. *Honművész.* 1840. 719—721. l. (Ugyanez megjelent az *Athenaeum*-ban (1840. II. 600. l.), a *Hirnök*-ben (Pozsony), a *Hasznos Mulatságok*-ban, a *Pesther Tageblatt*-ban (németül) és a *Társalkodó*-ban (1840. 90. sz). — *Ferenczy* úr észrevételei Hunyadi Mátyás király szobrának tervrajza iránti megjegyzésekre. *Honművész.* 1840. 476—479. l. — *Ferenczy művészi hagyatéka.* Levelek. Szépművészeti Múzeum, Budapest. — *Ferenczy Teréz:* Szobrász bátyámhoz. (Vers.) *Divatlapok.* 1853. *Képzőművészeti Szemle.* 1881. 3. sz. és *Halmi Piroska:* Ferenczy Teréz élete cz. művében. — *Fényes László:* Eurydike pöre. *Az Ujság.* 1913 decz. 21. — *Findura Imre:* Ferenczy István szobrászról. *Budapesti Hírlap.* 1888. 301. sz. — *U. az:* Ferenczy István. *Budapesti Hírlap.* 1892. 55. sz. — *U. az:* Rimaszombat története. Budapest, 1894. — *Fővárosi Lapok.* 1874. 98—105. sz. — *Gasparich Kilit:* Hasznos Mulatságok. 1840. I. 31. sz. — *G. Gáspár László:* Hasznos Mulatságok. 1840. I. 52—53. sz. — *Gemeinnützige Blätter.* XCVII. 1822 decz. 5. sz. — *Gömör-Kishont.* 1902. 25. sz. (Ferenczy István emléke.) — 1909. 39. sz. (Ferenczy István életéből.) — *Gräffer u. Czikann:* Oestr. National-Encyklopädie. Wien, 1835. II. 324. l. — *Gyárfás Vilmos:* Ferenczy egy ismeretlen szobra. *Budapesti Hírlap.* 1912 jún. 13. — *Győrffy Lajos:* Az esztergomi bazilika története és leírása. Esztergom, 1886. 33. l. — *György Aladár:* Az első szalmaláng. (A 40-es évek művészeti törekvése.) *Képzőművészeti Szemle.* 1879. 26—28. l. — *U. az:* Mátyás király régi emlékszobra. *Koszorú.* VIII. 1882. 201—211. l. — *Győry Vilmos:* Ferenczy István elhagyott lakában. (Vers.) *Vas. Ujs.* 1862. 29—30. l. (képpel). — *Halmi Piroska:* Ferenczy Teréz élete és költeményei. Budapest, 1903. — *Hazay Gábor,* l. Vörösmarty. — *Hábor:* Hunyadi Mátyás emléke ügyében. *Társalkodó.* 1840. 4. sz. — *U. az:* Visszapillantás a Mátyás emléket tárgyaló szózatokra s továbblépés ez ügyben. *Társalkodó.* 1841. 22—25. sz. — *Hevesi, Ludwig:* Stefan Ferenczy. *Pester Lloyd.* 1908 március. 13. — *Hébe.* 1825. (képpel). — *Hirnök.* 1840. 65. sz. — *Hoffmann Edith dr.:* Ferenczy István Kisfaludy szobráról. *Művészet.* 1912. 150—161. l. (képekkel). — *Honderü.* 1843. II. 539. l. — 1844. I. 122, 124, 307, 556. l. — II. 96, 145, 307—308. l. — 1846. I. 196. l. — II. 236, 357, 496. l. — *Honművész.* 1833. 238. l. — 1835. 386, 528 (Rhédey-emlék.), 592 (Virág Benedek.), 600, 607—608. l. — 1836. 168, 217 (Károly Ambrus.), 336, 554 (Virág Benedek.), 786. l. (Kisfaludy Károly.) — 1837. 67. l. (Csokonay V. Mihály.) — 1838. 357. l. (Schodel Rozália.) — 1839. 98. sz. — 1840. 427. l. (Pesti műkiállítás.) — *Iris.* 1826. 74, 95, 96. sz. — *Jakabffy F.:* Deák Ferencz emlékszobra. *Művészi Ipar.* 1888. 175. l. — *Jedlicska Pál:* Kiskárpáti emlékek. Eger, 1891. II. k. — *Jelenkor.* 1840. 24. sz. — *Junius:* Ferenczy István emlékezete. *Az Ujság.* 1909 szept. 28. — *K. A.:* Töredékek a magyar művészség történeteiből. *Magyar Kurir.* 1823. II. 72. l. — *Kazinczy Ferencz:* Magyar Pantheon. (Abafi Nemzeti Könyvtár.) 380. l. — *Kedveskedő.* Bécs, 1824. III. 71—72. l. — *Kecskeméti:* Kecskeméti emlék. *Századunk.* 1839. 11. sz. — *Kelemen Lajos:* Művészeti adatok az Erdélyi Múzeum Egyesület irománytárában. *Művészet.* 1912. 226. l. — *Keleti Gusztáv:* Képzőművészeti szemle. *Budapesti Szemle.* 1873. I. k. 211—218. l. — *U. az:* Művészeti dolgozatok. Budapest, 1910. 171—184. l. — *Képzőművészeti Szemle.* 1880. 12—14. l. (Ferenczy István két levele). — *Kézdi-Kovács László:* A Nemzeti Szalon téli tárlata. (Éremkedvelők kiállítása.) *Pesti Hírlap.* 1907 decz. 8. — *Kiállítási kalauz.* Közrebocsátja a gömörmegyei művészeti és régészeti kiállítás végrehajtó bizottsága. Rimaszombat, 1882. 6, 7. l. — *Konyha József:* Gömör-Kishont. 1875 márcz. 14. — *Kövy László:* Mátyás és Kölcsey emlékit ne szoborral örökítsük. *Társalkodó.* 1840. 23. sz. — *K(rüchten József):* Tudósítások a honnyi Művészekről és az ő Műveikről. *Tudományos Gyűjtemény.* 1819. I. 122. l. — *Kunstblatt.* Stuttgart, 1828. 126. l. — *Lázár Béla:* Meller könyvének ism. *Magyar Nemzet.* 1906 márcz. 6. — *Lyka Károly:* Ferenczy István. *Budapesti Napló.* 1899. 189. sz. — *U. az:* Az érem- és plakettművészet stílusa. Budapest, 1910. 56. l. — *U. az:* A képzőművészetek történeti és technikai fejlődése. (A műveltség könyvtára. A művészet könyve.) Budapest, 1909. 497. l. — *Magyar Kurir.* 1822. II. 15, 165—166, 395. l. — 1823. II. 256. l. — 1832. I. 175. l. — *Magyar Nemzeti Múzeum multja és jelene.* Budapest, 1902. 180, 181. l. — *Magyarország.* 1896 szept. 30. (A legelső Mátyás-szobor.) — 1907. 59. sz. (Egy híres magyar szobrász emléke). — *Magyarország és a Nagyvilág.* 1875. 39. sz. (Ferenczy István Kisfaludy szobra a Múzeum kertben; képpel.) — 1880. 47. sz. — *M. Hazai Vándor.* 1833. 81. l. — *Magyary Mihály:* Rimaszombat jelen állapotja. *Társalkodó.* 1840. 210. l. — *Markó Miklós:* Ferenczy szobrászati reliquiái Budapesten. *Pesti Hírlap.* 1902. 178. sz. — *U. az:* Az első magyar szobrász emléke. (Ferenczy Istvánról.) *Az Ujság.* 1904 decz. 25. — *U. az:* Ferenczy István emléke. *Gömör-Kishont.* 1906. 8, 9. sz. — *U. az:* Egy nagy magyar szobrász emléke. *Magyarország.* 1909 szept. 26. sz. — *U. az:* Gömöri Hírlap. 1909. 40—41. sz. — *U. az:* Ferenczy István szobrász emléke Ruskiczabányán. *Vas. Ujs.* 1912. 848. l. (képekkel). — *Majer István:* Esztergom. Az esztergomi basilikának leírása. *Vas. Ujs.* 1856. 304. l. (A szt. István vértanu szobrának fametszetű ábrájával.) — *Márki Sándor:* Arad vármegye és Arad szab. királyi város története. Arad, 1895. II. r. II. k. 827. l. — *U. az:* Mátyás király emlékkönyv. Budapest, 1902. 278. l. — *Meller Simon:* Kazinczy és Ferenczy. *Művészet.* 1904. 290, 291. l. — *U. az:* Ferenczy István tanuló évei a bécsi akadémián. 1815—1818. *Művészet.* 1905. 31—44. l. (kép-

pel). — *U. az:* Viczay grófnő márványképmása Ferenczy Istvántól. *Művészet.* 1906. 278, 280. l. — *U. az:* A magyar művészet kialakulása a XIX. század első felében. *Művészet.* 1911. 180, 182. l. — *Mihalik József:* A Kassai Múzeum gyűjteményeinek leíró lajstroma. Kassa, 1903. 16. l. — *Móricz Pál:* Ferenczy István, a művész. *Egyetértés.* 1913. jún. 19. — *Munka Szemléje.* 1906. 15, 18. sz. — *Munkálatai,* A honi szobrászat ügyében keletkezett társaság —. I. közl. Pesten, 1840. 8.-r. 34 l. (Hunyadi Mátyás emlékszobrának rézre metszett képével.) — *Műcsarnok.* 1899. 331. l. — *Müller, Franz:* Die Künstler aller Zeiten und Völker. Stuttgart, 1857. II. 30. l. — *Művészet.* 1902. 78. l. — 1903 347. l. — 1905. 110. l. — 1907. 300, 302. l. — 1908. 274. l. — *Nagler, G. K.:* Neues allg. Künstler-Lexicon. München, 1837. IV. 279. l. — *Nagy Ferdinánd:* Szózat Kölcsey emléke ügyében. *Hasznos Mulatságok.* 1842. I. 32. sz. — *Nagy Iván:* Magyarországi képzőművészek. *Századok.* 1874. 42—43. l. — *Nagy Sándor:* Biharország. Nagyvárad, 1883. II. 112—119. l. — *Nemzet.* 1896. 269. sz. (A kolozsvári Mátyás-szobor első tervezője.) — *Nemzeti Szalon Almanach.* Budapest, 1912. 165. l. — *Neues Pester Journal.* 1909 szept. 25. (Der erste ungarische Bildhauer.) — *Novák Dániel:* Hasznos Mulatságok. 1840. I. 12. — *U. az:* Honművész. 1840. I. 41. és 42. sz. — *U. az:* Honművész. 1840. 78—80. sz. — *U. az:* Műtani szempontok Mátyás király lovagszobráról. *Társalkodó.* 1840. 318—320. l. és *Hasznos Mulatságok.* 1840. II. 26—27. sz. — *U. az:* Schiller emlékszobra Stuttgartban, s nehány szó Mátyás király érczszobra iránt. *Honművész.* 1840. 334. l. — *Nyári Pál:* Figyelmeztetés. *Honművész.* 1840. 711. l. — *U. az:* Mátyás király emlékszobra ügyében. *Honművész.* 1840. 778—780. l. — *Numizmatikai Közlöny.* 1906. 149—152. l. (Meller könyvének ism.) — *Ormós Zsigmond:* Fóth művészeti szempontból. Pest, 1862. 23. l. — *Orvos Tár.* 1839 decz. 8. — *Osztrák-magyar monarchia írásban és képben.* Magyarország III-ik kötete. Budapest, 1893. 461. l. — *Pallas Nagy Lexikona.* VII. 122. l. — *Pasteiner Gyula:* A magyar szobrászat. *Budapesti Szemle.* 1883. 34. k. 186—193. l. — *U. az:* A művészetek története a legrégibb időktől napjainkig. Budapest, 1885. 394. l. — *Peregriny János dr.:* A M. N. Múzeum képtárának leíró katalogusa. Budapest, 1900. 517—518. l. — *Pesti Divatlap.* 1844. 18, 212. h. — 1846. 534. l. — 1847. 1185. l. — *Pesti Hírlap.* 1841. 3. sz. — 1843 jan. 22. — *Pesti Hírlap.* 1908 szept. 11. — 1909 szept. 23. sz. (Ferenczy Eurydikéje.) — 1909 szept. 26. sz. (Rimaszombat kegyelete.) — 1909 szept. 28. sz. (Ferenczy-ünnep Rimaszombatban.) — *Pesti Napló.* 1907. 59. sz. — *Pesther Tageblatt.* 1840. 182. sz. — *Petrik Albert:* Budapest régi szobrai. *Vas. Ujs.* 1911. 24. sz. — *U. az:* A régi Buda-Pest építőművészete. II. r. Budapest, 1911. 18. l. — *U. az:* A régi Buda-Pest építőművészete. III. r. Budapest, 1911. 17. l. — *U. az:* A régi Budapest építőművészete. IV. r. Budapest, 1913. 13. l. (Építőmunkavezetők Könyvtára. 31, 32, 36. k.) — *Pongrácz Elemér:* A Honti Múzeum képes katalogusa. Ipolyság, 1902. 28. l. — *Ponori Thewrewk J.:* Magyarok születés napjai. II. 23. l. — *Pulszky Ferencz:* A gömörmegyei művészeti és régészeti kiállítás. *Arch. Ért.* 1882. 133. l. — *R. M.:* Meller könyvének ism. *Budapesti Napló.* 1906. febr 18. — *Ráth György:* Az iparművészet könyve. Budapest, 1902. I. 300—301. l. — *Regélő.* 1840. I. 184. l. — 1842. I. 73, 132, 489. l. — 1844. 253. l. (Felszólítás a honi szobrászat ügyében.) — *Reizner János:* A régi Szeged. Szeged, 1884. I. 19. l. — *U. az:* Szeged története. Szeged, 1899. II. 40. l. — *Rozsnyói:* Ferenczy István művészi hagyatéka. *Új Idők.* 1905. 32. sz. (képekkel). — *S. F.:* Pesti művészeti egyesület. *Athenaeum.* 1840. I. 638. l. — *Sajóvidék.* 1906. 9, 10. sz. — *Sárváry Pál:* Óda nemes Ferentzy Istvánt Rómában lakó jeles Képfaragó Úrhoz. *Tudományos Gyűjtemény.* 1823. V. 116—117. l. — *Schöpflin Aladár:* Az első magyar szobrász. *Vas. Ujs.* 1906. 407—408. l. (képekkel). — *Siklóssy László dr.:* A modern magyar éremművészet és művelői. (1817—1910.) *Numizmatikai Közlöny.* 1910. 45, 46, 48. l. — *Skrivanek,* l. Birry F. — *Sonntagsblätter.* 1846. 936. l. (Ein ungarischer Bildhauer zerstört sein Werk.) — *Szalay Antal:* Mátyás király emlékére figyelmeztetés. *Társalkodó.* 1840. 5. sz. — *Szana Tamás:* Száz év a magyar művészet történetéből. Budapest, 1901. 23—30, 49—50, 81, 223. l. — *Szendrei János dr.:* Miskolcz város tört. Miskolcz, 1911. V. 379, 387. l. — *Szentkláray Jenő dr.:* Kulturális mozzanatok Délmagyarországon a nemzeti erősödés korából. *Délmagyarországi Közlöny.* 1912 decz. 25. — *Szerelmey Miklós:* Magyar hajdan és jelen. Pest, 1847. 30. l. — *Széchenyi István gróf:* Kelet népe. Pozsony, 1841. II. 163—167. l. — *Szinnyei József:* Margyar frók. III. 401—402. h. — *Szmrecsányi Miklós:* Izsó Miklós és a bécsi magyar technikusok. *Művészet.* 1911. 20, 71, 76, 78—80, 82, 84, 85. l. — *Társalkodó.* 1838. 340. l. — 1839. II. 92. sz. — 1840. 10, 11. sz. (Felszólítás Kölcsey emléke ügyében.) — 1840. 31. sz. (Mátyás király emléke és szobrászatunk ügyében.) — 1840. 152. l. (Erdélyi levelek.) — 1840. 64. sz. — 1840. 80. sz. (Terv a Mátyás szobor ügyében.) — 1842. 69. l. — *Temesvári Hírlap.* 1912 okt. 29. (Ferenczy István emléke Ruskiczabányán.) — *Tiszántúl.* 1913 okt. 12. (Szent László lovasszobra.) — *Tört. Képcsarnok* műtárgyainak leíró lajstroma. Budapest, 1907. 109. l. — *Tövis:* Eurydike feltámadása. *A Hét.* 1908 szept. 20. — *Trattner Károly:* Ferenczi magyar szobrász (képfaragó) műterme. *Tudományos Gyűjtemény.* 1828. XII. 127—136. l. — *Tschischka, Franz:* Kunst und Alterthum in dem österreichischen Kaiserstaate. Wien, 1836. 355. l. — *Tudományos Gyűjtemény.* 1818. III. 120. l. — 1818. IX. 110—111. l. — 1821. XI. 114—117. l. — 1823. V. 113—115. l. — 1823. X. 120—125. l. — *Újabbkori Ismeretek Tára.* Pest, 1850. III. 261. l. — *Vachott Imre:* Észrevételek a Mátyás szobor tervezetére. *Athenaeum.* 1840. II. 18. sz. — *U. az:* Nehány szó a Mátyás-emlék ügyében. *Pesti Divatlap.* 1844. 20. sz. — *Vallási és Egyházi Tár.* 1832. I. 173. l. — *Vasárnapi Ujság.* 1855. 287. l. — 1857. 67. l. — 1858. 4. sz. (Hunyady Mátyás királlyá választatásának négyszázados évnapja; Mátyás király Ferenczy által tervezett emlékének Mihalovics által készített fametszetével.) — 1859. 22. l. (arczképpel). — 1860. 57. l. — 1862. 30. l. (Ferenczy István műereklyéi Rimaszombaton). — 1866. 218. l. — 1868. 13. sz. (Schodelné szobra; képpel.) — 1870. 22. l. — 1875. 627. l. (Kisfaludy Károly emlékszobra Ferenczytől; képpel.) — 1899. 505. l. — 1902. 383, 684—685. l. — 1912. 927. l. (képpel). — *Vayk:* Régi magyar mecenások. *Művészet.* 1902. 218—220. l. — *Váradi Károly:* Nehány szó a Mátyás szobra iránti javaslatokra. *Társalkodó.* 1840. 12. sz. — *Vermes Adorján:* Ferenczy István. (1792—1856.) *Képzőművészeti Szemle.* 1879. 133—135. l. (arczképpel). — *Vinis Ferencz:* Vaáli emlékek. *Magyar Sion.* 1863. II. 675—676. l. — *Viszota Gyula dr.:* Ferenczy István és az Akadémia. *Művészet.* 1907. 343—348, 419. l. — *U. az:* Gróf Teleki József mellszobra az Akadémiában. *Akad. Ért.* 1907. 4. füzet. — *Vörösmarty Mihály* (Hazay G. álnéven): *Athenaeum.* 1841. II. 42. sz. és *Gyulai Pál:* Vörösmarty minden munkái. XII. k. 306—309. l. — *Wallentinyi Dezső dr.:* Ferenczy István levelei. Rimaszombat rend. tan. város közönségének megbízásából közzé teszi —. Rimaszombat,

Ferenczy István
Hobrát

FERENCZY ISTVÁN TANULÓÉVEI A BÉCSI AKADÉMIÁN. 1815—1818 *

A bécsi akadémia (K. k. Akademie der vereinigten bildenden Künste) 1772-ben alakult több művészeti szakiskola — ezek között a Schmutzer Jacob által 1767-ben alapított „Erzverschneiderschule“ vagy „Possier, Verschneid- und Graveurakademie“ — egyesüléséből. — Eleinte öt szakaszra oszlott, ú. m. a festészet, szobrászat, ércvésés (Erzschneidekunst), építészet és rézmetszés (Kupferstecherei) osztályaira. Első protektora, Kaunitz, mindent megtett az új intézet érdekében; Mária Terézia, majd II. József kiváló gondjukba fogadták; ilyen körülmények között s az alkalmazott tanárok, Schmutzer, Füger, Zauner stb. kitünősége folytán az akadémia csakhamar nagy hírre vergődött.

1815-ben azonban, mikor Ferenczy az akadémiára került, — az intézet dicsősége már hanyatlóban volt. A régi nagy erők kidőltek; a rossz anyagi viszonyok Bécs egész művészeti életét megakasztották. A XVIII. század káprázatos fényűzése után I. Ferencz takarékos, polgárias uralma következett. A congressus évének muló pompája hamar lezajlott; nagy föladatok nem kínálkoztak, nagy művészeti események nem történtek.

Az akadémia ekkor, az 1812-ben kiadott új statusnak alapján, négy főosztályra oszlott. Ezek a következők:

1. A festők, szobrászok, rézmetszők és a mozaik iskolája.
2. Az építészet iskolája.
3. A graveur-művészet iskolája.**
4. A kézművességekre alkalmazott művészet iskolája.

Ferenczy eddig csak mint rendkívüli tanuló járt a graveur-iskolába. Így vállalkozott pályamunkájára, melylyel az 1816-ik esztendőre esedékes első díjat megnyerte. E díjakat a híres műbarát, Paul Anton von Gundel alapította 1782-ben s alapítványa kamatai évenként az akadémián tanított művészetek hat különböző ága közt osztattak szét. Ferenczy pályamunkája egy Solon fejét ábrázoló acélérem volt; a pályamű benn maradt az akadémiában s ott nyoma veszett.

Az akadémiai díj odaítélése nagy kitüntetés számba ment s számos kiváltsággal járt együtt. Ferenczy életében döntő fontosságú volt e pálya-

* E fejezet mutatvány szerzőnek Ferenczy-monografiájából, mely legközelebb a „Magyar Történeti Életrajzokban“ jelenik meg.

** Die Graveurkunst, nähmlich: Stahl, Erz und Edelsteine in erhobener und vertiefter Arbeit zu schneiden, nebst der Behandlung der Metalle, um sie zu formen, mit Punzen zu treiben, Walzen und Stanzen zu schneiden u. s. w. Statuten für die Österreichisch-Kaiserliche Academie der bildenden Künste vom Jahre 1812. Carl von Lützow. Geschichte der Kais. Kön. Academie der bildenden Künste. Wien, Carl Gerold's Sohn, 1877. 162. o.

Művészet 1905.
32-38. o.
képek

KÚT A KRAUSZ-PALOTÁBAN, 1884
DONÁTH GYULA SZOBORMŰVE

PANASZOS DAL, 1904
TELESZKY SÍREMLÉKE
DONÁTH GYULA SZOBORMŰVE

ELNÉMULT . . .
VAJDA JÁNOS SIREMLÉKE
DONÁTH GYULA MŰVE

díj elnyerése; ez volt közvetlen oka azon elhatározásának, hogy abban hagyja a lakatosmesterséget s életét az érem-művészetnek szenteli.

1817 április 24-ikén volt az examen s május elsején már beiratkozik rendes tanulónak a graveur-iskolába. E hó 26-ikán ír szüleinek: „Sok nyughatatlan éttszakáim között az én gondolatimban a fiúi tisztelet, a középszerű virtuson kívül egy feljebb való rang, az életnek könnyebb és módosabb folytatása, a baromi szolgálatok, a Barátságos és a Számkivetett élet harcolván, mindenkor csak ezen utolsó győzödelmeskedett. Hogyha nem örökös lemondással is, én ez idő szerint a lakatossággal felhagyok, és sok jóakaróim tanácsa, segedelmei és igéreti mellett magamat teljességgel az ércmetszésre adjam.

Én jóllehet jelentettem az akadémiába való járásomról valamit, de ezek mind elcifrázva lévén, szükséges, hogy én visszatérjek és tudósítsam kigyelmeteket elmult és jelenvaló állapotim felől.

Az 1815-ik esztendőben novembernek az elein én az ércmetsző akadémiába való járást elkezdettem és az isteni gondviselés után magamat talán eddig példátlan példával kimutattam és e folyó 1817-ik esztendőnek 24-ik áprilisén tartatott examenünkbe én valami 8 vagy 10 kemény tallérból álló Proemiumot nyertem. Ez ugyan magába kevés, de szépekké teszik a hozzá járó attributumok. Először az érdemmel érdemlett katonaságtól való szabadság, az akármely császári, királyi városban csak jelenteni szükséges burger és mesterré való létel és az én részemről a kedves hazámnak azon örömmel fizető adósságomnak lefizetése, a melylyel hajdan Spárta, Athén, Róma vetélkedtek: egy csepp vér kevés a hazáért, ha a dolog szüksége kívánja, kostál az egy egész életnek feláldozását. Másodszor a direktoromnak azon kegyes igérete (amely ugyancsak igérve van és mikor kapom meg, bizonytalan), hogy ennek utána egy stipendium vagy segedelempénzt fogok kapni, amely hónaponként 25 Rfl-ból fog állani. Harmadszor azon acélműves, amelyről már más levelembe tudósítást tettem, jóllehet eleinte csak nyögve engedett meg két órát az akadémiába való járásra, de már most örömmel megengedett egy egész fél napot a magam munkája meliett való eltöltésére. Délután az ő számára dolgozgatom, ezért kapok tőle szállást, kosztot és egy oly fizetést, amelyből magamat tisztességesen kiruházhatom. — Hosszas volna elbeszélni azokat a grádusokat, amelyen én Isten után eddig léptem. Egy hónap mulva várjanak tőlem egy levelet, azokban bővebben fogom kigyelmeteket tudósítani".

E megigért levelet június 23-án írja meg:

„Kedves Atyám!

Azzal az erős lelkűséggel, amelylyel a hazai és polgári szolgálatban akkor még, mikor a haza terheit viselhette kigyelmed, sokszor az halálos veszedelmeknek ellenibe nézett, azzal a hazafi szívvel olvasta azt a mult levelemből, hogy, a különben rajta segíthető fiát, szeme elől veszti. Én itt maradok a tudomá-

IN MEMORIAM, 1899
KAMMERMAYER KÁROLY SIREMLÉKE
DONÁTH GYULA SZOBORMŰVE

hazának; és egy utálatos nyomorult Sophismus által keresik magokat ezen szent kötéstől feloldozni és azon gyenge szikráját a hazafiságnak teljességgel eloltani. De én hagyom azokat a nyomorultakat, akiknek nincsen elegendő szivek az ő életeket az ő hazájukért próbára tenni és feláldozni. Hamis fundamentumokról és maga-összehúzásról gondolkoznak és az ő tulajdon kevélységeknek hízelkednek az ő utálatos félénkségeknek eltitkolására. Az én életem és ha a dolog kivánja, az én utolsó csepp vérem tartozik a hazáé; tehát illő, hogy az annak szenteltessék, akinek segítsége nélkül talán el nem lehettem s egy hosszas unalmas társaság nélkül való élet lett volna.

Micsoda fontos dolgot lehet az oly puha embernek magára vállalni vagy tőle várni? Vagy melyik minden maga haszna keresése nélkül nagy meghatározásokra eléggé erőslelkű, aki egy szemtelen magaszeretete miatt a rendet a mindenségben megfordítja és eléggé ostoba magának azt képzelni, hogy az egész csak egy részért s a haza csak ő érette vagyon. Akkor még, mikor együgyű és mértékletes élet a hazafiság lelkét táplálta, midőn a kemény atyák az ő gyermekeiket a száraz földön aludni,

nyok mellett azokkal a nemes szívűekkel, akik a magok részéről, ha nem a legjobb haszonnal is, az ő egész életeket a hazájokért feláldozzák. Én kigyelmed mellett harcoltam és kigyelmedtől tanultam azt, mint kelletik az hazáért élni. A kigyelmed tüzelő szemei meggyújtották a bátorságnak szikráját, az, melyet a rokon természet az én szívembe helyheztetett és felserkentett engemet a kigyelmed fényes példája által az életnek viszontagságos hajóján az én atyámnak díszét keresni. Az, aki a Történeteknek kerekét igazgatja, ha nyomorúságok között is, általvezette kigyelmedet hírrel koronázva egy hanyatlott időre. Engemet, mint egy ifjút rendelt a borostyánnak megvásárlására. Óh! mely szerencsés leszek én akkor, ha kigyelmed ősz homlokára vagy talán sírboltjára koszorút fűzhetek, amelyet elnyerni engemet kigyelmed tanított.

Én itt maradok, az én hazámnak a hangja hív engemet az ő oltalmazására. Egy hang, amelyet egy virtusos polgár minden más dolgoknak eleibe tenni tartozik. De fájdalom, sokan csak oly kelletlen engedelmeskednek a

VÉDŐ, 1898
A KIRÁLYI KURIÁN
DONÁTH GYULA SZOBORMŰVE

VOLT . . . 1898
PETÉNYI SIREMLÉKE
DONÁTH GYULA SZOBORMŰVE

EMLÉKEZET, 1904
DONÁTH GYULA SZOBORMŰVE

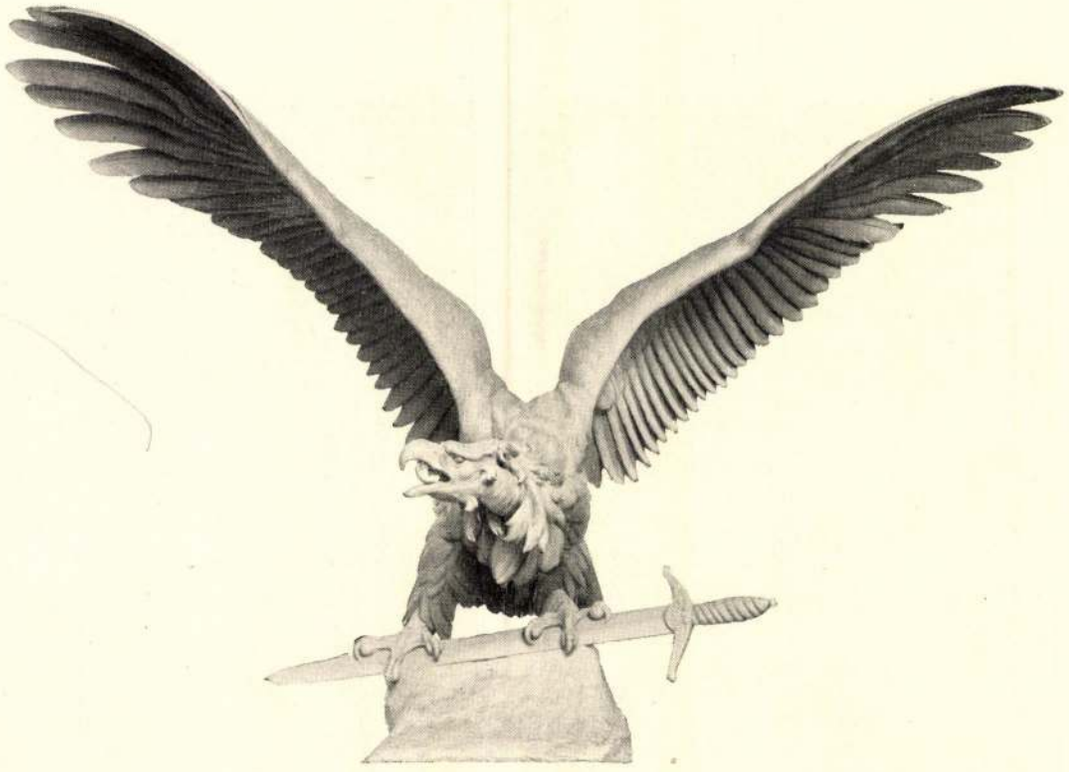

TURUL A BUDAI VÁRBAN. 1903
DONÁTH GYULA SZOBORMŰVE

hideget, meleget elszenvedni szoktatták és a mértékletes élet módja mellett erős testbeli gyakorlásokra tanították, akkor, mikor még az igéző hangja a vigasságnak, a hazaszeretetnek hangját felül nem haladta, midőn ezen szót a törvénykönyvből, amely: győzni vagy meghalni, nyilván hallani hitte; akkor, midőn az anyák az ő gyermekeiket a hadba küldötték, ily tanítást adván nékik: „ezzel vagy ezen", azaz „vagy ezzel a pajzszsal győzödelmesen jöjj haza, vagy az harcban elesvén ezen a pajzson akarlak téged elvárni", akkor tudta még azt egy polgár megfogni, hogy ő a hazáért vagyon és általláthatta, hogy ő rajta kívül még egy valami drágább vagyon, mint az ő szeretett maga. Ő meg tudta azt elméjével fogni, hogy egy egyesült erő nélkül semmi hatalom nem lehet és a hazának díszéért, boldogulásáért, pallérozásáért, szabadságáért minden a magáét hozzáadja, mivel az egy közkincs s minden igaz polgár a maga erejét, tehetségét csak uzsorára adja ki és a békesség idején a nyugodalmat, bátorságot, gyönyörködtetést interesül húzza.

Akkor, midőn még a kigyelmed esztendei megengedték a hazai kormányokért és a haza díszéért harcolni, akkor egyszersmind harcolt kigyelmed azokért is, akiket az atyafiság kigyelmeddel összekötött, azért, aki engemet szült, az én testvérimért és én értem. Most, midőn a gyenge öregség kigyelmednek a szablyát kezéből kiragadja, aztat én nekem fel kell vennem: és illő, hogy annak a díszéért az én életemet próbára tegyem, aki a magáét oly sokszor én érettem próbára tette. Végre, midőn én is lenni megszűnök, ott az én választott hazámban az én nagyhírű őseim között akarok aludni, ott, akikért én fáradoztam, akarok pihenni. Ott fizette meg az én verejtékem az én hazámnak azt a kis földet, ahol az én hamvaim a trombitaszót elvárják, amely a feltámadást a földnek egyik sarkától a másikig elhirdetni fogja. Azoknak a seregével, akik a haza ügyébe fáradoztak, akarok ismét felkelni. Egy rózsabokor alatt temessék az én siránkozó barátim a kigyelmed gyermekét. Óh! mely édes képzelődések lesznek vagy lehetnek ezek a halálban, hogy én az én verejtékemmel az hazámnak díszt szereztem; édes képzelődések, hogy az én remekbe készült vagy készülendő munkácskáim a századok után is a vándorló egy belső megilletődéssel fogja kezébe venni,

Kazinczy Ferencz, Berzsenyi Dániel, Kisfaludy Károly és Arany János már ott lévő szobrai között méltó helyet biztosítani.

A nagy költő iránt érzett kegyelet eme szerény házi ünnepét van szerencsém a tekintetes Elnökségnek

becses tudomására hozni, tisztelettel kérve méltóztassék annak fényét képviseltetésével emelni.

Budapesten, 1903. évi szeptember hó 16-án.

Hazafiúi tisztelettel

Szalay Imre

igazgató.

(2) Ferenczy István

Franklin-Társulat nyomdája

MAGYAR NEMZETI MUZEUM

A MAGYAR NEMZETI MUZEUM
IGAZGATÓJA.

1383. szám.

Tekintetes Elnökség!

Döbrentey Gábor a Magyar Tudós Társaság titkára és Sztrókay Luiza még 1844-ben gyüjtést indítottak oly czélból, hogy annak jövedelméből **Kisfaludy Sándornak** *a Himfy dalai halhatatlan szerzőjének emléket emelhessenek.*

A bronzba öntött emlék az 1848-dik évben elkészült, de költség hiányában csakis fatalapzatra állítva a Magyar Nemzeti Muzeum egyik folyosóján nyert ideiglenes elhelyezést.

Kieszközölvén a magas kormány beleegyezését ahhoz, hogy Kisfaludy Sándor emlékének a Magyar Nemzeti Muzeum javadalmából kőtalapzatot készíttethessek, az emléket folyó évi szeptember hó 22-én mint Kisfaludy Sándor születésének évforduló napján délelőtt 11 órakor fogom a Nemzeti Muzeum kertjében eredeti rendeltetésének átadni s annak muzeumunk alapítója gróf Széchényi Ferencz, továbbá nagynevű költőink s íróink

A Emlékkert Orv. Bizottsága tekintetes Elnökségének

Budapest.

DÈNÈS

Ferenczy István

Ferenczy István

13-ik szám. Tizenötödik évfolyam.

Vasárnapi Ujság.

Pest, márczius 29-én 1868.

Előfizetési föltételek: a **Vasárnapi Ujság** és **Politikai Ujdonságok együtt:** Egész évre 10 ft. — Fél évre 5 ft.
Csupán Vasárnapi Ujság: Egész évre 6 ft. — Fél évre 3 ft. — **Csupán Politikai Ujdonságok:** Egész évre 5 ft. — Fél évre 2 ft. 50 kr.

Hirdetési dijak, a **Vasárnapi Ujság** és **Politikai Ujdonságokat** illetöleg: Egy négyszer hasábzott petit sor, vagy annak helye egyszeri igtatásnál 10 krba, háromszori vagy többszöri igtatásnál csak 7 krba számittatik. — Kiadó-hivatalunk számára hirdetményeket elfogad **Bécsben: Oppelik Alajos**, Wollzeile Nro. 22. és **Haasenstein és Vogler**, Wollzeile Nro. 9. — Bélyeg-dij külön minden igtatás után 30 ujkrajczár.

Schodelné szobra.

Egy szobor rajzát közöljük, mely kétszeresen érdekes lehet az olvasó előtt. Érdekes mint szobor, s érdekes azért, a kit személyesit.

A szobor az első magyar szobrász, a jó öreg Ferenczy műve, s a művésznöt, kit ábrázol, fiatalsága teljében állitja elénk; nem annyira szolgai hasonlatosságban, mint inkább eszményitve. Márványból készült s a művész halála után hagyományai közt maradt, rokonai kezében.

Mi már azon nöt illeti, kit szobrunk ábrázol, a jelen nemzedékben, a legfiatalabbakat kivéve, ki ne ismerte volna Schodelnét, nemzeti szinházi operánk egyik legelső rendü hösnöjét? Operánk történetének első időszaka e kitünő énekesnő nevével elválhatlan kapcsolatban áll. Ő tovább egy évtizednél az volt nemzeti szinházunknál s mükedvelő közönségünk előtt, mi utána ismét egy évtizedig Hollósy Kornélia: a múzsa és a közönség kegyencze egyaránt.

Midön a pesti nemzeti szinház 1837. augusztus végén megnyilt, Schodelné már akkor elismert művésznö hirében ragyogott. De Thália még akkor számüzött bujdosó volt e hazában; s hogy állandó szinházunk lön, melyben a dráma és opera együtt állitotta föl kettős trónját, s hogy e nemzeti és közmiveltségi intézet nemzeti lön és a nemzet anyagi pártfogásában részesült, abban — a kor szavát megértő honatyákon kivül Schodelnénének is van egy kis érdeme. Pozsonyban az egybegyült rendek hallák öt az ottani szinházban énekelni s elbájolva hangja és művészete által, hajlandóbbak lönek áldozni a szin- és énekmüvészet ügyeért.

A nemzeti szinház megnyitása után csakhamar opera is szervezetett — kezdetleges eleinte kétségkivül, de egy valódi művésznője mégis volt: Schodelné; s egy első énekesnő, ha nem is elég az állandó hatásra, annak mindenesetre legfontosabb eleme. Fájdalom, hogy a kitünő művésznő a művésznök szeszélyeivel s elbizottságával is rendkivüli mértékben birt. Igaz, el is kényeztették; érezte is becsét, mint operánkban akkor pótolhatlan, — s érdemét is, hogy a szinháznak állandó közönséget birt föntartani olyanok közül is, kik a még akkor sokkal némethebb Pesten a drámát nem élvezhették, de az opera által rendre a kerepes-uti szinházba édesgetődtek. S a szeszélyes, ellenmondást nem türő, elbizakodott művésznő, mig az igazgatáson és szinésztársain nem egyszer uralkodni akart, és uralkodott is, még a közönséggel szemben is érezteté szeszélyeit. Ezek miatt egy izben távoznia is kellett a szinháztól; de oda is-

SCHODELNÉ MELLSZOBRA.

mét visszatért s megint első énekesnője lett szinházunknak.

Schodelnéban nagy mértékben egyesültek azon előnyök, melyek az énekművésznőnek diadalokat szoktak biztositani a szinpadon. Külseje valóban királynői volt, s e tekintetben az opera Jókainéjának mondhatjuk: deli, erőteljes termet, jelentős arcz, lángoló fényü szemek, szabályos szép metszetü vonások. Izléssel s fénynyel tudott öltözni, s megjelenése a szinpadon, mielőtt egy hangja megcsendült volna, már megnyerte s lekötötte a nézőt. Ehhez járult a legterjedelmesb, legerőteljesebb s legiskolázottabb hangok egyike, melyek valaha a mi szinpadunkon zengettek. Ritka csengésü s belterjü hangjából csak valamivel több hajlékonyság hiányzott; de szerepköre oly természetü volt, hogy ez némileg nélkülözhetővé tette: t. i. a hösnői szerepkör. Ő e kört tökéletesen betöltötte, s azért a szinpadon még azok is megtapsolták, kiknek a szinfalak mögött, vagy uralkodási hajlama által nem egyszer okozott boszuságot vagy keserüséget.

Pályája vége egybetalálkozott Hollósy Kornélia föltünése időszakával. Operánk szálló és kelő hajnalcsillaga egy ideig együtt ragyogott. S ragyoghatott volna még egy ideig; de Schodelné nehezen türhette az emelkedő pályatársnő folyvást nevekedő népszerüségét, s bár még maga is ereje teljében — végbúcsut mondott egykori osztatlan diadalai szinhelyének, s 1848 nyarán, Normában lépett föl utoljára. Utolsó föllépti ismét diadalok voltak. A közönség, daczára Hollósy annyira megérdemelt népszerüségének, fájlalta egyik kedvencze elvesztését, — s méltán. A két énekesnő szerepköre egészen különböző volt: Schodelnével a drámai s tragikai szerepek: Borgia Lukréczia, Beatrice di Tenda, Norma, Lady Macbeth, Báthori Mária, Szilágyi Erzsébet léptek le a szinpadról; Hollósyval a lyrai szerepek: Lammermoori Lucia, Alvajáró, Rosina (a Szevillai borbélyban), Márta stb. lép-

tek előtérbe. — Schodelné erős elhatározással, örökös búcsut mondott a szinpadnak. Hangját nem hallottuk többé. A magánéletbe lépett vissza s nehány év mulva az ismeretlen országba költözött, honnan egy utazó sem tért vissza még. Sirját, a kerepesi temetőben, a barátság és tisztelet diszes sirkövel jelölte meg.

Mátra tündérei.

Barangoltam a hegyek közt,
S rám borúlt az éjnek árnya;
És a füves Óvár-réten
Nyugodtam le éjszakára.

Lent a völgyben csermely csörgött,
Néha csillant ezüst fodra,
Midőn a fent fénylő holdból
Egy-egy sugárt el-elsodra.

Szemközt Ágasvárnak bércze
Fölér egész a kék égig;
Mig behorpadt oldalában
A barlangszáj lent sötétlik.

Csillagocskák ragyogtak fent;
Azt hivém, hogy mind rám néznek;
S én éreztem érintését
Egy láthatlan, égi kéznek.

Álom nem jött a szememre,
S talán mégse' voltam ébren —
Mult időknek daliái
Jelentek meg diszben, fényben.

Ércz-sisakos, szép leventék
Vonultak a magas várba;
Pikkely-keztyüs kezeikben
Csillogott a hosszu dárda.

Egyszerre csak csodás, édes
Zene zendült meg utánok,
És a bokrok rejtekéből
Kiléptek a tündér lyányok.

Mind megannyi szőke fürtü,
Fehér, hideg hó-kebellel;
Arczom fölött ott lebegtek,
Ott játszodtak életemmel!

Mind szivemre tódult vérem,
Sötét kinom mint kövűlet;
S hült remények, forró vágyak,
Mik soha sem teljesűlnek! . . .

Völgy-fenéken, koronásan
Kigyó-király csak ugy leste
Kéjvágyó, tűz szemeivel:
Milyen szép egy tündér teste!

Játszadozott, rengett a fény
S lett sok szinü, szép szivárvány;
A tündöklő szinlépcsőkön
Tündér lyányok le- s feljárván.

Oh! mint vágytam fel közéjök!
A magasba, végtelenbe . . .!
Az örökös ifjuságra,
Az örökös szerelemre!

A szivárvány rózsa-szine
Összeolvadt a hajnallal;
Puszta minden . . . csak a csermely
Cseng a hajnali haranggal.

Még láttam a tulvilágot,
Eltünésén buslakodva —
Midőn arczom megérinté
Hűs szellőnek szelid csókja.

S nem hittem, hogy ébren vagyok
Midőn szemem fölvetettem . . .
Eperszedő szép palócz lyány
Imádkozék ott mellettem. *Pásztói.*

A fekete ember.

Történeti elbeszélés.

GYÖRY VILMOS-tól.

III.

Azon ösvény, a melyről nem lehet többé visszatérni.

(Folytatás.)

György, a legnagyobb erőmegfeszitéssel nyugodtságot, sőt alázatosságot szinlelve, kilépett a lovasok elé.

— Mit kerestek, uram? — kérdé süvegét megemelve s szavait a csapat vezetőjéhez intézve — mi járatban vagytok?

— Hová tetted a szentmiklósi basa faluját, kutya? — rivalt rá zordonan a csausz — a szökevényeket keressük!

— Én, uram? — viszonzá a megszólitott tettetést szinlelve — nem értelek.

— Nem értesz, hazug eb? De ha végig vágok rajtad ezzel a korbácscsal, akkor megértesz tudom.

— Azt ne cselekedd, arra nem adtam okot.

De a vallató nem tágitott. Ugy látszék, igen jól volt értesülve mindenekről s tudta, hogy itt ámitás van a dologban. György pedig makacsul tagadott mindent. Tagadta a szemére lobbantott éji találkozást, a harczra való felszólitást, tagadott mindent, a mi pedig megtörtént, s a mit a csausz a legutolsó pontig felszámlált előtte.

Végre a heves keletit, hatalma érzetében elragadta indulata, fölemelte korbácsát s embertelen módon sulyos ütést mért a magyar pórnak arczára. A csapás oly erős volt, hogy a korbács nyomán vastag vérszalag serkent ki emennek arczán s egy pillanat alatt az egész sötét képet piros vér boritá el.

Irtózatos lelki tusát küzdhetett az a férfiu, a megsértett, ebben a pillanatban. Ökle összeszorult, karja félig felemelkedett, melle hullámzott s orrlyukai kitágultak. De egy gondolat még ezen a felinduláson is erőt tudott venni. Azt tudta, hogy csak egy mozdulata, egy ütése és a csausz meghalt, — de nem feledé, hogy körötte ennyi kard és ennyi felvont íjj neki is végvesztét okozná bizonyára. Pedig neki nem szabad még meghalnia.

És a diadal ezé a gondolaté lőn a lelki tusában. Ütésre emelt karját, lassubb mozdulattal arczához, homlokához emelé, s öltönye durva szövetével letörlé sajgó sebhelyét.

Nem szólt egyetlen hangot sem, csak egy hirtelen, egy futó tekintetet villantott a durva bántalmazóra, hanem e tekintet maga elegendő volt arra, hogy az minden indulatossága daczára, távolabbra szöktesse lovát mellőle.

— Fogjátok a kutyát soraitok közé! — parancsolá fegyvereseinek — s előre, haza Bala-Szent-Miklós felé. Ott majd jobban kivallja, a mit itt eltagad.

A törökök sorakoztak. De mielőtt rendbe állottak volna, György hitvese, legkisebb gyermekével, sirva, zokogva akart férje vállára borulni. A férfi hidegen taszitá el magától.

— Elárultatok! — sugá az elfojtott keserüség hangján — te az első, bátyád a második. Isten úgy áldjon meg benneteket!

Azzal gyermeke homlokát megcsókolva, de nejét, a csodálkozásában, fájdalmában mintegy köszoborrá merevült szenvedőt csak egyetlen pillantásra sem méltatva, önként oda állt a lovasok elé, s ő volt az első, a ki megindult.

A fegyveresek körülvették s már a jövő perczben utban voltak a csausz által megnevezett távoli török vár felé.

Anna egyideig kétségbeesésében, mozdulatlanul nézett utánok, azután mihelyt magához jött, sietve, majdnem futva eredt utnak a falucskába befelé . . .

. . . György nemcsak ismerte, hanem némileg talán túl is becsülte csodálatos és rendkivüli testi erejét. Mindazáltal sokkal józanabb gondolkozásu volt, semhogy az őt környező ily nagy számu erő- s fegyverhatalom ellenében menekvést vagy épen támadást mert volna megkisérleni. Belátta, hogy az lehetlen, hogy teljesen sükertelen lenne, s jobbnak vélte látszólag belenyugodni változtathatatlan sorsába. Hanem azért azon pillanattól kezdve, midőn utjok közben zajongó lelke némileg ismét visszanyerte csendességét, gondolat gondolatot üzött agyában, mindmegannyi szabadulását tervező. Arra nézve tisztában volt magával, hogy bár a pokol minden kinját alkalmaznák is ellene, sem a menekvőket, sem az ő szemeiben oly fenségesnek látszó szándékát, egyetlen hanggal sem fogja elárulni.

A csausz által emlitett szent-miklósi várról tudta, hogy az legalább is két napi járóföld távolságra van tőlük. A törökök lovain észrevette, hogy idejöttükben nagy hajtást tettek s jóformán kifáradtak; a már-már nyugat felé hajló őszi nap pedig, a nemsokára beálló est közeledtét hirdeté. Ugy sejté, hogy éjszakára bizonynyal meg fognak hálni valami utjok közben eső faluban, mert a török, habár fegyverviselő is, a kényelemnek barátja és sem magát, sem lovát nem örömest teszi ki a hüvös őszi éj zordonságának. Talán akkor nyilik valamely út a szabadulásra. Hiszen karjai szabadok. Belátta, hogy minél nagyobb türelmetlenséget tanusit, helyzete annál sulyosabbá lesz, mert poroszlói őrködésüket akkor bizonyára meg fognák kettőztetni; ellenkező esetben, sorsába való belenyugvása, csendes magaviselete talán képes lesz őket elámitani.

Ezek valának tusakodó lelkének legelső gondolatai. Azonban ezek hamar átröppentek agyában, de nyomukban ujak támadának, kinosak, keservesek, — még rabságánál is gyötrelmesebbek.

György — mint alacsonyabb sorsu emberek általában — nem volt ment a gyanakodástól. Szive mélyében meg volt győződve a felől, hogy rabságának senki más, hanem csupán Mihály lett oka. Rokonának amaz éjszaki leselkedése, akkor kiejtett roszaló szavai mindmegannyi sulyos nehezékek gyanánt hullottak a gondolkodás mérlegébe, melyben sorsa szomoru fordulatát s ennek indokát mérlegelé. A gyanu csakhamar teljes váddá nőtte ki magát, s melletre sötét árny gyanánt nyomban egy másik gondolat támadt: a boszunak gondolata.

— Megigértem neki, hogy meghal, ha árulómmá lesz — mondá magában — számon kérem még tőle cselekedetét!

Ilyen eszmékkel foglalkozva, lépdelt tova az uton, a fegyveres kiséret által környezetten.

Fel sem tekintett, körül sem nézett a ki arczát vizsgálta volna, könnyen kitalálhatá, hogy nem az érdekli, a mi kivülötte vagy körötte van, hanem az foglalja el egészen, a mi alant szive mélyén forr.

Csak egyetlen, váratlan, csodálatos esemény adta elő magát még a teljesen beállott alkonyat előtt, a mely oly rendkivüli hatással volt reá, hogy a mi majdnem hihetlen, még gyanujában, még boszutervében is megrendité s megingatá.

Valami másfél vagy két órányira lehettek már ekkor a falucskától. A vidék síkabbá vált, s a halmosabb részről alákanyaruló út, most egyenes, fakószinü mezőn vezetett. Nem nagy távolságban az út mellett, gulya- s ménes itató kút állott, izmos ágosán fagyökér-kolonczos gémjével s hosszu, lánczon csüggő ostorfájával. Széles vállujához, két ellenkező irányból épen akkor tereltek oda itatásra két ménest. Feltünő lehetett az avatott szemeknek, hogy az aránylag nem nagy számu lovak mellett sokkal több a csikós és bojtár, mint különben lenni szokott.

— Hová törekesztek, földi? — kérdé az egyik falka csikósa harsány, kiáltó hangon a másiktól.

gathatott is. Miénk a feladat, hogy műve válogatlan egészéből megértsük őt, művének forgácsaiból is próbáljuk megismerni a művet.

Öröm és hála, hogy e kötettel közelebb juthattunk Kosztolányihoz. Ám korántsem zavartalan öröm. Mert Kosztolányi, az alkotó szuverénitásával rendezhette művét, úgy ahogy akarta. De vajjon teheti-é ezt a filológus adminisztrativ keze? Illő-e válogatni, címeket adni, ciklusokat rendezni? »A ciklusbeosztással a költő szellemét kívánjuk hangsúlyozni« — írja a kiadó. Kérem, ne kívánjanak ilyet a sajtó alá rendezők! A költő hagyatékával szemben egyetlen feladatuk az időrend lehető megállapítása, — abból majd nemcsak a költő szelleme, hanem fejlődő egyénisége, organikus növekvése is kihangsúlyozódik. Ady művének »rendezése« ellen hajdan Babits emelte fel szavát, hatástalanúl, ahogy azt hirlapi cikkeinek kiadása mutatta. József Attila hagyatékát a legkegyeletesebb szándékkal, úgy összeforgatták, hogy külön mutatóra lenne szükség ahhoz, hogy használni tudjuk. Ne rösteljenek a kiadók filológus-munkát végezni, ne akarjanak segíteni az elhúnytak halálbameredt kezének. Az a kéz megmozdíthatatlan s eljárásuk a »holt kéz« néven ismert birtokszerző eljárásra emlékeztet csupán...

Pogány Ö. Gábor doktori értekezése (Magyar szobrászat a tizenkilencedik század első felében) csak terebélyes címével idézi a tudomány grádicsain mind feljebb s feljebb hágó taláros doktor figuráját. Forgatván lapjait merengve gondolunk a cambridgei diákra, ki golfozik, prelekciókra jár, bibliográfiákat készít, azután elmegy a gyarmatokra, megnősül s visszavonulva birtokára új polcokkal szerzi meg atyái könyvtárát, míg megírja vaskos könyvét az erzsébetkori Anglia középosztályáról. De felképzik előttünk a finn diák is, a favágó fia, ki elvégzi az egyetemet s magisteri címével elvonul valahová az Ural lejtőjére, nomadizál és cédulákat ír olyan nyelven, melynek beszélői írni se tudnak, fázik és Castrénre gondol vagy Pápayra s negyvenéves korában ledoktorál s őszülő halántékkal lát munkához: talán hagyatékában megtalálják azt a művet, melynek első fejezete volt disszertációja, mely katedrát szerzett neki.

Suominál forróbb s Angliánál boldogtalanabb földön íródnak a magyar disszertációk. Tartalmuk, ha szerzőjük nem tudja németmódra körültoporogni tézisét, rendszerint egy elvetélt nagy szándéknak kerített óriás fenék, amit nem lehet folytatni, — utána lélekölő robot vagy búfelejtő, hűtlen érvényesülés következhet. Ha azonban a szerző (a »jelölt«) egyikhez túl magyar, másikhoz túl tehetséges, ha nem tud se Tömb Szilárd, se Nagyreményű Kezdő lenni, akkor doktori művének *formája stilizált* lesz, *tartalma lázadás*.

Pogány Ö. Gábor néhány heves s mégis arányos, izgatott, mert izzó cikkére emlékeztem, mikor belefogtam disszertációja olvasásába. Háromsoros cím a címlapon, hideg tudományelméleti invokáció, pedáns jegyzetek, majd minden lap alján, loyális megengedő mondatok: kész a stilizált doktori értekezés, annak minden rigoró-

Az Ország Útja
1939. 8. 17.

zus küllemével, komolykodó kellemével. Ám mindez hamarosan gyanút kelt. A hosszú cím s amit takar, csak ürügy, a pedáns jegyzetek arra jók, hogy elterelj ék a figyelmet a mondanivalóról, a loyális megengedő mondatok minduntalan elkanyarodnak a tárgytól. A látszat az, hogy az ifjú doktor a szellemtörténet egész apparátusát, beleérző, relativizáló magatartását azért akarja felvonultatni, hogy megértést csikarjon ki az esztetikai ítélőktől a silány »magyar szobrászat a tizenkilencedik század első felében« rossz gipszfigurái számára. A valóság egészen más. Egy szörnyű kor tehetetlenségre kárhoztatott fiatal gondolkodója lázad itt az ellen, hogy valaha, boldogabb korok fiai kora bűnét is neki róják fel. Egy eleve elítélt fiatalság képviselője mutatja fel Ferenczy rossz torzóit és kiált: még *ennek* a számára is volt irgalmatok, csak nekünk nem kegyelmeztek! Mit bánja ő Dunaiszky vagy Czélkuti dadogását! Érdeklődni sem tud irántuk; a maga számára kér kegyelmet, de a csikart megértést is elútasítja azonnal, az ellen is lázad. Ahogy mondatai minduntalan Goethére, Vörösmartyra fordulnak a rossz kőfaragókról, abban már az is benne van, hogy valójában nem megértést akar, hanem lehetőséget arra, hogy ne legyen szüksége megértő, megbocsátó utókorra.

A szellemtörténészek kenetteljes közönyének verbalizmusából a legmagasabbra tűzött eszmények értékítéletei után vágyik. Hiszen ő sem tud megbocsátani a »Magyar szobrászatnak a tizenkilencedik század első felében.« Azt mondja Züllich és Alexy, titkon azt gondolja Rodin és Mestrovich vagy Arany és Ady. Lázadása természetes. Reményteljes lázadás. Csak arra kell rájönnie, hogy carbonari-összeesküvést nem a stilizálás biedermeier lugasaiban, hanem a positivizmus tárnáiban kell szőni.

Tolnai Gábor nevét a Szegedi Fiatalok gyűjtőfogalom köréből hamarosan kiemelte munkásságának határozott iránya. Hiányzik belőle első fegyvertársainak reform-heve, szociálpolitikai érdeklődése; az idő fonalát ő inkább visszafelé gombolyítja s a társadalomból inkább a kecses társadalmi formák érdeklik. Iróinak bizonyára eldugott, elfeledett kisebb műveit szereti olvasni, de minden írónál jobban izgatja az *előd*, a rég-multban kisérletező torzó. A zseni lángolásától szívesebben menekülne néha konzervatív, hagyományőrző költők ízléséhez. A mult szinte több számára, mint a jelen, majdnem dilettáns élvezettel ízleli az enyészet ízeit. Nem veszedelmes dilettantizmus ez s csak annyira az, mint Strich vagy Cysarz irodalom felfogása Diltheyhez, Ermatingerhez mérten. Arisztokratát sejtenénk benne, ha nem lenne oly élénken, szinte mohón kíváncsi, így a huszas évek polgárára ismerünk benne, kinek a potsdami mű-Versaillesről nem Nagy Frigyes jut eszébe, hanem az a franciás tónus, amit Voltaire honosított meg a fanyelvű poroszok között.

Új könyve: *A régi magyar főurak* ennek a mult-vonzalomnak köszöni létét: erényei és fogyatkozásai adva vannak a szerző személyében. Egy társadalmi osztály életstílusát követi majd három századon keresztül, a XVI. századtól a XIX. századig, pontosabban

a renaissance-eszmény megmagyarosodásától a barokk-műveltség alkonyáig. Minél mélyebbre merül az életstílus tanulmányozásába, minél közelebb kerül az egyéni gesztusok regisztrálásához, annál inkább elemében van, annál többet tud mondani, újat vagy újszerűen a régit, főúri világunk multjáról. A tizenhatodik század főurának magánéletéről szóló fejezet, (37. l.) az erdélyi udvarokról írott sorok, finom elemzése az erdélyi szellem franciás ízeinek (101—106. l.), a barokk színjátszásról szóló fejezet (138. l.) fényes lapjai könyvének. Ez az ő terepe s oly biztosan jár rajta, hogy szomorúan kell gondolnunk arra: vajjon felnő e valaha az a művelt magyar olvasóréteg, mely kedvét leli ebben a műfajban? Érdemes lesz-é megírni Tolnai Gábornak apró monográfiáit, magyar interieurejeit, mikre biztatni szeretnők?...

Pedig biztatjuk, annál is inkább, mert ahol megtagadja önmagát s kilép a főúri szobákból, elhagyja a barokk kertek gáláns környezetét, léptei bizonytalanná válnak. Barokk-figurái eleven életet élnek, barokk-felfogása merev képlet. A XVI. és XVII. század szembeállítása (előbbit »hagyományőrző századnak« nevezi s a barokk-műveltségben »hanyatló hagyományt« lát) visszatérés Szekfű barokk-kormagyarázatáról arra az időre, mikor a barokk-kor megítélése hitvita és politikai civódás tárgya volt, mint a »negyvennyolc-hatvanhét«. Rugonfalvi Kiss és Mályusz Elemér kisérletei sem tudták megingatni Szekfű Gyula tanításának érvényét, éppen azért nem, mert ez nem felfogás kérdése, hanem ténykerdés. A bethleni és habsburgi barokk szembeállítása nem meggyőző s amit legjobban az bizonyít, hogy Zrinyiben a magyar hagyomány s a Habsburg-barokk konfliktusát láttatja vele! A barokk-abszolutizmus erdélyi és magyarországi formája sem kétféle, nemzeti és nemzetietlen, felfogásban gyökerezik s éppen barokk elemekben nincs is különbség köztük.

Mindezen fennakad az olvasó, de sebten továbblapoz s feledtetik élményei szakszerű kétségeit. Ezért ne haragudjék Tolnay Gábor. Nem dicsérhetjük benne azt, ami nem erénye. Iziéstörténete így is a fiatal történészek jobbjai közé emeli s művének levegője, a kultúrált formák áhitatos szeretetének tisztaságát lehelli. Tudós rangját ez megszerzi egy polgári erénnyel.

Bóka László

Czettler Jenő: Az emberi gazdálkodás története

Budapest, Franklin.

Korunk önellentmondásainak egyike, hogy amikor egyre hangosabban hirdeti a materializmus halálát, a gazdaság egyre fontosabbá válik életünkben. Életformánk és társadalmunk megváltozik a gazdasági erők nyomása alatt s a szellem, amely már amúgyis csak rabként lézeng földünkön, több-kevesebb megalkuvással behódol előtte. Ezt mutatja a történelmen belül a gazdaságtörténelem előtörése: amit egykor Bonfini vagy nemrég még Guizot méltatlannak tartott tollára, most különös becsű tárgyává vált történetírásunknak.

Rövid időn belül ez immár a harmadik gazdaságtörténeti munka egyébként szegényes irodalmunkban. Ugy látszik, mintha a »technokrácia« robotosai érdeklődni kezdenének a

rendszer iránt, amelyben őrlődnek. A polgár 1939-ben hadtudományi és gazdasági munkákat olvas : kortünet. Amikor minden mállik és változik, bizonnyal úgy érzi, hogy e kettő mutatja a változás útjait. Érdeklődéssel forgatja tehát a könyv lapjait, ha azokon is a saját nyugtalanságát látja tükröződni.

S Czettler Jenő hangja, Léderer Emma és Balla Antal derék, de egyenetlen munkája után, a professzoré, aki a katedráról prelegál a hallgatóságnak. Nyugalom, tudás, leülepedettség jellemzi : ritka tulajdonságok ágáló korunkban. Hűvös előadásával, adatoló pozitivizmusával J. Kulischerre, a tudomány nagymesterére emlékeztet, az ő módszerét modernizálja. Az ókorról vagy a merkantilizmusról szóló fejezet rendszeres felépítésével, áttekinthető előadásával minden dícséretet megérdemel. Kár, hogy a XIX. századról szóló rész szűkre szorított, elkapkodott és különösen kár, hogy a stílusa tisztára professzoros. Mondatai német mintára csikordulnak és az ókor tulajdonneveit (Athén, Eufratész, stb.) a porosz akadémia helyesírási szabályai szerint írja.

Dehát tudományunk sok németességet eltűrt már és bizonyára sokáig kell még várnunk, amíg végleg meg szabadulhatunk tőle. Ezért még marad a munka igaz érték és különösen divatos politikusainknak ajánlható. Igy tanítja őket : »Annyi bizonyos, hogy magántulajdon és egyéni kezdeményezés nélkül eredményes termelés — a gazdaságtörténet eddigi tanulsága szerint — huzamosabb ideig nem tartható fenn«.

Evvel az intéssel, amellyel a tudós kitér a jelen gazdasági mozgalmak vizsgálata elől, záródik a könyv. Tudós szerzője rendszerező munkával végigvezette a történeten és aggodalmával megállította jelenünk előtt. Igen, a tudomány elhallgat, annál hangosabb a gazdasági erő, a nyers erő, az erőszak, amely, attól félünk, a bölcs tanítást is pusztába kiáltó szóvá meddősíti.

Kósa János.

*

Lukinich Imre : A lengyel kérdés és a magyar kormány

Budapest 1939.

A mai időkben kétszeresen jólesik ezt a kis füzetet olvasni. Először is azért, mert visszavisz azokba a nem régi időkbe, amikor a magyar miniszterelnöknek döntő szava volt az európai külpolitikában. Tisza István külpolitikájának minden napfényre kerülő újabb bizonyítéka fényesen igazolja Szekfű Gyula tételét — a kiegyezés előnyeiről. Ebben a korban olyan súllyal bírt a magyarság a nagy politikában, mint előtte sokáig és utána megint nem.

De azért is aktuális ezt a könyvet elolvasni, mert a magyar-lengyel barátságról szól. A világháború során, Varsó meghódítása után vetődött fel a magyar-lengyel közös határ lehetősége és Tisza István, akit pedig a dulizmushoz való merev ragaszkodás és közismert ellentéte a lengyelbarát Andrássyval egyaránt elfogulttá tett, mindvégig őszinte barátja maradt a lengyeleknek s támogatta az önálló lengyel állam felállítására irányuló törekvést.

Kósa János.

Szerkesztésért és kiadásért felelős: Dessewffy Gyula gróf

1853 augusztus 19-ike, midőn itt e helyen megtörtént I. Ferencz József eljegyzése Erzsébet királynővel s azzal egyidejüleg a Jainzen alján fekvő Mastalier-villa megvásárlása saját használatukra. Itt az azóta jelentékenyen kibővített s gyönyörű parkokkal körülvett «császárvillá»-ban előszeretettel tartózkodott az uralkodó-pár s e kellemes emlékek okozták azt is, hogy Mária Valéria főherczegnő lakodalma itt csendben családi körben ünnepeltetett meg.

Az új pár különben tudvalevőleg nem Ischlben, hanem a szintén közelfekvő Lichtenegg várkastélyban fog állandóan tartózkodni, melyről már előbb megemlékeztünk s most képét is bemutathatjuk.

ISCHL.

A LICHTENEGGI KASTÉLY.

A SZINÉSZETI KIÁLLITÁS.

Csodás történet az, melyet a most megnyilt szinészeti kiállítás szaggatott vonásokban elébünk tárni igyekezik. A múlt század utolsó tizedében magyar szinművészet keletkezik, a nélkül, hogy magyar színirodalom, hagyján — a nélkül, hogy magyar irodalmi nyelv lett volna. A csecsemő megszületik, s minthogy lelkesedésben fogantatott, oly életképessége van, hogy idegen emlő mostoha tején is felnövelkedik. Lefordítottak néhány német színdarabot a legbanálisabbak közül s azzal megvetik a magyar színművészet alapját. Saját hazájukban a német múzsának már fejlett kultusza, dédelgetett otthona és hódító varázsa van, mely minden talpalattnyi térfoglalását kimondhatatlanul nehézzé teszi. Az újszülött megküzd vele.

A görög hitrege azt tartja a Titánokról, hogy már születésükkor óriások. Nos, a mi színművészetünk első úttörői is azok voltak, vagy legalább is Dávidok, kik fegyvertelenül, pusztán a lelkesedes parittyaköveivel indulnak a harczba, hogy az akadályok Goliáthjait legyőzve, eszméjüket diadalra juttassák.

Szinészetünk úttörő korszakának apró fegyverténeyeit tüzetesen még mindig nem ösmerjük. Ez időkből művelődésünk hódító csatáit csak színlapok jelölik, melyeket mohó tudvágygyal olvasgatunk a színészeti kiállításon. Korszerinti sorozatban lepik el a hosszú folyosók falait, a legrégibb 1795-ből való. De a színlapok igen beszédesek, feltárják előttünk, hogy a magyar nyelvnek mily visszás küzdései voltak az idegen béklyókkal. Csupa idegen szavakkal vannak staturálva: «Abonnoment suspendu», «Lózsé», «Galéria» stb. kifejezések csakúgy hemzsegnek rajtuk. A furcsa és rég elfeledett darabczímek legtöbbjéből azt sem tudjuk, mely nyelvből lettek fordítva. Csak sejthetjük, hogy a németből, hisz maga Shakspere is darabos prózában németből való fordításban jelent meg először szinpadunkon. De legérdekesebb olvasmányt e színlapok akkor nyujtanak, midőn egy eredeti magyar színdarabnak a szinpadon való megjelenését hirdetik.

A lelkes direktor urak «felhivásaik»-ban korszakalkotó eseménynek aposztrofálják azt. Az első magyar opera «Béla futása» színlapján a borsodmegyei színjátszó társaság érdemes igazgatója egész kis vezérczikket ir, s a debreczeni színlapokról megtudhatjuk a többek közt azt is, hogy ott e század közepén a tűzbiztonsági intézkedések igen gyarló lábon állhattak, mert a városi kapitányság a szinlapok útján kénytelen a közönséget eltiltani a theatrumban való pipázástól.

Az ötvenes évek színlapjain a hazafiság csillagait látjuk kigyúlni, a magyar történelmi dráma tömör hadsorokban jelenik meg, hogy az elfojtott hazafiérzést a multak dicsőségével ápolják. Sorban megjelenik előttünk Szent István, II. Endre, Vak Béla, Hunyadi, V. László, Zrinyi a szigetvári, Zrínyi a költő, II. Rákóczy, Dobó István, stb. És e hősök minden szava nemcsak a multak fényét tündökölteti, de egyúttal a czenzura elől bujkáló vezérczikk, programmbeszéd. Ez volt a magyar szinművészet első fénykora. A baloldali első nagy teremben együtt találhatjuk az úttörök és hősök személyesitőinek alakjait toll- és szénrajzokban. Ott van Láng Boldizsár Fáncsy, Egressy, Tóth József, Megyery, Szentpétery, Bartha, Komáromy Samu, Szerdahelyi, stb. arczképe. Nem ihlett művészi kéz örökitette meg őket, de ez nem mérsékli lelkesedésünket, midőn e halhatatlan histriok képcsarnokába jutunk.

Egy igénytelen fakeretbe szorított képsorozat szintén méltó tárgya lehet érdeklődésünknek, a jobboldali folyosón. Az állandó magyar színházak rajzait értjük, mely kulturhistóriánk egyik részének legérdekesebb haladását tünteti fel. Itt megtudhatjuk, hogy a színművészet múzsájának hazánkban már huszonöt állandó otthona van.

Mint a lefolyt század vivmányainak jelképes határzáró kövét megtaláljuk a kiállításon a magyar szinirodalom azon termékeit is, melyek nyomtatásban megjelentek. Érdekes látványt nyujt e polcz tömött és díszes könyvsorozatával. Mily ellentét a század kezdete és vége közt. Amott egy kölcsönkért koldusköpeny, itt egy fényességtől ragyogó palást, melynek művészi himzéseit Katona József, Gaál, Fáy András, a Kisfaludyak, Vörösmarty, Jókai, Szigligeti, Tóth Ede, Csiky Gergely és mások végezték.

Hogy ezek nyomán mily fény áradt szét a magyar színművészet újabb korszakára, azt érdekesen tükrözteti vissza a Jókai-pár, Szigligeti, a Feleki-pár, Prielle Kornélia, Szigeti József, Blaha Lujza, Hollósy Kornélia, Szathmáryné, Helvey Laura stb. külön csoportosított kiállítása.

A lelkesedés szárnyalását mozaikszerűen szemlélhetjük itt. Babérkoszorúk ezüst és aranyba verve, szalagerdő, drága ékszerek, mesteri festmények, művészi szobrok, lelkességben csapongó költemények képezik azon tribútomot, melylyel a magyar géniusz a magyar színművészetnek áldozott.

A szellemi haladás mellett a szinpadi tekhnika haladását is áttekinthetjük a kiállításon. A benyiló folyosótól jobbra és balra egy-egy szinpad van felállítva. A jobboldali a drámáé, a baloldali a népszinműé. A drámai szinpadon felállított nemzeti hősök alakjainak ruházata egy kis jelmeztani gyüjtemény, az operaház raktárából kerültek oda; míg a népszinmű-szinpad a népszinmű kedvelt alakjain a magyar népviseletet tünteti elő szinpadiasan eszményítve, de eredeti vonzó motivumaival.

A díszletfestés haladását Spannraft és Hirsch operai és nemzeti szinházi festők mutatják be szép kivételű mintákban. Ehhez hasonló a párisi kiállításon is volt, s minden elfogultság nélkül elmondhatjuk, hogy a mienk méltóan helyt állhat mellette.

A kasirozás művészetét Rumbold operai és nemzeti szinházi kasirozó állitja elébünk és kéregpapir-gyártmányai oly találóan imitálják a szőlőt, dinnyét, étkeket, hogy szinte ennivalók.

A falakon szerteszét ezernél több fénykép színes alakokat mutat be a magyar színészet köréből. Egyes csoportokban látható nehány nagyobb vidéki szintársulat együttesen, míg két arczképcsoport a színész iskola növendékeit tünteti föl tanáraikkal együtt.

Az országos történeti arczképcsarnok szintén oda adta a kiállításra összes színészetre vonatkozó festményeit és egyéb képeit, melyek így együtt vonzóbb képet nyújtanak.

Szóval a szinészeti kiállításon, mely Feleki és Bényey rendezése mellett jött létre, sok érdekes látnivaló akad, mely érdekességéből keveset vesztene akkor is, ha nem tükröztetné vissza mívelődéstörténetünknek egy jelentékeny ágát.

Z.

A KÖLCSEY-ÜNNEP.

Nagy lelkesedéssel ülte meg augusztus 8-án Szatmármegye Kölcsey születésének századik évfordulóját. Meghivták rá az ország törvényhatóságait, előkelő irodalmi testületeit s a maig is virágzó Kölcsey-család tagjait.

Az ünnepély két fő szinhelye *Nagy-Károly* és *Szatmár* városa volt, a két város, mely most épen a megyei székhely miatt áll harczban. A kegyelet azonban elcsillapította a pártokat. A szatmáriak külön vonaton mentek Nagy-Károlyba az ünnepélyre, innen pedig a károlyiak Szatmárba. Nagy-Károly, a megye székhelye volt tanuja Kölcsey lángoló szónoklatainak. Az ünnepélynek tehát, melyet a megye rendezett, a megyeházából kellett kiindulnia. Szatmáron pedig emlékszobra áll Kölcseynek, melynek megkoszoruzása az ünnep egyik legkiemelkedőbb resze volt. A kis *Cseke* községnek is kijutott a kegyeletes megem-

lékezésből. Ott nyugszanak a nagy ember porai. Szilágymegye *Szö-Demeter* községe sem maradt el. Száz év előtt itt látta meg a napvilágot Kölcsey.

A nagy-károlyi ünnepély.

Szatmármegye székházának nagy termét, melyet Kölcsey arczképe már régen ékesit, e hó 8-án délelőtt fényes és nagy közönség lepte el. A szomszédos megyékből, s még távolabbi helyekről is érkeztek vendégek. Szatmárról mintegy százan külön vonaton jöttek.

Az első széksorokban ültek Gyulai Pál az akadémia, Lévay József a Kisfaludy-társaság részéről, Barabás Béla és Varjassy Árpád Aradmegye s az aradi Kölcsey-egylet képviseletében, Ferdényi árvaszéki elnök és Hranitzky Károly Biharmegye, Dombay Károly és Hiry Ferencz törvényszéki biró Szilágymegye, Péntek polgármester és Mártonffy Dezső a Wesselényi-egylet, Székely József főlevéltárnok Pestmegye, Lichtenstein József és Molnár Bertalan Borsodmegye, Kun Gyula tanácsnok Budapest fővárosa, Bészler Lajos és Boska Debreczen városa, Vértesi Arnold és Géresi Kálmán a Csokonay-kör, Kovács Ede, Tabajdy Lajos, Szarmaság Géza, Hatvani Péter és Jaskovics Ferencz a szatmári Széchenyi-társulat, Böszörményi Károly polgármester és Farkas Antal Szatmár-Németi képviseletében, báró Perényi Péter, Luby Géza, Domahidy és Isaák orsz. képviselők és mások.

Domahidy Ferencz főispán nyitotta meg az ünnepélyt. Emelkedett szavakkal üdvözölte az egybegyülteket. Boldog, ugymond, hogy elnökölhet ezen az ünnepélyen, mely a nagy hazafi emlékének van szentelve; annál boldogabb, mert személyesen ismerte Kölcseyt s már fiatal korában lelkesedett azokért az eszmékért, melyeknek hazánkban Kölcsey volt az úttörője. Az egész megye büszke, hogy ily férfiút mondhat magáénak, ki önzetlen hazaszeretettel mutatta meg az utat, melyen később az egész nemzet haladt. A főispán hatásos szavakkal ecsetelte Kölcsey működésének jelentőségét s megemlékezett a népszabadság körül szerzett érdemeiről. Mennyire megelőzte korát, midőn szemben az osztályérdekkel, a demokráczia zászlaját lobogtatta. A vallások egyenjoguságát hirdette és a közös teherviselés eszméjét pendítette meg. Nem érhette ugyan meg eszméi gyümölcsét, de az eszmék győztek, büszke öröm lell, hogy eltöltse minden magyar szivét.

A meleg hangu, beszédet élénk tetszéssel fogadták. A taps és éljenzés elhangzása után **Zanathy** Ferencz főjegyző méltatta Kölcsey bölcseségét, megvilágitva eszmekörét, mely mindenkor diadalmaskodni fog. Szavait tetszésnyilatkozatok követték.

Nagy László alispán gonddal kidolgozott beszédben, a hallgatóság nagy figyelme közt Kölcseynek különösen politikai pályájáról, és a megyében kifejtett működéséről emlékezett meg. A mai anyagias kor, ugymond, csodálattal tekint a mult e fenkölt szellemére, kiben megtestesült az önzetlenség. Szégyennel kell megvallanunk, hogy Kölcseyért többet kellett volna tennünk, mint amennyit tettünk. Müvei nem élnek oly élénken és tisztán emlékezetünkben, mint a hogy megérdemelnék; eszméit, melyek ellen annak idején oly heves küzdelem folyt, ma már természeteseknek találjuk. Az alispán képét nyujtá Kölcsey küzdelmeinek az egyéni szabadság s a magyar nyelv érdekében, s beszéde végén a hallgatóság valóságos tapsvihara közt Szatmármegye nevében megkoszorúzta Kölcsey képét.

Ezutan *Böszörményi* Károly polgármester rótta le Szatmár-Németi városa nevében a kegyelet adóját s hasonlókép megkoszorúzta a képet.

Domahidy Ferencz főispán felolvasta még gróf *Szapáry* Gyula miniszterelnök táviratát, melyben megköszönni a meghivást, de tudatja, hogy jelen nem lehet. Végül a főispán köszönetet mondott a törvényhatóságok és a testületek képviselőinek megjelenésökért s az ünnepi gyülést bezártnak nyilvánitá.

A közönség erre szétoszlott. Délben Nagy László alispánnál gyültek össze a vidéki küldöttek, egy órakor azonban már az indóháznál voltak, honnan külön vonattal Szatmár-Németibe utaztak.

Szatmár városában.

Szatmár városában a házak nagy részét fellobogózták. Különös díszt öltött a nagy tér, melyen Kölcsey szobra áll. A szobor elé sátort vontak, s körös-körül pedig deszkapadokat a közönség számára.

Az indóház körül délután 2 órakor már nagy elevenség uralkodott. A tüzoltók diszben vonultak ki.

A küldöttségeket N.-Károlyból hozó vonatot harsány éljenzéssel köszöntötték, *Kiss* Gedeon főkapitány pedig üdvözlő beszédet mondott. A városban is mindenfelé éljenezték a dobogó kocsikat.

Nagy néptömeg nyüzsgött a szobor előtt. Jóval később vonultak oda a városházáról a megyei és városi notabilitások a vendégekkel. A nagy-károlyi ünnepen résztvett urakon kivül ott voltak a sátorban a Kölcsey-család tagjai: Kölcsey Antal, Kölcsey Ákos földbirtokosok, Kölcsey Sándor törvényszéki biró és Kölcsey Ferencz orvos, továbbá Meszlényi püspök a káptalan tagjaival, Novák nagyprépost, György Endre és Boros Bálint orsz. képviselők.

Körülbelül három óra volt, mikor a szatmári dalkör megnyitotta az ünnepet Kölcsey Hymnuszával. Ének után *Jandrisics* János apátplébános, Szatmármegye egyik jeles egyházi szónoka, szépen előadott beszéddel magasztalta Kölcseyt, mint embert, költőt és politikust.

*

Gyulai Pál a tud. akadémia és Kisfaludy-társaság nevében emelt szót. Szép beszédéből adjuk a következőket:

Kölcseyben már mint gyermekben fölébredt az irói hajlam s költő volt, mielőtt verseket irt volna. Kora árvasága, himlőjárványban balszemének elvesztése megszerettették vele a magányt, mely elmélkedéshez és álmodozáshoz szoktatta. A tizenhét éves tanuló Kazinczyval kezd levelezni s midőn végezve iskoláit, Pestre megy jurátusnak, megbarátkozik ott Kazinczy triászával, nem annyira jogi, mint irodalmi tanulmányoknak él s ezt folytatja falusi otthonában is, hová egy év mulva visszatér. Semmi sem vonzotta, ami az akkori nemes ifjak kedvtelése, vagy becsvágya volt, de mély hatást tett reá Kazinczy és társainak törekvése. Leginkább az irodalomban és irótársaiban lelte örömét. «Ifjuságunk romlott seregében nem találhattam barátokat egyebütt, mint literátoraink közt» — irja 1813-ban Döbrenteinek, s bár nem sok reménye van irodalmunk jövőjében, legelszántabb társai közt s egy másik levelében igy kiált föl: «Nem vigasztalhatjuk-e, nem hevíthetjük-e a köztünk hanyatlót azzal, a mit Apolon a trójai hősöknek mondott: nem tudnátok-e oly férfiak lenni, hogy a sors ellenére győzedelmet vegyetek!» E jelmondat hiven kisérte végig egész irodalmi és politikai pályáján. Kazinczy volt első mestere és Szemere Pál legjobb barátja. Nyelvujitó, s a német görög klassziczizmus hive volt, mint ezek, de mégis sokban különbözött tőlük. Homér és Goethe voltak legkedvesebb költői, de az ő derült egök, nem volt az ő ege. Borongó érzések, egy önmagába sülyedt lélek küzdelme, jókor támadt, s hamar eltünt remények, lángoló, de tárgyat nem lelt indulatok voltak költészetének forrásai. A szerelem nem ragadta el a szenvedélyig, de mint csalódás és ábránd folyvást meg-meg zendült dalaiban. Magánya sokáig elzárta az élet küzdelmes benyomásaitól, de az eszmék és eszmények annál tisztultabban és nemesebben érlelődtek elmélkedő lelkében és érzékeny szivében. Kortársai közt felülmulta őt Berzsenyi erő, Csokonai genialis szókelések, Kisfaludy Sándor hév, Kazinczy csin és kellem tekintetében, de a szemlélődés és érzés mélységére nézve senki sem versenyezhetett vele.

Költeményei között különösen kiválnak hazafias ódái. A hazafiság érzése szenvedély volt benne s egészen betöltötte lelkét ifjuságától fogva végleheletéig. A görög régiségből és elhanyatlott hazája sorsából meritette lelkesülését. Plutarchos hősei lebegték körül, s hazája sebei vérzettek kebelén. Hazafi-fájdalmában volt valami szentség, a tragikum szentsége s dala a görög tragédiák chorusaként hangzott, mely remél, aggódik, félti a boszuló istenséget, eseng, feljajdul és megsiratja a sorssal küzdő s önbüne miatt elhanyatló hőst. A *Rákos nymphájához* irt ódájában mily magasan szárnyal a honszeretet, fenségesen, de busan tünik föl a költő előtt hazája képe, mint Róma Caesar álmain, bánatját remény enyhíti, de omladékain reszketve fogna szétomolni. A *Fejedelmünk hajh!* kezdetüben Várna, Mohács térein s a pontus-parti bujdosók sirjánál borong képzelete s a gyász közepett a jövendő szép álmai ringatják. Hymnuszában a vallásos ihlet olvad össze a honszeretettel; áldást kér nemzetére, mely megbünhödte multját, az ősi dicsőség és gyász emlékei, isten boszuló haragja és kiengesztelődése, a töredelmes bánat és remény esengése váltakoznak e fenséges énekben, mely méltán szállt a nép ajkaira s a Vörösmarty *Szózatával* együtt zendül meg nemzeti ünnepélyeink alkalmakor. Zrinyi két éneke a legkétségbeesettebb hang az egész magyar lyrában, kifejezi a kor legnemesebb szivének egész buskomolyságát s egyszersmind megnemesíti felindulásait. Kölcseynek e szent fájdalma nemcsak költeményein ömlik el, hanem prózai művein, levelein, naplóján és beszédein is. Lelkéhez van nőve s mintegy geniusa. A magyar lyra, mely mindig gazdag volt hazafi érzésben, Kölcsey után új hangon új vágyakat, új törekvéseket zengett, Vörösmarty kiemelte lyránkat buskomolyságából, erélyt és tettvágyat öntött bele. Petőfi a hazafiság szilaj dithyrambjait harsogtatta s a csatatéren lelkesítette nemzetét, Arany és Tompa a legyőzött és megigázott Magyarország keservét fejezték ki, de Kölcsey szent fájdalma maig sem vesztette el varázsát. Visszhangra talál az most is a szivekben, jobb időkben, mint egy korszak emléke, mely nemzeti újabb fejlődésünket indította meg s borus napjainkban, mint öröklött bánat és vigasz.

Azonban a Kölcsey költészetének megvan a maga irodalomtörténeti fontossága is. Mig Berzsenyi a klasszikai óda, Kazinczy a klasszikai epistola kitünő képviselőivé emelkedtek, ő addig mindinkább kezdett kibontakozni a klassziczizmus kötelékeiből. A német költészetből átültette hozzánk a balladát, a melyet nem ismert a klassziczizmus. A forma idegen volt, de a tartalom nemzeti s Kölcsey kezdeménye után indultak Kisfaludy Károly, Vörösmarty és Garay, mig végre Arany népköltészetünk alapján belső és külső forma tekintetében is megállapította a magyar balladát, Kölcsey a tiszta dalra is inkább törekedett társainál, sőt előtte a speczifikus magyar műdal lebegett. Szemeréhez irt egyik levelében említi, hogy 1822 körül néha reggeltől másnap hajnalig szobájában járkált s a dal hangja eltalálása végett egy-egy magyar népdalt utánzott, egyelőre mindennapi, keresetlen, népies kifejezéseket használva, aztán úgy nemesitette meg egyik sort a másik után, hogy műdallá emelje. Itt születtek *Hervadsz, hervadsz szerelem rózsája; — Ültem csónakomban* kezdetü s még némely más dalai, melyek jeles dalok ugyan s hatottak e műfaj fejlődésére, de speczifikus magyar műdalt csak azután két évtizeddel Petőfi geniusza teremtette meg szintén népdalaink alapján. E mellett még két olyan oldala van Kölcsey költészetének, mely akkor egészen új volt: a humor és szatira. Mindkét műfajban sokkal kevesebbet irt, mintsem a magyar humor és szatira képviselőjévé emelkedjék, de a *Vanitatum vanitas* maig felül nem mult humoros mű költészetünkben s a *Felelet a Mondolatra* páratlanul áll irodalmi satiráink között. A *Vanitatum vanitas*-t phiosophiai ódának tekintették megjelenésekor s erkölcstelennek itélték, mert lenézi az emberi magasabb törekvéseket s hiábavalónak tartja az életet. De e költemény sem philosophia, sem erkölcsi tanítás, hanem egy szenvedő és szenvedései fölébe emelkedő lélek keserű humora, mely, az eszményhez mérve, mindent törpének talál, szeszélyesen játszik az emberi dolgokkal, a fenségesben is meglátja az emberi hiuságot és gőgöt, s könnyét nevetésbe fojtva megnyugszik a világ sorsán. Az ily humor csak eszményi lelkek sajátja s túlérzékeny, föláldozó szivéké. A *Felelet a Mondolatra* már nem humor, hanem éles satira. Nem a Kazinczy sértését megboszuló mű ez, hanem az izlés- és nyelvújítás védelme szemben az ósdiakkal, új Magyarország küzdelme régi Magyarországgal. Kölcsey annyi szellemmel oly jellemzetesen gunyolta ki az ósdiak költői és prózai stiljét, hogy igen természetes volt az a féktelen düh, a melylyel a huszonöt éves ifju szatiráját fogadta az ellenfél.

Alig telt el két év s a gyülölt szatirikus kritikusként lépett fel a *Tudományos Gyüjteményben*, hogy még gyülöltebbé váljék.

Kölcseyt birálatai oly népszerűtlenné tették, hogy a szerkesztők többé nem mertek tőle kiadni birálatot. Kénytelen volt visszavonulni, de folytatta tanulmányait s midőn Szemere Pál 1826-ban megindította *Élet és literaturáját*, újra föllépett mint kritikus. Hirdette, hogy a kritika nem az egyéni izlés szeszélye vagy önkényesen felállított szabályok alkalmazása, hanem az emberi lélek természetéből folyó általános törvényeké, a melyek az idő változásai között is lényegökben ugyanazok maradnak. Hirdette, hogy tanulmány nélkül a lángész is gyakran megbotlik, mert nagyság és dagály, erő és zabolátlanság, naivság és gyermekeskedés s több ilyenek nagyon közel állanak egymáshoz.

Hirdette, hogy valameddig magunkat tömjénezzük s parányi tehetségeinket nagyító üvegen szemlélvén hibáinkra szemeinket bezárjuk; valameddig a biráló kritikust kifogás nélkül garázdának, műveinket jobbítás alá nem eshetőknek, irói dicsőségünket csorbíthatatlannak hiszszük: mindaddig gyermekek maradunk s a mély tudományok pályáján s a szépművészség mezején egyaránt erő és izlés nélkül fogunk bolyongni. Igy védve a kritika jogait s az aesthetikai elmélet fontosságát, kisebb birálatok mellett néhány nagyobb tanulmányt irt, melyekkel úgy szólva aesthetikai irodalmunkat kezdeményezte. Különösen kiválnak a *Komikumról* és *Körner Zrinyijéről* irt tanulmányai, melyekkel dramaturgiánk alapját vetette meg s a *Nemzeti hagyományok* czimű, melyben már feltünnek költészetünk nemzetibb fejlődésének körvonalai. E tanulmány koronája Kölcsey aesthetikai dolgozatainak s költészetünk jövőjének tör ösvényt. Ő a német görög klassziczizmusnak volt híve s általában a német költészet aranykorának hatása alatt állott, mint Kazinczy s a legtöbb magyar költő. De mennél inkább fejlődött, mennél mélyebben tanulmányozta eredetiben a görög költészetet, annál inkább meggyőződött, hogy nem magát a görög költészetet kell utánoznunk, hanem azt a módot, a melylyel a görögök költészetöket nemzetivé fejlesztették.

Kölcsey birálatai és eszthetikai tanulmányai nem csak a gazdag ismeret és a filozófiai szellem erejével hatottak, hanem a forma szépségével is. A tudományt izléssel párosította, az eszmét szépérzéssel; a görög prózairók tanulmányából merítette az egyszerűséget, rövidséget, világosságot s hozzáadta lelkéből a mély érzést: a pathosz és gúny, a borongás és fölemelkedés elemeit. Szónok volt, mielőtt a megyei, akadémiai s országgyűlési szószékre lépett volna. Az a néhány mű, a melyeket a huszas években irt, mint *Mohács, Caelesta, Vilma, Parainesis,*

már teljes fényben mutatják szónoki erejét. Nem a közönség előtt mondott beszédek ezek, hanem magánbeszédek, zajtalan magányban írva. A megtelt kebelnek ki kell ömölnie, hogy megünnepelje Mohács gyásznapját, melyet már elfeledett nemzete; hogy megsirassa barátnőit s vigaszt keressen az emlékezetben; hogy tanácsokat adjon testvére árvájának, a kit ő neveltet, s a ki csak akkor fogja olvasni és megérteni iratát, midőn őt már a sír fedi. E mellett ír egy pár oly beszédet is, melyeknek tárgya a megyei közgyűléseket s a törvényszéki termeket foglalkoztatja, mint a *Játékszín*, *Védelem P. J. számára*, *Gyermekgyilkos* címűek. Mily vonzó és elragadó vegyülete tárul fel előttünk mind e művekben, a szívnek és észnek, a tárgy szerint mily változatossága a hangulatoknak, a kellemtől a fenségig, az ellágyulástól a gúnyig, az esengéstől a harag nemes felindulásáig. S mily erő a nyelvben és hangzatosság a mondatokban? Semmi pipere, czafrang, semmi túlterheltség vagy fitogtása az ismereteknek vagy negédlése nem érzett szenvedélynek, de áthatottság a humanizmus és hazafiság, a jog és reform eszméitől és érzéseitől. Ha igaza van Cicerónak, hogy csak a jó ember lehet jó szónok, még igazabban állítja Longinus, hogy a szónoki fenség a nagy lélek visszhangja. Kölcseyben a költőt és kritikust fölülmúlja a szónok. Nagy tehetségének itt nyilatkozik legnagyobb ereje. Ő adja meg a megújuló magyar prózának a szónoki lendületet, mely eddig abban hiányzott. A klasszicizmus sehol sem hatott irodalmunkra termékenyítőbben és nemzetibb alapon, mint Kölcsey szónoki műveiben.

Ritka tünemény, hogy valaki magányban s ne a közpályán fejlődjék szónokká. Kölcseynél ez volt az eset. Csak midőn az új szellem ébresztő fuvalma lengedezett s a rendszeres reformmunkálatok kerültek szőnyegre, jelent meg a forumon s kezdett mint al- majd főjegyző, de leginkább mint kész szónok jelentékenyen befolyni a közügyekre. Szatmármegye tolla és ajka volt s nem csoda, hogy egy pár év mulva az 1832. év végén megnyilt országgyülésre képviselőnek választatott. A megyei szónok országossá emelkedett, s a mint az irodalomban prózánknak szónoki lendületet adott, ugy lett itt megalapítója a magyar ujabb politikai szónoklatnak. E század három első tizedeiben a magyar politikai szónoklat, kivált magyar irodalmi szempontból, nem igen állott magas fokon. A főrendek nagy részt latinul szónokoltak, a rendek nagy részt magyarul, de nem a megujult magyar irodalmi nyelven s még kevésbbé művészi törekvéssel. Iskolai dagály vagy a száraz ügyvédieskedés stilje volt itt divatos s ha egy-egy nagyobb tehetség beszédében a szellem szikrái villantak meg, a szóáradatot nem szabályozta önmérséklet, vagy az irodalmi forma tisztelete. Midőn Kölcsey az izeneteket szabatos magyar nyelven kezdte fogalmazni, midőn hallatta szavát s beszédeinek gazdag tartalmát, még inkább kiemelte a nyelv ereje, s irodalmi forma szép arányossága, az ifjabb nemzedék egész példányul vette őt.

Kölcsey épen oly eszményi lelkesüléssel fogta fel politikai pályáját, mint az iróit. Tudományával növelte az ellenzék erejét, feledhetetlen jellemével sulyát és szónoklatával fényt és meleget árasztott. Széchenyi és Deák, a kik szintén megjelentek ez országgyülésen, bizonyára felülmulták őt a politikai eszmék gazdagsága, mélysége és parlamenti taktika tekintetében, de ott, a hol nagy eszméket nagy érzelmekkel kellett védeni és szivet, lelket megindítani, ott Kölcseyé volt az elsőség. Egyaránt felszólalt ő a sérelmek és reformok ügyében, de mégis a nemzeti egység eszméje volt az, a mi leginkább áthatotta a lelkét. Teljesen diplomacziai polczra emelni nyelvünket s ez uton is erősiteni a nemzeti egységet; visszacsatolni Erdélyt, vagy legalább a részeket, mi előbb-utóbb maga után vonja a teljes egyesülést; az örök váltsággal megkezdeni a nép felszabaditását s előkészteni az alkotmány oly reformját, hogy a nemesség a néppel egy testté olvadjon: e törekvésekben tetőzött Kölcsey politikai iránya. Mennyire kifejezik utóbbi törekvését e következő szavai: «A kormány urbarium által urbariumot akar; nekünk urbarium által nemzetet kell akarnunk: azaz feladatunk, ugy intézni az urbarium tárgyát, hogy a nép valahára tulajdoni és polgári jogokat nyerjen, s ez által a nemzeti alkotmány hétszázezer, puhaság és szegénység ölében elaljasodott lélek helyett tiz millió fölemelkedhetőt nyerjen.» Az örök váltság Kölcsey szivéhez volt nőve, nevéhez kötve, épen azért mélyen sebzette őt, midőn megyéje épen ez ügyben változtatta meg nézetét, s neki az eddigivel ellenkező utasítást küldött. Oda hagyta Pozsonyt, lement megyéjébe, hogy küldőit az új utasítás visszavételére birja. Nem sikerült, s ő egy perczig sem habozott lemondásával. Már csak bucsut venni ment vissza Pozsonyba. Az országgyülés ugy meg volt hatva, hogy felfüggesztve ülését, az nap nem tanácskozott.

Kölcsey ezentul újra megyéjében élt s bár barátai segélyével ott visszaállította a régi szellemet, mind sötétebb szinben látta nemzete jövőjét. Megkezdődtek a politikai üldözések, s ő utolsó éveit üldözött barátja, Wesselényi pörének védelmében töltötte. Utolsó költeménye, melyet nem sokkal halála előtt irt, Zrinyi második éneke, a kétségbeesett hazafiság sóhaja. Mintha nem biznék már eléggé nemzete erejében, nem hinné jövőjét, mintha a haza őrcsillagzatja leszállott volna szülöttei bünei miatt s a magyar eljátszotta volna szerepét a négy folyam partján. Balsejtelmei nem teljesültek; halála után tiz év mulva, mindaz valósult, a miért ő küzdött, sőt több, mint a mennyiről álmadozott. A nép felszabadult, Erdély egyesült az anyaországgal, alkotmányunk megújult, a nemzet visszanyerte önállóságát, s midőn egy véres forradalom után minden megsemmisülni látszott, hűségünk, kitartásunk, a kedvező viszonyok s az ő barátjának, Deák Ferencznek, bölcsesége visszaszerezték mindazt, a mi immár veszendő volt.

Az emlékbeszéd nagy hatást tett. Hosszan éljenezték és Gyulait minden oldalról melegen üdvözölték. A beszéd végén Gyulai az akadémia babérkoszoruját helyezte a szoborra.

Kovács Ferencz pedig a megye koszoruját tette le. Ő még Kölcsey mellett volt aljegyző, s ő jelentette be Kölcsey halálát a megyegyűlésen is. Az országos szabadelvüpárt koszorujával Domahidy István képviselő díszitette föl az emlékszobrot s megkoszoruzta Böszörményi Károly polgármester is Szatmár városa nevében. Ezután vidéki küldöttségek aggatták rá a szobor talapzatára saját koszoruikat. Az ünnepély befejezéseül a szatmári dalárda Huber Károly «Királyindulóját» énekelte el zenekiséret mellett.

Délutáni öt órakor a sétatéren 500 terítékü banket volt.

Este a várost kivilágitották. Esti 9 órakor előadás volt a szinházban, mely még nincs készen, se néző helye, se szinpadja, de rögtönözve alkalmassá tették egy előadásra. *Bartók* Lajos irt «Kölcsey emlékezete» cimü alkalmi költeményt, melyet *Maróthy* Margit kisasszony, a nemzeti szinház tagja szavalt el a közönség tapsai közt. A költeményt mult heti számunkban közöltük.

Kovács Sándorné asszony két dalt, *Odry* Lehel egy spanyol balladát s egy Schuman-dalt, *Rényi* Mariska kisasszony pedig egy keringőt énekelt. Szinre került «*Egy csésze thea*» cimü kis vigjáték is, melyben *Prielle* Kornélia és *Náday* Ferencz, a nemzeti szinház művészei gyönyörködtették a közönséget. Végül *Odry* a «Walkürök»-ből énekelt egy áriát, a dalegyesület pedig Huber Károlynak «Őseink emléke» czimü dalát adta elő. A szinházból hazatérő közönséget kellemesen lepte meg a város fényes kivilágitása.

*

Sző-Demeteren, Kölcsey szülőhelyén is ünnepeltek aug. 8-ikán. Az ünnepet a Wesselényi-egylet rendezte.

Szilágymegye ünnepélye méltóan sorakozott Szatmármegye ünnepe mellé. A társaság reggel 9 órakor indult el Sző-Demeterre és fél tiz órakor érkezett meg ama ház elé, melyben Kölcsey született, és a melyre az emléktáblát elhelyezték. *Bartha* Dezső, tusnádi ref. lelkész, mondott beszédet Kölcsey fölött, a dalárda elénekelte a «Nemzeti zászló» czimü dalt és a «Szózatot.» Majd *Kerekes* Ernő, zilahi tanár szavalta el *Petri* Mór tanárnak ünnepi ódáját. Azután a küldöttségek megkoszorúzták az emléktáblát, Kerekes József, kir. tanfelügyelő pedig hatásos zárbeszédet mondott. Az ünnepélyen sokan voltak jelen Zilahról, Szilágy-Somlyóról, Tusnád és vidékéről és Nagy-Károlyból. Szatmármegye koszorut küldött. Nagy-Károly város és vidékének koszorut hozó küldöttségét ovációkkal fogadták. A banketten 96-an vettek részt. A társaság délután 3 óráig maradt együtt. Este Tusnádon hangverseny volt.

Csekén augusztus 10-ikén a költő sirjánál volt a befejező ünnepély. Szatmárról s a környékről sokan jelentek meg az ünnepélyen, mely délelőtt 11 órakor kezdődött.

A költő sirjánál elsőnek *Lévay* József, a Kisfaludy-társaság küldöttje emelt szót. Hosszabb beszédben emlékezett meg Kölcsey érdemeiről. A Kisfaludy-társaság koszorúját a sirra helyezve, felemlítette a szónok, hogy a társaság mindjárt megalakulása után 1837-ben első rendes tagjai sorába választotta Kölcseyt, a kinél azok közt egy sem volt arra termettebb és készültebb, hogy a társaság kitüzött czéljait eredményesen szolgálhassa. Ihletett költő és széles látkörü műfilozóf, mestere a szép izlésnek, művészi szónok és bűbájos nyelvü stiliszta. A gondviselés azonban nem engedte neki, hogy fényes nevénél egyébbel járuljon az irodalmi kör értékének emeléséhez. Már a következő év (1838) aug. 24-én ő lett az ifju társaság első halottja s megürült helyét a tagok sorában az ő mindenek fölött szeretett barátjával, Szemere Pállal töltötték be. Kölcsey működésének jellemzése után Lévay ez alkalomra irt költeményének felolvasásával fejezte be szavait. Ez után Szatmár-Németi város nevében dr. *Farkas* Antal ügyvéd, városi bizottsági tag szólalt fel és beszéd kiséretében koszorut tett Kölcsey sirjára. Következett a különféle hatóságok, testületek és egyesek kegyeletének lerovása; sorban járultak a képviselők a sirhoz, melyre letették koszoruikat. Végül Szatmármegye részéről *Isaák* Dezső országos képviselő mondott beszédet s a megye nevében koszoruzta meg a megye nagy fiának sirját. Ezzel a kegyeletes ünnep véget ért.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

Verne Gyula legújabb regénye, mely a Franklin-társulat kiadásában, magyar nyelven megjelent: a «*Két évi vakáczió*», egyike a legérdekesebb, legvonzóbb olvasmányoknak, a mely nemcsak az ifjuságnak fog nagy élvezetet szerezni, de a felnőtteknek is és általában az egész olvasó közönségnek. Az elbeszélés egy második Robinsonade, de semmivel sem kevésbbé eredeti De Foe Dániel világhírű elbeszélésénél. Verne könyvében nem egy Robinson van, hanem egy egész csapat — megannyi fiatal növendék egy aucklandi nevelő-intézetből, a kiket a véletlen egy lakatlan szigetre visz, a hol akaratuk ellenére *két évi vakációt* kell tölteniök. A viszontagságos élet gyorsan kifejti különféle egyéni sajátságaikat, de némelyiknél a velük született hibák is a felszínre kerülnek és veszélyes komplikácziók előidézésével fenyegetnek. Egyesek mérséklete és önfeláldozási készsége, valamint a közös veszélyek végre erőt vesznek a gonosz indulatokon és az érdekfeszítő és egyszersmind szívnemesítő, tanulságos elbeszélés kibonyolódása megnyugtató benyomást, valódi lelki megelégedést hagy hátra. A sikerült művet, melyet *Huszár Imre* jó tollú irónk fordított magyarra, nem ajánlhatjuk eléggé a szülők és az egész művelt közönség figyelmébe. Számos érdekes kép diszíti e szép kötetet, a melynek ára fűzve 3 frt, vászonkötésben 3 frt 50 kr.

Gyakorlati sebészet, irta dr. *Kovács József*, egyetemi tanár. Nagy terjedelmű munka első füzete ez, melyet a budapesti orvos-egyetemnek a külföldön is jól ismert hírneves tanára ir, ki tapasztalataival most a hazai orvosi irodalmat gazdagítja. Műve kétségtelenül kézi könyve lesz a magyar orvosoknak, és tájékozására és okulására szolgál az orvos-növendékeknek. Széleskörü tapasztalatnak, önálló felfogásnak és éles elmének munkája ez. Az első füzet 168 sűrűn nyomott oldalt tesz, az egész munka 9—10 ilyen füzetből fog állni s a jövő év októberéig teljesen kikerül a sajtó alól. Számos felvilágositó ábra is kiséri a szöveget. Az első füzet a sebészi kórismézéssel és általános sebészi kór- és gyógytannal foglalkozik. A Franklin-társulatnál jelent meg s ára 1 frt 50 kr.

A magyar szinészet műkincseiből czim alatt Váli Béla a szinész kiállítás alkalmából egy füzetet adott ki, s abban általában a szinészetre, de különösen a magyar szinészetre vonatkozó emlékeket ir le és rajzokban, hason-másokban is bemutat. Igy Leburna sziszeki római szinész sirkövének feliratos töredékét, az aquincumi amfitheátrumot, egy 1430—1450 közti bártfai német szini előadás irott szinlapját, Felvinczy György szinigazgatónak 1696-ik évből való szini előadásokra való szabadalmi levelét. Közöl egy 1649-iki szinlapot, melyben Magyarhon geniuszának személyesitője gyanánt báró Bercsényi Miklós szerepelt. Az előadás Nagy-Szombatban volt Lippai György esztergomi primás tiszteletére. A XVII—XVIII századokból még több régi szini emléket, színlapot, szinmüvek első kiadásának czímlapját is adja, számos adat felsorolásával.

A nemzeti szinház e hó 18-ikán nyilik meg. A király születésnapja lévén, ünnepi előadás lesz, s Váradi Antal «*A hunutódok* látványossága kerül szinre. Aug. 20-ikára Dobsa Lajosnak, a régen hallgató drámairónak, «*I. István király*» történeti drámáját adják elő, melyet a hatvanas években a budai népszinházban sokszor játszottak, aztán a vidéki szinpadok hatásos darabja lett, de a nemzeti szinházban ezuttal játszák először. További ujdonságok lesznek Gabányi Árpád «*Az apósok*» vigjátéka, Csiky Gergelytől «*A nagyratermett*» vigjáték, mely Karácsonyi jutalmat nyert és az «*Elsődiek*» cz. vigjáték; az «*Elintézetlen ügy*» színmü Almási Tihamértól, «*Huszár szerelem*» Murai Károlytól, «*Királynék harcza*» Rákosi Jenőtől, «*Az aradi hős asszonyok*» Jókaitól. «*A peterdi csata*» Berczik Árpádtól, a «*Vigjátéktárgy*» pályanyertes vigjáték Dobsa Lajostól, a «*Don Juanok*» czimü tréfás jelenet Borostyáni Nándortól. — Előkészületre ki van tüzve két görög dráma-ciklus; u. m.: az «*Oedipus*» trilogia Sophoklestől és az «*Iphigenia*» dráma 3 részben: «Iphigenia Aulisban» Racinetól, «Elektra« Sophoklestől és «Iphigenia Taurisban Goethetől, ez utóbbi Csengery Jánosnak a

Kisfaludy-társaság ez évi műfordítási pályázatán dicsérettel emlitett fordításában. Új betanulással szinre kerül Shakespeare «*VIII. Henrik*»-je és a «*Sok hű-hó semmiért*»; Rákositól «*A krakói barátok*». A nemzeti szinház az első nyilvános magyar szinelőadás száz éves forduló napját, október 25-ét megünnepli. Az ünnepély programmja a következő: «*Az uttörők*» drámai prolog Váradi Antaltól, «*A földön járó csillagok*» alkalmi szinmű Jókaitól; ezt követi az első magyar előadott darab, az «*Igazházi*» melyet ez alkalomra Paulay Ede dolgozott át egy felvonásba vonva. Jókai ünnepi darabjának személyei az első magyar szinészek, Kelemen László és társai. Az igazgatóság gondoskodott arról is, hogy ez ünnepet az összes magyar szinészet egyformán megülhesse, a mennyiben a szerzők beleegyezésével e darabokat ingyen engedi át a vidéki igazgatók részére a szinészegylet központi irodájának, a hol azok szept. 1-től kezdve megrendelhetők.

MI UJSÁG?

A király ő felségét nagyváradi és debreczeni útjában gróf *Szapáry* miniszterelnök és báró *Orczy* miniszter fogják kisérni. A zárógyakorlatok alatt Székelyhidon az összes idegen katonai attachék és az eddigi dispozicziók szerint gróf *Kálnoky* külügyminiszter és báró *Bauer* közös hadügyminiszter is jelen lesznek.

Jótékony adomány. Thurn-Taxis Albert herczeg és Margit főherczegnő udvarmesteri hivatala ezer frtot küldött a főváros polgármesteréhez. Ez összeget a főváros szegényei között fogják kiosztani.

Szent István napját a főváros az idén is nagy fénynyel üli meg. A nyáron át zárva volt gyűjtemények, szinházak e napra már megnyilnak. A budavári nagy körmenet és egyházi ünnepély *Simor János* bibornokprimás vezetése alatt megy végbe. Az ünnepi szent beszédet *Rajner Lajos* esztergomi prépost kanonok tartja.

A tanitók nagy-gyülése. Magyarország néptanitói hosszu 12 év letelte után ismét nagy-gyülést tartanak Budapesten Szent István napján. 22 ezer tanitó, 4000 tanitónő, 1000 kisdedovónő s mintegy 2000 a népoktatásügy iránt hivatalosan is érdeklődő képezdei tanár, tanfelügyelő, árvaatya, nevelő s hitoktató, közel 30,000 oly egyén, kik a magyar nemzet kulturalis fejlődésének nemes munkájában tettleg résztvesznek küldik el legkiválóbb tagjaikat az egyetemes gyülésre. Az ország kormánya, fájdalommal bár, de megkötött kezekkel tagadta meg azt a pár ezer forintot, mely a gyűlés rendezésére szükséges volt. A művelt társadalom azonban pár hét alatt adakozásokból összegyűjté az összeget. Az egyetemes tanitógyűlések teszik általánossá a tanitók önsegélyző törekvéseit, az Eötvös-alapot, árvaházat, melyek ma annyi jótékonyságot gyakorolnak, ezek tették lehetővé a tanitói nyugdij-alapot, mely ma, keletkezése után 15 évvel, már 8 millió forint felett rendelkezik, ezek hivták fel a közfigyelmet a magyar nyelv tanitásának szükségességére, a népkönyvtárak fontosságára, a hitoktatás reformjára s más fontos kérdésekre. Az egyetemes gyüléseken mindenkor győzött s győzni fog a népnevelőknek hivatásukkal összefüggő idealizmusa s tiszta kulturpolitikai eszméje.

A *tanitóképző intézeti tanárok* vasárnapi előértekezlete nyitja meg a tanitók összejövetelének programmját. Másnap, hétfőn, a tanárok közgyülésüket tartják az akadémia kis termében. Ugyane napon nyilik meg a Köztelken a tanszerkiállitás. E hó 18-ától 20-ig azután részint az akadémiában, részint a redoute-ban az árvaház-egyesület, az Eötvös-alap bizottsága és a kisdednevelők orsz. egyesülete tartja értekezleteit. Ez utóbbi egyletnek e hó 21-én délután 4 órakor, az árvaház egyesületnek pedig e hó 19-én lesz a közgyülése a redouteban. Az *egyetemes gyülés* első napja 21-ikére esik, a második és harmadik 22-én és 23-án lesz ugyancsak a redutban. Közben szakosztályi tanácskozásokra is gyülnek össze, 23-án délután pedig kirándulnak a hajógyárba és Aquincumba. A programmba felvettek fölolvasásokat is. Báró Eötvös Loránd e hó 23-án a műegyetem fizikai termében tart előadást. Csánky Dezső 21-én a redouteban olvas fel Mátyás kiralyról s ugyanott értekezik e napon Suppan Vilmos az iparoktatásról. A Köztelken 22-én dr. Csapodi István a gyermekbetegségekről, Parthay Géza pedig a gazdasági m*ellék*foglalkozásokról tart felolvasást.

Új püspök. Dr. *Knauz Nándor*, esztergomi kanonok és czímzetes apát, a tud. akadémia tagja scardoniai czimz. püspökké neveztetett ki. Knauz fiatal kora óta foglalkozik az irodalommal. Régiségekből gazdag gyűjteménye van, könyvtára is nevezetes. Különös előszeretettel gyűjti a régi nyomtatványokat és metszvényeket. Tudományos működéséért az akadémia 1858-ban választotta tagjai közé.

HALÁLOZÁSOK.

Dr. Krajcsik János, a nyitrai székes káptalan nagyprépostja, a triadiciai és sordikai egyházmegyék vál. püspöke, 87 éves korában meghalt. A megboldogult ötven évig volt a nyitrai székeskáptalan kanonokja, s már az 1847—48-iki országgyülésen Pozsonyban mint káptalani követ volt jelen, az 1872. évi országgyülésen Trencsénmegye baáni kerületét s később Nyitramegye nyitrai kerületét képviselte. Az 50-es évek folyamán nagyobb terjedelmü egyházjogot irt latin nyelven «Jus ecclesiasticum» czim alatt, mely két kiadást ért. A z elhunytban dr. Krajcsik Ferencz orsz. képviselő nagybátyját gyászolja.

Janka Viktor, a nemzeti muzeum növénytani osztályának őre, másfélévi szenvedés után, 55 éves korában meghalt Budapesten. Janka mint katona kezdte pályáját s mint vértes főhadnagy végigküzdte a 66-iki hadjáratokat. Szenvedélyesen foglalkozott a botanikával s ezzel vonta magára Haynald Lajos érsek figyelmét, kinek hires gyüjteményében is dolgozott. Az ő pártfogására nevezték ki 1870-ben a nemzeti muzeumhoz, melynek majdnem husz évig volt buzgó és szakavatott tisztviselője. Mintegy másfél év előtt szivbaja támadt, úgy hogy tavaly már nyugdijaztatását volt kénytelen kérni. E baj vetett véget életének.

Bauernfeld Ede, neves osztrák költő, hosszu szenvedés után, Bécsben. A «társaságból» czímü vigjátéka nemzeti szinházunkban is sokszor szinre került. Összesen mintegy 30 vigjátéko t irt. Mint novellairó és lirai költő is kitünt. Rokonszenvvel volt Magyarország iránt, s már 1845-ben költeményt irt az osztrák-magyar dualizmus gondolatával. 1861-ben a magyar ügy diadalát zengte s 1874-ben Deák Ferenczet kért hazájának is.

Elhunytak még a közelebbi napokban: Párcsetich Sándor, nyug. honvédelmi miniszteri osztálytanácsos, Szerémmegyének volt alispána, kit a honvédelmi miniszteriumba gr. Andrássy minisztersége alatt neveztek ki, nyugdijaztatása után pedig Kállay közös pénzügyminiszter oldalán a boszniai ügyosztályban müködött, Bécsben, 69 éves korában. — Ónodi Veress Ákos, nyug. törvényszéki biró, 45 éves, Deésen. — Novák Pál, billéti plébános, 72 éves korában. A boldogult 1843 óta volt Billétnek lelkipásztora s nemcsak községében, hanem az egész környéken általános tiszteletben állott. — Sisáry Gyula, birtokos, 58 éves korában, Miskolczon. — Geist Károly, jó tollu német iró, a «Pester Lloyd» szerkesztőségének tagja, ki több elbeszélést is irt, 52 éves, Budapesten. — Dietrich Amadé, pénzügyi számtiszt, 67 éves, Kolozsvártt; ugyanott Frölich Árpád, fiatal kereskedő, 32 éves. — Bárdossy László, nyug. törvényszéki elnök, 72 éves, Szombathelytt. — Izsépi Elek, Zemplénmegye bizottsági tagja, a tokajhegyaljai takarékpénztár főkönyvelője, Tokajban. — Szabó Károly, nyug. törvényszéki biró, utóbb ügyvéd, Karánsebesen. — Ronsperger Benedek, a tiszai vasut volt igazgatója, életének 60-dik évében, Bécs mellett, Mauerben. — Dobos József, a szatmári püspökségi uradalom mérnöke, régi honvéd főhadnagy, 67 éves, a hevesmegyei Hidvég pusztán. — Nagy Lajos, ügyvéd, sokáig megyei levéltárnok, 84 éves, Kaposvártt. — Antonovics István, Aradmegye nyug. árvaszéki elnöke, 68 éves, Sajó-Udvarhelyen. — Fejér János, kereskedő, 37 éves, Kézdi-Vásárhelytt. — Bartha József, vitéz huszár-őrmester, ki az 1866-iki csehországi harcztéren Lobositznál vitézül támadt rá mint előőrs, sokkal több poroszra, s visszaűzte, a miért vitézségi érmet kapott, Brassóban. — Mehrwert Ignácz, nyug. városi főjegyző, Szegzárdon, 85 éves korában. A boldogult irodalmilag képzett s a költészettel is foglalkozó férfiú volt, ki Garay János legbensőbb barátai közé tartozott. Az «obsitos» ismert költemény prüsszentő deákja Mehrwert Ignácz volt, ki Garayval együtt részt vett Háry János pinczemulatságán, a hol elmondotta borozás közben világra szóló nagyotmondásait, miket Garay megörökített. Mehrwert 1848—1884 végéig főjegyzője volt Szegzárdnak, kivéve a Bach- és Schmerling-korszak idejében, a mikor nem szolgált.

Kalauz Pálné, szül. Gáspár Berta, Zólyommegye volt első ispánjának s a szliácsi kerület több izbeni országgyülési képviselőjének neje, Hajnikon. — Özv. báró Stillfried Gyuláné, szül. Kapisztóry Sarolta, 80 éves, Budapesten. — Keresztes Lajosné, szül. Kapdebo Katinka, 32 éves, Barakonyban. — Klasz Józsefné, szül. Bielek Ida, 55 éves Szalapán, Zalamegyében.— Péchy Ilona, özv. Péchy Lászlóné leánya, Nyir-Madán.

SZERKESZTŐI MONDANIVALÓ.

Ősz végén. Az új átdolgozás sem sikerült. Nehéz is a kisérlet, melyre vállalkozott. A költő lelkében rendesen a költemény alapeszméje, — a költői mag, melyből az egész kisarjad — szokott megszületni, de egy már kész költeménybe oly alapeszmét oltani, mely eredetileg nem volt benne, igen nehéz, s oly formán, hogy a vers végéhez pár új strófát ragasztunk, egyáltalán nem lehetséges.

Az árva. Minden este. Van nekem. Epret szedett. Nincsen olyan. Az utolsó előtti csinos kis dal, a második ellenben kritikán aluli gyarlóság; a többi középszerű.

Legszebb álmom. Rab a világ. Est a tengeren. Az ember és a czél. Az eredeti versek és a fordítás egyaránt gyengék s a költői hivatottságnak semmi jelét sem árulják el.

SAKKJÁTÉK.

1616. számu feladvány. Weinheimer R.-től.

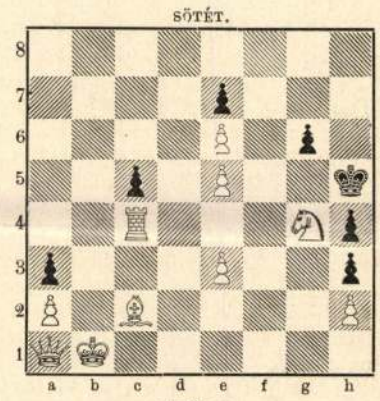

Világos indul s a negyedik lépésre matot mond.

Az 1609. számu feladvány megfejtése.

Burmeister A.-tól.

Megfejtés.

Világos.	*Sötét.*	*Világos.*	*a.*	*Sötét.*
1. e5—e6	Bc3—b3 : (a)	1. --- ---	---	Hc2—d4 (b)
2. Vh8—b2	t. sz.	2. Vh8—e5+	---	Kf4—e5 :
3. Vb2—b8—h2		3. Fg1—h2 mat.		
v. Hc1—d3—e2 mat.				

Világos.	*b.*	*Sötét.*
1. --- ---	---	Ha1—b3 :
2. Bf8—f7	---	t. sz.
3. Vh8—b8 mat.		

Helyesen fejtették meg: *Budapesten:* K. J. és F. H. — Andorfi S. — Kovács J. — *Tarnóczon:* Németh Péter. — *Kecskeméten:* Balogh Dienes. — *A pesti sakk-kör.*

KÉPTALÁNY.

A «Vasárnapi Ujság» 31-ik számában közölt képtalány megfejtése: *Ezt a kerek erdőt járom én.*

HETI-NAPTÁR, augusztus hó.

Nap		*Katholikus es protestáns*		*Görög-Orosz*	*Izraelita*
17	V.	**E 12 Joach. olt.**	**E 11** Berta	**5 G 11** Euszign.	**1 Elul** R.
18	H.	Ilona csász.	Ilona	6 Ur színv.	2
19	K.	Tuluzi Laj. pk.	Tekla	7 Domecz vt.	3 A 40 n.
20	S.	**István m. kir.**	István kir.	8 **István kir.**	4
21	C.	Bernát ap. Sám.	Bernát	9 Mátyás ap.	5
22	P.	Timót vt.	Jenő	10 Lőrincz vt.	6
23	S.	Ben. Fülöp hv.	Zakár	11 Eupl. diák.	7 S. S.

Holdváltozásai. ☽ Első negyed 23-án 2 óra 36 pk. d. u.

Felelős szerkesztő: **Nagy Miklós.**
(L. Egyetem-tér 6. szám.)

Farbige Seidenstoffe von 60 kr. bis fl. 7.65
p. Met. — glatt und gemustert (circa 2500 versch. Farben und Dessins) — versendet roben- und stückweise porto- und zollfrei das Fabrik-Dépôt **G. Henneberg** (K. und K. Hoflieferant), **Zürich.** Muster umgehend. Briefe kosten 10 kr. Porto.

A megzavart emésztés (székrekedés) komolyabb következményeket vonhat maga után, mint az e bajban szenvedők legtöbbje gondolja. Oly kórtünetek s fájdalmak, mint: vértorlódás, szédülési rohamok, fejfájás, szivdobogás, felfúvódás, étvágytalanság, lankadtság, stb. jelentkeznek, a nélkül, hogy az ember tudná az okát. Azonban ha a gyógyszertárakban kapható, Brandt **Richard** gyógyszerész-féle **valódi** svájczi labdacsok (egy doboz ára 70 krajczár) használatával a megzavart emésztést rendbehozzuk, az e bajból eredő kórtüneteket is elenyésztetjük. De mindig, csak is a **fehér** kereszttel **vörös** mezőben, s Brandt **Richard** névaláirásával, mint védőjegygyel, ellátott dobozokat kell kérni.

(lépcső, keritéspillér, oszlopfő, kőkereszt) akadt mindig egy s más faragni való a kálváriák és szerényebb méretü templomok számára. Épp ugy virágzott a Felvidéken egy derekas technikáju fafaragó ipar is. A technikai ügyesség megmaradt még abból az időből, amidőn gyakori volt a faragott diszű butor. Ezt a fajta munkát kivetette a gyakorlatból a táblabiró-világnak uj-klasszikus alapon keletkezett szerkezeti butora. De nem egészen s nem mindenütt. Mert még mindig akadt elég ilyfajta megrendelés, ha másutt nem, ugy a templomokban: a faragott támláju stallumok még nem multák divatjukat. Faragott fafeszületek is nagyszámban készültek. A legtöbb munkát mégis az oltárok és oltárdiszek megrendelői juttatták a fafaragó szobrászoknak s ezek jórésze a Felvidék nyugati felében Pozsonyt ismerte központnak. Az oltár s azonkivül a faragott képkeret szükségessé tette, hogy a fafaragó-szobrász jól értsen az aranyozás technikájához is. Ez a félig ipar, félig művészet-jellegü munka sok embert foglalkoztatott, de nem táplált mélyebb művészeti becsvágyat s akik gyakorolták, örültek ugyan derekasan sikerült készitményeiknek s a polgári haszonnak, de nem melengettek magukban magasröptü művészi álmokat.

Bauer Mihály, akinek pesti műhelyéből egyebek közt Zerdahelyi gr. sárfői siremléke került ki (piramis géniuszokkal, 1824). A legkiadósabb e tekintetben Dunaiszky Lőrinc munkálkodása. Tőle való egyebek közt a muzslai templom tabernakuluma, két angyallal (1818). Mások alkalmi munkát végeztek a Felvidéken, anélkül, hogy ott letelepednének. Alexy Károly 1847-ben Pozsonyban megmintázta Lonovics érseket, három évvel előbb ugyanott bemutatta a rendeknek Mátyás király szobormintáját. Ő maga egyébként felvidéki volt, a harmincas években végezte Késmárkon a gimnáziumot s ott Müller, a gimnázium rajztanára ismerte fel először tehetségét. A sátoraljaujhelyi születésü Engel József 1830-ban Pozsonyban is járt s ott egyideig faragcsálással tengette életét. Halász László 1848-ban Rimaszombatban dolgozott Jakovetz kőfaragó mesternél, ahol akkor Izsó Miklós is kondicióban volt. A világotjárt Huber József, maga is pozsonyi születésü, Pozsonyban s Egerben is megfordult 1814—18 között. Felvidéki ember, selmecbányai talált fiu volt Faragó (Neuschl) József, egyideig Ujbányán éldegélt az emberek irgalmasságából, mig egy primási gazdatiszt Pestre hozatta, bemutatta faragásait a Nemzeti Kaszinó urainak, akik pártját fogták s Casagrandehez küldték tanulni. 1843-ban Ujbánya városa megbizta egy Szentháromság-szobor faragásával s ennek mintáját Faragó 1845-ben Pesten ki is állitotta. A szobron a szentháromságon kivül még sz. István, sz. László, a Boldogasszony és sz. Ilona alakja is látható, Rudnyánszky püspök 1847-ben szentelte fel. Később azonban már inkább csak kőfaragó-munkából élt.

A Felvidék legkiválóbb szobrász-szülöttét, Ferenczy Istvánt is csak egyes alkalmak hozták vissza erre a vidékre mindaddig, mig 1847-ben végképp le nem tele-

pedett szülővárosában, Rimaszombatban, de már nem mint művészetét gyakorló képfaragó, hanem mint számüzöttje a vésőnek és kalapácsnak.

Nagy művészetpolitikai tervének megvalósitása céljából kereste fel 1826-ban Pozsonyban az országgyülés urait: magyar szobrász-iskolát akart teremteni s kérte ehhez a nemzet segitségét. Ámde a diétán a terv nem talált tettre kész pártolásra és Ferenczy programmjának ezt a pontját soha sem valósithatta meg. Mig ez az ügy Pozsonyban, utóbb Bécsben elhuzódott s végül megfeneklett, azalatt programmjának egy másik pontját igyekezett megvalósitani. Nemes plasztikához használható magyar márványt indult keresni, kemény akarattal, törhetetlen hittel. Ez a márványkeresés az ő életének első nagy drámája, de belőle végre, sok keserü epizód után mint győzelmes hős kerül ki. Ferenczynek magasröptü koncepciója volt a megalapitandó magyar szobrászatról: az elérhető legszebbet óhajtotta s remélte, de nem abban a prózai anyagban, amelyet köznapi céljaikra a homokkövet és fát faragó pesti pályatársai használtak. Szentül hitte, hogy a magyar Kánaán temérdek kincse közül a magyar carrara-márvány sem hiányozhatik. Csak meg kell találni. Indult tehát megkeresni, mint Napkeleten a pásztorok a Megváltót. Első sorban a Felvidéktől várta a csoda teljesülését. S itt érte az első csalódás: Csetnek mellett a marfalvai bányából szaggatott kő hasznavehetetlennek bizonyult. Azután Tiszolcon próbálkozott meg. Itt is csupán dekorativ célokra alkalmas követ talált. E csalódások után rászánta magát a bánsági utra, mig végre messze délen ráakadt a ruskicai kőre.

Tiszolci vesződséges munkája, hosszas tartózkodása művészi nyomot is hagyott. 1825-ben készitette ennek a

Lláb Ff.

községnek ev. temploma számára a főoltárt, még pedig — a márványkeresőt szinte ironizálta a sors — gipszből. Az egyszerü, egészen ujklasszikus szabásu mű inkább épitészeti megoldás, mert a plasztika benne csak éppen térkitöltő járulék: Krisztus és a tizenkét apostol, kisméretü dombormü, amely az oltárkép alján kapott helyet. Konvencionális munka. Nem sokkal szerencsésebb Ferenczy második felvidéki megrendelése sem: a Brunswik-emlék az alsó-korompai templomban (1838). Hideg, szinte érzéstelen mű, konvencionális alakokból összeállitva, egy a ravatalra lelibbenő géniusz erős mozdulatmotivumot mutat ugyan, de mint kompozició-alkatrész nagyon kétes értékü. Valamennyi alaknak rajzgyöngesége szembeötlő.

Ez a két munka tanuskodik Ferenczy és a Felvidék művészeti kapcsolatáról. Mig végre legördült a függöny a művész tragédiája végén: a Mátyás-szobor pesti balsikere 1847-ben szülővárosába hajtotta az illuzióitól megfosztott mestert. Ettől fogva haláláig (1856) Rimaszombatban élt s bár itt-ott dolgozgatott még egy-egy befejezetlen képmáson: a művészet megszünt számára ideálnak lenni. Kerülve az embereket, egy fantasztikus gép szerkesztésével vesződött. A római, budai álmok örökre

III.

Az Erdélyi Múzeum Egyesület alapításakor az erdélyi magyarság egyetlen tudományos jellegű szervezete volt. Mindjárt eleitől fogva a Magyar Nemzeti Múzeum és a Magyar Tudományos Akadémia kettős céljai szolgálatára szánták. Két ily nagy célt azonban nem lehetett sikerrel szolgálni olyan kevés anyagi eszközzel, amennyivel az E. M. E. rendelkezett.

Az egyesület az alkotmányos élet helyreállításával, 1868-ban kéréssel fordult a magyar országgyűléshez, hogy múzeumépületet állíthasson és sikerrel végezhesse vállalt feladatait. Utalt arra, hogy az 1841—43-i erdélyi országgyűlés adott szava a múzeum ügyében az unió után az egész magyar törvényhozás elutasíthatatlan örökségei közé tartozik. A kérésnek az ország nehéz pénzügyi viszonyai miatt nem lehetett sikere s midőn 1872-ben Kolozsvárt egyetemet állítottak fel, az egyesületben mindjobban az akadémikus irányzat erősült s a gyűjtemények érdekei mindjobban háttérbe szorultak. A Régiségtár csekély 5—700 forintos évi átalányával nem lehetett megfelelő fejlesztésre gondolni. A művészeti emlékek szerzése egészen kimaradt s az utolsó nagy gyarapodás az volt, midőn gróf Bánffy Dénesné báró Schilling Johanna hagyományából 1867-ben mintegy 50 darab különböző értékű kép került az E. M. E. tulajdonába s a mai képtár alapja lett.

Ezen kívül alig-alig történt valami gyarapodás s csak a közelmult utolsó évtizedben állott be kedvező változás, mióta a gyűjtemények államsegélyt nyertek s a képtárt néhány állami letét is gyarapította.

A gyűjtemények fejlődésére annyira kedvezőtlen időszakban történt, hogy a hányatott életű nagy művészünknek, Ferenczy Istvánnak két szobrát 1873-ban testvéröccse, Ferenczy József kassai ref. lelkész az Erdélyi Múzeumnak ajánlotta fel. Mikó Imre grófhoz e tárgyban a következő levelet intézte:

Nagyméltóságú Gróf
Kegyelmes Uram!

Néhai szerencsétlen testvérbátyám, Ferenczy István, a szobrász, már ifjúságában azon eszmét forgatta elméjében, hogy a Magyarhaza jelesbjeinek arcképeiből egész sorozatát kifaragandja márványból. E terv kivitelét azonba sokképen akadályozák s meghiúsíták a mostoha körülmények annyira, hogy alig készíthetett el többet 15 mejjszobornál, melyek végrendeletileg birtokomba jöttek által. Meg kell ugyan vallanom, hogy azon szobrok csak felerészben is alig mondhatók országos érdekűeknek: mindazáltal a Művész óhajtásához képest, nem kétkedtem azokat 16 évi várakozás után a Nemzeti Múzeumnak föl-ajánlani; honnan azonba nem minden megvetése s kárhoztatása nélkül a Művésznek, kérelmemmel elutasíttattam; minek okát fürkészni sem jogom, sem akaratom.

Ily körülmények közt alig tehetek mást jobbat, mint a Haza különböző részeibe elszórva kérni helyet a mejjképeknek, melyek hitem szerint, mint az első magyar szobrász magyarhoni márványból készült művei, mégis érdemelnek némi tekintetet.

Mihez képest elhatároztam, hogy a Nagyméltóságod által alapított Erdélyi Múzeum részére a Wesselényi Ferencz Nádor és Széchy Mária mejjszobrait, még e nyáron, mihelyt most gyöngélkedő egészségem engedi, Kolozsvárra fogom szállítani, kérvén az elfogadásra nézve Excellentziád kegyelmes válaszát.

Magas kegyeibe ajánlt, kitünő tisztelettel vagyok,

Kassán, 1873 junius 7-a

Nagyméltóságú Gróf
Kegyelmes Uramnak
alázatos szolgája
Dr. Ferenczy József m. k.
kassai reform. Lelkész, s. Esperes.

Az ajánlást 1873 július 7-én az E. M. E. választmánya köszönettel elfogadta s titkára útján értesítette Ferenczy Józsefet, hogy a

Művészet 1912.

ARCKÉPTANULMÁNY
TATZ LÁSZLÓ FESTMÉNYE
A HARKÁNYI-DÍJ NYERTESE

Ferenczy István

Dominichino, Michael Angelo, Julius Romanus stb. mások munkái után metszettek. Ezek szinte felingerlettek, hogy én magamat egy útra bocsássam, amelyet csak kevesen hagynak helybe, de én mégis megpróbálom, legalább más nemzeteket, szokásokat fogok látni" (1818. május 15).

Így fogamzott meg benne az alig egy esztendei rendes akadémiajárás alatt, az 1817—18-iki tél folyamán, a nagy szobrászatéval együtt egy olaszországi út gondolata is. Érezni kezdte Rómának, a művészetek ezredéves fővárosának vonzó erejét. Hisz ott élt a kor legnevesebb művésze, a nagy Canova, kinek egyik főműve, Mária Krisztina síremléke, Bécsnek akkor legnagyobb büszkesége volt. „Az Augustinianusok templomába mind többször megy, s vége nyugtának. Krisztina emléke ott Canovától megrendíté, s az acélra metszés mind inkább igen kisszerűnek és a szabad művészi tüzet lekorlátozónak tetszék előtte". Hosszas huzavona után 1818 február 12-én kiosztattak a már egy évvel azelőtt odaítélt prémiumok, s Ferenczynek nincs többé maradása Bécsben. Május 15-én ír szüleinek:

„Kedves Atyámuram, Anyámasszony!

Vettem becses levelét, amelyet a postán küldött kigyelmed, amelyből kiértettem örömét és bennem való megelégedését, én magam is szerencsésnek tartom magamat, hogy még életbe lévő szüléimnek láttokra tehettem azon kis futást, amelyben az Isteni Gondviselés engem győzni engedett. De azzal nem tudom meg lesz-e kigyelmed elégedve, hogy én ezen hónapnak 16-án innen Róma felé fogok utazni és csak oly gyenge conditiók mellett, hogy csak kevesen vannak, akik azt helybe hagynák, de én mégis megpróbálom, mivel csak a környülállásaim is olyanok, hogy úgy tetszik, mintha annak úgy kellene lenni vagy másfelé semmi menedék nem volna.

Az utazásom gyalog fog lenni, mint Rimaszombatból és sokkal kevesebb teherrel. Grätz, Triest, Venedig, Padua, Bologna. Florenz városokon által Rómába és talán beljebb Siciliába, Neapolba. Jó passzusom és testimoniálisaim vannak, úgy, hogy csak egy valamicsodás embernek is meg kell azon ütközni, hogy egy ilyen embernek megengedik, hogy így ténferegjen a világba; vagy mások helybe is hagyják, — így szólván Simonides-sel: omnia mea mecum porto. A kupferomat Bécsbe a volt urammál vagy patronusomnál Wilhelm Türietnél Walfischgasse No. 1089 fogom hagyni oly móddal, hogy ha még egyszer Bécsbe visszajönnék, itt meg fogom kapni vagy odakinn valami Conditióra találnék, utánam küldetni lehet. Ha pedig a' történne, amelyet magam sem gondolok, hogy én két esztendő alatt sem nem írnék, sem híremet nem hallanák, akkor gyanu lehet, hogy engemet veszély ért és az ide bézárt Verzeichnisst vagy feljegyzést, amelynek fele az uramnál fog maradni, egy bizonyos embernek adni és a jószágot hazavitetni. A Türiet egy igen nagy Characteru ember, úgy, hogy ha ő azt mondani találná, hogy én ezt s amazt utánam küldettem vagy kölcsönpénzt felvettem, neki és házanépének azt egyenesen el lehet hinni minden legkisebb írás nélkül is. Itt fogom hagyni az uramnál a Preomiumomat is, mely 12 tallérból vagy 24 Rflor ezüstből áll. Egy acélból kimetszett darabot* a Csordás Jánosra bíztam, amelyet ő haza fog küldeni, kikérem egy tiszta száraz helyen való tartását, mivel a rozsda az acélnak árt és ha az üvege el találna törni, ismét egy mást belemetszetni és a becsiszolás előtt egy tiszta száraz ruhával megtörölni minden izzadságtól, amelyet a kéz rajta hagyhatna és ha én velem a történet a fent említett mód szerint bánna, hogy híremet nem hallanák vagy halálom éppen bizonyos volna, akkor a Preomiumom osztassék kigyelmetek és a testvérim között egyenlően el hat részre, két-két tallért számlálván és légyen ezen csekélység egy örökös emlékezet jele; azon acéldarabot pedig akkor (t. i. ha én vissza nem jönnék) a sárospataki kollégiumba, ha beveszik, küldjék be, mint egy lakatoslegénynek esztendei tanulása után való tehetményét. Több kicsin csillag szalad égi pályát stb. (Gyöngyösi).

A Preomiumoknak kiosztogatása tartatott a folyó esztendőnek 12. februáriusán, a császár születése napján a déli órán az akadé-

* Ez a közölt „A béke allegoriája" c. érem, melyet a rozsda csakugyan megtámadott.

Művészet 1905.

mia tanács házában, amelyben jelen voltak a császári udvarból Erzherceg Károly, Antal, János, Rainer és Ludwig, a spanyolországi koronaörökös, herceg Albert néhai Palatinatusi választófejedelem, herceg Metternich fő miniszter, herceg Schwartzenberg Feldmarschall hadi titkos tanácsos. Ezeken kívül számos hercegek, grófok, külső országi követek, kik egyszersmind az akadémiának tagjai, több direktorok és professzorok, bécsi tisztviselők és polgárok s akadémiai tanulók főbb részei. Herceg Metternich (az akadémiának kurátora) foglalta a fő helyet és egy beszédet tartott: mi volna az összvegyűlésnek oka; annak utána a szekretárius előbeszéllette az érdemeit a nagy künstlernek és ezen szóval végezte, hogy: „most járuljanak elő a nyertes ifjak a jutalom oltárához". Ekkor ki ki névszerint szólíttatván (hozzáadván annak született földjét és hazáját) előrelépett és a Metternich kezéből egy papirosba bepecsételve a neve felülírásával a preomiumot elvette. Annak utána egy más szálába (vagy nagy házba) a műv darabok megnézettek; az én Preomiumom volt, a mint már tudtokra vagyon, a Solon kimetszett képe.

Semmi ujsággal nem szolgálhatok, egészségem igen jól vagyon, csak az elindulás terhe egy kevéssé bágyaszt. Mihelyt valami bizonyos helyre fogok érni, azonnal fogom kigyelmeteket tudósítani".

És harmadnap, május 17-én csakugyan elindul Róma felé. Meglepő az a változás, mely benne a négy bécsi év alatt végbement. Lépésről-lépésre fejlődött, a lakatosságtól az acélművességhez, onnét az éremművészetig, majd ezt is szűknek találva, a nagy szobrászat felé. Négy évvel ezelőtt a vásári látványosságok érdekelték, most a művészet remekei vonzzák ellenállhatlan erővel. S a kálvinista mesterlegény, ki négy évvel ezelőtt munkát keresni Bécsbe jött, most ott hagyja szerszámait, s támasz és kilátás nélkül gyalog útra kél, a pápa városába, a márványszobrok mesteréhez, Canovához.

MELLER SIMON

A BÉKE ALLEGORIÁJA FERENCZY ISTVÁN EMLÉKÉRME

e terményekmintegy jelképezik, hogy akár mézédes, mint a sült tök íze, akár savanyú, mint a zöld uborka, a katholikus vallás tana: vágyik reá a varangyos béka, mely abban találja gyönyörűségét, hogy csúffá tegye azt, mit isten adott.

A másik képnek szimbolikus jelentőségével ezúttal nem akarunk foglalkozni. Ennek is állítólag vallási jelentősége van. Feltűnő, hogy itt a varangyos békát egy kígyó pótolja. A képnek leírása különben a következő: Egy ribizkebokor gyümölcscsel áll a háttérben. Elől egy falócán két félig felvágott sárgadinnye hever. A lóca alatt egy egész és egy fél görögdinnye van elhelyezve. A bal sarokban pedig egy kígyó. E két mű imént jelzett szimbolisztikus jelentménye szájhagyomány szerint sokat foglalkoztatta a tulajdonosokat.

Mindkét csendéletkép olajfestmény. Színeik még ma is elevenek. —212.

JAKOBEY KÁROLY festőről csak vajmi keveset jegyeztek fel a kézikönyvek. Pedig ő volt az, ki a szabadságharc után következő években, csaknem több mint húsz éven át, oltárképekkel elárasztotta az országot. A „Magyar Sion"-ban olvassuk, (IX. évf. 557. l.) hogy húsz év alatt 172 oltárképet festett és más szent képeinek száma felülhaladja az 500-at. Ez utóbbi kerek számban mi némi túlzást látunk, de azért mégis kívánatosnak látjuk felkérni azokat, a kik Jakobey oltárképei felől pontos adatokat tudnak, közöljék ezt a „Művészet"-tel. —213.

GROS PÁL. (Ad 165. adat.) Így írta magát az jeles szepes-szombati képfaragómester. Az az epitafium, amit saját maga faragott családja emlékezetére, a szepes-szombati Szt. György-templom diadalive alatt az északi oldalon függ e felírással: Anno 1688 Die 17 Decembris. Dieses Epithaphiũ hat der Ehrhafte und Kunstreiche Pavly Gros, Bieldhauer allhier seinẽ nunmehr in Grab ruhendem Herrn Vater, Pavlo Gros, seiner Frav Mutter Marina, welche noch bey leben ist, und der Gantzẽ Familiẽ, zu immerwerendẽ gedächtnis ave gerichtet. —214.

VANDZA MIHÁLY festőről megemlékezik Szana Tamás is. Csöndélet-képeket festett a XIX. század huszas éveiben és „Mátyás király és Beatrix hercegnő" című képe (1828-ban) feltűnést keltett. E festő előbb színészi pályán is működött, színdarabokat is írt, fordított, néhány új szót is honosított meg abban az időben, mikor sokszor erőltetett kifejezéssel kaptak lábra Kazinczy nyelvújítási törekvései nyomán. Már ekkor is előszeretettel festett és mint Döbrentei Gábor írja, Székelynét, a kolozsvári színház e kiváló művésznőjét is lefestette, mely képéről a színészet barátai rézmetszetet akartak készíteni. —215.

NAMÉNYI LAJOS

BAUMERTH KERESZTÉLY. Egyike szép reményekre jogosító, de korán elhúnyt művészeinknek.

Melzer Jakab emlékezik meg róla, kortörténetileg nagyon becses ily című művében: „Biographien berühmter Zipser, Kaschau und Leipzig 1833." a 335. lapon. Szerinte kiváló festő és rézmetsző volt. Lőcsén született 1792 május 8-án. Művei után ítélve meg Baumerthet, Melzer véleménye szerint, mint festő és rézmetsző, idővel nagy hírnevűvé válhatott volna, ha a halál nem vetett volna időelőtt véget életének. A kegyetlen végzet épp akkor ragadta ki az élők sorából, midőn abból a szándékból, hogy művészetében magasabb képzettséget érjen el, Bécsbe óhajtott elmenni.

Meghalt 1824 július 18-án. Érdemes volna felkutatni, hogy magánosok birtokában minő művei találhatók szülőföldjén? —216.

B. I.

MŰVÉSZETI IRODALOM

FERENCZY ISTVÁN ÉLETE ÉS MŰVEI. Írta Meller Simon. 10 melléklettel és 115 szövegképpel. (Budapest, Athenaeum, 1906. 402 old.) — Két, három emberöltőn át állt a Nemzeti Múzeum folyosóin nehány régies szoborművek: márványba faragott reliefek, két nagy bronzdombormű, meg egy római tógás férfi márványszobra; a talapzatán Kölcsey nevét olvashatta az ember. E szobrok mellett lassú, folytonos léptekkel elsétált az évek során körülbelül az egész ország. Gyermekkori ácsorgásai idejéből mindenki emlékezhetik a sajátos, antikizáló modorú szoborművekre, amelyekre mi — kései nemzedék — már idegenkedve pillantgattunk. Idegenkedve és közömbösen. A szobrászuk nevét senki sem emlegette, senkisem tudakolta; aki tudott róla, véletlenül tudta, s nem sokra becsülte azt, hogy tudta. De nemcsak a múzeumjáró tömeg volt ilyen tájékozatlan, a sok ideig egyetlen magyar műtörténeti kézikönyv, a Pasteineré is éppen csak hogy tudott egy Ferenczy István nevű magyar szobrászról, aki a Kolozsvári testvérek után három évszázaddal élt és időrendi helyzeténél fogva első lapján lesz szerepelendő annak a könyvnek, melyben majdan a magyar szobrászat történetét fogják megírni. Senki sem érdeklődött Ferenczy István viselt dolgai iránt, hátrahagyott műveit senki sem kereste. A véletlennek köszönhetjük, hogy íme egy testes kötet számol be élete eseményeiről, munkálkodásáról s emberi, meg művészi jelleméről.

1903 tavaszán történt, hogy özvegy Jánosdeák Andrásné, Ferenczy István testvérnénjének leánya, a szobrász műveit, leveleit s könyvtárát az államnak ajándékozta. Fejedelmi ajándéka fejében mindössze azt kötötte ki, hogy az állam megírassa Ferenczy művészi működésének, életének és korának történetét. A magyar képzőművészet történetét kincsekkel tette gazdagabbá ez az adomány. Egész sorozatnyi olyan szobra került meg

Művészet 1907

Ferenczynek, amelynek senki hirét nem hallotta addig; levelei pedig fölérnek egy mémoire-ral az anyag bősége tekintetében. Egész élete pályájának története benne foglaltatik ezekben a levelekben: huszonkét éves korától fogva hatvannégy éves koráig, haláláig, pontos kommentárai minden cselekvésének, sőt minden tetté sem érlelődött tervének. Testvéröcscsét értesíti bennök életének nevezetesebb mozzanatairól. Leveleiből úgyszólva készen kerül ki Ferenczy István jellemének alakja, művészi evolúciója egész folyamatának rajza; a bennök előforduló utalások tették lehetővé, hogy biographusa, Meller Simon, felkutassa az országban szanaszét szórt műveit, síremlékeket, szobrászi oromdíszeket, amik levelei híján talán örökre ismeretlen maradnak. Ferenczy életének ilyenformán tulajdonkép ő maga a történetírója. Gondolkodó, szándékaiban tudatos, az események logikáját egy pillantással fölérő történetírója. Minden izében érdekes emberi élet története bontakozik ki előadása során.

Autodidakta volt. Apja a maga mestersége folytatójának, lakatosnak szánta. A fiú elment Budára s megtanulta a rajzolás elemeit. Majd vándorútra kelt s Bécsbe került 1814-ben, huszonkét esztendős korában. Jó csillaga, amely ekkor tünt föl első izben, egy értelmes és jó indulatú éremmetsző mester műhelyébe vitte. Itt megtanulta az éremmetszés technikáját. Egyidejűleg beiratkozott a képzőművészeti akadémiára úgy, hogy félnapon a műhelyben kereste meg kenyerét, a nap másik felében az akadémia éremvéső tanfolyamán dolgozott. Négy esztendőt töltött Bécsben, s ez idő alatt tudattá alakult benne az, ami halovány sejtelemként derengett benne addig: hogy művész lesz belőle. Négy esztendőt töltött a császárvárosban s akadémiai pályadíjjal, a dicsőség ízével szájában készült fel útra Róma felé Canovához. Már tudta ekkor, hogy ő az első magyar szobrász lesz, olyan hosszú tespedés után az első, aki meg akarja kezdeni hazájában a képzőművészetek hagyományát. Gyalog vándorol át az Alpeseken, sorra veszi a régi kis osztrák városokat, majd pedig Olaszország kincses városait. Meg alig áll útján, körül alig néz. Róma felé siet mohón, elfogultan. Goethe száguldott végig ily szórakozottan Italián, hogy meglássa az örök várost s benne a régiek műkincseit. A magyar szobrászjelölt Canovához, kora nagy művészéhez sietett. De csillaga egy pillanatra cserben hagyta: Canova nem adhatott munkát neki, Thorwaldsenhez utasította. Népmesébe illő szinte, hogyan vergődik fel itt az iparoslegény puszta akaratával, meg vadon tehetségével mesteremberből művésszé, hogyan ejti munkájával bámulatba agyarkodó társait, hogyan lesz megbecsült segítője a dán szobrásznak legfontosabb művészi feladataiban. Thorwaldsen műhelyében megismerkedik Ferenczy kora hires magyarjaival, Széchenyi Istvánnal is, másokkal is; József nádornak annyira imponál haladásával, hogy három évre ösztöndíjat rendel neki, utóbb megtoldja még két évre valóval. Hogy így a kenyér gondja nem foglalja el idejét egészen, a bálványához, Canovához is eljár tanulni; a mester megkedveli, bizalmasának, barátjának fogadja. A művészi levegő, a kiváló példák hatása, fejlődésének érzete alkotásra serkenti. Márványba faragja Csokonai mellszobrát, majd pedig megalkotja a bájos „Pásztorlánykát", művészi pályája egyik legnagyobb sikerét. Műveinek híre elterjed otthon. Érdeklődni kezdenek iránta a hazában, kivált a mikor haladása tanuságul hazaküldi a nádornak Csokonai mellszobrát s a „Pásztorleánykát". Döbrentei Gábor levéllel keresi meg s további ösztöndíjjal kecsegteti, Rudnay hercegprimás neki szánja az akkor épülő esztergomi bazilika szobrászi feladatait. Rómában ég már lába alatt a föld, minden hang hazafelé nógatja, a szive húzza, a tett vágya, a dicsőség vágya űzi és kergeti haza. Eddigi vergődéseit és eredményeit csak foglalónak tekinti: az igazi munka otthon várja, meg kell teremtenie a magyar művészetet.

Már javakorabeli férfi. Tudja, mit akar, bízik magához, csillagában; amit nem magától vár: az a körülmények kedvező alakulása. Otthon a nemzetet ébresztgeti néhány lelkes iró, Kazinczy és társai. Ferenczyt nagy diadallal fogadják. Ettől fogva művészi pályája végéig az írók társaságában él Ferenczy; Kazinczy, Döbrentei, majd Vörösmarty és Fáy András lesznek a barátai. Tanul tőlük, míveltségét, amelyet egymaga szerzett, segitségükkel megalapozza és megbővíti. Alig érkezik haza, márványkeresésre indul. Keresi művei anyagát. Csodálni való szívóssággal tölt el két esztendőt kereséssel, csalódással, sokszor kétségbeeséssel, de akarata állja a próbát s nem nyugszik, a mig föl nem födözi a ruszkabányai márványbányákat. A hogy nem ötletszerűen indult legelsőbb is az anyaga felkutatására, azonképp tudatosan fog munkaterve második részének megvalósításába is: jeles kortársai, kiváló hazafiak, írók és tudósok képmásainak megmintázásába. Közben megrendelésre készít síremlékeket és szoborképmásokat, s ezzel keresi kenyerét. 1839 már az idő. Ferenczy feje fölött meggyültek az évek, közeledik az ötvenhez. Ekkor veszi észre, hogy voltaképp minden reményében megcsalódott itthon. Művészetet akart terjeszteni, és néhány irodalmi műveltségű férfiú, néhány főúr tud csak alkotásairól, az egész értelmiség osztálya előtt holt betű még mindig a képzőművészet; művész-nemzedéket akart nevelni, és nem akad tanítványa, művész-iskolát alapítana, és az országgyülés is, a király is megtagadja terve támogatását; egész életet betöltő nagy feladatnak képzelte a kiváló magyarok szoborképcsarnokának megalkotását, s deresedő fővel arra ébred, hogy igazán nagyot, ami egybefoglalná életét és méltón zárná le azt, nem cselekedett még; végre, hogy pártfogói, megrendelői elhalnak s a jólét helyett bezörget ajtaján a szükség. Barátai látják lelke komorodását, meg akarják menteni a művészete számára. Igy alakul ki az a terv, hogy az egész országot felszólítják, adjon alkalmat a nélkülöző művésznek élete nagy műve megalkotására. Gyüjtőíveket bocsátanak szét. A nagy összefoglaló műről van szó, a halhatatlan erőpróbáról, és hogy ez mit jelent, senki sem tudja jobban Ferenczynél. Mausoleumszerű hatalmas alkotást tervez Mátyás király emlékének megörökítésére; az épitmény tetejére a hollós király lovasszobrát, oldalaira Mátyás életét allegoriákba tömörítő domborműveket; nagyszerű gránittömeget, a melyet monumentálissá tesznek arányai, és egy dombormű-sorozatot, amelyről ránk maardt fényképfölvételei alapján is megitélhető, hogy bennök igazán maradandót, absolut

nagyot alkotott Ferenczy. Hét hosszú esztendeig viaskodott ezzel a tervével az első magyar szobrász. Sok pénzre, százezer forintra rúgott az emlék költségvetése, s a honfitársak nem adakoztak. Gyermekkorát élte akkoriban az újságirás, s már is a mai journalismus félelmetes fegyvereivel támadt a nagyszerű koncepcióra: kicsinyléssel, személybe kapaszkodó fitymálással, rosszhiszeműséggel, rágalommal, hazug ürügyekkel, a legkedvezőbb esetben: együgyű érvekkel. Minden tudatlan léhűtő ütött egyet a szobrászon, s hangos volt az ország a szörnyűködéstől, hogy Ferenczy Istvánnak százezer forint kell — kenyérre. A művész csendeseket jajdult a durva támadásokra, de el nem hagyta magát. Lázasan fogott a munkába, megrajzolta a terveket, elkészítette az emlék gipszmintáját, agg fővel megtanulta a bronzöntés technikáját és öntő-műhelyt szerelt föl, végleges méreteikben megmintázta a reliefeket, összehordta az anyagot, a rezet, a márványt s beleölte ezekbe a készületekbe egész vagyonát. Ezenközben pedig a gyűjtés eredménye alig hogy néhány ezer forint lett, az országgyülés elvetette azt az indítványt, hogy az állam hozzájárulásával készíttessék el Mátyás király szobra, a király is tagadóan válaszolt a művész felség-folyamadására. Hét esztendei munka után arra ébredt Ferenczy, hogy elől kellene kezdenie mindent: a pénzgyűjtést is, a művészetet is. Mert az idő eljárt fölötte, a közízlés elfordult a klassicismustól, a realisztikus törekvések (életrajzírója romantikusnak mondja) kerültek felül a képzőművészetben, a kortársaknak nem kellett a tógás Mátyás király, magyar ruhásat követeltek. Csakhogy a művész élete télbe fordult már. Ötvennégy éves korában ritka emberfia gondolhat megújhodásra, új tervekre, új munkákra. A halál hidege futhatott végig Ferenczyn, amikor annak tudatára jutott, hogy élete harmoniája megzavartatott, hogy az idő összecsapott feje fölött s az ő művészi alkotóereje elfogyott. Akarata, a hatalmas erejű, amely művésszé kovácsolta a lakatoslegényt, nem segíthetett már rajta. Annak már csak arra vehette hasznát, hogy megrövidítse vele a megoldás idejét. A milyen határozottan tudta élete minden percében, mi a tennivalója, ugyanolyan határozottsággal tudta, hogy reá egy valami vár csak már: el kell temetkeznie mielőbb.

A klasszikus tragédiák hősei bucsúznak el oly nyugodt elszánással, oly nemes pathosszal a naptól, amely nem fog világítani már nekik a Hadesben, a hegyektől s a tengertől, mint a hogy Ferenczy elbucsúzott a művészettől. Kihordatta háza udvarára minden becses holmiját, márványszobrait, bronzöntvényeit s a megkezdett műveket, a vázlatait. A mi közülök halandó anyagból való volt, összezúzta. Így pusztultak el legkiválóbb alkotásai, a Mátyás-szoborra szánt reliefek. A mije megmaradt, szekerekre rakatta, azzal megindult szülővárosa, Rimaszombat felé.

Testvérnénje házában morzsolt le még kilenc esztendőt. Rettenetes csalódása mélabússá tette, szomorú ember lett belőle, de lelke egyensúlya meg nem ingott. Fúrás-faragással töltötte napjait, néha hatalmába kerítette rövid időre valami hirtelen támadt lírai érzés, s ilyenkor mintázófát fogott; hétköznaponkint holmi furfangos hajógép összeszerkesztésében fáradozott. A szakadatlan munkának köszönhette, hogy kedve meg nem savanyodott a félreeső vidéki városban; emberkerülő sem lett, társaságba szivesen el-eljárt, barátait, ismerőseit megmeglátogatta, és szinte halála napjáig írta szerelmetes öcsének, a kassai esperesnek leveleit, amikben beszámolt mindenről, ami az olyan magafajta szomorú öreg ember szivét, eszét foglalkoztathatta. Amikor 1856 egy szép nyári napján lehúnyta szemét, észre sem vették a házában, hogy meghalt „Ferenczy István a' művész", a hogy büszkén szokta volt aláírni nevét hivatalos írásain.

Ennek a nemes egyéniségnek életrajza — említettük — készen van meg a művész leveleskönyvében. A hézagok kitöltése, a vonatkozások megmagyarázása s az utalások megfejtése az, ami életrajzírójára vár. Meller Simon ezt a feladatát pontosan és tudósi lelkiösmeretességgel teljesítette. Igazán nagy munkát végzett. Kisebb könyvtárra megy azoknak a könyveknek mennyisége, amiket végig kellett olvasnia, hogy megfejtsen mindent, ami Ferenczy levelein homályos s hogy pótolja azt, ami az összefüggés rovására hiányzik belőlük. El kellett mélyednie az egykorú Magyarország, Bécs, majd pedig Olaszország történetébe, az egykorú művészeti állapotok tanulmányozásába. A korrajzi háttér megvázolása általán igen sikerült. A régi Pest-Budáról megkapó képet fest, az empire-kori Rómáról is eléggé érzékelhető képet ad. Lelkiösmeretességéről a kötet minden lapja tanúskodik. Canova és Thorwaldsen művészetét működésük helyén tanulmányozta, azért is tud róluk oly helyes fogalmat adni. A kopenhágai Thorwaldsen-múzeumban még a mester munkanaplóján is végiglapozott, hogy a lehetőséghez képest megállapítsa, mi szerepe jutott egyéb segítők közt Ferenczynek Thorwaldsen műtermében. Szorgalmasan kutatott azután a Nemzeti Múzeum s az Akadémia levéltárában: sikerült is felfedeznie Ferenczynek egyéb leveleit, szintén adatokkal bővelkedőket, továbbá barátainak reá vonatkozó írásait. Igaz, hogy bizonyos irányú kutatásokat meg elmulasztott. Megemlíti, például hogy Ferenczy legkedvesebb barátja Rómában az olasz Baruzzi Cincinnato szobrász volt, aki 1889-ben halt meg mint a bolognai szépművészeti akadémia tanára. Nem valószínű-e, hogy Baruzzi följegyzései, vagy levelei közt akadnak Ferenczyre vonatkozó adatok? Viszont azonban még az egykorú magyar lapokra is kiterjedt Meller figyelme s a múlt századeleji magyar ujságirodalom szó- és mondatkészletével pompásan sikerült rekonstruálnia a kor közvéleményét.

Kár, hogy a módszert, amellyel anyagát feldolgozza, nem a legszerencsésebben választotta meg. Ferenczyt beszélteti, a hol csak teheti, s Ferenczy levélstílusát olvasni élvezet; a levelek időközeit azután a maga előadásával tölti ki, a Ferenczyn kivül történteket is ő beszéli el, közben magyaráz és birál, egy-egy hosszabb fejezet végén pedig, amelybe a művész életének egy-egy fontos korszaka szorul, összefoglalja az eseményeket és a maga véleményét. Mindez kissé mozaikszerűvé teszi a munkát, részei mesterségesen összeragasztottaknak tetszenek. A könyv kompoziciója sínyli meg leginkább a módszert. A levelek tartalmi, vagy alakbeli érdekességei magukkal

ragadják a szerzőt. Sok fölöslegest szed föl (például a bécsi kongresszus idejebeli ünnepségek bő leírása, Ferenczy kirándulása a sabin hegyek közé, annak a levélnek közlése, amelyben Ferenczy Debreczen kollégiumának felajánlja Csokonai szobrát s a reá kapott válaszok, meg magasztaló ódák, Nyáry Pál proklamációjának szó szerinti kiadása stb.), ami aránytalanságot okoz, sőt szétfeszíti terjedelmével a könyv kereteit és álutakra tereli az olvasó figyelmét. A módszerben látom annak a kompozicióbeli zürzavarnak az okát is, amely akkor válik érezhetővé, mikor a szerző a Ferenczy távollétében otthon történteket mondja el s a visszatekintő, meg azonközben is előrehaladó elbeszélés között nem tudja megtalálni az átmenetet; azért esik e helyütt sürűn ismétlésekbe és zsúfolja össze az eseményeket. A helyes módszer az lett volna, ha a szerző vagy beéri a levelek — de ez esetben valamennyi levélnek — egész terjedelemben való közlésével s pusztán a kisérő jegyzetekre, esetleg nehány összefoglaló fejezetre szorítkozik; vagy pedig önállóan írja meg a könyvet a levelek adatai alapján, de nem szövegével; megírja mint egy művészéletnek s korának monografiáját.

Hogy nem így járt el, az egyébben is megbosszulta magát. A szerzőnek meg kell küzdenie Ferenczy levelei suggestiójával s az olvasónak módja van rá, hogy magukon az adatokon próbálja ki az életrajzíró itéleteinek helyességét Igy rakódott össze bennünk a könyv elolvasása közben az a benyomás, hogy Meller nem értékelte igaz érdeme szerint Ferenczyt. Sem az embert, sem a művészt. Nemcsak, hogy nem hangsúlyozta sehol, milyen kiváló egyéniség volt ez a kemény akaratú, haláláig következetes és tudatos férfi, de sőt sokszor vállveregetően beszél róla. Kicsinyli például művelődési képességét, holott levelei arról tanúskodnak, hogy Ferenczy művelt ember volt, aki vágyott műveltsége fejlesztésére és fejlesztette is azt tanulással, szorgalmas olvasással, művelt férfiak társaságában. Kicsinylés van abban is, mikor a szerző fellengzőnek, meg dagályosnak jellemzi Ferenczy stílusát Óh nem! Arról a természetes pathoszról lehet csak szó, amely csakugyan megvolt Ferenczy egyéniségében, de a mely a szivéből fakadt és nemes gesztusokban fejeződött ki. Thorwaldsenre panaszkodik egyik római levelében, az emberek irigységét, rágalmait emlegeti s megjárt nehéz pályájára visszanézve, felfohászkodik: „Igy jár az, a ki téli reggel útra indul; az éjjeli havat kell annak törni és fuvatagokkal küzködni, nem volt senki előttem, nem látok senkit mellettem, utánam is keveseket vagy talán őket észre nem veszem; tégedet ismét egyedül kérlek, légy énnekem hazámfia, barátom, testvérem, te légy nékem mindenem, óh egyetlenegy Józsefi* nevem." Aki így tudott írni, az nem volt kontár a levélírás művészetében. És ehhez hasonló mutatókkal oldalakat tölthetnék meg.

A szobrászt jobban megbecsüli Ferenczyben Meller, de még sem értéke szerint. Bár fényképfelvételek alapján vagyunk kénytelenek itélkezni, Ferenczy művészetét jóval értékesebbnek látjuk, mint életrajzírója. Meglepő a fejlődése kivált a Mátyás-szobor reliefjeiben; az a dombormű-részlet például, amely Hunyady Lászlót ábrázolja atyja sírhalmán, szinte modern már formai felfogásban és érzésben. Ferenczy egyes szoborműveiről különben feltünő szűkszavúan nyilatkozik a szerző, részletesebb jellemzésüket meg sem kisérti, elsiklik fölöttük, vagy általános itéletet mond róluk. Ferenczy szobrászi egyéniségéről, művészete mineműségéről azért nem kap kellő képet az olvasó.

De még így is igen értékes könyv a Melleré. Aki végigolvasta, hálával gondol szerzőjére, fáradhatatlan buzgóságára, lelkiismeretességére és ízlésére. Typografiai alkotásnak is kiváló a könyv; a képeit szerencsésen válogatta össze Meller és izlésesen rendezte el a szövegben.

ELEK ARTÚR.

A NÖVÉNYVILÁG ÉS AZ EMBER. Művelődéstörténeti tanulmányok. Írta Szutórisz Frigyes. Budapest, 1905. Szerző szeretettel ölelte fel ezen művében a növényvilág nagy birodalmát. S amint a címe mutatja, felölelte azt úgy, hogy annak főleg az emberhez való viszonyára fektette a fősúlyt. Munkájában méltatja a növényeknek fontosságát az ember táplálkozásában, azoknak gyógyító erejében, fejtegeti szerepüket a mithologiában, közéletben, költészetben és a művészetben. Úgy tudom, hogy könyve természetrajzi oldalról szakszerűleg már volt ismertetve; s úgy emlékszem, hogy több-kevesebb elismerésben is találkozott a nagy anyag önálló kiválogatása, csoportosítása s a gyakorlatibb tudnivalók kiemelése szempontjából. Ezt az ismertetést nálamnál hivatottabbak teljesitették. Én csak a növényeknek a művészetben való szereplésére vonatkozó részre (526—563. lapokon) terjeszkedem ki.

Művében kezdi az India művészetében látható legősibb növényi ékítményekkel, amelyek — úgyszólván — kizárólag szent növényekből kerültek elő. A hinduk szent növényei közül a lótosz, a pálma, a bodhifa, a jázmin, a mangófa stb. bőséges alkalmazást talált a művészetben. Pár sorban röviden jellemzi Khina és Japán virágdiszítményeit, amelyeket (főleg Japánban) a hamisitatlan természet szolgáltatott a művészetnek. Az egyiptomi művészetben méltatja a lotosz, a papirusz-sás és a datolyapálma művészeti alkalmazását. A pálmadisz, vagy palmetta a többi növénydísszel kombinálva a legváltozatosabb összetett palmetták szerkezetére vezetett. Jellemző volt a lótosznak, papirusznak, pálmafának és a nádnak az egyiptomi templomokon és sziklasirokon oszlopként való alkalmazása.

Elmondja, hogy Egyiptom növényi díszítményei milyen hatással voltak Asszíria, Perzsia, Palesztina, egész Elő-Ázsia növényi ornamentikájára. Átmegy a főniciaiak és zsidók növénydiszítményeire. Röviden jelzi, hogy az egyiptomi hatás kiterjedt a görög művészetre is. A görög művészetnél szól az akantuszról, a palmettáról, a kontyvirágról, a szőllőről, a levélsorról és a levélfüzérről. Néhány sorban megemlékezik a római művészetben dívott fesztonról és koszorúkötésről. A keresztény művészetben gyakran szereplő ornamentum a szőllő és a liliom, a rózsa, a gránátalma, a pálmafa és a citromfa. A régi népeknél, sőt a kereszténységnél is a növényzetnek

* Ferenczy Józsefnek írta, a testvéröccsének.

SET ELŐTT.

A SOROZÓ BIZOTTSÁG AZ UTCZÁN.

A ÉRKEZETT TARTALÉKOSOK A LONDON SZÁLLÓ ELŐTT, A MÁRIA LUIZA BOULEVARDON.

KÉT ELHAGYOTT MOHAMEDÁNUS.

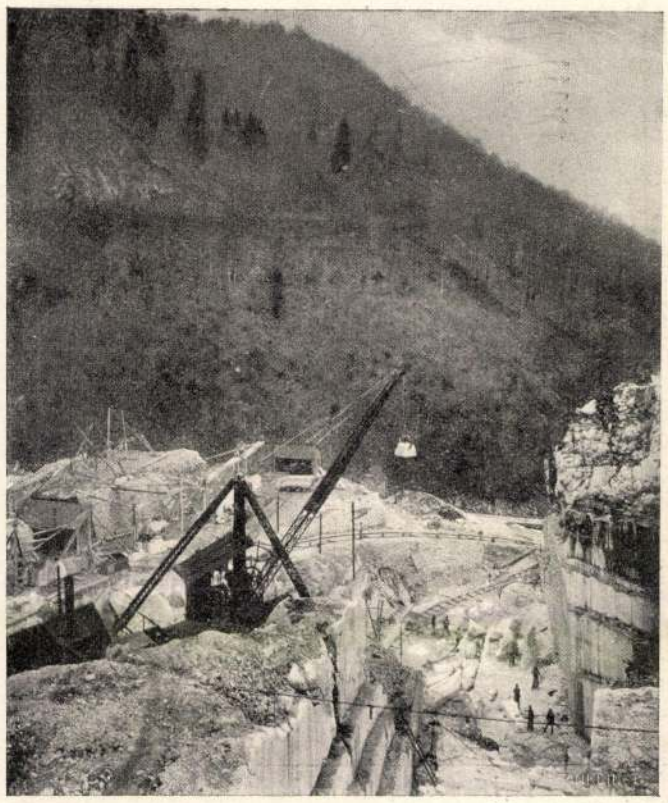

A MÁRVÁNYBÁNYA FERENCZY ÁLTAL MŰVELNI KEZDETT RÉSZE.

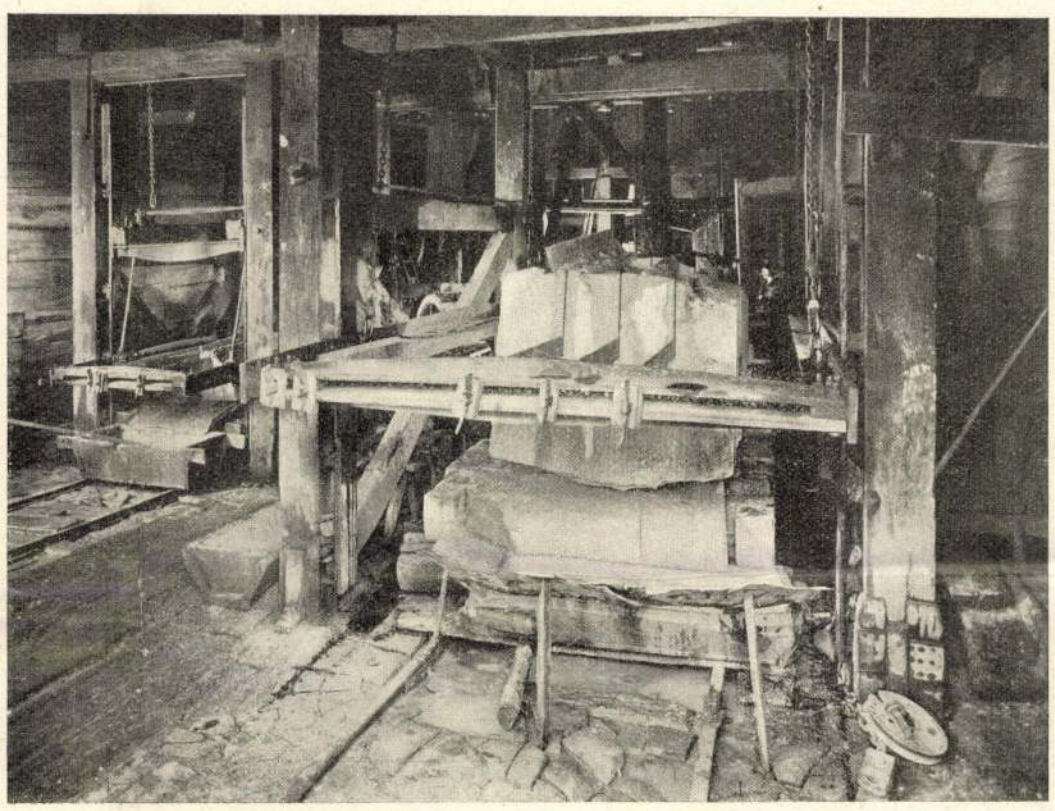

MÁRVÁNYVÁGÓ GŐZFŰRÉSZ.

FERENCZY ISTVÁN SZOBRÁSZ EMLÉKE RUSKICZABÁNYÁN.

Az első magyar úttörő szobrásznak Ferenczy Istvánnak a közel jövőben impozáns emléket készülnek állítani a Krassó-Szörény megyei Ruskiczabányán. Vaszari László mintája után.

Ferenczy úgy érezte, hogy igazi magyar szobrászatot csak magyar anyaggal lehet teremteni. Nem elégedett meg tehát azzal, hogy magyar szellemben mintázzon, tanítványokat neveljen és a modelleket azután kifaragás végett leküldje Carrarába, hanem magyar márványt keresett.

Bejárta az országot, kutatott Erdélyben, különösen Láposon a gróf Esterházy Dániel birtokán, majd Bogsánban, azután Lunkányon járt, azonban a talált fehér márvány mintái nem elégítették ki. Lunkányon megismerkedett Hoffmann Zachariás vasbányászszal, a ki a ruskiczai vasműveket alapította. Ferenczy átment a közeli Ruskiczára, hol végre érdemesnek tartotta a márványfejtést azonnal megkezdeni. Az eredmény kedvező volt és igaz magyar lelkével már a jövő magyar Carrarát látta szemei előtt. A fejtett kövekből egy pár mellszobrot és kisebb szobrocskát faragott. Aránylag csekély anyagi forrásai azonban ezen költséges munkák alatt hamar kiapadtak. Reményei megvalósítása czéljából felsietett Budapestre, hogy magyar márványból készült szobrait bemutassa. Az elismerés munkássága iránt azonban nem volt olyan, minőt ő várt volna. Ez végtelenül elkeserítette Ferenczyt, abbahagyta munkásságát s végleg visszavonult. Ferenczy kortársának Vörösmartynak fölszólalása is visszhang nélkül maradt. Mégis, s csak több mint ötven év mulva kezdte meg újból a félbenhagyott márványkutatási munkát Bibel János építész ezelőtt mintegy 30 évvel. De most is csak lassan, lépésről-lépésre lehetett haladni, mert a magyar anyag iránt hiányzott a bizalom. Tengődött ez a nagyszerű márványbánya mindaddig, míg végre Alpár Ignácz és Hauszmann Alajos építőművészeink oltalmukba nem vették és annak utat nem törtek.

Még inkább felköltötte az érdeklődést később boldogult Erzsébet királynénak egyik fasori szanatóriumban tett látogatása, a midőn az otteni ruskiczai márványból készült lépcsőt különös érdeklődéssel szemlélte s az őt kisérő orvostanárnak kijelentette: «Magam is szándékozom legközelebb egy villát építeni és akkor én is ezen szép márványból fogom a lépcsőt készíttetni».

Ezen előzmények után vált csak lehetségessé azután a ruskiczai bánya nagymérvű feltárása és berendezése.

Ma már 300 lóerő hajtja a munkagépeket és számos külföldi szakember járt már ott a mintaszerűnek elismert s páratlan berendezésű bánya megtekintése végett.

A bányában fehér és világos rózsaszinű — a hússzint megközelitő — márványt fejtenek. melyhez hasonlót eddig még sehol másutt a világon nem találtak. Az anyag ezenkívül teljesen fagyálló és kitünően megmunkálható.

Midőn erről szobrászművészeink meggyőződtek, a kik közül sokan Ferenczy nyomain haladva a magyar művészet részére magyar anyagot kerestek, Stróbl Alajos szobrásztanár kezdeményezésére kezdték ezt is felkarolni. Így Zala György az Andrássy-szobor talapzatára használta, majd maga Stróbl gróf Széchenyi István, Arany János és Mechwart András szobrainál, Margó Ede pedig Dankó Pista zeneköltő szobránál.

Ma már Amerikába is szállítják a Ferenczy-féle márványt és Bécsbe is szállítottak mintegy tizenkét vaggonnal az ottani Wiener Bank-Verein palota építéséhez. *Markó Miklós.*

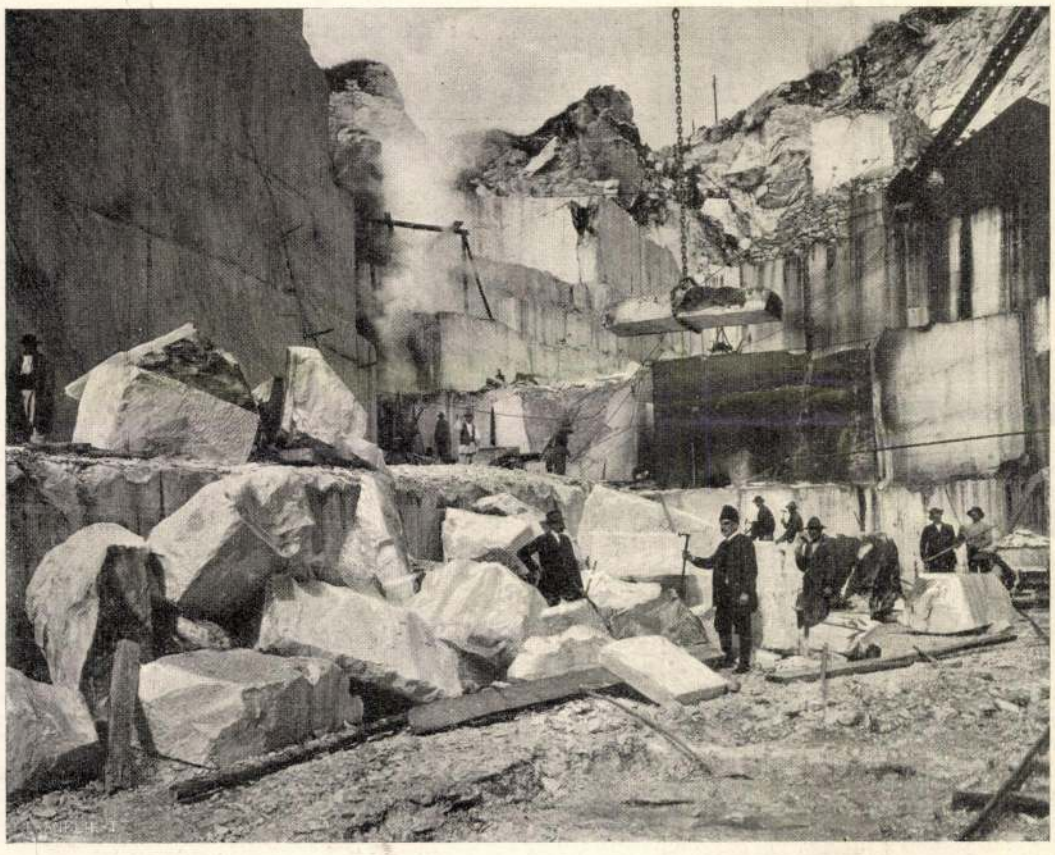

A MÁRVÁNYTÖMBÖK OSZTÁLYOZÁSA.

A RUSKICZABÁNYAI MÁRVÁNYBÁNYÁBÓL.

MÁRVÁNYTÖMBÖK SZÁLLÍTÁSA EMELŐ-DARUVAL A RUSKICZABÁNYAI MÁRVÁNYBÁNYÁBAN.

PÉTER ÉS VENDI.

Regény. — Irta **J. M. Barrie.**

(Folytatás.)

VIII. A hableányok lagúnája.

Ha behunyod a szemedet és szerencséd van, akkor néha láthatsz egy alaktalan halvány szinű tó-félét, a mely a sötétségben függ. Aztán ha szorosabban hunyod be a szemedet, a tó elkezd formát ölteni és a szinei olyan élénkek lesznek, hogy ha még jobban behunyod a szemedet, lángba borul az egész. De mielőtt lángba borulna, megláthatod a lagúnát. Csak ilymódon láthatod meg, egy gyönyörűséges pillanatra, ha a szárazföldön vagy. Ha még egy pillanatig láthatnád, akkor szemedbe tűnnék a víz hullámzása és hallanád a hableányok énekét.

A gyermekek gyakran töltöttek egész délutánokat ezen a lagúnán, az idő legnagyobb részében uszkálva vagy lubiczkolva, a hableányok játékait játszva a vizben stb. Ebből nem kell azt következtetni, hogy a hableányok baráti viszonyban voltak velük. Sőt ellenkezőleg, egyike Vendi legállandóbb keserűségeinek az volt, hogy az egész idő alatt, a mig a szigeten volt, nem kapott tőlük egyetlen kedves szót sem. Ha halkan odalopózott a víz széléhez, csapatszámra láthatta őket, a mint hanyagul fésülik a hajukat. Vigyázva oda is úszhatott hozzájuk vagy egy ölnyire, de ha meglátták, lebuktak, néha meg is csapkodták a farkukkal, nem véletlenségből, hanem szándékosan.

A fiúkkal is valamennyivel ugyanígy bántak, kivéve természetesen Pétert, a ki néha elbeszélgetett velük és ráült a farkukra, ha szemtelenek kezdtek lenni. Szerzett tőlük egy fésüt is és odaadta Vendinek.

A legkisértetiesebb holdforduláskor látni őket, a mikor sajátságos vonító hangokat hallatnak, de a lagúna ilyenkor halandók számára veszedelmes és addig az estéig, a melyről most beszélni fogunk, Vendi egyszer sem látta a lagúnát holdvilágnál, nem annyira azért, mintha félt volna, mert hiszen Péter elkisérte, hanem mert szigorú szabályt hozott be, hogy este hétkor mindenkinek ágyban kell lenni. Mindazáltal gyakran járt a lagúnán eső utáni napfényes napokon, mikor a hableányok rendkivüli nagy számban jönnek fel játszani a vizbuborékokkal. A sokszinű buborékokat, melyek olyanok, mintha szivárványból volnának csinálva, feldobálják a levegőbe, mint a labdát, nekiröpitik vidáman egymásnak a farkukkal, a mig szét nem pattannak. A kapuk a szivárvány két végében vannak és csak a kapuvédőknek szabad kézzel hozzányúlni a buborékokhoz. Néha százszámra játszanak a hableányok a lagúnában és ez nagyon kedves látvány.

De a mint a gyerekek is részt akartak venni a játékban, abban a pillanatban magukra maradtak, mert a hableányok eltűntek. Okunk van azonban azt hinni, hogy titokban lesték a betolakodókat és nem rösseltek néha egy-egy ötletet átvenni tőlük, mert például János kitalálta egy új módját, hogy lehet a buborékokat elrúgni, a fejével a keze helyett és a hableánykapusok is elfogadták ezt az új módszert. Ez az egyetlen nyom, a melyet János maga után hagyott Nincsországban.

Kedves dolog volt látni, mikor a gyerekek a sziklán pihentek fél órát délebéd után. Vendi kivánta ezt és igazi pihenésnek kellett lenni még akkor is, — ha az ebéd csak képzelt volt. Kifeküdtek a napra, a testük csak úgy csillogott, Vendi pedig leült melléjük és fontos arczot csinált.

Egy ily napon együtt voltak a Szökevényekszikláján, a hol a hableányok legjobban szerettek játszani. A szikla nem volt nagyobb, mint az ő nagy ágyuk a földalatti házban, de hát ők tudták, hogy kell megférni szűk helyen. Szunnyadoztak, vagy legalább behúnyt szemmel hevertek és időnkint megcsipkedték egymást, mikor Vendi nem nézett oda. Vendi nagyon el volt foglalva a varrásával.

Mialatt ő varrogatott, a lagúnán változás állott be. Apró hullámok reszkettek a viz felületén végig, a nap eltűnt és árnyékok lopóztak át a vizen, hűvös lett. Vendi nem látta a czérnát befűzni a tűbe, és mikor föltekintett, a lagúna, mely az imént még olyan nevető, vidám hely volt, félelmetesnek és barátságtalannak tűnt fel.

Tudta, ez nem attól van, hogy beesteledett, hanem hogy valami nagyon sötét dolog közeledik. Nem, még ennél is roszabb. Még nem jött, hanem elküldte azt a borzongást a vízre annak jeléül, hogy jön. Mi az vajjon?

Vendi agyában feltorlódott mindaz a mese, a miket a Szökevények-sziklájáról hallott. Azért hivták így a sziklát, mert a gonosz kapitányok itt tették ki a matrózokat és hagyták őket elpusztulni. Ha jön a dagály, megfulladnak, mert ilyenkor a szikla viz alá merül.

Vendinek természetesen azonnal föl kellett volna kelteni a gyerekeket, nemcsak a miatt az ismeretlen dolog miatt, a mi feléjük settenkedik, hanem azért is, mert a szikla hűvös lett és nem volt már tanácsos rajta feküdni. Vendi azonban még fiatal anya volt és nem tudta ezt; ő azt hitte, szorosan ragaszkodni kell a szokáshoz; félórai pihenés délebéd után. Így tehát bár rájött a félelem és szeretett volna férfihangot hallani, nem akarta őket felébreszteni. Még a mikor evezőcsapásokat hallott, akkor is, bár a félelemtől a torkában érezte a szivét, nem költötte fel a fiúkat. Ott állott fölöttük, hadd aludják ki magukat. Nem volt ez vitézi dolog Venditől?

Jó volt a fiúknak, hogy volt köztük egy, a ki még álmában is meg tudta szimatolni a ve-

szedelmet. Péter felugrott, egyszerre felédredve és egy figyelmeztető kiáltással fölriasztotta a többieket is.

Mozdulatlanul állt, egyik kezét a füléhez tartva.

— A kalózok! — kiáltotta. A többiek közelebb jöttek hozzá. Különös mosoly játszott az arczán. Vendi látta ezt és megrázkódott. A míg ez a mosoly az arczán volt, senki se mert szólni hozzá, nem volt egyéb tennivalójuk, mint készen állni, hogy engedelmeskedjenek. A parancs élesen és határozottan hangzott.

— Lebukni!

A lábak kalimpáltak a levegőben és a lagúna máris elhagyottnak látszott. A Szökevények-sziklája magában állott a vizben, mintha maga is szökevény volna.

A csónak közelebb jött. A kalózok csónakja volt, hárman ültek benne: Szmi és Sztárki, a harmadik egy fogoly volt, még pedig nem más, mint Tigris Lili. Keze és könyöke meg volt kötözve s jól tudta, mi lesz a sorsa. Ott fogják hagyni a sziklán, hogy elpusztuljon, — olyan halál, mely az ő fajtájából valónak rettenetesebb, mint a tűzhalál vagy a kínhalál, mert a törzs könyvében nincsen megirva, hogy van-e út a vizen át a boldog vadászmezőkre. Lili arcza mégis közömbös volt; főnöknek a lánya, úgy is kell meghalnia, mint főnök lányának.

Elcsipték, mikor késsel a szájában settenkedett a kalózok hajója körül. A hajón nem volt őrség, mert Huk szeretett azzal dicsekedni, hogy az ő nevének hire megvédi a hajót egy mérföldnyi területben.

A sötétségben, melyet magukkal hoztak, a kalózok csak akkor látták meg a sziklát, mikor nekiütődtek.

— Hopp, te ficzkó — kiáltott Szmi úr hangja — itt a szikla. Most hát hozzá kell kötöznünk a rézbőrüt és itt hagyni, hogy fulladjon bele.

Egy brutális pillanat műve volt kitenni a boldogtalan leányt a sziklára. Lili sokkal büszkébb volt, semhogy hiábavaló ellenállást tanusított volna.

Egész közel a sziklához, de láthatatlanul, két fej bukdácsolt ki s be a vizben, Péteré és Vendié. Vendi sirt, mert ez volt az első tragédia, melyet látott. Péter sok tragédiát látott már, de elfelejtette őket mind. Kevésbbé búsult Tigris Lili miatt, mint Vendi; őt az boszantotta, hogy ketten vannak egy ellen és el volt szánva, hogy megmenti. Könnyű módja lett volna ennek, ha megvárja, míg a kalózok eltávoznak, de ő sohasem választotta a könnyű utat.

Székely Aladár fölvétele.

EVVA LAJOS (1851–1912.)

Nem volt olyan dolog. a mit meg ne tudott volna csinálni. Most a Huk hangját utánozta.

— Itt vagytok, ficzkók! — kiáltott.

— A kapitány! — mondták a kalózok, s meglepetve néztek össze.

— Úszva jön felénk — mondta Sztárki, mikor hasztalanul néztek körül, hogy merre van.

— Kiteszszük a rézbőrüt a sziklára — kiáltott oda Szmi.

— Bocsássátok szabadon — szólt a meglepő válasz.

— Szabadon?

— Igen, vágjátok el a kötelékeit és ereszszétek el.

— De kapitány . . .

— Hallottátok! Azonnal! — kiáltott Péter. — Különben belétek akasztom a horgomat!

— Furcsa dolog! — hebegte Szmi.

— Jobb lesz, ha megteszszük, a mit a kapitány parancsol — mondta Sztárki ijedten.

— Igen, igen — mondta Szmi és elvágta Tigris Lili kötelékeit. A leány egy pillanat alatt mint az angolna siklott Sztárki lába közt a vizbe.

Vendi természetesen nagyon fellelkesült Péter ügyességén, de tudta azt is, hogy ő maga is fel fog lelkesülni és elkárogja magát, a miről a kalózok megismerik. Ezért rátette a kezét Péter szájára. De ekkor már ismét felhangzott Huk hangja:

— Csónak vigyázz!

És most nem Péter mondta ezt.

Péter épen károgni akart, de e helyett meglepetve fintorodott el az arcza.

— Csónak, vigyázz! — hallatszott újra Huk kiáltása.

Most már Vendi megértette. Az igazi Huk ott volt a vizben.

Úszva közeledett a csónak felé, a kalózai világosságot gyujtottak, hogy el ne tévedjen. Hamar odaért hozzájuk. A lámpás világánál Vendi látta, a mint a horga megragadja a csónak oldalát, látta gonosz szikár arczát, a mint csurom vizesen kiemelkedett a vizből. Vendi elkezdett remegni és jobb szeretett volna elúszni onnan, de Péter nem akart elmozdulni. Ő szeretett az életével játszani és tele volt fenhéjázással.

— Nem vagyok én csodagyerek? Csodagyerek vagyok! — suttogta Vendinek s ez bár szintén ezt gondolta, örült, hogy a szavait nem hallja rajta kivül más.

Péter intett neki, hogy hallgasson.

A két kalóz nagyon kiváncsi volt, hogy mi hozta oda a kapitányt hozzájuk, de ő leült a csónakba, fejét rátámasztva a horgára, mély melancholiában.

— Kapitány, minden rendben van? — kérdezték a kalózok félénken, de Huk csak tompa nyögéssel felelt.

— Sóhajtozik — mondta Szmi.

— Még egyet sóhajt — mondta Sztárki.

— Harmadszor is sóhajt — mondta Szmi.

— Mi baj, kapitány?

Végre megszólalt a kapitány szenvedélyesen.

— Vége mindennek — kiáltotta. — Azok a fiúk anyára tettek szert.

Vendi akárhogy meg volt ijedve, a keble dagadozott a büszkeségtől.

— Oh, szerencsétlen nap! — kiáltott Sztárki.

— Mi az, hogy anya? — kérdezte a tudatlan Szmi.

Vendi ezen annyira meglepődött, hogy önkénytelenül felkiáltott:

— Nem tudja, mi az, hogy anya!

Erre már azt érezte, hogy ha lehetne játékkalóza, Szmit választaná annak.

Péter a viz alá nyomta Vendit, mert Huk felkapta a fejét és felkiáltott:

— Mi volt ez?

— Nem hallottam semmit — szólt Sztárki fölemelve a lámpást a viz fölé és a mint a kalózok körülnéztek, különös látvány tárult eléjük. A fészek, a melyről már szóltam, ott úszott a lagúnán és rajta ült a Nincsmadár.

Éva (Fedák Sári).

Pipsy (Medgyaszay) és Dagobert (Rátkai).

Flairbert (Király) és Éva (Fedák).

AZ «ÉVA» LEHÁR FERENCZ OPERETTJE A KIRÁLYSZINHÁZBAN. — Jelfy Gyula fölvételei

LÁNCZ SÁNDOR

KÉPZŐMŰVÉSZETI KRÓNIKA

A tárlatok igazán nagy bősége kínált ezúttal anyagot a krónikás számára. Három olyan volt, mely szélesebb áttekintést vagy sok új jelenséget kínált, az egyik a Nemzeti Galériában megrendezett Mai magyar grafika és kisplasztika, a másik a pécsi V. Kisplasztikai Biennálé; s ezek mellé kívánkozott egy rendhagyó tárlat is, a hatvani múzeumé, ahol magyar grafikusok és festők egy csoportjának – köztük néhány pécsinek – a fotó új lehetőségeit kereső tevékenységéről kaptam képet. Ezek egy sor érdekes kérdést vetettek fel: igazán nem lehet panaszunk mostanában arra – amiről olyan sokat beszéltünk vagy másfél évtizede –, hogy a magyar művészet langyos pocsolya, nem mozdul helyéből, „nem ad munkát" a kortárs művészettel foglalkozó művészettörténészeknek.

A magyar művészet gyors fejlődése során alig tíz esztendő alatt rohammal vette be az egyetemes művészet „hadállásait". Anno 1962 még arról beszéltünk, hogy a festészet és grafika világa nem haladt túl a posztimpresszionizmus kérdéskörén, amely nem más, mint az impresszionizmusé; mint ezt Fülep Lajos 1923-ban írt tanulmányában kifejtette: „... az impresszionizmus után (s ellene) következő művészet szélsőkig felszabadítja az Én tevékenységét, de itt is csak kiderül, hogy ez magában nem elég, akármilyen korlátlan és határtalan is... Az új forma-akarat elsősorban reakció az impresszionizmus ellen, de *amin megvalósul*, még az impresszionizmus szubsztanciája". Anno 1976 a kép alapvetően módosult. Az impresszionista és posztimpresszionista módszerek – a futurizmustól az expresszionizmusig és a szürrealizmusig – a természettel ilyen vagy olyan kapcsolatban, de mindig tőle elkülönülten alkottak. Napjaink alkotóinak egy része önmagát a természet helyébe kívánja állítani, s az ember, mint vele egyenrangú, alá nem vetett hoz létre alkotásokat; mintha a természet évmilliós evolúciós és revolúciós folyamatait néhány órába vagy percbe sűrítve, helyette, vagy éppen ellenére kívánna teremteni. Ebből fakad, hogy majdnem mindig jelen van a „negyedik dimenzió", az idő „ábrázolásának", a képzőművészeti alkotásba való bekapcsolásának a problémája. Ez eddig is szinte mindig ott rejtőzött a képzőművészeti alkotásokban, még az építészet látszólagos statikusságában is (a befogadást jelentő termékeny pillanatban), de még talán soha ennyire központi, „kihegyezett" módon nem jelent meg, mint napjainkban.

Ez az alkotói magatartás látszólag csupán formai kérdéseket érint, hiszen az e nembeli alkotások egy megújult formavilág képét öltötték – mégis, amikor a művész, mint demiurgosz jelenik meg, egy új magatartás képviselője is. Ez a magatartás igen sokféle arculatot mutat. A természettel való „egyenrangúság" érzetét leginkább azokban az alkotásokban, amelyek a természetben nem létező, abból elvont formai elemekből épülnek: pontból, vonalból, s az ezekből konstruált geometrikus testekből. A beidegződöttségektől lassan mozduló látás- és ítéletmódunk nem egyszer hajlamos e művekben semmitmondást, sőt nem egy esetben éppen világunkkal ellenséges szemlélet megnyilatkozását látni, minthogy a keletkezett művek nem „tükrözik" világunkat a megszokott – elsősorban az irodalomra épülő esztétika kategóriáinak megfelelő – módon. Kétségtelen, hogy e művekben lényeg és jelenség dialektikájának szokatlan megnyilvánulásairól van szó, ahol a jelenség nem mindig a lényegnek azt az arculatát tárja fel, amit mi óhajtanánk; arról nem is szólva, hogy kétségtelenül a szubjektum túltengésének – nem is mindig rokonszenves módon kifejezésre jutó eluralkodásának – eseteiről is szó van nem egy ízben.

meg ... A technikai kivitel tökéletességének megítélése lényegében esztétikai ítélet." (Franz Boas: Népek, nyelvek, kultúrák. Válogatott írások. Gondolat, 1975. 132.) Boasnál persze gyönyörű petitio principit rejt ez a megállapítás: esztétikai ítéletről ugyanis csak ott és akkor beszélhetünk, ha az tudatos, gondolatilag és, à fortiori, nyelvileg megformált: ennyiben Boas is – akárcsak Francastel – csupán öntudatlanul belevetítik az eredeti instrumentális szituációhoz is társuló, de mellékes kommunikációs mozzanatba (a kész tárgyat a szomszédok, törzs- vagy falubeliek megszemlélték, kipróbálták, mustrálták és véleményezték) saját kommunikációs szituációjuk modelljét és annak gondolati következményeit: az esztétikainak mai konvencióját.

Ahhoz azonban, hogy Boas ilyet leírhasson, elgondolhasson, mégiscsak inkább a design – bármily bátortalan és kezdetleges – megjelenésére és teoretikus hirdetésére volt szükség, mintsem az avantgarde-nak a primitív művészet iránti lelkesedésére, amely mint jeleztem, inkább a saját tradíciórendszeréhez képest eredetit vélte fölfedezni benne, s nem az instrumentális értékeket, inkább a polgári értelemben vett esztétikumot látta bele, hogysem a funkciót, technikai kiválóságot méltányolta volna. Anélkül, hogy az avantgarde közvetett ösztönző szerepét kétségbe vonnám, én ebben a vonatkozásban nem a grand art jelentőségét hangsúlyoznám, hanem a Bauhausét. Tehát nem Matisse és Braque, hanem Gropius és Moholy-Nagy egyengette a népművészetnek azt a szélesen értelmezett, az eszköztárgyat és a jeltárgyat egyaránt esztétikai érték pozíciójába emelő s a kettő szerves egységét felismerő szemléletét, amelyik napjainkra érett társadalmi jelenséggé is, tudományos problémává is.

A népművészeti tárgy – de az egyszerű paraszti használati tárgy is – a designtárgynak a rokona. Ez a rokonság itt pusztán elméletinek látszik; joggal, hiszen történeti kapcsolatukról nem beszéltünk. Ilyen közvetlen vonatkozásban nem is beszélhetünk: itt csak párhuzamról, nem szerves kapcsolatról van szó. Nagyobb összefüggésben, az emberi gondolatnak a „longue durée" típusú változásaiban felfogva a két jelenséget, azt kell mondanunk, hogy a valódi történelmi kapcsolat is van a kettő között: a design-törekvések ma az ember és tárgyvilága, tárgyi környezete olyan optimális, kiegyensúlyozott, az adottságok közt harmóniát megvalósító megoldásait keresik, amiket a maga idejében és körülményei között a paraszti tárgyformálás létrehozott: az embertől elidegenült tárgy humanizálását a mértéktartó s a tárgy eszközjellegét nem tagadó formálással, s amit az iparművészet (és a művészi kézművesség) a tárgy túlhumanizálásával éppen azért nem tudott – legfeljebb kivételesen – megtalálni, mert művelői számára a humánum szűk és történetileg már előregedett vagy terméketlenné vált rétegek eszméit jelentette, „örök" emberivé abszolutizálva, a megrendelő, illetve a piac kényszerében.

(Németh Lajos és Miklós Pál írása előadásként hangzott el a Magyar Néprajzi Társaság pécsi vándorgyűlésén, 1976 szeptemberében.)

A művek másik része nem „szakított" a természettel, hanem az ábrázolásmód különféle eszközeit variálja. Egyesek a szürrealizmus „önkényes" képalkotó módszerét továbbépítve, arra támaszkodva, abból lépve tovább, az elemek látszólag önkényes csoportosításával tudatunk, gondolkodásmódunk és élményeink szerint egymástól idegen tárgyak váratlan asszociálásával létrehozott új realitással mondják el többnyire etikai jellegű problémáikat. Ebben a módszerben nagy szerepet kapott a történelmi beidegződöttségek, sztereotípiák elleni fellépés; ennyiben analóg az előző magatartással. Mások az „új tárgyiasság" hűen leképező, vonalas, kemény kifejezésmódját alkalmazzák, nem egy ízben a film szeriális kifejezésmódjával párosítják: a valóság töredékeinek kiválasztásával, bemutatásával, új kontextusba ágyazásával fejezik ki magukat. Ezek az alkotók is többnyire a morál síkján maradnak, általában a negatív jelenségeket célozva meg, a jobbítás szándékát hordozva.

•

Az alkotói módszerek számbavétele után térjünk rá az egyes alkotók munkásságára. A Magyar Nemzeti Galéria kiállítása Ferenczy István és Zichy Mihály emlékének kívánt hódolni a tárlattal, anélkül azonban, hogy szigorúan megkötötték volna a művek témáját. „Az első magyar szobrásznak", „hazai szobrászművészetünk megteremtőjének" és a romantikus magyar piktúra, de elsősorban grafika mesterének párosítása meglehetősen mesterkéltnek hat első pillantásra: szerencsére, ez nem bizonyult többnek alkalomnál. Ez a tárlat széles történeti összefüggésében mutatta be a kortárs magyar grafikát. A hagyományőrző-teremtő mesterektől a főiskolát éppen elhagyó fiatalokig áttekint, s a rendezés jóvoltából bizonyos fokig rendszerez is. A mesterek, akik átvették és továbbadták a mesterség fogásait, műveikkel indítják a kiállítást: Varga Nándor Lajos vonalperspektívára épülő tollrajzai, Barcsay Jenő tömeget megjelenítő, teret reveláló alkotásai, Szalay Lajos a vonal tér-teremtő hatására épülő tus-kompozíciói, Szabó Vladimir mesei hangulatot idéző színes ceruzarajzai, Tóth Menyhért kontúrvonallal határolt nagy tömbökre épülő groteszk figurái, Hincz Gyula nyugtalan, állandóan változó, mert kereső szellemiségű, a népművészet és a néger plasztika hatását egyaránt mutató, a szürrealista rajzkultúra előadásmódját idéző rézkarcai jelzik azt a platformot, amelyből felszabadulás utáni grafikusművészetünk elindult.

E sokféle, a tér és a tömeg megjelenítésében eltérő eszközzel élő nemzedék nyomában bontakozott ki az új magyar grafika – még mindig a természet vonzásában –, amelynek első generációjából már csupán szellemével és hatásával van jelen a korán eltávozott Kondor Béla. Ez a nemzedék indulásakor eltérő impulzusokat kapott – alapélménye azonban a „más" volt: a változás, amely a mélyből emelt fel egy egész népet. Nem véletlen, hogy ebben a nemzedékben nagy hangsúlyt kapott az alföldi piktúra hagyománya, hogy az ötvenes évek végén Vásárhely körül virágzott fel először a sematizmus béklyóitól megszabadult és a poszt-nagybányaiság és az akadémizmus nyűgét lerázni kívánó fiatal magyar képzőművészet. Ennek okát több körülményben látom. Az egyik: az „ezeréves per" eldőlte e vidéken párosult leginkább egy paraszti indítékú piktúrával, Tornyai és Koszta drámai hangú festészetével, melynek olyan képviselői voltak az utódok közt, mint Kohán György és Kurucz Dezső. A másik: az az erős szellemi hatás, melyet Bartók újra felfedezett muzsikája jelentett; összes műveit a fordulat éve után első ízben 1955-ben mutatták be. Ez a zene, mely a magyar népdalon, egy ősi, évszázadokon át fennálló közösség zenei önkifejezésén alapul, a természetbe menekülés, az abban való feloldódás gondolatát is hordozza. Bartók művészete mindig közösségi talajból fakadt; gondolatvilága haladó, formája úttörően korszerű: mindez vonzerejét még csak fokozta, és segítette, hogy a fiatalok új impulzusért a természethez forduljanak, s ezen át közvetve az avval ősidők óta együtt élő parasztsághoz. S közrejátszott egy harmadik tényező is: a magyar képzőművészetnek ez a vonulata volt a legerősebb, látszott leginkább alkalmasnak a megújulásra. A látvány megújuló értelmezése így a vásárhelyi talajból indult el, annak drámai hajtásaihoz kapcso-

lódott; innen fakadt grafikánk néhány új hajtása is. Ezt vállalták akkor Csohány Kálmán, Gacs Gábor, Kajári Gyula, Keserű Ilona. Később Gacs is, Keserű is új élmények hatására más útra tértek, Csohány és Kajári azonban hűek maradtak a felvállalt gondolathoz. Míg a vásárhelyi festészet később megrekedt egy magaalkotta paraszt-mítoszon, a grafikára – a korábban általam is vallott nézettel ellentétben – ez nem állt: Kajári expresszív rajzai híven követik a paraszti élet ezerarcú mozgását; öregedés, családi élet, új benyomások, új élmények hatását a felbomló régi közösségekben, s ezt a magyar grafikában szinte egyedülálló hűséggel teszi téma és eszköz iránt egyformán: mindig a rajzszén feketéjével alkot a fehér papíron, hol simán futó, hol görcsösen megakadó, hol meg-megvonagló futásával a vonalnak, a fekete-fehér ősi kontrasztjára építve. Csohány Kálmán rézkarcai ugyanebből a világból fakadnak, s mégis gyökeresen mások: míg Kajári rajzai a drámát idézik elénk, még a megbékélés látszólag csendes állapot-tudósításaiban is, addig Csohány lírikus: a népmese ősi világából fakadt csendes világ párosul nála a természet finom megérzésével. Látszólagosan önismétlések ezek a karcok: felrepülő vagy éppen elesett madarak, egymást finoman megérintő növények, békésen lépdelő jószágok mögött baktató parasztok, vagy éppen égi lények óvatos röpte, félénk megjelenése a téma. Valójában ennél többről van szó: szimbólumokban megjelenő világ az övé, a természetből elsajátított jelek érzékeny, szinte rezgő kontúrvonalakra épített nagyszerű együttese, mely nagyon finoman, a hegedű gazdagon áradó hangjához hasonlatosan egyszólamban vall a világról, jóról és rosszról, s ahol minden dolgok mércéje az ember, az emberiség.

Más talajból nőtt ki Raszler Károly grafikai világa. A magyar mozgalmi grafikának erős expresszionista hangvétele a német – s részben az ahhoz kapcsolódó két háború közti szovjet – grafikából fakadt; de nehezen tudott megszabadulni a naturalista „leábrázolás" nyűgétől. Raszler tovább tudott lépni ebből: megőrizve annak eszmei hűségét, festői elemekkel dúsítva a vonal kifejező mozgalmasságát, a foltok feketeségéhez nem egyszer a szín gazdagságát is párosítva, jellegzetes, önálló arculatot alakított ki, mely az átlók irányába kitörő kompozíciókkal jelentkezik. Élményvilága gazdag és sokrétű: rá is erősen hatott a természet, alapélmény nála is a bartóki zene, akárcsak a szüntelen keletkezés és elmúlás, mely körülöttünk zajlik.

Raszlerrel némileg rokon – már grafikáinak expresszivitását tekintve – a Miskolcon visszavonultan élő, rendkívül szorgalmasan alkotó, de ritkán jelentkező Kunt Ernő. Az ő grafikai világa szinte egyenesen nőtt ki a századeleji német expresszionisták művészetéből: Nolde, Kirchner neve ötlik fel leghamarabb. Nagy színes, kontrasztos foltokra épülő művészete azonban lokális élményeket hordoz: az ózdi és diósgyőri mindennapok, a Bükk szépsége, legújabban a Balaton vonzása nyűgözi őt le. Ebből erednek nagyon mozgalmas színes tusrajzai, linóleum- és fametszetei, melyek mindig nagy méretűek: kifejezésmódja nem tűri a parányi léptéket.

Miskolc egyébként is jelentős műhelye a magyar grafikának. Egyik legjelentősebb – de mondhatnók azt is, hogy legrapszódikusabb, újabb és újabb hatásokat befogadó s ezen keresztül megújuló – alkotó vallja a várost otthonának: Feledy Gyula. Emlékezetesek nagyszerű rajzai: az Énekek éneke sorozata, vagy legutóbb a karancslejtői bányászok emlékére alkotott megrázó lapok. A most bemutatott Variációk anyám nyelvére újabb változás jelzői művészetében. Mellette Lenkei Zoltánnak a Szalay Lajos művészetéhez (Szalay is Miskolcról indult a harmincas években) kapcsolódó, a tiszta, vékony vonal formaképző erején alapuló tusrajzai és Lukovszky László folthatásokra épülő rézkarcai képviselik a tárlaton a műhelyt.

Kifejezésmódjában természetesen Miskolc is heterogén: Feledy új alkotásai a szürrealizmus kompozíciós eljárásából merítenek, konstruktív elemekkel párosítva. Az előbbi módszerrel a grafikusok egész sora él: kiemelkedik közülük Pásztor Gábor az ábrázolt motívumhoz fűződő gazdag asszociációs mezővel és a technikai megoldás bravúros precizitásával. A konkrét látvány mindig szimbólumot hordoz; elő-

adásmódjában pedig a rajz virtuozitása, a feketének tónusokra osztása, s így az egy színnek több színként kezelése egyénítik lapjait. Szimbólum-mezeje azonban nem szubjektív, önkényesen kialakított, hanem – mint azt Petőfiről készült lapjai, s most a Sakknovella változatai is igazolják – a kollektív tudatban, a népi és antifasiszta hagyományban gyökerezik.

Érdekes vargabetűket leírva változik-módosul Kass János művészete. Legutóbb műanyagból préselt fejek módosított változataival fejezte ki gondolatait: a változatlan alapon a változó előadásmód nem adott elég lehetőséget az árnyaltságra, szimplifikálódott kifejezésmódja, emiatt a mű és a gondolatot jelző cím gyakran nem fedte egymást. A most bemutatott Fríz a számítógép szalagra szériaszerűen applikált, alacsonyabbra és magasabbra helyezett ökölbeszorított kezekkel a modern tömeg újszerű kifejezését célozza.

S ezzel el is érkeztem a legújabb törekvésekhez. Ezek közül ezúttal nem kívánok minden egyes alkotóról szólni – erre nincs is elegendő hely – meg aztán nem is akarom magamat ismételni. A Jelenkor ez év márciusi számában a Stúdió kiállítás kapcsán jellemeztem Szabados Árpád, Szemethy Imre és Banga Ferenc művészetét: az ő művészetük e rövid idő alatt is tovább gazdagodott. Szemethy rajzain megnőttek a motívumok, Banga tollrajzain is egybeforrtak a töredék-motívumok, nagyobb, egységesebb formákká álltak össze. A fiatalok új hadáról egyébként is lesz majd még alkalom szólni: arcélük mind jellegzetesebben rajzolódik ki, s grafikánk ígéretes jövőjét rajzolják fel. Sulyok Gabriella, Farsang Sándor, a váci kiállítása óta nagyot fejlődött Kéri Imre, a konceptben kiteljesedő Swierkiewicz Róbert – Pécsett érdekes szobra is szerepelt – a legjobbak közé felnövő Tulipán László és Somogyi Győző mindannyian a magyar grafika új aranykorát ígérik. Most még csupán – régi adósságom törlesztéseképpen – kettőről kell szólnom: Sziráki Endréről és Sáros András Miklósról.

Ellentétes arculatú művészek. Sziráky Endre lapjai inkább festői-plasztikai, semmint grafikai hatásokra épülnek. A felület gazdagsága, a motívum reliefszerű előadása, a kontúrvonalak mentén jelentkező mélyedések mind ezt bizonyítják: monochrom lapjain az árnyalatok finom rendje uralkodik. A motívum elhelyezése az aranymetszés-elrendezés klasszikus elvét követi, de fogalmazása eltér minden megszokottól: tömbszerű, szinte kvázi-forma, s amorf voltát geometrikus alakzatok egyensúlyozzák a felületen. Zárt, nehezen feltáruló világ ez, mely másfél évezred előtti egyiptomi sír-sztélékkel rokon; kétségeket, belső gátlásokat fogalmaz képpé.

Sáros András Miklós sorozatai a modern assemblázsok (tárgyi- vagy anyagegyüttesek) példái: a kubista kollázsra, azaz kivágott részek összeragasztására vezethetők vissza. Ő azonban a fotót rámásolja a képre; ez az új kontextusban megőrzi ugyan eredeti értelmét is, de a sorozat olyan új kontextust hoz létre, melyben az egyes elem új értelmet is nyer. Ezt látjuk a Béke című lapon, ahol a három elem egymásra vonatkoztatottsága együttesen fejezi ki a címadó gondolatot.

•

A grafikáról adott széles tabló után csak röviden kívánok szólni a másik két kiállításról. Ezt az is indokolja, hogy a kisplasztikák bemutatója közel sem ennyire történeti jellegű. A bemutató inkább a jelen helyzetet rögzíti; s az itt jelentkező alkotók egy részére vonatkozik leginkább, amit az alkotói módszerek közül elsőként jellemeztem. Elsősorban a pécsi seregszemle pedig azt is jelzi, hogy kisplasztikánk is behozta vélt elmaradását: a kiállításnak mintegy a fele – s mindjárt hozzá is tehetjük, hogy a pécsi hírlapolvasó meglehetősen zsúfolt kiállítótermében bemutatott műveknek a színvonalasabb része – a nem ábrázoló alkotások körébe sorolható. Közös sajátságuk minden romantikának, az anyag szépségéből adódó hatásoknak az elutasítása egy tárgyiasabb, az anyag fizikai tulajdonságaira épülő, benne rejlő lehetőségeknek a kihasználása javára. S e törekvések élén – sajátos fintora a magyar viszonyoknak – életkorát meghazudtolóan legfiatalosabb művészünk, századunk második fele magyar művészetének egyik legzseniálisabb alkotó

egyénisége, Vilt Tibor áll. Munkássága a hatvanas évek közepén robbanásszerű hirtelenséggel tört ki a korábbi keretekből, s hátat fordítva a clown élet és halál közt egyensúlyozó világának, egy racionálisabb, keményebb plasztikai nyelvet munkált ki. Ezt előbb a bronz tektonikus, egymásra rakott rétegeivel végezte el, majd az üveglapok egymásra rakott áttetsző sorával; a lapok lehelletnyi elcsúsztatása, kötegesen egymáshoz simuló rendje zenei ritmus szerint rendeződik.

Az új formákat mutató alkotásokon azonban nem pusztán az új varázsa a vonzó: a plasztikai gondolat újdonsága a kifejezés adekvát erejével párosul, ami sajnos a hagyományos alkotások zöméről nem igen mondható el. Kevés olyan mű akad köztük, amely Deim Pál Triptichonjával, Farkas Ádám nagy plasztikai erővel előadott felbontott kocka-sorával, Gulyás Gyula „hámozott" kockáival, Fajó János dekoratív vagy Paizs László fantáziadús, precízen megmunkált akryl-plasztikáival állja a versenyt. Asszonyi Tamás szobrászi leleménnyel fejezte ezt ki: Éremépítő szekrénye, Lepkegyűjteménye utal a plasztikai sztereotípiáknak arra a szünetlen ismétlődésére, mely elsősorban köztéri és emlékmű szobrászatunkat jellemzi; minthogy pedig figuratív szobrászatunkat mind a mai napig ez határozta meg, ez az utalás szobrászatunk nagyobbik részére vonatkozik. Ritka az olyan erővel fogalmazott mű, mint Kő Pál nagyszerű Szárnykészítője, Rókafáraója, Kiss Nagy Andrásnak a tömegelosztás hangsúly-változásaira épülő szobrai, vagy Csúcs Ferenc finom-művű érmei: ezek ismét csak a közhelyet bizonyítják, hogy csak ott nyer a mű értelmet, ahol a kifejezést kereső gondolat és a művi lelemény egymásra talál.

*

A Hatvany Lajos-múzeum nálunk eddig szokatlan kiállításnak adott helyet: ahogy a katalógus jelöli, a fotó/művészet régebbi és új jelenségeit mutatja be. Nem fotóművészeti kiállításról van tehát ezúttal szó, amilyenből az ország minden sarkában évente több tucatnyit láthatunk, s amely az exponálás és előhívás, valamint a rálátás megválasztásának eltérő módozataival hoz létre képet. Ezen a kiállításon – idézem a katalógus előszavát, Beke László szavait – azokat a műveket mutatták be, amelyek „a képzőművészek kreatív fotóhasználatán" alapulnak, azaz „az új fotóhasználat előre megkonstruált látványt rögzít, vagy meghatározott gondolati koncepció dokumentumait mutatja fel, az emócionális hatású felületi szépséget általában kerüli." A fényképezés közel másfél évszázados találmányát az utóbbi évtizedek során a képzőművészek mind többen használják fel alkotásaikban; méghozzá pedig nem úgy, mint egykor Delacroix vagy Munkácsy, akik a modellt fényképezték le és ezt használták festés közben, mintegy jegyzetként. Az új felhasználásnak különböző módjai vannak: a grafikusok beépítik munkáikba a fotót; felhasználják a fotográfia technikai eljárásait – így az új sokszorosító eljárások (szerigráfia, fotolitográfia vagy az ún. vegyes technikák) ezen alapulnak; festők montázs és kollázs eljárásaik során komponálják meg a fotókat stb. Mindennek ma már rendkívül elterjedt gyakorlata, s ennek megfelelően széles irodalma is van.

A hatvani kiállítás történeti visszapillantással indult: Moholy-Nagy László gép nélkül készült fotogramjaival és Kepes Györgynek az ő munkásságát a Massachusetts Institute of Technologie élén folytató tevékenységével; Kepes különböző energiaforrások fény-effektusait rögzíti fotó-papírra (szintén a fényképezőgép kiiktatásával), mint ezt a közelmúltban a Műcsarnokban rendezett kiállításon is láttuk. Ezek a művek a fotó-elven, nem pedig a fotózáson alapulnak. A többi azonban a fényképezésen alapul: így Vajda Lajosnak és a vele analóg gondolkodású Korniss Dezsőnek a harmincas évek során készült fotó-montázsai, Lengyel Lajos szocio-fotói, Kassák Lajos kollázsai és Pap Gyula művei – mindannyian a húszas-harmincas évek során készítették alkotásaikat. Ezek, jóllehet egymástól igen eltérő jellegűek, keletkezésük idején éles szembenállást jelentettek az ellenforradalmi korszak művészetpolitikájával, művészeti nézeteivel, s így avantgard voltukkal egyfajta szellemi ellenállást, vagy legalábbis szembenállást képviseltek a maguk idején.

A kiállítás másik része a felszabadulás utáni évek irányzatait mutatja be: Gyar-

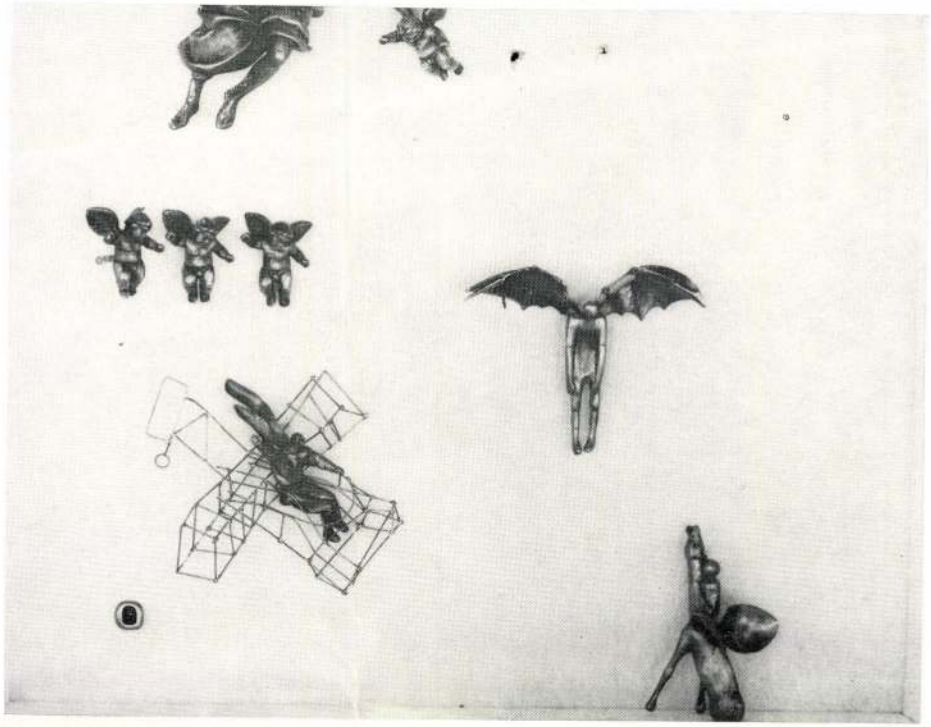

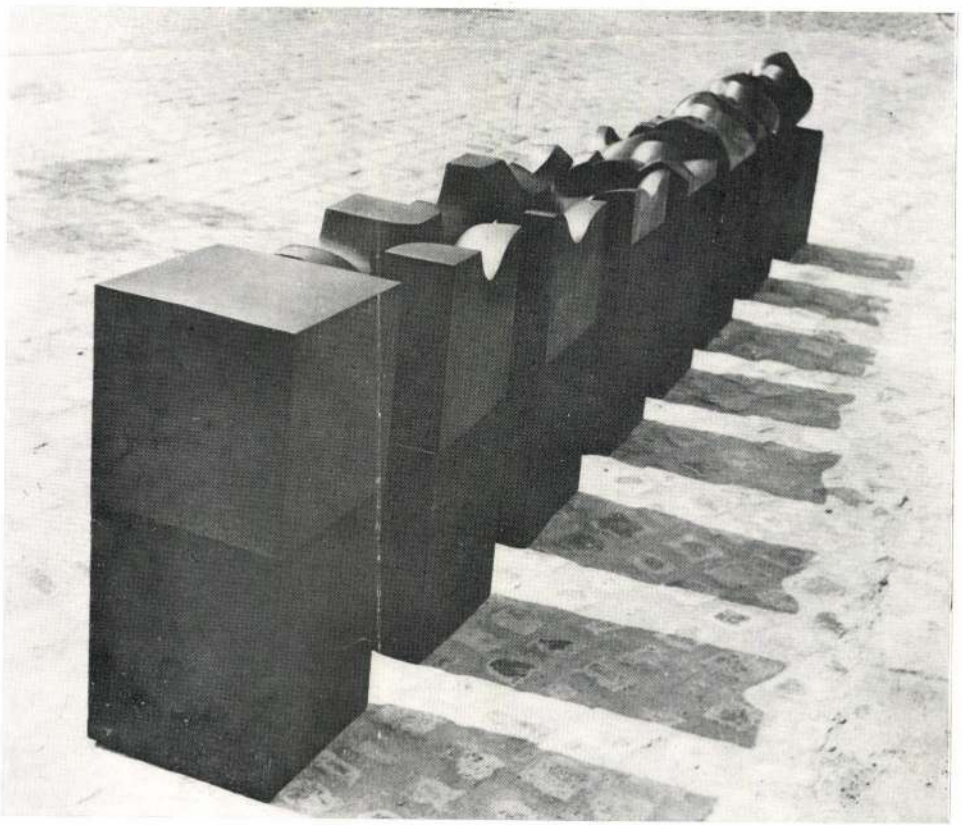

mathy Tihamér, Vajda Júlia, Jakovits József, Bálint Endre és Ország Lili alkotásait; többségük szürreális tendenciájú kollázs, illetve montázs (Gyarmathyé fotógram). Majd Kondor Bélának élete utolsó évében egy lapon készített fotó-szériáit (többszörös expozícióval). Innen indul napjaink irányzatainak a bemutatása. Huszonkilenc művész alkotásán a közös fotó alkalmazása: e műveket másként nem lehetett volna létrehozni. Problématikájukban sok az eltérés csakúgy, mint a kivitelezésben. A művek a mindennapok valóságát szembesítik azzal a valósággal, amelyet a műalkotások képviselnek; a művészet, mint közeg, mint médium új lehetőségeivel kísérleteznek. A problémák: a tükörkép – a tükröződés variációinak – vizsgálata; az idő bevezetése a műalkotásba (régi gondolat új formában jelenik meg); a műtárgy, mint modell; a nagyítás, mint új struktúra-alkotó módszer: ezek foglalkoztatják a kiállításon szereplőket. Forma-kísérleteik egyelőre nem igen nőnek túl a kísérleti fokon; nem egyben van valami nem is túl rokonszenves „mindenáron újat" akarás. Azt a közösségi szellemet, melyet elődeik közül többen – elsősorban Lengyel Lajos – képviselt, de még a szürrealista irányzatok, vagy éppen Major Jánosnak a kispolgáriságot sírkő-fotóin pellengérre állító művei is, általában nem tartják céljuknak. Jól tudom, hogy új forma nélkül nincs új művészet: ezért nagyon fontosak a formai kísérletek, az új próbálkozások. Nem feledkezhetünk meg azonban arról sem, hogy minden forma világnézetet is hordoz; s az új önmagában még nem feltétlenül előremutató is egyben.

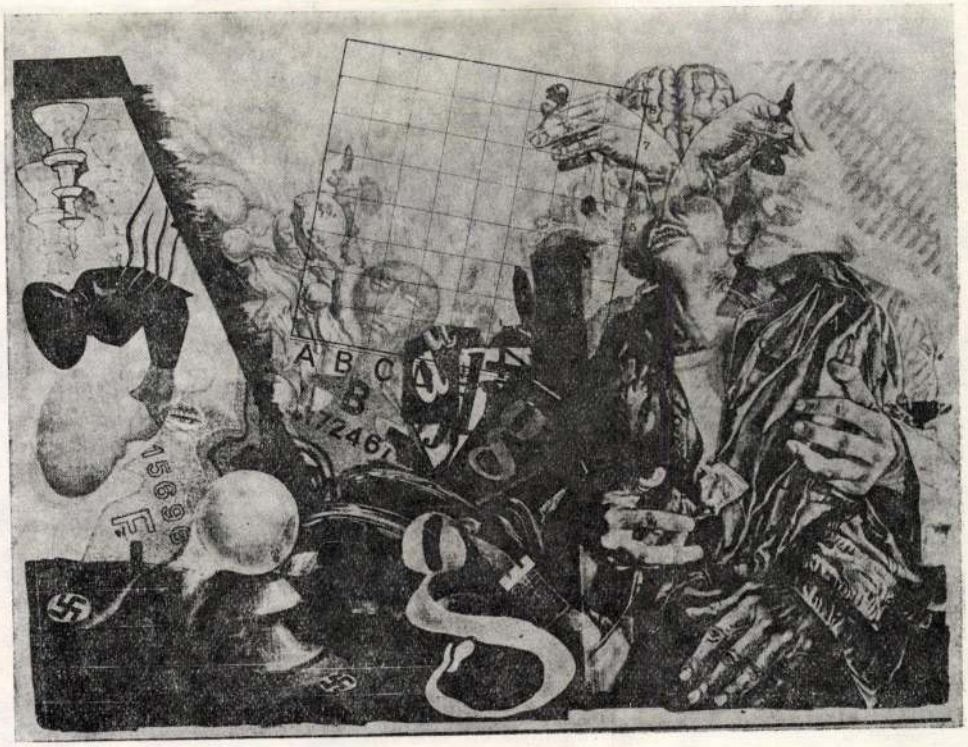

Dél

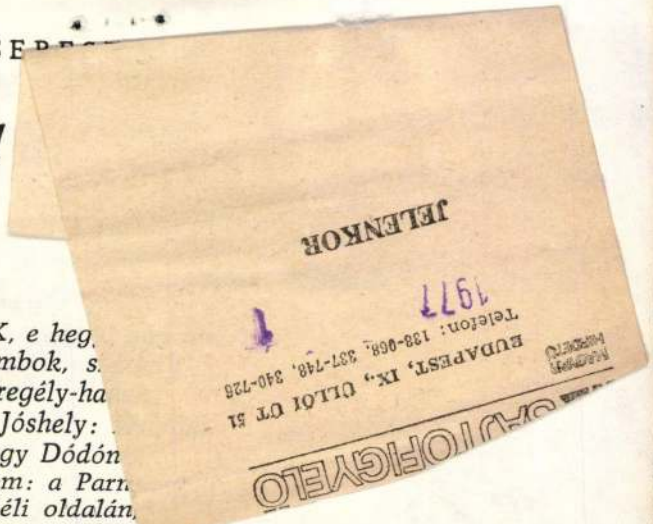

JÖNNEK, e heg.
galambok, s.
seregély-ha
Mi ez? Jóshely: .
vagy Dódón
Templom: a Parr.
déli oldalán,
vagy suttogó tölgyt ..get?
Miféle szekta-zug,
e mérsékelt égöv alá költözött
vidék!?
... és mennyi pap!
„Hébért" – kiáltó Dionüszoszok
rengő teszkein;
szétdobált konzervdobozok,
víkend-madarak ...
Permetezések szertartásain
izzó bordarácsokon:
ITT EGYBEFORR
kénes ókorok bálványfáival
a mozdulat,
e LÉT-ERÓZIÓ teremti meg,
és méri ujjain az életet,
IDŐTLEN VÁLASZAIVAL!

Istóriás, szárnyas angyal

Ezeréves anyóka-ország
véres-álmokkal fátylas
jégpatkós lábam sebet üt
szédülök virágvasárnap

félkaru üres gém-kutak
zörgő itthagyott szárnyak,
fölgyújtott búza – Nagycsepely
arccal mindig a határnak.

Fekete-kalász ... tócsa vér
temetők, temető orcák:
tüzes lapáton tékozló
szárnyamon Magyarország.

ADATOK MŰVÉSZETÜNK TÖRTÉNETÉHEZ

ADATOK FERENCZY SZOBRÁSZ ÉLETÉHEZ. A tél folyamán elhagyta a sajtót Meller Simonnak, az országos képtár segédőrének könyve „Ferenczy István élete és művei“, melynek megírására azon alkalom adta meg az első impulzust, hogy a megboldogult szobrász unokahúga, özv. Jánosdeákné született Káposztás Zsuzsanna úrnő, a művész egész hagyatékát a magyar államnak ajándékozta.

Mi ezúttal csupán néhány oly adatnak a felelevenítésére és megmentésére vállalkoztunk, amelyeket az ügy érdekében elmondani szükségesnek tartottunk.

Már idsb. Ferenczy Istvánt, a rimaszombati polgárt nem közönséges iparosnak kell tekintenünk, aki a maga mesterségében annyi jártasságot tanusított, amely őt a hasonszőrű lakatosok közül — nem egy emberfejjel — hanem magasabban kiemelte. Nem ártana kissé szétnézni Gömör vármegyében s a lakatos-ipar érdekében szemügyre venni azon tárgyakat, amelyek a szobrász édesatyjának a műhelyéből kerültek ki, mi különösen két tárgyra kívánjuk felhívni az érdeklődő közönséget, az egyik a rimaszombati lakatos-céh ládája, amelyet sajátszerű zárral idsb. Ferenczy István remekben készített, a másik a rimaszombati ev. ref. templom ajtóinak vasalása, amint ezt egykorú polgáremberektől az ötvenes években akárhányszor dicsérni hallottuk.

Meller Simon a szülőföld közállapotainak ecsetéséből véli kimagyarázni az okát annak, hogy Ferenczy a gymnasiumi tanulmányait abbahagyta s nem ment el iskoláit folytatni, mint a többi rimaszombati ifjak Sárospatakra, Debrecenbe és nem lett tudós, nem lett pap, mint az öccse József, hanem akit mesterségre adtak, az apja egyszerűen ott fogta a kohó és reszelőpad mellett, hogy legyen, aki halála esetére az ő kedves műszereit s ezekkel az ő cégbeli jó hírnevét örökölje.

A pályaválasztásra azon egyszerű ok adott alkalmat, hogy Ferenczy István egyik pajtásával: Csapó Józseffel a szérűs kertek közt, a saját keze alól kikerült kerekes ágyúcskából-e, vagy kulcspuskából verebekre lövöldözött s a gyerekpajtások nem vették észre, hogy a hitközség tudós papja Szeőke Ferenc tiszteletes útja arra vezet. A lövés nagyot pukkant s mivel ilyesminek aratás és cséplés idején történnie nem volt szabad, a két fiút a tanári kar maga elé idézte s Csapó Józsefet öt botütésre ítélték, Ferenczyt pedig, vagy azért, hogy a bot alá feküdni nem akart, vagy azért, mert a tiszteletes úr az édesatyjának nagy tisztelője, mondhatnók barátja volt, inkább mesterségre adták s annálfogva a humaniórákkal egészen fel kellett hagynia.

Hogy mennyire hiteles ezen adat, elég, ha annyit jegyzünk ide, hogy azt a művész gyermekkori barátja: Csapó József maga beszélte jelen sorok írójának. Kevésbbé elfogadható a rimaszombatiak azon hiedelme, hogy a katonaságtól való félelemből lépett Ferenczy a művészi pályára — bár az igazat megvallva — ebben is van valami kis része.

Mikor a szobrász meghalt, a rimaszombati főgymnasium ifjusága, állítólag a tanárok ösztönzésére versbe foglalta a művész életpályáját s azon költemény szerint, melyet állítólag Győry Frigyes tanuló írt, el van mondva, hogy vándorló legény korában az útját nappal azért nem folytatta,

> Mert félt mindig útjában is,
> Hogy nappal elfogják:
> Azok a cíframentések,
> Azok a katonák.

Huszonkét éves volt, midőn 1814-ben Budáról Bécsbe ment, miután rézbe, acélba metszeni szépen megtanult s viaszból mintákat készített; de arra, hogy a császár katonája legyen, magában semmi kedvet sem érzett.

Azt az adatot, hogy Ferenczy a negyvenes években az özvegy Langné budapesti házánál mily otthonos volt s az úrnő fiatalabb leányának: Paulinának nemcsak udvarolt, hanem azt huszonöt esztendőn keresztül még akkor is ideáljának tekintette, mikor e hölgy egy írónak: Ábrányi Emilnek nejévé lőn, Meller Simon használta fel először, mi csak annyit tudunk Ferenczy István első szerelméről, hogy Bécsben, 1817-ben, tehát huszonöt éves korában az eszményképe a szép Turiet Vilma volt. 1866 október 30-án közölte ezen adatot a megboldogult szobrász testvéröccse néhai Bodon Ábrahámmal, Gömör vármegye másodalispánjával, a mely nyomtatásban is olvasható a „Budapesti Hírlap“ 1888. évi 301. számában a reformátio emlék-ünnepe alkalmából, mivel Ferenczy, hogy magát tovább képezze, a neki felajánlott hölgy kezéről lemondott s mint vőfény s a Turiet család barátja, saját karján vezette Vilmácskát a templomba november 31-én Bécsben s a díszes esküvő után pedig újra kezébe vette a vándorbotot s elutazott Olaszország kék ege alá.

A „Budapesti Hírlap“ f. é. március 7-iki száma némi szemrehányással említi fel, hogy Ferenczy nem fejtheté ki a Canova és Thorwaldsen mesterek ellentétes egyénisége miatt egész pompás talentumát, amiben a hazai állapotok mostohaságának is része volt. Ez tény. Azonban e helyen nem szabad elfelejtenünk, hogy itt annyi adat nyomul előtérbe s a lélektani motivumok gondos mérlegelése nemcsak a kezdő író tollát teszi ki erős megpróbáltatásnak, hanem a legprofesszionatusabb műtörténészét is.

Ferenczy István a Csokonai mellszobrát még 1822-ben készítette s a következő év tavaszán küldte haza s miután azt Kemery Mikó Mihály debreceni senator a város alkalmatosságán hazaszállította, az ünnepélyes leleplezést Debrecenben 1823 március 11-én tartották meg. Meller Simon ezt a művész budai megtelepülése idejében közli, mikor Ferenczy itthon geologiai tanulmányokkal s kőfaragó, kőfejtő munkálatokkal volt igénybe véve.

Ferenczynek a tiszolci, csetneki, a szászkai és ruszkbaányai márványtelepek feltárása sokkal több időbe és fáradságba került, mintsem azt a mai kor embere el tudná képzelni. Pozitiv adatunk van reá, hogy még 1892. febr. 28-án is számon kérte a magyar geologiai intézet a Ferenczy életrajzának ismertetőitől azt az adatot, hogy honnan tudják azt, miszerint a szobrász csakugyan használt volna dognácskai követ s melyik szobra készült ide való fehér márványból?

Magyarország az ő korában szobrászokban vajmi szegény volt. Dunaiszky László volt az egyetlen, akinek hírnevét ismerték s aki Casagrande mellett meg tudott élni. A szintén rimaszombati Halász László eltűnt a műtörténelem színteréről, anélkül, hogy csak némi dicsőségre is vergődhetett volna, kinek műtermét a hatvanas években a régi Beleznay-kert ősz-utcai oldalán többször felkerestük, ahol barátjával: Kuglerrel együtt testvéri egyetértésben megfértek és dolgozgattak.

Tanítványai közül Faragó (Neuschl) Józsefet és Hallgass Mátyást azért-e, mert nem volt tehetségük, vagy hogy Ferenczynek magának is nehéz volt a sorsa, csakhamar elutasította, az előbbit 1839-ben bizonyos Birkés Endre uradalmi gazdatiszt ajánlotta hírlap útján Simoncsits János alispánnak, az utóbbit Farkas Remete Pál hozta szóba az „Athenaeum“ 1840. évi január 30-iki számban. E fiatal emberekről Meller Simon meg nem emlékezett, annál inkább megemlékezett Izsó Miklósról, akit, mint okmány által bebizonyított dolog, csakugyan tanított Ferenczy.

Izsó Miklóst e sorok írója azóta ismerte, hogy Jakovetz Antal rimaszombati kőfaragótelepén az épületköveket nagyorolta. Ott állott ez a telep akkor, ahol ma a zsidótemplom épült az ágost. h. ev. templom szomszédságában s a pirosarcú, szőkefürtű ifjút, volt guerilla-tisztet, mintha most is látnók, amint a deszkabódé bejárata előtt szemeit törülgetné abban a félelemben, hogy a katonauralom elővezetteti. Ez a kezdő művész lett később a híres búsuló juhász megalkotója. Rövid néhány hónapot töltött Rimaszombatban s elment a városból anélkül, hogy valami sokat emlegették volna.

Ferenczy István budai műtermét Törs Kálmán írta le valahol a hatvanas években, de hogy melyik lapban, hamarjában nem tudjuk megmondani.

Hogy a Szózat költője a Ferenczy István fóthi szőlejében szavalta a híres fóthi dalt — köztudomású. Vörösmartyt sokat nógatták, hogy írna már egy „Geselliges Lied“ nevű műfajhoz tartozó verset, s az 1842-ben megszületett, mikor fölötte előbb véleményt mondott Deák Ferenc is s vele október 5-én kedves meglepetést szerzett a költő.

Ferenczy 1847-ben dobta vésőit a Dunába s önmagával teljesen meghasonlott, mikor szülővárosába visszament lakni. Fáy András megemlékezik a művész naplójáról is, amelyet magával vitt s midőn a váci Naszál tetején felkapaszkodtak a lovai, ő, vagy azért, hogy elzsibbadt tagjait mozgásba hozza, no meg, hogy a lovak terhét megkönnyítse, a kocsi mellett haladt s nem vette észre, mikor a jegyzetei a kocsi derekából kicsúsztak.

Mily érdekes volna, ha valaki ezeket a naplójegyzeteket az özvegy Jánosdeák Andrásné úrnő által ajándékozott gyűjtemény számára valamikor előadná!

A „Budapesti Hírlap“ f. é. március 7-iki száma nem veszi jó néven, hogy Meller Simon a művészt magát a maga faragatlan, nagyon is közvetlen, nem irodalmi nyelvén egész lapokon keresztül beszélteti. Való igaz, hogy a szobrász hivatásos író nem volt, azonban tessék elolvasni az ő apologiáját. Az „Athenaeum“ 1840. évi november 8-iki 38. számában, amely ezen cím alatt jelent meg: „Tőlem is egy szó a sok szóra“, melylyel támadóinak felelt, ez olyan írói mű, amely akkor bármely neves férfiúnak is díszére vált volna. Úgy hallottuk, hogy az öccsének: Ferenczy Józsefnek a tollából került ki, vagy hogy az is segített neki a védőirat kidolgozása körül.

Ferenczy István, aki egykor igen kedvelt tagja volt a pesti írói körnek, rendes látogatója a Lakatos-utcai Csiga vendéglőnek, a Fáy András Kalap-utcai házának stb., mikor szülőföldjén megtelepedett, szörnyen nélkülözte a művelt emberek őszinte barátságát. Az, úgyszólván egyedül az szerzett neki kellemes szórakozást az érzékeny s finom lelkületű művésznek, hogy kijárogatott a Szathmáry Király családhoz, ahol ref. papok, vidéki földbirtokosok, tanárok fordultak meg.

Gyalogszerrel olykor-olykor kijárt a szabadkai puszta korcsmájába, ahonnan egy félmesszely bor elfogyasztása után a kőhíd mellett letért a gyalogösvényre s a réten közelítette meg a várost. Egy ilyen alkalommal szólította meg e sorok íróját is, legvalószinűbben az 1856. év tavaszán, midőn a Pepita d'Oliva nevű táncosnő a pesti nemzeti színházban spanyol táncokat mutatott be s castagnettekkel verte táncához az ütemeket. Ezek a csattogó fácskák az egész országban elterjedtek s e sorok írójától mosolyogva kérdezte, hogy hogyan kell azzal dobolni, hogy kell kiverni a dallamosabb ütemeket s mikor azt saját állítása szerint nem bírta elsajátítani, elkezdette az ő külföldi tapasztalatait mesélni s most az az ősz ember, aki egy félszázad előtt odaadó szeretettel és a legmélyebb tisztelettel emlékezett mindig a hazai szobrászat első úttörőjéről, akkor, mint gyermek, kipirult arccal sietett az édes anyja ölébe s diadallal mesélte el a hallott dolgokat VII. Pius római pápa udvaráról, a szent Péter templomának kincseiről s több efféléket.

A köznép egyszerűen csak „Múzsa Pestá“-nak csúfolta a szobrászt; de ezt tulajdonképpen nem az szégyenlette, akiről mondva volt, hanem aki a száján kiejtette.

El volt felőle terjedve az a hír, hogy nagyon okos ember, sokat tapasztalt és hogy még az álla-

Ferenczy István

tok nyelvét is érti, a reformátusok pláne azzal gyanúsították, hogy a pápával való barátsága gyanús; ő neki okvetlen ki kellett térni a pápista vallásra, amit az bizonyított legjobban, hogy 1847 óta, csaknem tíz éven keresztül nem látták, hogy az Úr asztalához járult volna.

Hogy a szabadságharc leveretése után a nép Rimaszombat városa egyik megmentőjének tekintette, igen természetes; mert tagja volt annak a küldöttségnek, amely, Káposztás József város bírája, Dapsy Vilmos, Katinszky Gusztáv tanító s a három hitfelekezet papjaiból állott s a tolmácsnak neki kellett lennie, hogy magát a küldöttség a muszka tábornok előtt megértesse. Ezen szerepet igen szépen és érdekesen megírta Konyha József a „Gömör Kishont“ című ujság 1875. évi március 14-én és következő számaiban.

Ferenczy István halála előtt végrendeletet is készített, amelyet hasonlóképpen Törs Kálmán tett közzé valamely színházi ujság tárcájában, bár arra viszont nem emlékezünk, hogy azon adat benne volna, amit Meller Simon állít, hogy az „Athenaeum“ azon számát tegyék a koporsójába, melyben Vörösmarty az ő védelmére kelt.

A jeles ember egy Korompán kapott sérv következtében Rimaszombatban halt meg 1856-ban július 4-én. Temetése a reá következő vasárnap délután ment végbe, az eső erősen zuhogott s a koporsóját ugyanabba a sírba bocsátották le, amelyben édes atyja hamvai porladoztak. Életrajzát a szintén rimaszombati Berecz Károly 1859-ben, a „Vasárnapi Ujság“-ban tette közzé s egyúttal mellékelte a Hertel által fára metszett Latkóczy-féle arcképet, amelyről úgylátszik, Meller Simon tudomással nem bírt. Berecz adatait otthon, Rimaszombatban szerezte be.

Unokatestvérének: Ferenczy Samunak a szobrászra vonatkozó adatait a hatvanas években Nagyszécsényből a mai nap is élő Concilia Emil közölte e sorok írójával; de azok aligha kerülnek elő, mert fájdalom, az 1875-iki budai árvíz alkalmával egészen tönkrementek, vagy talán teljesen elvesztek.

Ferenczy Józsefnek, a kassai ref. lelkésznek Bodon Ábrahámhoz intézett levelét — ha emlékezetünk nem csal, kivonatban közölte a „Gömör Kishont“ című ujság.

Ferenczy éppen most ötven esztendeje, hogy a sírban nyugszik — mint Fáy András írja: a „sírban, hol a szenvedélyek pihennek, hol béke uralkodik.“

Ferenczy annyi tört reménnyel szállt sírjába, hogy Magyarországból akkor a szobrászat jövendője felé egy sugárka sem mosolygott, ha szelleme ma feltámadna, látná a nagy elváltozást, látná a nagy haladást s érezné a jövőt, azon boldogító tudattal lépne az enyészet országába vissza, hogy nem élt hiába. —195.

FARKASFALVI IMRE

SCHMELZER szobrász az erdélyi főurak pártfogoltja volt. Kazinczy is ismerte, sőt 1816-ban, mikor Kolozsvárott is megfordult, azzal a szándékkal kereste fel, hogy általa készítteti mellszobrát. Vajjon Schmelzer el is végezte-e a magára vállalt szobrot, az kérdéses. Szinnyei sem említi mint olyat, mely Kazinczyról ismeretes volna. Kazinczy az „Erdélyi Levelek“-ben írta meg róla véleményét, mikor a 86. lapon feljegyzi, hogy „Schmelzer ügyesen farag és még ügyesebben fogna, ha tőle nemcsak szobrok, hanem szép szobrok is kívántatnának. Döbrentei Gábor egyik levelében néhány közelebbi adatot jegyzett fel Schmelzer életéről, mik nagyon jellemzők az akkori viszonyokra. E szobrászt gróf Bethlen Lajos hozta magával Bécsből 1816 januárjában. 400 r.-frtot igért neki, hogy Kerlésen az ő számára dolgozzék. Schmelzernek azonban nem tetszett a falusi életmód s azzal ment Kolozsvárra, hogy ott fog dolgozni. A gróf, ki hirtelen természetű volt, kardot rántott Schmelzerre és így akarta kényszeríteni arra, hogy Kerlésre újból kimenjen. De mikor vonakodott ezt megtenni, kastélyának tornyába záratta. Amennyire jellemző ez az akkori viszonyokra, annyira érdekes az is, hogy a szobrász ez ellen nem tehetett semmit és kénytelen volt ott el is készíteni a gróf által rendelt munkát. Egyedül az volt bosszújának kifejezése: „Ich soll nur nach Wien kommen, so weiss ich gewiss, dass kein Künstler mehr nach Siebenbürgen kommt“. Az erdélyi főurak annyira meg voltak elégedve munkáival, hogy amikor Schmelzer elvégezte Bethlen Lajos gróf szoborrendeléseit, csakhogy Kolozsvárott maradjon: báró Jósika Miklós dolgoztatott vele egyet-mást jenei kastélya részére, szobrokat kertje számára. Sőt ismerőseit is felszólította támogatására, mert Döbrentei említi, hogy őt is felkérte, ajánlaná Schmelzert: „hadd kapna munkát, hogy Erdélyből ki ne menjen“. Sokáig nem lehetett Erdélyben, mert a XIX. század huszas éveiben már Bécsben dolgozik, mely működéséről tud csupán Wuzbach (XXX. kötet 169. l.)

—196.

SZIRMAY MIHÁLYNÉ-SZULYOVSZKI TERÉZ egyike ama nőknek, kik a mult század elején mint műkedvelők keltettek feltűnést képeikkel. Kazinczy oly elragadtatással ír ez úrinő tehetségéről, hogy őt bátran említhetjük Szapáry Alojzia és Anna, Brunszvick Henrietta grófnők mellett. A festőnőt az olajfestés technikájára egy mázoló tanította, ki lakása szobáit pingálta. Rövid idő multán annyira értett a festéshez, hogy lemásolta saját képét, mit Neugass festett. Majd kicsinyítve megfestette Szirmay Andrásné képét és mint Kazinczy írja, ez jobban sikerült, mint egy róla ismert portrét. Lemásolta Raphael Transfigurációját is, másfél lábnyi vászonra; ezenkívül lefestett, természet után egy öreg svájci parasztot „nem éppen rosszul“. —197.

NAMÉNYI LAJOS

hírlik, hogy a berlini és londoni kiállításokra küldötte java munkáit, az itteniek tudniillik nem a legjobbak. De talán Berlinben és Londonban ugyanilyen vigaszszal szolgál a hír. „Salome“ című képe színben készületlen és rajzban gyönge, önarcképe, melyet a firenzi Uffizi-képtár megrendelésére festett, önhitt kifejezésével és furcsán stilizált, kinai szemeivel kellemetlenül hat. A régi erős festőt csupán a „Bachanále“ árulja el. Két óriási, borostyánszínű, fénycsillámokban ragyogó márványoszlop között nyüzsgő, vad mozgással táncoló embertömeg, fölöttük a forró déli éjszakák sötétkék levegője, a testeken a fáklyák vörös és az ég kék fényvisszaverődésének oly ellentétes és mégis összhangzó színfoltjai, a győzelmes erővel festő régi Stuckot juttatják eszünkbe.

Samberger arcképei jobbak, mint valaha, jellemzésben már Lenbach mellett áll, erőben, színben már fölötte. Ő az igazi festő, hozzá képest Lenbach csupán arcképrajzoló. Ezek a tárlat legjobb művei. A genfi Hodler színezett rajzai pedig a legföltűnőbbek. Körülötte még folyik a vélemények harcza; van, aki esküszik rá, hogy ő a kor legnagyobb művésze, van, aki útálattal fordul el tőle. Kinek ád majd a késő kor igazat, ha a már szünőfélben levő harc végleg elpihent. Aki tavalyi freskórajzát „A marignani visszavonulók“-at látta, az előtt nem lehet kétséges, hogy Hodler rendkívül erős művészi egyéniség. De kérdés marad, hogy ez a jellegzetes, kemény vonású rajzmodor mindenre illik-e? „A fáradtak“ című nagy karton öt szegény öreget ábrázol egy padon ülve, az arcokban és testtartásban az életfáradtság és törődöttség minden jelével. Megrázó és rettenetes kép. Többi dolgai csupán a furcsa egyéni kifejezés és mesterkélten egyszerű előadás miatt érdekesek, de a fölfogás igazságáról meg nem győznek. De nála ez becsületes törekvés, míg ő utána a többi alakfestőről jobb nem beszélni. A széles ecsetkezelés mögött erősen kiérzik a nyers hús kedvelőire való spekulálás. Ez a modern lomfestés.

Az állatfestő Zügel-iskolát jeles mesterük maga vezeti elénk egy 7 év előtt festett nagy képével („Delelő birkák“), még 2 kisebb, ökröket ábrázoló képe mellett. Schramm-Zittau, Junghaus, Hayek követik őt a kipróbált úton, a két utóbbi jól lépést tartva, az első fáradtan és unottan. A festők és tulajdonképeni grafikusok közötti átmenetet Neuborn színes állatrajzai, Diez Gyula ötlete és furcsa dekorációs képei, Banridl rendkívül finom színes tájképrajzai képezik. A rézkarcolók közül Fischer és Rafaelli mellett Brangwyn hatalmas karcaival toronymagasan válik ki. Tárgyai a munkás és a munka; úgy látja a dolgokat, mit Rembrandt, akire vonalvezetése is emlékeztet, de mindig határozottan önálló és rendkívül erős egyéniség. Zabolátlan nyers erő jellemzi műveit, az egyformán etető cink erőteljessége azonban némi egyhangúságot ád. A szobrászok közül Gozen jó képmásfejeket állított ki és Behn, Ebinghausen, Engelhardt a görögös és egyiptomias stilizálás kényelmes útján járnak, míg Minne két térdelő meztelen alakot mutató kis márvány csoportja előtt szivesen elismerjük az egyéniesen stilizálás jogosultságát.

A Heynemann-szalonban búcsújárást idéztek elő Kaulbach arcképei. Az amerikai Rokefeller milliárdos család három tagjának képmását (apa, anya és leány) látjuk itt a Kaulbachtól megszokott biztos kezeléssel, sima, meleg színekkel, több külső, mint benső értékben. Nem is a képek maguk érdeklik a nézőket, sőt a festőket sem, hanem az ábrázolt személyek és kivált az a kiszivárgott hír, hogy 500,000 márkára rúgott az inkább Rokefellerhez, mint a műértékhez szabott tiszteletdíj. A műegylet hetenkint változó kiállítása szeptember elseje óta 25 francia festő 130 művével ijesztgeti a jámbor münchenieket. Neoimpresszionistáknak nevezi őket a magyarázó tárgymutató, bár helyesebb volna ultraimpresszionistáknak hívni őket. Ezeken a képeken a kétségbe nem vonható erős művészi érzék dacára a kémia, fizika és optika kisérletező iránya érzik ki, de hiányzik a legfontosabb: a belső nyugalom kisugárzása, a szépség elvének uralkodása. A mesterség fogásainak mindenek fölé helyezése előttük fontosabb. A minden közvetítő szürke nélkül tiszta, világos színekkel pontozók főemberei Seurat, Signac, van Rysselberghe („A szőke nyak“) Guerin és Denis Maurice, aki Puvis de Chavannes-ra emlékeztet. Cézanne követői a színpontocskák helyett nagy, lapos színfoltokkal dolgoznak, határozott, kemény és fekete körvonalakkal. Gauguin, van Gogh, Camoin stb. neveit látjuk e képeken. Ezekkel szemben a Szecesszió legeredetieskedőbb és legbátrább hősei csak szende álmodók és régies utánzók. A kínos vergődés, a minden áron újat akarás jelenségei ezek a művek. Vajjon komolyan itt látják ők a követendő utat és nem lenne szabad becsületes törekvésüket lekicsinyelnünk? Technika, előadás nélkül nincs művészet, ez régi igazság, de csupán a technika nem teszi ki a művészetet. Végzetes tévedés ez az irány és erőszakos a törekvés és úgy elmulik rövidesen nyomtalanul, mint minden hamis tan. Bár ne sokakat zavarna ki az érdeklődő szemlélés a mindenkinek külön előszabott útról.

GYENIS JÁNOS

ELHALT MŰVÉSZEK. Baur Albert történelmi festő (szül. 1835-ben) meghalt Düsseldorfban.

Behrend, Fritz tanár, szobrász (szül. 1844-ben) meghalt Berlinben.

Carrière, Eugen festő (szül. 1849-ben) meghalt Párisban.

Flamm, Albert tanár, tájképfeslő (szül. 1821-ben) meghalt Düsseldorfban.

Gollner, Hermann email-festő (szül. 1830-ban) meghalt Hanauban.

Gonne, Fritz tanár, történelmi és életképfestő (szül. 1813-ban) meghalt Drezdában.

Művészet 1906.

Ferenczy István

Budapest tereinek szobordísze
Ferenczy István: Kisfaludy Károly

Vasárnap 1929. 32 sz. 169. l.

ADATOK FERENCZY ISTVÁN ÉLETRAJZÁHOZ. Dr. Ferenczy József kassai ref. lelkész levele Bodon Ábrahámhoz, Gömör- és Kishont-vm. alispánjához.

Tisztelt Tekintetes Úr,

Kedves Barátom Uram!

Felette nagyra becsülöm, az előttem ismeretlen Findura úrnak nagy buzgalmát, néhai kedves Testvérem életírásának megkészítésében. De megvallom, hogy az ő eseménygazdag s szomorúságában is igen tanulságos életének leírását még most nagyon idő előttinek tartom. Mert a mint én akarnám pragmatice leírni vagy megiratni Bátyám életét, úgy nem lehet: a mint pedig sajtó- s tán más pör félelme nélkül lehet, úgy meg én nem akarhatom. Kezeim közt vannak az Idvezültnek 1814—56-d évek közt hozzám írt bizalmas Levelei, körül belül 150 számmal; a ki halálom után azokat kiböngészi, 's azok mellett felhasználandja az adatokat is, melyeket az ő szája után irásba tettem, az írhatja meg méltóképen az ő életét: de mint mondám, annak ideje még nem jöt el. Végrendeletemben intézkedtem róla, hogy mind a Levelek, mind jegyzeteim, halálom után jó kézbe jussanak, azután évek multával kiaknáztathassanak.

A' Széchenyi rokon egy időben lakott ugyan Bécsben jó Testvéremmel: de alig hiszem, hogy valami fontosabb események tudásával bírhatna, minthogy akkor vele nem sok fontos eset történt. Igaz, hogy Türiet örömest elfogadta volna vejének: de ebben semmi nevezetes nincs. Azt azonban alig lehetne mondani, hogy ő az ajánlatot (ha ugyan olyan világosan történt) hidegen utasította volna vissza; sőt inkább melegen a művészet iránti szent hévvel tette s tehette azt. Mint nyilván megtetszik azon körülményből, hogy midőn 1817-ben a' Reformátio 3-d százados Ünnepe lehető legnagyobb pompával tartatott Bécsben, azon alkalommal volt esküvője Türiet Vilmának egy kereskedővel, akkor a Menyasszonyt mint Vőfély testvérem vezette az oltárhoz. De én részemről ezt nem nagy dolognak tartom. Sokkal nagyobb áldozatot tett ő a hazai művészet oltárára akkor, midőn a Nagy Művész Canova, az ő Nagy Mestere 1823-ban meghalálozott. Canova ugyanis műtermét s házát, kész és készülőben levő Műveit, Baruzzi nevű rokonára hagyta, sok más dolgokkal együtt azon föltétellel, hogy testvéremet társul vévén, együtt folytassák tovább a művészséget. Ez már igazán művészi s nagyszerű ajánlat volt! És mégis a szerény, de honszerelemtől lángoló művész kötelesnek érezte magát, azt visszautasítani ily szavakkal: „Rómának s általában Olaszhonnak annyi művésze van, hogy nincs szüksége az én művészetemre: de Hazám szegény mind Művészekben mind Művészetben, oda kell hát visszatérnem, hol reám nagyobb szükség van, hol nincs senki, ki szobrászattal foglalkoznék." Vissza jött hát hazájába, hol legelsőbben is sok fáradsággal 's nem kevesebb költséggel Márványt keresett azt hivén, hogy a föld mely művészt szült, adni fog márványt is! Ebben nem is csalódott, mert a Magyar Erdély s Oláhországot határozó Ruszkahegyben valósággal oly márványt talált, mely nem oly fejérségű ugyan, mint a Carrarai, de jóságára sokkal felülmulja, azt s hasonló a párosihoz. Ám de a Nemzet nem adott munkát a Művésznek, sanyarogni s éhezni engedte azt. A' mit midőn római barátai megtudtak, a jószívű Baruzzi nem késett ismét meghívni Rómába, nagyon előnyös igéretekkel: de a Magyar Művész nem ment, nem akarván hazáját s hazafi társait a külföld azon gúnyjának kitenni, hogy nincs érzéke s értelme a művészethez. Nem kétlem, hogy ha visszament volna, most Olaszhon büszke lenne műveire. De a magyar szellem s jellem nem ismeri az ubi bene ibi patria elvét, legalább nem örömest követi.

De legyen ezekből ennyi elég.

A mi pedig Findura Ur azon kérdését illeti: hol van az Üdvezült lélek' emlék felállítva? azt írhatom Vaálban Fejér Megyében. Édes Anyánk pedig 1831. Aprilban halt meg. Édes Atyánk pedig szinte 1831. Júliusban.

Bocsánatot kérek Levelem hosszuságáról: de ha szeretett testvérem jön szóba: alig tudok mértéket tartani a beszédben.

Egyébbiránt bátor vagyok én is a tudós ifjútól azt kérdezni: Olvasta-e a' gróf Széchenyi Kelet'

Műveiet 1907

népe czimű munkáját, és azon könyvnek az 1841-d évi Athenaeum 42-d számában megjelent Birálatát? Abból meg fogja tudni annak okát, miért kellett szegény Bátyámnak annyit szenvedni még pedig méltatlanul.

A' mit e Levélből jónak lát közölni a tudós Ifjúval: közölje kérem szivesen, miután én nem tudhatom, hogy a' nagy Pesten hol találhatná meg Levelem. Azt is méltóztassék tudtára adni, hogy az Életírással ne siessen; Nonum prematur in Annum, Mondja Horátz. Pesten jó alkalma van az egyetemi könyvtárban végig lapozni a Tudományos Gyűjteményt 1817-től kezdve, melynek Mártiusi füzetében találja az első említést Testvéremről. Nem lessz az sok munka; mert hiszem a Mutatótábla minden füzetben ott van, az könnyen utba igazítja, mert vagy világosan ki van téve a Ferenczy név, vagy pedig a Nevezetességek, vagy a Művészet rovatában talál itt ott jeles adatokra. Végig tekintheti az Athenaeum füzeteit is. A' Röszler által kiadott Gemeinnützige Blätter nevű mellékletében is a budai német Ujságnak. Birry nevű ember írta le a Mátyás emlékét, ha jól emlékszem 1840. végén, vagy 1841. elején. Megérdemlené még most is a magyarra fordítást.

Nagybecsű barátságába ajánlt kitünő tisztelettel vagyok Kassán, 1866. Oct. 30-d

F. J. őszinte barátja

Dr. Ferenczy József m. k.

—204.

MAULPERTSCH ANTAL FERENCNEK, az osztrák neves festőnek van Budán egy képe, melynek tárgyáról nem olvashatunk sehol semmit. Pedig e műve is egyike figyelemreméltó alkotásainak. Oltárkép ez, mit 1764-ben festett a budai felsővizivárosi plébániatemplomnak. E képet Kögl Ádám, jezsuita pap plébános rendelte a festőnél, kit már régebben személyesen ismert. Az oltárkép közepén Jézus szíve van sugarak által környezve, mit tövisek is övéznek. A szívből felcsapó lángok közül kereszt emelkedik. E fölött nap sugárzik, melyben Jézus nevének rövidítése olvasható. A szív körül 15 angyal látható. Gyermekded ártatlanság, áhitat és boldog dicsőültség tükröződik vissza ez angyalfejeken. A kép alján is füstölőket lóbáló nagyobb angyalok láthatók. A kép 2·35 m. és 1·3 m széles. Ugyanakkor Maulpertsch még egy oltárképet festett, mely Szent Józsefet ábrázolja, a mint a gyermek Jézussal enyeleg. Maulpertsch e művéről sem emlékeznek meg a szakkönyvek, azért kivántuk itt mindkettőt röviden felemliteni. Nem lesz érdektelen itt felsorolni, hogy még mely templomokban vannak Maulpertschtől oltárképek. Tudtunkkal a zirci, győri, komáromi, váci, székesfehérvári templomokban találhatók e kiváló festőtől oltárképek. —205.

NAMÉNYI LAJOS

többé-kevésbbé örökli, meg a kor viszonyainak, amelyben született és nevelkedett. Marx a korok s a bennök élő ember-egyének meghatározó föltételeit a gazdasági viszonyokban, az anyagi élet termelési módjában látta. Az ember egyénisége alakulásának éveiben önként alkalmazkodik kora gazdasági föltételeihez. Önként és szükségszerűen. Ha Michelangelo olyan nagy művész és ember volt s ha épp az ő korában támadt olyan nagy ember, mint volt Michelangelo, akkor ez nem ugrás a természetben, hanem szükségszerű következmény. Marx elmélete, minthogy tátongó ürt látszott áthidalni, első hallásra meghódította Diner-Dénes Józsefet. Ettől fogva számlálatlan éveket fordított szociológiai és gazdaságtörténelmi tanulmányokra. Lassanként rájutott, hogy tanulmányai mindinkább széjjelágazóbbak lesznek. Mikor Firenze gazdasági fejlődésének történetét megismerte már, azon vette észre magát, hogy semmire sem megy vele, ha meg nem ismeri Toscana városainak, azután Rómának, Genovának, Veneziának gazdasági viszonyait. Ezek azonban Franciaország, Anglia, Németország, Német-Alföld gazdasági viszonyaival függnek össze; kiegészítik egymást, s egymás nélkül nem magyaráznak meg semmit, avagy csak igen keveset. Minderre rájutott Diner-Dénes József, csak azt nem látta be, hogy ennek az anyagnak felölelésére kevés egy emberélet, s hogy mindezek a tanulmányok, mennél inkább belemerül részleteikbe, annál messzebb ragadják kutatása céljától: annál kevésbbé visznek Michelangelo, vagy Lionardo da Vinci egyéniségének és művészetének megismerésére. Annyira elme-

Pest, september 28-án 1856.

A „**Vasárnapi ujság**“ hetenként egyszer egy nagy negyedrétü iven jelenik meg. — **Előfizetési dij** julius—decemberig azaz : 6 hónapra Buda-Pesten házhoz küldve vagy **postai uton** a „**Politikai ujdonságokkal**“ együtt **csupán csak 3 ft. pp.** Az előfizetési dij a „Vasárnapi ujság“ kiadó-hivatalához (egyetemutcza 4. sz.) bérmentve utasitandó

T o m p á h o z.

Mihály napján 1856.

Tisztelt Collega ur (mert hisz én is lássa
Az Ur szőllőjének volnék a kapássa)
Aztán megboldogult jó apám daczára
Ki keveset adott bármelly poetára

S kiket eleinte szinte ugy gáncsoltam
Tiz tizenkét verset én is kovácsoltam
S magam is nevettem, annyi dolgom mellett
Hogy belőlem végre poetainas lett.

Itt a havas alatt a rideg magányban
Gyártok egy két strofát alacsony szobámban.
A holott kék ruhást hat hétig se látok,
Kivéve ha jőnek régi jó barátok.

Csodálkoznék tisztelt Collega felettem
Hogy a magyar szót is még el nem feledtem
Ha látná hol töltöm életem szebb részét,
Hiszem felébredne lelkében a részvét,

S igy szólana : „biz e meddő élet látom,
Ha szerét teheti szökjék meg barátom.“
Fel is pakolnék én fürge gyermekimmel
De lelkem egybeforrt szegény hiveimmel,

Akar merre mennék, akar merre járnék
Jobb lelkü hivekre sehol se találnék
Merengő lelkemnek ez vigasztalása,
S igénytelen pályám némű kárpótlása.

Ön is hol felvevé hü pásztori botját
Lám szebb kinézésért nem hagyá el posztját,
Mert itt is amott is a föld kereksége
Három sing birtokot jelöl nekünk végre

Ez a sorsa, ez ám akarki fiának. . .
De mi köze ehez most Mihály napjának
— „Hisz nem az a kérdes“ ha valaki mondja,
Petőfiként, e csak ugy van mondva, tudja.

Miként közvitéznek hirneves obestert
Poetainasnak egy veteran mestert
Illik megköszöntni : ezt akarom én is;
Éljen Tompa Mihály, de tudom hogy él is,

Mert ki annyi gyöngyöt vont ki a költészet
Tengeréből, nem bir azzal az enyészet;
Tündököljék is ő fénylő csillag képen.
S irjon minél többet kérjük igen szépen.

Hory Farkas.

Ferenczi szobrász halálára.

Eltemettek téged is . . . . ott nyugszol
Len a sirban jó Ferenczi! . . .
A földön már nem epeszt, nem unszol
A művészet titkos vágya :
Elrepült az — veled együtt
Egészen a más világra.

Sorsod az lett, a mi sok jelesnek,
Mig éltél; meg nem becsültek :
Holtod után majd csak emlegetnek,
Emlegetnek jó Ferenczi! . . .
De mit ér — ha koszorútlan
Kellett neked sírba menni,

Bejártad a művészek hazáját,
Szép olaszhon földén laktál
Hogy betölthesd lelked szomját, vágyát —
S műveid a magyar névnek
Külföldön is ragyogó fényt,
S dicsőséget szereznének.

És mit nyertél? . . . nem adott jutalmat
Szülőföld, Magyarország.
Felőled tán a hir is elhallgat;
Ha nincs egy két jó barátod :
S nevedet a feledésbe,
S enyészetbe hullni látod.

Boldogabb kor, boldogabb jövőnek
Kellett volna látni téged,
Midőn majd a müvésznek is nőnek
Babérok a magyar földön, ...
Hanem azért műveidben
Igy is élsz te nagy időkön;

Műveid a márvány siremlékek
A jövő kor és e nemzet
Kegyeletét biztositják néked :
Lerepül a hir azokra
S neved sokáig élteti
Kisfaludy Károly szobra.

És sirodat látogatni fogják
A művészet fölkentjei. . . .
Félve lépnek, hogy le ne tapodják
Zöld füvét a temetőnek :
Midőn csöndes sirhalmodhoz
Imádkozni, sírni jőnek.

S igy sohajtnak : „Óh ha már nem birod
Vésődet fölvenni többé :
Lomb és virág ékesitse sírod,
Szálljon reád áldott béke;
Megérdemled a nyugalmat
Ollyan hosszu szenvedésre“! . . .

Nyilas Samu.

Még egy adag

pap lopogatásai az orvosi kincses ládából.

Embernek állati életében a *test táplálltatása módja* a vérforgásnál nem kevésbé csudálatra méltó, és ím ekképen történik :

Az összerágott és nyállal megáztatott eledelek torok utján a gyomorba vitetnek, és onnét a belekbe. A *gyomor* egy hosszukás, csucsos, háromszegletü zacskó, mellybe szolgál a torok. Felső része *gyomorfej*nek mondatik, de a melly egészséges embernél nem áll nyitva, hanem csak akkor nyilik meg, midőn a torok abba valamit aláteper. Ha nyitva áll, az már nyavalya, és büdös lehelletben észlelhető. A gyomor rézsut fekszik, a jobbik oldalcsontok felé nyulódva alá; azért kell jobbik oldalra fekünni és hajolni, mikor a gyomor tele van; nem pedig balra. A gyomor is szakadatlan mozgásban lenni tapasztaltatik; és ez által, s a benne mindig találtató csipös nedv által dörzsöli össze az étkeket finom péppé. Ha benne feldörzsölni való nincsen semmi, akkor önmaga belseit dörzsöli, mellyből aztán származik az éhesség, s ez igen kínos kórállapot.

A megemésztett étkek a gyomorból a véle összefüggő vékony *belekbe* nyomulnak át; mi több vagy kevesebb órányi idő alatt megy végbe, ahhoz képest, a mint valaki könnyen vagy nehezen

emészthető étkeket vett be. Az étkeket az ital illően megnedvesíti, feloldozza, higítja és sikámlókká teszi. A belek hosszuk és kinyujtatva 6—7-szer akkorára vetnének, mint az illető embernek magassága. S illy hosszu uton kell végig vándorolni az ételeknek, hogy belőlük a tápnedvek kiszivathassanak, a jó a rosztól külön választassék és semmi el ne veszelödjék : mind a mi nem történhetnék meg, ha a belek csak rövidek volnának. E czélokra a belek igen mesterségesen egymással össze is göngyölgetvék, hernyói mozgással mozognak szünet nélkül és belől nagyon sikosak.

A beleken hosszu utjokban mindenütt ül a *fodor*, egy sok kis csövekkel megrakott bör. E csövek a belekbe nyílnak befelé, azokból a legfinomabb nedveket magukba szopják, és egy közös edénybe viszik, melynek *téjzacskó* a neve. Ebből a téjnedv billentyükön át csöppenként felszáll a tüdök felé, és a nyak balfelén egy vastag vérér utján a szivvérbe elegyedik; innét a tüdökbe kiföcskendeztetik, a belehellett friss levegötől piros színt nyer, és igy mindenképen vérré vállva, közéje olvad az összes vértömegnek.

De kérdi tisztelt olvasóm : „Valljon ez az uj vérkészitésnek processusa *mennyi idő alatt* megyen végbe?“ Mellyre felelem, hogy elhez, az evéstől számítva, mintegy tiz óra kivántatik. Ha például 12 órakor magunkhoz étkeket veszünk, tehát az ezekből készült téjszinü tápnedv éjjel altunkban 11—12 óra tájban szivárog a tüdöre és a vértömegbe. S ez is észrevétlenül megy végbe erös tüdejü embereknél. De a gyönge és érzékeny tüdőben ez az uj vér, ha csak egy csöpje is nem jó, mindenkor egy kis háborgást idéz elő a tüdőben, azt ingerli és köhögteti. Szabad legyen például csekélységemet felhozni. Ha déli étkezésemkor valami fanyart találtam enni vagy inni, az ebből készült csipös vércsöppek tüdömre szivárogván, azon perczben néhány köhentést okoznak, édes altomból felköltenek és hírdetik az uj rosz vércsöppeknek testem vértömegébe megérkezését.

Most már a test minden részeinek *tápláltatása módját* a vérforgás imigyen világositja meg. A vérerekre, mellyek a testben mindenüvé elterjednek, egy seregnyi szopó müszerek vannak alkalmazva, mellyek a vérre, körutjában mintegy éhesen leskelödnek, és a mi abban haszonvehető, azt belöle kiszivják. Számtalan illy szopókák szivják abból például a kövérséget, és valami kocsonyanemü nedvet, melly aztán a testnek minden részeire lerakodik, és neki növelkedést és táplálást nyujt. Illy módon tápláltatnak szintén az idegek is. Végre a belekben csak a haszonvehetlen részek maradnak meg, mellyek aztán mint salak a testből kiüríttetnek.

Mivel pedig élelmezési rendtartás körül és betegekre gyönge gyomruakra nézve igen jól tudni, hogy *mellyik étekhez, mennyi idő kivántatik, hogy az megemésztessék* : azért a „*Családkönyv*“ből (1855. I. 235.) még ennek kimutatását is e kedvencz lapomba átlopom a legujabb vizsgálatok szerint, és csak a közönségesebb ételekre vonatkozólag.

Megemésztetik a gyomorban :

Rizs, fözve	1	óra	— percz	alatt;
disznóláb, fözve	1	„	— „	„
tojás, fözve lágyon	1	„	30 „	„
édes alma, nyersen	1	„	30 „	„
szágó morzsalék, fözve	1	„	45 „	„
velö, fözve	1	„	45 „	„
téj, fözve	2	„	— „	„
téj, nyersen	2	„	15 „	„
savanyu alma, nyersen; tojás, nyersen; kel káposzta	2	„	— „	„
szelíd kanpulykahús, fözve	2	„	25 „	„
vad lúd; malacz; bab, párolva; burgonya és bárányhús párolva	2	„	30 „	„
tyukvetrecze (fricassée)	2	„	40 „	„
ökörhús, fözve	2	„	45 „	„
sonka, nyersen; sovány ökörhús, párolva; sült lepény; sült buzakenyér	3	„	— „	„
burgonya, fözve; régi sajt; kemény tojás	3	„	30 „	„
ürü húsleves; fehér répa; kolbász	3	óra	30 percz	alatt;
kövér marhahús fözve	3	„	38 „	„
vajas kenyér kávéval; bab, fözve	3	„	— „	„
disznóhús, párolva	3	„	— „	„
marhahús, sütve; borjuhús, sütve; sovány marhahús-leves	4	„	— „	„
szelíd kácsa, sütve; disznóhús- és fözelékleves; besózott hús	4	„	15 „	„
vad kácsa, sütve; halhús, fötten	4	„	30 „	„

Azonban a gyakorlati életben az itt felidézett étkeket ritkán szoktuk élvezni tisztán egymagukat, hanem zöldséggel, vagy más többféle ételekkel, mindenkor pedig kenyérrel, melly esetekben aztán az emésztési időtariffa is egészen másképütend ki. De illyent készíteni (ha tetszik), kiki maga próbáljon magának; orvosi könyvekben illyen nem is találtathatik, mellyért az én lopogatásimnak is itten . . . vége.

Edvi Illés Pál.

Talált régiségek.

Hazánknak némelly helyein, vagy a szántövetö ember, kinek az ekéje régi hösök fegyvereit s néha ezek csontjait is felhányja, vagy másutt mint Beregmegyében patakok apadásakor a játszó gyermekek pánczél, kard, s egyéb más régi maradványokat : sőt néha, mint most minapában régi pénzdarabokat is lelnek. Némelly helyt azonban ásások alkalmával bukkannak itt ott vagy elásott vagy csak a földbe tévedt régiségekre, mint ezelőtt több évvel Ugocsa megyében midön egy falu határában árok ásattatott s egy ember egy vastag s ki nem égetett cserép fazékra akadt, mit azonban társai is észrevettek, s kénytelen volt megegyezni abban, hogy a fazék tartalmán minnyájan osztozzanak, éjel titokban haza vivék s elkezdették a fazék tartalmát vizsgálni, mi öskori fegyverekkel, mint csákány, lándzsa s több e félékkel volt tele.

Ezen régiségeknek alkalmasint azon időből kellett fenmaradnok, midön a török árva hazánkat pusztitá, mit az edényben talált félhold bizonyit; a tanulatlan találók azt hivén, hogy azok mind aranyból vannak, midön megvizsgálták minden további gondolkodás nélkül, a kissebb darabokat összeverni, s olvasztani próbálák. De igaz azon közmondás : „A mit két ember tud nem titok.“ Másnap egy közzülök, az egész faluban elhiresztelé találásokat, s szerencse, mert még nehány darabot meglehetett tudatlanságoktól menteni.

Ezen talált régiségekből én is birok egy csákányt, melly tisztarézből áll s az egyik oldala mindinkább szélesedve bárdalakban végzödik, a másik oldala ellenben egyszerre tanyér alakba megy s közepén a többi részszel egyirányban szuronyba megy ki, különben a rajz elég jól mutatja az alakját. — A csákány utóbbi szuronyos részét alkalmasint, sisak, mellvért, s tán ollykor kaponya betörésre is használták. Öseinknek vasnyelet kellett használniok benne, mivel nagyságához képest a nyél helyének az ürege olly keskeny, hogy egy erös csapásra a fa nyél ketté törött volna, a képen látható nyél, találása után fából tétetett bele.

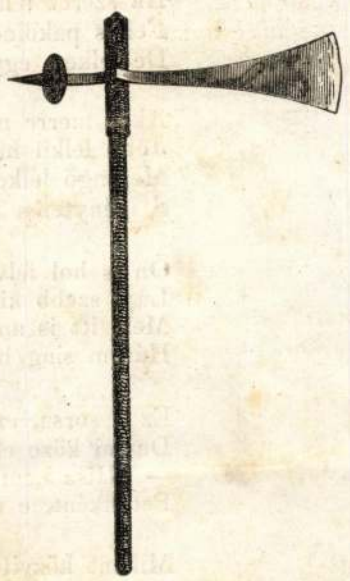

A talált csákány.

Hány helyt van hazánk keblében illy régiség, mellyekből ha fel is kerül nehány, kevés megy abból hazánk muzeumába, hanem egyes emberek kezébe kerülnek, kik inkább szeretik az enyészetnek engedni, mint sem az utókornak hagyni. Számtalan magányos ember bir hazánkban szebbnél szebb régiségekkel, mellyeknek ha csak fele eljutna is hazánk müvészet templomába, nagyba növelné a régiség tárat s mennyire szebb volna azokat ott együtt látni, mint szétszórva haszon nélkül elrejtve.

Nagyszapy A. Károly.

KAZINCZY ÉS FERENCZY

Kazinczy, ki éber figyelemmel kisért minden ébredező tehetséget, hamar tudomást szerzett a Rómában dolgozgató magyar szobrászifjúról, Ferenczyről is. Első levele, melyet 1820-ban intézett hozzá Rómába, úgy látszik, elkallódott. Megmaradt azonban két későbbi levele, melyeket Ferenczy hazatérte után irt annak Budára s melyek Kazinczy művészeti fölfogására rendkívül jellemzőek. Ez eddig ismeretlen levelek az özv. Jánosdeákné által a Szépművészeti Múzeumnak ajándékozott Ferenczy-hagyatékkal kerültek nevezett intézet tulajdonába s ekként hangzanak:

1.

Ferenczy Istvánnak Kazinczy Ferenc baráti idvezletét.

Hébénknek eggy Recensióját készítettem, de az nyomtatva nem lesz, míg meg nem irod, javallod-e ítéletemet. — Így kezdem:

„Ha Hébe ezidén semmi virágot nem adna is Literaturánk' barátjainak, melly gazdag ajándékokat hozna rezeiben! — A Megváltó, Blaschketól, pontozott munkában Caracci Hannibál után, képzeltetheti velünk, millyen lehete a' Phidiász' Jupitere, 's a' kinek szeme van a' látásra, térdre ömöl az istenember előtt, 's imádja őtet. Nagyság, méltóság van itt az egészben és minden részeiben. Melly arcz! melly szem! melly orr! melly száj! melly homlok! 's az egymástól távol álló szelíd szemöldök, mint deríti fel az a szép arczot! 'S az a' gazdag hajfürtözés kiemeli a' főt a' mindennapiak' száma közzül. De itt érzeni kell, és hallgatni, nem szóllani. —

A' harmadik tábla bennünket Magyarokat közelről érdekel: imhol a' mi Ferenczynk' Graphidiona (így nevezzük el mi a' rajzoló leányt, a' rajzolást, festést jelentő görög szótól; mert a' Pásztorleány a' dolgot közelebbről nem bélyegzi). A Mesterség Mythologiája szerint eggy leány szerelmes andalgásában a' tenger szélén, még a' Rajzolás feltalálása előtt, vesszejével eggy figúrát vona a' fövenyben, és íme, a' csuda! a' rajzolat a' fövenyben a' szeretett ifjú profilképét adá! A' leány látja ezt, s' keblében az a' gondolat támad, hogy így tehát lehetne képét adni minden tárgynak, 's ez a' feleszmélet lesz a' Mesterség feltalálásának szempillantása. A' kezdő Ferenczy választhata e méltóbb tárgyat első munkájára, mint a' Mesterség' kezdetét? Valóban neki e' gondolatot eggy kegyes Isten adá. — A' Plastica' (faragás) míveiről' az ítélhet méltólag a' ki magát látá a' mivet, Recensensnek pedig e' szerencséje még nem leve; 's valljuk meg, a' szobrok' legnemesebb nemei a' fenn-állók; mert azok láttatják a növés' szépségét 's a' ködlepel' lefolytának szép játékát: de itt a történet, mellyet adni kelle, nem állást kivánt, hanem guggolást; 's illyen a Bernini Vénusza is, melly bizonyos tekintetekben megelőzi 'a Mediciszi Vénuszét, inkább illvén a' ruha nélkül talált asszonyi szeméremhez. De melly szépségek vagynak itt! A' felső rész minden lepel nélkül, hogy a' leány' kecseiből semmi el ne

Művészet 1904.

NYÁRI NAP 1899
STROBENTZ FRIGYES FESTMÉNYE

UTI JEGYZETEK

Tizenegyezer hétszáz és egynéhány műtárgyban gyönyörködhetett ezen a nyáron az utas, aki Berlint, Drezdát, Düsseldorfot és Münchent meglátogatta. S e számba nem is foglaltuk azokat a múzeumi gyűjteményeket, amelyek állandóan megszemlélhetők. Csak azokra a kiállításokra vonatkozik ez az ijesztő statisztikai adat, amelyek e nyár elején nyíltak meg s most őszszel zárulnak.

Tegyük fel, hogy e számból 10,000 kép, szobor, rajz és iparművészeti tárgy modern mű, az utolsó pár év terméke. Ennyi került kiállításra. Bátran feltehetjük azt is, hogy ama képek, szobrok s egyéb műtárgyak száma, amelyeket szerzőik e négy város tárlataira küldtek, legalább három-négyszer akkora volt: csak a biráló-bizottságok szigorúságán mult, hogy nem láthatja azokat a közönség. Kisül tehát, hogy pusztán e négy városban legalább 40—50,000 műtárgyat igyekeztek közszemlére állítani a művészek. Körülbelül még egyszer annyi található a műkereskedésekben és műiparos-boltokban. Ez a szám megdöbbentő s gondolkodóba ejt.

Kétségtelen, hogy a nagy közönség, ha még úgy lelkesednék is a művészetért, képtelen volna otthonában mind e műveknek hajlékot adni. Pedig alig van köztük nehány, amelynek rendeltetése nem ez volna. A túltermelés klasszikus esetével állunk szemközt. A műcsarnokok zsúfolt vásárcsarnokokká alakultak át. Leverten, csüggedten, főfájással hagyjuk el e kiállítások legtöbbjét. Színek, címek, keretek kusza képei kergetőznek agyvelőnkben. Egyik mű a másikat rontja. A hangos kurjantás lefőzi a csöndben termett, csöndet lehelő intim munkákat. Van olyan kiállítás is, amely voltaképp hetvennégy terem és szobából álló útvesztő. Ha ez ily arányban megy tovább, úgy egy emberöltő mulva a müncheni kiállítóknak ki kell bérelniök a Vatikán tízezer szobáját.

Szerencsére, ki van zárva, hogy a kiállítások e rendszere életben maradjon. E nagy kiállításoknak művészi értéke és jelentősége már ma sincs. Puszta kép- és szoborvásárrá lettek, de már vásárolni sem lehet bennük jó kedvvel, mert az árú nagy tömege lehetetlenné teszi a nyugodt és helyes válogatást. Csömörrel menekül e közraktárakból a gyűjtő, aki különben örömest szánna évenkint néhány ezer koronát galeriája gyarapítására. Aki nevelni akarja ízlését, tájékozódást igyekszik szerezni korunk újabb áramlatai dolgában: a legnagyobb zavarba jut, mert csak zavart lát.

Nem, e nagy kiállításoknak nincsen művészeti jelentőségük. Ezt olykor in camera caritatis maguk a rendezők is bevallják. A tárlat-

fedettessék: az alsó rész pedig igen értelmesen 's szép redőkben 's vetésekben elleplezve. Kivált az egyenesen kinyujtott karnak gyönyörűnek kell lenni. A' haj, vittába kötve, szerény gonddal (az az modestus gonddal).

Az öcsém' fija József, ki Néked, édes barátom, ezt általadja, dicsekedett látásoddal, de meg nem mondhatá, Néked ki ád munkát, és mit csinálsz; igen azt, hogy visszakészülsz Rómába. Csak addig ne menj, míg én megláthatlak; nem szeretnék úgy meghalni, hogy meg ne csókoljam azt, a' ki e' pályán első önte hazámra fényt. Midőn az Igaz barátunk' leveléből megértettem, hogy itt vagy, de visszamégy Anthúzába, azt hittem, csak látogatni jövél szüleidet, rokonidat. Most meg vagyok nyugtatva. A' ki annyi márványt vitet Csetnekről, nem mehet-el hamar.

Ha nagy munkákat nem kapsz e' pénzetlen földön, e' pénzetlen időben, szeretném, ha nevezetesbb embereink' büsztjöket dolgoznád, de ne a' mint ők kivánják, hanem a' hogy Te akarod. Azok azt néznék, hogy találva légyenek, Te pedig tudod, hogy a' Plasztika a' természeti fej helyett újat, mást, eggy szebbet, egy varázst ád. Így adád te a' Csokonaiét. Ha hozzám jössz, eggyütt fogjuk nézni a' Napoleon fejét Canovától eggy réznyomtatványon, 's összehasonlítjuk azt az Isabey által festett profilképet, 's lesegetjük, mint távozék-el Canóva attól, a' mit Isabey nem Plasticus, hanem csak Festői szemekkel látott. Az én portfeuillöm nem nagy: de jó darabokat bír. — Élj boldogúl, édes barátom, 's szeress! — Széphalom, Januárius 4d. 1825.

2.

Ferenczynek Kazinczy szíves baráti tiszteletét.

Kedves barátom, Még e' holnapban szerencsém lesz azt a' barátomat megölelhetni, kit nem csak művészi nagyságáért, hanem lelke' szeretetre méltó tulajdonaiért is mérték nélkül szeretek. Stettner György társamtól hallám Tornán, hogy fejem már gipszben is le vagyon öntve. Neked köszönöm, hogy halhatatlanná tevél. — Élj szerencsésen, igen kedves barátom, 's fogadj szeretettel. — Ujhely, Aug. 19d. 1828.

MELLER SIMON

STROBENTZ FRIGYES VÁZLATKÖNYVÉBŐL

Ferenczy István

Vas. Lap, 1870. 22. l.

** *(Mátyás király emlékszobrát)* illetőleg Pestváros is bizottságot küldött ki, hogy tudomást szerezzen az ügynek mibenlétéről. Kitünt, hogy Pestmegyében már 1848 előtt megtétettek erre nézve az előmunkálatok, s mintegy 12,000 frt jött össze önkénytes adományokból, mely összeg azonban más czélra el is fordittatott ugy, hogy most semmi rendelkezés alatt álló alap nincs. A Ferenczi szobrász által készitett kis minta a muzeumban van, s a gránitból készült piedestal lépcsők nyugpadokul szolgálnak a muzeum kertjében.

Kemenesszentpéter tpl

540

a miniszter nem is látta, nem is fogja látni, mert feledékenységből ott maradt az íróasztalom fiókjában. Igenis, a fegyelmi ügyet e nélkül intézték el, vedd tudomásul. Ha kételkednél, gyere be a hivatalba, meggyőzlek róla, hogy iktatva sem lett. A dicsekedéseidet pedig, remélem, most már be fogod szüntetni. *Sz. Szigethy Vilmos*

Ferenczy István művészi hagyatéka

A nemsokára megnyiló Szépművészeti Múzeumnak kétségtelenül legérdekesebb terme lesz az úttörő magyar szobrász, Ferenczy István szobája: amelyben össze lesznek gyüjtve életében megszerzett műtárgyai, ritka értékes könyvtára és levelei, kész művei, multszázadbeli kezdetleges szobrászati szerszámai, amelyek ma már ereklyeszámba menő kortörténelmi tárgyak.

A már negyvenkilenc esztendő óta jeltelen sírban porladozó művész emberfeletti küzdelme a mult század huszas éveinek elején kezdődött. Ő volt az első magyar szobrász, aki nem a külföldről hozatta a szükséges anyagot, hanem hazai márványt használt. Nagy költséggel és fáradsággal nyitotta meg az első magyar márványbányát Ruszkabányán.

Ferenczynek 1840-ben merész terve támadt: Mátyás királynak lovasszobrot akart emelni. Tervét azonban, mint emlékirataiban megírta, költség hiányában és a pártküzdelmek miatt megvalósítani nem lehetett, habár a szobor 1843-ban teljesen kész volt s művészi becscsel bírt: bizonyság erre az a két pompás dombormű is, amely elkerülte a Duna hullámait s most a Szépműrzeti Múzeumban lesz látható.

Csak nagyon kevesen tudják, hogy az úttörő szobrász ezen korszakalkotó lovas szobra, már teljesen kész alkotás, hogyan semmisült meg. Ferency Budán a saját házában épitett műtermében mintázta meg a nagy király lovas szobrát. Maga a szobor egy kápolnaszerü épitményen állott s három oldalán Mátyás király életéből vett jelenetek voltak domborműben megalkotva. A nagyméretü szobor teljes gipszmintája három év alatt készült el, az ezen idő alatt megindított nemzeti gyüjtés azonban vajmi csekély összeget eredményezett, úgy hogy Ferenczy költség hiányában egész vagyonát erre föláldozta és már nem tudta ércbe öntetni. A sorsüldözte művész Budáról való elköltözése alkalmából egész díjtalanul ajánlotta föl a teljesen kész gipszmintát a Nemzeti Múzeumnak, ahol azonban a nagyszabásu alkotásának nem akartak helyet adni. Ferenczyt ez az indoktalan visszautasítás annyira elkeserítette, hogy a kész, évek során alkotott munkáját darabokra törte és a Bomba-térről a Dunába dobatta.

A nagy mester jóakarói közül csak Teleky Blanka, a lelkes honleány értesült sötét szándékáról és megkérte a világlátott művészt, hogy a szobor lefényképeztetését, mielőtt megsemmisítené, engedje meg. Ebből az eredeti fölvételből csak két példány készült el: az egyiket Teleky Blanka őrizte, a másikat Ferenczy hagyatékában találták meg.

Ferenczy István még meglevő alkotásait családja odaadta a Szépművészeti Múzeumnak. Emlékét ott a következő művek fogják megőrizni: Kazinczy Ferenc, Sodelné, Rudnay esztergomi hercegprimás mellszobrai, Széchy Mária, a murányi Vénusz és férje, Wesselényi Ferenc nádor, Balog János, a barsmegyei híres követ, Fáy András, Nagy Pál, a soproni követ, egy Mátyási nevü poéta mellszobra, akinek művei a negyvenes években jelentek meg. Azonkívül több síremlék.

Strobl Alajos tanár, aki 1902. évben a kormány megbizásából Ferenczy rimaszombati hagyatékát alaposan megvizsgálta és a következő esztendőben át is vette, nagybecsünek tartja Ferenczy önfaragta, ruszkabányai fehérmárványból készült szárkofágját is. A szárkofág fölött, a föld alatt lelte meg a művész egy kiválóbb alkotását: Euridicet, amely az 1847. évi rimaszombati tűzvész alkalmával négy darabra tört.

A szárkofág alatt egy tölgyfa-koporsóban nyugszik a sokat hányatott művész, feje alatt egy dobozban van eltéve Vörösmarty levelének eredetije, amelylyel a megsemmisített Mátyás-szobor védelmére kelt az Athenaeum egyik 1843. évi számában. A nagy művészt, akinek halála Rimaszombatban 1856 julius 6-án bekövetkezett, a harminc mázsát nyomó márvány szárkofágban temették el.

Temetésén hatalmas zivatar kerekedett és még élő egy-két szemtanu bizonysága szerint a záporesőben sietve dolgozó munkások alig tudták elhelyezni a nehéz koporsót. Euridice-szobrát, amelyet a művész végső akarata szerint vele eltemettek, csak úgy hányták bele a sírba...

A művészet barátai könnyen megérthető érdeklődéssel várják a kormány intézkedését a rimaszombati sír megbontása dolgában. Mert köztudomásu, hogy Ferenczy Euridicét tartotta legjobb alkotásának. *Rozsnyói*

Szepesváralja, ahol a héten háromszáz ház égett le

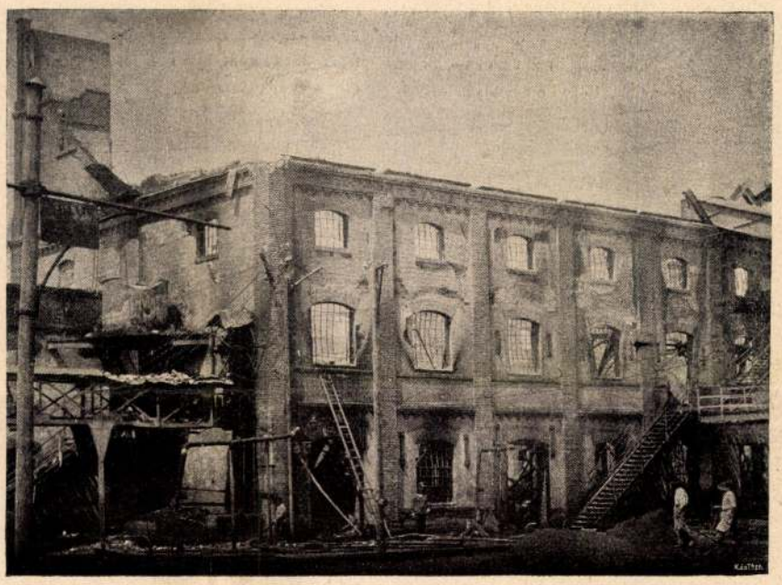

Az ujpesti Wolfner-féle bőrgyár a julius huszonnyolcadiki tüzvész után

Gyuri vakációzik

A vakáció első hónapja elmult. Gyuri ijedten látja, hogy az idő nyáron gyorsabbjárásu, mint a másik három évszakban. A dolgot nem érti, és ezért egyenesen természettel ellenkezőnek tartja. A természettan ugyanis arra tanította, hogy a melegségtől a méretek megnagyobbodnak, a hidegtől pedig összehúzódnak. Mért, hogy mégis rövidebb a nyári hónap, mint a téli? Gyuriban

sejtelme támad a világrend igazságtalanságának. Fészket ver lelkében az a tudat, hogy nem jól van a világ úgy, ahogy van.

Még eddig nincs egyéb oka erre a kételkedő tudatra, csak az, hogy a vakáció hamarabb múlik, semmint kellene, de ez az ok olyan a gondolkozásában, mint a mustármag a földben. Gyuri ettől az egy októl okoskodóvá lesz, az okoskodás nyomában kikel lelkében a kételkedés és az elégedetlenség. A tanítói azt mondanák róluk, hogy olyanok, mint a szántóföldön a gaz, mert a tanítóinak az a kötelességük, hogy a tanítványukat az iskolában úgy preparálják, hogy számára az élet majdan meglepetés lehessen. Olyan, amelyről sejtelme sem volt, fogalma sem volt.

Gyuri már azt sem tartotta helyes rendezkedésnek, hogy az iskolai év hosszabb, mint a szünidő. Az egyik tíz hónap, a másik két hónap, pedig a logika azt kivánná, hogy a másik legyen tíz hónap, s emez tartson két hónapig. Mert bizonyos dolog, hogy a tanulás nagyobb fáradság, mint a vakációzás, bizonyos tehát az is, hogy a nagyobb fáradság nagyobb pihenésre szolgált rá. Tízhónapi fáradozásért legalább is tízhónapi pihenés illeti meg az embert, mégis két hónapra szorították meg a diák pihenését. Gyuri hajlandó kompromisszumot kötni. Ha nem lehetséges a kéthónapos iskolai idő és a tízhónapos vakáció, osszuk ketté az esztendőt. A fele legyen az iskoláé, a másik fele a tanulóé. A tél s a tavasz legyen az iskoláé, már azért is, mert ebbe az időszakba esik a karácsonyi és husvéti kis vakáció. A nyár és az ősz pedig legyen a pihenésé, a vigasztalódásé, a szabadságé.

Ime Gyuri a világmegjavítók közé került. Tíz esztendős korában a társadalmi rend megváltoztatásán gondolkozik. Vagy legalább is a kitatarozásán. A vakáció első hónapjának gyors letünésétől bús magyarrá lett. Búsul azon, ami van, bánkódik azon, ami elmult és nem bízik abban, ami lesz.

Pedig a vakációból ugyanannyi lesz még, mint amennyi már elmult belőle. Még egy teljes hónappal kinálkozik. Hanem ennek a hónapnak gyönyörűségébe keserüség esöppent. Az első hónap a vakáció boldogságos kialakulása volt, a második hónap a vakáció szomoru elmulása.

És Gyúri lelkébe belekap a mulandóság érzése. Világrenddel való elégedetlenségét megtoldja ime a természet rendjével való elégedetlenkedése. Mért kell mindennek elmulnia? Mért kell elmulnia annak, ami szép és jó!

S a tízesztendős töprenkedő sejteni kezdi, hogy mi a különbség a hajnal pirossága és az alkony bibora között. Az egyik a tűz pirossága, a másik zsarátnoka. Gyuri szomoruan mondja, hogy hajlandó ujabb engedményt tenni az iskolai idő dolgában. Már nem kívánja a hathónapos vakációt, már megelégszik a háromhavi szünidővel. S azt a harmadik hónapot nem is azért kívánja, hogy a vakáció két hónapnál hosszabb legyen, hanem csak azért, hogy legalább a két hónapja zavartalan legyen. Legyen az a harmadik hónap az elmúlásé, s maradjon meg a második a gyönyörűségnek!

Gyuri eddig egyre azt hajtogatta, hogy ha ő király volna, milyen másképpen osztaná be az iskolai esztendőt; most már csak azt mondja, hogy ha kultuszminiszter volna, megtoldaná a vakációt a harmadik hónappal. A királyi ideál megbecsülése-e fantáziájának ez a lefokozása, vagy pedig a hatáskörök elválasztásáról való helyes sejtelem? A vakációnak azért a gyökeres reformjáért érdemes királynak lenni, de azért az egyhónapi szünettoldalékért elégséges a miniszterség elgondolása is. A fiu leszállt a paripáról, amelylyel boldogan belevágtatott a vakációba, s most gyalog bandukol kifelé a szünidőből. Gyuri beletörődik a lemondásba.

Micsoda hangulathullámzáson, lelkiháborgáson esett keresztül Gyuri az ő vakációzása közben! Az abszolut gyönyörűségből belepottyant a minden dolgok relativitásán tépelődő kételkedésbe. És útközben megismerte a világrenddel való elégedetlenséget és kétségbeesett a természet rendjén is. Hevítette a világmegjavítás lázas szándéka, és elnyomorította a vágyak, a törekvések hiábavalóságának tudata. Álmodott egy jobb világért való küzdelemről, és elszontyolodott a mulandóság megismerésétől. Minden elmulik, és nem is a befejezett elmulás, hanem a mulandóság tudata sorvasztja a gyönyörűséget. Még hátra vagyon a vakáció második hónapja, de Gyuri már odatelepedett a szünidő kórágyához, és szomorkodva lesi a betegnek végelgyengülését.

A tízesztendős lelkületet bonyodalmas háborgás zaklatja a boldogságosnak mondott vakációban. Olyan, mint az a híres zivatar, amely a pohár vizét háborgatta. Én ennek a pohárnyi víznek hullámzását, kavargását nem kicsinylem. Ime Gyuri tengeri betegséget kapott tőle. Tízesztendős korában ugyanazok az energiák kaptak beléje, amelyek az emberiség számára költőket és filozófusokat, vegetálókat és forradalmárokat, okoskodókat és nyárspolgárokat teremnek. S az energiák háborgásától a fiu elvesztette a lelke egyensúlyát.

Ha nem szégyelné, keservesen sírna s valószinüleg, hogy olyankor, amikor nem látják, könyeket potyogtat a vánkosára. Amiért mulik a vakáció és közeledik az iskola.

Pedig Gyuri jó diák. A tanító meg vannak elégedve vele, s az iskolai bizonyítványa végig jeles vol. Mégis meg akarná változtatni a világ rendjét, csakhogy megváltozhasson benne az iskola rendje. Mégis a vakációra alapítaná az iskolát, nem a tanévre.

Mégis a vakációt siratja, nem az iskolát köszönti. Pedig az iskola megismerést juttat a tanulónak s a megismerés a gyermek legnagyobb gyönyörűsége. Már a gügyögő gyermek is boldogan tapsol az új megismerésnek s a nagyobb gyerekek mohón, szinte lázasan esnek nekie. Az iskola a megismerésnek soha ki nem apadó forrása, mért, hogy szomjas Gyuriék rettegnek tőle? Olyan nagyon, hogy a vakációt a derekán nem tudják élvezni, mert azt tudják róla, hogy el fog múlni, hogy utána megint a megismerés forrásából való itatás következik.

Viharos

Abdul Hamid szultán

WITTE, orosz miniszter. A béketárgyalást közvetitő

Zöldy Marci amatőr-fényképe

Roosevelt elnök legkisebb fia, amint Zöldy Marci hegedüjén játszik

Uj Idők

Szépirodalmi, művészeti és társadalmi képes hetilap

Előfizetési ára
Félévre 8 korona

Szerkeszti Herczeg Ferenc

Előfizetési ára
Negyedévre 4 korona

XI. évfolyam | 1905 augusztus 6 | 45. szám

Szappanbuborékok

Regény

Irta FARKAS PÁL — Folytatás

Marianne alázatos, bűnbánó arccal tekintett maga körül. Nem volt oka arra, hogy különösen restelkedjék, mert a szépkalapos fiatal hölgyek, kevés kivétellel, szintén nem figyeltek az előadásra. Más dolog a szociálizmusról beszélni és más dolog egy előadást végighallgatni róla, különösen, ha az az előadás még tudományos is. Az első padokban halk zsongás támadt, az egyik bankhivatalnok egy egészen új, nagyon mulatságos adomát beszélt el halkan a szomszédnőjének. A szomszédnő, egy milliomos gyáros leánya, kitünően mulatott az adomán, közben azonban folytonosan helyeselt az előadónak, ámbár fogalma sem volt arról, hogy mit beszél.

— A proletáriátust csak a proletáriátus küzdelme viheti előre, öntudatos osztályok önmagukban keresik támaszukat és ezért vetünk el minden kompromisszumot, — mondotta az előadó.

A karzatokról mintha elfojtott lihegés hallatszott volna. Azok az emberek, akik tíz-tizenkét órát dolgoznak naponként, halkan ismételték:

— A proletáriátust csak a proletáriátus küzdelme viheti előre. A mi küzdelmünk.

A milliomos kisasszony is hevesen integetett a fejével.

— Ugy van, minden kompromisszumot el kell vetni. Én is mindig azt mondom...

Aztán ismét a bankhivatalnok pletykáira figyelt.

Az előadás véget ért és a közönség egyszerre megmozdult. Taps, éljenzés, lábdobogás között mondott az elnök köszönetet az előadónak, aztán kihirdette, hogy a jövő ülés a következő pénteken lesz.

Marianne Horthoz fordult:

— Pénteken is eljön, ugyebár? Az ember annyit tanul ezeken az előadásokon.

De Hort nem tudta magát elhatározni.

— Kétségkivül, az ember igen sokat tanul, — mondotta habozva, — és én igazán nagyon szeretnék eljönni, de lássa, Marianne kisasszony, először is nem tudom, hogy lesz-e időm pénteken, aztán pedig, lássa, járnak ide más intézeti növendékek is, és ha ezek itt többször meglátnak ön mellett, akkor . . . Egyszóval, jobb, ha nem jövök el, pedig én igazán úgy szeretnék gyakrabban találkozni kegyeddel... Hisz úgyszólván alig beszéltünk.

Marianne köhintett.

— Azt hiszem, hogy igaza van, tanár úr. És én is szeretnék találkozni önnel; lássuk csak, igen, talán még ez volna a legokosabb. Minden csütörtökön este hattól-hétig órám van a zenedében, ilyenkor rendesen a Dunaparton sétálok haza. Ha véletlenül szintén arra járna, egy darabig együtt mehetnénk. Jó lesz?

— Nagyon jó lesz! — Hort hangjából majdnem diadalmas mámor csengett. Semmi kétség, Marianne is érdeklődik iránta.

— Szabad lesz most is elkisérnem önt? — kérdezte.

A leány tagadólag rázta a fejét.

— Nem, most nem lehet. A barátnőmmel vagyok és odalenn Miss Wood vár. De csütörtökön majd egyedül leszek.

Mégegyszer rámosolygott Hortra, kezet nyújtott neki, aztán a barátnője után sietett. Hort boldog mosolylyal követte a szemével.

— Semmi kétség, ő is érdeklődik irántam, — gondolta mégegyszer. Azzal lassu léptekkel kifelé indult.

Az ajtóban nagy volt a tolongás, úgy hogy pár percig vagy harminc ember között szorongott. Hort egyszerre ismét Papp Mariska hangját hallotta. Apa és leánya közvetlenül előtte állottak. A kisleány ki volt pirulva, a szeme csillogott, úgy vitatkozott az apjával. Hort tisztán hallhatta minden szavát.

— Nagyon igaza van, tökéletesen igaza van. Én is azt hiszem, hogy mindennek meg kell változnia. Mindennek, apa,

— No, no, Mariska. Az ilyen kisleánynak nem is szabadna még beszélnie ilyen nagy kérdésekről. Mit értesz te még ehhez?

— Ó, apa, te is azt hiszed úgy-e, hogy azért mert még csak tizenötéves vagyok, nem szabad gondolkoznom. Nem vagyok én olyan, mint Varsányi Erzsi, akinek csak a fehér ruháján jár az esze, vagy Perjéssy Marianne, aki csak azért jött ide, hogy Hort tanár úrral kacérkodjék.

— Mariska, Mariska, már megint bolondokat beszélsz!

— Azért mondod, mert nem figyelted meg őket. Az egész ülés alatt egymással suttogtak... Igazán nem értem, hogy egy olyan okos ember, mint Hort tanár úr, hogyan viselkedhetik így. Az ő helyében szégyelném magamat.

— Én pedig a maga helyén szégyelném magamat, Mariska, hogy ilyeneket beszél, — ezt Hort mondotta, aki most már nem tudta tovább türtőztetni magát. Egy ideig nem akart beleszólni a vitába, de most úgy találta, hogy ami sok, az mégis sok. A kisleány olyan hangosan beszélte, hogy mindenki meghallhatta, aki körülötte áll. — Igenis, Mariska, szégyelje magát, hogy ilyesmiket beszél a tanárjairól, — ismételte mégegyszer egész iskolai szigorusággal. Azután félig az apja felé fordulva hozzátette: — Eppen a hátuk mögött állottam és akaratlanul végig kellett hallgatnom mindazt, amit Mariska mondott.

A szegény nyugalmazott számtanácsos majdnem csuklani kezdett a rémülettől. Istenem, mi lesz most! Milyen szörnyü bajba keveredett ismét ez a Mariska a meggondolatlan beszédével. Bizonyára ki fogják csapni, a legjobb esetben csendesen eltávolítják, mert Hort nem fogja abba hagyni a dolgot, hanem följelenti az igazgatónak. Az öreg úr homlokán hideg verejték gyöngyözött és teljesen tanácstalanul nézett Mariskára.

Mariska azonban nem mutatott semmi különös rémületet. Az arca ugyan lángvörös volt és az orrcimpái idegesen remegtek, de a fejét dacosan hátraszegezte és majdnem farkasszemet nézett a haragos tanárral.

A számtanácsos időközben kissé magához tért első rémületéből. Horthoz fordult.

— Igazán, igazán, roppantul röstellem a dolgot, tanár úr. Mindig mondottam Mariskának, hogy a nyelve még bajba viszi. Mert tessék elhinni, csak a szája meggondolatlan, a szíve azért nem rossz. Hisz a tanár úr is tudja, hogy Mariska mennyire ragaszkodik hozzá, de ezek a leányok mindig ilyenféle bolondságokat beszélnek, ez már olyan istentelen, rossz szokásuk, hisz eleget szidom érette. De azért a tanár úr talán most még egyszer elnézéssel lesz? Mariska majd azonnal bocsánatot kér...

A kapu elé értek. Most már alig volt ember körülöttük, a félreeső kis utcában majdnem egyedül maradtak. Hort első haragja is elpárolgott. Az apának igaza van, Mariskának csak a szája járt. Nem érdemes nagy dolgot csinálni a fecsegéséből. Még valami más is jutott a fiatal tanárnak eszébe. Ha jól meggondolja a dolgot, mintha ennek a leánynak valamiben igaza is volna. Mindenesetre kár lenne a kérdést az igazgató úr előtt feszegetni. Peltz már úgyis bosszantja a nyolcadik osztálylyal, ha pedig most erről az ülésről hallana... Nem, nem, jobb, ha szépen, bocsánatkéréssel intézik el az egészet.

Hort tehát barátságosan köhintett a számtanácsos felé.

— Nagyon jól tudom, hogy Mariska alapjában véve derék leány, — mondotta. — És nem is akarom, hogy ez a meggondolatlansága súlyos következményekkel járjon. A jövőben majd jobban meggondolja, hogy mit beszél.

A számtanácsos úrnak egy nagy kő esett le a szívéről.

— Hála istennek, hála istennek, hogy a tanár úr így fogja fel a dolgot. Már igazán komolyan aggódtam. Mariska, köszönd meg, hogy a tanár úr ilyen elnéző és kérj bocsánatot a helytelen magaviseletedért.

Mariska azonban nem kért bocsánatot. A feje még mindig dacosan hátra volt szegezve, az ajakát pedig szinte görcsösen szorította össze. Égő szemekkel, szótlanul nézett a két férfiúra, de nem szólt egy szót sem.

— No mi lesz Mariska, — türelmetlenkedett az apja. — Hát nem hallottad, amit mondottam. Kérj szépen bocsánatot.

Mariska most végre kinyította a száját. De akkor is csak egy szót mondott.

— Nem...

— Nem? — a számtanácsos úr egészen kétségbeesett a leánya fölött. — Nem akarsz bocsánatot kérni? De hát mi a bajod. Mariska? És hogy ég az arcod? Tessék csak idenézni tanár úr, bizonyos, hogy ennek a leánynak láza van. Nem is tudja, hogy mit beszél. Tessék elhinni, hogy beteg.

Hort figyelmesen nézte a kis leányt. Volt a makacságában valami, ami imponált neki. Amint összeszorított ajakkal, remegő orrcimpákkal ott állott. Hort látta, hogy inkább a nyelvébe harap, de nem kér bocsánatot. Nem is akarta erőltetni a bocsánatkérést. Egy elutasító kézmozdulatot csinált.

— Ne bántsák Mariskát, — mondotta aztán engedékeny hangon. — Ugylátszik csakugyan valami baja van. A legokosabb az lesz, ha szépen hazaviszi. Én el fogom felejteni mindazt, amit hallottam.

Kezet nyujtott a számtanácsosnak, aki hangosan hálálkodott, intett Mariska felé és aztán gyors léptekkel elsietett. Ő sem érezte magát jól. Marianne izgató közelsége, és most ez az utolsó jelenet megfájdították a fejét. Lüktető halántékkal ment hazafelé, közben a csütörtök délutánra gondolt, amelyen ismét találkozni fog Mariannel...

Ferenczy István szüleinek sírja Rimaszombaton

Ferenczy István jeltelen sírja

AZ ELSŐ MAGYAR SZOBRÁSZ RELIKVIÁI

A számtanácsos úr is hazavitte Mariskát. Villamosan mentek, de a kocsi majdnem üres volt és így folytathatták a tárgyalást. A tárgyalás azonban kissé egyoldalu volt. A kisleány az egész úton nem szólt egy szót sem, az apja hiába beszélt hozzá. Csak amikor már harmadszor is megkérdezte tőle, hogy miért nem kért bocsánatot a tanár úrtól, mondott ennyit:

— Azért, mert igazam volt.

Aztán megint nem lehetett belőle kipréselni egyetlen szót sem.

Az öreg úr komolyan kezdett aggódni.

— Mariska, Mariska, ez a dacos természeted még igen nagy bajba visz majd . . . És akkor eszedbe jut, hogy jobb lett volna, ha az apádra hallgatsz.

Mariska azonban erre sem válaszolt. Dacosan vállat vont, aztán odatámasztotta fejét a kocsi ablakához és merően belebámult a sötétségbe.

VII.

A Dunapart aszfaltját elborították a száraz falevelek. A szél néha felkapott egy csomót és végigsurolta velök a kövezetet: ilyenkor valami kellemetlen, nyikorgó hang bántotta a fület.

Hort László már kétszer sétált végig az Eötvös-tértől a Petőfi-térig és ismét vissza. A Dunapart ilyenkor kihalt és néptelen. Legföljebb néhány öreg úr végezi el itt az orvos által előírt mozgást. A hűvös, kellemetlen idő ezeknek a számát is megapasztotta, Hort alig találkozott négy-öt emberrel.

Amikor aztán harmadszor fordult meg, már messziről meglátta Perjéssy Mariannét. A leány hosszu, ringó lépésekkel közeledett, a kezében egy fekete bőrmappát lóbált. Abban lehettek a kottái. Már ő is észrevette a fiatalembert és barátságosan mosolygott feléje.

— No lássa, ez igazán szép, hogy ilyen hűségesen megvárt, — mondotta. A kis keztyűs kezét odanyújtotta Hortnak. A fiatalember egy pillanatig fogva tartotta. Aztán mindaketten egy ideig hallgatva mentek egymás mellett.

— Mindig ilyen hallgatag? — kérdezte végül a leány.

— Ó nem. De azt hiszem, hogy nem tudok leányokkal beszélni, különösen pedig . . .

Félbeszakította magát. De Marianne felkapta az utolsó szavakat.

— Különösen pedig, — ismételte. — Nos, miért nem folytatja?

— Attól tartottam, hogy félremagyarázhatná, azt amit mondok.

— Hát olyan kevésre becsül, hogy nem mer őszintén beszélni velem?

— Jól van hát, megmondom azt is, amit elhallgattam. Különösen az olyan leánynyal nem tudok beszélni, amilyen maga.

Marianne egy pillanatra megállott, a szeme megkereste a fiatalember szemét.

— Ezt nem értem, — mondotta lassan, vontatottan, — az olyan leány, mint én, — mit akar ezzel mondani?

Hort a botjával kotorta a faleveleket. Most hirtelenül beszélni kezdett.

— Lássa, ha így nézem magát, amint itt jár mellettem, mosolyogva, ruganyosan, mindig ugyanaz a gondolat bánt. Ugyan mi mondanivalója lehet egy olyan szürke, jelentéktelen embernek, mint amilyen én vagyok? — olyan mondanivalója, ami egy olyan elkényeztetett, napsugaras leányt érdekelni tudjon, amilyen maga. Maga még eddig mindig a fényben, a melegben élt. Én pedig — én még sohasem hagytam el azt az egyhangu szürkeségét, amely körülvesz, amióta csak eszmélni tudok.

A hangjából keserűség és szomorúság csengett, és

Az első magyar szobrász relikviái

Ferenczy István rimaszombati műtermének maradványai. Negyvenhat éven át voltak itt művei elzárva

Marianne félig csodálkozva, félig elfogódva hallgatta. Egy pillanatig mindenféle furcsa gondolat járt a fejében. Tulajdonképpen nem szép dolog, hogy ezt a fiatalembert bolondítja. Hisz igaz, a flirt egy intézeti tanárral kitünő tréfa és roppant mulatságos is, de az a Hort úgy látszik nehézkes ember. Mindent komolyan vesz. De hiszen éppen ez az érdekes. Egy ember, aki mindent komolyan vesz, ilyennel még nem volt dolga. A csónakdai fiúk mind nagyon kedvesek, de alapjában véve szörnyen buták, igazi nagy, komoly szenvedélyre teljesen képtelenek . . . Pedig egy olyan igazi, nagy szenvedély, amilyenről mindig a regényekben olvasnak, roppant guszta lehet. Nem, nem, ha Hort mindenáron belé akar bolondulni, nem az ő dolga, hogy kiábrándítsa. És aztán a fiatalember igazán csinos, neki legalább nagyon tetszik, sokkal jobban, mint bárki a csonakdából.

— Napfény, napfény, — ismételte most álmodozó hangon. — Valamilyen olasz könyvben olvastam egyszer, hogy nem az az igazi nap, amely az égen ragyog, hanem az, amelyet a szivünkben rejtegetünk. Hiába vesz körül jólét, hiába van meg minden, amit a kényelem, vagy a fényűzés megkíván, ha idebenn sötétség és hideg van, a kivülről jövő napsugár nem tud fölmelegíteni.

Félig ösztönszerü mozdulattal magára mutatott, aztán ismét elhallgatott.

— Ön nincsen megelégedve a sorsával, Marianne? — kérdezte Hort. Először nevezte a leányt a keresztnéven.

Marianne a fejét rázta.

— Megelégedett? Az a kérdés, hogy miben találunk elégedettséget. O igen, megvan mindenem, ami más leánynak örömet szerez. Vannak szép ruháim, nyáron fürdőre megyünk és ha majd kikerülök az iskolából, fogok bálozni, táncolni, amennyit csak akarok. Ékszereim is lesznek, apa megigérte, hogy ha jó lesz a termés, egy szép köves gyűrűt vesz nekem. De hát elég ez? Mondja meg maga, elégnek tartja ezt a boldogsághoz?

Fojtott hangon, izgatottan beszélt, és mialatt mindezt elmondta, talán egy pillanatig maga is hitt abban, amit mond. A legléhább, legüresebb léleknek a mélyén is ott szunnyad a vágy, hogy jobb legyen, mint amilyenek tudja magát. És Perjéssy Marianne, akinek az esze sohasem járt máson, mint flirten, csónakdán és bosztonon, most, amint ott sétált a kihalt szomoru Dunaparton, komolyan hitte, hogy ő azért elégedetlen, mert valami jobbra, nemesebbre vágyódik.

Hort önfeledten nézte a leányt. Ami romantikus húr volt a lelkében, az most Marianne szavára mind zengő hangot adott. Igen, megtalálta életének nagy

eseményét. Itt van mellette a szép, előkelő, gazdag lány, aki rosszul érzi magát aranyos fogságában és aki az erőskezü ismeretlent várja, aki megszabadítja. Es ez az erőskezü ismeretlen, ez a mesebeli kiralyfi — ő lesz, igen ő: Hort László, a történelem és földrajz tanára.

Es miért is haboznék? A leány elég világosan mutatja rokonszenvét, az az ostoba körülmény pedig, hogy az intézetbe jár, igazán nem számít. Marianne már nem iskolás leány, hanem érett nő, és nem a tanár és a növendék, hanem a férfiu és a nő állanak szemben egymással. Élnie szabad mindazzal a joggal, ami a férfiut a szeretett nővel szemben megilleti.

— Igen, Marianne, én hiszek magának, — mondotta. — Az első pillanatban, amikor az utcán megláttam, volt valami az arcában, ami megfogott, ami vonzott, ami azt súgta nekem: ebben több van, mint a tucat leányokban.

Marianne hálásan mosolygott, de aztán hirtelenül félbeszakította a fiatalembert.

— Istenem, már ilyen közel vagyunk hozzánk. Óh, akkor nem kísérhet tovább, még találkozhatnánk valakivel és ez nem volna jó.

Hort nem mondott ellent. Sőt még jól is esett neki a tudat, hogy Mariannal együtt titkolódzik.

Búcsúztak. A néptelen utcasarkon egypár másodpercig állottak egymással szemben. Hort nem akarta elereszteni a leány kezét.

— Mikor látom ismét?

— Jövő hétfőn lesz a házimulatságunk. Nem kapta meg a meghivómat?

— Még nem.

— Pedig már ma reggel elküldtem. Mindegy, bizonyosan meg fogja találni otthon. Aztán tegyen le egy névjegyet apa számára a kapusnál. Nem kell feljönnie: apának azzal teszik a legnagyobb szivességet, ha békében hagyják. Délután mindig elmegy a klubba, a legokosabb, ha ilyenkor jön.

— Köszönöm az utasítást. Majd úgy teszek.

— Hát akkor, — a viszontlátásra!

— A viszontlátásra!

Marianne gyorsan továbbsietett. Hort azonban még jó ideig állott a sarkon. Révedezve, merően nézett abba az irányba, amerre a leány eltűnt.

A másnap reggeli posta két levelet hozott Hortnak. Az egyiknek borítékán azonnal megismerte a leányirást. Izgatottan fölbontotta, csakugyan Mariannetól jött. A litografált meghívó szélén finom nőirással a következő három szó volt írva:

— Jöjjön pontosan nyolckor.

Csak nagysokára bontotta föl a másik levelet. Annak a tartalma azonban már sokkal kevésbbé örvendeztette meg. A levél így hangzott:

— Kedves öregem! Ha intézetedbeli leányokkal találkád van, sétálj velük a kültelkeken, de semmiesetre se szorongasd a kezüket az Akadémia-utca sarkán, mert ott még este is sokan látnak és mihamarább fegyelmit kapsz. A tanárokra most úgy is rájár a rúd. A te helyedben különben is inkább dolgoznék este, mint hogy süldő leányokkal mászkálnak . . . De igazad van, ehhez semmiközöm. Mégegyszer óva intelek az Akadémia-utcától. Igaz híved, Tusnády.

Hort bosszusan gyűrte össze a levelet.

— Az ördög is mindig ezt a Tusnádyt hozza az utamba, — dörmögi.

Már komolyan meggyűlölte a régi barátját.

Folytatjuk

Egy kis ház a völgyben

TAVASZI ÜZENET

Ha már vállaid a nehéz bú lenyomja
S megriaszt az élet ezerféle gondja
S megöl a valóság, a kegyetlen, álnok,
Fiatal szívedben egy-egy édes álmot,
Amelyért küzdöttél rajongással telten . . .
Gyere haza, lelkem.

Hisz' kifáraszt a gond, a vásári lárma
Belécsap lelkednek ébredő dalába,
Lecsap rá, akár a dér a liliomra,
Mely halavány kelyhét alig-alig bontja,
Érzem hogy jönnöd kell, hogy nincs minden rendben,
Gyere haza, lelkem.

Ezekben a fehér, gerendás szobákban
Itt, a Kőrös partján be nagy nyugodtság van.
Megjött a fecske is . . . az első virág is . . .
Bimbózni kezdenek a cseresznyefák is.
Hogy megfogsz pihenni ebben a nagy csendben —
Gyere haza, lelkem.

A tavasz a bércet már megkoszorúzta.
Jer . . . szunnyadó dalod szárnyakra kap újra.
Elhamvasztja csókom szívedről a gondot . . .
Jó ebéddel várlak . . . puha ágyat bontok . . .
Karonfogva járunk az ébredő kertben . . .
Gyere haza, lelkem.

APAM ALMAFÁJA

Ezt a kis fát, fiam, én magam ültettem,
Deresedő fővel magam öntözgettem,
Magam nyesegettem . . .
Puszta volt még akkor ez az apró telek,
Dúsan állott a gaz a sovány föld felett
Amikor ültettem.

Perlekedni kellett értte a zord téllel,
Majd meg a forró nyár tüzes melegével,
A nagy szárazsággal.
Úgy állott szegényke, szomorun, kiaszva . . .
Bizony fiam, akkor aggódtam miatta
Egész nyáron által.

Úgy elnézem . . . alig hiszek a szememnek,
Hogy felnőtt, milyen szép, dús lombot eresztett,
Öröm nézni rája.
Amikor ültettem csak tinéktek szántam,
S lásd, én is pihenek még az árnyékában —
Uristennek hála!

Majd hogyha elmegyek közületek messze . . .
No-no, édes fiam... — Az a dolog rendje.
Ezek a dús lombok
Eszetekbe hoznak majd egy vén katonát . . .
Ej, de nagy gyerek vagy! Nem busítlak tovább,
No . . . egy szót se szólok . . .

FARKAS IMRE

pénz; Pestvármegye pedig azonnal építeni akart olyat, amilyen telik.

Szóval sok volt az ellenkező nézet e kérdésben is. Szükséges volt tehát erre is országos küldöttséget választani.

De kikből álljanak a küldöttség tagjai? Ez volt már csak a nehéz kérdés.

Holmi poéta ember abban az időben követté nem igen lehetett. Kölcseyt már régen haza küldötték a Bécsből fölizgatott szatmári konzervativek segélyével. Fáy András szerény ember volt s egyénisége döntő súlylyal nem bírt. De különben is egy ember alig jöhetett számításba s Fáy már az állandó hid küldöttségében is benne volt.

Kellett vagy harminc ember. Legalább hét-nyolc a főrendek közül, egy az egyházi főrendből, kettő a királyi táblától, egy-egy ember Horvátországból, a szabad kerületekből s a jelen nem levők küldötteiből s három-négy minden megyei kerületből s a szabad királyi városokból.

Hogy a nádorispánt kérjék föl az elnökségre: ebben mindnyájan megegyeztek. Hogy a harminc választott ki legyen: ebben sehogyse egyeztek meg.

Végre egyik kerületi ülésben azt mondá gróf Széchenyi István:

— Urak, bizzátok a nemzeti színház kérdését arra a küldöttségre, amelyet az állandó hidra már megválasztottunk.

Beöthy Ödön odakiált:

— Mit ért a hidküldöttség a színházhoz?

Gróf Széchenyi fölhúzza szemöldökét a feje tetejére s odafelel Beöthynek:

— Annyit csak ért a színházhoz is, mint a lánchidhoz.

A karok és rendek hatalmas kacagásban törtek ki. Nyilvánvaló volt, hogy a hid-küldöttség összes tagjai közül még lánchidat senki se látott.

Ez ülésben nem volt határozás. De az urak jókedvvel mentek szét s oly bolondságosnak tetszett Széchenyi ötlete, hogy szinte kedvük kerekedett azt elfogadni.

Pedig nem is volt olyan nagyon bolondságos.

A düntő súlyu férfiak: Deák Ferenc, Bezerédj István, Palóczy László, Beöthy Ödön, Klauzál Gábor, Pázmándy Dénes, Bernáth Zsigmond, Borsiczky István, Kubinyi Ferenc stb., a nemzeti múzeum országos küldöttségében foglaltak helyet. A hid-bizottságban kisebb súlyu férfiak voltak és Széchenyi arra számított, hogy a hidkérdésben az övé levén a döntő szó és befolyás: az övé lesz majd a színház-kérdésben is.

E számítását közlé Deákkal is. Deák a sikert minden áron óhajtotta s azért pártvezéri tekintélyének segélyével kieszközölte, hogy a nemzeti színház kérdése is a hidbizottsághoz utasíttassék.

A bolondságos ötlet tehát országos határozattá, sőt törvénynyé vált.

Igy lett Kocsi-Horváth Sámuel is nemzeti játékszini országos biztos, holott eddig még soha színházat nem látott.

A bizottság rendszerint a megyeház egyik termében tanácskozott. A folyó tanácskozásokban természetesen a nádorispán ritkán vett részt, helyette rendszerint a legidősb prelátus vagy zászlós úr elnökölt.

A viták hosszadalmasak s néha hevesek voltak. Megegyezésre alig volt remény.

Egy alkalommal szóba jöttek mellékesen s pipaszó közben az ország legjobb borai. Ugy tetszik, e tájban jelent meg Vörösmarty „Rossz bor“ című költeménye, hol panaszban tör ki a költő:

Költődnek óh hatalmas Hunnia,
Légyétetőt engedsz-e innia?

Szóba jött a somlyai bor is s félkomolyan, féltréfásan megrohanták Kocsi-Horváth Sámuelt, hogy ő mint veszprém-vármegyei követ, köteles somlyai borral a bizottságot megvendégelni. S erre ő annál szívesebben vállalkozott, mert az ellenkező nézetü Széchenyinek be akarta bizonyítani, hogy a magyar bor csakugyan jobb a világ bármely idegen boránál.

Rögtön írt Veszprémbe s hozatott föl somlyai bort a legjavából.

Harmad- vagy negyednap múlva éppen ülés alatt jön be hozzá a tanácskozó terembe tiszti katonája s jelenti, hogy a bor megérkezett.

— Nagyon jól van, — felelte Kocsi-Horváth.

Ezzel odafordult a bizottsághoz:

— Uraim, a somlyai bor megérkezett, ma délben egy órakor szí'esen fölkérlek benneteket egy kis barátságos ebédre.

Tiszti katonájának kiadja az utasítást:

— Vidd a bort a Palatinushoz, mondd meg neki, tisztelem, hűtse be a bort, déli egy órakor odamegyünk ebédre, legyen jó ebéd. De a borra vigyázz, ki ne cseréljétek, magával a Palatinussal beszélj.

— Értem nagyságos uram! — szólt a tiszti katona, sarkon fordult és elment.

Kocsi-Horváth Sámuel persze a Váci-utcán levő Nádor-vendéglő vendéglősét értette, kit a követek maguk közt csak „Palatinus“-nak neveztek s kinél ő maga is szállva volt.

De a tiszti katona magát az igazi Palatinust értette, József főherceget, s odavitte föl a bort és izenetet.

Ott valamelyik gróf Szapáryval, ő fensége katonai adlátusával botlott össze a tiszti katona s arra parancsolt rá, hogy őt mindjárt vezesse be a Palatinushoz, mert izenetet hoz hozzá.

Az adlátus majd kidobatta a katonát borával és izenetével együtt s jól összeszidván, keményen kiutasította.

A tiszti katonát Lódor Jánosnak hívták. Kemény legény volt, jól ismertem, még vén korában is. Nagyobb urat pedig sehogyse ismert, mint alispánja, aki követ is és királyi tanácsos is ezenfelül. Neki holmi gróf és adlátus nem parancsolt.

A nagy zajra, kiabálásra, mikor már Lódort vasra akarták verni, figyelmessé lőn a véletlenül arra menő főherceg nádorispán s kérdezősködött annak oka iránt.

Az adlátus jelentést tett.

A főherceg odafordul a katonához, hogy mit akar az izenettel s a nagy ménkü pincetokkal?

Lódor katonásan üdvözli s bátran odaszól:

— Tiszteltteti a nagyságos alispán úr a fenséges urat, tessék ezt a somlyai bort behüteni, déli egy órakor ide jön ebédre a megyeháztól az egész országos deputációval s tiszteltteti, legyen jó ebéd.

A jóságos nádor mindjárt megértette a tévedést, jóizüen mosolygott s azt felelte:

— Mondd meg fiam a nagyságos úrnak, tiszteltetem én is és az urakat szívesen látom ebédre, de nem egy órakor, hanem három órakor. Addig is majd izenek még nekik.

Lódor megvitte az izenetet. Az urak ott a vármegyeházán majd hanyatt estek, mikor ezt meghallották. A legnagyobb zavarba jött maga Kocsi-Horvát Sámuel, az alispán. Miféle stomfax embernek tartja őt most már az öreg József főherceg nádorispán. Azonban csakhamar megjött a nádorispán udvari kamarásának meghívója az ebédre, délutáni három órára. A meghivón rajta volt, hogy somlyai bor jól be lesz hűtve s lesz jó ebéd is.

Ezen az ebéden s ennél a bornál az urak véglegesen megegyeztek mind a lánchid, mind a nemzeti színház kérdéseiben. Másnap már a jegyzőkönyvet is aláírták.

Lódor utóbb lovas huszárja lett a vármegyének s gyakran mondá ifjabb társainak, ha ő nem lett volna: ma se volna lánchidja az országnak.

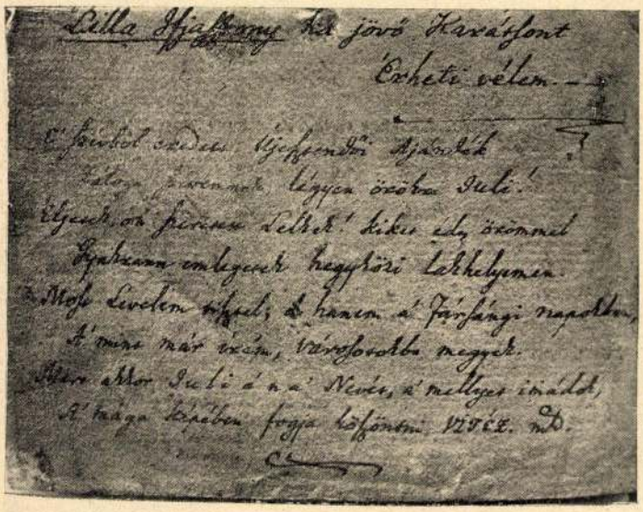

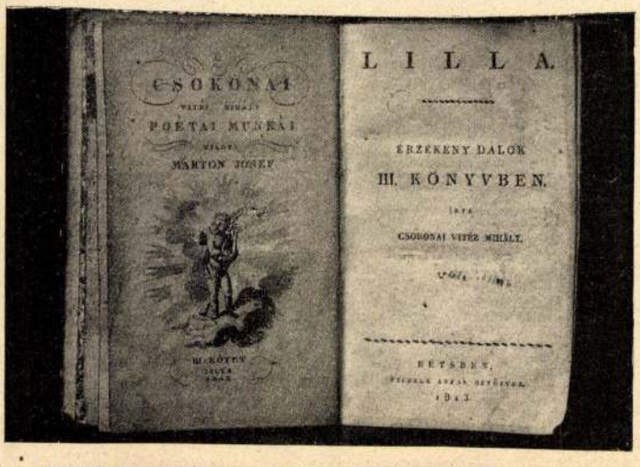

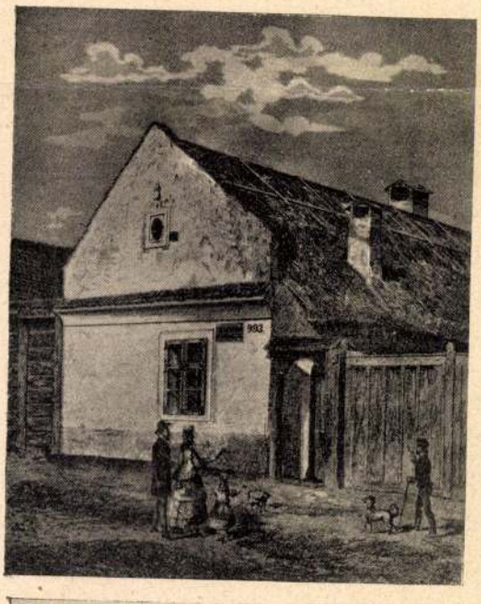

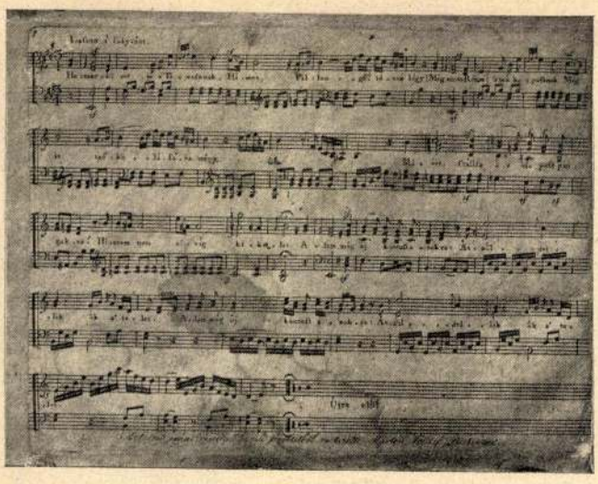

Balra fönt: Csokonai mellszobra, Ferenczy István müve. Alatta: az a ház, amelyben Csokonai meghalt, egykoru metszet után. Jobbra fönt: Csokonai levele Lillához. Alatta: a „Lilla" eredeti kiadása. Alatta: Csokonai daloskönyvéből, a zene Haydn müve. Balra legalul: Csokonai iskolai kézikönyve, jobbra Lilla imakönyve.

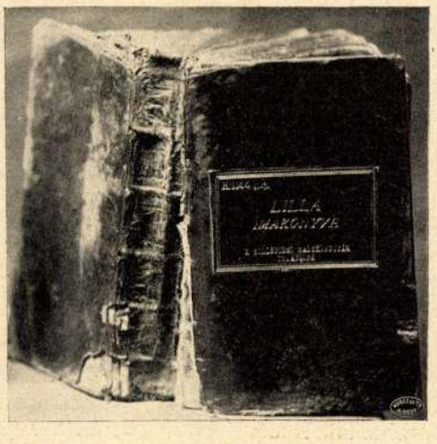

CSOKONAI-EREKLYÉK

Letzler J. fényképe

Uj Idők 1905. XI. 34. 17.

Szilasi Móric

Hazai nyelvtudományunkat szomorú csapás érte azzal, hogy Szilasi Móric, kolozsvári egyetemi tanár elköltözött az élők sorából. S érte ez a csapás nyelvtudományunknak éppen azt az ágát, amely legközelebb áll hozzánk, legfontosabb ránk nézve, sőt amelynek mívelésére jóformán európai mandátumot kaptak szakembereink. Szilasi Móric, az uralaltáji összehasonlító nyelvtudománynak volt serény munkása, legújabban pedig hivatott vezetőembere. Amidőn e munkássága most hirtelenül megszakadt, szomorún veszünk tudomást a nagy veszteségről.

Azok, akik Szilasi munkásságát és egyéniségét közelebbről ismerték, tudják, hogy e veszteség jóval nagyobb, mint amennyit éppen csak egy doktrina művelőit sujtotta. Szilasi Móric, a nagy tudós, egyben kitünő s ritka meleg érzésü embernevelő volt. Személyes jelességeinek koronája igénytelen szerénysége és módfölötti szorgalma volt. Azok a jó ügyek, amelyeket mindig hévvel karolt föl, hirtelenül fejlődésnek indultak, nagyszabásu elvek testet öltöttek buzgó munkássága révén. Gondoljunk csak vissza arra, mily ritka elmeéllel és főképp meleg szívvel hatott oda, hogy gyermekeink a régi iskolakönyv-lom helyett emberséges, a gyermek lelki életének megfelelő könyveket kaptak kezükbe. Kitünő kollegáival, őket lelkesítve és buzdítva, díszt és országos jelentőséget tudott adni azoknak az intézeteknek, amelyekben pedagógiai munkásságot folytatott: az immár híressé vált mintagimnázium és Eötvös-kollégium nem csekély részben Szilasinak köszöni jól megérdemlett hirét. Félrevonulva a nyilvános élettől, mesés munkásságot fejtett ki. Csak ebből magyarázható meg, hogy ő, aki eredetileg a klasszika filológiával foglalkozott s e téren széles munkásságra tekinthetett vissza, egyre jobban megértve a magyar tudományos élet szükségleteit, szívvel-lélekkel a magyar s vele rokon népek nyelvének tudományos elemzése és kutatása nehéz útjára tért s itt is kitartásával, szorgalmával és tehetségével csakhamar vezető sorba jutott. Alig néhány évvel ezelőtt kapott kathedrát a kolozsvári tudomány-egyetemen s itt ez új és neki szent doktrina fejlesztése lett ideáljává.

Halálos ágyán még láthatta az általa alapított s az ural-altaji összehasonlító nyelvészet mívelésére szánt új folyóirat első számát, amely egészen neki köszöni létét. Folytatnia ezt a hévvel, hihetetlen kitartással megkezdett művet, már nem adatott meg neki. Férfikora delén szólította el a halál. A jelesebb magyar pedagógusok és nyelvészek egyike költözött el benne tőlünk, a szerény, elvonultságban dolgozó lelkes tudós mintaképe. A Magyar Tudományos Akadémia nem kisebb veszteséget szenvedett halálával, mint a kolozsvári egyetem, s mint az egész hazai tudományos élet.

—«»—

Csokonai-ereklyék Debrecenben

Csokonai Vitéz Mihály sírjához, a debreceni hatvan-utcai temetőbe, zarándokútra indul május 21-én az ország valamennyi irodalmi és kulturális egyesületének küldöttsége. A nagy lirikus 1836-ig jeltelenül maradt sírja körül a költő halála óta éppen a századik tavasz borítja ki s hinti szét virágait. Az országos jelentőségü ünnepre a debreceni Csokonai-kör összegyüjtötte azokat az ereklyéket, amelyek a költőre, korára, irodalmára és múzsájára: a „hűtlen Lillára“ vonatkoznak. Művészetünk és irodalmunk csecsemőkorának hű képét nyujtja ez az ereklye-kiállítás. Ott látjuk Csokonai költemény-köteteinek valamennyi kiadását. Persze, hogy művészetet a könyvkiadásban, tipografiában s könyvkötészetben csak a bécsi kiadványokon találunk. Hol állanak ezekhez képest a magyar kiadások, amelyek pedig sokkalta később jelentek meg Pesten és Nagyváradon.

A magyar zenetörténet alig ismer valamit Csokonai megzenésített dalaiból. Ime, a kiállítás kilenc eredeti Csokonai-dalt mutat be megzenésítve, két akkori hangjegy-füzetben.

Az első hangjegy-füzet természetesen szintén bécsi kiadás. Márton József, Csokonai volt diáktársa adta ki, aki Bécsbe került nyelv-professzornak. Bizonyára Mártonnak, az ő közbenjárásának köszönhetjük, hogy „A pillangóhoz“ című Csokonai-vershez nem kisebb ember, mint Haydn írt gyönyörü muzsikát. „A remény“ című Csokonai-dal és a „Szemrehányás“ című Lilla-dal van még ez érdekes hangjegy-füzetben, amelyet kiadója Tisza István gróf szépanyjának ajándékozott. Ritka példány e füzet, aligha akad párja az országban.

A másik, pozsonyi kiadásu hangjegy-füzet még ritkább. Az abban levő hat Csokonai-dalt még alig ismeri valaki. A szerzőjéről, Pfeiferről is keveset tudnak, pedig a zenetörténelmi szempontoktól eltekintve is, nagyon értékesek Pfeifer magyaros melódiái.

Eredeti, Csokonaitól származó relikviák már kevesebb számban vannak a kiállításon. A legérdekesebb ezek közt Csokonai iskolai kézikönyve (Gradus ad parnassum): a gyermek Csokonai firkálásaival az egyes lapokon. Egy flóta, amelyről a hagyomány azt tarja, hogy Lavotta, a nagy magyar zeneköltő ajándékozta volna Csokonainak, szintén ki van állítva. Ezt Erős Mihály furtai földbirtokos ajándékozta egyik debreceni polgárnak, aki a Csokonai-kör ereklye-tárának adta.

Gazdag a kiállítás eredeti Csokonai kéziratokban. Itt van a költő utolsó, betegágyában irott levele a debreceni rézmetszőkhöz, Dorottya époszának egy oldalnyi fogalmazványa. Ezek közt a legérdekesebb annak a búcsubeszédnek a kézirása, amelyet a debreceni kollégiumból való eltávozása előtt tartott. A költő szomoru sorsának nyomoruságos napjai ettől az időtől kezdődnek, amikor ezt a búcsubeszédet megírta.

Vajda Juliánnának, Csokoni Lillájának ereklyéi közül itt van Lilla zsoltáros könyve, amelyet Lilla halála után az ágya fölött levő faliszekrényében talált meg Lilla második férje: Végh Mihály ev. ref. esperes. Több Lilla-dal volt benne kézírásban, annak bizonyságául, hogy Lilla, akinek állítólagos „hűtlensége“ voltaképpen egy szülei erőszakoskodásai ellen megküzdeni nem tudó szerencsétlen leány tragédiájából áll, — még halála órájában is foglalkozott egyetlen igaz szerelme emlékével, s haldoklásában is átolvasta még egyszer Csokonai verseit. Itt van az a gyűrű is, amelyet Lilla Csokonaitól kapott, s amelyet utolsó percéig megőrzöttt, ujján viselt. Kérte is urát, hogy temessék el azt a gyűrűt vele együtt, de férje lehuzta azt a temetés napján ujjáról s Vajda Julia unokaöcsének: Vajda Elek asztalosmesternek ajándékozta. Itt van Lilla hiteles arcképe, amelyet Szendrei Imre, Csokonai életrajzíróinak egyik legkiválóbbja fedezett föl pár évvel ezelőtt s amely egyik komáromi törvényszéki bíró tulajdona. Ez Lillát a Csokonaitól ajándékba kapott papagályával ábrázolja. Ezt a képet Csokonai halálának századik évfordulója alkalmából már közöltük.

A képzőművészeti tárgyak közül érdekes Jankó pompás Lakodalmas népség című metszetének színesen átfestett képe, amelyen a főalak Csokonait ábrázolja. Gyönyörü a Ferenczy-féle Csokonai mellszobor.

Csokonai pozsonyi Diétai magyar Múzsájának több lappéldányai több „Csokonai Lap“ című szépirodalmi lap egyes számai az 1850-es évekből, a Csokonai irodalom legkiválóbb művelőinek kézírásai egészitik ki az érdekes ereklyetárat, amelyről, sajnos, még sok olyan nagybecsü ereklye hiányzik, amelyekről tudomással bírunk, de amelyeket még nem küldtek be, így a Csokonai által Lillának ajánlott Lilla-dalok példánya, Lilla két kis kézi korsója, Lilla lakásának egyes butordarabjai . . .

Szathmáry Zoltán

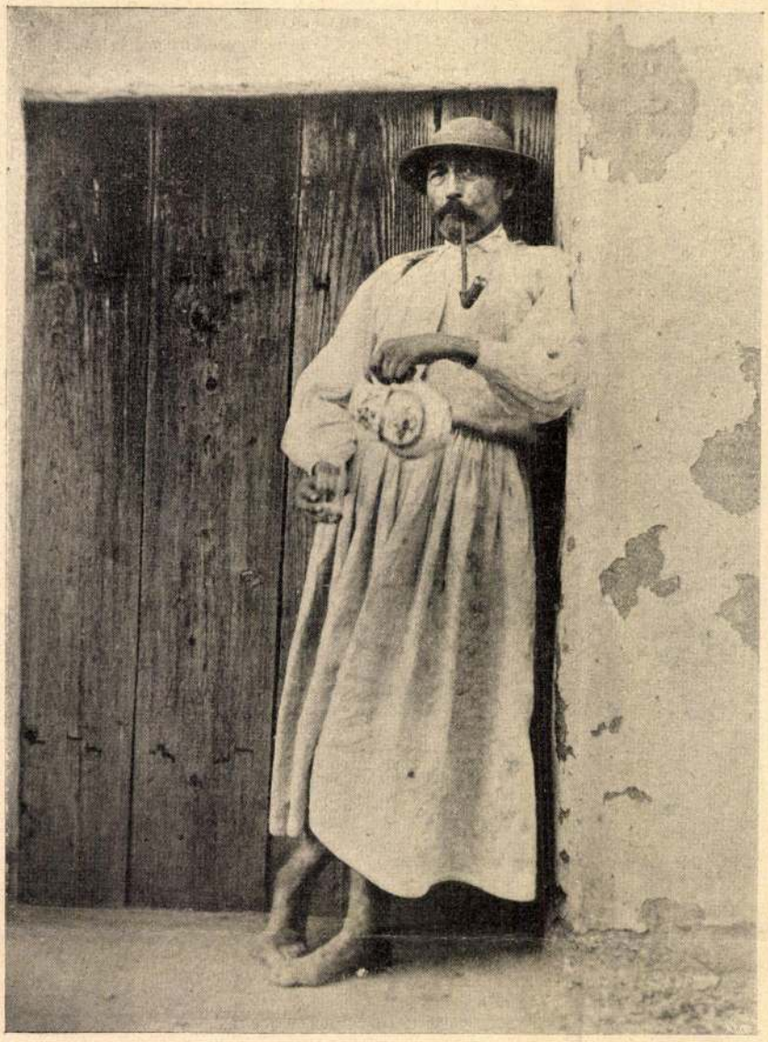

Ifj. Grohmann K. amatőr-fényképe

FEHÉRMEGYEI SZŐLLŐS GAZDA

Modern vádbeszéd

(Esküdtszéki tárgyalás. Az elnök a bizonyítási eljárást befejezettnek mondja. A királyi ügyész, kezében a perrendtartással, s arcán unottsággal, lassan fölemelkedik, s az esküdtekhez fordul.)

Tisztelt esküdt urak!

Önök három nap óta tartózkodnak e roszszul szellőztetett teremben. Ha volt vérszomjuk, az lelohadt, ha volt energiájuk, az megernyedt. Önök velem együtt sokat gondolkoztak, s még többet ásítottak.

Értem és méltányolom. A tanuk lelemény és ötlet nélkül, de vaskövetkezetességgel hazudtak, s komor nyugalommal tették le az esküt. A szakértők tüntetően dobálództak latin és görög műszavakkal.

Tudom, tisztelt esküdt urak, hogy az nem mulatságos dolog. Önök, mint tisztes családapák, mint puritán érzésü polgárok más élvezetet áhítanak, ha kilépnek családjuk tisztes köréből. Ennek az apagyilkosnak a drámája a legközönségesebb fércmű, amely rossz szereposztással s igen gyarló előadásban kerül színre.

És mégis, tisztelt esküdt urak, önöknek ítélni kell a darab főszereplője fölött. Ki kell mondaniok: bünös-e vagy nem? Ezt így kivánja a jogrend, amely nincs tréfákra berendezve. A jogrend szerint ugyanis az apa meggyilkolása bizonyos büntetőjogi felelősséggel jár karöltve. És ebben, nézetem szerint, van is némi igaza a jogrendnek.

Mert bármily liberálisan vélekedjünk is büntetőügyekben, s bármennyire sietnek is önök haza, az apa apa marad. Hivatkozom önökre, akik valószínűleg túlnyomó többségben apák. Többszörös és törvényes apák!

Mi szegény modern emberek nem engedhetjük meg magunknak a rómaiaknak azt a fényűzését, hogy ne alkossunk törvényt az az apagyilkosokra, s óvatosan kell kezelnünk Széchenyi Istvánnak azt a mondását, hogy apagyilkos is megkegyelmezendő. Az utóbbi időben az esküdtek úgy kezelték ezt az osztentációs nyilatkozatot, hogy csak az apagyilkosoknak kell megkegyelmezni. Ez, igénytelen nézeteim szerint hibás interpretálása Széchenyi szavainak.

A lapokban olvastuk, hogy az apagyilkosokat vaskövezetességgel mentik fel. Szeretném ez az irányzatot kissé megróni. De nem teszem, mert önöknek még ma este egy hosszú védőbeszédet is végig kell szenvedniök.

De nem hallgathatom el, hogy én, a magam részéről, az apagyilkosok tömeges fölmentését veszélyesnek és frivolnak tartom. Az apákra szükség van, az apákat oltalmaznunk kell a jelen és a jövő érdekében.

A természet törvényei szerint ugyanis előbb vagy utóbb a gyermekek is apák lesznek. Tudniillik a fiugyermekek. Ez így volt mindig és azt hiszem jóideig így is marad.

De nem szabad az apagyilkosnak túlságosan kényelmes helyzetet teremteni. Nézetem szerint az apagyilkosoknak is viselnie kell bizonyos fokig cselekedetének konzekvenciáit. Tessék a fiunak kétszer is meggondolni, mielőtt az apára süti vagy sujtja fegyverét.

Az apák közbiztonsága végre is elsőrangu állami érdek. Önök tudják, hogy a társadalmi rend csakis az apákra támaszkodik. Azok dolgoznak, s azok fizetnek adót.

Ez fontos, tisztelt esküdt urak. És épp ezért azt a tiszteletteljes kérést intézem önökhoz: mondják ki a jelen esetben a jogrendre nézve a boldogító igent . . .

Végre is önök ezzel semmit sem kockáztatnak. Sőt . . . Ha verdiktjük igenlő lesz, ha bünösnek mondják ezt a családírtó embertársukat, nyugodtabban és feltünés nélkül távozhatnak.

Nem kell ugyanis rettegniök a lelkiismeret furdalásától, s főleg attól, hogy reggelre felkelve az ujságok leszamarazzák önöket. De méltóztassanak bűnösnek mondani a vádlottat a pikantéria okáért is. Legyen már nekünk is egy elítélt apagyilkosunk, ne csak a művelt külföldnek. Ezzel bizonyos fokig tartozunk a méltányosságnak.

Ha nem sietnék magam is, talán egyéb okokat is tudnék csoportosítani. De minek? Mindenesetre kivánatos lenne, ha az apagyilkosok statisztikájába egy kis üdvös változatosságot vihetnénk bele.

Fiat justitia.

Lucián

Eötvös Károly újabb kötetei

Amikor Révai testvérek hirdették, hogy Eötvös Károlytól tizenkét kötetre való elbeszélést fognak kiadni, akadtak szkeptikusok nagy számmal, akik a maguk hosszu életét akarván bebiztosítani, azt mondották:

— Addig éljek, amíg Eötvös meg fogja írni ezt a tizenkét kötetet!

Mert tudvalevő dolog, hogy a vajda „elvben" állandó írógörcsben szenved. Nem igen lehet őt rávenni, hogy tollat vegyen a kezébe: inkább elmondja tízszer élőszóval azt, ami a lelkében buzog, semhogy egyszer leírja.

S hány kötet van készen? — kérdezte az egyik kételkedő a kiadótól.

— Csaknem egy egész kötet, — volt a büszke válasz, — olyan dolgok, amelyek a hetvenes években megjelentek szétszórva a lapokban.

Az újkori Tamás elnevette magát és elment azzal a tudattal, hogy biztosította a saját örök életét.

De nem azért kiadó a kiadó, hogy ne értse a dolgát. Fölfogadott egy gyorsírót, aki odatelepedett Eötvös mellé, amikor az éjjeli tizenegy és két óra között az Abbázia

— Ne félj, nem haragszom reád. Soha sem is haragudtam. Te csak nem értettél meg engemet, annyi volt az egész. Könnyelmüen „játszottál a nagy, igaz szerelemmel, amelyet érezni csak egyszer adatott az életben. De a szerelem nagy és hatalmas, mint maga a természet. Kegyetlenül megtorol minden sértést, amelyet rajta elkövetnek. Tőled elvette a képességet, hogy valaha szeretni tudj... Utánam nem következett senki szivedben ... És az ünnepelt, körülrajongott bálkirálynőből elhanyagolt, számba sem vett, vénülő leány lett ... Kis városban nehezen felejtenek és nem egykönnyen bocsátanak meg az emberek ... Az én halálomért téged kárhoztattak, Janka és soha férfi-ember szerelemmel nem közeledett többé feléd... És most, Janka, most, hogy az idő már eltelt, mit akarsz most tenni? Hát áru vagy te? Hát alkudni hagysz magad fölött?... Lábbal tapostad egykor a nagy szerelmet és most hazugsággal ajkadon, megvénülve, elfásult szivvel akarsz belépni az ő birodalmába, s ahol egykor királyné lehettél volna, most koldusszegényen tengődhetsz az útszéli morzsákból... Ami egykor boldogság lehetett volna, most utálat és gyötrelem lesz, s keserves lesz lakolásod, ha másodszor is vétkezel az örök, igazságos, kérlelhetetlen természet ellen ...

... A gyertya lángja mind halványabban lobog. Az árnyak a falon összefutnak, homályba vesznek. Künn az ismét megeredt eső halk kopogással verdesi az ablaküveget. Egy pille a lány körül repkedve vergődő szárnyakkal hull bele. A gyertya nagyot lobban s aztán sercegve alszik ki. Az árnyak eltünnek.

*

— Az Istenért, Janka, te még nem öltöztél fel? — kiált a mama, ki egészen átázva jön haza.

Tapogatózva halad végig a szobán s gyertyát gyújt.

— No csak szaporán, siessünk! Jaj, hogy eltrécseltem az időt! Miért is nem küldtél utánam? De hát mozdulj, Janka. Miért nem öltözöl? Mi bajod?

— Semmi, anyám. Csak hogy nem megyek ma el a bálba.

— De Janka ... az Istenért ... Megbolondultál? ... Mi jut eszedbe? ... Hogy ... mikor jött ez a ... ez a szerencsétlen gondolatod? ...

— Most anyám. Egy unalmas órában, — felel Janka csendesen s kimegy a szobából, hogy ne is hallja anyja haragos korholását és ellenvetéseit.

TUTSEK ANNA

Az első magyar szobrászról

Szó sincs róla, hogy valami fölöttébb megbecsülnénk jeleseinket. Életükben már éppenséggel nem, halálukban sem túlságosan. Jele ennek, hogy akárhány nagy emberünk sírján a *feledés tüskebokrát lengeti a szél.*

Néha megemlékeznek a lapok ezekről az elhagyatott hantokról és bizottságok is alakulnak gondozásukra. Így Losoncon, ahol csak a mult évben határozta el a város, hogy II. Rákóczy Ferenc kancellárjának, Ráday Pálnak, meg Kármán Józsefnek, a *pesti irodalmi középpontot* először sürgető lánglelkü írónak sírjára maradandó emléket állít.

Most meg *Ferenczy* István hamvairól írtak, megemlítve, hogy Rima-Szombat városának régi temetőjét, ahol azok nyugosznak, több mint három évtized óta beszüntették s nemsokára vagy sétatér kerül helyére, vagy közönséges házhelyeknek osztják föl.

Érdekes pálya volt az úttörő magyar szobrászé, aki tulajdonképpen *lateiner*-nak készült s akinek művész-ambiciója csodálatos módon ébredt föl. A század elején, mikor a besztercebányai gimnáziumban tanult, üres idejében, néhány pajtásával együtt gyakran eljárt az ottani pénzverőbe. Addig addig járt oda Ferenczy István, míg, szinte észrevétlenül, teljesen elsajátította ezt a mesterséget és minden szabad idejét pecsétnyomók és gyürük vésésére fordította.

Temérdek volt a gentry-diák Besztercebányán, aki mind vésetett vele gyürüket, pecsétnyomókat, cserébe ostort, gyümölcsöt, süteményt s más efféle gyereknek kedves dolgot adva.

Midőn a *poézisnak* nevezett osztályt elvégezte, nem volt többé maradása a tudományos pályán. Budára ment, ahol fölkereste Balázs András akkori hires rajzoló mestert és mohón kapott a rajzolásba.

De a vágy, hogy művészszé legyen, mindinkább erősödött benne és 1814-ben elhagyva Budát. Bécsbe ment, ahol mint a Szent-Anna akadémia növendéke nemcsak kitünt, de éveken át minden pályadijat el is nyert.

A kongresszus esztendejében tömérdek magyar úr volt Bécsben. Hallották is hírét Ferenczy Istvánnak, de bizony sokkal inkább törődtek Bigottini Emiliával, a hires balett-táncosnővel, mint kitünő ifju honfitársukkal. Egyiknek sem jutott eszébe Ferenczyt segíteni, úgy hogy a művészi becsvágygyal tele ifju kénytelen volt *gyármunkásnak* beállni. Még ehhez is idegen ember, *Turriet* Vilmos acélgyáros jóvoltából jutott.

Turriet fölismerve Ferenczy tehetségét, a legfinomabb munkákat bízta rá és Bécs nem egy magánpalotájában, nagyobb bérházában vannak ma is olyan vasrácsok, ablakrostélyok, melyeknek tervét a gyömörmegyei magyar fiu rajzolta.

Látva, hogy pártfogója nem akad, minden ajánlólevél, minden protekció nélkül indult Rómába Canovához, akinek műtermébe 1818 tavaszán belállítva, saját magát mutatta be.

Canova nemcsak azonnal magához vette a nagy tehetségü művészt, de igazi szeretettel is fogott hozzá, hogy mentől jobban kifejleszsze hajlamait. A görög remekek tanulmányozására serkentve egyre foglalkoztatta és Ferenczy tehetsége hatalmasan bontogatva szárnyát, úgy őt, mint mesterét boldog reményekkel töltötte el.

Itt már, a Rómában megforduló osztrák és magyar főranguak többet törődtek vele, mint bécsi akadémikus korában, és különösen az osztrák nagykövet nejének, Kaunitz hercegnének sürgetésére Canovától Thorwaldsen műtermébement át.

Ez volt az első lépés, mely bár látszólag előnyére vált Ferenczynek, római tartózkodását lehetetlenné tette. Eleinte nagy passzióval dolgozott Thorwaldsen műtermében, itt faragta, egyenesen márványból, minden agyag minta nélkül azt a reliefjét is, mely a Vénust álmában meglepő Ámort ábrázolja.

Ez a műve általános figyelmet ébresztett. Egyszerre számos megrendelést kapott, úgy hogy magának is rendezett be egy külön kis műtermet. Nevezetes, hogy itt faragta meg a hozzá sokban hasonló sorsu Csokonai Vitéz Mihály mellszobrát, amely, ha jól tudom, a debreceni kollégium könyvtárát diszíti. Olyan szép munkákat csinált részben saját, részben Thorwaldsen műtermében, hogy mikor József nador az örökvárosban járva, megtekintette a nagy szobrász ateliérjeit, annyira megtetszettek neki Ferenczy szoborművei, hogy azonnal öt évre utalványozott segítődijat számára. Thorwaldsen maga is büszke volt fiatal tanítványára s ez a fejedelmi kegy neki is hízelgett. Annál jobban bántotta azonban, hogy Ferenczy továbbra is föntartotta összeköttetéseit Canovával, ösmert vetélytársával s e fölötti haragjában ezentúl csak alsóbbrendü, valóságos kőfaragó munkákat bízott csupán Ferenczyre.

Uj Idők 1899. V. 38. sz.

Thorwaldsen elhidegülése szinte lehetetlenné tette neki Rómát s kapóra jött éppen Ferenczy édesatyjának az a levele, amelyben haza hívta, kérve, hogy vállalná el az esztergomi bazilika szobrászati diszítését, melyet Rudnay primás igazi művészre kivánt bízni.

A fiatal szobrász 1824-ben jött haza és első bőkezü pártfogója valóban Rudnay Sándor hercegprimás lett, aki nemcsak méltó utódja volt a *nagy papok*-nak, — Barkóczy Ferenc, Batthyány József, Migazzy kardinálisnak, de prototipja is a magyar főrangu, gavallér egyházi férfinak.

A huszas évek végén kezdett Ferenczynek az a gondolata támadni, ami későbbi esztendőkben valóságos rögeszmévé vált nála: hogy *csak* magyar márványból fog dolgozni. Szorgalmatos kutatás után talált is ilyent Ruszkipán, Szörénymegyében és azontúl rendkivül nagy lelkesedéssel látott hozzá a munkához. Hazájában való működésének a harmincas évek elejére esik fénypontja.

Vay Ábrahám gróf, a dúsgazdag, oligárka pompás műtermet építtetett Ferenczynek, fölhivta rá az ország főurainak a figyelmét, akik valósággal elhalmozták megrendelésekkel. Szebbnél szebb művet teremt, s ezek közt különösen sikerült az Ürményi család vaáli sírkápolnája számára faragott *Üdvözült Lélek*, valamint Kazinczy Ferenc relief-képe, melyet pazar mecénása Vay Ábrahám nejének, Kazinczy Zsófiának készített névnapi meglepetésül.

A művésznek ez a szerencsés érája azonban alig tartott két évtizedig. A negyvenes évek elején egy *Hunyady Mátyás emléke* cimű szobron kezdett el dolgozni, még pedig Pestvármegye megrendelésére. Ez a munka sehogy sem sikerült neki s mikor a mintáját kiállította, egész áradata a hirlapi gáncsnak indult meg ellene.

Az 1848/49-iki események, József nádornak már 1847-ben bekövetkezett halála, mindinkább elkedvetlenítették Ferenczy Istvánt, akit mélyen megrendített bájos unokahuga, a szerencsétlen Ferenczy Teréznek 1853-ban bekövetkezett öngyilkossága is.

Elkeseredve, a világgal és önmagával meghasonolva vonult vissza szülőföldére, Rimaszombatba, ahol csak nagy néha vette még a kezébe vésőt.

Annyira gyűlölte már ekkor az emberiségét, hogy mikor haldoklani kezdett, megeskette ágyánál álló fivérét, akkori kassai református lelkészt, hogy egyik legremekebb művét, az *Euridikét* vele együtt temesse sírjába.

A kegyeletes fivér megtartotta a haldoklónak tett igéretét és Ferenczy tetemeit diófakoporsóba helyezve, abban a szarkofágban helyezték örök nyugalomra. Pedig Euridike sirbatétele rendkivüli nehézségekkel járt. Mint máig élő szemtanuk állítják a szobornak akkora sulya volt, hogy csupán alsó végének a lebocsátásához tizenhat ember kellett.

Párisi Szalon **Vidám csetepaté** Festette *Paul Chabas*

Megeshetik, hogy Ferenczy jeltelen sírja nemsokára valamely telek alá kerül s a pincét épitő gazda rábukkan Euridikére — vagy össze is töri valami csákány a remekművet. Pedig ennek könnyen elejét lehetne venni, amennyiben a régi temető könyvvezetése után ma még rá lehetne akadni úttörő szobrászunk sírjára, amely, a temető kapujától alig öt lépésnyire esett.

Ugyancsak érdemes volna Rima-Szombaton azt az Andrássy-uti kerti házat fölkeresni, amelyben légmentesen elzárva máig ott vannak Ferenczy István hátrahagyott munkái: Az esztergomi bazilika szobrainak mintái, a *murányi Vénus* — Széchy Mária — Széchenyi István gróf, valamint Kossuth Lajos és Rudnay hercegprimás nagyobbrészt készen levő, márvány talapzatokkal ellátott szobrai.

VAYK

PALLAS ATHÉNE. — Viaszdombormű Ferenczy Istvántól.

AZ ELSŐ MAGYAR SZOBRÁSZ.

(Ferenczy István).

A tizennyolczadik és tizenkilenczedik század fordulóján képzőművészetről mondhatni szó sem esett Magyarországon. Az irodalmi megújulás, mint a politikai megújulás előkészítője, már foglalkoztatta a lelkeket, lobogott már a tűz, melyet Kazinczy élesztett, de hogy a szépet nemcsak irásban, hanem szoborban, képben is ki lehet fejezni, ezt épen csak hogy tudomásul vették a legkiválóbb lelkek, ebben az irányban valami életet kelteni eszükbe sem jutott. Idehaza nem fejleszthették műértésüket, mert nem volt min, külföldre csak kevesen jutottak s azok is, előismeretek hiányában, csak nagyon felületes benyomásokat szerezhettek az ott látott műkincsekről. Egy-két mágnásban ha dolgozott is valami műszeretet, arisztokraczián akkori idegenszerűsége miatt a nemzetre nem volt hatással, a falusi jószágaikon élő nemes urak művészi kivánalmait pedig teljesen kielégitették azok a vándor német vagy lengyel arczképfestők, a kik akkor a mai fényképészt helyettesitették.

Az a rimaszombati lakatos legény, a ki 1814-ben vándorútján gyalogszerrel Bécsbe érkezett, talán nem is hallott soha a művészetről. Végzett ugyan valamelyes iskolát, apja derék, értelmes mesterember volt, de láthatára nem terjedt tovább a rimaszombati szűk körnél. Ferenczy István 22 éves korában még nem is álmodott arról, hogy belőle valaha «künstler» lesz. (A művész, művészet szók akkor még talán meg sem voltak a magyar nyelvben). Csak a lakatos mesterségben akarta magát kiképezni. A magasabb szinvonalu bécsi élet azonban lassan, szinte észrevétlenül kitágította látása körét. Elkezd a művészeti akadémiára járni, ügyességével gyors sikereket arat, melyek önbizalmát, becsvágyát fokozzák, megtanulja az éremmetszést, egy érmével megnyeri az akadémia díját. Mikor Béesbe jött, az akkori udvari ünnepélyek, felvonulások, tüzijátékok, a muzeumokban a technikai ügyesség csodái ragadták meg a figyelmét, hogy ott szép képek, szobrok is vannak, arra ügyet sem vetett. Négy év mulva már szűk neki Bécs és elindul, ismét gyalogszerrel, Rómába, hogy szobrász s a nagy Canova tanítványa lehessen. Hogy valaha lakatos-legény volt, azt gondosan eltitkolja.

Canovánál nem kapott munkát, a Rómában dolgozó másik nagy művész, Thorwaldsen mellé került. Fejlődésére ez nem volt szerencsés hatással, a mogorva, szeszélyes, segédeiben csak munkásait, nem tanítványait néző Thorwaldsennel sohasem tudott közelebbi viszonyba jutni s szobrászi képzettsége is nagyon hézagosan fejlődött. Apjától örökölt kézi ügyessége nagy hasznára volt itt is, de egész életén át megérezte a rendszeres tanulás hiányát. Rajzolni alig tanult meg, a mintázásban, a komponálásban, a formák értékelésében iskolája nem volt. A szobrászat czélja és feladatai dolgában sem tisztázódtak fogalmai. A veleszületett tehetség s a tanulási alkalom hiányában gyöngén megalapozott, nem szervesen fejlődött tanultság ellentéte volt az ő életének tragédiája, mint annyi más magyar kortársáé.

Hat esztendei római tartózkodása alatt lett azzá, a mi s élete külső folyására is óriási hatással volt ez az időszak. Rómában fölkeltette Ferencz császár és még inkább József nádor figyelmét, az utóbbi állandó évi díjat is rendelt számára. Ez és egy-két Rómában járt magyar elbeszélése idehaza hirnevet, tekintélyt szerzett neki, úgy hogy mikor hazatért, ama könnyen lelkesülő, optimista ábrándokkal eltelt kor közönsége lelkes örömmel fogadta, mint a magyar szobrász-művészet leendő megalapitóját.

Nem tért haza üres kézzel, sem üres lélekkel. Hirnökeiül előre küldte egy-két művét: Csokonai mellszobrát s a «Szépmesterségek kezdete» (Pásztorleányka) czímű kedves márványszobrot, melyek kitörő tetszést keltettek. Lelkében nagyszabású terveket hozott: meg akarta csinálni a magyar történet nagyjainak szobor-sorozatát. Első dolga idehaza az lett, hogy márványt keresett szobrai számára. Becsvágya volt, hogy magyar anyagból dolgozhasson; különben az akkori közlekedési viszonyok nagyon nehézzé, majdnem lehetetlenné is tették volna a szobrászi fejlődést, ha Olaszországból kell a márványt hozatni. Négy évi remény és csalódás közt váltakozó keresés után végre talált ha nem is kifogástalan, de eléggé használható márványt a délvidéki Ruskiczán s belefoghatott munkájába.

Budán rendezte be műtermét s nagy energiával látott tervei megvalósításához. Ez az időszak pályájának virágkora. Tekintélye csorbitatlan volt, a közvélemény, az irók, a meczenások föltétlen bizalommal nézték törekvéseit, a nemzeti kultura elsőrendű apostolát látták benne. Alkotási kedve mindinkább szárnyra kapott, legjobb műveit ekkor készitette. Egész sereg szobor — több képmás, az esztergomi bazilika István vértanuja, Kulcsár István siremléke a Budapest belvárosi templomban, az alsó-korompai Brunsvick-emlék, a kecskeméti Szántó-emlék, báró Forray Zefiz siremléke Soborsinban, Kisfaludy Károly szobra stb. — hirdeti ekkori nagy tevékenységét, tehetségét és — hibáit. Legkitűnőbbet a képmásban alkotott; arczképeiben van kifejezés, jellemző erő, hűség és technikai készség. A mint azonban a mellszobor szük körén túl akar menni, menten meglátszik lépteinek ingadozása. Meglepő finomságok mellett még inkább meglepő kezdetlegességek tűnnek fel, a technika elemeiben való járatlanság, a test szobrászi formáinak elhibázása, a mozdulatok kifejezésnélkülisége. Oly elemi dolgot, mint a drapéria, sohasem tanult meg; összes szobrain a ruházat merev, élettelen, sokszor teljesen értelem nélküli redőkben hull alá a tagokon. Látjuk, hogy a szobrász jól mintázni nem tanult meg soha, hiszen a mintázásról alig volt fogalma s máris egyenesen képfaragásba fogott Thorwaldsen műtermében. Szobrai majd mind nagyon egyenetlenek, a szép, néha feltűnően szép részleteket agyonnyomják a hibás, művészietlen részek, a mit a művész jól elgondolt, a kivitelben csütörtököt mond. A hol több alakból áll a csoport, néha szinte gyermekesen naiv módon nyilvánul a komponálásban való járatlansága. Többnyire nem is szobrászi, hanem irodalmi szempontok vezették. Sorra eszünkbe jutnak a Ferenczy pályáját megakasztó okok: a művészi közszellem teljes hiánya, a kor tájékozatlansága a művészet dolgaiban, a művész szemének késői kinyilása, előtanulmányainak tervszerűtlensége és befejezetlensége. Ferenczy egész világéletében csak akadozva tudott beszélni a szobrászi formák nyelvén, ez az akadozás gyakran a dadogás szinében tűnik fel, de azért mégis minduntalan érezzük, hogy hiányos beszéde mögött ott lappang a művészi tehetség. Nem az a diadalmas, minden nehézséget leküzdő, önmagából egy világot teremtő lángész, mely a szellemi élet nagy hódítóit teszi, de mégis olyan tehetség, a melyet minden hiányaival egyetemben is meg kell becsülni. Hogy nem lehetett belőle az, a minek készült és a mit vérmes kortársai vártak tőle: az európai szinvonalon álló magyar szobrászművészet megalapitója, annak csak másodsorban ő az oka, elsősorban a parlag talaj, a melyből kinőtt, a kezdeményezés, az úttörés leküzdhetetlen nehézségei. Ked-

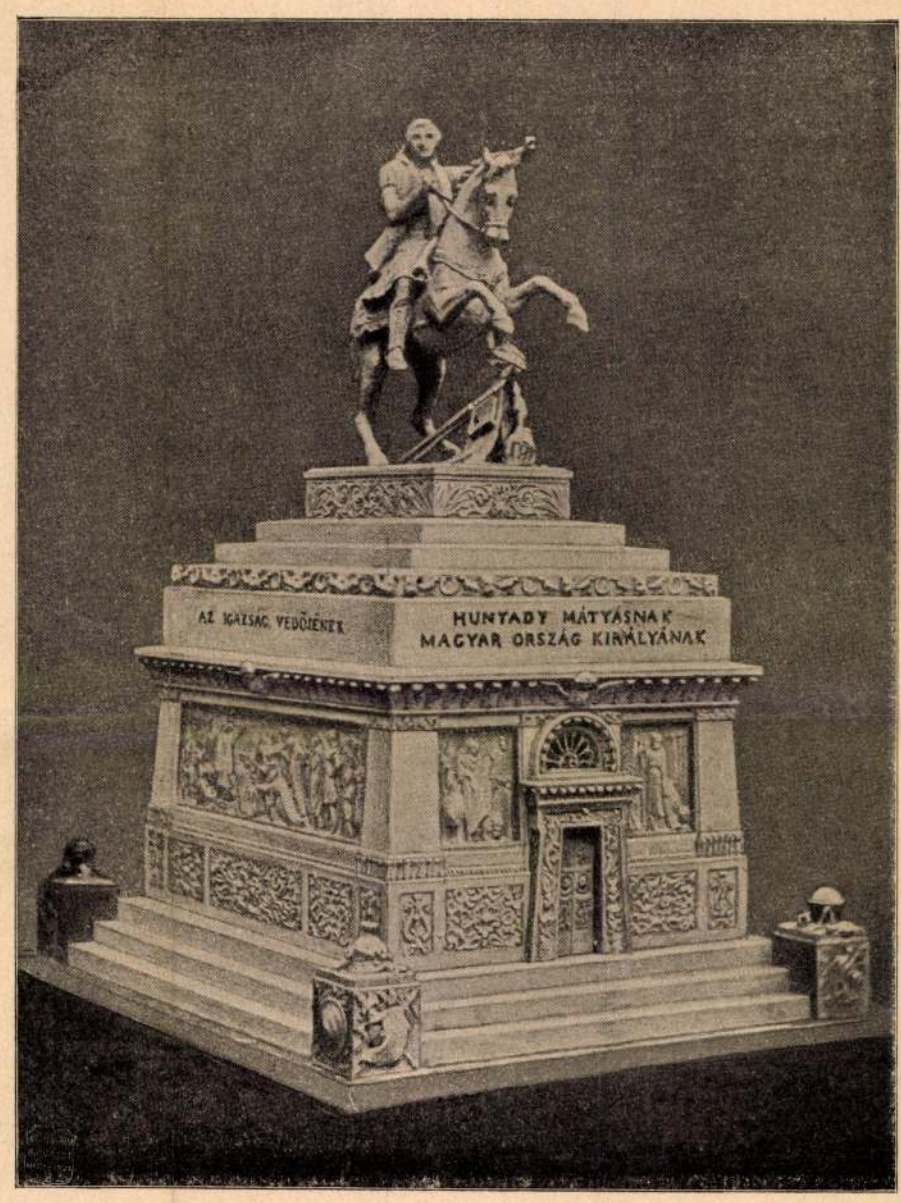

A MÁTYÁS-EMLÉK UTOLSÓ GIPSZMINTÁJA FERENCZY ISTVÁNTÓL.

Dunaelőnsoba rgy. 406.l.

THALY KÁLMÁN BESZÉDET MOND.

vezőbb környezetben fejlődve, egész más képe volna művészetének. A kezdetleges, fejlődésük elején lévő kulturák gyakori és szomorú alakjai, a félbemaradt tehetségek közül való volt. Félbemaradt, de kárba nem veszett a tehetsége. Mégis csak ő indította meg a fejlődést, ő készítette elő a talajt az utána jövők számára.

Maga Ferenczy mindezt sohasem érezte, mert tehetségében s hivatásában való hite sohasem rendült meg. Ép úgy bízott önmagában, mint a hogy biztak benne barátai, ama kor legjelesebb írói, a kik közt Fáy Andráshoz és Vörösmartyhoz fűzték a legszorosabb szálak. S nem rendült meg önbizalma akkor sem, a mikor a sajtóban, mely eleinte nem győzte eléggé magasztalni, egész más hangon kezdtek hallatszani. A harminczas évek végén a mind jobban elszaporodó apró-cseprő lapokban valami különös, éretlen, okvetetlenkedő hang kezdett meghonosulni, mely a kritika ürügye alatt, a hozzá nem értés teljes mértékét vakmerőséggel egyesítve, belekötött mindenbe és mindenkibe. Belekötöttek abba a tervbe is, melyet Ferenczy tekintélyes barátai vetettek föl, hogy alakuljon a megrendelések nélkül álló Ferenczy fölsegítésére társaság s országos gyűjtésből szerezzen pénzt arra, hogy a művésznek nagy tervek kivitelére adjon alkalmat.

Elsősorban egy nagyarányú Hunyadi Mátyás-emlék állításának tervét vetették föl. Ferenczy a legjobb reménységgel nézett a mozgalom elébe. Bele is fogott a munkába, megcsinálta a nagy emlék tervét rajzban, majd gipszmintában, de is lanyha adakozó kedvét még jobban lohasztották a lapok kelletlen vitái, melyeket Vörösmarty komoly, meleg, emelkedett felszólalása sem tudott elhallgattatni. Megközelítőleg sem gyűlt össze annyi pénz, a mennyire szükség lett volna. Pedig Ferenczy fenmaradt tervezetei arra vallanak, hogy ez lett volna nemcsak legnagyobb, hanem legsikerültebb műve is. Mátyás király lovas alakjának mintája sok tekintetben érdekes, egyes részeiben művészileg alkotott dolog, a szobor talapzatának nagy arányú architekturájában vannak monumentális vonások s domborművei technikában is fölötte állanak a művész régebbi efféle munkáinak. A feladattal együtt nőtt Ferenczy ereje is.

A nagy terv dugába dőlt. A művész közben elkészítette Kölcsey szobrát, néhány kisebb síremléket és domborművet, tanulmányozta a Mátyás-szobor érdekében a bronzöntés mesterségét. Aztán egyszerre elzárva látta maga előtt a művészi alkotás terét s egyúttal az anyagi tönkrejutás veszedelme is előtte állott. Még egy kisérletet tett: az uralkodó s az országgyűlés támogatását akarta a Mátyás-emlék számára megnyerni, de ez ép úgy nem sikerült, mint régebbi tervei: szobrász-akadémia fölállítása s valami képtárőr-féle állás a Nemzeti Muzeumban. Ferenczy végkép elkeseredve feloszlatta budai műhelyét s visszavonult szülőhelyére, Rimaszombatba, azzal a szándékkal, hogy örökre

A RÉGI RÁKÓCZY-KASTÉLY ÉRSEKÚJVÁROTT, MELYET EMLÉKTÁBLÁVAL JELÖLTEK MEG.

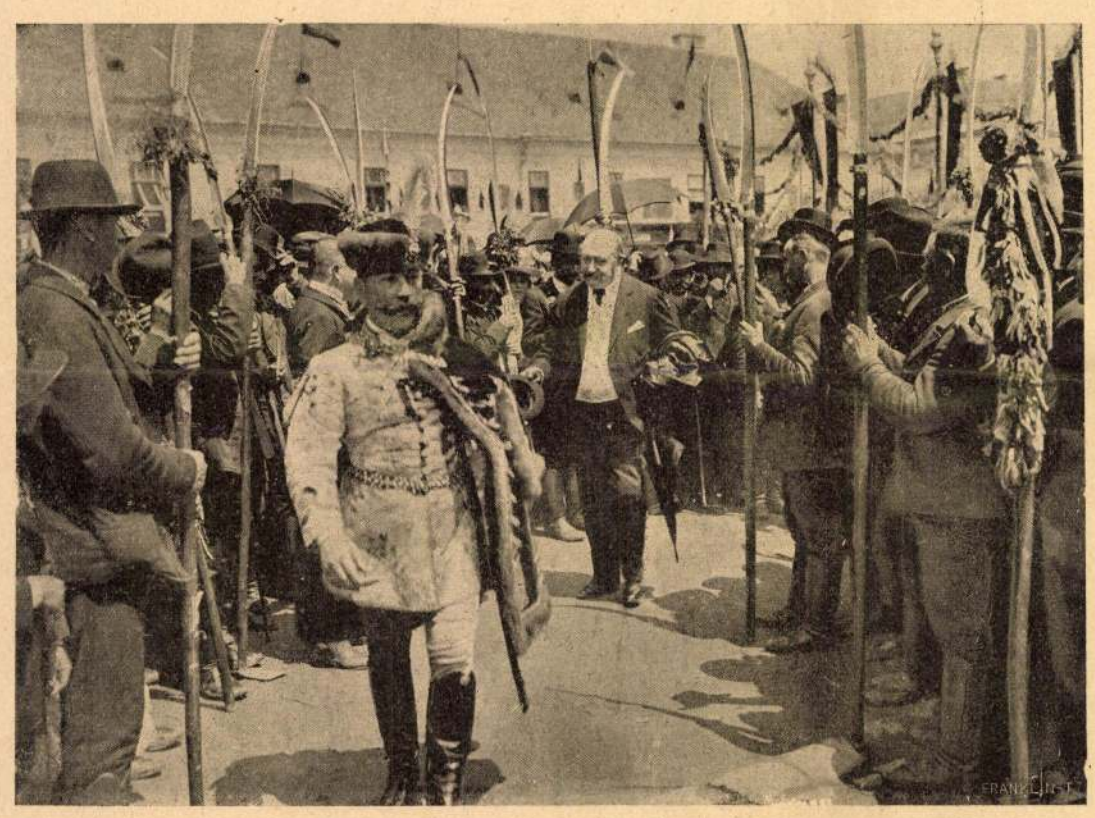

KOSSUTH FERENCZ A KASZÁS LEGÉNYEK KÖZT.

AZ ÉRSEKÚJVÁRI ÜNNEPRŐL. — Balogh Rezső fényképei.

tovább nem jutott vele. A közönségnek amúgy búcsút mond a vésőnek. Visszavonultan, a maga érzése szerint száműzetésben élt, régi összeköttetései közül csak keveset tartott fenn, művészi munkát nem végzett többé. Ifjúkori ügyessége a mechanika dolgaiban megmaradt ekkor is, de lassankint ferde irányba vezette élénk, foglalkozást szerető elméjét: valami perpetuum-mobile-féle kitalálásán törte a fejét.

1856-ban halt meg. Családjának tagjai híven megőrizték hátramaradt munkáit, töredékeit, irásait, levelezéseit, melyek most a Szépművészeti Muzeum tulajdonába kerültek unokahuga, özvegy János-deák Andrásné adományakép. Az ily módon napfényre került anyag alapján irta meg *Meller* Simon Ferenczy részletes életrajzát,* mely sok tekintetben módosítja a művészről eddig alkotott fogalmainkat: korrigálja a közvetlen utókor túlságosan lesujtó kritikáját, megvilágítja s a lehetőség szerint megmagyarázza egyéniségét, fejlődését. Az életrajz igen derék munka, a magyar művészet kezdetének egyik szomorú fejezetét szerető gonddal, nyugodt és megbizható itélettel tárja elénk. Ferenczy meg is érdemli ezt a kegyeletes gondoskodást: a középkor óta ő volt az első a magyar fajból, a ki kisérletet tett a művészi szépnek szoborban való ábrázolására s munkásságának sikerénél jóval több volt a mivelődési hatása.

Schöpflin Aladár.

* *Ferenczy István élete és munkái.* Irta Meller Simon. Tiz melléklettel és 115 szövegképpel. Budapest, Athenaeum. Ára 12 korona. Ferenczyre vonatkozó képeink e műből valók.

Az anyjuk, a gyerekek szomoruan tekintgetnek össze; az utczaajtót valamennyi öregasszony a faluban, mind — egymás kezébe adja; látogatók jönnek-mennek, s valamennyinek csak az a véleménye, hogy az öregnek biz az isten az ideit elhozá.

Az öreget aztán egyre látogatják olyan vendégek is, a kikkel esztendők óta alig találkozott.

Ehol a sánta takács, a kit tolvaj névvel sértett meg, mikor három gar szeszt eltagadott; jön az öreg Szekeres szomszéd is, a kinek egy tyukját tiz esztendő előtt a közkeritésről leütötte s azóta soha szót egymáshoz nem szóltak. Korczáné, a kenyérsütő asszony, a kit vén boszorkánynak mondott az öreg ezelőtt öt esztendővel, mert nagyon élesztős volt a czipója. Jön a kanász is, a ki az öregnek egy hires magló koczáját nyomorékká ütött s azóta tart a harag. Ángyomasszony, bátyám uram, Sári hugom, meg a timár sógor, a kikkel óvhatatlan volt, hogy egy kis galibába ne keveredjék; utánuk még egynehány, a kikkel az öreg haragban élt; azok most egymásután jönnek kibékülésre. Ezek az első halálmadarak; mert az öreg már sejtheti rólok, hogy a nagy utra van szánva, a hova nem jó haragot vinni.

Azután jön a pap. Az emberekkel kibékülés után kibékülés az istennel. A legkisebb gyerek vezeti a papot, kis csengetyüvel adva jelt végig a falun s mintegy lenézőleg tekintve végig a gyereksereget, mintha azt mondaná nekik: nem a ti apátok hal ám meg!

Mert hogy az öregnek meg kell halni, már azt a legkisebb is tudja, s előre elgondolja, hogy mennyi ember lesz majd pár nap mulva az udvaron.

A pap után következik a nótárius, meg a törvénybirák uraimék — ha még nem volna testamentom; — és ha egyátalán volna valami eltestálni való.

A nótárius után aztán következnek az öreg asszonyok; az imádságos száju vén asszonyok, a kik a legnagyobb hidegvérrel csinálják a még észnél lévő beteggel — a halálba utaztató czerimóniákat.

Mindenekelőtt az ágyat a beteggel együtt kiteszik a szoba közepére, hosszában a mestergerenda alá; mert ugy könnyebben hal meg a beteg. És a beteg azt tudja, hogy mit jelent az az első czerimónia, mikor az ágyat a mestergerenda alá helyezik.

E tudatban bizon kiveri a halál hideg veritéke. Mint a halálra itélt gonosztevőt kiveri, a ki a siralomházban ül és tudja, hogy vele a halál egy széken ül, egy pohárból iszik, egy tányérból eszik.

És az öreg asszonyok csak azt a halálveritéket lesik: akkor hamar elszalasztanak valakit a sekrestyéshez, hadd huzza meg a lélekváltság harangot. Azt az ezüst csengésü kis harangot, a minél nincsen szomorubb hang a világon. És ezt mind hallja a beteg és néha meg is kérdezi, hogy mi az? Azt szokás neki felelni, hogy nem jól hall, vagy legfölebb a szomszéd kovácsot hallja, a ki keréktalpat huz. A szegény beteg kétkedik azon, akármivel áltatják s kinjában elveszti reményét a nagyon kedves élethez, — s még jobban szakad róla a hideg veriték.

Ekkor aztán elkezdik az asszonyok a „vivódók“ imádságát, még pedig hangosan és sorjában. Előbb egyik, aztán a másik s abban az imádságban az is benne van, hogy: „adj uram neki boldog, csendes kimulást.“

A beteg talán még ezt a jó kivánságot is hallja; hanem a többit már nem igen van kedve hallani. Látása elsötétedik, hallása megtompul s már most igazán az utolsó, a kétségbeesés harczába fog a halállal.

Akkor azt mondják rá a körülállók, hogy hála istennek, mindjárt bevégzi, már „húz“. Az öreg pedig igazán húz, mert könnyebben elhúzna talán egy szénás szekeret, mint egy-egy lélekzetet, a mi olyan nagyon mélyről jön föl.

A halállal vivók imádsága mind hangosabb s mind sürűbb lesz; már a szentelt viaszgyertyát is levették a kép mellől, s meggyujtva a haldokló kezébe szoritják. „Adj uram neki boldog, csendes kimulást.“

A beteg érzi azt még egy darabig; talán egy-két szót meg is ért még; aztán nem érez, nem ért már semmit; csak azokat a mély sohajtásokat húzza nagy szünetekkel, s kezeivel görcsösen, öntudatlanul szoritja a szentelt gyertyát, melynek lángja világitja meg nagyon sötét utját.

Ott aztán már nem szabad hangosan sirni, mert a sirás a beteget tizszer is visszahivja a halálból. Az pedig nagy kin a betegnek.

Ha a beteg siratók nélkül is soká kinlódik, vagy üveges szemeit fölnyitogatja: akkor találgatják a körülállók, mi baja lehet. Kérdezik tőle valamely haragosának, vagy távollevő gyermeke vagy atyafiának a nevit s biztatják, hogy ez vagy amaz mindjárt itt lesz.

Itt lesz a kit vár.

Ha azt gondolják, hogy eltalálták a vártat, akkor elküldenek érte, hogy nyomban jöjjön, mert nem bir a Márton bácsi meghalni. Oda aztán sietve kell menni, hogy ne kinlódjék soká.

Végre aztán csak erőt vesz a halál az elcsigázott emberen; a lélekzetvétel már nem is sohajtás, hanem hörgés s annak utolsója egy leirhatatlan hangu, mély, siró, fájdalmas húzás — a mi után nem következik több.

Ekkor az egyik öregasszony egy kendővel fölszoritja a halott állát, hogy a szája nyitva ne maradjon s valami nagyobb réz pénzzel leszoritják a szemeit, hogy a nagy halálküzdelemben ki ne dagadjanak, vagy nyitva ne maradjanak; mert ha a halottnak nyitva marad a szeme, akkor maga után vár még valakit. Ha pedig még egy meghal az atyafiságból, akkor a harmadiknak is csakhamar utánuk kell menni.

Ezt a pénzt és kendőt valami koldusnak szokás adni; még többen a koporsóba teszik, mert a ki ilyen pénzt vesz a kezibe, az sárgaságot kap.

Az állfölkötés után ki szokás nyitni az ajtót ablakot, hogy a megholtnak lelke kiszabadulhasson. Sok vén asszony van a világon, a ki nem is egy lelket látott igy kóválygogni a szobában, mig végre nyilást talált kifelé.

Ekkor aztán szabad a sirás; beszabadul az egész család s szabad folyást engedhet könyeinek s hangot adhat jajjainak; mert immáron az öreget föl nem kelti keserves könyhullatás s vissza nem hivja csöndes álmaiból a leghangosabb jaj szó.

Varga János.

Kisfaludy Károly emlékszobra Ferenczytől.

A „Kisfaludy-társaság“ ez évi szeptember hóban állittatta fel Kisfaludy Károlynak azt a szobrát, melyet még Ferenczy István készitett. Még a harminczas évek első feleben készült s azóta benn a muzeumban állt s csak most helyezték el a muzeumkertben. Hosszu idő s ez alatt Kisfaludy Károly is, Ferenczy által készitett szobra is egészen a történelemé lettek. Ferenczyt az ujabb művészet még inkább meghaladta, mint Kisfaludyt, kinek azonban szintén csak vig elbeszélései, vigjátékai s egyes lyrai költeményei állották ki az idő szigoru rostáját.

Hanem történeti emléke oly jelentékeny Kisfaludynak, hogy ahoz az idő nem férhet s mily hatással lehetett kortársaira és az utána következő nemzedékre: eléggé mutatja a tény, hogy az ő emlékére állitották s az ő nevéről nevezték a magyar széptani intézetet Kisfaludy-társaságnak.

Mily idők voltak azok! Hogyan készült a jövendő! Pozsonyban az akadémia első választásai voltak 1830. november 17-kén, s Kisfaludy Károly negyednappal azután már ott feküdt a ravatalon, mint Toldy Ferencz irja „november 21-én, negyvenkét éves korában, ép azon perczben adta ki lelkét, melyben barátai az akadémiai választásoknak hirét vették, mely szerint ez intézet Pozsonyban november 17-én megalakittatván, Kisfaludy Károly a nyelvtudományi osztályban helybeli első rendes taggá neveztetett.“

Kisfaludy Károly temetése az első olyan alkalom volt, a hol a nemzet igazán kimutatta, hogy a nagy irók halálát a nemzet veszteségének tekinti. Előljártak a közveszteség érzetének öntudatossá tételében az irók és szinészek. Kazinczy Ferencz fátylat kötött, az irodalom gyászfátylát; a lapok (a menyi akkor volt) a közfájdalom érzetét tolmácsolták; a szintársulatok szerteszét a hazában, ünnepélyes előadással tartottak emlékének ünnepet. A temetésnél, az őszi kedvezőtlen időjárás mellett is oly nagy számmal jelent meg a fővárosi magyar közönség, hogy Pesten ember emlékezete óta soha a Kisfaludyéhoz fogható ünnepélyes temetést nem láttak.

Nem csoda, ha az elhunyt költő barátjai ez élénk emléket fenntartani óhajtották. A vácziuti temetőben siremléket emeltek számára; műveit a hagyatékból megvásárolták s közrebocsátották; a bejött pénzből s ezenfelül egy külön felhivásra gyült adakozásokból emléket is készittettek számára Ferenczy Istvánnal, hogy a főváros valamelyik nyilt terén hadd szóljon képe is, műveivel együtt, a jövendő közönséghez.

A szobor elkészitését nem is bizhatták volna másra, mint Ferenczy Istvánra, ki egymaga volt a magyar szobrászat kezdő uttörője s kivált az irodalom oly szives készséggel emelte volna őt a dicsőségnek minél magasabb polczára, hogy művei és neve a nemzetnek és irodalmának viszont dicsőitésére szolgáljanak. A főurak megrendeléseit is nagyrészt az irók eszközölték ki számára s egyszersmind az akadémiában is megválasztották levelező tagnak.

Mind hiába! A Kisfaludy Károly emlékét fenntartó szobor nem lett oly maradandó mű, mint maga az a társaság, mely az emléket készittető baráti körből alakult.

Tiz tagból állt e baráti kör, de kilencz közülök már csak az emlékezeté: egyedül az egy Toldy Ferencz van közülök életben. Ha a Kisfaludy-társaság a szobor felállitásának emlékét meg fogja ünnepelni: bizonyára Toldy Ferencz fogja elhunyt barátját dicsőiteni, visszaidézvén, mint Nestor, azokat az időket és embereket, a kiket ő látott s a kikhez foghatókat nem mutat a mostani nemzetség.

Ez emlékszobortársaság tagjai egyenként a következők voltak: Bajza József, Bártfay László, Bugát Pál, Forgó György, Helmeczy Mihály, Schedel (ma Toldy) Ferencz, Stettner (később Zádor) György, Szalay Imre, Vörösmarty Mihály és Walther László.

Midőn a müvek megjelentek s a szobor is készen volt: uj gondolat támadt a tiz tag között, a melyet előmozditott az is, hogy az akadémiában Kisfaludy Károly köre (Döbrentey Gábor választatván meg titkárrá) háttérbe szoritatott. A társaság, mely Kisfaludy Károly emlékének fentartására alakult, állandósitotta magát, szépirodalmi intézetté alakult s irodalmi vezérének nevét tüzte homlokára 1836-ban, s müködését azonnal megkezdette, mignem nyolcz évvel azután királyilag is megerősittetvén, egyike azon közintézeteinknek, melyeket — a jó közönségnek lassu, de állandó támogatása mellett — az irodalom emelt maga magának.

A „Zsidó Évkönyv“-ből.

A második magyar „Zsidó Évkönyv“ (az első 1847-ben a zsidó magyaritó-egylet kezdeményéből s Horn, Dióssy és többek közremüködésével jelent volt meg) ugyanazt a czélt tüzte maga elébe, mint az első: az irott magyar szót az ahhoz még kevésbbé szokott zsidó családok kebelében is meghonositani. Önként érthetőleg mind zsidó irók müveiből van szerkesztve és zsidó ügyekkel foglalkozik. Egyik nevezetesb rovatát nevezetességre jutott zsidó hazánkfiainak életrajzai s ismertetései képezik.

*

Örömmel ragadjuk meg az alkalmat, hogy a jól szerkesztett évkönyv nyomán mi is két ily férfiut vezethessünk be a „Vasárnapi Ujság“ olvasói elé, kik a tudománynak és emberiségnek tett dolgozataik által nemcsak a zsidóság körében, hanem az egész hazában méltán tisztelt nevet vivtak ki magoknak; a legkitünőbb zsidó papot és a legelső orvostudorok egyikét, a kitünő szemészt értjük, — ugymint Löw Lipótot és dr. Hirschlert. Oly érdemek, mint az övéik, nem maradnak a felekezetiség szük körében, kiterjednek az emberiségre s a köznek tett szolgálatokká válnak.

Löw Lipót, a hirneves szegedi főrabbi, a leghonszeretőbb hazafiak egyike ma, nem magyar földön látta meg a napvilágot; a morvaországi brünni kerület egy kicsinyke helységében, Czernahorán született, 1811 májushó 22-diken. Törzsfája a morva-cseh zsidóság nehány kitünőségével áll összefüggésben. Anyai ágon Krochmal, a nagynevü morvaországi főrabbi, apai ágon ősei közt van a „magas rabbi“-nak nevezett Löwe ben Bezal-el, a hires prágai főrabbi, ki egy egész mondakör középpontjává vált. Családjában nem hiányzott ennélfogva az öntudatosság azon neme, mely midőn büszkén tekint vissza a család dicső traditióira, az ifju nemzedéket is magas törekvésre és nagy tettekre ösztönzi. Löw Lipót az ily öntudatos törekvésnek megfelelő nevelést nyert gyermekkorában; az akkori idők szellemében ezen nevelés tudományos oldalát természetesen nagyobbára a zsidó studium vette igénybe, anélkül azonban, hogy a tantárgyak közül a német és cseh nyelvet, valamint a zenét kifelejtették volna szülei. Igen korán — már 12 éves korában — érte el a talmudistikus tudományban azt a fokot, hogy a legnevezetesebb rabbik jesibháira (papiskola) küldhették, hol mindenütt, zsenge korának daczára, feltünő jártasságot tanusitott az ott tárgyalt tanulmányok methodusában és irodalmában.

Már e korszakban foglalkozott az ifju — természetesen az orthodoxia Argus szemei által folytonosan ellenőrizve — szépirodalmi olvasmánynyal és különösen héber nyelv- és irodalmi tanulmányokkal, valamint költészeti kisérletekkel. 1830-ban bevégezte Löw a talmudiskolákat és 1831-ben Prossnitzba költözött, hol mint magán- és nyilvános tanitó legelőször lépett ki a tanulószoba csendes magányából a gyakorlati életbe. Igen nagy befolyással volt ekkor irányára a boldogult Schwáb, ki Prossnitzban mint főrabbi müködött. Schwáb volt a zsidók között a szabadabb mozgalomnak kezdeményezője és a müvelődés terjesztésének előharczosa.

Midőn Schwáb a magyar főváros zsidó községe meghivásának engedve Pestre költözött, a szerető barát és tanitvány követte a mestert és itt 1835—39-ig az egyetemet látogatta, különösen Schedius által támogatva klaszikai és történelmi tanulmányaiban; majd pedig Pozsonyban a lyceumban folytatta bölcsészeti és theologiai tanulmányait, melyeket paedagogiai kursussal egybekötve, a bécsi egyetemen végzett be. Már Pesten való tartózkodása alkalmával, mélyebben behatván a hazai zsidóság akkori állapotaiba, elhatározta, hogy e hazának szenteli erejét, szellemét és tudományát Schwáb oldalán, kihez 1840-ben még szorosabb kötelékek kapcsolták, midőn a rokontörekvésü fiatal embert szellemdus leánya kezével ajándékozá meg. Ugyanakkor elfogadta Löw a nagykanizsai zsidó község ajánlatát, mely őt megválasztotta főrabbinak. E megválasztatás csak annál nagyobb lelkesedésre és kitartásra sarkalhatta őt azon törekvésében, hogy a magyar nyelvet és irodalmat tökéletesen elsajátitsa, azon nemzet nyelvét, melyet ifjui lelkesedéssel a 30-as évek óta a maga nemzetének vallott. Igy tette a czernahorai ifjut a magyar nemzet iránt táplált hő szeretete a magyar szó meghonositójává a magyarországi zsinagógában; és igy Löw rabbinak müködése találkozott azon mozgalommal, melyet a fővárosban a „magyaritó egylet“ inditott meg. Mindkettő abból a meggyőződésből indult ki, hogy a magyarországi zsidóság müvelődése és magyarosodása azonos fogalmak. De nemcsak kötelességeire intette Löw a zsidókat a magyar nemzet irányában; hanem más részről a zsidók jogaiért is kilépett a harcztérre publicistikai dolgozataiban, melyek 1845—46-ban a „Pesti Hirlap“-ban jelentek meg az emanczipácziő érdekében; — majd pedig 1849-ben a Lipcsében Wigandnál névtelenül megjelent „Ben-Chananja, Blätter für ungarisch-israelitische Angelegenheiten“ a magyar-zsidó ügyet nagyobb körrel szemben vitatta meg.

A szabadságharcz ideje Löw Lipótot Pápán találta, hol 1846-ban választatott meg főrabbinak, majd pedig 1848-ban a veszprémmegyei zsidó honvédség táborában mint tábori lelkészt. Ekkor tartá azon hires „tábori beszédeket“, melyekért 1849-ben agg ipjával, Schwábbal együtt börtönben kellett sinlenie. Pápai müködése Löwnek egyátalán a szenvedések hosszu sorozata volt. Ő álczázatlan foglalta el rabbinatusi székét. Még hivatalvállalása előtt 1839-ben bátran lépett elő azon reformprogrammal, melynek valósitása képezte azóta törekvéseinek központját. A pápai régi módi zsidók áskálódásai, orthodox-agyarkodásai ezért egyre Löw ellen törtek, elkeseritve pápai tartózkodását. Azért szivesen engedett 1850-ben a szegediek felszólitásának, kik megszabaditák őt pápai helyzetének kellemetlenségeitől. Azóta zavartalanul élt Löw a tudománynak, a hazának és a hazai zsidóság müvelődési érdekeinek. Egyik tudományos munkálata a másikat érte és a legnevezetesebb tudományos folyóiratokat bővitette kutatásainak eredményeivel. Fiatalkori dolgozatai között kiemeljük „a zsidók történetéről Magyarországban“ irt és a Busch-féle zsidó évkönyv 1844. és 1845-ki folyamában megjelent két dolgozatát, melyekben többek között kimutatta, hogy Budán a XVIII. században egy németzsidó községen kivül létezett még egy amattól különvált magyar-zsidó község is. E nevezetes czikkeken kivül az akkoriban német és héber nyelven (különösen „Kerem chemed“, „Hechalutz“) megjelenő zsidó irodalmi folyóiratokban a legfontosabb archaeologiai és irodalomtörténeti kutatásokat hozta nyilvánosság elé, ugy hogy 1858-ban már oly tekintélylyé vált a zsidó theologiai tudomány terén, hogy köréje csoportosultak a legkiválóbb tudosók, midőn a „Ben-Chananja“-t saját neve alatt felélesztette mint havi, majd heti folyóiratot, melyben a specialis magyar-zsidó közügyön kivül, az összes zsidó theologia és régiségtudomány számára tervezett egy érdekes organumot, melynek minden egyes számát első sorban ő gazdagitotta jeles közleményeivel. A „B. Ch.“ 1867-ig állt fenn (utolsó éveiben érdekes mellékletekkel bővitve) és miután főczélját, a zsidók emanczipácziójáta Magyarországban megérte, bevégzettnek látta hivatását.

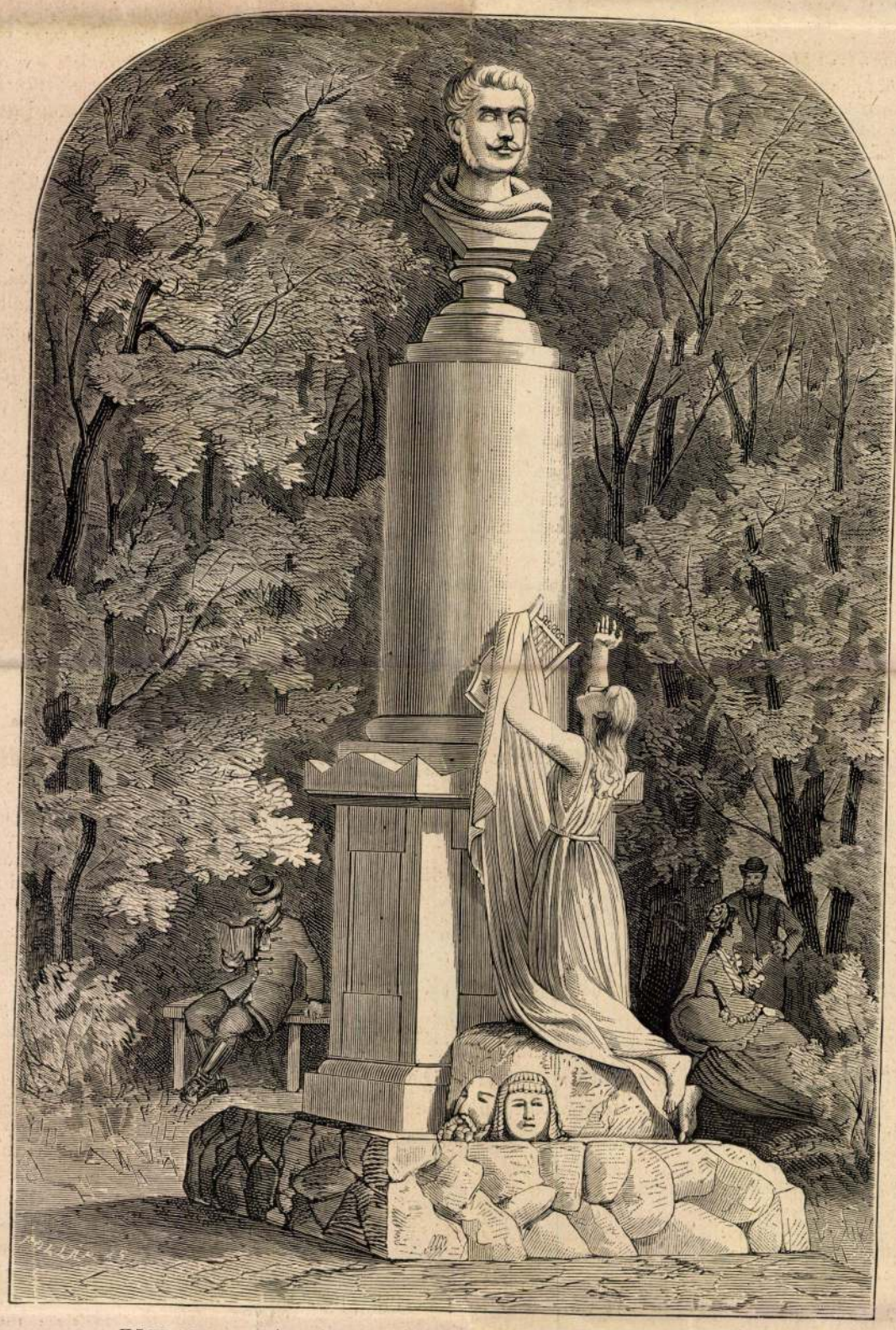

KISFALUDY KÁROLY EMLÉKSZOBRA A MUZEUM-KERTBEN.

Önállóan megjelent müvei közül csak a legnevezetesebbeket emlitjük meg. Már 1848-ban (később 1861-ben bővitett kiadásban) jelent meg, magyar nyelven, az 1807-iki párisi Sanhedrinről irt művecskéje; később 1855-ben, „Hamaphteach“ czimű könyve, melyben különös tekintettel az izr. ifjuság magasabb vallástani oktatására, a zsidó irodalom, különösen a bibliamagyarázó irodalom maradandó értékü encyklopaediáját nyujtotta. Tudományos gyüjteményeink egész tárházát nyitja meg a szakismerők előtt azon 1870 óta megjelenő nagy munkájában, melynek általános czime „Adalékok a zsidó régiségtudományhoz“, melyből eddig két kötet jelent meg. E munkákról általán el lehet mondani, hogy sokkal többet nyujtanak a czimben igért anyagnál, és nem csak a szaktudós, hanem az izlésteljes előadás-modornál fogva a müvelt laikus is sokoldalu tanulságot nyer ezen könyvekből,

Ferenczy István
V.V. 1857. 67

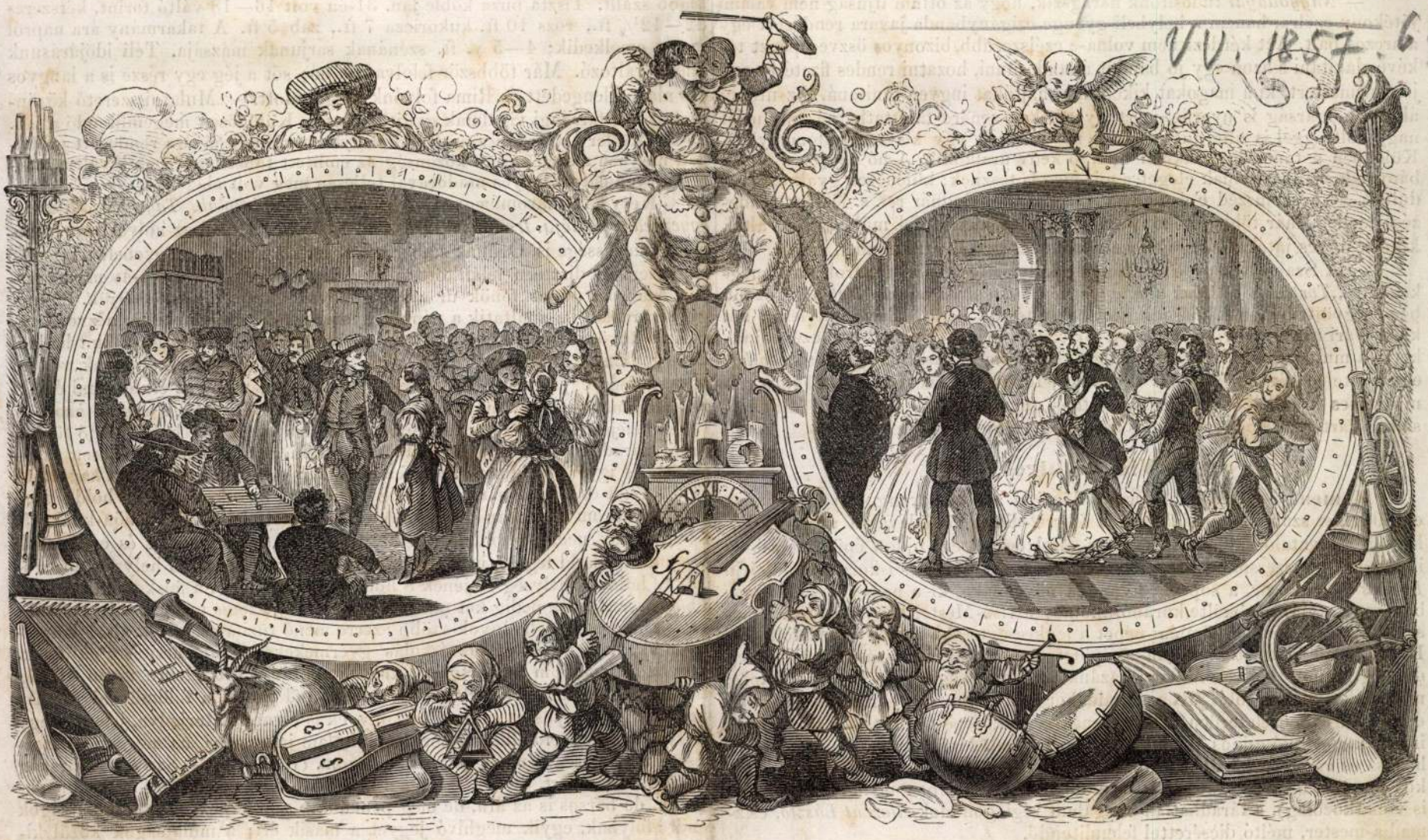

FARSANGI KÉP.

MI A FARSANG?

A *farsang*, — melly szó a német *Faschingból* van magyarositva, — keresztyén időszámitás és naptár szerint minden európai nemzetnél azt az évszakot jelenti, melly Vizkereszt és Böjt között esik; mint emezt még nagy Gergely r. pápa (Kr. ut. 600 körül), hetven napról negyvenre alá csökkentette és állandóan meghatározta, — bezárólag hamvazó szerdával kezdetét vevén. A farsang minden keresztyén országban házasulásokra, menyegzőkre és tánczvigalmakra szokott fordittatni, nemcsak falusi köznépnél, mellyre nézve illyenkor van szünidö minden mezei munkától : hanem a városiaknál, söt az uri rendnél is. Hosszabb vagy rövidebb a szerint, a mint a husvét vagy később vagy korábban esik. Az a nap mégis, mellyen a vigalmak és zajos mulatságok tető-pontjokra jutnak, a farsangnak végső napja, a böjtöt vagyis a hamvazó szerdát megelőző nap. És ez, a tulajdonképeni farsang-nap, mellynek megünneplése azonban csak nagyobb városokban tünik fel; teljes bőszültségében pedig Rómában és más olaszhoni városokban; mellyért is ez a nap latin-olasz nyelven *Carneval* czimet visel, e latin szókból *caro* és *vale*, azaz : „hus, Isten hozzád.“ Magyar czime a farsang ünnepnek: *hushagyó kedd*. Minö tulságokban tetszenek pedig maguknak illyenkor az emberek; minö lármás szerte nyargalózások, ujjongatások, átöltözések, dallározások, vad muzsikák, macska-zenék s t. eff. bohózatok idéztetnek elö nyilvános téreken és utczákon; minö álarczos bálok, eszem-iszom lakomák, tivornyázások, és néhutt fajtalan kedvtöltések rendeztetnek : mind ezt csak látni kell, de leirni lehetetlen. Hazánk városaiban illy eszelös farsang-ünneplések (becsületükre legyen mondva) nem tünnek fel; és a magyarnak, farsangja is komolyszerü. Nem tetszenek azok a törököknek is, mint a magyarral rokon és hasonlag keleti nemzetnek. Maig emlegetnek egy adomát a korábbi időkből, a párisi török követről, ki látván Párisban a Carnevalt, és az utána következett hamvazó szerdai czeremóniát, igy irt haza Konstantinápolyba egy bárátjának : „Van az évnek egy bizonyos része, midön a francziáknak elmegy az eszök; és néhány hét mulva, egy arra rendelt napon, port hintenek fejökre, melly által eszöket ismét szerencsésen visszanyerik.“ — Egyébiránt az 1848 és 1849-diki események a korábbi farsangolások hevét az olaszhoni városokban nagyon megzsibbasztották, és a Carneval-nak is vérét vették.

Mi illeti e divatnak eredetét, az kétségkivül az ösrégi pogányságban keresendö; névszerint a hajdani hires görög és római nemzetek vallási regéiben, az u. n. mythologiában; mellynek ez is maig élö maradványa. Azon nemzeteknek t. i. egyik istenségök volt a bor istene, *Bacchus*, ki az ösmonda szerint a szölötö és a részegitö bor-ital feltalálójának tartatott, és deli ifju, de részeg alakban tiszteltetett. Innét a farsangi napok latin nyelven maig igy neveztetnek : *Bacchanalia*. E bor-isten ünnepén, melly épen a téli hónapokban tartatott meg, szoktak papjai részegülten minden kigondolható tréfákat és víg játékokat üzni; a nép is, férfiak és nök vegyest, muzsika-szó és dallározások mellett táncznak eredve, rakonczátlan áradást engedett széles jó kedvének; mellynek kifolyásait aztán a keresztyének is nemcsak utánozták, de uj meg uj élczes találmányaikkal bövitették.

Azonban korán sem kell ám gondolni, hogy minden helyen, hol Bacchusnak temploma volt, öt hivei illy nemtelen módon tiszteltek volna ünnepén. Söt Barthelemy szerint, *Athéne* városában, a görög müveltség fötüzhelyén, Bacchus ünnepe, az u. n. *Nagy Dionyziák*, — mellyek hetekig eltartottak, és a mi márcziusunkkal egyező hónapban fordultak elö évenkint, — arról hiresültek el, hogy azok folytán adattak elö nyilvánosan az ujdon készült szinmüvek, a szomorú és vígjátékok; felolvastattak a nagy közönség előtt a versköltemények és szónoklatok; versenyeztek egymással az irók, s osztattak jutalmak a győzedelmet vivottaknak. Szóval: a régi mivelt görögöknél a farsang, az iróknak ünnepe volt.

E. I. P.

Felelős szerkesztő : **Pákh Albert.**

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomtatja **Landerer és Heckenast,** egyetemutcza 4-dik szám alatt Pesten.

Vas. Ujs. 1857.

— *Nagybányai* tudósitónk haragszik, hogy az ottani ifjuság nem valami jótékony czélra, hanem a helybeli gyenge czigánybanda javára rendezett egy álarczos bált. Azt kérdezi, nem volna-e czélszerűbb, bizonyos öszveg pénzt tőkévé alakitani s azon egy jó bandát állandósitani, hozatni rendes fizetésre egy jó zenemestert, ki a magokat kiképezni ohajtókat ingyen tanitaná. Az utóbbi által a polgárság is nyerne, mert gyermekeit zenére tanittathatná, mig most nagy költséggel is alig juthatnak a növendékek egy kis zenetudományhoz. Különben a tánczvigalmakban igen jó kedv uralkodik. A hó nagy s a nagybányaiak szánkázhatnak eleget, a mit meg is tesznek; különösen gyakran rándulnak át a szomszéd Felsőbánya városba, hol Bodnár ref. s. lelkész rendezése mellett már több jótékony czélu elöadás merült fel műkedvelők által, kiknek ügyes játékát s szép énekeit örömmel siet élvezni minden ember.

— A Szabó Károly és Szilágyi Sándor nagykőrösi tanárok által megkezdett „*Történeti emlékek a magyar nép községi és magán életéből*“ czimü becses gyüjteménynek második kötete sajtó alá kerül. Tartalma lesz: két kolozsvári napló; egyik a vizaknai *Bricciusé*, másik *Szakál* Ferenczé, mindkettő a mult század elejéről. Továbbá két holdmezővásárhelyi *verses krónika*; egy névtelen *kézsmárki nemes* diáriuma; töredék a kecskeméti *Jajhalom* czimü verses krónikából s végre protestans *anyakönyvi* följegyzések. Mint látszik, a tartalom eléggé alkalmas arra, hogy figyelmet ébreszszen.

Vidéki hirek.

Kemenesi-Sömjén. A nemes dömölki ágostai evang. anyaegyháznak e 480 lelket számláló filiájában f. é. febr. 2-dikán lőn felavatva az illető lelkész és a hivatalos küldetésű esperes által egy itteni ujdon épült népiskola illyennek; egyszersmind bevezettetvén ide legelső rendes iskola tanitóul ifju *Kovács Ferencz* ur, a soproni főtanoda növendéke, ki e nemes hivatalt már boldogult atyjáról örökölte, korábbi állomásán Alsó-Mesteriben több év ota lelkesen viselte s a jámbor sömjéni népet a legkecsegtetőbb reményekkel tölti be. És bár a kor kivánatainak sem az épület, sem a tanitói dijazás nem felel meg de elég az, hogy tel van állitva; hazánkban ezzel is egygyel több a népiskola; mellynek a kilátás jobb jövőre mindenkor nyitva van. Egyébiránt az uj iskola épület nagyon czélszerűen a helységnek kellő-közepe táján esik, és a harang is egy külön álló csinos toronyban hozzá közel. Melly szép ujdonság létrehozása és vezetése körül a legfőbb érdem t. cz. *Berzsenyt Miklós*, földbirtokos és cs. k. ügyvéd urat illeti; a munkának kivitelében pedig, (a toronyra is vonatkozólag), a fáradhatlan buzgalmu régi gondnok, *Horvát László*, csizmadia-mester, méltó dicsérettel felemlitendő.

Rimaszombat, febr. 4. *(Egyesült prot. iskola. Piaczi árak. Farsang.)* T. szerkesztő ur! A városunkban $3\frac{1}{2}$ év előtt egyesült prot. gymnasium, részint mint a tudományos mivelődés egyik eszköze, részint mint két protestans felekezet iskolája, becses lapjában még eddig nem levén részletesebben ismertetve, helyet kérek e nehány sornak. Az egyesülés megtörtént, mert a két egyesülő fél komoly szándoka volt egyesülni, nem latolgatván sem az egyes alapitványok filléreit, sem az iskolák belszerkezetét s jelentőségét, hanem inkább a jövendőt tartván szem előtt, melly mind az egy, mind a más felekezet számára, a m. kormány rendeletei szerint átalakitott tanodát biztositson. S ezen kivánalmunkat egyszersmind egyesülésünk egyedüli feltételeül tűztük ki, a többi mellékes pontok elintézését az időre bizván. Egyelőre hat gymnasiumi osztályt szervezénk 8 tanárral. De ismervén a városnak és vidékének szükségét, a régi nyelvek tanulmányozását egyedül a jövendő szaktudósoknak biztositván, az ezen nyelvek előadására szánt órákban reáltanok tanitásáról is gosdoskodánk, hogy igy a gymnasiumi négy alsó osztálylyal párhuzamban négy reálosztály köttessék öszsze. Alapitványaink ezen kitűzött czélra elegendők, ugy hogy a tanárok negyedévenkint pontosan fizettetnek. Könyvtárunk és egyéb taneszközeink napról napra szemlátomást szaporodnak. S itt elég legyen a számos adományozók közül megemlitenünk derék hazánkfiát *Szilassy Gézát*, ki könyvtárunkat becses küldeménynyel szaporitá, ugy szintén helybeli gyógyszerész *Hamaliár Károlyt*, ki a vegytan előadásához szükségelt szereket bőkezűen ajándékozott, *Fábry János* tanárt, ki pontosan száritott és rendezett növénygyüjteményét a tanodának felajánlá s a nem rég itt elhunyt *Ferenczy István* jeles első honi szobrászunk örököseit, kik a boldogultnak részint Olaszhonban, részint hazájában lankadatlan buzgalommal gyűjtött értékes ásvány- és kagylógyüjteményét tanintézetünknek adományozni sziveskedének. Voltak mind a városban, mind a vidéken lelkes protestansok, kik az iskola egyesülésének érdekében tetemes összegeket alapitának. S miután a buzgalom, melly az egyesült iskola érdekeit felkarolta, mai napig sem csökkent, azon biztos reményt tápláljuk, hogy nem sokára eljövend az idő, mellyben a gymnasium 6 osztályához a 7. és 8. osztályt is csatolhatván, iskolánk főgymnasiummá kiegészitve s igy a közkivánat teljesitve leend. Az iskola ügyei egy, az egyesülő testületek által feles számmal nevezett s 6 tagból álló igazgató választmány által kezeltetnek, melly évenkint maga választja elnökét. Eddigi elnökei valának: Dráskóczy Sámuel, Fáy Gusztáv, Hevessy Bertalan; a folyó tanévre Borbély László választatott. Tanárokul jelenleg működnek: az ágostaiak részéről Böhmisch Ede, Fábry János, Séverlay Károly, Terray Károly; a helvét hitvallásuak részéről Baksay István, Miklovics György, Szeremley Károly, Tóth József. Tanitványok száma az egyesülés első évében 151, $185\frac{4}{5}$-ben 168, $185\frac{5}{6}$-ban 160 és a jelen $185\frac{6}{7}$ tanévben meghaladja a 190-et.

Tanodánk a m. kormány követelményei szerint levén átalakitva és szervezve, a nyilvánossági jog megnyerésére a szükséges lépések megtétettek. Reményünk van, hogy a magas kormány ebbeli kegyében nemsokára részesülendünk.

Ennyit az iskoláról. Ugy látszik, hogy piaczunkon a gabona ára kissé alább szállt. Tiszta buza köble jan. 31-én volt 16—18 váltó forint, kétszeres 12—$12\frac{1}{2}$ ft., rozs 10 ft. kukoricza 7 ft., zab 5 ft. A takarmány ára napról napra emelkedik; 4—5 v. ft. szénának sarjunak mázsája. Téli időjárásunk felette változó. Már többször felolvadt a hó; sőt a jég egy része is a langyos eső alatt felengedett és Rima folyónk megáradott. — Mulatni szerető közönségünket a farsangi vigalmak gyüjtik öszsze. Különösen megemlitendő a jan. 25-én Müller Lajos tánczmester által gymnasiumunk javára rendezett próbabál, mellyen a szép számu közönség az emlitett tánczmesternek kivált a tanitásban tanusitott helyes modorával teljesen meg volt elégedve.

Kéty (Komárommegye), február 10. *(Népiskolák. Tagositás. Községi egyezkedés példája. Irodalom pártolása. Farsang.)* Halad az idővel Komárommegye népessége is. Örül az ember szive, ha körülnéz e megyebeli községek nagyszerűn s diszesen felállitott uj iskoláin, mellyek létrehozását nagy részben Ambrósz János főnök ur atyai gondoskodásának köszönhetjük. E megyében ritkán használtatik a pénz-kényszer iskolás gyermekekre nézve. A tagositás üdvös eszméje szintén átlengte e megye népét, mert naponkint hallani községenkinti tagosztályi egyezéseket. Ezen egyezések közül jónak véltem Kéty község egyezményét a közönséggel tudatni, melly az esztergomi érseki uradalommal 1856 év májushó 7. és 8-án kezdetvén meg, s ugyan azon év végén befejeztetett. — Kétyen birt egy telkes gazda 67 hold szántó földet, ebből maradék föld gyanánt 7 holdat az érseki uradalomnak örökösen átengedett, és igy 60 holdja maradt fenn. Ehhez egyezmény nyomán kapott 17 hold legelőt és 2 hold sár-rétet, s igy jelenlegi birtok-állása 79 hold; ezen birtokát három darabban kapta ki. A két felekezetü lelkésznek külön-külön 15, a tanitóknak pedig 8 hold legelő hasittatott ki, az egyházak és egyházfiak egyenkint 2 hold legelői jutalomban részesültek. Ezenkivül helység udvarának 14 hold, és helység rétjének 8 hold hagyatott meg; a faiskola áll 1600 □ ölből, használtatik pedig két tanitó által csekély fizetés mellett, olly czélból: hogy a benne levő oltványok s több ezerre menő tűzifa-csemeték általok ápoltassanak, nem különben az iskolás gyermekeket a fanemesitésre oktassák. Kétyen az irodalom is pártolásra talált, miután e 700 lélekre menő község összesen 8 féle magyar hirlapot járat, ezekből kettőt a földmüvelő osztály tart. A tudományos és mulattató könyvek is elvannak terjedve, jelenleg egy *községi könyvtár* fölállitása hozatott általam javaslatba, ha megengedi szerkesztő ur, az eredményről tudositani fogom. (Elvárjuk. — *Szerk.)* A farsang ugyan hosszan tart, de vele együtt a hideg idő is, a takarmány szükében vagyunk, de borsos is az ára, de még pénzünkre sem kaphatunk. A mulatságok rendre folynak, egyik meghivó jegyet a másik éri; a mulatságok közül kiemelendő a februárhó 2-án tartott tánczvigalom Farnad községében, mellyet az oda való tanitó Pathó Flórián ur a felépült igen diszes iskola- és tanitói lak ünnepélyes megnyitására rendezett, s valóban állithatom, miszerint olly szép számmal egybesereglett ifju és hölgy-koszorú diszesité a teremet, hogy Pestre is beillett volna; az esztergomi zenészek pedig igen jól huzták a lábalávalót, s igy mi is csak mulatunk, a hogy tudunk. *Porubszky István.*

Nagy-Bajom (Somogymegye), febr. 11-én. Bál! ismét csak bál! Bál! Mult hó 29-én tartatott helységünk nagy teremében: „A magyar nemzeti szinház nyugdij intézet javára egy fényes „bál.“ Ezen tánczvigalom teljesülése iránt annyira elágazának a vélemények, miszerint az eredmény majd kétségessé vált, egyik tényező volt a magas belépti dij; a másik rendező urnak sok ellenségei. De hála Isten még is szép lett az eredmény! fényes társaság gyülvén össze a nevezett napon, a tiszta jövedelem 60 pftra rugott. Azonban a jelen volt magyar ifjuság szünóra alatt lelkesedésének szép tanujelét adta; mert ezen tiszta jövedelmet aláirás utján 100 pftig kiegészité; s igy elmondható, hogy a bajomi bált annyi elágozó vélemények után is fényes siker koronázta. Ugy tudjuk, hogy rendező ur a tiszta jövedelmet eddig már felküldötte rendeltetése helyére. *Nyilasy.*

Szerkesztői mondanivalók.

1017. **Az alföldre T. Á.-nak.** Nem kell abból az egy esetből ollyan nagy dolgot csinálni. Azért az egész testület becsülete nincs megsértve s védelmére kelni nincs szükség. Becsülni fogja annak tiszteletre méltó tagjait ezután is mindenki.

1018. **A rosz asszony.** A tárgy jól volna választva, csak a kidolgozás nem felel meg igényeinknek.

1019. **M.-Vásárhely A—V.** Elhiszszük, jó indulatu szavak, de önök nem ismerhetik a költségek és kiadások jegyzékét. Arra sem gondolnak, hogy mindenekelőtt szilárd alapról kell gondoskodni, melly bekövetkezhető kedvezőtlenebb időkben se ijesztgessen az örökös bukás és temetkezés rémképeivel. Bebizonyult szilárdság szüli majd a hitelt és bizalmat, mire bizony nagy a szükség. A dolog nem olly fényes közelről, mint a távolból. Egyébiránt az „alternativa“ valósitásáról még nem mondtunk le.

1020. **Kis-Marjára.** Némi módositásokkal közölni fogjuk.

1021. **Csalomjára.** Közölhető.

1022. **Jászóra** Köszönettel vettük.

1023. **Kadarcsynak.** Legnagyobb szivességgel küldenök azt a szerencsétlen számot — de drága pénzen sem kapható egész Pesten. Mind elhordták azt innen.

1024. **Kabára.** A „kecskekörmök“ nem hevernek itt. Ha csakugyan olly jók, kérjük még egyszer azok helyett a szerelmes versek helyett.

1025. **A játék áldozata.** A szerző neve elmaradt. Nem elég szerencsés választás. Viszonyainkra hálistennek nem alkalmazható. A külföldi játékbankok magyarázata nélkül nem volna adható. De már igy is elég hosszu.

1026. **Simoniba.** Nem hiában „kórágyon“ készült. Sok szép és igaz eszme, józan irány — de nagyon élire állitott dolgok. A keserüség nem mindig gyógyit, sokszor rosz vért csinál, ingerel és izgat. Nyugottabb hangot ohajtanánk.

1027. **N.-Varsányba.** „De csak úgy, ha lehet!“ Egy részét lehetne ugyan, de hát a másik fórészét? Isten mentsen attól a darázsrajtól, a mi felénk zudulna. Majd talán mégis módját ejtjük — ha itt nem, másutt. Köszönet a jó kivánságokért.

1028. **A vándor ifiu** — még nagyon **ifiu.**

1029. **M. Gy. Monostorra.** Dehogy hal el, dehogy hal el! De hová tegyük, ha nem fér? Gondoskodunk egyébiránt nagyobb szállásról, hol gyakrabban és számosabban láthassuk egymást. Maholnap megnevezzük. Reméljük, az aranyak s az ujságok megérkeztek.

1030. **Ippre. D. M.** Ohajtása szerint átadtuk a Falusi Gazda szerkesztőségének.

⊙ Erdélyben a zetelaki hajtóvadászaton vigyázatlanságból egy ottani lakos agyonlövetett s más kettő megsebesült.

⊙ Magyar-Pécskán egy ókut tisztitásakor egy cserépkorsót találtak, mellyben ötszáz darab ezüstpénz volt eltéve a tizennegyedik és tizenhatodik századból valók. A talált összeg a hatóság kezébe tétetett le: reméljük, hogy igy a nemzeti muzeumnak is jut belőle.

⊙ Deézsfalván egy parasztasszony az erdőn valami cseresnyeforma bogyókat szedett össze; a miket hazavive, ott saját és a szomszéd gyermekei ettek belőlük; s mindnyájan keservesen megbetegedtek tőlük. A legidősebb gyermek megholt a mérges bogyóktól. Azért nem kell minden bolond gyümölcsöt leszedni és megenni, a mit az ember nem ismer.

Nyiregyháza. A kölcsönös tüzkármentesitő intézet tudtommal egész honunkban Nyiregyházán létesült legelőször, legalább jóval előbb a Szabolcs- s Borsodmegyeinél s a magyar egyesületnél.

Az örök megváltás eszméjét már 1806-ban testté érlelte, sőt például is szolgált honunk több hasonhelyzetü községeinek.

Az államgazdászatra nem kevésbé mint az egészségre jótékonyan ható vizcsapolásokat határában épen olly gyönyörködtető, mint hasznos sikerrel eszközli. — Hat év előtt a város keletjészaki oldalán feküdt régi idő óta tespedő Bujtos nevü 200 holdnyi területen feküdt tó helyén most buja növényzetü fák s különböző gazdasági s konyhanövények diszlenek. A város nyugotdéli oldalán nagyobb részben gödrös, vizenyős, az előtt csaknem használatlanul hevert mintegy 160 holdnyi földtér a város lakosainak pár év óta szinte hasznot hajt s a szemnek tetsző alakot öltött. — Kelet felől közel a városhoz ez év tavaszán 300 hold területen fekvő 3—4 láb mélységü viz szinte három hó alatt rendeltetése helyére, a Tisza folyóba — melly hozzánk mintegy két órányi távolságra foly el — utasittatott.

A földek ára e város határán tetemesen felszállott, ugy hogy a város közelében eső egy hold földnek 200 pft ára nem ritkaság, a távolabb eső szántó s kaszáló földek köblöse is elkel 120—160 pfton. Ennek oka népünk földmivelési vas szorgalma, mellyről már többen megjegyezték, hogy ha hatalmában állna, képes lenne az országutat is felszántani Bécsig.

Van egy gazdászatunkat előmozditó s lakosaink által még eddig csak kevés figyelemre méltatott vállalat, mit emlités nélkül hagyni nem akarok: Ziger Eduárd helybeli lakatos mester külföldön szerzett tapasztalásaival bennünket is boldogitani kivánván, szegény sorsa miatt nagy erőmegfeszitéssel egy a városi előljáróságtól 2 pft 24 kr. évi haszonbérért nyert mintegy 400 □ ölnyi téren cséplőgépet állitott, s azt f. évi julius hó 30-án közhasználatra meg is nyitotta, a költséget, mibe ezen épület s a krompachi vasgyárban öntetett kerekek s egyéb részletei kerültek, tekintve, igen csekély vámfizetés mellett. Ezen gép két ló s öt ember segitségével óránként tiz kereszt kellően száraz életnemüt olly becsületesen kicsépel, hogy én részemről — ki már mind a lovakkal nyomtatás, mind az emberi kezek általi csépeltetés sikerét ismerem — az eredménynyel teljesen megelégedtem. Jövőre szóró gépet szándékozik a jeles mester cséplőgépével kapcsolatba hozni, melly által a cséplett magnak egyszersmind kitisztitása is eszközölve leend. Lakosaink közül többen kétkednek e gép sikeres működéséről, ajánlom nézzék azt meg működése közben, s e vállalatot nem csak helyben fogják hagyni, de derék mestere iránt is méltó elismerést tanusitandanak.

Népiskoláink, egyet kettőt kivéve, nem a legjobb karban állanak. Tanyai iskoláink nincsenek, pedig 32,000 hold területü határunkon a bokortanyák szétszórt falvakhoz hasonlitanak s több földmivesnek folytonos lakhelyekül szolgálnak. Reál iskolánk lesz, előljáróink alaptőkejeül 100 ezer ezüst ftot ajánlottak meg. 10*

Kis-Várda, aug. 20. 1855. Tisztelt Szerkesztő ur! Néha irnánk mi holmi ujdonságot; de a minap sok dézmát vett tőlünk. Most megint tüzzel kezdhetnők, mert megint elhamvadt egy patitsvár, a mi eredetileg kastély akart lenni, azután szeszgyárnak hivták; már most ispotálynak volt kijelelve; de hála Istennek a vész szüntével nem leend reá szükség.

Fekete szomoru napjaink voltak, mert ez évben tüz, viz, jég, epemirigy, minden elemek pusztitólag következtek. Kerületi főtisztviselőnk is örök nyugalomra költözött. A kormány benne egy értelmes és hiv tisztviselőt vesztett. — Helyben lakó kerületi orvosunk Gnandt Jakab ur — e veszélyes időben az epemirigy legnagyobb dühöngései között ezrekre menő betegek ápolásában fáradhatatlan müködése által a közméltánylatot kiérdemelte.

Krimiai ujság hiányában magok faragnak itt az emberek ujságot. Igy furták és faragták ki legutóbb a szalona-széket. De talán ezt a zsidó bérlők nem is bánták, mert már rég akartak tőle megszökni, a sok kár miatt. (Kár hogy levelezőnk nem magyarázza meg, mi az a szalonnaszék? Igy nem értjük. Szerk.) — Ujság az is, hogy itt a lovakat szorgalmatosan szedik, de nem a kormányszámára, hanem privát amugy zöld martziasan. — Marhadög járvány is mutatkozik; ez ellen sigoru kordon huzatott, sőt már egyszer a vészes hus, a főző fazekakból is kihuzatott, és elásatott. — Különben minden roppant jól megy. *)

N.

*) Hála Istennek. *Szerk.*

x* *Diósgyőrött* is nem rég nagyon kezdett pusztitani a kholera, hanem e kerület erélyes főnöke Zmeskal Sándor ur sietett orvosi segélyt eszközölni, a mit nyertek is *Noskievicz* orvos ur fáradhatlan személyében, kinek megjelenése előtt 8—10 halott volt naponta e nem nagy számu községben, s mióta orvosi segélyben részesülnek a betegek, alig hal meg naponta 2—3, sőt néha egy halott sincs. Elég kézzel fogható tanulság mennyire szükséges a kora orvosi segély ezen veszedelmes nyavalyában.

x* *Székesfehérvárott* aug. 31-én halt meg nt. Guitman Ferencz belvárosi plebános és esperes, 28 évig gondos pásztora az ur Jézus nyájának. Hiveinek lelki javáról még halála után is akként iparkodott gondoskodni, hogy a nagy bőjti hitszónoknak 200 pftnyi alapitványt hagyott végrendeletileg.

x* Nemrég vesztette el a debreczeni ref. hitfelekezet községe hirneves Szoboszlayját, most ismét aug. 23-án *Fésüs* András tiszántuli egyházkerületi főjegyzőtől és közkedvességben volt lelkipásztortól fosztá meg a kérlelhetlen halál szeretet hiveit, kiknek szivében sokáig fenmaradand élénk emléke a köztiszteletben volt jeles buzgó egyházi férfiunak és derék fedhetlen jellemü honpolgárnak.

Tárogató.

x* *Örvendetes hir.* Legujabban hivatalos orvosi tudósitások szerint Ő csász. kir. Fensége Albert főherczeg, Magyarország polg. és kat. kormányzója, huzamos betegségéből immár teljesen felüdült.

x* Bécsben nemrég egy madarászt pár napi börtönnel büntettek azért a kegyetlenségért, hogy egy csalogányt megvakitott, a mi nézetünk szerint is igen helyes eljárás volt; hanem azoknak a pesti fuvarosoknak sem ártana egy kis leczke, a kik gyakran ugy megterhelik szekeröket a Dunaparton, hogy a szegény pára lovaknak teljes lehetetlen a dunai iszap és homok közől kivontatni, s illyenkor aztán olly égbekiáltó káromkodás és dorongolás szokott bekövetkezni, hogy szinte borzad tőle a jobb érzésü keresztény haja szála.

— A losonczi ágost. hitv. evang. esperességi tanoda előljárói és tanárai örömmel jelentik a t. szülőknek és gyámoknak, hogy folyó iskolai év october 1-én több buzgó s nemes keblü jótevők adományaiból, — kik a nevelési szent ügynek lelkes pártfogói, — a szegényebb sorsu ifjak számára tápintézet nyittatik.

*** Budán mult vasárnap nagy ünnepélylyel temettek el egy éltes asszonyságot, kinek bár gyermekei nem voltak, mégis a legtöbb gyermek hálakönnyei kisérték őt örök nyugalma helyére. E derék hölgy minden vagyonát a pesti szegény-gyermek-kórháznak hagyta. Az Idvezitő mondá: „engedjétek hozzám jőni a gyermekeket, mert illyeneké a mennyeknek országa" bizonyára a legszebb út a menyországba, mellyet e kisdedek hála imája mutat meg.

*** *Furcsa jelenet.* A magyar utcza két szegletén van két ház. Pontban tizenkét órakor megjelenik mindkettő udvarán egy-egy kintorna, az egyik elkezdi a Próféta nyitányát nyakgatni, a másik egy „reszkess polkát" őröl, ugyanekkor megzendül a szomszéd szállodában három szál czigány hegedüjén a Hunyadi induló, alant a sörcsarnokban pedig egy vak hárfás, meg egy vak furulyás, rárántja a nehaddmagad galoppot; odafenn az első emeleten végre a vasárnapi ujság szerkesztősége fujja a *tárogatót.* Illyenkor aztán nem csuda, ha az ember kétszer is leir egy ujdonságot.

— Ferenczy szobrász jelenleg Rimaszombaton Kölcsey, Kazinczy, továbbá Forray Iván szobrain dolgozik.

— Az ausztriai Lloyd-társulat, hogy rendeltetésének minél inkább megfelelhessen, 10 év folyama alatt a m. kormánytól évenkint 1 millió segélyezéssel láttatik el. A társulatnak 61 gőzöse forgalomban és több épités alatt van, melly körülmények képessé teendik a franczia levantei gőzösökkel versenyezni s nemsokára Amerikábai hajózását is megnyithatni.

— A dunagőzhajózás jövedelme tavali évben julius végeig 3 millió 460 ezer ft volt, melly összeg ez idén az 5 milliót is meghaladja. Szerencsés, ki e társulat részvényének birtokában van.

— A budai országos szőlőiskola részéről, melly jelenlegi buzgó és érdemes kezelőinek gondjai alatt tetemes emelkedésnek indult f. hó 15-e és 16-ára kiállitás rendeztetik.

— A kegyesrendi atyák, kik hazánkban 28 házat birnak, s előljáróikat szavazattal választják, mult hó végén Pesten választást tartottak, melly alkalommal főt. Nagy Péter ur ujra megválasztatott rendi főnöknek.

— Érdekes lesz azt is tudnunk, hogy az egész ausztriai birodalomban f. évi junius hóban 4 millió levél adatott postára, s igy 200 ezerrel több, mint a mult év e havában.

— A kholera, melly egész hazánkat bejárta s mindenütt olly kiméletlen pusztitást tett, a hol csak megjelent, fővárosunk iránt aránylag még igen udvariasan viselte magát s mig például Kecskeméten csak pár nap alatt 200-at ölt meg, addig itt az egész kholera-időszak alatt összesen nem temettek el 500-at, kik kholerában haltak meg. Jelenleg pedig már annyira alább hagyott, hogy a kolera-kórházban e hét végén csak 18 beteg volt még, de ezek közül is alig van kettő, kinek életéhez ne volna remény. Hasonló megnyugtató hirek érkeznek a vidékről is.

— A festészakademiát gyámolitó társulat augusztus 2-kán tartott

Vas. Ujs. 1855.

gyüléséből közlések szerint, ez üdvös intézet gyarapodásnak indult. Ugyanis tagjai száma a mult évi novembertől 664-ről 705-re és igy 131-el szaporodott, mi által jövedelme is 262 fttal emelkedett, ugy hogy az intézet jelenleg már képes, egy fizetéssel ellátott, s már régtől szükségesnek érzett, segédtanitói állomást állitani fel s ez idén már a 11-ik alapitványi növendék beszámitásával 20 ifjat részesitett ingyenoktatásban.

— Korán elhunyt költőnk Obernyik Károly számára nagykőrösi tanár társai díszes síremléket szándékoznak emelni, s e czélra aláirási iveket bocsátottak ki, mellyeknek bejövendő össszegei Trattner Károlyi házban lakó Tomori Anasztázhoz utasitandók, ki az aláirást maga nyitotta meg 20 pfttal. Ugyan-e czélra, helyben lakó német költő, Dudumi 24 pftot tett le egy itteni német lap szerkesztőségénél.

— Pár nap óta a Duna vize sárga iszapos szint váltott, miből egyik kollegánk azt következteti, hogy a Vág kiöntött, mert annak van sárga agyagos iszapu medre. Isten ne adja, hogy igaza legyen, de nem is valószinü, mert a Vág csak tavaszszal, a kárpáti hó hirtelen olvadásával szokott kiönteni, s különben igen solidul viseli magát, mert partjai magasabbak a Tiszáénál és igen hosszan tartó esőzések kivántatnak arra, hogy átlépje medrét.

— Az állam-vasuttársaság a déli pályán a vitel- és szállitásbért 2%-el felemelte. Kárpótlásul a társaság részéről jövendőre még nagyobb pontosság, és figyelem a közönség kényelmére igértetnek, és az, hogy a jövő télen a kocsik homokkal telt zsákok megmelegitése által fognak fűttetni. E dijfelemelésnek az a legkomolyabb oldala, hogy a közlekedés csökkenésére mutat, melly miatt az előbbi csekélyebb vitelbér megtartása lehetlenné vált.

— Pest gázvilágitása nem tündéri mese többé, mert a nagy gazometer épitését már meg is kezdték, 100 munkás dolgozik naponkint azon. A budai alagut körül is 300-nál több munkás sürgölődik és mégis látunk utczáink sarkain munkát nem találó napszámosokat ácsorogni.

— Jallosics András kegyes rendi tanárnak, „Poëmatum libri sex“ czim alatti latin nyelven irt versfüzére elhagyta a sajtót, mit méltán rendkivüli jelenetnek nevezhetünk napjainkban.

— Érdekes lesz vidéki olvasóinknak azt is tudni, hogy Pesten sept. 1-étől a marhahus fontja 11½ krra szállittatott le.

Szerkesztői értesités.

A september 1-re kitüzött I. rendü pálya feladatra: „*Készitteszék egy nagyobb történeti elbeszélés, mellynek tárgya a magyar nemzet történeteiből legyen meritve,*“ *jutalma 20 arany;* a határnapig következő müvek adattak át:

1. *A magyar nemzetnek az idegen nemzetekből volt királyok alatt történt dolgai.* Jelige: „Audaces fortuna juvat.“
2. *Dobozi Julia.* Jelige: „Vég leheletünk is hazánknak használjon.“
3. *Petényi Tóbiás.* (költői történeti beszély, versekben). Jelige: „A néphez szólj, a nép nyelvén.“
4. *A sziget tündére.* Jelige: „Éljen honunk! stb.“
5. *A királyné apródja.* Jelige: „Deus ex machina.“
6. *Versényi Miklós.* Jelige:

„Nem ugy jelentél meg te hazád egén,
Mint egy szökő fény, melly mosolyg s kivész,
Mint egy szivárvány, tarka párák
Kölcsönözött ragyogásaikkal.

Te, mint az orkán, s mint az olympi láng
Megráztad a gőztorlatok álpesit
Villám szavad megszégyenité
A gonoszok s czudarok dagályát. Berzsenyi.

Melly pályamüvek szerzőinek neveit rejtő jeligés levelkék a Vasárnapi Ujs. szerkesztősége pecsétjével egy közös boritékba záratván, az illető pályamüvek a birálókul fölkért **Pákh Albert, Bérczy** és **Jókai Mór**nak megbirálás végett kiadattak. Az eredményről lapjaink octoberi legelső számában tudósitandjuk a közönséget, melly alkalommal a jutalmat nyert mü jeligés levele felbontatik, a többieké pedig elégettetik.

A Fáncsy-albumra a „Vasárnapi Ujság“ kiadó hivatalához ujabban beküldött előfizetések folytatása.

Markó Pál Miskolczon 1 p. 2 frt; Krichbaum Gyula Királyvölgyén 1 p. 2 frt; Bedő Lajos nevelő ivén Tisza-Roffon: Bárczay Gyuláné 1 p. 2 frt; Borbély Miklós 1 p. 2 frt; Kemény Béla és Dani ifjak 1 p. 2 frt; Magyary István 1 p. 2 frt; Borbély Géiza 1 p. 2 frt; Bedő Lajos 1 p. 2 frt; Kondics Etelka Beledben 1 p. 2 frt 20 kr; Pataki Ferencz Déésen 1 p. 2 frt; Társalgási egylet Déésen 1 p. 2 frt; Farkas László Szentesen 1 p. 2 frt; Kovács Pál Szentesen 1 p. 2 frt; Károlyi Lajos Kolosvárt 1 p. 2 frt; Péchy László Szászsebesen 1 p. 2 frt; Kastal Károly u. o. 1 p. 2 frt; Pávai Kovács Elek u. o. 1 p. 2 frt; Gergelyfy Irma assz. Máriapócson 1 p. 2 frt; Csigaházy Lipót Ludbreghben 1 p. 2 frt; Hechinger Imre u. o. 1 p. 2 frt; Szabados István Kossuthon 1 p. 2 frt; Schaller János őrnök Mailandban 1 p. 2 frt; Szalai György Tasson 1 p. 2 frt. Bán Zsigmond ivén Mező-Thúron: Hampel Antal 1 p. 2 frt; Emszt Mihály 1 p. 2 frt; Biró István 1 p. 2 frt; Báthory József 1 p. 2 frt; Magyar Francziska 1 p. 2 frt; Gyikó János 1 p. 2 frt; Csala Gergely 1 p. 2 frt; Takázs Zsuzsánna 1 p. 2 frt; Pap Ferencz 1 p. 2 frt; Bán Zsigmond 1 p. 2 frt; Baky Gábor ref. lelkész Kerczán 1 p. 2 frt; Ludvig János bábsütő segéd N.-Szt-Miklóson 1 p. 2 frt; Alter Ede Pesten 1 p. 2 frt; Steffanits Dénes Győrben 1 p. 2 frt. Összesen 74 frt 20 kr. A „Vasárnapi Ujság“ 33-dik számában közlöttekkel együtt **143 frt 20 kr. p. p.** — **Továbbá** a tiszai árviz által károsultak számára, Szalay György Tasson 1 frt; Sebők Imre rappi ker. jegyző Tarnóczról 15 frt. — Ludvig János N.-Szt-Miklóson özv. Birányi Ákosnénak külön 20 kr. pp. — Midőn ezen nagylelkü adakozásokért szerencsétlen embertársaink nevében őszinte köszönetünket nyilvánitanánk, kijelentjük egyszersmind, hogy ezen kitüzött szent czélokra a „Vasárnapi Ujság“ kiadó hivatala küldeményeket folyvást elfogad.

A nemzeti szinház nyugdijintézet

Pénzalapjának növelésére, f. é. máj. 27-ki jelentés óta következő kegyes adakozások folytak be u. m.

Mélt. Ürményi József, cs. kir. kamarás ur nevére kibocsátott 1-sö gyüjtőiven: Mélt. gróf Aponyi György ur 500 frtot, mélt. gróf Almásy György ur 200 frtot alapitványképen, mélt. gróf Andrássy Manó ur pedig 200 pfrtot kész pénzben voltak kegyesek aláirni.

T. cz. L . . . . J. ur 150 pftot, B. J. M. ur pedig 30 pftot készpénz voltak kegyesek magánuton beküldeni.

F. é. julius 22-kén adatott nyugdijintézeti jutalomjáték alkalmával, a pénztárnál kitett 89. számu gyüjtőiven következő adakozások folytak be, u. m.

T. cz. Koncséry János 2 ft, Csaby Mihály 1 ft, Takács István 1 ft. — Szolnoki levélben küldve N. N. 10 ft, mélt. gróf Ráday Gedeon 6 ft.

És igy az intézet pénzalapja ismét 700 pft alapitványban és 400 p. fttal készpénzben szaporodván, midőn a választmány a kegyes adakozók és gyüjtők neveit közméltánylat tekintetéből kihirdetné, a legkedvesebb kötelességének ismeri irányukban az intézet részéről legőszintébb hálaját nyilvánitani. Pest, aug. 27. 1855.

Szigeti József m. k. választm. jegyző.

„István bácsi“ naptár ügyében.

Majer István által az **1856-ik** évre szerkesztett

„István bácsi“ czimü naptár

a t. cz. magyar közönség előtt olly rendkivüli tetszés- és pártolásban részesülvén, miszerint annak **első kiadása 10,000 példányban** mult pesti augustusi vásár alkalmával **egészen elkelt**; kötelességünknek ismerjük tisztelt számos előfizetőinket arról értesiteni, miszerint a

második 10,000 példányból álló

kiadás nyomatását elrendeltük, s mit sem fogunk mulasztani, hogy még e hó végével t. kül-előfizetőink eddig még ki nem szolgáltatott példányait utnak indithassuk.

Landerer és Heckenast
könyvnyomdája.

A

Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok

másod félévi folyamából

teljes számu példányokkal még folyvást szolgálhatunk.

Előfizetési dij mind a két egymást kiegészitő néplapra

3 pengő forint.

☞ A pénzes levelek **bérmentes** küldése valamint a czim, utolsó posta és lakhely pontos feljegyzése kéretik.

☞ **Teljes számu példányokkal még folyvást szolgálhatunk.**

A „Vasárnapi Ujság“ és „Politikai Ujdonságok“
kiadó-hivatala (Pest, egyetemutcza 4. sz.)

Felelős szerkesztő: **Pákh Albert.**

Nyomtatja és kiadja **Landerer és Heckenast**, egyetem-utcza 4-dik szám alatt Pesten.

A MŰCSARNOKBÓL

KÖZGYŰLÉS A MŰCSARNOKBAN. Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat ötvenéves fennállása után vasárnap tartotta az új félszázadot megnyitó ötvenegyedik évi rendes közgyűlését a városligeti Műcsarnok tanácskozótermében. Magasztossá tette a gyűlést, hogy a Képzőművészeti Társulat felejthetetlen, nagyérdemű igazgatója: Benkő Kálmán emlékezetének szentelte, aki igazgatója volt a Magyar Földhitelintézetnek is és aki fölött Forster Gyula báró, titkos tanácsos mondott a sablontól eltérőleg magas szárnyalású, tartalmas emlékbeszédet. Másrészt érdekessé tette a gyűlést az az óriási küzdelem, amelyet a művészek körében legújabban alakult két csoport vívott meg a szavazó urnák előtt, s amely mindkét pártra nézve eredményesen végződött, mert mindegyik pártnak sikerült jelöltjei közül tagokat bejuttatni a választmányba, bírálóbizottságokba. Andrássy Gyula gróf, titkos tanácsos, elnököt, akinek most járt le a mandátuma, újból egyhangú lelkesedéssel választották meg.

A közgyűlésre a tagok, különösen a művészek, nagy számmal jelentek meg, úgy hogy nemcsak a tanácskozóterem, de a palota még más helyiségei is megteltek sokasággal. Zichy János gróf közoktatásügyi miniszter képviseletében Náray-Szabó Sándor dr. államtitkár jelent meg és ott voltak: Berzeviczy Albert dr. volt közoktatásügyi miniszter, Teleki Géza gróf és Harkányi Frigyes báró titkos tanácsosok, Szmrecsányi Miklós dr., a művészeti ügyosztály volt főnöke, Majovszky Pál dr., a művészeti ügyosztály helyettes főnöke, Alpár Ignác, az Iparművészeti Társulat alelnöke, Térey Gábor dr., a Szépművészeti Múzeum régi képtárának igazgatója, Rauscher Alajos, a Magyar Grafikusok Egyesületének elnöke, Szinyei-Merse Pál és Várdai Szilárd, a Képzőművészeti Főiskola igazgatói és a többi összes művészeti intézmények vezetőférfiai, továbbá Rickl Gyula miniszteri tanácsos, Concha Győző egyetemi tanár és igen sok más előkelőség. Benkő Kálmán rokonsága részéről megjelentek: Benkő Lajos dr., Barsvármegye tiszti főorvosa, Tahy Jakab dr. miniszteri osztálytanácsos, Kovács József dr. orvos, Szelényi Aladár dr. és Lukács Géza dr. családjaikkal, és ott volt Dessewffy Aurél gróf, titkos tanácsos, elnök vezetésével a Magyar Földhitelintézet igazgatósága részéről Darányi Kálmán, Csengery Lóránd, Hajduska Emil és Simon Ignác.

A közgyűlést Forster Gyula báró, titkos tanácsos, alelnök vezette, aki a jegyzőkönyv hitelesítésére Madarász Viktor festőművészt és Kisfaludy Lipthay Kornél nyugalmazott táblabirót kérte fel. A jegyzői tisztet Ambrozovics Dezső dr, titkár töltötte be. Napirend előtt az elnök melegen üdvözölte Náray-Szabó államtitkárt, Zichy miniszter képviselőjét, majd ékes szavakkal emlékezett meg hazai művészetünknek legelső pártfogójáról, a királyról, akihez a közgyűlés elhatározására a következő táviratot intézte a kabinetiroda útján:

„Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat ötvenéves fennállása után ma tartja az új félszázadot megnyitó ötvenegyedik évi rendes közgyűlését. Amikor e históriai jelentőségű gyűlésre egybegyűlt művészek és műkedvelők sokasága a legmélyebb hálával emlékszik meg Ő császári és apostoli királyi felségéről, akinek dicsőséges uralkodása alatt létesíttettek a hazai művészetek felvirágoztatására szolgáló összes képzőművészeti intézményeink és aki mindég a legelső pártfogója volt a magyar képző-

magas, mint széles kődobozzá lett. Ezzel a szobor magasságban erősen nagyobbodott, szélességében azonban majdnem a felével megfogyott, mi elvette az emlék hatalmas, komoly, monumentális bázisát. Az impozáns lépcsőzet helyett pedig szánalmas és naiv sziklaszerű alapot kapott.

Az oszlop túlságosan vastag és nehézkes, mert szélessége megfelelő alapra volt tervezve: ez lényeges különbség. De ezt is még részbeni eltakarással el lehetett és kellett volna rejteni. De nem. A múzsa a sziklákon térdel, a kocka előtt; ha rajta volnának a kockán a szárkofágra tervezett szimbolikus ábrázolatok, azokat teljesen elfödné. Miután a sziklákon térdel, — tehát úgyszólván a földről bámészkodik felfelé és nem az oszlophoz simul, — természetszerűleg szabadon áll, „olyformán, mintha félne, hogy a mellszobor leesik".[1] Ha a kellő szempontot megtaláljuk, valahonnan baloldalról, akkor a nő leple és az oszlop két egészen merev, függőleges, párhuzamos vonalat ír le.

Mindezek a részletek nem járulnak hozzá ahhoz, hogy a szobrot nagyon művészi színben lássuk. Nem akarom azt állítani, hogy a múzsa elsőrangú alkotás és Ferenczy legjobb művei közé tartozik. Nem. Merev, átlagos, újklasszikai munka, de mivel sokkal magasabbra volt tervezve, nem ennyire a szemünk elé és nem szabadon állónak, kevésbé kiváló volta nem tünt volna annyira fel.

[1] Zsilinszky Mihály. Ferenczy István szobrász. Kisfaludy-Társaság Évlapjai. 1878—79. Új folyam. XIV. köt.

Kisfaludy mellszobra pedig lehetetlen magasságban és távolságban libeg a múzsa felett; az arcából úgyszólván semmit sem lehet látni Ez sem elsőrangú munka abban az állapotban, amelyben ma van; korántsem oly művészi, mint Csokonai, Kazinczy, Rudnay, Schodelné stb. portréi, de ha az arcot jobban és előnyösebb beállításban láthatnók, könnyű volna meggyőződni róla, hogy ez sem rosszabb az átlagnál. Ha pedig saját korában és Ferenczy terve szerint állíthatták volna fel az emléket, mikor mindenki megértette és szerette az új klasszicizmust, mert sajátja volt, kétségkívül igen nagy hatása lett volna, annál is inkább, mert Ferenczy minden művében ébredező művészetünk egy-egy új hírnökét ujjongva üdvözölték. De még mi is szépnek találjuk, ha Ferenczy felállításában kapjuk a szobrot. Szabad ég alatt álló legszebb pesti szobraink közé tartozhatott volna, különösen, ha mint tervezve volt, alacsony, bokorszerű fák meleg, sötét lombozata fogadja magába és nem merev, csupasz fatörzsek veszik körül, melyeknek egyhangúságába kitünően játszik bele az oszlop formátlansága. Így valóban legformátlanabb, legidétlenebb szobraink egyike.

*

Az 1844-iki nagy ünnepen Hunyady László hattyúdalával kísérték a szobor vetítését. Hunyadyra háromszor sújtott a hóhér, a Kisfaludy szobrot is három aktusban sikerült csak végleg lehetetlenné tenni.

Dr. Hoffmann Edith

KNOPP JÓZSEF ÖNARCKÉPE. 1869

6. ÁBRA. HÖFEL BALÁZS METSZETE A KISFALUDY-SZOBORRÓL AKADÉMIAI LEVÉLTÁR

Toldy Ferenc pedig, aki jobban és önzetlenebbül viselte szívén a szobor sorsát, mintha maga faragta volna, aki mindig gondoskodott a műről, aggódott érte, szeretettel és gyöngédséggel helyezte el legjobb belátása szerint a Múzeumban, ki azt akarta, hogy a szobor leleplezésének tiszteletére az egész ország két napig ünnepi köntöst öltve, ne gondoljon az élet bajával, hanem magát csak a művészetnek és Kisfaludy emlékének szentelve pompás ünnepségeknek legyen tanuja, Toldy — mondom — a melegszívű, beteg Toldy szept. 23-án, a felállítás után kétségbeesett levelet küld a Császárfürdőből Greguss Ágostnak a Kisfaludy-Társasag akkori titkárának:

Tisztelt barátom, — kérlek ne vedd rossz néven, nem vagyok azon állapotban, hogy hozzád menjek, — nyomorék vagyok! Pedig éppen veled s magamnak kellene veled értekeznem a K.-Emlék dolgában, mielőtt egy tágabb conferenciát, vagyis egy elnökileg összeállítandó bizottsági ülést tartanánk. A dolgot aztán egy zárt adhoc ülésben kell végleg letárgyalni (ha csakugyan kell így).

Nem is mehet ez oly hamar. Kérdés, maradhat-e az emlék így?

Mintha készakarva tették volna semmivé s amúgy sine nobis. Ferenczy nem ezt az emléket csinálta, az Emléktársaság nem azt az emléket fogadta el s fundusunk nem tartozik erre költeni.

De hol s mikor lehet hozzád szerencsém? Édes barátom, áldozz egy napot!

Ölel: Toldy.[1]

Greguss járt a Császárfürdőben, de a szobor ügyében nem tehetett már semmit. Toldy dec. 10-én meghalt s az emlék ügye ezzel végleg el volt intézve.

Kétségbeesett felháborodással telt ez a levél. De vajjon nincsen-e igaza? A szárkofág arányaiból és valójából kiforgatva egy inkább

[1] Dr. Hoffmann Frigyes tulajdona.

7. ÁBRA. KISFALUDY KÁROLY SZOBRA A MÚZEUM KERTJÉBEN

léreit, jelentőségét elveszti, úgyszólván feledésbe megy meg más valami, ami annak tulajdonképen csak a maradékából született meg, — a fölöslegből, — válik nemzeti jelentőségűvé és az előbbiből lesz a függelék.

A szobor tehát most tovább pihen és már úgy látszik, mintha örökálmát aludná a múzeumi külső raktárakban, mikor egyszerre csak 1873-ban Pulszky Ferenc, a Múzeum új igazgatója Jablonszky Vince kőfaragó és szobrásznál megrendeli a hiányzó architekturai részeket és a felállítást. Hogy mily mértékben intézkedett Pulszky ebben az ügyben önhatalmúlag s mennyit tudott a Kisfaludy-Társaság, jelesen Toldy erről a lépésről, nem tudom. De Jablonszky se Ferenczynek valami régi rajzát vagy tervezetét, sem a Höfel-féle fametszetet kézhez nem kapta. Ő maga készített tervrajzot, melyet valószínűleg csak Pulszky látott, ki talán nem tulajdonított az egésznek valami nagy fontosságot.

A szobrászi részek megmaradtak, noha minden valószerűség szerint vagy erősen megrongálódtak a raktárban, vagy ezen is javítgattak 1875-ben. A pozsonyi gránitoszlop is meg volt már nagyolva; ehhez az elkészítő kőfaragómunkákat kellett már csak teljesíteni. A szárkofághoz pedig a szerencsétlenül járt Mátyás-szobor — szintén a Múzeumban heverő — kőanyagát, trachitját adta Pulszky. A lábazat új váci homokkőből készült. Ezért a munkáért Jablonszky 2200 frt-ot kapott.

Jablonszky a nyár folyamán elkészült a munkájával, már csak a felírások hiányzottak és az időt kellett meghatározni a leleplezéshez.[1] Toldy Ferenc boldog, hogy végre majd látja a szobrot készen. Nagy országos ünnepélyt tervez a leleplezés tiszteletére. A programmon már 1875 elején gondolkozik és következőképen állapítja meg:

1875.

I. nov. 16. estve.

A Nemzeti Színházban.

1. Február Ötödike. (Egy kérdés. El kell olvasni Gyulai és Gregussnak.)

2. Hűség próbája.

3. A Thern-féle románc[1] énekelve Benza[2] által.

4. Csák. Első felvonás. Elő kell keresni a színház k.-tárában.

II. Nov. 17. délel. 10 ór.

A Nemzeti Múzeum dísztermében.

Elnöki beszéd.

III. Utána az Emlék helyén.

Szász Károly költeménye, melynek végén a lepel leesik.

Karének. (Ilyenről gondoskodni.)

IV. Közebéd.

V. Nov. 17. estve

A Népszínházban.

Prológ Rákositól:

1. A kérők.

2. A fösvény.

Alkalmi darab Jókaitól.[3]

Tavasszal Toldy megbetegedett, valami ischiászszerű baj gyötörte és kiköltözött a Császárfürdőbe. Úgy látszik nem tudott ekkor már annyit törődni a Társaság ügyeivel, mint azelőtt. A felállításról úgy látszik nem tudósították őt; egyáltalán szinte lopva, minden további ünnepség nélkül leplezhették le 1875 szeptemberében a szobrot, (7. ábra) mert a napilapokat hiába kutatjuk, hiába keresünk csak egy sort is a felállításról, egyik újság úgy hallgat, mint a másik. A napihírek, melyek oly készek hirdetni minden jelentéktelen vidéki szobor leleplezését is, erről semmit sem tudnak. A képes hetilapok is csak későn értesülnek, nem is tudják, hogy mikor leplezték le az emléket, csak úgy hozzávetőleg mondja az egyik szept. 26-án, hogy néhány hete állították fel,[4] a másik okt. 3-án, hogy szeptemberben.[5] A Kisfaludy-Társaság pedig csak egy fél év mulva jelzi a felállítást.[6] Hogy mikor értesült róla, tudni nem lehet; első ülését nyár óta szept. 29 én, tehát a szobor leleplezése után tartotta.

[1] Pulszky levele Gyulaihoz, mint a Kisfaludy-Társaság másodelnökéhez 1875 szept. 2. Nemz Múz. Igazgatósági Irattár.

[1] Egy szó. Lyányka édes . . .

[2] Nagy Imréné Benza Ida, kedvelt énekesnő.

[3] Akadémiai levéltár.

[4] Magyarország és a Nagyvilág. 1875 szept. 26.

[5] Vasárnapi Ujság. 1875 okt. 3.

[6] Kisfaludy-Társaság Évlapjai. 1876 febr. 6. Greguss Ágost titkári jelentése. 11. o.

nagyon sürgetik",[1] s mivel „már csak a szobrot körülveendő facsoport elültetése és a felállítás van hátra",[2] Kubinyi a helytartótói engedélyt kér a szobor felállítására,[3] mely nem csekély díszére fog válni a múzeumi kertnek.[4] Augusznak nem nagyon tetszett a múzeumi idea; kérdést intéz Toldyhoz „ob es nicht angemessener scheinen dürfte, die beauftragte Aufstellung des fraglichen Monuments in dem Geburtsorte oder an der Grabstätte des gedachten Dichters zu bewerkstelligen".[5] Miután innen felelet nem érkezik, a kérdést két évvel később megismétli.[6] Kubinyi újabb sürgetésére[7] Toldy végre felel, elvetvén a helytartó indítványát „da dasselbe ursprünglich schon nicht als Grabdenkmal gedacht und ausgeführt sich durchaus nicht dazu eignet in einem Friedhofe aufgestellt zu werden"; kéri, hogy a szobornak helyet jelöljön a Múzeumkertben „egy facsoport közepette".[8]

Erre új kérdés érkezik Kubinyihoz a szoborra (felirások stb.) és magára a Társaságra (kik a tagjai stb.) vonatkozólag.[9] Kubinyi rajzot közöl a szoborról[10] és jelenti, hogy az egyetlen felirás rajta: Kisfaludy Károlynak.[11] A helytartóságnak azonban még mindig vannak aggályai,[12] többek között a költségre vonatkozólag.[13] Toldy ezeket az aggályokat is eloszlatja, avval a kijelentéssel, hogy az összes kiadások a Társaságot terhelik.[14] 1857 febr. 6-án végre megérkezik az engedély Albrecht főhercegtől a szobor felállítására.[1]

A szobor hiányzó részeit és a felállítást Gerenday Antal kőfaragóval akarják végeztetni, de a Társaság vagyona csak 945 frt 42 kr.-ra rúgott,[2] Gerenday pedig 3000 frt-ot kért a végzendő munkáért.[3] Így tehát kénytelen Kubinyi megint egy folyamodványt írni, ez esetben a székesfehérvári káptalanhoz;[4] miután ez felelet nélkül marad, Toldy is ír,[5] sőt ismételten ír[6] és 436 köbláb sóskúti követ kér ingyen az emlék architekturai részleteihez. Apellál a káptalan nemzeti érzelmeire. Négyszeres felszólításra végre érkezik felelet. Limbek János apát és kanonok azt írja: „a kívánt czélra szükséges 436 köbláb kőnek utalványozását elrendeltük ugyan, de azon megjegyzéssel, miszerint nyomott és szűk körülményeink végett az egész 261 frt 35 kr.-ny kőárból csak 65 frt elengedését határozhattuk el".[7]

Evvel a levéllel aztán másodszor is, hosszú időre lezáródott a szerencsétlen szobor ügyet A Társaságnak 945 frt 42 kr.-jából valóban nem lehetett Gerenday 3000 frt-os igényeit fedezni. És ki tehetett róla, hogy a székesfehérvári káptalan olyan szűk körülmények között volt? Pénz szűke miatt tehát újra elmarad a felállítás és Ferenczy elkeseredetten panaszkodik József öccsének, hogy „a Művészet rovására s az ő nevére összeszedett pénz, az Irodalom s Írók javára fordíttatott. A Kisfaludy-Társaság alakult s jutalmakat osztogat, az emlék felállítására nem volt pénz s most is porban hever".[8] És csakugyan van is abban igen sok ferdeség, hogy valami, ami egy nemzetnek éveken át olyan fontosnak, „valóban nemzeti ügy"-nek tetszik,[9] mihez egy egész nemzet lelkesedéssel adja össze a fil-

[1] Kubinyi levele Toldyhoz 1854 aug. 19. Akadémiai levéltár.

[2] Toldy felelete Kubinyinak 1854 aug. 21. Akadémiai levéltár és Nemz. Múz. Igazgatósági Irattár.

[3] 1854 szept. 1. Akadémiai levéltár és Nemz. Múz. Igazgatósági Irattár.

[4] 1854 szept. 1. és 1856 máj. 13. Nemz. Múz. Igazgatósági Irattár.

[5] 1854 szept. 26. Akadémiai levéltár.

[6] 1856 máj. 20. Akadémiai levéltár.

[7] 1856 máj. 13. Nemz. Múz. Igazgatósági Irattár.

[8] 1856 aug. 31. Akadémiai levéltár.

[9] 1856 okt. 1. Nemz. Múz. Igazgatósági Irattár.

[10] A rajz az összes — a szoborra vonatkozó — helytartósági aktákkal együtt állítólag az Országos Levéltárba került, de itt nem volt fellelhető.

[11] 1856 okt. 14. Nemz. Múz. Igazgatósági Irattár.

[12] 1856 okt. 22. Nemz. Múz. Igazgatósági Irattár.

[13] Kubinyi levele Toldyhoz. 1857 jan. 8. Akadémiai levéltár.

[14] Toldy jelentése Kubinyinak 1857 jan. 17. Nem. Múz. Igazgatósági Irattár.

[1] Kubinyi Toldynak. 1857 febr. 14. Akadémiai levéltár.

[2] Kisf. Társ. Évlapjai. Új folyam. I. 47. o. Greguss Ágost titkári jelentése 1863 febr. 6.

[3] Toldy levele a győri káptalanhoz 1863 febr. 23. Akadémiai levéltár.

[4] 1857 febr. 23. Nemz. Múz. Igazgatósági Irattár.

[5] 1857 júl. 9. Akadémiai levéltár.

[6] 1858 jan. 22. Akadémiai levéltár.

[7] 1858. febr. 24. Akadémiai levéltár.

[8] Ferenczy József levele Fáyhoz Ferenczy István halála után 1856. Szépművészeti Múzeum.

[9] Felszólítás a magyar nemzethez. Pest, 1831 jan. 25.

készen áll Ferenczy műtermében s a múzeumi épület is már elkészült. A művész 1845 febr. 12-én fenn jár a nádornál s a szobor átvételét sürgeti.[1] Ennek semmi eredménye nem lévén, 1846 márc. 19-én Toldy, mint a Kisfaludy-Társaság igazgatója folyamodik a nádorhoz, hogy rendeljen ki egy alkalmas helyet magában a múzeumépületben a szobor számára. Egyben kéri, hogy az ünnepélyes leleplezés 1847. év tavaszán megtörténhessék.[2]

Erre a nádor leiratot küld Kubinyi Ágostonnak, a Múzeum igazgatójának, amelyben felszólítja, hogy Pollák Mihály építőmesterrel nézze meg a szobrot Ferenczy műhelyében s „értekezzék vele aziránt, valjon tekintve ezek (t. i. a Kölcsey- és Kisfaludy-emlék) nagyságát, minél fogva befogadásukra szükségkép tágasabb hely kívántatnék, az épületterv megváltoztatása 's rendeltetésétőli elvonatása nélkül, lehetne-e ezen emlékek számára a Múzeum épületében illő 's alkalmas helyet kijelölni?"[3]

Kubinyi és Pollák, tekintve a szobor 300 mázsányi súlyát[4] és $3^1/_2$ ölnyi magasságát, a múzeum két belső udvarának egyikét ajánlják.[5] Ez az idea azonban nem tetszik a nádornak: 1. mert az épület tervével össze nem fér, 2. mert a szabad járást-kelést akadályoztatná az udvarokon; azért meghagyja Kubinyinak, Polláknak és a Kisfaludy-Társaságnak, hogy a külső Múzeum előtti téren keressenek alkalmas helyet. A szobor pedig — amíg a hely el lesz döntve — vitessék Ferenczy műterméből a Múzeum körül levő raktárba.[6]

Végre tehát elszállíttathatta Ferenczy a szobrot a műterméből, megszabadult végre ettől a tehertől, mely nem engedte elmozdulni a fővárosból. Elszállíttatja a szobrot a Múzeum külső raktárába. Önmaga pedig örök búcsút vesz sok szenvedéssel és nélkülözéssel telt életének színhelyétől és visszavonul Rimaszombatba, hogy életének hátralevő részét több nyugalommal, mint amiben eddig része volt, tölthesse el. (Ferenczynek evvel az elköltözésével s 1856-ban bekövetkezett halálával a szobor sorsa egészen Toldynak a kezébe van letéve, aki akkor már, mint a Társaság elnöke gondoskodik róla.)

5. ÁBRA. RÉSZLET A M. NEMZ. MÚZEUMBAN LÉVŐ AKVARELLRŐL
EREDETI NAGYSÁG

Miután a szobor meglevő részei, azaz a mellszobor és a női alak, — a többi úgylátszik a felállításkor volt elkészítendő, — szerencsésen el volt helyezve a raktárakban, egy pár évig nyugodtan várják a kert elkészülését. Közben meghal József nádor.

1854-ben megint egy új fejezete indul meg a végnélküli felfolyamodásoknak és leiratoknak, már nem a nádorhoz, hanem a helytartóhoz, Augusz báróhoz.

Mivel „a Múzeumban lévő régibb és újabb kőemlékek felállítását felsőbb helyről igen

[1] Ferenczy levele József öccséhez 1845 márc. 6-án. Szépművészeti Múzeum.

[2] Nemz. Múz. Igazgatósági Irattár.

[3] 1846 márc. 24. Nemz. Múz. Igazgatósági Irattár.

[4] Egy mázsát természetesen száz fontnak vesznek, nem mai mértékkel száz kg-nak.

[5] 1846 márc. 31. Kubinyi felterjesztése József nádorhoz. Nemz. Múz. Igazgatósági Irattár.

[6] A nádor leirata Kubinyihoz. 1846 jún. 18 Nemz. Múz. Igazgatósági Irattár.

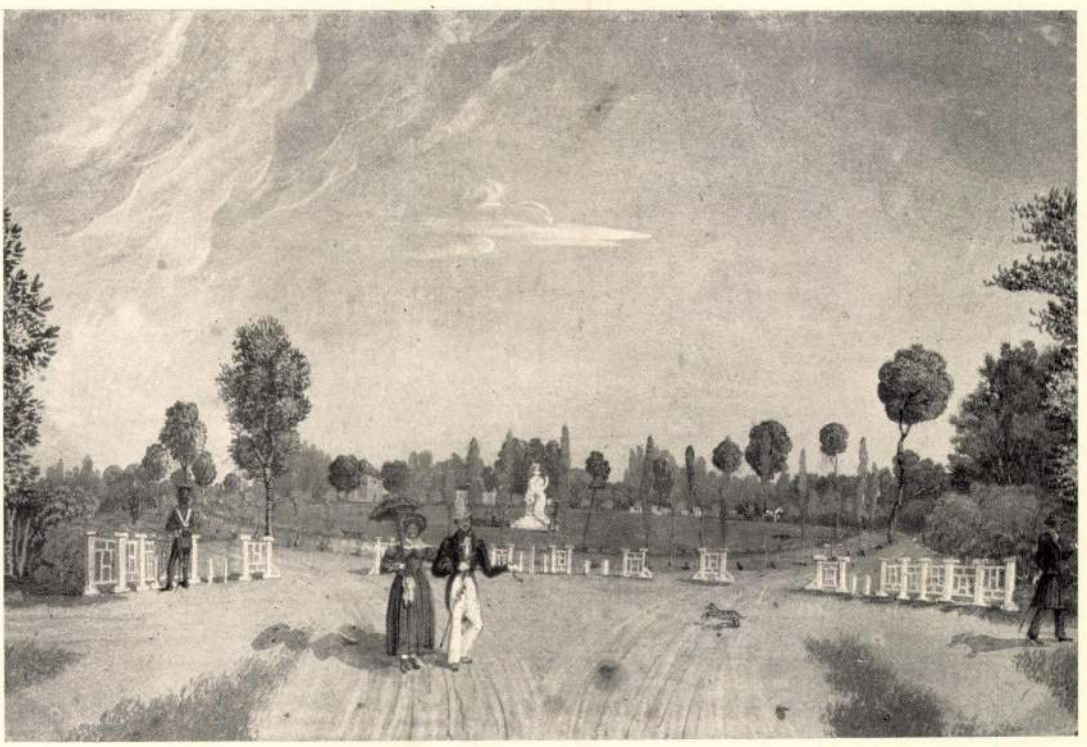

4. ÁBRA. A KISFALUDY-EMLÉKSZOBOR AKVARELJE A MAGYAR NEMZETI MÚZEUMBAN

szólításában a honi szobrászat ügyében"[1] a Kisfaludy-emléket a legjobb szobrok között említi. A Kisfaludy-Társaságnak 1844 február 1-iki emlékünnepén pedig, melyet a Nemzeti színházban tartottak meg, a programm végén „befejezésül a színpad hátterén Kisfaludy Károly emléke tünt fel Ferenczy szerint, Erkel „Hunyady László" című énekes játékából a „hattyúdal" kíséretében".[2]

Még az idegenben élő, az idegen kultúrához szokott Gaal György, Kisfaludy Károly műveinek német fordítója is el van ragadtatva a szobortól, mikor Toldy 1842-ben az ő útján rendel a bécsi híres grafikusnál, Höfel Balázsnál metszeteket az emlékről[3] (6. ábra). A beküldött rajzról ezt írja Gaal: „Die Zeichnung hat meinen Beifall, so dass ich Ihnen zur Wahl des Künstlers, der sie angefertigt, nicht weniger als zu jener des trefflichen Xilographen gratulieren muss".[1]

Hogy Ferenczy maga is nagyon meg lehetett a szoborral elégedve, mutatja az a körülmény, hogy a Kölcsey-Emlék-Társasághoz intézett ajánlatához „némi-nemű maga mentségére" csatol egy Kisfaludy-emlékrajzot is, „hogy ebből láthatná a' Tekintetes Úr és a' Tekintetes Társaság, hogy micsoda különbség van mindenkor a' Skicce és kész munka között, melly majd márványba leendő".[2]

A szobor felállítása azonban nem történhetik meg, mert a Múzeumkert még mindig nem készült el. És most kezdődik a végtelen huza-vona.

Ferenczy már semmi rendelést se kap s szorult helyzeténél fogva kénytelen a fővárost elhagyni. A szobor egyébként is már tíz éve

[1] Athenaeum, 1839 dec. 19.

[2] Kisfaludy-Társaság Évlapjai. Régi folyam. V. 47. o.

[3] Két darab belőlük az Akadémiai levéltárban.

[1] 1842 júl. 12. Akadémiai levéltár.

[2] 1839 dec. 18. M. Nemz. Múzeum Kézirattár. Ez a rajz elkallódott.

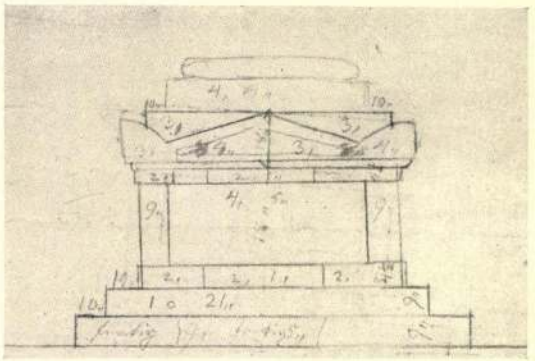

2 ÁBRA. TERVRAJZ A KISFALUDY-SZOBORHOZ
SZÉPMŰVÉSZETI MÚZEUM

nov. 4-dikén Pozsonyba.[1] Mind a kettőben ismételten kijelenti és rajzzal illusztrálja (3. ábra), „hogyha az oszlopnak alul egyharmad részén és még feljebb is csorbája volna, nem ártana, mivel a figura hozzá támaszkodván úgy is ki kellene faragni a kerékoszlopból vagy meg kellene csorbítani".

Ugyanebben az időben készülhetett a szobor nagyérdekű akvarellje is, melyet most vett meg a Nemzeti Múzeum minden nemzeti emléket szeretettel ápoló igazgatósága. A szobrot ez is a Városligetben mutatja, de nem a tó partján, mint az Auróra, hanem körülberül a mostani Iparcsarnok előtt. Ez vagy tévedés a festőtől, vagy utóbb erre a lehetőségre is gondoltak, de erre nézve adatot nem birtam találni. A női alak már határozottan tévedésből térdel a lépcsőkön. (4. és 5. ábra.)

1835-ben „a nagy figurához való kő is megérkezett Ruszkabányáról",[2] úgy, hogy Ferenczy hozzáfoghatott a kidolgozáshoz.

1836 júl. 14-én a „szobormű már csak az utolsó kezet és a felállítást várja".[3]

Ekkor a véletlen úgy hozza magával, hogy Ferenczy az épülendő Múzeum előtt sétálván, arra a gondolatra jön, hogy az emléket a Városliget helyett a Múzeum kertjében lehetne elhelyezni, a mi „mind a' hely méltóságával, mind a' hely csendességével és kerti caracterével megeggyezne".[1] Evvel az ideával aztán, melyért kedves szerénykedéssel kér bocsánatot („szemtelen hiúságnak ne tessen magyarázni"), végleg ki is végezte művét. Az emléktársaság magáévá teszi az ügyet és felfolyamodik a nádorhoz, mint a M. Nemz. Múzeum törvényes pártfogójához, hogy a szobrot, mint némileg nemzetit (úgy mint, amelyet száznál több testület s ezernyolcszáznál több magányos hazafi segít létre), a M. Nemz. Múzeum számára elfogadni méltóztassék.[2] A nádor elfogadja a szobrot,[3] természetesen meg kell várni a kert elkészültét s a dec. 11-iki „Honművész" már mint a múzeum új birtokát hozza a szobrot Ferenczy terve szerint Perlaszka metszetében.

Hogy ebben az időben mennyire tetszett mindenkinek a szobor terve (mert hiszen készen még csak a mellszobor és a női alak volt), kitünik abból, hogy Nyáry Pál „Fel-

[1] Szépművészeti Múzeum.

[2] Ferenczy István levele Ferenczy Józsefhez 1835 márc. 8. Szépművészeti Múzeum.

[3] Jelenkor, 1836 júl. 20. Közli a Kisfaludy-Társaság nevében Schedel, Bajza és Vörösmarty. És Kisfaludy-Társaság Évlapjai. Régi folyam. I. 15. o.

[1] Ferenczy levele Toldy Ferenchez 1836 jún. 26-án. Akadémiai levéltár.

[2] Jelenkor. 1836 nov. 26. Közölteti a Kisfaludy-Társaság nevében Schedel, Bajza és Vörösmarty.

[3] 1836 szept. 24-én. M. Nemz. Múzeumi Igazgatósági Irattár.

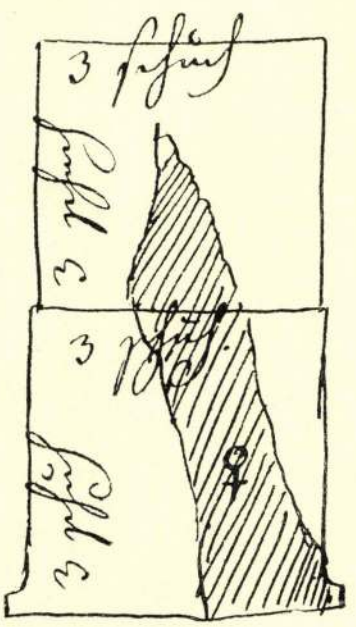

3. ÁBRA. A KISFALUDY-SZOBOR
OSZLOPÁNAK TERVRAJZA
SZÉPMŰVÉSZETI MÚZEUM

elmosódott emlékek és érzetek éltek benne az Olaszországban látott sok transzfigurációról. Emlékezzünk azokra az ábrázolásokra, hol Krisztus egyenesen a koporsóból száll föl az ég felé. Erre a reminiszcenciára mutat az a kifejezés is: „színeváltozott arccal", az az transzfiguráló arccal. A gondolat tehát ez volna: a költő halála után elhagyja szárkofágját s emlékét az örökkévalóság fogadja magába. („A koporsóból kitör és eget kér".) Ez a gondolat annál is inkább közelfekvő és meggyőző, mert hiszen a szárkofág gondolat nagyon is divatban volt az új klasszicizmus nagy mesterei között. Ugyanezt a tümpánonos, ákrotériás szárkofágot megtaláljuk Canovánál XIII. Kelemen pápa[1] és Francesco Pesaro síremlékén. Sőt úgy látszik tervezve volt még egy harmadik, igen híres síremlékhez is: d'Haro de Santa Cruz grófnő gyöngéd és lelki finomsággal faragott síremlékéhez is, mert Canova műveinek első gyűjteményes kiadásai így közlik.[2] Ma más formában látható.[3] Mindezek az emlékek meg voltak már akkor, amikor Ferenczy odajött Canova műtermébe; ezeket látta, ezeken tanulmányozhatta az emlékművészetet. Sőt Thorwaldsennél is ugyanevvel a gondolattal találkozott.[1]

Mindezen szárkofágoknak az elülső lapján van valami jelenet basrelieffel vésve, épp úgy, ahogy azt Ferenczy csinálni akarja. Thorwaldsen rajzánál pl. az asszonyok Krisztus sírjánál. Az angyal fölemelt kézzel jelzi, hogy Krisztus már elszállt a mennyekbe. Ennek a rajznak az emléke hozhatta Ferenczyt arra a gondolatra, hogy a feltámadás, vagy éppen a felszállás — amennyiben az oszlopot felhőnek fogjuk fel — motivumát vigye bele ennek a szobornak a tervébe.

Az akadémiai tervezetből világosan lehet látni, hogy a női alaknak a szárkofág fölött, az oszlop lábánál kell térdepelnie. Egész természetes is ez két szempontból: úgy a szobor elvont gondolata, mint a kompozició szempontjából. Mert ha a múzsa a szárkofághoz vezető lépcsőkön térdel, csakis azt gondolhatjuk, hogy a koporsóból akarja kiszólítani a költőt, más szóval: az örök hallgatás, az elfeledtetés helyéről szólítja új életre. De hiszen ez csak nem lehet egy emlékszobor gondolata: az eleve az örök hírnév álláspontjából indul ki. Egyébként is az Aurórában határozottan ezt olvassuk: „leimádkozná az égből a korán elveszettet". Tehát a költő is, a múzsa is túl vannak már a földi rög, a koporsó stádiumán.

Kompozició szempontjából pedig föltétlenül a lehető legközelebb kell lennie egymáshoz a két alaknak, egészen benső kapcsolat szükséges, amit rendesen a testi közelséggel szoktunk jelezni. Ha nagy a távolság a két alak között, különösen, ha az egyik márványhidegségben áll, a lelki kapcsolat megszünik és nevetséges és szánalmas fölfelé bámészkodás lesz a bensőségteljes imából.

Hogy Ferenczy mennyire csak ebben a gondolatban élt, mutatja két levél is, melyeket öccséhez, Józsefhez ir 1834 júl 10. és

[1] Róma. Szent Péter templom.

[2] Isabella Albrizzi nata Teotochi: Opere di scultura e di plastica di Antonio Canova. Pisa. 1873 III. 47. o. és Latouche: Die Werke Canova's. Sammlung von litographierten Umrissen und Basreliefs. Stuttgart.

[3] Possagno. Múzeum.

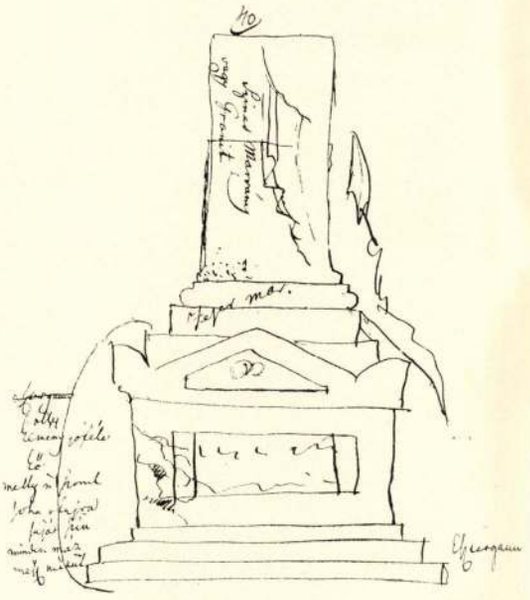

1. ÁBRA. TERVRAJZ A KISFALUDY-SZOBORHOZ
AKADÉMIAI LEVÉLTÁR

[1] Tervrajz egy síremlékhez. Közli J. Lange: Thorwaldsens Darstellung des Menschen. Deutsch v. M. Mann. Berlin, 1894.

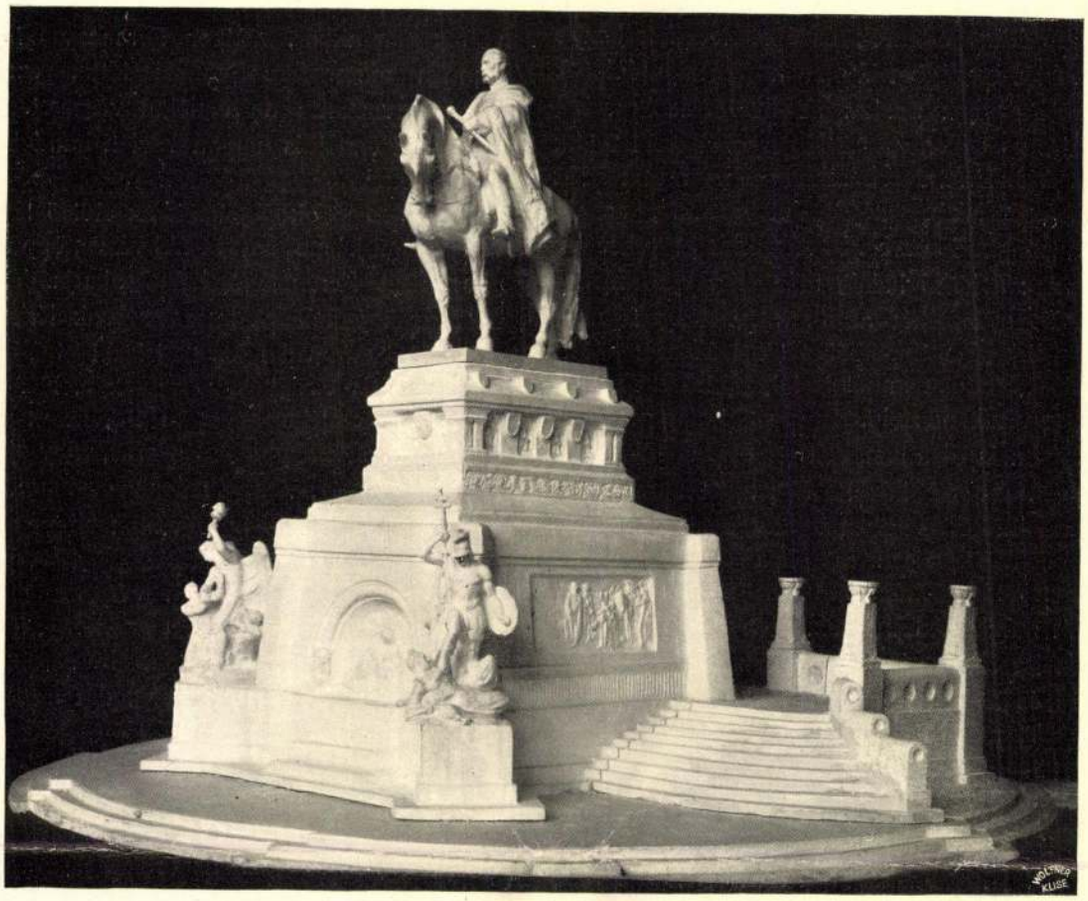

II. SÁNDOR CÁR SZOBRA
MARKUP BÉLA ÉS TARDOS VIKTOR MŰVE
A PÉTERVÁRI NEMZETKÖZI PÁLYÁZATON HARMADIK DÍJAT NYERT MINTA

vel a második szerződést is, azt kivánván tőle, hogy 1835 nov. 21-én a szobor fel legyen állítva.[1] A szerződés nagyjában ugyanaz, mint az első tervezet, csak azt kötik ki, „hogy az emlék' három lépcsőnyi alapja, valamint a' rajta álló koczka is a maga fejezetével olly jóféle és kemény 's ennélfogva az idők viszontagságainak ellenálló kőből legyen alkotva, hogy az sem olajjal beeresztésre, sem valamelly festékre vagy bármelly mázra ne szoruljon."[2] És megint hangsúlyozzák, hogy „a koczkában elől és hátul két fehér márványtábla legyen, némi a' költő' életére czélzó symbolikus ábrázolattal csekély basrelief munkában, mellyre azonban minta' készítése nem kivántatik. Szintúgy a koczka frontjába is négy oldalról négy márványlap legyen illesztve: a művészre bizandó apró czifrákkal." stb. stb.

A második szerződéshez tervrajzot is adott Ferenczy (1. ábra). A „koczkának" külön rajzban még egy tervet csinált, melyhez már a legpontosabb méreteket is odaírta (2. ábra).

Ebből a két rajzból egészen világosan látható, hogyan tervezte Ferenczy a szobrot; egész világosan kitűnik, hogy ő az alsó részt, a min az oszlop áll, szárkofágnak gondolta, noha így meg nem nevezi soha: de az öntudat alatt — úgy gondolom — mindenféle

tudósítás 1835. márc. 10. Ekkor 9493 frt. 19 kr. van együtt. Negyedik tudósítás „Értesítő" 1836. júl. 14. Ugyancsak ezen pénzek nyugtáit találjuk a „Jelenkor" megfelelő számaiban.

[1] Ezt a dátumot már a „Második Tudósítás" is közli 1833 dec. 22-én.

[2] Akadémiai levéltár.

II. SÁNDOR CÁR SZOBRA
MARKUP BÉLA ÉS TARDOS VIKTOR MŰVE
A PÉTERVÁRI NEMZETKÖZI PÁLYÁZATON HARMADIK DÍJAT NYERT MINTA

dennemű köveket is, a' műv' elkészülte után azt a kiválasztandó helyre szálitatni, azon a' szükséges talapot valamint az ideiglenes hidat is (ha az emlék szigetre jöne), felépítetni: egy szóval azt önköltségén 's gondja alatt egészen felállítni, úgy, hogy az a' később meghatározandó napon való leleplezésre készen álljon. (Tuloldalon, megjegyzésképen: „1834 nov. 21. a mennyire lehet".)

Ellenben a Kisfaludy-Társaság kötelezi magát az említett kolossális nagyságú mellszobornak, mellynek ára az egész (azaz 4000 frtnyi) summából kiszakasztván 600 azaz hatszáz forintban állapíttatott meg, díját a jelen szerződés kiváltásakor készpénzben kifizetni: hogy ha minden iparkodás mellett is a' többször említett 4000 frtnyi summa összeszerzése nem sikerülne, legalább ezen mellszobor' minél előbbi elkészülhetéséhez lehessen a Társaságnak reménysége, melly aztán egy egyszerűebb emlék' fő részét teendené. Hogyha pedig a' Társaság erejét érzené, jövő évi tavaszszal megkivánja kötni a művészszel az egészről szóló végképeni egyezését: ki ezennel azt is igéri, hogy még az 1833—34-iki telet is használván, nem fog késni az egésznek nagyban mintázásához hozzáfogni. Pest, decz. 14 d. és 22-dikén 1883.[1]

Miután a befolyt pénzek összege rohamosan nőtt,[2] 1834 júl. 13. megkötik Ferenczy-

[1] Akadémiai levéltár.

[2] A pénz növekedését pontos nyugtázások segítségével végig lehet kisérni: Első tudósítás. „Értesítő" 1832. márc. 28. Második tudósítás 1833. dec. 22. Harmadik

A szobor elkészül és a megmaradt pénzből — mert hiszen sokkal több gyűlt össze, mint amennyire szükség volt — megalakul Kisfaludy neve alatt az első magyar irodalmi társaság, mely évről-évre növekedve, nagy jelentőségre emelkedett.

Mikor már egy bizonyos összeg együtt volt, tárgyalásba bocsátkoztak az akkor élő egyetlen magyar szobrásszal: Ferenczy Istvánnal. Ferenczy megcsinálta a szobor tervét, 1831-ben meg is mintázta azt[1] s az 1832-iki Auróában Hofmann rézkarcával közölte.[2] A szobortervet magát, ezen metszet után nem lehet megítélni, annyira kis méretekben lehetett csak adni. Ezt azonban pótolja a leírás: „Ferenczy' terve szerint az emlék illő magasságú 's négyszögű alapra, melynek előszínén kevés szavakkal a' mív' jelentése adatik elő, lesz helyhetve. Ezen, nehány lépcső felett egy csonkolt oszlop áll 's rajta a' hamvadónak képszobra, éltet meghaladó nagyságban. A' lépcsőkre térdelten 's a' szoborhoz borulva, felé terjengő karokkal látni egy deli szűzet: a' hazai Musát. Leimádkozná az égből a' korán elvesztettet: de fenn némán és csendesen áll az márványhidegségben, színváltozott arccal. Az oszlop' lábainál a' költés jelképei hevernek, melyeket az ünnepelt részint alkota nálunk, részint gazdagított".[3]

A szobor helye is ki volt már jelölve: mivel „akkor nem állott oly középület, mely azt befogadhatá",[4] a városligetbe tervezték, „a szigetecske' végére, mellyhez az ismert lánchíd vezet, sötét fákból körülborongva az alkony' bájos fényében".[5]

Ha szabad ebben a legkezdetlegesebb állapotában a tervet elbirálnom, — mely egyébként mindvégig változatlan maradt, — azt hiszem, hogy ez a gondolat nem volt nagyon szerencsés, megszületése percében már magában hordta bizonyos mértékben a sikertelenséget. Amennyiben az a feltétel, hogy Kisfaludynak márványhidegséggel kell fenn állnia, mintegy követeli a merevséget; pedig hiszen azt nem is kell olyan nagyon hivogatni. Ha azonban a márványhidegség a márványanyagra vonatkozik, akkor persze csak egy kissé elhibázott stilisztikai formáról van szó, mert hiszen a múzsa is márványból van. Az egész inkább irodalmi gondolat, semmint szobrászi. Inkább szépen van gondolva és — a kor ízlésének megfelelően — egy kissé teátrálisan előadva.

A közönségnek és a Kisfaludy-Társaságnak rendkívül tetszik a terv s 1833 dec. 22-én megkötik Ferenczyvel az első szerződést[1] a szoborra vonatkozólag. A végleges szerződést dec. 14-én javaslat előzi meg, mely tartalma szerint sokkal bővebb, mint a végleges szerződés, ezért azt közlöm:

„Ferenczy István szobrász lekötelezi magát az 1831-ben mintázott 's az 1832-iki Auróában leírt Kisfaludy Károly emlékét 4000 pengő forintért elkészíteni 's fel is állitani. Az emlék két-három lépcsőnyi alapja tartós homokkőből leszen, millyennel vagyon a pesti dunapart befoglalva 's szélességben . . . fog lenni. Ezen álland egy színes márványból vagy márvánnyal bevont homokkőből vagy farkasvölgyi gránitból készülendő . . . magasságú kocka, mellynek első 's hátsó lapján aranyozott írás, két oldalán valamelly, a Kisfaludy életére czélzó, symbolikus ábrázolat, csekély emelt munkában. E' koczka lépcsős tetején fog azon oszlop (a fenn kitett kövek valamellyikéből) emelkedni, mellyen az elhúnyt iró három láb magasságú mellszobra álland, hazai fejér márványból. A' koczka lépcsőin térdelve fog egy, ugyan hazai fejér márványból készülendő, kesergő szűz, hosszú leplezetben, egészen szabad alakban elborulni. — Az egész emlék azon hely felületéről számítván, amellyen állni fog, három öl magasságú leszen, általában megtartatván azon mértékek, mellyek a művész által bemutatott rajzon vannak kijelölve. — A fenn megjegyzett áron Ferenczy István nemcsak magát az emléket el fogja készíteni, hanem önköltségén adni a' min-

[1] Első szerződése Ferenczynek a Kisfaludy-Társasággal. 1833. dec. 14. és 22. Akadémiai levéltár.

[2] Közli Meller u. o. és Beöthy a Képes Magyar Irodalomtörténetben. Bpest, 1907. II. 51. o.

[3] Auróra, 1832.

[4] Toldy Ferenc: A Kisfaludy-Társaság keletkezése. Kisfaludy-Társaság Évlapjai. Régi folyam. I. 32. o.

[5] Auróra, 1832.

[1] Akadémiai levéltár.

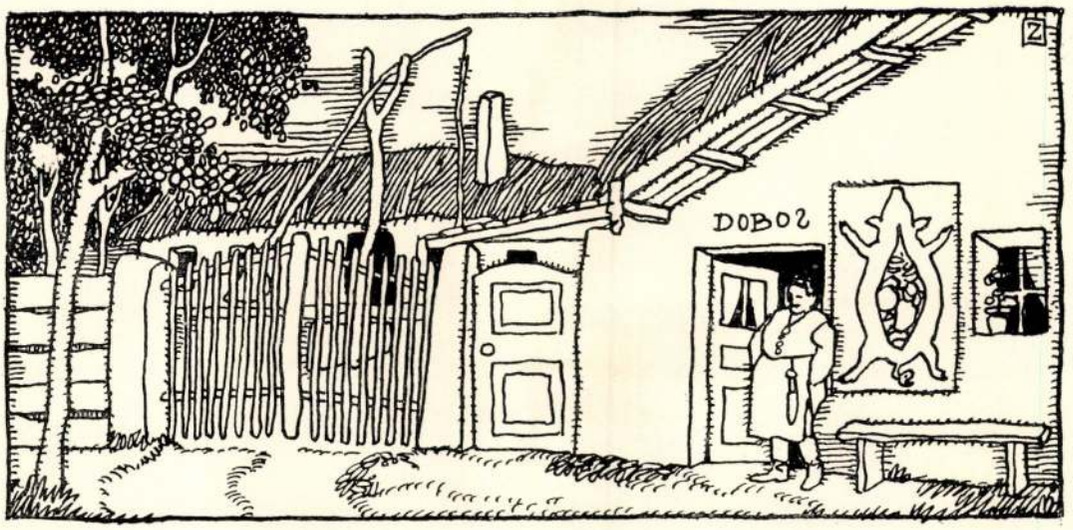

FERENCZY ISTVÁN KISFALUDY SZOBRÁRÓL

Ferenczy Istvánnak akarom ezt a cikket szentelni, a sokat szenvedett, sokat csalódott művésznek, kinek pályája nagy lelkesedéssel, sok rajongással és talán túl sok elismeréssel kezdődött[1] és nagy letöréssel, sok kiábrándulással és mindenesetre igen kevés elismeréssel fejeződött be. Ferenczyről akarok szólani, akit halála óta egyrészt úgyszólván teljesen elfelejtettek, másrészt — ha megemlékeztek róla — túlságosan is lebecsültek.[2] Az első ember, ki nagyobb tanulmányban méltányosan emlékezik meg róla, Meller Simon, ki minden művét megismerve, beleélte magát Ferenczy művészi egyéniségébe és így alkotta meg a véleményét róla és így jelölte ki a helyét a magyar képzőművészet fejlődésében.[3]

[1] Athenaeum 1838. II. 763. o. Ferenczy István szobormővei és 1839. II. szept. 22. és számtalan más ujságcikk.

[2] Keleti Gusztáv. Bpesti Szemle. 1873. I. Képzőművészeti szemle 211. o.

[3] Meller Simon. Ferenczy István élete és művei. Bpest, 1906.

Ferenczy művei között van különösen egy, amelynek említésekor mindenki szánalommal biggyeszti le az ajkát és a legkompetensebb kritikusok is azt mondják, hogy „komoly művészi birálat alá nem eshetik“.[1] Ez Kisfaludy Károlynak a Múzeum kertjében álló szobra. Kiséreljük meg mégis komoly tanulmány tárgyává tenni. Hátha mégis sikerül Ferenczy javára fordítanunk a tárgyalás menetét, annál is inkább, mert a szobor mai formájában nem tisztán Ferenczy műve.

70 évvel kell visszanyúlnom a multba, hogy a szobor történetét születésétől fogva végigkisérhessem egészen a felállításáig.

Kisfaludy Károly meghalt 1830 nov. 21. Ekkor — csak rekapitulálom azt, amit mindenki igen jól tud — barátainak és híveinek köre emlékszoborral akarta megtisztelni szeretett mesterének az emlékét és megindult egy országos gyűjtés, mely 1836-ban végre bezáródott kb. 11,000 forintnyi eredménnyel.

[1] Pasteiner Gyula. A magyar szobrászat. Budapesti Szemle. 1883. 193. o.

holdvilágos éjjel. A magányos kolostor hosszan elnyujtózkodva tükröződött a víz tükrében, csodálatos színharmóniát teremtve. Egész éjjel ott állott a kolostor előtt, lesve, kutatva e színharmónia titkát: Miféle eszközökkel teremtette meg a természet e hangulatot?

A probléma életkérdéssé vált előtte, a saisi fátyolt le kellett rántani e jelenségről és a folyamat nyitját meg kellett találnia.

A holdfény misztikus és mágikus ezüst fénybe mártotta a jelenséget és fokozta ezt tükröződéssel a nyugodt vízben, valeur-különbségeket teremtve, rendkívül gazdag árnyalatokban. Állt-állt e jelenség előtt, lesve, kutatva, rajongó izgalommal. Egész lénye fel volt dúlva. Hiszen a hangulatteremtés problémája művészete titka, lényege, a legfőbb művészi probléma, ami a tájképfestőt érdekelheti.

Aztán ceruzához nyúl és egyremásra keresi a művészi formát, előbb csak sématikusan, aztán részletrajzban, aztán feljegyzi a megfigyeléseit: „Meleg szürke egység, — olvassuk — a fekete foltok a tükörképben világosabbak, — a fal színe meleg — tükrözésben sötétebb, — az ég színe rózsásan szürke, — víz szürkés, — a tükrözésben nincs semminek szilhuetteje, — a szilhuette elmosódik a vízben". És nézte, nézte sokáig a csodát, mint változnak az ezüstfényben a színek, omlanak nagy foltokba, verődnek kékesfekete és ezüstfekete ellentétekbe, a legfinomabb, a leggyöngédebb átmenetekben. Remegve várta a reggelt, a napfényt, sietett megfesteni azon mód, amint még lelke telve volt a képzeletében megalkotott belső képpel, mely ott állott előtte színben, formában kialakultan, a melyhez a rajz, a jegyzet csak emlékeztető. A kép az 1908-iki tavaszi kiállításon mély hatást tett, az állam megvette; benne van Katona egész művészete: színértékek finom árnyalatainak hajszáléles kiszámításával megteremtett mélységes színhangulat ábrázolása.

LÁZÁR BÉLA

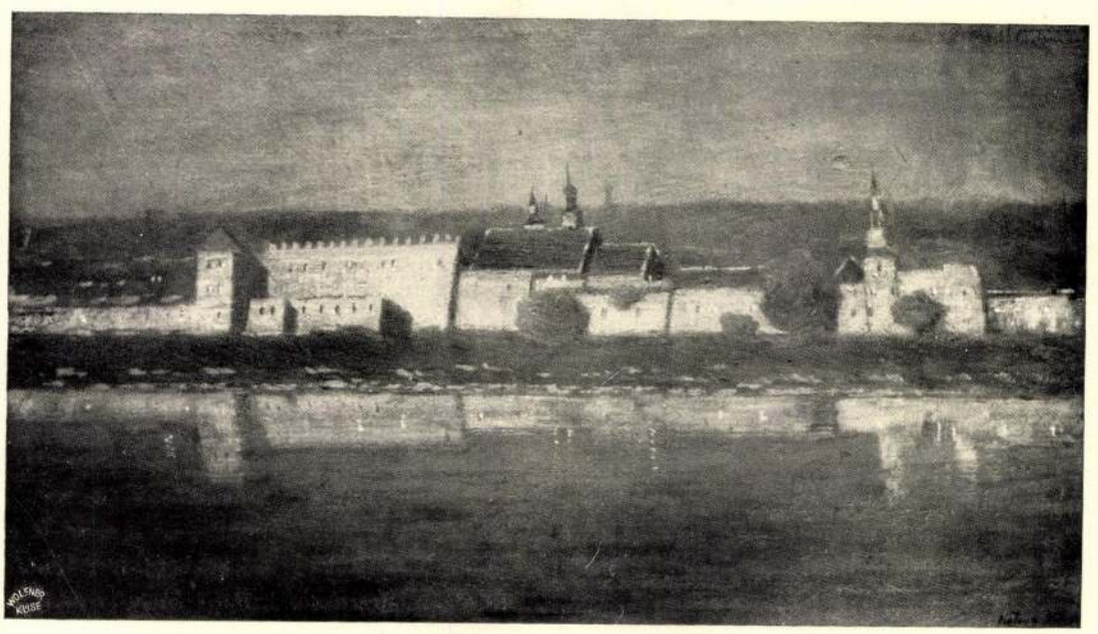

LENGYEL KASTÉLY HOLDVILÁGNÁL
KATONA NÁNDOR FESTMÉNYE
A SZÉPMŰVÉSZETI MÚZEUMBAN

Művészet 1912.

HAZAI KRÓNIKA

A JURY. Mindmáig megoldatlan problema a műbíráló jury intézménye. Elméletben nem lehet kifogásunk ellene; kiválasztott, elismert művészek válogatják meg az elébük hozott műveket. És a tárlatok mégis tizedrendű művekkel vannak elhalmozva. Hogy van ez? Hadd feleljek rá Villegas szavaival: „Aki jurytag, az három összeférhetetlen tulajdonságot egyesítsen magában: először is legyen nagy művész, azután legyen elfogulatlan minden iránynyal szemben, végre, ne tartozzék klikkhez. Nos, ilyen művészre nem akadtam világéletemben.“ Hozzátehette volna, hogy ez meg is látszik a műtárlatokon. Ez többé-kevésbbé az egész kultur-világ baja.

Aránylag inkább kiválasztják a jobb műveket a nemzetközi tárlatokon a hely szűke miatt, de ilyenkor a külföldi képek és szobrok mellett kisebb nemzetek művei sokszor nem juthatnak eléggé érvényre. A kisebb nemzeti tárlatokon nagy művész nem is szívesen állít ki a sok rossz között, rájuk nézve az ily tárlatok lehangolók. Amennyire elkedvetlenítik a kiválókat, annyira buzdítják a tehetségteleneket és rontják a közízlést. Pedig el kell ismernünk, hogy okvetlenül mindenütt vannak művészek, akiknek alkotásaiból magas színvonalú kiállítást lehetne rendezni időközönként, persze leginkább képes erre egy párisi vagy londoni művészeti társulat.

Én úgy képzelem, hogy időnként, mondjuk öt évenkint rendkívüli tárlatokat rendeznének nálunk is, másutt is. Kevés művel, hogy ezáltal tényleg csak nagybecsű művekből lehessen összeállítani; melyek, mint a művészgárda mesterművei, az egyes nemzetek művészi színvonaláról időközönként mintegy beszámolnának. Létfeltétele természetesen, hogy a műveket összeválogató jurynek tagjai a Villegas szerint összeférhetetlen három tulajdonsággal bírjanak. Ezt a juryt létre lehetne hozni, ha a kulturállamok művészi testületei e célból egyesülnének. Ha bármelyik társulat ily rendkívüli kiállítást akarna rendezni, a többinek kellene legjobb művészei közül egyet-egyet elküldeni jurytagnak. A társulatok kiválasztott megbizottjairól föltehetjük, hogy először is jó művészek, másodszor, hogy mint különböző testületek kiküldöttjei, más és más irányt képviselnek és végre, mint idegenek, elfogulatlanok az alkotó művészek személyével szemben. Ha pedig névtelenül kerülnének a művek megbirálásra, még az autoritás befolyása is elkerülhetővé lenne és névtelen fiatal művészek mintegy felavatásuknak tekinthetnék, ha így az elite közé kerülnének, néhány évi fáradozásért pedig nem nyerne a művészek nagy része egész életén keresztül meg nem szolgált, olcsó babért. Ez ideális jury létrehozatala annál kevésbbé lenne keresztülvihetetlen, mert van egy intézmény, mely létrejöttét elősegítené. Az internacionális tárlatok részére szükségelt külföldi műveket úgy szokás beszerezni, hogy a társulatok e célból valamely művészüket külföldi művészi központokba küldik. Eme elite tárlatokon valamely nemzet alkotásainak színe-java gyűlne egybe s így mi sem lenne alkalmasabb, mint ez az intézmény, kiváló művek beszerzésére. Már most föltehető, hogy a mi társulatunk időközönként szívesen küldené ki egy tagját pl. Párisba, hogy előzetes megegyezés után úgy intézné saját ügyeit, hogy az időpont neki magának is megfelelne — de vajjon Párisból csak oly szívesen küldenének-e hozzánk? Valamely nemzet művészi alkotásainak java rájuk nézve sem lehet érdektelen, de másrészt, ha az intézmény kedvező voltát belátnák, közös megegyezésük alapján minden ilynemű vállalatot közösen támogatnának és a jurytagok számát a szükségesnek tartott minimumig kiegészítenék. De erre aligha lenne szükség, mert föltehető, hogy kisebb városok, amelyek ilynemű tárlatokat nem rendezhetnek, miután a dolog természetében fekszik, hogy ez csak nagyobb művészi központokban létesíthető, mégis szívesen küldenék erre a kitünő alkalomra küldöttjüket. Világos, hogy mint minden eszme megvalósításánál, eshetőségek és részletkérdések alapos megvitatására szorul, úgy ez is, de áthidalhatatlan akadálya aligha lenne, annál kevésbbé, mert a jó ízlésű közönség áhítozik jobb művészi táplálék után és örömmel fogadná és szívesen támogatná ez újítást. Nem lehet a művészek célja, hogy a nagyközönséget kielégítsék, mert akkor sülyedniök kellene, de hogy a közönség kiváló, a művészet iránt fogékony

részét kellő művészi elvezetben részesítsék, az kötelességük és hasznuk egyaránt. De tartoznánk evvel első sorban maguknak a nagy művészeknek. Nálunk anyagi helyzetük elég sanyarú, legalább az őket megillető erkölcsi sikert kellene biztosítani. Eltekintve ettől, a társulatok egyesülése és a művészek ilynemű közlekedése csak előnyére lehet a művészi kultura fejlődésének.

Különösen nyernénk mi, kicsinyek. Látókörünk bővülne, kritikánk rősbödnék, ambiciónk növekednék, művészi életünk impulzust nyerne.

Nem volna lehetséges, hogy egyszer mi indítsunk meg egy kulturális mozgalmat? NEMES MÁRTA

WELLMANN RÓBERT arcképtanulmányát közöljük e szám mellékletén. Eredetije ceruzarajz.

MÜHLBECK KÁROLY rajzolta a 217-ik oldal fejlécét.

SZILASI JÓZSEF rajzolta a 232. és 250-ik oldal fejlécét.

SZENES FÜLÖP tanulmányát közöljük a 233-ik oldalon.

NAGY ZSIGMOND „Öreg koldús" című rajzát reprodukáljuk a 236-ik oldalon.

PÁLLYA CELESZTIN „Vásáros szekér" című rajzát közöljük a 237-ik oldalon.

VADÁSZ MIKLÓS tanulmányát közöljük a 240-ik oldalon.

MUHITS SÁNDOR „Mese volt, vége van" című rajzát közöljük a 241-ik oldalon. Ugyanő rajzolta a 242-ik oldal záródíszét.

DEUTSCH DÁVID rajzolta a 243-ik oldal fejlécét.

OLGYAI VIKTOR „Pihenő" című rajzát közöljük a 244-ik oldalon.

JÁVOR PÁL „Csavargó" című rajzát reprodukáljuk a 245-ik oldalon.

FRECSKAY ENDRE „Fasor" című rajzát reprodukáljuk a 248-ik oldalon.

MEDVEI LAJOS rajzolta a 279-ik oldal fejlécét.

KÜLFÖLDI KRÓNIKA

KITÜNTETÉSEK. A Tóth László-féle családi sírboltpályázaton a 2000 koronás első díjat Füredi Rikárd, az 1200 koronás második díjat Betlen Gyula és Fritz Oszkár, a 800 koronás harmadik díjat Popper, Margó és Hikisch terve kapta.

A nagyváradi kereskedelmi és iparkamara székházának tervpályázatán az 500 koronás első díjat Komor és Jakáb, a 300 koronás második díjat Schiller Jenő kapta.

A munkácsi izr. rit. fürdő tervpályázatán az első díjat nem adták ki, a 600 koronás második díjat Fejér és Rittér terve kapta.

ELHALT MŰVÉSZEK. Lapieng-Neustrelitz, Georg festő (szül. 1846-ban) meghalt Feldbergben.

Lehmann, Rudolf arckép- és életképfestő (szül. 1819-ben) meghalt Bushey-ben.

Leonhardi, Edouard festő (szül. 1826 ban), meghalt Drezdában.

Leutemann, Heinrich állatffestő (szül. 1824-ben), meghalt Chemnitzben.

Loebl, Hugo szobrász (szül. 1877-ben) meghalt Majna-Frankfurtban.

Lüben, Adolf festő (szül 1837-ben), meghalt Münchenben.

Martini, Francesco katonai festő (szül. 1829-ben), meghalt Nápolyban.

Meyer-Lüben, Walter festő (szül. 1867-ben) meghalt Berlinben.

ADATOK MŰVÉSZETÜNK TÖRTÉNETÉHEZ

VICZAY GRÓFNŐ MÁRVÁNYKÉPMÁSA FERENCZY ISTVÁNTÓL. Ferenczy István életrajzában (116 l.) említettem a művésznek atyjához intézett levele alapján, hogy 1824 június havában dolgozott utolsó római művén: „Vitzay grófné asszonyság portraitján márványba Pozsonyból és már felén el is van készítve". (Ferenczy István atyjához 1824 június 24-én.) Egyúttal megjegyeztem, hogy a márványképmás holléte ismeretlen.

Ez adatok alapján Rósa Imre úr szíves volt levélben figyelmeztetni, hogy atyja birtokában volt egy fehér márvány mellszobor, mely gr. Viczaynét ábrázolja s melyet atyja a csődbe jutott Viczay-család tömeggondnokától kapott, igaz, mint Canova művét, de az említett adatok nyomán azt hiszi, hogy ez azonos a Ferenczy készítette márványportrait-val. A szobor jelenleg húga, dr. Korányi Sándorné birtokában van Budapesten.

A mellszobor, melynek képét itt kapja az olvasó, csakugyan kétségtelenül Ferenczy műve, kinek kezét bizton felismerhetni a márvány kissé kemény kezelésén, főleg a haj és a ruharedők ábrázolásában. A mellszobor összhatásának kedves báját azonban a kedvezőtlen fényképfelvétel nem adja vissza. Időrendben Ferenczynek ez az első természet után készített képmás-munkája s mint ilyen, rendkívül érdekesen egészíti ki a művész oeuvrejének legértékesebb részét, a képmások sorozatát.

Reméljük, hogy hasonló módon a művésznek még számos lappangó műve fog napfényre kerülni.

—194. MELLER SIMON

Felelős szerkesztő: LYKA KÁROLY

Kiadótulajdonos: SINGER és WOLFNER
Budapest, Andrássy-út 10.

Hornyánszky Viktor cs. és kir. udvari könyvnyomdája.

Művészet 1906.

4. szám.

Vasárnapi Ujság.

Ötödik évi folyam.

Pest, január 24-én 1858.

A **Vasárnapi Ujság** hetenként egyszer nagy negyedrétben egy és fél iven jelenik meg. — **Előfizetési dij** január-juniusig, azaz: 6 hónapra Buda-Pesten házhoz küldve vagy **postai uton** a **Politikai Ujdonságokkal** együtt **4 ft. pp.** — Az előfizetési dij a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalához (egyetem-utcza 4. szám) bérmentve utasitandó.

Hunyady Mátyás királylyá választatásának négyszázados évnapja.

(1458.—1858. január 24-ke.)

Épen ma 400 esztendeje, hogy Hunyady Mátyást királyává választá a magyar nemzet.

Forgassuk kissé a történet lapjait s kérdezzük meg: „Hogy is volt?“

Midön az ártatlan Hunyady László kivégeztetésének hirére az egész ország zajlongani kezdett, s a fájdalmában boszut esküdött Hunyadyné és a hozzá csatlakozott főurak zsoldosai már egész Budáig száguldozának, Hunyadyné testvére pedig, a hatalmas karu Szilágyi Mihály Erdélyt kevés idő alatt majdnem ellentállás nélkül elfoglalta — V. László király, Hunyady Mátyással, mint fogolylyal Bécsbe, később pedig Prágába utazott. Itt a király 1457. november végén Podjebrád György csehországi kormányzó által megmérgeztetve, meghalt, épen midön menyasszonya, a franczia király leánya megérkeztére várakoznék.

Az ifju Mátyás most Podjebrád foglya maradt, de csak hogy fogságát királyi székkel váltsa fel. A király halálának hirére Gara nádor több főurral, mint a Hunyadyház határozott elleneivel, Budára összejövén, 1458. első napjaira király választó országgyülést hirdettek. Szilágyi Mihály, egyesülten az özvegy Hunyadynéval, el volt tökélve, unokaöcscsét Mátyást emelni a királyi székbe s e czélból, hihetőleg a pápai követ közbejárására, Gara László nádorral s nejével olly szerződésre lépett, hogy a Hunyady- és Gara-ház közt örökre szünjék meg minden ellenségeskedés; Gara pedig Mátyás királylyá választatásába beleegyezzék s neki, akár lesz király akár nem, Anna leányát nőül adja stb.

Szilágyi mindemellett mintegy 20 ezernyi haddal, melly a Hunyady-házhoz szitó nemességgel 40 ezerre szaporodott, jelent meg Pesten a Rákos-mezön az országgyülésre. A Gara-Ujlaki párt pedig, a fönebbi szerződés ellenére is, tartván a Hunyady-család boszujától, Budán gyült össze s kihallgatni vélte a franczia, lengyel király, szász herczeg, továbbá Fridrik császárnak, mint trónkövetelőknek követeit, mig a Pesten összegyült nemesség csak Hunyady Mátyást, a nagy hősnek nagyreményü fiát kivánta királyul. De külön válva mind a két részről sikertelenek voltak a tanácskozások. Szilágyi Mihály az ellenpárt tagjait, ha Pestre jönnének, személyes bátorságukról s a tanácskozás szabadságáról ujra esküvel biztositotta. — Szerencsére a Duna befagyott s igy az ellenpártiak kénytelenitve látták magukat, a hatalmas Szilágyi ajánlatát elfogadni s Pestre költözni át. A nép már éltette Mátyást, magasztaló versek adattak a gyermekek szájába, ezektől hangzottak az utczák, az egyházakban a lelkészek Te Deumot énekeltek, mintha a választás már megtörtént volna, melly másnap január 24-re tüzetett ki. A szomszéd helységek népessége már hajnalban a városba özönlött; mindenki tanuja akart lenni Mátyás megválasztatásának a rendek által. Mindemellett estig huzódott a tanácskozás s az országnak még mindig nem volt királya. — E közben Szilágyinak, mint mondá, a tanácskozás szabadsága biztositására a Duna partján és jegén fölállitott serege, a dermesztő hidegben türelmét kezdé veszteni s — száz szónak is egy a vége — egy torokkal felkiáltott: *Éljen Mátyás király!* hogy megrengett bele a tanácskozó terem s tompa morajjal hangoztaták vissza az átellenes budai hegyek, és a két rosnak s a környéknek összegyült, nagy részt a Szt. Gellért hegyen várakozó lakossága. A sereg zeneszóval utczáról utczára, térről térre Mátyást hirdeté királyul. Az egyházak tornyain megszólaltak a harangok; mindenfelé örömzaj és zsibongás.

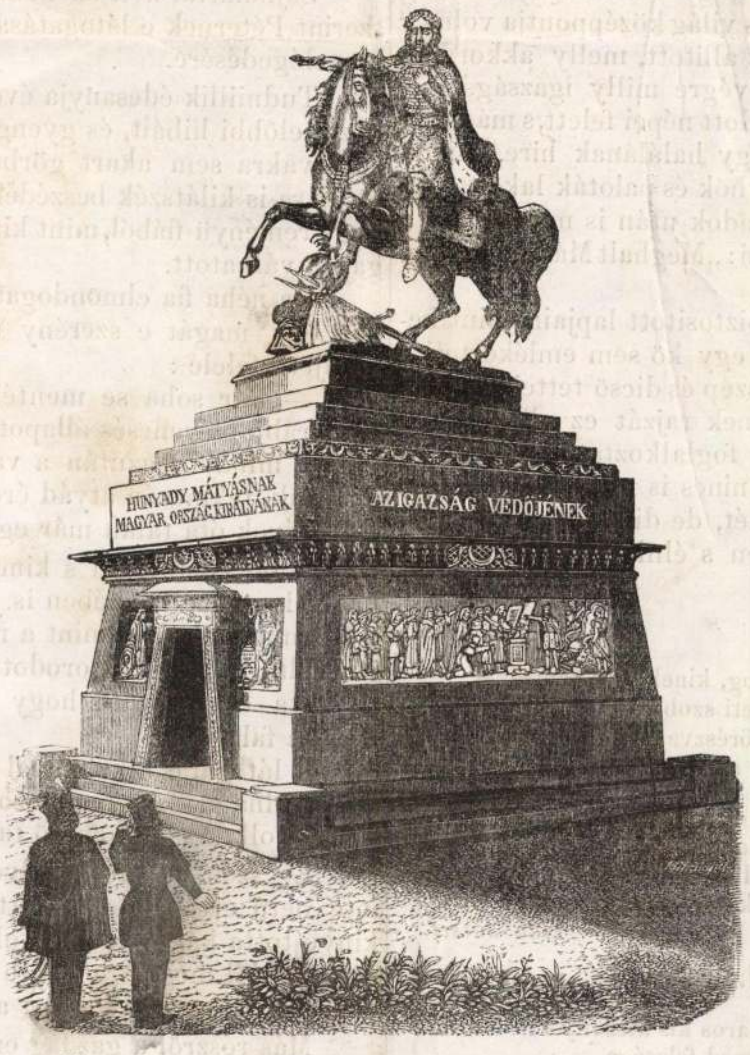

Mátyás királynak Ferenczy által (1843.) tervezett emléke.

A népnek, a nemzetnek e százezernyi torokból eredő, hangos szavazata előtt végre kénytelen volt a Gara-Ujlaki párt is meghajolni; beleegyezett, hogy a 15 éves gróf Hunyady Mátyás királylyá, — 20 éves koráig pedig melléje Szilágyi Mihály kormányzóul választassék — bizonyos, a királyi hatalmat megszoritó s a nemesség több kiváltságait biztositó

☞ Teljes számu példányokkal folyvást szolgálhatunk. ☜

feltételek alatt. — Történt pedig ez 1458. év január 24-ik napján. — Gyorsan terjedt e választás hire az országba szerteszét s öröm foglalt helyet mindenki keblében. Ez örömben a Hunyady-ház iránti szeretet és egy szép jövőnek biztató reménye tükröződött. Egy titkos sejtelem mindenkivel gyanittatá, hogy a nemzet e választással egy szép és dicső kor küszöbére lépett.

A fogságából kiváltott fiatal királyt karján hozta be a nemzet az országba s ültette fényes trónjába, mellyen 32 évig uralkodott páratlan dicsőséggel.

A nemzet nem csalatkozott bizalmában. Mátyás királyban és hös apjában összpontosul a magyar büszkesége és eszményképe. Ha nemes tettekről vagy férfiui erényekről vagy hazáérti feláldozásról akarunk szólani, Hunyad nevét szoktuk emliteni; ha királyi erényekről, hadvezéri kitünő tulajdonokról gondolkozunk, a tudomány és felvilágositás elömozditását halljuk dicsérni, okvetlen Mátyásra emlékezünk. Ha külföldiek ellenében hazánk nagy férfiaival akarunk dicsekedni, első helyen Mátyást emlitjük. Elbeszéljük, hogy volt a magyarnak egy királya, ki az országnak jólétet, Budának fényt, a nemzetnek világra szóló tekintélyt szerzett, millyennel később sóha sem birt. Elmeséljük, hogy volt a nemzetnek egy fia, ki korának vala legelső hadvezére, ki előtt rettegtek az ozmán seregei, rémültek más országok katonái, ki előtt felnyiltak távol városok kapui. Megemlitjük, hogy Mátyás vala korának egyik legmiveltebb fejedelme, kinek udvarán minden tudós és müvész szives menhelyet talált, ki a világ legnagyobb tudósaival levelezésben s Medici Lőrinczczel, a tudományok nagy maecenásával bensö barátságban élt. Elösoroljuk azon érdemeket, mellyeket Mátyás hona körül szerzett, milly törvényeket bocsátott ki az alsóbb osztályok emelésére, milly intézkedéseket tett a földmivelés és kereskedés felvirágoztatására, a tudományok és müvészetek elömozditására; miképen ő széles országának minden részeiben a felvilágositás terjesztésére iskolákat állitott, s olly könyvtárt gyüjtött, mellynek párját Európában nem lehetett találni s melly ha fenmarad, talán beteljesülnek ama bécsi tanár szavai, a ki azt mondá: hogy ha ama roppant könyvtárt fel birtuk volna tartani, „ugy most Magyarország a tudományok székhelye és a tudományos világ középpontja volna.“ (l. V. U. ez évi 2. sz. 19. lap), s nyomdát állitott, melly akkoriban a ritkaságok közé tartozott. Elbeszéljük végre milly igazságszeretettel s egyszersmind kegyességgel uralkodott népei felett, s másrészt milly szeretettel valának ezek iránta, hogy halálának hire, midön az országot átfutotta, mindenkit — a kunyhók és paloták lakóit egyaránt — szomorral töltött el, s még századok után is mondogatá a nép, melly olly sok szépet tud róla regélni: „Meghalt Mátyás király, oda az igazság!“

A történet Mátyásnak örök helyet biztositott lapjain, mint keveseknek e föld királyai közül, s mégis, egy kő sem emlékezteti a vándort, hogy itt vagy ott Mátyás nagy, szép és dicső tettei ragyogtak egykor. Amaz emlékterv is, mellynek rajzát ez alkalommal közöljük, s melly évek előtt olly élénken foglalkoztatá a közfigyelmet, terv maradt mai napig — s talán nincs is rajta mit sajnálni. Sem ércz, sem márvány nem jelöli emlékét, de dicső Mátyás király emlékezete él a magyar nemzet keblében s élni fog mind örökké kitörülhetlenül!

Télen.

Sir, nyög a szél odaki,
Hordja a hópelyhet,
Fagyos szárnya minden embert
A szobába kerget.

Még a hold is az égen
Dideregve fázik,
Fellegbundát vett magára,
A füle sem látszik.

Boldog, kinek fája van,
Fütheti szobáját;
Fütyörészve nézheti a
Telet ablakán át.

Ö kelmét jó magam is
Büszkén fumigálom:
Hál' Istennek, van egy kis fám:
Egy-két — pipaszárom.

Vida József.

Pista bácsi.

Messze utra készül
A vén Pista bácsi,
Feleségét, tudja Isten,
Mikor fogja látni!

Ne hagyja magára
Hej! oldalbordáját,
Engem ugyse! majd meglátja,
Maga vallja kárát.

Takaros kis asszony
Kelmed felesége,
Nem ok nélkül kacsintgatnak
Annyian szemébe.

Mig távol lesz tőle,
Bizony attól félek,
Elszeretik kegyelmedtől
A csinos legények.

Hadd legyek én őre,
Édes Pista bácsi,
Ha rám bizza feleségét,
Nem fogja megbánni.

De szól Pista bácsi:
„Fogd be, öcsém, szádat,
Ismerjük mi egymást . . . Ebre
Nem bizom a hájat!“

Vida József.

Mint lön vagyonos emberré ifjabb Adorján Péter.

Elbeszélés, irta PÁLFFY ALBERT.

(Folytatás.)

VI.

Nehány év leforgása alatt, Péter már a jobbmódu gazdák közé tartozott.

Eleinte ugyan megelégedhetett, ha ittott a dülőkben egy-egy darab földet egyszeri bevetésre társaitól haszonbérbe kivehetett; most már azonban magának is volt saját féltelke, mellyet részletes lefizetés feltétele mellett szomszédjától megvásárlott.

Gyönyörü szép nyári napok folytak.

Aratás közeledett, s Péter munkába fogadván a legelöször beköszöntött tót napszámosokat, a legelső volt, ki gabonaját lekaszáltatá, tudván, hogy zsengés buzából lesz a legpirosabb mag, melly annak idejében a hetivásáron leghamarább talál vevőkre.

Begyüjtvén termését, számot vetett állapotával; s maga csudálkozott el legjobban midön bokros kiadásai mellett is eddig megtakaritott pénzecskéje már is mintegy hatszáz váltóforintnyi kerek summára nevekedhetett. Nagyon szép pénz volt ez azon időben, különösen a szegény jobbágy kezében, miután nehány év előtt maga azon kezdte, hogy másokhoz álla be napi munkára.

Ekkor aztán nehány napig sürgetősebb dolga nem levén, befogta abrakkal tartott lovait: kocsira ülteté már is jól felnevekedett gyámoltjait, s megindult azon város felé, honnan ide származott, hogy ottan elöregedett édes anyját, kit rég óta nem látott, de kit azért időközönként egygyel mással segitgetni soha meg nem szünt, fiui tisztelettel és háladatossággal meglátogassa.

Sajnálattal kell azonban feljegyeznie e sorok irójának, miszerint Péternek e látogatása, nem mene végbe az ifju gazda teljes megelégedésére.

Tudniillik édesanyja évei daczára, még mindig nem tudá levetközni előbbi hibáit, és gyengeségeit. Szivesen látta ugyan fiát, söt az árvákra sem akart görbe szemmel tekinteni, de mind hiába! utoljára is kilátszék beszédéből, mennyire elégedetlen vele, hogy nagy reményü fiából, mint kifejezé magát, csak is közönséges paraszt gazda válhatott.

Ha néha fia elmondogatá előtte, mily boldognak, s elégedettnek érzi magát e szerény állapotában, édesanyja mindannyiszor sohajtva felelé:

— Bár soha se mentél volna el mellőlem, édes fiam. Itthon hamarább szerencsés állapotra juthattál volna, mert alig hogy eltávoztál, mindjárt azután a városházánál megürült egy irnoki hely. Az urak, tekintvén atyád érdemét, befogadtak volna az irodába, s ennyi évek óta talán már egy kis fizetésed is kezdene járni.

Péter tisztelettel s kimélettel viselteték édesanyjának még hibás véleménye ellenében is. Csak röviden felelé vissza: jobb neki a bizonyos féltelek, mint a reménybeli irnoksági fizetés, s aztán vigasztalta a megszomorodott özvegyasszonyt, arra azonban nem birhatta édesanyját, hogy itt hagyván e várost, elmenne fiához lakni a faluba.

E látogatás alkalmával a háladatos ifju a világért sem mulasztotta volna el, felkeresni azon jóakaratu gazdag földbirtokost, ki öt egykor olly hasznavehető tanácsadással bocsátotta a nagy világba.

Egészen neki lelkesedve beszélte itt el Péter, miként vette eleinte betü értelemben a vett tanácsot: megállott a puszta közepén, kinyujtotta karját, s markolászott egy ideig a levegöben, mig a szunyog jól meg nem csipte a kezét: de hogy aztán még is mindennek minő szerencsés lett a vége.

Más részről a gazdag embernek is nagy örömére szolgált e látogatás: tapasztalván az ifjunak igaz szivéből származó háladatosságát. Bevezette öt szobájába, tisztességgel látta és barátságosan megvendégelte, végezetül pedig utravalóképen még egy ujabb helyes tanácsot is ada neki.

Miben állott e tanács, azonnal látni fogja az olvasó: mostanra azonban csak annyit mondjunk a dologról: miszerint Péter maga

Vasárnapi Ujság 24-ik számához 1860.

A III. oszt. ekék közől 8—10 hüv. mélységü szántással *ezüst-érmet* nyert *Röck* Istv. 48. sz. és Vidats Istv. 44. sz. ekéje.

A IV. oszt. ekék közől — melyeknek 10 hüvelyknél mélyebb szántásra kelle készitve lenniök — egyik sem felelt meg a kiszabott föltételeknek, s az iránt uk táplált várakozásnak.

A magyar Akademia palotája.

— A m. *Akademia* jun. 4-i ülésében következő tetemesb adakozások jelentettek be : Fodor Pál gyüjtött a tőkére 154 ft, 45 kr, 1 öt frankos aranyat, 1 tallért s 1 huszast; gr. Teleki Domokos adott a tőkére 1050 ft, Weiss Bernát a tőkére 210 ft, Joannovics György a házra 100 ft, Makra Imre gyüjtött a házra 51, a tőkére 43 ft, Kroska Szilárd gyüjtött a házra 326 ft, s 6 aranyat, a tőkére 38 ft, 95 kr, s 4 aranyat; Boros Pál gyüjtött a házra 60 ft, Ragályi Ferdinand adott a házra 100 ft, Ragályi Lajos a házra 25 ft, az aradi takarékpénztár a házra 100 ft, a szegzárdi takarékpénztár a házra 100 ft, Székács József gyüjtött ujolag a házra 26 ft, Radnicz Imre gyüjtött a házra 26 ft, Meszéna János gyüjtött a házra 105, a tőkére 25 ft, Mező-Túron gyült a házra 134 ft, 50 kr, a tőkére 95 ft, 50 kr, Horváth Ádám gyüjtött a házra 42 ft, Danilovich Mihály gyüjtött a házra 97 ft, 83 kr, a tőkére 22 ft, gr. Zsigray Fülöp adott a házra 1050 ft, Kléh István a házra 105 ft, gr. Szirmay Sándor gyüjtött a házra 80, a tőkére 85 ft, Horváth Boldizsár gyüjtött a házra 188, a tőkére 82 ft, dr. Oesterreicher Ede adott a tőkére 105, dr. Schwimmer Dávid 105, dr. Schwarz 30, dr. Glück 25, dr. Rothberger 25, dr, Hauser 50, dr. Löwy Ignácz 30, dr. Hasenfeld a házra 125, dr. Helfer 45, dr. Goldberger Adolf 50 ft, Munkácsi Sándor gyüjtött a házra 19, a tőkéhez 40 ft, Hűber Zsigmond gyüjtött a házra 147, Lehoczky Gedeon 80, Radvánszky Ferencz 101, a tőkére 160 ft, a *Vasárnapi Ujságnál* gyült ujolag a házra 389 ft, és 3 arany, a tőkére 9 ft, 50 kr, Rázel József gyüjtött a házra 75, a tőkére 25 ft, Molnár Ágoston adott a házra s a tőkére 100—100, Molnár Ágostonné 50—50, Molnár György 100—100, Zoltán János árvái 50—50 ft, Pinkovics Ágoston gyüjtött a házra 158 ft, Somoskőy Antal a házra 20, a tőkére 20 ft, Dessewffy Ottó gyüjtött a házra 150 ft, mihez maga 105 ft, járult; Csemniczky Károly adott a házra 25 ft, a pápai kaszinó-bál jövedelmezett a házra 145 ft, Szopko Márton gyüjtött a házra 146, a tőkére 114 ft, Mikosevics József a házra 240, a tőkére 232 ft, a P. Naplónál ujolag gyült a házra 420 ft, és 3 arany, a tőkére 20 ft, és 9 arany; Császár Ármin gyüjtött a házra 156 ft, 50 kr, a tőkére 231 ft, 50 kr, Bezerédj László adott a házra 100 aranyat; Kéri Imre gyüjtött a házra 195, a tőkére 120 ft, Szőke Károly a házra 31, Ábrányi Aurél 80, Atádi Vilmos 56, a tőkére 19 ft, b. Eötvös József adott a házra 200, a tőkére 400, b. Eötvös Dénes a házra 200, a tőkére 400, Trefort Ágoston a házra 150, a tőkére 300, Rosty Pál a házra 200, a tőkére 400 ft, Boska Tivadar gyüjtött 1100 ft, melyhez maga 100 ft, járult; gr. Keglevich István adott a házra 1000 ft, Arad városa a házra 2000 ft, Almásy Ede a házra 250, a tőkére 250 ft, Deák József a házra 100 ft, Srányi János a házra 50, a tőkére 50 ft.

— (*Heti kimutatás*) a Vasárnapi Ujság szerkesztőségéhez a m. Akademia számára beküldött adakozásokról :

XX. közlés : Herczegfalváról (Fejér) Horváth Dániel lelkész 20 ft, (ebből a *tőkére* 10 ft.) — Holdmezővásárhelyről nt. Tóth Ferencz ur 554 számu ivén 77 ft, 1 db. régi Aurelián arany, 1 db. császári arany (ebből a *tőkére* 2 ft. — Szulokról (Somogy) az egyesült czéh tagjai Virth Péter által 10 ft. — Nyir-Bakta és Lorántháza egyesült község lakosai Bodor Károly által 60 ft 63 kr. (ebből a *tőkére* 5 ft.) — Tisza-Kesziről Szabó János és fia Ignácz 7 ft. — Mányról (Fejér) a ref. egyház több tagja Kiss Károly által 4 ft 50 kr. — Dusnokról (Pest) Bárczy Károly 15 db. ezüst huszast. — Ugyanonnan Kulisics Péter 5 ft. — Ekelről (Komárom) többen Jókai Károly által 45 ft 50 kr. — Virág-Peregről (Pest) Széchenyi-gyászünnepély alkalmával többen 11 ft. — Sümegről többen (névjegyzék nélkül) 15 ft 50 kr. — *Összesen* 256 ft 13 kr, 1 régi Aurelián arany, 1 cs. arany és 15 ezüst huszas.

Az eddigi I.—XIX közlésekkel együtt : 7838 ft 40 kr, 1 régi Aurelián arany, 62 db. cs. arany, 10 tallér, 114 huszas, 2 negyedftos, 1 tizes és 7 db. 20 pftos nemz. államkölcsön-kötelezvény.

— (*Részletes kimutatása*) azon fentebbi adakozásoknak, melyekhez többen járultak :

Holdmező-Vásárhelyről nt. Tóth Ferencz ur beküldé hozzánk 554 számu aláirási ivét, melyen 77 ft és 2 db. arany adakozások vannak följegyezve, névszerint :

A h.-m.-vásárhelyi helv. hitv. egyházközség 50 ft, Egy valaki 1 ft, Gáál Dániel Aurelian római császárnak 1½ csász. arany at nyomó aranypénzét a házra és 2 ft a tőkére, Balogi Soma 1 ft, Kotormány István 1 ft, Szabó Péter 1 ft, Szenki János 1 ft, a dobozi reform. egyház 5 ft, a mező-berényi helv. hitv. egyház 5 ft, a magyar-ittebei reform. egyház 10 ft, Tóth Ferencz ny. esperes egy darab cs. arany.

Szulokról az egyesült czéhbeli tagok 10 ftot küldtek be az Akademia palotájára (azonkivül 18 ftot az emlékműre), melyhez járultak :

Hagyárosy Ferencz 2 ft, Fingelnagel János 1 ft, Virth Péter 1 ft, Márcz Ferencz 1 ft, Pinter Mihály 1 ft, Pleszgol Ferencz 1 ft, Kämpf Antal 1 ft, Szemler József 1 ft, Hász Lőrincz 1 ft, Spasevich Mih. 1 ft. Hofman Mátyás 50 kr, Edele József 50 kr, Hamberger Ádám 50 kr, Bauman János 50 kr, Kaiszer Jakab 50 kr, Fridrich János 50 kr, Szuntetich Miksa 50 kr, Vehedl József 1 ft, Horvát Pál 50 kr, Sándor Heinrich 50 kr, Klenovits József 50 kr, Hitter Mihály 50 kr, Czahner György 50 kr.

Nyir-Bakta és Lorántháza egyesült község lelkes tagjai a lorántházi ref. templomban illő diszszel és buzgósággal megtartott Széchenyi-gyászünnepély alkalmával 60 ft és 63 krt adtak össze az Akademia számára. Az adakozók nevei :

Bodor Károly 5 ft, Vitéz János ref. pap 1 ft 5 kr, Vitéz Kovács Zsófia 1 ft, Vitéz Sándor 1 ft 20 kr, özv. Wittich Mihálynő 1 ft, Osterlamm Lina 1 ft, Major 1 ft, Remesak Mihály 2 ft, 50 kr, Tamás János 2 ft, Parelkovits János 1 ft, Csepely Miklós 1 ft 20 kr, Lámfalussy Sándor 1 ft, Pollak János 1 ft, Werzár István a házra 5 ft, S. S. az alapra 5 ft, Marschallko István nyug. lelkész 2 ft, Galli Ferencz 1 ft 30 kr, Grosz Ignácz 20 kr, Gross Ábráhám 50 kr, Grosz Fer. 1 ft, Balogh György 50 kr, Halka Gy. r. tanitó 30 kr, Mező Ist. ref. egyházfi 20 kr, Fedortsák Mih. 1 ft 50 kr, Fedortsák Teréz 30 kr, Lejthman Ábrá. 30 kr, Imre Kár. 1 ft, Halpern Leó 1 ft, Pis And. kovácsm. 1 ft, Galamb J. 50 kr, Barkóczi Fer. 50 kr, Husznay István 1 ft, Galvássy István 1 ft, Egy valaki 1 ft, Kranovszky János 50 kr, Szokássy Ábris 1 ft, Bunyitay János 1 ft, Gsventner Zsanett 1 ft, Simkó János 1 ft, Egy valaki 1 kr, Fülep Zsigmond 50 kr, Tarsoly Istv. asztalosm. 50 kr, Pócz János 20 kr, Bigai András 55 kr, Fedorcsák István 25 kr, Antaloczy Sándor 25 kr, Zsolnay Mihály 20 kr, Novatny Teréz 1 ft, Kis Mária 1 ft, Chomas Joséphine 1 ft 50 kr, Balásházy András 1 ft, Melnik Miklós 40 kr, Trencsény János 10 kr, Polcz Fülep 18 kr, Vida István ácsm. 1 ft, Vida Erzsébet 40 kr, Szalkai Mihály 20 kr, Széles Á. 45 kr, Sinka János ács 20 kr, Iványi Mihály 20 kr, Szántó István 20 kr.

Ekelről többen 45 ft 50 krt küldének be az Akademia palotájara, névszerint :

Jókai Károly évenkint tiz évig 10 ft, Kovács János 5 ft, Pázmány Zsigmond 2 ft, Pogrányi Endre 1 ft, Csorba Lajos 2 ft, Salamon 2 ft, Csorba János 1 ft, Pály József 50 kr, Pál Ferencz 1 ft, Pogrányi András 1 ft, Szandtner Henrik és Gusztáv 20 ft.

Virág-Pereg pestmegyei községben a lelkesen megtartott Széchenyi-gyászünnepet komoly lakoma követte, mely alkalommal 11 ft gyült be a m. Akademia számára a következőktől :

Csilléry Benő 1 ft, Galambos Ant. 1 ft, Gere Pál 1 ft, Granics János 1 ft, Keresztesy József 1 ft, Gerecs István 1 ft, Gubovics Mihály 1 ft, Répás András 1 ft, Répás Pál 1 ft, Gubovics András 1 ft, Vojtek testvérek 1 ft.

Irodalom és müvészet.

b. — Megjelent : *A M. Akademia évkönyvei* 9-ik kötetének 5-ik darabja, mely gr. *Mikó* Imre „Erdély különválása Magyarországtól“ czimü igen érdekes székfoglaló beszédét tartalmazza, mely külön is kapható s ára 1 ft, 60 kr.

+ („*Széchenyi-Album.*“) Paur Iván és Török János mint szerkesztők s Werfer Károly mint kiadó, „Széchenyi-Albumra“ hirdetnek előfizetést. Tartalmát illetőleg a programmban olvassuk : „Hiszszük, a dicsőültnek nagyszerü egyéniségét azon magasztos alakban körvonalozhatni, mely őt ifjuságától kezdve, élte minden korszakában, minden sajátságaiban, elveiben, felfogásaiban és jellemében, a köz- és magánélet minden viszonyaiban, teremtő erejének bámulatos gazdagságában, s polgári erényeinek páratlan fényében, mint hazafit, katonát, gazdát, földesurat, családapát, barátot, lángészt, irót, államférfit és törvényhozót örök példa gyanánt bemutassa.“ Az „Album“ 34—36 nagy regál ivre fog terjedni, gazdag és változatos illustratiókkal; nevezetesen lesz benne egy allegorikus kép : a négy halhatatlan Széchenyi (György, Pál, Ferencz, István) és a nemzetségi czimer; Széchenyi Istvánnak három aczélmetszetü arczképe, u. m. életnagyságu képe, mellképe legjobb korából s mellszoborképe 1860-ból; hat történeti kép kőmetszetben; hat kőmetszetü táj- és helykép. Mindezek Széchenyi életpályájára s munkásságára vonatkoznak. A képeken kivül a szöveget nagyszámu, részint symbolikus, részint az üdvözült kedvencz apróságait, edényeit, fegyvereit, fuvolya-csákányát stb. jelző vignettek és kezdőbetük ékesitendik. A tiszta jövedelem a dicsőültnek Pesten emelendő országos érczszobor költségeire lesz szentelve. Rendes példányok előfizetési ára, nagy regál-ivnyi alakban, gyönyörü vastag fehér papiron, bekötve 5 ujft., királyi diszpéldánykép, még vastagabb papiron és szinezett képekkel 10 ft. Az előfizetések Werfer Károly mű-intézetébe (fel-Dunasor 10. sz.) bérmentesen mielőbb beküldendők.

+ (*Széchenyi gyászkönyvecskék.*) A nagy-károlyi kaszinó-egylet által beküldetett szerkesztőségünkhöz : „*Emlékbeszéd*, melyet néhai *gróf Széchenyi István*, Magyarhon legnagyobb férfia gyászünnepélye alkalmával *Nagy-Károlyban* a reformatusok templomában 1860. aprilis 26-án elmondott *Asztalos György*, nagy-károlyi ref. lelkész s ugyancsak az egyházmegye h. esperese.“ — *Miskolczról* is kaptunk egy ily gyászfüzetkét, melynek czime ez : „*Széchenyi-gyász* Borsodmegye szivében *Miskolczon*, 1860. aprilis hóban. E könyvecske három részből áll. u. m. I. Gyászünnepélyek. II. Emlékbeszéd Lévai Józseftől. III. Szózat, Vörösmartytól.

— Megjelent a „*Budapesti Szemle*“ XXVIII. és XXIX. füzete. Tartelma következő : *Irányeszmék.* II. Egyetértés, társadalmi egybeolvadás. Gróf *Mikó* Imrétől. — *A nemzetgazdasági eszmék és elméletek története.* Ötödik közlemény. *Kautz* Gyulától. — *Ferenczy István* a szobrász emlékezete. *Fáy* Andrástól. — *Schiller* élet- és jellemrajzának második része, vagyis vége, közben egy pár költemény sikerült forditásával. *Szász* Károlytól. — *A török uralkodás Magyarországon*, ötödik közlemény *Salamon* Ferencztől. — *Humbold* Sándor és müvei. *Balogh Páltól.* — *Legujabb utazások északi Afrikában.* Barth utazásából az utolsó három kötet ismertetése. Ezzel be van fejezve e tárgy. — *De Gerandó Ágost* emlékezete. *Lukács* Móricztól. — *Irodalmi szemle.* — *Petőfi bemutatása a francziáknál.* S. F. — Felelet báró *Kemény Gábor* „Nehány szavára“ báró *Eötvös* Józseftől. — *Hazai tudományos mozgalmak. I. Magyar Akademia.* Gyászszegélyü lap nyitja meg az akademiai közleményeket, gróf Széchenyi István halálát jelentő. E rovatból kiemeljük

*

különösebben *Danielik* János tiszteleti tag, mint iró méltatását, s *Lónyay* Menyhért értekezésének (*a Tiszaszabályozás története*) terjedelmesb ismertetését. II. *A földtani társulat.* Évnegyedes áttekintés.

+ (*A „Pécsi Lapok“*) czimü uj magyar hetilapra az előfizetési fölhivás szétküldetett. Tartalmát képezendik : a) Szépirodalmi dolgozatok; b) Tudományos és művészeti értekezések; c) Gazdászati és kereskedési értekezések és hirek, börzetudósitások és piaczi árak; d) Szőlőszet, borászat és kertészeti közlemények; e) Műtani közlések; f) Iparüzleti tudósitások és ujabb fölfedezések; g) Földészeti vegytan; h) Hazai és külföldi irodalmi és társaséleti mozgalmak; i) Levelezések: k) Pécsi és vidéki hirek és események; l) Apróságok és hirdetések. A szerkesztést *Bánffay Simon*, a „P. N.“ egykori szerkesztője vállalta el, ki mitsem fog elmulasztani, hogy e keletkező lap a vidék eddig érzett szükségét teljes mértékben pótolja. Megjelenik jövő julius hó 5-től kezdve hetenkint kétszer, vasárnap és csütörtökön egész iven. Előfizetési ár Pécsett egész évre 5 ft, félévre 2 ft 50 kr; vidékre egész évre 6 ft, félévre 3 ft.

b. — Megjelent : *A Sárospataki Füzetek* 4-ik évfolyamából megjelentek külön lenyomva az 1791-ki budai nemzeti zsinaton hozott egyházi kánonok magyar forditása. A füzet ára 20 kr, s kapható Pesten Osterlamm, Debreczenben Telegdi könyvárusnál.

+ (*A „Bolond Miska“*) czimü uj humorisztikus heti-lapnak első száma megjelent, élczes szatirikus tartalommal s sikerült képekkel. Az uj lap, ugylátszik, más téren akar mozogni, mint az „Üstökös,“ azért a két mulattató folyóirat igen atyafiságosan megférhet egymással. Megjelenik a „Bolond Miska“ minden vasárnap. Előfizethetni sept. végeig 2 ujfttal, az év végeig 3 ft. 50 krral.

+ (*Aláirási fölhivás Szatmár és Németi polgári és egyházi történeteire.*) Kovács Márton szatmári nyomdatulajdonos mint kiadó aláirást vagy előfizetést nyit *Sarkadi Nagy Mihály* által megirt s *Bartók Gábor* gymn. igazgató által rendszeresen átdolgozott „Szatmár és Németi polgári és egyházi történeteire.“ A mű egy kötetben 17—20 iven oktoberben fog megjelenni. Egy példány ára 1 ft 20 kr. Az aláirási vagy előfizetési ivek julius 15-ig a szatmárvárosi polgármesteri hivatalhoz küldendők be. A tiszta jövedelem egyharmada a szatmárvárosi s a Németiben fölállitandó kisdedóvoda javára fog fordittatni.

+ (*Történelmi évkönyv.*) Tutkó János Kassán, szabad királyi Kassa városa történelmi évkönyvére hirdet előfizetést. A munka tárgyalni fogja az eseményekben gazdag város krónikáját a legrégibb időktől fogva napjainkig, a leghitelesebb kutfők után. Előfizetési ár 2 ft., mely augusztus közepéig beküldendő. A munka tiszta jövedelme a magyar Akademia javára fog fordittatni.

+ (*Kőváry László „Erdély történelme“*) czimü jeles munkájának III-ik kötete megjelent. E kötet a Zápolyák korát s ebben Erdélynek Magyarországtóli elszakadását tárgyalja.

b. — Megjelent: Lövényinek *ütenyirási módja* magyar és német kiadásban, két füzet irásmintával. Ára 1 ft, 40 kr. Népiskolánkban az irás tanitása igen elhanyagolt és avult rendszer szerint folyt, azért Lövényi módszerének elterjedése igen óhajtandó, mire nézve maga e módszer fölállitója nagy buzgalommal működik is közre. Nevezett művében előadja az irástanitás fejlődésének vázlatát, továbbá a körutazása alkalmával a népiskolákban tapasztalt félszegségek és gyarlóságok javitására hoz fel módokat; ezután átmegy a német és magyar irás gyakorlati részére; a toldalékban előadja azon eljárást, mikép lehet 5—6, sőt 4 éves gyermeket 1—2 hét alatt irni megtanitni. Ajánljuk e könyvet mindazok figyelmébe, kik gyermekek nevelésével foglalkoznak.

— A mármarosszigeti h. h. főelemi iskola tanitói, h. h. népiskolák használatára, *vezérfonalt* adtak ki a *világtörténet előadásában.* Figyelmeztetjük rá a tanitókat.

b.— Megjelent Pesten : „*Szegény gazdagok.*“ Regény 2 kötetben. Irta *Jókai.* Egy-egy kötet ára 1 ft. Kiadta Emich Gusztáv.

b.— Megjelent egy adoma-gyüjtemény, e czim alatt : „*Nem ugy van már, mint volt régen.*“ Közli *Garam.* Ára 1 ft. Emich Gusztáv sajátja.

+ (*Virág Lajos „Darázsfészek“*) czimű humoreszk- és novellagyüjteményére megrendelési és előfizetési fölhivást hirdet. A gyüjtemény 3 kötetre fog terjedni. Megrendelési s előfizetési ára 2 ft, mely szerző neve alatt kigyó-utcza 4 sz. alá küldendő. A mű illusztrálva is lesz, minek eszközlését jeles fiatal genrefestészünk Jankó János vállalta magára.

+ (*Vajda János*), a „*Vészhangok*“ *szerzője*, figyelmezteti szives gyüjtőit, hogy az előfizetési határidő már lejárt; azért, a kik még nem tették volna, siessenek iveik beküldésével.

+ (*Bús Vitéz „Fekete leves“*) czimü uj humorisztikus naptárt szerkesztett a jövő 1861. évre, mely *Jankó* sikerült rajzaival illusztrálva, már nyomdába van adva. Kiadja Ráth Mór.

+ (*Vértesi Arnold „Tündérek álmai“*) czimű két kötetnyi beszélygyüjteményre előfizetést hirdet 1 ftjával. A pénzek junius hó végeig szerzőhöz (Pest, granátos-utcza, 8 sz.) küldendők be. Vértesit ugy ismerjük, mint egyikét azon keveseknek, kiktől a beszélyirás terén sok jót várhatunk.

+ (*A holnapi szini előadás*) kettős érdekkel fog birni, először azért, mert *Tóth* Kálmánnak „A harmadik magyar király“ czimű uj szomorujátékát adandják elő; másodszor pedig azért, mivel *Lendvai*, szorgalmas és tehetséges fiatal színészünk jutalomjátéka lesz. Hiszszük, hogy a szinház a nyár daczára is megtelik.

+ (*A „Zrinyi-esküje“*) czimű műlap kiadói a begyült előfizetési pénzből 500 ftot küldtek a horvát szükölködőknek.

Ipar, gazdászat, kereskedés.

b.— (*Uj találmány.*) Egy bécsi természettudós uj harczi röppentyüket talált fel, melyek a légszesz alkalmazásával készülnek, és — ha igaz — 10 fok emelkedéssel legalább 5—6000 láb távolságra mennek, bizton találnak, s nagy rombolást eszközölnek. Az ember veszedelmére tehát ismét egy uj romboló eszközt talált volna fel a tisztelt tudós.

△ (*A hegyek egeret szültek.*) Mohácson egy kovács évek óta törte magát az örökmozdony föltalálásán, végre csakugyan készitett gépet, mely elmozog valami tiz napig.

b. — (*A selyemszövés Magyarországon.*) A franczia miniszterium kérdést intézett az ausztriai kormányhoz aziránt, hogy minő siker várható attól, ha Magyarországon selyemszövők állittatnának fel? Az ausztriai kormány erre nézve vizsgálatot rendelt s a kérdést a kereskedelmi kamrák elé terjeszté véleményzés végett. A kassai keresk. kamra már felelt is e kérdésre olykép, hogy Felső-Magyarországon nemcsak sikert remélhetni, hanem általán az országra nézve is felette üdvös volna a szóban forgó selyemszövők valósitása.

— (*Aratógép iránti ajánlat és felhivás.*) A nagyon tisztelt gazda uraknak a működés terén ohajtván *arató-gépemet* bemutatni, bátor vagyok fölkérni a Pest közelében lakó birtokos urakat, ne lenne terhökre, valahol egy tért jelölni ki, a hol a „Pesti Napló“ f. é. februári számai egyikében fölemlitett arató-gépemet működve ismertethetném meg. E gépem félnagyságban van kiállitva, s azért a „P. Napló“-ban igért eredményben csak felét, tehát *óránkint 4000* □ *ölet* és nem 7 holdat fektet rendre. Azoknak azonban, kik talán egész nagyságban akarnák birni, ugy is kiállitható.

Az idő rövidsége miatt vagyok kénytelen előlegesen kérni helyet a bemutatásra, mert ha azután teszem, miután a nagyon biztosan rövid időn várt szabadalom kezeim között leend, egészen kifogyok az időből. Vagy e lap utján, vagy *Kecskemétre* hozzám intézett levélben kérem a kimutatandó hely megnevezését. Szabadalmam kézhezvételével egy időben értesiteni fogom a tisztelt gazdaközönséget a kisérlettétel határnapjáról.

Szintén a „Pesti Napló“-ban ismertetett hasonlólag egy embererőre alkalmazott *csépl5-gépemet* is nagyon rövid időn be fogom mutatni a tisztelt gazdaközönségnek, valamint bátor vagyok reményleni, hogy vető- és még más gépeim is még ez évi munkálatokra mind egy ember erőre alkalmazva — kaphatók lesznek.

Meg vagyok győződve, hogy a művelt a magyar gazdaközönség hő iparkodásomért — az igás jószág végképi kizárásaért a gazdászat teréről — nem fog rám neheztelni, ha bár még most kételkedik is benne. — *Ocsai Gáál József*, gazda.

Közintézetek, egyletek.

+ (*Fölszólitás a római régiségeket ásató társaság megalakitása érdekében.*) Barcsai László, gr. Bethlen Olivér, b. Jósika Géza, gr. Bethlen Lajos és Barcsai Sándor egy társaság alakitását határozták el, melynek e név alatt : „*Római régiségeket ásató egyesület*“, feladata leend, Hunyadmegyében a nevezett ásatásokat megkezdeni. Az alakitó gyülés, felsőbb engedély folytán, Déván fog megtartatni. A vállalatot részvénytársulatra akarják fektetni, mely következő alapokon lenne szervezendő : 1) Egyelőre 500 db. 20 forintos részvény fog kibocsáttatni, tehát 10,000 ft. tőke alapittatik. 2) A részvényekre való aláirás ezennel megnyittatik és junius végével bezárandó. 3) Folyó julius 15-én fog az alakitó gyülés Déván megtartatni, melyben egy bizottmány által a statutumok kidolgoztatván, a gyülésen felolvastatnak, s az elfogadás után szentesités végett fölterjesztetnek. 4) Az engedély megnyerésével a társaság alakultnak nyilvánittatik és ásatásait megkezdendi. 5) A kiásott régiségek a bizottmány által az évenkint tartandó közgyülés utasitásai nyomán fognak kezeltetni. Fentnevezettek azon meggyőződéssel bocsátják szét iveiket, hogy igen számos pártolóra találandnak.

+ (*A tolnai gazdasági egylet életbeléptetése végett*) hatósági engedély eszközöltetett ki, s Dőry F., ifj. Bartal György és Szluha Bálint a megyebeli gazdákat s földbirtokosokat f. junius hó 26-ra Szegszárdon a megyeháznál tartandó előtanácskozmányi gyülésre hivják fel.

b. — (*A lánczhid-társulat*) a kormánytól jövőre minden évben 40,000 ftot kap, a katonaság szabad átjárása fejében. A kincstár eddigi hasonló tartozásai lerovására, 600,000 ftot fizet a társulatnak, — földtehermentesitési kötelezvényekben.

Mi ujság?

— **Kölcsey-évünnep Csekében** (majus 18. 1860). Évfordulati napja volt ez Szatmár legnagyobb fia Kölcsey Ferencz siremléke leleplezésének, s nem mulasztotta el a hálás ismerők, rokonok és szomszédok, sőt távolabb lakó honpolgárok nagy számmal egybesereglett közönsége feltenni e napon is a jelen év tavaszának virágait hálafüzérül a dicsőült férfiu emlékoszlopára. Jel adatván a harangok által a síri tisztelgés kezdetére, ünnepélyes rendben vonult a magyar köntösbe öltözött gyülekezet Kende Lajos ur udvaréból a Hymnusz és Szózat éneklésével a harangok összezengése mellett a nagy hazafi sirja felé, melyhez minden háztól csatlakoztak folyvást Cseke hálás polgárai s vendégei. Mosolygó fényt vetett a majusi kellemmel ragyogó nap a zöldelő sirdombra, melynek vasrácsozatát eleven lombozatával dusan fölékesité a mellette növelt s hálás kezek által ápolgatott repkény. Ott álltak a körül, szép diszlő félkörben Cseke leányai, egytől egyig fekete mellény s fehér szoknyákba öltözötten, megettök az ifjak s az egész községgel zengették a hymnuszt. Ennek végeztével imát s rövid beszédet mondott az ünnepély czéljára vonatkozólag Kiss Áron; követte őt hason rövid, alkalom-

Ferenczy István 1

Születése,neveltetése, iskolái.Élete módja és családjához való viszonya" ezzel a két mondattal kezdődik Ferenczy egy alig fél oldalt kitevő,félbehagyott önéletrajzi vázlata. Ezeket rimaszombati visszavonultsága idején irta,miután Kubinyi Ágoston a Nemzeti Muzeum ig. felkérte az önéletrajz megirására.

A Ferenczy család nem volt rimaszombati eredetü, a szobrász nagyapja a XVIIII század közrpén települ ide Debrecenből. Két dolgosáx kezén kivül aligha hozott magával valamit, ám azokat mint lakatos olyan becsülettel használta,hogy a "szélhordta" jövevények iránt bizalmatlan iparos polgárság csakhamar befogadta.Feleséget, otthont szerzett.Ha a szobárász későbbi vállalkozó merészségének és lendületének rugóit keressük,feltétlen figye embe kell vennünk,milyen gyorsan és céltudatosan tört előre családja a társadalmi felemelkedés utján.Mert a Debrecenből jött lakatos fia-idősebb Ferenczy István,apja mesterségének folytatója"egy polgári sorban élő,ám nemesi eredetü leányt,Kálnai Máriát vette nőül.Öreg korára maga is szenátor lett.Ami pedig az ő gyermekeit illeti-Zsuzsanna nevü lánya Káposztás József csutorakészitő mesterhez,Rimaszombat késő bbi főbirájához ment feleségül.

Müvészet és felvilágosodás

Akadémia Kiadó 1978.Bp.

Cifka Péter:A pályakezdő Ferenczy István

466.old.

Ferenczy Józseg pedig lelkész lett.
Idősebb Ferenczy István és Kálnai Mária házasságából 6 gyermek született:Mária, Zsuzsanna, 1792-ben István február 23-án, utána János.1897ben József- szobrász btyának egész életén át leghüségesebb bizalmasa- végül Erzsébet.János és Erzsébet gyermekkoruk an meghaltak.
A levelekből kitünik,hogy az apai házban erős nemzeti érzés élt.
A lakatosmester nem volt szegény,mühelyt,házat kis gazdaságot tartott.1802ben épiteni kezdett uj reformátu iskola számára adakozókat,tehát a város legmódosabb polgárait sorolja fel.Abban,hogy öntudata fölébe emelkedett az átlagosnak ,alighanem része volt foglalkozásának is.Ő a város belső szükségletét látta el,ezen a réven közismert volt.Idősebb fiát az apa eredetileg mestersége folytatójának nevelte, kitünő pedagógiai érzékkel.Ifju Ferenczy István valóban egész életére technikailag könnyen fogó lett,bármilyen szerszámhoz vagy anyaghoz nyult,az azonnal kezéhez állt.

Művészet és felvilágosodás
Akadémia Kiadó 1978 Bp.
Cifka Péter: A pályakezdő Ferenczy István
467,468 old.

Apja mühelyé en 18o9ben szabadult fel,majd a következő évben elindult vándorolni.Budára ment és elszegődött az egyik legjobbnak mondott mester,a Bécsből visszaszármazott Balás András mühelyébe.Rövidesen Rauschmann János rajziskolájába iratkozott bé.Ferenczy tehát egyelőre csak iparosi képzettségét tökéletesitette.Fennmaradt néhány rajza:Vasrácsok, épitészeti elemek -az ipparképzők szokványos feladatai.

Közel négy évet töltött Ferenczy Budán és Pesten,ennek az ifő szaknak eseményeiből sem önéletrajzi vázlatában sem leveielben nem emlit semmit. 1814ben apja ~~halála~~ betegsége hazaszólitotta. Huszonkétévés volt,jól képzett lakatos,világot látott ember, a város sem volt már a régi,18o2 óta megyeszékhely lett, élete megélénkült,Amint apja felgyógyult elindult második vándorutjára:Bécs felé.

Bécs 1814-1818

A kongesszus évében érkezett.Nyomban megérkezése másnapján beszegődött és egyberséges fiatal Maisterhez,de ez csak durvább munkákkal foglalkozó mühelyt felcserélte egy jobbra, majd 1815 nyarán még egy jobbra.Ez a Wilhwlm Thüriet volt. Pesten megkezdett rajztanulását megérkezése után folytatta. Beiratkozott egy Rajziskolába.Ezt hamar otthagyta,mert a sötét miatt szeme romlásától félt.Ezután egy évet kihagyott és 1815 nov.lén felvétette magát az Akademie der vereiningten bildenden Küsnste iparoslegények számára rendezett tanfolyamára.

Müvészet és felvilágosodás

Akadémia Kiadó 1978 Bpest.

Cifka: Ferenczy István pályakezdő

471.472.9

1816 januárjában vakmerő próbára vállalkozott, érmet metsz, és pályázik vele az akadémia dijra.Két hónapi tanulás volt mögötte, és nehány hó apon át napi két óra állt előtte a végrehajtáshoz.Öt vetélytársa évek óta akadémiai növendék.Kétségek és remények között dolgozott az év végéig, de nehogy kudarcról kelljen beszámolnia visszalépett. Az 1817 április 24Én tartott vizsgán Solon fejét ábrázoló ácélba metszett érmével elnyerte "az 1816os évre az érmészeti osztályon kitüzött kisebb dijak közül az elsőt."
A siker mámorában megirja apjának "én ez idő szerint a laatossággal felhagyjak, és sok jóakaróim tanácsa, segedelmei és igéreti mellett magam teljességgel az ércmetszésre adjam- Egy hétre rá ,május lén ,már be is iratkozott rendes növendékének az érmészeti osztályra.Rajztanulásról szó sincs, pedig Ferenczynek erre az alapképzésre égető szüksége lett volna.Rauschmann iskolájában csak a sikdekorávió elemi szintü feladataival foglalkozott.És ami még sulyosabb:azzal sem jött tisztában,milyen hiányos a fölkészültsége.Ezért aztán később aggodalom nélkül rajzolt,gyenge rajzaival a nyilvánosság elé lépett.

Müvészet és felvilágosodás

Akadémia Kiadó 1978 Bp.

Cifka: A pályakezdő Ferenczy István

473,474.old.

A Mátyás emlké tervezésének idején sem volt képes arra, hogy a talapzatul szolgáló hasáb perspektivikus képét megrajzolja.

A bonctani gyakorlatot és a reggeli mintázást Martin Fischer vezette.

Akadémiai tanulmányai alatt igazi mesterének Zaunert és Fischer tanitványát, Josef Klieb ert tekintette. Mint szobrész és festő egyaránt becsületesen felkészült egyénisége azonban neki is halovány. Bár az érmészeti osztályt vezette, nem csinált érméket. Tanulmányai alatt készitette A béke allegóriája c. érmét. Felirata "SALUS POPULORUM CONCORDIA PRINCIPIUM"

Bécsben kapcsolatba lépett az ott élő magyar értelmiségiek kis csoportjával, Decsy Sámuellel, Márton Józseffel.

Rómába érkezése után Ferenczy első nagyobb szabásu munkája Csokonai portréjának kifaragása volt. Ugyanekkortüzte ki célul egy nemzeti pantheon megalkotását. Terveihez a döntő élményt itt, Igaz Sámuel és Márton József körében szerezte.

Itt szerzett tudomást arrólh, ogy Jacob Miller, a Nemzeti

Müvészet és felvilágosodás

Akadémia Kiadó 1978BP.

Cifka: A pályakezdő Ferenczy István

475,476.oldal

Muzeum első igazgatója Pinacoteca Hungariae-t kiván létesiteni, Róma 1818-1824

1818 tavaszán Ferenczy otthagyta Bécset és elindult Róma felé. Gyalgoszerrel haladva 1818 május 17én érkezett Rómába. Két hétig ismerkedett a várossal, majd felkereste Canovát, hogy megpróbáljon elszegődni hozzá. A müvész elutasitotta Ferenczyt. Ferenczy második lépésére sem tartott az elsőnél alacsonyabbra: Thorvaldsenhez fordult. Többszöri kérés után megához vette a mester Ferenczyt. 1818 aug. 3án hozzáfogott Csokonai mellképéhez., ez még a bécsi évek gyümölcse.

Igen nagy valószinüséggel 1819 tavaszára datálhatjuk aktrajzokat tartalmazó vázlatkönyvét. A vázlatkönyv 36 aktról készült tanulmányt tartalmaz

Amikor Thorvaldsen látta, hogy hiába próbálja a mesterség alapelemeinek elsajétitására szoritani, kedvét vesztette és nem foglalkozott vele komolyan.

1818 aug. 3án hozzáfogott Csokonai mellképéhez.

Két kis müvet készitett pantheon programja keretében, az egyik lavirozott rajz: Hunysdi János Drakula fogságban, a másik egy érem: Hunyady János és László.

A követné támogatása és a kőfaragásban bizonyitott ügyesség Thorvaldsennél, megtürtből befogadottá lett.

Művészet és felvilágosodás Akadémiai Kiadó 1978. Bp.

Cifka: A pályakezdő Ferenczy István

486, 487, 488, ol.

Egyelőre nem tanitvány,csak alkalmazott,1818 őszétől kezdve napi egy scudó bérért dolgozott,mint az olasz kőfaragók. A nádor 1818 telén átutazott Román és az előkelő utasok szokása szerint fölkereste Thorvaldsen mütermét.A mester figyelmeztette a magyar legényre, a nádor kikérdezte terveiről és kilátásba helyezte támogatását.És valóban, amikor 1819 áprilisiban ujra átutazott a városon,maga elé rendelte és tudtára adta,hogy Thorvaldsennél való továbbtanulását három évig esztendőként 350 rénes forinttal támogatja. Napi egy rénes forint Magyarországon egy ács vagy kőmüvesmester napszámbére volt.Igy az eredetileg rövid időre tervezett Római-i tartózkodás három évre biztositva volt. Az ösztöndij elnyerésében kétségkivül szerepe lehetett Ferenczy bizalomkeltő egyén ségének, a bécsi akadémiáról hozott bizonyitványának, a követné ajánlásának,de döntő sullyal bizonyára Thorvaldsen ajánlása esett latba.Mégis ettől kezdve Ferenczy egyre elkeseredettebben panaszkodott rá.Először is, mert eredendően hajlamos volt arra,hogy eltulozza saját személyiségének jelentőségét és mindenütt üldöztetést szimatoljon, másodszor az ösztöndij kiutalásakor Thorvaldsen ténylegesen megvált ozott.

Müvészet és felvilágosodás

Akadémia Kiadó 1978

Cifka:A pályakezdő Ferenczy

486,487.old.

Ferenczy István 8

Ferenczy eddig a munkása volt,most a tanitványa lett, akinek előmeneteléért az előkelő pártfogó előtt felelősnek érezte magát.Szigoruan fogta.Jószándékát Ferenczy teljesen félreértette.

1819ben készitett aktrajzokat tartalmazó vázlatkönyvet. Amikor Thorvaldsen látta,hogy hiába próbálja a mesterség alapelemeinek elsajátitására rászoritani,kedvét vesztette, és többé nem foglalkozott vele komolyan.Mint kőfaragó azonban rendszeresen dolgozott és jóindulata is változatlan maradt.

Három év elteltével meleg hangu és eredményes levélben javasolta a nádornak:hosszabbitsa meg Ferenczy ösztöndiját további két évre és emelje a duplájára.Mégis éppen ez a levél bizonyitja,hogy milyen messze került a mester és a tanitvány.

Ferenczy eltitkolta Thorvaldsen elöl,hogy immár két éve készül és közvetlen befejezés előtt áll egy önálló tervezésü munkája:" A szép mesterségek kezdete".Ez a szobor szinte egyidejüleg kerül Thorvaldsen evelével a nádorhoz.

Van egy rajzfüzet, 2es számu, amelyet a kutatás eddig nem méltatott figyelemre,holott Ferenczy szellemi fejlődésének egyik legfontosabb dokumentuma.Az arckép után/Meller szerint önarckép/ hét drámaillusztráció következik,sorozatszerüen. Az első három alatt"Adriano in Siria"/ ez Metastasio melodrámája, egy alatt:Ginevra di Scotia ez Giovanni Pindemonte szinmüve.

Müvészet és felvilágosodás

Akadémia Kiadó 1978

Cifka Péter: A pályakezdő Ferenczy

485-491.o.

A továbbiakban: Furioso al isola di S Domingo,Lepe, professore dei Muti, Prigioniere di Lemberg-ezek szerzőjét még nem sikerült megállapitani.

Az illusztrációk egyik része a klasszicizmus dombormüstilusához igazodik.

A másik csoport a szinpadin látott előadások emlékképéhez tapad.A szereplő Ferenczy rajzán is sötét háttérből bontakoznak ki.

Részleteit tekintve mindkét csoport tele van elemi szintü rajzh bákkal.Ferenczynek egyik leveléből tudjuk,h gy a Hunyady János Drakula fogságában mutató-Igaz diui hüség oszlopa- c.rajz 182o áprilisából való.

A dráma illusztráciü 1819 ről 182ora forduló telén készült.

Ferenczy 1819 karácsonya tárján Eszterházy herceg kisé retében Nápolyban járt.Két rajzot készitett az uton,az egyik Farnese bikát ábrázolja, a másik a San Carlo szinházat.

Alfieri siremlékét az Italiát vette alapul Pannonia-jához, egy szép aktját Venus Italica/nak ne ezte el.

A romantikával való találkozás döntő élmény lett számára: önmaga felismerése.Ez az önfeleismerés megakadt fél ton , a történelmi adottságok következtében nem is jutahtott tovább:mint szobrász élete végéig görcsösen ragaszkodott a klasszicizmus kifejezőeszközeihez.

Müvészet és felvilágosodás

Akadémia Kiadó

Cifka Péter:A pályakezdő Ferenczy

492-496.ol.

Ferenczy István lo

Amilyen kényszeredetten látogatta az akadémiai rajztanfolyamot, olyan lelkesen és rendszeresen járt el a vatikáni muzeum portégyüjteményébe. Egyetlen római barátját sem rajzolta le, 64 ókori portrét rajzolt le. Tervezgette a pantheon programot.

A portrékat tartalmazó rajzfüzet-3as számu- datásálsa könnyü. Két másféle rajz szakitja meg a portrék sorozatát, mindkettő Nápolyban készült. a már emlitett Farnese a bika és a San Carlo szinház. Nápolyban 1818 karaácsonyán járt, tehát a portrékat 1818ról 1819re forduló télen rajzolta.

Gondosan megfigyelte a részleteket. Ennek az érdeklődésnek az eredménye egész későbbi munkásságán tapasztalható. Ennek köszönhetjük: Ürményi Ferenc, Kazinczy Ferenc, Felsőbüki Nagy Pál arcmásait.

A vat káni gyüjteményben szerzett élményeinek hatását mutatja Hunyady János és László érem.

Szellemi és szakmai fejlődéséről összefoglaló képet ad az az érem, amelyet 1824ben VII Pius pápa tiszteletére készitett.

1821ben készitette a rimaszombati lekész Szőke Ferenc siremlék tervét

Müvészet és felvilágosodás

Akadémia Kiadó 1978 496-498 o

Cifka : A pályakezdő Ferenczy

Ferenczy Istvá n 11.o.

Római éveinek főmüvéként a A szép mesterségek kezdete v Pásztorlánykát tekinti a közönség Ferenczy minden valószinüség szerint David Allantől meritette a témát.
Tudomásunk szerint Ferenczy az egyetlen,aki kisérletet tett arra,hogy erről a témáról szobrot készitsen.
1822ben Rudnay Sándor hercegprimást megbizást ad Ferenczy nek az esztergomi székesegxház lépcsőzete mellé szánt két kerub mintájánsk elkészitésére.A terveket 1823ban el is küldte a hercegprimásnak,az elégedett volt, és ugy látszott, hogy minden a legjobb uton halad.1823 novemberében azonban Ferenczy 8 pontba foglslva elküdte Rudnaynak azokat a feltételeket,melyek teljesitésétor hajlandő a munkára vállalkozni.
Ebben az Exposition Publicaban fogalmazódik meg legtisztábban a müvészet szerepéről vallott felfogásának korszakzáró és korszaknyitó jelentősége.Ferenczy tisztába volt azzal,hogy követelései teljesithetetlenek.

Müvészet és felvilágosodás
A kadémia Kiadó 1978
Cifka9:A pályakezdő ferenczy
499-513old.

FERENCZY ISTVÁN (Rimaszombat, 1792 – Rimaszombat, 1856)

A XIX. század első felének legjelentősebb magyar szobrásza. Iparos családból származott, apja megbecsült lakatosmester volt Rimaszombatban; Ferenczy a rimaszombati református gimnáziumban tanult, majd apja műhelyében lakatosként szabadult fel 1809-ben. Vándorútra indult, Budán dolgozott Balás András lakatos műhelyében, közben Rauschmann János rajziskoláját látogatta. 1814-ben Bécsbe ment, ahol lakatossegédként dolgozott (Wilhelm Thüriet műhelye), de „Rajz Oskolába" is járt. 1815 végén felvétette magát az Akademie der vereinigten bildenden Künste vasárnapi – iparoslegények számára rendezett – tanfolyamára érmészetet tanulni, 1817-ben Solon fejét ábrázoló acélérmével díjat nyert. 1817 májusától rendes növendékként tanult az akadémia érmészeti osztályán. Tanárai J.M. Fischer és J. Klieber voltak. A bécsi tanulóévek egyetlen kézzelfogható emléke egy egyoldalas acélérem: A Béke allegóriája.

1818 tavaszán elindult Rómába, először Antonio Canovánál próbált munkát vállalni sikertelenül, majd az ekkor Rómában dolgozó B. Thorvaldsen műhelyében sikerült lábát megvetnie. Egy Bécsből hozott metszet alapján hozzákezdett Csokonai Vitéz Mihály mellszobra kifaragásához. 1820 körül önálló tervezésű munkába kezdett: A szépmesterségek kezdete c. szoborhoz, melyet a közvélemény élete főművének tart. A szobor elkészültekor ezt, és Csokonai mellszobrát Magyarországra küldte. A szobrok fogadtatása rendkívül lelkes volt. 1824-ben ő maga is hazatért. 1825–30 között több portrét, vallásos tárgyú szobrot, oltárt és síremléket készített. Korának kiemelkedő személyiségei: Döbrentei Gábor, Fáy András, Kazinczy Ferenc voltak a pártfogói. 1832-ben a Tudományos Akadémia tagjai sorába vette. Korszakunk elején az 1830-as években megren-

Művészet Magyarországon 1830-1870
MTA MKCS – MNG Bp. 1981

73. A Széchenyi emlékműhöz készült modell, 1866

gipsz, 67 cm
MTA Széchenyi Emlékszoba, ltsz. 1518.

Miután a Széchenyi emlékmű-pályázat első alkalommal nem hozott egyértelmű döntést, a szoborbizottság ismét felszólította a művészeket új tervek benyújtására. A második fordulóban Engelen kívül Vay Miklós, Kugler Ferenc, Faragó József és Siebreich építész vett részt. A bizottság úgy találta, hogy Engel terve közelíti meg legjobban elképzeléseit, ezért neki adták a megbízást. Izsó művének belső, plasztikai mozgalmasságával szemben e terv klasszicizáló nyugalma, nehézkes formavilága inkább kelthette a monumentális emlékszobor képzetét az átlagnézőben, ebben a minden tekintetben kompromisszumot, „kiegyezést" kereső korszakban.

Irod: Soós Gy.: E. J. MÉ XII. 1963.; Buday J.: Széchenyi István gróf szobrának leírása és története. Budapest 1895. 34–37.

K.M.

74. A Széchenyi-szobor nagy mintája Engel műtermében, 1869

fam., p., 229x333 mm
Jelezve b.l.: RUSZ
VU XVI. 25. (1869. jún. 20.) 341.

delőinek tábora megcsappant, főleg síremlékeket és portrékat készített. 1839-ben kapott megbízást Kölcsey Ferenc emlékszobrára, mely 1836-ban készült el. Ugyanebben az évben pályázott a Prágában felállítandó I. Ferenc szoboremlékre, de tervét elutasították. A Hunyadi Mátyás-emlékmű felállításának gondolata megbukott. Ferenczy anyagilag és lelkileg összetörve – befejezve még néhány folyamatban lévő munkáját, (Halász József síremléke 1846, Felsőbüki Nagy Pál mellszobra, 1845–46, Széchy Mária mellszobra 1846–47, Wesselényi Ferenc portréja, 1846) visszavonult Rimaszombatba.

75. Wesselényi Ferenc arcképe, 1846. *25.*

márvány, 66,5 cm
MNG ltsz. 2255.

A szembenézetű mellszobor életnagyságban ábrázolja Wesselényi Ferencet. Nyakában az aranygyapjas rend jelvénye. A fej kissé előreesik, állát körben erősen kihangsúlyozott, plasztikusan megoldott szakáll borítja. A XVII. századi haj és bajuszviselet Ferenczy ábrázolástörténeti studiumait bizonyítja. Ferenczy ez esetben kötve volt ahhoz a történeti metszetes előképhez, melyet Elias Widemann készített Wesselényiről (1652).

A szobor Jánosdeák Andrásné ajándékaként került a SZM-ba, majd 1957-től a MNM szoborgyűjteményének darabja. 1977-ben szerepelt a MNM 175 éves jubiláris kiállításán.

Irod.: Meller 1905, 326.

P.L.

76. I. Ferenc-emlékmű terve, 1839 *12.*

akv., lav. tus, p., 640x470 mm
MNG ltsz. 1952–4682/3.
Felirata (a talapzat felső tömbjén): RESTITVTORI QUIETIS (a hátoldali dombormű fölött): FVNDATORI PACIS

A Wiener Zeitung felhívására Ferenczy 1839 november-decemberében dolgozta ki vázlatait I. Ferenc emlékművéhez, melyeket németnyelvű magyarázattal ellátva küldött Prágába.

A hatalmas méretű talapzat-építmény tulajdonképpen sírkamra, melyet fent a vele csaknem azonos tömegű szoborkompozíció koronáz meg. Ez „áll egy kétkerekű triumfalis kocsiból, mely négy elefántoktól huzatik, a kocsiba áll a császár, mellette a Győzödelem és Békesség géniuszai, kik az elefántok gyeplőjét tartják." (Ferenczy magyarázata a pályamunkához)

A római imperátor alakjában ábrázolt császár, az antik harci kocsi, a géniuszok klasszicizmusban gyakori motívuma mellett feltűnő a négy elefánt alkalmazása. Nem is annyira ikonográfiai szokatlanságával lep meg ez az ötlet (Ferenczy antik példákra hivatkozik magyarázatában, a jó és bölcs uralkodás jelképének ismeri), mint inkább plasztikai képtelenségével. Az akvarellvázlat semmilyen utalást nem ad arra, hogyan kapcso-

lódott volna plasztikailag egymáshoz a harci kocsi és a négy elefánt tömege; mindenesetre Ferenczy különös ötlete joggal kelthetett gyanakvást a terv iránt a bírálóbizottságban.

Irod: Meller 1905, 262–266, 67. kép.

K. M.

77. I. Ferenc-emlékmű terve, 1839 *12.*

akv., p., 625x445 mm
MNG Itsz. 1952–4682.

A terv a talapzat belsejében kiképzett, az antik sírkamra gondolatát felújító helyiséget mutatja. Lépcső vezet a szűk középső térbe, melyet csaknem teljesen kitölt a császár szarkofágja és rajta elhelyezett mellszobra. Az emlékmű talapzatának sírkamraként való megformálása az európai klasszicizmus kedvelt gondolata volt, (lásd Schadow: I. Frigyes emlékmű tervei). Hazai példái Casagrande Mátyás-emlékműtervei. Maga Ferenczy is megismételte ezt az elképzelést a Mátyás-emlékmű kompozíciójában.

Irod: Meller 1905, 262–266, 66. kép.

K.M.

78. I. Ferenc-emlékmú látképe (terv), 1839 *12.*

akv., p., 466x955 mm
MNG Itsz. 1952–4683.

A pályázatban az emlékmű helyéül a prágai Károly-hídtól délre fekvő óvárosi Moldvapartot jelölték meg. Ferenczy tervének balszélén jelzi is a hídtorony, a Károly-fürdő és a Megváltó-templom jellegzetes tömbjét. Emlékművét a parton végigfutó, rizalitokkal többszörösen tagolt, de egyébként klasszicista épületsor elé kívánta helyezni. A plasztika és az épület egységének megteremtésére törekedve a felső ablaksort ritmikusan elhelyezett egyes, illetve kettős elefántfej-ornamentikával díszítette volna. Mindez – Meller kifejezésével – Ferenczy „lakatosi fantáziájának" szülötte volt, s csak még jobban aláhúzta az egész terv groteszk és szobrászilag nem végiggondolt jellegét.

Irod: Meller 1905, 262–266, 68. kép.

K.M.

79. Mátyás emlékmű terve, 1840 *28.*

rézm. 355x240 mm
Jelezve j.l.: Lenhardt metz. Pesten
MNM TKCs ltsz. 10.663

Ferenczy Mátyás-tervének első változata ez. A hatalmas tömegű sírkamratalapzat tetején, lépcső emelvényen áll a szobor. A tógát viselő, babérkoszorús király szelíden, minden uralkodói gesztus nélkül ül ágaskodó lován. A ló lábai előtt pajzsok, sisakok, zászlók, ágyúcső.

A sírkamra bejárata fölötti dombormű ugyancsak harci jelvényeket ábrázol. Ezt a későbbi terven a szoborbizottság kérésére az Idő szakállas, szimbolikus ülő figurájával cserélte ki. A sírkamra oldalán sokalakos jelenet, középpontjában A Magyar nemzet törvényei feliratú kőtáblákkal és füstölgő áldozati oltárral. Ettől jobbra Mátyás tógás alakja, mögötte oroszlános trónus és a király kísérete látható, balra pedig a király alattvalói, népe, férfiak, nők, gyerekek.

A metszet alján külön képmezőben rajzolta meg Ferenczy a sírkamra túlsó oldalára tervezett reliefet, mely Mátyást tudósai, művészei körében ábrázolja.

A metszet készítője **Lehnhardt Sámuel** (Poprád, 1790 k. – Pest, 1840 után) réz- és acélmetsző, rajzoló és litográfus. 1814–16 között a bécsi Akadémián Lampi, Fischer Mór és Höfel tanítványa volt. 1817-től Pesten dolgozott. Sok metszetet készített korabeli tankönyvek számára, Pest-Buda látképekről készített metszeteket, az 1817–1838 közötti pesti kiadványokat szinte kivétel nélkül ő illusztrálta. Vonalvezetése rutinos, biztos, stílusa az előképeket követi; egyformán találunk munkái közt osztrák, francia és angol karakterű lapokat. Munkái európai szintet jelentenek és közvetítő hatásuk miatt külön figyelmet érdemelnek.

Irod: Meller 1905, 273–275, 70. kép.

K.M.

80. Az Erő allegóriája (A Mátyás emlékmű részlete), 1843 *28.*

bronz, 155x133 cm
Felirata (a baloldali oszlopon): NEM SORS, NEM ESET
MNG ltsz. 3668.

1841-ben a Mátyás-emlék felállítását szorgalmazó társaság változtatásokat javasolt Ferenczy tervén, többek között a sírkamra bejáratának két oldalára – a dekoratív reliefek helyett – allegórikus ábrázolásokat kért. Ezeknek teljes nagyságú gipszmintáját a szobrász még ugyanabban az évben el is készítette, majd 1843-ban – hosszabb tanulmányok után – bronzba öntötte őket. E két dombormű nemcsak a Mátyás-emlék szempontjából fontos, – mint eredeti méretben, végleges formában reánk maradt részletek – hanem a hosszú évszázadok óta hanyatlásnak indult egykori, híres magyar ércöntésnek is újjászületését jelzi.

Az Erő allegóriájának kompozícióját – ugyanígy párdarabjáét is – különös montázsszerűség jellemzi. Egy sor, az antik művészetből átvett, s a klasszicizmusban felújított motívumot sorakoztat egymás mellé, de ezek sehogyan sem illeszkednek gondolati-plasztikai egységgé.

Irod: Meller 1905, 303, 311–312; 87. kép

K.M.

81. A Tudomány allegóriája (A Mátyás-emlékmű részlete), 1843 *28.*

bronz, 155x133 cm
MNG, ltsz. 3669

A tudományoknak szentelt, klasszicista csarnok előtt megjelenő babérkoszorús, pajzsra támaszkodó ifjú Minerva alakja uralja az ábrázolást. Megformálásának határozottabb, tisztább plasztikája súlyt és jelentőséget kölcsönöz a nőalaknak, és így kiemeli azt a sok emblematikus részlet közül, a kompozíció középpontjává, értelmezőjévé, szervezőerejévé teszi.

Irod: Meller 1905, 303, 311–313, 88. kép.

K.M.

82. Láncravert Hungária, 1850–55 *50.*

viasz, palalapon, 15,5x7,6 cm
MNG ltsz. 56.1471 – P

A kisméretű viaszvázlat boltozatos börtönhelyiséget ábrázol. Előtérben egyszerű deszkaágyon lepelbe burkolózó leláncolt női alak fekszik, fejét szabadon hagyott bal kezével alátámasztja. Mögötte szárnyas puttó lanton játszik. A Láncravert Hungária allegórikus alakjával – amelynek kompozíciós előképe a barokk szent Rozália alakja – Ferenczy az elnyomatás korának hangulatát idézi, tőle tulajdonképpen idegen tartalmi és formai eszközökkel. Ez és a következő viaszvázlata (Kat. 83), továbbá a vázlatokkal egyidőben készített Forray síremlék és Károly Róbert szobra mutatják, hogy felfogása az utolsó éveiben mind jobban a romanticizmus felé hajlott. Megemlítendő még, hogy a Pálóczy-Horváth féle Hunniához készített illusztrációja (1820) szintén előképül szolgált számára a viaszvázlat készítésekor.

A viaszvázlat a Ferenczy hagyatékkal került a SZM-ba, majd 1957-től a MNG-ba Jelenleg az MNG éremkiállításának állandó darabja. Kissé sérült.

Irod: Meller 1905, 359–361; Csengeryné 1971, 30.

P.L.

83. Kígyóval küzdő lovas, 1850–55 *50.*

viasz üveglapon, 9,8 cm átm.
MNG ltsz. 56.1472 – P

A kerek alakú éremvázlat alsó részén padlószerű alátámasztás. A lovon ülő férfialak jobb kezében bárdot tart. A lovat és a lovast megtámadó kígyó, rátekeredve a ló nyakára és testére, a lovast készül megmarni. A megtorpanó ló, hátsó lábaira támaszkodva fejét felemeli, lovasa a küzdelemben hátradől, felemelt bal kezével a kígyó testét tartja és a jobbjában tartott bárddal lesújtani készül. A mozgalmas kompozíciójú és felületkezelésű éremterv feszültségeket rejtő sajátosságaiban az idős művész újszerű próbálkozásait figyelhetjük meg. Van az éremvázlatnak olyan értelmezése is, mely szerint a mű jelentése személyes vonatkozású, (allegória saját életére).

A viaszvázlat a Ferenczy hagyatékkal került a SZM-ba, majd 1957-től a MNG-ba. Jelenleg az MNG éremkiállításának állandó darabja.

Irod: Meller 1905, 359–362; Csengeryné 1971, 30.

P.L.

GERENDAY ANTAL (Dömsöd, 1818 – Piszke, 1887)

A XIX. század közepétől sírkőfaragó szobrász Pesten. Az 1850-es évek elejétől már virágzó díszítőszobrászati és kőfaragóműhelye, sírkőtelepe volt a Kerepesi (ma Rákóczi) út végén. Innen került ki a Kerepesi temetőbe Garay János, Vörösmarty Mihály, Lendvay Márton, Szentpéteri Zsigmond síremléke, Szarvasra Vajda Péteré, Csekére Kölcsey Ferencé. Számtalan emlékmű fűződik nevéhez. Figurális emlékszobrokat is készített. (Kölcsey mellszobra Szatmáron.) A kiegyezés után felállított 48-as Honvédemlékek legjelentősebbjeit Gerenday műhelyében készítették. Mind síremlékein, mind emlékművein a klasszicizmus formáitól való szabadulás figyelhető meg.

1864-ben saját költségén litografált albumot adott ki, melyben korszerű síremléktípusait adta közre.

85. Album. Kiadta Gerenday Antal, Első Országos Szabad Márványműgyár Tulajdonos, Pesten, 1864 *73.*

Felirata a fedőtábla belső borítóján: A Széchenyi Országos Könyvtárnak szentelé Gerenday Antal 1865 év Április 12-én.

A belső címlapon: Nyomtatott: Pollák testvérek, Reiz: Hecke

78

76

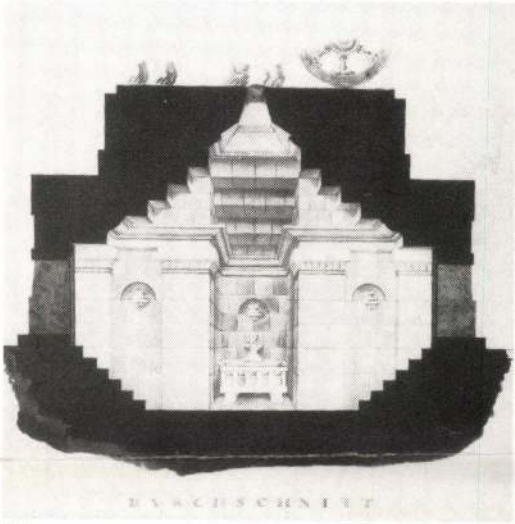

77

48/a

48/b

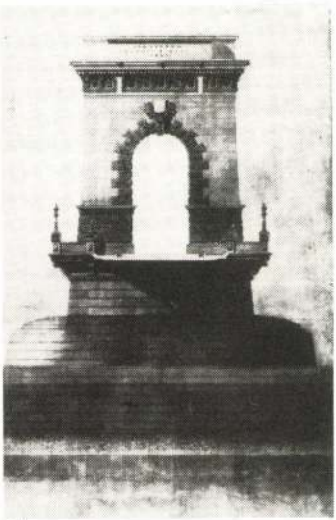

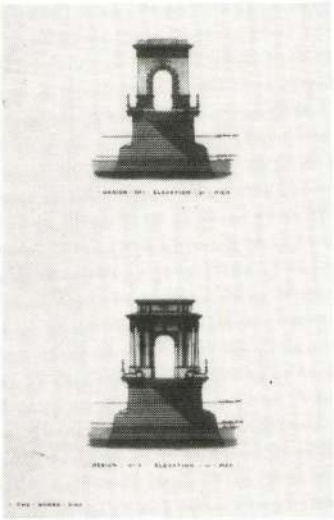

6/b

6/c

6/a

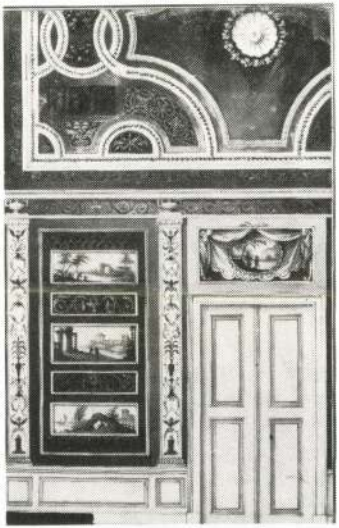

44/b

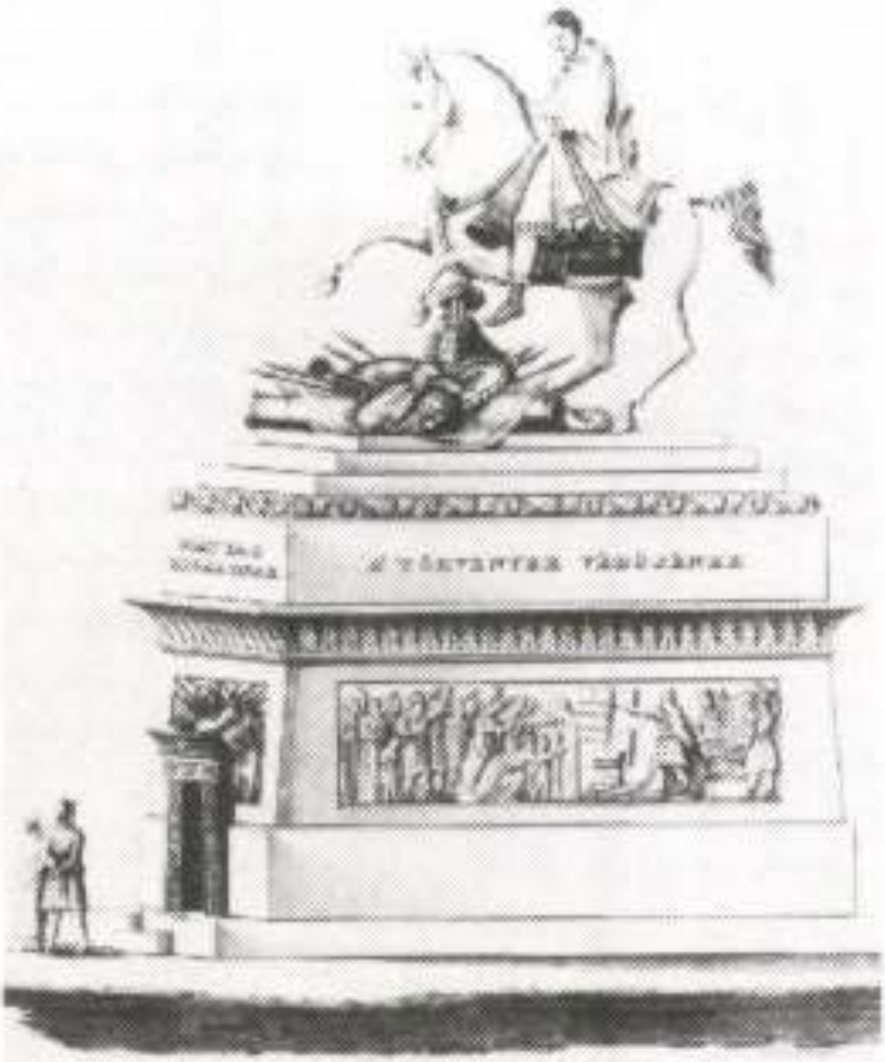

28. tábla

81

80

Ujj Tere
Mátyás Király Emlékére

64

Ujj Tere Mátyás Király Emlékére

66

82

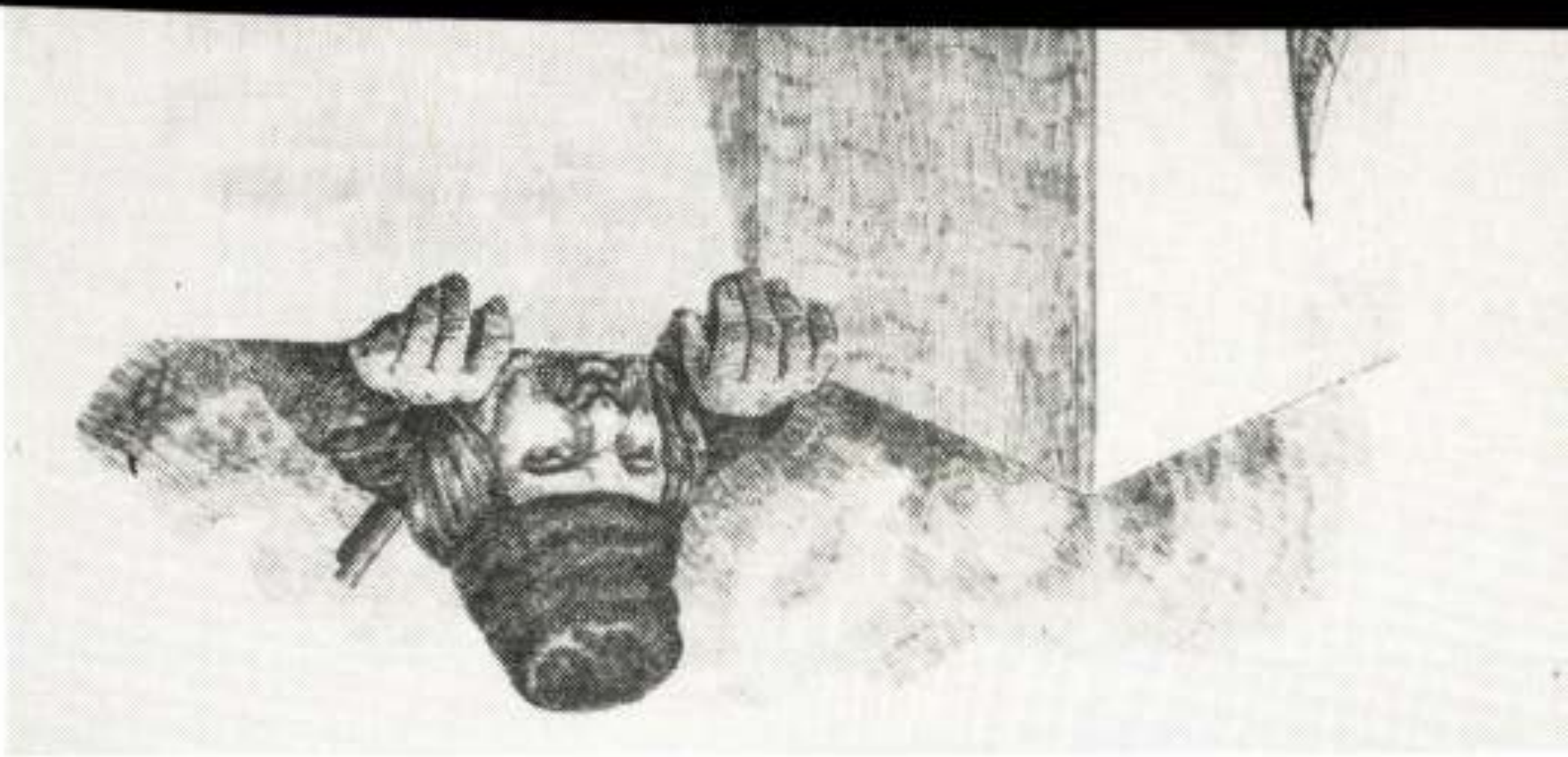

FERENCZY ISTVÁN TANULÓÉVEI A BÉCSI AKADÉMIÁN. 1815—1818 *

A bécsi akadémia (K. k. Akademie der vereinigten bildenden Künste) 1772-ben alakult több művészeti szakiskola — ezek között a Schmutzer Jacob által 1767-ben alapított „Erzverschneiderschule“ vagy „Possier, Verschneid- und Graveurakademie“ — egyesüléséből. — Eleinte öt szakaszra oszlott, ú. m. a festészet, szobrászat, ércvésés (Erzschneidekunst), építészet és rézmetszés (Kupferstecherei) osztályaira. Első protektora, Kaunitz, mindent megtett az új intézet érdekében; Mária Terézia, majd II. József kiváló gondjukba fogadták; ilyen körülmények között s az alkalmazott tanárok, Schmutzer, Füger, Zauner stb. kitünősége folytán az akadémia csakhamar nagy hírre vergődött.

1815-ben azonban, mikor Ferenczy az akadémiára került, — az intézet dicsősége már hanyatlóban volt. A régi nagy erők kidőltek; a rossz anyagi viszonyok Bécs egész művészeti életét megakasztották. A XVIII. század káprázatos fényűzése után I. Ferencz takarékos, polgárias uralma következett. A congressus évének muló pompája hamar lezajlott; nagy föladatok nem kínálkoztak, nagy művészeti események nem történtek.

Az akadémia ekkor, az 1812-ben kiadott új statusnak alapján, négy főosztályra oszlott. Ezek a következők:

1. A festők, szobrászok, rézmetszők és a mozaik iskolája.
2. Az építészet iskolája.
3. A graveur-művészet iskolája.**
4. A kézművességekre alkalmazott művészet iskolája.

Ferenczy eddig csak mint rendkívüli tanuló járt a graveur-iskolába. Így vállalkozott pályamunkájára, melylyel az 1816-ik esztendőre esedékes első díjat megnyerte. E díjakat a híres műbarát, Paul Anton von Gundel alapította 1782-ben s alapítványa kamatai évenként az akadémián tanított művészetek hat különböző ága közt osztattak szét. Ferenczy pályamunkája egy Solon fejét ábrázoló acélérem volt; a pályamű benn maradt az akadémiában s ott nyoma veszett.

Az akadémiai díj odaítélése nagy kitüntetés számba ment s számos kiváltsággal járt együtt. Ferenczy életében döntő fontosságú volt e pálya-

* E fejezet mutatvány szerzőnek Ferenczy-monográfiájából, mely legközelebb a „Magyar Történeti Életrajzokban“ jelenik meg.

** Die Graveurkunst, nähmlich: Stahl, Erz und Edelsteine in erhobener und vertiefter Arbeit zu schneiden, nebst der Behandlung der Metalle, um sie zu formen, mit Punzen zu treiben, Walzen und Stanzen zu schneiden u. s. w. Statuten für die Österreichisch-Kaiserliche Academie der bildenden Künste vom Jahre 1812. Carl von Lützow. Geschichte der Kais. Kön. Academie der bildenden Künste. Wien, Carl Gerold's Sohn, 1877. 162. o.

Művészet 1905.

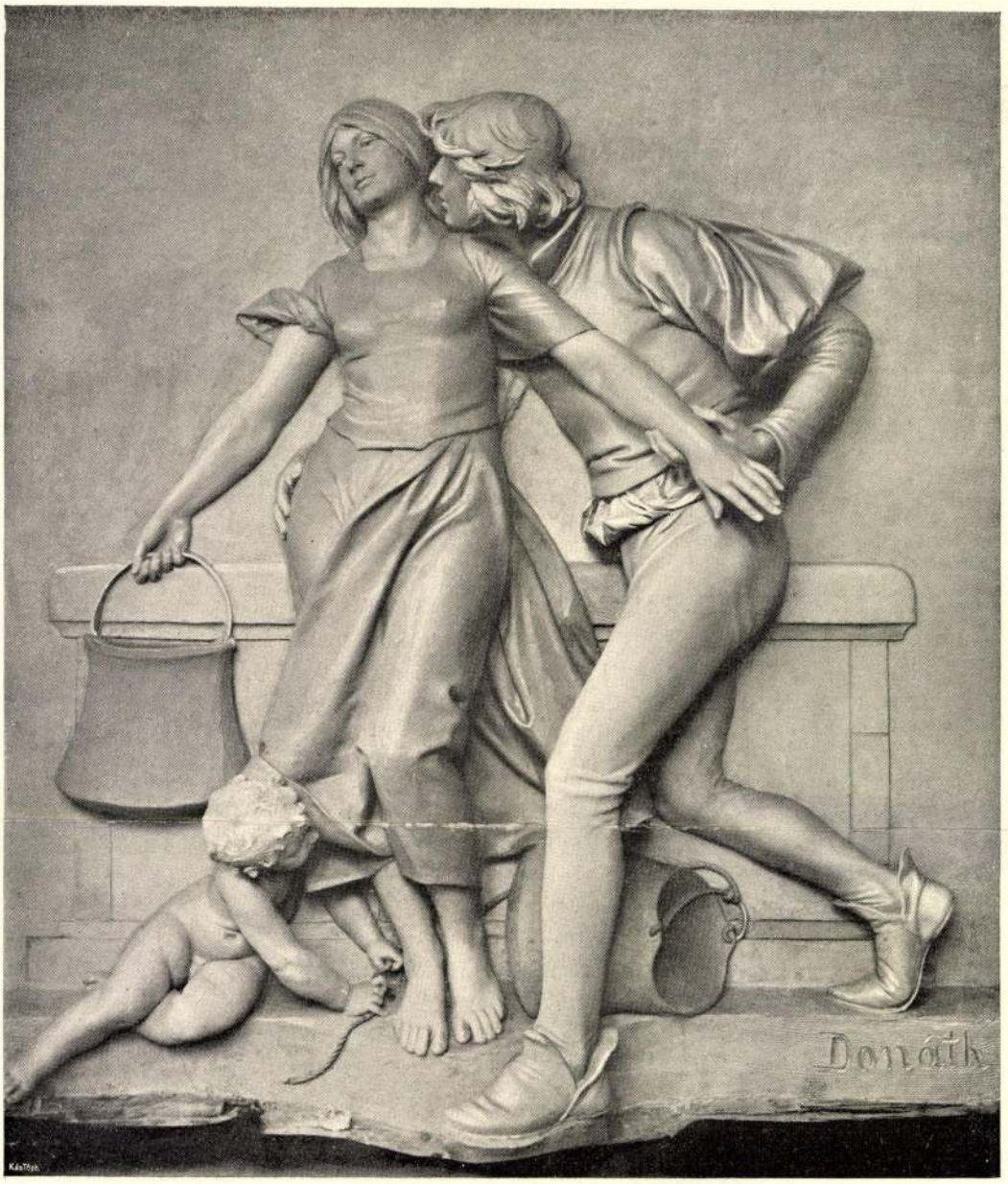

KÚT A KRAUSZ-PALOTÁBAN, 1884
DONÁTH GYULA SZOBORMŰVE

nyok mellett azokkal a nemes szívűekkel, akik a magok részéről, ha nem a legjobb haszonnal is, az ő egész életeket a hazájokért feláldozzák. Én kigyelmed mellett harcoltam és kigyelmedtől tanultam azt, mint kelletik az hazáért élni. A kigyelmed tüzelő szemei meggyújtották a bátorságnak szikráját, az, melyet a rokon természet az én szívembe helyheztetett és felserkentett engemet a kigyelmed fényes példája által az életnek viszontagságos hajóján az én atyámnak díszét keresni. Az, aki a Történeteknek kerekét igazgatja, ha nyomorúságok között is, általvezette kigyelmedet hírrel koronázva egy hanyatlott időre. Engemet, mint egy ifjút rendelt a borostyánnak megvásárlására. Óh! mely szerencsés leszek én akkor, ha kigyelmed ősz homlokára vagy talán sírboltjára koszorút fűzhetek, amelyet elnyerni engemet kigyelmed tanított.

Én itt maradok, az én hazámnak a hangja hív engemet az ő oltalmazására. Egy hang, amelyet egy virtusos polgár minden más dolgoknak eleibe tenni tartozik. De fájdalom, sokan csak oly kelletlen engedelmeskednek a

VÉDŐ, 1898
A KIRÁLYI KURIÁN
DONÁTH GYULA SZOBORMŰVE

VOLT . . . 1898
PETÉNYI SIREMLÉKE
DONÁTH GYULA SZOBORMŰVE

IN MEMORIAM, 1899
KAMMERMAYER KÁROLY SIREMLÉKE
DONÁTH GYULA SZOBORMŰVE

hazának; és egy utálatos nyomorult Sophismus által keresik magokat ezen szent kötéstől feloldozni és azon gyenge szikráját a hazafiságnak teljességgel eloltani. De én hagyom azokat a nyomorultakat, akiknek nincsen elegendő szivek az ő életeket az ő hazájukért próbára tenni és feláldozni. Hamis fundamentumokról és maga-összehúzásról gondolkoznak és az ő tulajdon kevélységeknek hízelkednek az ő utálatos félénkségeknek eltitkolására. Az én életem és ha a dolog kivánja, az én utolsó csepp vérem tartozik a hazáé; tehát illő, hogy az annak szenteltessék, akinek segítsége nélkül talán el nem lehettem s egy hosszas unalmas társaság nélkül való élet lett volna.

Micsoda fontos dolgot lehet az oly puha embernek magára vállalni vagy tőle várni? Vagy melyik minden maga haszna keresése nélkül nagy meghatározásokra eléggé erőslelkű, aki egy szemtelen magaszeretete miatt a rendet a mindenségben megfordítja és eléggé ostoba magának azt képzelni, hogy az egész csak egy részért s a haza csak ő érette vagyon. Akkor még, mikor együgyű és mértékletes élet a hazafiság lelkét táplálta, midőn a kemény atyák az ő gyermekeiket a száraz földön aludni,

EMLÉKEZET, 1904
DONÁTH GYULA SZOBORMŰVE

TURUL A BUDAI VÁRBAN. 1903
DONÁTH GYULA SZOBORMŰVE

hideget, meleget elszenvedni szoktatták és a mértékletes élet módja mellett erős testbeli gyakorlásokra tanították, akkor, mikor még az igéző hangja a vigasságnak, a hazaszeretetnek hangját felül nem haladta, midőn ezen szót a törvénykönyvből, amely: győzni vagy meghalni, nyilván hallani hitte; akkor, midőn az anyák az ő gyermekeiket a hadba küldötték, ily tanítást adván nékik: „ezzel vagy ezen", azaz „vagy ezzel a pajzszsal győzödelmesen jöjj haza, vagy az harcban elesvén ezen a pajzson akarlak téged elvárni", akkor tudta még azt egy polgár megfogni, hogy ő a hazáért vagyon és általláthatta, hogy ő rajta kívül még egy valami drágább vagyon, mint az ő szeretett maga. Ő meg tudta azt elméjével fogni, hogy egy egyesült erő nélkül semmi hatalom nem lehet és a hazának díszéért, boldogulásáért, pallérozásáért, szabadságáért minden a magáét hozzáadja, mivel az egy közkincs s minden igaz polgár a maga erejét, tehetségét csak uzsorára adja ki és a békesség idején a nyugodalmat, bátorságot, gyönyörködtetést interesül húzza.

Akkor, midőn még a kigyelmed esztendei megengedték a hazai kormányokért és a haza díszéért harcolni, akkor egyszersmind harcolt kigyelmed azokért is, akiket az atyafiság kigyelmeddel összekötött, azért, aki engemet szült, az én testvérimért és én értem. Most, midőn a gyenge öregség kigyelmednek a szablyát kezéből kiragadja, aztat én nekem fel kell vennem: és illő, hogy annak a díszéért az én életemet próbára tegyem, aki a magáét oly sokszor én érettem próbára tette. Végre, midőn én is lenni megszűnök, ott az én választott hazámban az én nagyhírű őseim között akarok aludni, ott, akikért én fáradoztam, akarok pihenni. Ott fizette meg az én verejtékem az én hazámnak azt a kis földet, ahol az én hamvaim a trombitaszót elvárják, amely a feltámadást a földnek egyik sarkától a másikig elhirdetni fogja. Azoknak a seregével, akik a haza ügyébe fáradoztak, akarok ismét felkelni. Egy rózsabokor alatt temessék az én siránkozó barátim a kigyelmed gyermekét. Óh! mely édes képzelődések lesznek vagy lehetnek ezek a halálban, hogy én az én verejtékemmel az hazámnak díszt szereztem; édes képzelődések, hogy az én remekbe készült vagy készülendő munkácskáim a századok után is a vándorló egy belső megilletődéssel fogja kezébe venni,

tisztelvén annak mesterét és ha nem a mi nevünket is, de a mi virtusinkat egy hosszú emlékezetben fogja tartani. De még egy édesebb képzelődések, amelyben a boldog nyugodalma az égnek mi bennünk a halállal birkozó lelkünk foly, hogy mi virtusokkal haltunk meg. hogy mi — — — de már majd messzi is megyek, illő tehát eddig való fantáziáim után néhány tudósításokat tenni.

A Bikkitül küldött levelembe nem volt semmi olyas írva, még akkor igértem medardvásárra való hazamenetelemet Az 6-ik Júny hozzám datált leveleket én 13 Júny megkaptam, amelyből bő tudósításokat vettem és az én akadémiai állapotom felől való nyughatatlanságokat megértettem, amelyről a következendőket jegyzem meg, hogy: minden dolgozó napokon, reggeli hat órától fogva 8 óráig, az ú. n. anatomiai vagy testboncolás reguláit, a csontoknak egymáson való fekvésit, azoknak forgásit, az azokon fekvő vastag s vékonyabb húsoknak, inaknak fekvésit, külömb-külömbféle mozdulásban való elváltozásikat s azoknak minden esetben való agyagból formálását, nemkülönben mezítelen emberek vagy Pantomiknak és sok számos nálunk található antic vagy régi híres embereknek, philosophusok, törvényszabóknak portrait-jai agyagba való foglalását, mineműek Solon, Licurgus, Julius Caesar, Hadrianus, Horatius, Virgilius, Esopus, Sapho, Diana, Apollo, Venus, Hector, Ajax, Achilles, Laucon stb. Ezeken négy vagy öt nap, két vagy három hétig dolgoztam, ismét összetöröm s újra kezdem. — — Nyolc órától fogva pedig 12 óráig az Gravier vagy ércmetsző oskolába a portraito-kat vagy figurákat kicsinybe viaszból kinyomni, annak utána acélba bemetszeni, valamint egy pénzt préselni való gezenket képzelni lehet; éppen azon darab is, amelyért a Proemiumot nyertem, volt a Solonnak a portrait-ja vagy képe és így általlátni, hogy az akadémiába délig egy krajcár keresetem sincs és nem is lesz. Délután az uram részére dolgozgatom, eztet így két vagy három esztendeig még ezentúl folytatván (ha addig még valami meg nem szomorít), azután magam sem tudom, mi lesz belőlem. — — Legnagyobb oka, hogy mellette maradtam, a direktorom."

Ferenczy tehát 1817 május 1-én beiratkozott rendes tanulónak a graveur-iskolába. Naponkint reggel 8-tól 12-ig itt dolgozott; előtte két órahosszat, 6—8-ig pedig a szobrásziskola anatomiai kurzusát hallgatta. A szobrásziskola tanára ekkor Fischer Martin (1740—1820) volt, középszerű szobrász, de a kortársak ítélete szerint kitünő tanító. Anatomiai előadásait mintaszerűeknek mondják. Hírét egy fából faragott szoborral állapította meg, mely egy kiválóan szép ifjú holtteste nyomán az izmok fekvését tüntette ki. Magyarországi munkái közül legnevezetesebb két oltár a pécsi székesegyházban. Szobrai — Bécsben számos közkutat is diszített alakokkal — az emberi test szerkezetének tudós ismeretéről tanuskodnak. Fölfogását, mely a szobrászatban mindig az anatomiát tolja előtérbe, megismerhetjük könyvéből: Erklärung der anatomischen Statue, für Künstler. Zweite durchaus verbesserte und vermehrte Auflage Wien 1804. — Ez az ő említett anatomiai szobrának, melyet többször ismételnie kellett, részletes magyarázata. Másik könyvében: Darstellung des Knochenbaues von dem menschlichen Körper mit der Angabe der Verhältnisse derselben. Wien, 1806. — meggyőző szavakkal ítéli el az általános érvényű proporciók keresését, Dürer és Audran hiú kisérleteit, melyek csak hideg, élettelen szerkesztésekre vezetnek. Állandó arányok szerinte csak a test szilárd részében, a csontvázban kereshetők. A mellékelt rézmetszetek feltüntetik a csontok fekvését és méreteit, továbbá az izmok elhelyezkedését. Munkáit az akadémián kézi könyvül használták, — s Ferenczy is megszerezte azokat. Ferenczy azonban csak fél évig tanult nála, s kellő előismeretek híján e rövid tartamú tanulás mélyebb nyomot nem hagyhatott benne.

Nagyobb hatással volt reá tulajdonképeni tanára, a graveur-iskola igazgatója, Klieber Joseph (1773—1850). Öcsösének így ir róla: „A direktorom egy jószívű, embertszerető ember, Zaunernél több és csaknem Canovához hasonlitható képfaragó. Neve Klieber József. Én vagyok ennek egy szeretett tanitványa és már vagy háromszor a szállásomon fel is keresett. Egyszer nevezetesen szinte egy óra folyásáig nálam mulatott és legnagyobb leereszke-

ESTE
JÓZSA KÁROLY FAMETSZETE

TANULMÁNY
NAGY VILMOS RAJZA

déssel minden beszédjével csak azt verte fejembe, hogy én két vagy három esztendőt még ezentúl feláldozzak és egyszersmind egy hónaponként 25 forintból álló stipendiumot is igért" (1817 június 23). A tanítvány túlbecsüli mesterét; Klieber komoly és ügyes szobrász ugyan, de határozottabb egyéniség nélkül való, s Zaunernél mindenesetre jelentéktelenebb. Művei elvesznek a klasszicisztikus szobrok egyformaságában. Sokat dolgozott Magyarországon is, itteni munkái: a Ferenczemlék Kolozsvárott; Apollo és a Múzsák, a régi pesti színház számára; Batthyány Borbála emléke Ikervárott; szobrok Pannonhalmán; négy kolosszális szobor Tapolcsányban, a Keglevichek tulajdonában; I. Ferencz mellszobra, a pozsonyi múzeumban; különböző munkák Festetich, Brunswick, Károlyi, gr. Gyulai családok és Eszterházy Miklós részére. A pozsonyi múzeumban levő mellszobra kitünően jellemzi portrait-felfogását, melyhez sok esetben Ferenczy is hű maradt. Legmulatságosabbak kis gyermekreliefjei a bécsi belváros több régi házán, melyek tanítványára szintén hatással lehettek.

E két tanár vezetése alatt járta Ferenczy az akadémiát. Éremmetsző akart lenni, s művészetében elért eredményeiről egy acélérem: „A béke allegoriája" tanuskodik, amelynek képét e füzetben találja az olvasó. Középütt egy nő áll, s pajzsot tart, melynek fölirata: Salus populorum concordia principum — a mű gondolatát fejezi ki. A nőalak szépen van modellálva, s könnyű ruhája finom redőkben simul testére. Jobbra a béke, balra a háború jelvényei. A munka, úgy látszik, mélyített acélformából van préselve, s utólag élesebbre metszve és cizelálva. Rendkívüli technikai ügyességről tanuskodik, s mutatja, hogy mily kitünő éremmetsző lehetett volna Ferenczyből, ha a művészetnek ezen ága mellett kitart. Ez érmet Ferenczy 1818 tavaszán haza küldötte szüleinek, a család megőrizte, s az egész hagyatékkal együtt ez is a „Szépművészeti Múzeum" birtokába került.

Ferenczy az akadémián járta az anatomiai leckéket, modellált viaszból, elsajátította az ércmetszés módjait, rajzolni azonban nem tanult. A hiba tán nem az akadémiában volt, hanem abban, hogy Ferenczynek — megélhetése céljából — fél napját még mindig Turiet műhelyében kellett töltenie. E hiányt később pótolni már nem tudta, s tán csak az érmek szük mérete, s a viaszmodellálásban való ügyessége az oka, hogy a rajztudás hiánya ezekben nem érezhető. Pedig ez a mulasztás lesz később művészi fejlődésének legerősebb gátjává.

Viszont e korban mutatkozik már művészetének éltető eleme is: a benne buzgó nemzeti érzés. Hazája iránt való kötelességének tartja, hogy tehetségét parlagon ne hevertesse; az éremművészet kevés kilátással kecsegtető gyakorlására azért adja magát, hogy munkácskával hazájának díszt szerezzen. E kissé hangzatos hazafias nyilatkozatok jelentősek a magyar művészet történetében; úgyszólván ezek annak bevezetése. Magyar földön termettek már kiváló művészek; de Ferenczy tudtunkkal az első művész, kiben annak tudata dereng, hogy a művészet a nemzeti művelődés alkateleme, s hogy a művészetnek ehhez kell kapcsolódnia.

2.

Klieber, az ércmetsző akadémia igazgatója, éremmetszéssel alig, csak nagy szobrászattal foglalkozott. Természetes, hogy mesterük példájára tanítványaiban is föl-fölébredt a nagyméretű szobrászat ambiciója. A kisművészeteket úgyis rendszerint fenyegeti a nagyravágyás veszélye, s könnyen érthető, hogy a törekvő Ferenczyben is csakhamar nagyszabású szobrok vágya támadt. Szobrász tanárainak, Fischernek és Kliebernek példáján kívül része volt ebben Ellmaurer Joseph-nek is.

Ellmaurer (1772—1833), az akadémia titkára és könyvtárosa, a művészetek általános elméletének tanára, „a művészség keletkezését és mibenálltát" adta elő. Abban az időben Bécsnek elismert első műkritikusa volt, s írásait komolyság és ízlés jellemzi. Ferenczy is hallgatta őt, s mint öcscsének írja: „kiváltképpen a bibliothékában számtalan kupfersticheket összehánytam-vetettem, úgy hogy csaknem egész Olaszország kunstműveivel ezek által megesmérkedtem, melyek között a legnevezetesebb a Raphael, Titián, Anton Allegri, vagy az ő született helyéről Correggio, Guido, Rubens,

Dominichino, Michael Angelo, Julius Romanus stb. mások munkái után metszettek. Ezek szinte felingerlettek, hogy én magamat egy útra bocsássam, amelyet csak kevesen hagynak helybe, de én mégis megpróbálom, legalább más nemzeteket, szokásokat fogok látni" (1818. május 15).

Így fogamzott meg benne az alig egy esztendei rendes akadémiajárás alatt, az 1817—18-iki tél folyamán, a nagy szobrászatéval együtt egy olaszországi út gondolata is. Érezni kezdte Rómának, a művészetek ezredéves fővárosának vonzó erejét. Hisz ott élt a kor legnevesebb művésze, a nagy Canova, kinek egyik főműve, Mária Krisztina síremléke, Bécsnek akkor legnagyobb büszkesége volt. „Az Augustinianusok templomába mind többször megy, s vége nyugtának. Krisztina emléke ott Canovától megrendité, s az acélra metszés mind inkább igen kisszerűnek és a szabad művészi tüzet lekorlátozónak tetszék előtte". Hosszas huzavona után 1818 február 12-én kiosztattak a már egy évvel azelőtt odaitélt prémiumok, s Ferenczynek nincs többé maradása Bécsben. Május 15-én ir szüleinek:

„Kedves Atyámuram, Anyámasszony!

Vettem becses levelét, amelyet a postán küldött kigyelmed, amelyből kiértettem örömét és bennem való megelégedését, én magam is szerencsésnek tartom magamat, hogy még életbe lévő szüléimnek láttokra tehettem azon kis futást, amelyben az Isteni Gondviselés engem győzni engedett. De azzal nem tudom meg lesz-e kigyelmed elégedve, hogy én ezen hónapnak 16-án innen Róma felé fogok utazni és csak oly gyenge conditiók mellett, hogy csak kevesen vannak, akik azt helybe hagynák, de én mégis megpróbálom, mivel csak a környülállásaim is olyanok, hogy úgy tetszik, mintha annak úgy kellene lenni vagy másfelé semmi menedék nem volna.

Az utazásom gyalog fog lenni, mint Rimaszombatból és sokkal kevesebb teherrel. Grätz, Triest, Venedig, Padua, Bologna. Florenz városokon által Rómába és talán beljebb Siciliába, Neapolba. Jó passzusom és testimoniálisaim vannak, úgy, hogy csak egy valamicsodás embernek is meg kell azon ütközni, hogy egy ilyen embernek megengedik, hogy így ténferegjen a világba; vagy mások helybe is hagyják, — így szólván Simonides-sel: omnia mea mecum porto. A kupferomat Bécsbe a volt urammál vagy patronusomnál Wilhelm Türietnél Walfischgasse No. 1089 fogom hagyni oly móddal, hogy ha még egyszer Bécsbe visszajönnék, itt meg fogom kapni vagy odakinn valami Conditióra találnék, utánam küldetni lehet. Ha pedig a' történne, amelyet magam sem gondolok, hogy én két esztendő alatt sem nem írnék, sem híremet nem hallanák, akkor gyanu lehet, hogy engemet veszély ért és az ide bézárt Verzeichnisst vagy feljegyzést, amelynek fele az uramnál fog maradni, egy bizonyos embernek adni és a jószágot hazavitetni. A Türiet egy igen nagy Characteru ember, úgy, hogy ha ő azt mondani találná, hogy én ezt s amazt utánam küldettem vagy kölcsönpénzt felvettem, neki és házanépének azt egyenesen el lehet hinni minden legkisebb irás nélkül is. Itt fogom hagyni az uramnál a Preomiumomat is, mely 12 tallérból vagy 24 Rflor ezüstből áll. Egy acélból kimetszett darabot* a Csordás Jánosra bíztam, amelyet ő haza fog küldeni, kikérem egy tiszta száraz helyen való tartását, mivel a rozsda az acélnak árt és ha az üvege el találna törni, ismét egy mást belemetszetni és a becsiszolás előtt egy tiszta száraz ruhával megtörölni minden izzadságtól, amelyet a kéz rajta hagyhatna és ha én velem a történet a fent említett mód szerint bánna, hogy híremet nem hallanák vagy halálom éppen bizonyos volna, akkor a Preomiumom osztassék kigyelmetek és a testvérim között egyenlően el hat részre, két-két tallért számlálván és légyen ezen csekélység egy örökös emlékezet jele; azon acéldarabot pedig akkor (t. i. ha én vissza nem jönnék) a sárospataki kollégiumba, ha beveszik, küldjék be, mint egy lakatoslegénynek esztendei tanulása után való tehetményét. Több kicsin csillag szalad égi pályát stb. (Gyöngyösi).

A Preomiumoknak kiosztogatása tartatott a folyó esztendőnek 12. februáriusán, a császár születése napján a déli órán az akadé-

* Ez a közölt „A béke allegoriája" c. érem, melyet a rozsda csakugyan megtámadott.

Ferenczy István

mia tanács házában, amelyben jelen voltak a császári udvarból Erzherceg Károly, Antal, János, Rainer és Ludwig, a spanyolországi koronaörökös, herceg Albert néhai Palatinatusi választófejedelem, herceg Metternich fő miniszter, herceg Schwartzenberg Feldmarschall hadi titkos tanácsos. Ezeken kívül számos hercegek, grófok, külső országi követek, kik egyszersmind az akadémiának tagjai, több direktorok és professzorok, bécsi tisztviselők és polgárok s akadémiai tanulók főbb részei. Herceg Metternich (az akadémiának kurátora) foglalta a fő helyet és egy beszédet tartott: mi volna az összvegyűlésnek oka; annak utána a szekretárius előbeszéllette az érdemeit a nagy künstlernek és ezen szóval végezte, hogy: „most járuljanak elő a nyertes ifjak a jutalom oltárához". Ekkor ki ki névszerint szólíttatván (hozzáadván annak született földjét és hazáját) előrelépett és a Metternich kezéből egy papirosba bepecsételve a neve felülirásával a preomiumot elvette. Annak utána egy más szálába (vagy nagy házba) a müv darabok megnézettek; az én Preomiumom volt, a mint már tudtokra vagyon, a Solon kimetszett képe.

Semmi ujsággal nem szolgálhatok, egészségem igen jól vagyon, csak az elindulás terhe egy kevéssé bágyaszt. Mihelyt valami bizonyos helyre fogok érni, azonnal fogom kigyelmeteket tudósítani".

És harmadnap, május 17-én csakugyan elindul Róma felé. Meglepő az a változás, mely benne a négy bécsi év alatt végbement. Lépésről-lépésre fejlődött, a lakatosságtól az acélművességhez, onnét az éremművészetig, majd ezt is szűknek találva, a nagy szobrászat felé. Négy évvel ezelőtt a vásári látványosságok érdekelték, most a művészet remekei vonzzák ellenállhatlan erővel. S a kálvinista mesterlegény, ki négy évvel ezelőtt munkát keresni Bécsbe jött, most ott hagyja szerszámait, s támasz és kilátás nélkül gyalog útra kél, a pápa városába, a márványszobrok mesteréhez, Canovához.

Meller Simon

A BÉKE ALLEGORIÁJA

FERENCZY ISTVÁN EMLÉKÉRME

FERENCZY ISTVÁN

Farkasrét

2003.

47.o.

Ferenczy István

bronzgyűjteményének kiállítása.

Orsz. Magy. Képzőművészeti Múzeum.

Budapest, 1917. Hornyánszky V.

8-r, 16 l, egy arckép, fűzve.

Ferenczy István

H. 3. p. l.

-.20

Ferenczy István levelei: Közréteszi Wallentínyi Dezső

8°, 4 K, 519 L, Rimaszombat, 1912

Ferenczy István

Ferenczy István

Ferenczy István naz. ♀
levelei A Szép m. Muz.
M. Műnészeti Adatt ára-
ban.

♀ József öcséhez
írt eredeti

Ferenczy István

F. J. válasza Fáy Ist-
vánnak ~~[illegible]~~.

Századunk

1842. 50. sz.

Német szobrász 1480 körül: Szent Püspök.

Ferenczy István

nobrász

Felvinczi Takács

Zoltán dr: Magyar

festők és nobrászok-

Karczagmagyákam

125. l.

Ferenczy István

Fáy István: Mátyás király emlékét nem lehet abban hagyni.
Szózadunk
1842. 42. sz. —

U. a. U. o. 1942. 52. sz.

69. kép. *Magyar szobrász 1480 körül: Szent János evangelista.*

Ferenczy István
nobran

Farkas Zoltan
Szár év nobránata
Bpesti Hernle
1926. okt. 590-n.
138, 139. l.

A gyulafehérvári sz

1916. juliu

Hó.	Nap	T á r g y :
VII.	8.	Heti munkabérek VII/2
	15.	Heti munkabérek VII/9
	22.	Heti munkabérek VII/1
	29.	Heti munkabérek VII/2
	31.	Czeglédy K-né irodatak
	31.	Fridli Sándor épitésve
		1916.juliusi illetéke
		A Müemlékek Országos Bi
		gától leszámolásra fel
		Pénztári maradvány nél
		Budapest, 1916. augus

Ferenczy István
szobrász

Irod

Entz Géza:

Kazinczy Ferenc és a
nemzeti művészet
gondolata –

Szépművészet
1941. 83. l.

Ferenczy István

isobrazi

l.

Entz Géza:

A magyar nyugjyités
történetének vázlata
1850-ig Bp. 1937

69, l.

1523. Dierckx Pierre Jacques:

Ebédlő a gyermek m

et, étkező terem
nyeri a világosságot,
jobbra
lóg és padlózatát fek
lóczákat állitottak (sor
kanállal meregetik.) (reszi
edényből
s fehér fodros kötényt
melyre három
vizi
várakozik és az ajtók
ereszt magának vize

darab kenyeret s ugyanennyi

Vásson, méretei
Vétetett a 352
Ár. 1000 frt.
Budapest, 189
Elszámoltat
molás tudomásul
irattal (350/97.).

T 1897. VI. 10-én

2180.

Ferenczy István

nobrais

l. Edvi Eszt

13. l.

14. l.

25. l. Keppel

26. l. 27. l.

Edvi Illés Gy.: Az eszter-
gomi főszékesegyház.
Bp. 1929.

bis 1799

1800 bis 1811

1811 bis 1832

1832 bis 1842

1842 bis 1861

1861 bis 1899

1900 bis 1936

noch in fremdem Besitz

Den Anwesen ist ihr Gründungsjahr beigefügt
Die Gebäude sind in ihrer ältesten Form eingetragen

Ferenczy István

Csokonai mellszobra, fentitől, 1818.

Ref. kollegium.

Ecs Debreceni képesk

57. l.

96. l.

Ecsedi J. – Nyilas-Kolb: Debreceni képeskönyv. U.o. 1934.

Orok Mihály IX. 178, 179

Ferenczy István

szobrász

vod

Ecsedi István:

A rézmetsés
anüveszete a
debreceni ref-
kollégiumban.
Debrecen, 1931.
76 – 79. l.

Ferenczy Istvan

nobrain

Środ

E. G. I. 311. l

Richir. Arczkép.

Ferenczy István
zsobrán

Kőrajza 1841

l.

Drescher gyermek
85. l.

(Drescher P.: Régi
m. gyermekkönyvek
Bp. 1934. 85. l.

Csüngő erüstből VII. 244.

F e r e n c z y I s t v á n
szobrász

Dömötör István: A régi Pest. Uj Budapest. 1922.febr.1.

Ferenczy István

vid. nebrán

Döbrentey G.: Virág Benedek emléke ~~Mészen áll Budán F. mütermében 1834 nov. óta~~. Buda 1835.

[illegible] v. 18.

~~[illegible]~~3. Egyi felvételek

2 6

ágos Bizottsága.

ány { száma: 192
kelte: Hivból 192
beérkezése: május 17 1926.

tek száma:

elintézett szám:

záma:

záma:

Kantoszkyné.

6 V/19

Ferenczy István

Hobrán

cried

z

Dívald 1927

154, 155, 156 l.

Dívald H.: M. nüvészettört. Bp. 1927.

Jegyzék

23 napi á 30	P 690
illeték napi 2	46
üdülő napi 24	552
bejelentő	80
	742.32
171 kor á 550	9350
króda 13 á 48	624
	842.06
leszámítva	2424
	P. 81782

1943 IX 16. Köszönettel felvettem
Tango Ferenc

Ferenczy István
zsobrán

vód
2
Dankaz
42. l. 44. l
45. l. 57. l.

(Daniel T.: Kazinczy Ferenc esztetikai törekvései. Bp. 1940.

kongresszusáról a Magyar Röntgen Közlönyben. „Zur Frage der kreislaufwirksamen Organextrakte“ címen Bad Neuheimben előadást tartott. Ösztöndíjas éve alatt több, részben még itthon készült dolgozata jelent meg: „Adatok a Freundkaminer reactio hatóanyagának ismeretéhez“, „Spektrographische Untersuchung der Hypophysenhormon-Handelspräparaten“, „Beiträge zur Photochemie des antilytischen Faktors im Krebs“, „A napfürdőzés élettana“, „Beiträge zur chemischen Differenzierung der kreislaufwirksamen Muskelextrakte und des embryonalen Herzens“ (Bugyi és Hegedűs).

Dr. tarnói Buocz Elemér (1913, Temesvár, róm. kat.), államtudományi doktor (Surányi-Unger professzor), miniszteri előadó, előző évi Wirtschaftstag-ösztöndíját jelen tanévre is megkapta, azonban katonai szolgálata miatt csak a nyár folyamán vehette igénybe. Augusztus elején utazott ki Leipzigbe, ahol résztvett a dresdeni Mitteleuropa-Institut által rendezett gazdaságpedagógiai tanfolyamon. Löbner professzor mellett dolgozott a leipzigi Wirtschaftshochschulen s a tanfolyam előadásai mellett több gyárvállalatban, gazdasági intézetben, kereskedelmi szakiskolában egészítette ki gyakorlati ismeretekkel elméleti tanulmányait.

Ferencz István

Csokonai Szobor-
emlék. Debrecen,
1871. 2 l.

Kiadom Borbély József
min. főszámtanácsos úrnak
arzal, hogy a benti nyugta
ellenében a topografiai
javadalom terhére Csat-
kai Endrének (l. Sopron
Erzsébet u. 19. sz.) 500 P-t
kifizetni szíveskedjék.
Budapest, 1939. márc. 22

[illegible]
elnök

VI/28

Ferenczy Istvan

Csatkai E.: Canova m. maecenásai. MM. 1925. 130. l.–132. l.

Ferenczy István

Wod
z
Cs-ém 73. l.

Csányi K.: Bpesti gyűjtők és művészek érem- és plakett kiállítása az Iparművészeti Muzeumban. Bp 1924. 73. l.

16684-88. Posner, Budapest.

Ferenczy István

Szobrai

vod

Bund Gra

41: l

Bundschuch — Grabowieczky: A m. művészi alkotások szemléltető ismertetése Bp 1942. 41. l.

Ferenczy István

szobrász

Budinics

133. l.

Budinics C.: Gli artisti italiani in ungheria. L'opera del genio italiano all'estero I. Roma, 1936.

azonban, 20 fm. semmisít

A 27·00 m²

és a 20 fm. rongálások pe

lemezzel, ideiglenesen

Ugyezen, mi

munkálatokról szóló I.

6 összesen, 64 db. melle

szerencsém bemutatn

1914 évi pénztár

Kiadás, az I. leszámolás

" a II. "

szélvihar által okozott rongá

Mely összegből, 57 kor. 6

litási munkák után, kezé

Budapest 1915 decr

Ferencry István

Berzevicry A.: Az
ötéves érdk képző-
művészete. MM.
1925. 501.–4, 506. l.

olyi gyüjteményből.
olyi, Bihar vármegye, 147. szám. —
erevich: PA, 218. lap. — Őszi kiállítás,
30., Ipolyi, 147. szám. — Gerevich:
GY, 89. l.

AR SZOBRÁSZ 1480 körül
a Jézussal (170. kép)
árvány timpanondombormű, 73 × 171 cm.
rádi Mátyás-kastély kápolnájának kapu-
műve
nethy Lajos: Renaissance emlékek ...
., X., 1890., 253. l. (A visegrádi kir. vár-
olna timpanonja.) — Pulszky Károly:
om magyar érdekű olasz renaissance
ék. AÉ., X., 1890., 312—315. l. (Képe
l.) — Folyóiratok szemléje. Akadémiai
sítő, I., 1890., 642. l. — Olasz szábrá-
magyar emlékek. Vasárnapi Újság,
., 761—762. l. (Képe 762. l.) — Tört.
soport 263. szám. — Czobor—Szalay I.,
—152. l. (Képe 152. l.) — Divald Kornél:
apest művészete a török hódoltság
. Bp. é. n. (1903), 148. l. — Éber László:
épkori és renaissance töredékek Buda-
területéről. Budapest Régiségei, VIII.,
., 64. l. — Márton Lajos: Könyvismerte-
Budapest Régiségei, VIII., 1904., 184. l.
orster: Magyarország műemlékei. II. kö-

Ferenczy István

szobrász

Irod
2

Barát – Éber – Takács

A művészet története.
II. k. Európa művészete.
Bp. 1934. 337. l.

csolyázásból, és harmadszor is csak korcsolyázásból, és hogy végre is az örökös korcsolyázás még is csak unalmas dolog.

De ez ellenvetést nagyon könnyű dolog megczáfolnunk. Mert először is a korcsolyázás sohasem unalmas sport, ha azt minden formájában űzzük és teljesen kiaknázzuk. Azután pedig a korcsolyázáson kívül a sportnak igen sok neme divatozik — persze legnagyobbrészben a külföldön és nem hazánkban, de e téli sportnemek mindegyike olyan, hogy Magyarországon is űzhető.

Legelőször is, hogy némi rendszert kövessünk, fölemlítjük, hogy a téli sport fajait a szerint különböztetjük meg, a mint *jégen* vagy *havon* lehet-e azokat gyakorolni s e szerint a jég- vagy a hó-sporthoz tartoznak.

tása már oly tökéletességre jutott, hogy valóban egyik találmány a másik sarkába lép évente és egyik a másikat mulja fölül.

S a korcsolyázás sportszerű űzésére valóban a legtökéletesebb korcsolyára van szükség, mert nagyon csalódik, a ki azt hiszi, hogy korcsolyázni annyi mint megállani a jégen s előrehaladni egy szép hölgyecskébe fogózva. Ez elég lehet egy jó parthie csinálására, de nem elég arra, hogy testünket sportszerüleg edzzük s hogy sportsmaneknek tartassunk.

A ki a jégen a sportsman elnevezésre igényt akar tartani, annak az egyszerű gyors előrehaladási képességen kívül legelőször is az úgynevezett «*körözéshez*» kell érteni, mely minden korcsolya-figurának s igy a *műkorcsolyázásnak* az abc-je. Ez a körözés annyiból áll, hogy a kor-

Ferenczy István

Lásd

Badics Ferenc:

Fáy András Eletrajza

Bp. 1890.

2) A vajda
vás épitke
A legme
nyilvánitá

Chéltórágo

Budapest, 1908.

A Műemlékek
Stámla techeve

Ferenczy István

Az Ujság.

Az első magyar szobrász. Ferenczy István. Irta E. A. Az Ujság, máj. 25.

1909

(Művészet 1909. 170. l.)

Ferenczy István

Az első magyar szobrász emléke (Ferenczy Istvánról)
Írta M. M. Az Ujság, dec. 25.

1904

(Művészet 1905. 71. l.)

~~Méltóságos~~
~~Nagyságos~~
Tekintetes

Műemlék orsz. bizottsága

Budapest

Athenaeum

1840. II. 18-27.

Szent János
Márvány, egyenkint 10×13 cm.

NÉMET SZOBRÁSZ 1650 körül
Szent György és a sárkány
Fadombormű, 21·5×27·5 cm.

MAGYAR SZOBRÁSZ 1650 körül
Krisztus-szobor
Fa, mag. 84 cm.
A garamszentbenedeki apátsági templom
A szokatlan mozdulatú, ágyékkendős
szobor valószínűen feltámadási szertar
készült.

Divald Kornél: Csúcsíveskori szárny
Bars és Túróc vármegyében. A M.
és Építész-Egylet Közlönye, XLIV
539., 547. és 548. l. (Képe 547. l.) —
Magyarország csúcsíveskori szárny
II. füzet. Bp. 1911., 46—47. l. (Ké
— Haiczl Kálmán: A garamszent
apátsági templom. Bp. 1911., 144.
hátul.) — Divald Kornél: Husv
magyar művészetben, Vas. Ujs. 19
— Gerevich PA, 218. l. — Kamp
zépkori magyar faszobrászat tör
vázlata 1450-ig. Bp. 1932., 21—2

OLASZ SZOBRÁSZ 1680 körül
XI. Ince pápa

Ferenczy István

nobrát

cród

Akademiai Emlékönyv

a Kazinczy Ferenc

születése évszázados

ünnepéről. Oct. XXVII.

MDCCC. LIX. Pest.

77, 78. l.

Ferenczy István
Szobrász

cród
1

Tobisch Irén: Nagy gondolkodónk a képzőművészetről.
Népoktatási Szemle
1935. ápr – szept. sz.
59. l.

építészeti stílusai jelentősebb építményeket nem hagytak hátra a Mura-vidéken, ahol nagyobb városi központok sem keletkeztek.

Ezzel a rövid összefoglalással korántsem merítettük ki sem a Bácska, sem a Mura-vidék műemlékeinek teljes sorát, hanem kiragadva egy-két emléket, inkább az elmult idők gazdagságát és sokszínűségét igyekeztünk vázolni. Sok minden lappang még ezeken a vidékeken felismeretlenül, vagy kiásatlanul, kellő mértékben nem publikálva és méltányolva. Az első világháború előtti tudományos műemléki kutatás egészen indokolatlanul különben sem szentelt nagy figyelmet a Délvidék műemlékeinek, mint ahogyan a Dunántúl, az Alföld és a Tiszántúl emlékeit is elhanyagolta — és inkább a gyorsan mutatós eredményeket szolgáltató Felvidék és Erdély emlékei felé fordult érdeklődése. A közel jövőben felfektetendő hivatalos műemléki jegyzék (topográfia) összeállítása során azonban — reméljük — a Délvidék valamennyi műemlékét is pontosan fel fogják dolgozni. Ha pedig nyugodtabb időkben majd a rendszeres ásatások is megindulnak, különösen Bácska zsíros-fekete földje fog a tudósoknak sok meglepetéssel és

Ferenczy István

festő

lásd

Thieme-Becker

XI. 399-400 l.

(Lyka)

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Ferenczy István
kobrák

wód
i

Takács Mariánna

Hogyan látta gr.
Széchenyi István
Olaszországot
Bp. 1940. 47. l.

Ferencz Károly

Szépművészeti Múzeum
Évk. VII. 189. l.

Ferenczy István
szobrász

irod

Szentkláray Jenő: Debreceni Bárány Ágoston élete és munkái. Bpest, 1914. 50. l.

Doszkár János és Ferenc

Háztatarozási, építési és átalakitási
vállalata

Budapest.

Iroda:
IV. Veres Pálné-u. 40.
Telefon 117-04

Telep:
IX. Márton-u. 3/B.
Telefon József 8-53.

Sz – Sz 479–491. t.

JNAI SZOBRÁSZ, XIV. század
ereklyetartó, női fej
mag. 35 cm.
nor prímás vásárolta külföldön.
Simor János bíbornok... Egyházművészeti Lap, VI., 1885., 351. l. — Radisich: A Simor-Múzeum. Művészi Ipar, II., 1887., 222. l. — Gerevich PA, 259. l.

JNAI SZOBRÁSZ, XIV. század
ereklyetartó, női fej
mag. 45 cm.
ölni Schnütgen-gyüjteményből 1884-ben vásá-a Simor prímás.
Keresztény Múzeum Esztergomban. Egyházművészeti Lap, V., 1884., 363. l. — Radisich Jenő: A Simor-Múzeum. Művészi Ipar, II., 1887. 222. l. — Gerevich PA, 259. l.

JNAI SZOBRÁSZ, XIV. század
reklyetartó, szakállas férfi
mag. 47 cm.
ölni Schnütgen-gyüjteményből 1884-ben rolta Simor prímás.
Keresztény Múzeum Esztergomban. Egyházművészeti Lap, V., 1884., 363. l. — Radisich: A Simor-Múzeum. Művészi Ipar, II., 1887., 222. l.

Magyarország művészeti topográfiája

Ferenczy István

Szobrász

Szendrei, Miskolc

vars tört. V.K.

379, 387. l.

388 l.

Entrata delle colonne fasciste da Porta del Popolo
(29 ottobre 1922).

il suo largo sorriso, la sua parola metallica, il suo stile semplificatore, come avviene a tutti i grandi condottieri, gli attrassero intorno seguaci entusiasti e devoti. Il Paese si sentiva fiducioso poiché il timone era affidato alle sue mani ferme. Perfino certi atteggiamenti esteriori del Fascismo esercitavano il loro influsso mistico sugli animi; il saluto romano pareva il suggello di un giuramento, col braccio proteso come per affermazione di una volontà; l'inno di *Giovinezza* faceva tremare i cuori, come quelli di *Mameli* e di *Garibaldi*. Dopo tanta oscurità, la Nazione aveva bisogno di ritrovare la sua fede, di

Ferenczy István

Szemző P.:

Képzőművészetünk és a Pesti Hírlap. 1841–1849.

M. Művészettörténeti Munkaközösség Évk. 1951.

B. 1952. 130, 136, 144, 145, 147.

Ferenczy István

Hobrász

1792 – 1856

irod

Toman 128. l.

Toman P.: Nový slovník československých výtvarných umělců. Praha, 1936. 128. l. –

ARTI

ione: CASA EDITRICE FELICE L

enti postali

segnare al destinatario
di rimandarlo imme-
one
ONNIER - FIRENZE
o, 33

Ferenczy István

~~nobrán~~

ivad

Tonellipestbud

96. l. 97. l.

Tonelli S.: Nagyapánk Pest-Budája. Bp. 1944. 96, 97. l.

HUNGÁRIA Rt.

MEGHÍVÓ

A

FRANCIA ÉPÍTÉSZETI KIÁLLÍTÁS

MEGNYITÁSÁRA

A NEMZETI SZALONBAN

1947 SZEPTEMBER 6-ÁN DÉLUTÁN 17 ÓRAKOR

MAGYAR MŰVÉSZETI TANÁCS

Ferenczy István

szobrász

Lvód

2

Tóth László: Magyarok

Rómában a XIX.

században – Pécs, 1940.

5. l.

Ferenczy Iván

Vámos F.: Feszl Frigyes és Kora. MM. 1925. 344, 346. l.

Ferenczy Iván
Magyar Alkotmány 1926
257-2, 257-sz, 547

t nézve. Haja s szemöldöke öszbevegyült, sze
ősz. Jobb kezében, melynek mutató s kis
el pirosselyem behuzású támlásszékének kar-
pitót s baljában, melynek középső uján gyűrű
ecsetet tart. Ingének gallérja lehajtott, sötét-
szurva, mellénye fehér, kettős elejű kabátja
obb lábát a bal térden átvetette. Balra az ala-
kéket, kést s különféle ecseteket látunk. A hát
nik szemünkbe. Balra: „Fr. Lieder ipsae fecit

méretei 100:77.
1851 január 6-án: Lieder Frigyes.

si. ~~at~~ leiratt alapján (96/96) 1896.
llitásnak engedtetett át, honnan
(54/97)

Ferenczy István

nobrán

wód

z

Vámos Hagyományok

143. l. 147. l.

191. l. 192. l.

(Vámos F.: Hagyomá-
nyok a máglyán.
Bp. 1940. 143, 147,
191, 192. l. —

Siklós.

A középtérbeli hegy tete
megerősitett vár, mig tövében
közül mecsetek válnak ki, az
batyut vivő férfi élénkiti. Fe

SIKLOS

Rm., mér. a vk.

140-9

Ferenczy István

Csokonai-stobra repr.

Varga Zsigmond dr: A debreceni ref. főiskola nagykönyvtára írásban és képben. Debrecen 1934.

7. l.

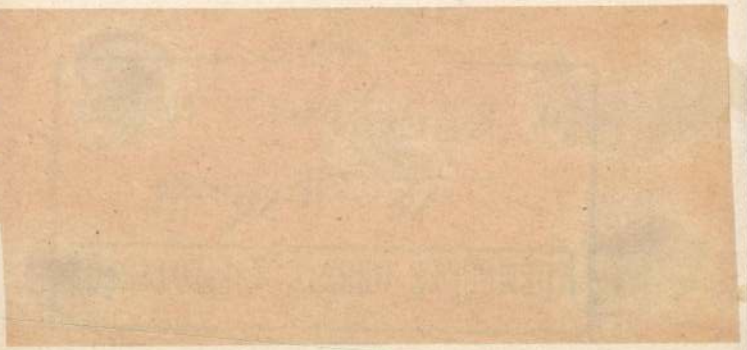

193 szám
1915 évi

A müemlékek

tekintetes orsz

A visegrádi vár
bantartására a göd
1915 évre felvett 60 ko
sáról szóló és 3 drb.

Ferenczy István
nobrán

cród
2

Vargha Balázs:
Uj magyar nobránat.
Bp. 1948. 5,6.l.
1,2.t.

ellenében ne méltóztassék a 4000 koronát
hanem mikor lehetséges lesz 2500 K.-t Er-
lenül beküldetni.
tem nyilvánitásával maradok
k

legalázatosabb szolgája

Mócsenovszky

Ferenczy István

nobrán

cvd

Vas. Ujs. 1917, 220, 221. l. (Ferenczy István bronzgyűjteményének kiállítása; képekkel.)

Temesvármegye X. 153.

Ferenczy István

szobrász

Szód

Balás Reformkor

2. l.

D

Római magánélet (Művelődéstörténet.)

V. 240 – 247.

Ferenczy István

Bécs, Roma, Magyarország
1792–1856.

wód
z
Hu Pr magyárem. 97–98. l.

...yi vár II. 197.

Ferenczy István

Kulcsár-sirenlék
a belvárosi templomban-

mód

Haeufler 1854

I. 303. l.

A munkálatok
tása szerint, a
fogom a Nagyt
befejezni.
Kiváló te

Gömörnádas 1907.

Ferenczy István

Szent István mártír
szobra az esztergomi
bazilikában

Haenfler 1854

III. 56. 1.

delnök Úr!

11-én Méltóságod kegyes volt
szágos Bizokságánál irnoki minő-

kintébb és leghálásabb köszönete-
ényeimnek másként való alaku-
bár – kénytelen vagyok kérni,

Ferenczy István

Kulcsár szemlék.

Lbp. 193 l.

Kisfaludy-szobor a
muzeumkertben.
Mátyás szobra,
melyet az Erzsébetkerre
szantak.

0

Erdély V. 14.

Ferencz István

l.

Liber Baptismorum

160. l.

Ferenczy István

Bpest. Kosfaludy K.
Múzeum-kert

Liber Bpest sokrai

160.

Ferenczy Istvan

szobrai

Liber Bpest szobrai

120. l.

NÁDOSY TESTVÉREK UTÓDA

STORER VIKTOR

BUDAPEST, IV., VÁCI-UTCA 34. SZÁM (KLOTILD-PAL

Alapittatott: 1824. M. kir. postatakarékpénztári csekkszámla 24582. Telefon: Aut. 86-2-62.

Nagyságos

Dr. Szentiványi Gyula urnak

Szóndi u 98

Bpt

~~Horthy Miklós út~~ 104

Ferenczy István

l.

Lepold-Honor Esztergom

65. l.

---

l.

Lepold Lippay Esztergom

24. l.

red

Doszkár János és Ferenc

Háztatarozási, építési és átalakitási

vállalata

Budapest.

Iroda:
IV. Veres Pálné-u. 40.
Telefon 117-04

Telep:
IX. Márton-u. 3/B.
Telefon József 8-53.

Ferenczy István

Csudáky B.:
(Thorwaldsen.
VU. 1902. 144–
146. l. (Képekkel.) –

Ferenczy Istvan

Nobrán

l.

Lyka = Magyar
mesterek. 161. l.

tól lett volna megmentve.

Nagybátyja sorai egészen új embert alkottak belőle. Másként látta a multat, más szinben tündöklött előtte a jövő és Kelemenné bámulva látta arczán, [illegible]őn egy idő mulva hozzá, belépett, a ragyogó örömet. Ő talán mást várt s kellemetlenül csalódott. Azt hitte, az átadott levélben oly dolgok vannak, mik visszariasztják Waldaut a nősüléstől, de ellenkezőleg történt s e naptól fogva keveset volt alkalmuk látni neki és Magdának, Waldaut, mert az legtöbb idejét menyasszonyánál töltötte.

De nemcsak ő volt leverve e váratlan fordulat miatt, hanem a Szerémy bárók, sőt még Lászi Pepi is, ki látta, hogy fondorkodása mit sem használt.

A budapesti társaság sokáig találgatta, ki az, ki a gazdag örökösnőt, Ehrwald Hannát oltárhoz vezeti, kinek annyi előkelő udvarlója és kérője volt, de sokáig nem tudták, ki az a Waldau Wilgenstein gróf. Szerémyék végleg letüntek a társadalom egéről s más nem tudott felvilágositást adni róla. Kelemenék bőven el voltak látta Waldau kegyeiből s hallgatták. Mit s beszélhettek volna róla, ki oly nagylelkűen bánt velök és hogy ki az a Waldau, csak a holicsi erdő fái, virányos park, a füstölgő gyárak és viruló gazdaság mondhatta volna meg

először boldogságomat...

A leányka meglepetve tekintett szemébe, ily ragyogó tekintettel még sohasem látta.

— Vőlegény vagyok — folytatta áradozva az ifjú, gyorsan ejtette ki szavait, talán hogy mielőbb átessék rajta.

— Vőlegény, te? — kiáltott föl bámulva Magda, de semmi változás sem látszott rajta s Waldaunak nagy kő esett le szivéről.

— Eljegyeztem Ehrwald Hannát s nagyonnagyon boldog vagyok.

— Annak örülök — mondta egy száraz, hideg hang s Kelemenné lépett a szobába, ki hallotta az utolsó szavakat. — Tehát megváltoztattad életcélodat?

— Nem, tiszteletes asszony. Ezentúl is dolgozni fogok, de könnyű szivvel, csapongó reménynyel — viszonozta kissé megzavarodva Waldau. — De fáj ez a hideg, megrovó hang, melyet örömhiremre felel. Azt hiszem, ezt nem érdemlem meg.

— Ki kell mondanom, hogy nem helyeslem ezt a házasságot.

— Mi kifogása ellene?

— Az olyan nagyúri hölgy nem szokott jó feleség lenni..., Én neked mást kivántam volna.

Ferenczy István

MAGYAR MŰVÉSZET

1925. ~~130, 132, 344, 501-4, 506~~

1926. ~~251-2, 254-5, 542~~

1927. ~~660~~.

1928. ~~278, 416, 644, 645~~

1930. ~~231, 298, 591-97~~

~~612~~

1931. ~~63, 180, 314, 320, 470,~~

~~472, 535~~.

1932. ~~11~~.

1929. ~~23, 25, 27, 33, 171, 178~~

1933. ~~93~~.

1934. ~~141. l~~

Nagyvárad.

Az előtért elfoglaló vá
hoz czölöpökön nyugvó hid vez
figyelmünket, a háttérben ped

Gros-wa

Km., mér. a rl.

Ferenczy István

szobrász

vod

Mátrnemzmúzkosz

36, 37. l.

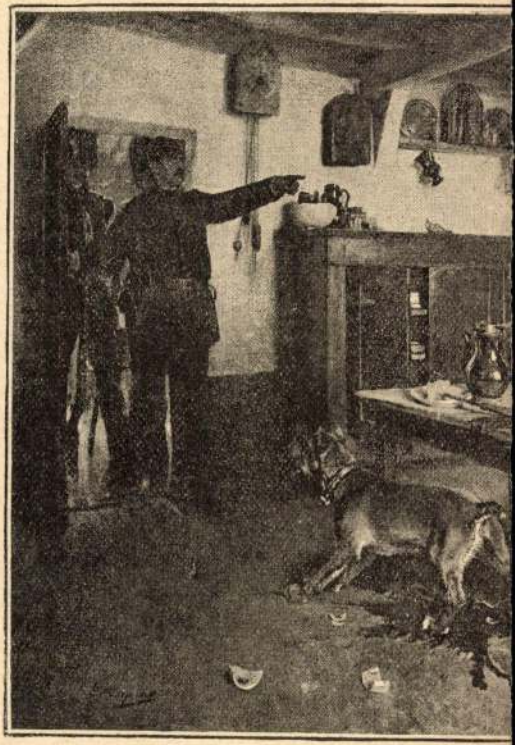

CARPENTIER EVA

Ferenczy István

ISMERETLEN FESTŐ

95. Ferenczy István szobrászművész (1792—1856) képmása, 1834. Vízfestmény.

Ernst Lajos tulaj.

Magyar Nemzeti Múzeum.

170. Tiepolo iskolája, valószínüleg Piazetta: krisztus levétele a keresztről. olajfestmény.

Ferenczy István

nobász

l.

Weiss Anna

Izsó Miklós ikte és
művészete. Bp.
1939. ~~9, 10, 11. l.~~
~~12, 13. l. 14. l. 15. l.~~
8–15. l.

Csákány, r. k.

55

Ferenczy István

Ired

~~Wag Dej~~
~~211. l.~~

Wagner V.: Dejiny výtvarného umenia na Slovensku. Trnava, 1930
211. l.

Ferenczy István
szobrász

l.

~~Szabad Művészet~~
~~1949. 2 - 3. sz.~~
~~121. l.~~

Vitéz M.: Versbe-
faragott m. szobrok.
SzM. 1949. 120, 121. l.

küldeni.

Budapest, 1911.

Ferenczy István

irod.

Vészi Margit:

Bode titkos tanácsos a Ferenczy-hagyaték bronzairól.

Művészet. 1914.

123, 124. l.

167. kép. *Magyar szobrász 1480*

Ferenczy István

Felsőbüki Nagy Pál
mellszobra

Repr.

Vértesy Jenő

Kolnay Ferenc.
Magy. Tört. Elektr.
Bp. 1906. 155. l.

1980. KANAPÉ, NÉGY SZÉK, EGY OV
ein ovaler Tisch, Nussholz. Um 18

1981. HARMONIUM, diófa, neobarok. Jel
barock. Wien.

1982. KANAPÉ, diófa, faragott diszitéss
Schnitzerei und Rohrgeflecht. XVII

1983. NÉGYSZÖGÜ ASZTAL, diófa, hajl
Tisch, Nussholz, mit intarsierter Pla

1984. ALACSONY SZEKRÉNY, felnyitha
— Niedriger Schrank mit aufklapp
XVIII. Jh.

1985. ASZTAL, szétnyitható lappal, maha
mit Blumenintarsia. Holländisch.

1986. ASZTAL, diófa, négy hajlott lábon,
sierter Platte. XVIII. Jh.

1987. LÁBAS ÓRA, tölgyfa, rokokófarag
Rokokoschnitzerei. Ungarisch, XVI

1988. LÁBAS ÓRA, diófa, tetején Kron
Meister in Neusohl. Magyar, XVIII
XVIII. Jh.

ZÉK, zöld aranyfestésü fa, sávos selyemkárpitozássa'.
nd zwei Armstühle, grün, gold bemalt, mit gestreifter

SSZÉK, sávos damaszt kárpitozással. XIX. sz. —
ussholz, und Damast. XIX. Jh.

yozott fa, kétajtós. Louis XVI. stilusban. — Vitrine,
Stil Louis XVI.

ozott, rokokódiszü fakeretben. — Grosser Wandspiegel

része tükrös ajtóval. Német, barokstilus. — Damen-
e. Deutsch, Barockstil.

ófa, kretonkárpitozással. Bidermeyer. — Kanapee und
r.

bőr kárpitozással. XIX. sz. — Kanapee, zwei Arm-

Grosser Spiegel, in Stoffrahmen.

d aranyozással. Olasz ‚rokokó. — Breites Bett. Italie-

Ferenczy István

Ybl E.: Gróf Károlyi
Istvánné fóti sír-
emléke. Szépmű-
vészeti Múzeum
Évk. IX. Bp. 1940
155–165. l.

Szent Lukács evangelista (1787. nép)

Fa, mag. 118 cm.
A győrmegyei Vitnyéd templomából, 1941 vétel

Pieta

Fa, mag. 78 cm. ugyanonnan

MAGYAR SZOBRÁSZ, XVII. század vé

Kálvária három szent nővel

Fa, mag. 92 cm.
Az Erdődyek vasmegyei kastélyából.

BAUMGARTNER BERNÁT (magyar szob
működött a XVIII. sz. első felében)

Nepomuki Szent János

Szent püspök

Fa, 159, illetve 158 cm. Készültek: 1738.
Az esztergomi vízivárosi plébániatemplon
1937-es szerzemény.

OSZTRÁK SZOBRÁSZ, XVIII. század

A Szentlélek eljövetele

Márványdombormű, 51 × 38 cm.
A Keresztély Agosttól épített esztergom-
városi templomból.

OSZTRÁK SZOBRÁSZ, XVIII. század

Madonnaszobrocskák, 3 drb., *a Máriacelli Mad*
másolatai

Fa, mag. 15·5, 26 és 27 cm.

Ferenczy István

Ybl E. Izró M.
MM. 1931. 470. l.
472. l.

ni Schnütgen gyüjteményből Simor prímás
ásárolta 1884. — Keresztény Múzeum
sztergomban. Egyházművészeti Lap, V.,
884., 363. l.

YAR SZOBRÁSZ 1500 körül
János-tál (173. kép)
m. 32 cm.
mszentbenedeki községi plébánia templom-

ivald: Csúcsíveskori szárnyasoltárok Bars
Túróc vármegyében. A M. Mérnök- és
pítész-Egylet Közl., XLV., 1911., 539—
0. l. (Képe 538. l.) — Divald: Magyar-
ország csúcsíveskori szárnyasoltárai. II. füzet.
o. 1911., 40. l. (Képe 39. l.) — Haiczl
álmán: A garamszentbenedeki apátság
rténete. Bp. 1913., 144. l. (Képe mellék-
ten.) — Gerevich PA, 218. l.

YAR SZOBRÁSZ 1500 körül
Anna harmadmagával
m fa, 40 cm.
olyi gyüjteményből.
erevich PA, 218. l. (Képe 218. l.) — Őszi
állítás, 1930., Ipolyi 12. szám. — Gerevich
GY, 89. l. — A Műgyüjtő, V., 1931.,
l. (Kép.)

ET SZOBRÁSZ 1500 körül
püspök könyvvel

Ferenczy István

Kazinczy mellszobra

repr.

Vértesy Jenő

Kölcsey Ferenc

Magy. Tört. Élete.

Bp. 1906. 9. l.

képpel

Csokonai mellszobra

n. o. 19. l. képpel

Kulcsár István síremlése

repr. n. o. 38. l. ütam

Kölcsey Ferenc szobra

Repr. n. o. 32. l. ütam

Ferenczy István

szobrász

szód

z

Velics 1894

62. l.

Velics L.: Az egy-
házi művészetek
tanulmányozásáról.
Bp. 1894.

44

Ferenczy István

Nobrász

l.

Bierbéptört

247. l.

Ø

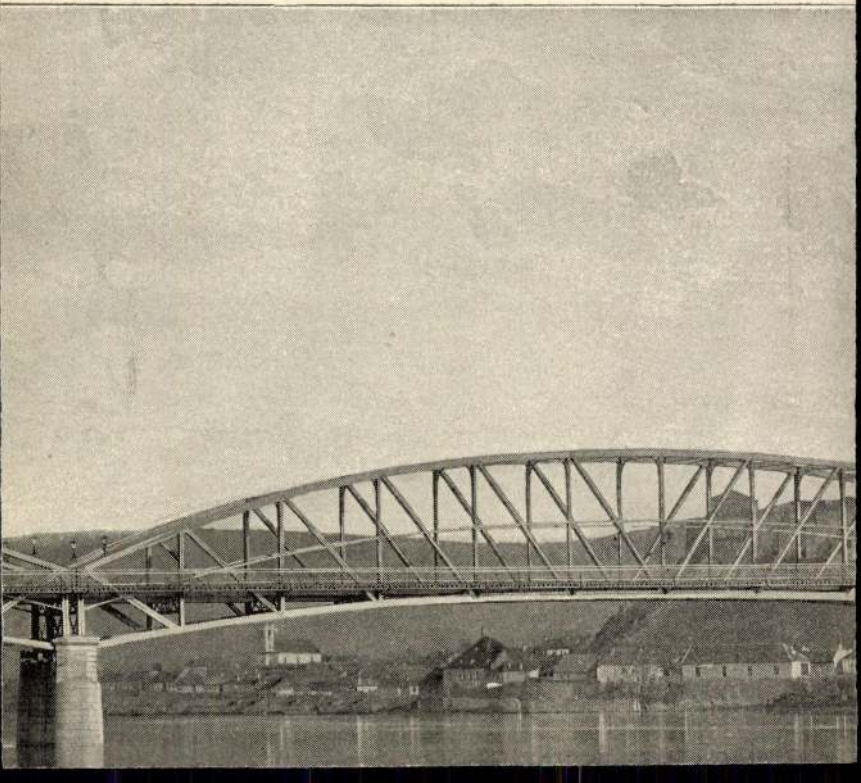

Ferenczy István

** *(Kisfaludy Károly szobra,)* Ferenczi által készitve, a muzeumban már készen áll. Fölállitása 3000 ftba kerülne, de a Kisfaludy-társaság e czélra még csak 1000 fttal rendelkezik. Terv szerint szürke márványból készült lépcsőzeten egy tört oszlop fog állani, s erre lesz helyezve a fehér márványból készült mellszobor, melyre a kesergő magyar muzsa borul.

Vas. Úp. 1863.
159. l.

CSOKONAI SZOBRA FERENCZY ISTVÁNTÓL A DEBRECZENI KOLLEGIUMBAN.

De tűzlelke, bontva szárnyat,
Lebirta a vashalált,
Nekivágott a magasnak,
Hol az örök fény dereng!
. . . Derüsebb lett a mennyég is,
Mikor fényes kapuinál
Csokonai Vitéz Mihály
Víg szelleme megjelent!

Lampérth Géza.

CSOKONAI.

Tarka vidámságok, vidám deákságok
Felkent fejedelme, koszorús Vitéz!
Ki borra, ki tánczra s komoly vitaszóra,
Ha úgy üt az óra: szer, mindenre kész,
Debreczeni szemben garabonczás lélek,
Árva kataŋg módján országot futó!
Nimfák és najádok, bujkáló driádok
Kenyeres pajtása, felhőtaposó!

Tízszer tíz esztendő jött, ment; s a jövendő
Mégis mérhetetlen rád nézve: Vitéz!
Kis költők, nagy költők, öreg emberöltők
Hosszú sora támad, hosszú sora vész.
Hervadunk, újulunk, sápadunk, pirúlunk,
Te az vagy örökké még, a ki valál!
Születünk, sirt ásunk, késik támadásunk,
S veled újjat húzni nem mer a halál.

Ferenczy István

FERENCZY ISTVÁN ÖNARCZKÉPE.

LONOF.

nulásának tekinthető-e, hogy vadak és pogányoklakta vidékek ekép czivilizált, keresztény államokká alakittattak át?

Ferenczy István

zsobrai

Vas. Ujs. 1916. 423. C.
(Leonardo da Vinci
bronzlovasa a Szép-
mivészeti Muzeumban;
kepekkel.)

Fenti Anlajdonából
került a muzeumba

La S. V. è invitata a partecipare

all'ASSEMBLEA GENERALE

della

SOCIETÀ ITALO-UNGHERESE

MATTIA CORVINO

che avrà luogo il 24 giugno p. v. alle ore 18
nella sala d'onore del Museo di Arte Decorativa
(IX., Üllői-út 33—35)

Il presidente
Tiberio Gerevich

Ferenczy István

lásd

Magyarművészképsor

23, 95, 7.

8

H) *1848—49-es események.*

„Az első magyar országgyűlés megnyitása a képviselők házában Pesten 1848 ik év július 5-én. Tervezte *Borsos József*, kőre rajzolta *Pettekoffer Károly*“ (Auguszt Pettenkoffen). ~~I. Lexikon, Borsos József sub~~

„*Stancsics Mihály kiszabadítási diadalmenete* (március 15. 1848.)“. A Pesti Divatlaphoz kiadja Vahot Imre. Nyomt. *Walzel A. F.* Pesten. — Főv. Múz. 1272/3.

A pesti fiatalság szétveretése a császári lovaskatonák által 1848. *május 10 én*, a[illegible]kor Budavár parancsnokának, Lederer [illegible] akart adni. Aláírása: „Die

II B

+ Ø

— Lt.

Ferenczy István

nobrais

Irod

Oroszlánmagyrzobr

4, 5, 6, 7,

Ferenczy István

szobrász

cród

Keleti 1893

461. l.

Keleti G.: Festészet és szobrászat. Az Osztrák-M. Monarchia irásban és képben. Mország. III. K. Bp. 1893. 461. l.

MŰEMLÉKEK
ORSZÁGOS BIZOTTSÁGA

Ferenczy István

Keleti G. Képzőmüvészeti szemle. Bpesti Szemle, 1873. I. k. 211. l.

Ferenczy István

Kisfaludy Károly szobra fentitől a Muzeum kertben.

Repr.

Kéky Sajós: A szárcsés Kisfaludy-Társaság [1836–1936] Bp. 1936. 25. l.

A szobrról a szöveghen n.o. 28, 29. l. 30. l.

Mászlágny II., 343. szám. (Gentile da Fabriano.)

LORENZETTI, AMBROGIO (sienai festő, † 1348)

Mózes (85. kép)

Dániel próféta (86. kép)

Csúcsos felső záródással, fa, tempera, egyenkint 50·5×21·5 cm.

A kölni Ramboux- és az Ipolyi-gyűjteményből. Ramboux 71—72. szám. (Maestro Mino). Ipolyi Arnold képgyűjteménye. Új Magyar Sion, II., 1871., 369. l. (Maestro Mino.) — Ipolyi Biharvármegye, 40. és 43. szám. — Lepold—Homor 97. l. — Gerevich PA, 223—224. l. (Lorenzetti köre.) — Décsei: Könyvismertetés. MM, V., 1929., 172. l. — Őszi kiállítás, 1930., Ipolyi 63. szám. — Gerevich: IPGY, 95. l. — Péter, Andrea: „Ugolino Lorenzetto" e il Maestro di Ovile. Rivista d'Arte, Serie II. Anno III. Firenze, 1931., 44. lap (képeik 39. és 41. l.) (Maestro di Ovile.) — Berti Toesca 944. l. (Mózes képe 942. l.) (Ugolino da Siena.) — Delogu 184. l. (Ugolino da Siena.) — Lepold—Lippay, 55. l.

LUCA DI TOMÉ (sienai festő, † 1389 után)

Madonna Jézussal (87. kép)

Fa, tempera, 55×37·5 cm.

A kép körülvágott.

Restaurálta Endrődi Sebestyén 1920., Váli László 1925.

Ferenczy István
nobrán

l.

Kazinczy lev

XXII. k. 572. l.

427, 428, 429,

Ferenczy István
zobrazi

l.

Kazinczy lev
XXI. 56, 402,
411, 442, 574,
661, 713, 719-l.

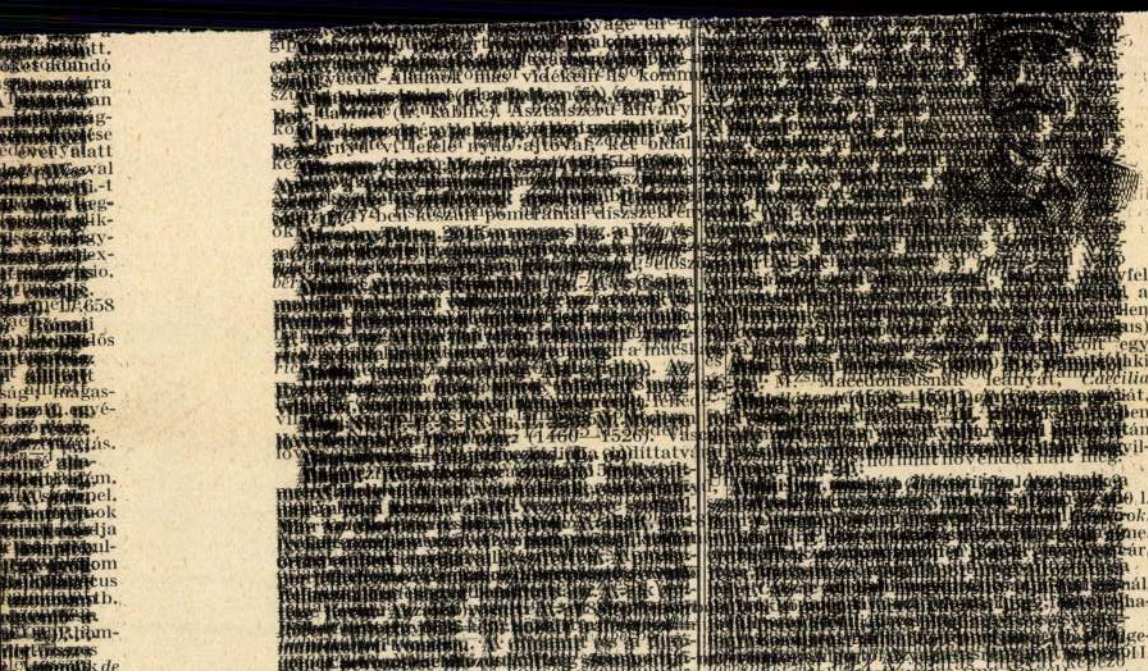

Ferenczy István

nobrán

l.

Kazinczy lev

306, 398, 418, 419, 428)

XX (421, 424, 500

503, 508, 529, 612

~~306~~

~~398~~ ~~500, 508~~ l.

est

KRT. 37.

5—532.

Ferenczy István

Sobrán

1. Kazinczy lev

XIX. 4 145, 223,
229, 230, 232, 258, 275
283, 284, 324, 611. 612
319, 347 599.

615. 1

kodik, hogy nyomdászaink képesek saját szakmájukat irodalmilag is művelni, a mi igazán becsületükre válik és legnagyobb elismerésre méltó. Vajha azok, kik a művészi ipar más ágait űzik gyakorlatilag szintén birnának az irodalmi készültség ily fokával és vajha azokban, kiknek hivatása a művészi ipar fejlődését előmozdítani szintén volna annyi buzgalom, a mennyiről a nyomdászok évkönyve tesz tanúságot.

*

A müncheni iparművészeti iskolának a múlt 1888/89-iki tanévben 250 férfi és 79 nő tanítványa volt. A nürnbergi iparművészeti iskolának szintén a múlt tanévben 64 rendes tanítványa, 77 vendég látogatója és 97 esti tanítványa volt. A berlini iparművészeti múzeum tanintézetét 112 rendes tanítvány, 334 vendég és 109 nő látogatta.

*

Berlinben a meglevő múzeumokhoz még három újabb múzeumot készülnek építeni és pedig egyet a pergamoni dombormű-

Ferenczy István

Kolozsvár

l.

Kazinczy Lev

~~XVIII~~. 234, 235, 238,
243, 248, 252,
256, 258, 267,
341, 377, 399,
521, 522. l.

séges. A drágakövekkel talán nagyon
hosszadalmasan foglalkozik, a mennyibe
hozzájok fűződő babonák ismertetésére
kitér. Egészben véve úgy véltük, hog

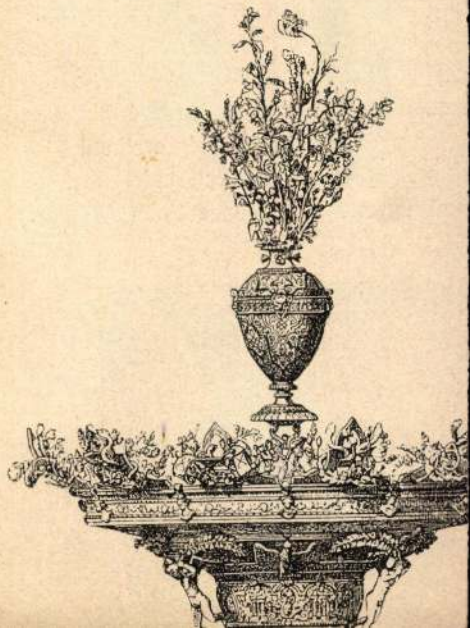

Ferenczy Istvan

wód

Kazinczy Ferenc levelezése. XVII. Bpest, 1907. 395, 614 l.

Pagys.

Dr. Szentiványi Gyula
úr és b. családja

Budapest.

Ferenczy István

szobrász

erőd

i

Kazinczy utak

34, 35, 36. l.

37. l.

66. l.

Kazinczy F.: Mországi utak. Olcsó Könyvtár. 114–115. sz. Bp. 1878.

li költségek
natkozólag.

szombat
~~szerdán~~ estig
ségek minden hét XXXXXXXXXX körülnel

rlapokon.A részletesen feltüntetett

alkalmával az elszámolás hátlapján

a következő tételekből áll:

ak:a répaátvevők napidijai,vala-
yi viszonyok szerint esetleg en-
t étkezési pótlék.

nak:a répaszedők napszámai.
éljelőr
nak:a mérlegszolga,esetleges
s felügyelők,vagy más cimen al-
munkások napszámai.
gok
znak a fütési és világitási költ-
amint esetleg engedélyezett anya-
számok,stb.költségei.

znak:esetleges berakási és áthá-
tségek
gek

Ferenczy István

wód

Kazinczy Ferenc

levelezése Kisfaludy

Károlylyal és ennek

körével. Pest 1859.

83, 90, 127, 155, 158. l.

Ferenczy István

szobrász

irod

Kazinczy Ferenc:

Könyvbirálás. ~~Fe~~ Igaz Sámuel: Hébe. Zsebkönyv 1825.

Felső-Magyar Országi Minerva. 1825. 43, 47. l.

Ferenczy István

Kazinczy Ferenc

Töredék egy utazó levelébül. Kedveskedő. 1824. aug. 3.
(F. Csokonai-ról.)

176. kép. *Magyar szobrás.*

MAGYAR SZOBRÁSZ, XVIII. század

Szent nő

Fa, mag. 47·5 cm.

Az 1905-ös múzeumi tűzvész alkalmából megégett.

Restaurálta Nikássy Lajos, 1933.

Ferenczy István

Szobrai

Ürmenyi József szobra a vaáli rk. templomban

Károly János

Fejér vármegye lösteinete. V. k. Bécsfejérvár 1904.

440-l.

Vinis Ferenc. Vaáli emlékek. Magyar Sion. I. 673-l

Ferenczy István
szobrász

cred

Kapnüvészönéletr

33. l.

Kapossy J.: XIX. századi
m. művészek önéletrajzá-
nak kérdéséhez.
M. Muzeum. 1946. 33. l.

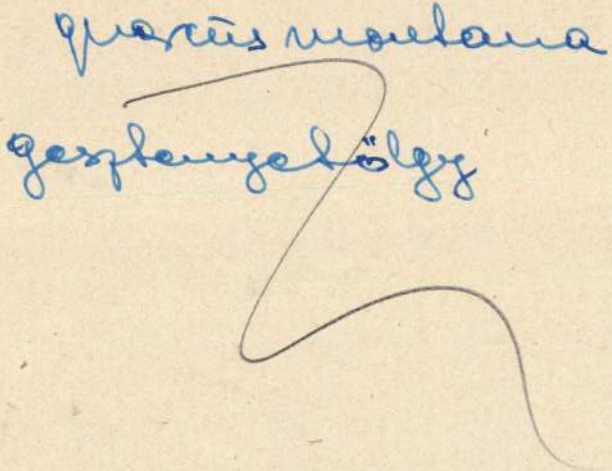

Ferenczy István

szobrász

wód

Kampis újabbra szobr

496, 498) ~~499, 500~~,

(501. l.

képekkel

(Kampis A.: Az újabb m. szobrászat. A szépművészetek könyvt. Bp. 1940.

T.

„Europa"

Film, könyv és lapterjesztő

vállalat.

Budapest

[illegible]

Ferenczy István

irod szobrász

Kabdebo Gyula:

A szobrászat története

Bp. 1909. 165. l.

— négytornyos elmélete 37, 40
— székesfehérvári ásatásai 39, 48, 49, 64, 76
HERBOLD orbovói ács 73
HERMANN türingiai őrgróf 231
HILDUINUS, Bonipertus pécsi püspök udvari papja 61
HLATKY MÁRIA 361. jegyz.
HORVÁTH KONSTANTIN tulajdonában lévő ereklyetartó mellkereszt 201
HUGÓ clunyi apát 60
HUNT-PÁZMÁN-nemzetség 63, 126
— Kázmér fiai 22
HUNYADI János 73
HUSZTI DÉNES történész 346. jegyz.

ILONA királyné, II. Béla neje 335. jegyz.
IMRE magyar király 22, 58, 61, 74, 75, 76, 82, 89, 102, 221

JAKAB gyulafe
JAKAB magyar
JAKAB pécsi fe
JÁKI MESTER
festő 222—2
JÁKI II. meste
JÁKI SZENT
MESTER, l.
JÁNOS kőfarag
lafehérváron,
73, 132, 119.
JÁNOS, XIX,
hája 23, 248
JÁNOS ZSIGM
lem sírja 74
JÉZUS SZÜLET
pécsi szobrás
CLXXI2—CI
— segédje CLX
JÓB esztergomi
57, 58
JOHANNES L
János kőfar
JULIÁN barát

KÁLMÁN magy
75, 108, 246

Ferenczy István

szobrász

1.

Jedlicska II.

172. l.

(Jedlicska P.: Kiskár-
páti emlékek. II. k. Eger,
1891. 172. l. —

Ferenczy István

irod Huszár – Procopius

HuPrmagyárem

XVI. tábla

ben a történelmi órákban. Fegyvertársam a le-
klós, aki félországot hódított meg a nemzeti nép-
vertársam minden jóérzésű ember, aki rendet,
és kalandmentes külpolitikát akar.
hez, jóakaróimhoz. Szeretettel hívom őket, csat-
Én becsületes iparkodással szolgáltam minden
jáért, küzdöttem a panamák ellen és segítettem
n tehát a főváros közönségétől, hogy segítsen

e és bizalom fűz hozzám: **ne írjon alá senki-
nem jönnek olyan ajánlási ívvel, melyen
repel.**
sorsdöntő választások előestéjén

Payr Hugó.

Ferenczy István

1792 – 1856

lásd Huszár – Procopius

~~Hu Prmagyerém~~

47. l. 49. l.

97 – 98. l.

Életrajz, Kamus

mű.

Ferenczy István

Kobrais

23

l.

Horváth Árvíz

383. l.

Horváth H.: Az árvíz a művészetben.
Némethy K.: A pest-budai árvíz 1838-ban. Bp. 1938.
383. l.

Ferenczy István
szobrai

l. Hor Bp
58.92.l.
149.t.

Horváth H.: Pest
művészeti emlékei.
Bp. 1938.

Ferenczy István

irod

Horváth Henrik: Magyar művészek a klasszicizmus és romanticizmus Rómájában. Napkelet. 1924. 8. sz. 284, 285. l.

Gliptotheca a milanói Brera
éremgyűjteményében VI. 216

Latalmas Baltazár Dezsőt, akkor püspöki szolgálat méltóságára emeli őt az egyházkerület s itt sem akart más lenni, mint ami volt vala eddig, hű és jó, alázatos és munkás szolgája az Istennek : ez a Makláry Károly lelkipásztori életének mennyei meglátása !

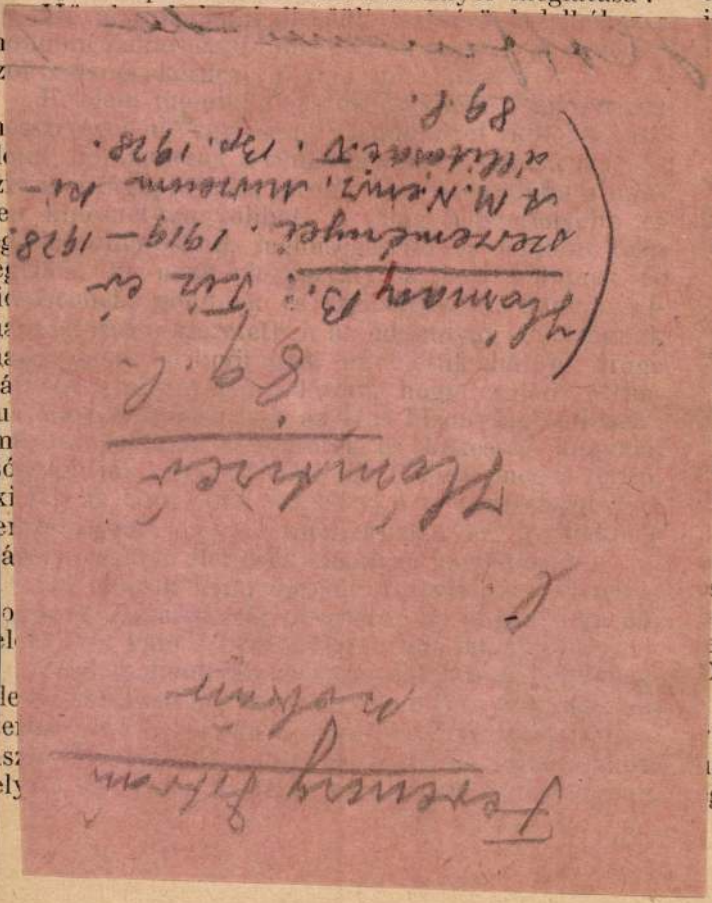

életre di

Néz
Méliuszh
zárok fé
a Krisztu
ezekke
Iozsánna
Ialleluja

Ez a

Az e
jegyző
yűlés hi
negüresed

Isten
lázattal
oly, a tis
lete 63.
árnapi s
-én délu
lhanyatl
ének.

Az a
yájunk s
sapásként
ehegedt s
bb mint
Dr. Baltaz

Maklá
olt Dr. B
gy tekint
gyetlen m

lőterjeszz
ntézte az

k !

kiáltunk
endkívüli
egyelettel
nk emlé-
koronázta
Iéltóságos
vel ezelőtt
iktatunk
dalmunk-
ott neki a
mily rövid
magunké-

Közülünk
ra tesszük
rás szavá-
el. Áldott

ában van
ánytalanul
sszonyunk
a keresztt-
. Mi pedig
zteletű és
é és gyer-
és minden

tört szívvel adom tudtára a tiszántúli reformátu
egyházkerületi közgyűlés mélyen tisztelt alkotó tag
jainak, hogy kénytelen vagyok engedelmeskedni a
anyaszentegyház Ura ama szent akaratának, amelye
a folyó hó 14-én tartott esperesi és gondnoki érte
kezlet egyhangú határozatában nyolcnapi tusakodá
után végül is lehetetlen volt fel nem ismernem.

Engedelmeskedem, mert nem akarom elkövetn
a Jónás próféta bűnét, aki el akart szaladni az ő
küldő Úr elől. „Rettenetes dolog az élő Isten kezéb
esni" (Zsidók 10 : 31).

Engedelmeskedem az én Uram a Jézus Krisztu
kezébe fogózva, Aki midőn nemcsak másokért, hane
én érettem is készült a golgothai engesztelő áldozatr
így imádkozott és engem is így tanított imádkozni
„Atyám, ha lehetséges, múljék el tőlem e pohár
mindazáltal ne úgy legyen, amint én akarom, hane
amint Te... Atyám, ha el nem múlhatik tőlem
pohár, hogy ki ne igyam, legyen meg a Te akar
tod" (Máté 26 : 39, 42).

És engedelmeskedem a Jézus Krisztus hű szo
gájának és jó vitézének, Kálvin Jánosnak szavaiva
„Szívemet véres áldozatul felajánlom az Úrnak."

A többit egyedül a Szent Lélek Isten továb
munkálkodására bízom és maradok

Debrecenben, 1938 július hó 22-én

Krisztusban szolgájuk és szolgatárs

Révész Imre,

egyetemi ny. r. tanár,
egyházkerületi tanácsbíró és levéltárno

szerrel megtörnek rajta. Így
zések anyaga a levélalakot
való. Azonban az a körülm
par excellence irodalomtörténeti gyűjtemény, ezt a rendkívül gazdag

és a tárgy, nem pedig a külalak. Persze vannak darabok, melyeknek jellege ide is, oda is vonja őket s hozzánk vagy a levéltárba egyaránt tartozhatnának. Ezen azonban csak az akad fenn, aki azt hiszi, hogy az eleven élet maga is racionális kategóriák tiszta keretei közt igazodik. A mi gyarapításunk szempontjából tehát ma már öntudatosan az az elv, hogy semmi hivatalos jellegű irat ne kerüljön kézirattárunkba, bárminő is legyen külalakja. Ellenben mindent felveszünk gyűjteményünkbe, ami az eleven teremtő szellemmel, mielőtt az hivatalos formákba merevedett, vonatkozásban áll. Így oszlik gyűjteményünk három csoportra. Elsősorban állanak maguk a *kéziratok*, a személytelenné tárgyiasított alkotások. Az alkotókra s életükre vonatkozó levelek gyűjteménye az *irodalmi levelestár*, melynek elnevezését most magyaráztuk. Végül van egy úgynevezett „*irodalmi analekták*" címet viselő gyűjtemény. Ebbe eredetileg a nem levélformájú dokumentumok kerültek; de tisztára technikai okokból, a kezelhetőség miatt ide osztjuk az egy- vagy párlapos iratokat is, például egy-egy költemény kéziratát. Újabban még egy gyűjteményt alakítottunk ki, az „*Arcképgyüjteményt*".

Mindebből tehát azt kell levonnunk, hogy az irodalmi levél elnevezés a mi gyüjteményünkben nem puszta külsőség, mert elvileg — s lehetőleg gyakorlatilag is — valóban csak olyan levelet helyezünk el, aminek irodalmi jelentősége van, személyi vagy tárgyi okok-

Ferenczy István

stobrát

wód

Hekler M.M. Tört

202, 203. l.

204. l. képpel

Hekler A.: A m. művészet tört. Bp. 1934. p

Ferenczy István

Kulcsár István sirciulóke
a pesti belvárosi templomban.

1. szám

Historia. 1928. 36–37. l.
(Az első pesti magyar ujságíró.)

Ferenczy István

Hazai és Külföldi
Trad. 1826. jul. 19.

Ferenczy István

zobrazit

vid

Hankiss János:

Francia kritika a
muzeumi képtár
gyermekkoráról.

Magyar Művészet

1928. 278. l.

Püspöksüveg, alacsony, erüsttel átszőtt fehér-
selyem alapon stilizált szines selyem és dom-
ború arany himzéssel, (Maj. 25.5 cm) Bélesének felirata
szerint A. Koeltner készítette Bécsben, kb. 1870
körül

Ferenczy István

Hobrán

l-

Hajlék 1937.

2. 12. 96. l.

zeti Adat-és Ereklyetár 1932. vétel

Ferenczy István

nebrát

rod

Haeufler 1854

I. 153, 303.
l. III. 56. l. –

Haeufler J. V.: Buda-Pest. Historisch-topographische Skizzen von Ofen u. Pest u. deren Umgebungen. Pest, 1854.

EDÉNY, fajánsz, kékmázas, megvasalva.
Hanau, XVIII. század.

EDÉNYEK,
9 drb. és egy fedél. Fajánsz, kékmázas.
Német munkák, XVIII. század.

KORSÓ, fajánsz, ónfedéllel,
XVIII. század.

KORSÓK,
19 drb., fajánsz, részben ónfedéllel,
XVIII—XIX. század.

KORSÓK és KUPÁK,
306 drb. Fajánsz. Gmundenből, Salzburgból, Németországból.
XVIII—XIX. század.

KANCSÓ,
fajánsz, rajta ház képe.
XVIII. század.

KANCSÓ,
2 drb., virágos dísszel, fajánsz.
XVIII. század.

KORSÓ,
fajánsz, kék, madaras dísszel.
XVIII. század.

Ferency István

l.

Gerő: Művészetről

67, 70, 302, 312. l.

Gerő Ö.: Művészetről
művészekről. Bp.
1939.

4

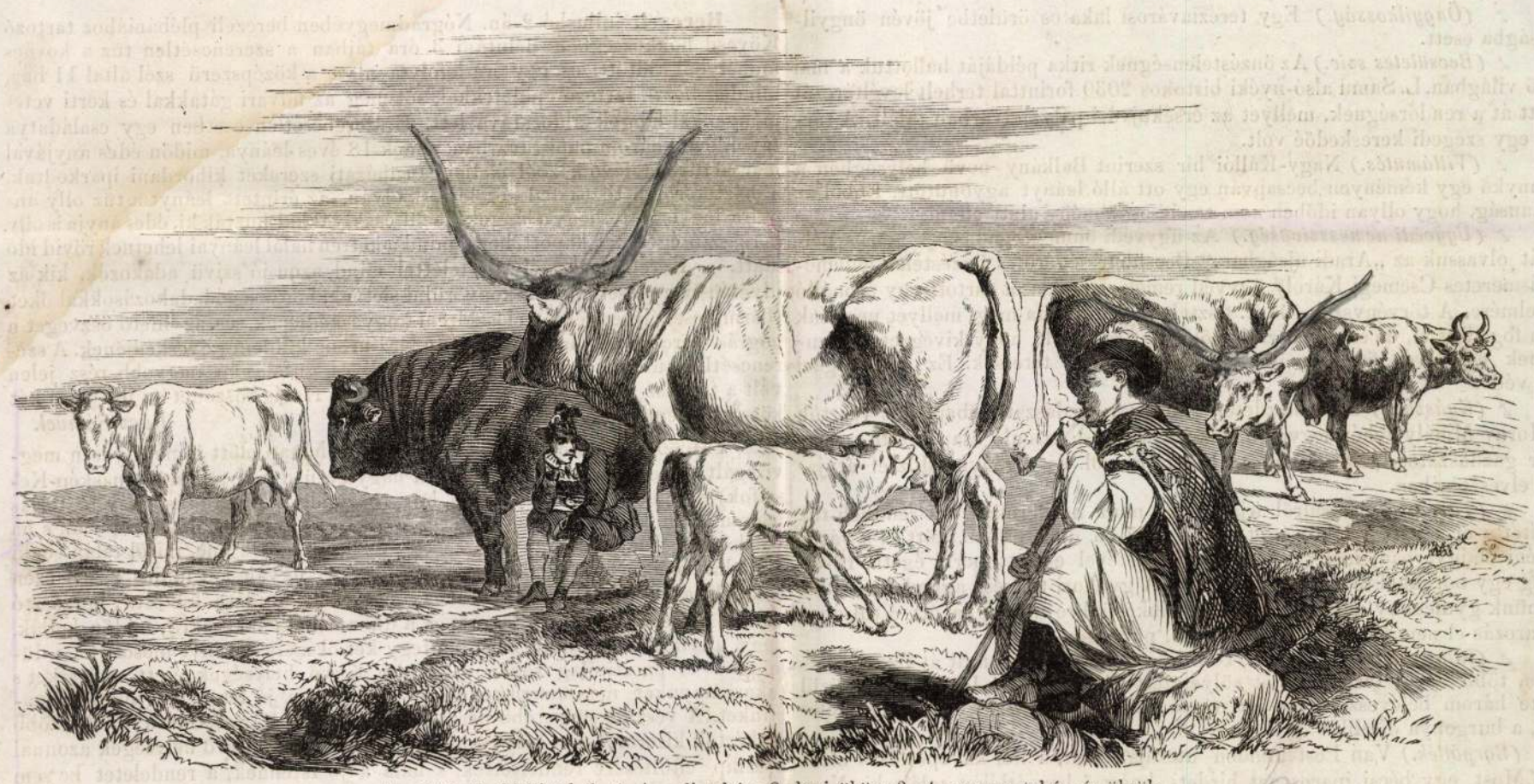

A párisi állatkiállitásból: 1. Angoli tehén; 2. duxi ökör; 3—4. magyar tehén és ökrök.

kalmazva is van, már is több községek részint beadták folyamodásukat hazánk tisztelt kormányzója, ő magasságához, ki gazdászatunk fölvirágzását igazán szivén hordja — tagosithatásért, részint el is kezdték, mint Apahida. — Nem is lehet másképp, miután vasutra nekünk is van reményünk, Erdélynek eddig is, de főleg ezután egyik fökiviteli czikke a vágó és vonó marha. — Anyagi után szóljunk szellemi állapotunkról is valamit. — Vidékünkön 9—10 magyar család lakik 20 faluban, e nehány család másfél évvel ezelőtt összeállt, s anyagi körülményei minden nehézségei mellett, egy kis könyvtárt állitott, s ma már magyar irodalmunk nevesebb termékeit — mint Józsika, Eötvös, Vörösmarty, Petőfi, Garay, Jókai, Arany, Degré stb. műveit birják, s birnak egy pár gazdászati (Benkő, Korizmics, Mórócz G. könyvét) és történelmi könyvet. Tehetségükhöz képest pártolják nemzetünk irodalmát, ebben a nyelvet, melly őre nemzetiségünknek. *Meszesi.*

Halál-hir.

Az aggastyán, ha egyvivású társak dőlnek ki mellőle, ollyformán érzi magát, miként gyermek, ki mellől kisérői szedkőznek; remeg, hogy egyedül marad a vadonban hátra. Illy érzelem mellett mély fájdalom fogta el keblemet, midőn Ferenczy Istvánról, honunk első jeles szobrászáról, kit korábbi értesülésem után épen baráti karjaim közé vártam Pestre, véletlenül azon hiteles tudósitás rázott meg, hogy ő nincs többé! hogy julius 4-ike, dicsően megfutott pályájának 65-ik évében, ragadta őt ki, születése helyén, Rimaszombatban, az élők közől!

Veszteségem nagy; de a magyar hazáé nem csekélyebb. Mert ha én büszke voltam s szerencsésnek vallhatám magamat, hogy a ritka tehetségű és kitünő művészt, a mivelt lelkü, szilárd jellemű és őszinte s ártatlan kedélyű férfiút barátomnak nevezhetém, kihez boldogul leélt órák s jobb napok emlékei kötöttek: a haza benne olly férfiut, olly diszét veszté el, ki saját személye dicsőségétől egy perczig sem birá különválasztni a hazáét; ki legvirítóbb korát, erejét, idejét hozá áldozatul, hogy keble művészetét a még mostoha hazában meghonositsa, azon hazában, melly az önérzet jutalmazásán kivül alig kecsegtethette fáradalmait valamivel, s mellyben művészetének még durva anyagát is, saját magának, részvétlenségek közt kelle fölfedeznie!

Ő, a tenger hullámaival sokat küzdött, s annak undokaival sokat csatázott, és e küzdelmekben megtört erejű honfi-művész — már nyugszik! helyette hátrahagyott jeles művei élnek közöttünk, mellyeket minden keresett gáncsok daczára is, honi szobrászainktól készitendő jelesebbek — tartok tőle — nem egyhamar fognak feledtetni és elhomályositni! *Fáy András.*

Szerkesztői mondanivalók.

605. **Ismét a cselédügyről.** A m. kormány által kiadott cselédrendszer jobbára fölöslegessé teszi a panaszokat.

606. **Fánihoz.** „Ne csókolódj te kis barna.
Szivemnek nagy (!) angyala.
Mert szivemet elraboltad
Úgy állok itten félholtan."
Ne álljon itten félholtan; mert még valaki hozzáköti a lovát.

607. **A rabló és gyermeke.** Csak a hol zsiványokrul van szó, hagyjunk fel az érzékenykedéssel. Vége van annak az időnek, a mikor a rablókrol balladákat lehetett irni.

608. **Pápára.** Előfizetési ivek költségeit az viseli, a kinek érdekében áll előfizetőket kapni; ha a szerző adja ki a munkát, a teher is az övé, ha kiadója van, azé. A lapok díjt vesznek a szétküldözésért, miután ők is díjt fizetnek minden mellékletért a postán. A kérdezett művet nem sokára közöljük.

609. **A pusztai hajnal.** Népies verseknél is megtartandó a metrum.

610. **Bandi bojtár.** A versezet nem rosz, de itt is a tárgy ellen van kifogásunk. Lapjainkban az orgyilkosság nem lehet ének tárgya.

611. **Falusi malom.** Nagyon száraz malom. Az adomák jobbak.

612. **Levél K. L.-hoz.** Maradjon privatügynek.

613. **Keszthely-balatoni fürdő.** Tökéletlen rajz. Egy távoli csónak nagyobb, mint a közeli gőzös: a fürdő-alakok ruhástul csizmástul ugranak a vízbe. Az épületekben sincsen semmi távarány.

614. **A valóság képe.** Jó kis csipős életkép.

615. **Ulászló.** Ballada. E tárgyról nem rég közöltünk beszélyt, ismétlésekbe nem örömest akarunk esni.

616. **György vitéz** beállhat a „Vasárnapi ujság" katonái közé, de bizony annak még egy kicsit kell várni az avandzsirozással, mert sokan vannak előtte.

617. **A távolból.** Szép gondolat, de nem jöhet napfényre.

618. **Hunyady János.** Megvalljuk igazán, hogy nem rokonszenvelünk azon törekvéssel, miszerint historiánk legfényesebb személyeit papucsos otthoniasságban mutassuk be a közönségnek. Hőseinket csak magasztos hangon szeretjük beszéltetni. Az ellenkező könnyen parodiává válik.

619. **Borzas Pista.** Ne kivánja magának azt a tisztességet, hogy mi fésüljük meg.

620. **Szalay György** ur kéretik lakását mit megrendelő leveléből kifelejtett, velünk tudatni. — 621. **Beszterczéről** egy levelet kaptunk 3 forinttal de czim nélkül. Az illető tudassa velünk czimét és lakását. (Kiadó-hivatal.)

Felszólitás.

A „Vasárnapi ujság" szerkesztőségéhez évenként több száz levél érkezik „czímeres pecsétekkel," a kiadóhivatalhoz még több. Gyakran gondolkoztam rajta, hogy ha valaki e czímerek jelképeiből olvasni tudna, mennyi rejtett kincscsel gazdagítaná a történeti irodalmat. Az pedig nagyon valószínü, hogy minden családtag tudni fogja, mit jelent saját czímere? ki nyerte azt, és mi érdemeiért? E czélból felszólítom mind azon tisztelt hazámfiait, kik a szerkesztő- és kiadóhivatalhoz levelet intéznek, hogy vegyék maguknak azt a csekély fáradságot, miszerint egy kis szelet papirra jegyezzék fel a levélre nyomott czímer értelmét, magyarázatát, azon historiai adatokkal, adomákkal és hagyományokkal együtt, a mik annak eredetéhez vannak csatolva; miket majd e lapokban folytonosan meg fogunk ismertetni. Hasonló iratkákat a felküldeni szokott előfizetési boritékok alá is lehet zárni. Ez által én nem a nemesi osztályok büszkeségének akarok tömjénezni, hanem egy még eddig nem igen keresett uj kútforrást kivánok megnyitni a magyar történet irodalom terén, hol a főbb vonások akkor fognak valóban világosan olvashatók lenni, ha az egyes családok történeteit is összegyüjtögettük. Érzem, hogy ez roppant munka leend, mellyet nem én fogok bevégezni; de azért örülök, ha megkezdhetem.

Azért még egyszer bizalmasan kérek nehány magyarázó sort minden beküldött pecsétczímer felöl. Egyeseknek ez csekély fáradság, együtt véve pedig mérhetlen kincshalmaz. *Jókai Mór.*

Felelős szerkesztő: **Pákh Albert.**

Kiadó-tulajdonos: **Heckenast Gusztáv.** — Nyomtatja **Landerer** és **Heckenast**, egyetem-utcza 4-dik szám alatt Pesten.

⁂ *(Öngyilkosság.)* Egy teréziavárosi lakatos örületbe jövén öngyilkosságba esett.

⁂ *(Becsületes szív.)* Az önzéstelenségnek ritka példáját hallottuk a mai önző világban. L. Samu alsó-nyéki birtokos 2030 forinttal terhelt levéltárczát adott át a rendőrségnek, mellyet az érsekujvári pályaudvarban talált. A tárcza egy szegedi kereskedőé volt.

⁂ *(Villámütés.)* Nagy-Kállói hir szerint Balkány nevü helységben a mennykő egy kéményen becsapván egy ott álló leányt agyonütött. Ebből az a tanuság, hogy ollyan időben nem tanácsos kémény alatt állani.

⁂ *(Ügyvédi nemesszivüség.)* Az ügyvédi önmegtagadásnak nemes példáját olvassuk az „Aradi ujságban.“ Becsületességéről s önzéstelen jelleméről ismeretes Csemegi Károly ügyvéd remek szónoklatot tartott egy útonálló védelmére. A törvényszék 40 pft. tiszteletdíjjal kinálta meg, mellyet nemcsak nem fogadott el, de sőt saját zsebéből 100 ftra pótolt, hogy kivégzett védenczének egy éves fia számára takarékpénztárba tétessék. Ez aztán igazi ügy védő.

⁂ *(Gyászhir.)* Ez év kezdetén a magyar gazdászat előbajnokát vesztők el Horhy Mihály fehérmegyei birtokosban, most hasonló csapás érte a magyar gazdászatot Irinyi János, az ismeretes pol. és regényiró József atyjának elvesztésében.

⁂ *(Tűzvész.)* Szegedről irják, hogy mult hó derekán két rendbeli tűz rémitette el a városi lakosságot. Az első 17-én éjfél tájban ütött ki a város széléni olajgyárban, melly temérdek készletével együtt porrá égett; 18-án pedig egy bőrökkel telt szín hamvadt el. A gyakori tűzvész aggodalmat költ bennünk gyulékony anyagból készült színkörünkre nézve, ha ott a tulságos szívarozás el nem tiltatik. El kell tiltani, punctum.

⁂ *(Nagy vihar.)* Mult hó 21-én iszonyatos vihar vonult át Szeged határán, több sóval terhelt hajót sülyesztett el, mellynek legénysége közül szinte három beleveszett. Az őszi vetés türhető, a tavaszi gyönge, gyümölcs elég, a burgonya díszlik.

(Borpótlék.) Van Pest minden utczáján bolt, a hol kávépótlékot mérnek. Most egy bécsi iparos azt hirdeti, hogy ő borpótlékot talált ki. Nem kaparjátok ki a szemét, ti borkedvelők! azon vakmerőnek, ki azt meri állítani, hogy a bort surrogálni lehet, mintha bizony a bor ser volna, mellyet servitacsöppel és vízzel surrogálni lehet.

⁂ *(Háromszegü párbaj.)* Hallottak-e olvasóink valamit a háromszegü párviadalról? Amerikában Bayon-Sarahban egy Robertson nevü ujságiró postára ment; egy Marks nevü tisztitársa vállára ütött ezen szavakkal: „készen vagyok!“ „En is!“ felelé Robertson, s azonnal el kezdtek egymásra lövöldözni. Marksnak egy barátja meglátta ezt, s ő is el kezdett Robertsonra pufogatni, ki alig győzött a kettőnek replicázni. Sok lúd disznót győz, Robertsont fejben találta egy golyó, s leesett.

⁂ *(Liszt misei zenéje.)* Az esztergomi főegyház felszentelésére irott misék közől Liszt Ferencz hazánkfia miséjét fogadta el primás ő eminentiája, s annak vezetésére a nagy mestert hivta meg.

⁂ *(Uj lap régi helyett.)* Vida Károly ur „Magyar Futár“ czim alatt uj politikai lapott inditott meg a „Kolozsvári Közlöny“ helyett.

⁂ *(Kitüntetés.)* Derék hazánkfia Fischer Móricz, ki herendi porczellán gyárának czikkeivel eddig már a londoni, new-yorki és pétervári iparműtárlatokon kitüntetésekben részesült, e napokban kapta meg azon első osztályu aranyérmet, mellyel porczellán gyártmánya a mult évi párisi iparműtárlaton kitüntettetett. Párisban tehát hazánknak nemcsak állatai, hanem gyárczikkei is figyelmet gerjesztettek.

(Pálya-vigjátékok.) A gróf Ráday Gedeon úr által kitüzött 40 arany jutalomra 24 darab 1 és 2 felvonásos szinmű adatott be eddigelé. Egyik biráló állitása szerint remélhetünk 8 jó vigjátékot a 24 között. E pályázat főérdekét azonban épen azon mód teszi, melly szerint a jutalom odaitélése végbe fog menni. Elébb a birálók kimondják, hogy a beküldött müvek közül, mellyek érdemesek az előadásra? Akkor ezek rövid idő alatt, ha lehet párosával egy este, előadatnak; a közönség maga levén felhiva törvénytartásra, igen természetesen nagy számban jelenend meg tetszése vagy nem tetszése szavazataival a szerzők neve nélkül bemutatott darabok fölött itélni. A birálók csak akkor mondják ki azután, hogy mellyiket találták a legjobbnak? és igy a 40 aranyra méltónak. A többi azonban szinte részesül a szokott irói dijazásban.

Vidéki hirek.

Meczenzéf. Tiszt. szerkesztő! Felső-Meczenzéfi határunkon, a melly a lenyúló Kárpátok bérczei miatt igen hegyes, baromgulyánk a fiatal marhával együtt a hegyen szokott tartózkodni tavasztól egész őszig és csak minden hónapban rándul be egyszer egy éjszakára.

Már valami két hónapja, hogy hetenként 1 vagy 2 marha a ragadozó farkasok prédájáva lett és összesen már 12 darab szarvasmarhát tönkre tettek, a megsebesitteken kivül. Estvefelé már lappangnak a gulya közelében néha négyen, néha pedig hárman és mindég éjszakfelől jönnek a határunkkal határos Szepes megyéből, és szemtelenségök annyira megy, hogy alig sikerül a gulyásnak éjjelenként marháját megvédeni, holott sokfelé a marha körül tüzet rak, de mégis betörnek; ha pedig nem sikerül éjjel a hegyen nekik, lejönnek korán reggel, másfél órányi távolságra a völgyekbe a legelő vonó marha és lovak közzé, ugy hogy már sokat megsebesitettek, és csak az őrök felügyelésének köszönhetjük, hogy ez utóbbinál nem tettek olly tetemes kárt. Már vadászatot is tartottak rájok de semmi sikerrel, noha kivánatos volna e szörnyek kiirtására valamit tenni. *)

*) A télen közlöttünk egy jó recipet a farkasok kiirtására, tessék felkeresni. Szerk.

Berczel, juliushó 2-án. Nógrádmegyében berczeli plébániához tartozó Kövesd fiókközségben délutáni 3 óra tájban a szerencsétlen tűz a kovács műhelyből kiütött, és egy óra lefolyta alatt a középszerü szél által 11 ház, minden hozzá tartozó épületekkel, sőt még az udvari gátakkal és kerti veteményekkel lángok áldozatává lett. E szerencsétlen esetben egy családatya távol lévén három napi fuvarban, ennek 18 éves leánya, midőn édes anyjával már a tűzben lévő házból élelmi és ruházati szereket kihordani iparkodtak, a háztetőről a tüzes fedezet le roskadván, az érintett leányt a tűz olly annyira legyötrötte, hogy a lángok közül csáklyákkal huzták ki, édes anyja is olly borzasztó égéseket kapott, hogy mind a ketten halál leányai lehetnek rövid idő alatt. — Kérettetnek mély tisztelettel mind azon jó szivü adakozók, kik az illyetén szerencsétleneken könyörülni sietnek, hogy segédadakozásokkal őket (bármi csekélységgel is) elősegiteni kegyeskedjenek, és az illető öszveget a nógrád-berczeli plébános t. Saller Ignácz urhoz küldeni sziveskedjenek. A szerencsétlen tűz esetében a nógrád-berczeli és gutai nép nagyobb rész jelen volt a tűzvész terjedését akadályozandók. — Hálás köszönet az illy jeles két község érdemes lakosainak. *Rácz Sámuel.*

Csicsó, junius 30-án. A még csak pár hónap előtt ünnepélyesen megvizsgált s helybenhagyott csallóközi nagyszerü dunai zsilipről (máskép Keszifok) az egész világ azt mondta, hogy bármilly nagy áradás, vagy jégtorlás legyen, nem képes megrongálni, és e szerint Csalóköz biztositva van, s ha valaha, most méltán arany kertnek nevezhető. — De ime, miről talán senki álmodni sem mert volna, épen az megtörtént; ugyan is: junius 29-én ezen országhíres zsilip alját, a Dunának e csekély áradása kimosta, borzasztó volt a hír s rettenetes a levertség a dunamelléki lakosokra, midőn hallák, hogy a víz a zsilip alatt már mintegy két öl mély örvényt mosott ki, s dühöngve és pusztitólag rohan a körülte fekvő helységek érett vetéseiket s takarmányukat megsemmisitendő. — Azonban a jó Isten megsegített bennünket. A vész legsürgetőbb perczében, megyénk köz szeretetü főnöke, több szakértők kiséretében a hely szinén teremvén, a körüllevő helységek azonnal a zsilip eltöltésére rendeltettek, s hála a jó Istennek, a rendeletet be sem váró nép önkényt seregenként tódult a víz elnyomására, mi sikerülvén annyiban, hogy több száz földdel tömött zsákokkal a zsilip Duna felőli részét eltöltötték, most már könnyebben lélekzünk. — Áldja meg a jó Isten szeretett főnökünket, ki a köz boldogság és a népjavára semmi költséget és fáradságot nem sajnálva, mindenhol védangyalként jelenik meg. — *Beöthy Mihály.*

Csurgó. A mult 1855-ik év junius 30-án alkonyatkor kinn jártam a természetben egy barátommal. Hazajövet találkoztunk a helység árendásával, ki is háza előtt állt. Az árendás egy mult éjszakai eseményt beszélt el, azt tudniillik: hogy a lelkész ur földje végiben mindjárt az árkon túl pénzt vettek fel. Közel lévén az említett hely az árendás lakához, kértük az árendást, hogy vezessen el oda bennünket. Elmentünk tehát. És ott csakugyan volt sok uj ásott föld, edény helye, még pedig meglehetős nagy terjedelemben, és hogy pénzt vehettek fel onnan, az megtörténhetett, ebben nincs semmi természetellenieség, de igen abban van, a mit az árendás e hely szinén megjegyzett, hogy tudniillik: „nem jó volna ám most nekünk, sem senkinek e gödröt betemetni; mert ki betemetné, ahhoz egy évre, az ördögök és babonás vén asszonyok átka után, meghalna.“ Illy nyilatkozat után mit tehettem okosabbat, mint azt, hogy a gödröt betemettem olly czélból, hogy ha Isten életemnek kedvezend, megczáfolhassam, s ki irthassam az árendásnak babonás hiedelmét. Szinte sajnálkozásra méltó volt az árendás, a mint féltett engemet a bizonyos haláltól. De hála az égnek! elhaladt ez esemény kezdetétől fogva az év, és én élek. Nem küldött a babonás átok sirba. — Ezen tettem üdvös következménye az, hogy az árendás kebléből, az illy babonás hiedelmeket kiirtá életbeni maradásom, mert többé illyesmiknek nem hisz. És ezt okosan is teszi! — Tátos, sárkány, boszorkány és ördögök létele hivésének kora régen lejárt, és hogy nincsenek, ezt iskolás tanitványainknak, hála az égnek! eléggé van alkalmunk megbizonyitani, mint népiskola-tanitóknak. El is követünk mindent, hogy mostani tanitványaink majd egykor babonától s balhiedelmektől ment, mivelt lelkü polgárai legyenek a hazának. *Göde D.*, r. tan.

Egregy, jul. 1. (Erdélyben). Tiszt. szerkesztő ur! A „Politikai ujdonságok“ idei 26-ik számában, Zilah, Egregy és környékén kiütött marhadögről tudósitást olvasván, örömmel ragadok tollat, megczáfolandó e hirt.

Mult évben általánosan Erdélyben kevés volt a téli takarmány, s e miatt rosszul teleltettek a marhák, s jókor kihajtattak tavasszal az erdőre, hol részint enni nem kapva, részint a hideg idő és esők miatt elsanyarodva, némelly falvakban néhány marha megbetegült, igaz, de ez kevés ideig tartott, s kevés áldozatot is vitt el magával, marhadögnek azonban szakértő orvosok által sem bizonyosodott; valamint vidékünk perczig sem zároltatott el. — Az egész marhabetegség — nem ragályos vész — május elején nehány napig tartott, s azóta, hála Istennek, semmi hire. — Erdélyből, mellynek gazdái jelenleg csaknem marhákból pénzeznek, 4 passuson vitetnek ki marhái: Temesvár felé, B.-Hunyad, Zilah s N.-Bányán, — s miután e szerint Zilahnak, mint egyik főutvonalnak neves heti marhavására van, nehogy magyarhoni eddig nagy számu vevőink elrémitessenek a hirdetett marhadög által, a közönség érdekében kényszerülve valék, mint e vidéki lakos, hol e perczig marhavésznek ez idén semmi nyoma eddig, megczáfolni a hirt.

Nálunk is kezdődik a tagositás. Miután máj. 1-től vissza van adva minden birtokosnak azon természetes joga földjéhez, mellyet községek bitoroltak eddig; birván a magos rendeletet, melly szerint mindenki szabad akarata szerint használhatja földjét; az ugar és legelő lassanként meg fog szünni, s visszautasithatlanul a tagositás eszméjére tér a nép, — nem levén sem ugara, sem legelője, vagy erre elegendő erdeje, — vetett füvet pedig csak kevés, civilizáltabb gazdászainknál láthatunk még. — S mióta a magas rendelet al-

dők

s hetilap és kritikai szemle

rczeg Ferenc

Az Uj Idők
képeinek, valamint bármely
szövegrészének még kivonatos
utánnyomása is tilos

ájus 18 20. szám

Uj Idők. 1941
20-a

iismerete

Gusztáv

Magyarul gondolkozni és magyarul írni európai módra: ez van benne a költő szóban és még az is, hogy költő csak az, aki *költ és ráz*, nemzetéhez és fajtájához szól drága magyar anyanyelvünkön. Mind-

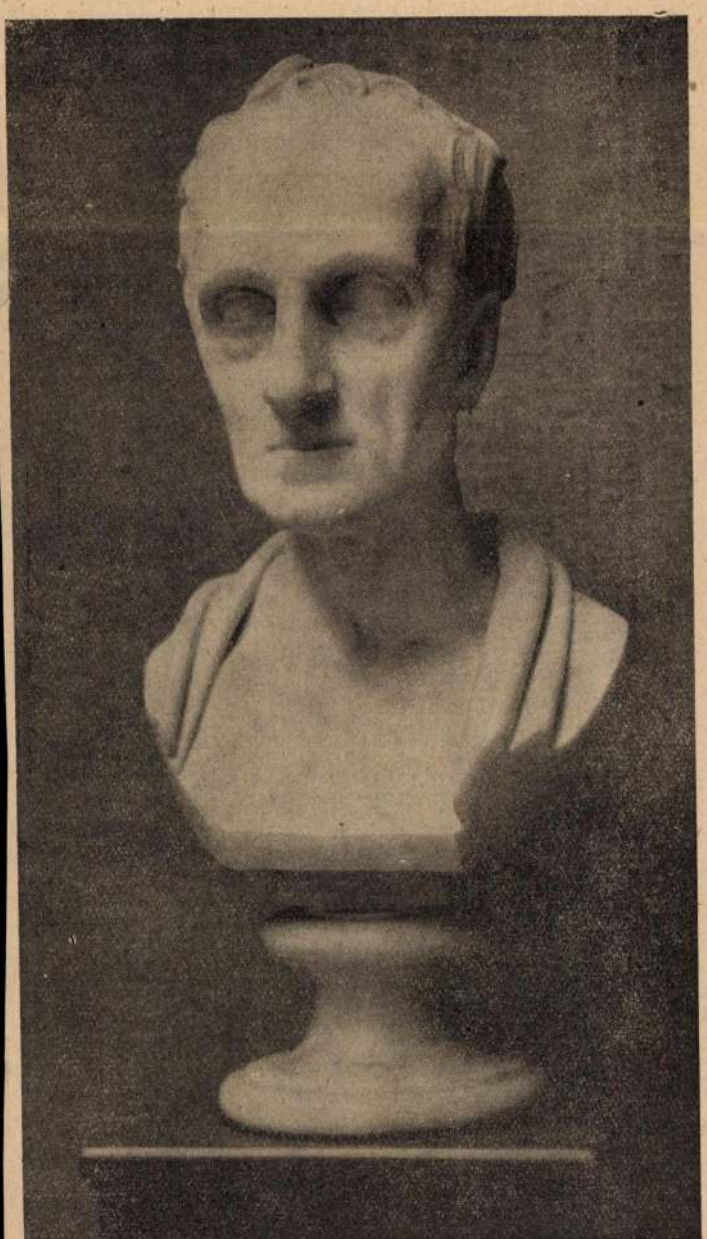

Kazinczy Ferenc. Ferenczy István szobormüve

egy, hogy versben vagy prózában, íróasztaln
szószéken teszi ezt. Csak akkor költő, ha „éle
az alvókat": szunnyadó gondolatokat és é
saját hibájukon kívül fásult közönybe sül
szellemileg valóban alvó embereket, mag
mert a költő magyar és magyarokhoz szól.

A költő tehát nemcsak poéta és nemcsak
és nem minden poéta és nem minden Dichte
még akkor sem, ha elefántcsonttornyában a
művészet legcsillogóbb remekeit alkotja. K
előtt és Kazinczy után is voltak jobb poétá
ő, akik a magyar nyelv kincsestárában töl
ményességgel és nagyobb intuicióval válogatt
sze az egybecsendülő sorokat és rímeket, d
között a jobb poéták között sokan voltak, ak
tőnek kevesebbet értek nála, vagy egyáltalába
voltak költők.

Minden emberi érték fokmérője az, hogy
nyire tud valami magasabbrendű felé töreked
írói érték meghatározásánál még fokozottabb
vényesül ez az alapvető követelmény. Mi az
gasabbrendű, ami felé az írónak haladnia ke
hogy ne *csak író* legyen, aki leírja gondolat
érzéseit, hanem *költő is legyen*, aki lelkiismer
telességének tartja, hogy javítson, önismeretr
bentsen még akkor is, ha ez az önismeret fáj
és a tükör, melyet az író a közönsége elé
megdöbbentő és komor képet tár fel. Ez a lelk
ret kérdése.

Az író lelkiismerete itt válik a művészi
tés legfőbb hajtómotorjává. Ennek a motorna
gását könnyű megismerni. Nem bömböl, n
rossz cséplőgép és hangját nem is halkítják el
szerkezetű hangtompítóval, mint a fölényesen
suhanó luxusautókon. Az írói lelkiismeret h
sajátságos hangok zenei képlete, melyben a di
móniáknak is megvan a helyük és ezek sem sé
fület, mert átsugárzik rajtuk egy mély tito
hogy költő beszél... Könnyű megismerni a
hangját és mégsem mindig sikerül, vagy csak
ismerik meg. Petőfi igazi *felköltő* volt és
izzásba hoztak néhány rövid esztendő ala
egész nemzetet. De épp ilyen nagy felköltő vo
is, akinek igazi költővoltát hosszú viták utá
halála után ismerték el igazán, végleges
megfellebbezhetetlenül, amikor sok komor
ciája valósággá vált. A közönség nagy része,
még mindig nem tudja, hogy a költő hangjá
hallani nem olyan nehéz, ha finoman fig
abban a lármában, amely körülöttünk tombo
zán nem kell hozzá sok, csak egy kis figye
egy kis csend, amitől a mai ember még akko
tózik, ha képmutatóan egy kis csendért fohás
az ellentétes eszmék zűrzavarában. Pedig a c
könnyű megtalálnia annak, aki keresi. Ne
hozzá egyéb, csak egy kis visszavonulás n
órára lakásunk valamelyik békés zugába
könyvvel és olvasni... Olvasni és lesni, va
könyv lapjairól költő szól-e hozzánk, olyan ír
az emberi és magyar lelkiismeret büvös ereje
művész hangján beszél... Aki akar tőlünk va
nem csupán szórakoztat... aki akarja, hog
együtt egy tisztultabb erkölcs és világosabb
kitapinthatatlan síkjain tekintsünk körül a
ben... aki nem árulja el, hogy felköltő és f
szándékai vannak velünk, de azzal, amit
jobbá tesz és megmozgat bennünk valamit, eg
telmes, érzékeny pontot lelkünk valamelyik
redőjén vagy szívünk kamrájában és észrevé

Auer Lipót magyar származású, világhírű hegedűművész és pedagógus: Jása Heifetz, Misa Elman, Cimbalist Efrem, Nathanael Milstein mestere, cári államtanácsos, a szentpétervári Zeneakadémia mesteriskolájának vezetőtanára, aki 85 éves korában Drezdában meghalt

hogy ezekre a kopár, meredek sziklafalakra fel tudták vontatni az ágyúkat. Nem is annyira a harcban pusztultak el a katonák, — mondja a soffőr — hanem nyáron a perzselő hőség, télen a fagy és a lezuhanó lavina tizedelte meg őket.

Egyik-másik hegycsúcsot a gránát csipkézte, tördelte még szeszélyesebb formájúra. Megesett, hogy az olaszok a hegy túlsó oldalán fekvő ellenséges csapatokat akarták felrobbantani s a kiszámíthatatlan bomba őket magukat temette el.

Amerre most békésen gördül az autó: végesvégig elpusztult falvak, kivágott erdők, rommá lőtt hatalmas szállodák az út mentén. A Hotel Miramonte háromemeletes váza például ma is áll. Tetőnek, ablakoknak, belső folyosóknak nyomuk sincs már, csak a nagy ház négy puszta fala mered ránk, kilőtt ablakszemeivel.

A hegyoldalban mindenütt hősi temetők s nagy, hősi emlékoszlopok. S valahol Levante vagy Arabba előtt az úton keresztbe nagybetűs felírás: „Hadirokkantak gyermekeinek és árváinak nyaralótelepe".

Magyar sportgyőzelem Párizsban. Bárány, az uszás párizsi Grand Prixét újból megnyerte, ez alkalommal: ötödször. A győzelem után autogramgyűjtők veszik körül

Egy egész falura való gyermeksereg. Boldog, fehérruhás, gondtalan gyerekek játszadoznak a hegyoldalban, talán azon a helyen, ahol az édesapjuk elesett. Vidáman integetnek az autóknak. Olyan mindegy most már, hogy német, angol vagy olasz ül a kocsiban.

A Pordoi Joch-nál, 2250 méter magasságban félórai pihenőt tartunk. A szálloda körül egész autópark. Nemzetközi társaság rohanja meg a levelezőlapárusokat. Beszélgetek az útitársaimmal.

Az egyik newyorki fiatalember — orvos — elmondja, hogy Németországból jöttek le a Dolomitokba. Megnézték Berlint, Hamburgot, Drezdát, Nürnberget, Heidelberget. Azt mondja: hallották már odahaza, hogy Berlin teljesen amerikai stílusban fejlődik s csakugyan úgy találta, hogy Berlin talán még amerikaiasabb, mint maga New-York. Mindenesetre sokkal amerikaiasabb, mint London, ahol azonban még nem voltak. London egyáltalán nem érdekli őket. Meg vannak győződve róla, hogy Londonban sokkal idegenebbül éreznék magukat, mint Európában bárhol másutt. Tavaly nyáron Londonban is ilyesfélét hallottam. A londoniak épp oly kevéssé szeretik az amerikaiakat, mint az amerikaiak őket.

Azt mondja a newyorki orvos, hogy odaát igen nagy a drágaság. Ruházati cikkek, cipő, stb. ötvenhatvan, sőt száz százalékkal drágább, mint másutt.

— Az egyetlen okos dolog, amit tehetünk, — mondja, — az, hogy egész éven át takarékoskodunk, nyáron pedig átjövünk Európába és itt vásároljuk meg, amire szükségünk van.

Eszembe jut, hogy „Az új szegények"-ben Harriet, mint hallatlanul olcsó, alkalmi vételt mutatja Margaretnek az ötdolláros estélyi cipőt.

— Két párt vettem, — mondja, — mert soha többé az életben nem lesz alkalmam ilyen olcsón vásárolni!

Holott öt dollár, az körülbelül harminc pengő, ami szezón végén egy estélyi cipőért még mindig tekintélyes összeg.

Az amerikai irodalomról beszélgetünk. Kérdezem, hogy Theodore Dreiser és Upton meg Lewis Sinclair odaát is olyan népszerűek-e, mint nálunk. Az Arrowsmith-re gondolok, az amerikai orvosnak nálunk oly igen népszerű történetére.

— Nem — mondja a newyorki orvos és szinte kedvetlenül és szigorúan ráncolja a homlokát. — Mi amerikaiak nagyon konzervatívek vagyunk és nem olvassuk a forradalmár írókat. A két Sinclair és Dreiser pedig erősen forradalmárok.

*

Cortina d'Ampezzo. A Dolomitok királynőjének büszke nevét viseli, de méltó is rá.

A Parc Hotel Faloriában nemzetközi társaság. Szép olasz grófnők. Egy román herceg. Rosszulöltözött, kedves, fehérhajú angol nénik, akik meleg vizet isznak ebédhez, vacsorához.

Az étteremben, ahol nemzeti viseletbe öltözött, csinos olasz lányok szolgálnak ki, esténkint káprázatos toilette-ek. Akárcsak nálunk, főszezónban, az Opera földszinti páholyaiban. Arany-, ezüstbrokát és hófehér hermelin-belépők. Bundák. Uszályos estélyi ruhák, csillogó ékszerek.

Azok között a nyaralóhelyek között, ahol az idén megfordultam, ez az egyetlen hely, ahol öltözködnek a nők. Gasteinben, Millstattban s a Salzkammergut fürdőhelyein: Bad Ausseeben, Gmundenben vagy Ischlben alig-alig lehetett elegáns nőket látni. Illetve, aki elegáns volt, az magyar volt. Igaz, hogy az osztrák nyaralóhelyeken (Gasteint kivéve, ahol nemcsak Európa, de az egész világ gyógyulást kereső gazdagjai adnak egymásnak találkozót) mindenütt egész nyáron dirndl-ruhában járnak a nők. A dirndl-ruhá-

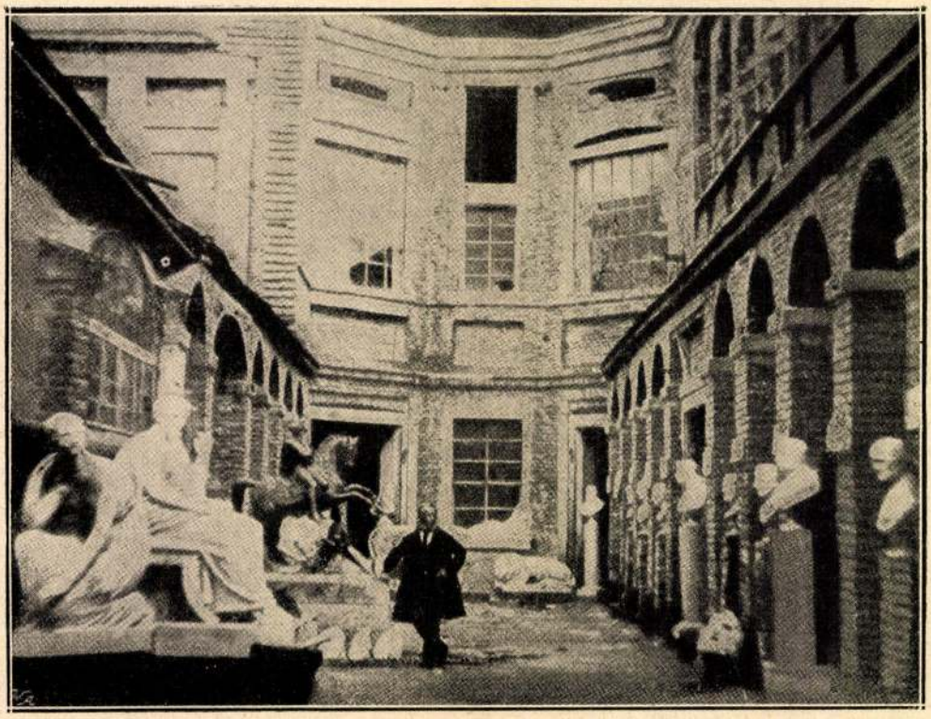

Az „első magyar szobrász“ budai műhelyházát e héten emléktáblával jelölték meg, amelyre Herczeg Ferencnek következő sorait vésték: „E házban élte munkás és küzdelmes életét Ferenczy István szobrász, Canova és Thorwaldsen tanítványa, a magyar kőfaragó művészet úttörő mestere. Született 1792-ben, meghalt 1856-ban.“
Ferenczy István az ő szobormintái közt, budai háza udvarán, 1846 augusztusában. Elül balra első műve: a Pásztorleányka, mögötte Kölcsey szobra, emögött a mesterre végzetessé vált Mátyás-szobor mintája. Jobbra híres magyarok mellszobrai. Régi daguerrotip-fénykép nyomán

A nagyvilágból

A Dolomitok

Ruzitska Mária úti levele

Bozen. Most Bolzanónak hívják. Képzelődöm vajjon, amikor úgy találom, hogy valami komor hangulat ül ezen a szép kis városon? Talán csak a Tulvera kiszáradt, köves medre hat olyan nyomasztóan az emberre? Furcsa is az: egy folyó, melynek nincs egy csöpp vize sem!

Hirtelen vihar támad s a Grifone-szálloda terraszán a terített asztalokról egy pillanat alatt lesöpri a kristálypoharakat, hófehér abroszokat, a Cinzano-üvegeket és a tányérokat, a bécsi szeletekkel együtt. Pillanat műve az egész. A vihar elvonul, egy félóra mulva a belső étteremben nyugodtan vacsorázik tovább a társaság, az izgatott pincérnők is megnyugosznak lassan, de fent egy magas hegy tetején lángot fogott az erdő. Bozen-Bolzano most már örökre így fog élni az emlékezetemben, amint az alvó város fekete házaira kísérteties halványrőt fényt hint alá a hegytetőn égő erdő.

*

Reggel indulás Cortinába. A Dolomitokon keresztül. Bolzano talán már csak azért van a világon, hogy elindítsa Cortina d'Ampezzo felé azt a tömérdek idegent, akik velem együtt égnek a vágytól, hogy a híres Dolomitokat megláthassák, de akik a szívük mélyén mindnyájan egy kicsit kételkednek, nem fognak-e csalódni? Nem túloznak-e az útikönyvek, a hirdetések, sőt talán azok is, akik már megtették az utat? Nem csak a szokás, a tömegszuggesztió-e az oka, hogy mindenki olyan nagyon lelkesedik a Dolomitokért?

Hála Istennek: nem. Nem tudok olyan cinikus, blazírt globetrottert elképzelni, aki erre azt merné mondani, hogy többet várt. Sőt úgy találom, hogy még mindig kevés volt, amit hallottam róla.

A Karrersee, — most Carezza — az első állomás. A benne feloldódott ásványi anyagoktól csodálatos, valószínűtlenül sötét kékeszöld a színe ennek az apró kis tengerszemnek, olyan mint egy színes képes levelezőlap, amelyre azt szoktuk mondani, hogy a valóságban nem lehet ilyen. A tótól néhány lépésnyire, fenyőerdő közepén, hatalmas szálloda. Van vagy ötszáz szobája. A legolcsóbb — mondja a soffőr — száz lira naponta (30 P), de van ezerlírás lakosztálya is. Túlnyomóan amerikaiak nyaralnak benne. Dúsgazdag amerikaiak, akik az óceán túlsó partjáról az autójukat is magukkal hozták. A szálloda mögött óriási golfpálya, tenniszpályák, a szállodában minden este tánc. A szállodának persze tejgazdasága, stb. van, mert hiszen a legközelebbi emberlakta hely Isten tudja, hány kilométerre esik innen.

— Az amerikaiak nagyon kényelmesek — mondja a soffőr. — Csak úgy szeretnek nyaralni, hogy minden kéznél legyen! Ők nem túristáskodnak, mint a németek. Autóval fölvitetik magukat, amilyen magasra csak lehet, de onnan aztán egy lépést se tovább. Alulról szeretik nézni a hegyeket.

A két amerikai fiatalember, aki mögöttem ül, nevetve helyesel. Egy kedves öreg hollandus házaspárral együtt ők az útitársaim az autóban, mert egy ilyen privát autón sem kerül többe az út, mint a társas autóbuszon.

A világháború legszörnyűbb csatáinak a színhelyén járunk. A soffőr tiroli fiú, a császárvadászoknál szolgált, maga is két esztendőt szenvedett keresztül a Marmolata-sziklába vájt odúiban. Elképzelhetetlen,

Új Idők 1930. XXXVI. 31.

Ferenczy István

Nobrán

źród
2

Germagyszellemi

458.l –

Gerevich T.: A m. müvészet szelleme.
Szekfü Gy.: Mi a magyar? Bp. 1939.
458.l.

OLVASD EL ÉS ADD TOVÁBB!

Loholsz, futsz új javak után...

Loholsz, futsz új javak után, kifúj a szél, megázol,
És a meglévő holmidra vajjon, miért nem vigyázol?
Még törekvő emberek is sokszor sárba ragadnak,
Hogy ha ezer dolgod is van, szakíts időt magadnak!
Biztosításod van már rég (jobbat nem is tehetnél),
De manapság **e kis pénzért** mondd, hogy mit is vehetnél?
Ezt az ügyet nem is lehet más oldalról szemelni.
Az értéket nagy sietve jó lesz ma felemelni!!

"Pátria" r.-t. Budapest — 435413

Ferenczy István

szobrász

Pasteiner Gyula szerint nem igazi művész, hanem modoros utánzó.

irod

Gerevich Pasteiner

14. l.

(Gerevich T.: Pasteiner Gyula emlékezete. Bp. 1933. 14. l.

Ferenczy Istvan

isobrass

—

trod

2

Gerevich L. arte

23. l

(Gerevich T.: L'arte antica magherese. Roma, 1929. 23. l.

tszelő folyó partján balra halájz kötötte
obbra fordulva ülés pipájára gyújt. ~~Tején~~
kötényének szalagja szorítja a derékon és
a vizből varsák emelkednek ki. A hát
k le figyelmünket, a melyek egyikének
lő. A ~~ka~~ házak közül lombos fák bon-
felhőtlen. Tehése jobbra alól: „Ujváry J."

: 140 cm.
sz. leirattal. Ára 500 frt. — Elszámol-
99), az elszámolást tudomásul vette
sz. leirat (277/99).

S 33 sz. leirattal kiadatott a pétervári és
/99), hozzan 1900 IV. 9-én érkezett vissza (188/900

Ferenczy István

nobrán

l

Gereuropaihelyz

26. l

Gerevich T.: A régi m. művészet európai helyzete. Bp. 1924.
26. l

~~Veresács-utcza Szegeden~~

VII. 248.

3669.

Ferenczy István.

Minervát ábrázolja, ki

3669.

~~22.~~ *Mátyás király szobortervezetének rész[redacted]e.*

Az előtérben A TUDOMÁNYOKNAK szentelt oszlopcsarnokos épület előtt, jobbra fordulta áll, ~~Minerva~~ jobbját Medusafejes pajzson nyugtatja, baljával dárdáját fogja. Fejét babérgaly övezi, hosszú haja vállaira omlik. Bő ujjú ruhája a derékon meg van kötve, palástja bő. Előtte a rojtos brokátterítővel letakart asztalnál, a földön, nyilt korona és jogar, mögötte pedig, a globus alatt fekvő papiroson, bagoly köti le figyelmünket. Fönt az égbolton csillag ragyog.

Bronz dombormű, méretei 155 : 133 cm. — Több műbarát ajándéka 1835. — Ltsza régi 39. és új 2. — A képtár bejáratánál.

pedig

III$_3$-136

230

Pl.
N. M.
1907

907: XI. 5.

2272. Ferenczy István.

Medencze-rész.

A medencze testét domboruan kitöltött hornyolás disziti, mig a friesen a két egymással szembe néző holló ~~[illegible]~~ között egy nagyobb gyürü van. A hollók mindegyike gyürűt tart csőrében. Oldalt ghirlandos oroszlánfejek nyertek elhelyezést.

Márványdombormű, méretei

Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899), az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és 1900: III. 26-iki (157/900) sz. leiratok szem elott tartasával mint özv. Jánosdeák Andrásné adomanya 1902: VI. 5-én vétetett át.

2661. Ferenczy István. 1902.
Sz. Rimaszombaton 1792 február 24-én. I ugyanott 1856
2661 Liliom-tanulmány. julius 4-én.

Egyenes liliom-szár, at ábrázol végén két teljesen kinyilt, de oldalt, hajló virág-kehely lyek. Köztük két felcsattant bimbó lösi le figelmünkes.

Gypszdombormü, mér. 42:15 (7) cm.
Tanulmány Forrai Iván siremlékéhez.
Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649-899), az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58-900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82-900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157-900) sz. leiratok szem előtt tartásával mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.

III 3-100

104

Pl.
Ad. 1905

214

Sz. n. 2315-905

2265. ~~Ferenczy István~~:

~~Sz. Rimaszombaton 1792 február 24-én, ugyanott 1856 julius 4-én~~

Nőtanulmány.

Fellig, balra fordultan és arczélben. Fejét kissé előrehajtja, ~~fátyolja lelóg~~ Lelógó fátyolt és ~~ruhája~~ magas ruhát visel.

Viaszdombormü, kerek palakövön, átmérői 11.5: 11.5 cm.

Az 1899: XII: 4-iki előterjesztés alapján (649/899), az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával, mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.

Kerek palaköre szerelt dombormü, a mely az abrázoltat emel.
Redett Szkján

III 3-85

54

Pl.
Aj. 1902.

109

2256. Ferenczy István:

Oroszlánláb.

Az asztalláb felső része dus sörényzettel him-oroszlánfejet ábrázol, kissé nyitott szájjal és négy kiálló éles foggal.

Márvány, mér. 86 : 23 cm.

Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899) az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/1900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával, mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.

Szobr. mest. isk.

2266. Ferenczy István:

Öreg asszony.

Vállig, balra [illegible] és arczélben [illegible]. Haja oldalt fürtözött és fejkendője ránczokban omlik vállaira.

Viaszdombormű, kerek palakövön, átmérői 13: 13 cm.

Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899) az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/1900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával mint özv Jánosdeák Andrásné adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.

Rossz karban van.

L földhöz láncolva ábrázolja, a ki

2662. Ferenczy István: 1902.

Sz. Rimaszombaton 1792 február 24-én. Ugyanott 1856 julius 4-én.

Tanulmány Forrai István siremlékéhez.

Dombormü, a mely fölül van, ve és – ~~kerezet a földhöz láncolt~~

~~A fölül~~ koronás czimerrel ékesitett ~~siremlék~~ Forrai Iván grófot ~~[illegible]~~ jobbra fekszik ~~ábrázolja~~ és a kinek feje alatt bojtos párna és e mellett rózsakoszorú van. ~~[illegible]~~ Balról félig kiterjesztett szárnyú angyal térdel, a ki egy kissé ~~[illegible]~~ előrehajlott, Szemközt pedig a háttérben kereszt és ~~[illegible]~~ nyiló ~~[illegible]~~ liliom-szál tünik szemünkbe annak jelenül, hogy a családnak egyetlen tagja, Julia gfrő még él.

I hervadó

hogy a lelógó bilincset felöldhassa.

Gypszdombormü, mér. 25.5:29.4 cm.

Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649-899), az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58-900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82-900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157-900) sz. leiratok szem előtt tartásával mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.

III 3-100

105

Pl.
Ad. 1905

217

N. n. 2346-905

1909.

3899. Ferenczy István:

Sz. Rimaszombaton 1792 febr. 24-én. † ugyanott 1856 julius 4-én

Imádkozó nő térdelve, és ima közben van, jobbrafordultan ábrázolva. Könyöklő kezeivel a melyeket összekulcsolt, fejét támasztotta meg. Hosszú haja vállaira omlik. Szük ujju és derékon megkötött ruhája, térdei alatt, ránczot vetnek.

Khelheimi kövéset, a mely többszörösen repedt. -- Méretei 14.4:9 cm. -- Vétetett Hevesy Páltól 1909. október 31-én 40 K-án (706-909). -- Kifizettetett 1909:X.31-én a 834 sz. nyugtára. -- Elszámoltatott 1909:XII. 7-én 2010 sz. alatt.

III 3 – 162

Pl.
Vét. 1909

317

698

1347. Ferenczy István.

Sz. Rimaszombaton 1792 febr. 24-én. † ugyanott 1856 júl. 4-én.

VII. Pius pápa.

Mellig, balrafordultan, arczélben és sima karimájú érem előlapján van ábrázolva. Hosszú haja göndör, arcza leberetvált. Öltözete: soli Deo és cimada nyakbavetett stolával. Körirata az előlapon az emelkedett perem mentén: »PIVS SEPTIMVS PONTIFEX MAXIMVS« és alól középütt: »FERENCZY F.«, hátlapján pedig Szt. Péter templomának látképe körül: »CONSECRATIO PANNONIAE. PATRI PATRIAE ET POP« és »PONTIFICATVS SVI XXIV«.

Galvanoplasticus ezüstutánzat, átmérője 4·9 cm. — Lelt. sz. 1347. — Értéke 5 K. — Az 1911 évi római nemzetközi kiállítás kormánybiztosának, Miklós Ödönnek ajándéka 1912 január 6-án. — Az adomány elfogadtatott 1912 április 23-án (195–912). — Bejelentetett 1913 márczius 15-én (465–913).

Jegyzet. Az elő- és a hátlap külön-külön darab.

Ferenczy István

Nobrán

vrd

Ybl képzőm

321. l.

Ybl E.: A képzőmű-
vészetek Mországon.
Lukács Gy: Magya-
rok a kulturáért.
Bp. 1929. 321. l.

Kastély
Renoválta Ybl Miklós

Kastély
Épült 1810-ben

2263. ~~Ferenczy István:~~
~~Sz. Rimaszombaton 1792 február 24-én, Eugyanott 1856 julius 4-én~~
Férfi-tanulmány.

Vállig ~~ábrázolt~~ ~~vívni~~, jobbra fordult és arczélben ~~látható~~ tünteti fel.
Homloka és nyaka ránczos, bajusza és szakálla leberetvált, ~~hajja rövid.~~

Viaszdombormű üveglapon, átmérői 13: 13 cm.
Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899), az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával, mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.
Törött.

Kerek üveglapra szerelt dombormű, mely az ábrázolt rövid hajú idősebb férfit

III3-84

52

Pl.
Aj. 1902

105

2264. Ferenczy Istvan:

Fiatal nő.

Vállig, balra [illegible] és arczélben [illegible]. Haja, melyet kendőszerű főkötővel védett konyban visel, homlokán és oldalt hullámos.

Viaszdombormű, kerek üveglapon, melynek atmérői 11.5: 11.5 cm.

Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapjan (649/899) az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/1900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.

Rossz fenntartású.

2245. Ferenczy István:

Faun.

A vállig ábrázolt gyermek Faun kissé jobbra tekint, haja göndör, homloka felett kis szarvak látszanak és fejét borostyán-koszorú disziti.

Márvány, (szürke) mér. 34.8 : 23.8 cm.

Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899) az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (458/1900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával, mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.

Szobr. mestr. gk.

2262. Ferenczy István:

Sz. Rimaszombaton 1792 február 24-én. ugyanott 1856 július 4-én

Éremtervezet.

Az Előlapján VII. Pius pápa mellig látjuk balra fordulta és arczélben. Caputiumot és egyházi ruhát visel. Haja rövid, arcza és bajucza leberetvált. Az érem hátlapján pedig az Áldozatkészség van ábrázolva, midőn egy balra fordult nő alak ékszrét teszi az oltárra.

Viaszdombormü, kerek palakövön, átmérői 8: 8 cm.

Az 1899: XII. 4-iki eloterjesztés alapjan (649/899), az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával, mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya 1902: VI. 5-én vétetett át Rongált.

III 3-84

Kerek palára szerelt dombormü, mely elölapjaú mig hátlapjaú

A beretvált arczú egyházfő, kinek haja rövid, soli deot, reverendát, vállravetett stolát és cappat visel

Pl.
Aj. 1902

57

104

2247. Ferenczy István:

Idősb. Ferenczy István.

Mellig, szembe néz, rövid haja göndör, bajusza nyirott és szakála leberetvált. Kabátjának lehajtott gallérja prém.

Márvány, mér. 60.3 : 34 cm.

Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899) az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/1900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok előtt szem előtt tartásával, mint özv. Jánosdeák Andrásné [redacted] adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.

T. K.

2246. Ferenczy István:

Fáy András.

Vállig, szembe néz, rövid haja göndör, álla leberetvált, bajusza nyirott, oldalszakállát előre fésüli, vállravetett köpenyege pedig elől ránczos.

Márvány, mér. 42.3 : 25.9 cm.

Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján ~~1900~~ (649/899) az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/1900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával, mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.

J.K

2244. Ferenczy István:

Balogh János. (Befejezetlen)

Mellig, szembe néz, feje elől kopasz, haját előre fésüli, szakálla és bajusza leberetvált. Kabátjának lehajtott gallérja széles.

Márvány, mér. a talapzattal 60.3 : 38.8 cm.

Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899) az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/1900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával, mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.

2269. Ferenczy István:

balta fordulva

Allegoria a békére.

A folyvást előre haladó és arczélben látható Béke'nek egise alatt a tudományok és a művészetek, mint annak áldásai virágzásukban szemlélhetők, mig a háttérben a tenger túlsó partján város épületei bontakoznak ki és egy vitorlás hajó közeledik. Az istennő jobbkezét hadi ékitményektől körülvett paizson nyugtatja, melyre e szavak irvák fel: SALUS POPULORUM CONCORDIA PRINCIPUM, baljában pedig vesszőköteget tart.

Aczélérem fatokban, átmérői 9.5: 9.5 cm.

Készitette Ferenczy István 1817: I. 15-én.

Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899) az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya 1902: VI. 5-én vétetett át.

2258. ~~Ferenczy István:~~

~~Sz. Rimaszombaton 1792 februar 24-én, III ugyanott 1856 julius 4-én~~

Allegoria.

Palára szerelt dombormű, mely ~~Hungariát~~ a ~~bör~~ bolt ~~A~~ Bolthajtásos börtönben sinylődő és lánczra vert Hungáriát, ábrázolja ki nyugvó helyén fejjel balra fekszik, kezeit összekulcsolta, kissé felemelkedett és jobbra néz, a hol egy kis angyal alakjában, a Szabadság hirnöke játszik hangszerén. Kibontott haja vállaira omlik és derekán megkötött magas ruhája ránczos. A háttérben kerek ablak van ~~kötl le figyelmünket~~ keresztvassal.

Viasz~~dombormű~~, palakövön, méretei 7.6: 15.5 cm.

Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899), az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya 1902: VI. 5-én vétetett át.

III$_3$-83

47

Pl.
Aj. 1902.

97

2257. Ferenczy István:

Achilles.

Thetisnek vállig ábrázolt fia balra fordul és arczélben látható. Tarajos sisakja alól oldalt és nyakán haja látszik ki, bajusza és szakálla nincs, nyaka meztelen.

Viaszdombormű, kerek üveglapon, melynek átmérői 15.5: 15.5 cm.

Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899) az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.

Törött.

2259. ~~Ferenczy István:~~
~~Sz. Rimaszombaton 1792 február 24-én, ugyanott 1856 julius 4-én~~

Allegoria saját életére.

~~ijjú~~ ábrázolja, a ki

A jobbra fordult, de összerogyó paripán ülő ~~és~~ római ~~[illegible]~~ vitéznek ~~öltözött~~ ~~[illegible]~~ balkezével a ~~paripájára~~ lovára csavarodott és ellenfeleit jelképező óriási kigyót ~~fojtogatja~~, baljában pedig bárdot tart. Haja rövid, bajusza és szakálla nincs. Öltözete: derékon megszoritott rövid ujjú ~~római ruha.~~ chiton.

Viaszdombormű, kerek üveglapon, átmérői 9.8: 9.8 cm.
Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899), az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/900), az 1900: II. 24-iki (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával, mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya 1902: VI. 5-én vétetett át.

Üvegre szerelt dombormű, a mely alkotóját ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~ábrázolja, hogy egy~~ egy

III$_3$-83

48

Pl.
Aj. 1902

99

2260. ~~Ferenczy István:~~
~~Sz. Rimaszombaton 1792 február 24-én, II ugyanott 1856 julius 4-én~~

Czimertanulmány.

F ~~Az Előlapján~~ Magyarország koronás czimer~~ét~~ ~~van~~ ~~szemléljük~~ ét ábrázolja kiterjesztett szárnyakkal. Alatta ~~pedig~~ levéltanulmány ~~XXXX~~ köti le figyelmünket.

Viaszdombormü, kerek palakövön, átmérői 13.6: 13.6 cm.
Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899), az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával, mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya 1902: VI. 5-én vétetett át.

F Kerek palára szerelt dombormü, mely

49 III3-83

Pl.
Aj. 1902

101

2261. ~~Ferenczy István:~~

~~Sz. Rimaszombaton 1792 február 24-én, ugyanott 1856 julius 4-én~~

Éremtanulmány.

~~Kerek medaillon~~, a melyen ~~elélapján~~ pápai, püspöki, presbiteri, diaconi és más ~~a legkülönbözőbb~~ egyházi jelvényekkel ~~összeálkotott~~ kereznek csoport az ~~Közepén~~ ~~melynek~~ talapzatra helyezett kehely emelkedik ki fölötte lebegő ostyával.

Viaszdombormű, palakövön, átmérői 9: 9 cm.

Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899), az 1900: II 10-iki 95256 ex 1899 (58/900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával, mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya 1902: VI. 5-én vétetett át.

Rossz fentartású.

III$_3$-84

Kerek palára szerelt dombormű

50

Pl.

Aj-1902

102

2249. Ferenczy István:

Mátyássy József.

Vállig, szembe néz, homlokát koszorú disziti, haja rövid, bajusza nyirott és arcza leberetvált.

Márvány, mér. a talapzattal 57 : 32 cm.

Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899) az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/1900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával, mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.

Mátyás király. 10603.

Szobra.

A kriptaszerű talapzaton látható szobor a királyt balra fordult lovon ábrázolja, a mint az a törököktől elvett hadi zsákmányon akar átugrani. A talapzatnak oldalán A TÖRVÉNYEK VÉDŐJÉNEK és A SZÉP ÉS JÓ TUDOMÁNYOK ÁPOLÓJÁNAK jelzéssel allegorikus ábrázolások szemlélhetők. Balra az emléket egy úr és hölgy nézi, mig jobbra méretegységet nyerünk. Felirata a bejárat fölött:

MÁTYÁS
KIRÁLYNAK.

alól balra: FERENCZY.
jobbra: Lehnhardt metsz. Pesten.

Km., mér. 35.7: 25.8 cm.

Sz. n. 222-902
914-902-67.

2248. Ferenczy István:

Kazinczy Ferencz.

Mellig, szembe néz, feje elől kopaszodik, haját előre fésüli, bajusza és szakálla leberetvált, halántékán az erek kiduzzadnak, vállravetett köpenyege pedig elől szétáll.

Márvány, mér. a talapzattal 59 : 30.8 cm.

Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899) az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/1900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával, mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.

2252. Ferenczy István:

Saját képmása.

Vállig, kissé balra tekint, haja és álla körüli szakálla ~~szürke~~ göndör, bajusza leberetvált.

Márvány, mér. a talapzattal 56 : 30 cm.

Az ~~1898~~ 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899) az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/1900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával, mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.

I. K

2251. Ferenczy István:

Pólya József dr.

Mellig, szembe néz, arcza és bajusza leberetvált, álla körül alatt szakállt hord és kabátjának lehajtott gallérja prémes.

Márvány, mér. a talapzattal 61.3 : 35.5 cm.

Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899) az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/1900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával, mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.

2250. Ferenczy István:

Nagy Pál. (Befejezetlen)

Mellig, szembe néz, haját előre fésüli, álla leberetvált, bajuszt és oldalszakállt hord, vállravetett köpenyege pedig ránczos.

Márvány, mér. a talapzattal 61.3 : 36.8 cm.

Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899) az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/1900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával, mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.

2255. Ferenczy István:

Wesselényi Ferencz.

Mellig, kissé balra tekint. Rövid haját, üstököt, hosszu bajuszt és körszakállt hord. Zsinóros kabátján a gombok sürün varrvák föl, az aranygyapjas-rend jelvényét szalagon és köpenyegét bal vállára vetetten viseli.

Márvány, mér. a talapzattal 66.6 : 49.3 cm.

Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899) az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/1900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával, mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.

J. K.

2254. Ferenczy István:

Széchy Mária.

Mellig, fejét jobbra forditja, haja göndör, diadémát és fejére vetetten kendőt hord. Széles szegélyü inge korczos, ruhája pedig kivágott.

Márvány, mér. a talapzattal 64.8 : 45.9 cm.

Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés (649/899) alapján az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/1900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.

2253. Ferenczy István:

Schodel Rozália.

Mellig, kissé jobbra tekint, hajának göndör fürtjei vállaira omlanak, fejét turbánszerüen kendővel kötötte be és elől ránczos ruháját vállain gombok tartják.

Márvány, mér. a talapzattal 60.6 : 32.3 cm.

Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899) az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/1900), az 1900: II. 24-iki (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával, mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.

Szobr. mester

2243. Ferenczy István:

Rudnay Sándor.

Mellig, kissé balra tekint, haja hullámos, bajusza és szakálla leberetvált. Kapucziumot, cappa majort és palliumot visel; mellét a Szent István rend, a melyet nyaklánczon hord, nagykeresztjének csillagja disziti; ékköves keresztje pedig lánczon log.

Márvány, mér. a talapzattal 67 : 48 cm.

Az 1899: XII. 4-iki előterjesztés alapján (649/899) az 1900: II. 10-iki 95256 ex 1899 (58/1900), az 1900: II. 24-iki 15505 (82/900) és az 1900: III. 26-iki 17294 (157/900) sz. leiratok szem előtt tartásával, mint özv. Jánosdeák Andrásné adománya átvétetett 1902: VI. 5-én.

Fr. M.

Ferenczy István Szobrász

1840-ben szoborontóműhely van a házában

Katkó: Szoborontók (riport)

Népszava 1956 aug 12, 84 évf. 190 n. 4 l.

Ferenczy István

szobrász

Müller monográfiát írt Ferenczyről

Ferenczy Béni: A Szépm. Múzeum grafikai gyűjteményének kiállítása a Nemzeti Szalon második 50. évfordulója alkalmából

Művészettörténeti Értesítő, 1957, 6. évf. 1 sz. 48 l.

Ferenczy István

szobrász

utalás Heller S. könyvére

Fejős J.: A Nemz. Képcsarnok Alapító Egy. tösténete
Művészettörténeti értesítő 1957 VI. évf. 1 sz.
46. l.

Ferenczy István szobrász

Izsó Miklós küzködései.
Literatura VI. évf. 1931. 5.sz. 184 l.

Ferenczy István szobrász
Kisfaludy Károly mellszobra

Lyka Károly: Szoborkalandok. Uj Idők, 1934. 6pr. 8. 15.sz. 519 l.

Ferenczy István

Cifka P.: Ferenczy István, Izsó M. és Stróbl A. jubileuma. Sz.N. 1956 jul. 11. /emlékkiáll. a Szépmüv. Muz-ban./

Ferenczy István szobrász

Ernst Muz. LXXIX. kiáll. Izsó Miklós emlékkiáll.
1925. okt. 4 l.

Ferenczy István
szobrász

Gentmüeml
18, 53, 65, 77,
100, 207, 261,
297, 347. l.

(Genthon I.: Mország
müemlékei. Bp. 1951.
l. a Névmutatót.

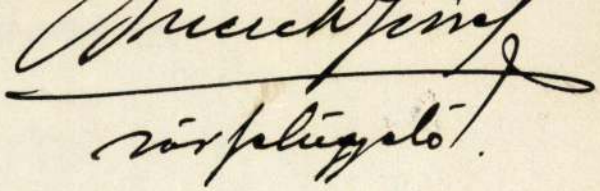

Ferenczy István

źród. Nobrász

Genthon, Stefano =

Stefano Ferenczy scultore ungherese a Roma. Estratto dalla Rivista „L'Urbe" ~~Anno VII. N.6~~. Roma 1942.

Ferenczy István

vid

Genthon István:
Reneszánsz kisbron-
zok. A Mugnyitó
1927. 4. n.

KILIÁN FRIGYES

m. k. egyetemi könyvárusnál.

BUDAPEST,

váczi-utcza, Drasche-féle házban, kapható:

Ő csász. és apostoli királyi felség arczképe, magyar tábornoki egyenruhában. Festette Than Mór, metszette Doby Jenő . . . . . 6.—
Avant la lettre . . . . . 15.—

Dantier, A. Les femmes dans la société chrétienne. Ouvrage illustré de 4 photogravures et 200 gravures sur bois, d'après les monument de l'art. Deux volumes in 4° . . . . . 24.—

Stahr, A. Torso. Kunst, Künstler und Kunstwerke des griechischen und römischen Alterthums. Zweite Ausgabe. 2 kötet . . . . . 12.—

Homer's Odyssee Vossische Uebersetzung. Mit 6 Original-Compositionen v. Fr. Preller. Kötve 3.60

Janitschek, H. Die Gesellschaft der Renaissance in Italien und die Kunst. Vier Vorträge 2.40

Springer, A. Raffael und Michelangeló. Mit Illustrationen. 4-rét . . . . . 18.—

Bach, E. Muster stilvoller Handarbeiten für Schule und Haus 2.50

Jaenicke, Fr. Grundriss der Keramik in Bezug auf das Kunstgewerbe. Mit 460 Illustrationen und 2645 Marken und Monogrammen . . . . . 25.—

Herrmann, E. Naturgeschichte der Kleidung. Mit Holzschnitten . . . . . 3.—

Pompeji Die neuesten Ausgrabungen von 1874 1878 Illustrirt herausgegeben von E. Presuhn. Mit 60 chromolith. Tafeln . . . . . 36.—

AIGNER LAJOS kiadványai.

Ferenczy István

1842-ben a Dabasi Halász család nagykőrösi sírboltja zeszére készült szobornak

Nód

Galtek Nagyk

178. l

Galantai Fekete B.:
Nagykőrös. MVM. Bp.
1927. 178. l.

~~Al-Duna IV. 158, 245.~~

Ferenczy István

Hobrasz

erőd
2

Fürsthangsz

53. l.

Fürst L.: Hangszerek
a m. képzőmüvészetben.
Bp. 1943. 53. l.

GRECO: MAGDOLNA.

Ferenczy István

wód
z

Fülep Lajos: Magyar
művészet. Bpest. 1923. 68-72. l.

Shoreditsi (londoni) népkönyvtárak

III. 90.

Ferenczy István

Fővárosi Lapok.1867.máj.7. /Fővárosi hirek./ ~~Paragó...~~

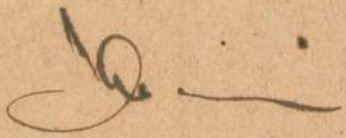

Ferenczy István

Nobrász

l.

Forstakadmüemlv

36. l.

(Forster Gy.: A M. Tud.
Akadémia és a müem-

Ferenczy István

Fónagy B.: A
képmüvészeti Muzeum
érem- és Plakett-
gyüjteménye.
MM. 1929. 23, 25,
27. (l. (Képpel)
33.)

174. kép. *Magyar szobrász 1510 körül.*
Feszület-torzó.

személyesen érintkezhessék a királlyal; ő vette át a levelet és nemcsak hogy kiadta a parancsot a Komáromot védő Perczel ezredes és csapatainak elfogatására, de az esti órákban Ácsról telefonhoz hivta magát gróf Bethlent és mint „miniszterelnök", a király nevében, a budapesti kormány feltétlen megadását követelte; a felvilágositó válaszra az volt a felelet, hogy tovább indultak Tatára, amelyet csellel foglaltak el, ugy hogy a késő éjjeli órákban a seregeket szállitó páncélvonatok közvetlen a főváros környékére érkeztek, mig a királyi szerelvény Bicskén tartott néhány órai pihenőt.

„A polgárháboru veszedelmének elháritása nem tőlem függ", — irta a kormányzó délelőtt küldött levelében. „Önzetlenül éltem mindig kötelességemnek, utolsó kötelességem azt jelenteni, hogy ha Felséged fegyveres erővel bevonul Budapestre, Magyarország örökre megszünt létezni."

Valóban megrenditők voltak Horthy kormányzó szavai és e vészes éjszakán az ő nemzetéért, magyar hazájáért aggódó lelkiismerete őrködött éberen az évszázados sorscsapások után

F e r e n c z y I s t v á n
szobrász

Findura Imre: Uttörő szobrászaink. Fővárosi Lapok.1869.aug.5.

Ferenczy István

nobrair

vod
2

Fieber modnuv

117. l.

Fieber H.: Modern
münészet. Bp. c. n.
117. l.

-

Irányosy Terézia, Irá-
intézőjének feleségé;
ök nyugalomra.
orium-kápolna oltár-
ny két dusan aranyo-
ól és alacsony, csigás
ancsak volutás ivvel
za. A menza volut in
yal térdel, az oromma-
egy kisebb angyal ül.
félalakját ábrázoló
tlen festő közepes mű-
nkább a XIX.sz.első
átfestések nyomait
lebb vezetne a datá-
1905-b n ujitották
ozta és aranyozta/47/.

Uj Idők

Szépirodalmi, művészeti, képes hetilap és kritikai szemle

Előfizetési ára
Negyedévre . . . . 7 pengő
Félévre . . . . . 14 pengő
Egyes szám ára . . 60 fillér

Szerkeszti Herczeg Ferenc

Az Uj Idők képeinek, valamint bármely szövegrészének még kivonatos utánnyomása is tilos

XLVIII. évfolyam | 1942 február 8 | 6. szám

Az első magyar szobrász

— Ferenczy István születésének 150. évfordulóján. —

Ferenczy István az első magyar szobrásznak tekintette magát. Mert egyivású pesti társait, a Dunaiszkyeket, Bauereket, egyetlen szál sem kötötte művelődésünkhöz: sírkő- és kőszentfaragók voltak, tisztes tudással, de érzelmi szál nem fűzte őket hozzánk. Szakmaszerűen vették fel a rendelést és szakmaszerűen szállították az árút. Ennél magasabb cél idegen volt előttük.

Ferenczy azonban már eleve más vizeken evezett. Első műve, amelyet Rómában faragott, Csokonai mellszobra (1818), magyar programjának kiinduló száma. A szegény rimaszombati lakatoslegény, aki Rómában lett művésszé, ezt a szobrot ajándékul küldte hazájának, mint első darabját annak a szobor-sorozatnak, amelyet „derék embereinkről" akart faragni, hogy ezzel „a Hazának szolgáljon". És amikor hazatelepedett Magyarországba, éveket töltött azzal, hogy magyar márványt keressen a magyar szobrászat számára. Legyen a kő is hazai. Lelkesen izgatott a „szittya ősök" nemes erkölcseinek fölélesztése érdekében s emléküket példakép idézte fel rézlapjain. Hamar összebarátkozott a kor vezéríróival, Kazinczyval, Vörösmartyval, akiket pesti szobrásztársai csak névről vagy még úgy sem ismertek, hisz magyarul sem tudtak. És terveket szőtt egy magyar szobrász-iskoláról, fölvitte az országgyűlés elé, föl a királyhoz, persze sikertelenül. Pesten akkor nem állt még egyetlen emlékszobor sem: Ferenczy fel tudta lelkesíteni barátait egy nagy Mátyás-lovasszobor érdekében, lapokban, röpiratokban agitált e célért, már bronzöntő kemencét is épített, — ez a terve is megbukott.

Ikarosz görög mondája jut eszünkbe e lázas és sikertelen küzdelmek, egymást követő hajótörések láttára. Mert ebben a sokfelé ágazó, keservekkel teljes mozgalom-szitásban megakadt művészi fejlődése. Egy percig sem volt nyugalma, amelyben plasztikai tudását érlelhette, mintázó készségét fejleszthette volna. Megakadt oly szobrászati problémák megfejtésén, amelyek pesti társainak, a gyakorlott kézműveseknek, egy pillanatig sem okoztak fejtörést. A stílus mélyebb értelméhez el sem juthatott. Tehetsége sem állott arányban merész és magas céljaival. Közben anyagi bajok is zavarták: egész keresményét beleölte a márványkeresésbe s azokba a nagy utazásokba, amelyeket a Mátyás-szobor bronzba-öntése céljából végzett olasz és német földön. Csak néhány síremlékre, egy-egy kisebb képmásszoborra kapott megrendelést: a kiadós, nagy megbízások elmaradtak. Dugába dőlt a nagyváradi hatalmas Szent-László lovasszobor terve, semmivé lett az a nagyszabású feladat is, amellyel egy ideig a primás biztatta, hogy tudniillik az esztergomi bazilika összes szoborművei ő reá bízassanak.

Ferenczy végül levonta a végső következtetést: miután gipsz-szobrai a Múzeumnak sem kellettek, visszavonult szülőföldjére s öreg napjait egy újfajta hajógépezet megoldási kísérleteivel töltötte. Ezt is sikertelenül.

Mégsem élt hiába. Mert fel tudta kelteni agitáló fáradozásával a hazai szobrászat iránt az érdeklődést, bele tudta vinni a köztudatba a művészet értékét s félemberöltő sem kellett ahhoz, hogy megkezdhesse munkásságát Izsó Miklós, ugyanazzal a magyar programmal, mint az „első magyar szobrász", de eredményesebben és más kiadásban.

LYKA KÁROLY

Lovas. Ferenczy István plakettje

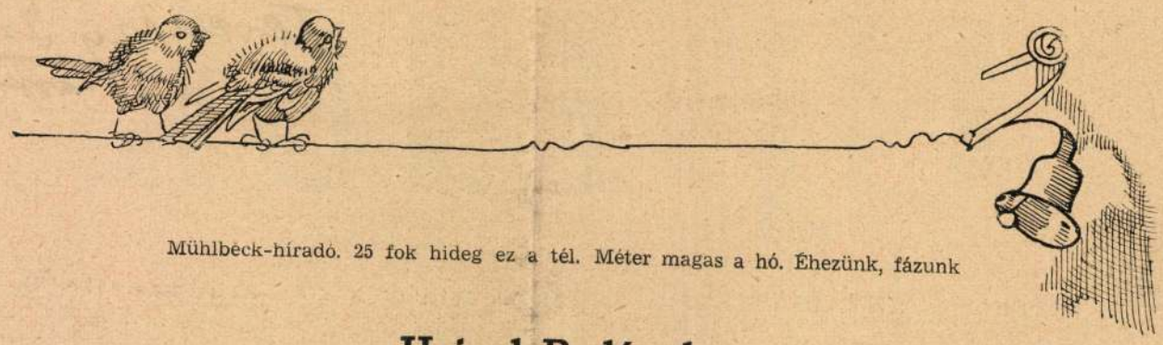

Mühlbeck-híradó. 25 fok hideg ez a tél. Méter magas a hó. Éhezünk, fázunk

Hajnal Badányban

— Regény —

Copyright by Singer és Wolfner

Irta: **Fekete István**

6. folytatás

A holló Mátyás kezére nézett, hozott-e valamit, aztán visszalépegetett helyére.

Mátyás még állt egy kicsit, aztán kiment és a plébános búzáját öntötte fel a garatra. Nem kell őt arra figyelmeztetni — gondolta — és a zsákot a földhöz csapta, csak úgy porzott.

Szilveszter este később volt a vacsora, és mielőtt elment volna lefeküdni, Tallós tele öntötte a poharakat.

— Boldog újesztendőt mindnyájunknak!

Aztán kezet adott Mátyásnak.

Ködös, egyforma napok jöttek ezután. Néha felsütött a nap és a jégcsapok alatt kis teknőket vájt az olvadó víz, de az esték még fagyot hoztak, vagy nehéz ködöt. A köd mögött mély hallgatásban állt az erdő s csak a patak zúgott az éjtszakában. A jég már kásásodott, öregedett s ahol feltört a víz, csattogva verte a tél rabtartóját.

Egyszer éjjel — február volt már akkor — különös zajra ébredt Mátyás. Recsegett a zsilip, törött a kerék lapátja és a jégtáblák torlódva zúztak össze mindent maguk körül.

Holdvilág volt. Mátyás rémülten rohant Tallósért.

— Mester uram, elviszi a jég a malmot.

Tallós egy pillanat alatt kint volt.

— Csákányt!

Bekecsben volt a molnár, de később ledobta.

— Te csak vágd, majd én emelem.

S ahol Mátyás rést vágott a jégbe, Tallós feszítő vassal emelte a jégtáblát. Emberfeletti ereje most látszott csak meg. Mázsás darabokat lódított odébb és ahova lecsapott, törött a jég, mint a cserép.

És közben áradt a patak. A szennyes víz zúgva hozta a felszakadt jeget s a zsilipeket megszorította, hogy azokat kinyitni semmiképen nem lehetett.

— Összetör mindent — káromkodott Tallós, aztán aládugta a feszítővasat a zsilip deszkájának és nyakán vastag kötélként dagadtak ki az erek.

— Mester uram...

— Hallgass!

Szemei ijesztőek lettek, a vas meghajolt s a zsilip deszkái kiemelkedtek a vízből.

— Fejszét — hörögte.

A vastag palló szilánkjai repkedtek a fejsze alól s amikor meggyengült, a víz eltörte, mint a gyufaszálat. És egyszerre fellélegzettek a tölgyoszlopok, a fenyőgerendák s az egész malom.

A víz őrjöngve ugrott a nyílásnak s a jégdarabokat mint a pelyhet dobta a mélybe.

A veszély elmult. Tallós ledobta a vasat és bement a szobába. Amikor Mátyás utánament, még ott ült az ágyon és markát nézegette, melyet véresre tört a vas. Arca még akkor is szederjes volt az erőlködéstől.

Mátyás tett-vett és nem szólt.

— Ha már fent vagyunk — mondta később a molnár — öntsd fel azt a kukoricát. Legyen valami hasznunk is belőle.

Nehezen virradt. Az olvadó jég sűrű ködöt hozott és a vastag ködben alig tudott világosra ébredni a reggel. Csak a víz zúgott és a vadlibák keresték ijedt gágogással a tegnapi vetéseket. A nap mint homályos tallér szállt a köd felett és az erdőben megsüppedt a szennyes hó.

Másnap pedig megjött az első hír Panniról.

— Azt izeni, — mondta Tallósnénak a félszemű facér — hogy mindenkit csókoltat.

— Mást nem?

A vándor pislogott ép szemével.

— Meg azt, hogy jól van.

— Nem volt beteg?

— Azt nem mondták.

— De nem látszott rajta, hogy beteg lett volna?

— Nem. Nem látszott.

Tallósné mérgelődött, hogy ilyen félnótásra bízták az üzenetet. Nem mond ez semmi okosat. De azért jó ebédet adott a hírhozónak. Utána dohányt.

— Van itt valami Mátyás nevű legény? Mert annak is hoztam üzenetet.

— Csak mondja.

— Tiszteltteti a kislány, sokat emlegeti és hogy vigyázzon a Miskára. Ki az a Miska?

— Madár.

A vándorlegény után nézett az asszonyra.

— Hogy madár?

— Az. Holló.

A legény rántott egyet a vállán.

— Hát én nem bánom, akkor arra vigyázzon. — Azzal felszedte a sátorfát és ment.

Mátyás csak este tudta meg a hírt.

— Tiszteltet a Panni, gondol rád és azt izeni, hogy vigyázz a Miskára.

— Úgyis vigyázok — mondta Mátyás és jól esett, hogy Panni gondol rá.

Este, amikor kiszólította Miskát, annak is megmondta, hogy mit izent a kislány. A holló halkan korrogott és úgy pislogott Mátyásra, mintha értené a beszédet, ám az is lehet, hogy csak unatkozott és jól esett az emberi hang körülötte.

Húsvét előtt megjöttek a bőjti szelek. Zúgva seperték végig az erdőt, kiszárították a sáros utakat és elvitték az utolsó hómaradványokat is. Esténként piros volt az ég alja és csendesedett valamelyest a szél, de éjtszaka csak annál erősebben kapott lábra és vonítva jajongott a kéményben.

Rázta az ablakokat, megbontotta a tetőket, felborzolta az avart s az avult nádat a vízre fektette.

És zúgott, jajgatott, sziszegett, sikoltott, mintha rosszlelkek nyargaltak volna az éjtszakában.

Egyik hajnalfelé Mátyás hirtelen felült ágyában.

— Mi volt ez? A szél?

De nem lehetett hallani semmit. A szél zúgása elnyomott minden zajt s már majdnem elaludt, amikor újra megzörrent az ablak, mintha megdobták volna.

Mátyás meggyújtotta az olajmécset és figyelt.

A holló is kijött kalickájából s az ablakra nézett.

— Hej! Nyisd ki az ablakot.

Mátyás elfújta a kis lángot. Odakünn süt a hold és jobb, ha ő nem látszik. Ablaka majdnem emeletmagasan volt, de azért remegett kicsit a keze, amikor az ablakot kinyitotta.

— Füleden alszol, öcsém?

— Mit akar?

— Killányból jövök és nem sok időm van a prézsmitálásra, mert reggelre Hosszúvizen kell lennem. Csik Mátyást keresem.

— Én vagyok.

— Hát akkor ugorj az ajtóhoz. Pados uram küldi ezt a furulyát.

Mátyás kinyitotta az ajtót.

— Jó álmod van, meg kell hagyni. Ezt dugd az ágyadba.

— Furulya?

Az idegen szárazon nevetett.

— Az hát. Kétcsövű. Csak a halál billeget rajta. Itt a por, meg a golyók, itt a kapszli. Pados mester tiszteltetni a gazdádat, de ezt neked küldte. Na, Isten veled.

Már elment pár lépést, amikor megint megfordult.

— Majdnem elfelejtem. Az a kislány is üzent, valami Panni nevezetű, hogy husvétra hazajön és mindenkit csókoltat. Téged is. Na csukd be az ajtót, mert az álom kimegy a szemedből.

És elimbolygott a hold derengő világosságában.

Mátyás már akkor éjjel nem tudott aludni és Miska gyanakodva nézte, hogy simogatja a puskát, hogy célozgat vele és milyen gondosan törülgeti kívül, belül.

— Mester uramat tiszteltetni, nekem meg ezt küldte — és az ágyból előhúzta a puskát.

Tallós szakértően nézegette a fegyvert.

— Tedd jól el és tartsd tisztán. Prima damaszki cső.

— Van hozzá golyó is, meg öreg serét is... Majd keresek neki jobb helyet.

A szél csak napok mulva állt el s akkor egyszerre megsűrűsödtek a felhők. Az elmult tél után hallgatva, megtépázva állt az erdő és susogni kezdett csendesen, amikor megeredt az eső.

Másnap pedig váratlan melegen sütött fel a nap és tavasz lett egyszerre. A malom mellett kidugta fejét a csalán, a híd korlátján egy barázdabillegető nézte magát a víz zöld tükrében, a fák ágai fényesek és élők lettek, a ragyogó levegőben vadgalambok jöttek dél felől és Mátyás makulátlan tisztára törülgette az ablakokat.

Aztán Miskát vette elő.

— Miska, gyere ki a várból!

A holló engedelmesen kijött.

— Miska, vissza a várba!

És a holló visszament a kalickába.

Ez volt a meglepetés Panninak.

Miskának már szépen gyógyult a szárnya és nem vágyakozott már olyan nagyon a külső életbe. Rab volt, igaz, de meghízott.

Nagyszombat estéjén Mátyás előkészítette ruháját, csizmáját és a puha tavaszi estben kiült a malomküszöbre és várta a másnapot. Várta Padosékat és várta Pannit, aki kisebb volt ugyan, de mégis egyetlen pajtása életében.

— Elmennék elibük — mondta másnap reggel Tallós uramnak.

— Eredj, ha kedved van.

Mátyás fütyürészve vágott az erdőnek. Sárga kankalint tűzött a kalapja mellé és úgy érezte, az erdőben is húsvét van. Talán ez a Feltámadás, gondolta, talán Krisztus járt erre tegnap és lába nyomán fakadtak ki a virágok és akkor kezdett egyszerre illatozni az erdő, mert csak a szentelt olajnak és gyantának lehet ilyen égi, tiszta illata.

Pásztorleányka. Ferenczy István szoborműve

A levegőben méhek zümmögtek és valahonnét nagyon messziről odahallatszott a harangszó.

— Húsvét van — gondolta és még az arcára sütő napban is érezte, hogy ünnep van az egész világon.

A gyalogút kanyarogva vitte az erdőben. A fák között még messze lehetett látni és a szerszámcsattok villanása megállította Mátyást.

Nemsokára beszélni kezdtek a küllők, halkan pattogtak a homokban. Mátyás kiállt az út mellé, elpirult és alig tudott valamit mondani.

— Ugorj fel a saroglyába. No, ez derék, hogy elibünk jöttél.

— Köszönöm a pus...

— Csend! — És Pados a kocsis felé intett, hogy ne beszéljen.

— Vártatok bennünket?

Mátyás nevetésében az volt, hogy: minek ezt kérdezni?

Ment a kocsi lassan. Mátyás Pannira nézett s a kislány lassan hátrafordult. Új volt rajta minden és arcán egy kis idegenség.

— Hogy vagy, Panni?

— Látod — felelt Panni helyett Padosné. — Megnőtt! Hízott is.

Mátyás nem szólt többet. Anna néni jóasszony, de nem őt kérdezte és ha Panni nem válaszol, hát nem válaszol.

Nem is ment be a házba. Majd hívják — és leült a padra, hogy megvárja az ebédet. Bent lassan csitult a lárma és később pattant az ajtó.

— Megkaptad az izenetet, Matyi?

— Meg.

— Hogy vagy?

— Jól, Panni.

Egy kis csend lett. Mátyás most újra a réginek látta a kislányt és összenevettek.

— Matyi, minden betűt ismerek. A nagyokat is.

— Igazán? De látnád a Miskát! Ha akarom kijön, ha akarom bemegy.

Padosék este elmentek.

— Ősszel megint visszük Pannit, ha adjátok — mondták és a szekérzörgés után megint egyedül maradt a ház és a tavaszi napok egyformán villantak fel hajnalokon és húnytak el az estékben.

Az őrölnivaló megszaporodott és Mátyás esténként fáradtan dőlt végig ágyán.

— Aludjunk, Miska.

Néha még éjjel is ment a malom s ilyenkor a mesterrel felváltva virrasztottak. A meleg éjszakákban künn lágyan zúgott a víz, bent puhán dorombolt a malom s a mécs imbolygó lángja kiderengett az útra.

Mátyás álmosan nézett ki a sötétségbe, mert odakint halk elevenség támadt. Mint nagy szürke göröngyök, juhok mentek az úton, s az ajtóban egyszer csak felállt egy porosgatyás, fekete bajszú legény.

Mátyás önkénytelenül a kővágó acélhoz nyúlt.

A legény egy-két lépést tett.

— Vak vagy öcsém, ugye?

— Nem vagyok.

— Hát pedig vak vagy és nem láttál semmit, mert ha láttál volna, könnyen megvakulnál. Ezt mondd meg a gazdádnak is. Annak talán nem korpa van a fejében.

Azzal eltünt.

Mátyás csak később eszmélt fel. Az acélcsákány még akkor is a kezében volt s úgy érezte, ha most az az ember visszajönne, arcába vágná. Így még sohase beszéltek vele. Ez a szennyes zsivány! Ez a kapcabetyár!

— Be volt rúgva talán — mondta Tallós másnap — ámbár ha nem muszáj, nem köt ki velük az ember... Könnyen felröpítik a vöröskakast a házra.

— Hát ha én fejbevágom a csákánnyal, az már nem repít semmiféle kakast...

Tallós jókedvűen nézte Mátyást. A fiúnak eszébe se jutott megijedni. Arcán megkeményedtek a vonások, szeme elmélyült.

— Majd a puskát ezentúl kéznél tartom.

— Na, csak ne tüzelj. Lehet azokkal is beszélni. Nem kell tőlük megijedni, de ellenséget se kell szerezni bennük. Nem a mi dolgunk útjaikat firtatni.

Délután Panni ment le Mátyáshoz.

— Milyen volt a betyár, Matyi?

— Koszos.

— De igazán?

— Piszkos, kancsal, zsivány. Csak még egyszer idejöjjön.

Panni kedvetlenül ment fel a házba, mert Matyi elhallgatta, hogy patyolat gyolcsból volt a betyár inge, rámás csizmáján ezüst sarkantyú és fokosa nyelén fényes rézszegek, mint a csillagok. Ezt kár Matyinak elhallgatni, mert Panni úgyis tudta.

Mátyás ezentúl mégis csak a garat mellé támasztotta a puskát a homályba. Hát csak jöjjenek azok a híres szegénylegények.

De nem igen jöttek.

Egyik este Miskával diskurált éppen, amikor bekopogott egy idősebb ember.

— A mester urat keresem — mondta tisztességtudóan.

— Amott jön az úton. Üljön le, bátyám.

— Köszönöm, fiam.

Leült, pipáját tömködte szerényen és felállt, amikor Tallós uram bejött.

— Jóestét adjon Isten, Mester uram.

— Jóestét. Őrlés végett?

— Nem igen — rázta fejét az öreg — csak úgy *küldtek*. Nem tudom, beszélhetek-e a legényke előtt?

— Csak úgy, mint előttem.

— Mondom: küldtek. Mert, hogy többszörönként járunk-kelünk erre. Éjszakánként is...

— Értem.

— Mi nem bántunk senkit, innét el nem veszik semmi.

— Nem is lenne becsület.

— Azt mi tudjuk — legyintett az öreg — nem is lesz abban hiba, csak szó ne essék rólunk.

— A mi dolgunk itt bent van a malomban — mondta Tallós — ami odakint történik, azzal semmi közünk.

— Mert ha innét tudódna ki, abból baj lehetne, instállom.

— Mondtam már. Ez a malom süket is, vak is.

— Akkor mi becsülettel álljuk az egyezséget és az jó lesz nekünk is, meg mester uraméknak is. Hát akkor Istennek ajánlom. Én elvégeztem a dolgom.

Kezet nyujtott Tallósnak és Mátyásnak is.

Amikor megfordult, Tallós még utána szólt:

— A multkori birkák magukhoz tartoztak?

— Úgy gondolom.

— Csak azért mondom, — mondta Tallós, — mert a legény, aki hajtotta őket, boros lehetett. Belépett ide a malomba és úgy beszélt a fiammal, mintha a kapcája lett volna. Hát ez elő ne forduljon többet.

— Majd számol róla. Kezeskedem.

Rácsiholt pipájára, köszönt és elballagott.

Tallós uram fújta a füstöt és csak később szólalt meg.

— Láttál, hallottál mindent.

Mátyás bólintott.

— Hát ahhoz tartsd magad!

— Értem.

És ettől kezdve a malom süket és vak volt. Mátyás néha látta, hogy állatokat hajtanak az éjtszakában, vagy derengő hajnalban.

— Adjon Isten — szólt oda az ember, aki kanászbottal, vagy karikással ballagott a falka után.

— Fogadj Isten — viszonozta Mátyás.

Néha kocsi állt meg a malom előtt. A lovakról szakadt a tajték.

— Kapnánk egy kis abrakot? Nem kívánjuk ingyen.

Meg is fizettek érte. Hol pénzzel, hol egyébbel.

— Dohánnyal hogy álltok? — kérdezte egyszer az öreg betyár, aki Tallós urammal megegyezett.

— Fogytán.

Következő héten Mátyás fél zsák dohányt talált a garat mellé állítva, pedig csak egy percre ment fel a házba.

Az erdőben pedig lassan elvirágzott a tavasz. Az avar keményen zördült az őzek lába alatt, a kökény

fehér virága helyén kis zöld bogyók születtek, a fészkek alatt tojáshéjak hirdették, hogy a kicsinyek megszülettek s a nádas sík vizein a vadkacsa vezetgette az apróságokat.

Vasárnaponként Mátyás ünneplőbe öltözött és Pannival töltötte az egész napot.

— Kilányban templomba mentünk ilyenkor — mondta Panni. — Anna néni az első padban ült s én mellette.

Badányban nem volt templom, csak kis kápolna az uraságnak, de oda is csak búcsúkor jött pap.

Mátyás tollat faragott. Lúdtoll, gémtoll hevert az asztalon és Mátyás éles bicskája sercegve vágott hegyet a tollnak.

— Na, most írj!

— De ne mozgasd az asztalt, Matyi.

Panni ráhajolt az asztalra. Egyik kezével a papírt fogta, a másikban akadozva döcögött a toll. A tinta szét is folyt egy kicsit, a betűk jobbra-balra dülöngéltek, de azért el lehetett olvasni: *Csik Mátyás.*

Folytatjuk

Kultsár István írónak, a *Hazai és Külföldi Tudósítások* szerkesztőjének (1760—1828) síremléke a belvárosi plébánia-templomban. Ferenczy István szobormüve

A hazatérés dala

Írta: **Szentmihályiné Szabó Mária**

A vonat kerekei hangosan énekeltek. Muzsikájukat tízesztendős korom óta sokszor hallgattam, hiszen kis falum messze esett a nagyvilágtól. Mindüntalan kicsalogatott otthonomból hol a kényszerűség, hol a vágy. De visszatérőben mindenkor hallottam a hazatérés dalát. Hol gyermekszívem sürgető dobogása kísérte, hol szelid öröm csendesebb dallama. De egyszer hajszolt a félelem is. Akkor a dal gyászénekhez hasonlított, mert nem tudtam, életet találok-e otthon, vagy halált?

Isten sokáig irgalmas volt hozzám. Boldog találkozásokat vezetett be a hazatérés dala.

A határváltozás után sokáig nem hallottam. El sem mozdultam hazulról. Őriztem magamat. Mindig attól féltem: ha egyszer átlépem a mondvacsinált határt, ideát fog a vágy s nem enged vissza többet. Már pedig én maradni akartam. S mikor végre mégis elindultam, nem vágy hajtott kifelé, hanem könyörtelen idegenakarat.

A hazatérés dalát ettől fogva már csak ritkán, s olyan ütemben csattogták a vonatkerekek, mintha láncot csörgettek volna. Elinduláskor soha nem is tudhattam: visszaszabadulhatok-e még? Házunk előtt csendőr posztolt s szegény jó Anyám szívének remegése kísérte döbbenő lépéseit.

Közben az idő fosztogató keze be-benyúlt családunkba. Először a legdrágább kincset, az Édesanyát emelte ki közülünk. Aztán elrabolta hűséges testvérünket. S hogy az űrt kitöltse, mérhetetlen aggódást töltött a szívembe. Éjjel és nappal, lefektemben és felkeltemben, örömben és bánatban egyaránt bennem remegett a félelem: mi történik kipusztult családom utolsó tagjával, egyetlen testvéremmel?

Csoda-e hát, ha soha nem zúgott olyan hatalmasan, olyan széles akkordokkal a hazatérés dala, mint amikor négy esztendős vágyakozás után végre megindulhattam, hogy végigpillantsak elhagyott szülőföldemen!

Mint minden nagy pillanatot, az érkezés örömét is megrontotta valami apróság. Késő vonatunk elé hosszú szerelvény futott be. Nem láthattam a pályaudvar magyarrá vált felírását. Nem örülhettem testvérem mosolygós arcának. Át kellett másznunk az előnkbe engedett vonaton, hogy leügyetlenkedhessünk az állomás előtt. S mégis örökké emlékezetes lesz ez a pillanat is. Hiszen magyar csendőrök kakastollát lengette a szél s a vasutasok ajkáról édes magyar szó hangzott. Nem rejtegetett már ellenséget kínzókamránk, az útlevél és vámvizsgálat rozzant bódéja sem. Itthon voltam s végre megtárult előttem az út szülőfalum felé is.

Mert arra már tíz év óta nem járhattam. Édesapánk sírját kegyetlen lánc zárta el előlem. Ápolatlan emberi testek vonták ezt a láncot, durva szavakkal csörrentettek rajta, ha gyanutlanul át akartuk lépni. Puskacsövek villantak, mikor a rikácsoló kőtörőgépek felé rebbent a pillantás. Elgyötört, rongyos magyarok rabszolgamunkát végeztek a hadiövezetben. Csattogott a korbács. A virágos füvet letiporták a fenyegető betonvárak. Eltátották széles szájukat, hogy majd elnyeljék a beléjük húzódó fegyvereseket. Minden oldalról halálablakok ásítottak s magyar szívek felé irányították volna a golyót.

Ezt az erődvonalat kísértük Váradtól kezdve végesvégig az Érmelléken. S mégis mélyebben nyomult körmünk a tenyerünkbe, mikor szülőföldünkön, a mi életünk bölcsőjében találkoztunk velük. Olyannak láttuk a szépséges tájat, mintha meggyalázott arcon égne az ütésak duzzadó nyoma. S a betonvárak előtt széles árok mélyült. Azt hirdették, hogy majd petróleumot vezetnek bele s azt gyujtják meg a támadó magyarok előtt. De ezt talán még az építők sem hitték. A magyar ba-

kák meg éppen nem féltek tőle. Éjszakánként hallgatóztak a határon túl, hogy milyen szépen kuruttyolnak az árokban a békák.

Most már leoperálta a föld arcáról az erődök egy részét a magyar jóvátevés orvosló keze. S mintha a természet is segíteni akarna, hogy ne éktelenkedjék sebhely a nyomukban, soha nem látott dús virágzással pompáztak az őszi lombok alatt a nyár virágai. Fogtuk egymás kezét s húgom azt mondta halkan, áhítattal:

— Isten gyógyítgatja a sebzett föld testét.

A legnagyobb erődön bagoly gubbasztott. Megrebbentette fehér szemhéját. Huhogott, mintha a keserű mult enyészetét hirdetné. S halkan válaszoltam testvéremnek:

— Isten meggyógyítja a sebzett lelkeket is.

Mintha Ámént mondana, megzendült kis falunk harangja. Hívó szavára előlépkedtek a megpróbált, komoly emberek. Még roggyantan jártak, — egy esztendő még nem tudta teljesen leemelni vállukról a gondot. Hiányoztak az elrablott állatok, hiányzik az erő a férfiak karjából s hiányzik maga a föld is. Mert az eltünt idegen uralom vízzel árasztotta el a termőföldeket. Hiába adakozott derűs napokat a szeptember és október, vetni még sem lehetett. A buja fű között alattomosan csillogott a víz. Nem símult be az Ér szeszélyes medrébe, hanem felbukkant itt is, ott is, eddig soha meg nem hódított területeken. Még oda sem léphet ember lába, ahol látszólag még a föld az úr: zsombék, süppedő láp húzza le a bemerészkedőt.

A Kraszna jár még most is arra, mint visszatérő rém, ébren is látható lidércnyomás.

De a templomban mégis hálaadó ének zendült. Az ablakokon beragyogó napfény könnyeket csillogtatott a barázdás arcokon .Nem tudtak betelni azzal, hogy itt, a hófehér kupola alatt a Szózatot vezetik be az orgona zengő hangjai, s most már szabadon zenghet a parancs:

Hazádnak rendületlenül légy híve, óh magyar!

Hányszor hallottam ezt gyermekkorom óta, hányszor énekeltem túláradó szívvel. Milyen mélységes, titkos örömet jelentett, mikor a megszállás alatt szűrődött ki kis parasztházak ablakából s összevegyült a friss hó ropogásával, idegen katonák távoli lépéseinek zajával. De olyan erővel még soha sem visszhangozta a szívem, mint itt, ahol élő hit zengte, mely megtartotta a hívőket. S milyen jó volt elvinni ezt az ég felé harsonázó hitet a békés falun keresztül ki, az akácos temető felé. Míg a vasárnapi pihenőben üldögélő jó emberek köszönését fogadtam, míg meg-megálltam egy-egy kézszorításra, egy-egy bátortalan ölelésre, míg átvettem mindazt a hűséget, szeretetet, hálát, melynek magjait szüleim vetették s én most csak arattam, egyre a hazatérés dalának változatai kísértek.

Aztán megláttam a temető dombját. Nehezen lélekzettem, pedig nem a kapaszkodó pihegtetett meg, hanem a régi, szörnyű félelem, amit magamban hordoztam a távollét keserves évei alatt: nem hihettem, hogy érintetlenül láthassam viszont a sírt, hiszen közelében drótakadályok húzódtak. Innen izentek halált a magyar honvédség felé. Ki és mi őrizhetett hát meg egy parányi, virágos területet, — egy igaz ember sírját?

Színpompa ékeskedett előttem. Lila virágok tömege vegyült rózsaszínű szirmokkal. Őszi lomb kerengett elébünk egy fáról, de nyomában kék tavaszi lepke szállt.

A hazatérés dala harsonává nőtt, aztán elhalkult, mint a vox coeleste. Hála és bocsánatért esdeklő kishitűség fékezte egyre bensőségesebbé. S ahogy kibugyogyant szememből a könny, már csak ez a perdülő bánatgyöngy muzsikálta:

— Hála Neked, Uram, hogy hazatérhettem! Hogy a nagy változásban is változatlanságot találhattam!

A párbaj

— Elbeszélés —

Írta: **Bónyi Adorján**

A nagyszoba kandallójában még lobogott a tűz. Az udvarház körül fehér volt a téli éjszaka, akár egy halott menyasszony. Gyanútlan, csendes béke volt még a világon. A család, hagyománytiszteletből, szerette így nevezni a nagy kert közepén álló, terebélyes földszinti házat, hogy: udvarház. A birtok is még megvolt. Hetenként mindig akad tucatnyi rokon, kik szomszéd városból, falukból és tanyákról összegyűltek itt, mint a gyerekek öreganyjuk szoknyája körül. Ez a ház volt az ősfa, mindenfelé szerteágazó ágaival és lombjaival. Adósságokat, családi perpatvarokat még ma is itt intéztek el a legbékésebben, az új házasságok is többnyire itt szövődtek a dupla tető alatt, a rácsos ablak mögött.

Most néhány fiatal, kik a szomszéd szobában már jóllaktak zongorázással, danolgatással, tánccal, tréfával, társasjátékkal, megjelent a kandallós szobában. A lángoknál melegedve, karosszékében szikár öregúr ült, Marci bácsi. Talán szunyókálásból rezzentették fel a fiatalok, talán azzal mulatott, hogy éles szemei még ma is rebbenés nélkül állják a tűzfényt, amint az ilyen magányos öreg ember tűnődve, akár negyedóráig is, belebámul.

Két lány, három fiú, mindjárt köréje telepedett. A családi körben szerették Marci bácsit. Tisztelték. Pedig csak távoli rokon volt. Egyszer, sok évvel ezelőtt, erre járt, a városi vendéglő bérelt kocsiján. Benézett látogatóba, aztán este kifizette és hazaküldte a kocsit, s itt maradt. Értett a gazdálkodáshoz, a sertéstenyésztéshez, az alkudozásokhoz, adásvételhez, jó tréfákhoz és érdekes történetek elmeséléséhez. Époly előkelően és fínoman tudott szótlan lenni, mint mulatságosan beszédes. A bort bírta, a nótát szerette. Hogy azelőtt mivel foglalkozott, ez sosem derült ki. Nem is kérdezték tőle: a család fínom ösztöneiben ott élt a tapintat. Ómaga sohase beszélt a multjáról. Különben mindenben nyiltszívü volt, egyenes. De önmagáról nem adott oda többet, egy-egy semleges, vídám, színes, személytelen történetkénél.

Most barátságosan mosolygott karosszékéből a fiatalokra.

Az egyik fiatal lányt ez a mosolygás felbátorította.

— Ejnye, Marci bácsi — kezdte — mondja már meg egyszer, honnan van az a nagy vágás az arcán?

A kérdés elhangzott, utána nagy csend lett. A fiatal lány ijedten nézett körül, a másik négy fiatal szemlesütve, dermedten ült, mintha szégyelnék az illetlenséget, hogy valaki a család köréből tapintatlanul érdeklődik valami után, ami kétségtelenül Marci bácsi érinthetetlen multjához tartozik.

Az öregúr homlokán mélyebb lett egy ránc, amint a kiváncsiskodó lányra nézett. Fölemelte keskeny, erős kezét, mely még alig volt ráncos, és szórakozottan megsimította jobb arcán a mély vágás nyomát, mintha rég megfeledkezett volna róla s meg akarna győződni, valóban ott van-e még ?

— Hm — köhintett. A fiatal lány szemét nézte, mely tiszta volt, ártatlan. Arca megenyhült és azt mondta — Jó, elmondom. De ne mondjátok tovább senkinek. Mert ez itt az arcomon nekem szégyenem, nagy szégyenem.

A fiatalok megkönnyebbülten közelebb húzódtak.

— Ez a vágás jóval idősebb, mint akármelyiketek. Van negyven esztendeje, hogy történt. Tündérszép fiatal lánynak csaptam a szelet akkoriban Pesten. Szerelmes voltam bele. Talán ő is egy kicsit én-

Schodelnénak, a negyvenes évek európai hírű magyar énekesnőjének képmása.
Ferenczy István szobormüve

belém. Feleségül akartam venni, de még nem tartottunk ott, hogy a szülei elé állhassak a kéréssel. Akkor aztán feltünt egy másik gavallér is a lány körül.

— Ebben nincs semmi földrengető, így szokott ez általában lenni. Ez veszedelmes kölyök volt, csinos, szemtelen, jó táncos. De én se voltam anyámasszony katonája. Nem lesz olyan könnyű, kiütni engem a nyeregből, gondoltam. Hanem aztán mégis csak boszszantó volt, hogy lépten-nyomon ott kellett látnom a szerelmem mellett, akit már kicsit a magam kizárólagos tulajdonának tartottam titokban. Világos volt, ebből egyszer nagy robbanás lesz.

— A jogászbálon történt, pontosan az új évszázad első évében, ma is emlékszem a napra, január 7-én. Sejtítek ti, mi volt egy békebeli pesti jogászbál? Én nehezen tudnám ezt már nektek elmesélni és megmagyarázni, sokkal öregebb a szívem hozzá, de ti is már sokkal öregebbek vagytok, mai fiatalok, hogy meg tudnátok érteni. Tán ki is nevetnétek. Hogy is lehetett boldognak lenni ilyen apró, vídám semmiségektől, mint ami egy bál és az azzal járó örömök és események. Pedig a világ akkor boldog, ha egyszerű és naiv dolgoknak tud örülni és ártatlan ügyeken tud lelkesedni.

— No mindegy. Ezen a bálon a szupécsárdás az enyém volt. Persze, ti már ezt se tudjátok, mi volt egy igazi, békebeli szupécsárdás. Eltartott félóráig, egy óráig is egyfolytában. Fölért egy eljegyzéssel, egy kis lakodalommal. Csak a búzatábla rezgésében, ringásában láttam én mását annak, ahogy a fiatal lányok, fiúk az én koromban a cigány körül táncolták a csárdást, a szupécsárdást, mintha a tavasz fuvallata ringatná őket, tüzes, édes rezgéssel, rengéssel, mint a fiatal búzát.

— Egyszer csak azt vettem észre, hogy vetélytársam ott táncol mellettünk. Egy másik lánnyal. De úgy táncolt, hogy válla odaért az én szerelmem vállához, úgy táncolt, hogy folyton őt nézte, úgy táncolt, hogy szinte vele táncolt, anélkül, hogy átfogta volna. És mintha ezt a lány se bánta volna, a lány, akit szerettem.

— Később, a forgatagban, én odébb vittem őt. Kényelmetlen és borzasztó érzés volt az a szemtelen szomszédság. De nem sokáig örülhettem, egyszer csak megint ott volt mellettünk, a párjával, és megint úgy, válla a szerelmem válla mellett, arcuk közel egymáshoz, szeme az ő arcán, mintha ő táncolna és csak ő táncolna a lánnyal, akit szeretek, én meg csak úgy kibicelnék hozzá.

— Bírtam egy ideig, aztán odaszóltam a fogam közt: kotródj innen! Megállt a táncban, rámbámult, sápadt lett. A táncosnőm két keze görcsösen markolta meg a vállamat. Nem is történt semmi, vetélytársam eltünt táncosnőjével együtt. De ettől nem lettem boldogabb. Szerelmem lesütött szemmel táncolt tovább. Mikor vége volt a csárdásnak, azt mondta: „sose hittem volna, hogy maga ilyen goromba fráter".

— Nem sokáig elmélkedhettem, ez mit jelent. Két fiatalember keresett. Vetélytársam provokáltatott. Én is azonnal megneveztem két barátomat. Még ott éjszaka összeültek, egy kis szobában a ruhatár mellett, Két férfierő, két férfiindulat szembekerült egymással, ezt vérrel kell tisztázni, kiállással, bátorsággal, kardverte sebbel igazságot tenni. Persze, ez akkor volt. Ma nem tudom, hogy intézik el az ilyesmit. Talán jó ügyvéddel, szívós vitával bíróság előtt. Vagy sötét utcasarkon, ólommal bélelt kesztyűvel, az a kérdés, ki lép elő gyorsabban a fák sötétjéből. A stílusok meghökkentően megváltoztak.

— A történet eddig szabályszerű volt. Most jön a szabálytalanság, a rendkívüli. A segédei fegyveres elégtételt kértek a sértésért, segédeim ezt megadták. Kardpárbaj. A négy segéd megállapította, hogy vetélytársam balkezes. Az én segédeim, sok, apróbb kis összekoccanásnál kísérőim a multban, erre meghökkentek. A balkezes vívó abnormális. Két hetet kértek, hogy én bepaukoljam magam balkezes elleni vívásba. Az ellenfél segédei ezt megadták. Segédeim azzal jöttek vissza, hogy a párbaj csak két hét mulva lesz, miután ellenfelem balkezes és nekem bele kell jönnöm a balkezes elleni harcmódba. Bevallom, ezt magam is helyeseltem.

— Két hétig szorgalmasan jártam a vívómesteremhez. Volt egy balkezes fiatal mesztrója, azzal dolgoztam naponta egy órát. Ellenfelemet meg akartam semmisíteni. A szerelem fűtötte bennem az indulatok kohóját. Nem voltam éppen párbajhős, de addig még az efféle összeakaszkodásokból mindig győztesen kerültem ki. Volt is egy kis hírem. Ezt a hírnevet meg akartam tartani. A mi időnkben a hírnévnek még értéke volt. Akár toll szerezte, akár kard, akár férfimunka, akár férfibátorság. Ma nem tudom, hogy van ez is nálatok.

— Két hét mulva, január 21-én, reggel félnyolckor, ott álltunk a vívóteremben, félmeztelenül. Künn még derengő téli félhomály volt, a teremben egyetlen

szikrázó ívlámpa égett, mintha ma is látnám. Mosolyogva álltam fel. Megsuhogtattam kardomat és arra a lányra gondoltam. Nincs a világon olyan balkezes vívó, aki akár meg is tudna karcolni, ezt jól tudtam. Mestereim csodásan átformáltak. Az a csinos, szemtelen fickó szembenállt velem. Ő is kardját suhogtatta, balkezében. Felhangzott a „vigyázz, kész". S abban a pillanatban, amikor a vezető segéd kimondta volna a „rajtá"-t, ellenfelem átkapta a kardot a jobbkézbe és a rajtára már jobbkézzel rohant ellenem.

— Míg én két hétig balkezes ellen gyakoroltam be magam, ő begyakorolta magát jobbkezes vívásra.

— Az egész mindössze egy percig tartott. Természetesen, alig tudott valamit, csak szabdalt, vágott, hadakozott. De jobbkézzel! Ez engem tökéletesen meglepett. És egy percen belül vad fájdalom hasított arcomba, ellepett a vér és nem láttam többé semmit a világból.

— Ő az ügyesebb, gondoltam szégyenkezve, amikor lefektettek, hogy az orvos bekötözzön. Ez a lefektetés végérvényes volt, egy életre szólott, ezt mindennél határozottabban éreztem.

Marci bácsi tünődve nézett a tűzfénybe. A fiatalok meglepetten hallgattak. A kíváncsi fiatal lány szólalt meg először:

— És mi lett a Marci bácsi szerelmével?

Az öreg úr ránézett:

— Mondom, az a fiú volt az ügyesebb. De azért ne ítéljetek elhamarkodva. Hiába vágott meg a párbajban, mégis én maradtam a győztes.

Felemelte a kezét, könnyedén, kedvesen, figyelmeztetőleg:

— Mert ő, mint diadalmas párbajhős, teljesen meghódította a kisasszonyt és elvette feleségül. Szegény. Bámulatos papucshős lett belőle. Míg én...

Elnyujtózott karosszékében, jólesőn ropogtatva csontjait, a melegen duruzsoló kandalló mellett, az édes és kíváncsi fiatalok közt, akik most derűsen néztek rá, aztán halkan, jólesőn összenevettek.

Amiről elsárgult papírok mesélnek

Udvari bál és Bál az udvarnál

Írta: **Nemes Suhay Imre**

Boldogult huszárfőhadnagy koromban írt feljegyzéseim között keresgéltem a napokban. Szemem megakadt egy elsárgult, elegáns kartonlapon: egy meghívón, mely a budai királyi várban 1909 február 15-én megtartott „udvari táncestély"-re szólt.

Udvari bál! Az idősebb nemzedék elmerengve gondol ezekre a gyönyörű ünnepélyekre, melyeken a monarchia vezető társadalmának rétegei találkoztak, az ifjabbak viszont hírből is alig ismerik már az udvari bál fogalmát.

Nagy különbség volt az „udvari bál" és „bál az udvarnál" elnevezések között. Az udvari bál nagy, fényes, reprezentációs ünnep volt, melyre meghívót kaphatott az udvarképes társadalom minden tagja.

Az udvari bálon az uralkodóház összes tagjai megjelentek. Erzsébet királyné azonban, aki nem volt a hivatalos ünnepségek barátja, ahol tehette, kihúzta magát, s ilyenkor, a rangban legidősebb főhercegnő helyettesítette. Az udvari bálra hivatalosak voltak az összes közjogi méltóságok, titkos tanácsosok, kamarások, diplomáciai kar tagjai feleségeikkel, különböző rendjelek (Szent István, Lipót, Vaskorona, Ferenc József) lovagjai, akik a rend egyenruhájában jelentek meg és a tisztikar. Minden katonatiszt, (kivéve a katonai hivatalnokokat) tábornoktól a legfiatalabb hadnagyig udvarképes volt. Az udvari bálokra azonban legfeljebb ezer meghívót adtak ki s így az egyes ezredek küldöttségileg képviseltették magukat.

Más volt a helyzet a hölgyekkel szemben. Csak azokat hívták meg, kik „udvarképesek" voltak, vagyis a „csillagkeresztes"-, a „palota"-hölgyeket és azokat, akiket az udvarnál már bemutattak. Minden udvari bál alkalmával ugyanis a királynénak, illetve a királynét helyettesítő főhercegasszonynak bemutattak hölgyeket, magasabb állami tisztviselők, katonatisztek feleségeit s az először bálozó leányok közül azokat, kik erre a megtiszteltetésre származásuknál fogva jöttek tekintetbe.

Az udvari bálon a legnagyobb pompát fejtették ki. Az urak díszmagyarban, diplomáciai, vagy katonai díszegyenruhában jelentek meg. Frakkot alig lehetett látni. A hölgyek számára az estélyi ruha „nagy decolletage"-val volt kötelező. Ilyenkor persze előkerültek a mesés diadémok, családi ékszerek. Táncolni az udvari bálokon alig táncoltak. A programmot percre tűzték ki. Egy-egy tánc öt-tíz percig tartott. A fő esemény volt a „cercle", amikor Őfelsége mindig nagyszámú urat és hölgyet szólított meg, kik arra persze előre ki voltak jelölve. A bál éjfélkor rendesen véget is ért.

Fesztelenebb volt a „bál az udvarnál". Ide csak az úgynevezett első társaság tagjai kaptak névre szóló meghívót. Ez inkább a fiatal főhercegnők, a comtesse-ek táncmulatságának számított s családiasabb jellege volt. A tisztek ugyan csákóval, de fekete szalon-nadrágban jelentek meg, kivéve a huszárokat, kiknek ilyenkor is piros nadrágban és lakkcsizmában kellett táncolniok. Az előtáncos, rendező mindig a lovastestőrségének valamelyik arisztokrata származású tisztje volt. A bál az udvarnál tulajdonképen táncestély volt, melyen vacsorát is szolgáltak fel, míg az udvari bálon csak óriási, pazar buffet állt a meghívottak rendelkezésére, s csak a királyi ház, a diplomácia tagjai, a titkos tanácsosok, tábornokok és kamarások ülhettek a terített asztalhoz. Az udvari táncestélyeken ellenben mindannyian asztaloknál ültünk, persze mindenki a maga kijelölt helyén.

Az 1909 február 15.-i táncestély tulajdonképen „bál az udvarnál" volt, de sokkal több hölgyet és urat hívtak meg (körülbelül háromszázötvenet), mint ez Bécsben szokásos volt.

Budapesten tudtommal az utolsó nagy udvari bál 1908 októberében volt, XIII. Alfonz spanyol király és szép ifjú hitvese, Ena királyné tiszteletére rendezték.

Az 1909 februári udvari táncestélyen, mely mint említettem, tulajdonképen bizalmasabb jellegű „soirée dansante" volt, a királyi családot József királyi herceg és Auguszta királyi hercegasszony képviselték.

A külsőségek is intimebb jelleget mutattak. Csak a darabont- és a gyalogtestőrséget vezényelték ki. A vendégek nagyobb része, kivéve a katonatiszteket, frakkot viselt. A hölgyek természetesen báli ruhában, ékszerekkel jelentek meg.

A táncmulatság kezdete kilenc órára volt kitűzve, azonban már jóval előbb hosszú kocsisor kígyózott fel az Albrecht-úton a várba. Sokszor

Ferenczy István
zobrázt
cód
z
Lyka mű tört. II.
248. l.

(Lyka K.: A művészetek tört. II. kiad. Bp. 1939. 248. l.

David Wallim: *Nel sole.*

F e r e n c z y I s t v á n

szobrász

Lyka Károly: Szoborkalandok. Uj Idők. 1934. ~~ápr. 8. (Képekkel.)~~

519. l.

Ferenczy István

Lyka Róma

74, 75, 76, 77. l.

Lyka K.: M. művészek Rómában a XIX. sz. első felében. Szépm. Műv. Eük. II. k. Bp. 1920. 74–77. l.

Ferenczy István

irod

Lyka Károly: A ciem-
és plakettművészet sti-
lusa. Művészet
1910. 289. l.

III/14

1868. Albrecht főherceg mellképe. Ny. R&R. Bécs. Gilh-Ranschb. Kat. 76—1357. — Baiamonti Antonio, spalatoi polgármester mellképe Ny. R&R. Gilh-R. Kat. 76—1359. — Gulyaitató. Lotz Károly festménye után. Az Orsz. Magy. Képmz. Társ. műlapja. (Lotz festményei és rajzai után több litográfia jelent meg tőle az Ország Tükrében is.) — Knezevich Iván, Dalmácia és Isztria püspöke. Ny. R&R. Bécs. Gilh-Ranschb. Kat. 76—1365. — Molitor György (aláírás). Melléklet a Nefelejtshez. Főv. Muz. Lt. 2923. — Pálffy Antal herceg. Ny. R&R Bécs. Gilh-Ranschb. Kat. 76—1368. — Perger v. Pergenau Heinrich. Ny. R&R. Bécs. Gilh-Ranschb. Kat. 76—1388. — Ressel József, a gőzcsavar feltalálója. Ny. R&R. Bécs. Gilh R. Kat. 76—1371. — Stackelberg Ernő gróf, osztrák államférfi. Ny. R&R. Bécs. Gilh-R. Kat. 76—1372. — Szép-Mátray Lujza. Ny. R&R. Bécs. Mell. a Nefelejtshez.

1 mar Bécs.

1869. Henszlmann Imre. M. T. KKcs. Kat. 725

1870. Arcképcsarnoka. A vatikáni egyetemes zsinatra meghí-

Ferenczy István

Kultsár István síremléke

prod

Lux Kálmán dr. A budapesti belvárosi plébániatemplom. Bp. 1934. 5 l.

Ferenczy István
szobrász

l.

Lippich 1901.

47. l.

Lippich A.: La formation de l'esprit artistique en Hongrie. Bp. 1901. 47. l.

Ferenczy István

l

Liber Bpest szobrai

~~50.l.~~ 53.l.

54.l. 55 – 60.l.

62.l. 70.l. 71.l.

120, 160.l.

Liber – Gerhalmi – Pacher: Bpest szobrai és emléktáblái. Bp. 1934.

EZE
MAG
HUM

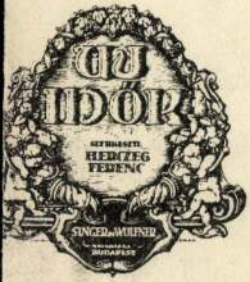

MAG
KÖNY
KIA

Ferenczy István

zobrázt

Lestyán Sándor:

Gróf Sándor Móric, az ördöglovas. Bp. 1942. 19. l.

végérvényesen besorozott üzemeket vettünk fe
határozatban alkalmazott arányszám és az
arányszám meg nem egyezik.

Ha az évi költségek elosztatnak, az ill
számu üzemekben kifizetett javadalmazások é
mok szorzataiból képezett összeggel, az eredm
1 korona munkabérre és 1-es veszélyességi a
járulékot tehát az egységdijtételnek a vonatk
a megfelelő veszélyességi arányszámmal való

A kirovással egyidejüleg közöljük a
elszámolásokat, melyek részletesebb megvilág

Egyidejüleg közöljük a tőkefedezeti ü
geinek fedezésére szánt balesetbiztositási el
megjegyzéssel, hogy az előlegek mértéke ell
előlegek az 1912. évre vonatkozólag a jövő
kirovás szerint az egyes munkaadókra eső
betudatni, az esetleges többlet pedig az 19
összegekbe fog beszámittatni.

Végül megjegyezzük, hogy a felosztó
illetve befizetett 1912. évi baleseti járulékel
folyamában kirovandó baleseti járulékokba
összegek a most közölt elszámolásunkba nem
nem érintik.

F e r e n c z y I s t v á n
szobrász

Lestyán Sándor: A szétrombolt Mátyás-szobor regénye. Ujság. 1940. ápr.27.

Ferenczy István

Lepold - Homor:
Esztergomi kalauz
U.o.é.n. 65.l.-
Lepold - Lippay:
Esztergomi utikönyv.
U.o.é.n. 24.l.-

Ferenczy István

zobrazy

ivod

Lepesztergkmér 38. l.

Lepold A.: Adatok az esztergomi főszékes-egyházi kincstár történetéhez. Esztergom, 1929. 38. l.

Ferenczy István

szobrász

irod

Leffling

20, l. 22. l.

23. l. (Keppel)

(Leffler B.: Ungerksk

konst. Stockholm,

1928, 20, 22, 23. l.

(Keppel.)

Pestújhelyi iparosok és Kereskedők
egyesülete VI. 226. — iparhatósági

VI. 226.

Ferenczy Istvan
Szobrain

l.

Lechner Jenő dr

A Magyar Nemzeti
Múzeum épülete
1836–1926. Bp.
1927. 57 l. 58.

HAZAI BANK
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

VATERLÄNDISCHE BANK
ACTIENGESELLSCHAFT

BANQUE DE LA PATRIE
SOCIÉTÉ ANONYME

Sürgönycim: — Telegramm-Adresse:
HAZAIBANK:

Telefon { Számok / Nummern
61-01, 61-02, 61-03, 61-04, 61-21, 61-22.
Interurban telefon B—41.

K
19

Go 3

Nagyságos Sze

Tisztelettel értesitjük, hogy

40.000.-- koronával, fol

nál l e f i z e t e t t összegért.

H. 8. (Levelezés) 3. sz. nytv. 20000. drb 1922 VII. Rosenberg, 2026.

Ferenczy István

szobrász

Lechner Jenő dr.: Amig Pest-Budából Budapest lett. Az Ujság.1925. febr.15.

Ferencry Istvánné

Lázár B.: A modern
finn művészet.
MM. 1926. 542. l.

tyaisten zenélő angyalokkal.

Ferenczy Istvan

nuoeiból tortendo
a Nuoszterelnokseji
palota dombormu-
vei, mejek
Kirchmayerlöl valok

Lbp 191. l

(Lechner J.: Bpest mü-
emlékei. Bp. 1924. 191,
193. l.

Egyptomi régészet V. 54.

Ferenczy István
Hebrász

vod
v
Lázár Béla dr

Fadrusz János
élete és művészete.
Bp 1923. 176. l.
177. l.

Ferenczy István

nebrán

vod

z

Lázár m. jövője

13, 14. l.

Lázár B.: A m. művészet jövője. Bp. 1916. 13, 14. l.

Ferenczy István

Lázár B. Meller
Simon könyvének ism.
MN. 1906. márc. 6.

Ferenczy István

Nobrán

szül. 1792.

ród

2

Krück I. 323. (1.

3241

Rákospalotán. II. 103.

Krücken-Partegi

Érkezett 1904 február 11.

100/904 (Pozsony 1904 február 9.-én.)

A pozsonyi városi muzeum őre beküldi a Tadrusz féle Apolló és az Adoranté másolat vételára II. részletéről való nyugtáját (600 kor. elküldetett postautalvánnyal 1904 február 12.)

Ferenczy István

nobrász

nód

Kristóf György: Két adat a Mátyás nobor történetéhez. Adatszás a Mátyás noborra 1841-ben.

Kolozsvári Szemle.

1943. 171. l.

Ferenczy István

Szent István vértanu
nobra a bazilikában

Körösy László dr
Esztergom. Esztergom
1887. 180. l.

Ferenczy István
Nobrán

l.

Kósa 196. l.
197. l.
198. l.

(Kósa J.: Pest és Buda elmagyarosodása 1848-ig. Bp. 1937.

Ferenczy István

Hobrán

wód

z

Korach Regina

Henszlmann Imre
amüvészeti elmélete.
Bp. 1902. 7. l.

VASÁRNAP

19

Kat. Margit
Prot. Sára
Új-g. Makár

N. k. 7.25.. ny. 16.25

HÉTFŐ

20

Kat. Fábián és Seb.
Prot. Fábián és Seb.
Új-g. Eutim

KEDD

21

Kat. Ágnes sz. vt.
Prot. Ágnes
Új-g. Maxim

SZERDA

22

Ferenczy István

– szobrász

Kopp Magy biedfest.

20. l.

(Kopp J.: M. biedermeier festészet. Bp. 1943. 20. l.

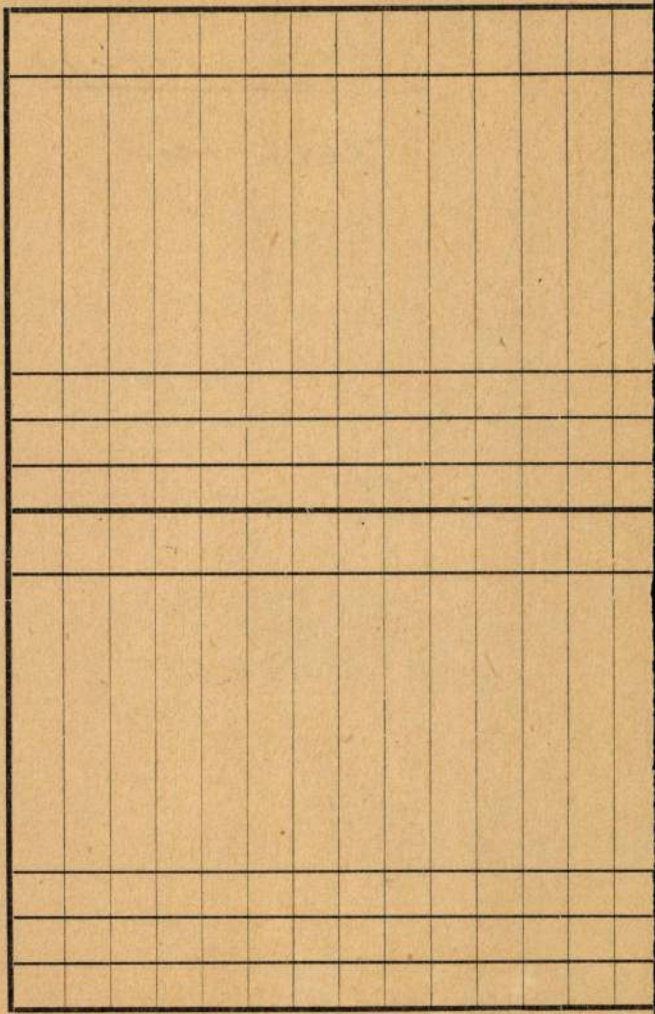

5685

40.214. — K. M. E. Ny.

Ferenczy István

wód szobrász

Koltay Olasz magyar

75. l.

76 l.

Koltay-Kastner J.:

Olasz-m. művelődési kapcsolatok Bp. 1941.

75, 76. l.

BUDAPESTI SZÉKESFŐVÁROSI
KÖZSÉGI TEMETKEZÉSI INTÉZET

Ferenczy István
Szobrász

Tovább

Telefon: 296—334

Lap: Kisújság

Megjelent: 1949 APR. 15

Magyar képzőművészeti kiállítás Moszkvában

93

A *Moszkvában* rendezendő magyar ipari kiállítással egyidőben sor kerül egy nagyobb reprezentatív képzőművészeti anyag bemutatására is. A kiállítást rendezi, annak anyagát előkészíti *Pogány* Ödön Gábor, a *Fővárosi Múzeumok* központi igazgatója. Felkerestük, hogy adjon felvilágosítást, melyik korszakot öleli fel a bemutatandó gyüjtemény és milyen szempontok érvényesülnek az összeállításban.

— A magyar nemzeti festészet kialakulását kívánjuk bemutatni a szovjet barátaink előtt — mondotta kérésünkre —, azokat a kimagasló teljesítményeket, melyek műtörténelmünk fejlődését jelzik.

— Kik szerepelnek a kiállításon és milyen fontosabb remekművek kerülnek a moszkvai dolgozók elé? — vetettük közbe.

— A fejlődést a három tizennyolcadik századi magyar festő munkáitól kezdve tesszük hozzáférhetővé *Bodány* Jakab, *Mányoky* Ádám és *Kupeczky* János legjobb képeinek kiállításával. A reformkór nagy szellemi föllendülését, képzőművészetünk megerősödését *Barabás* Miklós, *Markó* Károly, *Borsos* József, *Orlay-Petrich* Soma, Petőfi barátjának festményei és *Ferenczy* István, „az első magyar szobrász" Pásztorleánykája képviselik. Az áttekintés a nagybányai iskola vezetőinek és Rippl-Rónai Józsefnek a tevékenységével záródik le, így adva egységes képet képzőművészetünk történelmi fejlődéséről.

Elmondotta még *Pogány* Ödön Gábor igazgató, hogy *mely művek „utaznak ki" még Moszkvába.* A nagy fellendülés korszakából *Munkácsy* Mihály Siralomháza, *Szinyei-Merse* Majálisa, *Benczur* Gyula Vajk megkeresztelése, *Gyárfás* Jenő Tetemrehívása, *Székely* Bertalan több történelmi kompozíciója, *Izsó* Miklós Busuló juhásza, *Stróbl* Alajos Anyám című másféltonnás kőszobra. A majd 130 műtárgyból álló gyüjtemény valóban a magyar képzőművészet kincseit foglalja majd magába. Alkalmas lesz arra, hogy a fejlődő magyar művészi kultúrát méltóan képviselje a nagyigényű moszkvai közönség előtt.

határozatra azé
a hároméves t
megvalósult és
közeledik. Az
során a munká
deményezték a
valósítását *két*
Ezután Gerő
tást vetett a
tására és rámu
talisták és sz
kommunisták
tak, arra vette
bocsássák a
és idegen tők
országot. Pártu
helyezkedett —
—, hogy Mag
nak az erőfor
ségesek és elé
hároméves ter
tait megoldjuk

Eur

Hároméves
tendőre hatm
zást irányoztu
szat és kohá
két az utolsó
31-ig, háromé
liárd forintba
ságban már
vagy megköz
A *szerszámgé*
20—25

Ferenczy István

wobrán

Źródł Kert. Ung. 110-111. l.

Kertbeny. Ungarns
Männer der Zeit.
Leipzig 1862.

Római villa IV. 38.

— villa rustica IV. 38.

— bélyeges tégla IV. 38.

— tíreulés IV. 38.

Ferenczy István

nyomán

Meller Simon: Ferenczy István élete és művei. Tom. Farkasfalvi Imre Arch. Ét. 1907. 376-377. l.

indulok uj alkotmányos küzdelembe, ezek
gitimizmus lánglelkü apostola: Griger Mi
királyság megváltó eszméjének. És fegy
nyugalmat, békét, becsületes demokráciát

Ezért fordulok barátaimhoz, hivein
lakozzanak hatalmas, lelkes táborunkhoz,
igaz ügyet, harcoltam a főváros autonomi
sok ezer embertársamon, joggal kérhet
harcolni az elnyomatás veszedelme ellen.

És kérek mindenkit, akit közös eszm
nek semmit, amig igazolt embereim
Griger Miklós és az én nevem sz

Budapest, 1935 március havában, a

Márkus-nyomda. Budapest, V., Bank-utca 5. (Felelős vezető: Márkus Géza)
Felelős kiadó: Berecz Vilmos.

Ferenczy István

Heller Simon:

Ferenczy I. élete és művei. Bp. 1905. 8-r. 402 l. 10 mellékelttel és 115 szövegképpel. (M. Tört. Életrajzok XXI. évf. 3-5. füzet.)

Ferenczy István

vrod

Mátr nemzmuzkorsz

49. l.

Mátray G.: A M. Nemz.
Muzeum Korszakai.
Pest, 1868. 49. l.

TORIS PIO. NÉPIES

Ferenczy István

szobrász

cród

Marosi Arnold =

Ferenczy I. „Mátyás király szobra".

Székesfehérvári Szemle

1931. 3 sz. 7, 8. l.

Ferenczy István

M. Művészettört.
Munkakörösség Évk.
1951. Rp. 1952.
19, 24, 25, 41, ~~127~~,
130, 136, 144, 145
147. l.

Szétosztva a szerzőkhöz.

KUPETZKY JÁNOS
ÖNARCKÉP

Ferenczy István

ISMERETLEN MŰVÉSZ
FERENCZY ISTVÁN KÉPMÁSA

Magyar Irodalom

Ferenczy István

Irod

Magyar Művészet.

1948. 66, 67. l.

(Részletek a Széchenyi – Vörösmarty vitából Ferenczy István Mátyás-szobra ügyében.)

Képzel

16.

Költségvetés

Kiutaltatott__

Minisztériumb

Felhasználva__

Rendelkezésre

Ferenczy István

cród

Magyar Művészet
1948. 62 - 65. 1.
(F. levelei tükrében, képekkel.)

II

Költségvetés

Kiutaltatott

Minisztériumban

Felhasználva

Rendelkezésre áll

Ferenczy István

szobrász

erod

Lyka Magyarnivel

541, 542, 543 l

545. l képekkel.

547 l.

Lyka K.: A szobrászat. M. Művelődéstört. V. k. Bp. c. n. p.

Sparmüvészeti Museum. Igazg

387 - 102.

Ferenczy István

l.

Lyka MM.

l. Nevmutat ít

LykaMagyműI300-50

36, 41, 45, 63, 101,
106, 128, 141, 145, 169,
215, 239 – 46, 258,
260, 266, 275, 308 – 12,
352 – 3, 399 – 400, 472 – 4,
476, 480, 483 – 6, 578,
525, 542, 613 – 615. l.

9

Ferenczy István

Szobrász

vrád

Memoria

24. l.

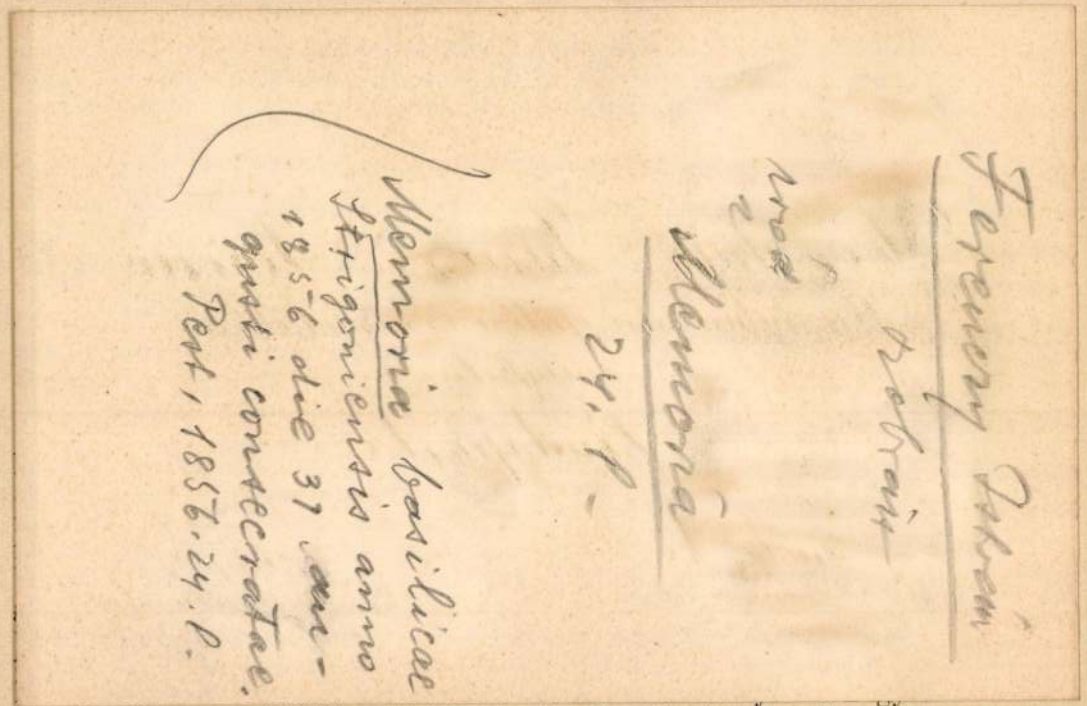

Memoria basilicae Strigoniensis anno 1856 die 31 augusti consecratae. Pest, 1856. 24. l.

met fordított a külföldi tanintézeteknél végzett oktatómunka megismerésére is.

Dr. Schimert János (1912, Pestújhely, ág. ev.), anatómiai intézeti tanársegéd Budapestről (Kiss professzor), 400 P kutatási ösztöndíjban részesült. A szívizomzat beidegzésére vonatkozó kísérleteinek eredménye a Zeitschrift für Zellenforschung und mikroskopische Anatomie című folyóirat 27. kötetében jelent meg, a vegetatív dúcok transplantatiójára vonatkozó kísérleti eredményeit pedig az 1937. évi königsbergi anatómiai kongresszuson adta elő. A vegetatív idegrendszer szerkezetére vonatkozó újabb kutatási eredményeit a Zeitschrift für mikroskopisch-anatomische Forschung 44. kötete közli. A tanév végén áttért a központi idegrendszer intragrisealis rostösszeköttetéseinek vizsgálatára, amelynek eredményeiről az 1938. évi lipcsei anatomus kongresszuson és a Zeitschrift für Anatomie und Entwicklungsgeschichte 108. kötetében számolt be.

A szegedi tudományegyetem orvostudományi karáról:

Dr. Dubrauszky Viktor (1904, Szeged, róm. kat.), szegedi egyetemi kórbonctani intézeti c. tanársegéd, díjas gyakornok (Jankovich professzor), 800 P belföldi ösztöndíjjal három témakörben folytatott vizsgálatokat. Molnár Józseffel végzett kísérleteket annak tisztázására, hogy az előzetes röntgen-besugárzásnak milyen hatása van a kísérleti anaphylaxiás roham lefolyására s eredményei azt mutatták, hogy a praeventive alkalmazott röntgenkezelés a roham súlyosságát mérsékelni, sőt kitörését megakadályozni is képes (Magyar Röntgenközlöny, 1937, 1—2. szám). Dobszay Lászlóval egy új és érzékeny histochemiai eljárást dolgozott ki, amelynek segítségével a neosalvar-

Ferenczy István

szobrász

Irod

Meller, Simon:

Die deutschen Bronzestatuetten der Renaissance. München, 1926.

Magyar Művészet

1928. 649 l.

Elefántcsont medália: férfi és nő — Haldokló férfi. Zsidó feliratokkal. Ábrn. 5:3 cm. XVIII. század.

Ferenczy István

nebrán

l.

Mel Est Képt

LXIV. l.

173 l.

Meller S.: Az Ester-
házy-képtár tört.
Bp. 1915. LXIV, 173.
l.

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Rothermere-utca 12. III. 2.

Ferenczy Iwan

Wód
z
Hekler Budapest
91. l.

(Hekler A.: Budapest als Kunststadt. Küssnacht am Rigi (Schweiz) 1933. 91. l.

Ferenczy István
nebrán

irod.

Szentklaray Jenő:
Debreczeni Bárány Ágoston élete és munkái.
Értekezések a tört. tudományok köréből. XXIII. k.
8. n. Bp. 1914. 50,51. l.

Bizottságának

Budapest

IX. Rákos u. 10.

Ferenczy István

rzeźbiarz

źród

Vészi Margit: Bode titkos tanácsos a Ferenczy-hagyaték bronzairól. Művészet, 1914 - 123, 124. l.

Térkép.

DES KOENIGREICHS UNGAR
retegységét a relirat talapzat

Szines rm., mér. 2

Szn. 88-906
1161-905-38

VITÉZ MIHÁLY:

Versbefaragott magyar szobrok

Azokat a szobrokat, amelyekről most lesz szó, csak olvasni lehet, könyvekben. Szoborként nem maradtak ránk, vagy el se készültek. Ha szobor formájában látnánk ma őket, biztosan nem volnának nagyon jelentős művek. De mint versek, kitűnően jellemzik koruknak képzőművészeti felfogását. Költők a képzőművészetben elég dilettánsok ahhoz, hogy az átlagos képzeteket írják meg. Úgy is mondhatjuk: megvan hozzá a tehetségük, hogy a leglényegesebbet ragadják meg a közízlésből.

I. *Dugonics oszlopa* az első, Csokonai verse. Igazában reklámoszlopa ez Dugonicsnak, a könyvkiadó ügyes üzleti fogása. Csokonai eredetileg a verset őszinte tiszteletből írta. Nagyon szerette a tudós szerzetesatyának jó magyaros ízű könyveit, Diétai Magyar Muzsájában tisztelkedett neki a verssel, Pozsonyban. Füskúti Landerer Mihály, Dugonics ottani kiadója „fantáziát" látott a versben, mert Csokonai az elképzelt emlékoszlop képeit leírván, Dugonicsnak sok könyvére céloz. Ilyenformán például:

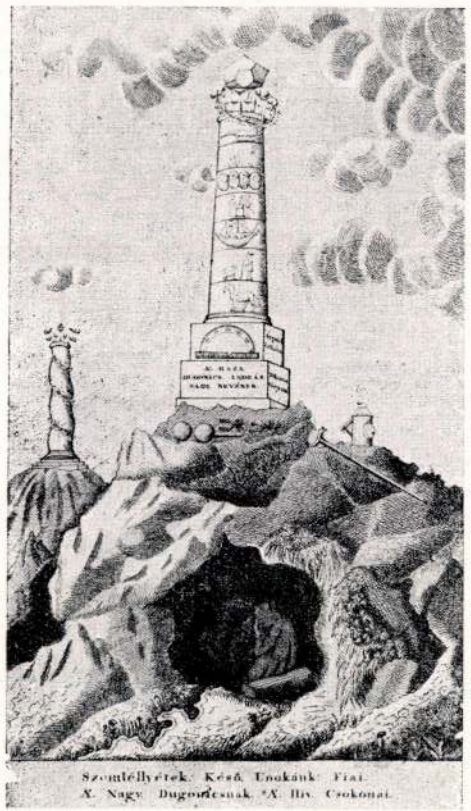

DUGONICS: A Szerecsenek c. regényének címlap előtti melléklete 1798

Kar-jeli Kő-szálon volt metzve Etele.
Etele, és kedves ETELKÁJA vele.

KUN maradványok is közötte látzattak,
Melyeket LÁSZLÓNAK a Kunnék
hordottak. ...stb.

Két műve értődik itt Dugonicsnak: a híres *Etelka* Karjelben és a *Jeles Történetek* című színdarabkötet.

A kiadó, hogy teljes legyen a lista, iratott valami alkalmazottjával még néhány toldalék sort. Például a matematika-könyvre ilyen vers céloz:

Egy rendes TÖBB-SZÖGET tettek tetejére.
Céloztak ez által azon ÉRDEMÉRE,

Hogy TUDÁKOSSÁGÁT magyarul ki-adta.
Melyel a számtalan TÖBBIT meghaladta; ...

Az így kitoldott verset a *Szerecsenek* című regényében közölték, a második kötet elején Karacs Ferenc „püspök-ladányi fi" metszette rézbe az oszlopot. A költemény jegyzeteibe mindenhol külön odaírták a megcélzott munka címét, a derék kiadó nevét, a nyomtatás évszámát. Csak éppen az árát nem tették ki, ezzel különbözik a mai könyvprospektusoktól.

Nincs ennek az oszlopnak semmi szoborformája. Csupa irodalmi utalás, domborművekben egymásfölé rakva. Egy barlang fölé épült az egész, amelyben a medveformájú, „Feledékenység" virrasztja a multat. Ahogy Csokonai megírta, úgy még dúsabb, zavarosabb az egész kép. Karacs szedte rendbe, naiv és pedáns stílusban. Elől a szögmérő és a tetején a szabályos test egészen „szürrealista". De már a korintusi oszlopfő éppen úgy közhely, mint a bécsi Karlskircheről vett oldalsó oszlop.

1788-ban jelent meg ez a könyv. Ferenczy István, a szobrász, 6 éves volt akkor . ..

II. Majd alabástrom sótartó-darabból
Egy rossz bicsakkal vés szobor fejet,
Ferenczy híre pislog néki abból,
S *Vitéz* fanyar mellképe ránevet;
Fogalma sincs, hogy' mintázná agyagból,
Sohsem látott még szobrász műhelyet,
(Mert akkor Debrecen szobrászata
„Vászon" — pipán túl még nem baktata.)

Arany János: Bolond Istók II. 53.

Szóval ez a szobor igaziban is megvolt, de ránk már csak versben maradt.

„Ferenczy híre" a nevezetes ebben a versben. Számítsunk csak utána. 1836-ban hagyta ott Arany a debreceni Kollégiumot, mikor színésznek állt. Ferenczybe 1836-ban már régen belekeseredtek a régi tervei, tíz éve lemondott már a szobrásziskola alapításáról. De a híre elért már Debrecenbe (vagy: Debrecenben még tartotta magát a híre) és egy kollégiumi diák azzal hitegeti önmagát, hogy Ferenczyhez megy kisinasnak. (= tanársegédnek).

Egypár strófával odébb megtudhatjuk a Bolond Istókból, hogy Shakespeare neve „hallatlan" volt a 19 éves Arany előtt. Ferenczy híre jelentett hát valamit Debrecenben és az egész országban.

III. Arany Jánosé ez is:

Fürdő szép leányok, hajladozó testtel,
Látszanak csúszkálni a lépcsőkön le s fel,
Látszanak, jól mondom, mert meg se mocczannak,
Nem szégyellnek semmit, mivel kőbül vannak,

Fehér lábát egyik most ereszti belé,
Más pedig a vízből most vonja kifelé,
Harmadik a lépcsőn szárítkozik űlve, —
Szembe, háttal, hanyatt, — mindenképpen dűlve.
Legfeljebb és legtúl karját nyujtja kettő,
Nagy ezüst medenczét fogva, mint egy teknő,
Hátra emelik azt, testök visszagörbűl,
Mintha így a partra tennék a gödörbűl.

Még túl a két lyányon, szembe az ajtóra,
Másik kettő térdel a szoba-pallóra,
Párosan, de kissé széllyelebb egymástul,
Kettő pedig összébb, emezeken hátul.
Valamit emelnek közbül ezek négyen,
Ketteje görnyedve, más ketteje térden,
Könnyű hintaszéket, a mi négy szíjon lóg,
Tengeri csigához mindenbe hasonlót.

(Daliás idők. Első dolgozat. VI. ének.)

Micsoda anakronizmus! Toldi korába, Nagy Lajos korába, a XIV. századba, ilyen szoborcsoportot elképzelni. A lengyel király ágyasának volt ez a budoárjában a vers szerint. Pedig nem volt ilyen akkor a francia király ágyasának se.

De az még micsoda anakronizmus, hogy Arany 1852—53 körül előre pontosan megírja a századvégi műcsarnoki aktstílust? Czélkuti Züllich Rudolf kortársa honnan vette ezt a túlerotizált szoborcsoportot, kagylóalakú hintaszékkel?

A bicskával faragó deákból nagy költő lett. Hajdani homályos dicsőségvágya tartalmat kapott a nemzeti költő felelősségteljes hivatásában. Szobrászálmait már csak versben formálhatja meg. Mintha vágna egyet oldalt az akkori szobrászokra: Látjátok, ha én kitanulom a kőfaragást, ilyet remekeltem volna.

IV. Ady. Szecessziós interieur. Tágas szoba, tömör, nagy bútorok, nehéz függönyök, szőnyegek. Bágyadt napfény süt be az ablakon. Egy szobor áll alacsony állványon az ágy mellett. Fénylő felületű aranyozott bronz. *A Léda arany-szobra.*

Csaló játékba sohse fognál,
Aranyba öntve mosolyognál
Az ágyam előtt.

A második versszak súlyos plasztikai eltévelyedés:

Két szemed két zöld gyémántszikla,
Két kebled két vad opál-rózsa
S ajkad topáz.

A féldrágakövekből összemesterkedett szobor, ez a békebeli borzalom Ady versébe is befurakodik.

Ma egy kicsit megborzongunk, ha ilyen szobrot kell elképzelnünk. De akkor valóság volt az ilyen szemfényvesztés. Nemcsak a história bizonyítja, hanem íme Ady verse is.

LAPSZEMLE

POLITIKA (jan. 1, jan. 15, és jan. 30.) „Rózsa Miklós Művészpantheonja" Madarász Viktorról, Ferenczy Károlyról és Thorma Jánosról közöl kis tanulmányt.

KIS UJSÁG (jan. 8) F. Á. jelzéssel cikket közöl: „Röntgensugárral a képhamisítók ellen" címmel. „... Mit kell tudni a restaurátornak a képhamisítókról? — kérdeztük Kákay Szabó festőművészt, aki a Szépművészeti Múzeum főrestaurátora. — Rengeteget — hangzott a válasz. — Ma már sokkal nehezebb dolga van a képhamisítónak, mint azelőtt. A vásznat, a festékkeverés módját, a lakkok összeállítását még csak megtanulja a hamisító. Vannak szakkönyvek, amiből mindez részletesen elsajátítható ... Csakhogy ma már röngtensugár áll rendelkezésünkre a képek megvizsgálására. — Hogy lehet röntgennel megállapítani egy kép valódiságát? Hiszen a röntgensugár keresztülmegy az egész kép anyagán? A festett aktnak nincsenek csontjai?... De fényei vannak. És a fényeket, amióta csak olajfestékkel festenek művészek, ólomkeverékkel érik el. Már pedig az ólmon a röntgensugár nem hatol keresztül. Ilymódon a kép festett plasztikája majdnem fotografikus hűséggel követhető a röntgenképen ... És a modern képek hamisítói? ... bevonják az eredetit egy semleges lakkréteggel és vízfestékkel, temperával mázolmányt festenek föléjük. De ezek gyakran megjárhatják. A modern festők gyári festékkel dolgoztak és könnyen megtörténik, hogy az új festékréteg, olyan nem várt vegyi folyamatot indít el a régiben, hogy tönkreteszi, vagy egyszerűen lehámlasztja akkor, amikor csak a felső réteget akarják lemosni ..."

VILÁGOSSÁG (jan. 9) Demeter Imre cikke: „Ha virág van a csendéleten, ötven fillérrel drágább". „... Egyes képszalónok valóságos merényletet követnek el a jóízlés ellen. Kezünkbe került a múzeumkörúti Hungária-képszalón körlevele, amelyet vidékre küldött szét ügynökeinek. Szószerint ezt írja: „Az egész országban nagyon népszerűek a ragyogó, színes kivitelben készülő temperafestmények, kézzel festett hangulatos képek, melyek 25/33 cm nagyságban készülnek.

kiásott antik szobrokban — írja Engels — a bámuló Nyugat szeme előtt egy új világ bontakozik ki, a görög ókor. Sugaras alakjai elől eltűntek a középkor kísérletei".

Természetesen meg lehet magyarázni Hevesy Iván nagy intranzigenciáját is. Kétségtelenül valami féktelen reformátori lázban fogant „Eszme és valóság" című írása. S mint minden reformátor, ő is — képromboló. (A *képromboló művészettörténész* mindenesetre nem mindennapi típus.) Csakhogy ő már nem is képeket rombol, hanem az emberiség egész művészeti multját akarja lerombolni. Magatartását legtalálóbban szocialista romantikával átitatott neo-futurizmusnak lehetne nevezni. A mult legyalázásának szenvedélye, valóban talán csak a Marinetti-féle avantgarde-izmusban jelentlezett oly kérlelhetetlen dühhel, mint Hevesy kritikai zordonságában.

Hevesy Iván, cikke tanúsága szerint, nem érti a történelem szerves összefüggéseit, számára tehát elmerül az értelmetlenség tengerében az emberiség kultúrájának, művészetének egész multja, Michelangelostól, renaissance-ostól, Parthenonostól, mindenestől ... De vajjon hogy ítélheti meg a jelen problémáit egy ilyen történelmietlen szemlélet távlattalanságából? Természetesen ugyanolyan arkangyal-szigorral, s ugyanolyan értetlenül tekint átmeneti korunk összetett tartalmú, bonyolult jelentésű realitásaira is, mint a történelmi multra. Nem érzi, nem érezheti az épülő jövő eleven realitását, s átmeneti jelenünket átsugárzó közvetlen életerejét, mint ahogyan nem érzi a mult és a jelen eleven kapcsolatait sem. Azért tekinti a szocialista realizmust is a „jövő" igéretének, mert nem veszi észre az alakuló, formálódó új társadalom és kultúra egyre pozitívebb, határozottabb kibontakozását, s a feltételes módnak átfordulását egyre közvetenebb jelentő móddá.

*

SCHEIBER MÁRIA HOZZÁSZÓLÁSA:

Hevesy Iván cikkeit mindig nehezen várom. Élmény szokott lenni számomra új társadalom-szempontjainak feltárása. Ezek a cikkek gyakran voltak segítségemre abban, hogy én is a maga valósága szerint nézzem a művészetet. Ez a legutóbbi cikke azonban, minden helyes és érdekes beállítása mellett is, szerintem, alapvető hibákat tartalmaz. A régi korok művészetét úgy állítja be ugyanis, mintha azoknak kötelességük lett volna a szegény nép életét ábrázolni. S amennyiben ezt nem teszik, Hevesy elítéli még a legnagyobb művészi korokat is. A renaissanceról pl. ezt írja: „Az sem véletlen, hogy éppen ezt az egekig emelt, *üres* és *hazug* művészetet, az olasz renaissance-festészetet és szobrászatot lehet olyan csömörletesen megúnni, remekül csoportosított, pompásan modellált bábfiguráival egyetemben. Még legnagyobb festőinek és szobrászainak műveiben is".

Ezzel a megállapítással nem értek egyet. Elsősorban nem hiszem el, hogy „csömörletesen meg lehetne únni" Michelangelot vagy Tiziant. Azonkívül pedig sem Tizian, sem más nagy művész alkotása nem csökken azáltal, hogy az akkor uralmon lévő — tehát ebben az esetben a polgárság és a polgárságnak már udvari centrumokba tömörülő, már a feudális arisztokráciát előkészítő csoportjáról van szó — osztály-ízlését szolgálja, s ennek a kis rétegnek a társadalmi vetületét adja. Az biztos, hogy a mindenkori uralkodó réteg és a nép nagy tömege közt óriási szakadék tátongott. De az igazi művész művészete nem lóghat alap nélkül a levegőben, tehát csakis az uralmon lévő osztályra támaszkodhatott. Így a művésznek meg volt a társadalmi alapja, csak nem az a társadalmi alap, amit ma kívánunk.

Én azt hiszem, hogy minden kor művészetét *saját* korából kiindulva kell megértenünk, még akkor is, ha a kor társadalmi viszonyait elítéljük. De alapjában véve nincs jogunk elítélni a régi idők társadalmi és gazdasági fejlődését, hiszen ezek éppen egy törvényszerű haladás következtében alakultak át — adott esetben polgári társadalommá — s e nélkül a fokozat nélkül el sem érhettük volna mai fejlettségünket. Ostorozni csak azt lehetne, ha pl. valaki ma, a kezdődő szocializmus korában, régi polgári vagy feudális alapokra helyezkednék, vagy ha teszem a renaissance polgári társadalma idején, a rabszolgatársadalom formáit utánozta volna. Ez az eset nemcsak reakciós volta miatt ítélendő el, de művészi őszintétlenséget is mutatna. S itt Vera Muhina hozzászólására utalok, amelyet a mult nyári képzőművészeti vita során hallottunk: az igazi művész csak mélyen átérzett élmény alapján alkothat remekművet.

Leonardonak a harmónia és szépségszeretet épp olyan élmény volt, mint Vera Muhinának a szenvedélyes lobogás.

„A LEGHAZAFIASABB KOR".

A nemzeti visszahatás a reformkor idején, a huszas évektől építő nacionalizmussá fejlődött, a nemzetieskedés komoly és felelős hazafiassággá érett a köztudatban. Ami eredetileg reakció volt idegen szellemmel és idegen uralmi formával szemben, tehát természete szerint negatív jelenség, Szekfü Gyula szavaival: „betyáros függetlenségérzet",[1] az most, az Akadémia alapításának évétől számíthatóan, célzatos és tervszerű, pozitív nemzetépítő munkává lett. A hazafiúi feladatok tevékeny áldozatkészséget követelnek, a kesergést és elégedetlenséget tett váltja fel. A fogalmak tisztázódnak. Ami eddig a népi ösztön, az ellenálló dac megnyilvánulása volt, most folyamatosan a nemzeti élet tudatos céljává vált. Az inkább hangulati oppozíciós szellem tisztultabb és okosabb hazafiságnak engedte át helyét. A barok kozmopolita színezetű világnézetéből ötven év alatt a felvilágosodás racionalista társadalomszemléletén s az oppozició kemény ellenzékiségén keresztül öncélú magyar nacionalizmus alakult ki, jellege az építés volt, célja a minőség. A korábbi idők különálló nagy magyarjai után most már a közösség is tudatosan magyarrá vált, többé nem egyesek hősies elszántsága hordozta a magyar sorsot, hanem az egységes szellemű társadalom.[2] A magyar élet minden területét e szellemi egység jellemezte. Csodálatos összhang művelődés és társadalom között, mikor művelteket és földbirtokosokat, írókat és honoráciorokat ugyanaz a probléma érdekelte, a haza sorsa. Mélyreható és termékeny érvényesülése ez a nemzeti érzésnek, nem a szavak cifraszólamos felelőtlensége, hanem gondolkodásmód és munka. Kulturális és alkotmányos életünket, majd gazdasági kísérleteinket is nemzeti célok vezették, a nemzet egyetemének az érdeke hatott át minden igyekezetet s minden kezdeményezésnek országos hatása lett. A harmincas években odáig fej-

[1] Szekfü Gyula: Három nemzedék és ami utána következik. Budapest, 1934.

[2] Kósa János: A magyar nacionalizmus kialakulása. Apollófüzetek, 7. Budapest, 1937.

Károly mondja, — hogy „a Csokonaival hozzáfog a magyar szobrászat megteremtéséhez.“[24] Az idegen és témaválasztáshoz rengeteg példával zsúfolt környezetben hazájának szellemi élete jut eszébe, a szegény vándordiák, tüdőbeteg poéta és őt látja a márványban. Ez már egy kialakult és megfogalmazott küldetés tudata volt, ami kezébe odta a vésőt, nem is annyira a formák helyességére fordította a gondot, mint inkább az ábrázolt nemzeti szerepére. Ez volt Ferenczy első ránkmaradt műve, az első magyar szobor. Készítőjét, mikor négy év után hazalátogatott, mindenütt rokonszenv fogadta, ami — szegény gyanutlan Ferenczy — nem annyira neki, személy szerint, mint inkább magyarságának szólt. A nemzet telve volt lelkesedéssel önmaga magyarsága iránt, lassú bénultság és nehéz kísérletek után újból nemzeti létének tudatára ébredt és az élet minden területén a nemzeti tudatnak jelentkezését várta. Herczegfalván 1818-ban Dréta Antal zirci apát a falu temploma előtt fölállítandó József nádor-szobrot magyaros ruhában mintázta meg.[25] E fejlődő s oppozíciós jellegű különállásának adott hangot a magyar érdekeltségű Hormayr báró 1821-ben, az ő híres Archiv-jában, amikor felszólította a művészeket, hogy műveik tárgyát a hazai történelemből vegyék. A huszas évek erős nemzeti reformmozgalma új légkört teremtett a magyar kultúra számára és lélekben új követelményekkel lépett művészei elé. Az egy néphez tartozó lelkek pedig egymásratalálnak, még ha eleinte kicsit dadog is a beszédük. Találóan jelezte e kor lényegét Genthon István festészet-történeti munkájában; „... a rohamos magyarosodás megnyította a kapukat az új magyar művészetnek, amely dús és összefüggő történetével magyarabb és egységesebb, mint bármelyik század elődje.“[26]

[24] Lyka Károly: I. m. (Magyar művészek Rómában a XIX. század első felében. Az O. M. Szépművészeti Múzuem Évkönyvei. 1920.)

[25] Lyka Károly: I. m.

[26] Genthon István: Az új magyar festőművészet története 1800-tól napjainkig. Budapest, 1935.

gondolkodásmóddal nem tudott együttjárni hazai művészetünk, a művészet szeretete már tért hódított, (ami részben még barok örökség volt), de a megváltozott nemzeti igényekhez képest a magyar művészet még nagyon is az első lépések kísérletezéseinél tartott. A művészethez való elszánt ragaszkodást, a műpártolásnak szinte hivatásszerűségét Josef Schmelzer bécsi szobrász anekdótába kívánkozó esete bizonyítja. Mintahogy Kazinczy 1816-ban hírt ad róla,[21a] gróf Bethlen Lajos Bécsből 400 forintért elszerződtette Schmelzert, hogy Kerlésen díszítő munkákat végezzen. A szobrász egy idő után megunta a falusi életet és el akarta hagyni a kastélyt. A gróf kérlelte egy ideig, hogy dolgozzék tovább, de a szobrász hű maradt elhatározásához, mire „a gróf kardot rántott és kastélyának tornyába záratta" Schmelzert.[22] Később, hogy visszatartsák Erdélyben, sok munkát adtak neki, többek között Döbrentei is dolgoztatott vele, majd báró Jósika Miklós a jenei kastélya számára. Csak a huszas évek elején került vissza Bécsbe.

A légkör társadalmilag elő volt készítve a művészetek méltányolására. Már csak magyar művészek kellettek ahhoz, hogy a szép iránti érzék a nemzeti érzéssel egyesülve általános hazai sikert hozzon a művészet számára. Aki ezt a helyzeti előnyt magyar művésztudatával majd először kihasználja, Ferenczy István, 1818-ban Rómába került, ahol a nagy neoklasszikus mesterek, Canova és Thorwaldsen közelében végleg tisztázta önmagában hivatását. Soha azelőtt magyar ember nem jutott a művészi önérzetnek arra a fokára, mint Ferenczy római évei idején. Leveleit következetesen mint „Ferenczy István, a művész" írja alá;[23] a környezet művészi látványa eltökéltté teszi, magának is hasonlóhoz támad becsvágya. Még érkezésének az évében készíti Csokonai mellszobrát, mellyel a tehetségében kétkedő Thorwaldsen némi érdeklődését is megnyeri magának. Sokkal fontosabb, — ahogyan Lyka

[21a] „Gipszlenyomatot vétetett" magáról vele, mikor Kolozsvárott járt. Marschalkó János később ennek az alapján fejezte be Ferenczy abbahagyott portréját Kazinczyról az Akadémia részére.

[22] Vayk: Régi magyar mecénások. Művészet. 1902.

[23] Meller Simon: Ferenczy István. Élete és művei, Bpest, 1905.

még nyugtalan külföldi vándor volt s csak 1818-ban telepszik le Budán, furcsa mód épp a devalvációt követő reménytelen gazdasági helyzet idején). Dunaiszky hazai pályakezdésének évében Rimaszombatban egy hasonlón másra rendelt, de jóval magasabbra jutott iparost avattak fel céhtársai, a fiatal Ferenczy Istvánt, akinek mesterlakatját a céhbeliek közül senki sem tudta fölnyitni.[19] Atyja deákul taníttatta, de lakatosnak szánta. Ő maga egyelőre tanulni vágyott. Hosszú vándorútra indul, Miskolcon és Budán van egy ideig. 1814-ben gyalog Bécsbe megy, tán maga előtt is ismeretlen céllal, ahol rövid próbálkozás után Turiet francia acélműves műhelyébe kerül. Ezekben az években többen a császárvárosba mennek Magyarországból tanulmányi céllal, így a szepesolaszi születésű, később kiváló érmész, Böhm József Dániel, a magyar művész-kivitel egyik legnagyobb sikert megélt képviselője. Ferenczyvel egyidőben a bajai Petrovics Döme és a budai Bauer Mihály szobrászok érkeznek Bécsbe s bizonyos mértékig bíztatóbban kezdik pályájukat, mert rögtön az akadémiába lépnek. Ferenczy csak egy év után, mint az akadémia vasárnapi növendéke kezd arra gondolni, hogy érmész lesz, „tétovázik a lakatosság és éremvésés közt"[20] és határozott művészi céljai csak akkor lesznek, amikor 1816-ban egy Solon-fejjel pályadíjat nyer. Nehéz útja volt a magyar művészi öntudatnak. A kezdet nehézségei csak lassan tüntek el és az eredményre még sokáig kellett várni. Kazinczy még a tizes évek végén is panaszkodik, hogy ő minden esztendőben már csak azért is fölmenne Bécsbe, „mert neki a festés, faragás s ezekkel rokon mesterségek nagy szomjat csinálnak, azt pedig Pesten nem csillapíthatja."[21] (Mire Berzsenyi, akit úgy látszik bántott a császárváros dicsérete, a nagy városokkal szemben általában előítéletei voltak, azt írta Kazinczynak, mikor Bécsben járt: „sok oly Ádámokat, Évákat, szenteket s madonnákat láttam, amilyeneket én is tudnék csinálni." A tiszteletlen hangon bizonyára megbotránkozott Széphalmon a kulturális jelenségekkel szemben oly áhitatos széplélek). A műpártoló

[19] Szendrei—Szentiványi: I. m. 479. l.
[20] Lyka Károly: I. m.
[21] Németh László: Berzsenyi. Budapest, 1937.

Lőrinccel egyidőben érkezett Bécsbe Balkay Pál, az egri festő és nem sokkal később a lőcsei születésű Czausig József, később a felvidéki polgárság kedvenc arcképfetője.[16] A kor lassanként kezd művészi érdeklődést mutatni. 1804-ben született meg József nádor hálára kötelező elgondolása, a „szépítő bizottmány", melynek következő évben egy Pestet fejlesztő városrendezési tervet köszönhetünk. Az embereket a képek és szobrok kezdik érdekelni, még ha egyelőre jó sokáig nem is igen ragaszkodnak magyar művészekhez. E téren is előljár a nagy szervező, a kulturának Magyarországon konok életrehívója, Kazinczy. 1805-ben, Cserey Farkashoz írt levelében a művészet iránti érdeklődéséhez nemzeti reményeket fűz: A'melly országban még nem virágzik a'Festés és Faragás, ott első kötelesség az, hogy rézmetszetek és olajfestéses kópiák s Gipszabgussok által ébresszük föl az alvó geniet.[17] Csodálatos lelkesedéssel, mindenre kiterjedő figyelemmel, féltékeny éberséggel nézte a széphalmi mester szellemi életünket, csak így érthető az a lankadatlan kitartás, mellyel minden kulturális ügyünket számontartotta. Hiszen egyedül a korabeli litterátorok összetartása és buzdítása is nehéz feladat lehetett s amellett még képzőművészeti életünkkel is lelkiismeretesen foglalkozott, tanácsot adott a gyűjtőknek és az izlésfejlesztésre ösztönzött. Később egyszer Berzsenyinek megírta, hogy minden áldozatra kész a művelődés érdekében, mert „semmi nem drága, ha ez festés, faragás és írásra kelletik."

A művészet szükségének tudata már többekben élt, de a valóság nem tudott lépést tartani az igényekkel. 1808-ban egy bécsi cikk, „Zustand der Kunst in Pest und Ofen" címmel csak harmadrangú, Bécsből és Berlinből bevándorolt festőkről tud és néhány metszőről s szobrászt például egyet sem említ.[18] A magyar művészet kezdeteit ekkor még csak néhány rejtett, nem nagyon fontos évszám jelenti. 1809-ben fejezi be akadémiai tanulmányait Bécsben Dunaiszky Lőrinc és letelepedési engedélyt kért Pest városi tanácsától. Ő az első akadémiai szobrász Pesten. (A jóval idősebb Huber ezekben az években

[16] Lyka Károly: A táblabíró-világ művészete.
[17] Dr. Váczy János: Kazinczy Ferenc levelezése. Budapest, 1890—1911. 3. k.
[18] Vaterländische Blätter für den Österreichischen Kaiserstaat.

revség lehet a nemes formákból. Ezen múlott széptani eredményeik különbsége.

A képzőművészeti felújulás az egyes egyénben megmozduló igény nyomán keletkezett. Az iparossorsra szánt ifjak közül néhányan (mint előzőleg Huber József), a mult század legelején a kézi ügyességen túlmenő gyakorlatra határozták el magukat. Szinte kiléptek a céhből s a társaik fölé emelkedtek. Pályájuk lassú kiválasztódás a mesterségből a művészet felé. A korabeli leírások sok kőfaragóról adnak hírt. E századra vonatkozó első adat szerint (Tudományos Gyüjtemény, 1824.) a kismartoni kastély Bécs felé eső részét a magyar királyok egyenesen arra az alkalomra készült s márványból faragott képei díszítették, amikor I. Ferenc 1800 dec. 12-én vadászatra ide megérkezett az Esterházyakhoz. A címjegyzékek valamilyen ismeretlen szempont szerint rangsort is állítottak föl. Igy például az 1803-iki pesti címkönyv három kőfarogót tart számon, de ugyanakkor külön három szobrászt is.[14] Egyse olyan, akit valamiféle minőség vágy hajtana és aki ne csak munkakört, de némi hivatást is látna a foglalkozásában. A vidéken is akadtak, akik mesterségszerűen űzték a kőfaragást. Egy ilyenhez került Besztercebányára a század első éveiben Dunaiszky Lőrinc azzal a határozott céllal, hogy iparos lesz.[15] Nehéz lenne megmondani, hogy néhány évi inaskodás után 1804-ben, Nyitrán és Pozsonyon át vándorolva, miképpen került Bécsbe és milyen elgondolás révén jutott arra az elhatározásra, hogy a vidéki kőfaragó műhely után a birodalom vezető akadémiájában folytassa tanulmányait. Tettét csak eredményében lehet lemérni, azzal az izléskülönbséggel, amely föléhelyezi őt majd a pest-budai kőfaragóknak és amely díszítő munkásságával, még ha tömegáru volt is, közönségét finomabb formákhoz szoktatta. Ha nem más, már az is fontos fejlődési eredmény ez években, hogy a megrendelők legegyszerűbb megbízásaikkal is „akadémiai szobrászokhoz" fordulhattak a régebbi idők faragómestereivel szemben. A művészet minősége csak nyerhetett ezzel a rangosabb címzéssel, mert hiszen a cím szakszerű tanulmányról biztosított. Dunaiszky

[14] Adressbuch der Königlichen Frey-Stadt Pest. 1803.
[15] Szendrei-Szentiványi: Idézett mű. 405. l.

Ferenczy István
nobrász

lród

Rassay. 14 l

VII. Pius - érme

Ferenczy István

szobrász

wed
2

Magyverecke

IV. 187. l. Keppel

233. l. (Keppel)

Csokonai - szobra

Kölcsey Ferenc
szobra

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

Ferenczy István

nobran

Perállag III/3

549. P.

[illegible] pedig az [illegible] [illegible] [illegible] fizetmes.
A további összefüggésekre ugyanígy tyuk lik figyelmes.

A kápolna szakmány püspök keleti polatája alak
hazádott meg, felette középkori kápolnát emeltek, melynek
külső kiképzése még 1777-ben is a román stílus vitathatatlan
nyomait ~~viselt~~ – ikerablakok – viselte magán. A felső
kápolna ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ kisebben a XIII. szizadnál is
fel a remszőnyi polatára beló beállesztése is azt különö
megbeszütését bizonyítja, de kézen fekvő az a feltevés is,
hogy a középkori kápolna a festett sirkamra földfeletti
iprületének megujjitásából keletkezett.
~~Gyakorlati feltevése szerint a cella trichora fölött is emel-~~
~~kedik~~ ~~középkori kápolna, mégpedig az~~ ez a középkori
kápolna az, ivek fossésokban emelgetett holtok kápolnája
lehetett.
Végül szólni kell a Pécsi ikrenkey és Alinyodi emelkedi
kapcsolata szempontjától a legjelentősebb emlékről
az szükeszyházról. E fogóinak hasonlatán már réalitesen

Ferenczy Istvánnak

Casagrandeval váló
viszonyára vonatkozóan
hárd

Pálinkás Sándó:
Marco Casagrande
20. l. levő iro-
dalmat.

Okv. pótlandó!

5670

40.214. — K. M. E. Ny.

Ferenczy István

nobrán

l.

Szépmüvészet

1941. 72. l.

Ferenczy István

rokona

l.

Szinnyei

V. 1284. 2.

Dreher-Mauls
Kakao- és Csokoládégyár R.T.
X. HALOM-U. 42.
FOLYÓSZÁMLA:
MAGYAR ORSZÁGOS KÖZPONTI TAKARÉKPÉNZTÁRNÁL.
M. KIR. POSTATAKARÉKPÉNZTÁRI SZ.: 28.817.
TÁVIRATCIM: MAULDREHER.
Telefon: József 356-40.

Go/J.

Felkérjü

runk restaurálás végett

nek kiadni sziveskedjék

Kézbesitve !

Mellér Simon: Ferenczy István élete és művei.

8°, 125 k., 402 l., Budapest, 1908.

Ferenczy István

Ferenczy István szobrász Károly

Róbert Királyt ábrázóló már-

vány mellszobra (VII. 153. l.

Múzeumi és Könyvtári Értesítő)

Ferenczy István szobrász relikviái

Muz. ès Kvt. Ert. V III. 166.

Ferenczy István

szobrai.

Orsz. Magy. Képzőművészeti Múzeum.

Ferenczy István bronzszobrainak kiállítása.

Budapest, 1917.

(Bevezető: Lépen: Meller Simon: Ferenczy István bronzszobrairól)

Lásd könyvtárunkban

Nagyságos
Méltóságos

Tisztelettel közöljük,
adjuk ki a lap eredeti riportjai
egységenként csoportositva.

Igy mutatjuk be: Budap
a Felvidéket és Kárpátalját, az
Erdélyt. 75 riport, 72 szebbnél-
könyvet és érzékelteti hazánk gy
it, kiránduló, turista helyeit é
zetes, tanulságos olvasmány, ha
8.- pengő. A könyv árát nagyon j

Ferenczy István
szobrász
wod
z
Lechner Jenő dr
A Magyar Nemzeti
Múzeum épülete
1836 – 1926
Bp. 1927
57. l.
58. l.

LAUFFER

VÁCI UCCA 11.

Nagyméltóságu
Méltóságos
Nagyságos

Dr. Genthon István ur

Müemlékek Országos Bizottsága

Budapest.

Iparmüvészeti muzeum
Üllői ut

Ferenczy István
Nobrán

DEBRECEN

Ferenczy: Csokonai

Lyka Károly: Magyar művészek Rómában a XIX. század első felében. Az O. M. Szépművészeti Múzeum Évkönyvei, II. 1920, 76–77 l.

Bp.

Ferenczy István

Nobrai

Kazinczy F. hulapi
ciklke! Csokonai

IRODALOM.

Mellszobrászt

l. Kazinczy lev

XIX. h. 139,599.

Gool

✓

Pain venit. Eau-forte de E. Salmon, d'après le tableau de Dagnan Bouveret. *La Souris*

Dubo
lution

L'art récompensé. Groupe de P. de Vigue. *Vase de cristal rose,* monté en vermeil. *Pandore.* Statuette polychrome. — 1889. november. Szöveg: Exposition Universelle de 1889. G. Gonse, *L'Architecture.* Képekkel. A. de Champeaux. *Exposition rétrospective de l'art français au Trocadero.* Le XVII. et le XVIII. siècle. Képekkel. P. Mantz, *La Peinture française.* IV. Képekkel. T. de Wyzewa, *L'exposition rétrospective de l'histoire du travail.* II. Képekkel. G. Bapst. *Exposition de l'histoire militaire de la France.* Képekkel. Képek a szövegen kívül: *Le petit marchand de journeaux.* Gravure d'après le tableaux de L. Boilly. *Un promeneur au siècle dernier.* Heliogravure d'après le tableaux de Meissonier. *Maître Bébé.* Gravure d'après le tableaux de Q. Orchardson.

KUNSTGEWERBEBLATT. Új folyam 1-sö év 1-sö szám. 1889. október. Szöveg: *Ein Relief von Giovanni della Robbia.* Egy képpel. Alb. Hofmann, *Nordböhmische Kunstindustrien* IV. Két képpel. Bücherschau. Kleine Mittheilungen. Képek a szövegen kívül: *Silberblatt-*

Ferenczy István

festő

l. Kazinczy lev

~~XX. 418, 419, 421, 424,~~

~~428, 529. l.~~

✓

Ferenczy István
– Csobráz
vrad
2

Hittrich Ödönder

Deákteri épüle-
tenik multja.
Bp. 1922.
12. l.

LUDOVICK ES KÖNYVTÁRAK ORSZ. FŐIGAZGATÓSÁGA – I. 55.
[illegible]

1905. VII. 28.

A máramarosvmegyei múz. egyesület elnökségének:

az 1904. évi államsegély tudomásul vétetik; értesítés a f. é. segélyek felől s felszólítás az állam segélyből beszerzett tárgyak jegyzékének, az 1901 óta elmaradt egyesületi évi jelentésnek, olmint a kért számadási és személyzeti adatoknak beküldése ~~kéretik~~ tárgyában. (299/1905.)

Ferenczy István

nabrán

Gerthon, Stefano:

Stefano Ferenczy
scultore ungherese
a Roma. Kny. L'Urbe
8-r. 3 kép. 11 l.
Roma 1942

Gert (765)

Hivatalt felkérni, hogy a brassói Feketetemplom állványainak lebontásával kapcsolatos munkák foganatosításával megbízott Nagrand Mihály munkavezető úr kezéhez az általa bemutatandó okmányok szerint szükséges költségekre és ~~[illegible]~~ elismervényei ellenében a Tekintetes Hivatalnak folyó évi augusztus 16.-án kiutalt 1000 korona terhére a megfelelő összeket folyósítani szíveskedjék.

917 nov. 10

elnök

II

T. Nagrand Mihály
munkavezető úrnak
Brassó

Feketetemplom
Folyó hó 7.-én kelt jelentésére

Ferenczy István

szobrász

lásd

Genthon I.

Mosság műem-
léker [18. 53. 65,
77, 100. 207, 261.
297. 347

[Bp. 1957.

Ferenczy István

vod

– Fülep Lajos: Magyar
művészet. (Magyar Mű-
vészet II.) Nyugat
1918. máj. 16.

ez itt . . . s a gőzdarában álló kis fekete legényre mutatott, aki épen egy izzó vasoszlopott hozott a mély kemencéből.

Érezték a hőség pörkölő melegét.

— Érdekes . . . — mondta Rassovszky s kitágult szemmel nézte a hengersort, amelynek egyszerű szerkezetét egy pillanat alatt megértette. — Az én ideám!

— Tessék?

— Az én találmányom!

— Hogy.

— Az imént a régi hengersoron jöttem át . . . Néztem az embereket . . . A munkát . . .

— Ócska verkli!

— És felfedeztem, kikombináltam . . . ezt, ami itt van!

— Haha.

A hang az embertelen zúgásban, amely egy pillanatra sem szünetel, furcsán csapkodott egymáshoz.

— Pontosan ugyanezt . . . Bár ez még tovább van építve, mint ameddig én a pár perc alatt eljutottam . . .

— Persze.

— Az alapelv ugyanaz.

Ferenczy István

irod

Fónagy Béla: A Szépművészeti Múzeum érem- és plakettgyűjteménye. MAGYAR IPARMŰVÉSZET
1929. 23. l. 25. l. (képpel)

Ferenczy István

szobrász

Wallentiny Dezső

Ferenczy István
levelei. Közzétesz-
Könyvtár.
Vértesy Jenő: Szárad
1913. 45 b. l.

Ferenczy Istvan

Hobrán

Lásd okr.

Ernst-Muzeumaukcioja II

59.l. 86.l.

Ferenczy István

ród

Ecsedi István dr.

A rézmetszés művészete a debreceni ref. kollégiumban. A rézmetsző diákok. Debrecen 1931. 77, 78, 79, l

6.

8.

SCUOLE SUPERIORI ED ISTITUTI EDUCATIVI DELLA «GIOVENTÙ ITALIANA DEL LITTORIO»

Ove si esamini l'attuale costituzione delle Scuole Superiori e degli Istituti educativi della «*Gioventù Italiana del Littorio*» (GIL), si rimane subito colpiti dall'alto grado di sviluppo raggiunto in genere dalle organizzazioni giovanili in Italia. Si deve riconoscere inoltre e soprattutto che le direttive secondo le quali tali organizzazioni sono state costituite seguono criteri organici e metodici, basati su larghe vedute.

Prendiamo anzitutto in esame la *Scuola di Educazione Fisica di Roma*, dalla quale non escono maestri di ginnastica di tipo

di giugno del 1938 a cura dell'Istituto per gli Studi di Politica Internazionale, i giovani rappresentanti dei Gruppi Universitari dimostrarono, sia nelle relazioni scritte che nelle discussioni, di poter degnamente competere con le alte personalità del mondo diplomatico, giornalistico, universitario, intervenute al congresso.

Un altissimo riconoscimento del valore dei giovani venne dato dal Gran Consiglio del Fascismo nella seduta del 18 ottobre 1938 quando il supremo organo del Regime constatò: «Il Partito ha largamente attinto dalle file dei Gruppi Universitari Fascisti per alimentare i quadri delle organizzazioni del Regime, assolvendo così quello che è uno dei suoi compiti fondamentali, la preparazione dei nuovi dirigenti della nazione. Oggi al centro e alla periferia una numerosa schiera di giovani, educati nel clima del Partito, divide cogli anziani, in perfetta comunanza di volontà e di intendimenti, l'onore e la responsabilità del comando. Questi giovani, ai quali il Gran Consiglio del Fascismo rivolge il suo saluto, hanno dato la prova di essere degni, per maturità e per fede, del privilegio che è stato loro concesso e che essi hanno inteso soprattutto come un impegno a perpetuare lo spirito del-

Ferenczy Istvan

[illegible]

l.

Berzeviczy Ad. Beatrix

királyné.

Bp 1908. 3. l.

Ferenczy István

Szobrász

szód

Bar Ébtak

337. l.

Barát - Éber Takács

Diretta da TIBERIO GEREVICH e LUIGI ZAMBRA
Direzione e amministrazione:
BUDAPEST, IV., EGYETEM-UTCA 4
Telefono: 185-618

Ferenczy István

a Mályás szobor
terveinek közlése után
öt ért tainadás okra
a Jelenkor c-
lapban felelt.

Zichy Szech

627. l.

özv. Br. Podmaniczky Gézáné †
58. Dr. Pollatschek Elemér, VI., Eötvös u. 6. B.
59. Rampacher Pál, VIII., Gyulai Pál u. 16.
60. Reiter László, V., Nagykorona u. 23.
61. Réti Béla, I., Attila krt. 2. IV. 2.
62. Révai Ödön, V., Alkotmány u. 27.
63. Sacelláry Pál, IV., Veress Pálné u. 4.
64. Dr. Schiffer Aladárné, VIII., Népszinház u. 36.
65. Dr. Szalay József, főkapitány, Szeged.
66. Szegedi Múzeumbarátok Egyesülete, Szeged, Kultúrpalota.
67. Dr. Szemlér Lőrinc, III., Római fürdő, Drugeth u. 7.
68. Dr. Szentiványi Gyula, VI., Aréna út 41.
69. Dr. Szigeti László, V., Harmincad u. 3.
70. Tóth Géza, VI., Felső erdősor u. 1. III. 19.
71. Tötössy Edit, IX. gr. Haller u. 12—14. B. épület, 6. lépcső IV. 111.
72. Dr. Ungár György, VII., Damjanich u. 58.
73. Vasdényey Imre, Kadarkút, Somogy m.
74. Dr. Végh Gyula IX., Üllői út 33—37.
75. Vig Emil, I., Avar u. 13.

Ferenczy István

nobrán

Versek... Ferenczi István Csokonai mellszobra ajándékozása alkalmából, Széél Sámuel és Vetsei József theologus deákoktól. Debrecen, 1823.

Emlitve

Sörvezető 241. l.

und Bild in diesem köst-
lichen Buche aufs neue, seine
Straßen, Plätze und An-
lagen, der Prater, Grinzing
und der Wiener Wald; das
geistige und gesellschaftliche
Leben jener Tage, Mode
und Moral, die führenden
Persönlichkeiten und ihre
Werke, das Wien des Bie-
dermeier mit seinen Fiakern,
seinen Bänkelsängern und
Harfenisten, seinen Volks-
schauspielern, seinen Wa-

Caspar

der gro

Mit 133 Abbildung

Preis des großforma

„Das deutsche Volk kann sic
gung aufnehmen zu können

Ferenczy István
nobrász
arképe Barabás
Miklóstól, aki a
képet emlékezetből
festette Repr.

Zichy Szech

121. l.

H. Ch. Brody Arnoldne, H. Székely u. 2.

26. Dick Manó, VII., Erzsébet körút 14.
27. Dr. Diósszilágyi Sámuel, Makó, I., Úri u. 12.
28. Doktay Gyula, VII., Rottenbiller u. 62., III. 1.
29. Dormándy László, VI., Andrássy út 98.
30. Drescher Pál, IV., Gr. Károlyi u. 8.
31. Dukesz Lili, Wien, Kopfgasse 7.
32. Elek Artur, I., Mátray u. 5., I. 5.
33. Dr. Elek Imre, V., Vilmos császár út 78.
34. Első Magyar Betűöntőde rt., VI., Dessewffy u. 32.
35. özv. Emmer Kornélné, II., Margit rakpart 8.
36. Enyvváry Jenő, II., Ilona u. 10., II. 5.
37. Ernst Endre, VI., Nagymező u. 8.
38. Dr. Espersit János, Makó.
39. Dr. gr. Esterházy Mihály, VIII., Horánszky u. 24.
40. Farkas Béla, I., Greguss u. 12., IV. 48.
41. Dr. Farkas László, Tetétlen-puszta, u. p. Jászkarajenő, Pest m.
42. Dr. Fejér Ottó, V., Hold u. 15., I.
43. Dr. Fenyő Miksa, V., Zrinyi u. 1. Gresham-palota.
Dr. Ferenczi Zoltán †

Ferenczy István

l.

Va Ylö Ernst gyűjt

VII/II. 1.

Nemzeti Legitimista Néppárt
V., Bálvány-u. 5.
Telefon: 883-37, 883-68.

Kedves Barátom!

Többször és nyiltan szálltam szembe
mely a mai veszedelmes külpolitikai hel
vezetett. Nem sikerült. Ezért még a képv
pártjából.

Az ország sorsáért való mélységes a
kapcsolatom arra kötelez, hogy tovább küz
érdekeit, a polgárság nyugalmát és a gazda

Én tehát felveszem a harcot, am
ki az országot a mai szörnyű helyzetéből

kibontom a legitimizmu

„Istenért, Kir

NYOMTATVÁNY

.....úrnak

Budapest

AZ ORSZÁGOS MAGYAR RÉGÉSZETI
ÉS MŰVÉSZETTÖRTÉNETI TÁRSULAT
és
A MAGYAR-OLASZ TÁRSASÁG

tisztelettel meghívja

L. VAN PUYVELDE

a belga művészeti múzeumok igazgatójának,
liègei egyetemi tanárnak

folyó hó 28-án (csütörtökön) délután $^1/_2$6 órakor
a Magyar Tudományos Akadémia előadótermében

Rubens et l'influence italienne

címmel tartandó előadására.

(Vetített képekkel)

GEREVICH TIBOR
az Orsz. Magy. Régészeti és
Művészettört. Társulat elnöke

FABINYI TIHAMÉR
a Magyar-Olasz Társaság
elnöke

Ferenczy István

wobraz

l.

Tanulmányok Bpest II

5, 6. l.

Ferenczy István

zobrázt

cód

Nagy újmagy

8, 9, 10, 11. l.

Nagy Zoltán

zj m. mincenet

Inhaltsverzeichnis

Vorwort

Prof. Dr. F. Baumgart: Universität Bonn, das ehemalige kurfürstliche Schloß 1

Prof. Dr. H. Naumann: Die Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität 12

Prof. Dr. O. Grütz: Fortschritte in der Behandlung von Infektionskrankheiten 34

Prof. Dr. Pohlisch: Das Rheinische Provinzial-Institut für psychiatrisch-neurologische Erbforschung in Bonn 40

Prof. Dr. H. Naumann: Germanisches Gefolgschaftswesen 44

Dr. H. Hammerschlag: Die Deutsche Akademische Auslandsstelle an der Universität Bonn 52

Dr. H. Hammerschlag: Aus Briefen unserer Freunde 67

Espeth Cowan: Als Austauschstudentin in Bonn 84

Ferenczy István

Magyar Művészet

1926. 251-2

254-5

~~[illegible]~~

Petrovics E: A

Szépművészeti Múzeum

modern m. szobrai

Ferenczy István

Versek, mellyekkel Rómában laró magyar nemes Ferenczy István úrnak, midőn... Erdélyi Kitéz Mihálynak mellyképét... küldötte... örvendezett a tanuló ifjúság.

4°, OK, 8L, Debrecen, 1823.

Ferenczy István

Lőrsd okr.

Szépm. Muz. Évk

IX. 155. és kv. ll.

képekkel

NZ CHRISTOF

JANNECK, FR

1703

Falusi

Ländliche

Vászon — 61

Ferenczy István

Ybl Ervin:

Gróf Károlyi Istvánné fóti síremléke. Ferenczy István ismeretlen műve. (Magyar-német.) *Az Országos Magyar Szépművészeti Múzeum Évkönyvei* IX. k. p. 155—165. 4 t. [p. 167—170.]

MARX FERENC
MŰSZAKI KÜLÖNLEGESSÉGEK
ÜZLETE.
GYÁRI KÉPVISELETEK
Budapest, V. Váci-út 18
Telefon: 122-110.

O N "

ilmvetitőgép.

itőgép 3 tipusban kerül forga-

el,
skolai, egyesületi és vándor-
aira és
nházak számára, továbbá:

ivitel,
pus.

rkezettel készül, tehát minőségben
leirása alább található, a gép ál-
:

et szabadalmazott rendsze-
villával, igen hosszu ki-
tositja a teljesen nyugodt
legnagyobb kihasználását
u kiméléset.-

mazott csillapitó és csu-
továbbá 0.008 mm méretü
gos filmet megközelitően

Ferenczy István

wobraz

l.

Weisz Anna:

Izsó Miklós élete

és művészete. Bpest,

1939. 8, 9, 10,

11, 12, 13, 15, 16. l

Ferenczy István

Zsilinszky M.:

A Kisfaludy Társ. Évkönyvei. Bp. 1879. 101–146. l.

Ferenczy István
Kobrák

wód
z

Zolnai Béla =
A magyar bieder-
meier. Bp. é. n.
100, 120, 121. l.

Ferenczy István

Zichy A.

Széchenyi István életrajza. I–II.
Bp. 1896–97.
118–121. 626. 627. l.

AGYAR SZOBRÁSZ, XVIII. század
nt püspök
mag. 76 cm.

GYAR SZOBRÁSZ, XVIII. század
z Mária szívére tett kézzel
mag. 67 cm.

GYAR SZOBRÁSZ, XVIII. század
z Mária koronázása a Szentháromságtól
körös felső záródású fadombormű, 85×53 cm.

GYAR SZOBRÁSZ, XVIII. század
esztelő Szent János
nyozott fa, mag. 68 cm.
aramszentbenedeki pálos kolostorból.
Gerevich PA, 220. l.

GYAR SZOBRÁSZ, XVIII. század
sztus a kereszten
mag. (a corpus) 102 cm.

GYAR SZOBRÁSZ, XVIII. század
t János Szűz Máriát áldoztatja
ombormű, 45×39 cm.

GYAR SZOBRÁSZ, XVIII. század
ekülés Egyiptomba
nyozott fadombormű, 34·5×55 cm.

Ferenczy István

zobrazit

lásd

Zaikay Cornelia:

Kazinczy Ferenc művelődéstörténeti jelentősége. [illegible] Pécs 1913. 64–66. l.

Ferenczy István

Zádor Anna.
Kiss Bálint.
M. Művészettörtt-
Munkatkörönej Évk
1952. Bp. 1953.
25, 32. l.

Ferencz Imre

Zádor A.: A M. Mű-
vészettudomány
történetének vázla-
ta 1945-ig.
M. Művtört. Munka-
közösség Evk. 1957.
Bp. 1952. 19, 24. l.

Ferenczy István

l.

Va Hö Ernst gyűjt

126. l.

indulok uj alkotmányos küzdelembe, ezekk
gitimizmus lánglelkű apostola: Griger Mik
királyság megváltó eszméjének. És fegyv
nyugalmat, békét, becsületes demokráciát é

Ezért fordulok barátaimhoz, hiveimh
lakozzanak hatalmas, lelkes táborunkhoz.
igaz ügyet, harcoltam a főváros autonomiáj
sok ezer embertársamon, joggal kérhetem
harcolni az elnyomatás veszedelme ellen.

És kérek mindenkit, akit közös eszme
nek semmit, amig igazolt embereim
Griger Miklós és az én nevem szer

Budapest, 1935 március havában, a

Márkus-nyomda, Budapest, V., Bank-utca 5. (Felelős vezető: Márkus Géza
Felelős kiadó: Berecz Vilmos.

Ferenczy István

nebrán

wód

Budapesti Hírlap

1913. május 14.

(Ferenczy István levelei.)

Ü. 598

Wallentinyi Konopeček ism.

Nagykőrös, városháza

439

Képe II. 437

<Ferenczy István>

nobrán

< > levelei.
Kiadta Walentinyi
Dezső.
Ism. Kiss Ernő:
Erdélyi Muzeum
1914. 359–360. l.

Ferenczy István

nobrász

Ferenczy István levelei.
Rimaszombat város közönségének megbízásából közzéteszi dr. Wallentiny Dezső.
Rimaszombat, 1912. 8 r 523 l.

Ismerteti Vértesy Jenő:
Századok 1913. 456, 457. l.

BUDAPEST

XII.

I.

Laszlovszky-ház

Forgó János: A budai czugligst. VI 1866,
228 l.

Ferenczy István

szobrász

szód

Vas. Ujs. 1913.

399. l. (Ferenczy István levelei.)

Wallenting's
königsm.

Ferenczy István

irod nobrair

Széél Sámuel – Vetsei József: Versek Ferenczi István úrnak, midőnn az általa faragott Csokonai Vitéz Mihálynak mejjképét a debreceni collégiumnak ajándékba küldötte. Debrecen 1823.

Ferenczy István

szobrász

rod

=

Schoenbelvárosi

12. l.

Schoen A.: Jegyzetek
a pesti belvárosi
plébánia-templomról
Bp. 1943. 12. l.

Szolnok.

A középtért a bástyákkal é
és Citta foglalja el, az előtér
háttérben pedig a [illegible]
Porta dell'Acqua-hoz czölöpökön
zanak. Felirata a lebegő mondat

ZOLNOK
az alsó jobb sarokban: 285.
és a koronás czimerrel meg virá

All'Illustrissimo
S. PIETRO G
Savio Grande, Stori

Rm., mér. a rl. 25

140-95.

Ferenczy István

nobrász

ivód

Stimakovits László dr

Bevezetés a művészet-
történelembe.
Bp. 1925. 126 l.

Ferenczy István

szobrász

a minüszterelnöki palota reliefjei nem tőle, hanem Kirchmayertől valók

O. Schoen A.

Rég. Társ. Évk. 195–
I. 1920–22. ~~198~~ l.

(Schoen A. A budai szobrászat két empire emléke. Az O. M. Rég. Társ. Évk. 1920–22. 195–198. l.

Ferenczy István

Schoen A.: A budai szobrászat két empire-emlékе.
A Műbarát.

1921. 188. l

Római bronzkarperec töredéke

IX. 179.

Ferenczy István

nobrain

l.

Historia 1931. IV

1–2. 4. 76, 77. l.

Ruttkay J.: Mátyás

király pesti nobra.

Ferencry István

l.

Rexa Dezső: Pest-Pilis-Sols-Kiskun vármegye emlékei. Bp. 1931. 28. l. XXII. tábla

sz részére a brassói ezredéves emlékmű
jának elkészitése és bemutatásaért
ijat engedélyezvén, utasitom az ál-
t nevezett szobrász kellően bélye-
ttságának elnöke által láttamozott
ám terhére a fentmegjelölt alnapló-

A vall. és közokt. m. kir. minis
a IX. ker. állampénztárhoz intéz

Ferenczy István

nobrai

iród

Rédey Tivadar:
A Nemzeti Kincsár
története. Bp. 1937
~~Bp~~ 44, 177. l.

Ferencry István

Szobrász

Rudnay Sándor hegprimás (máro.portréja

Radocsay D.: Az esztergomi kiáll. m. anyaga. Sz M. 1. Sz. 13. l. (1953 (?))

Ferenczy István
nebrán

l -

Rad 1943
102. l.

Radisics E.: Magyar
lélek m. munka.
Bp. 1943. 102. l.

Nógrádmegye Tx. 14.

Ferenczy István

Procopius B.: A m. emlékérem – és plakettművészet. MI. 1934. 126. l. –

Ferenczy István

Hobrán

cred

Pór Antal: Az esztergam-várbeli szent István első vértanuról nevezett prépostság története. Bp. 1909. 91. l.

Ferenczy István

Pogány Ö. G.

A haladó és reakciós erők harcának tükrözése a 19. századi magyar festészetben. M. Művészettört. Munkaközösség Évk. 1951. Bp. 1952. 41. l.

Ferenczy István

szobrász

cród

Pogány Ö. Gábor

A reformkor mü-
veszete.

Szabad Müveszet

1948. 2, 3. l.

Kerpel -

1. szám

452. **Tányér,**

fajánsz, kék díszítéssel, hullámos peremén szalagcsokrokkal váltakozó virágszálak, a mélyedésben őzek. Jegye: —Stomfa. — TELLER, Fayence mit blauer Bemalung. Am gewellten Rande mit Maschen abwechselnde Blumenzweige, im Fond Rehe. Marke: ST. Stomfa.

453. **Tányér,**

fajánsz, színes díszítéssel, peremén kartusokkal megszakított virágos szélsáv, a mélyedésben virágos gally. Az imári porcellánok modorában. Jegye HI. Holics, XVIII. sz. — TELLER, Fayence mit bunter Bemalung. Der Rand umzogen von einem Friese, der von Kartuschen durchsetzten Blumendekor reigt; im Fond ein Blumenzweig. In der Art der Imari-Porzellane. Marke: HI. Holics, XVIII. Jahrh.

454. **Két pohár,**

fajánsz, harangalakú, rajta színes virágcsokor és virágszálak. Jegye. HI. Holics, XVIII. sz. — ZWEI BECHER, Fayence, Glockenform mit bunten Blumensträussen und Zweigen bemalt. Marke: HI. Holics, XVIII. Jahrh.

455. **Vadász,**

színes fajánszszobrocska. A vadász zöld kabátban és sárga nadrágban, célzó helyzetben. XVIII. sz. — JÄGER, bunte Fayencefigur. Der Jäger in grünen Rock, mit gelber Hose, in zielender Stellung. XVIII. Jahrh. *(Illusztrálva a XIV. táblán.)*

456. **Kancsó,**

fajánsz, önfödővel és talpfoglalattal, gömbös testén levélkoszorúban színes ábrázolás: Krisztus Jákob kútjánál. A fül alatt jelezve: WR. Német, XVII—XVIII. sz. — KRUG, Fayence, mit Zinndeckel und Fusseinfassung. Am bauchigem Körper von Blattkranz umrahmte bunte Darstellung: Christus am Brunnen Jakobs. Unter-

Ferenczy István

Pogány Ö. G.: M. szobrászat a 19. század első felében Bp. 1939.–

Sion, II., 1871., 374. l. — Gerev
218. l. — Őszi kiállítás, 1930., Ipol
— Gerevich IPGY, 89. l. —
Lippay XVI. tábla.

MAGYAR SZOBRÁSZ 1510 körül
Szent Kristóf Jézussal
Fa, mag. 62 cm.
Rossz állapotban. Jézus feje letörve

MAGYAR SZOBRÁSZ 1520 körül
Szűz Mária halála
Dombormű négyszögű felső záródással.
Fa, 86×33 cm.
Az Ipolyi gyüjteményből.
Őszi kiállítás, 1930., Ipolyi 98. s
Gerevich IPGY, 89. l. — Kampis:
középkori szobrászatunk történetéhe
XLVIII., 1935., 132—136. l. (Képe

OLASZ SZOBRÁSZ, XVII. század
Babérkoszorús férfifej
Márvány, mag. 12 cm.

MAGYAR SZOBRÁSZ 1600 körül
Madonna szent pappal
Ovális fadombormű, polikrom, mag. 70 cm
A rozsnyói egykori jezsuita, ma pre

Ferenczy István

zobrán

vod

z

Petr Ver

V. 203. l.

204. l.

Petrovics E.: Képzőművészeti gyűjtemények. Magyarorsz. tört. vereckétől napjainkig

V. k. 203, 204. l.

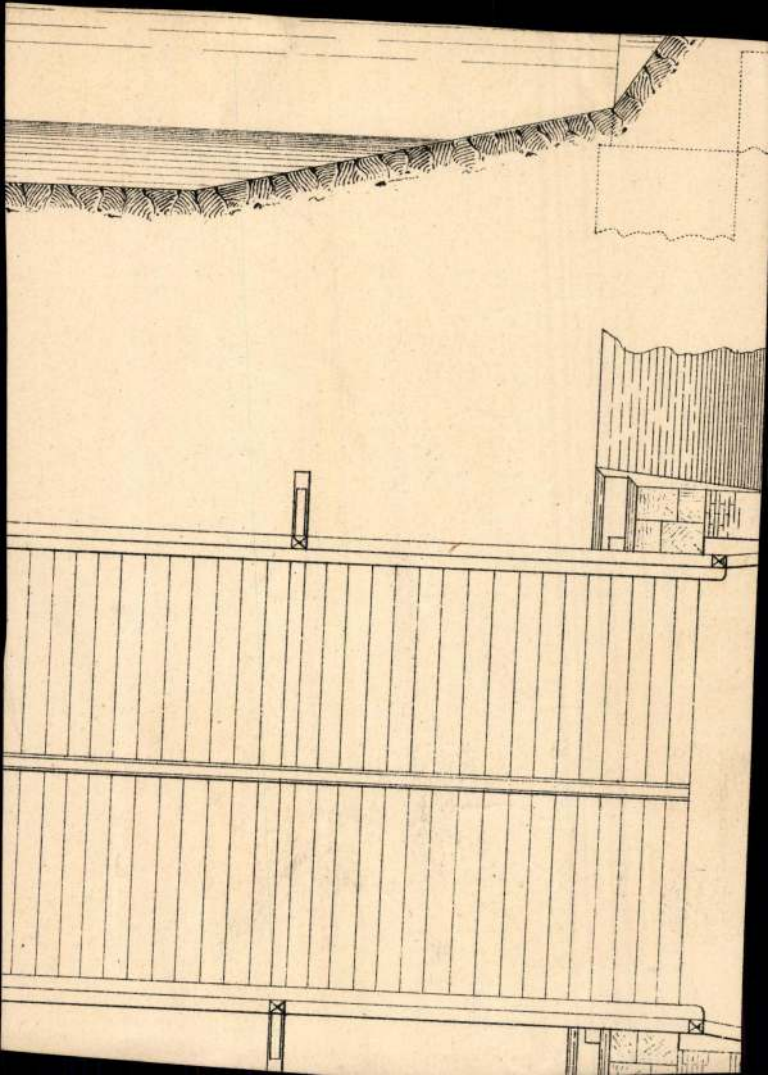

Ferenczy István

1.

Petrélet

~~12, 16 kv. U. 92.~~

~~kv. U. 95.~~

102, 137. l.

Petrovics E.: Élet és művészet. Bp. 1937. 12, 16, 95, 102, 137. l. – 92,

(4)

~~Sresvita-tpl~~

~~48~~, 86

CV

Ferenczy István

zobrázt

wód

Petr Samtida

8. l.

(Petrovics A.: Samtida konst i Ungern. Malmö, 1934.
8. l.

értékelni. A tudományos szempont vi-
is igényli, hiszen azok épen ugy ki-
lkotások. Oktalan és jogtalan tehát
irányok képviselőinek a Muzeumba
ni. Ennyit az elvekre vonatkozólag.
anyagot illeti, megállapithatjuk,
Az első csoportba sorakoznak a város-
eknek nagy része a mult század első
egésziti ki a Muzeum régebbi ilyen
sősorban Rudolf v. Alt, a Pesten és
festőnek fejlődő fővárosunk számos
tményét, valamint Barabás Miklós
perspektiváju pest-budai látképét.
mü szerepel a kiállitáson, ~~főként~~

600

Ferenczy István
szobrász
arcképe 1834

Petr EM mag. művész
arcképek
3. l. – 5. l.

Petrovics E.: Az Ernst Muzeum leíró lajstroma. VII. Magyar művészek arcképei. Bp. 1931.

Ferenczy István

Petrovics Elek

A Szépművészeti Muzeum modern m. szobrai. MM 1926. 251, 252, 254, 255.

Itt jelent meg a Pásztorlaugka nár egész oldalás szépe, melyik külön is szerepel

Ferenczy István

szobrász

vod
z

Pétermagyarmuv
Verecke V. 76. l.
(Keppel)
78. l.

Péter A.: M. képzőművészet.Ország sört. Vereckétől napjainkig. V. k. Bp. é. n.
76, 78. l.

Ferenczy István

Nobrázt

l.

Péter II.

84. l. késpel

85. l. 86 l.

(Péter A.: A m. mü-
vészet tört. II. k. Bp.
1930. 34, 35. l. —

Ferenczy István

nobrász

Perálltörtképes

559. l.

Per SzM. III. 3. 549. l.

Per TK. 559. l.

Ferenczy Istvan

Pasteiner Gy.
A m. szobrászat.
Bpesti Szemle 1883.
793.1.

Ferenczy István
szobrász
Kultsár-emlék

írod
i

Pálinkás belvtempl

406. l.

(Pálinkás L.: A belvárosi plébániatemplom. Budapest. 1946. 406. l. —

Ferenczy István

nobrán

l.

~~Pálinkás Casagr~~

~~19. l.~~

~~20. l.~~

(Pálinkás L.: Marco Casagrande. Bp. 1942 19. 20. l.

Ferenczy István

irod

nobrasz

Örkényi Ottilia:

A művészettörté-
neti gondolat.
Budapest, 1941. 56,
57 l.

NYOMTATVÁNY

Nagyméltóságú
Méltóságos
Nagyságos

úrnak
úrnőnek

MEGHÍVÓ

AZ ORSZÁGOS MAGYAR RÉGÉSZETI-ÉS MŰVÉSZETTÖRTÉNETI TÁRSULAT

F. ÉVI ÁPRILIS HÓ 22-ÉN, SZERDÁN DÉLUTÁN 6 ÓRAKOR A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM ELŐADÓTERMÉBEN (VIII., BAROSS-UTCA 13.) TARTANDÓ

FELOLVASÓ ÜLÉSÉRE

SORREND:

1. *Dr. LÁSZLÓ GYULA:* Az avar világképről.
2. *Dr. DERCSÉNYI DEZSŐ:* XIV. századi magyar illuminált kéziratok Amerikában. (Színes felvételek bemutatásával).

A társulat vendégeket szívesen lát.

Budapest, 1942. évi április hó 11-én.

GEREVICH TIBOR
elnök

A választmány előzőleg d. u. 5 órakor választmányi ülést tart. Kérjük t. Választmányi Tagjaink pontos megjelenését.

40.434. — K. M. E. Ny.

Ferenczy István

szobrász

írod

—

Nagyjmagy. G. C

Nagy Zoltán:

Újm. művészet.

Bp. 1941. 8–11. l.

1. t.

44. zroba.

Spayol

Ferenczy István

Szobrász

vrd

Művészetszemlélet

1948. 1. sz. Fáy András

mellszobrának repr. vrd

Sinka Ferenc Pál, tanár

VIII. 59, 60

Ferenczy István

Nobrán - irod

Művészet 1917. 29–31. l.

(Krónika)

~~Művészet. 1914. 123.~~

(Műv. 1. 1917. 29-31. l.

(Krónika.) –

Kőkori agyagedények IX. 85.

Ferenczy István
nobrán

Károly Róbert király márvány
mellszobra Ferenczy Istvántól

VII. 153.

Mur és Kut Ést

Ferencz István szoba a Gömörvármegyei

Muz. és Kvt. Ert.

Múzeumban VIII. 166.

Ferenczy István mellszobrainak gipsz-
másolatai VIII. 165, 166

Múz. és Kvt. Ért.

Ferenczy Istvan

Mitrovics Gyula

Kazniczy esztétikai törekvései -
Budapesti Szemle
1929. 213, 214. l.
febr.

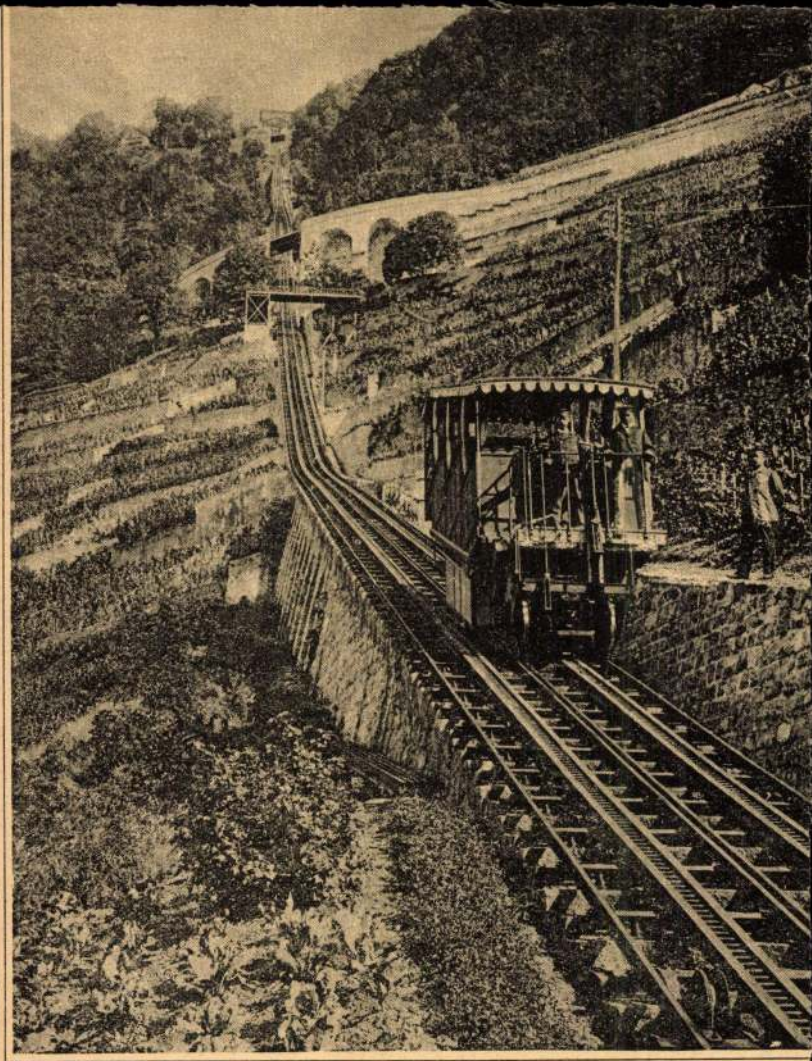

Territet-Montreux-Glion-Bahn.

F e r e n c z y I s t v á n

~~festő.~~ Kobrait

Meier-Graefe J.: Im alten Oesterreich-Ungarn. Berliner Tageblatt. 1920.aug.8.

Ferenczy István
Nobrán

irod.
2

Michel 1003-4. l.
Keppel -

Michel A.: Histoire
de l'Art. VIII/3. Pa-
ris, 1929. 1003-4. l.
(Keppel.)

Keszthely III. 204.

Ferenczy István
LAPKIADÓ VÁLLALAT
SAJTÓFIGYELŐ SZOLGÁLAT
Budapest VII., Lenin körút 9—11
Telefon: 227—651, 221—285
1956 JUL 8
MŰVELT NÉP

470

Ismeretlen Ferenczy-ereklyék

Teleki Blanka rajza Ferenczy Istvánról

Mint Ferenczy István testvérnénjének kései unokája módomban van számos olyan ereklyéjét bemutatni, mely méltán számot tarthat mindenki érdeklődésére. Ezek között is talán a legérdekesebbek, amelyeket ez alkalommal a következőkben ismertethetek.

Ezek között is első helyen említem meg Teleki Blanka két eredeti rajzát, melyek egyike a művészt ábrázolja 1832-ben, másika Ferenczy: Kazinczy mellszobrát, melynek eredetije Szépművészeti Múzeumunkban van. Teleki Blanka, nőnevelésünk e lelkes és utóbb az elnyomatás idején súlyos várfogságot szenvedett úttörője ezt a rajzot mint 21 éves műkedvelő 1827-ben készítette.

Eredeti érdekességű Ferenczy névjegye a művészetére utaló kalapáccsal és vésővel,

Ferenczy István névjegye

melyeknek a »rossz«-at jelképező kígyóval kell megküzdeniök. Ugyancsak ezzel a kígyószimbólummal találkozunk Ferenczy magatervezte pecsétnyomóján is, melyről testvéröccsének, Ferenczy Józsefnek így ír Budán, 1830. március 17-én kelt levelében: »Ezen pecsétnyomónak magyarázata: egy a földről fölemelkedő grádics és ellenbe egy kősziklák közt bujdosó kígyó; ennek tetejébe a nap; a legutolsó grádicson egy görög π, a legfelsőn egy Θ; az első Practica-philosophia, a másik Theoretika, amelyből származik aztán a kontemplativa és dolgok esmerete. A grádics — a Parnassra vezető lépcső a művészet napsugaras magasságaiba visz és a sziklák között bujkáló kígyó az odavezető út nehézségeit jelzi. Az ‚F. A. M.' betűk jelentése: ‚Ferenczy a' művész'.« Ezek szokott aláírásának kezdőbetűi.

Harmatzy-Simon Béla

Kazinczy-mellszobráról, Ferenczy művéről készült rajz. Teleki Blanka munkája

Ferenczy István rajza Fáy Andrásról (Konok Tamás gyűjteményéből)

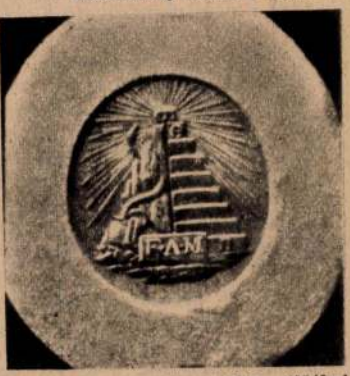

Ferenczy pecsétnyomója (Néhai Harmatzy-Simon Béla gyűjteményéből)

kétszer rendez, elsősorban a kortárs-írók műveit mutatja be.

AZ AUSZTRIAI HERSFELDBEN Drámai Ünnepi Hét kezdődött. Bemutatták Schiller »Wallenstein«-jét Werner Krauss-szal a címszerepben, Hoffmannsthal »Jedermann«-ját, melynek főszerepét Gustav Fröhlich játssza. A Drámai Héten bemutatják az »Othello«-t is.

»KERTÉSZET A MŰVÉSZETBEN« címmel érdekes kiállításra készül a Műcsarnok. A kiállításon gazdag válogatásban mutatják be azokat a festményeket, amelyeket legjobb művészeink a kertészet témájáról készítettek.

A BÉKÉSCSABAI Munkácsy Mihály Múzeumban megnyílt Békés megye képzőművészeinek grafikai és kisplasztikai kiállítása.

KAMAL ED-DIN HUSZSZEIN őrnagy, egyiptomi közoktatásügyi miniszter és Alexander Krajewski Lengyelország kairói nagykövete megbeszélést folytatott a két ország kulturális kapcsolatairól. A megbeszélésen elhatározták, hogy Egyiptom professzort küld a varsói egyetemre, aki ott az arab nyelvet tanítja majd. Hivatalos közlés szerint tervbe vették a két ország közti diákcserét is. Hamarosan aláírják a lengyel—egyiptomi kulturális egyezményt.

A TTIT két előadássorozatot rendez Jugoszláviáról. Az első augusztus második felében tartják Szegeden. A TTIT szegedi szervezete három egymást követő napon filmvetítéses előadást rendez. Utána a Szeged közelében levő délszlávok

ban valószínű
zi Háy Gyula
igazsága« cím
mutatásra ke
szovjet író »
főn« című dar
jugoszláv író »
játéka.

*DAVID OJS
szovjet hegedűművész meglátogatta Mozart salzburgi szülőházát és a hivatalos látogatási időben, a jelenlevő közönség kellemes meglepetésére, abban a szobában, amelyben Mozart született, a nagy szeneszerző nemrégen megtalált hegedűjén eljátszotta a B-dur szonátát.*

A DEFA megfilmesíti Offenbach világhírű operettjét, a »Szép Heléná«-t. A filmet Alberto Cavalcanti rendezi.

NAGY SIKERREL vetítik New York egyik legnagyobb mozijában a »Tücsök« című szovjet színesfilmet. Ugyancsak nagy sikere van a »Romeo és Júlia« című szovjet balett filmnek, amelyet egyébként Brüsszelben is hetek óta prolongálnak a filmszínházak.

A BÉCSI ÜNNEPI HETEK egyik legjelentősebb művészi eseménye Frank Martin svájci zeneszerző »Vihar« című operájának ősbemutatója volt. Az opera szerzője Shakespeare »Vihar« című mesevígjátékának csaknem teljes szövegét felhasználja.

SZOVJET ÍRÓK UTAZNAK szeptember 1-én Jugoszláviába, majd szeptember 25-én a jugoszláv írók küldöttei látogatnak el a Szovjetunióba.

A MAGYAR RÁDIÓ a múlt héten részleteket mutatott be Arthur Honeggernek, az év elején elhunyt nagy francia ze-

A [illegible] Gazeta érdekes rovatot indított »A világ íróinak kerekasztala« címmel. A lap ezzel a két kérdéssel fordult a kiváló külföldi írókhoz, költőkhöz és kritikusokhoz: Melyik könyv tette önre a legnagyobb hatást az utóbbi időben? Mi a véleménye a költők mai feladatairól? — Az első kérdésre Lion Feuchtwanger német író, Katharina Susanna Prichard ausztráliai írónő, Jean-Pierre Chabrol francia író és De Fries holland író válaszolt: Laxness, Aragon, Erskine és Thomas Mann egy-egy művéről írták meg benyomásaikat. A költők feladataival kapcsolatos kérdésre Li Ci kínai költő és Klara Akusztia indonéz költő válaszolt.

FREIES VOLK

Szakításom az Egyesült Államokkal végérvényesnek tekinthető — közölte Charlie Chaplin vezető brit filmemberekkel, írja a Freies Volk. — Színét sem akarom látni az USA-nak, amelyet két éve hagytam el, mert »baloldali tendenciáim« miatt állandó támadásokban volt részem. — Charlie Chaplin, aki jelenleg Angliában forgatja »Egy király New Yorkban« című új filmjét, biztosította az angol sajtót, hogy teljesen mindegy neki, bemutatják-e filmjét Amerikában vagy sem. — Kül-

Ferenczy István

1832-ben a Tudományos Akadémia levelező tagja lett, a Fót-i hőzavaló-ról emlékművet vesett.

Pogány Ö. Gábor: Magyar festészet a XIX. században, Budapest, 1970.

M.D.K.

Ferenczy István, szobrász

A Mátyás emlékmü gipsz modelljeit szétzúzásuk előtt Góla Ádám 16 felvételben levette, amesterrel együtt 251.o.

Fejős Imre: A magyar fényképezés kezdetei [illegible].o.

Folia Archaeologica. 14.köt. 1957.-Bibliotheca Kiadó. Bp. 1957

Ferenczy István szobrász

Busto di Giovanni Úrményi, mellszob.

Gerevich László cikke. Corvina, 1939. május.
418-425 l. kép 422 l. után

MDK

Ferenczy

Ujházy Ferenc: Fővárosunk művészeti állapotai
a mult század közepén.

Nyugat, 1922.márc.16. 381.l.

M.D.K.

Ferenczy István, szobrász

nevét emlitik Fáy Andrással együk vásárolt fóti szőlőjével kapcsolatban.

Szombathy Viktor: Budapest - Börzsöny - Cserhát

Bp. /1960./ Panoráma /Magyarország irásban és képben 2. köt./ 147. old.

Ferenczy István

A mellszobor magassága 0,90 m, a talapzaté 2,40 m. Kisfaludy Károly halálakor, 1830 ban barátai elhatározták, hogy szobrát emeltetnek a költő nehéz feladattal Ferenczyt bízták meg.

Gádor E.: Budapest szobrai, Budapest, 1955. 29 l.

Ferenczy István 6

Kisfaludy k. szobrával 1836-ban ké-
szült el, de felállítására csak 1875-ben
kerülhetett sor. A II-ik világháboru ese-
ményei sulyosan megrongálták a szobrot.

Gádor E.: Budapest szobrai, Bu-
dapest, 1955. 291

Ferenczy István

Kisfaludy károly c. emlékműve az 1944/45-ös ostrom alatt súlyosan megrongálódott.

Ujvári E.: Budapest szobrai. Budapest, 1955. 20 l.

Ferenczy István

1845-ben klasszicista stílusban valósította meg Kisfaludy Károly szobrát, mely a Nemzeti Muzeum hertjének elrendezéseig pincébe került; a talapzat elhallódott s egy ujat hézítettek.

Gádor E.: Budapest szobrai, Budapest, 1955. 181.

Ferenczy István

Kisfaludy Károly elpusztult mellszobra helyébe képmásszobrot állítottak fel.

Gádor E.: Budapest szobrai, Budapest, 1955. 20 l.

M.D.K.

Ferenczy István szobrász

Kazinczy Ferenc mellszobra / Izsó Miklós fejezte be.

Izsó Miklós levelei, Bp. 1958. 141.1.

FERENCZY ISTVÁN

barátja volt (leveleiben említette):
Giucinnato Baruzzi.

Cifka Péter: Ferenczy István. Bp. 1969. Corvina k., 46 l., 30 kép, ill. /A művészet kiskönyvtára 37./

34.l.

46.

FERENCZY ISTVÁN

Vörösmarty egynek vele utarott Nagy-
váradra, ahová valamely megbi-
rásának ügye szólította.
1834-ben megvette a vásban ezt Oznághár
u. 100. sz., akkor földszintes házat is
ide költözött a Sándor-palotából

Cifka Péter: Ferenczy István. Bp. 1969. Corvina k.,
46 l., 30 kép, ill. /A müvészet kiskönyvtára 37./

35-1-

Ferenczy István

Kisfaludy Károly fehér márványbüszkéjét 1836-ban faragta.

Tóth Endréné: Budapest Enciklopédia, Budapest, 1970.

3040

Ferenczy István, szobrász

- munkái a Budavári Palotában rendezett kiállításon

Simon Gy. Ferenc: Kemelmüvek birodalmában

Magyar Ujúság, 1969. IX. 19. 12. l.

3) Feseaczy István
szobrai

v ö.: Soós Gyula: Adatok XIX. századi szobrászatunk történetéhez / Művtört. Ért.
1963. 48-54./
Lengyel Géza: Feseaczy István és Rudnay Sándor hercegprímás levelezése.
A magyar orvosi műv. tört. I. 379.
Corvina 1970.

Ferenczy István szobrász M.D.K.

Pályájának válságos idején 1839-ben pártfogói ugy akartak segiteni rajta, hogy javasolták kinevezését a Nemzeti Muzeum "müvészeti osztály felügyelőjének" az 184o-es pozsonyi diétán a közrendek meg is szavazták, de a főrendek jóváhagyása nem volt meg.

A Szépmüvészeti Muzeum 1906-1956, Bp. 1956. lo.l.

7.

Ferenczy István

Horovitz Fülöpnek a „fametszetek és rézkarcok kereskedőjének" bizonyítványt állított ki régiségek iránti megfelelő szakismeretéről (idézve).

Valószínű, hogy mikor Ferenczy a Mátyás-emlékmű tervezetét kérnitette, a Leonardo féle lovacska más biztokában volt, bár közvetlen hatása nem mutatható ki.

Bölöni György: Magyarság - emberség. Bp. 1959. Magvető k., 54o l., ill.

311. l.

 M. D. K.

Ferenczy István, szobrász, 1792-1856.
a Brunschwigék alsó-horompai emlékmüvét 1838-ból. Élete alkonyán vissza költözött Rimaszombatra és ott is halt meg.

Anna Petrová-Plesková: Slovenské výtvarné umenie obdobia národného obrodenia.
Bratislava, 1966. 35-36. old.

Ferenczy István

Emlékét állítanak neki a regedi

Nemzeti Emlékcsarnokban.

PH. 1930. X. 26.

MDK

Ferenczy István

Lovas, repr.

Ernst Muz. M.Kisplaszt. és Graf. kiáll. 1954. szept.

MDK

Ferenczy István szobrász

Marczevicz E: A pesti Ferenciek terének kutpályázata. Bp. 1931. 14.l.

Ferenczy féle Pannónia pobor
(Tömösvarmegyei múzeum Rozsnyb.)

Magyar Minerva III - 1903-04.
585 l.

Ferentzy István. (: 1792 - 1856 :)

Képfaragó. (: Kobrán művén :)

Tud. gyűjt.

1834., VIII., 107.

N.*: „Epigrammák 's Apróságok.

Péczely József által.

Ferenczy István
szobrász. XIX sz.

Életképek. 1848. VII. 23. II. K.
4 sz. 92-107 l.

Pap Gábor: Irányzatok

Ferenczy István nob-rász

Religió és Ver. 1843. aug. 6.
87. old.

Egyh. Tudósitások.

30

FERENCZY ISTVÁN

Nancsak munkát adtak számára, valon-
jaihat is megmyitottak előtte.
Brunsvik Teréz társaságának tagja volt.
Gr. Sándor Mózic ívekre nálhást adott
neki budai palotájában.

Cifka Péter: Ferenczy István. Bp. 19691 Corvina k.,
46 l., 3o kép, ill. /A müvészet kiskönyvtára 37./

28. l.

Ferencz István

Dutka Mária: A Nemzeti Galéria
kiállítása Magyar festők Italiában

Magyar Nemzet, 1967. IV. 8. 4. o.

- 7 - M. D. A.

FERENCZY István szobrász

Fáy András neki ajánlja „Bélteky ház" c. vegényét

Nagyvárad, Rhedey-emlék

Ekkor javasolja Szent László lovasszobrát javasolja az elpusztult Kolozsvári testvérek alkotásának pótlására ./.

Genthon-Németh-Végvári-Záder: Magyar müvészet 1800-1945 Bp. 1962. 74.

-1- u. D. K.

FERENCZY István szobrász
(1792 - 1856)

A Ludovicium kápolnájának szobrászi munkálatainál Pollack szivesen foglalkoztatta volna.

Célja a „honi szobrászat megalapítása"

./.

Genthon-Németh-Végvári-Zádor: Magyar művészet 1800-1955 p. 1958. 15, 32, 63, 66-67, 68, 71-77, 79, 81, 83, 86, 93, 125, 154, 155. e.

MDK

Ferenczy István

Rhédey Lajos és felesége síremlékét készíti el.

Vele akarja készíttetni Szent László szobrát a ~~nagyváradi~~ katolikus püspök.

Horváth Jenő: Nagyváradi történelem. Nagyvárad. 1942. 470.

MDK

Ferenczy István szobrász

Bp. régi szobrai. Vas. Ujs. 1911. 24.sz. 481 l.

MDK

építész

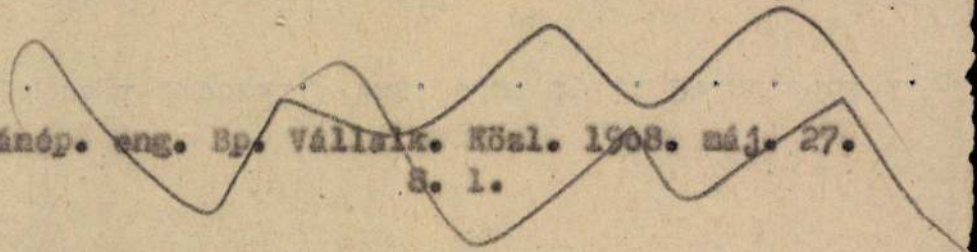

Magánép. eng. Bp. Vállalk. Közl. 1908. máj. 27.
8. l.

MDK

Ferenczy István

Dr.Fleischer Gyula művészettörténetiró könyvében szerepel Ferenczy István, a bécsi művészeti akadémián tanult magyarországi növendékek névsorában.

Y.E.: Magyarok a bécsi Képzőművészeti Akadémián.

B.H.,1935.febr.17. 18.1.

Ferenczy István

művészetéről, munkásságáról iródott Genthon-tanulmányok, cikkek felsorolása:

Kovács Éva: Genthon István ne gjelent műveinek jegyzéke - Művtört.Ért. 1970.4.sz. 253-258. l.

255. l.

Ferenczy István szobrász M.D.K.

Terv szerint a Nemzeti Galéria uj palotájának homlokzatára kerülnek szobrok.

Gárdonyi Jenő: 45 millió a budavári palota képzőművészeti alkotásaira

Magyar Nemzet 1964. május 10. 13.1.

MDK

Ferenczy István, 1792-1856.

Gróf Gyürky Dénes, márv.
Kölcsey Ferenc, süttő márv.
Önarckép, vizf.

Szfvárosi Képtár uj szerzeményei. N.Szal. kiáll.
1939. jan. 5 l.

Ferenczy István, szobrász

T/Dk.

Szerepel az aug. 20-án nyíló tárlaton.

– Rajz – és éremkiállítás a Nemzeti Szalonban

Népszabadság, bp. 1959. aug. 18.

10.l

M.D.K.

Ferenczy István, szobrász

Kazinczy Farkasrétről Miklóshoz írt levelében (1825) említi, hogy Kubinyi Ferenc elkészítette Ferenczy István arcképét.

31

Rózsa György: Művészettörténeti jegyzetek a Kazinczy-levelezés 23.kötetéhez.
Művészettörténeti Értesitő, 1961.X.évf.1.sz. 31.old.

MDK

Ferenczy István, Rimaszombat

Gundel-dij.

1816. 1.dij

Bécsi képzőm. akad. magyar ösztönd. névsora
Fleischer Bécs. 100. 1.

/1/ Ferenczy István MDK

A Ludoviceum kápolnájának márványoltárára a nádor Pollack Mihály által Ferenczy Istvánt felszolitja pályázatra /ez lett volna az első eset hogy a nádor Ferenczyt foglalkoztatja/, végül mégis az ezer forinttal olcsobb ajánlatot fogadják el. 1836-ban Pollack ujra Ferenczyt ajánlja, de Uhrl kapja megbizást, aki Thorwaldsen egy müvét másolja.

291-292.o.

ZÁDOR ANNA: Pollack Mihály. 1960. Bp.

Ferenczy István MDK

Mennyiben ?/ vehette számitásba Pollack Ferenczy István foglalkoztatását a Nemzeti Muzeum dekorativ müveinél?

348. .

ZÁDOR ANNA: Pollack Mihály. Bp. 1960.

MDK

Ferenczy István, szobrász.

Gróf Teleki József. Mellszobor. Márvány.

A Magy. Tud. Akad. képei és szobrai.
Akadémiai Értesitö.1913. évf. 8-9. füzet. 54o.L.

MDK

Ferenczy István szobrász

Rósz

e.a. cikke. Magyar Müvészet 1928. 649.l.

MŰVÉSZETTÖRTÉNETI DOKUMENTÁCIÓS FŐOSZTÁLY
Budapest, XIV., Dózsa György út 41

szövarch.1.24.ó

Ferenczy István.

életrajzi adatok.

Lázár Béla: Száz magyar remekmű
kézirat.

Ferenczy István MDK

A Rhédey-kerti Mausoleumban dolgozó
művést 1834-ben Lajcsák püspök megbízta
minta és terv kénitésével a székesegyház előtt
felállítandó Szent Lánló noborhoz.
Ferenczy elkészítette a rajzot és a kis modelle-
ket, s egyúttal elküldte a püspöknek
a kötendő nerződés pontozatait.
A növegben leírt, vörösrézből kivert lovas-
nobornak 1838 jul. 27. én kellett volna el-
kénülnie, azonban az 1834-ik évi földrengés
miatt, mely nagy károkat okozott egyházi
épületekben, visszavonták a megbízást.
(Ferenczy Lajcsák püspökhöz intézett 2 levele és az un.
„Contraktus" a váradi püspökségi levéltárban).

Bunyitay Vince: A nagyváradi latin nertartasu székes-
egyház. Nagyvárad 1880. eml. L. 40. old.

Fig. 18. — La Vergine consegna il Bambino Gesù a Santa Francesca Romana. — Bologna, S. Michele in Bosco.

domina così la sua finta continuazione. Il lato interno del muro d'ingresso, al di sopra dell'arco tondo, è coperto da una monumentale tela dipinta, colore [illegible] e larghezza [illegible] retta da due angeli svolazzanti.

Pizzo divisi la copertura in quattro fette [illegible] ovali fortemente inclinati, che servono da cornice a [illegible] principale, dove in un fitto di nuvole, la Vergine [illegible] di raggi di sole, consegna il Bambino Gesù a Santa Francesca Romana [illegible] (18). Con forza convincente [illegible] caratterizza la due facce femminili. Dal viso grazioso e giovanile di Maria, come da tutto il [illegible] luce e riposo [illegible] che regge sulle braccia il Bambino, [illegible] fine donna [illegible] nei suoi occhi

Ferenczy István
nobrais

Lajd
Szell Sándor
Nagyvárad, Kent
László varosa
Ap. 1940. 20. I.
21 C

monastici dal 1604 al 1620, servì da prigione. Nel 1649 fu trasformato in villa per il cardinal legato Spinola; dal 1860 servì come villa reale, finchè nel 1896, con i dovuti adattamenti, il ricco medico bolognese Francesco Rizzoli lo fece trasformare dalle fondamenta e lo destinò a sede dell'Istituto Ortopedico.[29]

Nella chiesa Pizzoli decorò la cappella eretta nel 1532 dalla famiglia Cospi e consacrata a S. Benedetto. Era stata ornata in origine con quadri del Cottignola e del Serlio. Nel 1703, morto l'abate Roselli venne restaurata e allora ne divenne la patrona, la santa cara all'epoca barocca, santa Francesca Romana. L'affresco della cupola intona il suo trionfo, le due lunette esaltano i suoi atti; a lei è dedicato anche il quadro dell'altare, bella e commossa opera del Tiarini.

La cappella è spaziosa e sta sul lato sinistro della chiesa, che è ad una navata. La pianta è quadrata, chiusa da una cupola piatta; l'ingresso è chiuso da un arco tondo.

Le fonti locali sono concordi nell'attribuire questi affreschi al Pizzoli, ciò viene confermato anche dal loro stile. Furono ese-

Ferenczy István

Nobrás

l. ✓

Šourek

34. l.

Šourek K.: Die Kunst in der Slovakei. Prag, 1939. 34. l.

von denen 124 auf Mosaiken und 173 auf Malereien verteilt sind. Die behandelte Zeit von einem Jahrtausend ist die fundamental wichtigste und zugleich dunkelste Periode auf dem Gebiete der christlichen Monumentalkunst, das noch wenig und mangelhaft erforscht ist. Um den richtigen Weg anzubahnen, mußten die zum Teil noch unbekannten, zum Teil ungenau veröffentlichten kirchlichen Kunstdenkmäler in einer den wissenschaftlichen Bedürfnissen entsprechenden Weise durch getreue Abbildungen zugänglich gemacht werden. Für die altchristliche Zeit tat dieses der Verfasser nicht bloß für Rom, sondern auch für die Orte Neapel, S. Prisco-Capua, Casaranello, Ravenna, Mailand und Albenga, wo sich noch Mosaiken aus jener Zeit herübergerettet haben. Dadurch erhielt er eine ununterbrochene Kette von Kunstwerken aus

Ferenczy István

nekrol.

Szana 1890.

28, 29, 30,
31, 32, 33, 34.,
35, 36. l.

Szana T.: A m. művészet századunkban.
Bp. 1890. 28–36. l.

-

sen kiégett, csak puszta falai
pusztult.Bedőlt a XVIII.század-
ít nevezetes középkori templo-
rszág egyik legszebb gótikus
ásiknak, a helyőrségi templom-
lt meg.A világi műemlékek kö-
2/3, a primási palota 1/3 és
e omlott össze. Még a gótika
tüntek el vagy rongálódtak
ak sikon elterülő részén is
bsrészre jellemző XVIII.szá-
tönkre.

Budát és Pestet összekötő
alatt tudvalevően felrob-
ontból a legnagyobb vesz-

Ferenczy István
szobrász

wód

Rédey Mária:
Hoffmann Edith
emlékezete
Válasz 1947.
393. l.

Radwańszky - czimer pecsétgyűrűm

VIII - 39.

Ferenczy István

szobrász

vrod

Petrovics jegyz

~~11. l. – 12. l.~~

~~13, 14, 15. l. 16. l.~~

~~18. l. 20. l. 21. l.~~

Petrovics E.: Jegyzetek művészetünk történetéhez a XIX. század első felében. Bp. 1933. 11–16, 18, 20, 21. l.

Nyíregyháza VI. 168.

Ferencz István

szobrai

l.

Papp Nagyvárad

124. l.

(Papp L.: Nagyvá-
rad. U. o. 1943. 124. l.

Ferenczy István

szobrász

vród

z

Oroszlán szobrászat

4 – 7. l.

Oroszlán Z.: A m. szobrászat a 19. században. Bp. 1936. 4 – 7. l.

Koponyával jutszó gyermek, homokkő szobor
a Székesfővárosi Muzeumban VII. 34.

Muz. és Kvt. Ert.

Ferenczy István rovátás IX-90.

Muz. és Kvt. Ert.

Ferenczy István rajzai VIII. 43.

Ferenczy István

nobran

lásd

Mihalik Szentpéteri

103. l.
104. l
105. l
106. l

Mihalik S. Szentpéteri József ötvösmester élete, önéletrajza, művei. Bp. 1954.
103–6. l.

Ferencry István

Ladányi M.: Sárospatak és vidéke.
MVM. Bp. 1933. 112 l.
229. l.

NÉMET SZOBRÁSZ 1460 körül
Jézus születése
Fadombormű, 76×70 cm.

SVÁB SZOBRÁSZ 1470 körül
Jézus születése
Fadombormű, 60×44 cm.

MAGYAR SZOBRÁSZ 1480 körül
Az Atyaisten zenélő angyalokkal (167. kép)
Predella-szoborcsoport, mag. 35 cm.
Az Ipolyi-gyüjteményből.
Ipolyi Biharvármegye, 149. szám. — Ge
vich: A régi magyar művészet euró
helyzete. Bp. 1924., 24. l. — Gerev
PA, 218. l. (Képe 219. l.) — Őszi kiállít
1930., Ipolyi, 100. szám. (Képe hátul.)
Gerevich IPGY, 89. l. (Képe 86. l.)

MAGYAR SZOBRÁSZ 1480 körül
Madonna Jézussal (168. kép)
Fa, mag, 170 cm.
Az alistáli templomból. 1941. évi vétel

MAGYAR SZOBRÁSZ 1480 körül
Térdelő Szent János evangélista (169. kép)
Fa, mag. 78 cm.

Ferencz István

Csobran

cred

Korjubeók

299. 371. l.

Kornis Gy.: A Kir. M. Pázmány Péter tud. egyetem alapítása 300 éves évfordulójának jubilumi emlékkönyve. Bp. 1936. 299. 371. l.

6388 Centrum Budapest

Ferenczy István

szobrász

cród

Horváth Jenő:

Váradi freskó. Nagy-
várad története.
(Bpest 1940) 115, l -

A Müemlékek Országos

Elnök

Ferenczy István

nebrán

ród

Halm Leszik

254. l.

Halmay-Leszik:

Miskolc és Borsod-Gömör-Kishont egyesitett vármegyebeli községek. MVM. V. k. Bp. 1929. 254. l.

S

F

Ferenczy István

vzd

A Ferenczy által készült korompai emlék. leirása.

Életképek 1845. II.

évf. 2. félév 635–

636. l.

Ferenczy István

szobrán

3. **Gróf Teleki József** elnök, a könyvtár voltaképeni alapítójának mellszobra. Fehér márvány, Ferenczy István (1792—1856) műve. Kis agyagvázlata 1842-ből a főtitkári hivatalban. A márvány mellszobor az akadémiai tagok költségén 1844-ben eredetileg az ebben az évben megnyílt könyvtár számára készült, 1855-ben az ülésteremben helyezték el, gróf Teleki József olajfestésű arczképének megszerzése után ismét a könyvtárba került vissza. (L. Viszota Gyula: Gróf Teleki József mellszobra az Akadémiában. Ak. Ért. 18. k. 305. l. s Ak. Ért. 2. k. 663. l.)

Dívald Akad. palotája

99. l.

Dívald K.: A M. Tud. Akadémia palotája és építtetései. Bp. 1917. 71, 74, 99. l.

Könyvtár.

Ferenczy István

Hobrán

l.

Bíró Nagyvárad

84, 85, 86. l.

89. l. 149, 151. l.

Bíró J.: Nagyvárad barok és neoklasszikus művészeti emlékei. Bp. 1932.

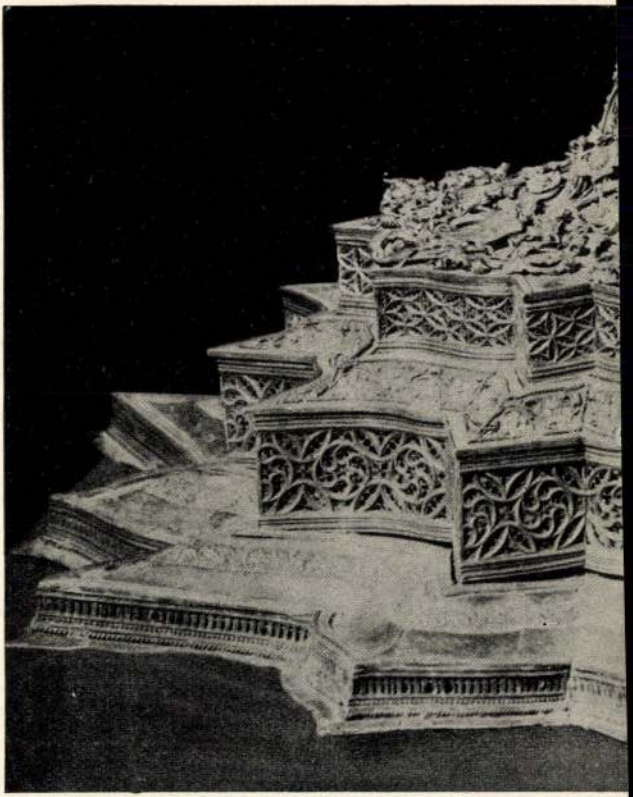

Fig. 18. Piede del

Ferenczy István

Kölcsey Ferenc emlékszobra Szatmár főtéren fenti műve,

készült 184-ban carrarai márványból, mellszobor gránit oszlopon. Leleplezték 1864. szept. 25-én

Váczy János dr:

Kölcsey emléke

Vas. Zsjs. 1890. 525. l.

Képpel.

NYOMTATVÁNY

Budapest

ORSZÁGOS MAGYAR RÉGÉSZETI ÉS MŰVÉSZETTÖRTÉNETI TÁRSULAT

MEGHÍVÓ

AZ ORSZÁGOS MAGYAR RÉGÉSZETI ÉS MŰVÉSZETTÖRTÉNETI TÁRSULATNAK a Műemlékek Országos Bizottsága (IX. ker., Hőgyes Endre-u. 10.) tanácstermében június hó 10-én délután 6 órakor tartandó

RENDES ÉVI KÖZGYŰLÉSÉRE.

TÁRGYSOROZAT:

1. Elnöki megnyitó.
2. Titkári jelentés.
3. Pénztárosi jelentés és a költségvetés előterjesztése.
4. A számvizsgáló-bizottság jelentése.
5. A tisztikar és a választmány megválasztása.
6. Esetleges indítványok.

Budapest, 1937. május hó 26-án.

Gerevich Tibor
elnök

Ferenczy István

nobrán

l.

Va Hő Ernst gyűjt

112. l.

NYOMTATVÁNY

Budapest

Várju – Höll –

rigl: Ernst Sajos m.

tört. gyűj Feménye.

M. Nemz. Mus. kiáltitásai. VII. Bp. 1932.

VII.–II. 1. 112, 126.

l.

úrnak

AZ ORSZÁGOS MAGYAR RÉGÉSZETI
ÉS MŰVÉSZETTÖRTÉNETI TÁRSULAT
és
A MAGYAR-OLASZ TÁRSASÁG

tisztelettel meghívja

L. VAN PUYVELDE

a belga művészeti múzeumok igazgatójának,
liègei egyetemi tanárnak

folyó hó 28-án (csütörtökön) délután $^1/_2$6 órakor
a Magyar Tudományos Akadémia előadótermében

Rubens et l'influence italienne

címmel tartandó előadására.

(Vetített képekkel)

GEREVICH TIBOR
az Orsz. Magy. Régészeti és
Művészettört. Társulat elnöke

FABINYI TIHAMÉR
a Magyar-Olasz Társaság
elnöke

Ferenczy István

nobrán

l.

Zádor – Rados

34, 76, 189. 270. l.

Ferenczy István

l.

Szm Egermüv

30, 172, 178. l.

Szmrecsányi M.: Eger
művészetéről. Bp.
1937.

M e g h i

A Balatoni Szövetség 193
11 órakor, Keszthelyen, a régi varosh
gatóválasztmányi ülésére.

Targyso

1. Elnöki előterjesztése
2. 91 uj tag kéri felvét
3. Képviseltetések bejel
4. Köszönő iratok bemuta
5. Belügyminiszter leira
   a./ a balatoni közs
   b./ balatoni kutak
6. A földmivelésügyi mi
   a./ a balatoni köz
   Magyar országo
   vármegyék vona
   b./ balatoni házta
   c./ balatonfüredi
   d./ mezőgazdasági
   ség támogatása
7. Kereskedelem és közl
   a./ a fürdőket lát
   os menetkedvez
   tály jelentés
   jesitése tárgy

Ferenczy Istvánné
~~Ferenczy~~ István

M.D.K.

Méltatás.

Pogány Ö. Gábor: Magyar kiállítás a genfi Musée Rath-ban
Művészet, 1961. április – 21 lap.

Ferencry István

Zádor A. — Radó J.

A klasszicizmus
építészete Magyarországon.
Bp. 1943. 34, 76,
189, 270. l.

Ferencsy István
Baranski Miklós élete

Magyar Nemzet 1985. 11. 9.

FERENCZY ISTVAN, szobrasz

Teleki Blanka grófno, aki tehetséges festo és szobrasz is volt. Ferenczy Istvannal is tanult Pseten. 70.old

SAAD ANDOR, Teleki Blanka kurstacini várfogsága és szobor-önportréi 67.old

A Miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei, 1971. 9.szám. Miskolc, 1971

Ferenczy István

Méltatás.

Nagy Ildikó: Monumentális kisplasztikák.
Művészet, 1975.szeptember - 5.oldal

Ferenczy István
készítette Kazinczy Ferenc szobrát
mely a széphalomi múzeumban áll.

Sambyó Zsuzsa: A múzeum gondnoka

Orszag - Világ 1967/31 23old.

Ferenczy István

„Táncoló anyjalal" c. rajzával

reprojta

MNG évlényv 1970/I.

Ferenczy István

Az alapitásának 200 évfordulóját ünneplő budapesti Képző és Iparművészeti Szakközépiskola multját bemutató kiállitás nyilt a Műcsarnokban, melyen a művész is részt vett alkotásaival.

Magyar Hirlap 1978-77-4

MPK

Ferenczy István
szobrász

Az uj városház fedélszélcit Kleber szobrász alkotásai díszítik, Pest város tanácsa Ferenczyt mellőzte.

D. Szenző Piroska: Képzőművészetünk és a Pesti Hírlap
1841 – 1849

MMM Évkönyve 1951, 144 l.

Ferenczy István
12 obrasz

MDK

Bíró Béla: Waldmüller beadványa a magyar országgyűlésben 1847-ben

M. M. M. Évkönyve 1951, 127. l.

Ferenczy István

Alsókorompa *(Dolnia Krupá)*, pozsony- megyei község, Tr. óta Csehszlovákiához

— 308

tartozik. Már a XIII. sz.-ban említik oklevelek, mikor is a Korompai-család, majd jóval később Stibor vajda volt a földesura.

Alsókorompa. A Brunswick grófok kastélya.

A művészetkedvelő Brunswick grófi család a XVIII. sz.-ban kastélyt és színházat épített és értékes képtárt tartott. A parkban áll Brunswick Józsefné szép emlékműve, amelyet Ferenczy István faragott. A grófi család ebben a kastélyban hosszabb ideig vendégül látta Beethovent. Kb. 2000 lak.

Uj Idők Lex. II. k. 308. l.

MDK

D. Ferentzy Stephanus, statuarius, Buda, Vizi-város.

Kapossy János: Épitők, szobrászok, festők és grafikusok Magyarországon 1828-ban. Műv. Írt. 1952. 1. sz. 137 l.

Ferenczy István

34. **Gróf Teleki József** elnök, könyvtári mellszobrának első kis agyagmintája, Ferenczy István műve. Jelzése: 7. Feb. 1842.

Vívald Akad. palotája

74. l.

18. Műegyetemi Orvosi Rendelő 102
19. Tisztviselők 103
20. Altisztek 108

MÁSODIK RÉSZ.

Előadások és gyakorlatok a mérnöki, építészmérnöki, gépészmérnöki és vegyészmérnöki osztályokon 113
Előadások és gyakorlatok a bánya- és kohómérnöki, valamint az erdőmérnöki osztályokon 131
Előadások és gyakorlatok a mezőgazdasági osztályon 141
Előadások és gyakorlatok az állatorvosi osztályon 149
Előadások és gyakorlatok a közgazdasági és kereskedelmi, valamint a közigazgatási osztályokon 155

Tudnivalók a kötelező testnevelésről 173
Az állandó évközi szünnapok 174

Ferenczy István

Pánczél Lajos: Busuló juhász. /Izsó Miklós halálának 80. évfordulójára/ Magyar Nemzet 1955. máj 29.

Ferenczy István

Genthon István: Az uj magyar szobrászat. K.Szemle
1934. XX. 2.sz. 164 l.

MDK

Ferenczy István szobrász
Önarckép, repr.

xxxx VU 1906. 25.sz. 406 l.

MDK

n: Műterem-hírek. Művész-Élet, 1932. nov.2.

M.D.K.

FERENCZY István szobrász

Sapronban gyűjtenek bábjás-szobrára

Csat. Sapron 21. l.

MDK

Ferenczy István

Sz. E: Fiatal művészek az Epreskertben. Magyarság. 1944. febr. 13. 12 l.

M. D. K.

Ferenczy István.

Ferenczy szobrának felhasználásával

készült:

K. F. mellszobra. Márvány

Magyar Tudományos Akadémia.

Rózsa György: Kazinczy Ferenc

a művészetben.

Művért. 1957. VI. é. f. 2-3. sz.

191. l.

M. D. K.

Ferenczy István – Marschalkó János
(1819–1877.)

Kazinczy Ferenc mellszobra. 1859.
Márvány.
Széphalom. Kazinczy-mauzoleum.

Rózsa György: Kazinczy Ferenc a
művészetben.
Művért. 1957. VI. é. J. 2–3. sz.
191. l.

MOK

Ferencry István

(a 180 esztendős Képző- és Iparművészeti gimnáziumban tanult.) (más adat nincs.)

18 évtized és 18 év.

Magyar Ifjúság, Bp. 1957. 46. sz. [4. l.]

MDK

Ferenczy István

Lovas-szobor. Készült Rómában 1818-1824 közt

AHA. 1956. Tom. IV. Fasc. 1-2.- 134.l.-G. Seós: Antichi modelli delle Statue equestri di Leonardo da Vinci. 129-135.l.

MDK

Ferenczy István

ALAPITVÁNY FIATAL MÜVÉSZEK RÉSZÉRE. Uj Magyarság 1944. febr. 12. 8 l.

MDK

Ferenczy István, szobrász

Kultsár István siremléke 1829-32 a pesti belvárosi plébánia templomban. /ill. 32 l./

Gerő László: A pesti belvárosi plébánia templom
Müemlékeink Bp.1956, 32 l.

Ferenczy István, szobrász MDK

kisérlete után Székely Bertalan emelte végleges érvénnyel nemzeti életünk sokatmondó tényezőjévé képzőművészetünket.

ZÁdor Anna, Vita Székely Bertalan művészetének történelmi helyéről.
Müv. Ért. 1956.V. évf. 1. sz. 69-72.
70.o. (Dobai János vitaindító előadásában.)

Ferenczy István, szobrász MDK

Ürményi József mellszobra. (repr.)
gr. Brunszvik József mellszobra. (repr.)
166.o.

Beckers gróf, Beöthy Ödön, Festetics Antal, Marcibányi Márton, Marcibányiné, Sándor Móric, Tóth Pápai képmásának és a "Pannonia" c. mellszobornak nyoma veszett.
167.

Soós Gyula: Ferenczy István mellszobrai.
Műv. Ért. 1956. V. évf. 2-3.sz. 165-167.

Ferenczy István

Lengyel G: 3 művész – 3 korszak

Szodalmi Ujság 1956 41 ért. 28 n. jub. 14. 6 l.

Ferenczy István szobrászművész

Izsó hiklós

Lyka Károly

Élet és Tudomány, 1955. május 4. 18. sz. 547. old.

Ferenczy István kobrán

Magyar Nemzet X. 1954 nept. R. 7.

M. D. K.

Ferenczy István szobrász
* 1792. + 1856.

Kazinczy Ferenc mellszobra
(1827.) (repr.)

Szépmüvészeti Múzeum.

Rózsa György: Kazinczy Ferenc a
müvészetben.
Müvért. 1957. VI. é. f. 2–3. sz.
181., 182., 183., 191. l. (9. kép.)

FERENCZY István

N.N. A 175 éves kegyes és ipam. gimn. . . .

Művelt Nép, 1955, VI. évf. 14 sz. április 3, 4. old.

Ferenczy István szobrászművész

Ny. „Első magyar szobrász" Ferenczy István
Lyka Károly

Élet és Irodalom, 1957. május 24. 12. sz. 3. o.

MDK

Ferenczy István szobrász

Kardos Gy:A magyar klasszicista épitészet társa
dalmi, gazdasági és politikai alapjai.Bp.1952
32, 33

M. D. R.

FERENCZY István szobrász

Esztergom. Bazilika mellékkápolnájának oltászobra 1831

Dercsényi Dezső - Zolnay László: Esztergom
Bp. 1956. 76.

M. D. K.

FERENCZY István szobrász

1836-ban előfizetési felhívást bocsát ki
rézbe metszett rajzai árusításakor
Izsó Miklós mála dolgozik

Fülep Lajos: Izsó Miklós 15., 16., 19.,
művért. 1953. 1/2 17.

Ferenczy István MDK

alkotásainak méltatása

2 repr.

Soós Gyula: Magyar szobrászat a XIX. században
Természet- Társadalom CXIII/4 (1954) 231-234.

ism. :Müv. Ért. 1955. IV. 2. sz. 317.

Ferency István nekrológ

Élet és Irodalom II. 28. sz. 1958 jul. 11.
regr.

Ferencry István robrán

Magyar Nemzet VIII. 1952 márc. 7. 5.

M. D. K.

FERENCZY István szobrász

Műveinek legnagyobb része portré

Mátyás-szobormű terve (szokitott a, klasszicizmussal, megvalósulása esetében – ~~[illegible]~~ Maler S. szerint a nemzeti romantika előfutára letetett volna)

Végvári 1958. 35., 37., 38., 282., l.

MDK

Ferenczy István
szobrász

(1792-1856)

rimaszombati lakatoslegénytől lett szobrász
Zézmüves szülők fia. Bécsben Zezette
tanulmányait, 1818 ban Rómába ment.
Itt Canova és Thorwaldsen hatása és ürcjítése
alatt öpezte magát. 8 év után haza-
tért, hátyás szobra Zudarca midtt
visszavonul.

(Bíró Béla) A Magyar reformtor művészete
Bp 1951.

6.0.

u ok

Ferenczy István

nohán

(1792–1856)

Még Rómában részítette első mármány-
szobrát a Csokonai Vitéz Mihály
mellszobrát és a Pásztorlányokat.
Mindkettő a Szépművészeti Múzeumban

(Bíró Béla) A magyar reformkor-vészete
Rp 1951.

6.o.

Ferenczy, Stephan [István]

MDK

magyar szobrász
(1792 - 1856)
Thorwaldsen tanítványa

Bermann Moritz: Österreich-Ungarn im neunzehnten Jahrhundert, Wien 1884 350.0

Ferenczy István
szobrász

M.D.K.

23.) VIII. Pius pápa. Bronz.

24.) Hunyadi János és László. Bronz.

Fővárosi Képtár kiállításai XLIV.: Magyar érem- és plakettművészet 1800 tól napjainkig, 11 kép. Budapest 1949.

M.D.K.

Ferenczy István
szobrász

Fiatalkorában mint érmész tevékenykedett, de néhány jól sikerült kísérlet után felhagyott az érmészettel.

Fővárosi képtár kiállitásai XLIV.: Magyar érem és plakettmű vészet 1800-tól napjainkig. 5 lap. Budapest, 1949.

Ferenczy István

MDK

Rómából azzal a meggyőződéssel tért haza, hogy meg kell teremtenie a nemzeti magyar művénetet. Mikor látta, hogy szobrászati művekre nem kap elég megrendelést, magyar tösténelmi témájú rézmetneteket kezdett kénítani. 1836-ban felhívást intézett a rézmetnetekre előfizetőkhöz. (Idézet)

L. Fjulep: Miklós Izso

Acta historiae artium I. 1954. 185-213. old.

(eml. L. 188-189. old)

MDK

Ferenczy István

Nevéhez fűződik a ruskiczai bánya feltedezése. Az ő tanítványa volt Izsó Miklós. F. I. 64 éves korában halt meg; Rimaszombaton temették el. Hagyatéka hosszabb idő után a Szépművészeti Múzeumba került. A hagyaték egyik darabja a Leonardónak tulajdonított lovasszobor.

Mátrai Sándor: Ujból kísért a Szépművészeti Múzeum híres lovasszobrának rejtélye.

Ország-Világ, Bp. 1957. augusztus 18. 10. l.

MDK

Ferenczy István

Itáliából hazatérve nagy sikert arat csokonairól készített szobrával. Később nagy csalódások érték; élete utolsó éveiben lassan megválik kincseitől. A hivatalos Magyarország ezek megvásárlását visszautasította.

Mátrai Sándor: Ujból kísért a Szépművészeti Múzeum híres lovasszobrának ~~[illegible]~~ rejtélye.

Ország-Világ, Bp. 1957. augusztus 18. 10. l.

MDK

Ferenczy István

1792-ben született Rimaszombatban. Apja lakatosnak szánta. Budára kerül, rajzolgatással tengeri életét. Bécsben éremmetsző lesz. Megnyeri az Akadémia díját. Rómába költözik, Thorwaldsen műhelyében dolgozik. Róma kedvelt szobrászra lesz. Jó barátkapcsolatban a lovasszoborral.

Mátrai Sándor: Ujból kiséri a szépművészeti Múzeum hires lovasszobrának rejtélye

Ország-Világ, Bp 1957. augusztus 18. 10. l.

MDK

Ferenczy István szobrász XIX.sz.

Soós Gyula:Uj adatok Izsó Miklós Busuló Juhászának készülési körülményeiről Müvért 1957.VI.évf.4.sz. 310.l.

Ferenczy István Kobrán

Magyar Nemzet VI. 1950 okt. 6. 5 e.
Végvári D.: Magyar grafika

MDK

Ferenczy István szobrász

levelei O.L.Gyüjtemények. Ernszt-gyüjtemény

Dávid Katalin:A Müvészettörténeti Dokumentációs Központ Adattára Müvért 1957.VI.évf.4.sz.319.l.

Ferenczy István
szobrász

MDK

Tehel Péter: Orlai Petrics Soma

MMM Évkönyve 1951, 152 l.

ve. D. K.

Ferenczy István szobrász

Csokonai mellszobra

Z. S. Vogel 184.

Ferenczy István
szobrász

MDK

„Mátyás szobor" - zal kapcsolatban

D. Szemző Piroska: Képzőművészetünk és a Pesti Hírlap
1841-1849

MMM Évkönyve 1951, 144 l.

Ferencz István
nobráu

Élet s' Irodalom I. 23 n. 1957
dec. 6.

M. D. K.

FERENCZY István szobrász

(1792 - 1846)

Csokonai Vitéz Mihály fehér márvány szobra. (fotó)

Baloph István: Debrecen. 63. l

M.D.K.

FERENCZY István szobrász

Szentkuti István: Az egri líceum 16. l.

MDK

Ferenczy István

Kohász

Meller Simon (1875-1946) monográfiát írt Ferenczy Istvánról. 1906-ban

H. Zádor Anna: A Magyar Művészettudomány Története a Várlata 1945-ig

MMM Évkönyve, 1951. 24. l.

MDK

Ferenczy István
szobrász

Hoffmann Edith, Ferenczy kispaludi szobrászról tanulmányát 1912-ben írja

H. Zádor Anna: A Magyar Művészettudomány Történetének Vázlata 1945-ig

MMM Évkönyve 1951, 25l.

MDK

Ferenczy István szobrász

Gönczi-Szabó:Az 1956.évi magyar müvészettörténeti irodalom bibliografiája Müvért 1957.VI.évf.4.sz. 340.l. 347.l.

M. D. K.

FERENCZY István szobrász

Felvő oroszlánszobor (Gyöngyös) Fotó
1841-1846

Művészet 1955. 1 sz.
Soós Gyula: Ferenczy István oroszlánszob-
ra Gyöngyösön 65-67. l.

M.D.K.

FERENCZY István szobrász

1792 - 1856

Rimaszombati születésű, így földije

Szentpéteri József átvásnak, ahi önéletírá-

sában többször is említi

1840 - gyűjtés általa készítendő Mátyás

emlékszoborra

1847 visszavonul Rimaszombatra

Mihalik Sándor: Szentpéteri J Bp. 1954.

8.l. 18.l.

139.l. 108.l. 28.l 102-105

MDK

Ferenczy Isrván

Nikelszky: Pécsi képzőművészek kőpkiáll.
Dunántul, 1930. ápr. 20. 9 l.

Ferenczy István

M.D.K

Ládor Anna : Kiss Bálint

M.M.M. Évkönyve 1952. 321.

MDK

Ferenczy István
szobrász
(1792–1856)

Pogány Ö. Gábor: A haladó és reakciós erők harcának tükrözése a XIX. századi magyar festészetben

MMM Évkönyve 1951. 411 l.

Ferenczy István
festő

M.D.K.

Zádor Anna: Kiss Bálint

M.M.M. Évkönyve 1952, 27 l.

MDK

Ferenczy István
Szobrász

H. Zádor Anna: A Magyar Művészettudomány
Történetének Vázlata 1945-ig

MMM Évkönyve, 1951 A 91 l.

Ferenczy István

Kölcsey Ferenc, márvány
Kazinczy Ferenc, márvány
Ürményi József, márvány

Reformkor művészete. Főv.Képt. XXXVI.kiáll.
1948. jul. 11 l.

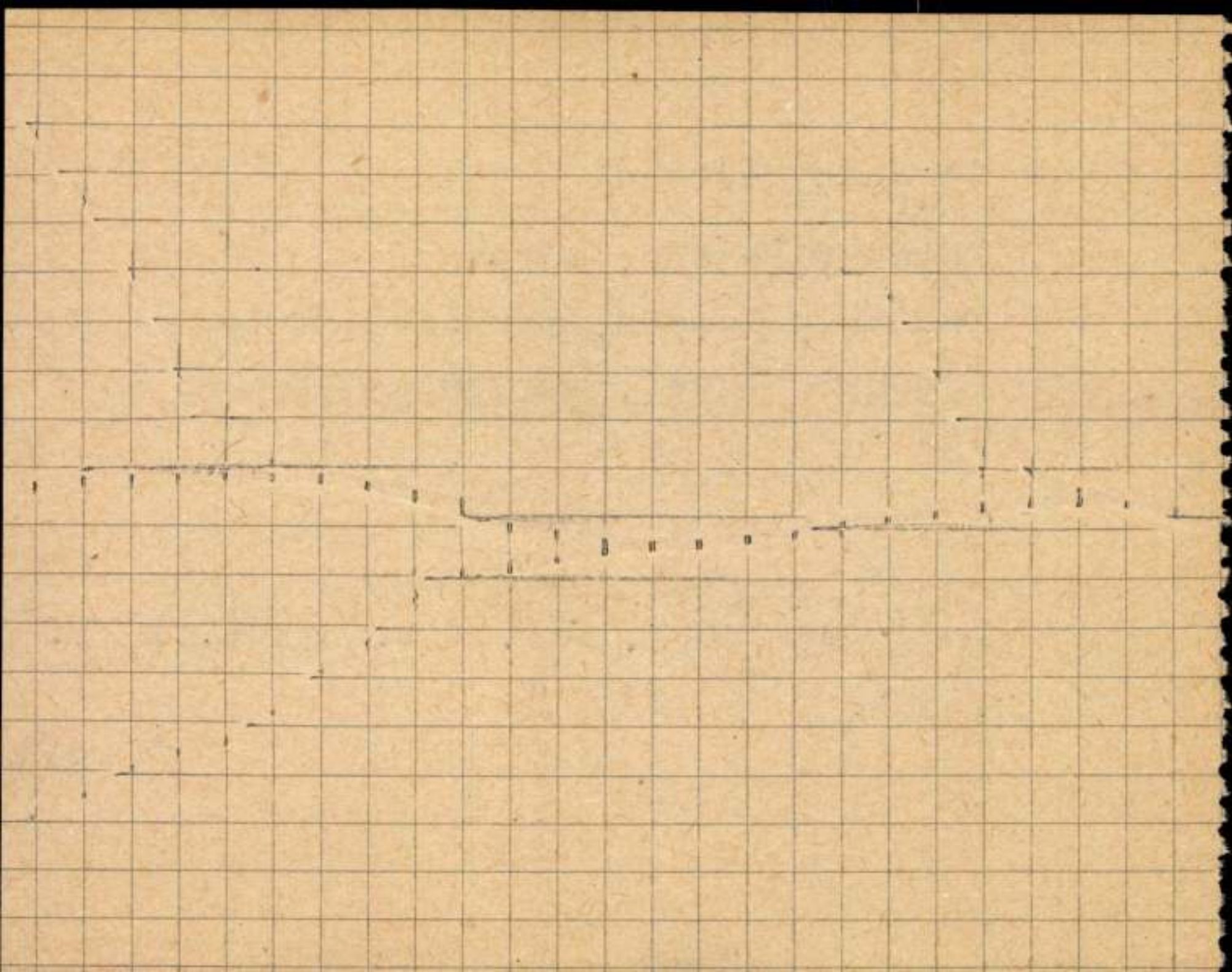

M.D.K.

FERENCZY István szobrai

Müvért. 1955. 1. sz.
Harasztiné Takács Marianna: Az Országos Szépmüvészeti Múzeum uj szerzeményei 1945-1955 29. e.

Ferenczy István

Mátyás-emlék terve, rajz

Reformkor művészete. Főv.Képt. XXXVI.kiáll.
1948. jul. 9 l.

Ferenczy István, szobrász

Reformkor művészete. Főv. Képt. XXXVI.kiáll.
1948. jul. 4 l.

Ferenczy István, 1792-1856.

Kölcsey, márvány
Kazinczy, "

.Főv. Képtár XXXV. kiáll. 1948. ápr. 17 1.

FERENCZY István szobrász

M.D.K.

1952

Művért. Bíró Béla: A reformkor művészetének társadalmi háttere

85. l.

Ferenczy István

84. **Kazinczy Ferencz** fehér márvány mellszobra. Ferenczy István (1792—1856) befejezetlen műve, a melyet az Akadémia Izsó Miklós dicsérő nyílatkozata után szerzett meg és Marschalkó János († 1883) fejezett be. (L. Ak. Ért. 7. k. 158. és 193. l., továbbá Meller S. Ferenczy István élete, Magyar Történelmi Életrajzok. Budapest 1906.)

Divald Akad. palotája

71. l.

II.

A Közgazdaságtudományi Kar pályázatot hirdet Szendy Károly úrnak, Budapest székesfőváros polgármesterének adományából kitűzött pályatételek jutalmazására.

Pályadolgozatnak benyujtható:

1. A városi és üzemi közigazgatás köréből, vagy

2. Az általános közigazgatási jog köréből választott bármilyen tárgyú tudományos monográfia.

A pályázat feltételei:

Pályázhat a Közgazdaságtudományi Kar minden hallgatója és volt hallgatója is a doktori oklevél megszerzésétől számított 5 éven belül. Benyujtható szemináriumon készült és ott bemutatott dolgozat, valamint doktori értekezés is.

A pályamunkák nyelve csak magyar lehet. Az egy-egy tárgykörből kidolgozott pályatétel jutalma legfeljebb 400—400 pengő, azonban ebből az összegből a pályamunkák érdemük szerint kisebb összegekkel is jutalmazhatók.

Beadásuk határideje: 1941. évi május hó 1.

A pályamunkát negyedrét alakban, idegen kézzel vagy irógéppel tisztán, csak a lap egyik oldalára írva, lapszámozva, bekötve s jeligével ellátva kell benyujtani. A szerző nevét a pályamunkán nem szabad feltüntetni, hanem azt a jeligével ellátott borítékba zártan kell a pályamunkához mellékelni.

A Kar az odaítélés tárgyában az 1941. évi június havában tartandó ülésen határoz és fenntartja azt a jogot, hogy a nem teljes értékű munkát pályadíj helyett megfelelő jutalomban részesítse.

Ferenczy István

szobrász

Csokonai mellszobra, márvány, a debreceni ref kollegium nagy-könyvtárában. Hü másolata Medgyessy Ferenctől a Déri Múzeum-ban.

Sör Vezető 241-l.

Caspar David Friedrich

ße deutsche Landschaftsmaler

Ein Volksbuch deutscher Kunst

von Kurt Karl Eberlein

en, darunter 18 Farbtafeln, und einer Bildblende
igen, in geschmackvollem Leinen gebundenen Bandes

12,– RM.

h glücklich schätzen, den Meister nunmehr in dieser seelischen Würdi-
", urteilt Hofrat Strzygowski über diese bedeutende Neuerscheinung

n & Klasing in Bielefeld und Leipzig

Caspar David Friedrich

Ferenczy István

nobrász

Kazinczy Ferencet ábrázoló nobrának másolata a sárospataki főiskola parkjában

cd Lad Sárosp

112.-l-

Fenti Kazinczy-nobra, melyet Marsalkó János fejezett be, a Széphalmi mauzoleumban van.

u.o. 227.-l-

Ferenczy István

szobrász

életrajzának átdol-
gozásának Ovo-
lásd. Mellec S.
önzefoglalásait
az alábbi műben

Wallentinyi

Ferenczy levelei.

49 103, 191, 381. l

RÖVIDÍTÉ

A = földszint.
B = első emelet.
C = második emelet.
D = egyéb helyiségek.
aquar. = aquarell
czrajz = czeruzarajz.
czerr. = czeruzarajz.
éprész = épületrész.
fekm. = fekete modor.

Ferenczy István

Sirembéktero, tus
és népia
a Szépm Muz-
Cam.

FERENCZY ISTVÁN, 1792 febr 23—1856 jul 4.
Kazinczy Ferenc msz. (befejezte Marschalkó János), V., Tudományos Akadémia kisterme.
Kisfaludy Károly, VIII., Muzeum-kert.
Kultsár István síremléke, IV., Belv. pléb. templomban.
Szépművészeti Muzeum II. em. lépcsőfordulónál: 2 dm, melyek a Budapestre tervezett Mátyás-szobor talapzatára készültek.
Teleki József gróf, V., Tudományos Akad. olvasóterme.

Medvey 110.l.

Medvey L.: Vezető Bpest szobrai megtekintéséhez. Bp. 1939. 110.l.

Markolat csontból, rónai VI. 282

Ferenczy István
u obrázu
plakettje Beck Ö.
Fülöptől 1930.
kiállítva.

Unkari
Helsinki 1935

29
23
52

Ferenczy István

Mellszobra Strobl Alajostól az alábbi csarnokban.

Irod

Szegediemlékcsarn

Ferency István

Szépm. Muz

Kazinczy
Kölcsey (márv
Mátyássy József
Felsőbükki Nagy Pál
Pólya József
Rudnay Sándor
Férfi képmás I–II.
Férfi mellkép
gr. Brunswick József
gr. Gyürky Dénes
Schodel Rozália
Szécsy Mária
Wesselési Ferenc

Fáy András

Balogh János
Fanu
cel. Fer. István
Gnaženás
oroszlános
asztallás

Rajz I – VIII (vázlat – könyvéből)

Ferencry Istvánné

Önarcképe a

Tört. Képcsarnokban.

Kő, magassága 15 cm.

KÖLNI SZOBRÁSZ, 1250 körül

Sz Mária Magdolna (162. kép)

Fa, mag. 92 cm.

A kölni Schnütgen-gyüjteményből 1884-ben v
rolta Simor prímás.

A Keresztény Múzeumban kitört tűzvész a
mából 1905-ben eredeti polikrómiáját elvesz
Restaurálta Nikássy Lajos, 1933.

Keresztény Múzeum Esztergomban.
házművészeti Lap. V., 1884., 363. l. —
vich PA, 216. l. — Gerevich: L'arte a
ungherese. Roma, 1929., képe V. tábl
Egyházműv. kiáll. 1930., 1. szám. — M
Művészet, VI., 1930., képe 242. l. — M
Sándor: Csonka-Magyarország egyházi
kincsei MIP, XXXIII., 1930., 109. l.
114. l.) — Éber László: Az Iparműv
Múzeum egyházművészeti kiállítása.
VI., 1930., 522. l. — Kampis Antal: A k
kori magyar faszobrászat történetének v
1450-ig. Bp., 1932., 39—44. l. (képe 2.
— Genthon István: Könyvismertetés. S
dok, LXVII., 1933., 465—466. l. — B
Tamás: Könyvismertetés. MM, XI.,
255. l.

MAGYAR SZOBRÁSZ 1350 körül

Trónoló Madonna Jézussal, kezében ma
(163. kép)

Fa, mag. 65 cm.

Ferenczy István

[illegible]

l.

Oelmacher Déri

13. l.

MŰEMLÉKEK ORSZÁGOS BIZOTTSÁGA

BUDAPEST, IX., HŐGYES ENDRE-U. 10.

.....szám

.....

64

Ferenczy István

Föv. képt.

Önarckép, vizf.
(aranyos dolmányban,
búzakék köpenyben)

Herkules találkozása Ekhidnával,
Abaris scytha művész a trójai
Palladiumot faragja,
Elorus és Akteus a trójai had-
ban négylovú szekéren harcolnak,
Toxarisnak, a scytha orvosnak
emléket emelnek az athéniek,
Anakharszis, midőn áldozna,
mezőletik rokonától Szaulus
királytól,
Spargapides Czirustól elfogat-
ván maga magát tömlöcben
megöli,
Tomiris, scytha királyné szavai
az elébe hozott Czirus fejéhez,
A scytha követek Nagy Sándor
előtt.

metszetek

A Műemlékek Országos Bizottsá

Ferenczy István

két művész sírja található a váli plébániatemplomban.

Horváth Kálmán: Vál müemlékei.

Müemlékvédelem, 197o. 2.sz. 1o2-1o7. 1.

1031

Ferenczy István

A Budapesti Szemle cimü rovat közli:
Az 1840-ben létesült Magyar Szobrászati Egyesület azért keletkezett, hogy a müvészt megbizza Mátyás király "örökitésére egy lovagszobrot - Pestnek valamelyik közhelyén felállitandót - létesitsen".
A szobrot a müvész elkészitette és "budavári műtermében közszemléletre bocsátotta."
Mátyás király/mellszobrát A Nemzeti Muzeum /márványba vésett/ szobortermében állitották fel.

Pesti Divatlap, Bp. 1847. szept. 9. 37. sz. 1185-1186. lap

Ferenczy István, szobrász

– Thorwaldsen műhelyében dolgozott Rómában. Canovával barátkozott. Első nagyobb műve a Pásztorlányka. Ösztöndíjasként lakott a Palazzo Venezia tornyszobájában. A bécsi akadémiáról került ide.

Simon Gy. Ferenc: Bronzlovas
Magyar Hírlap, 1970. aug. 7. 17. l.

Ferenczy István, szobrász

– lakatoslegény volt Rimaszombaton. Karinczy fedezte fel mint szobrászt. 1824-ben jött vissza Rómából. A Mátyás-lovas emlékmű elkészítésére adott megbízást visszavonták tőle. Visszavonult Rimaszombatba, és felhagyott a szobrászattal.
Simon Gy. Ferenc: Bronzlovas
Magyar Ifjúság, 1970. aug. 7. 17. l.

Ferenczy István, szobrász

- találta meg Rómában Leonardo Brounlovasát. Egész gyűjteményével együtt felkínálta megvételre az államnak. Visszautasították. 1856-ban meghalt. A Brounlovas az örökösökhöz került.

Simon Gy. Ferenc.. Brounlovas
Magyar Hírnök, 1970. aug. 7. 17-18. o.

Ferenczy István

megemlékezés halála 100.
évfordulójáról — fényképp

Ferenczy István tragédiája
Művelt Nép 1956 VII. 15.

FERENCZY ISTVÁN, éremművész

Az Orsz.Szépmüv.Muz.érem-és plakettgyüjteményének 88%-a magyar anyag.Az 1800 utáni évekből és legnagyobbrészt XX.századi magyar müvészektől származik. Igy szerepelnek abban Ferenczy István müvei is. 68.old.

SOÓS GYULA: Az Országos Szépmüvészeti Muzeum érem- és plakettgyüjteménye 68.old.

NUMIZMATIKAI KÖZLÖNY, LIV-LV.évf. 1955-1956. Akad.Kiadó, Bpest. 1956.

FERENCZY ISTVÁN, szobrász, 1792-1856

Kölcseyről emlékérmet kivántak készittetni. Négyen jöttek számitásba. A leghivatottabb Ferenczy lett volna, de vele nem a kivitelezést, csak "a jelképek. és feliratokat" kivánták megbeszélni, mint aki "jártas "ezekben a dolgokban. 63. old.

FEJŐS IMRE: Kölcseynek szánt emlékérem 62. old

NUMIZMATIKAI KÖZLÖNY, LIV-LV. évf. 1955-1956
Akad. Kiadó, Bpest. 1956

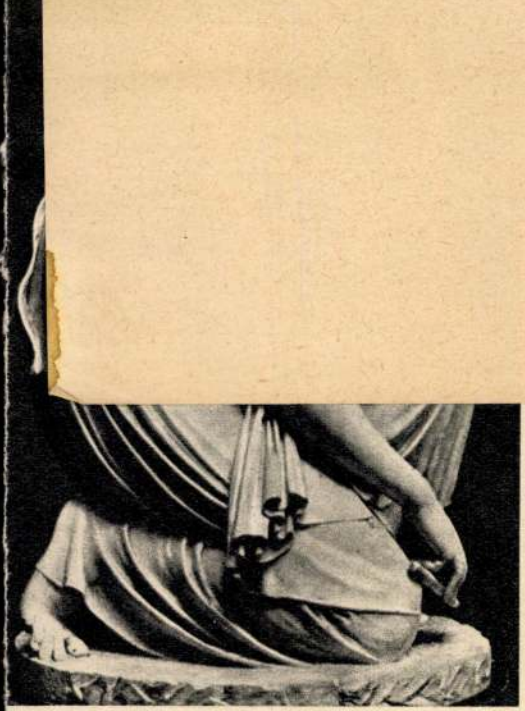

Ferenczy István: Pásztorlányka

Thorwaldsen:
Hebe.
(Antik szobornak is beillene)

Az esztergomi székesegyház (Hild József)

Canova:
Paula Borghese mint Vénusz

Delacroix: A szabadság géniusza diadalra vezeti a népet (részlet)

F. Rude romantikus hangvételű domborművének részlete az Arc de Triomphe faláról

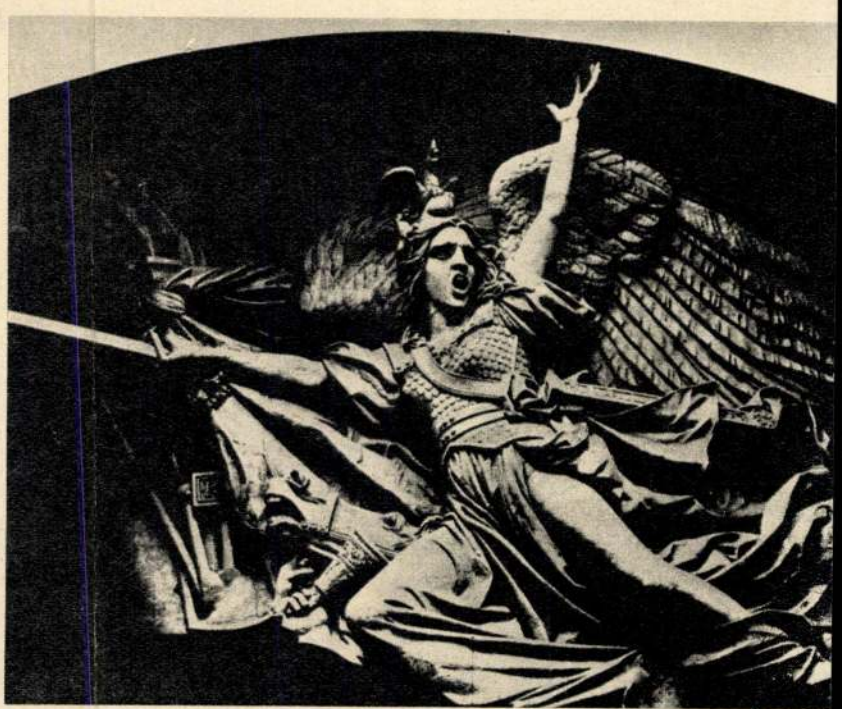

FERENCZY ISTVÁN

1021

KÉPZŐMŰVÉSZETI STÚDIUM IX.

A klasszicizmus és a romantika művészete

Az egyetemes művészettörténet alapvető korszakainak megnyugtatóan pontos elhatárolása korántsem olyan egyszerű feladat, mint ahogy a rideg határkövek, az évszámok mutatják. Az egyes korok művészeti felépítménye az ősidők óta zajló művészeti folyamat szerves része, amelyben az újat teremtő nagy egyéniség sem feltétlenül vízválasztó. Az új stílus születése nem jár együtt a régi irányzat halálával, ezért igen nehéz, sokak szerint önkényes is bármiféle periodizálás. E megállapítás különösképpen igaz a barokkot felváltó új európai stílusirányzatok, a klasszicizmus és a romantika esetében.

Művészettörténeti tájékozódásunk meghatározó szempontja most is a fiatalság életének adekvát tükröződése. A németalföldi barokk festők témagazdagsága után a klasszikusok felemás témái kisebb csalódást okoznak. Nem kevés azon képek, szobrok száma, amelyek fiatalokat ábrázolnak, ám az alkotás az antik világ valamelyik hősi szituációját kelti új életre, ezáltal mégsem az adott kor valósága tárul föl előttünk, hanem annak kétezer éves ideálja.

Az ellentmondás okát kutatva az új irányzat társadalmi-politikai alapját kell szemügyre vennünk. Előző írásunkban szóltunk a barokk hűvös fogadtatásáról, melynek következtében egy országban sem juthatott teljes diadalra. A barokk szertelenségeivel szemben Franciaországban már a 18. század elején kialakulnak a racionalizmust és az antik kultúrát példaként tisztelő művészi törekvések, amelyek mögött élesen kirajzolódik az abszolút királyság hierarchikus állama, továbbá egy szűk, de művelt udvari-városi kör. A közel 50 évig dívó irányzat egyetlen igaz eszménye az antik művészet. Innen ered az elnevezés is, a latin „klasszikus" szó, az első osztályhoz tartozók megjelölése.

Legszolgaibb módon a szobrászat követi az antikot. A tárgyat többnyire még a legnagyobbak is a görög-római mitológiából választják: az olasz Canova Venust és Hebe-t mintázza meg a dán Thorwaldsen pedig Jasont. Ifjú alakjaik mit sem árulnak el saját koruk szépségideáljáról, hiába ihlető forrás a fiatal test szépsége, a szobrok mégis hidegek, a tökéletes formai megoldások ellenére is hiányzik belőlük az élet melege. Canova kompozíciói közül ma is megragad minket Mária Krisztina hercegnő sokalakos síremléke, ahol egy antik piramis ajtaja, az enyészet kapuja felé indul az emberek ifja-öregje. Ez az alkotás a korhoz mérve melegen átérzett, nyugodalmasra faragott, finom vonalrendszerű mű.

Itthon a magyar szobrászat alapjait megvető Ferenczy István a klasszicizmus legnagyobb alakja. Fiatal korában Thorwaldsen római műhelyében tökéletesíti mesterségbeli tudását, és itt szívja magába a klasszikusok szellemét. Kisplasztikái, mellszobrai történelmünk nagyjait avagy a kortársi írókat ábrázolják, egyedül a Pásztorlányka című híres szobra idézi föl a fiatalságot, de antik ihletettséggel, hiszen ez a munkája a művészetek születéséről szóló görög monda illusztrálására készült.

A festők koronázatlan királya ez idő tájt a francia David, akinek Napóleon is csodálója volt. A Horatiusok esküje című képe mindmáig a klasszicista festészet iskolapéldája. Témáját ő is a római mondakörből meríti, a három ifjú ikertestvért ábrázolja, amint apjuktól átveszik a kardot. Az ifjúság élményét mégsem sugallja a kép; szépség, derű, harmónia, lendület csak ráfogás volna a képre, hiszen merev hősi kiállásuk sokkal inkább egy színházi akció hőseit, semmint a történelmi szereplőket juttatja eszünkbe. Kortársát, a kevésbé ismert Ingrest említsük még meg A forrás című képe miatt, amely a századvég nőideálját — egy arányos, bájos, gazdag ecsetjárással mintázott fiatal leányt — állítja elénk.

A merev szabályok sáncaival védett klasszicizmusnak mi, magyarok elsősorban néhány szép épületünket köszönhetjük: esztergomi székesegyház, Nemzeti Múzeum stb.

Az alkotói fantáziát megbéklyózó szabályok ellen a századforduló művészi fiatalsága indít harcot, a romantikusok. Mozgalmuk nyomán kibontakozik a romantikának nevezett, hatalmas viharokat kiváltó stílusirányzat, amely felforgatta és megújította az európai művészetet és közízlést. Az egyetemes kulturtörténetben egy stílus sem kötődik oly mértékben a fiatalsághoz, mint a romantika. A társadalmi és művészeti szabadságot követelő fiatal nemzedék vezéralakja a költőapostol, az író Victor Hugo. Az ő felléptével tudatosul minden művészeti ág ifjainak sodró erejű lázadása.

A romanticizmus — a szó eredeti jelentése: regényesség — első nagy festője Eugene Delacroix, aki az addigi akadémikus festői gyakorlattal tudatosan szegezi szembe a szenvedélyektől fűtött, színekben dúskáló festést. Legismertebb képe az 1830-as párizsi forradalom barikádharcait vetíti elénk: A Szabadság géniusza diadalra vezeti a népet. Az ifjú nőalak még szimbolikus, ő a szabadság géniusza, ellenben a többi szereplő merész fölvonultatása az utca gerillacsaptainak, polgároknak és proletároknak, cilinderes és rongyos szabadsághősöknek. Mindannyian a kor gyermekei, a szabadságot olthatatlanul szerető párizsi fiatalok. A romantikus ifjúság számára a hősiesség többé nem antik ideál, hanem — mint ezen a képen is — az élet valósága, mely ma is forradalmi optimizmust sugároz.

A közéleti ihletettségen kívül a romantika korának művésze fogékony a különös helyzetek, a borzalmak, az extrém élmények iránt is. Efféle témákért gyakran nyúlnak a mitológiai vagy a történelmi múltba. Delacroix megfesti az ifjú Dantenak és Vergíliusnak a kínokban vergődő elkárhozottak közt vivő alvilági útját. Chiosi mészárlás című képével pedig tiltakozik az elnyomó török hatalom barbársága ellen, amellyel a görögök szabadságharcát leverte. A másik romantikus francia mester, Théodore Géricault a 19. század elején elsüllyedt Meduza fregatt életben maradt utasainak sorsát, iszonyú gyötrelmeit ábrázolja A Meduza-tutaj című nagyszabású képén.

A magyar festészet első nagy fellendülése a romantika korszakára esik, s ez a kor nálunk egyben a nagy nemzeti átalakulás időszaka (reformkor). Az első képtár, az első kiállítás, az első festőiskola létrejötte jelzi az új levegőt. Fiatal festőink eddig külföldön tanultak, s a magyar romantika első nemzedékének jeles képviselői is még külföldön élik le életük javát. Brocky Károly Londonban lesz divatos arcképfestő, sok-sok előkelő angol ifjút és hölgyet örökít meg „szépség-képein" Markó Károly Európa-szerte híres tájképeit pedig leginkább fiatal mitológiai szereplők népesítik be. Legjobb alkotásaik a budapesti Nemzeti Galériában találhatók. Borsos József arcképek mellett szívesen fest hétköznapi témákat is. Leányok bál után című művén a fiatalos témához illő erőteljes színek, a test üde színharmóniája azonnal szembeötlő.

Barabás Miklós ecsetjének népszerűségével egy művész sem vetekedhetett idehaza. Miniatűr és életnagyságú arcképek sokaságán kívül nagy kedvvel festett életképeket, melyeknek fő alakjai fiatalok: Koldusgyermek, Utcaseprő fiú stb. Barabás mindig részvéttel fordul az elesettek, a városi nincstelenek sorsa felé.

Romantikus művésznek számít Ferenczy István tanítványa, a szobrász Izsó Miklós is, akinek legkedvesebb tárgya a magyar paraszt. Busuló, táncoló, ivó parasztszobrai a témán túlmenően, azaz a hetyke, vidám, erős fiatalság ábrázolásán kívül merész mozdulatmotívumokkal, a testek kiegyensúlyozásának új módjával gazdagították szobrászatunkat.

K. I.

Két külföldi közmondás

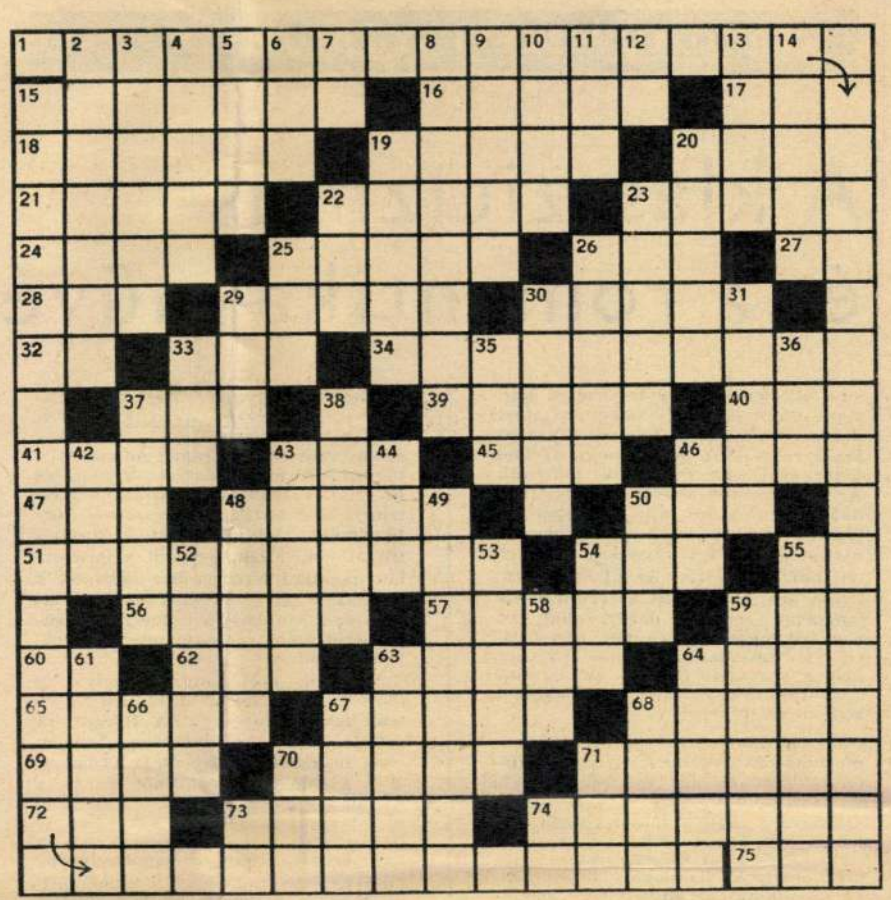

VÍZSZINTES: 1. Az első közmondás; német földön született. 15. Legenda, névelővel. 16. Elcsendesít. 17. Oxigén és alumínium. 19. Vidám szerepeket játszik. 19. Budapesten „M" a jelzése. 20. Bőrből készül. 21. Orosz női név. 22. Földben van, de kibújik. 23. Ez a szál műanyagból is készül. 24. Zsigmond király ellen fellázadt nemes. 25. Bizonyos célra előirányzott pénzösszeg. 26. Üzemi részleg. 27. Szomszédos betűk. 28. Rizikóban van! 29. Alekszej Tolsztoj egyik regényének hőse. 30. . . . vár; vasúti csomópont a Dunántúlon. 32. Alfa és omega. 33. Szitán sok van. 34. Párizsi és pesti mulató, magyarul. 37. Angol toll és nemzetközi írói szervezet. 39. Közel-keleti félsziget. 40. Római 1101. 41. Kép a szöveg között. 43. Vasalóban van! 45. Mutatószó. 46. Rajna-parti főváros. 47. Az ENSZ első főtitkára (Trygve). 48. Északolasz város. 50. Egyéb. 51. **A függ. 15. folytatása.** 54. . . . France. 55. Szomszédos betűk. 56. Zempléni község. 57. Felix Salten őzikéje. 59. Sérülést borít. 60. Kettősbetű. 62. Kiváló aradi labdarúgó-együttes. 63. Kossuth-díjas író, a forradalmi proletárirodalom képviselője volt (Lajos). 64. Merte, régiesen. 65. Hivatkozó. 67. Fűféle, amelyből gyékény készül. 68. Ónozott vaslemez. 69. Női név. 70. Drámai színésznőnk, neve pecsétes okmányt is jelent. 71. Győzelmet arat fölötte. 72. Bír betűi. 73. Állami intézmény. 74. Így is neveznek egy káposztafajtát. 75. I. K. B.

FÜGGŐLEGES: 2. Hősszerelmes. 3. Olasz üdülőhely San Marino közelében. 4. Jelt ad a túloldalról. 5. Áll az áll alatt! 6. Sas betűi. 7. Ikes ige töve; esőn áll. 8. Egészséges, ízmos, betegségeknek ellenálló. 9. A bakó neve a Néma Leventé-ben. 10. Különös almafajta. 11. Oxigén és nobélium. 12. Ma is előforduló céglforma. 13. Orrocska. 14. Tapasztalatlan lányokat alakító színésznő. 15. **Ezt a közmondást az izlandiak fogalmazták! (Folyt.: vízsz. 51. sz.)** 20. Nemcsak számától, nagyságától is függ a lakbér. 22. Mezőgazdasági géppel dolgozik. 23. Nulla. 25. A levegő színe. 26. Nem maga tisztítja a ruhaneműt. 29. A rómaiakkal sokat háborúzó nép volt. 30. A végső csata. 31. Eső is van ilyen. 33. Női név. 35. Folyó, spanyol szóval. 36. Oxigén, szén, nitrogén. 37. Lengyel József regényhőse. 38. Utána csak „puhi" következhet. 42. Torbágygyal egyesült. 43. Névelős tésztafélle. 44. Összetételekben: ellen. 46. Mulató. 48. Több mint ésszerűsítő. 49. Tovasétál. 50. Római 1002-es. 52. Férfinév, város és az ősmagyaroknál magas rang. 53. Párhuzamos a lépcsővel. 54. Durva posztó. 55. Kiszorították zsebben hordott „társaikat". 58. Tudományos intézmény névbetűi. 59. Mohón issza. 61. Német regényíró (Theodor, 1817—1888). 63. Európai beltenger. 64. Nagyműltú budapesti gyár. 66. Az adriai Rab sziget korábbi neve. 67. Máglyán halt meg Konstanzban, 1415-ben. 68. Két gyakori igekötő. 70. Óriáskígyó. 71. . . . Vegas. 73. Pite egynemű betűi. 74. Kalász szélei!

Beküldendő a két közmondás szerkesztőségünk címére (Bp., VII., Dohány u. 40.) **Határidő:** május 25. A borítékra kérjük ráírni: „Keresztrejtvény".

Bajai Ernő

A márciusi számunkban megjelent keresztrejtvény helyes megfejtése: „Ki nemzetem javára él, ki munkában versenyre kél, ki érte áldoz szüntelen, az egy vallá-son van velem."

Könyvjutalmat nyertek: Marton Ilona, Szombathely, Köztársaság tér 36.; Férfi Fehérneműgyár Béke brigád, Bp., X., Halom u. 12., Laboratórium.; Szőnyi Nóra, Bp., II., Káplár u. 10/b.; Csötönyi István, Mágocs, Ady út 92.; Körmendy Viktória, Kőszeg, Hunyadi u. 17.; Bánáti Gyula, Mátranovák, Rózsa u. 16; Sólyom Klári, Nagykanizsa, Ady u. 48.; Kovács Ildikó, Szigetszentmiklós, Ifjúság útja 10. III. 12.; Farkas Margit, Karácsond, Vorosilov u. 42.; Pruzsinszky Anna, Bp., XV., Népfelkelő u. 15.

1825)

Esztergomi
Ferenczy múzeum

Meller!

Ferenczy István: Rudnay Sándor Primás márvány mellszobra. Mag 70 cm.

Rudnay ~~[illegible]~~ kabáyai

1825 körül

Meller Simon: Ferenczy István Bp. 1905, 186 l. (kepe u. ott.

Ferenczy István

MAGYAR SZOBRÁSZ, XVIII. század vége

Szent Rókus
Fa, mag. 128 cm.
Szegedről származik.
Restaurálta Nikássy Lajos, 1935.

MAGYAR SZOBRÁSZ, 1790 körül

Sz. Joachim

Sz. Anna
Fa, egyenkint 16 cm.
A hontmegyei Egeg templomából, 1941 évi szerzemény.

FERENCZY ISTVÁN (magyar szobrász, 1792—1856)

Rudnay primás mellszobra
Márvány, mag. 70 cm.
1825 körül.
Meller Simon: Ferenczy István. Bp. 1905., 186. l. (Képe 186. l.)

MAGYAR SZOBRÁSZ 1840 körül

Kopácsy primás mellszobra
Gipsz, mag. 62 cm.

MAGYAR SZOBRÁSZ, XIX. század

Kálvária-csoport
Aknaszlatináról
Kősó, mag. 37 cm.

HALBIG, JOHANN (német szobrász, 1814—1882)

Erzsébet királyné leánykorában
Gipsz, 70 cm.
Jelezve a hátoldalon: Halbig 1857.

MAGYAR SZOBRÁSZ, 1860 körül

Scitovszky primás mellszobra
Gipsz, mag. 70 cm.

OLASZ SZOBRÁSZ, XIX. század

IX. Pius pápa mellszobra
Márvány, mag. 66 cm.

NÉMET SZOBRÁSZ, XIX. század vége

Krisztus imádása
Polikrom fadombormű, 57×58 cm.
Utánzat a XV. század stiljében.

NÉMET SZOBRÁSZ, XIX. század vége

Bemutatás a templomban
Fadombormű, félkörű felső záródással, 86×51 cm.
Utánzat a XV. század stiljében.

NÉMET SZOBRÁSZ, XIX. század vége

Fejereklyetartó, szent püspök
Fa, mag. 56 cm.
Utánzat a XV. század stiljében.

BOTTINELLI, ANTONIO (olasz szobrász, 1827—1898)

Modestia
(Női mellszobor.)
Márvány, mag. 69 cm.
Jelezve hátul: A. Bottinelli, Roma.
Lepold—Lippay XVI. tábla.

STROBL ALAJOS (magyar szobrász, 1856—1926)

Simor primás mellszobra (178. kép)
Bronz, mag. 87 cm.
Jelezve lent balra: Strobl Alajos Bp. 1881.
Radisich: A Simor-Múzeum. Művészi Ipar, II., 1887., 245. l. (Képe 243. l.) — Gerevich PA, 254. l.

József László főherceg mellszobra
Márvány, mag. 78 cm.
Jelezve baloldalt: Alcsuth 1893 Strobl A.

SARTOR F (olasz szobrász, XIX. sz. vége)

X. Pius pápa mellszobra
Márvány, mag. 67 cm.
Jelezve balra a köpenyen: F. Sartor 1912.
A magyar kormány készíttette a hajdúdorogi egyházmegye megalakítása emlékére.

DANKÓ JÓZSEF (magyar szobrász, szül. 1872)

Csernoch primás mellszobra
Terrakotta, mag. 64 cm. Készült 1924.
Lepold—Lippay 57. l.

MAGYAR SZOBRÁSZ, XX. század

Szent Imre
Porcellán, 28 cm.

(Raktárszerűen kezel a gyüjtemény négy márványdomborművet. Az első kettő *Pásztorok imádása*, *Krisztus elfogatása*, 15×11 cm, olasz szobrász, a másik kettő *Krisztus* és *Szűz Mária*, 34×28 cm, osztrák szobrász műve, valamennyi a XIX. századból.)

Ferenczy István

Gerevich

Továbbítani

Cédulán

Nyugan

Ferenczy István

1971 JUL 23

1971. július 2., péntek

1021

Képes naptár

Július 2., péntek

10 évvel ezelőtt ezen a napon halt meg Ernest Hemingway Nobeldíjas amerikai író. Első világháborús élményeit a „Búcsú a fegyverektől" c. regényében dolgozta fel. Legutóbb „Az öreg halász és a tenger" művének tv-változatát nálunk is bemutatták.

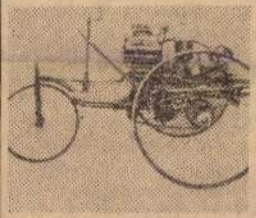

Július 3., szombat

85 évvel ezelőtt 1886. július 3-án tette meg első, próbaútját Karl Benz és Gottlieb Daimler háromkerekű gépkocsija. A ¾ lóerős motorral óránként 20 km-es sebességet sikerült elérni. Fotó: drezdai Közlekedési Múzeum.

Július 4., vasárnap

Ferenczy István, az „első magyar szobrász" 115 éve 1856. július 4-én halt meg. Lakatos inasként került Bécsbe, majd híres szobrászoknál tanult. Hírnevét a képünkön ábrázolt „Pásztorlányka" c. szobrával alapozta meg. Nyersanyagként hazai márványt keresett és azt Ruszkabányán találta meg.

Július 5., hétfő

Teleki Blanka, a nemzeti elnyomás elleni küzdelmünk kiváló nőalakja, 165 éve, 1806. július 5-én született. A szabadságharc mozgalmaiban való részvétele miatt 10 évi börtönre ítélték, ahonnan kiszabadulva, az állandó rendőri zaklatás miatt Párizsba emigrált.

DUNAÚJVÁROSI HÍRLAP
Dunaújváros
1971. júl

SAJTÓFIGYELŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 61
Telefon: 138-068, 337-748, 340-776

Fog

kol

is, amely friss zöldség-gyümölcsével, töltelékárujával és füstölt árujával jó hírt szerzett magának a dunaújvárosi vásárlók előtt is. A saját szállítóeszköz persze gyorsaságot is eredményez. Az ÁFÉSZ két nagy teherautója, két speciális gépkocsija, három személygépkocsija és nyolc motorkerékpárja nemcsak az árubeszerzés, az áruszállítás, hanem az irányítás, ellenőrzés mozgékonyságát is eredményezi. A kenyérszállító gépkocsi beállítása azt jelentette például, hogy az ÁFÉSZ területén a koraesti órák helyett már reggel, délelőtt friss kenyér kapható a községek élelmiszerboltjaiban.

Mit hoznak a szocialista brigádok?

Nemcsak a közgazdasági érdekek és a lokálpatriotizmus viszi előre a Mezőföldi Egyesült ÁFÉSZ fejlődését, hanem dolgozóinak, brigádjainak igyekezete, egyre színvonalasabb munkája is. Nem maradnak el áldozatkészségben az alapító tagoktól: a baracsi *Sikos Lajostól*, az előszállási *Vadócz György*-

büszke címet. Pedig nem adták könnyen az elismerést a szövetkezetnél, csak a vállalkozó szellemű, fegyelmezett és összetartó kollektívák érdemelték ki a szocialista címet. Példaként két komoly gazdasági vállalást említünk a tizennégyből: a számviteli osztály brigádja társadalmi munkában elvégzi az ÁFÉSZ kereskedelmi és vendéglátóipari egységeinek egyedi jövedelmezőségi számításait, a kereskedelmi osztály pedig meghatározott összeggel csökkenti az árukészletet és növeli a forgási sebességet. Ez a két vállalás, s a többi tucat jelentős segítséget nyújt az irányításnak a hatékonyabb gazdálkodáshoz. Ide kívánkozik, hogy az idén az egyszemélyes boltok vezetői egyazon községben szintén brigádokat alakítottak és

1021.

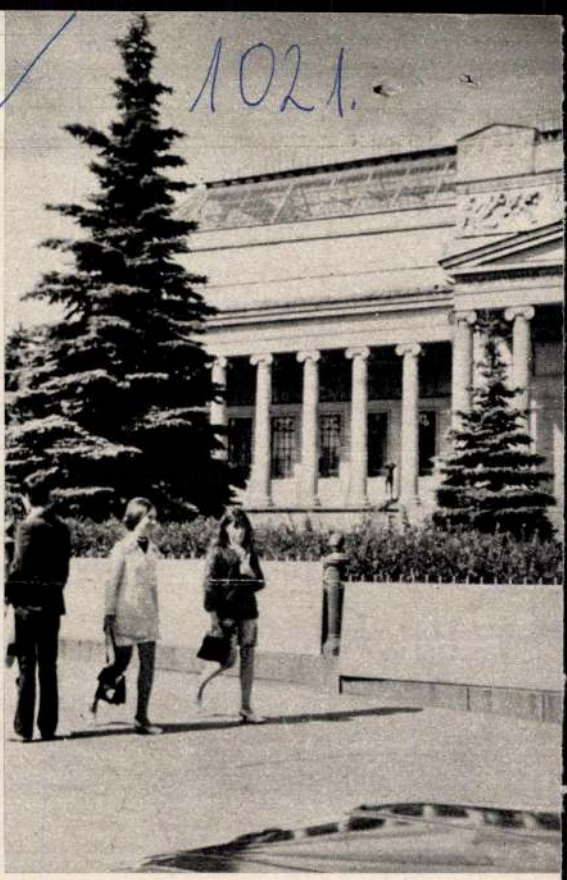

Moszkva. Állami Puskin Múzeum, itt rendezték meg a magyar művészet ezer éve című kiállítást

MAGYAR

A magyar gótika alkotásainak nagy sikere volt

VÁROSOK

SZEGED TESTVÉR-VÁROSA: OGYESSZA

A szovjet hős városok hetének megrendezése Magyarországon azt bizonyítja, hogy a testvérnépek szívében elevenen él a szabadságért vívott harcok hőseinek emléke.

Ogyesszát régi barátság fűzi Szegedhez. Az ogyesszai városi tanács még 1956-ban levelet kapott Szegedről azzal a javaslattal, hogy a két város létesítsen baráti kapcsolatokat egymással. Köszönettel fogadtuk az indítványt, s 1957. októberében az első küldöttség meg is érkezett Ogyesszából Szegedre. Városaink így váltak testvérekké.

Az ogyesszaiak és a szegediek kölcsönös látogatásai már szokásosakká váltak. Kikötőnkben a GANZ gyár portáldarui dolgoznak, Szegeden viszont jól ismerik az ogyesszaiak által készített szerszámgépeket, emelődarukat, présgépeket. Az ogyesszai jutagyár és a szegedi kenderfonó kollektívái már több mint egy évtizede barátkoznak. Szoros kapcsolat alakult ki a két város ruházati ipari dolgozói között.

Egyetemeink igen gyümölcsöző együttműködése még 1964-ben indult meg. A szegedi építkezéseken nyáron ogyesszai diákok dolgoznak, a magyar főiskolások pedig hozzánk jönnek.

Az ogyesszai képzőművészek Szegeden, a szegediek pedig Ogyesszában rendeznek kiállításokat.

Immár hagyomány lett: minden szegedi küldöttség, amely városunkba utazik, felkeresi az 58. sz. iskolát, ahol megalakult „Magyarország ifjú barátainak klubja".

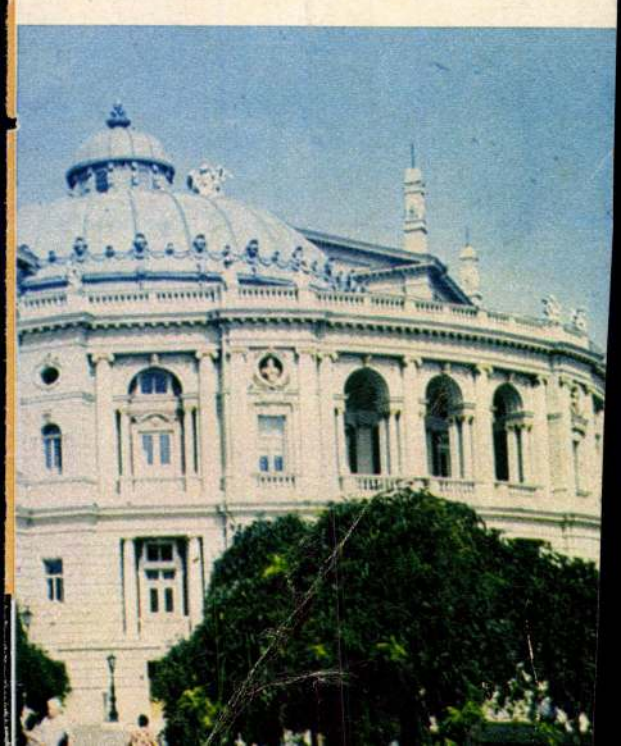

MTI SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRLAP
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-776
1971 NOV. 21
Ferenczy István
FÁKLYA
Budapest

A szovjet—magyar kulturális együttműködési tervnek megfelelően ez év őszén Moszkvában és Leningrádban nagy kiállítást rendeztek „A magyar művészet ezer éve" címmel.

A kiállításról Irina Antonova, a Nemzetközi Múzeumi Tanács Szovjet Bizottságának elnöke, a „Puskin" képzőművészeti múzeum igazgatója nyilatkozik.

A kiállí

Múzeumunk mutatta be elsőként a szovjet közönségnek a drezdai képtár kincseit, Mexikó ősi művészetét, a francia impresszionisták festészetét. Most Magyarország nagyszerű művészetének adhattunk otthont. Több mint hatszáz klasszikus mű tükrözi a magyar képzőművészeti kultúra fejlődését.

Láthatjuk a X—XI. századi iparművészet legrégibb darabjait, a magyar gótika és reneszánsz alkotásait, több mint háromszáz mű képviseli a XIX—XX. századi művészetet. Ferenczy István szobrai, Munkácsy Mihály és Szinyei Merse Pál vásznai, a nagybányai iskola művészeinek alkotásai, modern grafikusok és festők művei ... Nincs a magyar képzőművészetnek olyan jelentős megnyilvánulása, amely ne lenne képviselve kiállításunkon. Sajátos múzeum ez a múzeumban, amely a magyar képzőművészeti fejlődés nagyszerű ezeréves útját mutatja be.

Meg kell mondanunk, a szovjet közönség már megismerkedett a magyar képzőművészettel az alföldi és a nagybányai mesterek tárlatán. A „Puskin" múzeum állandó kiállításán olyan remekművek is láthatók, amilyen például Munkácsy „Énekes" című festménye. Múzeumunk birtokában sok modern magyar mester szobra, grafikája és festménye van; elég nagy magyar kisplasztikai gyűjteménnyel rendelkezünk.

Kiállításunk látogatói most mintegy bejárják a magyar művészet fejlődésének minden szakaszát és képet kapnak magáról az országról is.

Talán nem véletlen, hogy a kiállítás hagyományos vendégkönyvében a bejegyzések túllépték a pusztán művészi élményekről szóló vallomások kereteit: „Szeretlek, Magyarország!" — írta például Artamanov egyetemi hallgató, a kiállítás sok fiatal látogatójának egyike. „Ez a kiállítás egy sajátos arculatú, rokonszenves nép művészetét mutatja be." Aláírás: „Beloruszok!" „El vagyok ragadtatva a régi magyar művészettől!" — így Usakov, egy krasznojarszki egyetemi hallgató. „Először láttuk a magyar képzőművészeti kultúrát így teljességében" —, írja J. Bruszkin, az orvostudományok doktora.

Százával lehetne idézni ilyen bejegyzéseket. A magyar képzőművészeti kiállítás nagy sikert aratott.

MŰALKOTÁSOK MOSZK

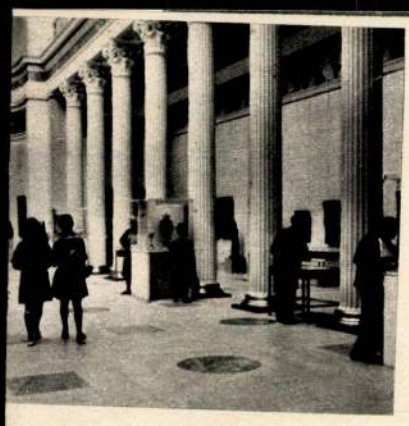

táson

KVÁBAN

IPOZIUMON *

nggal a gabona védelmében

erszeresére erősíti a ártevő rovarok mozgá- neszét az a műszer, a szovjet akusztikusok ben hoztak létre. Most fonospektrogram se- el néhány perc alatt t fedezni a kártevőket, irozni a fajtájukat, fej- zakaszukat s ezzel meg gyorsítani a megelőző bályokat is.

Mindeddig a gabona biológiai fertőzöttségének elemzése hosszú és aprólékos mikroszkópikus vizsgálódást igényelt.

Az új akusztikai műszerek sikerrel állták ki a próbát. A jövőben ellátják velük a nagy gabonafelvevő központokat és elevátorokat.

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest, V., Petőfi Sándor u. 17
Telefon: 188-296, 188-307

Ferenczy István

MAGYAR NEMZET

1964 ÁPR. 15.

Magyar Nemzet

1021

Emlékezés a Szocialista Képzőművészek Csoportjára

Kiállítás a Magyar Nemzeti Galériában

Két évszám a *Szocialista Képzőművészek Csoportja Kiállítás* minden tekintetben értékes, szép katalógusának fedőlapján: 1934—1944. Harminc évvel ezelőtt alakult meg tehát a képzőművészeknek az a népes csoportja, amelyet a közös világnézet, a szocializmus eszméje, a pártos elkötelezettség forrasztott egybe. Művészi útjukhoz a csendőrszurony, a rendőri üldözés s a bitófa árnyéka szegődött állandó kísérőnek. De ők a történelemszabta rövid egy évtized alatt az üldözés, a halál- és munkatáborok árnyékában is szépet álmodtak. Szépet a fogalom új, forradalmi értelmében. Keresve és találva új művészi formákat, eszközöket, a mindent eleve vállaló, életüket is kockáztató, szenvedélyes, harcos mondanivaló kifejezésére.

Bizonyára azok is megérzik, akik nem kortársai e szocialista művészeknek, hogy munkásságuk jelentős fejezete, értékes hagyománya a magyar művészet történetének. S talán épp ez a számunkra, kortársakra a szubjektív emlékek özönét árasztó kiállítás fogja rádöbbenteni a fiatalabb korosztályt arra, hogy a képzőművészet nemcsak esztétikai kategória, hanem eleven, élő szervezet, mely elválaszthatatlan a történelemtől, hiszen ösztönzést, inspirációt tőle kap.

Az egykori Kúria, a Horthy-idők legfelsőbb bírósága palotájában nem a Töreky-tanács előtt állanak a szocialista képzőművészek, mint állottak nemegyszer 20—30 év előtt. A magyar nép színe elé kerülnek most mindazok az élők és holtak, akiket a haladó eszme kovácsolt össze. Sokuk élete végződött gonosz halállal, sokuk porai szóródtak jeltelen sírokba, sokuk mártírkoszorúját fonta a fasiszta téboly. De az élők sorában vannak még néhányan a csoport régi tagjai közül, akikről évek óta nem hallottunk. Műveiket nem látjuk kiállításokon, nem szerepelnek a művészeti közéletben. Most itt az alkalom, mivel a nyilvánosság fénye rájuk vetődött, hogy jóvátegyük a mulasztást. Hívjuk elő őket a feledésből, juttassuk őket képességeikhez méltó munkalehetőséghez. Az adósságot törleszteni kell.

A Magyar Nemzeti Galéria impozáns előcsarnokának közepén az első magyar szobrász Ferenczy István »*Pásztorlányka, vagy szépművesség kezdete*« című fehér márványszobra áll; kedvese képét a porba rajzoló, a távolba tekintő, klasszicista bájú női alak. Mögötte a nagy falon Derkovits Gyula néhány festménye tekint a látogatóra. A Pásztorlányka és Derkovits között több mint egy évszázad terül el. S mégis nyilvánvaló az eszmei rokonság a reformkor, Kazinczy a művészetet a nép felvilágosítására, eszmélésére fordító, ösztönző propagandája, a rimaszombati lakatoslegény művésszé válása és Derkovits és a szocialista művészcsoport között. Ők is a művészet legkorszerűbb eszközeivel, egyéni formalátással, formaalkotással, kezüket valóban a történelem ütőerén tartva, a való élettel egyritmusú szívlüktetéssel tették vászonra, gyúrták agyagba, vésték kőbe, fogalmazták, rajzolták gyújtó erejű röpcédulákba haladó eszméiket, forradalmi gondolatukat. A világnézet biztonsága irányította szemüket, érzésüket, találtatta meg velük a témákat.

Tíz híján hatszáz azoknak a műveknek a száma, melyek most a Nemzeti Galéria teremsorában kiállításra kerültek. Nagy és minden elismerésre méltó munkát végzett *Oelmacher* Anna — aki maga is aktív tagja volt a csoportnak —, az anyag összegyűjtésével, rendezésével, a katalógus előszavának megírásával. Egy-egy művész munkásságának külön teremben, vagy több falon való bemutatása (*Dési Huber* István, *Sugár* Andor, *Háy* Károly László, *B. Juhász* Pál, *Kondor* György, *Mészáros* László, *Kmetty* János, *Schnitzler* János, *Szőllősi* Endre, *Sárdy* Károly, *Farkas* Aladár, *Goldman* György hogy csak néhányat említsünk) még mélyebb betekintést ad a szocialista művészek közös zászló alatt kibontakozó egyéniségébe. A közös eszmei gondolat, a közös cél, a világnézet egysége szilárd bázisa a kiállításnak. S ha voltak is elméleti, módszerbeli viták a csoportban, mint Oelmacher Anna előszavában olvassuk, húsz év távlatából a kiállítást néző látogató ebből mit sem vesz észre. Színvonalas, muzeális értékű alkotásokat lát, gyengébb kvalitású művekkel együtt, de az utóbbiak is pozitívumok a történelem tükrében, a szellem, a világnézet megnyilvánulásainak formái, a magyar kulturális vagyon szerves részei.

A szocialista művészcsoport hivatást vállalt, határozott célt tűzött maga elé. Hivatását élethalálharcok között teljesítette. Célját maradéktalanul elérte.

Milyen tanulságot szűrnek le vajon a kiállításból a fiatalok, milyet a fiatal képzőművészek, akik már beleszülettek abba a társadalomba, melyre a szocialista művészcsoport életét tette fel? A fiatalok már »kormányon« vannak, nem ellenzékben. A társadalom mellettük és mögöttük áll. De a művészetnek az a hivatása, hogy ráeszméltesse az embert a világ dolgaira, a jó és a rossz közötti különbségre s talán elsősorban arra, hol van a helye a világban, a társadalomban, a kozmoszban, mindig iratlan követelménye marad az igazi művészi alkotó munkának.

A szocializmus építése, mint az óriási történelmi, társadalmakat gyökerében átformáló folyamatok, tele van küzdelmekkel, harccal, kísérletezéssel, vitával, összeütközésekkel, ellentmondásokkal. E bonyolult harc nem nélkülözheti a képzőművészek segítségét, a szilárd világnézetű tehetségeket, a szellem embereit, akik éppoly hűséggel tartják kezüket a történelem ütőerén s megtalálva mindenekelőtt az eszmét, s az eszmét leghívebben kifejező korszerű eszközöket — mint tették ezt annak idejében a szocialista művészcsoport tagjai.

Dutka Mária

Magyar Nemzet

ikkeit látogatók

Vásáron

az NDK

duktumait. A kiállításon főként a gépek, gépalkatrészek dominálnak. Bemutatnak légkondicionáló berendezéseket, villamos motorokat, szivattyúkat, akkumulátorokat, textilipari gépeket, különböző szerszámgéptípust és villamos háztartási eszközöket. Elhozzák Budapestre az elismert minőségű indiai műszerek több mintapéldányát. Nagy fejlődésnek indult India műanyagipara. Ezért sokféle, műanyagból készült közszükségleti cikket, sőt, gépalkatrészeket is bemutatnak. A látogatók gyönyörködhetnek majd a szebbnél szebb indiai selymekben, brokátokban, a valódi kasmír-sálakban és a pompás művű indiai népművészeti tárgyakban, az elefántcsontfaragásokban, s a rézművesek és ötvösművészek remekeiben.

okozott fennakadást t forgalom

piti a csatornát dvar környékén

Bajcsy-Zsilinszky út, Szent István tér, Alpári Gyula utca, Zrínyi utca, Roosevelt tér és a Lánchídon át jutnak el Budára a gépkocsik. Budáról a Lánchíd, Roosevelt tér, Dorottya utca, Vörösmarty tér, Deák Ferenc utca, Deák tér, Bajcsy-Zsilinszky út, Népköztársaság út vonalára terelték a forgalmat.

A Lánchíd feljárójánál, noha két rendőr is teljesít szolgálatot, már kisebb közlekedési dugókat is látunk. A híd forgalma mintegy harmadával növekedett.

A közlekedési rendészet véleménye szerint az elterelt forgalom *különösebb fennakadást eddig nem okozott.* Az első nap a Szende Pál utca burkolata beszakadt és innen a Vigadó utcába kellett átterelni a forgalmat. Azokra a kereszteződésekre, ahol nagytömegű gyalogos és gépkocsi forgalom bonyolódik le, közlekedést irányító rendőröket állítottak. A Roosevelt, a Madách és a Szent István téren pedig ellenőrző járőrök biztosítják a főútvonallá előlépett Zrínyi utca és a Dorottya utca forgalmát.

Az első nap keletkezett néhány dugót azzal magyarázzák, hogy több gépkocsivezető *meglepődött a közlekedés új*

Április 15-én megkezdődik a lakóbizottságok újraválasztása

A fővárosban működő lakóbizottságok megbízatása az idén lejár, ezért az április 15 és július 15 között sorra kerülő újraválasztás lebonyolítására az előkészületek megtörténtek. A kerületi tanácsok végrehajtó bizottságai — a tömegszervezetek, a tanácstagok és társadalmi aktivisták bevonásával — megvizsgálták a jelenleg működő több mint 15 000 lakóbizottság munkáját, a tapasztalatokat üléseiken megtárgyalták, s javaslatokat dolgoztak ki a lakóbizottságok munkájának fejlesztésére. Részt vettek a felmérésben a fővárosi tanács illetékes szervei is.

Ilyen előzmények után operatív bizottságok alakultak, amelyek irányítják és ellenőrzik majd a választásokat. A lakóbizottságok tagjainak választására minden nagykorú személy jogosult, akinek a lakóbizottság működési területén állandó lakása van. Általában három—kilenc tagú bizottságot választanak, indokolt esetben azonban — például új lakótelepen — nagyobb létszámú bizottság is működhet. Hatáskörüket úgy állapítják meg, hogy egy-egy bizottsághoz általában 15-nél kevesebb és 75-nél több bérlemény ne tartozzék. A lakóbizottságokat nyílt szavazással, lakógyűléseken választják, s megbízásuk négy évre szól.

Kitűnően jól fejlődnek a

Hétezer hold őszi a Bodrog és a

A Földművelésügyi Minisztériumban kedden *Izinger* Pál növénytermesztési főigazgató tájékoztatta a sajtó képviselőit az időszerű mezőgazdasági munkákról és a soron következő sürgős tennivalókról. Közölte, hogy az őszi gabonák általában *kitűnő állapotban teleltek át,* csupán az őszi árpa-táblában tapasztalható kisebb mértékű kifagyás. Az őszi gabonákra *a jelenlegi időjárás rendkívül kedvezően hat,* általában gyors fejlődésnek indultak. Különösen dúsak az őszi árpa, valamint a rozs vetések és a korai vetésű búzák. Április közepéig kereken kétmillió hold őszi gabonára szórták ki a fejlődést serkentő műtrágyákat.

A tavaszi vetések tempója óriási mértékben felgyorsult. Az utóbbi egy-két hét alatt csaknem mindenütt pótolták a kései tavaszodás okozta időveszteséget. A korai zöldségmagvak, ipari növények és

Harmadfokú árvíz Tiszakeszi és

Apad a folyam felső Úszó őzek, költöző gé

Az Országos Vízügyi Főigazgatóság arról tájékoztatott, hogy kedden Tiszakeszi és Szeged között harmadfokú, Szeged alatt pedig a jugoszláv határig elsőfokú árvízvédelmi készültséget rendeltek el. Nagy védelmi készültséget tartanak a Hármas-Körös torkolatának környékén és a Körösök mentén is. A töltések átázott szakaszain kedden 4900 vízügyi dolgozó, a veszélyeztetett falvak sok száz lakója és 370 katona vett részt az árvízvédelmi munkálatokban.

A Tisza felső szakaszán az apadás kedden már gyors ütemű volt, a folyam középső

A R
PROPÁN-BUTÁN GÁZKÉS
a kereskedelem biztosította a
Többféle, szép kivitelű külfö
rom
PROPÁN-BUTÁN GÁZKÉS
aki a régi propán-bután rez
felcse
A készülékek a kijelölt szak
tési engedély felmutat
KÜLÖN ENGEDÉLY A VÁ

Ferenczy István
MK SAJTÓFIGYELŐ
1091 BUDAPEST IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726
1983 NOV – 6
NÉPÚJSÁG (TOLNA)

Századok üzenete

A Budapesti Történeti Múzeum kiscelli részlegében új állandó kiállítás nyílt abból a gazdag várostörténeti és képzőművészeti anyagból, amely ezen intézmény gyűjtőkörébe tartozik, s mely éppen választékossága miatt is feltűnést keltett. Most a rendezők, Földes Emília és Mattyasovszky Péter művészettörténészek jó érzékkel és megfontoltan válogattak az 1686-tól mindmáig terjedő művelődéstörténeti kollekcióból. A mintegy ötszáz tárgy méltón reprezentálja a fennmaradó emlékeket és a gyűjtött részt — festményeket, szobrokat, tervrajzokat, barokk patikát, a Pest-Budai Nyomda régi gépeit, a Nemzeti Dalt és a tizenkét pontot kiadó Landerer Nyomda bizonyos egységeit.

Értékes keresztmetszet tárul fel a barokk, rokokó, klasszicista, empire, biedermeier bútorok, metszetek, képző- és iparművészeti alkotások sorában, a Duna mentén élt emberek életmódját és a külföldi minták hatóerejét érzékeltetve. Külön teremben helyezték el a budai Mátyás templom melletti Szentháromság-szoboregyüttes mellékalakjait, de komoly érdeklődésre tarthat számot több barokk cserépkályha és egy érdekes Utolsó-vacsora ábrázolás.

A rendezés jó ritmusban használta ki a termek öblös tereit és hosszú folyosóit, úgy állította ki a tárgyakat, hogy a néző kellemes sétával áttekinthesse.

Az újjáalakított Kiscelli Múzeum kiállításáról

Több régi metszetet, látképet vizsgálhat a szemlélő, így például az „első csikósiló futtatást 1827 június 6-ról", mely az akkori Buda-Pest nagy eseménye volt. Sok kép villantja fel az 1838-as pesti árvizet, a mentés munkálatait. Kitűnik az anyagból, hogy Mátyás király alakja milyen erővel foglalkoztatta a művészeket. Zrínyi tanulmányt, Petőfi, Arany János, Vörösmarty verset írt Mátyásról. Ferenczy István a magyar klasszicizmus nagy szobrásza emlékművet készített, melynek rajzi vázlatát a Kiscelli Múzeum most mutatja be, ugyanúgy mint Barabás Miklós, Madarász Viktor több alkotását. Érdekes az is, hogy milyen egyező, rokon formákkal mintázta meg Izsó Miklós, Almássy Balogh Pál és Arany János a királyt.

Ez a bemutató jól egészíti ki a Magyar Nemzeti Galéria képzőművészeti anyagát mely a román és gótikus stílustól napjainkig mutatja be festészetünk, szobrászatunk törekvéseit. E kiegészítés egyrészt egyes életművek feltáratlan részleteit tartalmazza, másrészt jelzi a mai magyar képzőművészet fő irányait és teljesítményeit. Ezen vonulatban jelent értékes felfedezést két régebbi faszobor, Szűz Mária és Szent János alakjáról, továbbá Ligeti Miklós Anonymus-változata, Ferenczy Károly Hegyi beszéd vázlata, Nagy István két világháborús bakája, Medgyessy Ferenc ló-rajzai, Nemes Lampért József, Ütz, Kernstock több, eddig háttérben maradt műve kelti fel figyelmünket. Akad itt más meglepetés is. Egy-két Nagy Balogh János festmény; rajzváltozat jellegzetes csendéletei és kubikusai világából, de a reveláció erejével hat sok Egry-, Szőnyi-, Derkovits- és Bernáth-kép is. Farkas István rejtve maradt műveiről nem is szólva. Külön fejezet foglalkozik Barcsay, Kondor Béla, Lakner László, Országh Lili művészetével, a kiváló Kokas Ignác, Deim Pál — Hencze Tamás — képek zárják a sort, s ezen összegezés keretében újra láthatjuk Somogyi József Krisztusát, és a Martinász kisebb méretű változatát. Olyan korszakalkotó festmények kerülnek előtérbe, mint Csernus Tibor Nádasa. Amennyire örülhetünk Borsos Miklós, Bálint Endre, Keserü Ilona, Kéri Ádám szerepelésének, ugyanúgy jogos hiány, hogy egyetlen Hincz-mű sem látható, — e máskülönben jó keresztmetszetet biztosító tárlaton, és a kiállított Tóth Menyhért-kép sem érzékelteti alkotójának tényleges jelentőségét.

LOSONCI MIKLÓS

ezért átszámítva közel 415 millió, a GM pedig még egymilliárd márkánál is több pénzbírságot kell, hogy fizessen majd — kocsinként 300 márkánál többet.

- x -

A férfiak szeretik a szellemes nőket — akik a vicceiken.

(Zarko Petan Négyszögekre osztott égbolt c téből)

A hét karikatúrája

Amerikai „segélypolitika"

A washingtoni bőségszaru...

Régi í mikrof

A bécsi Szöve léki hivatal szakértőinek hosszas kísérletezés után most sikerült a lehetetlen: ezentúl régi iratokról — például a XIX. századi okmány-évfolyamokról — készült felvételeket is lehet mikrofilmen tárolni. Nem kevesebb mint 5100 tesztfelvételt készítettek hogy megtalálják a megfelelő felvételi technikát, mielőtt sikerült volna megszüntetni a mikrofilmfelvételek eddigi gyengeségeit ezen a speciális területen: az írást vagy egyáltalán nem, vagy csak nagyon nehezen lehetett elolvasni, a színek nem voltak azonosak az eredetivel.

A Szövetségi Műemléki Hivatal munkatársa, dr. Marian Farka úgy véli, a kultúrkincsek mikrofilmen történő dokumentálása azért fontos, mert így az eredeti elpusztulása esetében legalább a filmen megörökített „hasonmása" megvan. A Szövetségi Műemléki Hivatalban tízéves munkával eddig csaknem 180 ezer fekete-fehér, illetve színesfilmfelvételt készítettek.

argonyelven. 23. Nagyobb időszak. 24. Természetes mérték. 25. Földművelő eszközök. 27. Szakszervezetek Országos Tanácsa. 28. Recept röv. 30. A lökők. 33. PZ. 34. A kecske hímje. 36. A töltény. 37. DEI. 38. Férfinév. 40.

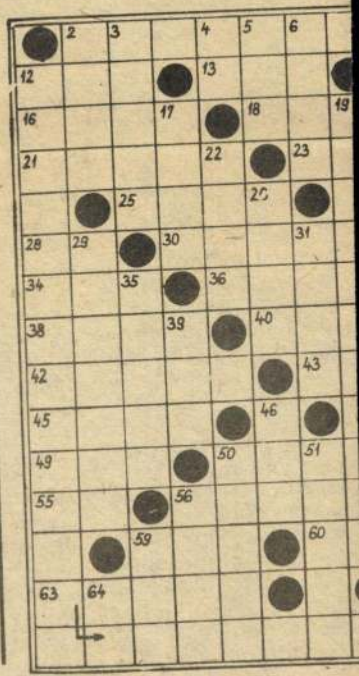

Ferenczy István

MDK

szobrának felállitását javasolja Pogány G. Ödön.
(A kupolatól jobbra -balra felállitando tiz nagyméretü szobrok egyike lenne)

Gárdonyi Jenő: 45 millio a budavári palota képzőművészeti alkotásaira.
MAGYAR NEMZET 1964 máj 10.

Ferenczy István
szobrász

Ferenczy István „az első magyar szobrász" azért ment Bécsbe és Rómába tanulni, hogy művéivel a hazát szolgálja

Pogány Ö.Gábor: A XIX.-XX.század művészete.
Művészet, 1971.október - 12.oldal

Adatok Szolnok megye történetéből. II.köt. Szerkbiz.eln. Botka János. Szolnok : Szolnok m.Lvt., 1989

FERENCZY István

A Ferenczy konferencia teljes anyaga
közölve: Uj Irás, 1990.9.sz.

N. D. K.

FERENCZY István szobrász

Művészet. 1955. 1. sz.

Zádor Anna: A Pollack-kutatás néhány problémája. 21/22. l.

22.
21.

FERENCZY István

MASITS László: Kölcsey Ferenc hiteles ábrázolása.
= Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1988 (1990)
323.p.

FERENCZY ISTVÁN (1792—1856): Kölcsey Ferenc, 1846. Márvány. 153 cm. Bp., Magyar Nemzeti Galéria. Ltsz.: 8209.

FERENCZY István rokon

Sz.KÜRTI Katalin: A Református Kiollégium és a képző-
művészetek (1790-1848). = A Debreceni Déri Muzeum Évkönyve,
1988 (1990) 262-267.p.

Csokonai rokon

Ferenczy István 8, 104
(in: Déry Attila; Budapest eklektikus épületszobrászata
/Művészettörténet-Műemlékvédelem I. /OMF kiad. Bp. 1991.

1958. 1.
1.évf. (1980)
1972
1959
1.évf. (1957)
14.évf. (1964)
16.évf. 1971
ára 1978
1972. 1.
1974. 1.
1972. dec.
1. megj. 1976
1.évf. (1923)
11.évf. (1961)
1.évf. (1974)
1.évf. (1952)
1.évf. (1952)
1957
1.évf. (1957)
1957. jan
1.évf. (1957)

MÜVTÖRT DOK.

FERENCZY ISTVÁN
szobrászmüv.

Népszabadság 1958.
jun.15.7.old.

MÜVTÖRT DÖK

FERENCZY ISTVÁN
szobrász

Magyar Nemzet 1958
V.14.7.old.

MÜVTÖRT D°K

FERENCZY ISTVÁN
sz°brász

°rszág Világ 1957
aug.18.9.°ld.

MÜVTÖRT DOK

FERENCZY ISTVÁN
szobrászm.

Magyar Nemzet 1958.
jan.21.7.old.

MÜVTÖRT DOK

FERENCZY ISTVÁN
szobrász

Magyar Nemzet 1958.
máj.14.7.old.

MÜV ÖRT DOK

FERENCZY ISTVÁN
szobrászm.

Magyar Nemzet 1959.
jan.21.7.old.

Ferenczy István, szobrász

L.: Jzsó Miklós

Németh Lajos: Élvek és tanulságok 541-545

Jelenkor, Pécs, 1981. június XXIV/6

Ferenczy István, szobrászművész
képzőművészeti szabadegyetem:

28 Magyar szobrászok
Ferenczy István: Pásztorlányka.

a Magyar Nemzeti Galéria programja,
1981. március

Ferenczy István, szobrászművész

a Kenyeri Galériában megnyílt a „Karinczy korának művészete" című kiállítás, melyen az ötvös Böhm József Dániel és Ferenczy István több alkotását láthattuk. A jóval Ferenczytől talán több mű is szerepelhetett volna.

Major Miklós: Karinczy korának művészete.
Budapest, 1980. 9. 25. old.-on.

Ferenczy István, szobrászművész (1792–1856)

A Magyar Nemzeti Galériában látható a „Művészet Magyarországon 1830–1870" c. kiállítás. — Korántsem csak művészettörténeti, hanem elsősorban politikatörténeti tény, hogy a hármincas évek végén közadakozásba fogtak egy végül meg nem valósult Mátyás-emlékmű felállítása érdekében — Ferenczy István tervei szerint — s a gyűjtés eredményeit még az országgyűlés is számon tartotta. (említve)

Aradi Nóra: Művészet Magyarországon 1830–1870.
Népszava, 1981. aug. 30.

Ferenczy István szobrászművész

FILMVETÍTÉSEK

szombatonként 15 órai kezdettel a B.ép. fszt. előadótermében.

5 MAGYAR SZOBRÁSZAT

Ferenczy István: Pásztorlányka

Izsó Miklós: Táncoló parasztok

Látogatás Makrisz Agamemnonnál

Mészáros László emlékére

Borsos Miklós

A Magyar Nemzeti Galéria Programja.
1981. szeptember hó.

Ferenczy István, szobrászművésze (1792-1856)

„Művészet Magyarországon 1830-1870" a Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutató Csoportjának és a Magyar Nemzeti Galériának a munkatársai rendezték a Budavári Palotában.

Ferenczy István szobrát ábrázoló dagerrotípia 1846-ban készült /repr./

Népszabadság, 1981. szept. 6. 15-ik old.

Ferenczy István, szobrászművész
Tárlatvezetések: (minden vasárnap).

3. „Pásztorlánykа" (műelemzés).

Vezető: Tóth Antal.

A Magyar Nemzeti Galéria programja,
1981. május hó

Ferenczy István, szobrászművész (1792–1856)

4 SZOMBAT
SATURDAY

15.00

FILMVETITÉS

Magyar szobrokról

Ferenczy István: Pásztorlányka, Izsó Miklós: Táncoló parasztok, Látogatás Makrisz Agamemnonnál, Mészáros László emlékére, Borsos Miklós

Magyar Nemzeti Galéria, 1992. december.

Terencz István

Kis Keresztúri Képtár-történet

Forrás 1983/9

Ferenczy István, nobrán

L: Izsó Miklós

– Művészet M-on 1830-1870 15.

Nemszabadság, Bp. 1981 szept. 6.

Ferenczy István, szobrász

L: Stróbl Alajos

Horváth Kálmán: A szegedi panteon 5.

Nemzetiszabadság Bp. 1982 jan. 24.

Ferenczy Károly, festő

l.: Réti István

Vadas J.: Ferenczytől Kondorig 13.

Élet és Irodalom Bp. 1983 nov. 11. XXVII/45

Ferenczy István, szobrászművész (1792–1856).

A szegedi Nemzeti Emlékcsarnok a magyar portré-szobrászat csaknem teljes keresztmetszetét adja: Ferenczy István, Izsó Miklós, Huszár Adolf, Stróbl Alajos, Medgyesy Ferenc, Kisfaludy Stróbl Zsigmond, Pátzay Pál, Borsos Miklós, Vigyáncs munkainak tükrében. A Nemzeti Emlékcsarnokban megörökíthető szellemi nagyságok körét, annak szélesíthető lehetőségét az 1930. okt. 24.-i alapítólevél szabályozza.

– gy.: Dóm tér – a Nemzeti Pantheon.

Katolikus Szó, Budapest, 1982. jún. 20.

Ferenczy István szobrász

Földes Emilia. A szenvedélyes ötvös

Művészet, 1983. április

Ferenczy János, szobrok

L. Telos Ede

Frank János: Négy kiállításunk Londonban 13.

Élet és Irodalom Bp. 1984. ápr. 20. XXVIII/16

Ferencsy István
Kölcsey szobra

Magyar Nemzet 1984. XI. 18.

Ferenczy István, szobrászművész (1792–1856)

25.
szombat

15.00

TIT tárlatvezetés
A klasszicizmus szobrászata — Ferenczy István
Vezető: Tóth Antal

Magyar Nemzeti Galéria, Budavári Palota B. C. D. épület
1982. szeptember.

Ferenczy István, szobrászművész (1792–1856).

Tóth Sándor Munkácsy-díjas szobrászművész alkotásait láthatjuk a Jósa András Múzeum ápr. 15-én megnyitt kamara-kiállításon. – A kezdetek óta eltelt évtizedekben legjobb szobrászaink emelték, rangját és tették sajátosan „magyar" szobrászi kifejezési formává az éremplasztikát. – Korábbi kiváló érmészeink voltak: Beck Ö. Fülöp, Ferenczy István, Ferenczy Béni, Reményi József.

Murakózi Ágota: A harmónia művésze.
Kelet-Magyarország, 1983. máj. 7. 7-old.

Ferenczy István, szobrászművész (1792–1856).

Fadrusz János a magyar szobrászat sodrában alkot, Ferenczy István, Izsó Miklós hagyományait követi Strobl alajos társaként – s győzelemre viszi a Mátyás ábrázolását, ami még Ferenczynek nem sikerült.

L. M.: Emlékezés Fadrusz Jánosra.

Kisalföld, 1983. aug. 31

Ferenczy István, szobrásznüvész (1792–1856).

Fadrusz János, nem Rodin eszményét folytatja, hanem a magyar szobrászat sodrában alkot, Ferenczy István, Izsó Miklós hagyományait követi Stróbl alajos társa-ként – és győzelemre viszi Mátyás ábrázolását, ami még Ferenczynek nem sikerült.

(repr.)

Losonczy Miklós: Emlékezés Fadrusz Jánosra.

Petőfi Népe, 1983. szept. 2.

Ferenczy István szobrászművész (1792–1856).

Barabás Miklós pályája és élete viszonylag egyszerűnek és olajozottnak tetszik, – szemben nagy kortársával Ferenczy Istvánnal, – neki szinte ölébe hullott a siker. Gyors érvényesülése nem volt független egyéniségétől – ő ugyanis – ellentétben Ferenczyvel – racionális elme volt, aki reálisan mérte fel a hazai helyzetet, számításait következetesen a reformkori társadalom válos és tényleges érdekeihez mérte.

Tasnádi Attila: Az újra felfedezett Barabás.
Nepszava, 1984. márc. 7.

Ferenczy István szobrászművész [1792-1856]

- Neve megmelítve az „Ungarische Plastik vom 18. bis 20. Jahrhundert" c. cikkben.

Lásd: Vilt Tiboknál

Budapester Rundschau, 1983. dec. 12.

Ferenczy István, szobrászművész (1792–1856).

Az adásban Barabás Miklósról, a nemzet festőjéről és koráról van szó, – amikor Barabás Pestre került, a 30-as években, igen kevés magyar festő volt, azok is eléggé jelentéktelenek. Az egyetlen, művész, aki Pesten élt, Ferenczy István szobrászművész volt.

Irodalmi figyelő

1984. II. 14. Kossuth 14.40 (BÉ.)

Ferenczy István

Mûvészet Pécsett

Nepszava 1985. III. 6.

Ferenczy István

Barabás Miklós Jubileumnára

Wéprzowa 1985. II. 8.

Ferenczy Jihón, szobrász

L: Besseryei Odette

–: Heti ojánlat. 4.

Új Tükör, Bp. 1986, marc. 30. XXIII/13

Ferenczy István, szobrászművész (1792-1856),

Tóth Sándor ismei kapcsán lyja Pogány Gábor a balatonfüredi kiállítás katalógusában: „...a magyar szobrászművészetben ez apró, kerek dombormüveket mindig a legkiválóbbak készítették... Ferenczy István, Beck Ö. Fülöp, Reményi József és éppen Tóth Sándor" és még többen.

Tóth László: a Munkácsy-díjas szobrászművész.
Kelet-Magyarország, 1983. okt. 8.

Ferenczy István
festő

A XIX. század első felétől a magyar éremművészet Ferenczy István magányos küzdelme volt.

G.Héri Vera: Budapest és az éremművészet.
MŰVÉSZET, 1973.október - 41.oldal

Ferenczy István

szobrász, a MTA tagja (1832) szómos műalkotója; mellszobra a margitszigeti műsépszétányon.

Berza László, Bernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Budapest 1973. 13351

3281

Ferenczy István

alkotta Fáy András mellszobrát.

Berza László, Bernát György, Erdei Ferenc

stb.: Budapest Lexikon, Budapest 1973

13350

3178

Fejérpataky István

1832-ben alkotta a belvárosi templomban levő Kultsár István síremléket.

Bezza László, Bernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Budapest 1973 1335 l

1101

Ferenczy István, szobrász

L: Kerényi Jenő

-: Kétszáz éves iskola 7.

Nérszabadság Bp. 1978 márc. 21.

Terenczy István, szobrász

L: id Markó Károly

–: Jubileumi kiállítás a Műcsarnokban 8

Esti Hírlap

Bp. 1978. márc. 10.

Ferenczy István

Méltatás

—: A kritika tükrében.

Művészet, 1977. október – 20 lap.

Ferenczy István, szobrászművész

a Nemzeti Múzeum kertjében áll Kisfaludy Károly mellszobra, melyet Ferenczy István Rómában készített és a „Pásztorlánykák"-kal együtt hozták haza. A szobrot a cenzura nem engedte felállítani és csak 1873-ban állították fel. (említve)

Kincsek a nemzet múzeumában.

1977. V. 20. Petőfi 9.15 Ka.

Ferenczy István

Uj tévé filmsorozat készül, melynek főszereplői Kisfaludy Károly, Barabás Miklós festő, Ferenczy István és Izsó Miklós szobrászművészek.

Magyar Hirlap 1978-2o8-8
Képzőművészetünk története tévéfilmen

Ferenczy István

a Budapesti Képző és Iparművészeti Szakközépiskola rajziskolájának diákja volt,

lakatosból lett klasszicista szobrásszá.

Magyar Hírlap 1978-68-6
Kötődés ösztöndíj krónikája

Ferenczy István, szobrász

L.: Pol. Markó Katalin

1219-1222

Koreh József: 175 éves a nemzet Múzeuma

Élet és Tudomány, Bp. 1977. szept. 30.

XXXII/39.

Ferenczy István, szobrász

l: Fényes Adolf

Bodri F.: Művészeti közösségek 803-807.

jelenben, Pécs, 1978. sept. XXI/9

Ferenczy István

Résztvett a Várpalotában rendezett kiállitáson.
A kiállitás 9oo év anyagát ölelte fel.

Kortárs, 197o./1. 149.o.

SAJTÓFIGYELŐ
MAHIR
1091 BUDAPEST IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726
Ferenczy István
szobrászművész (1792-1856)
NÉPÚJSÁG (HEVES)
1983 OKT 29
1021

Századok üzenete

Az újjáalakított kiscelli múzeum kiállításáról

(MTI fotó)

Képzőművészetünk múltja és jelene a kiscelli múzeumban

A budapesti Történeti Múzeum kiscelli részlegében új állandó kiállítás nyílt abból a gazdag várostörténeti és képzőművészeti anyagból, amely ezen intézmény gyűjtőkörébe tartozik, s mely éppen választékossága miatt is feltűnést keltett. Most a rendezők, *Földes Emília* és *Mattyasovszky Péter* művészettörténészek jó érzékkel és megfontoltan válogattak az 1686-tól mindmáig terjedő művelődéstörténeti kollekcióból. A mintegy ötszáz tárgy méltón reprezentálja a fennmaradt emlékeket és a gyűjtött részt — festményeket, szobrokat, tervrajzokat, barokk patikát, a Pest-Budai Nyomda régi gépeit, a Nemzeti Dalt és a tizenkét pontot kiadó 1848-as Landerer Nyomda bizonyos egységeit.

Értékes keresztmetszet tárul fel a barokk, rokokó, klasszicista, empire, biedermeier bútorok, metszetek, képző- és iparművészeti alkotások sorában, a Duna mentén élt emberek életmódját és a külföldi minták hatóerejét érzékeltetve. Külön teremben helyezték el a budai Mátyás-templom melletti Szentháromság-szoboregyüttes mellékalakjait, de komoly érdeklődésre tarthat számot több barokk cserépkályha és egy érdekes Utolsó vacsora-ábrázolás.

A rendezés jó ritmusban használta ki a termek öblös tereit és hosszú folyosóit, úgy állította ki a tárgyakat, hogy a néző kellemes sétával áttekinthesse.

Több régi metszetet, látképet vizsgálhat a szemlélő, így például az „első csikósiló futtatást 1827. június 6-ról", mely az akkori Pest-Buda nagy eseménye volt. Sok kép villantja fel az 1838-as pesti árvizet, a mentés munkálatait. Kitűnik az anyagból, hogy Mátyás király alakja milyen erővel foglalkoztatta a művészeket. Zrínyi tanulmányt, Petőfi, Arany János, Vörösmarty verset írt Mátyásról. Ferenczy István, a magyar klasszicizmus nagy szobrásza emlékművet készített, melynek rajzi vázlatát a kiscelli múzeum most mutatja be, ugyanúgy, mint Barabás Miklós, Madarász Viktor több alkotását. Érdekes az is, hogy milyen egyező, rokon formákkal mintázta meg Izsó Miklós, Almássy Balogh Pál és Arany János a királyt.

Ez a bemutató jól egészíti ki a Magyar Nemzeti Galéria képzőművészeti anyagát, amely a román és gótikus stílustól napjainkig mutatja be festészetünk, szobrászatunk törekvéseit. E kiegészítés egyrészt egyes életművek feltáratlan részleteit tartalmazza, másrészt jelzi a mai magyar képzőművészet fő irányait és teljesítményeit. Ezen vonulatban jelent értékes felfedezést két régebbi faszobor, Szűz Mária és Szent János alakjáról, továbbá Ligeti Miklós Anonymus-változata, Ferenczy Károly Hegyi Beszéd-vázlata, Nagy István két, világháborús bakája, Medgyessy Ferenc lórajzai, Nemes Lampért József, Uitz, Kernstock több, eddig háttérben maradt műve kelti fel figyelmünket. Akad itt más meglepetés is. Egy-két Nagy Balogh János-festmény; rajzváltozat jellegzetes csendéletei és kubikosai világából, de a reveláció erejével hat sok Egry-, Szőnyi-, Derkovits- és Bernáth-kép is. Farkas István rejtve maradt műveiről nem is szólva. Külön fejezet foglalkozik Barcsay, Kondor Béla, Lakner László, Országh Lili művészetével, s a kiváló Kokas Ignác-, Deim Pál-, Hencze Tamás-képek zárják a sort, s ezen összegezés keretében újra láthatjuk Somogyi József Krisztusát és a Martinász kisebb méretű változatát. Olyan korszakalkotó festmények kerülnek előtérbe, mint Csernus Tibor Nádasa. Amenynyire örülhetünk Borsos Miklós, Bálint Endre, Keserű Ilona, Kéri Ádám szereplésének, ugyanúgy jogos hiány, hogy egyetlen Hinczmű sem látható, — e máskülönben jó keresztmetszetet biztosító tárlaton, és a kiállított Tóth Menyhért-kép sem érzékelteti alkotójának tényleges jelentőségét. E valós korrekció azonban nem okoz nehézséget, hiszen a hiányzó anyag pótolható és bemutatható a továbbiakban, s így a kiscelli múzeum a magyar művelődéstörténet méltó reprezentánsa lehet.

Losonci Miklós

rdőjel?

Az új borok próbaderítését végzi a laboratóriumban Mrena Zoltánné

(Fotó: Szabó Sándor)

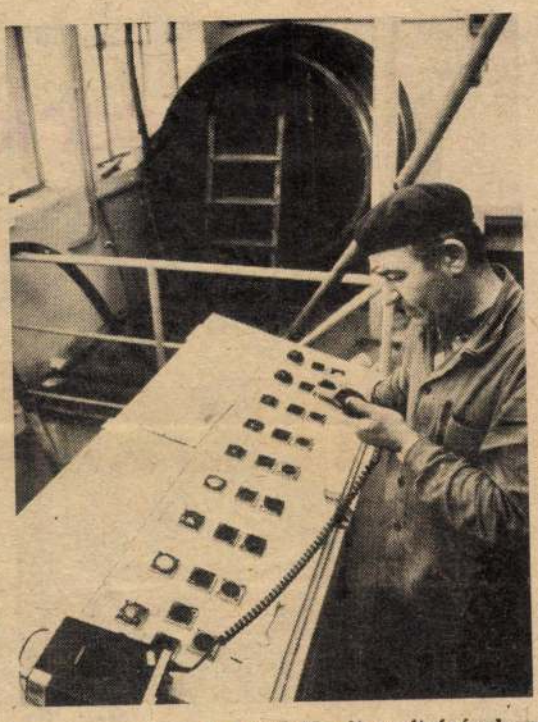

A vezérlőpult segítségével az egész feldolgozást irányítja és CB-rádión teremt kapcsolatot Pethes Ferenc az abasári tsz borászati üzemében

— Összehívtuk tanácskozásra a háztáji és a hobbikertek tulajdonosait. Ismertettük velük a követelményeket és a minőségi feltételeket. Nagy érdeklődés fogadta a tájékoztatást és senki sem akadékoskodott. Igyekeztek még a részleteket is tisztázni.

Ebből az derül ki, hogy a szőlőtermesztők sem vitatják a minőségi megszorítások jogosságát. Érthető, hiszen ők is nagyon jól tudják, korábban inkább csak emlegettük a minőség növelését, mintsem törekedtünk volna rá.

Végül: arra a kérdésre, vajon az értékesítési terület kérdőjelei mgemaradnak-e, meg kell-e maradniuk, a gazdaságok tulajdonosai és a közös gazdaságok vezetői egyértelműen válaszolták: nem, nem szükségszerű a megmaradásuk.

A feladatokat a szőlő metszésével, ápolásával, gondozásával kell kezdeni. A költségek oldaláról is vizsgálni kell, milyen munkafolyamat mennyit ér meg, aztán folytatni kell a szüret optimális időben és időtartamban való elvégzésével, majd a feldolgozással és a bor kezelésével. Később a palackozásával, tárolásával, hogy az értékesítés mindig a legkedvezőbb piaci körülmények között történjék meg.

Hogy ez a sor így nagyon hosszú? Kétségtelen. De így reális. Egyetlen láncszeme sem eshet ki — következmények nélkül. Ha a kérdőjeleket el akarjuk kerülni.

G. Molnár Ferenc

zen meg senkit az álarc: én a ekció áldozata vagyok

Be-, be-, be... Mi semmiről se' tehetünk
(Fotó: Perl Márton)

mesek, az energiaköltségekről nem is beszélve. Továbbá: a korszerű tartás már fejőgépet is feltételezne, de az ára ennek is nagyon felment, és mivel a mi környékünkön *juhtej feldolgozására* dásnak látszik. *A vállalkozók bevonják a munkába családtagjaikat, nagyobb az odafigyelés, több a takarmány csökkent az elhullás* kor 40 százalékkal többet adnak érte.

— Bélapátfalván több tényezőt felsoroltak, ami veszteségessé tette a jubaszati

FERENCZY István szobrász

Mátyás emlékmü

BASICS Beatrix: Széchenyi és a kulturpolitika.
= Pavilon No 7, 1992 26 - 32. ill.B

eségére és olykor keveredésére
itt müködő vendégépitészek ha-
sáramlatok és közvetitőik -
lyásában lehet majd megtalálni.
ri épitészet hazai müvelőiről
öst és az eltérőt egyaránt

i, főleg a pesti épitészet
olgári mesterek. A Szépészeti
ységes elvet és izlést képvi-
Pollack Mihály személye
sekkel, amelyek nagyrésze
izmus korában - folyik.
an relative feldolgozott
a vidéki anyag, akár Erdélyre,
olunk.

A RHÉDEY KÁPOLNA

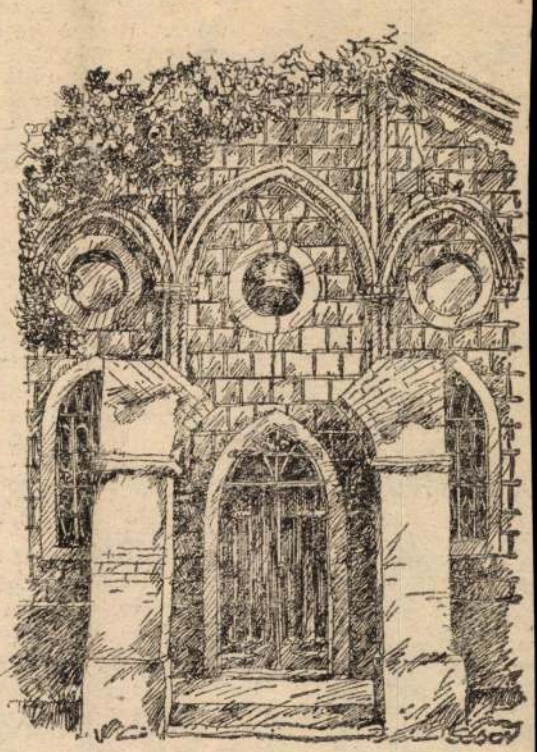

A sors iróniája, hogy az állatkertben lévő Rhédey kápolna építtetője, gr. Rhédey Lajos elképzelése szerint az épület külső homlokzatát eredetileg mesterséges repedésekkel látták el. Fölösleges előrelátás volt; az eltelt két évszázad (a kápolna a XVIII. század végén épült), a nemtörődömség amúgy is megtette hatását: a vakolat lemállt és a romos állapot mára már nagyon is élethűvé vált.

A javításra rég megérett kis mauzóleum stílusa meghatározhatatlan. A csúcsíves bejárati ajtóval ellentétes oldalon kerek kupolájú gombban végződő torony van. Az ablakok csúcsívesek. Északra nyíló ajtaja előtt két csonka oszlop áll, melyek félbehagyott ívezetbe indulnak. Az épület nyugati oldalán egy megkopott dombormű van. Ez Rhédey Ferenc volt váradi főkapitány Szentjobbról Váradra hozott XVII. századi sírköve, reneszánsz szobrászatunk ismeretlen értéke.

A kápolna belseje barokkos stílusú. Falait fehér márvány borítja és szintén fehér márványoszlopok futnak fel a mennyezetig.

A kápolna közepén fehér-tarka márvány alapzaton — Ferenczy István szobrászművész alkotása — egy alabástrom koporsó. Külső végét egy kettős nemesi címer díszíti, a Kacsándy és a gr. Rhédey családok címere. A fehér koporsó négy oroszlánlábon nyugszik és négy szöglete emberfő alakban végződik.

Bíró József — Nagyvárad barokk és neoklasszikus művészeti emlékei című könyvében — említést tesz a kápolna belső hajójában, a bal oldali falban egy páncélos, sisakos lovasszoborról és a kriptát díszítő két festményről.

Gr. Rhédey Lajos a város mecénása volt. Ő kezdeményezte 1800-ban a közvilágítás bevezetését, s ő adományozta a városnak „az egész publicumnak üdötöltésére szolgáló közönséges mulatóhelynek" a Rhédey kertet.

Emlékének tartozik annyival az utókor, hogy az ő és a felesége hamvait őrző kápolnát restaurálja és visszaállítsa eredeti rendeltetését.

PÉTER ZOLTÁN

BN

SPORT

ALLA ISTVÁN rovata

rónfosztás

isebb

onyodalmakkal

reláthatóan nehéz mérkő-nek ígérkezik a székelyhídi gadó. Az nem is lett volna , ha a pályán „szikrázik" a ék, ám egyre inkább el-apódzik a játékon kívüli zecsapás. A Székelyhídi ruinţa — Almaszegi Mine- közötti találkozó sors-ító volt mindkét együttes mára. Az első félidőben zi labdarúgást láthatott a sz idő ellenére is kime-zkedett szurkolótábor. An- is inkább, mivel már a perc meghozta a helybeliek zető gólját Tira jóvoltából. re Lingurar válaszolt a 17. rcben, hogy két percoel a inet előtt Biró ismét a szé-lyhídiak javára fordítsa az ást: 2—1, és ez is maradt végeredmény. A kulisszák gött azonban ezután kezdő-tt a piszkálódás. A szünet-n (játékon kívül) a vendégek kirótt pénzbírságok sem segítenek. A mérkőzéshez tartozik még Tira csúnya szabálytalankodása Dajna kapussal szemben, melynek következtében a vendégek tíz emberrel voltak kénytelenek folytatni a játékot (80. perc). Az állandó reklamálásokról (Rákóczi, Boros) nem is szólva, amelyek végül is büntetlenül maradtak. Egyáltalán nem volt figyelésre méltó dolga Feke György, valamint Bondár és Lazău szalontai játékvezetőknek.

Az északi csoport további eredményei (zárójelben az ifjúsági): Körösrévi Stinca — Feketeerdői Sticla 3—0 (5—1); Diószegi Recolta — Sonkolyosi Minerul 2—2 (5—4); Margittai IMU Petrolul — Érmihályfalvi Arovit 1—1 (2—2); Nagyváradi Voinţa — Élesdi Crişul 3—1 (6—1); Berettyószéplaki Petrolul — Nagyváradi IAMT 2—1 (4—1); Kisszántói Răsăritul — Fugyivásárhelyi Unirea 0—2 (az ifjúsági eredményt nem kaptuk meg). Székelyhídon az almaszegi ifjak győztek 5—1 arányban. A táblázat pedig:

1.	Székelyhídi Stăruinţa	10	7	1	2	34— 7	15
2.	Almaszegi Minerul	10	6	2	2	24— 8	14
3.	Érmihályfalvi Arovit	10	6	2	2	19—10	14
4.	Sonkolyosi Minerul	10	5	3	2	20— 7	13
5.	Nagyváradi Voinţa	10	6	0	4	15—11	12
6.	Berettyószéplaki Petrolul	10	4	2	4	17—11	10
7.	Margittai IMU Petrolul	10	4	2	4	10— 9	10
8.	Diószegi Recolta	10	4	1	5	15—21	9
9.	Körösrévi Stinca	10	3	3	4	13—25	9
10.	Nagyváradi IAMT	10	4	0	6	16—17	8
11.	Élesdi Crişul	10	4	1	5	17—13	7
12.	Feketeerdői Sticla	10	3	1	6	9—25	7
13.	Fugyivásárhelyi Unirea	10	4	1	5	13—31	7
15.	Kisszántói Răsăritul	10	0	1	9	5—32	1

(Az élesdi és a fugyivásárhelyi csapatot 2—2 ponttal büntették.)

A déli csoportban a helyzet változatlan. Talán a Metalica tehet erről leginkább, aki nagy lehetőséget szalasztott el: csupán egy döntetlenre futotta a Lotus-szal szemben. A legnagyobb meglepetés a Termalul győzelme a szalontaiakkal szemben. Nagy a tolongás az élvonalban, de a kettészakadt táblázat alsó felében sem kűlönb a helyzet. Eredmények: Victoria Avram Iancu — Belényesi Gloria 4—2 (4—1); Otelul II. — Kiskocsubai Cerbul 3—0 (30—0); Tenkei Crişana — Gyaraki Stăruinţa 3—1 (3—0); Borsi Petrolul — Tulkai Victoria 2—0 (1—1); Mácsapusztai Termalul — Szalontai Olimpia 2—1 (0—3); Vaskóhi Biharea — Belényesi Recolta 3—0 (az ifjúsági eredményt nem kaptuk meg); Nagyváradi Metalica — Félixfürdői Lotus 1—1 (2—2). Íme a ranglista:

1021

Vakmerő lovasbravúrjairól legendák keringtek. Az „ördöglovas", gróf Sándor Móric a Gerecse keleti részén fekvő Bajnán élt. Egykori kastélya – gyönyörű, klasszicista épület – ma is áll még, bár kikezdte az idő, pusztulásnak indult. Bárkinek ingyen odaadnák, aki vállalja rendbehozatalát. De senkinek sem kell, nincs rá jelentkező, és így továbbra is

GAZDÁRA VÁR AZ ÖRDÖGLOVAS ÖREG KASTÉLYA

Gróf Sándor Móric, magyar népviseletben, 29 éves korában

Két festmény Johann Gottlieb Prestel „Sándor-albumából". Fent: Egy emlékezetes kaland a sok közül: az Ördöglovas hatlovas kocsin vágtat át a befagyott Dunán. A part közelében a jégpáncél beszakadt, de az erős lovak nem engedték a kocsit elmerülni. Lent: az Ördöglovas egyik legkedvesebb lova, Csinos hátán a tornácról a kocsifelhajtó útra ugrat

Régi feljegyzésekből egy művelt, okos, vonzó jellemű, tragikus sorsú ember alakja bontakozik ki. Híres volt bajnai kastélyának könyvtára — termeiben sokat időzött. S amikor egy olaszországi útján megismerkedett Ferenczy István szobrászművésszel, nyomban meghívta budai otthonába, s mindennel ellátta, hogy gondtalanul alkothasson. Bajnai kastélyát pedig — amely a XVIII. században épült, pompával, de stílustalanul —, korának egyik legkiemelkedőbb építészével, Hild Józseffel, az egri székesegyház, az egykori budapesti Lloyd-palota és sok más középület alkotójával, csaknem teljesen átterveztette és újraépíttette.

— A bajnai Sándor kastély — mondja Kállai Ilona, az Országos Műemlékfelügyelőség tudományos munkatársa —, az ország egyik legszebb, legértékesebb, klasszicista stílusban épült kastélya. Falait, termeinek mennyezetét olasz mesterek remekbe készült freskói díszítik.

A kastély kincseket érő bútorait, értékes festményeit, gobelinjeit a háború alatt széthordták, az épületet pedig a felszabadulás után a dorogi állami gépállomásnak utalták ki. A gépállomás itt rendezte be irodáit, az oldalépületekbe pedig tizenhat család költözött. A gyönyörű díszkertet, s a parkot traktorok, teherautók szántották fel, a kastélyban ajtókat falaztak el, máshol meg falakat törtek át. Arra azonban már nem volt pénze a gépállomásnak, hogy gondozza, karbantartsa az épületet, s helyreállítsa a kor és az időjárás okozta pusztításokat, sérüléseket. A főépület födémszerkezete beázott, az emeleti termeket díszítő freskók közt vízfoltok kezdtek virítani, majd le kellett bontani a főpárkányzatot és a kastélyt életveszélyessé nyilvánították.

A Műemlékfelügyelőség az elmúlt évek során több alkalommal is kötelezte a gépállomást, hogy fordítson gondot a kastély rendbehozatalára, s erre a célra 100 ezer forintot adott. A gépállomás azonban ezt az összeget egyszerűen visszautalta — mondván: nem tudnak építési kapacitást biztosítani —, s kiköltözött az épületből. Csak a lakók maradtak a mellékszárnyban. Persze ők sem tudtak gondoskodni az állagmegóvásról.

Azóta csupán akták, átiratok születtek. A Műemlékfelügyelőség átírt a dorogi járási tanácsnak, a Komárom megyei tanácsnak, a Földművelésügyi Minisztériumnak, hogy kötelezzék a gépállomást a helyreállításra, de hiába.

Miután a gépállomás közölte, hogy nem tart igényt a kastélyra, a Műemlékfelügyelőség felajánlotta azt az Egészségügyi Minisztériumnak, a Turistaházakat Kezelő Vállalatnak, az IBUSZ-nak, több budapesti és főváros környéki könnyűipari üzemnek, ingyen, csupán a helyreállítás kötelezettségével, de a legtöbb helyről még választ sem kapott.

Ha név nem is lenne kiírva a táblára, a szakértő minden bizonnyal a mintáról felismerné Kapoli keze nyomát

A fa- és csontfaragá
ága a magyar népm
a pásztorok művészete volt leginkább, a pásztorkodás mellett jutott idő a faragásra, tárgyak díszítgetésére. A pásztorkodás végérvényesen kihalóban van. Kihal vele együtt a faragás művészete is? Volt idő, amikor úgy tűnt: igen. Most hírt hozunk a „hihetetlenről": mégsem hanyatlik le végérvényesen. Nagyapa és apa után faragni kezdett az unoka is. A faragóművészet krónikájában minden bizonnyal így jelölik majd őket:

A HÁROM KAPOLI

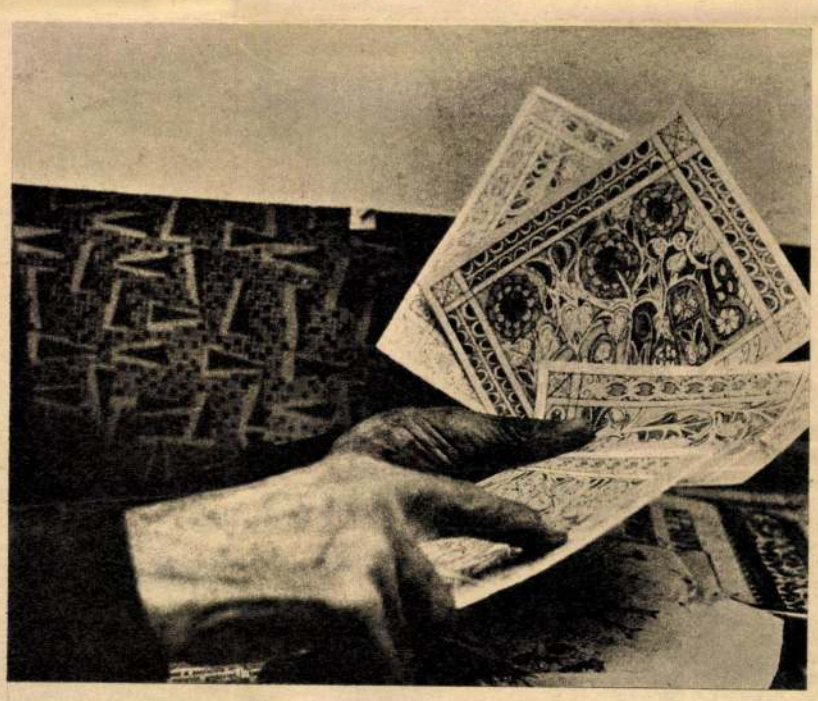

Bizsók helyett színes ceruzák. Mint faragásának mintái, a kartonlapokon is virágminták, vadászképek

Talán egy díszesen faragott széktámla szunnyad ebben a fában is...

Ifjú Kapoli Antal 75 éves. Legidősebb „ifjú" az országban, s aki nem ismerné e nevet, furcsálhatja: miért van szükség a megkülönböztetésre? Hiszen idős Kapoli, az apa nem él már, de mégis, azt hiszem, szükség van a különválasztásra, már csak a számontartás végett is. Hogy mindig, minden időben tudjuk: két Kapolival ajándékozott meg bennünket a sors, olyan emberekkel, akiknek nevét, dicséretét nem szabad elfelejteni.

De vajon olyan jól ismerjük a két embert, ahogyan illene?

Háza közelében álltunk már Szigetváron, az új lakótelepen, néztem, melyik épület, lakás lehet Kapolié? Nem messze tőlünk építőmunkások dolgoztak, helybeliek, környékbeliek, mégis féltem megkérdezni; melyik a Kapoli-ház. Aztán mégis megszólítottam az embereket:

— Nem ismerik véletlenül Kapoli Antalt?

— Kapoli? Kapoli? Vannak itt kérem Kapoliak többen is.

— A faragó Kapolit...

— Lehet, hogy itt lakik valahol, keresse arra, beljebb.

Kapoli Antal harminc méterrel odébb lakott, talán a névtábláját is el lehetett volna olvasni.

Bizony, hogy helyettünk, a mi nevünkben is szól a költő, Jankovich Ferenc:

„Ki gyermekkézzel szórtam gondtalan
ifjúságomnak harminc aranyát...
megállok most és vallatom magam:
láttam Párizst — nem láttam Baranyát."

Igen, a mi nevünkben is szól...

Egyébként, ami a Kapoliaknak a szakmai világban való rangját illeti, erre nem lehet panasz. Különösen idős Kapoliról írtak sokat, méltatták páratlan munkáját, — az ifjú Kapoliét is —, Domanovszky György külön könyvet is szentelt a két Kapoli művészetének.

Csak az utóbbi időben, pár esztendeje van talán nagyobb csend a neves faragó körül.

Azt is hallottam: nem farag már a leghíresebb magyar faragó... Valami történt vele...

Asztalnál ül, színes ceruzákat rak maga elé, rajzol. Szinte úgy riad fel a munkából.

Mentegetőzöm, hogy zavarom a munkában, de élénken elhárítja.

Ha faragna, az más! Akkor úgy szokta: egy fának vetette a hátát, egyik oldalon a dohányzacskó, másikon a kések, vésők... Akkor nem szerette, nagyon nem szerette, ha valaki jött, vagy szólt hozzá.

De ez más, amit most csinál. Ez csak rajz...

Kis kartonlapra rajzol, sík lapra, papírra ír fel mintákat, virágokat, vadászképeket. Mintha egy gyermek, s egy érett, gyakorlott művész rajzolna egyszerre.

Ferenczy István

műve a Muzeumkertben álló Kisfaludy Károly szobor.

Berza László, Bernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Budapest 1973

1335 P

562 P

Ferenczy István

Fanka János költőalakjának (A népdal születése) több közük van a Pásztorlányhoz, mint a valódi alföldi menyecskékhez.

Szekely András: Fanka János, Műgyűjtő 1972/4.sz. 43.l.

Ferenczy István

nove emlitve

Művészettörténeti Értesítő 1972

23, 78, 40, 256, 302. old.

Ferenczy István

Amikor a müvészt Széchenyi először látta Thorvaldsen és Canova mütermében Rómában, akkor kimondta róla a szentenciát:"nem hiszem, hogy a magyar alkalmas volna szobrásznak."/idézés tőle/ Később is szembekerült a "kis" Ferenczy a legnagyobb magyarral. Mikor Fáy Andrásék felbuzdultak Ferenczy tervén, hogy emeljen a nemzet Mátyásnak országos emléket...Széchenyi a "Kelet Népé"-ben intette le a mozgalmat: "Nincs szegény kis Ferenczynek kenyere és megesik sok sziv..." csufolódik azok fölött, akik szobrot akarnak"...

A HÉT, Bp. 1908. szept. 2o. XIX. évf. 38. sz. 614-615. lap.

Ferenczy István

„Vörösmartyban feljajdul a költő, figyelmeztetvén Széchenyit, hogy: "kifejlett irodalom és müvészet nélkül, nincs nép, mely a nemzet nevét megérdemelné!" Csak ő látja, hogy "nem egy kis szobrászról, hanem egy kis magyar nemzetről van szó, s hogy ha a müvésznek nincs kenyere, az csak annyit tesz, hogy "emiatt, ha még annyi tehetsége lett volna is, nem lehetett haladnia – de ezzel nincs mit dicsekedni."
Ferenczy nagystilü Mátyás emlékéről még vázlatai sem maradtak. Magát a monumentális alkotást, -még ingyen sem engedték meg neki, hogy a muzeumnak ajándékozhassa.
A HÉT, Bp. 1908. szept. 2o. XIX. évf. 38. sz. 614-615. lap.

Ferenczy István

A tervezés és küszködés sanyaru esztendei alatt, anyagilag, erkölcsileg tönkrement. A muzeum nem fogadta el müveit, mint az emlékezés idézi: minek utána látta, hogy "holmi Kazinczy és már arcképek még ajándékba se fogadtatnak el", hogy ily módon "minden el van veszve", magát a szobrot, egy csomó tanulmányt, s a többi szobrait is megsemmisitette. "Egy forró augusztusi napon Teleki Blankával együtt mindent kihordott az udvarra. Ő maga odaállt az udvar közepére, egy fotografussal levétette magát az utolsó csatatéren, s azután neki kezdett a rombolásnak.
A HÉT, Bp. 1908. szept. 2o. XIX. évf. 38. sz. 614-615. lap.

Ferenczy István

A „Mátyás kovag-minta," "Kölcsey", a "Pásztorleány", más szobrok, büsztök, tanulmányok,- minden, amit egy életen át alkotott, ott sorakozott az udvaron . A rombolás végén, egy óra mulva "leve halom olyan, mint szénagyüjtéskor. Petrencéket raknak csupa ember, vagy állat-testrészekből összerakva." Azután elindult "préselt szivvel" Rimaszombatba, a számüzetésbe. Örvendetes meghivásnak tartja nénje ajánlatát, hogy éljen nála, „még neki van egy darab kenyere". Megy azzal a gondolattal, hogy "a rimaszombati temető elég csendes helyet adhatna nyugodni.." Majd...
A HÉT, Bp. 1908. szept. 2o. XIX. évf.
38. sz. 614-615. lap.

Ferenczy István

"A halálra mart Ferenczy, nem tudott belenyugodni, hogy kegyelemkenyéren éljen," nénjének segitve, az apjától maradt "krumpliskert mivelésében." Ujra elindul, vissza megy Pestre. "mert ha már meg nem nyertem azt a földi boldogságot, melyet érdemeltem volna, legalább a késő maradék előtt maradjon fel azon becsületem, hogy én ezen néppel ugy bántam, mint egy jó atya, ki a gyermekei tudatlanságából ejtett hibát csak gyenge szóval feddi meg." Ott hagyja megkezdett Eurydicéjét a rimaszombati "alvilágban." De Pesten semmi biztatás, semmi remény.
A HÉT, Bp. 1908. szept. 2o. XIX. évf.
38. sz. 614-615. lap.

Ferenczy István

A kormány megiratja a müvész életrajzát, müvészeti ösztöndijat létesit Ferenczyről elnevezve, megbizza Stróbl Alajost készitsen müvészi emléket szerencsétlen elődjének, aki jeltelen sirban fekszik, "mivelhogy országos embert, országos siremlék illet." A kormány mindent megtesz, "már amennyire az egy kormánytól telik", -állapitja meg az emlékező irás és folytatja: "és most ássák-ássák a rimaszombati temetőt, hogy megkeressék a müvész koporsóját, melyben legszebb szobrának összetört darabjai is pihennek."

A HÉT, Bp. 1908. szept. 2o. XIX. évf. 38. sz. 614-615. lap.

Ferenczy István

Vadas József: "Hány szobor van Budapesten? cimmel felsorolja azokat a hires müvészeket, akiknek szobruk van, illetve nincs a fővárosban. A Corvina Kiadó gondozásában jelent meg "A százéves Budapest szobraiból" cimü album, a centenárium alkalmából. Ez a jubileumi album hatvanhat müvet mutat be, mint a cikkben olvasható: "az utcán látható anyagnak csak a töredékét, nyolcad részét!"
Ferenczy Istvánnak nincs jelentős müve Budapesten.
Élet és Irodalom, Bp. 1973. juli. 14.
XVII. évf. 28. sz. 13. lap.

Ferenczy István

A budapesti köztereken felállitott szobrokkal kapcsolatban, Vadas József cikkében kitér a müvészre vonatkozó, -a mult században történt- megbizásra. 184o-ben a Fáy András vezetésével megalakult emlékbizottság felkérte a müvészt egy Mátyás királyt ábrázoló emlékmü tervezésére. A müvész elkészitette a tervet, de a bizottság különféle kifogásokkal módositásra szólitotta fel őt. Az ujabb tervek, ujabb kifogásokat eredményeztek. "A hét évig tartó hercehurca teljesen megváltoztatta a mü eredeti koncepcióját."
Élet és Irodalom, Bp. 1973. juli. 14.

XVII. évf. 28. sz. 13. lap.

Ferenczy István

A Mátyásról készült szoborterv megváltoztatására késztették a művészt. Olyan művet akartak, amivel Ferenczy nem értett egyet. A bizottság többszöri ülésén sem tudta elhatározni, hogy "római konzulként", vagy "cifra magyar ruhában" üljön-e a lovon a magyar király. A cikk hivatkozik Meller Simon könyvében bemutatott első és Cifka Péter monográfiájában közölt utolsó szoborvázlatra. A kettő között óriási különbség van, mondja a cikk: "a klasszicista szoborból -a sok alakitgatás után- romantikus álhős lett."
Élet és Irodalom, Bp. 1973. juli. 14.
XVII. évf. 28. sz. 13. lap.

Ferenczy István, szobrász

Ferenczy István gyűjteménygéből került a Képművészeti Múzeum birtokába Leonardo da Vinci lovasszobra.

— : Leonardo-művek a Képművészeti Múzeumban 9.

Népszabadság, Bp. 1974. febr. 5.

Ferenczy István

elé helyezték kvalitás tekintetében a velencei Marco Casagrandét.

Pusztai L.: Marco Casagrande dati per la Storia della Scultura Classicista Ungherese. Acta Historiae Artium, Budapest 1973 1-2

91 l

Ferenczy István

helyett Marco Casagrande kapott Kopácsy esztergomi hercegprimástól a bazilika szobrászati díszeinek elképzítésére.

Pusztai L.: Marco Casagrande dati per la Storia della Scultura Classicista Ungherese. Acta Historiae Artium, Budapest. 1973 1-3

1061

Ferenczy István

1843. IX. 24-i, az esztergomi érsekhez intézett levelével panaszkodik, hogy Marco Casagrande hanyagul végzi a bazilika dombormű munkálatait.

Pusztai L.: Marco Casagrande dati per la Storia della Scultura Classicista Ungherese. Acta Hist. Artium, Bpest 1973 1-2

112 l

Ferenczy István

1831-ben faragta az esztergomi bazilika nyugati oldalán elhelyezett kápolna oltárkövét.

Csoke László: Dunakanyar, Budapest, 1973 731

Ferenczy István

vetette fel a mult század 30-as éveinek végén egy Mátyás emlékmű elképítésének ötletét.

Pusztai L.: Marco Casagrande dati per la Storia della Scultura Classicista Ungherese. Acta Hist. Artium, Bpest 1973 1-2

1191

Ferenczy István

"Hogy a művészségnek nincs nálunk becse, szomorú jele a művelődés és ízlés hátramaradottságának. Sokak szeme előtt egy rangban áll Canova tanitványa /t.i. Ferenczy István szobrász/ a vizvezető kövek csinálójával"

Zolnay László: Művészet és művelődés a XVII-XIX. századi Pest-Budán.

39-41.l.

Budapest, 1972. lo. sz.

Ferenczy István

tragikus életútját említi

Zolnay László: Müvészet és müveltség a XVII-XIX.századi Pest-Budán. - B

39-41.1.

Budapest, 1972.9.sz.

Ferenczy István

találta meg az 1830-as években várbeli házának (Országház u. 14) talajában egy reverzáns-kori kút egyik töredékét (ma a Szépm. múzeumban)

z.l.: Középkori diszkutak Budán.
Budapest, 1972. 6. sz. 22-25. l.

Ferenczy István

Kulcsár-síremlékét említi Csemegi József
nyomán Dunaiszkyval kapcsolatban

Pusztai László: Dunaiszky Lőrinc.
Művtört.Ért.1972.1.sz.15-29.1.

23. l.

Ferenczy István

műveit állandó jelleggel a Nemzeti Galéria mutatja be.

Bezzo László, Bernáth György, Erdei Ferenc stb.: Budapest lexikon, Budapest 1973. 1335 l.

6821

Ferenczy István

Készítette el Mátyás király emlékművének agyagmintáját.

Bjerza László, Bjernát György, Erdei Ferenc szk.: Budapest Lexikon, Budapest 1973. 13351

7391

Ferenczy István

műve (1875) Kisfaludy Károly márvány mell pobra a VIII. Múzeum kertben.

Berzsa László, Bernát György, Erdei Ferenc szk.: Budapest Lexikon, Budapest 1973. 13351

8041

Ferenczy István

Rudnay hercegprimás Ferenczy Istvánnak és Hesz Mihálynak épen magyar voltuk miatt adott megbizást.

Prokopp Gyula: Kühnel Pál épitész /1765-1824/.
Művtört.Írt.1972.1.sz.3o-4o.l.

4o.l.

Pesti Napló

Ferenczy István

Fővárosi kiállítások

1021

Híradások határainkon túlról

A SLÁGER: Leonardo. A tv-sorozat után egyetlen vasárnap *háromezren* nézték meg a *Szépművészeti Múzeumban a Ferenczy István által Itáliában vásárolt kis bronzlovast*, amelyről végre *G. Aggházy Mária* átható kutatásai nyomán kiderült, hogy Leonardo da Vinci alkotása és *I. Ferenc* francia királyt ábrázolja lovagi torna hőseként *Artus* szerepében. Hosszú út vezetett idáig. *Meller Simon* jelölte először Leonardo alkotásának, melyet *Rabinovszky Máriusz* is elfogadott *Balogh Jolán* ellenében, aki a tőle megszokott alapossággal kételkedett. Az a Balogh Jolán, akinek a prágai Szent György-szobor Kolozsvári-testvérekhez kapcsolt szerzőségének perdöntő bizonyítását köszönhetjük.

A felkeltett érdeklődést most fokozta az a tény, hogy a gyűjtemény Leonardo kollekcióját egy helyen, a grafikai teremben állították ki, ahol mindenkinek alkalma nyílt az összehasonlításra. Tény, hogy nemcsak a rajz és a szobor lólábai között figyelhető meg lényeges hasonlóság, hanem a bronzló és az anghiari csata ábrázolásához készült fekete és vörös harcos nyitott szájában, mellyel Leonardo szenvedélyt jelölt. A két fekete harcos szájának nyitottsága között ugyanolyan mértékű az eltérés, mint a ló és a lovas között, s ez a stílusegyezés is a két mű azonos szerzőjére utal. Dicséretes, hogy a Szépművészeti Múzeum a több évtizedes vita befejeződésekor meghívja a széles közönséget, hogy lássa az *igazolást*, hogy érzékelje a reneszánsz e nagy egyéniségének máig is egyedülálló értékeit, aki szellemi energiákkal telítette a formákat.

A NEMZETI GALÉRIA is fontos tárlatot fogadott a *Kolozsvári Művészeti Múzeum* gyűjteménye meghívásával, *Jelenkori román festészet* címmel. Román és magyar festők sajátos világát láthatjuk, elsősorban erdélyi képzőművészekét. A nagy élmény *Zsögödi Nagy Imre* panorámikus és drámai hangvételű művei nyomán épül bennünk, de megragadó *Nagy Albert* szeppent kislánya és *Kovács Zoltán* műgonddal szerkesztett csendélete is. Erőteljes és őszinte valóságlátás jellemzi *Abodi Nagy Béla, Bene József, Darkó László, Tóth László* alkotásait, csupán a Gyimesközéplakon élő tehetséges fiatal *Antal Imre* festményeit hiányoltuk. A román festők közül a realista hagyományokat magas szinten ápoló *Corneliu Baba*, valamint a kortárs festészet kiemelkedő alakja, *Alexandru Ciucurencu* és *Petre Abrudan, Lucian Grigorescu* művei keltenek különösen figyelmet.

Örömmel üdvözöljük a kulturális kapcsolatok e fokozását és őszinte jó érzéssel tölt el a gondolat, amelyet a kiállítás katalógusának bevezetője hangoztat, hogy az alkotók *„a festészet nemzetközi nyelvén tolmácsolják egy testvérország népének meleg, baráti üzenetét"*.

A határainkon túli képzőművészet egy-egy értékes reprezentánsával más kiállítóteremben is találkozunk.

A SZOVJET KULTÚRA és Tudomány Házában *Borisz Scserbakov* festményeinek nagy a közönsége.

Posztimpresszionisztikus finomsággal tárja fel a *Varjafolyó* árterületét, *moldvai tájat, Rosztov* hagymakupolás tornyait, *portréi* közül kiemelkedik *Uszta Gyuláról* festett arcmása. Sokan időznek a *„Szeptember vége"* előtt, melynek *Petőfitől* kölcsönzött címe *Szinyei Merse Pál* őszi hangulatait közelíti.

A LENGYEL KULTÚRÁBAN *Lis Zygmunt* kitűnő lengyel művész grafikai sorozata a tékozló fiú fejét fegyvernek rajzolja, s e sorozatában a színek kiáltó örvényeivel követel változást. Azt követeli, hogy az ember hajdani tékozlásai után vívja ki önmaga jövőjének értelem-alapozta harmóniáját.

AZ ERNST MÚZEUMBAN *a vietnami festőknek is* ez a mondanivalója. Bemutatkozásuk: meglepetés. Tiszta lelkiismeretű nép tiszta művészetével találkozunk. A képek sajátos életérzést közvetítenek; a szenvedések közepette is méltóságot, a küzdelem közben csöndes hősiességet, gyermeki ragaszkodást és elszántságot a bambuszligetekhez, ahol élnek. A hagyományos *lakkfestés* nemes produkcióit láthatjuk *Tran Lien Hangtól, Nguyen Duc Nungtól*, de az európai stílus sem idegen, melyet *Nguyen Sang* törekvése jelez.

A VILÁG GYERMEKEIVEL ismerkedhetünk meg *Rév* fotói nyomán a Nemzeti Galéria dísztermében. *Vietnamban* egymás kezét fogják, a *tibeti* fiúcska állatot hajt, a *párizsi* első nagy mondatát suttogja a lánynak, a *magyar* fiú úszni készül, de a világ minden gyermeke mosolyog egyetemes boldogságvággyal.

Az emberiség szeretne végleg megszabadulni a háborútól, ezt igénylik és sugallják Rév Miklós megragadó fotói.

MESSZI TÁJAKAT rögzít ezúttal több fővárosi kiállítás. Elindulnak a *Velencei-tó* vidékéről a festők *Görögországba, Finnországba*. Ilyen tág útiélményről számol be *székesfehérvári* gyűjteményes kiállítása után *Áron Nagy Lajos, a Csepel Galériában*. Kitűnő felkészültségű, alapos művész, aki a *nagymarosi* révátkelést ugyanolyan gondossággal örökítette meg, mint a *liptói* környék báját és *Bulgáriát*. Koncentrált festményeinek magas műgondja a mesterség tiszteletére figyelmeztet a mai fiatal, induló tehetségeket.

Az *Iparművészeti Főiskola* diplomakiállításán gondolunk erre, miközben többek között a *Ráckevén* dolgozó *Császár Ferenc* térplasztikáit szemléljük, aki ötvösként most kezdi szobrászi eszményekkel is bővülő és igéretesnek mutatkozó pályáját. Indulása, ha szívós akarat kíséri, messzi távlatokig juthat.

Losonci Miklós

Abodi Nagy Béla: Barátnők (olaj és tempera).

Alexandru Ciucurencu: Lány gitárral (olaj).

Árak és eladók

Lapunk egy minapi karcolatára (melyben a Nemtudomkának jellemzett bolti eladóról volt szó, aki nem ismeri az általa árusított cikkeket) több olvasónk reagált. „Miért állítanak a pult mögé olyanokat — kérdik —, akik nem tudják, hogy mit mondjanak az érdeklődő vevőnek?"

A kérdésre a legilletékesebb helyről: a *Belkereskedelmi Minisztériumból* kértünk feleletet. Megnyugtató volt, hogy a kérdés nem jelentett meglepetést, hiszen már *régóta foglalkoznak ezzel.* Számon tartják ugyanis, hogy országosan a szakképzettségre kötelezett kereskedelmi eladóknak mintegy *80 százaléka rendelkezik a megfelelő ismeretekkel,* s a fennmaradó 20 százalék még nem. Márpedig ez országosan nem is olyan jelentéktelen szám, figyelembe véve, hogy csupán a fogyasztásicikk-kereskedelemben 360 ezren dolgoznak, közülük 260 ezer találkozik naponta a vevőkkel. Viszonylag sokakat bosszanthatnak föl azok, akik az egy-egy árucikk minősége, íze, szaga, fajtája, használhatósága iránt érdeklődőknek nem tudnak megfelelő felvilágosítást adni.

Ez tehát tény.

S a tény, akkor is tény marad, ha — legyünk igazságosak — méltánylandó, hogy a mai kereskedőnek, minden eladónak mégiscsak *többfélét,* gyakrabban megjelenő új cikket kell eladnia, megismernie, mint régebbi elődjeinek. Hajdanán egy falusi szatócsnak lisztet, sót, cukrot s más alapvető élelmiszereket kellett ismernie és árusítania, gondoskodni a friss zöldségről, péksütteményről, meg más efféléről. A többi boltban — amelyeket akkoriban nem illettek az előkelősködő szaküzlet kifejezéssel — is csak egy bizonyos körét kellett ismerni a keresett cikkeknek. Nem volt *akkor sem könnyű* mesterség boltosnak lenni, távol álljon tőlem ennek a legkisebb lebecsülése is. Ma azonban a *lépéstartás* sokkalta nehezebb, amikor újabb és újabb árufajták, praktikus, új cikkek, újszerűen csomagolt készítmények látnak napvilágot. A hazai árukínálat *választékára* jellemző, hogy jó évtizeddel ezelőtt, 1960-ban, 150 ezer cikk és cikkelem sorakozott az üzletek polcain, az idén viszont már *250 ezer* körül jár a számuk. Erősen növekedett a választék, ami jó, nagyon jó dolog, de ezzel a növekedéssel az eladók szakismereteinek is — mint fentebb írtam — lépést kell tartania. Mert különben „nem tudom" lesz a válasz a vevő érdeklődésére, minek következtében nemcsak a vevő bosszankodik, hanem az áru is a polcon marad. S akkor azután a boltos is bosszankodhat a forgalom értékelésekor.

Nehéz tehát napjainkban lépést tartani a megnövekedett, kiszélesedett áruválaszték ismeretével, de nem lehetetlen. *Tanulni kell,* mint lényegében bármilyen más szakmában. Sokfelé, sokan tanulnak is a kereskedelemben. Ugyancsak mostanában, a hónap elején számolt be lapunk a *Fogyasztási Szövetkezetek Pest megyei Szövetsége ÁFÉSZ választmányának* tanácskozásáról, amelyen egyebek között bejelentették, hogy a szövetkezeti megyei bolthálózatban dolgozók közül jelenleg *534 fiatal és 198 felnőtt vesz részt szakoktatásban,* különböző más szakmai tanfolyamokon pedig mintegy *330-an tanulnak.* Ez csak kiragadott friss példa. A Belkereskedelmi Minisztérium országos adatai szerint jelenleg *harmincezren vesznek részt kereskedelmi továbbképzésben* (tehát az alapismeretek megszerzésén túl), s főként áruismeretet igyekeznek elsajátítani. S épp e napokban ötletes elgondolásról értesültünk: a minisztérium keresi a lehetőségét annak, hogy az új konzerveket, ételfajtákat *próbakóstolókon* ismerhessék meg az árusítóik.

Van remény tehát arra, hogy minél kevesebb Nemtudomka álljon a pultok mögött. Noha kétségtelenül nem ilyen egyszerű ez a dolog. Mivel viszonylag nagy a *fluktuáció* is ebben a szakmában. Többféle reális oknál fogva. Így például a kereskedelmi eladók *70 százaléka nő,* akiket egyrészt a hosszabb szülési *stent* kell (gyakran
képzetlenek beállítás
másrészt könnyebben
válnak végképp ettől
lyától a sok helyütt
erőltető megterhelés n
Ez utóbbi nem is csa
nőkre vonatkozik. Ma
ugyanis igen sok he
*nem kielégítőek a mu
viszonyok,* a gépesíte
jóformán minimális,
azután nehéz ládákat,
magokat kell cipelniük, rakosgatniuk, másutt a szellemi igénybevétel megterhelő. hiszen a pénztárosok egy része üzletvezető is, aki leltárfelelősséggel tartozik, s az anyagi ösztönzés is viszonylag elég vékonyka. A *szociális ellátási viszonyok* — így például éppen a bölcsődei helyzet, üzemi étkeztetés — sem olyan, mint a vállalatoknál, más munkahelyeken. Mindezek nem éppen vonzó dolgok, noha következetes kereskedelempolitikánk ezen is évről évre javítani igyekszik. Ezt a célt szolgálja az ismeretes *munkaidő-csökkentési rendelkezés* is, amely a megyében júliusban lép életbe, persze, úgy, hogy a vásárló ennek nem érezheti a hátrányát, a nyitva tartás mai rendszere nem változhat.

Mert végül is a kereskedelem van a vásárlókért. Ezt tudják s szem előtt tartják ott, ahol ez ügyekben intézkednek, mégha oly nagy gondok közepette is. Ezért játszik szerepet az is, hogy *ne csak tanuljanak* a szakképzetlen eladók, *ne csak továbbképezzék* magukat áruismeretben, akiknek hiányos az efféle tudásuk, hanem *emberi képességeikben is rátermettek legyenek* a kereskedelmi munkára. A legkiválóbb szakismeret sem helyettesítheti ugyanis azt, ha nem foglalkoznak megfelelően a vevővel, mint ahogyan sokszor egy kis kedves igyekezet pótolni tudja, ami esetleg hiányosság a felkészültségben. Természetesen a legjobb, ha *a kettő együttjár.* Ezért is csak helyeselhető, amikor kereskedelmi életünk irányítói, kézbentartói arra törekszenek, hogy *jól szakképzett és a vevőkkel is bánni tudó,* segítőkész eladók foglalják el helyüket a pultok mögött.

Talán nem is oly távoli mindez.

L. Z.

megelőzés irányítására, vagy például a megtörtént balesetek okainak, tanulságainak feltárására és megismertetésére.

Ezért a Szakszervezetek Pest megyei Tanácsának munkavédelmi felügyelősége az első félévben a szakmai szakszervezetek bevonásával mintegy harminc vállalatnál — a 2019/1971. számú kormányhatározat idei végrehajtásaként —

ellenőrzi és minősíti a gazdasági vezetők munkásvédelmi vezető és szervező tevékenységét.

A vállalatoknál és intézményeknél végzett ellenőrzések során — a többi között — megvizsgálják, hogy az éves és távlati intézkedési tervek milyen módon és mértékben célozzák a munkavédelem tervszerű fejlesztését és a leggyakrabban előforduló baleseti veszélyek megszüntetését. Elemzik, hogy a biztonsági szemlék mennyire tárják fel a munkásvédelem hiányosságait. Felmérik, hogy a baleseteket az üzemekben milyen képzettségű műszaki emberek vizsgálják meg, és hogy mennyire alapos a műszaki hiányosságok és tennivalók mérlegelése. Megállapítják, hogy élnek-e a vezetők a Munka Törvénykönyvében előírt jogaikkal és kötelességeikkel, eltiltják-e — maguk és családjuk érdekében is — a dolgozókat a munkától, ha azok figyelmeztetés ellenére sem tartják meg a biztonsági előírásokat.

A megyei és szakmai munkavédelmi felügyelők a vizsgálatok eredményét minden vállalatnál megbeszélik a gazdasági vezetővel, a helyi pártszervezettel és szakszervezettel. Észleleteik alapján

határozatokat készítenek a munkásvédelem vezető-szervező tevékenységének a megjavítására.

A tapasztalatokat összesítik, és első ízben április elején a Szakszervezetek Pest megyei Tanácsa elnökségének ülése tárgyalja, a többi között azért, is, hogy meghatározza a további teendőket.

P. V.

FERENCZY ISTVAN, szobrasz/1792-1856/

A magyar nemzeti szobrászat ígérete a 19.szazad elején Ferenczy István működésével merült fel három gyötrelmes en sivár és küzdelmesen hősi és véres évszázad után. Próbalkozasai felmérhetetlen jelentőségük ellenére, a haza elmaradott közállapota miatt elakadtak. 568.old

HECKENAST JÁNOS: Rumi Hajki István szobrászművész 564.old

VASI SZEMLE, XXV.évf. 1971. 4.szám, Szombathely

Ferenczy István, szobrász

Életképek, 1845. I. 634-638.
Döbrentei Gábor: Majthényi Anna Mária

Ferenczy István szobrász

Pesti Hirlap. 1880. jun. 20.

Kaas Ivor: Magyar festők

Ferenczy István szobrász.

/müvei/

Atheneum. 1839. II. 374-377.

Ferenczy István szobrászművész

Fővárosi Lapok, 1867. V. 7. 419.

Hír Forgó József szobrászművészről

Plasztika.

Fesztetics Antal, arcképszobor, készitette

Ferenczy István

Atheneum. 1839. II. 374-77. l.

73° Anno N. .....

L'ECO DELLA STAMPA

(L'Argo della Stampa: 1912 - L'Informatore della Stampa: 1947)

UFFICIO DI RITAGLI DA GIORNALI E RIVISTE
FONDATO NEL 1901 - C.C.I.A. MILANO N. 77394

Direttori: Umberto e Ignazio Frugiuele

1024 VIA GIUSEPPE COMPAGNONI, 28
20129 MILANO

Telefono 723.333 - Casella Postale 3549
Telegr.: Ecostampa - Milano - C/C/Postale 3/2674

LEGGASI A TERGO

LEGGASI A TERGO

GIORNALE DI BRESCIA
25100 BRESCIA
VIA AURELIO SAFFI 1 A
DIR. RESP. VINCENZO CUCCHINI

Gli Istvàn Ferenczy
- 3 FEB 1974

L'ECO DELLA STAMP MILAN L'ECO DELLA STAMP MILANO

MILANO - L'ECO DELLA STAMPA MILANO - L'ECO DELLA STAMPA

Attribuito a Leonardo un pregevole bronzetto

Budapest, 2 febbraio

Un bronzetto di 23 centimetri e mezzo di altezza, rappresentante una piccola statua equestre, attualmente al museo delle belle arti di Budapest, è stato definitivamente attribuito a Leonardo da Vinci. Il cavaliere sarebbe Francesco I, re di Francia. La statuetta era stata acquistata nel 18° secolo da Istvan Ferenczy, uno scultore ungherese, che aveva riconosciuto nel bronzetto un lavoro dei secoli precedenti. Il museo delle belle arti di Budapest aveva acquistato la statua nel 1914.

Solamente successivamente, alcuni storici dell'arte cominciarono a sospettare che il nuovo acquisto fosse in realtà un'opera di Leonardo da Vinci, e ciò sembrava essere confermato dal ritrovamento in alcuni musei europei dei disegni del bronzetto stesso e di un'analoga opera al museo di Londra.

L'attribuzione della statuetta al grande artista italiano è stata definitivamente fatta in questi ultimi tempi da Maria G. Agghazy, una storica dell'arte del museo di Budapest.

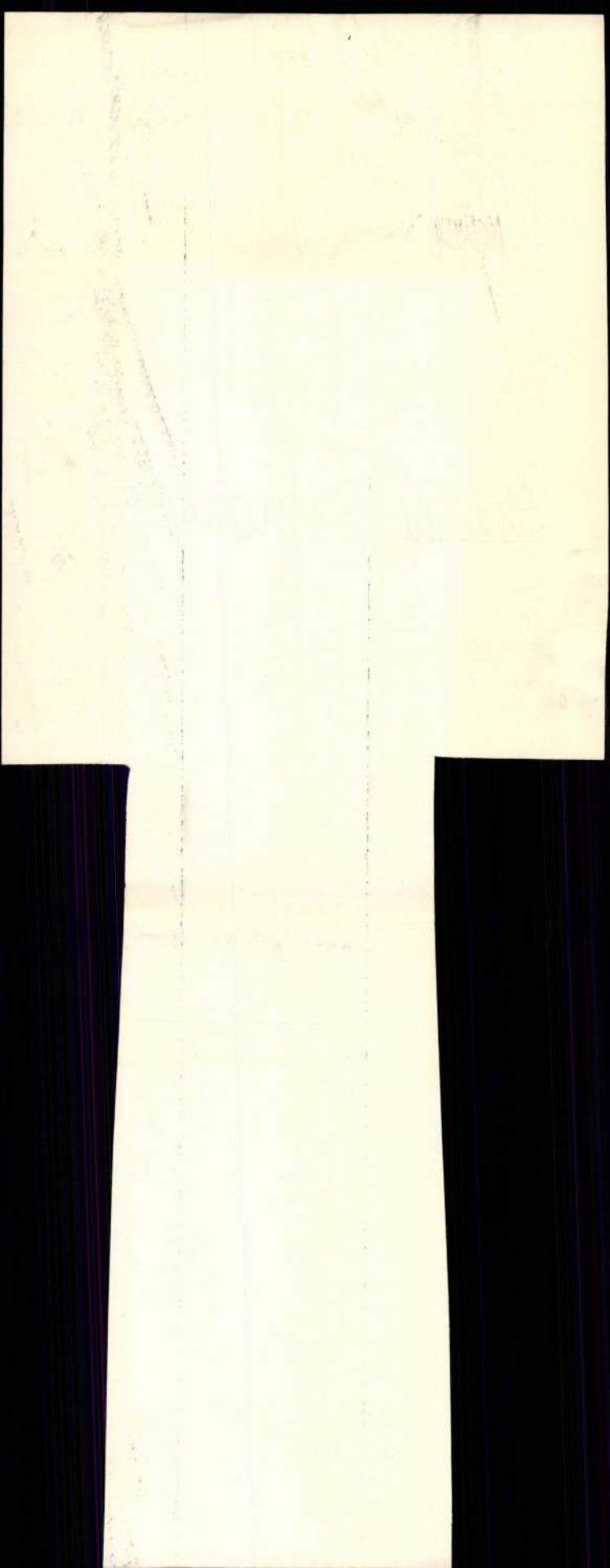

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRLAP
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-746, 340-726

Magyar Nemzet

Ferenczy István szobra

1974 MÁR 23

Ki magyar földön nagy sorsra vágyik...

Múlt vasárnapi, március 17-i számunkban jelent meg Ruffy Péter írása arról, hogy — a Ferenczy-örökösök elbeszélése szerint — miként vált magyar tulajdonná a világ egyetlen Leonardo-szobra. E cikk teszi aktuálissá 1972 novemberében elhunyt főszerkesztőnknek, Mihályfi Ernőnek a Pesti Almanach 1921-es évfolyamában közzétett, a közeljövőben cikkgyűjteményben is megjelenő írását.

MA SEM TUDJUK igazán, ni volt. Kontár lakatoslegény, vagy magyar sorsú zseni. Talán tragikusan egybeoltva mind a kettő. A rimaszombati lakatoslegény világgá indul és amikor évek múltán Budára tér, minden levelét így írja alá: *Ferenczy István, a művész.*

Közben megjárja Bécset és Rómát. Onnan Canova és Thorwaldsen tanítását és talán egy fekete olasz lány sápadó emlékét hozza haza. Töredékes önéletrajzában csak ennyit találunk: *„Római lány"*, és utána ezt az egy szót: *„Duellum"*. Semmi többet nem tudunk róla.

Amikor hazajön, itthon harangokat kongatnak a magyar írók. Hadd ébredjenek azok, akiknek *„álom öldösi szíveiket"*. *Vörösmarty* összefogja a harcok eredményét, a magyar irodalom frissen, fiatalon diadalra indul.

Magyar képzőművészet pedig még nincsen. Az irodalmi központtá kristályosodott Pesten kevés próbálkozás, mind Bécshez tapad. A Pestre gyűlt írók Ferenczyre tekintenek. A magyar képzőművészetet meg kell teremteni. Évtizedek mulasztását kell pótolni, de itt van Ferenczy, a művész, hát csinálja meg. Hihetetlen dolgot követelnek tőle. Elődök nélkül, eszközök nélkül, anyag nélkül és pénz nélkül magyar művészetet teremtsen.

Ferenczy bátran fog a munkájához. *„Nem kell az embernek mindjárt magán és a világon kétségbeesnie"* — mondja. Nincs kő Magyarországon, amiből faragni lehetne? Hát majd keres. És éveket tölt bányákban, keres, kutat, fárad, harcol, talál végre szép magyar márványt. Ez a zseni harca.

Az Országház utcában házat vesz, műtermet rendez be és dolgozik. Házában ma a Belügyminisztérium internálási osztálya van, hátul, az udvar végén szomorkodik bölcs Pannonia félbemaradt szobra.

A magyar írók leglelkükkel segítik. Közöttük él, velük van naponta. Fáyék ferencvárosi kertjében együtt isszák délutánonként az aludt tejet, amit a szép Sziráki Zsuzsa tálal elébük. Fáyval és Vörösmartyval együtt vesznek szőlőt Fóton. Együtt szövik a sok drága álmot, magyar kultúráról, magyar jövendőről. A magyar zseni álmait.

De magyar zseninek mindig bukna kell. Hiába az elkeseredett harc a magyar sorssal, hiába sok meleg keleti álom. Ezer éve elvégeztetett. Olyan mindegy, hogy mi a közvetlen ok, apró fordulásai az életnek nem fontosak itt... A vég egy magyar zseninek lenni átok, szégyen, elvégeztetett keserűség. Mindegyik útja ide szakad addig és azóta. A Ferenczyé így:

Különös asszonytalan életet él. Sziráki Zsuzsa talán tetszik neki, de az Fáy felesége lesz. Schodelné hangjáért rajong, de az Nyáry Pálhoz vonzódik. Láng Paulin pedig, aki szőke, de épp olyan tökéletes, mint Schodelné, Ábrányi Emilhez megy férjhez. És Ferenczy, a művész így ír József öccsének, amikor az házasodni készül:

„Sokszor és sok okokból lehet szerencsétlenségnek nevezni magyarnak születettnek lenni, de minden bizonnyal legnagyobb szerencsétlenség, ha az ember házassági életre akarván lépni, egy magyar lányt férjhez kell venni. *Talán csak énvelem bánt a sors oly mostohán, hogy sem szegény, sem gazdag, s leggazdagabb, sem szép, sem rút szerelmét csak kis ideig sem bírhattam és bírni nem is óhajtottam.* Bár csak valakinek magyar feleségét magamévá tenni kívántam volna, pedig sokszor erőltettem is magamat. Gyakori utazásaimba, ha valami vendégfogadóba beszállván, még a szobaleány iránt is éreztem egy különös antipathiát, ha németül jól beszélt is, de ha magyarul is jól tudott..."

Ez aztán a lakatoslegény hangja. A lakatoslegényé, aki most talán ezzel közvetlen oka lett a tragédiának.

A tragédiának, amely így teljesedett: egy augusztus végi napon sok-sok munkáját, köztük leghatalmasabb tervezett művének, a Mátyás-emléknek gipszmodelljeit kihordta az udvarra, keserű indulattal neki kezdett a rombolásnak és egy óra múlva olyan halom volt ott, „mint mikor szénagyűjtéskor petrencéket raknak, csupa ember, vagy állat testrészekből összerakva".

Mert *„valóban úgy van, hogy vannak az életbe oly körülmények, melybe ha az ember az eszét el nem veszti, úgy annak soha nem is volt esze s nem volt mit elveszteni valója"*.

És ismét: *„Szerencsétlen éghajlat s még szerencsétlenebb faj, gyávának kezdem magamat tartani, hogy mégis köztük vagyok."*

Rimaszombatba ment. Sírja ott van a temetőben jeltelenül, mert úgy kívánta.

m. e.
(Mihályfi Ernő)

das küszöbén
gyermekét isko
ga is elvégezte
nost.

Tiszták a

Apró terme
asszony *Zakar*
régiben részt vett a megyei „Sikeres élet" pályázaton, ahol elismerő oklevelet kapott. Mint a Hazafias Népfront megyei bizottságának nőfelelőse számon tartja a megoldásra váró nőpolitikai feladatokat. Nem titkolja, hogy van bőven tennivaló. Zakarné úgy ismeri a

tették fel a kérdést a vizsgálat készítői. Első helyre került a válaszok közül: a Hazafias Népfront bizottságai *továbbra is segítsenek úgy formálni a köztudatot, hogy minden területen megvalósuljon a nők egyenjogúsága.*

(f—n)

Jól indul az idei év

Országos értekezlet a MÉM-ben

A mezőgazdaság ez idei felkészüléséről tanácskoztak pénteken a MÉM-ben a megyei tanácsok elnökhelyettesei. Az értekezleten részt vett dr. *Dimény* Imre mezőgazdasági és élelmezésügyi miniszter, *Szabó* István, a TOT elnöke, dr. *Villányi* Miklós pénzügyminiszter-helyettes, dr. *Tamás* László, az ÉDOSZ főtitkára és *Patai* János, a SZÖVOSZ elnökhelyettese.

Dr. *Soós* Gábor mezőgazdasági és élelmezésügyi államtitkár elmondotta, hogy a tavalyinál jobb anyagi-műszaki ellátást és a kedvező időjárás eredményeképpen *kéthetes előnyt szereztek a mezőgazdasági munkákban.* A földeken megkezdték már a cukorrépa és napraforgó vetését is és jól állnak a takarmánynövények vetésével.

Az államtitkár azokkal az ágazatokkal is foglalkozott, amelyek az elmúlt években *a kívántnál kisebb mértékben fejlődtek, vagy éppen stagnáltak.* A népgazdasági előirányzat 100 ezer hektáros *cukorrépa-vetésterülettel* számol ebben az évben, amit 5 ezer hektárral szeretnének túlteljesíteni az esetleges kiesések pótlására. Egyelőre azonban csak 2300 hektárral sikerült „túlszerződni" a tervezett vetésterületet. Emiatt további erőfeszítésekre van szükség, annál is inkább, mert az egy gazdaságra jutó átlagos terület jelenleg csak 80 hektár, *a megfelelő színvonalú gépesítéshez azonban legalább kétszer ekkora területre van szükség egy-egy gazdaságban.* Stagnál a napraforgó-termesztés is, holott az igények — az olajgyártással és fehérjeprogrammal kapcsolatosan — növekednek. Ezért intenzív rendszereket vezetnek be és *a felvásárlási árakat is növelik,* hogy a gazdaságok megtalálják anyagi számításaikat. Új termelési rendszerekkel és állami támogatással segítik elő a hazai ellátáshoz szükséges *burgonya termesztését* is. A zöldségtermesztők számára megyénként meghatározták, hogy a nagyüzemek mit tegyenek a termelés növeléséért és külön programot dolgoznak ki a kistermelők támogatására.

Puskin-emlékülésre készül az MSZBT

A Magyar—Szovjet Baráti Társaság legjelentősebb feladatai közé tartozik az immár több mint *900 szakcsoport* segítése.

A Szovjet Kultúra és Tudomány Házában *szakmánkénti* találkozókat is szerveznek a már dolgozó, volt ösztöndíjasoknak.

Mindez az MSZBT székházában pénteken megtartott sajtótájékoztatón hangzott el, amelyen *Hernádi* László osztályvezető ismertette az 1974-ben sorra kerülő jelentősebb akciókat. Április elején hirdetik meg azt *az országos fotópályázatot,* amelynek díjnyertes munkáiból jövőre — Magyarország felszabadulásának 30. évfordulója tiszteletére — az MSZBT fotókiállítást küld Moszkvába.

Ebben az évben Puskin születésének 175. évfordulója alkalmából májusban a Szovjet Kultúra és Tudomány Házában *reprezentatív irodalmi műsort* rendeznek, szeptemberben pedig a Magyar Tudományos Akadémiával közösen ünnepi emlékülést tartanak.

A

MAGYAR HÍRLAP

VASÁRNAP ESTI SZÁMÁHOZ

MOZGÓ LAPÁRUSOKAT

KERES A POSTA

Jelentkezés:

vasárnap este 17.00 órakor a Lapkiadó Vállalat portáján

BUDAPEST VII., LENIN KÖRÚT 9—11.

Ferenczy István

"...Van Ferenczink, van Barabásunk és Kisünk, mit nem kellene megtenni a nemzetnek, hogy Markóját sajátjának és határai közt tudhassa..." - irja 1841-ben Joó János egri rajztanár. Idézi:

Rónai György: Gondolatok művészneveldeünk intézményesítésének centenáriumán. Művtört. Ert. 1972. 3. sz.
204-212. l.

205. l.

Ferenczy István

müterme 1834-ig a Jégverem u. 1. sz.

házban volt.

Merza László, Mernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Budapest 1973 1335°

4981

Ferenczy István

1863-ban készült el Kisfaludy Károlyt ábrázoló szobra, ami később a Nemzeti Múzeum kertjébe került.

Gerő László: Pest-Buda építészete az egyesítéskor. 179 p.

Ferenczy István

„Szobrászatunk bölcsőkorának legemlegetettebb alakja a rimaszombati születésü szobrász." /1792-1856/ Először acélmetszőnek képezte magát, majd Canova mütermébe állott, később Thorwaldsenhez pártolt. "Hat évet töltött Rómában, s hazatérve 1824-től, - 1834-ig készitette el Károlyi István siremlékét a főthi templomban, Urmányiét a vaáli templomban, Szántó Mártonét Kecskeméten.

A HÉT, Bp. 189o. okt. 12. I. évf.
41. sz. 237. lap.

Feren_czy István

Kisfaludi Károly, Kölcsey Ferenc, Virág Benedek, Nagy Pál, Balogh Fáy András, Kazinczy Ferenc Wesselényi F. Schödelné, Marczibányi és Sándor grófnők szobrát sorolja fel I.F.: "A magyar müvészet századunkban" c. irásában. Az 1.-es sz. cédulán kezdődik a felsorolás, a hat évi római tartózkodás utáni munkáiról, melyek 1824-től készültek.

A HÉT, Bp. 189o. okt. 12. I. évf.
41. sz. 237. lap.

Ferenczy István, szobrász

(1792 – 1858)

„Leghőbb vágya egy Mátyás-emlék mű megalkotása volt."

T. Riha Margit: Eszmék kőben és bronzban

597-602.

Élet és Tudomány, Bu. 1972. III. 31.

XXVII
13.

Ferenczy István, szobrász

Megem líbe.

Kontha Sándor: Beck G. Fülöp

7.

Népszabadság, Bp 1973. jun. 23.

Ferenczy István

1824-ben tért vissza Magyarországba.

Magyar Hirlap 1974/32/6

Ferenczy István

önarcképe és Római évekből

Magyar Hirlap 1974/32!5

Ferenczy István, nobrán

Megemlítve.

Czine Mihály: A Vox Humana Költője 1019-1026

XVI.
11.

JELENKOR, Pécs, 1973. nov.

Ferenczy István
szobrász

Miltatics.

Kocsogh Ákos · Lesenyei Márta . . .
Művészet, 1975. majus - 34 oldal.

Perenczy István, szobrász

Megemlítve: szívesen vendégeskedett a fóti szüreteken.

Tatisz András: fóti ők 2.

ESTI HIRLAP, Bp. 1975. okt. 2.

Ferenczy István, szobrász

A RÉGÉSZETI ÉS MŰVÉSZETTÖRTÉNETI TÁRSULAT hétfő délután fél 6 órai kezdettel a Kossuth Klubban ülést tart. Wesselzky Vilmos Egy század elejei elfeledett magyar–égyiptomi expedíció nyomában; Cifka Péter pedig Adatok Ferenczy István munkásságához címmel tart előadást.

— : Közlemények 8.

NÉPSZABADSÁG, Bp. 1975. jún. 14.

Ferenczy István, nobrán

A Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat ma délután fél 6-kor a Kossuth Klubban tartja ülését. *Wessely Kálmos* egy elfelejtett egyiptomi expedícióról, *Cifka Péter* pedig Adatok Ferenczy István munkásságához címmel tart előadást.

Elfelejtett expedíció

8.

ESTI HIRLAP, Bp. 1975. jún. 16.

Perenczy István, szobrász

Az Országház utca 14.-s n. háztan lakott. (Vár) Itt alkotta Csokonai-portréját.

Megemlítve: Haldokló Euridike c. műve.

Szikkai Júlia: Itt volt a Vörös sün 3.

ESTI HIRLAP, Bp. 1975. máj. 22.

Ferenczy István, szobrász

Izsó Miklós 1853-tól 1856-ig
tanítványa volt Ferenczy Istvánnak.

— : Brüsszló jubrász 6.

ESTI HIRLAP, Bp. 1975. máj. 29

Ferenczy István

Neme emlitve, nincs jelentős szobra

Bp. -n.

Vadas József: Hány szobor van Budapesten?

Látóhatár 73/ szept 195. o.

Ferenczy István

Neve említve 1840-ben megbízták egy Mátyás-szobor tervezésével.

Vadas József: Hány szobor van Budapesten?

Látóhatár 73/szept 195. o.

Ferenczy István

neve említve

Remsey: Szecesszió, spiritualizmus.

Vigilia 73/11

747. old

Ferencsy István, festőművész

A C. épületben helyezik
el műveit.

(h. m.): Budavári palota B, C, D
2.

ESTI HIRLAP, Bp. 1974. okt. 17.

Ferenczy István

Dr. Wallentinyi Dezső, Rimaszombat város megbizásából közzé tette "Ferenczy Istvánnak, az első magyar szobrászmüvésznek, Izsó Miklós mesterének és felfedezőjének leveleit,"-közli az Irodalom c. rovat. Az ötszáz oldalas könyv nagyrésze családi vonatkozásu, de mégis hü és őszinte képét adja a müvész gondolkodásának, érzésvilágának, aki a mult század első felében a magyar szobrászatnak ugyszólván egyetlen képviselője volt, s uttörő mestere. Rimaszombat mauzoleumot épittetett számára, elkészittette szobrát is a müvésznek. A HÉT, Bp. 1913. május 18. XXIV. évf. 2o. sz. 327. lap.

FERENCZY ISTVÁN, szobrász

1792-1856.-Bécsben éremmetsző osztályon tanult.Rómában volt. Csokonai szobra, stb.--Gáty-Goldmann Fülöp 1921-ben plaketteket rendelt.Önarcképeket,művész portrékat. Köztük FERENCZIÉT is BERÁN LAJOSTÓL 1924-ben.-A MNM-ban van.-99+99 mm.-Leirása: Ep. 1251. 32.old

GOSZTONYI JANOS: Magyar szobraszok és éremművészek önarcképplakettjei 24.old

AZ ÉREM, XXXII.évi. 1975-1. Bp. 1975

Ferenczy István

A Ferenczy művészcsalád
alkotó munkájának adott
~~[illegible]~~ szállást szentendre.

Ferenczy István

Méltatás

Szekeres László: A festő Jékai.
Tükör, 1977. jan. 23 – 10 oldal.

Ferencsy István

Méltatás

Boris Mária: Párizsi magyar kiállítás.
Nők Lapja, 1976. február 26 – 11. oldal.

Ferenczy István

a Belvárosi templomban lévő klasszicista siremléket/Kulcsár István/

Rajztanitás 1976/2/24

Dr Maksay:Müemléki séták

Ferenczy István

Ferenczy István és Lichy Mihály
haláluk szinte egybecső jubileumá-
na kiállítást rendez rendszeresen
a Nemzeti Galéria és a Képzőmüvé-
szeti Szövetség.

Horváth György: Héthóznap csodák nélkül
Tübör, 1976. október 24 - 28. oldal.

Ferencsy István

Lichy Mihály és Ferencsy István
emlékére „Grafika és kisplasztika
1976" címü kiállitást nyitott meg
a Magyar Nemzeti Galériában.

-----: Kiállitási naptár.
Müvészet, 1976.november - 48.oldal.

Ferencz István

Méltatás

Horváth György: Hétköznapok csodák nélkül.
Tükör, 1976. Okt. 24-28. oldal.

Ferencz Istvan

Méltatás

Balog János: B.76.

Tiszár, 1976. Okt. 17-38 oldal.

Ferenczy István, szobrász

L.: Kiss István

Bereczky L.: Művészi ... 15.

Népszabadság, Bp. 1976. aug. 20.

Ferenczy István

Ferenczy István emlékét idéző grafikai és kisplasztikai kiállítás nyílt a Magyar Nemzeti Galériában.

--------:Kiállitási naptár.
Müvészet, 1976.október - 48.oldal.

Ferenczy István

A Magyar Nemzeti Galériában rendezett kiállítás, a grafikai pályaindító tisztelgés, Ferenczy István és Zichy Mihály halálának évfordulója adott alkalmat.

----:Lapok a kortárs magyar grafikából.

Művészet, 1976.október - 2.oldal.

Ferenczy István

Méltálás

Végvári Lajos: A Gresham-csoport.

Müvészet,1976.december - 3.oldal.

Ferenczi István, szobrász

L.: Zichy Mihály

(Kristóf): Budapesti művészeti hetek 2,

Esti Hirlap, Bp. 1976. szept. 23.

Ferenczy István, szobrászművész a nemzeti újjászületés küszöbén, amikor a művész szobraival vívott ki élinverést. – Kisfaludy Károlyal az élen számos költőnk és írónk kalandozott a képzőművészet mezejére.

Szekeres László: a festő jókai.
Tükör, Budapest, 1977. jan. 23.

Ferenczi István, nobrász

L.: Gyurcsek Ferenc

Arndi N.: A Kritikus... 81-83.

JÁSZKUNSÁG, Szolnok, 1975. nov. XXI ö. 4.

Ferenczy István, szobrászművész

A reformkor jelentős magyar szobrászművésze
még római tanulmányai évei alatt igen jelentős
szobargyűjteményt hozott létre. Hazahozta, tovább
bővítette s 1845-ben felajánlotta megvételre a nádor-
nak, de nem bonyolították le az ügyet. A gyűjte-
mény feledésbe ment, sokkal később, több mint
egy fél évszázad múltán került sor, hogy az elkal-
lódó, elfelejtett műkincsek a Szépművészeti Múzeumba
kerültek.

Művészeti Magazin

1977. III. 17. 21.25 D. TV.

Ferenczy István, szobrászművész

Mai magyar grafika- és kisplasztika kiállítását a Nemzeti Galériában rendezték. Mint a katalógusból kiderül, emblémájául a magyar művészeti múlt két ittörő egyéniségét – Zichy Mihály és Ferenczy Istvánt választotta.

Tasnádi Attila: Kiállítás a Nemzeti Galériában. Népszava, 1976. nov. 14.

ferenczy István sorozat

Művészettörténeti sorozat

Nagyszabású vállalkozás felvételei kezdődtek meg a Televízióban *nemzeti művészetünk* történetéről. A hétrészes sorozat a reformkortól tekinti át a legjelentősebb művészeti folyamatokat. Bemutatja a művészet és a kor, a művészet és a társadalom kapcsolatát a kiegyezéstől a millenniumig terjedő időszak hivatalos művészetében, és a nagybányai művészek, valamint a magyar avantgarde produktumaiban.

A sorozat részeként *Ferenczy István* művészetét és munkássága révén a múlt század művészet-társadalmi törekvéseit dolgozza fel az a film, amelynek felvételei hamarosan megkezdődnek a fővárosban, majd Szegeden, Debrecenben és Szigligeten. Ez a rész is, mint a sorozat valamennyi darabja, kitekintést ad a társművészetekre.

A nagy vállalkozás szerkesztője *Fitz Péter*, rendezője *Kardos Sándor*. A sorozat jövőre kerül a televízió nézőközönsége elé.

– : Művészettörténeti sorozat 2.

Esti Hírlap, Bp. 1976. okt. 5.

Ferenczy István, szobrászművész

1946. márc. 19.-én megnyílhatott az első nyilvános képtár – egyelőre a Nemzeti Múzeum keretében – amely a külföldi klasszikusok mellett, már néhány hazai művész – így Markó Károly és Ferenczy István számára is fórumot biztosított.

Tasnádi Attila: Új magyar képtár.

Népszava, 1946. nov. 26.

Ferenczy István, szobrászművész

Az újkorban és a legújabb korban a portré műfajának fontos körét alkotják a kultúra nagyjairól készült képmások. – Reformkori művészetünk nagy nemzeti tettének számított Ferenczy Istvánnak Itáliából Debrecenbe hazaküldött Csokonai-szobra. (említve)

Aradi Nóra: Költőportrék.

Népművelés, 1977. 1.

FERENCZY ISTVAN, éremművész

Az Éremkedvelők Egyesülete évenként érmet, v. plakettet adott tagilletményként tagjainak. 1930-ban BECK MÓR FÜLÖP tól a FERENCZY érmet, a magyar éremművészet XIX. sz-i megi indítójának a emlékezetére.

22. kép.- "FERENCZY ISTVÁN", c. bronz, kétoldalas érme. Előlapon: arc jobbra. Körirat: FERENCZY ISTVÁN 1792-1856 70 mm. közben apró betükkel: Beck O. Fülop. 34old kép, 36.old

KOSZTOLÁNYI JÓZSEF: Az Éremkedvelők Egyesülete /ÉKE/ /Folyt./ 28.old

AZ ÉRME. XXIX. évf. 1975. 1. szám, 8p.

Ferenczy István, f szobrász

Egy szobrász és egy grafikus – Ferenczy István és Kichy Mihály – emlékezetét választotta cégéréül baláluk szinte egybeső jubileuman a Nemzeti Galéria és a Képzőművész Szövetség.

Horváth György: Kisplasztikák és grafikák a Galériában.

Tükör, Budapest, 1976. okt. 24.

Ferencz István, szobrász

L: Kő Pál

Láncz Sándor:Képzőművészeti krónika 68-73. o.

i977.jan. 1/xx.

Jelenkor, Pécs

Ferenczy Istoćiu

Méltatás.

Nagy Ildikó: Bohus Zoltán plasztikái.

Müvészet,1977.május - 18.oldal.

FERENCZY ISTVÁN, ~~szobrász~~ szobrasz

Az esztergomi bazilika diszitését főleg külföldi meste
rek végezték. A Szent István kapolna azonban magyar szob
rász müve: az oltárkép vértanuját Ferenczy István alkot
ta 1831-ben. 8.old

Molnar Aurél, Székely András, Többius Áron: A Duna
Századai 3.old

Müvészek, Müzeumi Magazin, 1971. 2.sz. Bp.

Ferenczy István

A Nemzeti Galéria új kiállítása, – melyet ma nyitottak meg, – a magyar művészeti múlt két nagy mesterére Ferenczy Istvánra és Zichy Mihályra emlékezik.

TV-Híradó

1976. okt. 6. Televízió, 19.30 M.

Ferenczy István

oroszlánszobra Gyöngyösön cimmel cikket

irtSoós Gy.?MÉ.IV.1955.1.p. 65-~~66~~67/

Művészet és felvilágos odá s 1978 Akadémia Akiadó

Zádor Anna:A felivlágos odá skori művész t kuta-

tá sának kérdése 15 old.

Ferenczy István

és Rudnay hercegprimás levezezése cimmel

ir t tanulmányt Lengyel G./MÉVIII.

1969.2-3.p.157-162.

Művészet és felvilágos odá s 1978 Akadémia Akiadó

Zádor Anna:A felivlágos odá skori művész t kuta-

tá sának kérdése old.

F eszl Frigyes

és kora Vámos F cikke Magyar Müvészet 1925.

I.p.340-357

Müvészet és felvilágosodás Akadémiai Kiadó 1978

Zádos Anna:A felvilágosodá skori müvészet kutatásának kérdése 12.oldal.

Ferenczy István

Bécs után Rómába megy

MŰVÉSZET ÉS FELVILÁGOSODÁS AKADÉMIA KIADÓ 1978

Zádor: A felvilágosodáskori művészet kutatásának kérdései 18 old.

FERENCZY ISTVÁN

Siremlékterv Szőke Ferenc rimaszombati ref. lelkésznek. 1821, papír, ceruza, tus 31x19cm

MŰVÉSZET ÉS FELVILÁGOSODÁS

Akadémia Kiadó 1978 499 old.

FERENCZY ISTVÁN

V II Pius pápa érme 1824

bronz 5omm

MÜVÉSZET ÉS FELVILÁGOSODÁS

Akadémia Kiadó 1978 497 old.

FERENCZY ISTVÁN

VII Pius pápa érme, hátoldal

1824 bronz 5omm

MŰVÉSZET ÉS FELVILÁGOSODÁS

Akadémia Kiadó 1978 497 old.

FERENCZI ISTVÁN

Hunyady János és László érme, hátoldal 1824 bronz

45 mm

MŰVÉSZET ÉS FELVILÁGOSODÁS

AKADÉMIA KIADÓ 1978 OLD.

496

FERENCZI ISTVÁN

Hunyady János és László érme 1824, bronz

45mm

MŰVESZET ÉS FELVILÁGOSODÁS

AKADÉMIA KIADÓ 1978 496 OLD.

FERENCZY ISTVÁN

rajzok antik modell szobrokról 1819-20

papir, ceruza 16x24cm

MŰVÉSZET ÉS FELVILÁGOSODÁS

AKADÉMIA KIADÓ 1978 OLD.

4 95

FERENCZY ISTVÁN

Igaz fiui hüség oszlopa, Pálóczi Horváth Ádám Hunniáaához 182o pppir, lavirozott tus szépia, 28x42cm

MŰVÉSZET ÉS FELVILÁGOSODÁS

AKADÉMIA KIADÓ 1978 OLD.

494

FERENCZY ISTVÁN

Prigioniere di Lemberg ill.1819-20

papir ,lavirozott tús 9x11 cm

MŰVÉSZET ÉS FELVILÁGOSODÁS

Akadémia Kiadó 1978 493 old.

FERENCZY ISTVÁN

Lepe,profesor, sdei Muti illusztráció 1819-2o

papir,lavirozott tus, 7,5x7cm

MŰVÉSZET ÉS FELVILÁGOSODÁS

AKADÉMIA KIADÓ 1978 OLD.

493

FERENCZY ISTVÁN

Furioso al isola di S. Domingo illusztráció

1819-20 papir, lavirozott tus 6x10cm

MŰVÉSZET ÉS FELVILÁGOSODÁS

AKADÉMIA KIADÓ 1978 493 OLD.

FERENCZY ISTVÁN

Illusztráció Giovanni Pindemonte-Ginevra di Scotia" c. drámájához 1819-2o papir ,lavirozott tus 6xlo cm

MAGYAR MŰVÉSZET Művészet és felvilágosádás

Akadémia Kiadó 1978 492 old.

. FERENCZY ISTVÁN

A nápolyi San Carlo szinház, 1820 január. papir, ceruza, 16x24 cm

MAGYAR MŰVÉSZET művészet és felvilágosodás

Akadémia Kiadó 1978 492 old.

PERLNCZY ISTVÁN

illusztráció Metastasio- Adriano in Siria-c.

melodrámájához 1819-2o papir, lavirozott

tud 6x9cm

[illegible]vésset és elvilá osádás

Akadémia Kiadó 1978 491 old.

FERENCZY ISTVÁN

Illusztráció Metastasio"Adriano in Siria"c.
melodrámájáhou 1819-2o papir, lavirozott tus
7x6cm

[illegible]vészet és Olvilá osódás
Akadémia Kiadó 1978 490 old.

Terenc

FER NCZI ISTVÁN

Ill. Metastasion "Adriano in Siria"c.

melodrámájához 1819-2o papir, lavitozott tus 7x8c

MŰVÉSZET ÉS FELVILÁGOSODÁS

490 OLD.

FER NCZY ISTVÁN

Akttanulmány 1819 papir, ceruza 16x24cm

KÖVESZET ÉS FELVILÁGOSODÁS

4 88 OLD.

FERENCZY ISTVÁN

Rajz G.F. Thormeyernek Moreau tábornok tiszteletére készitett emlékművéről 1817?

papir ceruza, 10x13cm

MŰVÉSZET ÉS FELVILÁGOSODÁS

FERENCZY ISTVÁN

Szőlőfürtös cégér terve lőll papir, tus és vizfesték

41x26cm
MŰVÉSZET ÉS FELVILÁGOSODÁS

47o OLD.

FERENCZY ISTVÁN

A béke allegoriája 1817 v 1818 acél 100 mm

MŰVÉSZET ÉS FELVILÁGOSODÁS

476 OLD.

Ferenczy István

müve a Rhédey házaspár közös siremléke, 1834-ben készült el.

Művészet és felvilágosodás
Akadémia Kiadó 1978.
KomárikD: A korai gótizálás Magyarországon 244 old.

FERENCZY ISTVÁN

Ferenczy a választón 1824, papir, ceruza, tus

15x21cm

MŰVÉSZET ÉS FELVILÁGOSODÁS

Akadémia Kiadó 1978 511 old.

Ferenczy István

terve az esztergomi bazilika előcsarnokának szobraihoz. irta Prokopp Gy./MÉ XXLLL. 1974.2. p. 147-15o./

Művészet és felvilágosodás Akadémiai Kiadó 1978

Zádos Anna:A felvilágosodá skori művészet kutatásának kérdése 12.oldal.

Ferenczy István

hazatérése valahol 1820-30 között ~~é~~ér haza

Művészet és felvilágosodá s Akadémia Kiadó 1978
Zádor Anna:A fe lvilágosodáskor i művészet kutat ásának kérdései 15.o.

Ferenczy

hazatérésével nemcsak Kisfaludy, hanem társai is a klasszicizmus valamely érett felfogásában dolgoztak.

Művészet és felvilágosodás Akadémiai Kiadó 1978
Zádor Anna: A felvilágosodáskor i művészet kutatásának kérdései 15.o.

/1/

Ferenczy István

Bronzgyüjteményének kiállitásáról ir Margitay Ernő, m. sign.-val.
1818 és 1824 között gyüjtötte a müvész Rómában, ahol Thorwaldsen mellett dolgozott. A gyüjteményt annak idején felajánlotta a Nemzeti Muzeumnak, de az nem fogadta el. Hosszu évek mulva a nyolcvanhárom darabból álló gyjteményt a müvész rokonai a Szépmüvüszeti Muzeumhoz juttatták el, s most, közel száz év mulva kerül kiállitásra.
Folytatását lásd a /2/-sz. cédulán,

Élet, Bp. 1917. ápr. 8. IX. évf. 14. sz. 347. lap.

Ferenczy István

Szerepelt alkotásával a MNG Művészet Magyarországon 1780-1830 című tárlaton

Magyar Hirlap 1980/6/22/8

Kenessei:Nem tsekély nyereség

Ferenczy István

A müvész gyüjteményében felfedezték Leonardo da Vinci egy kicsiny lovasszobrát, melyet a lap a 340. oldalán bemutat.
A rövid cikk felsorol néhány igen értékes ritkaságot a XVI, XVII. és a XVIII. századból származó gyüjteményből.
A müvész „végtelen nagy szeretettel és küzdelemmel váltotta magához ezeket a rég elmult idők remekeit, hogy azután szükségbe jutva, ne szoruljon senki segitségére.

Élet, Bp. 1917. ápr. 8. IX. évf. 14. sz. 347. lap.

Ferenczy István, kobrász

meg emlékve

2.

Fazekas Ágnes: Petőfi-, Kossuth-, Luther kéziratok

Esti Hirlap, Bp. 1979 júl. 27

Ferenczy István, szobrán

L: Donát János

Jávor A: A felvilágosodás művének 1007-1010

Élet és Tudomány, Bp. 1980. aug. - 8. XXXV/32

Ferenczy István

Ferenczy István, az első igazán magyar mesterhéret számot tartott szobász Bécsben, majd Párizsban Thorvaldsenél tanult.

Lóska Lajos: Szoborvázlatok – szobor gondolatok.
Művészet, 1979. április – 28. lap.

Ferenczy István, szobrász

l.: Izsó Miklós

dr. Nagy Károly: Széchenyi emléke 6.

Esti Hirlap, Bp. 1928. nov. 3.

Ferenczy István, szobrászművész

a Szépművészeti Múzeum kisplasztikai tárlata megnyílt. – Látható itt „Lovas" c. szobor, mely Leonardo da Vinci alkotása. Magyarországba úgy került, hogy Ferenczy István megvásárolta. Nagyon sokáig, talán Rimaszombatonsa vonult vissza Ferenczy, – ott halt meg – a padláson elrejtve volt a szobor. Három van ebből a világon, 1 londoni magángyűjtemény ben és a New-Yorki-i Metropolitán Múzeumban, de ezeken nincs lovas.

/említve/.

Szombat délelőtt.

1978. IV. 8. Petőfi 10.00 /Z.

Ferenczy István, szobrász

L: Izsó Miklós

-: hép mesterségek bezdete. 2

Esti Hirlap, Bp. 1978. szept. 2.

Ferenczy István, szobrán

A koszorús oszlop, s rajta a váza az egykori Vízivárosi temetőből került át a Belvárosba, a Városház utca—Semmelweis utca közötti, reformkori épületkolosszus udvarára. Pest—Pilis—Solt vármegye házának — ma a Pest megyei Tanács székháza — udvarainak, lépcsőházainak, folyosóinak ékítésére sok mindent összegyűjtöttek, ami különben veszendőbe ment volna. Van itt kovácsolt mellvédrács és *Uránia* istennő szobra a két török fogadóból, *Hébéé* a *Lloyd-palotából*, *Ferenczy István* faragta síremlék (*Károlyi István*, 48-as főispán első feleségéé volt) egy fóti raktárból. A falakon emléktáblák, köztük *Kölcsey Ferenc* megyei főjegyzőé, országgyűlési követé, a *Jókai* óta csak *Rab* előnévvel illetett *Ráby Mátyásé*: *„itt ült nehéz vasban"* — ma ott a gépkocsivezetők szobája.

1.

12.

–: (– Oszlop, váza – Vários

Esti Hirlap, Br

SAJTÓFIGYELŐ

MAGYAR HÍRLAP

BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748,340-726

1977 FEB 23

(Daily News

István Ferenczy

copper, iron and manganese each and resemble bacteria.

1021

ISTVÁN FERENCZY, a pioneer and founder of national sculpture in Hungary, was born 185 years ago, on 23 February 1792. Ferenczy modelled the leading figures of his age in marble busts. One of his works, THE SHEPHERD GIRL (seen here), made in neoclassic style, is on display at the National Gallery, recently opened at the Castle of Buda

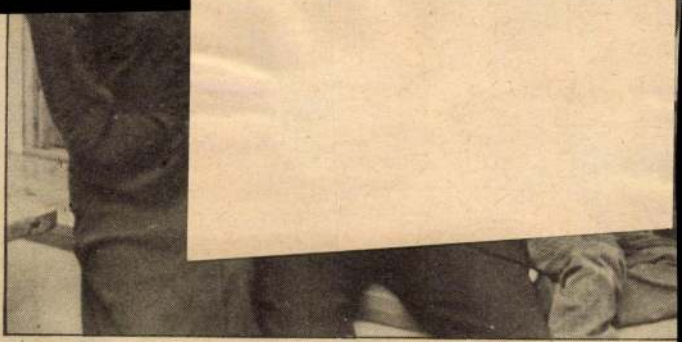

INTERFOTO MTI/AP

NEW FOREIGN SECY: Dr. David Owen, 38, who Monday night became the youngest foreign secretary since Anthony Eden in a cabinet shuffle, playfully encouraging his eldest son, Tristan, six, to smile for the cameras when he met the press with his wife, Debbie, and youngest son, Gareth, four, at their London home Tuesday morning. **See p. 4**

CARTER BUDGET: MORE CASH INTO ECONOMY, ENERGY, WELFARE

Washington, Feb. 22 (Reuter) — President Jimmy Carter presented his budget proposals to Congress Tuesday—but because he has only been in office a short time they followed largely the scheme drawn up by his predecessor, Gerald Ford.

The budget—for the fi- spending to actually show because it often takes several years from the time money is appropriated until it is actually spent. As a result, defence outlays will be only $357 million lower than recommended by President Ford.

President Carter's previ-

Ferenczy István, Zalán

NUMIZMATIKA

SZERKESZTI: DR. GEDAI ISTVÁN

A reformkor éremművészete

A *XIX. század első felében* ismét föllendült Magyarországon az éremművészet, noha a nagyobb igényeket abban a korban is jobbára *Bécs* elégítette ki. A bécsi eredetű és a magyar pénzverdékben készült érmeken kívül említést érdemelnek az *önállóan dolgozó* éremkészítők munkái is. Az alkalmi mesterek közül kiemelkedik a szobrász *Ferenczy István*. Az első bécsi sikerei is érmekkel (például *A béke allegóriája* cíművel) aratta. *Rómában* két szép érmet készített *(VII. Pius pápa; Hunyadi János és László)*. Ezeken a régi római érmek közvetlen hatása látszik. Hazatérése után csak élete végén, *rimaszombati* magányában tért vissza ismét az éremművészethez: körülbelül egy tucat viaszból mintázott éremtervet hagyott hátra. Magyarország az ő klasszicizáló műveivel kapcsolódott be az éremművészet egyetemes fejlődésébe.

Jeles egyéni éremkészítő volt az *aradi Brüll* Móric ötvös, egy *Wilaschek* nevű mester, aki a *munkácsi* vasgyárban öntött egy vasérmet, és *Fruman* Antal *győri* rajztanár, akinek egyetlen műve a *Bezerédj Ignác* győri alispánt ábrázoló bronzplakett.

Az éremművészettel rokon műfajban tevékenykedett a pesti *Szentpétery* József: *trébelt* plaketteket* csinált, közülük egy a pesti *Lövöldét* ábrázolta, három meg a pesti *lóversenyekre* készült.

Koruknak jellegzetes termékei voltak a *keresztelőérmek*. Ezeket a keresztelési ajándéknak szánt és többnyire Bécsben készített érmeket hazai — főként pesti — ötvösmesterek foglalták gondosan kidolgozott és jelzésükkel ellátott *keretbe*.

Ugyancsak jellegzetes éremcsoport volt a pesti *lóversenyek* érmeinek és jelvényeinek hosszú sora: állandó éremképük az álló vagy futó ló. E sorozathoz kapcsolhatók a különféle *intézetek, egyletek stb. jutalomérmei;* a stílusukból arra következtethetünk, hogy pesti ötvösök vagy vésnökök műhelyéből kerültek ki. Ezek a keresztelőérmek a *biedermeier* kornak voltak jellegzetes alkotásai.

Huszár Lajos

Hunyadi János és László emlékérem, Ferenczy István műve

(D. Erdőkürti Zsuzsanna felvétele)

szülők levő *génekről*. Itt, úgy látszik, minden rendben van, persze meglehet, hogy a „hibák" csak később mutatkoznak majd meg. Különösen kedvező *véletlenek* egybeeséséről is szó lehet, s ha igen, a sziabon különlegesen ritka esemény (vagy szülemény), esetleg gyakorlatilag megismételhetetlen.

Az sem meglepő, hogy a hibriden mindkét szülőnek a vonásai megmutatkoznak. Kérdés azonban, hogy ez az élőlény az ismertetett testarányokkal kinn a szabad természetben tudna-e táplálékhoz jutni, tudna-e védekezni, s tudna-e nemi társat szerezni.

Az utolsó megjegyzésünk: ha minden rendben van is, annak ellenére a hibrid sem akkor nem lesz termékeny, ha azonos hibriddel, sem akkor, ha olyan egyeddel párosodik, amelynek ivarsejtjében valamelyik szülőével azonos számú kromoszóma van. Még leginkább két 24 kromoszómájú egyed párosodásából várható utód, de az, hogy a szaporodás szempontjából kedvező véletlenek *egymás után* több nemzedékben egybeessenek, már *alig-alig valószínű*.

A sziabon vizsgálatából a kutatók sok mindent megtudhatnak a majmok génjeiről, de azt nem várhatjuk, hogy ebből a mostani „bravúr"-ból új, általános érvényű örökléstani szabályhoz vagy az emberre is érvényes felismeréshez ju-

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRSZÓ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 387-748, 340-726

1976 JUL – 4
NÉPÚJSÁG (HEVES)

Ferenczy István szobrászművész

Vasárnapi magazin

1021

Ferenczy István

Százhúsz évvel ezelőtt, 1856. július 4-én halt meg Ferenczy István szobrászművész.

Balról jobbra: Csokonai Vitéz Mihály mellszobra, Mátyás mellszobra, az életéről és munkásságáról szóló könyv címlapja.

Vasarely Múzeum Pécs

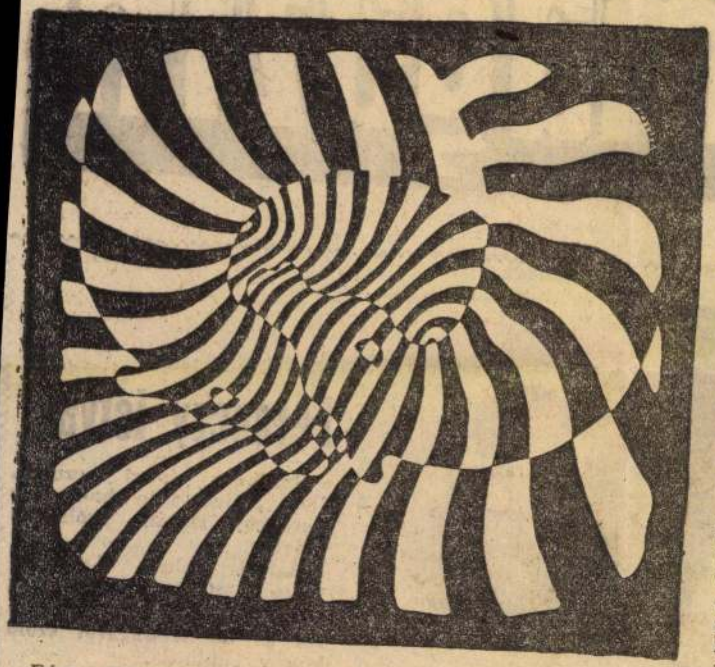

Pécs, Káptalan utca 3. Emeletes, sárgára vakolt, klasszicista épület. Néhány napja múzeumként világhí-

pályájának csodálatos szépségű kompozíciókban megtestesült tanúja.

Victor Vasarely 1930-

vékenykedett. 1930-ban Párizsban telepedett le, azóta ott él és alkot. Sajátos, összetéveszthetetlen művészi stílust teremtett. Ebben a stílusban a formák és a színek varázslatos összjátéka mindig egy-egy nagyobb látvány-egységet hoz létre, amely az élmény kiindulópontjául szolgál és struktúrája, elrendezettsége révén a részletek felé vezeti a szemet. Vasarely a modern ember érzékeny szín- és formavilágához talált stílust.

A 68 éves, fiatalos kedvű művész, Pécs legújabb díszpolgára, arcán derűvel, szemében csöppnyi meghatódottsággal lépett a nevét viselő múzeumba.

A múzeum megnyitója alkalmából rendezett sajtótájékoztatón Victor Vasarely hosszan elbeszélgetett az újságírókkal. A többi között szólt arról a szép és sokat hangoztatott elméletről, hogy a műalkotás akkor válik majd teljessé, ha behatol a társadalmi rétegekbe, és közkinccsé lesz, hogy hasson, nevelje a szemet és az érzé-

tán a XX. század elején f
bomlott ez az együttlét,
burzsoázia cirádás kerete
be rakta, szalonjába, ebé
lőjébe, vagy páncélszek
nyébe zárta a képeket

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRLAP
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

DAILY NEWS
1975 MÁJ 28

István Ferenczy

Piroschka denkt an Sie...

Wenn Sie einen Spaziergang durch das Burgviertel von Buda unternehmen, so treffen Sie sozusagen auf Schritt und Tritt historische Atmosphäre. Nehmen wir an, Sie beginnen den Spaziergang in der Országház utca, da steht an der Ecke der Fortuna-Gasse der Zichy-Palast, und wie die meisten Budaer Häuser, stammen auch seine Grundmauern aus dem Mittelalter. Hier wohnte einst der einarmige Klavierkünstler Géza Zichy, bei dem recht häufig Ferenc Liszt zu Gast weilte, und in diesem Hause wurde Zichy auch von dem großen Romanschriftsteller Mór Jókai gebeten, die Musik zu einem seiner Gedichte zu komponieren. Das Werk wurde dann später in der Redoute aufgeführt. Gegenüber dem Palast steht das einzige verhältnismäßig gut erhaltene mittelalterliche Haus, in der Országház utca 20. Und das in der gleichen Gasse gelegene Haus Nr. 14 war das Heim des großen Bildhauers István Ferenczy, der in Rom bei Canova und Thorwaldsen arbeitete und in Buda seine schönsten Werke schuf. Bekannte Größen weilten und wohnten auch in der Úri utca, in deren Haus Nr. 24 im Jahre 1856 Ferenc Erkel einzog, der dort unsere Nationaloper „Bán Bánk" komponierte. Und in der Tárnok utca war Beethoven zu Gast bei der Familie Brunswick, hier entstand auch seine Mondschein-Sonate. Sein Freund József Brunswick war königlicher Schatzmeister (zu ungarisch tárnokmester), und nach ihm erhielt die Gasse ihren heutigen Namen. Nur wenige Schritte weiter, im Burgpalast erklang im März 1875 Haydns Schöpfungs-Oratorium. Viel zu erzählen wüßte auch das Haus Nr. 9 in der heutigen Táncsics utca, von den dort eingekerkerten Mihály Táncsics, Lajos Kossuth, Miklós Wesselényi und davon, daß hier einst Ludwig der Große Quartier nahm, bevor das Haus zum Gefängnis wurde. Jedes der Häuser in der Burg wüßte Bände zu erzählen, und es lohnt sich schon ein Spaziergang unter Leitung eines erfahrenen Führers, der Ihnen noch vieles andere zu berichten weiß. Ich lasse es bei den Tips bewenden und verabschiede mich mit herzlichen Grüßen, Ihre

PIROSCHKA

Die Wetteraussichten für Mittwoch: Von Nordosten her kommende Auflockerung der Bewölkung, vereinzelt Niederschläge, zeitweise frischer Wind aus Nord-Nordost, Temperaturen um 19–24 °C.

setzen: Di
zehnten c
deskongres
Gewerksch
stätigten
bei der N
desvorstan
462 Stimm
die beide

den Vorsitzenden, Maria Weber und Gerd Muhr, wurden wiedergewählt.

Der Bundeskongreß schloß seine Diskussion über die Rechenschaftsberichte der neun Mitglieder des geschäftsführenden DGB-Vorstandes ab. Er erteilte seiner Spitze einmütig Entlastung, in den Diskussionsbeiträgen klang aber immer wieder die große Sorge um die wirtschaftliche Entwick-

Rechtsradik
SPD-Vera

Buchholz, 27. Mai (DPA) — Eine Gruppe von etwa zwei Dutzend rechtsradikalen Jugendlichen hat in Buchholz (Kreis Harburg) eine SPD-Veranstaltung mit der Juso-Bundesvorsitzenden Heidemarie Wieczorek-Zeul vorübergehend ge-

SPORT

OLYMPISCHES „KONTRASTPROGRAMM"

Montreal — Ein wahres Kontrastprogramm boten die verantwortlichen Männer der Organisationskomitees für die Olympischen Winter- und Sommerspiele bei einer Pressekonferenz in Montreal. Während die Innsbrucker Abordnung unter Leitung von Bürgermeister Alois Lugger und Generalsekretär Karl Heinz Klee ihr eindrucksvolles Programm erläuterten und über den termingerechten Fortgang der Arbeiten berichteten, sahen sich die Vertreter des OK von Montreal einem ganzen Sperrfeuer scharfer Fragen ausgesetzt. Insbesondere wollten die Journalisten wissen, was der Bürgermeister von Montreal, Jean Drapeau, in der letzten Woche bei seinem Bericht vor dem IOC in Lausanne hinter verschlossenen Türen tatsächlich gesagt hat. Ein kanadischer Fernsehreporter wollte erfahren haben, daß Drapeau versichert habe, das Bauprogramm in Montreal liege tatsächlich drei Monate vor den gesetzten Terminen. Die Lage sei also keineswegs beunruhigend. Sowohl Generalsekretär Roger Rousseau als auch zwei OK-Vizepräsidenten von Montreal versicherten jedoch, sie hätten eine solche Bemerkung Drapeaus nicht gehört. Die Bauarbeiten liefen in einigen Bereichen etwas vor dem Zeitplan, in anderen seien [illegible]

KURZMELDUNGEN

Dresden — In Dresden begann am Dienstag die zweite europäische Sportkonferenz. Leitmotiv der viertägigen Beratungen, an denen rund 150 Vertreter von Sport-Organisationen aus ganz Europa teilnehmen, ist das Thema: „Der Sport im Leben der Menschen und Völker". Als Beobachter sind Repräsentativen der UNO, der UNESCO und des Internationalen Olympischen Komitees (IOC) zugegen.

Essen — Der Bundesligaverein Rot-Weiß Essen hat am Montagabend beschlossen, den zum 1. Juli dieses Jahres mit dem früheren Bayern-Trainer Udo Lattek abgeschlossenen Vertrag nicht in Kraft treten zu lassen, weil Lattek (40) Interesse für andere Vereine (u. a. Borussia Mönchengladbach) bekundet hat.

Lime Rock — Der sechste Lauf zur amerikanischen Interserie für Automobile, der am Sonntag in Lime Rock in Form von zwei 100 Meilen-Rennen entschieden wurde, brachte einen Doppelerfolg für Porsche Carrera. Vor 30 00 Zuschauern siegte der Amerikaner Peter Gregg, der den ersten Durchgang gewann und den zweiten Platz belegte, vor seinem Landsmann Al Horbert. Hans Stuck (BRD), bisher der Dominator dieser Rennserie, kam diesmal mit seinem Werks-BMW 3,0 Csl über Rang drei nicht hinaus.

Warschau — Beim internationalen Junioren-Meeting der

1978.XI.23.Kossuth 18.25
Mai könyvajánlatunk

- Müvészet és felvilágosodás. Az Akadémiai Kiadó tanulmánykötete a felvilágosodáskori hazai müvészetjobb megismerését szolgálja. Többek között vizsgálják a magyar épitészeti szakirodalom kezdeteit a korai gótikát, a világi falikép együtteseket észak-Magyarországon, a pályakezdő Ferenczy István és Huber József szobrát életét és müveit. A könyvet amelyet Zádor Anna és Szabolcsi Hedvig szerkesztett gazdag jegyzet és képanyag egésziti ki.

Szép Ernő Ferenczy István, szobrán

MÁJUS

Május elseje, vagyis első május (így ejtette a pesti népnyelv), az a régi, Ferenc József alatti, azzal kezdődött, április utolsó éjszakájára kiáradt egy vidám sereg a világos vurstlira, proletár, polgár meg a lump gróf is; az autók hűtői, fakkerek, konflisok lóvái fel voltak szalagozva, virágozva, forgott a ringlispil, kelepelt a verkli, rotyogott a rezesbanda, visított a cigány a Zöld Vadász kertjében, ugattak a lövölde puskái, az ifjúság danolt, kacarászott; havazott a konfetti, a virsli gőzölgött az óriáskifli mellett, szédült a valcer és ömlött a bor, sőr meg a pezsgő — kivilágos kivirradatig.

Elsején pedig vonultak, mint gyalogos sötét fellegek a Liget felé a munkásnép dandárjai — zászlók, táblák, luftballonok alatt —, énekszóval és felkiáltásokkal, élükön a rendezőkkel, lovas rendőrökkel a hátuk mögött.

Ezen a mai május elsején megvendégelik az iskolák minden gyerekét a Ligetben. Az összes színházak ingyen játszanak, az Opera is, kint a Városligetben. Híres énekesek, szimfonikus zenekarok élveztetik a közönséget, ajándékba. Mintha nem a földön járnék, mintha felhőn lovagolnék, úgy pillantok ide le mindig, nézem megindultan a véres emberiség előre való vonaglását a Jövendő felé, a békesség és a megelégedés felé, a szabadság, a boldogság felé.

Nem az operai zenével kezdődik, nem: kezdődik azzal, hogy ingyen lehet majd iskolázni. Nemcsak fizikát meg más nyelvet, hegedűt és zongorát is. Ki emlékszik Tolsztojból az öreg béresre (Polikuska), az odalopózott egyszer az uraság zongorájához, nekiült, nyomkodta a klaviatúrát, míg csak el nem kezdett ríni, mert nem tanulhatott ő is zongorázni.

Elkezdhet skálázni majd a béresgyerek is. Hátha Rachmaninov lesz belőle.

Ó, te messzi szépséges jövendő!

Nem lehet, ugye, nem lehet az soha többet, hogy olyan mennyei zenészt, mint Mozart, az a gyalázat érjen, hogy belérúgnak; ezt tette tudniillik Mozarttal a salzburgi érsek.

És nem eshetik meg többé, nem ugyebár, hogy az elátkozott Baudelaire-nek nincs egyetlenegy centime-ja, nem vehet papirost, hogy a versét megírja.

S nem lehet az, hogy nyomorúságában hiába könyörgi Petőfi végig Pest kiadóit, húsz pengő forintot se kap a kész János vitézért.

Az se, hogy Ferenczy István összezúzza kalapáccsal a szobrait, mert nem akad rendelője, pártfogója.

Se hogy Barabás Miklós Bécsből elvándorol egy erdélyi nagyúrhoz, annak a feleségét, lányát pingálni, s a nagyúr igás szekeret küld elébe, a botos ispánnál hálatja, s reggel, mikor a híres művész jelenti magát, kezet nem nyújt neki.

Se hogy egy Derkovitsnak éhen kell elpusztulni.

Hogy zseniális költőknek kölcsön kell kéregetni; operett- meg tánczeneiparosok milliomosok lesznek, örökszép vonósnégyesek szerzői meg kifordított öltönyben, foszló ingben járnak.

Meg, hogy Lechner Ödönt, a magyar építőstil költőjét élete végéig üldözzék, csodás palotáit, mauzóleumait a kávéház márványasztalára rajzolja, s azokat a takarítóné mossa le onnét.

Hogy Semmelweis korlátoltság és irigység martaléka legyen, a nyomor sorvassza, s a téboly ölelje halálra.

Bátor tudósokat futóbolondoknak nézzenek, újító iparművészt, országosan hasznos gyáralapítót, egyéniségeket, nagyszerű embereket pusztulni engedjenek, öngyilkosságba kergessenek.

Növénynek szabad nőni, virágnak virítani, madárnak muzsikálni, lepkének lebegni, embernek eszmélni szabad, nevelődni, érteni, gyönyörködni, átszellemülni, a teremtés tanítványának, segédjének lenni. Elérni abba a nagyvilágnál nagyobb, mélyebb, szélesebb, magasabb világba, mely véghetetlenül szebbé, becsesebbé, kedvesebbé teszi az életet.

Semmi, de semmi szükségünk az örökélet álmára, ha ebben az egy életben kielégülhetünk: gyerekkor, fiatalság, felnőttség, öregség, ez a tavasz, nyár, ősz, tél: teljes esztendő, annyi mint ezer, mint az örökkévalóság.

Nincs csak egyféle boldogság, barátom, az pedig, hogyha Te is boldog vagy, nemcsak én, ha minden teremtett lélek boldog e földön, egészséges és az élete kellemes. Amit boldogságnak sóvárogtál, bűn az és hamisság és hazugság, szerencsétlenség, kóstolhattad.

Fel mered az ujjad emelni, ha kérdem, ki az, aki nem bánja, ha éheznek, jajgatnak, pityeregnek mellette, s nem szégyelli magát embertársai butasága, vadsága miatt?

Ezen a május elsején nem a piros luftballonok, hanem a piros szívek emelkednek az ég felé. A jövendők ege ez, olyan tüneményes tündöklő, akár az Óceán felett.

Ó szerelmes Szabadság, áldott képzelet, őszinteség, emberség, álomnál álomabb valóság! Mindenki olyan szép lesz és olyan jó lesz mindenki, mint a jó gyerekek.

Hozd el ezt a világot, ezt az örök majálist minékünk te, május, te mosolygó május, te teremtő, te csudatévő, boldogító.

Szabad Nép, 1976. május 1.

ltuk miatt is. Bebizonyosul gtön: aki a bognárszakmát lasztotta — ezermesterséget nult ki. Hogyne végezne né- lakatosnak is díszére való unkát. Vagy a kádármester- get idéző hordókészítés ide- n lenne ettől a bognári ivataltól«? Dehogy az!

Ez a *csinvágó* is itt: arra almatos eszköz, hogy hor- ot vágjon a hordó feneké- Az *oldalgömbölyítő*, ez az yes, kétpofájú szerszám ar- jó, hogy a megmunkálandó körül forgassák. Vágja mint parancsolat. De ajánlato- bb múlt időben beszélni. árcsak az esztergapadot legetve. A régi ugyanis ák emléknek van itt, már villanymeghajtásút hasz- lja a mester. A *bokázó* g nem valami táncfigurát ent a bognárszakmában. A rékgyártáshoz kitűnő alkal- atosságnak a neve. Gyaluk, y mint: *cifrázó gyalu, platt- alu, falcgyalu, hordógyalu* gy *körgyalu* stb. Jó néhá- at maga készített a mester. át csoda, hogy ezekkel esik gjobban a munka még most, z-nyugdíjasként is? Négy- féle *vonókés*. Harminc da- b vés*ő*: *félgömbölyű, füles, pos. Mellfúró*, hogy lyuk is gyen a fán, ha kell. Fűré- ek. *Rücselkő:* ez nem más, int a szerszámköszörülő al- almatosság. Forgatható kő, zben.

Ennyit a szerszámokról! Ke- kedik Sebők Pali bácsi ortréja. De kezdjük az ele- n!

— Summások voltunk, a ors azzal vert bennün- et, hogy az uradalmak távoli öldjeit kellett megdolgoznunk vről évre. De engem a sza- ad idő mindig a gőzgépekhez sábított. No, hogy édesapám eghalt, vettem egy rissz- ossz kis faesztergát, de hit- ány volt, szegény! Kocsikat avítgattam. Mert nekem jó kezem volt ehhez, bár nem győzöm mondani: nehéz mun- a a bognáré. Jelentgettek a admesternek mindig, hogy beleköltetlenkedek a más szakmájába. Vittek a zsandá- ok az elöljáróságra. Mit te- hettek volna velem? Meg- mondtam: hiába is tiltaná- nak... Hanem, hogy megüre- sedett az uradalmi műhely a Tasziló gróf gazdaságában, nyítak. Mentem és papír nél- azt a részt nevezzük, amin a kocsi alja fordul. A rákövet- kező nap a lőcsök, oldalak, ru- dak készültek. No, de az ol- dal kétnapi munkát adott! Van még kocsi a községben, amit én csináltam, de lassan tönkremennek.

— Melyik fa melyik mun- kához adta magát?

— Hát 'szen nem mindegy az, valóban. A kerékagynak a szilfa az alkalmatos, mert az szívós anyag, és beharapja a küllőt. Az meg akácából ké- szült. A saroglya, az oldal kőrisből. Ez jól bírja a vizet, nem ivódik át, nem repedezik. Én ezt a fát szeretem legjob- ban. Kapanyelet is mindig eb- ből formáltam. A kocsi rud- ját meg nyírből, szilből. Min- dig azt mondtam: aki a fát nem ismeri, az nem bognár! Én mindig kinéztem magam- nak az erdőben azt, amivel dolgozni akartam. Már a ké- regből olvashat az ember! Meg aztán az se mindegy, hogy

a homokon vagy a berken nőtt az a fa. A homokon termettel könnyebb dolgozni.

Amikor a tsz megalakult, már hét holdat tudtak bevin- ni. De Sebők Pál tsz-tagként is megmaradt a bognármes- terségben.

— Később valahogy fogyni kezdett a munka. A bognári. Ugye, a parasztszekereket fel- váltották a gépek. Elfabrikál- gattam a pótkocsikat a nyug- díjig.

Figyelem a kezét. Most sem tud nyugodni.

Leskó László

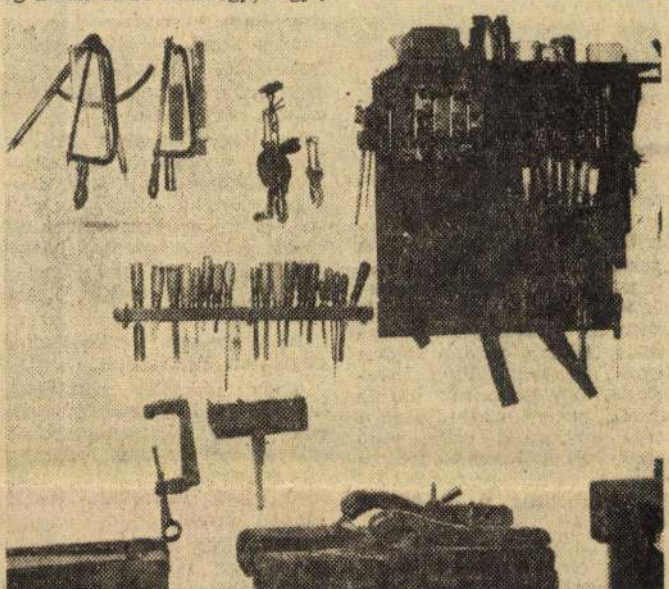

Új könyvek

Az alakuló ember

A Kossuth Könyvkiadó új- donságai közt találjuk *Vagyim Csubinszkij:* Wilhelm Liebk- necht című könyvét, amely végigkalauzol a német és a nemzetközi munkás- világot a 18. kötet, amely egyik leghíresebb munkáját, a Materializmus és empirio- criticizmust tartalmazza. Meg- jelent a Szovjetunió Ko-

Ferenczy István, szobrász

Kék és galambszín

— Szép fehér márvány volt Magyarországon Somkúton. Sajnos, ezt a bányát, akár a ruskicait, ma már nem művelik. (Egyébként mindkettőt Ferenczy István találta.) Szobrászatra is alkalmas az algériai kék márvány: algero blu. Ennek sötét galambszínű változata is használható szoborra. Megfelelőek a dél-afrikai és az amerikai fajták — olvasható A képzőművészet iskolája a festészet, grafika, szobrászat technikai eljárásait ismertető, a Képzőművészeti Alap Kiadóvállalatánál most megjelent kötetben. — A márvány a közép-európai zord, nedves klímát rosszul viseli. Előfordul, hogy fényét két-három év alatt, vagy még hamarabb elveszti. A hideg és a nedvesség mellett a szabadban felállított anyagnak árt a szél is, amely a port ráfújja a szoborra és így felhorzsolja felületét.

– Fehér márvány

Esti Hírlap, Bp. 19. 6.

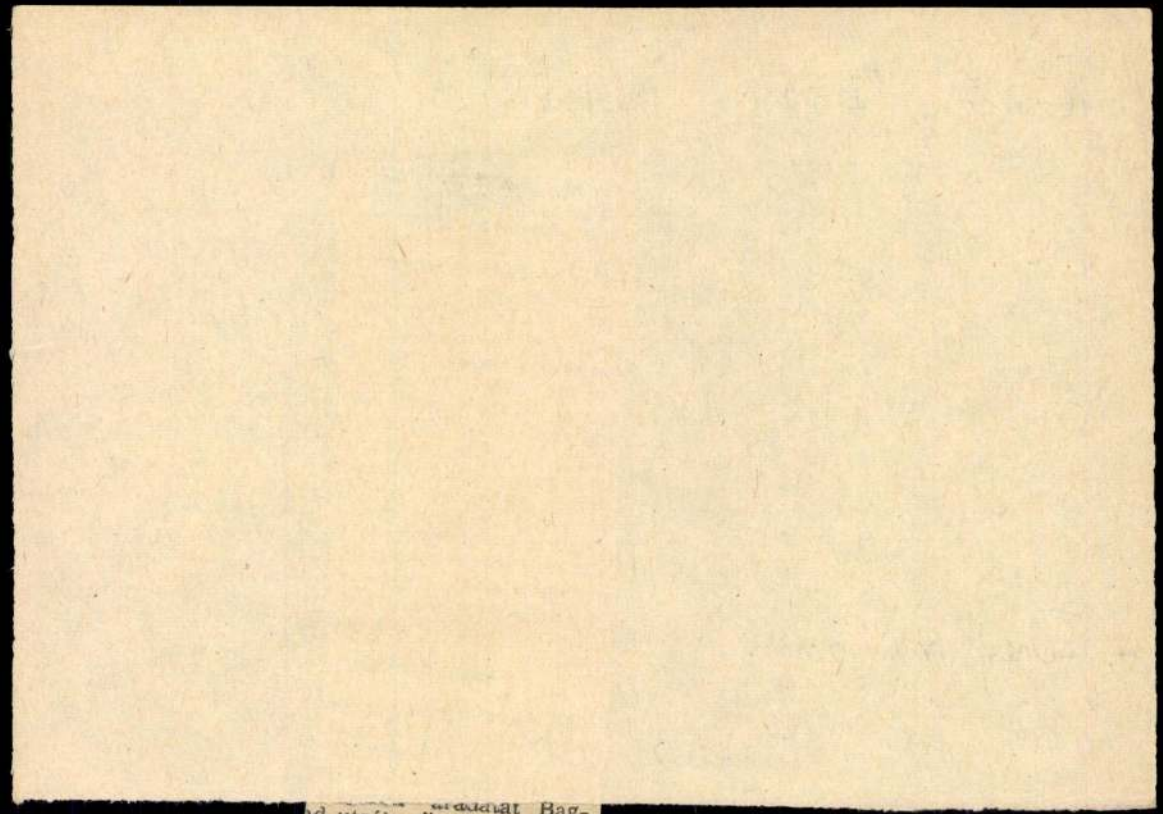

ad utcáin. Önkéntes rend-
röknek hihetné őket az
rkező, pedig nem
zok. A *szoktatás azok-*
ak szól, akik jogosítványt
ivánnak szerezni. A gép-
ocsivezetői engedély egyik
ltétele, hogy az illető
yen módon is *forgalmi*
lelősséget és tapasztala-
kat szerezzen. Úgy lát-
zik, nem rossz módszer
úcsforgalomban, s azon
vül sem.

Ferenczy István, kobrás

Kutakat kutatnak

HOVÁ TŰNT PALLASZ ATHÉNÉ AZ ŐSI VÍZVEZETÉK

Sziklai Júl

Esti Hi

3.

3.

... Az 1476. esztendőben messzi országokból sereglettek Budára a vendégek, hogy jelen legyenek a király, *Hunyadi Mátyás* és *Aragóniai Beatrix* menyegzőjén. A meghívott fejedelmeket, hercegeket, főpapokat lenyűgözte az udvar pompája, gazdagsága — követek jelentései tanúsítják ezt. A római teremben *háromszáz font súlyú ezüst kutat építettek*, innen csordult a bor az aranykupákba...

Éppen ötszáz éve volt, de a világra szóló lakodalom *kőbevésett emléke ma is látható a vár gótikus palotájának déli udvarában.* Hatszögletű ódon kút, oldallapján *Mátyás* és *Beatrix* címerével.

A LEGSZEBB

A várbeli kutak Buda történetéről mesélnek — a kutaknak is, miként a könyveknek, külön sorsuk van. Történetük kutatója *Zolnay László.*

— Az egyik legszebb középkori díszkút maradványát *Ferenczy István* szobrászművész találta meg budavári háza udvarában — mondja *Zolnay László.* — A fehérmárvány töredéket a Hunyadiak madara, a gyűrűt tartó holló díszíti.

— Hol állt a kút?

— Két feltételezés van. *Ferenczy István* háza közelében épült sok száz évvel ezelőtt *a Szerecsen-ház.* Ezt Mátyás király a fiának adományozta. *Lehet, hogy a fehérmárvány kút a Corvin-palota dísze volt.* Elképzelhető az is, hogy a régi budai főtér díszkútjának egyik darabja a hollós kő.

— Honnan kapta Buda vára a vizet?

— A középkorban a hegy északi részén csaknem minden polgárháznak volt saját, barlangba vágott kútja. Délen azonban nincs víznyerő hely, a palota területén nem lehet kutat fúrni. *Mátyás és Beatrix vedres kútját is vízvezeték töltötte meg.*

— Mikor építették a középkori vízművet?

— *Az ősi Anjou-palotában az esővizet gyűjtötték össze vagy a Duna vizét itták.* Az első vízművet *Zsigmond* király építtette, ezer aranyba került. A szivattyú díszes, gótikus szökőkutat táplált. *Két szép töredéke már előkerült.*

— Mátyás kútjából is Duna-vizet mertek?

— *Nem. A palotába — ahol hideg-meleg vizes fürdőszobák is voltak — a hegyi források vizét szállították négy kilométer hosszú vezetéken.* A cserép- és ólomcsövekben a Városkút és még két másik budai forrás vize folyt.

— Milyen más, híres kútról tudunk még?

— *A királyi palota udvarában állt egy díszkút, amelyet Pallasz Athéné szobra díszített.* A menyegzőn, 1476-ban itt üdvözölték a budaiak a királynét. A kút elpusztult, a fehérmárvány szobrot — sok mással együtt — *a törökök elhurcolták Konstantinápolyba.* Több feljegyzés is megemlékezik a kutak pompájáról, 1488-ban írták le a kétsoros verset: *„Messzi Firenzéből hozták el idáig a márványt, / Hogy Mátyás, a király bővízű kúttal éljen."*

OLYKOR BOR...

— A legérdekesebb új leletek?

— *A domokos kolostor területén újabb hollócímeres, vedres kutat találtak.* Feltártak egy vörösmárvány, oroszlános falikutat is. Tudjuk, hogy a vár nyugati oldalában és a tereken több kisebb csorgó volt. A Víziváros díszes kútját csak metszet örökítette meg. *Nyoma sincs,* pedig még a törökök korában is jártak ide vízért.

— Kik építették a vár kútjait?

— *Vasari említi, hogy Chimenti Camicia a magyar király szolgálatában szökőkutakat tervezett. Verocchio is kapott megrendelést márványkútra, de* meghalt, mielőtt elkészíthette volna.

— Miért költöttek oly sokat a kutakra a középkorban?

— A gazdag díszítések is kifejezik a kutak fontosságát a város életében. De a csorgókból nemcsak vizet kaptak a budaiak. A velencei követ jelentette, hogy a főtéri kútból Úr napján *bor folyt, a II. Ulászló és Anne de Foix* esküvőjén Pallas Athéné kútjából is a budai szőlők leve szökött a magasba.

Sziklai Júlia

időben éjszaka útnak, aki viszonyt kénytelen rá, csak frissen, kipihenten üljön a kormánykerékhez. Éjszaka még tiszta időben is nagyon kell figyelni a gyalogosokra, esetlegesen a kivilágítatlan lovas kocsikra, kerékpárokra, ha viszont köd van, a vezető csak idegrendszerének teljes megfeszítésével, figyelmének teljes összpontosításával képes baj nélkül haladni. Az ilyen éjszakai út közben ezért ajánlatos időnként pihenőt tartani. Ha van az országút menten kiépített parkolóhely, mindenképpen oda álljunk a kocsival, ha viszont az út szélén vagyunk kénytelen megállni, *feltétlenül hagyjuk bekapcsolva a világítást.* Gondoljunk arra, hogy mások is nehezen látnak a ködben.

A sötét ködnél barátságosabb a világos köd. Igaz, ha olyan sűrű, hogy 10—15 méternél nem lehet messzebb látni, hiába van nappali világosság, óránként 25—30 kilométernél nagyobb sebesség már nem túl biztonságos. Szerencsére ilyen sűrű köd csak ritkán fordul elő.

Nappali ködben mesterségesen növelhetjük látótávolságunkat egy kis technikai trükkel. Látótávolságnak ugyanis azt a távolságot szokták nevezni, ameddig a vezető az úttestet maga előtt látja. Ennek a távolságnak pedig sok értelme nincs, mert a veszélyes akadály álta-

kat közvetlenül a Volán Tröszt gondolkodógépének — az idén üzembe helyezett Videoton 1010 B számítógépnek — adják. A számítóközpont elősegíti a 17 000 gépkocsi jobb kihasználását. *Rövid idő alatt jelentősen csökkent például az üresjáratok száma.* A gép azonnal jelzi a főmenetirányításnak: az országban hol, mennyi és milyen típusú kocsi áll üresen, mert rakományát már átadta a megrendelőnek. *Így azonnal utasítást adhatnak* az új szállítmányok

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 337-748, 340-726

DAILY NEWS

1978 ÁPR - 6

István Ferenczy

Ausstellungen:

Nationalmuseum: Ungarische Krönungsinsignien im Prunksaal. Die Ausstellung ist geöffnet: Dienstag, Donnerstag, Samstag und Sonntag.

Literaturmuseum Petőfi: 10 Jahrhunderte tschechische Buchkunst.

Nationalgalerie: Zeichnungen und Aquarelle von Jenő Elekfy.

Kunstgewerbemuseum: Der Textilgewerbekünstler Béla Molnár (Gedenkausstellung).

Kunsthalle: Ausstellung zum 200jährigen Bestehen der Fachschule für Bildende Kunst und Kunstgewerbe. Die Ausstellung veranschaulicht Eintwicklung und Gegenwart des traditionsreichen Lehrinstituts. Ausgestellt sind mehr ols 500 Gemälde, Kleinplastiken, Statuen, Graphiken, kunstgewerbliche Geschenke, Gebrauchs- und Ziergegenstände, darunter Gemälde und Statuen der einstigen großen Meister István Ferenczy, Károly Markó d. Ä. und Jenő Kerényi. (Geöffnet bis 23. April.)

Adolf-Fényes-Saal: Gemälde von Mária Flóra Zoltán.

Fotokopien des Moro-Briefes Brigaden".

Rom, 5. April (MTI/DPA) Einstimmig und entschieden l nen die italienischen Parte weiterhin die Forderung nach einer „Befreiung der Gefange- nen beider Seiten" ab, von der der entführte christdemokrati- sche Politiker Aldo Moro in sei- nem letzten Brief sprach. Foto- kopien des neuen, an den DC-Parteichef Benigno Zaccagnini dressierten Schreibens waren am Dienstag zusammen mit einem Kommuniqué Nr. 4" und einer Broschüre der „Roten Brigaden" mehreren Zeitungen zugegangen.

und ... den gleichen Feind bekämpfen". Ihnen gegenüber müsse „ein Maximum an operativer Zusammenarbeit, gegenseitiger Unterstützung und Solidarität" entwickelt werden.

An der Suche nach dem entführten Politiker — sagte Andreotti — seien alle verfügbaren Polizei- und Sicherheitskräfte mit Unterstützung von Armee-Einheiten beteiligt. Er gab der Hoffnung Ausdruck, daß die Fahn-

Ferenczy István

1.

Ferenczy István: Mátyás-emlékműterv 1839

Akár jelképesnek is tekinthetjük, hogy a magyar emlékműszobrászat természetesen a felemelt kar fejedelmi mozdulatával kezdődik. Ferenczy tudatosan keresett antik előképek (pl. a Marcus Aurelius-szobor) nyomán fogalmazta meg klasszicista ideálját, egy római imperátor gesztusával ruházva fel azt.

Kovalovszky Mária: Egy mozdulat története

Kritika 1979/7 20-21.o.

Ferenczy István, szobrászművész

Medgyessy nagysága, jelentősége az, hogy ő volt az első magyar szobrász, aki töret-lenül megvalósította elképzeléseit. Elődei közül – Ferenczy István, Izsó Miklós, Fadrusz János – életműve zseniális ~~törekéd~~ töredék maradt, a századforduló szobrászata mi-sodlagos célokat tűzött ki.

Losonci Miklós: Medgyessy Ferenc öröksége. Pest Megyei Hírlap, 1978. júl. 20.

Ferenczy István

A VIGNA CARTONI-ban rendezett magyar képzőművészeti kiállitást Vág Boldizsár ismerteti "Római Magyar Kiállitás" cimmel. Beszámol a sajtó elragadtatott hangjáról, mely a magyar müvészetet dicsőiti.
A tárlaton szereplő müvészeink:
Benczur Gyula, Beszédes László, Bezerédy Gyula, Ferenczy István, Gémes-Gindert Péter, Holló Barnabás, Lányi Dezső, László Fülöp, Ligeti Miklós, Munkácsy Mihály, Paál László, Róna József, Stróbl Alajos, Szamovolszky Ödön, Székely Bertalan, Szinyei-Merse Pál, Telcs Ede, Vstagh György, Zala György.

ÉLET, Bp. 1911. január-junius. III. évf.
I. kötet. 690-694. lap.

Ferenczy István

1836-ban festette ki műhelyéből

Kisfaludy Károly portréját, amely a Múzeum-

terében áll. – 1875-ben állították fel.

17 eredeti példány 1945-ben megsemmisült.

Vértesy Miklós: 17 Múzeum körút

Budapest 1978/9 35.o.

Ferenczy István

Dr. Wallentinyi Dezső összegyüjtötte a művész leveleit.
Az "Irodalom és Müvészet" c. rovatban közölt kritika igen nagy elismeréssel ir a kiadványról.

ÉLET, Bp. 1913. aug. 24. V. évf.
34. sz. 1097. lap.

Fernoczy Istvánc

Méltatás.

Nagy Ildikó: Magyar szobrászati hiálletés?
Művészet, 1978. november – 30. lap.

Ferenczy István

Petrik Albert: "Az esztergomi főszékesegyház" c. tanulmányában beszél a székesegyház történetéről, felsorolja a különböző korok épittetőit, beszámol a magyar és külföldi épitőművészek tevékenységéről.
Az uj székesegyház eredeti terveit bécsi épitőművész tervezte /Kühnel Pál/ de a kupola monumentális formáját Hild József adta meg. A belső berendezés Lippert József müve, mely "nemes egyszerüsége mellett is grandiózus". A szobrokat a bécsieken kivül magyar szobrászok készitették. A főbejárat két oldalán elhelyezett -Telegdy Csanád és Nagy Lajos király szobra Kiss György alkotása.

ÉLET, Bp. 1910. május 29. II.évf. 22.sz.714-718. lap.

Ferenczy István

Folytatás az 1-sz. céduláról:
A tanulmány felsorolja a magyar és külföldi müvészeket, festőket, szobrászokat.
A főszekesegyház részére Szent István vértanu szobrát Ferenczy István készitette.
Meixner János alkotása a két dombormü: az egyik "Krisztus bevonulása Jeruzsálembe virágvasárnapon" ennek reprodukcióját a lap bemutatja a 714. oldalon. A másik dombormü: a kisdedeket megáldó Jézust ábrázolja.
Müvészi értéke mindkettőnek rendkivül nagy.

ÉLET, Bp. 1910. május 29. II. évf. 22. sz. 714-718. lapokon.

Ferenczy István

"Feltámadás" cimmel VK. sign.-val emlékezik meg a lap a müvészről. Hosszu idő után most ünnepelték, végre megkapta azt az elismerést, ami "a magyar szobrászat első bajnokát" már régen megillette volna.
Sirja körül "fiui hálával" megjelent a nemzet és főleg a magyar müvészet hivatalos képviselői. Feltámasztották Eurydicéjét is, de azzal, hogy uj diszes sirhelyet adtak neki, még nincs megfizetve az a sulyos adósság, amivel a mult század tartozott müvészetének, s amit a maiak számlájára irt.

ÉLET, Bp. 1909. okt. 3. I. évf. 4o. sz. 463. lap.

Ferenczy István, szobrán

L: Izsó M.

Láncz S.: Képzőmüv. krónika 133-136

Jelenkor, Pécs, 1982. febr. XXV/2

Ferenczy István, szobrászművész

a Budavári Palotában a Nemzeti Galéria és a Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutatócsoportja „Művészet Magyarországon 1780–1830-ig" címmel kiállítást rendezett. – A művész Csokonai portréját rézből alkotta, mely szerepel a tárlaton. /említve/.

Esti Magazin

1980. VI. 5. Kossuth 18.30 /s. j./

Ferenczy István, hobrán

L: Than Mór

1386-1390

Cennerné Wilhelmb G: Művészet M.O-n. 1830-1870

Élet és Tudomány, Bp. 1981. okt. 30. XXXVI/44.

István Ferenczy

Daily News, 1940. Apr. 3.

4. „Ausstellung aus dem 19. Jahrhundert", im Vordergrund das berühmte „Hirtenmädchen" von István Ferenczi.

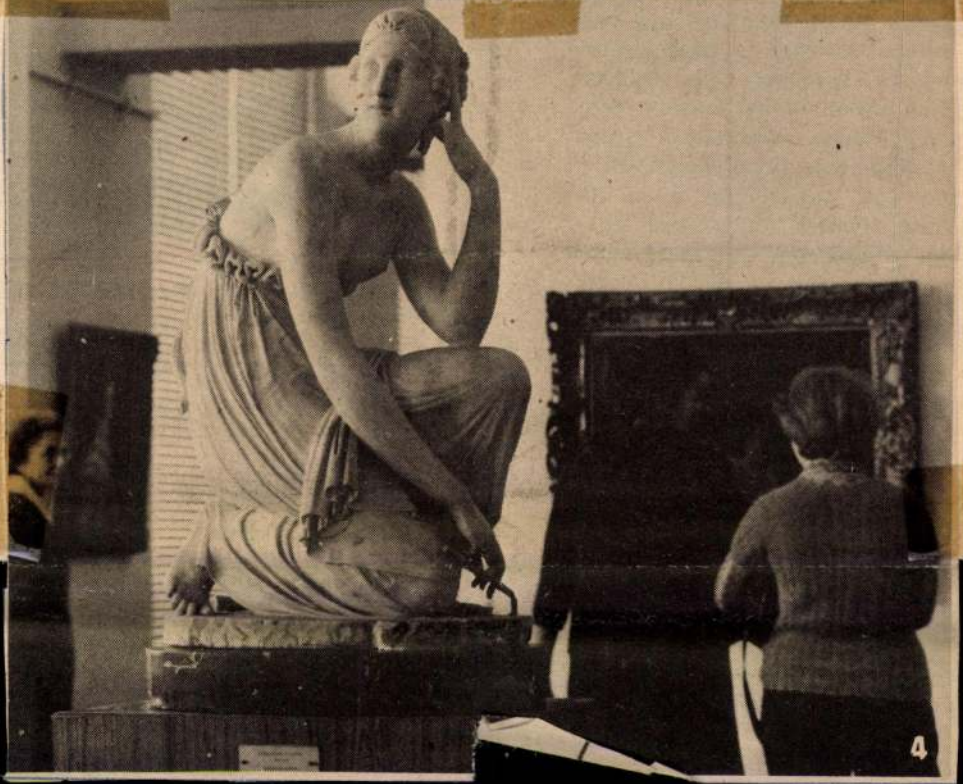

Posta Központi Hírlap Irodában és átutalással a KHI 215-96162 jelzőszámára. Külföldön a Kultúra képviselőjénél. Előfizetési díj: havi 90,— Ft. — Index szám: 25000 78.3101 3-04. Zrínyi Nyomda, Budapest. Felelős vezető: BOLGÁR IMRE
HU ISSN 0133-0306

Mädchenchor aus Győr ei
verdi, Rossini und László Kal

Operettentheater: Cabaret (14.3

Großzirkus: Die Welt des Zirkus

...am

Opernhaus: Spartacus (19.00).

Beöthy Ödön

Berényi Zsuzsa felvételei

FERENCZY KÉT ELFELEJ

Ferenczy István

Az egykori pesti Neugebäude hírhedt épületének udvarán 1851. szeptember 22-én akasztófára szögezték több vezető emigráns forradalmárnak a nevét. *Kossuth Lajosé* mellett ott díszelgett a bitófán két, számunkra most érdekes név: *Balogh Jánosé* és *Beöthy Ödöné*.

Alig került ki *Ferenczy István*, „a mester" műhelyéből a két reformkori politikus márvány büsztje, megrendelőjük, a Magyarhoni Evangélikus Egyház vezetősége a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatójánál, az egyházi tisztséget is viselő Kubinyi Ágostonnál helyezte el „nyugalmasabb időkre való őrizet végett." A forradalom vihara, majd az elnyomás évei alatt senki sem gondolt a két szoborral. Akkor is, azóta is csak néhány szakértő és beavatott tudott a két rebellis politikus szobrának a létezéséről. Bár a kiegyezés után — mint látni fogjuk — helyet kaptak a büsztök a Deák téri evangélikus gimnáziumban, viszonylag mindig kevesen láthatták. Mostani napfényre kerülésük még a művészettörténészek számára is meglepetés volt.

Pergessük vissza röviden az eseményeket!

*

Galánthai Balogh János (1796—1872) barsi követ volt. Hasonló nevű édesapja Gömör, Hont és Nógrád megye alispánja, nyolc országgyűlés követe volt, s „nevezetessé tette magát mint jeles szónok, nyájas emberbarát, kellemes társalkodó, gőgtelen, fényűzést kerülő, s okos belátással honjának java és nemzete nyelve előmozdításáért buzgó hazafi" — amint nekrológjában olvashatjuk. Ferenc császár az apát és fiát együttesen Bécsbe citálta, „ad audiendum verbum", s rebellis magatartásukért megfeddte őket. Nem sokkal apja halála után, 1830-ban jelent meg Balogh először követként a pozsonyi diétán. *Kossuth Lajos* mindjárt az ifjabb Balogh első közéleti szereplése alkalmával, 1832-ben megörökítette egyik hazafias beszédét az Országgyűlési Tudósításokban. Ebben a cenzurát „az értelmiséget minden törvény nélkül rabláncon tartó" poroszlónak, „az emberi élet legszebb szüleménye gyilkosának" nevezte, és síkra szállt a jobbágyok felszabadítása érdekében. Országgyűlési beszédeinek „lázító" hangja miatt mint barátját, Wesselényi Miklóst, őt is hűtlenségi perrel akarták sújtani 1835-ben.

Hasonló hullámokat vert a harmincas évek elején *besenyői Beöthy Ödön* bihari követ bátor közéleti szereplése és politikai szókimondása. A „tüzes szónok" beszédeiről elsők között *Kölcsey Ferenc* tudósított Országgyűlési Naplójában. 1833. január 9-i feljegyzése így hangzik: „Beöthy megyéjének a vallási törvényczikkely (1791:26) megsértése miatt fennálló nehézségeit adá elő, s kérte, hogy e sérelmek vizsgálatára és szerkesztésére küldöttség rendeltessék ki. Beszéde férfiasan szép vala, azaz: erős és merész... Harsogó ‚éljen' követé a beszédet: s higyjétek el, ez országgyűlés folytában az éljen ily méltólag egyszer-egyszer sem harsogott."

Kossuth mindig teljes terjedelmében közölte Beöthy beszédeit. Nemcsak politikai és elvi síkon, hanem magánemberként is együtt érzett vele, amikor megtudta, hogy a katolikus *Beöthynek* menynyi nehézsége támadt a református *Csanády* Lujzával kötött házasságával kapcsolatban. Ismeretes, hogy utóbb az evangélikus Kossuthot is ugyanilyen megalázó kellemetlenségek érték a katolikus *Meszlényi* Terézzel kötött házassága miatt.

A reformkor nemzeti eszméi és követelései közt szereplő vallásszabadság, közelebbről a felekezetek közötti egyenlőség és viszonosság elvéért a két neves

Budapest 1978/9

1918 szeptemberében meglehetősen Janus-arcú érdeklődést tapasztalhatunk a nemzetközi szocialista sajtóban a magyarországi események iránt. Janus-arcúnak azért nevezem, mert félig a múltba nézett. Így például a *Herald* arról cikkezett, hogy a magyar kormány milyen erőszakosan nyomja el a nemzetiségeket; s bár megemlékezett a Hamburger-perről is, aláhúzván, hogy a perben voltaképpen a munkástanácsok megszületésénél bábáskodó magyar szociáldemokraták fölött ítélkeztek, ám a küszöbön álló forradalmi eseményeket még nem érzékelte.

Szeptember végén azután, minthogy a forradalmi mozgások újból szemmel láthatóan a januárira emlékeztettek, természetesen a sajtótükör is elevenebb, gazdagabb lett. Persze jókora időhátránnyal követve az eseményeket.

Nyugati sajtóhangok

Igen jellemző erre az angol Független Munkáspárt központi hetilapjának, a Snowden szerkesztette *Labour Leader*nek reagálása, értékelése az októberi napokról és a Nemzeti Tanács megalakulásáról. Miután a Labour Leader — s a Lansbury szerkesztette *Herald* — október elején ismételten írt a magyarországi demokratikus törekvésekről, többek között Károlyi nyilatkozatairól, majd a szociáldemokrata vezetőknek és Károlyinak a találkozójáról, Snowden a Labour Leaderben mindehhez a következő kommentárt fűzte: „...nem világos, hogy mi az összefüggés a Nemzeti Tanács és a magyar kormány között, hogy a Tanács valóban forradalmi kormány-e vagy pedig pusztán erős és hathatós politikai szervezet. De az kétségtelen, hogy a helyzet Ausztria—Magyarország egészében rendkívül kritikus. Nincs bizonyítékunk arra vonatkozóan, mi a viszonylagos ereje ebben a nemzeti, illetőleg az osztályharcos mozgalomnak, de mindkettő gyorsan hódít magának tömegeket".

A forradalom másnapján nőtt az ausztria—magyarországi hírek száma. A Labour Leaderben Snowden értékelése ezúttal is rendkívül jellemző volt: „Ausztria—Magyarország egy sor egymással hadakozó kisebb egységre esett szét. Egyik csoport nekiesik a másik torkának, s ebből a káoszból nem látszik, hogy akár csak helyi méretben is megszülethetnének olyan kormányok, amelyek a nép nevében beszélhetnek." Snowden és lapja tehát egyfelől örömmel fogadta az új forradalmi változásokról érkező híreket, de másfelől ezekkel szemben kettős értelemben is fenntartásokkal élt. Egyrészt a kormányok demokratizmusát kérdőjelezte meg, s ebből kiérződött az angol parlamentáris demokratikus gyakorlat játékszabályai iránti tisztelet. Másrészt az aggasztotta, hogy az új „utódállamok" elkeseredett dühvel esnek egymás torkának, és az 1918-as őszi beköszöntő csak a kezdet. Snowden és a Független Munkáspárt aggodalma nem bizonyult légből kapottnak.

Ugyanakkor a lap „Béke és Forradalom" rovatcím alatt közölt még híreket Magyarországról: „Végre a vérontás a fronton véget ért. De Ausztria és Magyarország népének a fegyverszünet túl későn érkezett ahhoz, hogy sokat jelentsen számára. Itt a munkások, ugyanúgy, mint Németországban a független szocialisták, úgy érzik, hogy semmiféle béke nem lehet kielégítő, hacsak nem hozza egyúttal magával a társadalmi forradalmat is. A két országot forradalmi mozgalmak borítják el. Miként az orosz forradalomban, itt is az éhség a hajtóerő. A nagy városokban gyakorlatilag nincs élelem, megszűnt az ellátás, és mindenütt dühöng az influenza. A visszatérő katonák katonatanácsokat alakítanak a nagyobb városokban, és a kormány valójában már nem is létezik. Budapesten, ahol a polgári politikai mozgalom Károlyi alatt megdöntötte a fennálló kormányt, azt mondják, hogy a munkás- és katonatanácsok szerezték meg a gyakorlati hatalmat.

Mindemellett a *Labour Leader* ekkor — november elején — még mindig kételkedett, hogy a forradalom tényleg megindult-e a Monarchia országaiban. Amikor pedig ez kétségtelenné vált, a hírforrások érzékelhetően eldugultak, s részletesebb információk a lapban már csak 1919 februárjában jelentek meg a magyarországi változásokról.

A francia szocialista orgánumok reagálása részben eltért az angoloktól. *Bracke, a* „többségi" irányzat külpolitikai szakértője, hosszabb ideig a párt külügyi titkára, 1918 szeptemberében arra figyelmeztetett: a francia szocialistáknak meg kell akadályozniuk, hogy a háború végén imperialista törekvések érvényesülhessenek. Ennek az általános törekvésnek keretében írtak arról, hogy Károlyi Mihály Budapesten ugyanilyen szellemben szólalt fel, s az igazságos békekötést sürgette. Többször beszámoltak arról, hogy Károlyi lazítani kívánja a német függés szálait. Ugyanekkor tény az is, hogy a *L'Humanite* ekkor már jóval nagyobb érdeklődéssel fordult a cseh események felé, s a cseh szocialisták állásfoglalásai foglalkoztatták leginkább.

A baloldalibb s kétségtelenül régóta pacifista szellemet sugárzó *Populaire* rendszeresebben tudósított a Monarchiáról s Magyarországról is. E hírek azonban szeptemberben még távolról sem voltak mindig kedvezőek. Így e lap szólt arról, hogy Károlyitól az összeomlás előtti utolsó pillanatban is megtagadták a német vízumot, hogy a békekonferenciára utazzon, valamint hogy Vázsonyi Wekerle mögé állt — vagyis az országban nem következett még be lényegesebb fordulat sem a béke, sem a demokratikus haladás szempontjából. A híradásnak ez a kettőssége folytatódott a két francia szocialista orgánumban 1918 októberében is. Így még a békét óhajtó Populaire sem tudott semmiféle olyan „hivatalos" magyar kormánynyilatkozatot, lépést megjelölni, ami a francia szocialisták rokonszenvére számíthatott volna.

Pedig ez a demokratikus és szocialista közvélemény nem volt közömbös a magyar nép szempontjából. Jellemző, hogy amikor az antantkormányok (Wilsont beleértve) már elvetették a Monarchia föderalizálásának gondolatát, s szabad utat nyitottak a környező országok uralkodó körei nacionalista igényeinek, akkor Marcel Sembat, az SFIO egyik élvonalbeli vezetője, a volt „többségi" irányzat hangadója, az 1914-es „nemzeti egységkormány" volt minisztere hangoztatta fenntartásait e politikával szemben, s azt, hogy így a Monarchia kormányait kiszolgáltatják a német szoldateszkának. Sembat megjegyezte: a valamennyi nép érdekében álló föderalista elgondolást nem szabadna eltemetni. (Megjegyzendő, Sembat cikkét a L'Humanitében már másnap egy párizsi cseh szocialista sietett helyreigazítani, tarthatatlannak minősítvén a föderalista megoldást. Ez azonban nem volt az utolsó szó, a L'Humanité másnap szerkesztőségi cikkben reagált e kérdésre-lehetőségre, s ismét rákérdezett: „A nemzeti rivalizálást nem élezik-e majd ki azok a nehézségek, amelyeket a határok rögzítése szülne?")

Ezek voltak a L'Humanité utolsó forradalom előtti cikkei. A forradalom másnapján azután a veterán francia szocialista publicista, *J. B. Sévérac* számolt be a L'Humanité hasábjain a lánchídi csatáról, majd Tisza meggyilkolásáról, amit „szerfölött szimbolikusnak" ítélt. Az események mélyebb értékelésére azonban akkor még nem vállalkozott. November 6-án ismét ő ismertette a Nemzeti Tanács programját — ismét csak analízis nélkül, miközben újra jelezte: súlyos problémákkal kell szembenéznie a forradalomnak a különféle népek önállósulási törekvései miatt.

A Populaire hangvétele ezúttal is határozottan eltért a L'Humanité-étől. Paul Louis, a francia szocialista balszárny ismert teoretikusa, publicistája és nemzetközileg elismert történetírója (akit a bolsevikok is többször megszólaltattak, idéztek) írta ugyancsak november 6-án, hogy a bécsi, prágai, budapesti és kieli forradalmi munkások és katonák mind az orosz forradalom példáját követik. Két nappal később Jean Longuet — Marx unokája, parlamenti képviselő, s a háború alatt a szocialista párt pacifista ellenzékének szellemi vezetője — írta a forradalom másnapján. „Budapesten Károlyi gróf csak a munkástömegek segítségével tarthatja fenn hatalmát". Majd november 18-án, a köztársaság kikiáltásakor ismét Paul Louis fogott tollat s ezt írta: „akik ezt az országot ismerik, azoknak a hír hihetetlennek tűnik" — a Monarchia annyira szilárdnak látszott eddig. Igaz, hozzáfűzte, hogy „a magyar feudálisok terror révén uralkodtak", majd miután részletesen ismertette, hogy a terrorgépezet miként működött, megállapította, hogy a munkásmozgalom válik a forradalom fő hajtóerejévé. A további radikalizálódást már nem lehet megállítani. Biztosra vette a mélyreható társadalmi változásokat — beleértve a földreformot is.

Az osztrák Arbeiter Zeitung természetesen ebben az időben részletes és rendszeres híranyaggal szolgált — nagyobb értékelő cikkek nélkül. Diener-Dénes néhány újabb cikke mellett lényegesebb állásfoglalásnak csak Kunfi nyilatkozata számíthat, aki a köztársaság kérdésében hangsúlyozta, hogy ez ügyben a magyar népnek kell állást foglalnia.

Hírek a Pravdában

Érdekes és gazdag az orosz forradalmi sajtó híranyaga ebből az időszakból. Szeptember 10-én a *Pravda* az Arbeiter Zeitungot idézte a magyar vasutasok körében észlelhető forrongásról írva. Szeptember 25-én pedig Károlyi Mihályt szólaltatta meg, hogy a béke addig nem állhat helyre, amíg a breszt-litovszki és bukaresti békéről nem mondanak le. A *Pravda* és az *Izvesztija* beszámolt a Monarchia kormányainak utolsó békeajánlatairól (természetesen fenntartással), de ugyanakkor ismertette azt is, hogy e kormányok milyen terrorisztikusan nyomják még el a békemozgalmakat és a szocialista törekvéseket. A Pravda 1918. október 5-én ismertette a galileisták perét, hosszabban idézve Duczynska Ilona szavait, október 18-án elemző cikket jelentetett meg a magyar szociáldemokrata pártról. Az aláírás nélküli cikk szerzője 1914-gyel kezdte a párt politikájának felvázolását, s hangsúlyozta, hogy a párt nyilatkozatai ellentmondásosak voltak, s hogy a párt „ingadozott az opportunizmus és az osztályharc között". Pár nappal később a Pravda Szabó Ervin haláláról emlékezett meg idézve Kun Béla cikkét, s Kunfi budapesti gyászbeszédét.

Október 31-én a *Pravda* is részletesebben beszámolt a lánchídi csatáról, majd november 2-án Karl Radek cikkét közölte a bécsi és budapesti forradalomról. Radek ekkor úgy vélekedett, hogy a forradalom „becsületes", vagyis általános demokratikus szakasza immár le is zárult, s most a tömegeken múlik, hogy beletörődnek-e abba, hogy e forradalmat a burzsoázia kisajátítsa. Az „átnövést" Radek összekötötte azzal a kérdéssel is, hogy Károlyi a forradalom élén maradhat-e. Másnap jelent meg az Izvesztijában a lap felelős szerkesztőjének, a régi illegális forradalmi múltra visszatekintő publicistának és jeles történésznek, Jurij Sztyeklovnak az írása, aki szintén a monarchiabeli forradalmakról írt, de akinek cikkéből kiérződött, hogy a forradalmi fellendülést sokkal inkább várja Bécstől, mint Budapesttől. Mindez összefüggött azzal, hogy ekkor még sokan — Sztyeklov is — azt várták, hogy Friedrich Adler lesz az osztrák forradalom Karl Liebknechtje. Mindenesetre tény, hogy november elejére az angol, francia, orosz és osztrák sajtó egyaránt tisztában volt már azzal, hogy a polgári demokratikus forradalom nemcsak bekövetkezett Budapesten, hanem azzal is, hogy a lépést megtévén az ország új úton indult el, s aggodalommal vegyes rokonszenvvel figyelték, miként jut tovább az ország a demokratikus, sőt a szocialista célkitűzések megvalósításában.

ISTVÁN TETT SZOBRA

Galánthai Balogh János

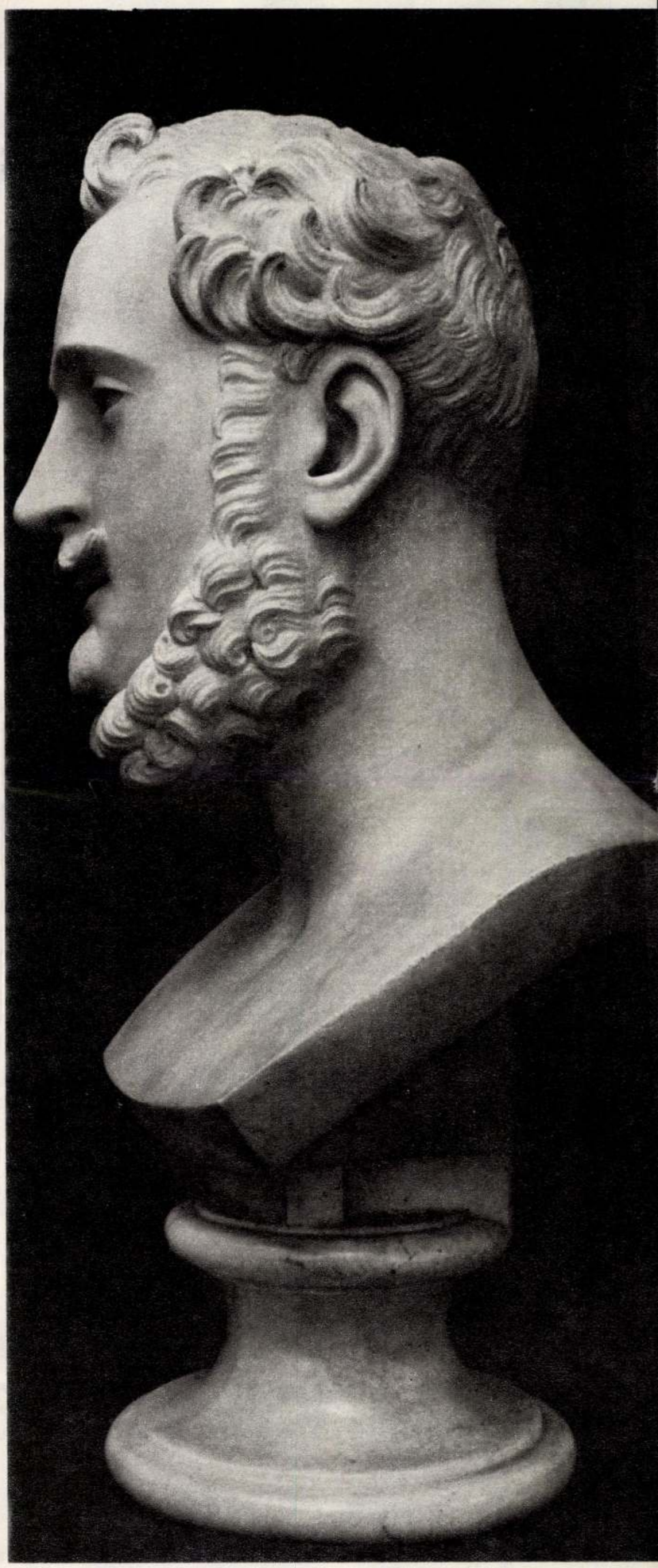

katolikus politikus, Balogh és Beöthy tehát mindig bátran sikra szállt. Ennek volt tulajdonitható, hogy *az 1834-es pesti evangélikus egyetemes egyházi közgyűlés* felfigyelt azok tevékenységére, akik — az Evangélikus Országos Levéltárban található jegyzőkönyv tanúsága szerint — „a magyarhoni evangélikusok jussait és közérdekeit annyi elmével s igazságos buzgósággal pártolták". A közgyűlés tagjai közt feltűnően sok közéleti férfiú neve olvasható: *Prónay Sándor, Szirmai Ádám, Benyovszky Péter, Döbrentei Gábor, Jeszenák János, Kubinyi Ágoston, Podmaniczky Lajos, Radvánszky Antal, Schedius Lajos, Zay Károly:* zömében alispánok, vármegyei főjegyzők, táblabirák, irók, ügyvédek.

Már ez s több, a következő években irt jegyzőkönyv intézkedett afelől, hogy azoknak „halhatatlan neveik, kik az emberiség és művelődésre nézve szerzett érdemei eránt mindég háládatos késő maradék által is magasztaltatni fognak, méltó módon megörökittessenek".

Az e célra kiküldött húsz tagú deputáció megszivlelte *Nyáry Pál* Pest megyei főjegyző — későbbi alispán — épp akkortájt készitett „Felszólitás a ‚honi szobrászat' ügyében" című kiáltványát, amelyben Ferenczy foglalkoztatását nemzeti érdeknek hirdette meg.

A művész feltehetően 1835—1839 között készitette Balogh és Beöthy szobrát, akiknek a személyét illetően a hivatalos indoklás is „a protestáns ügybeni rendithetetlen pártfogásuk elismerését" emliti.

*

A sokáig lappangó szobrok további sorsát *Prónay Gábor* egyetemes egyházi felügyelő 1866-ban kelt, *Fabiny Teofil* szeptemvirhez mint a pesti egyház felügyelőjéhez irt levele fejti meg számunkra: „... Ferenczy István művészi keze remekelt a fehér márványból vésett mellszobrokon, s azok a forradalom előtt Kubinyi Ágoston ő méltóságához tétettek le őrizet végett. Sokáig nem engedték a zavaros idők, hogy azoknak ottléte tudomásra jusson. Beállván azonban a jelen nyugalmasabb idő — miután az érintett két mellszobor a magyarhoni ágostai Evangéliumi Egyház tulajdona — s a pesti nagytiszteletű magyar-német egyház már eddig is ollyan kegyes volt — központi magasabb hivatása tudatában — a levél- és könyvtárnak helyt adni, oda terjed kérelmem, méltóztassék — amennyiben lehető lenne — az egyetem nevében felkérni a nagytiszteletű pesti egyház presbytériumát arra, hogy a fentebb leirt szobrokat akár a levél- és könyvtár, akár az iskolai múzeumi teremben elhelyezni méltóztassék; mit annál inkább szabad reménylenem, miután ez által, valamint külsőleg a terem fénye emeltetni fog, úgy azok szemlélése a fogékony ifjúságban kegyeletes érzéseket ébresztend".

A pesti evangélikus egyház 1866. május 1-i presbiteri ülésén megtárgyalta a kérést, s elrendelte, hogy a szobrokat a Sütő utcai (ma *Deák téri) iskola dísztermében* helyezzék el. Innen kerültek át a Magyarországi Evangélikus Egyház központi épületébe az Üllői út 24. számú házba, az ottani Podmaniczky-könyvtár helyiségébe. Az 1973-ban megszervezett *Evangélikus Országos Múzeum* a két szép, történelmi múltú műtárgyat, amelyet a Kulturális Minisztérium Múzeumi Osztálya 1977-ben védetté nyilvánitott, a terv szerint jövőre a Deák téri új központi múzeum helyiségében fogja bemutatni a nagyközönségnek.

Dr. Fabiny Tibor

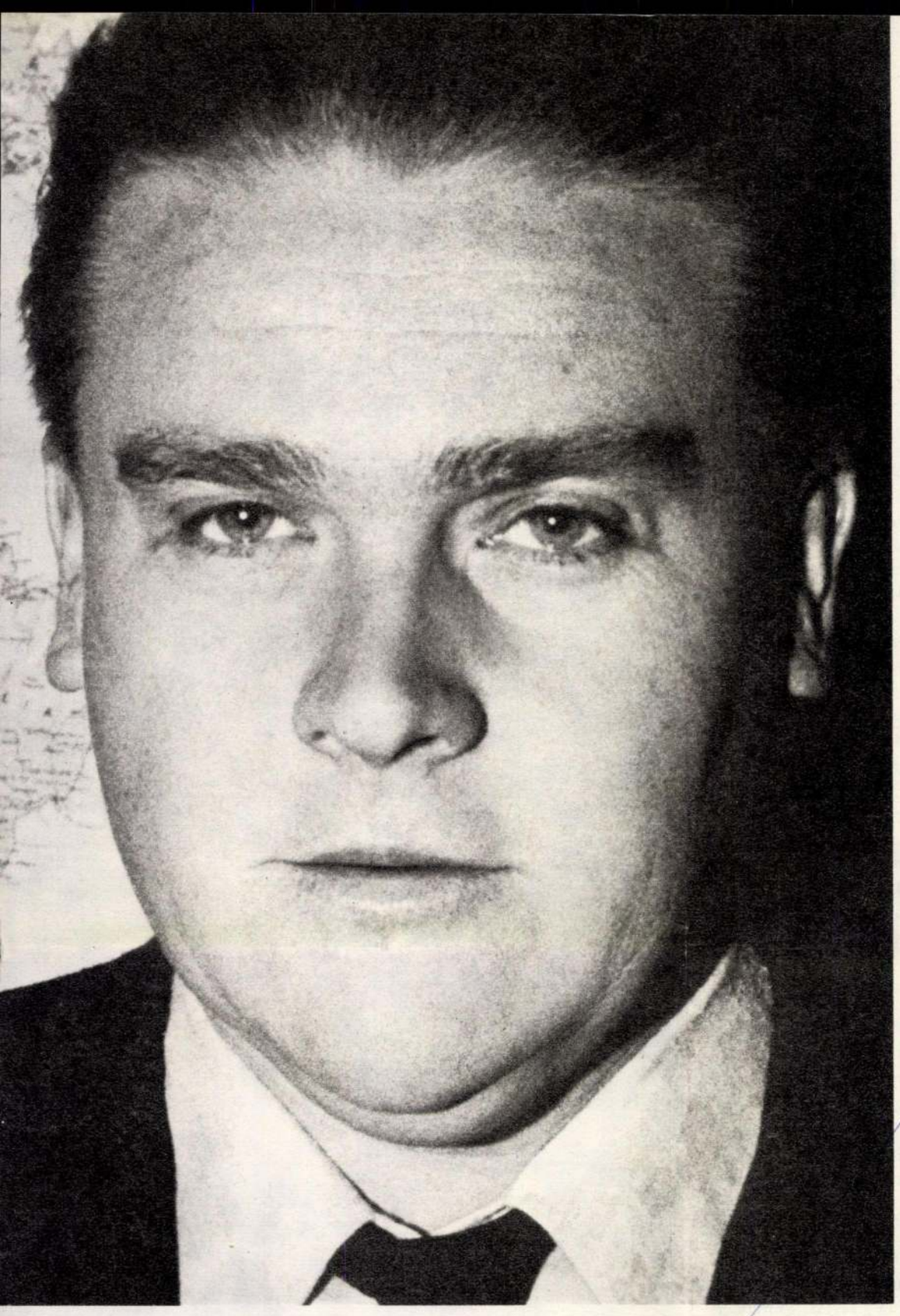

Irodalmi városképek

VARGHA BALÁZS

Csurka István grimaszai I.

„Metamorfózis"

Ez a kisregény Csurka legrosszabb műve. Móricz Rózsa Sándorának katonafogási epizódja — népszínművesen átköltve.

Zselic Somogy megyei falu újoncnak befogott legényeit kiszabadítja Csatos Mihály betyárvezér. A betyárnak szeretője van a faluban, akire szemet vet a verbuválók magyar káplárja — Sütő András; az egyik betyár ott akarja hagyni a csapatot, ezért halállal kellene lakolnia, de aztán mégis . . . és így tovább, nagy bunyókkal és népdaléneklésekkel.

Csupa hitelesség: valódi katonák és betyárok, valódi népdalok az igazi somogyi rengeteg erdőben.

De amikor így kezdi szidalmazni a hűtlen cimborát az egyik betyár: „Hogy az a zöld zsalugáteres rossebb marjon szét" — akkor már sejthetjük, hogy az író elmondhatatlanul rühelli művét, az egész történelmi-népi-haladó realizmust, ahogy azt annak idején az írók elé tűzték. S nem sokkal e mondat után ki is száll a stílusból. Innen van a kisregény címe: *Metamorfózis*, amit akár az író metamorfózisának is gondolhatunk. Mert mikor a történet már kellőképpen összebogozódott, elejtődik egy másik gyanús mondat, mégpedig arról, hogy a mulatság *háromfalú* szobában játszódik. A háromfalú szoba pedig színházi szinonima, és a színpadot jelenti.

Csatos Mihály, akit az előbb félig agyonvertek, éppen lefegyverzi a rögtönzött bálban a katonákat, s egyszerre bukfencet vet a történet:

„A nagy ordítás okozta-e, vagy egyéb technikai hiba, de hirtelen elsötétült akkor a terem. Nemcsak a színpad, hanem az egész zselici kultúrotthon is." Ahol az augusztus 20-i ünnep fénypontjaként adódott elő az előbbi történet. A biztosíték megcsinálódik, betyárok és ulánus katonák lemossák a festéket és felhúzzák „a tizedesi, őrvezetői vagy egyszerűen honvédi gimnasztyorkát." A kipakolt nagyteremben pedig ropják a táncot »Az én apukám egy olyan híres bohóc volt« dallamára.

1969-ben, *Nász és pofon* című kötetében közölte a *Metamorfózist*, dátum nélkül. Nem csodálkoznám, ha kiderülne egyszer: két dátuma van és mind a kettő korábbi. Mondjuk: 1950 és 1958. Elképzelem, hogy egyszer már félretette, azzal, hogy ezt nem lehet így folytatni, aztán kelt az az ötlete, hogy fügét kellene mutatni az egész — nagy buzgalommal és hozzáértéssel megírt — verbunkos-történetnek.

Jó író rossz műve megérdemli a figyelmet. Már csak azért is, mert ami egyszer nem sikerült neki, azt máskor könnyedén megcsinálja.

Még egy föltevést megkockáztatnék: a *Metamorfózis* mint irodalmi forgatókönyv megjárhatta valamikor a filmgyárat, s egy példánya ott pihen eltemetve a magyar irodalom gigantikus meddőhányóján, a Lumumba utcában.

1021
210

Ferenczy István

Őrizzük hagyományainkat

A híres első magyar szobrászra, Rimaszombat város szülöttére, Ferenczy Istvánra emlékezünk abból az alkalomból, hogy mellszobra 24 esztendő után végre visszakerült a helyére, oda, ahol e nagy művész örök álmát alussza.

Sokéves kutatás után sikerült az egykor ledöntött mellszobor fejére ráakadni. Két évvel ezelőtt, az akkor még életben levő és Rimaszombatból Budapestre elszármazott Makovits Jenő képzőművész a szobor-fejet teljesen ingyen restaurálta.

A mellszobor, mint műemlék, a város tulajdonát képezi és ezért az egész visszahelyezési folyamattal, véleményem szerint, a városi nemzeti bizottságnak kellett volna törődnie.

A tragikus sorsú szobrászművész 1792. február 22-én Rimaszombatban született és ugyanott halt meg, 1856. július 4-én. Apja és nagyapja szegény lakatos kisiparos volt. Felszabadulása után éveken át mint lakatossegéd Rimaszombatban, Budán és Bécsben kereste meg szegényes kenyerét. Rimaszombatból eltávozva, egy ideig Budán tartózkodik, itt jött rá a gondolatra: hátat fordít a lakatos mesterségnek és elsajátítja a szobrászatot. Buda után Bécsben tölt néhány esztendőt, ott dolgozik tele ambicióval és páratlan szorgalommal. Munkája eredményeként a bécsi művészeti akadémián pénzjutalomban részesül. Ferenczy elégtelennek tartja az elért eredményeket, többre vágyódik és ezért igyekszik tudását tovább fejleszteni és erre óhajtja elhasználni a jutalmul kapott összeget. Gyalog vág neki egy igen hosszú római útnak. Útja szerencsésen végződik, mert bízva önmagában és elhivatottságában, felajánlja munkáját egy Rómában élő és akkor már nagy hírnévnek örvendő dán származású szobrászművésznek, aki az ismeretlen Ferenczyre kétkedően tekint, majd egy darab márványt ad kezébe azzal, hogy tegyen tanúságot eddigi képességeiről. A próba, bár sok nehézséggel járt, de sikerült, és ez sorsdöntő volt Ferenczy István életében.

Ferenczy István a képfaragás úttörője volt. Egy kezdetleges rajz nyomán kifarogja Csokonai Vitéz Mihály mellszobrát, amelyet 1823-ban lepleztek le Debrecenben. Magyarországon Ferenczy Istvánt akkor még alig ismerik, de ez az első komoly alkotása már felé fordítja a magyar közvélemény figyelmét. Sok-sok műve közül különösen nagy jelentőségű a Kazinczy mellszobor és Szent István vértanú szobra.

Elkészítette egy Mátyás király szobormű mintáját is, de a szobrot magát már nem készíthette el, mert az állam a szükséges anyagi támogatást nem adta meg Ferenczynek. Rómából visszatérve, 1824-ben Budán telepszik le. Ekkor már országos híre van. A hivatalos körök, sajnos, csak a lelkes fogadtatást nyújtották az első jelentős magyar szobrászművésznek, anyagi támogatásban azonban nem részesítik a súlyos pénzgondokkal küzdő Ferenczyt, ami derékba töri minden vágyát és reményét. Kiváló alkotásai elismeréséül ugyan a Tudományos Akadémia rendes tagjává választja. Az anyagilag teljesen tönkrement művész azonban — bár mélységes fájdalommal — búcsút vett a fővárostól és 1847-ben végleg visszaköltözött szülővárosába, Rimaszombatba. Itt teljes visszavonultságban élt és fejezte be híres márványszobrát, az Euridykét, amelyet végrendelete értelmében mellé temettek el.

1909. szeptember 26-a volt Rimaszombat második nagy kultúrünnepe, amikor Ferenczy István márványból készült mellszobrát leleplezték. A város első nagy kultúrünnepe 1091. június 4-ikén volt, amikor a város és megye közönsége szobrot emelt a nagy költő, Tompa Mihály emlékének.

Ferenczy István szobrát 1908-ban a magyar közoktatásügyi miniszter rendelte meg és Stróbl Alajos, az egyik legnagyobb magyar szobrász útmutatása nyomán Vaszary László fiatal szobrászművész készítette el. A szobrot a város nevében Rimaszombat polgármestere vette át és mint siremléket helyezték el a református templom kápolnájában, ahol városunk nagy szülötte földi maradványai nyugosznak.

KOZINER IMRE

nberek-képek-események

Négy éve házasok. — Nálunk sokan elítélik az ifjú házasokat, gyakran gúny tárgyává teszik a korai házasságot. Számos országban viszont az volt a szokás — és ennek maradványával manapság is találkozhatunk —, hogy a gyermeket a szülők házasították össze. Felvételünkön egy görög „házaspár" (a 9 éves Vahit Kelekier és a 7 éves Sadiye) látható, akik már négy éve házasok. A boldogító „igent" azonban nem a házastársak, hanem a szülők mondták ki. A házasság legfőbb oka, ami nem ritka eset, a hozomány biztosítása volt.

Hollywood egyeseknek hírnevet, pompát, gazdagságot biztosít, sokaknak csalódást, kiábrándulást jelent. Újabban a város lakóinak szókincséből nem hiányozhat a gyilkosság szó. Ez a felvétel is egy Hollywoodban elkövetett gyilkosságot örökít meg. Az áldozat neve Johny

Fogamzásgátlás — injekcióval. — Az NSZK-ban hétezer nő próbálta már ki azt a szérumot, mely biztos fogamzásgátlószernek bizonyult. Egyetlen 150 milligrammos injekció — mely 60 darab fogamzásgátló tablettát helyettesít — három hónanapon át kizárja a fogamzás lehetőségét. Egy évben tehát négy injekcióval megelőzhető a terhesség. A hölgyek igen elismerően nyilatkoznak az új találmányról.

Szex az iskolában — „A szív újdonságai, avagy hogyan mondjam meg a lányomnak" című nyugatnémet film forgatókönyvének írója így képzeli el az iskolában folytatandó szexuális nevelés egyik jelenetének megörökítését. A film főszerepét a 16 éves Masche Gorska játssza, akit 400 jelentkező közül választott ki a rendező, és bízott meg a szokatlan feladattal. A főszereplővel szemben támasztott elsőszámú követelmény egyébként az volt, hogy minél szexibb legyen. Ennek a feltételnek Masche állítólag kitűnően megfelel. A készülő film valószínűleg azoknak az anyáknak akar némi segítséget nyújtani, aki azon töprengnek; hogyan is mondják meg lányuknak a nagy titkot.

PRAZSKÁ INFORMAČNÍ SLUŽBA
VÝSTRIZKOVÁ SLUŽBA
Praha 2 - Vyšehrad, K rotundě 8/82 - tel. 544-778
VÝSTRIZEK Z ČASOPISU
HÉT, BRATISLAVA
23. XI. 1969

13. szám.

Vasárnapi Ujság

Negyedik évi folyam.

Pest, martius 29-én 1857.

A „Vasárnapi Ujság“ hetenként egyszer egy nagy negyedrétü iven jelenik meg. — Előfizetési dij január—juniusig azaz: 6 hónapra Buda-Pesten házhoz küldve vagy postai uton a „Politikai Ujdonsagokkal“ együtt csupán csak 3 ft. pp. Az előfizetési dij a „Vasárnapi Ujság“ kiadó-hivatalához (egyetem-utcza 4. sz.) bérmentve utasitandó.

Kisfaludy Károly sirja.

Az ifjú költő, ki Olaszhon szép ege alatt egykor igy danolt:

Sötét olajfák illatos hüsébeu,
Ül a bus vándor, köny ragyog szemében,
S mélyen sohajtva, vissza-visszanéz;
Kedves hazája tün föl képzetében —

az akkor alig 18 éves Kisfaludy Károly, a szerelem édes dalnokának, Sándornak öcscse vala.

Ki távolban a csatazaj közepett is hazája képét szivében hordozá, — ki méltó volna, hogy sirjára most a sötét olajfák hüs árnyai borulnának, itt fekszik eltemetve Pesten, a váczi ut melletti temetőben.

Kimentünk mi is többen a múlt évi halottak napján megtekinteni a halál csendes országát, fölkerestük a jelesnek sirját. A hüs olajfákat egy pár silány növésü ákáczfa képviseli, melly bánatosan áll a költő sirja felett, s az őszi szellőtől ingatott galyak szomorun hullaták hervadó leveleiket.

Fent a kereszten egy pár elhervadt kiszáradt, azon felül pedig egy fris zöld koszorú függött. Olly jól esett látni e zöld koszorút!... Vannak még is tehát, a kik megemlékeznek a magyar költő sirjáról, s ollykor ollykor elhozzák a tisztelet és szeretet kegyeletes adóját. E zöld koszorú vigasztalás arra nézve, hogy annyi jeleseink sirhalmán többé — nem fogja

ingatni vándor fuvalom
A feledésnek tüske bokrait. —

Ki volt nekünk Kisfaludy? azt a két hazában mindenki tudja és érzi. Ő volt drámánk úttörője, megalapitója, a nyelv simitója, egyik mestere, — emlékeznek mindazok erre, kik azon korból élnek, mellyben iránta annyi lelkesedés és szeretet nyilatkozott. És a halál akkor rabolá el az erőteljes férfiút, midön tőle mindig szebbet, nagyobbat várhatott az irodalom. Ott áll megkezdett nagyszerü drámája „Csák“ mintegy bevégzetlen mestermü, melly mellől a művész kidölt, s a ki bevégezze, talán még nem született.

Az egyszerü szürke márványlap, mit tisztelői tizenhárom év mulva állitának sirja fölé, ott áll a váczi ut melletti temetőben, azon dombon, melly róla Kisfaludy-dombnak nevezteték.

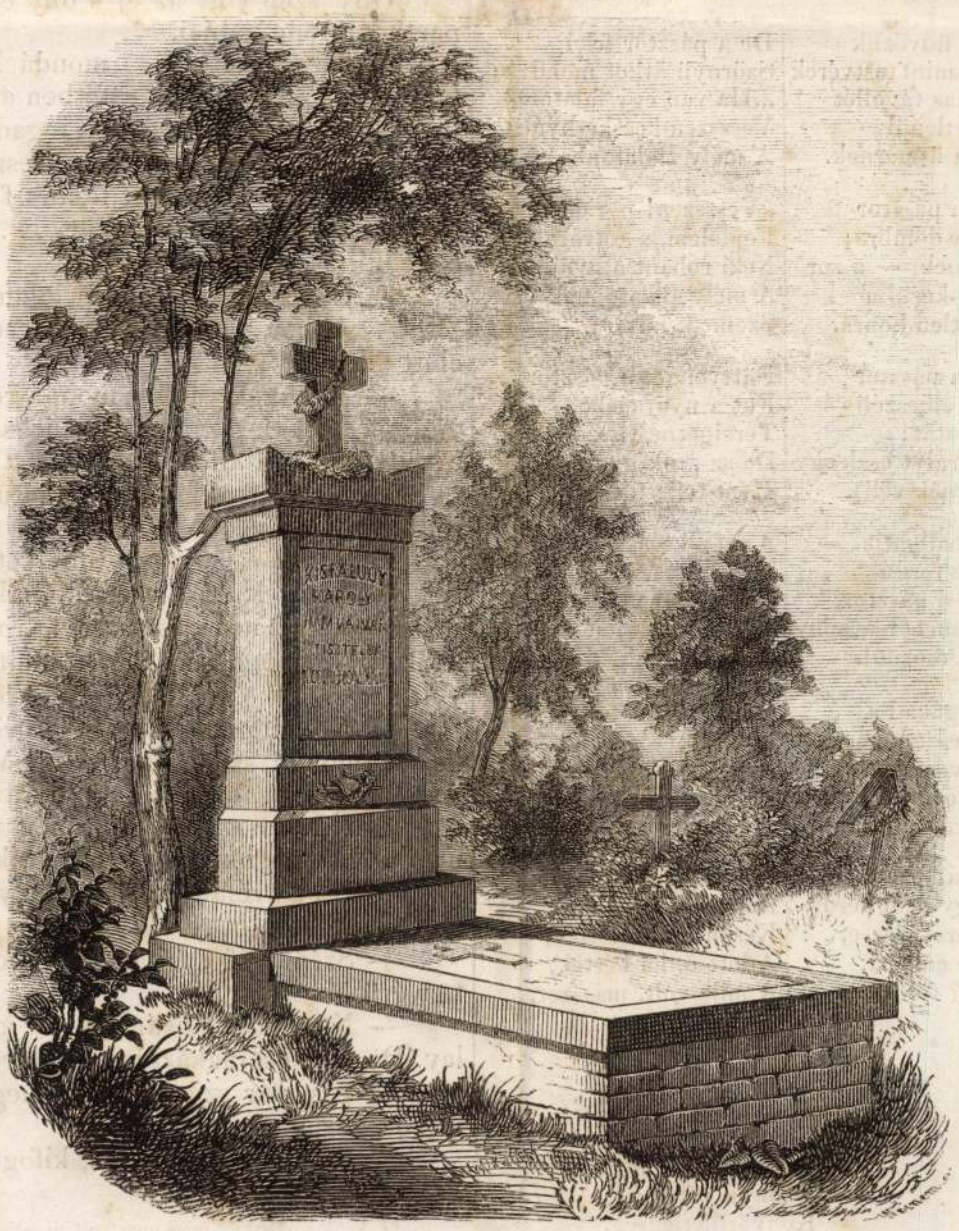

Kisfaludy Károly sírja.

KISFALUDY KÁROLY
HAMVAINAK
TISZTELŐI.
1843. Nov. 23.

A tulsó lapon Vörösmarty ismeretes epigramja:

Kisfaludyt ne keresd e keskeny sírban o honfi!
S e rövid élet után holtnak örökre ne véld.
Itt csak elomlandó tetemit jelölék ki baráti,
Fenn van időt muló szelleme müveiben.

Szül. Téten. Febr. 6. 1788.
Meghalt Pesten. Nov. 21. 1830.

Az irás alatt bronz öntevényben lant, koszorú, és kialvó fáklya állott, de ma már otromba vagy tudatlan kezek félig letördelék. A számtalan fölirások bizonyitják, hogy sokan látogatják meg azon helyet, hol ő nyugszik, s nem egy ifjú sziv hálásan keresi föl annak porait, kinek édes dalainál, müveinél keble először fölmelegült. Az elölapon alól idegen kezektől mindenféle irás van bekarczolva, többféle nyelven.

Valóban nem szép látni, ha valamelly jelesnek emlékoszlopa, habár iránta tiszteletből is, hivatlan dicsőitők által megrongáltatik, sértetik. A tisztelet ezt ki nem menti, s én azt kegyeletlenségnek tekintem.

A nemzeti muzeumban colossalis nagyságu mellképe Ferenczy szobrászunk által hazai márványból vésve, letéve van, s várja föl-állittatása napját.

Vajha ne várná hiában sokáig.

Ő pedig a sokat küzdött, fáradott, nyugodjék ott békén! Emlékét föltartják müvei s a hálás utókor, s követőinek legyen a pálya tövistelenebb, örömhozóbb, mint volt az övé. *Barzó J.*

Balatoni kecskekörmök.

Népmonda, BONYHAY JÓZSEFTŐL.

Régi dicsőségünk
Tündöklő csillaga
Elborult Sajónál,
Földön futóvá lett
A király is maga.

Égetett, pusztított
És gyilkolt a tatár,
Kegyetlensége csak
Akkor szünt meg, midőn
Nem lelt mit dulni már.

Mi sors üldözte a
Földön futó királyt?
Ő ez idő alatt
Segélyért esengve
Idegen földön járt.

De ki segítette
Valaha a magyart?
Jó Istenén kivül .
Bölcs királya, ha volt,
S ön kezében a kard.

Mikor Magyarország
Köröskörül égett,
A jó szomszédok honn
Reszkettek, — de nem jött
Egy is oltás végett.

Igy jut a regényes
Balaton partjára;
Elandalogni a
Természet bájain
Egykor ide jára.

Most vérázott hantú
Pusztaság köszönti,
S holt testek, mellyeket
Haragos árjával
A Balaton önt ki.

De mi méla búsdal
Hangzik a távolból?
El-el kapja a szél — —
Élő embernek kell
Ott lenni valahol.

Arra tart a király,
És lát kecske-nyájat.
Egy perczig szelided
Örömmé változik
Lelkében a bánat.

Ott hever a pásztor
Domb-oldalra dőlve,
Fúja bús nótáját,
Épen mint az elmult
Békes jobb időbe.

Nyájasan üdvözlik
Egymást, mint testvérek
Kik hosszas távollét
Után véletlenül
Egymásra ösmérnek.

A király a pásztor
Mellé ül a dombra;
Beszélgetnek, — a sor
Hamar rá-kerül a
Szerencsétlen honra.

Megered a pásztor
Nyelve, s elbeszéli
A sajói csatát;
(Mert a királyt csak egy
Közembernek véli).

A király hallgatja, —
Néha félre fordúl,
Nem látja a pásztor,
Hogy szeméből a köny
Arczájára csordúl.

Végre megakad a
Pásztor beszéd-árja,
Függesztvén elméjét
Egy szomorú képre,
Pusztult családjára.

Béla csodálkozik,
Társa hogy nem kérdi:
Hosszú utról jösz-e,
Találtál-e embert,
Ehetnél-e? földi!

Tovább nem állhatja,
Szól illyetén-képen:
„Bús történet biz az!
Hogy elő beszélted,
Megköszönöm szépen!“

„De én más országból
Hosszú útat tettem;
Istenemre kérlek!
Adj ennem valamit,
Mert még ma nem ettem.“

És felel a pásztor:
„„Egy falatom sincsen,
Elvitte a tatár;
E kis kecske-nyájban
Maradt minden kincsem.

Magam is régóta
Gyökéren rágódom,
Pedig — hidd el földi!
Nékem is volt egykor
A világban módom.“

„Nem igaz! — a király
Szól határozottan,
Hogy nem élsz gyökérrel,
Megmutatja arczod,
Hiszen majd ki csattan.“

De a pásztor felel
Szörnyü átkot mondva:
„„Ha van egy falatom,
Veszszen kecske-nyájam
A mély Balatonba!““

„Veszszen! — riadt a bús
Fejdelem, s szavára
Neki rohant a nyáj
A mély Balatonnak
Szemeik láttára.

Füttyenget a pásztor,
Fut a nyáj elébe,
Térelgetné vissza; —
De az átok gyorsan
Ment teljesülésbe.

A szép kecske-nyájnak
Sem hire sem hamva!
Pedig már gazdája
Vendégének mindent
Olly szivesen adna!

De ki mindezt látja
Illetődött szivvel,
A nemes vendégnek
Előre megsajnált
Jótétemény nem kell.

Elment a király. Az
Embertelen pásztor
Későn bánta tettét;
Adott ő, ha kértek,
A mije volt, másszor.

Jó negyedik Béla
Nem csüggedt azért el;
Visszatért az árva
Elhagyott hazához
Atyai szivével,

Uj életet adni
A letiprott honnak,
Felépitni Isten
Segélyével, amit
Ezerek rontottak.

De mint döbben vissza,
A határra lépve!
Minden felől puszták,
És fekete romok
Gyászolnak eléje.

Megy tovább, — és szive
Mind inkább elszorúl.
Hol vannak a népes,
A virágzó falvak
A hon határirul?!

Napi járó földön
Hire sincs embernek
Uton és útfélen
Tört fegyverek mellett
Holt testek hevernek.

Ragadozó vadak
Állják utját sokszor.
Útat vág azok közt
Kardja, — de szemében
Fájdalom könyje forr.

* * *

Századok folytak le,
És a kecske-nyájnak
Körmei csodásan
A tó kebelében
Kővé változának.

Most is hány ki a tó
Illyen körmöket még,
Intő például, hogy
Iszonyu vétek a
Könyörületlenség.

Ferenczy István

Kapy György uram leányai.

Történeti beszély, irta P. SZATHMÁRY KÁROLY.

I. A halál karjai.

(Folytatás.)

VU. 1857. 102

Gondoljuk ehhez még Kapy György országhirü kegyetlenségét, fukarságát, a két leány árvaságra kárhoztatott életét, és e nyilatkozatokon perczig sem fogunk csodálkozni.

— Csitt! — mondá Anna a vár alá tekintve — mintha evező csapást hallottam volna.

— Nem, bizonyosan valami hal szökött föl — nyugtatá meg nővére.

— Még egyet mondok — szólt Anna — karjait nénje nyaka körül fonva. Ugy sem lehetünk boldogok, haljunk meg együtt, kedves Máriskám.

Nem fog miértünk könyezni senki.

— Én is gondoltam, de nem akartam mondani. Van bátorságod?

— De egyetlen egyért még is félek. . . Olly disztelenül fognak kivonni a vizből. . .

— Bohó, mi gondunk arra, ha egyszer meghaltunk? . .

— Akkor sem szeretném, hogy rendetlenül lássanak. . . De fogódzunk össze és ugorjunk egyszerre. Kettönket nem vet föl a viz.

— Jó. . . Ugy-e te szeretsz engem Anikó?

— Szeretlek kedvesem. Te vagy az egyetlen, kit szeretek rajta kivül.

— Hát édes atyánk? . . . Szegénynek keserüséget okoz halálunk.

— Még nagyobbat okozna boldogtalan életünk.

— Az igaz. Imádkozzunk és aztán csókoljuk meg egymást és ölelközve, hunyt szemmel szédüljünk be a partról. Egy pillanat múlva elcsap felettünk a viz, és vége mindennek.

Buzgón imádkozott a két leány, aztán kart karba öltve siettek a nem mély part felé, melly alatt örvényt képeztek a Maros hullámai.

Olly szép volt az éj s olly édes álomdalt csevegtek a Maros parthoz ütődő habjai.

— Te reszketsz? — mondá Mária — hunyd be szemeidet és lépjünk bátran, mintha sötétben az ismert folyosón haladnánk.

És a két leányka árnya ingadozón állt a part fölött.

— Borzadok! — mondá reszketve a kisebbik — mintha már érzeném a hideg habokat fejünk fölött.

— Neked kedves az élet. . . . Menj és hagyj engem meghalni egyedül.

— Óh nem; mi lenne belőlem, ha még te sem volnál!

— Akkor erösitsd meg szívedet, még egy lépés és aztán Isten előtt állunk.

— Már meg van — mondá reszkető hangon Anna.

— Isten legyen nekünk irgalmas! kiálta Mária s testvérével együtt a partra állott és alá akart ugrani a habokba.

— No nó — kiáltá most hátulról valaki — reá érünk arra később is.

És ugyan-e perczben mindketten átölelve érezték magokat.

— Jézus Mária! — sikoltának mindketten.

— Né bizony, mintha nem roszabb lett volna ott, hova ugrani akartak — mondá székelyes kiejtéssel egy férfi hang, melly nem volt az öngyilkosok előtt ismeretlen.

— Nem illendő, Macskásy uram, hogy igy megijeszt bennünket — mondá szemre-hányólag Mária, mig Anna félig eszméletlenül zokogott, fejét nénje vállára hajtva.

— Nézd meg, nézd . . . még mi ijesztettük meg őket. De hát nem a leányasszonykák *) akartak beugrani a vizbe?

— Csak tréfáltunk. De kegyelmeteknek nem illett ám utánunk leskelödni! . .

— Szép tréfa, fejfának is beillett volna — felelt nevetve a tüzvérü Macskásy.

— Nem leskelödtünk mi — mentegetőzék a komolyabb Gyulay. De erre csolnakáztunk a Maroson s látván kegyeteket, megállottunk egy pár szóra. Aztán meg csak nem hagyhattuk, hogy a vizbe ugorjanak.

— Biz én már bánom, kifogtam volna én a vizből is, a kit

*) A „kisasszony“, még nem volt divatban. Szerk.

meg útját. A levél, a magyar műtörténet e fontos és érdekes dokumentuma, a nádorhoz íródott, eredetije a Szépművészeti Múzeum irattárában van s sorai a következők: «Fenséges Cs. K. Fő Herczeg Országunk Nádorához, nekem Kegyelmes Uramhoz alázatos esedezése a bent írtnak.

Fenséges Cs. K. Fő Herczeg Országunk Nádora Kegyelmes Uram. A régiség classicus földjén képezvén művészetemet, szerencsés valék részint magam tökélyesebb kiképzése végett, részint kedvtelésből, részint pedig, hogy néhány betses emlék maradványát a régiségnek a vandalismustól meg mentsem, sőt azoknak becsét még neveljem az által, hogy gyüjteménybe gyüjtve állván és képviselvén azon koraikat, egyetemes és tanulmányos átnézetet s egybehasonlítást engednek a vizsga archeologusnak és studiumot óhajtó művésznek: kis gyüjteményembe mintegy 80 ércszobrot összehozni; miknek jegyzékét, kitévén egyszersmind bécsi mérték szerint az egyes szobrok magassági mértékét is, az ·/. alatt alázatosan ide melléklem.

— Kegyelmes engedelmével Cs. K. Fenségednek, bátor vagyok itten megemlíteni azon alázatos figyelmeztetésemet, hogy ezen kis gyüjteménybe álló szobrok nem töredékek (fragmenta), sem nem azok, miket az archeologusok anticagliáknak neveznek, milyenek például valamely etruriai edénynek egy része, régi figuráknak egy keze, régi kard, kulcs, zabla vagy kengyel, hanem vagy allegoriai vagy mythologiai műszobrok, az egyiptomi, görög és római, közép és újabb korok maradványai.

Most midőn engemet azon mostoha sors körülményei nyomasztnak, hogy ezen költséggel, fáradsággal szerzett gyüjteménykémen is, még holtom előtt, odább adni kényteleníttetem, mély hódolattal folyamodom Cs. K. Fenségednek, mint Nemzeti Múzeumunk Pártfogójának azon kegyességéhez, hogy ezen gyüjteményt magas figyelmére méltatván s megtekintvén, azt a Nemzeti Múzeum számára megszerezni méltóztassék. Úgy hiszem, a gyüjtemény belbecséhez képest annak általam 2000 kétezer pengőforintra határozott ára nem túlságos követelés, ha azonban Cs. K. Fenséged, ki a múzeum pénzerejét legjobban esmérni méltóztatik, ennek lefizetését jelenleg ezen hazai intézetre nézve súlyosnak vélné, kész volnék gyűjteményemet oly formán átengedni a Múzeumnak, hogy nékem 54 éves férfiunak holtomig 300 háromszáz pengőforint fizettessék, mely esetre minden továbbá ezen pénz felől lehető rendelkezésemről lemondanék.

Igen fogná enyhíteni rajtam a sors csapását s a gyűjteménytöli megválásom fájdalmát azon nyájas gondolat, hogy ha művészetemmel nem

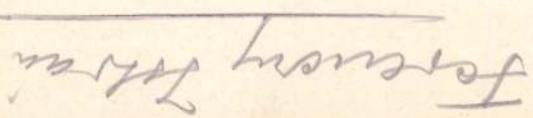

közül megemlítjük Palamedes Palamedes Stevaerts «Lovascsata» c. festményét, Abraham Teniers «Lovagoknak öltözött majmok» képét. Barabás Miklós három olajfestményét, az egyik gróf Almássy György, a másik báró Vay Dánielné szül. Sennyey Amália arcképe, Thomas Wijk «Kikötő antik romokkal» c. képét, Paál László «Erdőmélye» c festményét). Magyar fajanszokon (Holics, Tata, Stomfa), herendi, bécsi, meisseni, thüringiai, frankenthali, ludwigsburgi, nymphenburgi, berlini, sèvresi, schlaggenwaldi, elbogeni, szt.-pétervári gyártmányok adták a gyűjtem'ny keramiai részét. Kétségkívül a Holitscher-gyűjtemény jelentőségét elsősorban ezek határozták meg, nem hallgathatjuk el azonban, hogy az aukció folyamán oly árt értek el — a tíz- és húszezer koronás árak nem voltak ritkák, s két Alt-Wien csoport, az egyik Grassi műve, majdnem negyvenezer koronáért kelt el — ami a porcellánok művészi értékével nem tekinthető teljesen motiváltnak.

A Szépművészeti Múzeum március 20-án mutatta be a Ferenczy Istvántól hátrahagyott szoborgyüjteményt, azokat a reneszánsz-bronzokat, — illetve egyelőre csak egy részüket, negyvenhat darabot, — amelyeket a múzeum három évvel ezelőtt vásárolt meg a hagyaték örököseitől. A kiállított gyüjtemény fénypontja s a

KMETTY JÁNOS

közöns
érdeklő
intuició
ler Sim
őre s a
gozója,
Ez a tú
fedezés
megbesz
szakorgá
buch d.
1916. év
blémáját,
oldása m
kintélyév
súlyosbod
lélet alap
kvalitások
mesteriek
fölé mess

szolgálhatok is hazámnak, legalább gyüjtésem fáradalmait ennek kincsei közé számíthatnám.

Mély hódoló tisztelettel Császári Királyi Fenségednek legalázatosabb szolgája

Ferenczy István a Művész».

A Leonardonak tulajdonított kis szobron kivül, a Ferenczy-gyüjtemény kiválóbb, muzeális szempontból elsőrangú darabjai a következő olasz reneszánsz-szobrok: «Europa elrablása», valószínüleg a florenci Bertoldo di Giovanni műve, a Verocchio-iskolára való «Putto delfinnel», egy XV. századvégi «férfi mellszobor», a páduai quattrocento terméke az «Oroszlán puttoval», Riccio műve «Faun és faunnő», Giovanni da Bologna-nak «Herkules és Kentaur» csoportja (XVI. sz.), egy tanitványának «Mercur és Psyche» kompoziciója, egy XVII. századbeli «Herkules a hydrával» c. csoport. A fölötte ritka emlékekkel rendelkező német reneszánsz-plasztikának két bronzát találta meg a gyüjteményben dr. Meller, mely még Rafael Donner művészetét is két igen jellemző ólom-domborművel képviseli.

A Ferer
ler Simon közli azt a levelet is, amellyel annak idején (1846 jún. 14.) Ferenczy István e bronzokat megvétel céljából felajánlja a Nemzeti Múzeumnak s amely eredmény nélkül járta

Művészet 1917. 31. l.

Művészet 1917

Ferenczy István szobra

Új Tükör 1992/2

KIÁLLÍTÁSI AJÁNLAT

Atlantisz Galéria *(XIII. Váci út 156.)*
Kortárs magyar művészek kiállítása
XII.8–VI.8.

Dorottya utcai Kiállítóterem
(V. Dorottya u. 8.)
MÓSER ZOLTÁN fotói
II.4–28.

Ernst Múzeum *(Nagymező u. 8.)*
Színes víz (Nemzetközi Akvarell-kiállítás) I.21–II.21.
POLGÁR CSABA fénynyomatai és frottázsai II.26–III.28.
VIII. Esztergomi Fotóbiennálé
II.26–III.28.

Fészek Klub *(VII. Kertész u. 36.)*
TROMBITÁS TAMÁS szobrászművész
II.3–II.19.
HAÁSZ ISTVÁN grafikusművész
II.23–III.12.

Fiatal Művészek Klubja
(VI. Andrássy út 112.)
Túlsó part (György Csaba Borgó, Maczkó Zsolt, Erőss István, Keserü Zsolt, Rohoczi István, Sándor János, Utah Heinecke) II.3–22.
VERES ANDOR festőművész és ZELINSZKY TIBOR szobrászművész
II.24–III.12.
KOCSIS M. ZITA festőművész
II.24–III.12.

Knoll Galéria *(VI. Liszt Ferenc tér 10.)*
ADRIEN SIMOTOVA képzőművész (Cseh és Szlovák Köztársaság)
I.23–II.27.

Miskolci Galéria *(Déryné u. 5.)*
Új tudatosság (ausztrál, indiai és magyar képzőművészek kiállítása)
II.15–III.15.

Műcsarnok, Palme-ház
(Városliget, Olof Palme sétány)
Képfelbontás II.12–III.12.

Óbudai Társaskör Galéria
(III. Kiskorona u. 17.)
KÁRPÁTI ZOLTÁN képzőművész
I.12–II.14.
CSONTÓ LAJOS grafikusművész
II.23–III.28.

Pécsi Galéria *(Széchenyi tér)*
SOMOGYI GYŐZŐ festőművész
I.29–II.28.

Pécsi Kisgaléria *(Szent István tér 4.)*
MORVAY LÁSZLÓ grafikusművész
II.12–III.7.

Emlékeztető

Ötven éve írták: „Kevés olyan nyugtalan képzeletű művészünk van, mint Istokovits Kálmán, de kevés olyan rendkívüli munkabírású is. Műtermében százával állnak befejezett, vagy megkezdett művei... Nincs az a témakör, amelyben egyaránt ne volna otthonos, talán csak a szigorú értelemben vett arckép az, ahol kisebb lendülettel iparkodik. A képzeleti grafika mezejéről jött az olaj- és temperafestés terére és ez a grafikai kirándulás soká meg is látszott, sőt még ma is meglátszik művében. Az egymásrahalmozódó vonalak biztosságával színeinek összehangzása soká nem állott arányban, színképzelete csapongó és dús volt, de sokszor nyers is... Ebben a sokféleségben azok a művei a legsikerültebbek, ahol visszaemlékezése átéléssé tudott válni, ahol a virtuózkodást az élmény melege is áthatotta.

(Farkas Zoltán: Istokovits Kálmán kiállítása. Magyar Csillag, 1943. február 15.)

Stúdió Galéria
(V. Bajcsy Zs. út 52.)
GÁL ANDRÁS képzőművész
II.1–21.

Várfok 14 Műhelygaléria
(I. Várfok u. 14.)
SZEMETHY IMRE grafikusművész
I.21–II.14.
ÚJHÁZI PÉTER festőművész
II.18–III.14.

Vigadó Galéria *(V. Vigadó tér 2.)*
KULINYI ISTVÁN grafikusművész
II.25–III.7.
KÁRPÁTI TAMÁS festőművész
II.26–III.7.

HÍREK

1992. november 13-án emlékünnepséget rendeztek a rimaszombati Gömöri Múzeumban *Ferenczy István* szobrászművész születésének 200. évfordulója alkalmából. A művész életét és munkásságát bemutató kiállítás megnyitását követően tudományos tanácskozásra is sor került, amelyen elsősorban Ferenczy művészetéről és a gömöri klasszicista építészetről hangzottak el előadások. Az ünnepségen és a tanácskozáson népes magyar delegáció is részt vett, képviseltette magát a budapesti művészettörténeti tanszék, a Magyar Nemzeti Galéria, és a Magyar Építészeti Múzeum, valamint az MTA Művészettörténeti Kutató Intézete is.

A Miskolci Galériában 1992. december 1-én nyitotta meg *Marosi Ernő* a *Nagybányai festészet a neósok fellépésétől 1944-ig* című kiállítást. A megnyitó másnapján tudományos tanácskozást is rendeztek a nagybányai festészet témaköréből, melyen többek között *Murádin Jenő, Duranci Béla, Gheorghe Vida* és *Banner Zoltán* is előadott.

SZÁMUNK SZERZŐI

Lővei Pál *művészettörténész, Országos Műemlékvédelmi Hivatal,* Keserű Ilona *festőművész,* András Edit *művészettörténész, MTA Művészettörténeti Kutató Intézet,* Forgács Éva *művészettörténész, Iparművészeti Főiskola,* Benedek Katalin *művészettörténész, Magyar Nemzeti Galéria,* Szabó Lilla *művészettörténész, Magyar Nemzeti Galéria,* Bakos Katalin *művészetörténész, Budapesti Műszaki Egyetem,* Kozák Csaba *művészeti író, Műcsarnok,* Sipos Endre *rajzpedagógus,* Kovács Ágnes Veronika *egyetemi hallgató,* Peternák Miklós *művészettörténész,* Bohár András *képzőművész, művészeti író,* Babarczy Eszter *egyetemi hallgató,* Kováts Albert *festőművész,* Chikán Bálint *művészettörténész, Ferenczy Múzeum, Szentendre,* Marosi Ernő *művészettörténész, MTA Művészettörténeti Kutató Intézet,* Karátson Gábor *festőművész*

CONTENTS

Exhibition

PÁL LŐVEI: *Feather ornament and imperial crown. Reflections about the big Austrian exhibitions in summer 1992. II* 4
ERNŐ P. SZABÓ: *The decade of painting. The Schömer-collection in Vienna and Budapest* 9
ILONA KESERŰ: *Aquarelle-exhibition in the Museum of Fine Art* 15
LAJOS LÓSKA: *After changes — before changes. National drawing biennial, Salgótarján* 18
EDIT ANDRÁS: *Rope-dancing for us. Exhibitions of András Böröcz in Budapest* 22
➢ GÁBOR PATAKI: *Obscured by soot. Exhibition of János Szirtes* 26

Workshop

➢ ÉVA FORGÁCS: *Monuments in the desert. Fragments about the works of El Kazovsky* 30

Remembrance

KATALIN BENEDEK: *Remembering Józsa Járitz* 35

Study

LILLA SZABÓ: *Additional material to István Szőnyi's undiscovered early period* 38

Poster

KATALIN BAKOS: *Posters '92. International poster exhibition in the Gallery of Pécs* 43

Exhibition panorama

CSABA KOZÁK: *Kelemen's teddy bear* 47
ENDRE SIPOS: *Exhibition of Mihály Bakonyi* 48
ÁGNES VERONIKA KOVÁCS: *Colours of the Danube. Exhibition of Kálmán Istókovits* 48
MIKLÓS PETERNÁK: *Porcelain and graphite. Exhibition of Magdolna Csutak* 49
ESZTER BABARCZI: *The sad struggle of the rhinoceros with the foot-stool. Exhibition of Brigitte Sassbofer* 50
ANDRÁS BOHÁR: *Young textile artists in the Water Tower* 50

Interview

GÁBOR ANDRÁSI: *Interview with Katalin Keserü directress of the Műcsarnok* 53

Arguments

ALBERT KOVÁTS: *"Universal norms" or descent to hell?* 57
BÁLINT CHIKÁN: *Reflection to the paper of Péter György* 59

Book review

ERNŐ MAROSI: *Lajos Németh: Law and doubt. Self-examination of the science of art history* 61

Panorama

GÁBOR KARÁTSON: *Lighting and self-colonization. Exhibition for the Danube* 67

➢ with a triangle we mark the articles published in full English translation too.

Review of the Foundation of Art Today
Editor-in-Chief: Péter SINKOVITS
Distributor outside Hungary: „Kultura" Hungarian Foreign Trading Company,
H–1389 Budapest, Pf. 149
or
Foundation of Art Today – Új Művészet Alapítvány
H–1054 Budapest, Báthori u. 10.

az avantgárd egyik jellemzője — sokáig lesz komoly terepe Romániában. *Bobár András*, miközben azt javasolta, hogy az avantgárd művészet fogalma helyett a félegális, illetve illegális, azaz underground megnevezést használjuk, míg a támogatott művészet a legális megjelölést kaphatná, rámutatott arra, hogy az avantgárd művészetnek fontos szerepe volt az előző politikai rendszer felbomlasztásában. *Nadja Medneva* (Szófia) elmondta, hogy a rendszerváltás után a korábbi bolgár avantgárd épp annyira lett támogatott, amennyire politikai tartalma miatt az előző rendszer tiltotta; azonban a mindenkori fiatalok mindig lázadók, mindig újra avantgárdok lesznek. *Chikán Bálint* Baász Imre (1941—1991) tevékenységének, akcióinak rövid ismertetésével mutatott rá arra, hogy az avantgárd jelenséget mindenkor a konkrét történelmi, társadalmi és művészeti szituáció minősíti. *András Gábor* az avantgárd és a modernizmus összevetéséből indult ki, s rámutatott, hogy a nyolcvanas évek vákuumhelyzete után most új szituáció van kibontakozóban, amelyben a művészeknek a hatalom és a műkereskedelem Scyllája és Kharybdisze között kell megtalálniuk a maguk útját.

Végezetül a tanácskozás résztvevői záródokumentumot fogadtak el, amely összefoglalja a viták tanulságait, továbbá javasolja a kulturális kormányzatnak *Néray Katalin* Kossuth-díjjal való kitüntetését, tekintettel arra, hogy Néray Katalin évtizedes tevékenysége nagyon sok szakmai kérdés tisztázására teremtett lehetőséget. Tevékenysége során a Műcsarnok a korábbi szerepkörét épp ellenkezőjére váltva megteremtette a kapcsolatot az európai művészet és a magyar progresszív törekvések között.

Chikán Bálint

□

Az ELTE Művészettörténeti Tanszéke 1992. október 27-én tudományos ülést rendezett *Németh Lajos* emlékére. A délelőtti ülésszakon az előadók — *Radnóti Sándor, Bela Duranci, Thomas Strauss, Boglár Lajos és Bodnár György* — Németh Lajos tudományos munkásságát méltatták, illetve az általa felvetett problémákhoz kapcsolódó témákról értekeztek. A délutáni ülésszakon a Csontváry-kutatás eredményeiről számoltak be a kutatók, többek között *Sinkó Katalin, Szabó Júlia* és *Mezei Ottó*.

□

1992. október 30-án megalakult a *Magyar Esztétikai Társaság*. Az alapszabály elfogadása után az alapító tagok megválasztották az egyesület vezetőségét. Elnök *Ujfalussy József* akadémikus, alelnökök: *Poszler György* és *Tőkei Ferenc* akadémikusok, ügyvezető: *Lukács Antal*.

A PÜNKÖSDI LEÁNYJÁRÁS

— „Ma van ma, ma van ma, piros pünkösd napja! — Holnap lesz, holnap lesz a második napja" — így kezdődik az ősi nyári ének a leányok dalos-mondókás ajkán, miközben forog a koszorus tipegő tánc a pünkösdi királynő körül.

A hagyományos népszokásban a pünkösd a leányok ünnepe. Az ősvallásban a hajadonok nyilvános áldozatának és a zártkörü leányáldomás ünnepe volt. A hetekig tartó nyári ünnepeknek nyilván az utolsó két napján tartották.

Hagyományainkban az ősi nyári ünnepeknek majd minden motivumát megtaláljuk a kereszténység elemeivel átváltozottan, de csak töredékekben: husvéti, május elsőnapi és pünkösdi ünnepkörre osztva. Igy: a tojásfestés, mátkázás és komázás husvétra; a májfa (nyirfa-ünnep) május első hajnalára; pünkösdre maradt a leányjárás, mely a hajdani áldozatra való adománykérés maradványa. Az áldozatra vezető leány-vezér utódja: a pünkösdi királyné; a nyirfakoszoru utódja: a pünkösdi rózsából font koszoru.

A leányáldozat és leányáldomás ugy kezdődött, hogy ünnep előestéjén a házat és udvart nyirfagalyakkal diszitették és koszorukat fontak. Ünnep reggelén, napfölkelte előtt kimentek a határba és buzaharmatban mosakodtak, hogy megszépüljenek. Azután felékesitett nyirfaággal és gyüjtő edényekkel körüljárták a falu házait. Jártukban nyirfa éneket énekeltek: „Köszöntlek fejér nyirfa! — S juharfának pompás lombja. . ." Üdvözölték az erdő tündéreit, a nyirfa tündért, az adományozó ház gazdasszonyát és a leánybarátnékat, ami után kivonult a menet a faluhoz legközelebb eső forráshoz, patakhoz, folyóhoz. Kis nyirfa ligetek tisztásain leszurták az ékes ágat és körülállták, háromszor meghajolva három kivánságért esedeztek: irgalomért, egészségért, derék kérőkért. A vizparton áldoztak és tudakolták a jövendőt: ékes nyirfakoszoruikat levették a hajukról és a vizbe dobálták, sodródásából olvasták ki a jövendőt. Ha elmerült: halált jelentett. Azután lábaikat megmeritették az eleven vizben, majd a leszurt nyirfát ékességétől megfosztva darabokra törték s avval tüzet élesztettek. Ezen a nyirfa tüzön sütötték meg az áldozati lepényt, melyet uj könyörgés között magasba emeltek. Étkezés után nyirfagalyakból nagy koszorut fontak, melyen keresztül komázgató ének közben összecsókolóztak. Hazafelé is énekelve vonultak s apró kivánságokért könyörögtek. Ez történt első napon. Ez volt a lányok zártkörü áldomása.

A második nap is a leányok ünnepe volt. Erre utal az ősi ének második sora is: „Holnap lesz, holnap lesz a második napja." De a második napi ünnepen öregek és fiatalok, férfiak és férjes asszonyok s a gyermekek is résztvehettek. A másnapi pogány áldozáson már húsáldozatot is mutattak be, nem mint az első zártkörű hajadon-állomáson: csak lisztből és tojásból sült lepényt. Az ősi ének szövege is úgy osztódik, hogy felváltva énekelték nők és férfiak, akik egymás mögött sorakoztak fel köralakban. Refrénszerű ismétlődésekkel pedig a férfiak kísérték zümmögve az asszonyok énekét. Az ősi ének ütem szerint is megosztódik: lassúbb és gyorsuló, sürgéstforgást és tipegést kísérő ütemekre.

*

Idők múlásával változott az ősi hagyomány. Különböző vidéken különbözőképpen tartották. A változást nyelvi és vallási kölcsönhatások befolyásolták. A leányáldozatok Nagyasszonya is *védőszentek szerint változott s az ősi nyári énekben is kicserélődtek a pogány elemek keresztényi elemekre; vagy csak elvegyültek, de az ősvallás nyomai is megcsillantak néhány változatlan sorában.*

Némely vidéken mint férfiünnep jelenik meg. Itt a falu első legényét választják vezérnek, fejedelemnek, pünkösdi királynak. A daliák lovasmenetben kísérik a nyirfaalkotmánnyal beboritott pünkösdi királyt, berugtatnak a rózsákkal ékesitett udvarokba, ahol adományt kérnek, ellenkező esetben a rózsák letiprását ígérik. A ház népe énekléssel fogadta ezeket a királyt kísérő daliákat: *„Jó legény, jól megfogd a lovad kantárát, — Ne tépássza, ne tapossa a pünkösdi rózsát."*

Más változat szerint a pünkösdi király mellé királynőt is, vagy a pünkösdi királynő mellé királyt is választottak. Fehér kendővel leplezték a királynőt. Karjára rózsákkal telt kosarat akasztottak. Szolgáló leányai is rózsákkal telt kosarakat vittek utána; mert a királynővel sorra járták a falu házait s az adományokért a királynő mindenhol pünkösdi rózsával fizetett. Az adományvetés éppen úgy, mint a rózsávalfizetés, énekléssel és táncos, tipegő mozdulatokkal történt.

A hagyomány bübájos töredékeiből arra következtethetünk, hogy a nyári ének az ünnepet átérő hosszú, rigmusos mondóka volt, mely a szertartás minden mozzanatát kísérte. Sőt ez az ének átérte az egész esztendőt, évszakok változása szerint. Fennmaradt egy szólásmondás, mely szerint ha valami vontatott és véget érni nem akaró, úgy mondják: „Hosszú, mint a nyári ének.", vagy kapcsolódva Szent Iván tüzes, virágos éjszakájának hagyományával, igy: „Hosszú, mint Szent Iván éneke."

*

Az ősi hagyomány leghívebb megőrzői mind a mai napig a *palócok*. Aki palóc vidékre kerül, megfigyelheti a véggel kifelé fordult, kétablakos, bálványos palóc házakat, hogy valahánya előtt — ha csak lábnyomnyi széles — kis kert van, s ebből a kis kertből alig hiányzik a pünkösdi rózsa.

A palócoknak ugyanaz a hagyományos virág a pünkösdi rózsa, ami az alföldi kunoknak a szagos rozmarin, amit hajtókára, vagy a hegyes asztrakán kun süveg mellé tüznek a legények, kebelükre a leányok. Termeszteniök kellett hát azt a virágfajtát, mely a hagyományos ünnepek szertartásainak legfőbb kelléke volt.

Az ősi pogányság nyári éneke lassan elszüremlik az időben és a pünkösdi rózsa ápolásából is lassan kivesz a lényegi értelem: a szükségszerüség, de a milliom rózsát viritó bokor az ősvallás hirmondójaként, talán tudattalanul, mélyen a lélekbeágyazott eredőkkel még ma is ott virit az igazi palóc család kertjében, ahol hajadon leány, eladólány van.

*

Hála a kis palóc gyermekleánykák dalos-mondókás ajkának, táncos tavaszi és nyári kedvének, még mi is kaphatunk bübájos izelitőt a pünkösdi királynő körül forgó tipegő táncból. Mert az átörökitett ősi nyári ének, gyermekmondóka képében, minden pünkösd ünnepen ujra kisért, s mert a szöveg a fekete csókák fürdését emliti, a kis 8—12 esztendős leánykák is megmosakodnak buzaharmatban, napébredés előtt: szépülés kedvéért. Régebben ráncos piros virágos szoknyába, fehér ingvállba öltözködtek piros pünkösd napján. Ma már tarkán kissé megváltozott külsővel állnak körbe, miután közülök a legkisebbet megválasztották pünkösdi királynőnek. A rózsakoszorus királynőt a kör közepére állitják s körülötte a kör belső terét is behintik rózsaszirommal. Azután kezdik az éneklést és a *tipegő táncot*, a kifordulást, a sergést, *a köszöntést a Jézus nevével*, majd a *leányjárást* és az *adománygyüjtést* a falu házaiban.

A kicsi pünkösdi királynő a kör közepén tipeg-topog. Indul a körtánc: *„Ma van ma, ma van ma, piros pünkösd napja. — Haónap lesz, haónap lesz, a másogyik napja: — Ne tipegj, ne tapogj, mer ha mettapodod a pünkösgyi raózsát, megadod az árát!*

Csak fürgyik, csak fürgyik a fekete csaóka. — Szájjon a házokra, az egek harmattya, mint azelőtt szállott az apostolokra."

A következő versszakot a zsebredugott kézzel bámészkodó fiugyermekek éneklik. A leányünnepből kimaradt legénykék „előbbjönadolmány"-os büszkélkedésére vall az ének következő szakasza:

„Lányok ünek a toronba arankoszoróba, — Ára mennek al' legények sárga sarkantyuba. Ha jó jányok vónátok, nékönk köszönnétek. — Levennénk a süvegönket, annak örünétek."

Gyorsul az ének üteme:

„Péz vaóna: csengene; raózsa vaóna sergene, — Mégis kiserdüne."

Valóban kiserdülnek a pünkösdi rózsák és köszöntenek: *„Dicsértessék a Jézus Krisztus! eehozta az Isten piros pünkösd napját, — Mink is meghordozzuk királynénk-asszonkát . . ."* Az udvarra sereglettek örömteli mosolygással nézik a „csepp fejircselédek magok-mulatását" és köténykéiket, zsebeiket, vagy kezüket megtömik pünkösdi kaláccsal. De több helyen 10—12 kicsi lány szorosan vett magánügye, valóban „maga-mulatása" a pünkösdi játék. Ezek már elhagyják a leányjárást is, mert szégyellik a kéregetést, s a modern szülők is megtiltják nekik, mert sérelmes a gondolata is annak, hogy a nagyobb gazda lánya kéregetni menjen s elfogadjon valamit a szegényebb gazdasszonytól. (De még azt el kell árulnom, hogy pünkösd vasárnapján, napfelkötte előtt, titokban, ma is megmosakodnak buzaharmatában az eladólányok: szépülés kedvéért.)

MEZŐSSY MÁRIA.

Magyar művésztragédia száz év előtt

Ferenczy István kálváriája

Mintegy száz éve annak, hogy *Ferenczy* István az első magyar szobrász, vagy ahogyan ő névaláirásaiban nevezte magát: *a művész*, pályájának keserves családásai után azzal a gondolattal kezdett foglalkozni, hogy bucsut mond Budának és hazaköltözik Rimaszombatra. Pedig valamikor milyen rajongással jött haza és telepedett meg. De husz év alatt meg kellett tanulnia, hogy az álmok és az élet nehezen találkoznak egymással.

Hadd mondjuk el kálváriája történetét. Magyarázó képet a Szépművészeti muzeum modern szoborgyüjtménye adhat, ahol néhány művét szemlélhetjük. Hogy Ferenczy nem volt zseniális művész, azt a kiállitott mellszobrok, nemkülönben legismertebb műve az itt látható *Pásztorlányka* is elárulja. A mult század elejének klasszicizáló formavilágában készült, de meg sem közeliti ennek az irányának nagy virtuózait, Canovát, Thorwaldsent. Előadásmódja kissé tétova és bizonytalan, hiányzik belőle egy kiemelkedő egyéniség teremtő ereje, de viszont némi üde frisseség árad belőle, amelyet némely esetlensége még inkább szembeötlővé tesz, mintha egy művészi feladatsira ébredező nemzet indulna az ő vezetésével egy nehéz útra, amelyen mások évszázadok óta biztosan haladtak.

A lakatoslegény utja fölfelé

Ferenczy István mégis nagy ember volt, mégha sohasem volt is nagy művész. Naggyá tette élete, melyet kora fiatalságától kezdve a szó szoros értelmében a haza oltárán áldozott fel. Ennél az öreg, elnyütt képnél, mely egykori szépségét régen elvesztette, korszerübbet alig találhatunk rá. Gondoljunk csak a korabeli emlékalbumok apró kis vizfestményeire, ahol az epekedők klasszikus formáju oltárokon szivük elhamvasztásával áldoznak. Ferenczy István életében ez az áldozás nem volt negédeskedés, hanem szomoru valóság, mert szenvedések tüzében égetett fel egy egész emberéletet, mely minden óráját a magyarság javára iparkodott forditani.

A XIX. század elején vagyunk. Magyarországon. A magyar élet ama mesgyéjén, mely a régi Magyarországot az ujtól elválasztotta. Egyesekben a nemzet megujhodásának lobogó vágya, de a nagy tömegekben legfeljebb csak néhol szunnyadó energiák, de annál több helyütt irtózás minden gyökeres változástól. És ekkor 1814-ben egy rimaszombati lakatoslegény, akit öntudatlan vágyódása valami jobbra, szebbre, nemesebbre kezdetben mint vándorlegényt üzött a világba, Bécsbe megy és ott lakatoskodásból él, de közben, szabad óráiban az akadémia éremmetsző osztályájára jár. Szakadatlanul müveli magát, megtanul németül, latinul és mohón fal be minden betüt, ami művészetre vagy irodalomra vonatkozik. Nemsokára Bécs faber, aki az irodalmi megujhodást jelentette, Kazinczy, Döbrentey, Fáy, Bajza és társaik. Megrendelésekben sem volt hiány. Ha valami nagyobb méretü, hatalmas megbizást nem kapott is kezdetben bőven el volt látva munkával, némi szerény jómódhoz jutott, Budán házat tudott venni, ahol kényelmes műtermet rendezett be magának. De közben nemcsak művészi munkák foglalkoztatták, mert fejébe vette, hogy megtalálja a magyar márványt és igy majd függetleniti magát és hazáját a külföldi anyagtól. Hat éven át minden ráérő idejében folyton utazgatott ide-oda, hajón, postakocsin, szekéren, hogy felfedezze a magyar carrarát. Jár és kutat a föld alatt Csetneken, Tiszolczon, Szászkán, Moldaván, Dognácskán, mig végre Ruskicán megtalálta a magyar márványt és ez ha nem is vetekedhet épen az olasszal, mégis megállja helyét. Amit Ferenczy művészi munkájával keresett, mind e próbálkozásokra pazarolta el.

Közben tehetsége nem igen izmosodott, sőt ha ekkori műveit a Rómában készült Pásztorlányká-val mérjük, visszafejlődést láthatunk. Hiányzott Ferenczynek Róma levegője és a nagyokkal való közvetlen érintkezés. Fogyatékos rajztudását türelmetlen volt folytonos gyakorlással fejleszteni. Akttanulmányokra itthon nem volt alkalma, módja és megártott neki az a nagy lelkesedés is, amellyel barátai minden kritika nélkül fogadták. Olyanok, akik az irodalomban gyakran maguk is dilettánsok voltak és ott is inkább akaraterejükkel, mások felrázásával az érdeklődés felébresztésével érték el életük nagy eredményeit, még inkább dilettánsok, laikusok voltak a szobrászat nehezebben megközelithető birodalmában. És Ferenczynek itthon nem volt kitől tanulnia. Nem volt kivel mérkőznie és nem volt senkije, aki egyre és másra figyelmeztette volna. Soha egy pillanatra sem ébredt gyöngeségei tudatára, sőt évről évre hanyatló alkotókészséggel mindinkább nagyobb szobrászi terveket forgatott fejében és fanatikusan hitt abban, hogy a magyarságnak kötelessége nagy megbizásokhoz juttatni őt. Ezt hallotta barátaitól, a magyar iróktól, akik *Fáy* Andrással élükön mindent elkövettek, hogy a közönséget felrázzák közömbösségéből. De amig ez a festészetben sikerült is, mert tényleges szükségletnek felelt meg, amit *Barabás* pályafutása igazol, szegény Ferenczyn nem lenditett a fáradozás. A mellszobor és siremlék megrendelések kezdtek elmaradozni és a Mátyás király lovasszobrának létrehozására alakult bizottság, amelyben az akkori Magyarország szinejava benne volt, a költségeknek még csak egy tizedét sem tudta előteremteni. Pedig Ferenczy mennyit vivódott ezzel a tervvel, amelyet — sajnos — meglehetősen fogyatékosan képzelt el. Nem tudta megnyerni gróf *Széchenyi* Istvánt sem, aki reálpolitikai meg itélése szerint fényüzésnek vélte a szobor felállitását.

Közben a divat is változni kezdett. Az uj, romantikus és nemzetibb irány sehogysem méltányolta azt, hogy mért akarja Ferenczy Mátyást római külsőbe öltöztetni és nem magyar viseletbe? A klasszicizáló általánositást egyéniesebb ábrázolás kezdte felváltani. Ferenczyt megtörte ez a kudarc. Őt az első magyar szobrászt cserbenhagyta nemzete! És mégsem tudott mással foglalkozni, mint nagy tervével! Lassanként tönkrejutott. Ekkor Itáliában szerzett kisplasztikai gyüjteményét megvételre ajánlotta fel a Nemzeti Muzeumnak. Nem kellett! Értékét senkisem ismerte fel! Pedig abban a korban kevés hasonló értékü kisszobor gyüjtemény volt magánkézben a világon. Sok sok évtized mulva *Petrovics* Elek vette meg a Szépművészeti Muzeum számára, melynek ma egyik büszkesége.

A forradalom előtt egy évvel tért haza Rimaszombatra megtörten Ferenczy István, miután elárverezett házának udvarán összezuzta nagy tervének vázlatait és gipszöntvényeit. Az a néhány év, amelyet még élnie adatott lassu halódása volt egy nagyratörő léleknek. De volt még egy nagy eseménye: felfedezte azt a magyar szobrászt, akiben először lobogott fel genialis erővel a magyarság szobrászi tehetsége: *Izsó Miklóst.*

Ferenczy egész életén át szakadatlanul küzdött és vivódott. Családot sem alapitott, hogy semmi se zavarja nagy céljai elérésében. Sorsa keserves magyar sors volt: konok és kitartó küzdelem korával és szükös viszonyainkkal. Nem volt nagy művész, nem tudott győzni, de mégis isteni szikra világositotta meg elméjét, amikor olyan nagy feladatokat állitott eléje, amelyek megoldására csak sokkal később kerülhetett sor.

FARKAS ZOLTÁN

Vegye meg a
Képes Krónika
legujabb számát!

FILLÉRES HIRDETÉSEK

Apróhirdetéseket felvesz a központi kiadóhivatalon kivül a KSV fiókkiadóhivatala: „Christophoros" Utazási és Menetjegy Iroda IV., Kossuth Lajos-u. 5., VIII., Rákóczi-ut 1., Belvárosi Könyvszalon IV., Veress Pálné-utca 8.

Minden szó hétköznapon 15 fillér. — Vasárnap 20 fillér. — Első és vastagabban szedett szavak duplán számitanak. Legkisebb hirdetés 10 szó. — Állást keresők 50 százalékos engedményben részesülnek. Keretes hirdetések milliméter sora hétköznap 25 fillér, vasárnap 30 fil.

Házasság

ERDÉLYI mágnásleányokat, özvegyeket kitünően férjhezad diskrecióval Méltóságosasszony, Főpostafiók 304. Válaszboriték. 1127

FÉRJHEZMENNE középtermetü, 38 éves őskeresztény, házias hajadon 40—45 éves biztosállásu urhoz. Özvegy vagy gyermek nem akadály. „Meleg Otthon 38" jeligére a főkiadóba. 1143

Háztartási állás

MEGBIZHATÓ, jól főző mindenes horvát leányok, akik magyarul nem tudnak, uri házhoz mennének, ha lehet, azonnalra. Márvány-u. 23. Abagoston I.

Betöltendő állások
(Nők részére)

A „HANGYA" központ a fűszercsemege szakmában hosszabb gyakorlattal s legalább 1500—2000 pengő készpénzóvadékkal rendelkező 24—40 éves korig női boltkezelő pályázókat keres. A pályázóknak magyar állampolgársági, illetőségi, legujabb keletü hatósági erkölcsi s őskeresztény származását igazoló összes bizonyitványokkal kell még rendelkezniök. A pályázatokat postán Hangya, Budapest 45, vagy személyesen IX., Közraktár-u. 30—32. V. 12. kérjük. 1146

IDÖSEBB német-magyar-francia nevelőnő elhelyezkedne. Megkeresést „Katolikus" jeligére Kossuth L.-u. 5. főkiadóba.

Álláskereső nők

OKLEVELES ápolónő elhelyezkedne mint állandó éjjeli ápolónő vagy ruhakezelőnő, kulcsárnő. Misszióház, Budapest, Maros-u.

Oktatás

„MERKUR" gyorsiró, gépiróiskola, a keresztény tisztviselőosztály iskolája. Államvizsga, állásközvetités. Kossuth Lajos-u. 1. I. 505

Kirakatállványok

áruasztalvédők elsőrendü kivitelben legolcsóbban **KIRAKATÁLLVÁNYKÉSZITÖ KFT**-től Budapest, VII., Izabella-utca 13. sz. Telefon: 224—800. Használt állványok is kaphatók.

Vegye meg a
KÉPES KRÓNIKA
legujabb számát.
Ára 20 fillér.

Porszivógépek

nagy választékban
Szenczer VI., Vörösmarty-u. 31. Telefon: 224-595. Csere, alkatrészek.

Villa eladó

ELADÓ Fonyódligeten szobakonyhás nyaraló nyolcezerért. Magyar Pál, Pécs, Vasgerebenu. 9. 1142

Telek

VILLA BALATONKENESÉN, közvetlen a Balaton partján, legideálisabb helyen, strand mellett, elit negyedben, 300 négyzetöl, 3 szoba 3 manzardos terrasszal, napozóval, minden elfogadható áron eladó. Bővebbet Pintérné, Szolnok, Baross-utca 67. 1141

Expressz fotó

Váci-utca 19. 3 kép 2.40 pengő

Cianozás

Cianozás, patkányirtás

olcsón jótállással. **KÖNIGSTEIN** mérnök, Andrássy-út 57. T. 228-073. 951

Lakástakarítás

LAKÁSÁT tükörfényessé és téregmentessé teszi Grebenár Károly ablak- és lakástakarító vállalata, Budapest, Tengernagy-u. 5. Ugyanitt tiszta méhviaszból készült beeresztő krém kapható. Telefon: 259—180.

Mindig időszerü
Kinizsi Andor
vidám regénye
Igy kell férjhezmenni!
Kapható a könyvkereskedésekben

Különféle

KAPU alá
kilakoltatott család

arra kéri a jószivü olvasóközönséget, tekintetével kisgyermekükre, hogy mig állandó lakást szerezni nem tudnak, átmenetileg valahol albérletben szeretnének fedél alá jutni. Somogyi János, VIII., Baross-u. 129. 1144

Betegtolókocsi,

tricikli, férfi, női, gyermekkerékpár. Készitőnél: **Stefka**, Rökk Szilárd-utca 23. Telefon: 337—420.

BETEGTOLÓ és önhajtásu kocsik nagy választékban. Kölcsönzés is. Kerékpárok. Gyermekkocsik. **SIESTA** Járművek. Budapest, VII., Damjanich-u. 49. Tel. 420—656. Díjmentes prospektus.

LAKÓTÁRSNÖT keres villabérletébe özv. főtanácsosné. Cimzés Piliscsaba poste restante „Uri kényelem" jeligére.

HASZNÁLT ruhát, zálogban levő tárgyat, egész háztartást, hagyatékot és mindent veszek. Vidéken is. Nutovits, Népszinház-utca huszonhat. Telefon: 340—967.

Kalapja piszkos, formátlan?

Szakszerüen tisztitja, formázza Lampert kalaposmester, Jókai-tér 6. (Udv.) **Női kalapalakitás is.** T.: 31—60—43.

LEPEDŐ, ANGIN

köpeny-grádli, ágynemüvászon, törülközők, konyharuhák, abroszok, prima minőség **(nem műrostos)** flanell, selymek, női kombinék, hálóingek stb. **rendkivül olcsón. WEISZ, Paulay Ede-utca 58.** Udvarban. (Liszt Ferenc-tér mellett.) **NŐI RUHÁK** középtermetre, bluzok stb. eladók. Baross-tér 13., I. 10., reggel 8—9, este 6—8-ig. 1109

Szőnyeg

Válogatott
keleti perzsa szőnyegeket

bizalommal, alkalmi áron vásárolhat. Z. Vajda Ilona, V., Honvéd-u. 25.

PERZSASZŐNYEGET veszek legmagasabb árban. Sternberg, Dob-utca 2. Telefon: 224—246.

MAGYAR perzsát készitőnél vásároljon! Más helyen lerakatunk nincs. Ügynököt nem tartunk, eladás kizárólag **Ferenciek-tere 3., udvarban. Békésszentandrási Háziipari Szövetkezet.** Tel.: 183—692.

VALÓDI perzsa szőnyegek, antik butorok, vitrin tárgyak legolcsóbban **„Antikart"**, Pilvax-köz 5—6.

Vas- és rézbutor

GYERMEKKOCSI, gyermekágy, babakocsi, gyermekszék legolcsóbban Prohászka gyárból, Gróf Zichy Jenő-utca 46. Fiók: Üllői-ut 7.

Nyaralás

DIÁKNYARALTATÁS

Bükkhegységben, havi 120 P. Tájékoztató **Minorita Rendház, Eger.**

BALATONSZÁRSZÓN, pormentes, szép kertes villában 2 személynek kényelmes szoba, esetleg ellátással egész szezonra kiadó. Kéry, Budapest, Csörsz-utca 7.

Szép és olcsó ajándék
10 darab különböző
Uj Élet Regénytár
portóval együtt
csak 50 fillér.
Minden szám teljesen befejezett kis regény.
Kapható kiadóhivatalunkban.

Gyönyörü előkelő 12-es
porcellánservice
számozott használatlan **(Fraureuth)** és régi
mesterfestmények
— Schinnagl — privátoknak eladó. Naponként 1—4-ig Andrássy-út 72, III. 16.

Birtok

Megbizóink részére
mező- és erdőbirtokot keresünk

megvételre és házcserével kapcsolatban, az ország bármely részén. OMGE Ingatlan osztálya. Budapest IX., Köztelek-u. 8. Tel.: 181—040.

Csak
Halász kabátot ruhát
Magas nivó! viseljünk.
Olcsó szabott árak!
HALÁSZ DEZSŐ
női divatháza. VII., Rákóczi-ut 54

Ruházkodás

VIHARKABÁT
hátizsák, hálózsák stb.
Molnár Gyula
VII., Károly-körut 3/c
T: 427—575. Saroküzlet.

Tökéletes szabásu
BUNDÁT PILÁT
szücstö!
IX., Ferenc-körut 32., II. emelet.

Utalvány nélkül cipőt
átalakit és diszit Pásztv János bőrkereskedő és cipőfelsőrész készitő, IV., Veres Pálné-utca 4—6. Telefon: 389—079.

KEVESET használt és uj férfi ruhát veszünk és eladunk. Frakk, szmoking kölcsönzés. Forgácz szabóüzlete. Budapest. Dohány-utca 68.

HASZNÁLT ruhát, zálogban levő tárgyat, egész háztartást, hagyatékot és mindent veszek. Vidéken is. Nutovits, Népszinház-utca huszonhat. Telefon: 340—967.

Öröklakás

XI., Bocskay-uti
építés alatt álló
TÁRSASHÁZUNKBAN különböző nagyságu
öröklakás
KAPHATÓ: Terv és felvilágositás: épitési irodában, vasárnap délelőtt is.
XI., Lenke-tér nyolc.

GARZON öröklakás a Vérmezőnél. Remek kilátással a budai hegyekre, tulajdonostól eladó. Telefon 127—851. 1118

XI., Lenke térnél

épités alatt álló
29-ik társasházunkban
1—3 szobás luxuskivitelü
öröklakások

amortizációs kölcsönnel is **AUGUSZTUSI** beköltözéssel eladók. Tisztviselő Társasházak Épitő irodája, XI, Horthy Miklós-ut 36., I. 4. Hétfőtől. 3883

Buda
legszebb palotájában
25 éves legnagyobb adómentességü
nagyméretü kétszoba-hallos és egy garcon beköltözhető
öröklakás

Horthy-hidnál eladó. Tisztviselő Társasházak Épitő irodája, XI., Horthy Miklós-ut 36., I. 4. Hétfőtől. 3883

V., KRESZ GÉZA-UTCA 37.
„Báthory István" „Kemény Zsigmond"
társasház

épités alatt. Nagy adómentességgel, központi fütéssel, különböző
öröklakások

leköthetők.
NEMETH ÉS MERO, XI., Horthy Miklós-ut 42. Telefon: 469—301.

ESTÉLYI ÉS DÉLUTÁNI
RUHÁKAT

a legrövidebb időn belül, a legjobb és legszebb kivitelben készit
FLAPPER DIVATSZALON
Budapest V., Arany János-u. 9.
Tulajdonos: LEOPOLD EDITH szabómesternő.
KABÁTOK. KOSZTÜMÖK.
TELEFON: 126—323.

Könyvek

KÖNYVEKET VESZÜNK:

P 75-ért: 50 Mikszáthot, 41 Gárdonyit, 25 Prohászkát, 18 Brehm Állatok világát; 50-ért: Hóman—Kerényi: Egyetemes történetet, 10 Brehmet (Légrády kiadás); 30-ért Kelemen Nagyszótárt (3. kiad.), Katolikus lexikont, Hóman—Szekfü: Magyar történetet, Cholnoky: Föld és népét (Globusszal); 15-ért: 7 kötet Renan, 2 köt. Művészeti lexikont, Babits: Eratot, Finály: Latin nyelv szótárát, 10 kötet Göre-, Zilahy-, Móra-, Móricz-sorozatot, teljes könyvtárakat is.
VIDÉKRŐL IRJON! — PESTEN HIVJON!
Budapest, Dohány-utca 38. Telefon: 227—230. **SOÓS KÖNYVHÁZ**

Hangszer

HEGEDÜ,

VIOLA, CSELLO, koncert, zenekar, iskolai célra és összes felszerelések, részletfizetésre is beszerezhetők. **TÓTH** János hegedükészitőnél, Budapest, Kossuth Lajos-utca nyolc. 41 éves cég. Árjegyzék díjtalan.

HARMONIKA, ZONGORA, HEGEDŰ
REMÉNYI Király-utca 58. legolcsóbb. Ingyen árjegyzék. Részlet.

Zongora

Legtökéletesebb 88 hangu

Divatos lakásba Pianetto zongorát
Sternberg
Rákóczi-ut 60.

Legjobb zongorát, pianinót legolcsóbban vásárol részletre is **SZÁVITSNÁL.** Vétel, becslés. Javitás, hangolás preciz kivitelben. **Budapest, BAROS-TÉR 1.** (Rákóczi-ut sarok)

Vásároljon a forrásnál!
Az ország egyetlen zongoragyára
MUSICA
VII., Erzsébet-körut 43. (Royal).
Telefon: 222-282
Zongorák, kis pianinók garanciával. — Kedvező fizetési feltételek.
Bérlet, csere, vétel, javitás, hangolás.
Kérjen **díjmentes** ajánlatot!

Ne adja el ZONGORÁJÁT amig fel nem kinálja a **KERESZTÉLY** zongoraterméne Vilmos császár-ut 66., telefon: 123-347.
Családás sohasem érheti!

STINGL, Lauberger zongorák, pianinók legolcsóbban részletre Grimmnél József-körut 65.

Rövidebb ZONGORÁT

VAGY PIANINOT sürgősen vennék **VIDÉKRŐL IS**, ár, gyártmány közlésével. Strokl, Aréna-ut 9., földsz. 2. Telefon: 225—652.

SCALA Erzsébet-körut 15
Förster-, Bechstein-, Ibach-, Bösendorfer-, Hofmann-, original Stingl-zongorák, pianinók legolcsóbban ' Részletfizetés '

HA zongorát, harmoniumot vesz, elad, ajánljuk Mendölné zongoratermét, Bezerédi-utca 10. T. 14-64-11. Öskeresztény cég. 351

HIRNEVES ZONGORATERME
V., VILMOS CSÁSZÁR-UT 66.
CSALÓDÁS SOHASEM ÉRHETI

Zongora, harmónium, eladás, vétel, csere
HÖRL-nél
II., Török-utca 8. sz
Telefon: 151—652.
Vidéki szállitás ✦ Javaslat ingyen

EHALL Andrássy-ut 15. sz.
Legnagyobb keresztény vállalat. Zongorák, harmoniumok páratlanul olcsón. Kedvező részletfizetés.

TIPOLD
RÁKÓCZI-UT 61
Divatcsarnokkal szemben. Nagy választék, olcsó árak részletre is. Keresztény cég Baross-tag.

FIGYELMÉBE ajánlom **RÁKÓCZI-UT ÖTVEN ZONGORATERMEMET.** Rengeteg zongora, pianino vásárolható feltünő olcsón, csekély részletre is. 3859

Könyvbarát venne

magánostól sorozatokat, lexikont stb. „Gyüjtő" jeligére a főkiadóba.

Szenzációs szabadalmak bej.
1 recamier + **4** szék = **2** személyes **rekamier.**
ülés fekvés *Epeda* **FOTELÁGY**

78 P

LÁNCZ kárpitos
Podmanitzky-u. 19
Nyugatinál.
Kérjen árjegyzéket. Szállitás vidékre is.

Hosszu részletre jó **Butort** **Bertalanné**
keresztény butorszalonjában
Rákóczi-ut 82. I. 3
Vidékre árajánlatot küldünk

Bélyeg

„DUNA" **BÉLYEG-bolt**

ritkaságok, ujdonságszolgálat. V., Mária Valéria-u. 19. (szemben a Ritz-szállóval). Telefon: **382—473.** Legujabb magyar árjegyzék 80 fillérért.

Ékszer

ARANYAT, EZÜSTÖT

fogaranyat, brilliánst **legdrágábban veszek,** zálogból dijmentesen kiváltom **Baross ékszerház, Grósz, Baross-u 83** Telefonáljon: 140—969.

Vendéglői-, kávéházberendezések

KERTI BUTOR,
fa-, vas- és fonott szék, asztal. **Sör- és borpult, billiárd,** alpakkaáru.
FRIED, Király-utca 44.

Nincsen kotlósa!

Tosásait bérben kikelteti, naposcsibét, naposkacsát, tenyésztojást szállit, keltőgépet vesz, javit, készit, elad: Szabó Károly, Bp. VIII., Luther-utca 4. Tel.: 349—615. Kérjen ingyen árlapot!

Kerti és szobai növények

származását, történetét és ápolását ismerteti
HATTER-NÁD MIKSA
több mint 200 rajzzal illusztrált könyve a
Virágos Könyv
Ára P **8.50.**
Megrendelhető:
Nemzeti Ujság kiadójában.

Lakberendezések

BUTOR

Izlés, kivitel, jó minőség, megbizhatóság!
EICHEL MIKSA ÉS FIAI
gyárosok és lakberendezőknél, Üllői-ut 71. és 66/c.
Képes tájékoztatót ingyen küldünk.
Külön konyhabutor-osztály!
Olcsó készpénzárak!

Butor teljes lakberendezések **BODON** asztalosmesternél VII., Péterfy Sándor-utca 42.

BUTOR ZIMERMAN AKÁCFA-U. 7

MÁR heti részletre konyhák, rekamiék, szines butorok, irodaberendezések Bányafalvinál, Izabella-utca 11. 3855

Butor és Textil

keresk. rt., Liszt Ferenc-tér 5.
Egy helyen — egy számlán
részletfizetésre: hálók, ebédlők kombináltak, szőnyegek, függönyök, kelengyék. Dijtalan árajánlatot küldünk vidékre is.

LÁSZLÓ BUTOR

MEGBIZHATÓ és OLCSÓ
JÓKAI-U. 6.
BEJÁRAT AZ Ő UCCÁBÓL

10 RAKTÁRBAN
100 KÉSZITO
1000 BUTORA
Universal
MŰBUTOR-, IRODABUTORGYÁR
VII., WESSELENYI-U. 5.
Telefon: 226—692, 226—693.

BUTORT részletre is, gyönyörü hálószobákat, kombinált berendezéseket. Árban, feltételekben vezetünk. Eichler, Nagymező-utca huszonhat.

„Hunor" IRODABUTOR
lakberendezés,
tervszerinti **BUTOROK**
Kecskeméti-u. 11. T.: 184-611.

GLÓRIA
Epedás
fotelágy, kanapéágy
Egy mozdulattal nyitható, csukható. 10 évi jót. GLÓRIA KÁRPITOS ÜZEM, THÖKÖLY-UT 89

NAGY SÁNDOR
Károly-körut 26.

GYÖNYÖRU műbutorok, márkás hálók, ebédlők, uriszobák, bőrgarniturák, velurgarniturák, stylszalonok, irodabutorok, **CSODÁS** kombinált berendezések legujabb tervek szerint **NAGY SÁNDORNÁL, KÁROLY-KÖRUT HUSZONHAT.**

UJ és használt butorok, hálók, konyhák, kombináltak részletre is Kovács, Izabella-utca 13. Telefon: 426—985.

SZÉKELY BUTOR Modern és barokk kombináltak olcsón. Tartós háló 750. kombináltszoba 860. ebédlő 980-tól. Vilmos császár-ut 63. Berlini-térnél.

ÉVA ÁGY

Fotelágy és kétszemélyes kanapéágy. Egy mozdulattal nyitható-csukható. VII., Alpár-utca 10. Telefon: 428—869. 452

jó befektetés:
ÉBNER BUTOR
VIII. KARPFENSTEIN-U. 2./A

FELKÉRJÜK MÉLYEN TISZTELT OLVASÓINKAT, HOGY VÁSÁRLÁSNÁL HIVATKOZZANAK MINDIG A NEMZETI UJSÁGRA

— **Bacher Emil ellen elrendelték a vizsgálatot és a vizsgálati fogságot.** A királyi ügyészség inditványa alapján *Medvés-Medico* István dr. büntetőtörvényszéki biró elrendelte *Bacher* Emil ellen *csalás és hütlen kezelés büntette* miatt a vizsgálatot és a vizsgálati fogságot házi őrizet alakjában. Bacher előtt szombaton délelőtt hirdette ki a határozatát a vizsgálóbiró, miután Bachert két detektiv állitotta elő lakásáról a büntetőtörvényszékre. A védők a vizsgálóbirói határozattal szemben felfolyamodást jelentettek be és igy az ügy nemsokára vádtanács elé kerül.

— **Bucsu a jezsuitáknál.** Ma, szombaton, ünnepelte meg az egyház a Jézus-társaság alapitójának, Loyolai Szent Ignácnak ünnepét. A budapesti Jézus Szive-templomban ebből az alkalomból reggel 8 órakor *Orsenigo* Cesare c. érsek pápai nuncius csendes misét mondott. Az ünnepi nagymisét P. *Herpy* Károly budapesti születésü Jézus-társasági atya mondotta, aki most végezte be tanulmányait a belgiumi Enghienben és akinek ez volt az első miséje. A templomi bucsu este 7 órakor litániával és szentbeszéddel ért véget.

HALÁLOZÁS

Rajos Lajos kultuszminisztériumi miniszteri tanácsos Kereki-pusztán hivatalos munkaközben csütörtökön szivszélhüdés következtében negyvenhét éves korában meghalt. Az elhunyt mint tartalékos tüzérszázados, az egész háborut a fronton végigküzdötte és müszaki körökben mint kiváló szakember volt közismert. Özvegye, született Széchy Sára, kisleánya és nagy rokonság, a Széchy-, Vitányi- és Zsoldos-családok gyászolják az elhunytat, akinek temetése augusztus 2-án délután négy órakor lesz az óbudai uj köztemető halottasházából.

A Linzben tragikusan elhunyt *Keleméri* Béla igazgató temetése vasárnap az uj köztemetőben fél 5 órakor lesz megtartva.

Ifjabb *Schuberth* János postatiszt a harctéren [illegible] betegségében váratlanul elhunyt. Négy

— **Rákosi Mátyásék terjedelmes expozét tartottak a kommunizmusról.** A kommunistapör mai tárgyalásán az utolsó védő, *Bárd* Imre beszélt, majd a vádlottak szólaltak föl az utolsó szó jogán, meglehetősen kihasználva ezt a jogukat. *Rákosi* Mátyás azzal kezdte, hogy a vádnak semmi bizonyitéka sincs ellenük, hogy ők a társadalmat föl akarták volna forgatni. A munkanélküliségről elmélkedett ezután, megállapitva, hogy abból a pénzből, melyet a kormány *Bacherék* szanálására adott, hatvanezer munkanélkülit lehetett volna egy évig segélyezni. Kijelentette, hogy ők Trianon eltörlésért harcolnak és e meggyőzőerejü bizonykodás után befejezte szónoklatát. *Őry* Károly kijelentette, hogy ők a legbátrabb emberek a földön, mert Magyarországon kommunista-elveket mertek hirdetni. *Gögös* Ignác nem tehet róla, hogy társadalmi és politikai világszemlélete a magyar büntetőtörvénykönyvbe ütközik. *Beismeri, hogy szervezkedésükre a pénzt a nemzetközi munkásságtól kapták.* A kommunizmus nem jó üzlet, mert ha az volna, akkor a tőzsdespekulánsok ülnének most a vádlottak padján. Miután az elnök szemtelen modora miatt mind a három vádlottat leültette, *Hámán* Kató következett, aki a proletárnőkről tartott előadást és beszédét a magyarországi kommunista párt *éltetésével* fejezte be, amiért rendreutasitották. A tárgyalást hétfőn folytatják, itélet a hét közepére várható.

Prágából jelentik: Tegnap este a prágai terménytőzsdén a kommunisták tiltakozógyülést rendeztek a budapesti Rákosi-per alkalmából. A gyülésen, amelynek elnöke Hanus képviselő volt, igen sokan vettek részt. Haken képviselő felszólitotta a munkásságot, hogy vegye fel a küzdelmet a fasizmussal szemben valamennyi államban. Viharos tetszést aratott az a jelszava, hogy: „Lőjj előbb, mert különben téged lő le a burzsoá!" Beszédét a következő szavakkal fejezte be: „A fasiszták Csehországban megnyerték Gajda vezérkari főnö-

— **Halálos autószerencsétlenség a megyeri országuton.** Szombaton a késő esti órákban sulyos automobilszerencsétlenség történt az Alagról Budapestre vezető országuton, a megyeri vizmüvek közelében, amely egy emberéletet is áldozatul követelt. Alagról az esti órákban elindult Budapest felé az Imreházy-uradalom egyik luxusautója, amelyet *Szentmártoni* Pál huszéves alagi soffőr vezetett. Az automobil egyetlen utasa *Becski* Mária 16 éves alagi tanulóleány volt, aki az első ülésen a soffőr mellett foglalt helyet. Amint a Szilas-patak hidján átértek és teljes sebességgel rohantak el a megyeri vizmüvek mellett, az autó egyik hátsó kereke gumidefektet kapott. A száguldó kocsi elfarolt, félrecsuszott az országuton és *teljes erővel beleütközött az egyik kilométerjelző kőbe. A kocsi felfordult, utasai kirepültek az uttest mellé az árokba és mind a ketten eszméletlenül, mozdulatlanul fekve maradtak.* Arra járók nyomban értesitették az ujpesti mentőket, a mentőorvos azonban Szentmártoni Pál soffőrön már nem segithetett: *a szerencsétlen ember koponyatörést szenvedett s röviddel a szerencsétlenség után meghalt.* Becski Máriát az ujpesti közkórházba szállitották, ahol az orvosok megvizsgálták és megállapitották, hogy csodálatos módon *semmi baja sem történt*, csupán az izgalom és az ijedtség viselte meg az idegeit. A késő esti órákban el is bocsátották a kórházból. Rendőri bizottság is kivonult a szerencsétlenség szinhelyére, hogy a baleset okait tisztázzák; a vizsgálat még folyik. Szentmártoni Pál soffőr holttestét a törvényszéki orvostani intézetbe szállitották.

— **Az eltévedt gyermekek és eltünt emberek nyilvántartása.** Az eddigi gyakorlat szerint a város különböző részein talált eltévedt gyermekekre és vidéki cselédekre vonatkozó személyi adatokat a kerületi kapitányság az érdeklődőknek adandó felvilágositás céljából csupán néhány közeli őrszobával közölte, ugyhogy ezeknek hozzátartozóit csak igen hosszadalmas módon lehetett megállapitani. Ezt a gyakorlatot megszüntetve, az államrendőrség főkapitánya elrendelte, hogy az *eltévedt gyermekek és más egyének eltünése központilag tartassék nyilván a főkapitányságí osztályparancsnokságon s a főkapitányságí őrségen.* Az osztályparancsnokság, illetve az őrség a bejelentésekről ezentul nyilvántartást vezet és a rendelkezés szerint a jövőben minden egyes eltévedt gyermek, vagy bármely más eltévedt egyén előállitását, vagy ily egyén eltünésének bejelentését telefonon azonnal a főkapitányságí osztályparancsnokságnak, illetve a főkapitányságí őrségnek kell bejelenteni.

— **„Széchenyi-rakpart".** A Közmunkák Tanácsa még 1919-ben elhatározta, hogy a Rudolf-rakpartot „Széchenyi-rakpart"nak nevezi el. Ezt a határozatot most vette tudomásul a főváros tanácsa s igy azt végre is hajtják. Állitólag van több ilyen utca-, térelnevezés, amelyiket már évekkel ezelőtt elhatároztak. Csak nem hajtották végre. Minek siessenek.

— **Felvétel a szegedi Szent Erzsébet-otthonba.** A szegedi katolikus növédőegyesület ottani székházában 40 növendék részére pályázatot hirdet. Felvételi kérvények augusztus 31-ig az egyesület elnökségéhez intézendők. A felvétel tiz hónapra szól. Ellátási dij közös szobában 850.000 korona, külön szobában havi 950.000 korona. Részletes felvilágositás az igazgatóságnál Szeged, Korona-utca 18. sz. alatt kapható.

— **Már csak hét napig tart a** Del-Ka, Erzsébet-körut 28. és Hungária, Rákóczi-ut 6. cipőinek nyári idényárusitása az 50%-ig redukált árakon!

ÁN és TÁRSAI

mkülönlegességek áruháza

ink Telefon: 14-73

emszöveteinek

minősége

választékossága

zolut olcsósága

Közismert!

b mindig a legolcsóbb!

gel küldünk.

neg a Piarista-utcai oldalon

al megnyilt

sztályunkat

pátra, női- és gyermekruhákra

ókelme darabok 1—4 méterig

ron adatnak el!

Figyelemre méltó!

akarók nagy választékban.

— **Vándorcirkusztársulatok küldöttsége a főkapitánynál és a belügyminiszternél.** Ma délelőtt tarka küldöttség jelent meg a főkapitányságon, amely huszonnyolc vidéki vándorcirkusztársulat nevében sürgős orvoslást kért a főkapitánytól ama panaszokra, hogy vidéken, amikor valamely szintársulattal közös helyen és egyidejüleg játszanak, *a vándorcirkusztársulatok kárpótlást kötelesek fizetni a szinháznak.* Elpanaszolták még a vándorcirkusztársulatok kiküldöttei, hogy *a belügyminisztérium ujabban két cseh cirkusztársulatnak is játszási engedélyt adott az országban, holott a magyar cirkusztársulatok is a legnagyobb válsággal küzdenek.* A küldöttség azután a belügyminisztériumba ment, ahol szintén sérelmeik orvoslását kérték.

— **Az öngyilkosok mai veszteséglistája.** Jelentettük néhány nappal ezelőtt, hogy *Kormos* Lajos 32 éves magántisztviselő a Müegyetem előtt öt gram szublimáttal megmérgezte magát. A magántisztviselő ma reggel a Rókus-kórházban, ahová a mentők vitték, *sérüléseibe belehalt.* S most derült ki, hogy az alig 32 éves fiatal tisztviselő halálát *családi háboruság okozta, ami abból keletkezett, hogy Kormos Lajos felesége a minap egy levelet talált férje zsebében, amit a férfi egy nőismerőse irt.* Az asszony elkeseredetten szemrehányást tett férjének, szóváltás támadt és Kormos idegességében elkövette az öngyilkosságot. — Ma hajnalban a Visegrádi-utca 18/a. számu ház második emeleti folyosójáról az udvarra vetette magát *Bergl* Mór 67 éves magánhivatalnok és *szörnyethalt az udvar kövezetén.* Bergl Mór valamikor ismert gabonaügynök volt, *Pick* Zsigmond társaságában a Visegrádi-utcában volt gabonabizományosi irodája, később azonban tönkrement. Hátrahagyott levelében érzékenyen elbucsuzik mindenkitől, végrendelkezik kevéske vagyonáról, *öngyilkossága oka gyanánt pedig gyógyithatatlan betegségét jelöli meg.* — *Kiss* Sándor 19 éves fényképészsegéd a Fehérvári-uti *Fischer*-féle szövőgyárban ópiummal megmérgezte magát. A mentők sulyos sérüléseivel a Rókus-kórházba vitték. — *Szalay* János napszámos a Margit-hidról a Dunába akart ugrani, de a járókelők megakadályozták. Az életunt napszámost előállitották a főkapitányságra, ahol, miután öngyilkossági szándékáról lemondott, elbocsátották.

KIVONAT A HIVATALOS LAPBÓL

A *Budapesti Közlöny* julius 31-iki számában az alábbi hivatalos közlemények jelentek meg:

A minisztérium 6320—1926. számu rendelete *a lakásügyi rendelet módositása tárgyában.*

A pénzügyminiszter 3770—1926. számu rendelete *az állami készpénzbevételek és kiadások elszámolása tárgyában.* — 102.000—495—1926. számu rendelete *a vagyonváltság buza árának megállapitásáról.* — 105.000—153—1926. számu rendelete *külföldi pénzek és illetékeknek fényüzési és forgalmi adó szempontjából koronaértékre való átszámitásáról.* — 105.154—1926. számu rendelete *a vámgabona árának megállapitásáról.* — 81.876—1926. számu rendelete *a zsákbizottság elszámolásának befejezéséről.* — 93.652—1926. számu rendelete *a ruházati cikkeket beszerző részvénytársaság felszámolásáról.*

— **Ujabb hét eltünés a fővárosban.** Paskó János 32 éves napszámos Vágóhid-utca 22. sz. házban levő lakásáról, *Bobák* Mihály 25 éves lakatos Ranolder-utca 23. számu házban levő lakásáról, *Pásztor* István aradi születésü 12 éves tanuló a balassagyarmati vasutállomásról, *Jency* György 34 éves munkás Utász-utca 3. szám alatti lakásáról, *Kollár* Annus 16 éves fehérneművarrónő Auguszta-telep Lajos-utca 5. számu házban levő lakásáról, állitólag két hasonlókoru barátnőjével együtt eltávozott és azóta nem adott életjelt magáról. A rendőrség az eltünteket keresi.

— **A fővárosi szanatóriumok** legmodernebbül berendezett intézete a Pajor dr. Szanatórium; a nyári idényben Vas-utcai vizgyógyintézetében teljes ellátást és vizkurát nyujt napi 160.000 koronáért az intézet magánklinikai osztályán.

— **Apponyi Poliklinikanap augusztus 4-én az Angolparkban!** Szenzációs lesz az Apponyi Poliklinika jótékonycélu ünnepélye augusztus 4-én az Angolparkban! Délután a gyermekek részére játékot rendeznek, szépségverseny, gyermekkocsi-verseny lesz, Simán Erzsébet mesél. A versenyek győzteseit lefilmezik. Az Ufa szabad szinpadon tart sorozást. Az esti mulatság legkiemelkedőbb pontjai: a hölgyek szépség- és táncversenye és a kövérek versenye. A hölgyek szép ajándékot kapnak, a három legkövérebb ember ingyenvacsorát. A győztesek fényképei a Szinházi Életben jelennek meg. Érdekes lesz az amerikai árverés, amelyen szebbnél-szebb tárgyak fognak kisorsoltatni. A divatrevü végén egy női toalettet fognak kisorsolni. Pécsi Dani dr. és Mechlovits ping-pongbajnokok klasszikus ping-pongversenyt játszanak le, a Spárta atlétikai klub másfélórás boxversenyt rendez. Részletes müsor az augusztus 4-én megjelenő Poliklinikai Hiradóban lesz található. Jegyek a Poliklinikán, a helyszinen és valamennyi kávéház és étterem főpincéreinél kapható. Belépőjegy ára 10.000 korona. Az éjféli kabarét az *Apolló*-kabaré teljes együttese szenzációs müsorral rendezi.

Szab. FIX **Sezlonnyugágy**

laposra összecsukható, lehajlitható kar- és kihuzható lábtartóval, sezlon módjára használható! Nők, betegek és nagysulyu személyek részére nélkülözhetetlen. Ára K 180.000. Napellenző; minden nyugágyra alkalmazható K 60.000. Vidékre postán, utánvéttel. **Szőts, Rákóczi-ut 10.** Sip-u. sarok. Címre ügyelni! Tel.: J. 120-39.

SZINHÁZ ÉS MŰVÉSZET

Az első magyar szobrász

A *Szépmüvészeti Muzeumnak* nemrégiben megnyilt modern szoborgyüjteményében, melyről a *Magyarság* már megemlékezett, *Ferenczy* Istvánnak, az első magyar szobrásznak hét müvét láthatjuk. A muzeum igazgatósága jól tette, hogy mentül több szobrával szerepelteti ezt a nemes és nagy embert, akinek értékét nem szabad tisztára csak a müvészet legvégső követelményeinek mértékével mérnünk, mert akkor nem jutunk el igazságos itélethez. Ferenczy István, a müvész, mert igy nevezte magát mindig, sokkal nagyobb volt embernek, mint szobrásznak. Hogy nem volt valami különös alkotótalentum, azt az itt kiállitott hat mellszobor és legjobb müve, a *Pásztorleányka* is elárulják. Ezek a szobrok a mult század eleji klasszicizálás formavilágának segitségével készültek, de meg sem közelitik ennek az iránynak nagy virtuózait. Előadásmódjuk kissé tétova és bizonytalan, hiányzik belőlük egy kiemelkedő müvészegyéniség összefoglaló ereje. De viszont valami egészen üde frisseség nyilvánul meg bennük, amelyet némely esetlenségük csak fokoz: egy müvészi feladataira ébredező nemzet féligmeddig még tudattalan tapogatódzásai egy nehéz uton, amelyen mások már évszázadok óta biztosan mozogtak s amelyre akkor Ferenczy Istvánnal először lépett a magyarság.

De Ferenczy István mégis nagy ember volt, ha nem is volt sohasem nagy müvész. Naggyá tette élete, melyet kora fiatalságától kezdve a szó szoros értelmében a haza oltárán áldozott fel. Ennél az öreg, elnyütt képnél, amelyet alkalmi szónokok egykori szépségéből régen kikoptattak, korszerübbet alig találhattunk volna ő reá, gondoljunk csak a korabeli emlékalbumok apró kis vizfestményeire, hol az epekedők klasszikusformáju oltárok előtt szivük elégetésével imádkoznak. De Ferenczy István esetében ez az áldozás nem volt negédeskedés, hanem szomoru valóság, mert szenvedések tüzében égetett fel egy egész emberéletet, amely minden óráját a közjóra törekedett forditani.

A XIX. század elején vagyunk, Magyarországon. Azon a mesgyén, amely a *Grünwald* Bélától csodálatosan jellemzett uj és régi Magyarország között huzódik. Egyesekben a nemzet megujhodásának lobogó vágya, de a nagy tömegekben legfeljebb csak szunnyadó energiák, hanem éppen ellenkezőleg, irtózás minden változástól. És akkor 1814-ben egy rimaszombati lakátoslegény, aki öntudatlan vágyódásai megvalósitását valami jobbra, nemesebbre és szebbre kezdetben vándorlegényként kergette, Bécsbe megy és ott lakatoskodás mellett szabad óráiban az akadémia érmetsző osztályára jár. Közben szakadatlanul müveli magát, megtanul németül, latinul, és mohón fal minden betüt, ami a müvészetre vagy az irodalomra vonatkozik. Nemsokára Bécs falait is szüknek érzi. Nagyon jól kitanulja az érmetszést, — ezt és belőle fejlesztett érmemüvészetet sajátitotta el minden müvészi tudománya között a legjobban, — de ez már kevés neki, délre, Rómába csalogatja Canova és Thorwaldsen hire és mindenekfölött maga Róma. Nehéz nélkülözések árán, alig kapva valami kis támogatást, 1818-tól 1824-ig Thorwaldsen mühelyében dolgozik. Kezdi a kőfaragáson és lassankint eljut a másolásig, sőt önálló szobrászi munkákat is végez. Közben lázasan bujja Róma templomait, muzeumait. Bejárja környékét, végigkutatja romjait. Megtanul mindent, ami szorgalommal megtanulható, ismer minden képet, szobrot, történetüket, ugy, hogy elsőrangu Ciceronévá képzi ki magát; sőt szobrokat gyüjt keserves garasaiból.

Aztán hazajön. Nemcsak azért, mert elfogyván a támogatás, még küzdelmesebb élet várt volna reá, hanem mert hivatást érez magában, hogy müvészetet teremtsen otthon a por és sár hazájában. Az 1824. évben Budán telepszik meg, hogy megkezdje élete furcsa kálváriáját. Nem ismeretlenül jött és amilyen lelkes volt az adjon Isten, olyan volt a fogadj Isten is. Azok, akik számontartották a magyar kulturális élet minden jelentkezését, jól tudták már, hogy odalent Rómában egy lelkes fiatal magyar ember vésőt forgat kezében Thorwaldsen mellett és ügyes mellszobrokat készit. A Rómába járó magyar nagyurak elhozták haza Ferenczy hirét, ugy, hogy megtelepedésekor nagy lelkesedéssel fogadta az a néhány ember, aki az irodalmi megujhodást jelentette, Kazinczy, Döbrentey, Fáy András, Bajza és társaik. Megrendelésekben sem volt hiány. Ha valami nagyobb méretü, hatalmas megbizást nem kapott is, kezdetben bőven el volt látva munkával, amely némi szerény jómódhoz is juttatta őt. Budán még házat is tudott venni, amelyben kényelmes mütermet rendezett be magának. De közben nemcsak megrendelések foglalkoztatták. Fejébe vette, hogy megtalálja a magyar márványt, hogy függetlenitse magát és hazáját a külföldi behozataltól. Hat éven át szakadatlanul utazgat ide-oda, hajón, postakocsin, szekéren, hogy felfedezze a magyar Karrarát. Jár és kutat a föld alatt Csetneken, Tiszolcon, Szászkán, Moldaván, Dognácskán, mig végre Ruskicán megtalálja azt a magyar márványt, amely ugyan nem vetekedhet az olasszal, de mégis megállja helyét. Amit müvészetével keresett, ugyszólván mind ezekre a próbálkozásokra pazarolja.

Közben tehetsége nem igen izmosodott, sőt ha a Rómában készült Pásztorleányka mértékével mérjük, visszafejlődött. Hiányzott neki Róma levegője és a nagyokkal való érintkezés. Fogyatékos rajztudását türelmetlen volt szakadatlan gyakorlással fejleszteni. Akttanulmányokra alkalma nem volt és megártott neki az a nagy lelkesedés is, amellyel minden kritika nélkül fogadták. Azok az emberek, akik az irodalomban gyakran maguk is dilettánsok voltak és ott is inkább erős akaraterejükkel, mások felrázásával, az érdeklődés felkeltésével érték el életük nagy eredményeit, még inkább dilettánsok és laikusok voltak a szobrászat mezején. Ferenczynek nem volt itthon kitől tanulnia és nem volt kivel mérkőznie, nem volt senkije, aki egyre-másra figyelmeztette volna. Igaz, hogy ő maga sohasem ébredt még egy pillanatra sem gyöngeségei tudatára, sőt évről-évre hanyatló alkotókészséggel minden nagyobb és nagyobb szobrászi terveket forgatott fejében, mert fanatikusan hitt abban, hogy a magyarságnak kötelessége nagy munkákhoz juttatni őt. Ezt hallotta barátaitól is, a magyar iróktól, akik Fáy András vezetésével mindent elkövettek, hogy az irodalomért érdeklődő közönséget felrázzák müvészeti közömbösségéből. De amig a festészetben, mint Barabás pályafutása igazolja, ez sikerült is, szegény Ferenczy érdekében hiába fáradoztak. A mellszobor- és siremlék-megrendelések kezdtek elmaradozni és a Mátyás király lovas-szobrának létrehozására alakult bizottság, amelyben az akkori Magyarország szine-java benne volt, a költségeknek egy tizedét sem tudta előteremteni. Pedig szegény Ferenczy mennyit vivódott ezzel a tervvel, amelyet különben fogyatékosan képzelt el. Nem tudta maga mellé állitani vele gróf *Széchenyi* Istvánt sem, amin első pillanatra tán megütközik kissé az olvasó. S ha csak Ferenczy levelezéséből itélnők meg a kettejük viszonyát, aligha találnánk más magyarázatot, mint személyes ellentéteket. De nem ugy volt. Széchenyi reálpolitikája nem türhette azt, hogy felülről lefelé épitsen, már pedig a szobrászat támogatása akkor sem tartozott a pyramis talapzatához; fényüzés lett volna ama számtalan, jóval elsődlegesebb szükséglet kielégitésével szemben, amelyekre szintén alig akadt pénz.

Közben a divat is erősen változni kezdett. Az egykori klasszicizálást a romantikus irányzat váltotta fel, amely sehogysem akarta megérteni, hogy mért bujtatja Ferenczy Mátyást római külsőbe magyar viselet helyett. Az izlés lassankint a klasszicizáló általánositás helyett tudatlanul is az egyéni különlegesség ábrázolása felé fordult, ami — igaz, hogy meglehetősen szerény mértékben — már Barabás arcképeiben is megnyilvánult. Ferenczy pedig, akinek lelke telve volt dagadozó büszkeséggel, mert első volt a magyar müvészet uttörői között, minden reményében csalatkozva, vagyonilag majdnem teljesen tönkrejutva, bucsut mondott a fővárosnak, ahol még az a csalódás is érte, hogy szoborgyüjteményét, melyet 60 darabban Olaszországban szerzett, nem vette meg tőle a Nemzeti Muzeum. Pedig ez a szoborgyüjtemény egyike volt a világ legszebb kisplasztikai gyüjteményeinek; de értékét akkor nem ismerte fel senki és Ferenczyt kérelmével elutasitották. Számos évtized után a Szépmüvészeti Muzeumba került, akkor is potom pénzért. Hogy egyebet ne emlitsünk róla, benne van az a kis szobrocska is, melyet teljes joggal Leonardo da Vincinek tulajdonitanak.

A forradalom előtt egy évvel tért haza megtörten szegény Ferenczy István, miután Budán elárverezett háza udvarán kalapáccsal összezuzta nagy terveinek vázlatait és gipszöntvényeit. Az a néhány év, amelyet még élnie adatott, lassu halódása volt egy nagyratörő léleknek. De még egy eseménye volt akkori életének. Felfedezte annak a magyar szobrásznak tehetségét, akiben legmagasabbra lobogott fel, bár benne is elhamvadásra itélten, a magyarság szobrászi géniusza: *Izsó* Miklóst.

Ez volt Ferenczy István viszontagságos élete. Kezdte mint egyszerü, tudatlan lakatoslegény. Felküzdi magát a müvészek sorába. Társadalmilag pedig, ami akkoriban nem volt csekélység, hozzáidomult a középosztály legjobbjaihoz. Magyar müvészetet akart terem-

teni. Magyar márványt akart szerezni. Vivódott, küzködött egész életén át. Családot sem alapitott, hogy semmi se zavarja nagy feladatai elérésében. De céljaiból alig ért el valamit és ebben, részben ő maga is hibás: nem volt igazi nagy müvész. De egyszerre, minden előkészités nélkül nagy müvészek alig támadnak. Az ő keserves sorsa, a megszokott magyar sors volt: konok és keserves küzdelem önmagával, környezetével és szükös viszonyainkkal. De ha igy volt is, kétségtelen, hogy isteni szikra világositotta meg elméjét, amidőn olyan nagy feladatokat tárt eléje, amelyek teljes és kielégitő megoldására csak később, vagy még ma sem kerülhetett sor.

Farkas Zoltán

—

* **Bemutató a Párisi Szinpadon.** A Jardin Varieté szinpadán vendégszereplő *Párisi Szinpad* ma este mutatta be uj augusztusi müsorát, amely tarka és változatos tartalmasságával a legkényesebb téli kabaréigényt is kielégiti. Néhány ügyes artistaszám után *Fodor* Tibor és *Bálint* Imre *Őfensége nagykoru* cimü egyfelvonásos vigjátéka került szinre és az ötletes, franciásan könnyed komédia hamarosan népszerü lesz a nyári Budapesten. A kis darabban *Hollós* Illy finom megjelenésével, kidolgozott, biztos játékával, *Aranyossy* Irén egyéni és szellemes bájával, *Matány* Antal groteszk humorával, *Sugár* Lajos kacagtató mókáival sok tapsot arattak és érdemeltek. Utána *Gergelyffy* Gábor rendőrtanácsos *Strandbetyár* cimü jóizü operettje került szinre, amelynek zenéjét *Heténvi-Heidelberg* Albert szerezte s amely *Somogyi* Emminek és *Szentiványi* Kálmánnak nyujtott pompás alkalmat elsőrendü operett-alakitásra. *Forró* Pál *Parfőm* cimü zenés pantomimjátéka s még néhány egyfelvonásos és sikerült magánszám egésziti ki a bőséges müsort, amelynek összeállitása és rendezése Matány Antal érdeme. A bemutató forró, tapsos sikert aratott.

JARDIN de PARIS
Ma uj műsor!

A porusokat nem tömi el a Yes Porcellán Pouder alatta az arcbőr él, lélegzik transpirál és szépül.

Szinházak, orfeumok és filmszinházak müsora

Szinházak:

BUDAI SZINKÖR (3, ½8):
Vasárnap délután: A bajadér.
Vasárnap este: Muzsikus Ferkó.
Hétfő: Muzsikus Ferkó.
Kedd: Muzsikus Ferkó.
Szerda: Muzsikus Ferkó.
Csütörtök: Muzsikus Ferkó.
Péntek: Muzsikus Ferkó.
Szombat: Muzsikus Ferkó.
Vasárnap délután: Rigoletto.
Vasárnap este: Muzsikus Ferkó.

BUDAPESTI SZINHÁZ (½4, 8):
Vasárnap délután: Az alvó feleség.
Vasárnap este: Az alvó feleség.
Hétfő: Az alvó feleség.
Kedd: Az alvó feleség.
Szerda: Az alvó feleség.
Csütörtök: Az alvó feleség.
Péntek: Az alvó feleség.
Szombat: Az alvó feleség.
Vasárnap délután: Az alvó feleség.
Vasárnap este: Az alvó feleség.

SZIGET-SZINPAD (½4, ½9):
Vasárnap délután: Hol jártál az éjszaka?
Vasárnap este: Hol jártál az éjszaka?
Hétfő: Hol jártál az éjjel?
Kedd: Hol jártál az éjjel?
Szerda: Hol jártál az éjjel?
Csütörtök: Hol jártál az éjjel?
Péntek: Hol jártál az éjjel?
Szombat: Hol jártál az éjjel?
Vasárnap délután: Hol jártál az éjjel?

3668. – 3669.

Ferenczy István

460

Ferenczy István.

3668.

Sz. Rimaszombaton 1792 február 24-én. ugyanott 1856 julius 4-én

Mátyás király szobortervezetének *része.*

Egy ifjút ábrázol, ki az előtérben kissé balra fordulyan áll, jobb kezében pálczát tart, melynek végére koszorút akasztott és a ki balját, melyet köpönyege egészen fed, csipőre tette. Haja hosszú, bajusza és szakálla nincsen. Köntöse térdig ér, lábait sarú védi. Mellette balról fekvő hímoroszlán és jobbról kiforduló medve köti le figyelmünket. Előtte a talapzaton, melynek felirata »NEM SORS NEM ESET«, pálma és mögötte a falon a sárkánybőr keresztbe tett buzogány és kard látható.

Bronz-dombormű, méretei 155 : 133 cm. — Több műbarát ajándéka 1835. — Ltsza régi 38. és új 3. — A képtár bejáratánál.

III 3 – 136

229

Pl.
N. M.
1907

97. XI. 5.

ugyan vértezve a nyomor testi hatásai ellen, művészete azonban a részvétlenség közepette egészen elsorvadt. Két nagyobbstilusu szobor mintáján dolgozott 1846-ban, egyiket sem tudta befejezni nem volt hozzá elég pénze, pedig eleget koplalt, hogy megtakaritson pár fillért. A Honderü a közönség jó szivéhez fordul a szegény szobrász érdekében. Rossz helyre fordult. Dozsnyay egy ideig abból él, hogy félméteres Kossuth-szobrokat adogat el öt forintjával. De a szabadságharc vége egyuttal véget vetett az efajta kereskedésnek. Dozsnyay eltünt Magyarországból. Azt rebesgette a hir, hogy utóbb éhenhalt Londonban. Stilszerü vége egy magyar szobrásznak.

És stilusos Ferenczy István művészpályájának összeomlása is. A szalmaláng fénye, amellyel az «első magyar szobrászt» idehaza fogadták, ellobbant s Ferenczy már a harmincas évek közepén homályba szorul. Kölcsey az 1834-i dietán még igyekszik a követ urakat rábeszélni, hogy adjanak össze pénzt egy Kazinczy-emlékműre s e művet Ferenczy faragja márványba. A követ urak ugyan vagyonokat prédáltak el a vig pozsonyi éjszakákon, Kölcseynek azonban csak száz s néhány forintot sikerült a nemzeti célra összeszednie. 1839-ben már alig van munkája a nemrég még ünnepelt szobrásznak. 1844-ben megbukik az országgyülésen Ferenczy művész-álma: a Mátyás-szobor s a művész, hogy földi pályafutásának legalább némi nyoma maradjon az igazságosabb utókorra, 1845-ben szoborkészletét, mintáit a Nemzeti Múzeumnak ajánlja fel. Még ez sem kellett. Elkeseredésében 1846-ban kalapácsot fogott s darabokra zúzva műveit, visszavonult oda, ahonnan ábrándos pályafutására elindult: Rimaszombatba.

Pestnek nem szobrász, csak kőfaragó kellett, aki a

Lab I.

napi szükségletet polgári áron szállitja. Ilyen volt Dunaiszky Lőrinc, akiről már szóltunk s ilyen Bauer Mihály, aki ugyan akadémikus szobrász volt, de szegre akasztotta a mintázófát s majdnem kizárólag kandallók, egyszerü sirkövek, szószékek, pillérfejek faragása után élt. Dunaiszky egyik fia is, Henrik, okosabbnak látta abbahagyni a szobrászművészetet, 1842-ben kijárta magának Temesvárott a rajziskola tanitói állását s azontúl alig végzett már szobrászmunkát. Az egyébként hálásnak vélt dekorativ szobrászat sem jutalmazta mindig kellően a mestereket: Frank Lőrinc pesti szobrász 1800 körül panaszkodik, hogy a pesti görög templom szobrászati munkái mellett nyomorognia kellett, amennyiben csupán napi tizenöt krajcár haszna volt belőle, ebből az összegből pedig akkor is bajos volt megélni.

Volt — Züllichen kivül — egy gemmavésőnk is, Simon János, aki Nürnberg tájékáról szakadt Erdélybe s egykor Liechtenstein hires kabinetje számára is dolgozott. Kolozsvárott azonban ritka eset, ha művészetét igénybe veszik: olykor Teleki Imre gróftól, Wesselényi Miklóstól s egy szegény irótól: Kazinczy Ferenctől kap szerényebb megbizást, amiből ugyan a sokgyerekü családapa alig képes megélni. Pecsétnyomó-véséssel keresi tehát kenyerét és faktorságot vállal Batthyány gyulafehérvári püspök nyomdájában.

Sötét képek s nem szivesen vetettük papirosra. Az igazságosság azonban megkivánja, hogy e félszázad művészeinek életét ez oldalról is megvilágitsuk.

Természetes, hogy képiróink és szobrászaink anyagi viszonyai nem az egyetlen tényezők, amelyek művészetük sorsát determinálták. Azt se tévesszük szem elől, hogy az általános gazdasági állapotok siralmasak voltak: nemcsak Ausztria sülyesztette országunkat a maga gyar-

Balett a Sz

Zsuzsi váratlanul és kicsit megkés
mint ahogy az életben minden igazi ör
kicsit megkésve érkezik.

Két kamasz bátyja úgy nézett rá a
csodálkozó fiatal állatok, akik nem i
tekintsék az előttük fekvő parányi jós
félénk mosollyal élesztgették egymás
ben kihűltnek hitt szerelmüket.

Ha a nap a szobába sütött, megállt a bölcső fölött, mint egy távoli tekintet, amely utána néz gyermekének.

De az örömbe zavar és félszegség vegyült, valamilyen bizonytalanság és egymást kérdezés, ami mindegyikük arcát megzavarta s megbolygatta azt a már régen megülepedett életformát, amely négyük között lustán kialakult.

Mert Zsuszi érkezése felkavart mindent. Mint ahogy, ha egy régen lezárt szoba ajtaját és ablakait egyszerre kitárják s a beözönlő fényesség felkavarja és táncraperdíti a nyugdíjba vonult, fásult porszemeket. Új mosolyok és ambiciók születtek a szemekben, új lehetőségek nyíltak.

Már amikor megszületett, mások lettek körülötte az emberek. Észre se vették, de mások lettek mégis. Az alaptermészetük nem változott, de élesebb, öntudatosabb lett az arcélük; amit eddig öntudatlanul elfogadott életformaként tettek, azt most már tervszerűen, hittel, bizonyos lendülettel cselekedték.

Az apa hivatalnok volt. A hivatalnokok között is a leghivatalnokabb: statisztikus. Az életet összetévesztette a számokkal, a számoknak hitt és nem az életnek,

Az anya szelíd asszony volt, legalább látszatra szelíd, panaszos és martirhajlamú, olyan asszony, aki házaséletében se tudja elfelejteni a leánynevét. Mindig arra gondolt, hogy ő, a földbirtokoslány, a megyebálok kedvence, milyen más sorsot érdemelt. Ott élt a multban a tornácos kurián, a gentry-emlékekkel. Olyan féltékenyen őrizte őket, mint a gőgöt és a fölényt azok, akiknek már se gőgjük, se fölényük nincs. Abból élt, hogy degradáltnak képzelte magát, ez adta meg képzelt rangját. Három gyermeknek adott már életet és még mindig lánykori naplóját olvasta, mint valami magasztos emléket. De ez a fonák gőg is értelmet kapott Zsuzsiban, értelmes szavakba öltözött. Így hangzott: olyan lányt nevelni belőle, amilyen én voltam.

A két kamasz, Gyuri és Péter, most ébredt csak rá az élet értelmére, arra, hogy az élet titok és verseny, hódítás és szövetség, harc a diadalért. Ahogy a bölcső fölé hajoltak, kamaszkoponyájukban ugyanaz a felvillanó gondolat: Zsuzsi az enyém lesz, az én testvérem, bizalmasom, pajtásom, az én szövetségesem, az én védencem; egyedül csak az enyém. Sandán nézték egymást és már próbálgatták titokban keményedő öklüket, hogy vajjon melyiké az erősebb. Az ökölre, a nyers

Magyar Walhalla

Ezen a hegyen, ahol e sorokat írom, száz évvel ezelőtt járt Széchenyi István gróf, hogy helyet keressen egy „magyar Walhalla" számára. Egy olyan nemzeti Panteonra gondolt, amely magában foglalná a magyarság legnagyobbjainak emlékét, itt a Svábhegyen. A néma erdők és szakadásos vízmosások vándorát ugyanaz a serkentő erő biztatta erre az útjára, amely akkor egy budai szobrászt, Ferenczy Istvánt késztette, hogy a nagy magyar elődökről egész sorozatot faragjon és megmintázza Mátyás király nagy lovasszobrát. Ő is Panteonra gondolt, csak más formában: egyes szobrokban.

Sem az egyik terv, sem a másik nem érte meg a megvalósulást. Pedig Ferenczy már meg is mintázta agyagban a Mátyás-szobrot, éppen száz évvel ezelőtt és Széchenyi már helyet is keresett a „magyar Walhalla" számára, ugyanakkor.

Pest-Budán abban az időben egyetlen egy monumentális emlékszobor sem hirdette a nagy elődök megbecsülését. Az csupán nyomtatott betűkben élt országszerte. Érthető, hogy száz év előtt, mikor már erős magyar szellő fujdogált Pest-Buda utcáin, egy magyar Panteon gondolata is szárnyra kelhetett, sőt biztos körvonalakat is ölthetett két olyan férfiúban, akik egész életüket a magyarságnak szentelték.

S a „magyar Walhalla" még sem lett meg, sem az egyik, sem a másik formában.

Sőt Ferenczyt épp:en a Mátyás-szobor tette a művészet száműzöttjévé. Hiába izgattak a gondolat érdekében hírlapok, barátai s a közélet sok jeles embere, hiába kezdtek a nagy mű számára gyüjteni, hiába épített már Ferenczy bronzöntőműhelyt s bejárta Olaszország és Németország városait, hogy mégegyszer szemlét tartson a legszebb bronzszobrok felett. Tollharcok keletkeztek, pártok alakultak a bronz-Mátyás mellett és ellene, a közönség elkedvetlenedett, a gyüjtés elapadt. Ferenczy összeomlani látta célját. Látnia kellett, hogy ő maga is fölöslegessé vált. Sebzett önérzettel mondott búcsút a művészetnek és elvonult szülővárosába, Rimaszombatba.

A Mátyás-szobor ellenzői közt ott volt Széchenyi is.

Ez bizonyára meglepő lehet, de csak az első pillanatra. Hiszen tulajdonképpen ő is olyanféle gondolatokat melengetett, mint Ferenczy. Csakhogy sokkal monumentálisabb formában. Példakép a bajor Walhalla lebeghetett szeme előtt, amely Kehlheim mellett ünnepélyes magányban hatalmas oszlopos épületben egyesíti a német történelem nagyságait. Széchenyi ideálja nyilván nem egyetlen szobor, hanem a szobrok egész serege lehetett, hozzájuk méltó monumentális épületben, a Svábhegy valamely alkalmas pontján. Ez nagyvonalúságával valóban messze fölülmúlta Ferenczy tervét.

S ne feledjük, hogy Széchenyi nem bízott Ferenczy művészi tehetségében. Mint ahogy a Mátyás-szobor tervének ránkmaradt képe igazolja is, hogy szerzője sokkal nagyobbat akart, mint ami erejéből kitelhetett. Meghatottan látjuk a művész lelkességét, de látjuk képességének határait is.

Egy olyan magában véve is hatalmas mű, mint egy Panteon, évekig tartó felkészülést kívánt volna. S tudjuk, hogy Széchenyi eszméjének megszületése után már rövid hat év mulva kitört a függetlenségi harc. A „magyar Walhalla" máig sem született meg.

Sok-sok év pergett le azóta. Akadtak, akik a gondolatot más formában igyekeztek életre kelteni. Ismételten kísérleteztek a Gellérthegy citadellájának helyébe egy magyar Panteont javasolni, sőt tervek is készültek már. Szegeden a templomtér arkádjai alatt szerény kiadásban állítottak is kisebb szobrokat nagy magyarok emlékére.

De még odáig sem jutottunk, hogy legalább egy részleges Panteon készüljön: a művészeké, holott a Szépművészeti Múzeum palotájának oldalhomlokzatain csaknem félszázad óta üresen ásítanak felénk azok a fülkék, melyek azért készültek, hogy beléjük helyezzék a legnagyobb művészek emlékszobrait.

Mikor fog ezekbe Munkácsy, Szinyei, Madarász, Székely s még egy sor nagyságunk szobra beköltözni?

LYKA KÁROLY

Uj Idők 1942 33-4

FERENCZY ISTVÁN

(Halálának 100. évfordulóján)

Művelt Nép 1956. 7. sz. 8.

Nagytétény határában egy házban, amely oly kicsiny és zárt, mint valami ládika, ma is otthon érezné magát a nagy művész, az első magyar szobrász, *Ferenczy István*. Térjünk be szellemét idézni az évfordulón: július 4-én múlt száz éve, hogy küzdelmes, keserű életét befejezte ez a tiszta férfi, aki Magyarországról Itáliába gyalogolt, aztán a szép római életből sóhajtva és hivatástudón visszatért s az otthoni csendet felverte kőfaragó szerszámainak szelíd zajával.

Itt, a tétényi házban otthon érezné magát, mert bútorait, képeit, használati tárgyait mind ide gyűjtötte egy azóta elhunyt buzgó utóda, *Harmatzy-Simon Béla*. Itt a Barabás-festette portré, itt a díszkardja, a kedves ivópohara, tarokk-kártyáinak csomója, itt van minden, ami egykor körülvette a mestert. Megtalálná itt azt a kis aranykeretes képet, amelyből valamely fiatal dáma tekint ki méla mosollyal. Borongó kedvvel fordítaná meg a képet s emelne ki rejtekéből egy barna hajfürtöt: valamikor 1820 körül Maria Giordani — a Pásztorleány modellje — vágta le frizurájából s adta emlékül — ígéretül — Rómától búcsúzó kedvesének, a hallgatag magyarnak. A nő férjhez ment később, a szobrász meghalt magányosan. Most kezemben a hajfürt.

Szellemidézés, igen. Rázzuk meg magunkat s térjünk a mába s térjünk a gyakorlatra: *Ferenczy István hagyatékának múzeumban a helye!* A nemzeti érdek is így kívánja, de a gyűjteményt őrző család is szeretné, mert a nagy gazdagság közepette szerénynél is szerényebben él.

Hadd jelezzük a hagyaték érdekességét és értékét azzal a kis ismertetővel, amelyet még Harmatzy-Simon Béla írt s amelyet közreadni kegyes kötelességünk.

Sebestyén György

Ismeretlen Ferenczy-ereklyék

Teleki Blanka rajza Ferenczy Istvánról

Mint Ferenczy István testvérnénjének kései unokája módomban van számos olyan ereklyéjét bemutatni, mely méltán számot tarthat mindenki érdeklődésére. Ezek között is talán a legérdekesebbek, amelyeket ez alkalommal a következőkben ismertethetek.

Ezek között is első helyen említem meg Teleki Blanka két eredeti rajzát, melyek egyike a művészt ábrázolja 1832-ben, másika Ferenczy: Kazinczy mellszobrát, melynek eredetije Szépművészeti Múzeumunkban van. Teleki Blanka, nőnevelésünk e lelkes és utóbb az elnyomatás idején súlyos várfogságot szenvedett úttörője ezt a rajzot mint 21 éves műkedvelő 1827-ben készítette.

Eredeti érdekességű Ferenczy névjegye a művészetére utaló kalapáccsal és vésővel,

Ferenczy István névjegye

melyeknek a »rossz«-at jelképező kígyóval kell megküzdeniök. Ugyancsak ezzel a kígyószimbólummal találkozunk Ferenczy magatervezte pecsétnyomóján is, melyről testvéröccsének, Ferenczy Józsefnek így ir Budán, 1830. március 17-én kelt levelében: »Ezen pecsétnyomónak magyarázata: egy a földről fölemelkedő grádics és ellenbe egy kősziklák közt bujdosó kígyó; ennek tetejébe a nap; a legutolsó grádicson egy görög π, a legfelsőn egy Θ; az első Practica-philosophia, a másik Theoretika, amelyből származik aztán a kontemplativa és dolgok esmerete. A grádics — a Parnassra vezető lépcső a művészet napsugaras magasságaiba visz és a sziklák között bujkáló kígyó az odavezető út nehézségeit jelzi. Az ‚F. A. M.' betűk jelentése: ‚Ferenczy a' művész'.« Ezek szokott aláírásának kezdőbetűi.

Harmatzy-Simon Béla

Ferenczy István rajza Fáy Andrásról (Konok Tamás gyűjteményéből)

Ferenczy pecsétnyomója (Néhai Harmatzy-Simon Béla gyűjteményéből)

Kazinczy-mellszobráról, Ferenczy művéről készült rajz. Teleki Blanka munkája

FERENCZY István

Ferenczy István.

SZÉP MESTERSÉGEK KEZDETE

(Ferenczy István, az első magyar szobrász halálának századik évfordulójára.)

1.

Vidáman zengett a céhnóta a rimaszombati városerdő vendéglőjében. A céh tisztes tagjai fertályórája szépen megszaporodtak, mert hogy a céhmester elismerő szavak kíséretében Arnaut Istvánt, Borsodi Jánost, ifjú Ferenczy Istvánt, Karabélyos Ferencet és Szentpéteri Józsefet a lakatosmívesség mesterlegényeivé avatta. Utána annak rendje és módja szerint asztal mellé ültek, mint a céh vendégei. Inyüket csiklandozta a fokhagymával tűzdelt ürücomb, a kancsókban a »batyi« lankákról szüretelt bor aranylott és Kenderesy Kristóf, a lakatosmíveseknek az 1809. esztendőre választott céhmestere büszkén tekintett végig az asztalon, amely mellett a csillogószemű ifjú legényekkel együtt ott ültek a boldog szülék is. Ott volt Ferenczy István is, Rimaszombat egyik legrégibb lakatosmestere és szürke szeme szeretettel simogatta meg imént legénnyé avatott fiát, élete és mestersége folytatóját.

— Boldog vagy, fiam?

— Nagyon... De most mégis szólani szeretnék. Kérni valamit...

— Ki vele!

— Apámuram, én előbb világot szeretnék látni... Először csak hazánkat, majd külországokba is elvándorolni. Látni, tanulni...

Az öreg Ferenczy szeme most még melegebben fénylett.

— Apád fia vagy! Én is így csináltam.

2.

Az ifjú Ferenczy István vándorútra kelt. Tokaj, Tállya, Miskolc voltak az első állomásai, majd Buda következett, ahol Rauschmann János rajztanító csiszolgatta kézügyességét. Évenként, kétévenként hazalátogatott, de aztán jobban megtömte a vándortarisznyáját, új talpat, sarkat, patkót veretett a csizmájára, s egész Bécsig gyalogolt.

A császárvárosban a királyok, császárok kongresszusának színes forgataga fogadta a fiatal vándort és Turiet mesternek, egy Franciaországból menekült hugenotta ivadékának acélmetsző műhelyében jutott foglalkozáshoz. Eleinte acélgombokat, óraláncokat mesterkedett, később csinált egy acélgyöngyökkel kirakott spádémarkolatot, melynek bámulására jártak. A fiatal acélmetsző közben szüntelenül tanult, az Akadémia iskoláját látogatta és vizsgafeladatul Solon fejének acélba metszését választotta. 1817. április 24-én volt az eredményhirdetés. Az első díjat Ferenczy István nyerte!

Más boldogan fürdött volna a dicsőség fényében, de Ferenczy néhány hónapja már a képfaragáshoz vonzódott. Órákat töltött el Bécsben Mária Krisztina síremléke, az olasz Canova műve előtt és nézte, nézte a gyengéd formákat, csodálta a melegséget és lágyságot, amit a művész vésője a hideg és kemény márványból előcsalt. Taliánul tanult, hogy elmehessen olasz földre, megtanulja a képfaragást — az első magyar szobrász legyen.

3.

Kerek egy hónapig rótta az országutakat, megint csak gyalogszerrel. 1818. május 17-én indult el Bécsből és június 17-én érkezett meg Rómába. Portól fehérlő csizmával toppant be Canova mester műtermébe, ahol — csupán szíves szavakat kapott. A segítséget a kor másik nagy szobrászművésze, a Rómában megtelepedett dán Thorwaldsen jelentette számára.

A véső nyomán pattogtak a márványszilánkok és lassanlassan kibontakozott az első mű: Az égből lehozott Vénusz. Thorwaldsen egyszerű bólintással fogadta, de a zord és szófukar mesternek ez a mozdulata többet jelentett, mint mások dicsérő szóáradata. És az elismerés másik megnyilatkozása is megmutatkozott: Thorwaldsen mind többet foglalkoztatta műtermében az ifjú Ferenczyt, aki emellett önálló alkotásokkal is bizonyította tehetségét és hivatottságát. A debreceni kollégiumnak ajándékozott Csokonai mellszobra a költő iránti szeretetet sugározta, majd megszületett a *Pásztorleány* néven ismert híres szobra, amelynek eredetileg ezt a címet adta: *Szép mesterségek kezdete...*

Fövenyre ereszkedő fiatal leányt ábrázol a szobor. A guggoló leány feje jobbra fordul és szeme a messzeségbe tekint. Fövenyre hajló jobbkezében íróvessző, ezzel rajzolja a homokba eltávozott kedvese arcélét. Az arc már kibontakozóban, de a lány tekintete még egy vonást kutat, hogy azt is megörökíthesse. Szép mesterségek kezdete...

Harminc esztendős volt, amikor ezt a művét befejezte. Az új tehetség Rómában nagy feltűnést keltett, a *Szép mesterségek kezdeté*-t meg akarták vásárolni, valóságos licitáció alakult ki, de Ferenczynek minden ajánlatra ez volt a felelete: »nem eladó!«

A szobrot hazaküldte, hadd lássák otthon: van már magyar képfaragó. A *Szép mesterségek kezdeté*-t Budán állították ki, s a szobor hatása Ferenczy várakozásait is felülmúlta. A lapok lelkesedve írtak, Döbrentei Gábor meleghangú levélben hívta haza a Rómában élő művészt, Kazinczy pedig versben köszöntötte a művet és alkotóját.

Ferenczy elindult haza, hogy szép álmait, nagy terveit megvalósítsa.

4.

Amikor Fáy András vendégszerető házában Czuczor Gergely, Bajza József, Barabás Miklós, Bugát Pál, Vörösmarty Mihály, Nyáry Pál és a magyar irodalom nagy vezére, Kazinczy Ferenc között megjelent, lelkesen beszélt elgondolásairól.

Rajongás, nagyszerű hangulat vette körül a hazatért művészt. És Ferenczy elindult, hogy felkutassa a magyar márványt. Szinte az egész országot bejárta. Először Csetneken, a markfalvi hegy márványáról hitte, hogy megtalálta a magyar Carrarát, de aztán kiderült, hogy a kőzet rétegesen hasad, szobrászatra alkalmatlan. Tiszolc, Dognácska is egy-egy állomása volt reménykedésének és csalódásának, aztán Ruszkicán végre megtalálta, amit keresett: vakító fehérségű, nagyszerű márványt!

A kutatásra rengeteg idő ment el, s minden pénze, amit külföldön megtakarított. Egyszerre gondok nehezedtek rá, s aztán újabb keserűség: a pozsonyi kancellária nem engedélyezte a tervezett művésziskolát. Így védelmezte a Pest-Budán hemzsegő szobrásziparosokat, akik homokkőből faragták anyagban s értékben egyaránt múlandó szobraikat. Ferenczy dolgozott, de nem tehetségéhez méltó feladatokat oldott meg.

Aztán megint új csapás zúdult rá: a nagy árvíz elöntötte, megsemmisítette vízivárosi műtermét. Ferenczyt nem törték le a sorozatos csapások. Felköltözött a Várba, s nagy tervet tűzött maga elé: monumentális emlékművet alkotni Mátyás királyról. Bemutatni, mint hőst, mint a törvények védelmezőjét, a nép barátját, s a tudományok és a művészetek pártfogóját. Most ez a terv hevítette, s nagy lelkesedéssel látott megvalósításához.

5.

Jó barátai mellette voltak, elsősorban Fáy András és Nyáry Pál. Életrehívták a Mátyás emlékmű-bizottságot, amely támogatásra hívta fel az ország népét.

A lelkesedés ezúttal is nagy volt, de a támogatás, az adakozás az emlékmű-alapra csak csurrant-cseppent. Ugyanakkor — megint a pesti idegen szobrászok sugallatára — mind több támadás indult a terv ellen. *»Mátyás emlékét ne szoborral örökítsük* — írta például a *Hasznos Mulatságok* —, *az igaz érdem emlékre nem szorul. Szoborra nem a nemzetnek van szüksége, nemzeti célunkat ne rendeljük Ferenczy jóléte alá...«*

Nem is lett a Mátyás-emlékműből semmi.

A csalódás, ami Ferenczyt lesújtotta, most sem járt egyedül. Csalódott abban a mély vonzódásában is, amit Láng Paulina, a Nemzeti Színház fiatal énekesnője iránt érzett. A lány, aki lángra gyújtotta az öregedő művész szívét, Ábrányi Emilhez ment feleségül. Ferenczy úgy érezte: minden összeomlott körülötte. Csalódott, mint művész, csalódott, mint ember. És ekkor, Országház utcai házában, ahol a szobrok és gipszöntvények sokasága sorakozott, kalapáccsal rontott a szobroknak, öntvényeknek, összetört mindent, ami eléje került...

Csak egy szobornál hanyatlott le ütésre lendült karja, *Eurydikénél*. Ezt a szobrot Láng Paulináról mintázta.

6.

Elég volt a csalódásokból. — Rimaszombatban, a pátriámban van még egy, apámtól hagyott krumpliskertem! — mondta és hazatért. Csendben, elvonultan élte napjait a régi házban. És sok szomorúság közepette. Akik szerették, akiket szeretett, mind elhagyták. Elsőnek Láng Paulina halt meg huszonkilenc éves korában, aztán Vörösmarty szíve dobbant utolsót, Bajza elméje elborult, Nyáry Pál Josefstadtban raboskodott...

A szomorúságon csak egyszer villant át az öröm fénye. Amikor Jakovecz tamásfalvi kőfaragó beállított hozzá egy disznóshorváti legénnyel, s kérte Ferenczyt: foglalkozzék a fiúval, mert tehetsége van a szobrászathoz. Ferenczy sok örömét lelte fiatal tanítványában, aki három évig volt mellette. S amikor elindult az életbe, az öreg mester meghatottan búcsúzott tőle:

— Minden jót utadra...: Kívánom, hogy több eredménnyel munkálkodj, mint ahogy nekem sikerült...:

A fiatal szobrász *Izsó* Miklós volt.

Pánczél Lajos

Magyar Nemzet — 1956. VII. 4.

Művelt Nép, 1954. V. 31.

Felavatták Ferenczy István emléktábláját (Kóbor Elek művét) a róla elnevezett utcában. Ferenczy a XIX. század elejének neves magyar szobrásza volt; a magyar szobrászművészet egyik úttörő alakja. Korának vezéregyéniségeiről készített márványszobrai tették ismertté, híressé nevét és munkásságát. (A nagy művész megérdemelné, hogy az utcatáblán és az emléktáblán azonosan — y végződéssel — írják nevét!) (Hires Tibor felvétele)

Ferenczi István

Kismúhelyi munkára kényszerül Nádai Tibor és Házi Tibor iparművész is, mivel az ipar nem foglalkoztat lámpatervezőművészeket. Viszont a kereslet fennáll. Ennek következményeként hidet pályázatot berendezési tárgyakra a KISZ Központi Bizottsága, az Iparművészeti vállalat és a Művészeti Alap. A pályázaton dijat nyer az Opteam iparművészcsoport. Tagjai: Bárkányi Attila, Bánáti János, Radnóti György és Kovács Erika. Ugyanez a csoport egy másik pályázaton már évekkel előbb is dijat nyert Ferenczi ISTván közreműködésével. Az ipar még nindig nem érdeklődik, igy kisipari munkával készül a kivitelezés.
Vadas József cikkét lásd: Kozma Lajos nevénél.

Élet és Irodalom, Bp. 1976. szept. 18.XX.évf. 38. sz. 12. lap.

Ferenczi István, iparművész

AZOPTIM-csapat tagjai Bánáti János, Bárkádi Attila, Ferenczi István és Kovács Erika, iparművészek, lámpatesvezők. Bizonyíték erre, a pályázat nyertes, variálható „Felhő lámpa család" (emlitve)

A nagyváros fényei

1976. XI. 17. 1705 Kossuth – Kné –

Ferenczi István

"Fény nélkül nincs élet"- igy kezdi Vadas József: "Dicstelen fények" c. beszámolóját, mely az évek folyamán kialakult világitótestek megformálásáról, tervezőiről ad képet. A fényszobrászat művelőivel kezdi, Moholy Nagy, Kepes György, Schöffer Miklós nevét emlitve, majd Kozma Lajos és Kaesz Gyula szereplésével folytatja, akik már a tizes-huszas években uj megoldást találnak a lámpa megtervezése terén. Utána évtizedek mulnak el, mig a fiatalon elhunyt Borz Kováts Sándor ismét uj formával jelentkezik, s ő megtervezi tiztagu fém lámpacsaládját. Kiemeli az ugyancsak fiatalon meghalt Kanyák Zsófia üveglámpa terveit, melyeket külföldön ma is árusitanak.

Élet és Irodalom, Bp. 1976. szept 18. XX. évf. 38. sz.12. lap.

FERENCZY István

- A tiszaki ev. templomban empire stílusban készült, 10 m. magas oltára áll.
- Jánosi, Nyári-Szathmári-Lúria – trimpanonja
  Erdélyi Géza: Gömör klasszicista építészete. = Uj Mindenes Gyűjtemény 2. (1983) 62. p., 64. p. 68. p. 86. p., 98. p

FERENCZY ISTVÁN

Torma Tamás: Eklektikán innen, esztetikán túl

Népszabadság 2001 január 31

FERENCZY ISTVÁN

B S 43.0.

Ferenczy István

szobrász (1792–1856). Őróla tesz említést Kazinczy Ferenc 1828-ban tett pesti látogatása alkalmából.

Bácskai Vera: I. Források Buda, Pest, Óbuda történetéhez, Budapest, 1971.

331 l 150 l

Ferenczy István

két műve: Csokonai mellszobra és a Pásztorleányka 1822-ben elkészült Rómából Pest-Budára; a mester 1824-ben tért vissza.

Pogány Ö. Gábor: Magyar festészet a XIX században, Budapest, 1970.

Ferenczy István

Ruskicán sikerült a mesternek márvány lelőhelyet találni, a 20-as évek végén a kor legnevesebb kulturférfiai közé tartozott

Pogány Ö. Gábor: Magyar festészet a XIX században, Budapest, 1970.

101

Ferenczy István

Pécsből Rómába gyalogolt, hogy ott tanulmányokat folytasson.

Pogány Ö. Gábor: Magyar festészet a XIX. században, Budapest, 1970.

91.

Ferenczy István

1826-ban szobrászískola alapítására tett előterjesztést a pozsonyi országgyűlésnek.

Pogány Ö. Gábor: Magyar festészet a XIX században, Budapest, 1970.

7 l

Ferenczy István

„az első" magyar kobrák" pártfogója
Sándor Móricz gróf.

Pogány Ö. Gábor: Magyar festészet a
XIX században, Budapest, 1970.

71.

Ferenczy István

Két évtizedre terjedő munkásságának során összegyűlt gipszmintáit összetörte és 1847-ben visszaköltözött Rómapombotba.

Pogány Ö. Gábor: Magyar festészet a XIX. században, Budapest, 1970.

121

Ferenczy István

Kisfaludy Károlyról készített mellszobra és kecses talapzatalakja 20 éven át hányódott a Nemzeti Muzeum raktáraiban.

Pogány Ö. Gábor: Magyar festészet a XIX században, Budapest, 1970.

111.

Ferenczy István

az esztergomi főszékesegyháznak faragott oltárt, majd Kölcsey Ferenc ülőkobrát alkotta meg.

Pogány Ö. Gábor: Magyar festéket a XIX században, Budapesten, 1970.

11 l

Ferenczy István

Pannonia megszemélyesítésére márvány-
szobrot faragott.

Pogány Ö. Gábor: Magyar festészet a XIX
században, Budapest, 1970.

141.

Ferenczy István

Két kiemelkedő műve Ürményi és Kazinczy portréi.

Pogány Ö. Gábor: Magyar festészet a XIX szazadban, Budapest, 1970.

158

Ferenczy István

még élt Rimaszombatban mikor egy magyar főpap 32.000. forintot adott egy olasz szobrásznak az esztergomi bazilika főoltára kifaragásáért.

Pogány Ö. Gábor: Magyar festészeta XIX században, Budapest, 1970. 22 l

Ferenczy István

tovább Vaszary László

1945 után meg-
teminisitetter Ri-
maszombaton
fentinek Vaszary
László tól kési-
tet szobrát.

Szalatnai Rezső:

Pozsony. Magyar
Művészet (A Mű-
gyűjtő) 1948. 15 t. l.

L&/E 1 lire = -.36 P.

8. december 8-

Bode nemt a F.
hagyaték [legtöbbet
~~ér~~ ér egy fél miséruél
magasabb Verrochio-
nobor, több nagyér-
tékű Riccio stb

[több mint 80 da-
rabja közül

Ferenczy István
~~Kiüvesi 1914-123~~

Magyar Kiüvesi
1925 130, 132, 344, 501-4
506
1927 660
1928 278, 416, 644, 645

Karika bronzból, római II. 117

Ferenczy István

Önarckép 1818–
1824 körül
Rómában
festette

AR SZOBRÁSZ 1510 körül
-torzó (174. kép)
g. 50 cm.
lyi-gyüjteményből.
olyi Arnold képgyüjteménye. Új Magyar

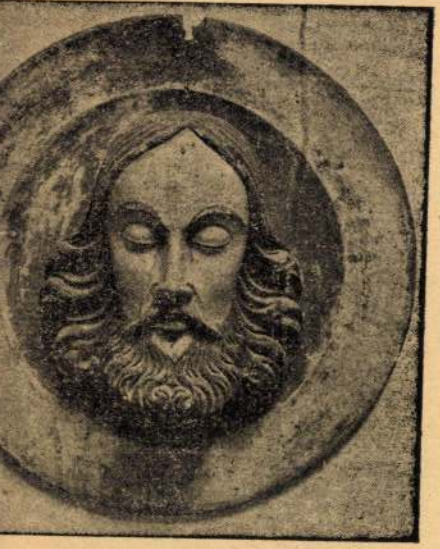

kép. *Magyar szobrász 1500 körül: Szent János-tál.*

Ferenczy István

nobrátt

hásd okv.

Schoen 1948

20. l.

ra ~~[illegible]~~ fordult. Előrefésült hajat, bajuszt és le-
akállt hord. Ingének gallérja lehajtott, cso-
ének végei lelógnak, atillája zsinóros. Felira-

SUTH"

Müller. Braunschweig."

alak nagysága 14.5 cm.

8740. (köz. nyom.).

107/95 № 135.

Ferenczy István

Nobrán

1836-ban előfizetési felhívást bocsátott ki egy, általa tervezett munkára, melyben a magyar nemzet régibb és ujabb történetében feltünő nevezetesebb jeleneteket historiai képekben akarta előadni s melyet „Jászai költeményeinek" nevezett. De nem akadt elég előfizetője.

Az oldalt írt műben Szilágyi Sándor közlése.

626. l.

Ferenczy István

MŰEMLÉKEK
ORSZÁGOS BIZOTTSÁGA

Ferenczy István

Bártfai Szabó László

Gróf Széchenyi István
művész kortársai és
barátai. MM. 1930.
590-96. l.

Széchenyi: 1818. Canova mű-
termében találkozott
először Ferenczyvel s
két hetig vezette őt
körül Róma múzeu-
maiban.

1930., 178. l. (Képe 180. l.) — Balogh Jolán: Könyvismertetés. AÉ., XLIV., 1930., 265. l. — Horváth Henrik: A Székesfővárosi Múzeum középkori lapidáriuma a Halászbástyán. MM, VIII., 1932., 157. l. — Schaffran, Emerich: Mattia Corvino. Rivista d'Arte. Firenze, 1933., 199—200. l. — Balogh Jolán: A renaissance építészet Magyarországon. MM, IX., 1933., 15. l. — Balogh, Jolanda: Uno sconoscuito scultore italiano . . . Rivista d'Arte. Firenze, 1933., 275—276. l. (Képe 277. l., Giovanni Ricci.) — Szőnyi Ottó: Régi magyar templomok. Bp. é. n. (1933), 23. l. — Hekler: A magyar művészet története. Bp. 1934., 107. l. (Giovanni Ricci.) — Budinis: Gli artisti italieni in Ungharia. Roma, 1936., 43. és 49. l. (Képe XXXVII. tábla. Giovanni Ricci.) — Horváth, Enrico: Il rinascimento in Ungheria. Roma, 1939., 81. és 89. l. (54. kép.)

NÉMET SZOBRÁSZ 1480 körül

Fejereklyetartó, szent püspök (171. kép)

Fa, mag. 59 cm.

Az Ipolyi-gyüjteményből.

Ferenczy István

zobrázt, zul. 1792. Rimaszombat

1815 az éremvésők vasárnapi kurzusát látogatta. 1816. máj. 1-től nagyanezen szakosztály rendes hallgatója volt 1818 nov-ig. 1816. a Gundel-digat nyerte.

lásd Fleischer Bécs 41. l.

Doszkár János és Ferenc

Háztatarozási, építési és átalakitási

vállalata

Budapest.

Iroda:
IV. Veres Pálné-u. 40.
Telefon 117-04

Telep:
IX. Márton-u. 3/B.
Telefon József 8-53.

Ferenczy István

szobrász

vrd

Imrényi Imre: A pesti vármegyeház újjáépítése. II. A Vármegyeház építésének története: Építés-Építészet. 1950. 2 sz. 127. l.

Keppel

Károlyi István gr. volt 1848-as főispán első felesége emlékműve. 1837-ből.

Épen megvan a pesti Vármegyeházában a közgyűlési terem előterében

Az emlékmű hiányos állapotban a Fóti-kastély egyik raktárhelyiségéből kiállt elő.

ermében (földszint) fogja a Biráló

iosztani, mihez szivélyesen meg-

lt uzsonnajegy a dijak szétosz-

ingyen uzsonna elfogyasztására

Szivélyes üdvözlettel

A Corvin Áruház R.T.
Igazgatósága nevében:

Ferenczy István
szobrász

Irod

Gorzó Nándor: Pest megye 1848-as főispánja feleségének siremléke. Magyar Művészet 1948. 181, 182. l. képpel

Pótlandó!

Gróf Károlyi István első feleségének, Dillon grofnőnek siremlékét 1832. fejezte be F., 1846. került Fótra. A siremlékre 1946-ban darabokra tört állapotban akadtak rá a fóti templomban. Károlyi László özvegye a siremlék darabjait Pest vármegyének ajándékozta, mely azt Fa közgyűlési terem előterében állítatta fel. Az emlék ennek állítását és beépítését Imrényi Szabó Imre műszaki tanácsos irányította.

F tehintettel Károlyi István-nak a 1848-as forradalam ördekében hozok rendkívüli áldozatára,

Ferenczy István
nobrát

Csokonai mell-
nobra. 1823-
ban József nádor
ajandékaként került
a debreceni főiskolába

Szűcs István:
Szabad kir. Debrecen
város történelme. III. k.
Debrecen 1871. 853. l.

Ferenczy István
nuuveiher

Viczay grofnő
képmása, már-
vány 1824

1819. dec – 1920.

I sterházy herceggel
Nápolyban volt

a gipszmodellek után
való nagyfaragást
nap r. mios munkámak
tekintette

Romában a Palazzo di
Veneziában lakott

1824 őszén érkezik Becs-
ve. majd.

Dumas

Ferenczy István

aki az 1850-es evekben
Rimaszombatban élt
1853. marc. fogod ta
műhelyébe Izsó
Miklóst.

Szana T. Izsó Miklós
élete és munkái
Bp. 1897. 8 l.
9. l.

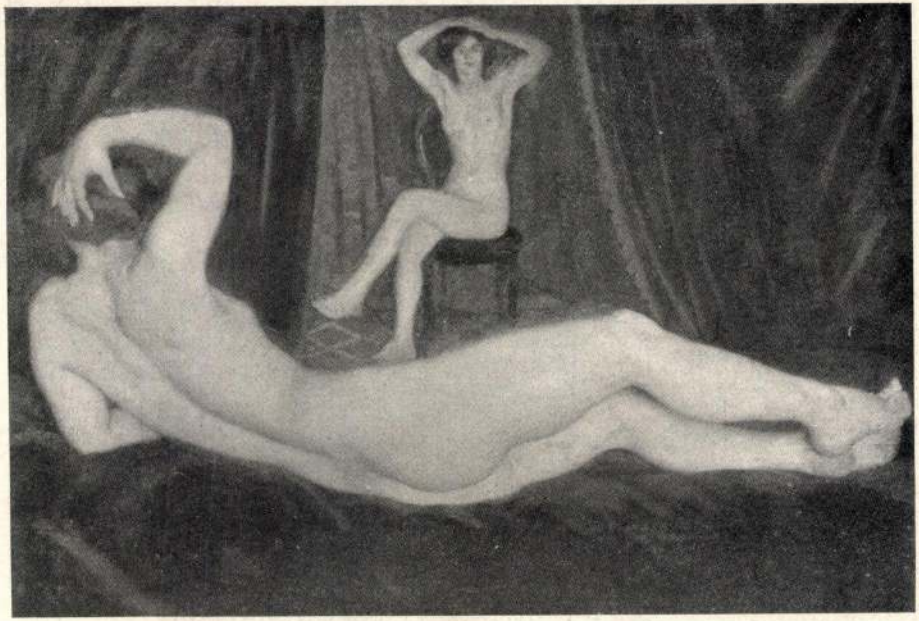

388 Ferenczy Károly: Cigányleány.

Művei Thorwaldsen és
Canova műhelyében:

Bonaparte Christina
Egypta mellszobra, mv.

Vulkán műhelyében, relief, mv. Venus, ~~Amor,~~
Mars, mv. Esterházy
gárda kapitány mellszobra,
mv. ~~(Th. mutás után)~~ Nagy
Sándor diadalmenete,
Kis Amor, Lantpengető Amor, Szüret (relief),
Ganymedes, Oroszlan
Grözelmes Amor, Pásztorfiu (4 külön vízó péld),
Nyilát vizsgáló Amor,
Aesculap és Hygieia dombornuu, a Villa Carlotta
~~mv.~~ reliefje ~~alamenyi~~ mv.

(Th. muntäi utan)

Mm
Lim

Ferenczy István
művei köré

gr. Károlyi Istvánné siremlékre,
Fót.

Iz. Muz. Evk.
IX. 155. P.

egyik (letört fejű Jézuskával) az Ipolyi gyüjteményből.

Divald: Magyarország középkori szárnyasoltárai. A M. Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye, XLI., 1907., 255—256. l. (Képe 255. l.) — Divald: Zólyom vármegye csúcsíveskori szárnyasoltárai. A M. Mérnök- és Építész-Egylet Közl., XLIII., 1909., 123. l. — Divald: Csúcsíveskori szárnyasoltárok Bars és Túróc vármegyében. A M. Mérnök- és Építész-Egylet Közl., XLV., 1911., 553. és 554. l. — Divald: Magyarország csúcsíveskori szárnyasoltárai. I. füzet. Bp. 1909., 8. l. (Képe 7. l.) II. füzet. Bp. 1911., 7. és 53. l. — Őszi kiállítás 1930., Ipolyi 134. szám.

SZTRÁK SZOBRÁSZ, XVIII. század

ent nő koronával

, mag. 51 cm.

ÉMET SZOBRÁSZ, XVIII. század

ent nő

, mag. 59 cm.

1905-ös múzeumi tűzvész alkalmával megégálódott.

staurálta Nikássy Lajos, 1933.

AGYAR SZOBRÁSZ, XVIII. század

arissza-apáca

anyozott fa, 130 cm.

Ferenczy István

Konok T.: Ferenczy, Izsó, Ströbl. M.N. 1956. jun.21.

Ferenczy István

szobrászművész

„Bemutatjuk a Magyar Nemzeti Galériát"

Kádár Márta

cime

Majdán-Bihari Mag

1980 dec 21.

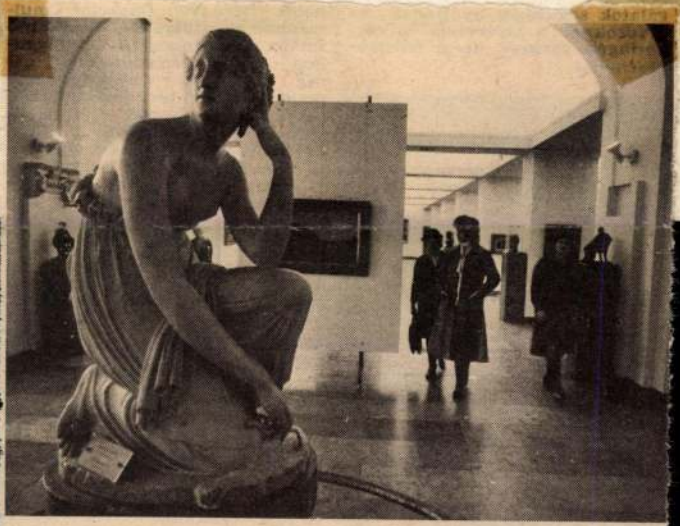

A XIX. századi kiállítás (előtérben Ferenczy István szobra, a Pásztorlányka

utazta Felső-Bajorországot, Salzburgot, majd Galíciát, ahol a sóbányászatot tanulmányozta. Később Velencében, Lombardiában és Svájcban járt. Comóban Voltával, Paviában Scarpával ismerkedett meg. 1799-ben kötött ki Amerikában, s Venezuelán keresztül az Orinoco folyamhoz utazott. 1802-ben Bonpland botanikussal megmászta a Csimborasszót; 5810 méter magasságig hatoltak fel, majd Limában csillagászati megfigyelést végeztek. Amerikai expedíciójának tudományos eredményeit latin és francia nyelven Párizsban publikálta 1807-ben. Hosszú tudományos munkásság után 1859-ben Berlinben halt meg. (KS)

KISALFÖLD

1021

■ A XIX. századi kiállítás (előtérben Ferenczy István szobra, a Pásztorlányka

■ XIX. századi szobrok a lépcsőfeljáróban

■ Hollósy Simon: Tengerihántás

■ A Galéria kiállítóterme

A képzőművészet országos múzeuma

A Magyar Nemzeti Galéria

A művelődésügyi miniszter 43/1957. (M. K. 7.) M. M. számú utasítása: *„Képzőművészetünk hagyományainak megbecsülése, festészetünk, szobrászatunk, grafikánk múltjának és jelenének tudományos feldolgozása és széles körű népszerűsítése, valamint a szocialista kultúra kibontakozásának elősegítése érdekében... Magyar Nemzeti Galéria létesül, amely a magyar képzőművészet önálló országos múzeuma. A Magyar Nemzeti Galéria feladata: a régi magyar képzőművészet és ma élő képzőművészeink műveinek fokozottabb bekapcsolása hazánk szellemi életébe, képzőművészetünk nemzeti sajátosságainak mind teljesebb feltárása, haladó szellemű törekvéseink bemutatása, a művészi alkotómunka eredményeinek összegezése."*

A magyar képzőművészeti múzeum megteremtésének igénye már a múlt század elején felmerült. A kor nagy egyéniségei, *Vörösmarty, Bajza, Fáy András, Czuczor Gergely, Kazinczy Ferenc*, sőt *Kossuth Lajos* is szorgalmazta a hazai művészetet reprezentáló állandó kiállítás, a Magyar Képcsarnok létesítését.

Amikor a Nemzeti Múzeum Képtárának első tárlatán — 1846 márciusában — bemutatták Pyrker János egri érsek gyűjteményét, egy magyar festmény — id. Markó Károly alkotása — szerepelt a 192 kiállított kép között. Adományok, ajándékozás által bővült a képtár — Barabás Miklós: Vásárra induló román paraszt című életképét például a Pesti Polgári Gyalog Magyar Őrhad ajándékozta a Magyar Képcsarnoknak. Az 1906-ban megnyílt Szépművészeti Múzeumban a Nemzeti Múzeum festményeit, szobrait egyesítették az Esterházy-gyűjteményből alakult, s addig a Magyar Tudományos Akadémia épületében kiállított Országos Képtár gazdag anyagával. A Szépművészeti Múzeum akkor magába foglalta a külföldi, és belföldi képzőművészetet az ókori kelet emlékeitől a századforduló művészetéig. Közvetlenül az első világháború kitörése előtt a múzeum élére került *Petrovics Elek, aki számos múlt századvégi*, XX. század eleji művel: *Munkácsy, Szinyei-, Ferenczy-, Rippl-Rónai-* képpel gazdagította a gyűjteményt. Ő szervezte meg a Szépművészeti Múzeum Új magyar Képtárát a régi Műcsarnok épületében.

Később, az 1933-ban alakult Fővárosi Képtár — kollekciójának alapjait a Budapest Székesfőváros Tanácsa által 1880 óta vásárolt műtárgyak és gr. Zichy Jenő hagyatéka képezte meg — gyűjtötte hatás, a hónap műtárgya címet viselő bemutatók.

A Galéria 58 ezer műtárgyat őriz — állandó kiállításain 1000 képzőművészeti alkotás látható. De sok ezer mű kerül bemutatásra az évenként megrendezett 120 fővárosi, vidéki és külföldi időszaki kiállításokon is.

Csak ízelítőül a jövő év programjából: A magyar művészetet reprezentáló kiállítást rendeznek a Szépművészeti Múzeummal közösen Japánban, a Nyolcak és az Aktivisták munkáiból Helsinkiben, Stockholmban és Göteborgban nyílik kiállítás. Négy országba — Hollandiába, Belgiumba, az NSZK-ba és Angliába jut el a Homage Bartók című kiállítás. A magyar szecesszió művészetét Bolognában mutatják be. S a szocialista országokban is számos kiállítást rendeznek. Viszonzásul a Magyar Nemzeti Galériában nyílik meg A szlovén festészet a romantikától az impresszionizmusig című összeállítás, a román Corneliu Baba és a marosvásárhelyi Bordy András tárlata. A hazai rendezvények közül figyelemre méltó a Kondor-életműkiállítás és a központi Bartók-kiállítás, amelyet a Bartók-archívummal közösen rendez a Galéria, s amely nemcsak Bartók életével, művészetével foglalkozik, hanem bemutatja azt a máig tartó hatást, amelyet Bartók zsenije a társmű-

Ne bízza a véletlenre karácsonyi ajándékozását!

A FERROVILL győri kirendeltsége ajánlja a tizenéveseknek és a felnőtteknek:

M 10 zsebrádió	410 Ft-ért
Mira kazettás magnetofon	2250 Ft-ért
	4900 Ft-ért
	4200 Ft-ért

...n és szaküzletekben.

FERROVILL
ÉSZAKDUNÁNTÚLI VAS ÉS MŰSZAKI KERESKEDELMI VÁLLALAT • GYŐR

HISALFÖLD

...en forgatja

...yen

...ct és az elő-

...ÉS

Horgászok figye-
...em! Sérült botok,
...orsók javítása, illet-

MINDEN ÉVSZAKBAN FOGYASSZON
GYÖNGY ÜDÍTŐ ITALT!
A SOPRONI SÖRGYÁR
MINDEN KEDVES VEVŐJÉNEK
EREDMÉNYEKBEN GAZDAG,
BOLDOG ÚJ ESZTENDŐT KÍVÁN!

...vészetekre gyakorolt.

A várbeli Galéria az ország legfigyelemreméltóbb múzeuma lett, tárlatait, programjait országszerte számontartják. *Kiállításait évente 5—600 ezren látogatják.* Hazaiak és külföldiek szívesen jönnek a parádés műemlék épület termeibe, ahol *rendszeresen tartanak előadásokat, tárlatvezetéseket 5—6 idegen nyelven is.* A felnőtteket a múzeum baráti köre, az MNG klubja, a művészeti vetítések, műtörténeti előadások vonzzák. A gyerekek művészeti foglalkoztatása vizuális játékokkal — a GYIK-műhely — külföldre sugárzóan iskolát teremtett. (Sikeresen mutatkoztak be Svédországban és az NSZK-ban is.)

A reprezentatív környezet szinte sugallta a gondolatot — a képek, szobrok között — szólaljon meg a muzsika! A Magyar Rádió rendezvénye a Hangversenyek délidőben, vagy a Vasárnapi kórusmuzsika, a Szombat délutáni kamarazene — olyan események, amelyek iránt sokszázan érdeklődnek.

Még változik, alakul a múzeum. Új állandó kiállítások nyílnak. A jövőre elkészülő egykori trónterem-ben a középkori szárnyasoltárok kapnak majd helyet. A nagyon hiányzó XX. századi kiállítást, amely a nagybányai művésztelep alkotásaitól napjainkig terjedően tárgyalja korunk művészetét, ugyancsak a következő évben a harmadik emeleten rendezik meg. A XX. századi magyar művészet tendenciái, kiemelkedő művészei — a korszak értékelésének megfelelően — a legfontosabb művekkel szerepelnek majd a tárlaton. S remélhetőleg jut hely e falakon Csontvárynak is.

K. M.

Ferenczy István és a debreceni Kollégium

1792. február 23-án született Rimaszombatban a magyar klasszicista szobrászat legnagyobb mestere: Ferenczy István. Nagyapja az 1700-as évek elején Debrecenből vándorolt Rimaszombatba, ott nyitott lakatos műhelyt, és ez volt a foglalkozása Ferenczy István édesapjának is, de értett a rézöntéshez, sőt az óraművességhez is. Ferenczy István fia születésének dátumát nem a családi Bibliába, hanem Szikszai György debreceni prédikátor „Keresztyén tanítások és imádságok" c. könyvébe írta be.

Ferenczy István magasabb iskolát nem végzett, az apja melllett tanonckodott, majd a kor szokása szerint vándorútra kelt. Felkereste a tokaji, miskolci, bécsi lakatosmestereket, és itt irakozott be az akadémia rézmetsző osztályára. Az egyik művével 1817-ben díjat nyert, 1818-ban pedig a bécsi akadémiától kapott ösztöndíjjal gyalog (!) elindult Rómába, hogy a tehetségét gyarapítsa. Ferenczy hat évet töltött a híres Thorwaldsen és Canova római szobrászok műhelyében. A fiatal művészre József nádor is felfigyelt, és 1819-től három évenként 350 ezüst forint támogatást utalt ki Ferenczy István számára.

Túl azon, hogy a művésznek csak a nagyszülei révén volt kapcsolata Debrecennel, Ferenczy István hozzákezdett Csokonai Vitéz Mihály mellszobrának az elkészítéséhez. 1818-ban gróf Széchenyi István római utazása során meglátogatta Canova műtermét. Itt találkozott Ferenczy Istvánnal. A művészről, a Csokonai szobortervről Széchenyinek lesújtó véleménye volt: „Sajnos, semmi tehetsége nincsen. Magunk közt szólva, én nem hiszem, hogy magyar ember szobrásznak való volna" – írja Széchenyi a német nyelvű naplójában.

„A legnagyobb magyar"-nak nevezett Széchenyi tévedett, mert a Csokonai-szobor Ferenczy István egyik remekműve. Amikor Eszterházi Miklós herceg Rómában meglátta a carrarai márványból elkészült szobrot, meg akarta venni, Ferenczy azonban ezt ajándékul szánta a debreceni református Kollégiumnak, illetve 1822-ben a szobrot elküldte Debrecenbe, ugyanakkor levelet is írt a Kollégium elöljáróságának. A levélben bocsánatot kér a művész azért, hogy Debrecenben senkit sem ismer, elismeri viszont Debrecen koszorús költőjének nagyságát, ezért a szobor számára „alkalmatosabb helyet találni nem tudtam, mint az oskola több gyűjteményei közé tenni, ahol ő tanult … Vegye hát kedvesen a nemes Collegium, az ajándékozó magát többekre ígérvén, a Magyar Haza szolgája, Ferenczy István képfaragó". A levélre Sárváry Pál rektor-professzor válaszolt, megköszönve a rendkívül értékes ajándékot. A Csokonai-szobor 1823 márciusában érkezett meg Debrecenbe, és különösebb ünnepség nélkül elhelyezték a Nagykönyvtár dísztermében.

A Csokonai-mellszobor

A Kollégium diáksága azonban ünnepelte Ferenczy Istvánt. Ennek három debreceni nyomtatvány a bizonyítéka. Széél Sámuel teológus műve „Örvendező versek, a magyar nemzethez, midőn Rómában lakó magyar nemes Ferenczy István, néhai nevezetes poéta Csokonai Vitéz Mihálynak mejjképét a debreceni Collegiumnak küldötte" címmel jelent meg. A másik kötet anyagát a „hálátadatosan örvendező collégiumbeli tanuló ifjúság" versei képezik. Vecsei József teológus a többi között ezt írja:

Míg tsak Vitéznek verseit a magyar
Olvassa, és míg a tudomány, s nemes
Mívek betsültetnek hazánkban,
Emlegetik nevedet Ferenczy!

A harmadik verseskötet latin nyelvű címlappal jelent meg, és ebben utalás történik József nádorra is, aki Ferenczynek ösztöndíjat adott. Természetesen a kiadványokból tiszteletpéldányokat küldtek Rómába Ferenczynek, „hogy az olasz pallérozott föld is láthassa, hogy a még eddig nálunk töretlen maradt mesteri útjára az úrnak, a magyar múzsák örömest hintenek virágokat" – írja Sárváry Pál a levelében.

Kazinczy Ferenc 1824-ben, nyolc év után látogatott ismét Debrecenbe. A május 20-án kelt levelében ez olvasható: „Mihelyet szekeremről leszállék, bé sem lépvén szobámba, mentem prof. Sárvári úrhoz s kértem, vezetne fel Csokonai mellképe eleibe, mellyet a nemzet dísze Ferenczy István faragott Rómában. A professzor urat percekig tartóztatták halaszthatatlan dolgai, s úgy valék ott, mint aki tűhegyeken ül. De végre menénk, s a látni olly nyugtalanul vágyott s e vágyat olly igazán érdemelő mesterműelőtt állék. Valóban szép fej, éljen, éljen Ferenczy! … Elbájolva állék sok ideig a szépen gondolt, s igen szépen dolgozott fő szemléletében, s óhajtottam volna hazánknak ezt az ifjú művészét szívemre szorítani." Kazinczy csak a szobor elhelyezése miatt háborodott fel: „Irtózatos gondolat vala, hogy szegény barátomat egy kalitkába zárták. Egy lámpás alakú, üvegezett tok alá van dugva, hogy ne lepje a por".

1823 óta hosszú ideig, de már a Kazinczy által kifogásolt tok nélkül a kollégiumi Nagykönyvtár dísztermében állt Csokonai mellszobra, most az iskolatörténeti múzeum kiállításán látható, és nem a budapesti Nemzeti Galériában, ahogy ezt a Művészeti Lexikon (Bp. 1966. II. kötet, 46. lap) közli.

Dr. Takács Béla

Ezékiel. Tavaszy Noémi grafikája

A Magyar Keresztény–Zsidó Tanács közgyűlése

Február 6–án közgyűlést tartott a Magyar Keresztény–Zsidó Tanács az Evangélikus Egyház Üllői úti székházában Budapesten. Az egyházak és a felekezetek hivatalos küldöttei elfogadták az alapszabályt és megválasztották a vezetőséget: elnökül *dr. Kovács Endre* római katolikus püspököt, alelnöknek *Szebik Imre* evangélikus püspököt és *dr. Domán István* főrabbit, főtitkárnak *Tamás Bertalan* református lelkészt, a Zsinati Iroda külügyi osztályvezetőjét.

A közgyűlésen megbeszélték azokat a feladatokat, amelyek a Tanács célkitűzéseiből fakadnak. Különösen fontosnak tartották, hogy miként tudnának hozzájárulni a felekezeti és világi közvélemény formálásához, hogy ezzel is elősegitsék egymás kölcsönös jobb megismerését és tiszteletben tartását.

A Keresztény–Zsidó Tanács javaslatot tesz az egyházaknak, hogy foglalkozzanak azokkal a jelentős egyházi dokumentumokkal lelkészköri értekezleteken, amelyek a keresztény– zsidó kapcsolatokat tárgyalják, így a II. Vatikáni Zsinat Nostra Aetate határozata, valamint az Egyházak Világtanácsa és különböző felekezeti világszervezetek iratai.

Terveik között szerepel egy nevelésügyi konferencia egybehívása. Ezzel is elő kívánják segíteni a keresztény–zsidó közeledést. Továbbá, kiadványsorozatot indítanak, amely feldolgozza a zsidó–keresztény kapcsolatokat.

T. B.

Ötven évvel ezelőtt Mandzsúriában

Búcsú Hulántól

EGY TAVASZI NAPON, 1942-ben, a mukdeni Teológiánk japánnyelv-tanára, Rev. Watanabe jött Hulánba látogatóba. Azt kérdezte, hogy volna-e kedvem Mukdenbe menni és tanítani a Teológián német és görög nyelvet, mert mióta misszionáriusaink elmentek, nincs más fehér ember a tanárok között és az idegen nyelveket se a japán, se a kínai tanárok nem tudják tanítani. Mi más egyéb kellett volna nekem, mint ez a meghívás? Nem csak kimenekülhettünk abból a nagy bizonytalanságból, amelyben voltunk ebben a 10 000 lakosú városban, mint egyetlen fehér család, de Mukden, ez a kétmilliós lakosságú város azt a lehetőséget is megadta, hogy más fehér emberekkel és misszionáriusokkal is találkozhatunk és a kínai egyház központjához is közelebb lehetünk.

Így tehát természetesen örömmel elfogadtam a meghívást, mert úgy éreztem, hogy így missziói munkámat folytathatom a kínaiak között. Mr. Watanabetől csak annyit kértem, hogy minden utazási és költözködési nehézséget igyekezzen lhárítani az utunkból a „Yamen"-en, amit ő meg is tett. Így a nyári hónapokat csomagolással és búcsúzkodással töltöttük.

Közben híreket is hallottunk Harbinból. Sokan látták egyik vagy másik skót testvérünket katonák által kísérve az utcán kócosan, piszkosan. Volt, aki misszionárius elődömet is látta a városban fáradtan, agyoncsigázva. De aztán jött a megnyugtató hír is, hogy kollégáink nagyobb részét hazaküldték Skóciába és Írországba, de egy kisebb részét Japánba vitték. Kit hová? Csak a jó Isten tudta. Csak a háború után tudtuk meg, hogy Miss Margaret McComb és elődömék: Rev. D. Wederburnék Nagasakiban voltak elzárva és *ott „részesültek" ők is az amerikaiak atombombázásában,* hála Istennek minden baj nélkül.

VÉGRE eljött a Hulánban töltött évek utolsó napja is. Igen nehéz és igen csendes nap volt. Senki se beszélt a házban. Jöttünk-mentünk, pakoltunk utolsó pakolni való dolgainkat. Buli nevű kutyánkat elígértük egy sokgyermekes kínai atyánkfiának, ahol tudtuk, hogy jó dolga lesz, de amikor Buli felszaladt az emeletre, ahová sohase volt szabad felmennie és elbújt az ágy alá, majdnem a szívünk szakadt meg, mert tudtuk, hogy a kutya érez valamit. Nagy nehezen kihúztam a kutyát az ágy alól és kitessékeltem a kertbe. A kocsik már előálltak, a szolgák felrakták csomagjainkat a kétkerekű talyigákra, a családom is már fenn ült a kocsikon és vártak reám. Utolsónak maradtam. Féltem, hogy a kutya utánunk fog szaladni. De nem az történt. Buli odaült irodám ablaka alá, ahol mindig ült, amikor missziói körúton voltam, s addig ült ott, amíg haza nem jöttem. Mintha őrizte volna az irodámat. Most is ott ült…

MIUTÁN bezártam a lakást, az udvari kapu felé igyekeztem, Buli mellett elmenve fejét megsimogattam, de nem reagált reá, mintha érzés nélkül lett volna, csak ült és reám nézett. A külső kapuból még egyszer visszanéztem a házunkra, ahol három évet töltöttünk, mint a huláni missziói körzet misszionáriusa. Buli csak ült ott az ablak alatt mozdulatlanul. Nem kísért el a kapuig sem. Mintha szemrehányás lett volna ebben a magatartásban, majd a kis kapun is átléptem és behúztam magam után. Gyóni Géza „Egy este majd csak én is elmegyek" című verse jutott eszembe azzal a különbséggel, hogy itt a kutya nem kísért ki farkcsóválva.

Az állomáson már vártak a gyülekezet tagjai Sun Yao-dzung lelkésszel együtt. Igen szerettük ezt a mély lelkületű fiatal kínai lelkészt, aki hűséges munkatársunk is volt. A vonat bejött. Mindenkinek nagyon nehéz szívvel búcsút mondtunk, s lassan a vonat is elindult. A peronon már csak Sun Yao-dzung volt egyedül, én a vonat ajtajában, s míg a vonat lassan indulásba kezdett, mély meghajlással vettünk egymástól búcsút. Csak akkor egyenesedtünk ki, amikor már alig láttuk egymást. Néma és mély búcsúzás volt, és a legnagyobb egymás iránti tiszteletadás. Hulán mögöttünk elmaradt, s vonatunk rohant Harbin felé.

HARBINBAN egy éjszakát kellett töltenünk a szállodában, várván a mukdeni gyorsvonatra. Egy *Villányi nevű magyar vendéglős, aki mint hadifogoly az első világháborúból ott rekedt Szibériában és Mandzsúriában telepedett le,* telefonon arra kért: engedjük meg, hogy minket a szállodában meglátogasson, amit szívesen vettünk. Mikor megérkezett szállodai szobánkba, sírva fakadt, mondván: – Azért jöttem, mert találkozni akartam egy magyar asszonnyal és felidézni édesanyám képét, akit az első világháború óta nem láttam. – Nagyon megható jelenet volt.

A KÖVETKEZŐ napon megérkeztünk Mukdenbe, misszionárius életünk utolsó állomására. A pályaudvaron már nem volt, aki várjon. Kollégáink már szétszóródtak, kit szülőföldjére vittek, kit internáltak Japánba. Egy cingár kínai kocsis hamar lefoglalt minket mondván, hogy csak várjunk a csomagjaink mellett a peronon, mert ő jön a kocsijával nemsokára. Már mindent kocsi elment az állomás előtt, de a mi kocsisunk még késett, kezdtünk türelmetlenek leni. Végre megjött a mi emberünk egy régi, rozoga kocsival, amelybe alig fértünk be négyen a keskeny ülésekre, a lábunkkal kifelé csak tudtunk elhelyezkedni. A kocsi előtt egy rettenetesen sovány, agyonkínzott szürke gebe volt, „aki" csak sok kiabálás, szidás és ütlegelés után tudott megindulni. Így mentünk Mukden főutcáin a mukdeni missziói központba, ahol a misszió főiskolája, Teológiája, elemi iskolája és a misszionáriusok lakásai voltak, s ahol négy évig nekünk is szállás és munka adódott.

(Vége)

Babos Sándor

FERENCZY István

yházi törvénykezésről

szabnak ki, a felfüggesztett büntetést végre kell hajtani.

V. rész

A BÍRÓSÁG HATÁSKÖRÉBE TARTOZÓ IGAZGATÁSI ÜGYEK

35. §. Az egyházi tisztségviselők választása, – megbizatása, – javadalmazása, – nyugdíjazása, – áthelyezése, – anyagi felelősségének érvényesítése körébe felmerülő jogviták, valamint az egyházközségek és egyházi szervezetek között felmerülő viták intézése az illetékes egyházi bíróság hatáskörébe tartozik.

VI. rész

BÍRÓSÁGI ELJÁRÁS

I. Fejezet
Az előkészítő eljárás

36. § (1) Bármely egyházi szervnél vagy hatóságnál tett bejelentést vagy panaszt 3 napon belül az illetékes egyházi bíróság elnökségéhez át kell tenni, és erről a panaszost értesíteni kell.

(2) az illetékes egyházi bíróság elnöksége 3 napon belül köteles a panaszt megvizsgálni.

(3) Amennyiben a panasz hiányos, úgy hiánypótlásra vissza kell adni azzal, hogy a panaszt a hiánypótlással és a bizonyítékok megjelölésével 8 napon belül a panasztevő köteles visszaterjeszteni. Ennek elmulasztás esetén a bíróság elnöksége a panaszt visszautasítja.

(4) A bíróság elnöksége a szabályszerűen benyújtott panasz egy másolati példányát megküldi a panaszlottnak és felhívja, hogy 8 napon belül terjessze elő ezzel kapcsolatos igazoló nyilatkozatát az erre vonatkozó bizonyítékokkal együtt.

37. § (1) A nyilvánvalóan alaptalan panaszt a bíróság elnöksége indokolt határozattal elutasítja. Ez ellen a határozat ellen a kézbesítéstől számított 15 napon belül a bíróság elnökségéhez benyújtott, de a fellebbezés elbírálására illetékes bírósághoz címzett fellebbezésnek van helye.

(2) A megalapozottnak látszó panaszt a bíróság elnöksége az illetékes jogtanácsosnak adja ki, aki gondoskodik a vizsgálat lefolytatásáról.

38. § (1) A jogtanácsos a panasz kivizsgálása során az ügy felderítéséhez szükséges bizonyítékokat beszerzi, a tanúkat és szakértőket kihallgatja, okiratokat szerez be és a panaszost, panaszlottat a szükséghez képest kihallgatja.

(2) A vizsgálat befejezése után az összes iratok beterjesztésével indítványt terjeszt elő a bíróság elnökségéhez, melyben az eljárás lefolytatásának elrendelését, vagy az eljárás megszüntetését indítványozza.

39. § (1) A bíróság elnöksége a jogtanácsos indokolt javaslatára a fegyelmi eljárás elrendelését megtagadja, ha

a) a vizsgálat tárgyává tett magatartás nem képez fegyelmi vétséget,

b) ha a fegyelmi vétséget képező magatartás elévült,

c) ha a fegyelmi eljárás lefolytatásának egyéb akadálya van.

(2) Az eljárás elrendelését megtagadó határozat ellen annak kézbesítésétől számított 15 napon belül a bíróság elnökségéhez benyújtott, de a fellebbezés elbírálására hivatott bírósághoz címzett fellebbezésnek van helye.

40. §. Ha az eljárás megtagadásának nincs helye, a bíróság elnöksége a fegyelmi eljárás lefolytatását elrendeli, az eljáró tanácsot kijelöli.

41. §. Igazgatási ügyekben az előző §-okban foglaltakat értelemszerűen alkalmazni kell.

II. Fejezet
A tárgyalás

42. § (1) A tárgyalási határnapot a tanács elnökének úgy kell kitűzni, hogy a kézbesítés és a határnap között legalább 8 nap legyen.

(2) a tárgyalásra a jogtanácsost, panaszost, panaszlottat és képviselőiket idézni kell.

(3) A tanúkat és szakértőket is meg kell idézni.

(4) A panaszlottal közölni kell a panaszt és a jogtanácsos indítványát.

43. § (1) A tárgyalás nyilvános.

(2) A bíróság a nyilvánosságot indokolt határozatával az egész tárgyalásról vagy annak egy részéről bármikor kizárhatja, ha az közérdekből feltétlenül szükséges. E határozat ellen fellebbezésnek helye nincs.

44. § (1) A tárgyaláson az elnök felügyel a rend fenntartására és arra, hogy a felek jogaikat a törvény szerint gyakorolják. Azt, aki a rendet zavarja, – rendreutasítja. Ismételt vagy súlyosabb rendzavarás esetén az illetőt a teremből kiutasítja, a tárgyalást távollétében folytatja.

(2) Súlyosabb rendzavarás esetén a tanács elnöke az egyházi fegyelmi hatóság alá tartozó személyek ellen, – az illetékes egyházi bíróság elnökségénél jelzéssel él fegyelmi eljárás megindítása iránt.

45. § (1) Az elnök a tárgyalást a felek és az ügy tárgyának megjelölésével nyitja meg.

(2) Megállapítja, hogy a bíróság tagjai teljes számban jelentek-e meg, – továbbá, hogy a felek, a tanúk és szakértők megidézése szabályszerűen történt-e, és ennek alapján megjelentek-e a tárgyaláson.

46. § (1) A tárgyalás megnyitása után az elnök a bíróság tagjait nyilatkozatra hívja fel, hogy nem forog-e fenn valamelyikükre nézve a 24. §-ban felsorolt, hivatalból figyelembe veendő kizárási ok.

(2) Ezt követően a felek és képviselőik szólítandók fel nyilatkozattételre, hogy a bíróság tagjai ellen van-e érdekeltségi kifogásuk.

47. § (1) A tárgyalás megnyitása után a tanács elnöke ismerteti a panaszt és felhívja a jogtanácsost indítványának ismertetésére.

(2) Ezután a panaszlottat a bíróság részletesen kihallgatja.

(3) A panaszost, tanúkat és szakértőket a bíróság az igazmondási kötelezettségre történő figyelmeztetés után az ügyre vonatkozó tényekre és körülményekre kihallgatja, – akikhez a felek és képviselőik is kérdéseket intézhetnek.

(4) Okiratokat ismertet –, szükség esetén szemlét tart.

48. § (1) A bizonyítási eljárás befejezése után a jogtanácsos végindítványt terjeszt elő.

(2) A panaszlott vagy képviselője nyilatkozik a jogtanácsosi végindítványban foglaltakra és kifejti álláspontját.

49. § (1) A tárgyalásról jegyzőkönyvet kell készíteni, melynek tartalmaznia kell a tárgyalás lefolyását, – a panaszos, a panaszlott, a kihallgatott tanúk és szakértők vallomását, – a felek indítványait.

(2) Ha az eljárás során a felek között egyezség jött létre, annak tartalmát és a bíróság jóváhagyó határozatát.

(3) Ha a bíróság határozata nem egyhangú, külön tanácskozási jegyzőkönyvet kell készíteni, amely tartalmazza a szavazásban kisebbségben maradt bíró különvéleményét. Ezt lepecsételt zárt borítékban kell az iratokhoz csatolni és ezt csak a jogorvoslat tárgyában eljáró bíróság bonthatja fel és tekintheti meg.

(4) A jegyzőkönyvben fel kell tüntetni, hogy a határozat kihirdetésénél a felek és képviselői közül kik voltak jelen.

(5) A jegyzőkönyvet a bíróság elnöke és a jegyzőkönyvvezető írják alá.

III. Fejezet
A bírósági határozatok

50. §. A bíróság az ügy érdemében és az eljárás folyamán felmerülő egyéb kérdésekben is határozatban dönt.

51. §. A bíróság határozatát zárt ülésben hozza meg, nyilvánosan hirdeti ki és 15 napon belül köteles a felekkel írásban is közölni.

52. § (1) A határozatnak tartalmaznia kell a bíróság, – valamint a felek és képviselőik megnevezését, a határozathozatal helyét és idejét, – a határozat rendelkező részét és indoklását. A határozatban utalni kell a fellebbezés lehetőségére, – annak határidejére és benyújtásának helyére.

(2) A határozatban dönteni kell az eljárási költségekről és azok viseléséről. Költségek: a bíróság tagjai, a jogtanácsos, a tanúk, szakértők útiköltségei, napidíjai és az eljárás során felmerült összes egyéb költség. A költséghez hozzá kell számítani a felet képviselő ügyvéd készkiadásait és munkadíját is.

(3) Fegyelmi ügyben a bíróság a panaszlottat

a) kötelezi az eljárási költségek megfizetésére, amennyiben őt vétkesnek mondja ki. Felmentés vagy az eljárás megszüntetése esetén az eljárási költségeket a panaszos viseli,

b) igazgatási ügyben a bíróság a költségek viselése felől az összes adat mérlegelésével dönt.

53. §. Egyházi javdalmat élvező személy terhére megállapított költségeket a teljesítési határidő eredménytelen eltelte után a bíróság felhívására a jogerős határozat alapján a folyósított illetményből, – annak 1/3-ad része erejéig le kell vonni és a bíróság rendelkezése szerinti jogosított részére át kell utalni.

IV. Fejezet
A fellebbezés

54. §. Fellebbezésnek a bíróság határozata ellen helye van, ha a törvény azt nem zárja ki.

55. § (1) A fellebbezést a határozat kézbesítésétől számított 15 napon belül a határozatot hozó bíróság elnökségénél kell benyújtani.

(2) A határidőn túl benyújtott fellebbezést a bíróság elnöksége visszautasítja.

(3) A fellebbezést visszautasító határozat ellen egyfokú fellebbezésnek van helye a felsőbb fokon eljárni hivatott bírósághoz.

(4) A határidőt mulasztó fél a határidő lejártát követő tizenöt napon belül elfogadható indoklással igazolhatja mulasztását. Az igazolás elfogadása felől a felsőbb fokon eljárni hivatott bíróság dönt.

56. §. A fellebbezésnek a határozat végrehajtására halasztó hatálya van.

57. § (1) A fellebbezett ügy iratait a fellebbezési határidő lejártától számított 8 napon belül a bíróság elnöksége köteles a felsőbbfokú bíróság elnökségéhez felterjeszteni.

(2) A fellebbezési eljárás során a 42–46. és 49. § szabályai irányadók.

(3) A fellebbezési tárgyalás határnapjáról az első fokon eljárt bíróság mellett működő jogtanácsost is értesíteni kell.

58. §. A fellebbezési tárgyaláson a tanács egyik tagja, az előadó, ismerteti az ügyet. Ezt követően a jogtanácsos és a panaszlott teszi meg észrevételeit.

59. §. A fellebbezési bíróság az első fokú határozatot helyben hagyja, megváltoztatja, ill. az eljárást megszünteti.

60. §. Ha a fellebbezési bíróság az ügy érdemét a tényállás tisztázatlansága miatt eldönthetőnek nem tartja, az első fokú bíróság határozatát hatályon kívül helyezi és az első fokú bíróságot megfelelő iránymutatással új eljárásra utasítja.

61. § (1) A fellebbezési bíróságnak az első fokú bíróság határozatát fel kell oldani és az első fokú bíróságot az eljárás megismétlésére kell utasítani,

a) ha azt találja, hogy az eljárt első fokú bíróság hatáskörrel nem bír,

b) ha az első fokú bíróság nem volt szabályszerűen megalakítva,

c) ha az első fokú bíróság olyan lényeges eljárási szabályt sértett, amelynek megtartását előírja a törvény.

(2) Ezeket az eseteket a fellebbezési bíróságnak hivatalból kell figyelembe venni.

62. §. A fellebbezési bíróság határozatát az első fokon eljárt bíróság elnöksége útján kell kézbesíteni.

V. Fejezet
Az újrafelvétel

63. §. Ha a bírói eljárást jogerősen befejező határozat meghozatala után olyan új tény, illetőleg olyan új bizonyíték merül fel, amely a határozat megváltoztatását eredményezheti, az elsőfokon eljárt bíróság a jogtanácsos indítványára, illetőleg valamely érdekelt kérelmére elrendelheti a bírói eljárás újrafelvételét és új eljárást folytathat le.

64. §. Az újrafelvétel végső határideje a jogerős határozat szabályszerű közlésétől számított két esztendő.

65. §. Az újrafelvétel elrendelésének bírói határozat végrehajtására halasztó hatálya csak akkor van, ha azt az újrafelvételt elrendelő bíróság kimondja.

66. §. Az újrafelvételt elutasító határozat ellen egyfokú fellebbezésnek van helye.

67 §. Az újrafelvételi eljárás lefolytatására a jelen törvényben foglalt eljárási szabályokat megfelelően alkalmazni kell.

68. §. A választás érvényessége vagy érvénytelenítése tárgyában folytatott bírósági ügyekben újrafelvétel nem engedélyezhető.

69. §. Az újrafelvételi eljárásban nem vehet részt az a bíró, aki az alaphatározat meghozatalában részt vett.

VI. Fejezet
Törvényességi óvás

70. § (1) A bíróság jogerős határozata, vagy határozatának meghatározott része ellen a Zsinat jogtanácsosa törvényességi óvást emelhet, ha az törvénysértő vagy megalapozatlan.

(2) A törvényességi óvást a zsinati bíróság teljes ülése (16. §) bírálja el, és ha azt alaposnak találja, megállapítja, hogy a határozat törvénysértő, illetve megalapozatlan. Ez esetben a határozatot hatályon kívül helyezi és az eljárt bíróságot új eljárásra utasítja, – vagy a törvénynek megfelelő határozatot hoz.

(3) Az alaptalan törvényességi óvást elutasítja.

VII. Fejezet
A határozatok végrehajtása

71. § (1) Jogerős bírói határozat alapján végrehajtásnak van helye.

(2) Jogerős az a bírói határozat:

a) amelyben az érdekelt felek megnyugodtak és ezt a bíróságnál bejelentették,

b) amely ellen a törvényes határidőben az érdekelt felek egyike sem jelentett be fellebbezést, vagy a fellebbezést visszavonta,

c) amely ellen további fellebbezésnek a törvény értelmében nincs helye.

72. §. A végrehajtás elrendeléséről az első fokon eljárt bírósági tanács elnöke gondoskodik.

73. § (1) A feddés és a megrovás fegyelmi büntetés végrehajtása a kihirdetéssel történik.

(2) Az egyházkerület elnöksége a fegyelmi büntésekről nyilvántartást vezet. A jogerős határozatokat az egyházkerület elnökségével közölni kell.

VIII. Fejezet
A felfüggesztés

74. §. A bíróság a tisztségviselőt tisztségétől felfüggesztheti:

a) ha a felfüggesztés a fegyelmi vétség súlyára vagy természetére tekintettel szükséges, – a fegyelmi eljárás jogerős befejezéséig,

b) ha az első fokú bíróság határozatában az elmozdítás fegyelmi büntetését alkalmazta, – a határozat jogerőre emelkedéséig terjedő időtartamra.

75. § (1) A felfüggesztés kimondására az a bíróság illetékes, amely a tisztségviselő ügyében első fokon eljárni hivatott. A felfüggesztés tárgyában indokolt határozatot kell hozni.

(2) A felfüggesztés tárgyában hozott határozat ellen halasztó hatállyal nem bíró egyfokú fellebbezésnek van helye, amelyet a másodfokú bíróság 15 napon belül köteles elbírálni.

76. § (1) A felfüggesztett tisztségviselő részére a természetben járó javadalmán és a családi pótlékon kívül illetményének felét kell folyósítani.

(2) A felfüggesztett tisztségviselő helyettesítése iránt szolgálati felettese intézkedik.

77. §. A felfüggesztés megszűnik:

a) ha a bíróság az eljárást jogerős határozattal megszüntette,

b) ha a bíróság a tisztségviselővel szemben nem alkalmazott elmozdítás fegyelmi büntetést.

78. §. A visszatartott illetményre a tisztségviselőnek akkor van igénye, hogy ha a bíróság nem alkalmazott elmozdítás fegyelmi büntetést.

VII. rész

I. Fejezet
Különleges szabályok a fegyelmi eljárásnál

79. § (1) A fegyelmi eljárás megszűnik, ha a panaszlott a bíróság jogerős érdemi határozatának meghozatala előtt tisztségéről és a hozzá fűződő minden igényéről – beleértve az újabb választhatóságra való jogát is – lemond.

(2) A fegyelmi vétségből származó kárigény érvényesítését sem a lemondás, sem az eljárás megszüntetése nem érinti.

80. §. Nyugdíjasként tovább dolgozó egyházi tisztségviselő ellen akár nyugdíjazása előtt, akár nyugdíjas állapotában elkövetett fegyelmi vétsége miatt fegyelmi eljárás indítható.

II. Fejezet
Az elévülés

81. § (1) Fegyelmi eljárást a fegyelmi vétség elkövetésétől számított két éven belül – bűncselekmény elkövetése esetén két éven túl is –, de legkésőbb a büntető eljárás befejezésétől számított 3 hónapon belül lehet megindítani.

(2) A bíróság igazgatási hatáskörébe tartozó polgári jogi igények az esedékességtől számított 5 év alatt évülnek el.

VIII. rész

MENTESÜLÉS A FEGYELMI BÜNTETÉS HÁTRÁNYOS KÖVETKEZMÉNYEI ALÓL

82. § (1) A fegyelmi büntetéssel sújtott tisztségviselő a törvény erejénél fogva mentesül a fegyelmi büntetés hátrányos következményei alól:

a) a feddés büntetés esetében a határozat jogerőre emelkedésével,

b) a megrovás kiszabásától számított egy év elteltével,

c) a választás és választhatóság jogától való megfosztás büntetés kiszabása esetén a büntetés időtartamának leteltével,

d) áthelyezés és elmozdítás fegyelmi büntetés esetén a határozat jogerőre emelkedésétől számított 5 év elteltével.

(2) A zsinati bíróság a fegyelmi büntetéssel sújtott tisztségviselőt kérelmére a meghatározott idő eltelte előtt is mentesítheti a fegyelmi büntetés hátrányos következményei alól, ha kiemelkedő szolgálata és példamutató magatartása alapján arra érdemes.

83. §. A hátrányos következmények alóli mentesítés nem jelenti egyben a fegyelmi eljárást megelőző állapot visszaállítását.

Az is bolond, aki...

Ferenczy István születése napjára

A rimaszombati lakatosinas tele volt szorgalommal, bizalommal, optimizmussal. Elébb kitanulta a mesterséget otthonában. Aztán felment Budára, és továbbképezte magát, miközben rajzolni tanult. Aztán Bécsben folytatta szabadulólevéllel hitelesített mesterségét – de ambíciója ekkor már az érmészet felé vonzotta. Aztán Róma, a művészet örök városa következett. És benne Canova lágy érzelmességének példája, művével, a Pásztorlánykával együtt mindkettőt hazaküldte: vakuljon a magyar a megtanult szobrászmesterség, a klasszikus stílusigazodás, a hófehér márvány ígéretétől. Vakult, vakulgatott, legalábbis az értelmiségiek. Döbrenteinek, Fáynak, Kazinczynak nem kellett sokat magyarázni, hogy ez művészet a javából. Támogatták, ahol tudták portré- és síremlékmegbízással. Még akadémiai tagságot is kijártak neki.

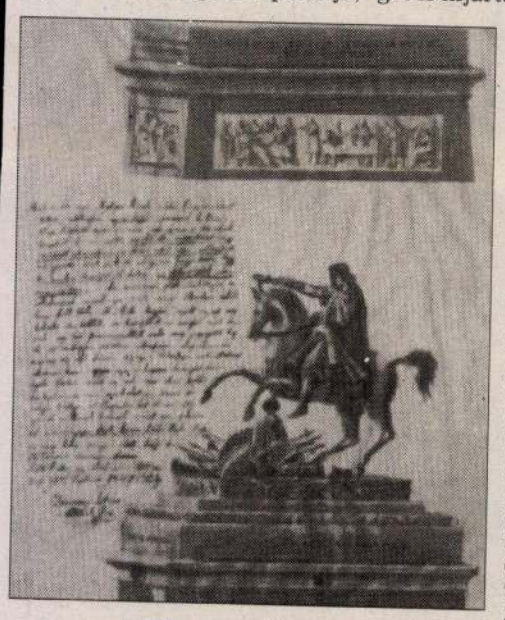

A Mátyás-emlékmű terve

Az ember azonban mindig többre vágyik. Az egykori rimaszombati lakatosinas nem azért hagyott ott egy tisztes, jól fizető, közmegbecsülésnek örvendő mesterséget, hogy beleszürküljön egy másikba.

Látomása támadt. Levélbe fogalmazott vízióját Kovalovszky Márta tanulmánya idézi: *„Én egy csendes álomban láttam magamat egy egész légióval körülvéve... megesmertem magát a nagy Hunyadit, Zrínyit, Gyöngyössyt s másokat. Mindnyájan egy hangon felkiálták: Ne hagyj meghalni! Én megigértem minden lehetőséget elkövetni”.*

Nekiállt a légiónyi parancsát teljesíteni, és el is készítette a másik nagy Hunyadinak, Mátyásnak a síremléktervét. A végtelen mű állt volna egy sírkamrából, ahol *„a vizsgálódó utas a külső világ lármájától elrekesztve örömmel mulatozik”*, egy lovasszoborból, amely *„fejlett nemzeteknek”* díszéül szokott szolgálni, és persze nélkülözhetetlen szimbólumokból, amelyek jól belevésik a nemzeti nagylét dicsőségét az emlékezetbe.

A gondolat szép volt. De mily kár, hogy Ferenczy hosszú stúdiumai során csak a szépmesterségeket sajátította el! A honismereteknek azon tantárgyát, amelyet mi itt és most újmagyarul a „betartás demokráciájának” nevezünk, elfelejtette megtanulni. A terv csiszolgatásánál talán fontosabb lett volna:

– először: szponzort szerezni az emlékmű megvalósításához, és nem hinni a hazafias lelkesedés spontánul forintosítható erejében;

– másodszor: meggyőzni a technokrata hangulatú Széchenyit és rávenni, hogy a Lánchíd megépítésének fontosságát ne éppen az ő tervének a kárára fejtse ki a Kelet Népében;

– harmadszor: jól megfúrni azt a Marco Casagrandét, aki érseki és főnemesi protektoroktól megtámogatva szintén előrukkolt a maga Mátyás-terveivel – gyengékkel, epigonokkal, drágábbakkal.

De ekkor már kezdték unni is a Mátyás-ügyet.

Ferenczy nem kalapozott, nem lobbizott és nem tette el láb alól vetélytársát. (Egyébként annak se sikerült semmi!)

Hazament Rimaszombatra, és egyre sűrűbben olvasta kedves költőjét, pályakezdetének nagy ihletőjét, Csokonait. Egyre több szépséget fedezett fel benne, különösen a Tempefői soraiban: *„Az is bolond, aki poétává lesz Magyarországon! Itt azok, akik külső formájokról mecénásoknak látszanak, nem hogy szeretnék a nemzeti tudományokat, hanem annak pártfogóit is gyűlölni látszanak...”*

Csak tegnap volt Ferenczy István kétszázadik születése napja.

P. Szűcs Julianna

SZÍNHÁZI ESTÉK

Hintáslegény és piaci polgár

Liliom Veszprémben, Kakuk Marci Kaposváron

Bezerédi Zoltán, Znamenák István a Kakuk Marciban

ILOVSZKY BÉLA FELVÉTELE

Máskor is játszották a Liliomot, és színpadra terelték Kakuk Marcit. Mégis jelképes véletlen lehet, hogy most egy napon mutatták be az egyiket Veszprémben, a másikat Kaposváron. A bizonyos anyagi szintet is feltételező tisztes polgári közösségből való kihullás, kiszorulás, a marginalizálódás ismét mindennapi tapasztalat. Hogyne érdekelné hát a színházakat és a színházba járókat a margóra kerültek világa.

Závoczki Endre, azaz Liliom a század első évtizedében volt hintáslegény a ligetben, a vurstliban. Jókai szegény gazdagjai és gazdag szegényei után Molnár Ferenc a szegény szegényekről mesélt. De csaknem ugyanazzal a romantikával, s valamelyest érzelmesebben. *Babarczy László* vagy tíz esztendeje Szolnokon, azután Kaposváron egy jelenetcserével a realitáshoz közelítette a mesét. Liliom haláltusájának lázálmában látogatott el a túlvilágra és jött vissza onnan esztendők múltán, hogy megnézze a leányát, s hogy a benne feszülő szeretet ismét csak durvaságban törjön ki belőle.

Vincze János most Veszprémben ezt a változatot próbálta meg újra színpadra teremteni. Felszárította a könnyeket és lehervasztotta a mosolyokat, de nem sikerül helyette igazabb, erőteljesebb, korunkhoz közelebb álló költészetet varázsolnia. Elektromosan visszhangosított mennyei rendőrséget és félelmetesen tarka vurstlit kerít a külvárosi történethez. *Horgas Péter* esztétikusan korhadó deszkapalánkokkal szegélyezett udvarba helyezi a való világot, *Fazekas István* a címszerepben lemondó lírával, együgyű tehetetlenséggel veszi tudomásul a reménytelen sorsot, a lelkében munkáló szenvedélyeket, amelyek nem engedik, hogy jó legyen, hogy jót tegyen. Az előadás igazi hőse tatián Juli, a némán szenvedő és szerelme mellett keményen kitartó kiscseléd lehetne, de *Varga Szilvia* miután elszakad a szerep hagyományos naivédeskés humorától, nem tud honnan eljutni a szigorú jellemszilárdságig. Nincsen, ami elzorduljon, elridegüljön benne.

Kakuk Marci a két világháború közötti időkben csavargott Magyaroszág piacain. *Gothár Péter* Kaposváron nem drámát, hanem filmet állított színpadra. Nem *Tersánszky Józsi Jenő* modern pikareszkjének valamely korábbi sziházi adaptációját vette elő, hanem a könyvet. A lazán vagy éppen cseppet sem összekapcsolódó kalandok sorozatát. Amelyeket azonban a főhős, meg az ábrázolt közeg és az ábrázoló szemlélete szigorúan egybefog. Könyvben legalábbis. A színpadon ez nem teljesen sikerül. A filmen olyan nüanszok a leghatásosabbak, amelyekhez kamera és vászon is kell.

Epizódsorozat vezet be a társadalom alján élő – ahogy egy időben mondani szerettük: vegetáló – emberek világába, azután nagyjából egybefüggő történet következik a Kasoséknál töltött időről, majd a városba visszazsuppolva ismét az epizódok, a kurta töredékek világába kerül a főhős. A közeg és az emberek ábrázolása fontosabb, mint a történet íve. Nincs dráma, csak sötét, durva, szenvedéssel és alantas szenvedélyekkel telített világ van. Primér ösztönök uralkodnak, az aljasság és ocsmányság gátlástalanul megnyilvánul. Nincs mit leleplezni. Minden megmutatja magát. Átlátszó, mint az a falak nélküli ház, amelyben a díszletet is tervező rendező lejátszatja az eseményeket. Hiányzik az a civilizatórikus máz, amelynek lehántása drámai feszültég kiváltója lehetne. Itt inkább az ellenkezője történik meg, ha nem is teljes meggyőző erővel. A durvaság, az aljasság, a mocsok alól bukkan ki egy fajta erkölcs, egy fajta civilizáció, egy fajta érzelmi világ, a mutatványosok, a cirkuszi és ligeti varázslók falvédőköltészete. *Znamenák István* kissé naiv, ép eszű és érzékű, igyekvő fiatalembernek mutatja Kakuk Marcit, aki szeretne kiemelkedni lecsúszott állapotából, de hát előmenetele mindig megfeneklik a sűrű sötét közegben, amely a színpadon gomolyog.

S amely egyébként kaposvári módon kidolgozott remek színészi alakításokból áll össze. Nem sűrű masszát, hanem tarka kavalkádot teremt *Csákány Eszter* és *Pogány Judit*, *Törköly Levente* és *Németh Nóra*, *Bezerédi Zoltán* és *Spindler Béla*, *Némedi Árpád* és *Karácsony Tamás*, *Nagy Mari* és *Tóth Géza*, *Márton Eszter* és *Lugosi György*, *Magyar Attila* és *Szula László*. És *Börcsök Enikőre* marad az erkölcsi szilárdság, az érzelmi tisztaság őrzése. Akinek szép komolyságán nem tapad meg semmi a körülötte kavargó mocsokból.

Zappe László

AMIKOR 25 ÉVE MEGALAKULTUNK, AZ A CÉL VEZÉRELT MINKET, HOGY ÖNT KISZOLGÁLJUK. MA AZ, HOGY EZT A LEGJOBBAN TEGYÜK.

BÁRHOL, BÁRMIKOR
AZ ÖN RENDELKEZÉSÉRE ÁLLUNK, HA BÁRMILYEN ÁRUT KAP VAGY KÜLD.
KÖZÚTI SZÁLLÍTMÁNYOZÓ EGYSÉG
TELEFON: 251-3000
FAX: 252-6164
GYŰJTŐ SZÁLLÍTMÁNYOZÓ EGYSÉG
TELEFON: 157-3811
FAX: 157-3011
HUNGAROCARGO
TELEFON: 252-0450, 252-0771
FAX: 252-3163

BÁRKINEK, BÁRMIT
AKÁR TÚLSÚLYOS VAGY TÚLMÉRETES SZÁLLÍTMÁNYÁT IS BIZTONSÁGGAL CÉLBA JUTTATJÁK FUVAROZÓINK.
SZÁRAZÁRUS FUVAROZÓ EGYSÉG
TELEFON: 157-4488, 157-5111 FAX: 157-3735
HŰTŐÁRUS FUVAROZÓ EGYSÉG
TELEFON: 157-0925 FAX: 157-4016
SPECIÁLIS FUVAROZÓ EGYSÉG
TELEFON: 157-3630, 157-3327 FAX: 157-4016
HUNGAROCAMION SPEZIAL TRANSPORT
TELEFON: 177-9618 FAX: 177-8808

BÁRHONNAN, BÁRHOVÁ
ELSZÁLLÍTJUK EURÓPA ÉS A KÖZEL-KELET 20 ORSZÁGÁBA KÜLDEMÉNYÉT. EBBEN KITERJEDT KÜLFÖLDI ÉS BELFÖLDI IRODAHÁLÓZATUNK IS SEGÍTSÉGÜNKRE VAN.
MEGTALÁL MINKET BÉCSBEN, ATWERPENBEN, BERLINBEN, HAMBURGBAN, PÁRIZSBAN, LONDONBAN, MILÁNÓBAN, TEHERÁNBAN, BAGDADBAN, HÁGÁBAN, MALMÖBEN, MOSZKVÁBAN, ISZTAMBULBAN, KOPERBAN ÉS RIJEKÁBAN.

MI VALAMENNYIEN AZON DOLGOZUNK, HOGY ÖN ELÉGEDETT LEGYEN, AMIKOR SZÁLLÍTMÁNYA CÉLBA ÉRKEZIK.

HUNGAROCAMION

SZÍNHÁZ

Ízelítő a februári számból

DYBUK – a Független Színpad előadása; a Habima és a Dybuk; a hamburgi Dybuk-előadás; Andrzej Wajda Dybuk-rendezése; kabbala és a haszidizmus.
„Világszínvonalú itt a cuppantásra előkullogó fekete kutya is”. (Forgách András A kezdet végéről – Katona József Színház) – „Legalább a nőgyűlölet ne váljék ideológiává. Maradjon az csak spontán. Alanyi jog”. (Nagy András a Bertha és Axelről – Radnóti Színház) – „Ez az előadás valószínűleg nem fog a nézők intolarenciája miatt a botránykrónikákba kerülni”. (Magyar Judit Katalin A gondnokról – Pesti Színház) – „Vajon miért egy ilyen artisztikus, »kísérleti« fércművel nyitották meg színházukat a ligeti színházalapítók?” (Kovács Dezső A büntető kézről – Labdatér Teátrum) – „A szereplőknek egyetlen, fénnyel élesen kiemelt pillanatra arcukra fagy a röhögés. Aztán folytatják”. (Szántó Judit, Benedek Miklós „Kontraorfeumáról” – Kamra).

MITSUBISHI MOTORS

Mitsubishi Canter
Mitsubishi L300

Legkedvezőbb áron, egyedülálló garanciafeltételekkel

kínáljuk a MITSUBISHI haszongépjárművek hat alaptípusának 25 változatát, 3 év vagy 100 000 km teljes műszaki és 6 év korrózió elleni garanciával. Értékesítés, márkaszerviz, lízing!

DUNA INTERSERVICE Budapest III., Zay u. 24.
Telefon: 168-6871, 188-9176, 188-9175 Fax: 188-9176

A CÉL VÁLASZTJA AZ ESZKÖZT. MITSUBISHI

Amit már megszoktunk...

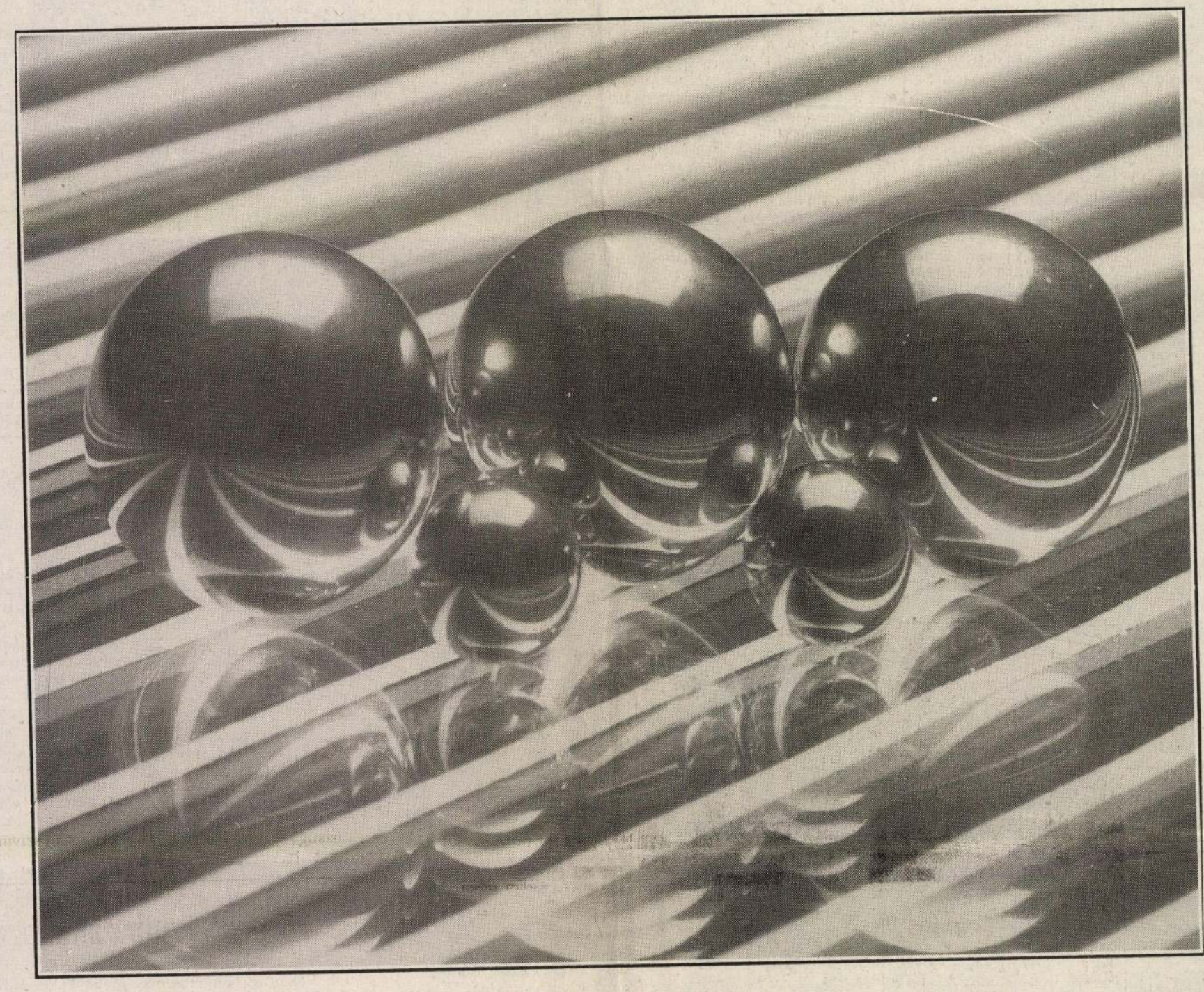

Betétszámlakönyv - a biztonságos pénzkezelés nyugalma

A betétszámlakönyv kényelmes, biztonságos, mert az ország 3200 postahivatalában és a Postabank saját fiókjaiban hozzájuthat megtakarított pénzéhez.

Ez a sokak által ismert és kedvelt betétforma napi kamatszámítással, adómentesen kamatozik.

Ha Ön betétszámlakönyvet vált, egyben a korszerű, biztonságos, értékálló pénzkezelés nyugalmát is megvásárolja.
Leendő ügyfeleink között Önre is számítunk.

POSTA BANK

Postabank és Takarékpénztár Rt.

FERENCZY István szobrász

1838

91. dec. 7. A Nádor Ő Fensége megbízza Ferenczy István szobrászt, hogy némely múzeumi szobrok körül a szükséges rendelkezéseket ő tegye

1839

15. febr. 28. Nádor Ő Fensége megküldi igazgatónak Pest megye az újabb törvények értelmében már elavult latin köriratú pecsétjének történetét
19. márc. 1. Dubravinszky Sándor pestmegyei első alispán átküldi a föntemlített latin köriratú pecsétet
22. márc. 14. Az igazgató jelenti, hogy Ferenczy szobrász nádori rendelet következtében a kérdéses szobrokat jól elrakta
25. márc. 18. Nádor Ő Fensége megköszöni Ferenczy szobrásznak a szobrok körüli fáradságot

Művtört.Ért. 1990 1-2 123.p.

1850

60. márc. 8. Ugyanaz Ferenczy István szobrász urat
életrajzának beküldésére szólítja fel

128.

életrajzát és arcképét kérik

..... (név) ..... sz.

..... Ft összegű megbízási díj kifizetését kérem.

nap.

..... aláírás

nolás

SAJTÓFIGYELŐ
1091 BUDAPEST IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-7411, 340-726

Ferenczy István, szobrász-művésze (1792-1856)

KISALFÖLD

1983 OKT 20

1021

Századunk üzenete

Képzőművészetünk múltja és jelene a Kiscelli Múzeumban

A Budapesti Történeti Múzeum kiscelli részlegében új állandó kiállítás nyílt abból a gazdag várostörténeti és képzőművészeti anyagból, amely ezen intézmény gyűjtőkörébe tartozik, s mely éppen választékossága miatt is feltűnést keltett. Most a rendezők, *Földes Emília* és *Mattyasovszky Péter* művészettörténészek jó érzékkel és megfontoltan válogattak az 1686-tól mindmáig terjedő művelődéstörténeti kollekcióból. A mintegy ötszáz tárgy méltón reprezentálja a fennmaradt emlékeket és a gyűjtött részt — festményeket, szobrokat, tervrajzokat, barokk patikát, a Pest-Budai Nyomda régi gépeit, a Nemzeti Dalt és a tizenkét pontot kiadó 1848-as Landerer Nyomda bizonyos egységeit.

Értékes keresztmetszet tárul fel a barokk, rokoko, klasszicista, empire, biedermeier bútorok, metszetek, képző- és iparművészeti alkotások sorában, a Duna mentén élt emberek életmódját és a külföldi minták hatóerejét érzékeltetve. Külön teremben helyezték el a budai Mátyás templom melletti Szentháromság-szoboregyüttes mellékalakjait, de érdeklődésre tarthat számot több barokk cserépkályha és egy érdekes Utolsó-vacsora ábrázolás.

A rendezés jó ritmusban használta ki a termek öblös tereit és hosszú folyosóit, úgy állította ki a tárgyakat, hogy a nézőt kellemes sétával áttekinthesse.

Több régi metszetet, látképet vizsgálhat a szemlélő, így például az „első csikósi-ló futtatást 1827. június 6-ról", mely az akkori Pest-Buda nagy eseménye volt. Sok kép villantja fel az 1838-as pesti árvizet, a mentés munkálatait. Kitűnik az anyagból, hogy Mátyás király alakja milyen erővel foglalkoztatta a művészeket. Zrínyi tanulmányt, Petőfi, Arany János, Vörösmarty verset írt Mátyásról. Ferenczy István a magyar klasszicizmus nagy szobrásza emlékművet készített, melynek rajzi vázlatát a Kiscelli Múzeum most mutatja be, ugyanúgy mint Barabás Miklós, Madarász Viktor több alkotását. Érdekes az is, hogy milyen egyező, rokon formákkal mintázta meg Izsó Miklós, Almássy Balogh Pál és Arany János a királyt.

Ez a bemutató jól egészíti ki a Magyar Nemzeti Galéria képzőművészeti anyagát, mely a román és gótikus stílustól napjainkig mutatja be festészetünk, szobrászatunk törekvéseit. E kiegészítés egyrészt egyes életművek feltáratlan részleteit tartalmazza, másrészt jelzi a mai magyar képzőművészet fő irányait és teljesítményeit. Egy-két Nagy Balogh János festmény; raizváltozat jellegzetes csendéletei és kubikusai világából, de a reveláció erejével hat sok Egry, Szőnyi, Derkovits és Bernáth kép is. Farkas István rejtve maradt műveiről nem is szólva. Külön fejezet foglalkozik Barcsay, Kondor Béla, Lakner László, Országh Lili művészetével, s a kiváló Kokas Ignác, Deim Pál — Hencze Tamás — képek zárják a sort, s ezen összegezés keretében újra láthatjuk Somogyi József Krisztusát, és a Martinász kisebb méretű változatát. Olyan korszakalkotó festmények kerülnek előtérbe, mint Csernus Tibor Nádasa. Amennyire örülhetünk Borsos Miklós, Bálint Endre, Keserű Ilona, Kéri Ádám szereplésének, ugyanúgy jogos hiány, hogy egyetlen Hincz-mű sem látható. — e máskülönben jó keresztmetszetet biztosító tárlaton, és a kiállított Tóth Menyhért kép sem érzékelteti alkotójának ténvleges jelentőségét. E valós korrekció azonban nem okoz nehézséget, hiszen a hiányzó anyag pótolható és bemutatható a továbbiakban, s így a Kiscelli Múzeum a magyar művelődéstörténet méltó reprezentánsa lehet.

L. M.

Az újjáalakított Kiscelli Múzeum kiállításáról

kénytelen volt előbújni. Tudj
ötödik emeletről csak egy ba
mentes kijárat van: a főbejá
— *Most tehát esélye van*
hogy visszaszerezze volt férjé
— Kell a francnak. De a vá
res tárgyalására szívesen elme
tanúnak...

* * *

Válunk, válogatunk címmel
ta közre riportkötetét jóné
éve Siklós László. Ki kitől vált el
1972-ben Magyarországon? alcímmel azt írja:

„Felbomlott:

623 mezőgazdasági fizikai foglalkozású férfi és nő házassága;

1300 mezőgazdasági fizikai foglalkozású férfi és ipari munkásnő házassága;

376 mezőgazdasági fizikai foglalkozású férfi és szellemi foglalkozású nő házassága;

761 ipari munkás férfi és mezőgazdasági fizikai foglalkozású nő házassága;

8847 ipari munkás férfi és ipari munkásnő házassága;

3907 ipari munkás férfi és szellemi foglalkozású nő házassága;

60 szellemi foglalkozású férfi és mezőgazdasági fizikai foglalkozású nő házassága;

1257 szellemi foglalkozású férfi és ipari munkásnő házassága;

4193 szellemi foglalkozású férfi és szellemi foglalkozású nő házassága.

A számok elrettentőek, de egyúttal megtévesztőek is. Mert legnagyobb mértékben az ipari munkás férfiak válnak az ipari munkásnőktől (és fordítva), de a teljesség kedvéért hozzá kell tennünk, hogy az ipari munkások a házasságkötésben is vezetnek, részben számarányuknál fogva, részben házasodási kedvük szerint."

* * *

Monológ K. János fémesztergályos szájából, 1983. október 13-án, csütörtökön este tiz óra és öt-hat korsó pilzeni sör után:

— Inkább meghalt volna. Érti ezt maga? Hogy az ember ilyet kívánjon? Biztosan nem. Az a nő olyan volt, mintha fekete márványból faragták volna: fekete volt a szeme, a haja, a ruhája, cipője, selyemharisnyája. Csak mentem utána a majálison, mentem reggel-

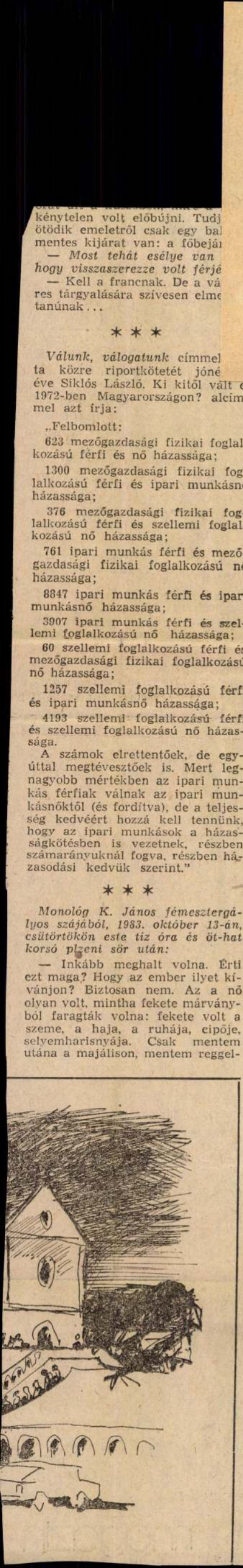

nem tudott volna elvállni. A bíróság is engem pártolt, vagyis a házasságunkat, a családunkat... Mindegy, no az a történet vége, hogy meglépett egy mentősofőrrel. Én marha, a nagy aggódás közben nem vettem észre, hogy akárhányszor viszik a mentővel a kórházba, mindig ugyanaz a férfi ül a volánnál! Meg a taxizást se vettem észre. Mármint azt, hogy a mentős palija a kórház után svarcban hazafuvarozza... Inkább meghalt volna... akkor gyászolni kellene csak, de nem érezném magam ennyire kisemmizettnek... Mit mond? Ja, a gyerekek! Azok nálam vannak, ők se kellettek neki. Ne ítéljen a látszatból, csak most ülök két órát a kocsmában, amíg mind a hárman moziban vannak. Aztán megyünk haza takarítani. Mert dolgoztatni kell őket, hogy emberré nevelődjenek...

* * *

A gyermeküket egyedül nevelő apák száma 1949-ben 39 ezer volt, 1970-ben 37 ezer, jelenleg csaknem 60 ezer. Az egyedülálló anyák száma ennek csaknem az ötszöröse, ám míg a nő számára az anyaság — egyedül is — természetes állapot, addig a férfi számára különleges próbatétel az apaszerep. Tisztelet érte, ha a férfi képes úgy viszonyulni ehhez a szerephez, hogy — K. János szavait idézve — gyerekei „emberré nevelődjenek".

* * *

— Nagyüzem van — mondja az ügyvéd a bíróság folyosóján, homlokát törli és a tárgyalóterem ajtajára mutat. A bent folyó ügy lehangoló. Ötvenedik évükön túljutott házastársak marakodnak a közös szerzeményeken. Az asszony vesztésre áll: kiköltözött a bérlakásból, s a ravasz volt férj tudja, hogy az nyer, aki birtokon belül van.

— Mellédőgtam — mondja később az asszony. — kibírtam emellett a hülye mellett harminc évet, ki kellett volna bírnom még nyolc — tíz hónapot...

Elsiet. Ősz hajú, elegáns úr várja. A nő elmondja neki, miként döntött a bíróság. Az ősz úr egyre gyakrabban szól közbe, később gesztikulál, majd a hangját is fölemeli.

— Lakásigénylő — mondja róla az ügyvéd. — Ő nem a tanácstól, hanem ettől az asszonytól várja a lakást. Miután az asszony vesztett, alighanem perceken belül faképpnél hagyja.

Az asszony ezek után az unokájával vigasztalódhat az albérleti szobában. Az unoka váratlan ajándék a lányától, aki tavaly nem jött meg a nyugat-európai körútról...

* * *

Ketten-hárman egyedül... és egyre többen. A Központi Statisztikai Hivatal adatai szerint 1960-ban 88 566 házasságkötésre 16 590 válás jutott. 1981-ben 80 331 házasságkötésre 27 797 válás. 1960-ban 24 930-cal több házasságot kötöttek, mint amennyi válás és halálozás miatt megszűnt. 1981-ben viszont 20 436-tal több házasság szűnt meg, mint amennyi újat kötöttek.

Ketten-hárman egyedül... Egyre többen...

N. Magyar Tibor

Ferenczy István

Szombat, 1985. augusztus 24. Magyar Nemzet Magyar

A lenyűgöző öreg hölgy

Egy nyolcvanéves, nyugdíjas, vidéki tanárnő beküldi tanulmányát a Valóságnak. Senki sem ajánlja őt a szerkesztő figyelmébe, mondandója meggyőzőbb minden pártfogónál. A Valóság 1984-es augusztusi számában megjelenik *M. Csizy Jolán* „Régi emberek, mai gondok" című írása. Akár hozzászólás is lehetne az oktatási reformhoz. Intelme: *ne üzzük ki az iskolából az örömöt, amit meghonosítani és megőrizni a nevelőnek kell.*

Régholt tanítókat, régvolt tanórákat elevenít fel, hogy oktatási módszereket mutasson be, amelyeket talán majd ismét felfedezünk. Az írásból megismerjük a szuverén és kreatív pedagógust: a szerző nevelőit és őt magát. Úgy hiszem, a pálya tekintélyét csak ez a típus szerezheti vissza, kivált, ha annyi műveltséget gyűjtött, mint M. Csizy Jolán, ami a tanulmány utalásaiból, hivatkozásaiból is kitetszik. Immáron egy éve, — azóta, hogy írását elolvastam —, szeretnék találkozni vele, mert lényében annyi *szokatlant* sejtek, amennyi újságnyelven szólva felér egy szenzációval. Most végre, hogy a nyolcvankettedik évében jár, megismerkedhettem vele.

Szimultán játszma

Megjelenése is szokatlan. A friss szellem burka sem ásatag. Ilyen csinos, jó tartású, koros hölgyet még nem láttam. Gondolataival nehéz lépést tartani. Ő a sakkmester, aki szimultánt játszik, én pedig elsősorban saját táblámra figyelek. Párhuzamosan több témával foglalkozik — miként ez a beszélgetés során kiderült —, de én csak egyet ismerek, amiről említett írása szól. Levéltárakba jár, *nyugdíjasan tanulta meg a történelmi kutatás módszereit.* A nyílt kérdést — most min dolgozik? — elhárítja. Minthogy azonban szereplőivel álmodik és hajnalonként, amikor felébred, tetteik, megtorpanásaik, konfliktusaik indítékait keresi, azok óhatatlanul beleszólnak párbeszédünkbe és eltérítik azt a pályájáról. Gazdag életet élt, bár felnőtt kora lemondással kezdődött.

— A Csalogány utcai tanítóképzőbe jártam. Ott kézügyességi gyakorlatokat végeztünk. Nagy mennyiségű agyagba markolhattam, és az életre kelt kezem között, mintegy akaratomtól függetlenül öltött alakot. Attól kezdve mintáztam. Szobrocskáimat elküldték a Gyermektanulmányi Társaság kiállítására. Ott ajánlották, hogy jelentkezzem a Képzőművészeti Főiskolára. Fölvettek. Szobrász akartam lenni, mint nagyanyám testvére, Izsó Miklós. Otthon, a múzeumban láttam néhány terrakotta szobrát. 1923-at írtak ekkor. Az Epreskertben voltam gyakorlaton, amikor a nővérem hazahívott Rimaszombatba. Vegyem át az ő tanítói állását, mert férjhez megy, elköltözik, és édesanyám támogatásra szorul. Özvegyi nyugdíjából csak tengődhet. Apám is tanító volt. A család sem nézte jó szemmel pályaválasztásomat: Miért akar egy szegény lány művészkedni? — háborodott fel a nagybátyám.

Csizy Jolán hazatért. Férjhez ment. Férjét, Molnár Jánost a magyar polgári iskola igazgatójává nevezték ki a csallóközi Gútára. Négy lányt szült és közben megszerezte a polgári iskolai képesítést rajz és matematika szakon. Nem mintázott többé.

— Csehszlovákiában már ekkor kötelező volt a nyolc osztály. Öt elemivel és három polgárival. Mai értelemben is korszerű, demokratikus a teremtőképességet kifejlesztő iskola volt. Módszerei kialakításában a magyar pedagógusok java is részt vett. Én is írtam a művészeti nevelésről még másról a Magyar Tanügy című lapba. Ugyanott jelent meg Károlyi Mihályné beszámolója a szovjet iskolákról. Nemrég eljött hozzám egy tanítványom Svédországból. Ő mondta, hogy most már érti, miért énekeltettem velük népdalokat matematika óra előtt. Azért, hogy feloldjam a feszültséget.

A zenét, a népdalt, az éneklést egykori tanítóm, Matolcsy Pál szerettette meg velem. Ő még iskolatársamra, Pásztory Dittára is hatással volt. Engem otthon botfülűnek tartottak, de a Matolcsy-módszerrel eljutottam odáig, hogy egy ablakból kiszűrődő dallamot, a legények fütyürészését *fejben lekottázzam.* Így lehettem népdalgyűjtő. Gútán meg *dudadalokat gyűjtöttem.* Gúta elzárt település volt, láp vette körül, még a török sem találta meg. Azt mesélik, hogy seregüket egy érsekújvári ember bevezette a mocsárba. Ott pusztultak egy szálig. Elképzelek egy albumot a gútai dudadalokból *Berki* Viola illusztrációival.

Belelapozgatok a kottákba. A két lap közötti díszítések, a népi hímzések motívumai alighanem M. Csizy Jolán művei. A dudadalok elbűvölnek. Íme, egy az 1942-es gyűjtésből: *„Ez a lábam ez, ez, ez / Jobban járja, mint emez / Édes lábam jól vigyázz, / mert a másik meggyaláz."*

— Gőgh Kálmánnétól tanultam. Sok dudanótát tudott, mert dudás volt a szomszédja. Annak az udvarába jártak táncolni a fiatalok. A legények az utcáról intették be a lányokat. Az akkor 77 éves Téglás Farsang Dávidné elmondta, hogy amíg a legények megérkeztek, a dudás két garasért a gyerekeknek fújta ezt a dalt: „Tik, tik kicsinyek / Tik vattok az enyimek / Elfogyott a pénzetek, / Szerte széjjel menjetek!" Amikor összegyűltek a fiatalok, harsányan elzavarta a gyerekeket, de más dallammal, mint eddig: „Szerte széjjel menjetek!"

Csizy Jolán elmereng, én pedig arra gondolok, hogy *gútai dudadalokból akár nagylemezt is készíthetnének.* Emlékezése váratlan fordulatot vesz.

Elvetélt vita

— Veres Péterrel volt egy elvetélt vitám a népművészetről. 1944-ben írott leveleit 1977 januárjában kísérő szöveggel közzétettem a Kritikában. Levelezésünk lényege, hogy meghívtam Gútára előadást tartani. Ő igent mondott, de halogatta jövetelét, irodalmi dolgai, a mezei munka, no meg a reumája miatt. 1944. január 5-én egyebek között így gúnyolódik arról, amit én a népművészetről írtam neki. A viseletről szólva: *„Én nem bírom a formátlanná nyomorított nagyfarú nőket, a hordó altestükkel — ez beteg, ízléstelen csökevény."* Én is válaszoltam, azután félbeszakadt a disputa. 1944. március 27-én kelt levelében Veres Péter a történelemre — a német megszállásra — hivatkozva mondta le a látogatást. Amikor 1946-ban az áttelepülésre készültem, a tanácsát kértem. Egy alföldi városról lebeszélt, mert „hordalék nép" lakja. Azt válaszoltam neki: „Én is hordalék vagyok." Végül Szolnokra kerültem, mert az ottani polgáriban kerestek rajzszakos tanárt.

— *Gömöri hímzéseket is gyűjtött. Mi lett a sorsuk?*

— A legszebb hímzett lepedőket eladtam a Néprajzi Múzeumnak, amikor a két legkisebb lányom ment az egyetemre. Az akkori megítélés szerint túl sok volt a fizetésünk ahhoz, hogy kollégiumban lakhassanak. Férjem a megyei tanácson volt oktatási osztályvezető, én az általános iskolában tanítottam. A polgári megszűnt. A maga idején jó iskola volt, történelmi szemlélet hiányában ítélik el.

A két pedagógus — Csizy Jolán és férje — négy lánya diplomát szerzett. Közülük az egyik pszichológus, a másik nyelvész — mindkettő tudományos kutató, kandidátus —, a harmadik könyvtáros és a negyedik jogász. Hármuk szakmája rokon a pedagógiával. Csak egy lóg ki a sorból.

— Jó egy jogász a háznál.

A jogász lányával él egy fedél alatt, mai módon a Zagyva partján. Lánya a kilencedik, ő a harmadik emeleten lakik. Most festette ki saját kezűleg és unokai segítséggel a mellékhelyiségeket. Persze létrán.

— A szobafestés technológiáját eddig nem ismertem. Most végre azzá lettem, aminek unokám hitt. Amikor megkérdezték tőle: „Mi a nagymamád?" — így felel: „Festőművész és varrónő." Némi igaza volt. Négy lányra kellett varrnom. Mielőtt áttelepültem, pénzért is készítettem ruhákat. Volt egy nehéz évem. Mi, magyar tanítók GMK-t alakítottunk. Tarhonyát gyúrtunk, kacsát neveltem, kacsatojást adtam el. A kertünkben építettem egy kis úszómedencét a vízi-szárnyasoknak. Szabásmintákat rajzoltam. Értettem mindenhez, mert háztartástant is oktattam. Egy kerekes rokkán pedig harmadában fontam.

— *Miért hitte az unokája festőművésznek?*

— A szolnoki művésztelepen *Chiovini* Ferenc tanfolyamot tartott a rajztanároknak, és néhány munkámat kiállította. Ő megnézte. Látta azt is, hogy rajzoltam és batikoltam.

— *Most mit fest?*

— Mellékhelyiségeket. Csak írok.

— *Miről?*

— Egy témám Szolnokon fogant. Tudja, hogy először itt lett kötelező az iskolai úszóoktatás. Az úszás a legősibb mozgás. Amikor tempózom, háromnegyedes ütemben dúdolok hozzá. De nem használjuk ki az úszás személyiségformáló hatását. Hát nem nagyszerű, hogy az ember egy idegen közeg urává válhat? Rendszerességet tanulhat belőle, közösségi kihatásai is vannak. Erről írtam tanulmányt. Lényegében kész, most statisztikai adatokat keresek hozzá.

— *Más pedagógiai kérdésekkel nem foglalkozik?*

— Dehogynem. Itt van például a koedukció. Meggyőződésem, hogy a mai iskola számos problémája azzal magyarázható, hogy a lányok korábban érnek, mint a fiúk. Erre azonban nincs tekintettel a nevelés. De hagyjuk... A pedagógiától egy időre eltérítettek.

Írt ugyanis egy folyóiratnak, szóvátéve: tévedés, hogy Tompa Mihály Balassagyarmaton raboskodott, mint egy magyar könyvben olvasható; ő Kassán ült börtönben.

— Csattanós választ kaptam. Személyeskedőt. De annál jobban bántott az a megállapítás, hogy a gyerekeknek teljesen mindegy, hol raboskodott Tompa Mihály.

Most már értem a Valóságban megjelent tanulmány egyik utalását. Csizy Jolán beszámol róla, hogy unokái társaságában Bánréve—Rimaszombat—Tiszolc vonalán Poprád felé haladva azon töpreng: „Tanulják-e most vajon, valahol, hogy a kelyhes város ringatta Tompa Mihály költő, Blaháné daléneksnő, Ferenczy István szobrász, Szentpétery József ötvös művész, Hatvani István tudós professzor bölcsőjét, vagy a *történelmi tudatot betemeti »a mindegy«* szemlélet?"

Izsó-kérdőjel

Ferenczy Istvánról is sokat tud. Sehogysem érti, hogy miért alázta meg őt oly nagyon Széchenyi István, amikor Rómában találkoztak. De Ferenczy csak mellékszereplője készülő főművének, amely Izsó Miklósról (a nagymama testvéréről) szól. Izsó kőfaragó segéd volt, Ferenczy vette a szárnyai alá Rimaszombaton.

— Sehogysem tudom kibogozni: Izsó miért fogadott el pénzt másoktól azért, hogy szobrász legyen. Kapott Ferenczytől, hogy Pestre mehessen, a fővárosi fiatal művészektől, hogy Bécsbe utazhassék. Bécsben pedig ismét gyűjtöttek neki a magyar értelmiségi ifjak, hogy Münchenben tanulhasson. Támogatta őt a Győrvidéki Honvédsegélyező — mert gyermekfejjel részt vett a szabadságharcban —, majd 1861-től Eötvös József. Miért kért másoktól, amikor jómódú rokonai voltak? Miért szólította levelében uramnak a nagybátyját?

Talán azért, vélekedem, mert a család azt vallotta: hogy egy szegény fiúnak mestersége legyen és ne művészkedjék. Ez azonban csak feltételezés. M. Csizy Jolán a levéltárakbeli családi iratokban bizonyítékok után kutat.

Kovács Judit

...i cipó

...ek főleg azért, mert a kút ...lött megállókkal diskurálni ...ehet:

— *Gyarmatról vagy Gyarmatra?*

— Odafele... meg szilvaházőbe. Vennénk.

— *Ne vegyenek, mert nincs! Ami érett, azt elvitte egy pesti kereskedő.*

A hangsúlyból ítélve a „pesti" nem díszítő jelző nála. Jó, ...ó, ott is élnek tisztességes emberek, de igazi levegő csak itt van Magyarnándorban. Minden helybeli rákérdez, hogy milyennek találjuk. Dicsérni illik, hogy harag ne legyen. Mert lám, milyen jól van elrendezve a világ! A fővárosban a gazdag ember is csak rossz levegőt szí, itt meg a szegény is frisset — hát kiegyenlítődnek a dolgok.

— *... Házat nem vesznek? Mert éppen itt ez eladó!*

— Ha szilva nincs, ház se kell. Pedig szép falu ez.

— *Nekem mondhatja, én gyarmati vagyok!*

— És idekívánkozott?

— *Nem éppen. Csak jöttem. A feleségem örökölt egy porát, aztán kiköltöztünk. Most is odakívánkoznék, csak hát a szilva...*

Az ünnepre — úgy tűnik — él Nógrád Gyarmatra kívánkozott. Igaz, nem akkora a város, mint amekkorának Kiscsetről, Bodonyból, Magyarnándorból látszik, de páratlanul szép és gondozott. Mintha ezekben az években ocsúdott volna fel, hogy elvesztett megyeszékhelyi rangja helyett kaphat másikat: az emberi léptékű város méltóságát. Kicsit a kirakatét is, mert az ...poly túlsó — szlovákiai — feléről is érdemes megtekinteni.

A központban szinte nincs épület, amit fel ne újítottak volna. Igen lassan, de tatarozzák az egykori megyeházat is, mely sokáig a hátravetettség helyi jelképe volt.

Mit lehet augusztus huszadikán egy kisvárosban kezdeni? A falragaszok szerint sok mindent. Van a fővárosba is illő jó kiállítás, sportverseny és központi ünnepség, persze. Onnan most indul a nép a Bajcsy-Zsilinszky út felé. Az asszonyok fejkendőjéről látnivaló: ki érkezett Dejtárról, Érsekvadkertről vagy máshonnan, ahol még részben őrzik a viseletet... Az emberek kezében nemzetiszín szalagos frissipó — az ünnepségeken azzal lepte meg a város a vendégeket.

Végig az úton ünneplőbe öltözött falusiak és kevésbé ünnepélyes városlakók. A vásárosoknak mindegy, hogy búcsú van, nagypiac vagy más alkalom. Árulnak kolbászt, nadrágot, kosarat és tökgyalut. És vásárfiát természetesen, még mézeskalács olvasót is — nem kereszt, hanem szív fityegővel; biztos, ami biztos. Fővárosi butikok vidéki, sátras lerakata — Váci utcai árakkal. Kosarasok, akiket ezúttal nem ...r fel a rendőr. Most mindent el lehet adni, amit egyébkor ...ajos.

S másnap munkanap. Másnap „már" kora este érkezik a kenyér a háromnapos ünnep után a környező aprófalvakba... (m—y)

...boltjába

...DÓK

...ÁGÁBA
...ERKESZTŐ-SZABÁSZT

...-as telefonon.

...NT
1. RUHAGYÁR,
...t VIII., Elnök utca 1.
...kedelmi osztály,
...Lászlóné.

Útközben

Letargia

Az öregember felnéz a párkányra, azután megszólal: „Tegnap még megvolt". „Mi, kérem?" „Ott, egy gipszfigura." „Tényleg, üres a helye.". Az öregember legyint és csak annyit mond: „Lopnak.". Látja az értetlenséget a másik szemében, megtoldja a mondókáját: „Mindent lopnak.". „Mit?" Felélénkül. „Óh, mondom, mindent. A kisbolt elől elvitték a biciklitartót, a boltos söprűjét. Az egyetlen almafámat is megkopasztották, még a hullott gyümölcsöt is összeszedték. Mindent visznek, ami a kezük ügyébe kerül. Borzasztó ez, kérem." Legyint elmenőben, és lemondóan ismétli: „Lopnak a népek.".

Legenda

Mindenkit ismert és mindenhol ott volt. Legendák kerekednek szavai nyomán, és színesen, érdekfeszítően megelevenedik a múlt. Ugratják néha. „Emlékszel az öreg grófra?" Hogyne emlékezne. És már mondja is, milyen rigolyái voltak. „Egyszer kártyázás közben..." — kezdi, és elmesél egy hosszú történetet, amelynek két főszereplője van, ő meg a gróf. Valaki megjegyzi, hogy amikor az öreg gróf kártyacsatáit vívta a kaszinóban, barátunk még hátulgombolós gyerek volt. Kivágja magát. „Az egy másik gróf volt, rokona az öregúrnak." Aztán újabb történetbe kezd.

Didaktika

Három rajz a kisiskolások könyvében. Hull a hó, a fákon meg levél, a havas tájban fecskék cikáznak és szivárvány ível át a hóesésen. Mindegyik képen van valami, ami nem illik a téli tájhoz, jelöld meg mi az? — ez a feladat. Értelemcsiholó rejtvény épeszű gyerekeknek?

Szokás

A gyerekek először vannak a Balatonnál. Két pesti kisszrác. Nézik a vizet és a nádasból előbukkanó vadkacsákat. „Üssük agyon őket!" — így a kisebb. „Jó!" — feleli vigyorogva a nagyobb. Aztán kavicsokat keresnek és hajigálni kezdik a menekülő kacsákat.

Levél

A megsárgult levél fogalmazvány. Aki írta, nem akart tévedni, lekörmölte hát a kérést, mielőtt véglegesen papírra vetette volna. Nagy úr volt a címzett, Szendy Károly polgármester, nem illett hibázni. A kérvényező ezt írta: „Méltóságos uram! Négygyermekes családapa vagyok és már egy esztendeje nincs állásom, alkalmi munkákból élek. Tanáremberhez létemre trógerolni kényszerülök, hogy éhen ne vesszünk. De a legnagyobb fájdalom, hogy hónapok óta nem tudok lakbért fizetni, és most felszólítottak, hogy hagyjuk el a lakást, mert különben kilakoltatnak. Méltóságos uram! Megpróbálok annyi pénzt összekotorni, hogy a legközelebbi lakbért ki tudjam fizetni és kétpengőnként törleszteni fogom a régit. Kérem, engedélyezze, hogy ezt megtehessem és családom ne kerüljön az utcára. Maradok alázatos tisztelettel: X. Y. állástalan tanár."

Történelem

Túl a nyolcvanon, már messze a munkától. Mégsem szabadulhat tőle. Ül az ablak mellett és mereng az életén. Eszébe jut a nap, amikor fiatalemberként a szövőgyárba került. Nagy protekcióval, mert másként nem ment. Mennyi minden történt vele. Megbarátkozott az öreg masinákkal. Tapasztalt régi munkásokkal, akik bizalmukba fogadták. Mesterfogásokat tanult tőlük. Igazgatók jöttek-mentek, de sok nem változott. Roncsolt kezű asszonyokra emlékszik, akik a gyár áldozatai lettek. A német mesterre, aki úgy őrizgette a titkát, mintha az aranycsinálás fortélya lett volna. Volt tanulmányúton is a németeknél. Csodálta a rendet, az ügyességüket. Aztán a háború mindent megváltoztatott. A gyár lassan átalakult, már fűtik a műhelyeket. Új gépek érkeztek, új emberek. De ő már nincs velük. Naphosszat az ablak mellett üldögél. Ám a gyár, ahol leélte az életét, vele van. Papírra veti, ami történt. Nevek sorakoznak a fehér lapokon, régi társak nevei és az újaké. Elmondja, hogyan dolgozott, hogyan éltek. Egy darabka történelem, amit leír. A szövőgyár története és benne az övé. Elküldi a szakszervezetnek. Kérték. Talán megjelenik nyomtatásban is. Örül. Nem élt hiába.

Alku

Egy nyeszlett emberke veszekszik a rikkancscsal. „Hol van ebben az újságban a kéjgyilkos, akiről maga ordibált?" „Keresse meg!" „Nem úgy van az, egy forint hetvenet fizettem az újságért, és a kéjgyilkos sehol.". Az újságárus dühbe gurul: „Mit akar azért az egy forint hetvenért, toronyórát lánccal?" „Az igazat akarom" — mondja elmenőben a kis ember, aztán fogja az újságot és bedobja a szemétkosárba.

Család

„Még várunk kissé!" — mondja a szakállas fiatalember a pincérnek. És várnak. Két kislány érkezik a mamával. Csók, ölelés. „Hogy vagy, János?" „Köszönöm, jól.". Idős úr lép be, botra támaszkodva. Köszöntik nagy szeretettel. Néni jön leányaival. Nagy ováció, ajándékok cserélnek gazdát. Körülülik az összetolt asztalokat. Ebédet rendelnek. „Egyél fiam, fejtett bablevest!" — mondja a néni. „Én inkább húslevest daragaluskával, Mama is azt csinálta, ha kívántam.". Aztán sokáig csak a mamáról beszélnek. Utána Rezsőről, aki Londonban él. És meghányják-vetik, milyen az élet Rióban, La Pazban. Szétszóródott a család a világ négy tája felé. Ám most itt ülnek Pesten egy kis étteremben. Gondolatban velük van Rezső, aki Londonban él, és az unokaöcs is, aki La Pazban. A kis étterembe bevonul a múlt. Az öregek a háború előtti napokat említik, amikor még együtt volt az egész család. Aztán a szenvedéseket és a megmenekülés örömét. A fiatalok új élményeikről beszélnek. Arról, hogyan boldogulnak a távoli világban. A gyerekek hallgatják a végeláthatatlan beszédfolyamot. Számukra csak mese.

Élmény

Már látott a televízióban hatalmas árvizet, földrengés pusztította városokat, mindenféle szörnyűséget. Nem újdonság számára a váratlan sorscsapás. Hanem tegnap reggel kissé elaludt. Nagymama ébresztette, váratlan hírrel: „Kisfiam, reggel földrengés volt. Megmozdult a fal, roppant a bútor. Valahol ledőlt egy kémény is. Most mondta a rádió." Kétségbeesett. Mit neki televízió nyújtotta élmények, amikor a valóság érdekesebb. Csakhogy nem volt benne része. Vigasztalan. Átaludta a földrengést.

Notesz

Régi kacatok között turkál, kezébe kerül egy öreg notesz. Nevek, telefonszámok. Olvasgatja a névsort. Arcok bukkannak fel az emlékezetből. Régi barátoké, akik nincsenek már sehol. Nevek sorakoznak a megsárgult lapokon. Egy-egy sirkő minden sor. Olyan ez a régi notesz, akár egy temető.

Csatár Imre

nek gondolatát először Ferenczy István Mátyás-emléke fogalmazta meg, és ha személyes sorsa elszakadt is tőle, e gondolat tovább élt, formálódott a következő években, mások kezén. És nem véletlenül erősödött meg éppen akkor, amikor a reformkor társadalma felfelé, 1848–49 csúcsai felé tartott. Szomorúan és tárgyilagosan kell azonban látnunk azt is, hogy a szoborcsarnok-eszmék és nemzeti pantheon-ideálok gyönyörűen heroikus lendülete sohasem találkozott össze a realitással: a Szoborcsarnok Egyletet Züllich Hunyadijával együtt valószínűleg a történelem sodorta el; Alexy a pozsonyi országgyűlésen akart pártfogót találni bemutatott terveinek kivitelezéséhez és hiába; Mednyánszky ugyan még az egyes emlékek felállításának költségeit is igyekezett elosztani az arisztokrácia, a felső-papság, a nemesi családok és a nemzeti adakozás között, hogy némileg gyakorlati útra terelje a dolgot, de tervezete elsüllyedt az emlékezet útvesztőiben; Széchenyi röpirata irodalmi mű maradt, szobrok helyett szavak pantheonja. A társadalmat átfogó szellemi igények, anyagi források, mecénások és folyamatos szobrászati gyakorlat híján így maradt a korszak legaktuálisabb és legszenvedélyesebb gondolata, nagyszabású építészeti-szobrászati koncepciója, szobor-programja csupán „írott malaszt", könyvekben és röpiratokban kutatható eszmetörténeti emlék.

S így kell tudomásul vennünk azt a különös tényt is, hogy a negyvenes évek bátortalan romantikus kezdeményei és az ötvenes évek második felében újrakezdődő romantikus portrészobrászat, emlékmű-plasztika és kisplasztika között ezek a tervezetek és nemzeti érzülettel buzgó, költészettel átitatott röpiratok jelentik a vékonyka folytonosságot, az összekötő szálat. Akár szimbolikusnak is tekinthetjük, hogy Mednyánszky a Duna folyása mentén felállítandó szobrok között a pesti parton egy üres talapzat elhelyezését javasolta (mint írta) „egy még élő hazánkfia számára". Ez a talapzat átvitt értelemben is üres maradt még sokáig, míg a kismesterek (Dunaiszky László, Marschalkó, Schossel, Vay) és a nagy-iparosok (Gerenday) sokasodó „termelése" és apró eredményei közt Izsó művészetében a romantikus szobor megszületett.

48–49 és a következő évek valóságos cezúrát jelentettek a magyar szobrászat történetében is, valósággal eseménytelen, mozdulatlan, halott időszakot. A történelem földrengései a szobrászatot a legközvetlenebbül érintették, mind anyagi, mind szellemi-politikai következményeikkel. Alig ismerünk ebből az időszakból számbavehető művet (Ferenczy késői próbálkozásai, Schossel néhány portréja). A stílustörténelem iróniája, hogy ebben az üresség-ben jelenik meg Gasser Hentzi-szobra (1851), ez az ízig-vérig romantikus monumentum neogótikus baldachinjával, a hős szívbemarkoló „beállításával", középkori kosztümös mellékalakjaival, a müncheni iskola gördülékeny formaadásával. Ez a tökéletes romantikus mintakép azonban légüres térben áll (amíg fel nem robbantják majd), idegen marad hazai szobrászatunkban, ahol hiányzik a műfaji közeg, és idegen marad a nemzeti tudat számára is, ahol ellenszenv és gyűlölet kíséri.

Az ötvenes évek végén indul meg lassan a munka a műtermekben és műhelyekben; a szakmai buzgalomból és sűrűsödő magánmegrendelésekből születő portrék, a meginduló egyházi megbízásokból és városi feladatokból keletkező épületplasztika mellett megjelenik az az emlékmű, amely mögött magányos polgárok (Tomori Anasztáz) vagy hazafiúi áltdozatkészségtől vezérelt szobrász adakozókedvét kell felfedeznünk; a szaporodó pesti és vidéki kőfaragóműhelyek tevékenysége nyomán (Gianone, Pécs; Brikmayer, Győr; Szandház, Eger stb.). A síremlék műfaja népszerűsíti leghatásosabban a romantikus stílus plasztikai formanyelvét, szobrászati fordulatait. Az első romantikus emlékművet, Züllich Rudolf Kisfaludy-szobrát (1860) a hatvanas évektől kezdve gyorsuló iramban követi a többi, s ha kivitelezésük és felállításuk olykor el is húzódik (Engel: Széchenyi, 1880; Izsó: Petőfi, 1882), maguk a típusok és a kompozíciók a hazai szerény, egyszerűségre törekvő, és kissé lefokozott romantika szülöttei. A romantikus köznyelv, eszköz és formatár lassan kész, az ideálok, a követelmények

lassan kikristályosodnak: nagy szerepe van ebben a korszak műkritikával foglalkozó szerzőinek (Kelety, Remellay, Osmós). Így hát megszületett a „nagy átlag", a romantikus közeg, amelyből Izsó alakja és művészete kiemelkedhetett.

A szakirodalom boldogan hangsúlyozza azt a tényt, hogy Izsó az idősödő és visszavonult Ferenczy rimaszombati műhelyében inaskodva tanulta a szobrászat alapelemeit, s ilyenformán a klasszicizmus mintegy a romantikának adta át a stafétabotot. Megható kép elgondolni, hogy ott áll a magyar szobrászat három kiemelkedő alakja, Ferenczy, Izsó és Fadrusz (mert ő meg Izsó segédjeként kezdte pályáját), ott állnak egymás kezét fogva, s generációról generációra adják tovább a magyar szobrászat eredményeit. Megható, csak sajnos mégsem igaz, mert olyan folyamatosságot sugall, amely – sok különféle okból – nem jöhetett létre maradéktalanul. Szobrászatunknak ez a korai, klasszicizmus és romantika között tétovázó szakasza, de bizonyos értelemben a következő is, szaggatott, foghíjas és kissé „egérrágta", kezdésekkel, újra-kezdésekkel és elakadásokkal teli dadogó történet. Ha van folyamatosság, az talán éppen Izsótól számítható: nem személyes varázsának, életműve kikerülhetetlen hatásának köszönhető ez, hanem sokkal inkább a kiegyezés körül megváltozott feltételeknek, az egész gazdaságilag-társadalmilag-szellemileg újra felfelé tartó korszaknak. Szerénytelenség lenne Fülep Lajos tanulmányai után Izsóról bármi ún. „okosat" mondani, így csak héhány közhelyszerű megjegyzést tehetünk itt. Legjobb műveiben, a Csokonai-tervben, az emlékműben, a terrakotta táncoló parasztokban, de még a hevenyészett vázlatokban és zsánerekben is (Sebesült zászlótartó, 1869, Czigány Laokoon 18.....) a legmagasabb szintre emelte szobrászatunkat és magát a stílust is, miközben ösztönösen meghaladta a stíluskánonok rendszerét. Egymaga egyszerre találta meg plasztikai elveit a mozgásban, eszményeit a romantika érzelmekkel átitatott, mozgékony, csapongó szellemében, feladatát a nemzeti művészet keretein belül. Mindez csak szavakban ilyen bonyolult: bármely terrakottája a teret minden irányban átható mozgásával, az emberi testnek mozgástól áthatott hajlékonyságával, a mozdulatnak, gesztusoknak dinamikus kifejezőerejével, az alakok egész habitusával, szó szerint vett magatartásával és lobogó személyességével egyszerű és minden elemzésnél meggyőzőbb képet ad Izsó romantikájának természetéről. Fülep hangsúlyozta, hogy Izsó művészete, szobrainak heves és robbanékony hangvétele „kora valóságának" mélységes átéléséből, az érzelmi azonosulás képességéből táplálkozott. Valóban ő az első, aki a Henszlmann által követelt „való élet"-et formálta szobrokká, úgy, hogy az „élet" nem veszített elevenségéből és tüzéből, hanem átjárta az anyagot és a formát, átlelkesítette azt. A személyesség, amely kortársaitól annyira megkülönbözteti, innen táplálkozik: Izsó nem „témákat" vagy „feladatokat" mintáz meg, hanem saját legbensőbb mondandóit, amelyek szerencsésen vágnak egybe egy korszak és egy nemzet mondandóival.

Az ötvenes és hatvanas évek során keletkezett szobroknál gyakran figyelhetjük meg, hogy témájuknál fogva (Kossuth-, Batthyány-, Széchenyi-portrék, allegórikus ábrázolások) valamiképpen még az előző korszakhoz kötődnek, és így kissé megkésett eredményei egy feladatnak. Izsó is egy előző korszak feladatait oldotta meg, amikor az egyetemes és a nemzeti szobrászat kettősségét törékeny műveiben olyan lefegyverző egységgé olvasztotta. Művészete – bár egy egész generáció dolgozott körülötte – lényegében maga az „egyszemélyes magyar romantika", mely halálával le is zárult. Épp elég későn. Izsó romantikus virtusából valami átszivárgott még Fadrusz fiatalkori szobraiba, egyébként azonban a hatvanas évek végétől ott toporgott egy nyugodtabb, kiegyensúlyozottabb, simább és közömbösebb ízlésáramlat, hogy az évtized végétől óvatosan előretolja a klasszicizáló akadémizmus, realizmus, historizmus állásait. Amikor 1879-ben a Deák-emlékmű pályázatán Huszár Adolf tervét ítélte a zsűri kivitelre méltónak, a vak is láthatta, hogy itt egy merőben más szellem, új ízlés és ideál győzedelmeskedett.

„Ugyan mi új vad ideák fejlődnek ki a jövőben"? – Ferenczy aggodalmának most már semmi értelme nem lett volna. A magyar szobrászat felnőtt és berendezkedett, és már nem érezte úgy, hogy sorsa stílusokhoz van kötve. A szobrászok lépést tartottak a szaporodó feladatokkal és a stílushullámok felgyorsult mozgásával. Nagyvonalúan és tettrekészen várták az „új vad ideák" rohamát.

Márta Kovalovszky: **Die Romantik in der ungarischen Bildhauerei – warum ja, warum nicht?**

Die Verfasserin überblickt die Probleme der romantischen Bildhauerei vom Ende der 40-er Jahr bis zu den 80-er Jahren des 19. Jahrhunderts. Nach ihrer Auffasung dauerte die Epoche des langsamen und unsicheren Überganges vom Klassizismus zur nationalen Romantik von der 30-er Jahren bis etwa 1848/49. Am Beispiel der letzten Maquette des „Mathias-Corvinus-Denkmals" von István Ferenczy wird nachgewiesen, dass die romantische Auffassung nicht einmal den bedeutendsten Meister des ungarischen Klassizismus unberührt liess. Obwohl die bildhauerische Konzeption im Wesentlichen unverändert geblieben ist, versuchte der Meister mit der nationalen Tracht und weiteren kleinen Änderungen die Annäherung an den neuen Geschmack. In Literatur, Malerei und Kunstkritik haben die Grundsätze und die Ideale der Romantik bereits deutliche Konturen erhalten, in der Bildhauerei gab es jedoch keine Ansätze der Erneuerung. Dies lag einerseits am Fehlen des Mäzenatentums, andererseits an der Schwäche der gesellschaftlichen Nachfrage. Die Verfasserin betrachtet als zentralen Gedanken der ungarischen Romantik „das nationale Ideal des romantischen Helden" (eine Formulierung von Imre Vachott). In der Bildhauerei wird dies aber lange Zeit nicht zum Ausdruck gebracht. Es gibt keine organische Entwicklung vom Klassizismus in Richtung Romantik. Die Verfasserin bezweifelt die Auffassung, wonach dem Klassizisten Ferenczy in der Entwicklung der Romantiker Izsó gefolgt wäre und der Akademist Fadrusz seine Laufbahn auf Izsó gestützt begonnen hätte, somit liesse sich eine kontinuierliche Entwicklung nachzeichnen.

Die 50-er Jahre sind in der Bildhauerei von der Tätigkeit von Kleinmeistern, von Arbeiten architekturgebundenen und ornamentalen Charakters gekennzeichnet. Obwohl die öffentliche Meinung die propagative Wirkung des romantischen Denkmals erkannt hatte, sind beim Fehlen der kontinuierlichen bildhauerischen Praxis keine wahrhaft bedeutenden Werke entstanden. Das erste bedeutende Denkmal der Romantik war das „Kisfaludy-Denkmal" von Rudolf Züllich (1860). Zur Herausbildung des Stils der nationalen Romantik leisteten die zunehmend qualitative Architekturplastik und die Grabmalplastik ihren Betrag. Der bedeutungsvolle Schritt nach vorn erfolgte durch die Tätigkeit von Miklós Izsó, der den Stilkanon der Romantik bereits überwunden hatte und zum ersten Vertreter der individuellen bildhauerischen Selbstäusserung geworden ist. Die offizielle Annahme des „Deák-Denkmals" von Adolf Huszár im Jahr 1879 markiert bereits den Auftritt eines neuen akademischen Stiles in der ungarischen Bildhauerei.

Ferenczy István

Szerepelt alkotásával a MNG Művészet Magyarországon 1780-1830 című tárlaton

Harmincnál több fővárosi és vidéki múzeum, levéltár, könyvtár, egyházi intézmény és sok magánszemély gyűjteményéből került össze az anyag, nem egy darabja először látható. Beregszászi Péter, hajdani debreceni diák, rajzoló és metsző elvetett magocskája nem hullt terméketlen talajba. E kiállítás nemcsak *Canova, Maulbertsch, Dorffmeister, Hild János, id. Markó Károly, Donát János, Barabás Miklós, Ferenczy István* munkásságának józan értékelése és helyretétele, hanem főhajtás Beregszászi Péter és a hozzá hasonlók előtt.

Kenessei András

Ferenczy István (1792–1856).

nobrázmüvén
az új Fővárosi Képtár premierje.

Népszava 1983 nov. 25.

FERENCZY István

RÁSZLAI Tibor: Széchenyi Nándor Ferenczy: Vita Mátyás szobráról. = Magyarország, XXVIII. évf. 6. sz. 1991. febr. 8. 26. p.

FERENCZI ISTVÁN

Porkoláb Tibor: "Magyar Weimar" /Irodalmi emlékhelyek.../

Észak-Magyarország 1996 ápr. 2o

/Az ujságkivágás Ybl Miklós neve alatt található/

Organisa[illegible]

* **Die Wiedereröffnung des Jüdisch**
  auf das Ausstellungsprogramm 1
* **Vorstellung des Programms der**

Bitte merken Sie vor:

Donnerstag, 19. Okto

im O

Wien 2, Taborstraße 1

Falls Sie weitere Informationen benötigen, stehe i
mich entweder direkt unter meiner neuen Büroad
Marchettigasse 2-6/1/3, Tel.: +43/1/596 78 7
über das Sekretariat des Jüdischen Museums.

Mit freundli

Dr. Alfr
Presse

DVR: 0718360, Firmenbuchnummer: FNR 21 071a, Firmenbuchgericht: Handelsgericht Wien

FERENCZY István

TAKÁCS Béla: Ferenczy István és a debreceni Kollégium. = Reformátusok Lapja, XXXVI.évf.8.sz. 1992 febr.23. 6.p.ill.

Cicero Tulliae suae salutem pl
ma, bene est, ego valeo. Tristi
tamen beatus eram, cum epistul
sem, si ad me venisses, sed hi
navem conscendas. Ergo disce c
te docet. Cum Romam venero, na
vobis omnibus, matri atque fra

FERENCZY István

P. Szűts Julianna: Az is boldog, aki... : Ferenczy István születésnapjára. = Népszab. 50.évf. 46.sz. 1992 febr. 24. 9.p. ll

Minisztertanácsi rendeletek

A Minisztertanács 25/1990. (II. 13.) MT rendelete

a közgyógyellátásáról

1. §

A közgyógyellátásra jogosult térítésmentesen részé-
ógyszerben és gyógyászati segédeszközben.

A közgyógyellátásra jogosult:
az ideiglenesen beutalt, az intézeti elhelyezett, az in-
és az állami nevelt kiskorú,
a rendszeres szociális segélyben részesülő,
a pénzellátásban részesülő hadigondozott,
a sorkatonai családi segélyben részesülő,
a központi szociális segélyben részesülő,
a rokkantsági járadékos,
aki I—II. csoportbeli rokkantság alapján részesül
llátásban, illetve baleseti nyugellátásban,
aki után szülője vagy eltartója magasabb összegű
i pótlékban részesül.

FERENCZY István

PAPP Zoltán: A szép mesterségek kezdete. = Muzsák, 23,1993,3. 4-6.ill.

FERENCZY István

GELLÉR Katalin: A Szép Mesterségek kezdete : Száz éve született Ferenczy István. = Magyar Nemzet, LV.évf. 46.sz. 1992 febr.24. 9.p. ill.

PEINTURE

Bulgarie

AVRAMOV (Dimitar).
zlicno. (Naïf, pri
in : Problemi na
21 ill en noir et

A propos des peint
l'exposition natio
qui n'apparaissent

Pologne

BOGUCKI (Janusz).-
(Les trente oeuvre
in : Projekt.- Wa
noir et en coul.

Sélection de 30 pe
zynski, chef de la

SZOSTEK (Jan).- N
ma indescriptible
in : Kultura.- Wa

A propos d'un cou
caractérise par s
phénomènes mystéri
réalité. Compte-re
tions, Mythes", L

U.R.S.S

AGAMIRIAN (Jeanna)
in : Oeuvres et O
193-194 : 8 ill e

FERENCZY Ilvain szokan

MÉrt 1995 157-szr.

A Mátyás szokasól út
Tímár dim. vitája

1699. Feledy Gyula

MIKLÓS Pál: Sugalmazni a látványt. Feledy Gyula munkái. = Kortárs, 30, 1986, 4. 130-131. ill.

SZABÓ Ede: Beszélgetés a grafikáról - Feledy Gyulával. = Magyar Ifjúság, 1986. április 25. 27-29. ill.

1700. Ferencz István

Újpesti Művelődési Központ, Budapest. Építész: Ferencz István [Ferkai András, Ferencz István, Vargha Mihály beszélgetése]. = Magyar Építőművészet, 1986, 6. 23-28. ill.

1701. Ferenczy Béni

kiáll. Simontornya, Vár, 1986 **ism.** DECSI KISS János: Ferenczy Béni emléktárlat. = Új Tükör, 1986. március 23. 3. ill. POGÁNY Ö. Gábor: Ferenczy Béni emlékezete Simontornyán [megnyitó]. = Népszava, 1986. január 24. 6.

MURÁDIN Jenő: Adatok Ferenczy Béni keramikusi munkásságához. = Utunk, 1986. december 12. 7.

1702. Fery Antal

kiáll. Sárospatak, 1985 **ism.** BODNÁR Sándor: Megnyitóbeszéd Fery Antal sárospataki kiállításán. = A Miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei, 24 (1986) 188-190. kiáll. Szerencs, 1985 **ism.** SOÓS Imre: Fery Antal. = Kisgrafika, 15, 1986, 1. 32-33. ill.

1703. Feszt László

KACSIR Márta: Azok a fürge grafikai lapok.[beszélgetés]. = A Hét, 1986. április 24. 5. ill.

1704. filo (Mihályfi Ernőné)

CSATÁR Imre: Meghalt Mihályfi Ernőné. = Magyar Nemzet, 1986. március 10. 4.

ELHUNYT Mihályfi Ernőné. = Magyar Hírlap, 1986. március 10. 7.

ELHUNYT Mihályfi Ernőné. = Népszava, 1986. március 10. 6.

FILO plakátjai. Szerk. Povázai Lívia. Bp., Reflektor, 1986

FERENCZY István.

Kovin Mátyás emlékművéről

RÓZSA Mária: A bécsi Der Wanderer magyar vonatkozású közleményei, 1814-1850. = Magyar Könyvszemle, 1991. 1/2. 70.p.

615.
Héjas Endre-Marczell György:
mezerológiai intézetben. Bp,

608.
Helfert, Alexander: Geschicht
volution. 1-2.Bd. Wien, 1909,

619.
Helfert, Alexander: revision
Wien, 1876, Manz

1029.
Heller, Victor: Die Förderung
zwischen Öst reeich-Ungarn un
Heller

942.
Heller, Victor: Der Getreideh
Wien. Tübeingen-Leipzig, 1901

FERENCZY István

Mátyás szobráról

Falus János: Mátyás ércbrn és kőben. In.
Élet és Tudomány, 199o.5o.s.
1576 - 1577.p.

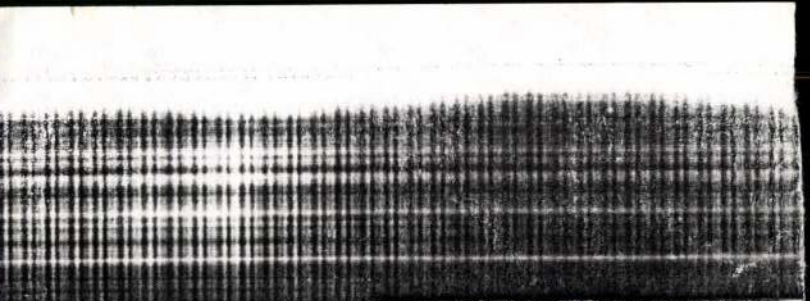

ARS 1972/1974

Bratislavskí výtvarní u a umeleckí remeselníci

ANNA PETROVÁ-PLESKOTOVÁ

Archívne bádanie, ktorého výsledky zhŕňame, nadväzuje na naše predchádzajúce archívne výskumy k výtvarnoumeleckým dejinám Bratislavy, publikované v časopise Ars, *3* (1970), č. 1—2, s. 209—241.[1] Ide konkrétne o excerpty získané z matriky sobášených (ročníky 1725—1729)[2] a z matriky zomrelých

FERENCZY István szobrász

1824

40. marc. 24. A múzeumban eddig hiányzó érmek ügyében
49. márc. 27. Ismét a múzeumban eddig hiányzó érmek ügyében
52. jún. 28. Megengedtetik hogy a Ferenczy szobrász által Rómában készült pásztorszobor lerajzoltassék

MűvtörtÉrt. 1990 1-2 122.p.

agyazott emberalakjának kevés
entaur /1956/ tragikusan elégi-
t figurája után Vilt áttért az
t, fürészelt fémlapok
nstruált emberi alakokat /Mereň-
monumentalitást sugalló forma
méreteket. Ujabb kisplasztikái-
iálódik - ismét visszatér a
fekvő, lemeztelenitett váza,
lit hozzá a Szorongó /1962/,
lált konstrukciók sorában ismét
metrikus kompoziciók jellegzetes
/1965/, a Birák /1966/ - s közben

Ferenczy István

Amikor leszavazták Fáy Andrásék tervét, hogy a nemzet készittessen Ferenczyvel nagyobb szabásu márványszobrot Mátyás királynak, a szobor mégsem csak a dugábadőlt Mátyás-emlék szomoru sorsának, hanem Ferenczy egész életének, tragédiájának szimboluma. A diéta szükkeblüségével betelt a pohár, Ferenczy előbb is csak azt leste: "melyik nap mondja fel a szolgálatot egy nemzetnek, melynek jövendője nincs, amelyen a kegyetlenség vaskeze fekszik." /idézés az irótól/ Igazán nem volt szerencséja; még nemzete legjobbjai is ellene fordultak.

A HÉT, Bp. 1908. szept. 2o. XIX. évf. 38. sz. 614-615. lap.

Ferenczy István, szobrász D Oh

Az első magyar szobrászművésznek, ferenczy Istvánnak, terjedelmes levelezését Wallentinyi Dezső jelentette meg. A ferenczy-ünnepségek során az Akadémia és a Kisfaludy Társaság küldöttségének jelenlétében exhumálták Rimaszombaton ferenczy hamvait és helyezték el a ref. templom oldalában épített ferenczy-kriptában. A művén végrendeletének értelmében a koporsóra helyezték a szobrász önsorsát szimbolizáló „A kígyótól megmart Eurydiké" márványszobrát.

-: Tompa kiadatlan levelei 17.l

KÖNYVBARÁT, Bp. 1957. december VII/7.

M.D.K.

Ferenczy István, szobrász

Eddig ismeretlen márvány Venus-büsztjét az 1954-évi új szerzemények közötti említi:

Redő Ferenc: A Szépművészeti Muzeum 1954-ben.
Bulletin du Musée Hongrois des Beaux-Arts, 1955.
6.sz. 110.old.

Ferenczy István nobrán M.D.K

1792 - 1856

Lakatossegéd volt. Bécsben tanult majd Rómában dolgozott mint Thorwaldsen kőfaragssegédje.

Római nobrai: Egy fekvő Venus, (lappany) Csokonai arcképe (repr. 481 o.) s a Pásztorlánykát.

Kampis, Mag. műv. Bp 1960 461, 462, 479

480

Ferenczy Sándor

1846 március 19-én nyílt meg az
első magyar nyilvános kiptár, ahol
a külföldi klasszikusok mellett ne-
hány harai művész, így Ferenczy is
szerepelt.

Tasnádi Attila Új magyar kiptár.
Nepszava, 1976. november 26-5 oldal.

Ferenczy István

l.

Római nemzetk-
ki áll. kat 1911
25—28-l.

4447.

Kifüggesztésére vonatkozó adatok:

Krasznahorkán, 1909: 5. Krammer: Amor és Psyche.

Jegyzet. E festményre vonatkozólag l. még a Krasznahorkavárallján felvett 1913. április 17-iki 65 sz. közjegyzői leltár /1381-913/ és az 1913 április 23-iki elismervény /2046-913/ 5. tételét.

440

Ferenczy István

rajzai

I. rész

Ernst-Múzeum aukciója II.
86 l.

2.

Ferenczy István (1792-1856)

egyik érmét, a Solon-fejet (azóta elvesztett) az Akadémia díjjal jutalmazta. Ekkor határozta el, hogy szobrászá képezi magát. 1818 májusában Rómába utazott. Itt Thorwaldsen tanítványa lett, de Canova erősebben hatott rá.

Ferenczy István, Izsó Miklós, Strobl Alajos emlékkiállítás. Kat. összeáll.: Soós Gyula. Bp. 1956. 16 l., 4 t.

u.l.

Ferenczy István

nobrány

cród

Lyka Károly:

Euridike.

Uj Idők. 1909. II.

310. l.

Könyv és papír kereskedés
MURASZOMBAT

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

Ferenczy István MDK

Euridike szobráról cikk

Uj Idők 1909.XV.40 sz.310.0.

— **Alma-Tadema kitüntetése.** *Viktória* angol kiralynő, mint Londonból írják, nyolcvanadik születésnapján az angol irodalmi és művészi világ számára is meglepetést tartogatott. A művészek közül kitüntette *Alma-Tademát*, a hires festőt azzal, hogy angol nemességet adományozott neki. *Alma-Tadema* németalföldi születésü, 1870-ben telepedett le Londonban s ugyanakkor angol polgárjogot kapott.

—

— **A bécsi Szecesszió** eddigi vállalkozásai, mint a nemrég tartott közgyülésen előterjesztett jelentésből kitünik, fényesen beváltak. A kertészeti-egyesület épületében rendezett első kiállitás, dacára a 40.000 frtnyi költségnek, 3858 forint tiszta jövedelemmel végződött. Az egyesület saját palotájában rendezett kiállítások pedig oly nagyszerü anyagi eredménynyel jártak, hogy az egyesület az épitkezésre fölvett kölcsön teljes törlesztésén kivül 20.000 forint tartalékalapot létesithetett további vállalkozások költségeire. Az egyesület a közgyülésen elhatározta, hogy a mostani kiállításon levő *Rodin*-féle *Rochefort* mellszobrot megvásárolja és a majdan létesitendő modern galériának adományozza.

—

— **Valencey herceg butorai.** Mesés árakon kelt el Párisban a nemrég elhunyt Valencey herceg butorberendezése. Három napig tartott az árverés, amelyen egy szalonberendezést *318.000 frankért*, két Beauvais-goblinnel bevont karosszéket *35.000 frankért*, egy XVI. Lajos korabeli ágyat *4100 frankért* vettek meg. Az egész berendezés — XV. és XVI. Lajos korabeli szekrények, székek, asztalok, szőnyegek és képek — *1,480.017 frankon kelt el.*

—

— **Kiutasított kép.** A társulatunk tavaszi tárlatából leakasztott *Bourgounier*-féle kép esetének párja akadt Münchenben. Mint ugyanis onnét irják a Glaspalastban nemrég megnyilt nemzetközi kiállítás egyik képét, *Slevogt* »Danae« cimü művét a napokban váratlanul és titokban leakasztatta, a rendezőbizottság, mert *Landmann* bajor közoktatásügyi miniszter a rendezőknek tudtára adta, hogy ő ezt a képet közerkölcsöt sértőnek tartja. *Slevogt* művét dicséri a müncheni kritika s különösen kitünőnek mondja szinét és rajzát, csak az alakok rutságát kifogásolja. A képen mezitelen női alakot látni, akinek egy öreg, rút asszony aranyat kinál. A müncheni kritika erősen tiltakozik a kép eltávolitása ellen, amelynek reprodukciója már úgyis a legszélesebb körökben elterjedt, mert a kifogásolt kép hű fényképmásolatban a kiállitás hivatalos katalógusában is benn van.

—

— **Az örök béke műkiállítása.** *Ten-Kate* hollandi festőművész a Hágában tanácskozó béke-delegátusok tiszteletére külön kiállitást rendezett saját képeiből, amelyek egytől-egyig az örök béke eszméjét szimbolizálják és dicsőitik. A tárlat a napokban nyilt meg. A képek legnagyobbika *Háboru a háboru ellen* cimet visel. Középen látni a halált, érdemrenddel díszesen, alatta nyögnek a népek a háborus kasza súlya alatt. Nemes emberek azon vannak, hogy a háborút föltartóztassák. Köztük van a cár, Tolsztoj, Zola, Suttner báróné stb. Egy másik kép *Békesség a földön* címen az ige megszületését szimbolizálja. Egy harmadikon fiatal lányt látni a ravatalon, egy apáca imádkozik fölötte. Ennek a címe: *Béke a halálban*. Egy ujabb művén, amely a *Beszögezett ágyu* címet viseli, látni egy ifju lánykát, amint az ágyu csövét beszögezi s igy hasznavehetetlenné teszi. Végre az utolsó képen magasba mered a kereszt, amelyre fegyvereiket aggatják az immár mindörökre obsithoz jutott katonák.

—

— **Helmholtz szobra.** *Berlinben* junius 6-ikán délelőtt leplezték le az egyetem előtt levő kertben a császárné, Frigyes Vilmos trónörökös, Frigyes Henrik herceg, Miquel pénzügyminiszter, Bartsch államtitkár, Kirschner polgármester és a diákság jelenlétében *Helmholz* szobrát, amelyet *Herter* szobrász készitett. Az ünnepi beszédet *Waldeyer* rektor mondotta.

—

— **Mi a művészet?** *Tolsztoj* Leó grófnak ily cimü műve, mely annak idején a leghevesebb vitákra adott alkalmat úgy a művészek, mint a műbarátok között, *Gönczi* József szegedi könyvkereskedő kiadásában magyarul is megjelent. A gondos és magyaros fordítás *Hegedüs* Pál szegedi állami főreáliskolai tanár műve. A 216 oldalra terjedő vaskos kötet ára 3 korona és kapható a kiadó, *Gönczi* József szegedi könyvkereskedésében.

Szerkesztőség:
Budapesten, Városliget, Műcsarnok.
Kiadóhivatal:
Singer és Wolfner Budapesten, Andrássy-ut 10. sz

FESTŐ-MŰTEREM

CSALÁDI LAKÁSSAL A LEGSZEBB HELYEN NAGY KERTBEN SIÓFOKON

KIADÓ

KILÁTÁS A BALATONRA

A RÉSZLETEK MEGTUDHATÓK BUDAPEST, ULLŐI-UT 18. III. e. 11.

BUDAPESTI HIRLAP NYOMDÁJA.

— **A művész sorsa.** *Ferenczy* Istvánnak, az annak idején nagy hirnevü magyar szobrásznak sírjáról megható sorokat ir a G. K. hasábjain *Latkóczy* Mihály. Fölkereste Rimaszombatban a temetőt, amelyben műtörténetünk e híres alakja utolsó álmát aluszsza.

A temető egyik felében van a művész családjának sírja, amelyre a feliratot maga *Ferenczy* István véste. A felirat igy szól:

Kálnay Máriának Ferenczy István hitvesének a két Ferenczy anyjának sírhalma.

Ferenczy István, egy igaz atya, hazafi és polgár a cholera áldozatja elesett.

Igy három hólnap elmultával a kegyes hitvest ezen sírba követte 1831.

Hogy egy hív férj és maradéki a jó, a kegyes, a szerető anyának hamvait könyeikkel áztathatnák, ezen kővel megjelölni akarták.

A temető túlsó felén van a művésznek utolsó pihenő helye. *Jeltelen sírdomb*, amely azonban most is rendesen fel van hantolva és a fejtől ültetett két akácfáról könnyen felismerhető. Mikor a látogató csodálkozását fejezte ki a sír jeltelensége felett, azt mondták neki, hogy a megholt művésznek ez volt utolsó kivánsága:

— *Országos embernek országos emlék!*

Ami más szóval azt jelenti, hogy inkább egészen lemond a síremlékről, semhogy magánemberek állítsák azt föl neki.

A síron vadvirágok illatoznak, alattuk *egy istenasszony pihen alkotója mellett*, a szép *Euridike*, az a szobormű, amelyet *Ferenczy* minden munkája közt legtöbbre becsült. Kortársak tanusága szerint Ferenczy István soha semmiféle szoborműnek agyagmintáján nem dolgozott olyan lelkesedéssel, mint ezén. És még sem jutott hozzá, hogy márványban kidolgozza. Őrizte, tartogatta s mikor egy tűzeset alkalmával megrepedezett, ápolta és beburkolta, mintha csak eleven lenne. Az istenasszony azonban sohasem öltheteti márványtestet. A művész *magával vitte a sírba*, az volt utolsó akarata, hogy a szép Euridike mellette pihenjen a sírban.

—

— **Magyar iparművészet Oroszországban.** Több izben megemlékeztünk már róla, hogy a cári pár védnöksége alatt álló pétervári orosz művészegyesület ez év november és december hónapjában Pétervárott és Moszkvában *Eugenia* oldenburgi hercegnő védnöksége alatt kiállítást rendez *osztrák és magyar képző- és iparművészeti tárgyakból*. A *magyar* iparművészeti csoportnak előkészítését és rendezését a *Magyar Iparművészeti Társulat* vállalta magára. A kiállítás ügyében *Ráth* György főrendiházi tag elnöklése mellett értekezlet volt, amelyen az érdekelt ipartestületek képviselői és kiválóbb művészi iparosaink vettek részt. Az elnök ismertette a kiállítás célját, azt a rendkivüli előnyt, amelylyel a kiállítás jár, amennyiben a kiállítóknak semmi költséget nem okoz, mert a szállítási költséget oda és vissza az orosz művészegyesület fedezi és a kiállított tárgyakért semmiféle dij nem fizetendő. Végül hangsulyozta, hogy a kiállításon csakis a *modern művészet szellemében készült tárgyaknak van helyök*, mert Oroszországban már régen napirendre tértek a históriai stilusfajok utánzása felett. A jelen voltak élénk rokonszenvvel fogadták a kiállítás eszméjét és eleve kijelentették, hogy annak sikerét teljes erővel elő fogják mozditani. A kiállításra vonatkozó fölhivást és a részletes programot a *Magyar Iparművészeti Társulat* legközelebb teszi közzé.

—

— **Böcklin egészséges.** A napokban az egész világ sajtóját bejárta az a szomoru hír, hogy Böcklint újabb szélütés érte s hogy a mester halálán van. Berlinből azonban most azt táviratozzák, hogy maga Böcklin megcáfolja a betegségéről terjesztett hireszteléseket és kijelenti, hogy egészen jól érzi magát.

—

— **Velence művásárlásai.** *Velence* törvényhatósága nemrég elhatározta, hogy a *Giovanelli* herceg bőkezüsége és sok kiváló művész ajándékai folytán magas nivóra emelkedett képtárát olyképpen fogja gyarapitani, hogy évenkint nagyobb összeget fordit műremekek megvételére. *Velence* polgármestere a napokban felkért egy kiválóbb kritikusokból álló zsürit, hogy az idei tárlaton a megvásárlandó műveket kiszemelje. A zsüri a következő képeket ajánlotta megvételre: első sorban *Lenbach* »Önarcképét«, azután a svéd *Zorn*-nak »Tánc« cimü festményét; a skót *Lavery*-nek »Anya és fiát«-t; a »Pásztordal«-t *Marius de Maria*-tól és a »Szomorú vizió«-t *Menteffi*-től. A szoborművekből kiszemelte a következőket: az »Erdei manó«-t a belga *Braeke*-től gipszben; Constantin *Meunier* »Kovács«-át bronzban, *Treulacoste* »Niobe leányá«-t márványba faragva. Ezenkivül több akvarell festményt ajánlott megvételre *Bauer*, *Klinger*, *Müller*, *Raffaeli*, *Vogeler* és másoktól. Velence az ifju *Giovanelli* herceg 10.000 lirájával együtt összesen 40.000 lirát fordithat vásárlási célra, azonban az emlitett művek együttvéve sokkalta nagyobb összeget képviselnek. A zsüri ennek ellenére reméli, hogy úgy az illető művészek belátása, mint a velencei mecénások bőkezüsége a kijelölt művek megvételét lehetővé fogja tenni.

—

— **A párisi Salon bevételei.** A párisi Salon bevétele május 1-től május 31-ig *202,350 frank 60 centime* volt, melynek kétharmadát a francia művészek egyesülete, egyharmadát a képzőművészetek egyesülete kapja. A vernissage napján bevett *21,555 frank* ebbe az összegbe nincsen beleértve, mert azt a hetven évnél idősebb szegény művészek segélyezésére fordítják.

—

Művészet 1899. 21. 22.

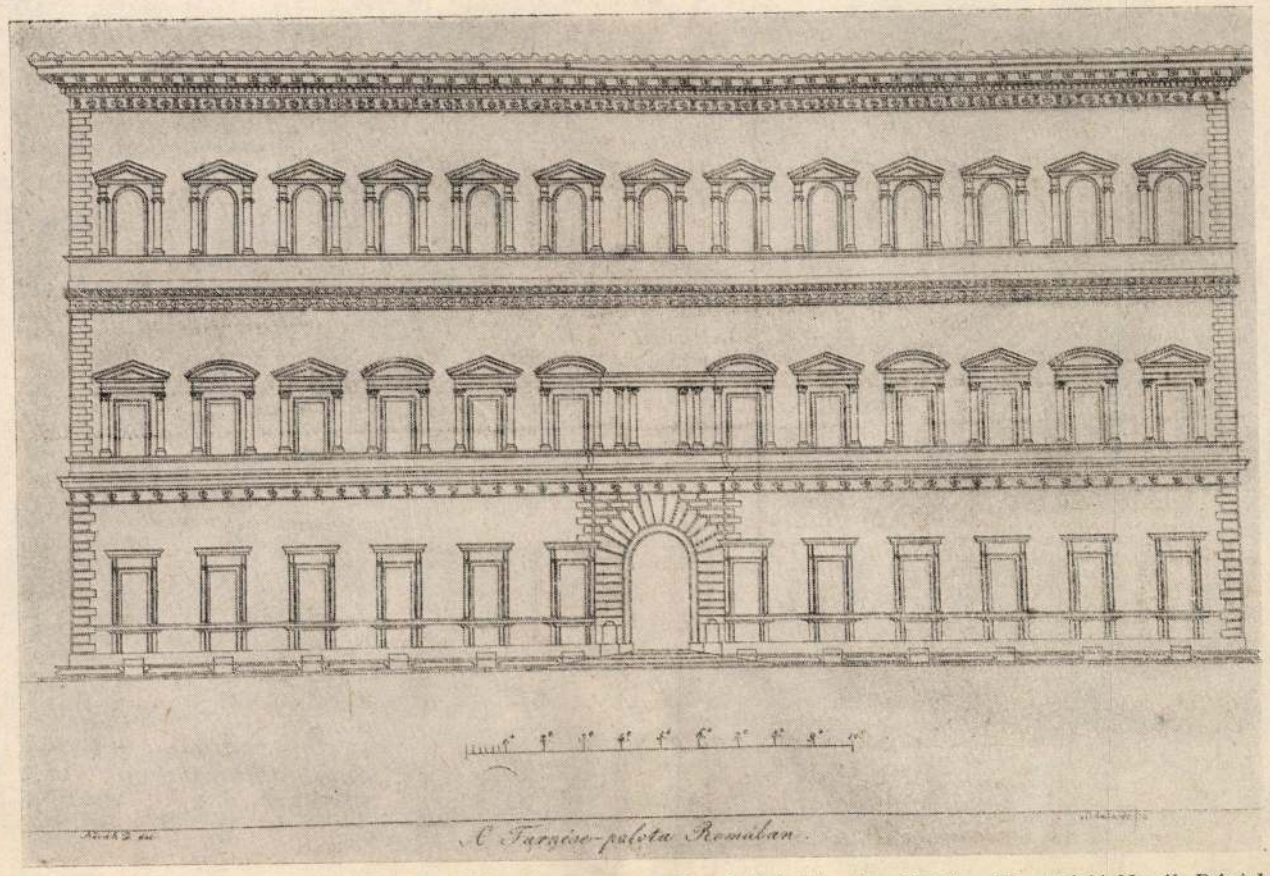

7. A Farnese palota Rómában. Lehnhardt Sámuel rézmetszete, Novák Dániel rajza alapján. Illusztráció Novák Dániel : Angelo Buonarotti Mihály mint szobrász és képíró c. cikkéhez, a Hétilapok 1838. évi 22. számának mellékleteként

szintén voltak metszet-illusztrációk. Ezt sem javasolta kiadásra Ferenczy, Nyiry is átdolgozást ajánlott.[36]

A lektori vélemények tehát megoszlottak.[37] A bíráló megjegyzések közt bizonyára sok jogos észrevétel volt. Többen javasolták például, hogy nevezze meg pontosan forrásait, a felhasznált irodalmat: „a kútfők említése a munkának nagyobb hitelességet szerezne".[38] Nyelvét, stílusát is bírálták, nyilván joggal. A szaknyelv még kezdetleges volt, Novák sokszor tükörszavakat használt vagy meghagyta az idegen kifejezéseket — ezt is szóvá tették többen. Különösen Sárváry Pálnak voltak találó nyelvi jellegű javítási javaslatai, jó érzékkel próbálta kiirtani Novák szövegéből a bántó germanizmusokat.[39] Egyértelmű elutasítást a Novákhoz szakmailag legközelebb álló Ferenczy István részéről tapasztalhatunk.[40] Itt sajnos nem zárható ki a személyes elfogultság, a szakmai féltékenység sem. Ferenczy volt az első képzőművész tagja a tudós társaságnak, s feltehetően vetélytársat látott Novákban, s s megpróbálta távol tartani az Akadémia berkeitől. Ez — több pártoló, pozitív javaslat ellenére — végül is sikerült, a sokéves huzavona, a kéziratok ide-oda küldözgetése ellenére semmi sem jelent meg Nováktól az Akadémia támogatásával, 1838-ban a titoknok visszaküldte az el nem kallódott kéziratokat, teljes és végleges elutasítás kísérletében.[41]

Hasonlóképpen elzárkózott az Akadémia folyóirata, a Tudományos Gyűjtemény is Novák írása elől. Az OSzK Kézirattárában fennmaradt Horváth István szerkesztő iratai közt egy „Néhány szó az építészeti oeconomia körül" című Novák-írás, s a vele kapcsolatos levelezés.[42] A cikk egy igen érdekes építésszervezési kérdést vizsgált: abból indul ki, hogy „tapasztaláson alapszik, hogy az országi úgy mint a communális városi középitvények csak nem mindenkor nagyobb költséggel készülnek fel, mint sem a privátok épületei", s ezért azt javasolta, hogy a közmegbízásokat vállalkozók kapják. Külföldi példákat, tapasztalatokat sorolt, szakkönyvekre hivatkozott. Megvizsgálta a fővállalkozói rendszer előnyeit, szóba hozta, hogy a napszám nem kellően ösztönzi a teljesítményt, ismertette az építésvezető feladatait, a vele szemben támasztott követelményeket, még a megvesztegetés kérdésére is kitért. A cikk végül is nem jelent meg, sőt nyilvánvaló, hogy a kézirat sem került vissza a szerzőhöz. Hogy próbálkozott-e más cikkekkel is, nem tudjuk, de az bizonyos, hogy egyetlen írás sem jelent meg a neve alatt, sem a Tudományos Gyűjteményben, sem a Tudománytárban.

Novák tudományos ambícióit tehát igen hamar letörték, egyértelműen elzárkóztak minden próbálkozása elől, nem engedték be a tudományosság fórumaira. Más lehetőség nem maradt számára, mint hogy a nagyközönségnek szóló, népszerűsítő irodalom területén keressen magának érvényesülést. Ezekkel a lehetőségekkel azután az 1833 és 1842 közti évtizedben bőségesen élt is. Írásainak témaköre igen széles: útleírások, művészetirajzok, képtárak gyűjteményének ismertetése váltakozik természettudományos cikkekkel, fizikai, csillagászati, kémiai, műszaki leírásokkal vagy éppen művészettörténeti alapfogalmakat: korszakokat, stílusokat, technikákat műfajokat feldolgozó tanulmányokkal. A cikkek nagy többsége — több mint háromszáz — kifejezetten művészeti-művészettörténeti vonatkozású. Ezek között nagyon sok olyan van, amelyik természetesen nem „eredeti", nem is lehet az, hiszen a témák ilyen széles körében lehetetlenség lett volna minden részletkérdésben saját véleményt kialakítani, önálló kutatási eredményeket elérni. Novák egyébként sohasem kérkedett írásainak eredetiségével, sokszor megnevezte forrásait, hivatkozott könyvekre, folyóiratokra, utazási élményeire. Kompetenciájára azonban büszke volt, s joggal, hiszen az építészetben, képző-művészetekben, műszaki tudományokban való jártasságáról, széles körű nyelvismeretéről, olvasottságáról,

gyakorlati tapasztalatairól lépten-nyomon tanúságot tett. Sőt az is bizonyítható, hogy több fontos kérdésben önálló véleménye volt.[43]

Feltehető, hogy Novák publicisztikai tevékenységének kibontakozásához didaktikai érzéke, pedagógiai elhivatottság-érzete is hozzájárult. Tulajdonképpen az Akadémiához benyújtott dolgozatai is „tankönyvek" vagy „kézikönyvek" voltak, saját megfogalmazása szerint az „ízlés terjesztésére" készültek, cikkeinek jó része szintén ezt a célt szolgálta. Elemezte, definiálta például a legfontosabb alapfogalmakat: a stílus (67), a kontraszt (71), a ritmus, az arány, a szimmetria (104), az ízlés (28), a művészeti korszak (131) fogalmát. Szisztematikusan ismertette a művészeti technikákat: a sokszorosító grafika (47), a rajz (69), a festészet (75) és a szobrászat (74) műfajait. De sorra kerültek a művészeti „segédtudományok" is: a perspektíva-tan (174), melynek „alapos értése nélkül lehetetlen csak elképzelni is ügyes művészt", a fény-árnyék-tan (175), amely az optikai alapismeretektől a színes árnyék kérdéséig vizsgálta a témát, valamint a levegő perspektíva tana (165, 182), amely a képtér klasszicista hármas tagolásával, a színek térbeli értékével foglalkozott, hangsúlyozva, hogy a „légperspectiv teszi a festészet alapját". Több cikkén végigvonul az építészeti alapismeretek megtanításának szándéka: bemutatta a legjellegzetesebb építmény-, illetve épületfajtákat az elemi formáktól kezdve a legbonyolultabbakig: obeliszk (7) — diadalkapu (10) — torony (16) — villa (22) — színház (20, 48, 108, 135) — templom (35, 85, 116, 189, 257) — fogház (40, 133) — törvényszék (67, 187) — kaszárnya (114), — könyvtár (115) — őrültek háza (117) — palota (119, 195) — kórház (140) — egyetem (146). Egy-egy típus bemutatásakor igen nagy teret kapott a funkció meghatározása, s az ebből fakadó speciális feladatok leírása. Az építészettörténet rendszeres feldolgozásának szándéka is felismerhető, a főbb korszakokat bemutató írásokból összeállítható egy összefüggő sorozat: önálló cikk foglalkozik az etruszk (31), a görög (32), a bizánci (72), a német (73), a kínai (77), az arab (80), az indiai, gót és francia (89) építészet történetével. Hasonló történeti áttekintés kerekedik ki a művészmonográfiák sorából. Impozánsan széles a skálája azoknak az építészeknek, akikkel Novák monografikus cikkben foglalkozott — a pisai dóm legendába kívánkozó építőjétől, Buschettótól kezdve a reneszánsz és a 17—18. század nagyjain át a kortársakig. Köztük olyanok is vannak szép számmal, akik a 19. század első felében sem voltak ismertebbek, népszerűbbek, mint manapság (Bullant, Gondouin, Cagnola, Juvara), s olyanok is, akiknek igazi jelentőségét csak a 20. században ismerték fel (Borromini, Guarini). Mindez Novák széles körű tájékozottságán és ismeretközlő buzgalmán túl biztos ítélőképességét is bizonyítja.

Kevésbé rendszeres Novák cikkeiben a festészet—szobrászat—grafika történetének feldolgozása. A monografikus módszert itt elsősorban a közvetlen kortársak életművének bemutatására alkalmazta, a régebbi korok mestereiről írott életrajzai folyóiratokban nem jelentek meg, csak könyvként. Gyakran írt viszont egy-egy képtár vagy azon belül egy-egy iskola alkotásairól, mégpedig igen részletesen.

Az írások módszerét tekintve is változatos a kép. A publikációk egyik nagy csoportja lexikoncikkszerű. Ezekben Novák egzakt definíciókra törekedett, szó-, ill. fogalommagyarázatot adott, történeti példákkal kiegészítve. (Pl. Parthenon és pantheon (5), Sphynx (24), Encaustika s Caricatura (33), Catacomb s Labyrinth (63) stb.) A cikkek másik nagyobb csoportja útleírás jellegű, ezek között — néhány nagyobb külföldi élménybeszámoló mellett — sok igen hasznos hazai topográfiai leírást találunk. Van egy-két oldottabb, tárca jellegű vagy az aktualitásokat párbeszéd formájában előadó cikksorozata is Nováknak. Külön csoportot képeznek a terjedelmes képtár-ismertetések, intézményleírások. Az írások legjelentősebb hányadát azonban az anekdotikus-életrajzi megközelítés jellemzi. Ez a tényeket, adatokat — évszámokat, műcímeket, ikonográfiai leírásokat, technikai ismereteket — és színes történeteket, anekdotákat vegyítő módszer hagyományait tekintve Vasariig nyúlik vissza; Novák hivatkozik is rá gyakran, hol egyetértőleg, hol vitatkozva vagy kiegészítve őt az újabb kutatási eredmények ismeretében. Ez a fajta megközelítés a 19. század első felében természetesen már nem tekinthető korszerűnek, a tudományosság igényeit semmiképp sem elégítette ki, de a népszerűsítés céljainak igen jól megfelelt.

* * *

Novák Dániel írásai — tárgyukat tekintve — építészettel, szobrászattal, festészettel és grafikai műfajokkal egyaránt foglalkoztak, sőt még kertművészettel is. Legtöbbet, legrészletesebben — képzettségének megfelelően — az építészettörténetről írt. Érdeklődési köre időben az egyiptomiaktól a kortársakig, térben Angliától, Spanyolországtól Indiáig, Kínáig terjedt. Ebben az igencsak szerteágazó hatalmas anyagban azonban biztonságos rendező elvnek mutatkozott Novák határozott ízlése, vonzódása, kötődése, kitartó hűsége a klasszicizmushoz. Minden korszakot, minden stílust — a legkorábbiaktól kezdve — következetesen ebből a nézőpontból vizsgált, a klasszicizmus normáit, ideáljait kérte számon rajtuk. A mérce végső soron a görög művészet volt: „Az architekturai szépség iránti vizsgálódás csupán azon tekintettől függ, hogy minden felterjesztett tárgy igaz s természetes legyen. Ennek következésében a görögöktől kölcsönzött példák elsőbbséget érdemlenek, minthogy Görögország tanítója volt a szép művészeteknek, Róma pedig mindenkor tisztelője. Bárha a római építvények nagyságra nézve felül múlták is a görögök műveit, ami az izlést illeti, arra nézve sokkal hátrább maradtanak." (28) Egy későbbi cikkében még határozottabban fogalmazta meg a „helyes ízlés" kritériumait, s egyben kijelölte fő képviselőit is: „Eleve meg kell jegyeznünk, hogy mi egyedül csak azt ismerjük el valóságos architekturának, mely az eddig ismert építésnemek között eredetét s haladását, elveit és szabályait, theoriáit és praxisát egyedül a görögöknek köszöni, s mely elterjedvén a rómaiak által, a mívelt világnak architekturája lőn, Vitruv, ki 10 könyvet írt az építőművészetről, Vignola és Palladio, kik szabályokat hoztak az oszloprendre nézve, Scamozzi, Angelo, Alessi, Sansovino, Jones, Inigo, Bernini stb. tiszteletre méltó férfiak, s műveik helyesek. Ezen derék művészeknek mindenike követőkre talált, s helyes építvény-emlékeik által tartandó hírnevet szereztek maguknak. Mind e mellett is feltétlenül nem utánozhatni őket . . ." (131)

Az építészet történetében a mérce Novák számára tehát az, hogy ki mennyire igazodik a görög művészet példáihoz, ki mennyire követi a szépség, igazság, természetesség, „az egyszerű, tiszta s finom ízlés" normáit. A helyes ízlés, a józanság azután alkalmanként szembe van állítva a formátlan, a szertelen, a bizarr különféle megnyilvánulásaival. Ezt az ellentétet már az antikvitás idejére is visszavetítette Novák. Az etruszk építészet jellemzésekor például a görög-római formarendszertől való eltérést hangsúlyozta, a stilizálást, a természetességtől való eltávolodást és a részletekben mutatkozó naturalizmust egyformán elvetette: „az igazsághoz ragaszkodva meg kell vallani azt is, hogy a nemzeti caracter, búskomorság s nyavalygás nyomdokit mindenhol észrevehetni, mi talán inkább politikai létöknek következménye, nem lévén soha menttek a külső ellenséges megtámadástól. Természet feletti s erőltetett állások, a divathoz s természetlen kifejezéshez különös hajlandóság, feltűnő keménység a rajzban, soványság a kinyomásban, a mellék részekre fordított rendkívüli szorgalom . . ." — ez jellemezte az etruszk építőművészetet szerinte. (31)

A középkor építészetét egészében a helyes ízléssel ellentétesnek érezte Novák — „A 16-dik századig az architektura története majd egész Európában nagy hiányosságánál egyebet nem terjeszt előnkbe . . ." (176) —, de kereste azokat a nyomokat, amelyek az antik példák követésére utaltak. A pisai székesegyház feltételezett építészéről, Buschettóról írta: „ . . . a pisai emléknek legnagyobb jótevősége abban állott, hogy a görög archi-

a bécsi képzőművészeti akadémia anyakönyvéből tudhatjuk (*Fleischer Gyula:* Magyarok a bécsi képzőművészeti akadémián. Budapest 1935, 72.), de ő maga is sejteti Kecskemétről szóló cikkében, hogy odavalósi. A Szt. Ferenc templom melletti latin iskolát úgy említi, mint amiben ő is nevelkedett. (Bibl. 134.)

3 Az Akadémiai Könyvtár Kézirattárában található egy Nováknak címzett levél fogalmazványa, mely „Tekintetes Táblabíró"-nak szólítja (RAI, 174/1838), ugyanott, valamint az OSZK Kézirattárában is van egy-egy Novák levél, melyen címeres pecsétnyomó látható (RAI, 139/1835, ill. OSZK Fol. Hung. 781.). A család jó anyagi helyzetére abból következtethetünk, hogy Novák diákéveivel, tanulmányaival kapcsolatban sohasem utal nélkülözésre, anyagi nehézségre. Szokatlanul hosszú — majd egy évtizedes — bécsi iskoláztatása, költséges tanulmányútjai kellő családi támogatás nélkül alig elképzelhetők.

4 *Fleischer*: i. m. 72.

5 Nobiléről megemlékezik még az 52. és 56. számú írásában is.

6 Egy vázlatfüzete a Magyar Nemzeti Galéria grafikai osztályára került, egy 19 rajzot tartalmazó vázlatkönyve 1939-ben szerepelt az Ernst Múzeum aukcióján.

7 *Novák Dániel:* Szállítási mód vasutakon. Hasznos Mulatságok, 1837. nov. 29. 44. sz., 350—351.

8 Az utalások bizonytalansága abból fakad, hogy az első cikk nem kifejezetten útleírás, hanem csupán tárcaszerű párbeszéd, csevegés aktuális kérdésekről. Az egyik beszélgető csak több-kevesebb joggal tekinthető Novákkal azonosnak. A második cikk megjegyzéséből pedig nem következik teljes bizonyossággal, hogy Novák maga látta-e a festményt.

9 Zenei érdeklődésére, tájékozottságára több cikkében találunk utalásokat. Kismartonról írva megemlékezik „a nagy Haydn József, Ő hercegsége hajdani főhangász-mesterének egyházi nagymiséjé"-ről (Bibl. 3), szól a Bécsben látott-hallott „felséges olasz operák"-ról (Bibl. 50), utazásai során hallgatott hangversenyekről (Bibl. 246, 280). Egy helyütt megemliti, hogy ő maga is zongorázott: „Az alatt, míg a lovak ettek, az uradalmi főtiszt látogatására mentünk, hol jó ideig mulatozván, s egy pár darabot lejátszatván a fortepianon a deli alkatú házi kisasszony által, mely után magamnak is kelle egy pár darabot játszani, egy magyart s Lanner walzerjeit . . ." (Bibl. 125) De szó esik másutt Straussról, Paganiniről, Lisztről is (Bibl. 246). A színház is érdekelte: „Szemlélője lévén az első rendű ismeretes színházaknak, láthatám a legjobb, többféle nyelven adott darabokat, s mint szünteleni vizsgálója minden szépnek s nevezetesnek, s mint műbarát, bírálhatám azokat. Esztendőt által hallgatám magyar színészeinket is Budán . . ." (Bibl. 126) A bécsi udvari színházról írva felsorolta a szerzőket is, akiknek a darabjait látta: Shakespeare, Schiller, Goethe, Grillparzer, Iffland, Kotzebue stb. (Bibl. 50). Shakespeare ismeretéről, megértéséről egyébként találó hasonlatok, jól választott, megfelelő helyen alkalmazott példák is tanúskodnak (Bibl. 155). A klasszikus német irodalomból Winckelmann, Herder, Goethe nevét említi, idéz is tőlük néha (Bibl. 164, 230, 261), sőt Goethét egyszer meg is védelmezi a közvetlen utódok kicsinyes támadásaitól (Bibl. 272).

10 A cikk mellett a Hétilapok három mellékletet is közölt, Novák terveit Lehnhardttól rézre metszve, mely az épület földszinti, főemeleti alaprajzát és a homlokzat tervét ábrázolja. E metszetek egyikén van feltüntetve a tervkészítés időpontjaként 1824.

11 A pályázaton való részvételéről más cikkeiben is megemlékezett. (Bibl. 52, 308.)

12 Als Referent im Herbst 1829, nach vieljahriger Abwesenheit von seinem Vaterlande, nach Ofen kam, . . . (Bibl. 321).

13 „Azon építési tervet a Grassalkovics-telken, melyet Nagyságod megkészíttetni parancsolt volt, Novák Dániel, ki az építési kormánynál van, vállalta felszólításomra igen szivesen magára." Fáy András levele Széchenyi Istvánhoz, 1834. nov. 19. Közli: *Bártfai Szabó László:* Adatok gróf Széchenyi István és kora történetéhez. Budapest 1943, 216.

14 „Számos efféle próbatételre lőn nekem szükségem 1835-ben, midőn éppen a gödöllői díszes hercegi kertnek némi változtatásául készítém a javallattervet: ellátni igyekezvén a bassinokat tartós tiszta vizzel . . ." (Bibl. 205).

15 *Czagány István:* A budavári palota barokk homlokzatának helyreállítása. Műemlékvédelem VII. 1963, 212—219.

16 *R.:* Gefängnisse zu Balassa-Gyarmat. Pesther Handlungszeitung, 1846. júl. 25. 33. sz. 137.: „Dieses Mustergefängniss, welches nach Plänen des Architekten v. Novák, durch den Pesther Baumeister Kasselik ausgeführt (welches Projekt der bemeldete Baukünstler bereits im Jahre 1845 im Hetilap zur Gebrauchnahme, in Kupfer gestochen, mitgeteilt hatte), verdient durch jeden Kunst und Menschenfreund besichtigt zu werden." Novák szerzőségéről a legújabb topográfiai irodalom is említést tesz. *Genthon István* korábban még csak feltételesen fogalmazott: „Épült 1842—45 között az Építési Igazgatóság (valószínűleg Novák Dániel) tervei alapján." In: Nógrád megye műemlékei. Budapest 1954, 126.) Megállapitása később határozottá vált: „Építette Novák Dániel . . ." (Magyarország művészeti emlékei. 2. k. Budapest 1961, 61.) A 19. századi börtönépítészetünk egészét áttekintő cikkében *Nemes Márta* nem említi sem Novák börtön tárgyú cikkeit, sem terveit, sem a balassagyarmati börtönt. (A börtönépítés kezdetei és jellegzetes épülettípussá alakulása. Építés- Építészettudomány, 1979, 55—111.)

17 „Azon buzgó igyekezetek között, melyek anyanyelvünk terjedését minden részről eszközlik, örvendetes figyelmet ébreszt az is minden hazafi kebelben, hogy a magyar királyi építő kormányhivatalnál, ennek igazgatója Ehrensteini Rauchmüller Ferenc, királyi tanácsos úr felügyelése alatt már több hónap óta közönséges helyen tartatik azon Tiszt urak számára tanítás, kik mindeddig honi nyelvünket nem beszélék, s ez által ismét jeles alkalom tárul az áldott magyar haza nyelve virágoztatására. Mely szép intézet annál méltóbb dicséretre, minthogy a tanítást, honunkon kívül is eléggé ismeretes s nevezetes császári királyi akadémiai művész, fő építő mester és hydraula T. Novák Dániel úr, kitől mi egyébiránt is az építési tudományágban egy jeles eredeti munkát reménylünk hazai nyelvünkön nem sokára nyerhetni, csupán hatafiúi buzgóságból s igy minden díj nélkül hetenként, a kirendelt órákban, elszánt példás szorgalommal, s már is tapasztalható sikerrel folytatja." (Jelenkor, 1832. máj. 2. 35. sz. 273.)

18 *Novak:* Rückblik auf Wiens Errungenschaften. Pester Handelszeitung, 1848. jún. 24. 23. sz. 90—91.

19 *Novak:* Etwas über die Steuerfrage. Pester Handelszeitung, 1848. 52.

20 *Novak:* Unsere Lage. Pester Zeitung, 1849. febr. 22. 5354.

21 Kundmachung. Daniel Novák, 50 Jahre alt, verheiratet Ofner Einwohner und Beamter der Landesbaudirection, der laut eidlicher, übereinstimmender Ausslage 7 glaugwürdiger Zeugen sich dem gewesenen Ofner Commandanten Hentzi mündlich, dem Ofner Stadtmagistrat aber bittschrifflich anbot, den feindlichen österreichischen Troppen Hülfe zu leisten, gegen die ungarische Armee die Waffen zu ergreifen und sich zu diesen Behufe auch Waffen erbat; — der in öffentlichen Blättern, besonders in der 943. Nummer der P. Z., eben zu der Zeit, wo wegen Aufrechthaltung des Territoriums, der Unabhängigkeit und Freiheit Ungarns so viele Patrioten verbluten mussten, nicht nur die Zerstückelung seines Vaterlandes gut hiess, sondern in eben demselben Aufsatze den bösesten und grössten Feind des Vaterlandes, den verbannten österreichischen Erzherzog Franz Joseph lobte, das Publicum zur Stellung von Recruten für demselben ermunterte, und somit jene Endzwecke des Feindes, dass Ungarn gegen Ungarn kämpfen sollen, sich in öffentlichen Blättern zu befördern nicht scheute; — der endlich vom Feinde das Amt eines Constablers annehmend, ehrliche, gutgesinnte Bürger anzugeben wagte, wurde als auch durch die öffentliche Meinung gebrandmarkter, zum Verderben des ungarischen Vaterlandes und der Nation mitwirkender Landesverräther nach dem 5ten und 8ten § des Standrechts zum Tode durch Pulver und Blei verurtheilt und das Urtheil an ihn auch am 29 Mai 1849, Nachmittag um 4 Uhr auf der Generalwiese vollzogen. — Hauptquartier Festung Ofen, am 29. Mai 1849. Durch das Kriegsstandgericht. (Pester Zeitung, 1849. júni 1. 5651.)

Nem lehet feladatunk, hogy a bíróság ítéletét vagy a büntetés mértékét vitassuk, megemlitendő azonban, hogy Novák Dániel kivégzésének megitéléséhez új szempontokat adott a legutóbbi időben Tardy Lajosnak egy irása (A Remellay-rejtély. Élet és Tudomány, 1988. jún. 3., 10—23., 24. sz., 726—727., 758—759.). Tardy szerint a Görgey parancsnoksága mellett működött vészbíróság egyik vezetője, Remellay Gusztáv beteges lelkialkatú, torzult személyiség volt, szadista hajlamokkal. Több olyan indokolatlan vagy kellően meg nem alapozott kivégzés fűződik tevékenységéhez, melyet mással nem lehet indokolni, mint „különös indulatossággal", „vérszomjazó lelki alkattal".

22 *Bitnitz Lajos:* Vélemény. Szombathely, 1833. dec. 18. RAI, 30/1833.

23 *Nyiry István* RAI, 46/1835 S. Patak 1834. aug. 30.

24 *Nyiry István* véleménye, S. Patak 1835. máj. 21. RAI, 46/1835.

25 *Tessedik Ferenc* véleménye, Buda, 1834. jan. 8. RAI, 91/1834.

26 A könyv „Budán A Magyar Kir. Egyetem betűivel" jelent meg.

27 *Jakab István* véleménye, Budán, 1834. aug. 13. RAI, 31/1834.

28 *Ferenczy István* véleménye. RAI, 108/1834.

29 *Nyiry István* véleménye, 1834. márc. 19. Sárospatak. RAI, 33/1834.

30 *Sárváry Pál* véleménye, 1834. okt. 3. Debrecen. RAI, 5/1836.

31 *Nyiry István* véleménye, S. Patak, 1834. máj. 1. RAI, 1/1836.

32 *Sárváry Pál* levele az Akadémia titoknokához, 1836. jan. 18. RAI, 187/1836.

33 *Ferenczy* véleménye. RAI, 95/1836. A vélemény teljes szövege megjelent (*Viszota Gyula:* Adatok művészetünk történetéhez. Művészet, 1907. 343—344.).

34 *Bitnitz Lajos* véleménye. Szombathely, 1836. ápr. 5. RAI, 60/1836.

35 *Ferenczy István* véleménye. Budán, 1836. febr. 16. RAI, 44/1836. Szövegét közli *Viszota:* i. m. 344—345.

36 *Nyiry István* véleménye. RAI, 1/1836.

37 *Nyiry, Tessedik* pozitiv véleménye mellett *Sárváryét* is megemlithetjük: „az érdemes írónak mind széles tudományát, mind fáradhatatlan szorgalmát igen tisztelem". RAI, 5/1836.

38 *Tessedik Ferenc.* RAI, 91/1834.

39 *Sárváry Pál* a „Faszerkezményi-tan"-ról terjedelmes, tizenöt lapos bírálatában a nyelvészeti korrekciókra is kitért. 1834. okt. 3-i véleménye. RAL 5/1836.

40 *Ferenczy* négy Novák-műről mondott bírálatot, mindegyiket elutasította. RAL 108/1834, RAL 44/1836, RAL 95/1836.

41 Az MTA Kézirattárában fennmaradt *Novák Dániel*nek egy érdeklődő levele: „Tekintetes Úr! Mivel azon kéziratokról, melyeket Ts. Döbrentei Gábor magyar tudós társasági titoknok Úrnak általadtam, eddigelé legkevesb tudósítást sem vettem, habár az érintett tárgyuk két év óta kerengenek is; ennélfogva egész tisztelettel s bizodalommal megkérem Ttes Urat, azok el vagy el nem fogadásáról s talán elvitethetésükről kegyesen tudósítani. A még ott levő iratok következő címűek: 1. Az építőművészet historiájának rövid rajzolatja. 2. A polgári építés. Rajzokkal. 3. Optika. Rajzokkal. 4. Perspektív tanítmány. Rajzokkal. 5. Faszerkezmény-tan. Rajzokkal. Becses levelét méltóztassék a kir. Építő Főkormányszéki épületbe küldeni, hol az kezemhez szolgáltatik. Egyébiránt kegyességébe s szíves indulatjaiba ajánlván magamat, egész tisztelettel maradok Tekintetes Úrnak tisztelő szolgája Novák Dániel kir. tiszt. Budán October 26dikán 1835." RAL 139/1835 — A titoknok levelének csupán a fogalmazványa maradt fenn — ekkor már Schedel (Toldy) Ferenc töltötte be ezt a hivatalt —, eszerint Novák műveinek egyikét sem adják ki, az architektúra történetét visszaküldi, de több kézirat még a bírálóknál van. RAL 174/1838.

42 Fol. Hung. 781. A tanulmányt kísérő levél 1835. máj. 10-én kelt, a visszakérő levél 1837. nov. 30-án.

43 A plágiumot konkrét kérdésekben senki sem bizonyította Novákra. Ezt a vádat viszont általánosságban nem lehet — elvileg nem lehet — megcáfolni. (Az ugyanis, hogy nem ismerjük, nem találtuk meg valamelyik cikk előzményét, előképét, semmit sem bizonyít; a keresést a végtelenségig lehetne folytatni, s nem lehet kizárni, hogy egyszer előkerül az „eredeti".) Ez minden történeti témáról, minden külföldi műtárgyról szóló Novák-írásra érvényes. De hogy jó néhány kérdésben volt önálló véleménye is, azt azok az írások bizonyítják, amelyeknek igazolhatóan nem volt külföldi „előkép"-ük. Ezek közé sorolhatók a pesti műkiállításról írott kritikája, a Mátyás-szobor körüli vitákban többször kifejtett álláspontja, az utazásai közben tett megfigyelései, a hazai közállapotok javítására tett javaslatai. Sőt ismeretterjesztő írásaiban is fel-felvillan egy-egy személyes megjegyzés, közvetlen élményen alapuló megfigyelés.

44 A könyv teljes címe: „Hajdan- közép- s újabbkori híresb képírók, szobrászok, s rézmetszők életrajza. Művészek, technikusok és dilettánsok számára s az ízlésterjesztésre — szerzé Novák Daniel cs. kir. akadémiai művész és architektus — Budán, a Magyar Kir. Egyetem betűivel. 1835."

Ajánlása feltehetően hivatali felettesének szól: „Nagyságos Nagy-Lónyai Lónyai János úrnak, a nagyméltósági magyar kir. helytartótanács tanácsnokának, mély tisztelettel — Budán Május 1jén 1835".

45 I. m. (VII.)
46 I. m. (X.)
47 I. m. 18.
48 I. m. 19.
49 I. m. 37.
50 I. m. 97.
51 I. m. 278.
52 I. m. 15.
53 I. m. 33.
54 I. m. 45—46.
55 I. m. 155.
56 I. m. 19.
57 I. m. 23.
58 I. m. 35.
59 I. m. (VIII—IX.)

60 *Barabás Miklós:* Jutalomtétel. Társalkodó, 1840. aug. 8. 64. sz. 256.

61 A képzőművészeti akadémia létrehozására buzdít még: Bibl. 90, 198, 238, 242, 248, 250, 269, 280, 290, 304.

62 Arra, hogy ötletei, javaslatai milyen széles körben mozogtak, csak néhány példát említünk. Javasolta például, hogy köztéri alkotások elhelyezésekor tartsanak közvélemény-kutatást, népszavazást: „Nem volna talán egészen megvetendő tanács, kétes esetekben a nagyközönséget is kérdőre venni, hogy igy hallván véleményét s nézeteit is, a jobbakat lehessen kiválasztani s részrehajlatlan ítéletet ejteni a dologról." (Bibl. 90) De ugyanilyen természetességgel javasolta a Szuezi-csatorna megépítését is: „alig képzelhető valami hasznosb, mint a csak a 10 német mérföld hosszú tengerszorost átvágni, s így aztán a középtengert a vörös tengerrel Sueznél egyesíteni . . ." (Bibl. 259).

63 A három festmény napjainkban is egymás mellett látható a Kunsthistorisches Museumban, Ámor képét ma is Parmigianinónak tartják.

64 *Novák Dániel:* Hajdan- közép s újabbkori híresb képírók . . . 168.

65 *Vásárhelyi Pál*, a kiváló mérnök vitába szállt Nováknak a pesti árvízről és az állóhidakról kifejtett nézeteivel. Novákot „igen becses gátmesterünknek" nevezi, akinek „az a jó tulajdonsága van, hogy nagy búvárja a hivatalos irományoknak s ha mit sejt bennök közlésre méltót, akkor a tárgy a sajtót már ki nem kerüli; a szerzőt ugyan nem igen szokta megnevezni . . . Sajátságaihoz tartozik még a más szavaira szorgalmas figyelés, és azok gondos feljegyezgetése; minél fogva soha sincs zavarban, midőn kéziratra váró újságszerkesztőt értekezésekkel ellátni kell . . . Igaz, hogy logicai rendet írásaiban nem tart, de ezen hiányt chronológiai renddel potolja ki, azt mit elébb hallott, elébb mondván el. Láthatni ebből, hogy szándéka jó, mert tehetsége szerint munkálkodik." *(Vásárhelyi Pál:* A budapesti állóhid tárgyában. Athenaeum, 1838. jún. 14. 47. sz. 739.) Vásárhelyi ezen személyeskedő bevezetése után Novák vízügyi elképzeléseit nyilvánvaló badarságokként sorolja, anélkül azonban, hogy részletesen cáfolná vagy konkrét ellenérveket sorakoztatna fel. A vita eldöntése természetesen nem a mi feladatunk. Az olyan speciális szakkérdésekben, mint a vízmagasság mérése, a folyamszabályozás miképtje vagy az állandó híd tervezése, a mai szaktudomány bizonyára már elfogultságoktól mentesen állást tudna foglalni. De ez végső soron nem döntő. Lehet, hogy Vásárhelyi szakértelme vitathatatlan, lehet hogy Novák minden vízügyi szakkérdésben tévedett, de ebből még nem következik, hogy minden más kérdésben is téves álláspontot képviselt, hogy egész újságírói tevékenysége káros volt. Vásárhelyi Pál gondolatmenete arról tanúskodik, hogy sem az újságírás, sem az ismeretterjesztés alapvető sajátosságait nem ismerte fel, illetve nem fogadta el. Novák elszigetelődésében szerepet játszhatott, hogy Vásárhelyi véleményét feltehetően többen osztották az Athenaeum körében.

66 „Ismeretes a szerző neve — ki mint kir. építő főkormányi tiszt, hivatalától fennmaradt üres óráit is hazájának szenteli — mind ezen lapokban, mind más hazai folyóiratokban közlött jeles értekezései közönségesebb figyelmet gerjesztének, mintsem jelen munkájának hosszas ajánlatra volna szüksége. Árultatik Eggenberger úr könyvkereskedésében; ára 1 f. 20 k.p.p. (Hasznos Mulatságok 1835. máj. 20. 41. sz. 321.)

67 *Barabás Miklós:* Jutalomtétel. Társalkodó, 1840. aug. 8. 64. sz. 256. Barabás később önéletrajzában is visszaemlékezett Novák kritikájára *(Barabás Miklós önéletrajza.* Kolozsvár-Napoca 1985, 55.)

68 Ebben feltétlenül szerepe volt annak is, hogy a következő generáció véleménye a klasszicizmusról és a középkorról egészen más volt, mint Nováké.

BIBLIOGRÁFIA

Röviditések:

H = Honművész
HL = Hétilapok
HM = Hasznos Mulatságok
I = Ismertető
PH = Pesther Handlungszeitung
PZ = Pester Zeitung
R = Regélő
S = Der Spiegel
Sch = Der Schmetterling
T = Társalkodó

(1) A cs. kir. egyesült képező művészeti Akadémia Bécsben
T 1833. febr. 16. — 14. sz. 53—54.

(2) A cs. kir. képtár (Gemaelde-Gallerie) Bécsben
T 1833. márc. 20. — 23. sz. 89—90.

(3) Eszterháza herczeg várkastélya Kismartonban
T 1833. máj. 4. — 36. sz. 141—143.

(4) A cs. polytechnikum Bécsben
T 1833. jún. 15. — 48. sz. 189—191.

(5) Parthenon és pantheon
T 1833. júl. 24. — 59. sz. 233.

(6) A hidakról
T 1833. aug. 10., 14. — 64., 65. sz. 253—254 257—258.

(7) Obeliskus
T 1833. aug. 24. — 68. sz. 270.

(8) Művészi irigység
T 1833. aug. 31. — 70. sz. 279—280.

(9) Perikles és Phidias
T 1833. szept. 14. — 74. sz. 294—295.

(10) Diadal-kapuk
T 1833. okt. 5. — 80. sz. 317—318.

FERENCZY István szabrai

Timár Árpád: Novák Dániel

Müvtört.Ért. 1989 1-4

(246) Művészi és szorgalmi jegyzetek
R 1840. szept. 3. — 71. sz. 576—578.
(247) Összművészeti tárgyak országos szaporítása
I 1840. szept. 24. — 25. sz. 377—386.
(248) Technikai észrevételek Mátyás király szobra fölött
HM 1840. szept. 26., 30. — 26., 27. sz. 103—104, 107.
(249) Franczia országi szoborművek érczbe öntve
H 1840. szept. 27., okt. 1., 4. — 78., 79., 80. sz. 628—631, 637—638, 645—646.
(250) Műtani szempontok Mátyás király lovagszobráról
T 1840. okt. 3. — 80. sz. 318—320.
(251) Mulatságos adatok [Mátyás emlék, francia festők stb.]
HM 1840. okt. 7., 10. — 28., 29. sz. 115, 119.
(252) Walhalla
H 1840. okt. 15., 18. — 83., 84. sz. 668—670, 678.
(253) Egyiptomi régiségek, összművészeti tekintetben
I 1840. okt. 29., nov. 1., 5., 8., 19. — 35., 36., 37., 38., 41. sz. 547—549, 565—566, 580—582, 594—599, 643—646.
(254) Nehány szó Soyer és Inge érczöntéseiről Parisban
H 1840. nov. 1., 5. — 88., 89. sz. 709—710, 717—719.
(255) Mulató ház a bécsi népkertben
H 1840. nov. 12. — 91. sz. 733—734.
(256) Művészi és szorgalmi jegyzetek
HM 1840. nov. 14., 18. — 40., 41. sz. 160, 163—164.
(257) Templomokról egy két szó
HM 1840. nov. 25. — 43. sz. 171.
(258) Nehány szó a vas függő hidakról
H 1840. nov. 26., 29. — 95., 96. sz. 763—765, 774.
(259) A szent föld [Weyand János útleirásának ismertetése]
HM 1840. dec. 2., 5., 9., 12., 16., 19. — 45., 46., 47., 48., 49., 50. sz. 177—178, 183—184, 185—186, 190—192, 194—196, 199—200.
(260) Neuhaus országismertetés s műipar-tekintetben
I 1840. dec. 10., 13., 17. — 47., 48., 49. sz. 738—743, 751—757, 767—769.
(261) Németalföldi képirók helyes festvényei Bécsben
H 1840. dec. 10., 13., 17., 20., 24., 31. — 99., 100., 101., 102., 103., 104. sz. 796—798, 806—807, 813—814, 820—822, 827—831, 835—837.
(262) Scamozzi
H 1841. jan. 10., 14., 17., 21. — 3., 4., 5., 6. sz. 18—20, 26—29, 33—36, 42—43.
(263) Jerusalem
HM 1841. jan. 16., 20., 23. — 5., 6., 7. sz. 17—20, 21—22, 27.
(264) Rivelles és Ribera jelenkori spanyol képirók
H 1841. jan. 21., 24. — 6., 7. sz. 44, 51—53.
(265) Ivara és Vanvitelli
H 1841. jan. 31., febr. 4. — 9., 10. sz. 66—68, 74—76.
(266) Salamon híres temploma Jerusalemben
H 1841. márc. 18., 21. — 22., 23. sz. 169—171, 179—180.
(267) Remek olajfestvények a bécsi cs. kir. képtárban
H 1841. márc. 25., 28., ápr. 1., 4. — 24., 25., 26., 27. sz. 186—188, 195—196, 202—204, 210—212.
(268) Bethlehem
HM 1841. márc. 27., 31., ápr. 3. — 25., 26., 27. sz. 97—98, 101—103, 106—108.
(269) Szemle [jeles architektusok felsorolása]
HM 1841. ápr. 10. — 29. sz. 114—115.
(270) Ismeretes képirók műdolgozatai Bécsben
H 1841. ápr. 25., 29. — 33., 34. sz. 258—260, 267—268.
(271) Elisium és Colosseum Bécsben
HM 1841. ápr. 28. — 34. sz. 133—135.
(272) Szemle [Nymphenburg, Regensburg stb.]
HM 1841. máj. 5. — 36. sz. 141—142.
(273) Mulatságos adatok [Passavant Raffaello monográfiája]
HM 1841. máj. 8. — 37. sz. 146—148.
(274) Könemek használása építéseknél
I 1841. máj. 16., 20. — 39., 40. sz. 616—622, 631—633.
(275) Festvények a bécsi Belvederében
H 1841. máj. 23., 27., 29., jún. 3. — 41., 42., 43., 44. sz. 322—324, 330—332, 338—340, 348—349.
(276) A bécsi császári képgaléria
HM 1841. máj. 26., 29. — 42., 43. sz. 165—166, 171—172.
(277) Gazdasági s technikai vizsgálatok kirándulás közben [hajóút Pentele, Kömlőd, Simontornya stb. felé]
I 1841. máj. 27. jún. 20., 24., 27., 30. — 42., 49., 50., 51., 52. sz. 657—662, 777—780, 793—795, 810—813, 819—826.
(278) Athene, Persepolis s Roma
H 1841. jún. 3. — 44. sz. 346—348.
(279) Mercier, Mansart, Antoine
H 1841. jún. 6., 10. — 45., 46. sz. 353—356, 363—364.
(280) Mulatságos adatok [németországi útiélmények]
HM 1841. jún. 12. — 47. sz. 187—188.
(281) Lessing föstész
HM 1841. jún. 26., júl. 3. — 51., 53. sz. 203—204, 210—211.
(282) Leon Battista Alberti. Művészeti kifejlődés tekintetében
HM 1841. júl. 31., aug. 11., 14. — 61., 64., 65. sz. 242—244, 256, 258—259.
(283) A lak-kényelemről egy két szó
HM 1841. nov. 3. — 88. sz. 349—350.
(284) Concret-épités
HM 1842. jún. 11., 15. — 47., 48. sz. 185—187., 191.
(285) Galeriák, cabinetek és teremek
HM 1842. aug. 10., 13., 17., 20. — 64., 65., 66., 67. sz. 256, 259, 263—264, 267—268.
(286) Művészeti közlemény [egy budai műgyűjteményről]
HM 1842. okt. 1. — 79. sz. 314.
(287) Kunstnachricht [286. cikk német változata]
S 1842. okt. 5. — 80. sz. 640.
(288) Alexandria
HM 1842. okt. 5., 8., 12. — 80., 81., 82. sz. 319—320, 322—324, 325—326.
(289) Rembrandt, Ruysdaal, Aertsens és Dov festvényei
HM 1842. okt. 15., 19. — 83., 84. sz. 330—331., 335.
(290) Művészeti ajánlatok és nézetek [történeti stílusok, pesti épitőmesterek, saját épület tervei]
HM 1842. nov. 9. — 90. sz. 359—360.
(291) Idősebb Palma Jakab festvényei Bécsben
HM 1842. dec. 17., 21. — 101., 102. sz. 400—401, 407—408.
(292) Das neue Ofner Tagstheater
S 1843. febr. 18. — 14. sz. 111—112.
(293) Landhausbau in Ungarn
PH 1844. ápr. 24. — 24. sz. 93—94.
(294) Waitzen [Vác műemlékei]
PH 1844. júl. 17. — 43. sz. 169—170.
(295) Beantragter Tunnel durch den Festungsberg in Ofen
S 1845. dec. 3. — 97. sz. 1553—1554.
(296) Noch etwas über den Ofner Tunnel
Sch 1845. dec. 8. — 26. sz. 259—260.
(297) Stand des Kettenbrükenbaues zwischen Ofen und Pesth
S 1846. júl. 18. — 57. sz. 907—908.
(298) Noch Etwas über unsern Kettenbrükenbau
S 1846. júl. 22. — 58. sz. 925—926.
(299) Ofen vor einem Dezennium und jetzt.
PH 1846. aug. 8. — 35. sz. 145—147.
(300) Stand des Baues der neuen Kaserne in Pesth
PH 1846. szept. 12., 19. — 41., 42. sz. 169—170, 173—174.
(301) Nützliche Anwendung des ungarischen Asphaltes
PH 1846. okt. 17. — 46. sz. 189—190.

ványokkal keresték fel az elnökséget. Így gróf *Bethlen* Lajos azt az eszmét vetette fel, hogy jó volna a készítendő szobor tervrajzát is lithografálva szétküldetni az aláírási ivekkel együtt. A minden szép ügyért hevülni tudó *Cserey* Farkas egyenesen a budai királyi várpalotát kivánta a felállítandó szobor helyéül megjelölni s egyúttal közölte szolgája nyilatkozatát, a ki hallván a tervről, így kiáltott fel: «Úgy hallom, a magyarok oszlopot emelnek Mátyás királynak. Szegény legény vagyok, uram, de ha koplalnom kell is, nagy örömmel adok e végre, a mennyit adhatok.» *Tatay* János, úgy látszik, nem bízott még a hazai mester képességében sem, hanem lelkesedése elragadtatásával azt szerette volna, hogy nagy királyunk szobrát Európa leghíresebb művésze öntse érczbe s a Szent György-téren állítsák fel.

mindkét felől 20—25 alaknak, csupa fehér márványból.

Ezek egyikének tárgya volt Mátyás, a mint igazságot szolgáltat, alatta e fölirással: «A törvények védőjének». Mátyás itt trónjából fölkelve, a hozzá folyamodó nép előtt, a törvénytáblára mutat, mellette az oltár, mérőserpenyő, pallos, a törvények szentségét, egyenlőségét és szigorát jelképezték. A királylyal szemben minden rendű és rangú nép áll, részint helyeslő felkiáltások mozdulatával, részint esküre emelve kezét, hogy a törvényeket ezentúl is hiven megtartja.

A másik oldalán levő féldombormű e felirattal: «A szép és jó tudományok ápolójának». Mátyást felesége Beatrix mellett ülve mutatta, körötte tudósok, csillagászok, mathematikusok, orvosok. A képzőművészeteket itt tervek és műszerek erzékítik meg, mellettök a zene hivatott képviselői. Egy költő ép versét olvassa fel s a királyné annyira elérzékenyül, hogy Mátyás egy intéssel hirtelen félbeszakasztja az olvasást, míg a körülállók arczán szintén meghatottság tükröződik.

A hátulsó oldalt Trajan oszlopa mintájára trofeumok diszítik, alattok e felirás: «A legjobb király emlékezetének háládatos utódi.»

De legérdekesebb volt Ferenczy tervében a «szentély». Az előhomlokzaton levő erős vas-ajtó egy földalatti üregbe vezetett, hol a lépcsőn lemenve, szemközt Mátyás természetes nagyságú mellképe kötötte le a figyelmet, mögötte nagy fehér márványtáblával, mely Mátyás életének rövid, de kimerítő leirását tartalmazta. Mellette jobbról és balról két történeti jelenet fehér márványból, egyik Mátyást atyja sirjánál ábrázolva; itt fekszik Hunyadi János, a nagy hős pánczélba öltözötten a siron s mellette fia szintén pánczélban és sisakban jelenik meg. A másik jelenet Mátyás a Szilágyi táborában, a mint nagybátyjával kibékül. Általán az volt Ferenczy művészi gondolata, hogy míg kívülről, a talapzaton a nemzet nagy királyát közjogi és kormányzati szereplésében, mint hőst, törvényszolgáltatót, a tudományok és művészetek barátját tünteti föl, addig bent a «szentély» ben, mint a sors sulyos keze alatt szenvedő embert jeleniti meg.

A terem negyedik oldalát a bejáró ajtó foglalja el, fölötte nagy karos székben az ősz szakállas Idő szobra áll őrt, lábánál a 12 égi jel, Saturnus mint az évek s Jupiter mint az örök végzet istensége.

Mind a négy kép fölött hadi trofeumok vonúlnak végig, fölöttük hármas koszorú, ezek fölött a párkányzat, még feljebb a kis terem mind szükebbre szorúl össze s legfeljebb két lábnyi nyilású ablakban végződik, honnan az egész terem világosságát kapja.

Jellemző; hogy a szobormű helyéül Ferenczy legkevésbbé tartotta alkalmasnak a budai

Jantyik Mátyás rajza.

A MÁTYÁS-SZOBOR LELEPLEZÉSI ÜNNEPÉLYÉRŐL. — FADRUSZ JÁNOS BEMUTATJA A SZOBROT JÓZSEF ÁGOST FŐHERCZEGNEK.

Márczius 15-éig már a szétküldött 439 ív közűl 26 érkezett vissza összesen 3370 pengő forint aláirással. De mi volt ez még a Ferenczy által kerek 100,000 forintban előirányzott összeghez, a melyből az ő számítása szerint csak a fehér márványalakokkal és trofeumokkal ékített talapzathoz 28,000 frt kellett, maga a 16 láb magas ércz lovasszobor szintén trofeumokkal diszítve 42,000 forintba került volna, a többi összeget pedig a «szentély» belsejének finom márvány-kidolgozása emésztette volna fel.

Ferenczy, mint ebből is láthatjuk, lóháton tervezte az igazságos Mátyás királyt, alatta a földön elszórt paizsok, sisakok s egyéb hadi szerek közt vágtatva, de mind a mellett lehető nyugalomban ülve, régi szabású öltözetben, olyan formán, mint II. József császár szobra Bécsben, feje körül borostyánnal. A szobor érczből lett volna készitve, magassága 16 láb, a talapzattal együtt 37 láb; belől, a mozaik-tértől kezdve pedig talapzattal együtt 42 láb. Két oldalát domborműveknek szánta a művész, még pedig

Szentgyörgy-teret, már csak annál a képzettársításnál fogva is, mely azt a helyet, a hol Mátyás testvére vére folyt, a művészi eszme összhangjára zavaróvá tette volna. Ferenczy tervének a pesti nagy piacz közepén találta volna méltó hátterét, a mint hogy akkor még más alkalmas hely nem is volt. Anyagát az Ó-Buda határán, Szent-Endre környékén előforduló zöld bazalt egy neméből szerezte volna be, melyből csak az egyiptomiak dolgoztak s melynek közelsége az előállítás költségeit tetemesen csökkentette volna.

A nemzeti forrongás bekövetkezett évei nem engedték megvalósítani Ferenczy tervét, az adakozások lassan folytak, a kedélyekre a nagy politikai átalakulások előérzete nehezedett, melyben a nemzetnek mindent koczkára kellett tennie, — múltját s jövőjét. Mátyás emlék-szobrának ügye feledésbe merült. Az adósságot, me'yet ezelőtt több mint hatvan évvel magára vállalt, csak most rótta le a magyar társadalom nagy királyával szemben.

AZ ORSZÁGHÁZA.

Im áll a ház, az ország büszke háza,
Nagy és fenséges, ég felé szökő.
Népem hitét, reményét magyarázza,
Csipkés falán virágot hajt a kő.

Midőn belép, az ember szinte szédül
A boltives, roppant tető alatt;
Szeme káprázik a csarnok diszétül,
S eltölti lelkét néma ámulat.

Csiszolt márvány sok színű ragyogása,
Aranynyal írott gazdag oszlopok . . .
Körülvesz a tündérmesék varázsa,
S szorongó szívem lázasan dobog.

Hazám, nagyságodat jelenti házad
Pazar pompája, mely felém ragyog?
Hátad megett sok gyászemlékü század . . .
Előtted már nagy, fényes századok?

Szent földeden nem folyt a vér hiában,
A honfiszív mit árként hullata,
Erényedért s mult szenvedés dijában
Valóra vált prófétád jóslata.

A négy folyam gazdag tájéka szebb lett,
Mint volt világverő Mátyás alatt.
Önérzet és erő dagasztja kebled,
Hevít a tettvágy, hajt az akarat;

Serkent a kor folyvást előre törni,
Serény munkában milliónyi kar,
S ezer csodáját kápráztatva termi
A tudomány, müvészet és ipar.

Kél Budapest Széchényi álmaképen
Gyár gyár után, új s új palotasor,
S a nagy város száz lüktető erében
Ifjúi élet pezsgő árja forr . . .

Künn forr a lét. Csak fátyolozva hallom.
A sürge zaj méhdongás idebenn,
S a déli nap, mint rózsaszínű alkony
Szürődik át a színes üvegen.

Arnyak borongnak a boltívek alján,
Árnyak kelnek az oszlopok mögül,
Árnyak suhannak, és lelkemre halvány
Kisértetként a kétség árnya ül.

Oh, szép a sürgő lázas kor; de ép-e
A fényes, síma héj alatt a mag?
Ifjú-e hát valóban Árpád népe,
Vagy ifjat mímelő erőtlen agg?

Hódítja-é a hont, vagy vétke veszti?
Talpa alatt szilárd-e még a föld?
Meg tudja-é becsülni, védelmezni,
Mit az apáktól örökölt? . . .

Minő zavart, ijesztő, ferde hangok!*
Mind átkozódik, káromol, perel,
S a szivet, mint a félrevert harangok,
Bódult, vak félelemmel töltik el.

Lenn zúg a nép, Istent, hazát tagadva,
Fenn léhaság, viszály, fagyos közöny,
Körül pedig reánk tör, feldagadva,
A külfaj árja, mint a vizözön.

Te föld, apáink sirja, annyi emlék
Szentségtartója ezredéven át,
A porló szivek égő honszerelmét
Keltsd ki a rög közül virág gyanánt.

Tedd mind magyarrá, kit csak kebled ápol,
Ne tűrj meg áruló sehonnait;
De részesitsd áldásod legjavából
S téritsd meg újra tévedt gyermekid.

* E verset 1898-ban irtam, az alföldi munkásmozgalom idejében. *A szerző.*

Dunky fivérek fényképe.

MÁTYÁS KIRÁLY SZOBRA A LELEPLEZÉS UTÁN.

Te ház pedig, hazámnak büszke háza,
Mi honszerelmünk szentegyháza légy.
Hol a hivő a port előbb lerázza,
Hová csupán saru-leoldva lép.

Ne járjon itt könnyelmüség, botorság,
Némuljon önzés, versengés, viszály,
Értse, ki a honnak intézi sorsát:
Áldás vagy átok, mely fejére száll.

Ha példa kell, gyászos, keserves, intő,
Sok százados bajunk beszélni fog;
Ha példa kell, magasztos, lelkesítő,
Történetünk lapján az is ragyog.

Hit és erő, tehetség, tiszta jellem
Találjon e falak közt tettre tért;
Kész küzdeni, ha kell, a végzet ellen
S áldozni mindent a hon üdveért.

Vargha Gyula.

MÁTYÁS KIRÁLY DUNAI HAJÓHADA.

Most, midőn a nagy királyt dicsóiti minden ajk, mikor dicsőségétől visszhangzik hegy és völgy, ne mulaszszuk el tanulságúl minden oldalról megvilágítani nagy alakját.

Mátyásnak minden gondolata arra irányúlt, hogy nemzete jövőjet szilárd alapokra fektesse. Szemei előtt állottak a mult tapasztalatai, mikor az ország fourai sokszor a legválságosabb perczekben távol maradtak hadaikkal, végveszedelembe sodorva a hazát s ezért megteremtette a a «*fekete seregel*», Európaban az első állandó hadsereget. Azt is felismerte, hogy az ország legfontosabb stratégiai vonalának, a Dunának, védelmére az erős hajóraj a legerősebb biztositékok egyike. Intésül szolgálhatott neki az is, hogy nagynevű atyja mily hasznát vette naszádjainak Nándor-Fehérvárnak a törökök ostromától való felmentésénél.

Első gondjai közé tartozott tehát az is, hogy a dunai vizi erőt szilárd alapokra fektesse és harczképessé tegye. Állomásokat rendeztetett be az egyes osztályok számára: Győrött, Komáromban, Budán, Kevén (a Csepel-szigeten), Futakon, Péterváradon, Zalánkeménben, Zimonyban, Nándorfehérvártt, Szendrőn, Galambóczon. A Dráván Illok, a Száván Sabácz és Szent-Demeter volt táborozó helyük. A fő hajó-épitő hely Komáromban volt. Nándorfehérvartt kikötőt épittetett, melyet faragott kövekből emelt gátak fogtak körül, hatalmas ágyúkkal megrakott bástyák védték és vas kapu zárta el.*

Számos új hajót épittetett s ezeknek legénységét, a királyi naszádosokat, zsoldosokkal egészitette ki, jó részt a török iga alól Magyarországba menekülő szerbekkel. Ezek az újabban felfogadott naszádosok földeket kaptak a dunamenti kincstári birtokokból, de kötelesek voltak bármikor s az ország határain kívül is szolgálatot teljesiteni. A fegyelem igen szigorú volt, a zsold rendesen kijárt nekik. Hogy az új és régi hajósok közt, a kik csak háború idején voltak kötelesek hajóikkal a zászló alá sorakozni, minden különbség megszünjék, a király a testületi nemességet az előbbiekre is kiterjesztette. Saját biráik itélkeztek felettük, az ú. n. judices navales. Rosz hirű vagy bíróilag már büntetett egyének nem léphettek testületükbe. Példás volt a kötelességtudás e vitéz testületben, mely tántorithatatlan hűséggel viseltetett a korona és ország iránt.

Mikor Szokolyi Péter és Mihály a Szerémségbe 1462-ben betört, Ali béget utolérték és csatára kényszerítették, a naszádosok széjjel szórták a török hajókat s elvágták Ali bég visszavonulási vonalát, úgy, hogy csak kevesed magával menekült meg. 1476-ban Ali és Skander pasák felhasználták azt az alkalmat, hogy Mátyás Frigyes császárral állott háborúban, betörtek az országba, pusztitván s égetvén mindent maguk elott. Mátyás leküldte délre a hajóraj egy részét, mely addig a Duna felső részén volt elfoglalva s azt a parancsot adta neki, hogy vágja el a törökök visszavonulási vonalát. A király Posaninnál fényes győzelmet aratott a törökök felett, a kik hanyatt-homlok futottak a Duna felé. A naszádosok azonban, a kik időközben a török flottát széjjelverték és hajói nagyobb részét elfogták, rajtuk ütöttek a menekülő törökökön, úgy, hogy csak magának Ali pasának sikerült nagy bajjal csónakon megmenekülni. A többieket, köztük Skander pasát, mind levágták. E győzelem emlékére a király érmet veretett s osztatott ki a hadsereg s a naszádosok közt. Egy ily érem megvan a Nemzeti Múzeumban is.

A hajóhad erejére világot vet a firenzei fejedelem, Medici Lőrincz követének a «Bibliotheca Laurentiana»-ban őrzött egykorú jelentése. E jelentés szerint Mátyás király akkori hajóhada 330 hajóból állott, 12,600 emberrel, köztük 1700 lándzsás, 1200 nehéz fegyverzetű gyalogos, számos pattantyús, muskétás és kézijas. A hajók közt volt 16 nagy gálya, mindegyik 48 evezővel, négy árboczczal, 300 fegyveressel, négy százfontos bombavetővel, 200 pisside manuali (állványos muskéták) és száz carabotánnal. A bombavetőket három-három ember szolgálta ki. E 330 hajón kivül 34 naszád állandóan Nándorfehérvártt állomásozott. Mindenik naszádhoz tartozott 18 evezős, 18 muskétás és két ágyú-irányzó. Hoszú előrészükön egy carabotán volt felállitva, mely 40 fontos golyókat vetett. Volt még a királyi hajóhadon nyolcz nagy bombárda, nyolcz nagy vetőgép, azután trabuccók s még 20 nagy mozsár, a melyek 150 fontos kőgolyókat vetettek.

E hajóhad, folytatja jelentésünk, ha a parton kikötött, oly nagy mennyiségű épitőfát, rudat és lánczot vitt magával, hogy képes volt két óra alatt várat épiteni 7—8000 ember számára, mely a szárazföldről védte a flottát. E vár 40 tábori kigyóval, mozsárral és bombárddal volt felfegyverezhető s a folyón 16 jól felfegyverzett hajó őrizte. A flottához tartozott 5000 huszár, a kik a Duna mentén kisérték. A jelentésen a következő felirat olvasható: «L'armata e flotta di sua Maesta il Re d'Ungheria.» (Ő Felsége a magyar király hadserege és flottája.) Ennél hatalmasabb hajóhadat nem hordoztak még a Duna hullámai. Bonfini is beszél a «tornyok»-ról, melyekkel a hajók az ágyúk és vetőgépek számára el voltak látva.

A pápa nagy reményekkel viseltetett e nagyszerű hadi készülődések iránt és sürgette a háborút a török császár ellen. Mátyás 1480 január 29-én irja Frigyesnek, hogy a vele kötött békeszerződésben, a pápa sürgetése folytán tett igéretéhez képest tavaszkor megindítja a háborút a félhold ellen s hogy 24 új hajó számára a felszerelési tárgyakat megvette a római birodalomban; eresztené tehát szabadon keresztül a lőport, ágyúkat s egyéb felszerelési tárgyakat hozó hajókat. Az álnok római császár azonban nem hogy segitségére jött volna, a mint azt a pápának megigérte, hanem betört újra az ország nyugati részébe, nagy pusztitást téve e vidéken s természetesen a 24 hajót sem bocsátotta keresztül.

Mikor Mátyás a Temesvárnál táborozó Kinizsy-

* Mikor 1884-ben tanulmányaim során ott jártam, még találtam, a Czigány-szigettel szemközt, néhány a part iszapjában heverő, félig elsüppedt faragott követ, Mátyás király hires dunai kikötőjének maradványait.

művet, melylyel a fiatal művész egyszerre az ország legelső szobrászművészei közé emelkedett. 1893-ban részt vett a kolozsvári Mátyás király szoborpályázaton is, a hol az első díjat nyerte és a kivitellel is őt bizták meg. A zilahi Wesselényi-szobrot csak nemrég leplezték le, báró Wenckheim Béla kisbéri lovasszobrát tavaly. Jelenleg Tisza Lajos szegedi szobrán és a pozsonyi Petőfi-szobron dolgozik. Az Erzsébet királyné emlékére hirdetett pályázaton is szép erkölcsi sikert aratott. Az alkotó erejének javában, művészi erővel és lelkesedéssel dolgozó művésztől még sok kitünő alkotást várhatunk.

Lázár Béla.

MELLÉKALAKOK A KOLOZSVÁRI MÁTYÁS-SZOBRON, FADRUSZ JÁNOSTÓL. Dunky fivérek fényképei után.

MÁTYÁS PÁRBAJA.*

Irta MIKSZÁTH KÁLMÁN.

Holubár szegény köznemes fiú volt, termetben Góliáth, vállban széles, bikanyakáról hatalmas fej emelkedett, ruganyos izmaiban rendkívüli erő lakozék, úgy, hogy abból a kis cseh faluból, a hol élt, s a hol — örökösen verekedvén, — sok pajtása csontját betörte, az «aranyos» Prágáig szállt a híre.

Mint java ifjú azután maga is oda került pályát törni, de csak egy czimig vitte. «Cseh óriás» lett a neve György király udvarában, a hol nyers erejét nagy ügyességgel párosítva, olyan tökélyre tett szert az akkori virtusos verekedésekben, voltak légyen azok akár birokra, akár tőrre, lándzsára vagy kardra, ha gyalog, ha lóháton, hogy mindeneket fölülmúla; a vitézi tornákon pedig, melyeket György király a Hradsin udvarán rendezett, két éven át pehelykönnyűséggel verte le rendre a cseh daliákat. A mi nem is volt jó rá nézve, mert a végén senki sem akart vele mérkőzni, s azok, a kiket letiport, hatalmas családok sarjai, nem győzték a királyt ellene hangolni, ki is hallgatván rájuk, a helyett, hogy udvaránál tartaná vitézek vitézének, kinevezé sáfárnak messze valahová, a királyi bányákhoz, a hol a napfény se süthessen rá.

Holubár vitézt nagyon elkeseríté ez az eljárás, s dúlva-fúlva jelent meg a király színe előtt, hogy szemére vesse:

— Minden vezéredet legyőztem, uram király, s a jutalom ime, hogy a föld alá küldesz engem.

— Hát igen, — felelte Podjebrád — hogy a koboldokat is győzd le és csikard ki tőlük az érczeket.

— Az én mesterségem a gerely, a kard, de nem a csákány. Engem olyan helyre tegyen fölséged, a hol verekedhessem.

A király kelletlenül vont vállat.

— Hja, a nagy háborúknak vége van. Itthon — tette hozzá kedélyesen, — már csak a híveimet verheted földhöz, az pedig nekem nem haszon, nekik nem gyönyörűség. Azt is belátod, édes fiam, hogy a kedvedért nem üzenhetek háborút senkinek. Ha hát mindenáron verekedni akarsz, keress magadnak ellenséget a saját szakálladra, de itthon nekem ne verekedj.

Ezt aztán úgy vette Holubár, mint útilaput, s eladván, a mi csekély vagyonkája volt, felszerelve magát és szolgáját lovag módra, az akkori idők divatja szerint elindúlt világot látni, hirt, dicsőséget szerezni az ökleivel.

Bolondtól jött tanács lehetett, hogy Mainzba vette útját. Mbár adhatta okos ember is, mert Mainz akkor épen tele volt herczegekkel, lovagokkal. Birodalmi gyűlést tartott akkor ott Fridrik császár.

A gyülekező rendek, a kik váltott lovakon jöttek s mindenféle eseményt felszedtek útközben a vendéglőkben, előre meghozták a hirt.

— Egy óriás közeleg Mainz felé. Valami Holubár nevű, a ki minden csehet legyőzött. Irtózatos erejével összemorzsolja a legügyesebb vitézeket, mint a pozdorját. Sulya alatt megdobban a föld, ha egyet lép s hatalmas lovának bordái ropognak, csikorognak alatta. Azért halad oly lassan a szörnyeteg, mert minden vendéglőnél pihennie kell a lónak. De holnap, holnapután mégis ideér és mérkőzésre szólítja fel a német leventéket. Hát csak tessék készülődni.

Lett nagy megrőkönyödés, suttogás, találgatás, kinek kellene sorompóba állni. Ennekannak. Egyébről sem beszéltek, mint a legyőzhetetlen cseh vitézről. Igazán kellemetlen egy dolog, most, mikor annyi komoly tanácskozni való van! Milyen szégyen lenne, ha senki se állna ki. De hát még az, ha azokat, a kik kiállnak, legyőzné? Legokosabb volna, ha be se eresztenék a városba.

Langenhorst Gáspár, Mainz polgármestere, erős szimatú ember volt, a ki mindig el tudta találni, hogy mit akarnak a nagy urak, lőn hát, hogy egy napon lovas ember jelent meg a város kapujánál, az ott fel s alá czirkáló alabárdos őrségnél.

— A polgármester nevében! — monda és mutatta a polgármester gyűrűjét. Langenhorst Gáspár polgármester azt rendeli tinéktek, hogy ha egy Holubár nevű cseh vitéz szolgájával, vagy a nélkül közeledne a városhoz, zárjátok be előle a kapút, hadd menjen Isten hirével másfelé!

Az őrök hadnagya meghajolt:

— A parancs szerint járunk el.

Alig hogy visszavágtatott a lovas, egy landsknecht jött lihegve az őrséghez:

— A császár nevében! — mondá s mutatta a császár gyűrűjét. Ő Felsége rendeli nektek, ha egy Holubár nevű cseh vitéz érkezik, ereszszétek be a kapún és kisérjétek nyomban a palotájába.

A kapuőrök hadnagya meghajolt:

— A parancs teljesitve lesz.

Az őrök összenéztek, s mondák:

— Úgy, de melyik a parancs a kettő közül, mert egyik a másikat rontja.

— Nohát, a császár parancsát teljesitjük, mert az nagyobb úr.

— Igaz, de mi a polgármester szolgái vagyunk.

— Igaz, de a polgármester is csak szolgája a császárnak.

Így aztán a császár parancsán jártak; az érkező Holubár előtt leeresztették dárdáikat és tágra nyitották a kapuszárnyakat, majd kürtök harsogása közt kísérték a Fridrik palotájába.

A lever-re összegyűlt urak kiváncsian tolongtak az ablakokhoz, tünődve, találgatva, miért rontotta meg ő felsége a Langenhorst intézkedését?

Hm, bizonyosan nem hiába. Úgy ismerték a császárt, a ki a fűzfából is aranyat tud kihúzni. Minden apró dolgot, vagy nagy dolgot a szerint hánytorgat meg elméjében, hogy mit hoz a konyhára. Ez pénzt, az renomét, a mi mindegy. Mert a renoméból ismét csak pénzt lehet csinálni. Azt meg ő nagyon értette. Mihelyt jelentették neki a Holubar megérkezését, a legbelső termébe vonúlt, a hová a kamarások füle el nem hat; ott fogadta az idegen lovagot.

— Hallottuk a híredet, Holubár! Légy szívesen fogadva udvarunkban, ha nekünk akarsz szolgálni.

Holubár meghajlott térdben:

— Nincs édesebb álmom annál!

— Roppant erődet, ügyességedet méltányoljuk. S ha mérkőzni akarsz lovagjainkkal, ennek se álljuk útját. Sőt különös megbecsülésképa fiam, Miksa herczeg száll ki majd veled vitézi bajra.

Holubár arcza kipirúlt a nagy tisztességtől,

* Mikszáth ezt a rajzot egy történeti regés könyv számára irta.

hogy egy császári herczeggel mérheti össze a landzsáját.

— Köszönöm a nagy kegyet, — rebegte elfogódottan.

— De, — folytatta a császár, egy hangárnyalattal még nyájasabban, — kímélni kell a herczeget, hiszen értesz . . .

— Minden esetre fölség, vigyázni fogok, hogy jelentékenyen meg ne sérüljön és hogy esés közben is . . .

— Mit, esés közben! — kiáltott föl a császár ingerülten. — Hát megbolondúltál, Holubár. No, mit bámulsz úgy? Hát még most se érted, hogy a herczegnek kell győztesnek maradnia, még pedig úgy, hogy a győzelemhez könnyen jutottnak ne látszassék.

— Szóval, hogy én törjem be a bordáimat, — mondá a cseh lovag a csalódástól keserű hangon. — De hátha mégis megfordítva történnék?

— Az életeddel lakolnál, Holubár!

lenni ennek a kettőnek. Miksának megszerzi előbb a magyarok szivét, meglehet, hogy a korona így majd utána jön. Épen jókor van itt ez a Holubár!

De Holubár akkor talán már ott sem volt, egy kis sétalovaglás ürügye alatt elhagyta szolgájával a palotát s aztán gyű, ki a város kapuján s el örökre. Az őrök nem akadályozták. Németek voltak, következésképen alaposak. A bejövetelre volt utasításuk, de a kijövetelre nem.

(Vége következik.)

FERENCZY MÁTYÁS-SZOBRA.

Igazságos Mátyás királyunk legendai alakja már a múlt század negyvenes éveiben is lelkesítette egy szepesi honfitársunkat, *Alexit*, a ki az akkori idők hires követje, Zsedényi Ede pártfogásával végezte Bécsben művészi tanúlmányait.

mentek reményei s a tehetséges magyar szobrász két évig volt kénytelen itthon munka nélkül tengődni. Képző intézete majdnem üresen állt, megrendelőkre hiába várt s nagy fáradsággal és utánjárással fölfedezett márvány-bányája is használatlanúl hevert.

Ekkor történt, hogy nehány lelkes hazafi Pestmegye másodalispánja, *Simoncsics* János elnöklete alatt 1839 októberében össze állott, hogy a hazai szobrászat pártolására országos mozgalmat indítson, mely lehetővé tegye, hogy nemzetünk nagyjainak emléke Ferenczy által *hazai fehér márványból* készítendő s alkalmas közhelyen felállítandó szobrokban örökíttessék meg. Elsőnek Hollós Mátyást választotta a bizottság, kit — úgymond — «mint királyt, hadvezért, mint embert, mint a tudományok s szép mesterségek barátját, kegyelőjét, egyaránt nagynak, a haza s emberiség jóltevőjének ismerünk.»

A kibocsátott felhivás, melyet Simoncsicson

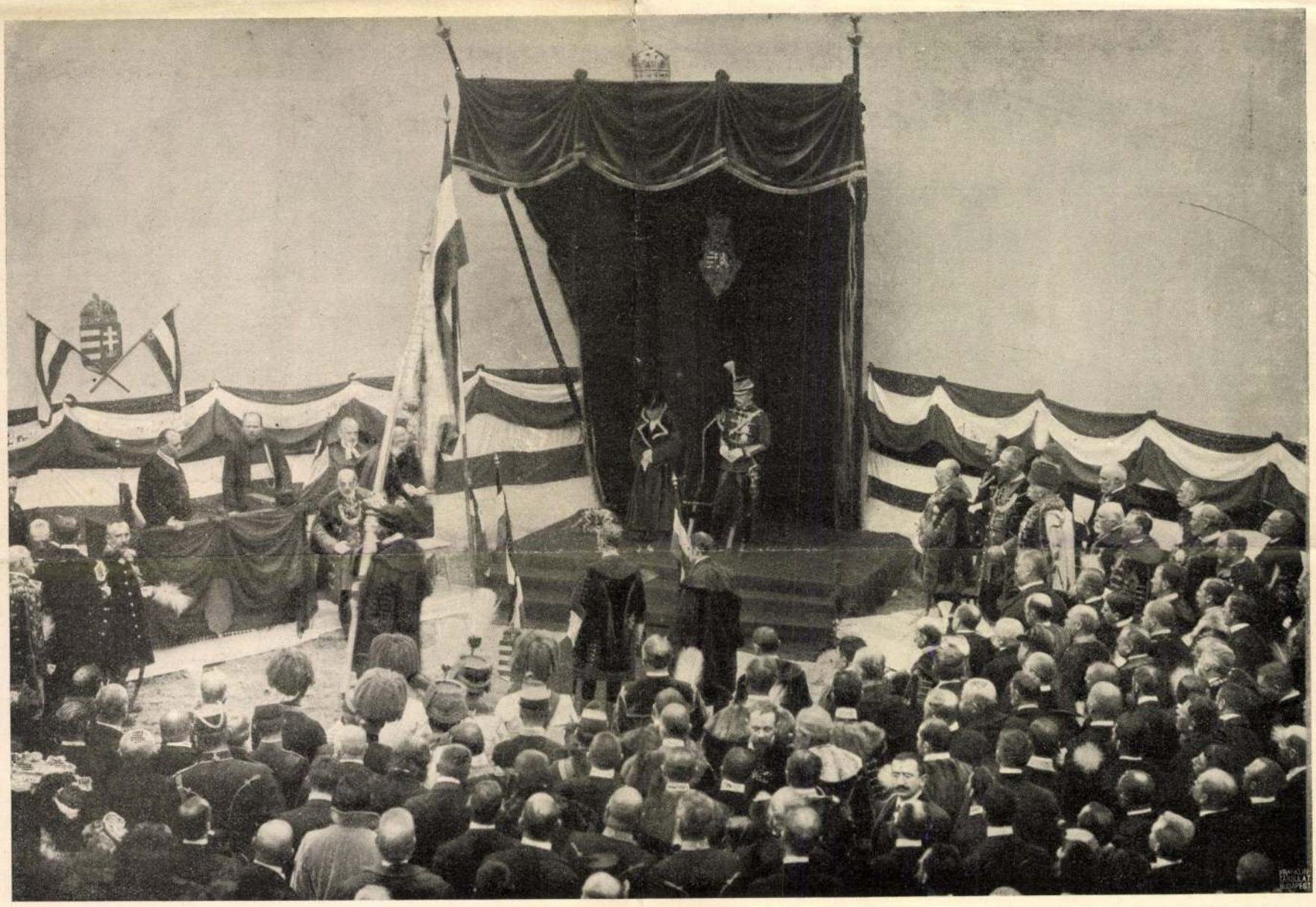

Csizhegyi Sándor fényképe után.

AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYLET ERZSÉBET-ZÁSZLAJÁNAK FELAVATÁSA MÁTYÁS KIRÁLY SZÜLŐHÁZÁNAK UDVARÁN.

A cseh meghökkent. Érezte, hogy bajban van, «igent» nem mondhat, «nem»-et veszedelmes mondani.

— Nagyon nehéz feladat fölség, meggondolási időért könyörgök!

— Hát gondold meg holnapig s pihend ki itt magadat palotámban, légy vendégem addig.

Holubár visszavonúlt, de gondolkozásra nem volt szüksége, tisztában volt ő magával: a dicsőséget szomjuhozta lelke s jó hirnevét nem adja el. Oh, milyen gyáva ajánlat! A fogait csikorgatta dühében, hogy milyen rosz udvarhoz került. A férfibátorság az egyetlen, a mihez nem lehet pénzzel, kerülő utakkal jutni, itt maga a császár kisérel meg ilyesmit. Teremhetnek-e hősök olyan helyen, a hol ez a felfogás fertőzi a levegőt?

Frigyes császár ezalatt aranyos terveit szőtte felső termeiben, hogy mennyire ráférne fiára egy kis vitézi nimbusz. Épen jókor jött ide ez a Holubár. Miksa győzelmi hire világul fut, dalokba öntve szágúld s megbatja a magyarokat. Mert épen a magyarokra utazott Fridrik akkoriban. A mi ő neki nem sikerült, jobban beválik majd a fiánál. A korona nála volt, de a magyarok szive nem jött utána, pedig együtt kell

1844-ben készítette el a nagy király szobrának mintáját és Pozsonyban a rendek tábláján az elnöki szék mögött, a vörös függönynyel bevont ajtó előtt állította ki, hol sokan megnézték s a politikai élet több kitünősége meg is rendelte.

A minta később a pesti műkiállításra került, a hol meglehetős feltünést is keltett, főleg a mintázó művész ifjú kora miatt. De a szobor nem volt nagyobb arányú s meglátszott rajta, hogy kezdő műve. Így nagyobb hatást nem is érhetett el s csak mint tehetséges próbálkozás jöhetett számba.

Első jelentékenyebb magyar szobrászunk, *Ferenczy* István is akkor alkotta meg az esztergomi főtemplomban levő «István vértanu»-ját s a Nemzeti Múzeumban álló «Pásztor lány»-át, Kisfaludy Károly emlékét, stb. Külföldön, Thorwaldsen műtermében vonta magára első izben József nádor figyelmét, a ki aztán öt éven át nagylelkűleg segélyezte pályáján, — Rudnay herczegprímás által haza hivatva, hogy az esztergomi székesegyház diszítését átvegye, csekély megtakarított pénzével Budán műtermet nyitott. Azonban áldozatkész Maecenásának kevéssel rá bekövetkezett halála miatt füstbe

kívül még Földváry Gábor, Fáy András, Ráday Gedeon, Nyáry Pál stb. irtak alá, az aláirási summát egy frttól ötven frtig terjedő összegben szabta meg, úgy azonban, hogy a mi az aláirandó pénzösszegből az emlék költségei után fönmarad, azt a társaság belátása szerint vagy más hasonnemű emlék létesítésére, vagy pedig egy szobrász-képző intézetre fordítsa. Egyúttal az emlék felállítása helyéül Pestet vagy Budát jelölte meg, s az alakúló nagygyűlés napjául 1840 január 12-ik napját tűzte ki, Pestmegye nagytermében.

A mondott napon össze is ült 58 részvényes, titkos szavazattal elnökké *Fáy* András, pénztárnokká *Ilkey* Sándort, jegyzővé *Nyáry* Pált választva meg, de mivel a gyűjtési ívek még nem folytak mind be, tanácskozásait márczius 15-ére halasztotta, miután még a már felszólítottakon kívül újabban herczeg *Esterházy* Pált, gróf *Széchenyi* Istvánnét, *Zsivora* Györgyöt, *Helmeczy* Mihályt, *Hajnik* Pált, *Sárossy* Gyulát, stb. is fölkérte a gyűjtésre.

A nemzet fölbuzdúlt lelkesedése nem is késett a hazafias eszme fölkarolásával. Az aláirások szépen gyűltek, egyesek buzdító levelekkel, indít-

Ferenczy István

szobrász

ird

Gémes Gindert Péter:

Művészi nevelésünk és szociális kérdések a művészetben. Irta és az Erzsébet pátoly 1913. dec. 4-ki mundan felolvast. Bpest, 1913.

16. l.

17. l.

A fenti napra összehívott közgyűlést határozatlanképtelenség esetén

június hó 26-án, délután 6 órakor

a camponai ásatások bemutatásával *Nagytétényben tartjuk meg. Erre külön meghívót nem küldünk.*

Találkozás a Szent Gellért-téri HÉV. állomáson. Indulás pont 5 órakor. A közgyűlés színhelye a nagytétényi állami iskola. Az ásatásokat, részben helyszíni bemutatással ***Paulovics István*** tagtársunk ismerteti.

Az ásatások megtekintése után a nagytétényi halászcsárdában társasvacsora.

Az Elnök

MDK

Ferenczy István, szobrász.

"Prónay Sándor báró mellszobra" repr.
"Venere Canova" repr.
165.o.
Suszter János egyetemi tanár mellszobra.
Gyürky Dénes és Kölcsey Ferenc mellszobra.
165.o.
Brunszvik József országbiró mellszobra.
165-167.o.
Prónay Sándor báró mellszobra
166-167.o.
Viczay grófné mellszobra.
"V. Canova" 166.o.

Soós Gyula: Ferenczy István mellszobrai.
Müv. Ért. 1956. V. évf. 2-3.sz. 165-167.

Ferenczy István

Kapi Béla

Thorwaldsen. Irta Kapi Béla. Budapesti Hirlap, aug. 23.

1911.

~~Műrlőtek 1911. 356. (?)~~

1668-909-25

Titkári-szoba

356. Mérőszalagok.

a) 2 darab acélból két méter hosszsal.....21 K
b) 1 darab bőrtokban 10 méterrel.....10 K
c) 1 darab bőrtokban 15 méterrel.....10 K
d) 2 darab bőrtokban 20 méterrel.....22 K

összesen.....63 K

(2039/909).

A d) pont alatti 7 Kás mérőszalag vétetett Ács Jozseftől 1909:IX.21-én a 760 sz. nyugtával.-- Elszámoltatott 1909:XII. 6-án 2000 sz. alatt.

1 per 15 és egy per 7 K.

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

1977 ... 4

Ferenczy István

IRODALMI SZEMLE

Ferenczy István: Eurüdike (részlet) 1847—56.

A MADÁCH KÖNYV- ÉS LA

PÜSPÖKI NAGY PÉTER
ZSELÍZ VÁROS CÍMERE - ERB MESTA ZELIEZOVIEC

(Heraldikai és történelmi monográfia)
„Zselíz volt a Bátmonostori Töttös család Bars és Hont megyében fekvő birtokainak központja. Később a XVI. század folyamán pedig Zselíz a Bars megye déli részén alakult egyik parasztvármegye székhelyeként tűnik fel. A helybeli lakosok hazafiassága a kuruc felkelés korában is megmutatkozott. Végül századunk húszas éveiben ezekhez a hagyományokhoz kapcsolódik a zselízi és Zselíz környéki mezőgazdasági munkások közismert mozgalma ... A levéltári anyag gazdagságára szeretnénk fényt vetni néhány adattal: a Zselízi Uradalom Levéltára, mely jelenleg a Nyitrai Állami Levéltárban van elhelyezve, 242 iratcsomót, 10 kartont és 1285 számadáskönyvet tartalmaz. Az iratanyag ismertetett része mindössze felét képezi annak a meglevő forrásanyagnak, amely több más levéltárban található meg."

(Bevezető)

PETRŐCI BÁLINT
KOMMUNISTÁK I,

A szerző az irodalmi riport és elbeszélés ötvözetével örökíti meg a dél-szlovákiai munkásmozgalom élenjáró képviselőinek életét, küzdelmeit és tetteit, és könyvében emléket állít azoknak a kommunistáknak, akik valamikor vállalták a harcot mai életünkért.

EGRI VIKTOR
ANGYALBŐRBEN

Katonaéveit és első világháborús élményeit mondja el a szerző önéletírása első kötetében. Könyvét gazdag tapasztalatanyag, fordulatosság és kitűnő stílus jellemzik.

JOZEF KOT
A KÖZÉPCSATÁR MENNYBEMENETELE

A kitűnő szlovák prózaíró válogatott novelláit és elbeszéléseit adta ki kötetében. Könyvéből betekintést nyerünk a szlovák irodalom prózaírói középnemzedékének mai témakörébe, valóságlátásába és nem utolsósorban legjobb eredményeinek rendjébe.

hires vacsoránkat a ljeskovai molnárnál. Ott az úton szövődött köztük a viszony. Azóta látható folytatásokban a város kertjében, a bástyai sétáknál és mindenütt, a hol a szép lány megfordul. No, de nem azért szólom meg, hogy egy és más, hanem itt ég a seb, fiam (a mellére mutatott), becsületemre, itt ég, melyet a város reménytelen sorsa üt e helyen. Mert nem az, hogy valami nem úgy megy, a mint az ember szeretné, hiszen az Isten nem hagy magával diktandó dolgoztatni, de már valaminek történnie kellene, az szent. Vagy annak, hogy a városi polgárság elsöpörje a magisztratust, mint egy pölyhöt, vagy pedig annak, hogy a magisztrátus bekapja a nyeldeklőjébe Görgeyt, mint egy pók a szunyogot . . . Mindennek szabad volna történnie, csak annak nem, hogy míg eddig csak a megyei urak jártak át Görgőre, a Quendel vendéglőjébe, most az elmúlt ősszel már divatba jött, hogy vasárnaponként délután oda rándult ki kocsikon a polgárfamiliák előkelő része, s a határnál levetvén a fekete lebernyeget, mely öltözetüket a törvény kijátszása végett takarta, ott a szivárvány minden színében és pompájában csillogó ruhában páváskodjanak a legyeskedő fejedelmi tisztekkel. Képzelem, hogy nevet a markába Görgey. Az ablakából épen jól odaláthat a Quendel-vendéglő fái alá. (Folytatása következik.)

FERENCZY ISTVÁN KIENGESZTELÉSE.

A szeretet s benső ragaszkodás szokatlan megnyilvánulása volt az az ünnep, a melylyel honfitársai a magyar szobrászat első úttörőjének omladozó porait szeptember 26-án rimaszombati sirkamrájában megtisztelték.

Megható költői igazságszolgáltatás volt az, «a munka és a megértés napja», nem költeménybe, nem szónoki mesterműbe illő, hanem a hogy a mindennapi életben használatos az.

Köztudomású, hogy a Ferenczy József kassai református lelkész hagyatékából előkerült az a papirlap, a melyre a mélyen megbántott, a sors által üldözött szobrász bizalmas levél alakjában 1845. szeptember 6-án e sorokat jegyezte fel:

«Egy Eurydice statuán dolgozok magam számára, a mint egy kigyóharapásban a földre bukik s meghal. A talapzatjára azon megyék nevei vannak írva, kik az 1844. október 18-ik napján a Mátyás-emlék emelése ellen szavaztak. Egy igen kellemetes természetnagyságú asszonyi alak. Tudod, hogy még nem volt alkalmam magyarországi létem alatt valamit önválasztásból készíteni, hanem mindenkor egy ilyen s ilyen nagyságú emlék s. a. t.; mostan tehát, ha úgy tetszik, valamint művészetemet a «Pásztor leány»-nyal megnyitám. úgy ezen haldokló Eurydice legyen életem bezárója.»

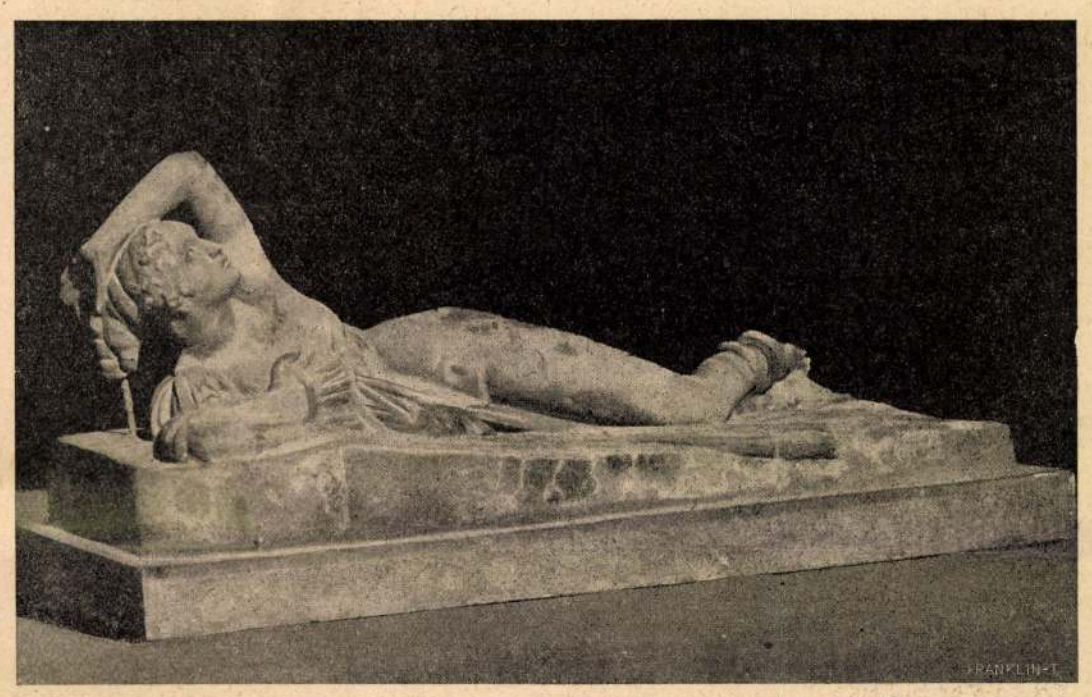

EURYDICE, FERENCZY ISTVÁN ÖSSZETÖRT SZOBORMŰVE, A MINT HEVESI FESTŐ ÚJBÓL ÖSSZEÁLLÍTOTTA.

Vaszary László szobormüve.

FERENCZY ISTVÁN SZOBRA.

Ferenczy tehát ez egyszer boldog volt, hogy egy emberöltőn keresztül nem kenyérkeresetből, hanem önszántából faraghatta ki életpályájának emblemáját az akkori szokás és felfogás szerint a mythologiából merített képletben. Az ideál nevét nem régen fedezték fel abban a bizalmas levélben, a melylyel a szobrász testvéröcscse 1866-ban tisztelte meg Bodon Ábrahámot, Gömör vármegye másodalispánját.

Kigyóharapásról is szólott visszaemlékezéseiben a szobrász. No hát a levél e része úgy tetszik, egy kissé túlzott; mert a szerencsétlen sorsverte ember lelke, mint tudjuk, rendszerint érzékenyebb.

A Mátyás szobrának leszavaztatása után a szobrász rendkívül elcsüggedt. Állapotát, ha Teleki Blanka grófnő nincs, hát talán el sem viselheti; mert a szoborra begyült pénz arra sem volt elegendő, hogy az előleges költségeket ki tudta volna fizetni. Budai házát bocsátotta áruba, háromszor is árverezték, de komoly vevő nem jelentkezett s az, a kivel a szerződést megkötötte, idő előtt ráhurczolkodott, mert építtetni akart. A kapkodás tehát kikerülhetetlen volt.

Ferenczynek 1847-ben olyan gyűjteménye volt, a melynek súlya a háromezer mázsát meghaladta, ezek között nem egyet Rómában vásárolt, mint mondják a régi görög szobrászat remekeiből, a melyek értékét fel nem fogta senki. Ő maga szaladgált a királyi tárnokmesterhez, közbe vetette magát érette Pest vármegye, azután Toldy Ferencz, végül a Nemzeti Múzeum, míg végre az ügy a legtermészetesebb úton nyert megoldást.

Elhatározta, hogy szülővárosába megy lakni. Két nénje lejött onnan Budára és tizenhat gömöri szekérre felrakták a szobrokat, a melyeket a Nemzeti Múzeum régiségei közt személyesen helyezett el, azt a tiz ölnyi hosszú basreliefet pedig, a Mátyás király modelljével összetörte a kalapácsával, azután leballagott a Bomba-térre s a gőzhajó-állomásról beledobta vésőjét a hömpölygő habok közé.

Vajjon mit érezhetett szegény Ferenczy, mikor a kavarodó örvényt a szemei előtt látta? Fenmaradt a márványmenyasszonya s az édes szülőföld, a melyet viszontlátni megengedte a kegyetlen sors s a melynek rokonszenve adott annyi erőt szegénynek, hogy még nyolcz évig tengette otthon az életét.

Mielőtt a gömöri dombok közé elutazott nehány napra a budai Fortuná-ban vett szállást, ott hajtotta fejét nyugovóra, a hol csak nem régen testvéröcscse lakott, mikor külföldi tanulmányútjára indult s itt gondolkozott Faludy módjára a szerencse forgandóságáról, talán szemrehányást is tett magának érte,

A SZOBOR LELEPLEZÉSE.

A RIMASZOMBATI FERENCZY-ÜNNEPÉLYRŐL. — Bódy Béla fölvételei.

Kossuth Ferencz beszédet mond.

AZ ERZSÉBETFALVI KOSSUTH-SZOBOR LELEPLEZÉSI ÜNNEPÉRŐL. — Balogh Rudolf fényképe.

hogy mért volt idealista, mért nem vezette az oltár elé saját számára azt a Vilmát, a kit 1817-ben mint vőfély fűzött a karjára, mikor a reformáczió háromszázados ünnepét megtartották?

De hát Ferenczy mindenáron művész akart lenni, meg akarta honosítani a monumentális szobrászatot, a melynek első indítványa, mint mondják, a nagy Kazinczy Ferenctől eredt.

Bukásának okát nem a művész rövidlátásában keresték, hanem a kormány szűkkeblűségében s így történt, hogy az ötvenkét vármegye közül azok czímerét megfordítva ábrázolta, a melyek az ő vállalkozását leszavazták; s úgy képzelte, hogy a helytartótanács boszankodott azon, hogy Rimaszombatba tért vissza s nem a művelt nyugatra vándorol ki, a hol megsemmisülhetett volna, mint számtalan magyar művész, a kit nem istápolt odakünn senki.

Az Eurydice szobrát egy tüzvész tette tönkre 1847 május végén, midőn Fáy Andrástól bucsuzott a fővárosban. Az avatatlan tüzoltók hideg vizzel locsolták az átizzott remekművet, a mely így összerepedezett s a melynek darabjait a sírjába rakták, midőn 1856-ban meghalt.

Mikor Ferenczy legutóljára Budán járt, hát látta, hogy akkor szállásolták el a nemzeti őrsereg borsodi zászlóalját s érezte, hogy most nem szobrászokra lesz szükség, hanem honvédekre. Ő maga csatában nem járt, de igen is oda állott Grabbe orosz hadvezér elé, s kegyelmet kért franczia nyelven a rimaszombati polgárok számára s el is nyerte azt.

Ünnepi szónoklatában szépen fejtette ki Beöthy Zsolt, hogy Ferenczy volt az első, a ki az új művészet számára hazai földből úgy szólván kicsikarta a magyar márványt; feltámasztotta ötszázéves sirjából a régi magyar érczöntést, s felismerte Izsó Miklós lánglelkét mikor az a honvédegyenruhát levetette és erőnek erejével szobrász akart lenni.

Engedtessék meg nekem, hogy a kegyelet adóját leróhassam Ferenczy István iránt, a ki egykor sétálni jártam vele a rimaszombati kis réten, s egy ital vizet vittem tanítványának, Izsó Miklósnak, s láttam, mikor az üldözöttnek beleperegtek a könnyei.

De ez már bizony nagyon is régen volt!

F. I.

FRA INNOCENTO.

Elbeszélés.

Irta **Erdős Renée.**

Egy öreg asszony meg egy fiatal leány jött le a hegyi úton, a mely Assisiből San-Damianóba vitt.

Kosár volt a fejükön és lassan, óvatosan lépkedtek a kiálló köveken. A faczipőjük ütemben kattogott és erre a kattogó ütemre a leány valami egyhangú kis dalt mondott, a mibe az öreg asszony is vékony, reszkető hangjával belezümmögött néha.

Mikor a kolostor elé értek, az öreg asszony letette kosarát az alacsony kőfalra, mely pad volt inkább, mint kerítés és maga is leült mellé, miután előbb keresztet vetett és elmondott egy miatyánkot. A fiatal leány is letette a kosarát, de maga nem ült le, hanem beszaladt az udvarra, kicsit megnézte a fülkékben a festett szenteket és visszajött megint.

Akkor kezdett alkonyodni a nap. Lenn a völgyre már helyenként nagy árnyékok feküdtek, csak a Santa Maria degli Angeli kupolája sugárzott még a napfényben és körölötte a rétek, tanyák, mint egy óriás gyűrűbe foglalva, égtek az utolsó sugarakban.

— Látod, Anita, — mondta az öreg asszony és lemutatott ujjával a völgybe, — nem hiába mondják, hogy a boldogságos Szent Ferencz Istennek különös kedveltje volt. A nap minden este, mielőtt nyugovóra térne, ott marad a Porciuncola fölött, mintha nem tudna tőle elválni.

A kis leány lenézett a völgybe a fénygyürű irányába és nedves, ragyogó szemeibe az estének áhítata ült.

Kicsit pihentek még, akkor fölvették a kosarukat és tovább mentek. A hegyi úton ekkor szembe jött velük a barát, Fra Innocento. Az öreg asszony alázatosan köszönt neki, de az, mintha nem is hallotta volna, tovább ment, föl a kolostor felé, merőn maga elé nézve, és a tekintete olyan volt, mint valakié, a ki álmában jár-kel.

— Nem hallotta, — mondta a fiatal leány. — Talán imádkozik.

Miután egy kis ideig mentek előre, hirtelen hallották, hogy valaki utánok siet és szólítja őket. Visszafordultak.

A barát állt előttük, Fra Innocento.

— Kedveseim, — mondta nekik, — nekem úgy tetszett, hogy az imént találkoztunk az úton és ti engem köszöntöttetek. Én nagyon el voltam mélyedve a gondolataimba és azért csak későn vettem észre. Bocsássatok meg és ne gondoljátok, hogy meg akartalak sérteni benneteket. Dicsértessék az úr Jézus Krisztus.

Ezek után visszafordult és folytatta útját. A fiatal leány bámulva nézett utána.

— Ez az a barát, a ki messze földről jött ide, — mondta az öreg asszony. — Te, a ki nem erről a vidékről való vagy, nem ismerheted őt. Innocento da Palermónak hivják és ő faragta a nagy feszületet a szentségkápolnának, a háromarczú Krisztust.

— A háromarczú Krisztust? — kérdezte a leány. — Én még soha sem láttam. Vajjon milyen lehet?

— Emberi szem arra nem nézhet sirás nélkül, Anita. Majd elmondom neked a történetét. Tudod, ez a legszebb Krisztus, nemcsak Assisiben, San-Damianóban és Santa Maria degli Angeliben, hanem az egész világon. Az olyan szép, hogy a ki látja, annak úgy megfájul a lelke, mintha csak magát az üdvözítőt látná abban a perczben, mikor kiadja lelkét. És ez a barát már sok esztendővel ezelőtt kezdte faragni a Krisztus testét és mindenki mondta, hogy soha sem fogja bevégezni, mert mikor a fejre került a sor, akkor ez a barát megijedt és letette a vésőket, mert attól félt, hogy nem tudja majd olyannak kifaragni az Üdvözítő fejét, a milyennek ő akarta, a milyennek a lelkében látta. Mondják, hogy reggeltől estig a hideg kövön térdelt és imádkozott és kérte Istent, hogy adjon neki akkora erőt és hatalmat a munkára, a mekkora a szeretet szivében Krisztus iránt. És bőjtökkel sanyargatta magát és nagyon korbácsolta testét. Már majdnem meghalt kétségbeesésében és azzal vádolta magát, hogy Isten bizonyára a bűnei miatt nem engedi, hogy Krisztus fejét méltón kifaragja. És a feszület csak ott állt a czellájában, a fejetlen test, és mindenki azt hitte, hogy a szegény Innocento testvér belehal a bánatába. Egyszer aztán — ez a Porciuncola ünnepén volt, mikor a zarándokok jönnek messze földről a bűnbocsánatért — Fra Innocento azt gondolta, hogy lemegy ő is a többiekkel és imádkozik Szent Ferenczhez, erősítené meg benne a magához való bizodalmat és adná meg neki a bátorságot, hogy az Üdvözítő fejének kifaragásához hozzákezdjen. Hát a mint ott imádkozik, egyszerre megfényesedik előtte az oltár, annyira, hogy föl sem mert tekinteni, csak a nagy-nagy fényességet látta. És ebből a fényességből egy hang így szólt hozzá: Eredj haza, szegény Innocento testvér, mert Isten látta a te nagy vivódásodat és azt izeni neked, hogy mert a te lelkedben oly gyönyörűségesen él az Üdvözítő feje és mert te olyan nagyon átérzed az Ő fájdalmát a kereszten, hogy azt semmiféle emberi kéz lemásolni nem tudná, hát ezért a te nagy rajongásodért küld hozzád valakit, a ki neked a munkádban segíteni fog, hogy épen olyan legyen, a milyennek te akartad.» Ezek után a fényesség eltűnt és Fra Innocento haza ment San-Damianóba, igen nagyon megvigasztalódva. És mikor haza ért, bement a czellájába és bezárkózott, s ott maradt étlenszomjan három napig. Mikor pedig előjött, az Üdvözítő feje készen volt. És a fejen háromféle kifejezés volt. Ha jobbról nézte az ember, olyan volt, mintha iszonyúan szenvedne és várná az utolsó pillanatot. Ha szemben nézték, olyan volt, mintha abban a pillanatban adná ki lelkét. Ha balról nézték, olyan volt, mint a ki már meghalt és megmerevedett. És mindenki nagyon csodálta ezért Fra Innocento tehetségét és a feszületet nagy ünnepséggel vitték a kápolnába, a hol majd vasárnap te is megláthatod. Hanem Fra Innocento ez időtől fogva nagyon megváltozott és olyan, mintha a lelke nem volna vele többé. Mindig magában jár, senkivel sem beszél és sokat sir. Azt mondják, azóta nem dolgozik semmit és hogy a vésőit és minden faragó szerszámát elásta a kertben, mint valami halottat. És ennek oka az, hogy nem akar többet dolgozni azután, hogy az Üdvözítő fejét így megfaragta. Bernardo barát pedig, a ki már azóta meghalt és a ki valóságos szent volt, mesélte a többieknek, hogy a három nap alatt, míg Fra Innocento a czellájába zárkózva dolgozott, ő többször elment az ajtaja előtt és úgy tetszett neki, hogy belülről beszédet hall. Hogy valaki nagyon édes hangon beszél Fra Innocentóhoz. És egyszer, nem birta megállni, lehajolt és benézett a kulcslyukon és majd hogy meg nem halt meglepetésében. Mert látta, hogy Innocento ott áll a kereszt előtt és mögötte áll egy gyönyörű angyal, nagy, tündöklő szárnyakkal, hófehér ruhában. És az angyal fogja Fra Innocento kezét, a melyikben a véső volt és vezeti és oktatja, hogyan dolgozzék és olyan szép csengő hangon beszélt hozzá, mint a hogy anya beszél a gyermekéhez. És Bernardo atya ezt a halálos ágyán mesélte el, mikor lelke már közel járt a paradicsom kapujához, tehát nincsen benne kétség, hogy igaz. Azért is mondják, hogy ez a Fra Innocento beteg és hogy már nem élhet soká, mert a ki egyszer az Úr országából való teremtett lénynyel

Ferenczy István

„Eurüdike" (részlet) (1847–56)

Nodalmi Szemle 1977/4

M.D.K.

Ferenczy István

"Magafaragta, ékes, dombormüvekkel diszes, vörös márványkoporsóban fekszik...a tizenkét mázsa sulyu márványkoporsó mellé van eltemetve Ferenczy legkitünőbb alkotása: Euridike fehér márványszobra, amelyre az exhumálásnál különös gondot kellene forditani.." -irja "Ferenczy István siremléke" cimmel a "Képzőmüvészet" c. rovat.

Képes Családi Lapok, Bp. 1904. szept. 11. 26. évf. 37. sz. 673-674. lap

Iktatószám:
Ügyintéző:
Tárgy:

Ferenczy István

Két helyen mutatták be a müvész alkotásait. A VIGNA CARTONI-ban, /lásd: 2/- sz. cédulát/ és az idegenek számára készült épület magyar termében, az Angyalvárban.
Itt szerepel többek között a "gyönyörü, térdeplő parasztnője, melyet 1818-ban Rómában faragott márványba." Ezenkivül VII. Pius pápa arcképét, Csokonai Vitéz Mihályról készitett szobrát állitották ki és egy a müvészről, /Ferenczy Istvánról/ készült olasz festő képét.

ÉLET, Bp. 1911. január junius. III. évf. I. kötet. 690-694. lap.

Ferenczy István

A-Rómában- hosszabb időt töltött, vagy ma is ott élő idegen müvészek számára az olasz vezetőség külön épületet emeltetett az Angyalvárban "Vita degli stranieri a Roma" cimmel, ahol a magyar képzőművészek is bemutathatták alkotásaikat a részükre biztositott teremben. Itt szerepelnek: Barabás Miklós, Ferenczy István, Kovács Mihály, Lafite és Markó Károly. Ferenczy István mindkét kiállitáson szerepel. A VIGNA CARTONI-ban és az idegenek részére készült épület magyar termében. Az előbbi helyen márvány, bronz, terrakotta és fába faragott nagysikerü szobraival.

ÉLET, Bp. 1911. január-junius. III. évf. I.kötet. 690-694. lap.

PALLAS ATHÉNE. — Viaszdombormű Ferenczy Istvántól.

AZ ELSŐ MAGYAR SZOBRÁSZ.

(Ferenczy István).

A tizennyolczadik és tizenkilenczedik század fordulóján képzőművészetről mondhatni szó sem esett Magyarországon. Az irodalmi megújulás, mint a politikai megújulás előkészitője, már foglalkoztatta a lelkeket, lobogott már a tűz, melyet Kazinczy élesztett, de hogy a szépet nemcsak irásban, hanem szoborban, képben is ki lehet fejezni, ezt épen csak hogy tudomásul vették a legkiválóbb lelkek, ebben az irányban valami életet kelteni eszükbe sem jutott. Idehaza nem fejleszthették műértésüket, mert nem volt min, külföldre csak kevesen jutottak s azok is, előismeretek hiányában, csak nagyon felületes benyomásokat szerezhettek az ott látott műkincsekről. Egy-két magnásban ha dolgozott is valami műszeretet, arisztokraczián akkori idegenszerűsége miatt a nemzetre nem volt hatással, a falusi jószágaikon élő nemes urak művészi kivánalmait pedig teljesen kielégitették azok a vándor német vagy lengyel arczképfestők, a kik akkor a mai fényképészt helyettesitették.

Az a rimaszombati lakatos legény, a ki 1814-ben vándorútján gyalogszerrel Bécsbe érkezett, talán nem is hallott soha a művészetről. Végzett ugyan valamelyes iskolát, apja derék, értelmes mesterember volt, de láthatára nem terjedt tovább a rimaszombati szűk körnél. Ferenczy István 22 éves korában még nem is álmodott arról, hogy belőle valaha «künstler» lesz. (A művész, művészet szók akkor még talán meg sem voltak a magyar nyelvben). Csak a lakatos mesterségben akarta magát kiképezni. A magasabb szinvonalu bécsi élet azonban lassan, szinte észrevétlenül kitágitotta látása körét. Elkezd a művészeti akadémiára járni, ügyességével gyors sikereket arat, melyek önbizalmát, becsvágyát fokozzák, megtanulja az éremmetszést, egy érmével megnyeri az akadémia díját. Mikor Bécsbe jött, az akkori udvari ünnepélyek, felvonulások, tüzijátékok, a muzeumokban a technikai ügyesség csodái ragadták meg a figyelmét, hogy ott szép képek, szobrok is vannak, arra ügyet sem vetett. Négy év mulva már szűk neki Bécs és elindul, ismét gyalogszerrel, Rómába, hogy szobrász s a nagy Canova tanitványa lehessen. Hogy valaha lakatos-legény volt, azt gondosan eltitkolja.

Canovánál nem kapott munkát, a Rómában dolgozó másik nagy művész, Thorwaldsen mellé került. Fejlődésére ez nem volt szerencsés hatással, a mogorva, szeszélyes, segédeiben csak munkásait, nem tanitványait néző Thorwaldsennel sohasem tudott közelebbi viszonyba jutni s szobrászi képzettsége is nagyon hézagosan fejlődött. Apjától örökölt kézi ügyessége nagy hasznára volt itt is, de egész életén át megérezte a rendszeres tanulás hiányát. Rajzolni alig tanult meg, a mintázásban, a komponálásban, a formák értékelésében iskolája nem volt. A szobrászat czélja és feladatai dolgában sem tisztázódtak fogalmai. A veleszületett tehetség s a tanulási alkalom hiányában gyöngén megalapozott, nem szervesen fejlődött tanultság ellentéte volt az ő életének tragédiája, mint annyi más magyar kortársáé.

Hat esztendei római tartózkodása alatt lett azzá, a mi s élete külső folyására is óriási hatással volt ez az időszak. Rómában fölkeltette Ferencz császár és még inkább József nádor figyelmét, az utóbbi állandó évi díjat is rendelt számára. Ez és egy-két Rómában járt magyar elbeszélése idehaza hirnevet, tekintélyt szerzett neki, úgy hogy mikor hazatért, ama könnyen lelkesülő, optimista ábrándokkal eltelt kor közönsége lelkes örömmel fogadta mint a magyar szobrász-művészet leendő megalapitóját.

Nem tért haza üres kézzel, sem üres lélekkel. Hirnökeiül előre küldte egy-két művét: Csokonai mellszobrát s a «Szépmesterségek kezdete» (Pásztorleányka) czimű kedves márványszobrot, melyek kitörő tetszést keltettek. Lelkében nagyszabású terveket hozott: meg akarta csinálni a magyar történet nagyjainak szobor-sorozatát. Első dolga idehaza az lett, hogy márványt keresett szobrai számára. Becsvágya volt, hogy magyar anyagból dolgozhasson; különben az akkori közlekedési viszonyok nagyon nehézzé, majdnem lehetetlenné is tették volna a szobrászi fejlődést, ha Olaszországból kell a márványt hozatni. Négy évi remény és csalódás közt váltakozó keresés után végre talált ha nem is kifogástalan, de eléggé használható márványt a délvidéki Ruskiczán s belefoghatott munkájába.

Budán rendezte be műtermét s nagy energiával látott tervei megvalósitásához. Ez az időszak pályájának virágkora. Tekintélye csorbitatlan volt, a közvélemény, az irók, a meczenások föltétlen bizalommal nézték törekvéseit, a nemzeti kultura elsőrendű apostolát látták benne. Alkotási kedve mindinkább szárnyra kapott, legjobb műveit ekkor készitette. Egész sereg szobor — több képmás, az esztergomi bazilika István vértanuja, Kulcsár István siremléke a Budapest belvárosi templomban, az alsó-korompai Brunsvick-emlék, a kecskeméti Szántó-emlék, báró Forray Zefiz siremléke Soborsinban, Kisfaludy Károly szobra stb. — hirdeti ekkori nagy tevékenységét, tehetségét és — hibáit. Legkitűnőbbet a képmásban alkotott; arczképeiben van kifejezés, jellemző erő, hűség és technikai készség. A mint azonban a mellszobor szűk körén túl akar menni, menten meglátszik lépteinek ingadozása. Meglepő finomságok mellett még inkább meglepő kezdetlegességek tűnnek fel, a technika elemeiben való járatlanság, a test szobrászi formáinak elhibázása, a mozdulatok kifejezésnélkülisége. Oly elemi dolgot, mint a drapéria, sohasem tanult meg; összes szobrain a ruházat merev, élettelen, sokszor teljesen értelem nélküli redőkben hull alá a tagokon. Látjuk, hogy a szobrász jól mintázni nem tanult meg soha, hiszen a mintázásról alig volt fogalma s máris egyenesen képfaragásba fogott Thorwaldsen műtermében. Szobrai majd mind nagyon egyenetlenek, a szép, néha feltűnően szép részleteket agyonnyomják a hibás, művészietlen részek, a mit a művész jól elgondolt, a kivitelben csütörtököt mond. A hol több alakból áll a csoport, néha szinte gyermekesen naiv módon nyilvánul a komponálásban való járatlansága. Többnyire nem is szobrászi, hanem irodalmi szempontok vezették. Sorra eszünkbe jutnak a Ferenczy pályáját megakasztó okok: a művészi közszellem teljes hiánya, a kor tájékozatlansága a művészet dolgaiban, a művész szemének késői kinyilása, előtanulmányainak tervszerűtlensége és befejezetlensége. Ferenczy egész világéletében csak akadozva tudott beszélni a szobrászi formák nyelvén, ez az akadozás gyakran a dadogás szinében tűnik fel, de azért mégis minduntalan érezzük, hogy hiányos beszéde mögött ott lappang a művészi tehetség. Nem az a diadalmas, minden nehézséget leküzdő, önmagából egy világot teremtő lángész, mely a szellemi élet nagy hódítóit teszi, de mégis olyan tehetség, a melyet minden hiányaival egyetemben is meg kell becsülni. Hogy nem lehetett belőle az, a minek készült és a mit vérmes kortársai vártak tőle: az európai szinvonalon álló magyar szobrászművészet megalapitója, annak csak másodsorban ő az oka, elsősorban a parlag talaj, a melyből kinőtt, a kezdeményezés, az úttörés leküzdhetetlen nehézségei. Ked-

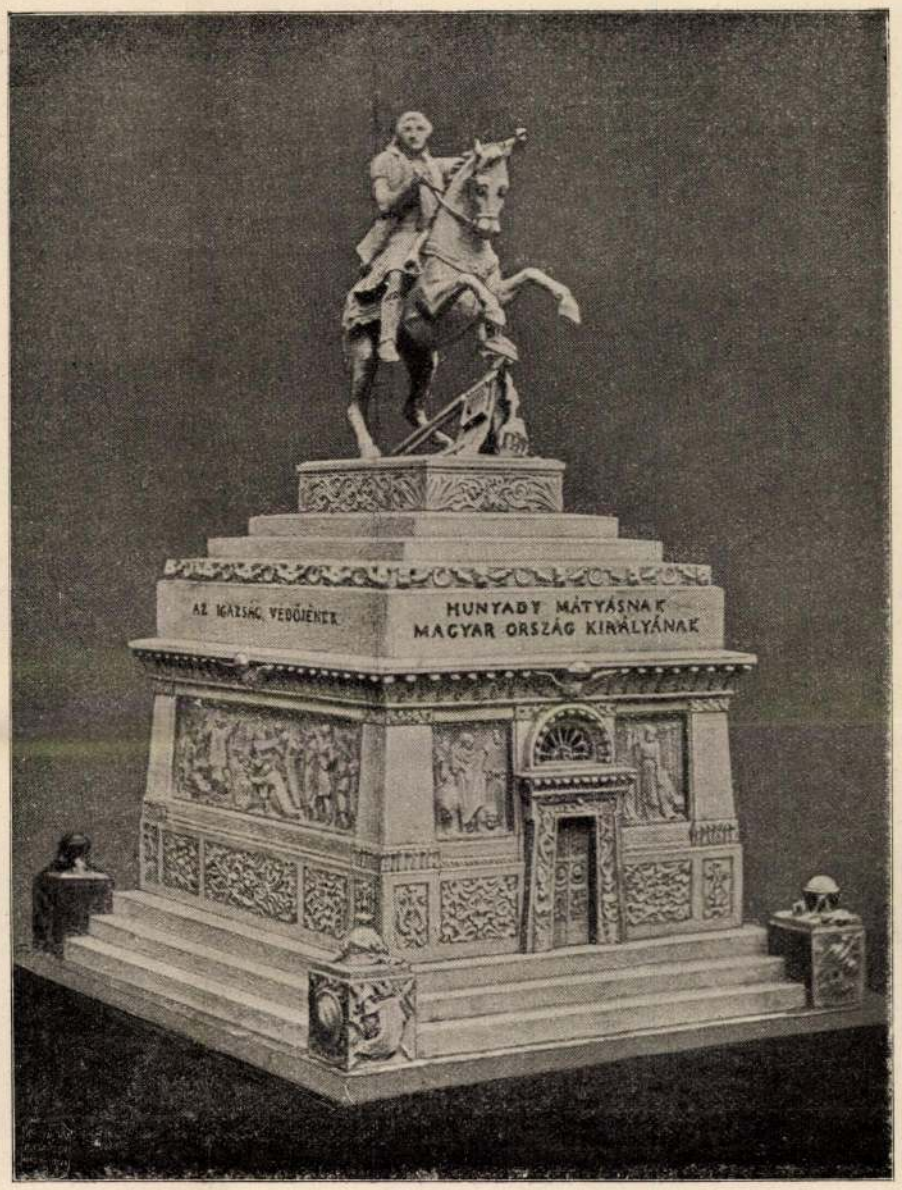

A MÁTYÁS-EMLÉK UTOLSÓ GIPSZMINTÁJA FERENCZY ISTVÁNTÓL.

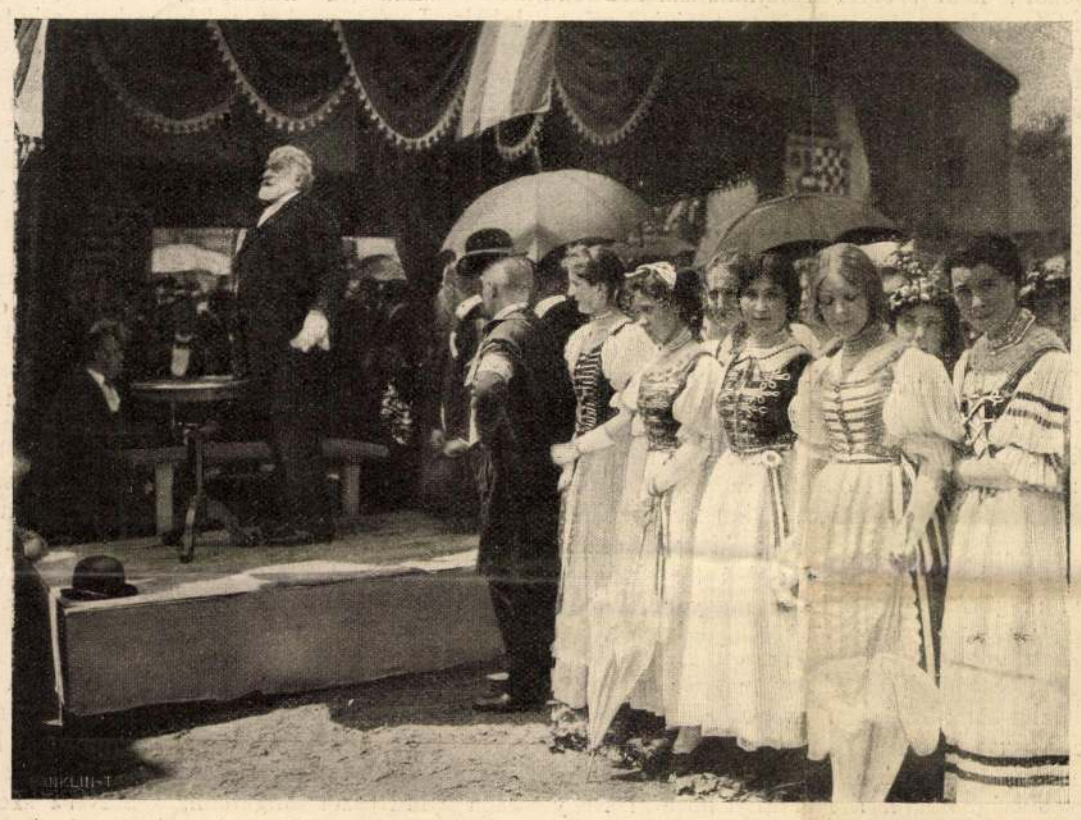

THALY KÁLMÁN BESZÉDET MOND.

vezőbb környezetben fejlődve, egész más képe volna művészetének. A kezdetleges, fejlődésük elején lévő kulturák gyakori és szomorú alakjai, a félbemaradt tehetségek közül való volt. Félbemaradt, de kárba nem veszett a tehetsége. Mégis csak ő indította meg a fejlődést, ő készítette elő a talajt az utána jövők számára.

Maga Ferenczy mindezt sohasem érezte, mert tehetségében s hivatásában való hite sohasem rendült meg. Ép úgy bízott önmagában, mint a hogy bíztak benne barátai, ama kor legjelesebb írói, a kik közt Fáy Andráshoz és Vörösmartyhoz fűzték a legszorosabb szálak. S nem rendült meg önbizalma akkor sem, a mikor a sajtóban, mely eleinte nem győzte eléggé magasztalni, egész más hangon kezdtek hallatszani. A harminczas évek végén a mind jobban elszaporodó apró-cseprő lapokban valami különös, éretlen, okvetetlenkedő hang kezdett meghonosulni, mely a kritika ürügye alatt, a hozzá nem értés teljes mértékét vakmerőséggel egyesítve, belekötött mindenbe és mindenkibe. Belekötöttek abba a tervbe is, melyet Ferenczy tekintélyes barátai vetettek föl, hogy alakuljon a megrendelések nélkül álló Ferenczy fölsegítésére társaság s országos gyűjtésből szerezzen pénzt arra, hogy a művésznek nagy tervek kivitelére adjon alkalmat.

Elsősorban egy nagyarányú Hunyadi Mátyás-emlék állításának tervét vetették föl. Ferenczy a legjobb reménységgel nézett a mozgalom elébe. Bele is fogott a munkába, megcsinálta a nagy emlék tervét rajzban, majd gipszmintában, de is lanyha adakozó kedvét még jobban lohasztották a lapok kelletlen vitái, melyeket Vörösmarty komoly, meleg, emelkedett felszólalása sem tudott elhallgattatni. Megközelítőleg sem gyűlt össze annyi pénz, a mennyire szükség lett volna. Pedig Ferenczy fenmaradt tervezetei arra vallanak, hogy ez lett volna nemcsak legnagyobb, hanem legsikerültebb műve is. Mátyás király lovas alakjának mintája sok tekintetben érdekes, egyes részeiben művészileg alkotott dolog, a szobor talapzatának nagy arányú architekturájában vannak monumentális vonások s domborművei technikában is fölötte állanak a művész régebbi efféle munkáinak. A feladattal együtt nőtt Ferenczy ereje is.

A nagy terv dugába dőlt. A művész közben elkészítette Kölcsey szobrát, néhány kisebb síremléket és domborművet, tanulmányozta a Mátyás-szobor érdekében a bronzöntés mesterségét. Aztán egyszerre elzárva látta maga előtt a művészi alkotás terét s egyúttal az anyagi tönkrejutás veszedelme is előtte állott. Még egy kisérletet tett: az uralkodó s az országgyűlés támogatását akarta a Mátyás-emlék számára megnyerni, de ez ép úgy nem sikerült, mint régebbi tervei: szobrász-akadémia fölállítása s valami képtárőr-féle állás a Nemzeti Muzeumban. Ferenczy végkép elkeseredve feloszlatta budai műhelyét s visszavonult szülőhelyére, Rimaszombatba, azzal a szándékkal, hogy örökre

A RÉGI RÁKÓCZY-KASTÉLY ÉRSEKÚJVÁROTT, MELYET EMLÉKTÁBLÁVAL JELÖLTEK MEG.

KOSSUTH FERENCZ A KASZÁS LEGÉNYEK KÖZT.

AZ ÉRSEKÚJVÁRI ÜNNEPRŐL. — Balogh Rezső fényképei.

tovább nem jutott vele. A közönségnek amúgy búcsút mond a vésőnek. Visszavonultan, a maga érzése szerint száműzetésben élt, régi összeköttetései közül csak keveset tartott fenn, művészi munkát nem végzett többé. Ifjúkori ügyessége a mechanika dolgaiban megmaradt ekkor is, de lassankint ferde irányba vezette élénk, foglalkozást szerető elméjét: valami perpetum-mobile-féle kitalálásán törte a fejét.

1856-ban halt meg. Családjának tagjai híven megőrizték hátramaradt munkáit, töredékeit, irásait, levelezéseit, melyek most a Szépművészeti Muzeum tulajdonába kerültek unokahuga, özvegy János-deák Andrásné adományakép. Az ily módon napfényre került anyag alapján irta meg *Meller* Simon Ferenczy részletes életrajzát,* mely sok tekintetben módosítja a művészről eddig alkotott fogalmainkat: korrigálja a közvetlen utókor túlságosan lesujtó kritikáját, megvilágítja s a lehetőség szerint megmagyarázza egyéniségét, fejlődését. Az életrajz igen derék munka, a magyar művészet kezdetének egyik szomorú fejezetét szerető gonddal, nyugodt és megbizható itélettel tárja elénk. Ferenczy meg is érdemli ezt a kegyeletes gondoskodást: a középkor óta ő volt az első a magyar fajból, a ki kisérletet tett a művészi szépnek szoborban való ábrázolására s munkásságának sikerénél jóval több volt a mivelődési hatása.

Schöpflin Aladár.

* *Ferenczy István élete és munkái.* Irta Meller Simon. Tiz melléklettel és 115 szövegképpel. Budapest, Athenaeum. Ára 12 korona. Ferenczyre vonatkozó képeink e műből valók.

Ferenczy István

Pásztorleányfájára
vonatkozóan lásd

Arch. Ért 1927.

17-lapon lévő illusz-
tracióhat.

Saját egyrevétel.

№ 37.

4244. Fr. Francia il Raibolini.
Sz. Bolognában 1450 +ugyanot
-ben

A szent család.

Hegyes vidék előterében va

szemközt álló, derékon a
hajtó Madonna jobb kezével
tartja, a ki jobbját áldásra e
sű palástját szoritja magához;
a ki épen úgy, mint a Megvál
gyermek meztelen; a Madonna kél
szük ujju piros ruhát visel; a
sötét szinű. A háttér ~~hegyes v~~

Közeleben, de jobbról

köpenyeget hord.

Fa, méretei 64.5: 48.5 c
~~Gróf Pálffy János hagyoma~~
Jegyzet. Száma a t
natában V: 2.

~~Jegyzet. A leltár szeri~~
Francesco Francia de
v. Sedelmayer 1896 aus
don, in antiken Rahmen u

30(5)

Stádium

Amikor illő műélvezettel átlapoztam Magyarország minden bizonnyal legszebb kiállítású irodalmi, művészeti és kultúrális szemléjének lapjait, amelyik – Széchenyi után – a *Stádium* keresztnevet kapta (s kiadják Pesterzsébeten...), hirtelenében egy *Illyés* Gyulánál tett tihanyi látogatásom jutott eszembe.

Illyés Gyula

Bekapcsolva a költő tihanyi otthonában a magnetofont, a táj, a látkép szépségeit kezdtem dicsérni. Mire Illyés Gyula kissé ironikusan: – *A táj csak azért szép, mert látni a Balatont, vagyis mert a ház magasan fekszik. Ideérve, ki-ki elmondja: ilyen szép helyen könnyű szép verset írni... az ember nyomban azzal adná át a helyét: tessék, próbálja! Hisz általában a legjobb dolgokat sajnos börtönben írták vagy gondolták ki az emberek. Nézni is és alkotni is valamit egyszerre ezt nem lehet.*

S ki gondolta volna, hogy e majdnem két évtizeddel ezelőtt elmondott *illyési rögtönzés* után akad Magyarországon folyóirat-szerkesztő, aki a *Stádium* lapjain börtönt szenvedett társai számára biztosít megjelenést, s ezzel a *„börtönköltészet”* mindeddig tilos témáját emeli be a XX. század második felének magyar irodalmába. Ez a szerkesztő, a pestszenterzsébeti illetőségű

Kárpáti Kamil,

aki a görög tragédiák szereplőihez méltó hősiességgel viselte börtöni megpróbáltatásait még Rákosi Mátyás országlása idején. Ezért nyitotta meg a *Stádium* lapjait mindazok előtt, akik akár Rákosi, akár Kádár terroruralma idején ártatlanul rácsok mögé kerültek. Keserves, ám tanulságos életfilozófia áll össze *Faludy* György, *Határ* Győző, *Tollas* Tibor, *Tóth* Bálint, *Eörsi* István, *Gáli* József, *Obersovszky* Gyula, *Gérecz* Attila, *Kárpáti* Kamil és mások verseiből, vallomásaiból, akiknek életműve elsüllyedt volna – legalábbis idehaza börtönrácsokhoz hasonlatos határainkon innen –, ha nem következik be az 1989/90. évi történelmi sorsfordulat Közép-Kelet-Európában, illetőleg Magyarországon.

Ám tágul a kör, s a tóba ejtett kavics hullámveréséhez hasonlatosan *a zárt* – vagy éppenséggel az egyetemesség végtelensége irányába mindenkor *nyitott* – börtönvilág kitágul a *Stádium* lapjain a művészet, az irodalom és a kultúra, azaz a szélrózsa minden irányába. Mindjárt a beköszöntő, az *első* számban (1988. szeptember) az akkor már halott *Szentkuthy* Miklós üzenete, aki a *chartres-i* katedrálist, a világ egyik leghatalmasabb és legszebb csúcsíves középkori székesegyházát csodálja: *„Van-e szebb jelenet, mikor a pásztorok jönnek Betlehembe? Kik itt a „győztesek” – ebben az egyszerű pásztorjelentben? A legelésző birkák. Öleljük át gondolatban a művészt, aki a hittudományi elvontságok korában épp ide, a nagytemplom úgynevezett királyi kapujába faragta ezeket a fűre esett fejjel legelő bárányokat...”*

Vajon nem fűre esett, ártatlanul legelésző bárányok voltak-e azok a *börtönbe zártak*, akik az elnyomatás évtizedei után most a *„királyi kapun”* léphetnek vissza az életbe – feltéve, akik megérték közülük a szabadulást?

A Stádium egyformán tekint vissza a közelmúltba *(Kassák* és *Weöres* Sándor hátrahagyott verseit, a Rajk-perben az „ellentmondások” tanújának szerepét játszó *Stolte* István visszaemlékezését, a *Szent Ferenc*-rendi áldozópap, *Végvári* Vazul, egykori 1956-os forradalmár vallomását közölve), mint ahogyan végipásztázza a jelent, a „sorskérdéseket” (van-e Magyarországnak túlélési lehetősége? – *Szent István* király mai fanyar bora – a biológiai túlélés veszélyei – a Dunakonföderáció tegnap és ma – a *Velencei biennálék* tanulságai, vagyis korunk képzőművészete e világszemlék megszépítő avagy torzító tükrében).

A szerkesztő *Kárpáti* Kamil keserédesen így zárta az első évfolyamot: *„Egy éve ebben a tyúkketrecvilágban jött létre a Stádium. Pénz nélkül, a tőke (és a magántőke) legcsekélyebb érdeklődése nélkül, Erzsébeten, az egyik legmostohább múltú kerületben. Eszünk ágában sem volt „helyi lapot” csinálni. Hittük, hogy nem a szerkesztőség címe, hanem szelleme szerint ítéltetünk meg...”*

S milyen bölcsen (vagy csak rezignáltan?) szól a költő és közíró *Kárpáti* Kamil a tegnap tanulságait felidézve: *„...az egyeszerűsítés többnyire ugyanazt a téveszmét szüli ma, amit az 1945-ös kommunistákban szült meg a háború utáni időszak: egy huszáros tempójú rendszerváltozás, eszmék, módszerek, cselekvései szisztémák pofonegyszerű importja megteremti a világok legjobbikát, az ember (sztalini) paradicsomát...”*

Pesterzsébet és a nagyvilág – e kettő közé feszített hálót a *Stádium*. S merész akrobataként egyensúlyoznak az erőszakkal kettéválasztott magyar irodalom képviselői, ahogyan a Dublinból, az *Ulysses* írójának, James *Joyce*-nek szülőházájában írja

Kabdebó

Tamás (*Magyar író külföldön*): „Szépprózа terén *Kosztolányi, Krúdy, Karinthy* voltak a mestereim, gondolkodásmódban a korai *Orwell*, stílusát tekintve *Swift*, technikai megoldások terén Graham *Greene*. Ha irodalmi tanulmányt írok, a magyar esszénemzedék minden tagja fogná ceruzámat, *de Parker* töltőtollal írok, a tinta Angliában készül...”

Végül is: olyan messze esne Dublintól Pesterzsébet? Ne feledjük: a XX. századi modern regényirodalom egyik alapművének, az *Ulyssesnek* hőse, *Bloom* hirdetési ügynök, s olyan nagyapja volt, aki Magyarországról, Szombathelyről vándorolt ki az ír szigetországba. Eredeti neve *Virág* (Bloom...) volt.

Tóbiás Áron

Kétszáz éve született Ferenczy István

A Szép Mesterségek kezdete

A reformkori művészet áldozatos, számos, csak később beérő eszmét hordozó korszakának szimbóluma lehetne az a daguerotypia, melyen Ferenczy Istvánt budai műhelyének udvarán, szobrai között látjuk. A felvétel a csalódott művész szoborrombolása előtt készült, amikor a *Mátyás-emlékmű* megvalósításáért hosszú éveken át folytatott harca hiábavalónak bizonyult. 1846-ban Ferenczy összetörte gipszmintáit, s visszavonult szülővárosába, Rimaszombatba.

Ferenczy István szobra

A XIX. század eleji hazai művészeti élet kezdetlegessége, a megrendelőréteg hiánya a legtöbb tehetséges művészt már pályája kezdetén külföldre kényszerítette. A sekélyes viszonyok ellenére az úttörést vállalók közé tartozott a 200 éve, 1792. február 23-án született Ferenczy István is. Az alacsony termetű, visszahúzódó, egyedül költő- és íróbarátai, *Fáy* András és *Vörösmarty* Mihály társaságában feloldódó művészben azonban óriási akaraterő volt. Műveltségét és szobrásszá válását is a lelkes önképzésnek a szívós tanulásnak köszönhette.

Rimaszombatban kitanulta apja a lakatosságot. Pesten, majd Bécsben tanult tovább rajzot és tervezést. Bécsben a *Képzőművészeti Akadémia* éremkészítő tanfolyamára is beiratkozott, s ekkor határozta el, hogy szobrász lesz.

1818-ban gyalog tette meg az utat Rómába, a klasszicista szobrászat leghíresebb mesteréhez, Antonio *Canovához*. Az olasz mester kezdetben nem fogadta be műhelyébe, de a kor másik kiemelkedő szobrása, a dán Bertel *Thorvaldsen* igen. Ferenczy bekerült a római művészeti élet egyik központjába, mestere támogatta. Első önálló római munkáján, meglepő módon, nem mitológiai témát választott, hanem *Csokonai* Vitéz Mihály portrémellszobrát készítette el.

A kötődés a hazai témához , s az, hogy a modellt tóga helyett nemzeti viseletbe öltöztette, már jelzi a Ferenczy későbbi műveit is meghatározó kettősséget: a romantikus nemzetgondolat és a klasszicista forma összekapcsolódását.

Rómában készült legkiemelkedőbb és legismertebb alkotása, a *Pásztorlányka* vagy *A Szép Mesterségek kezdete* című carrarai márványból faragott szobra (1820–22). A téma ősi, a képzőművészetek születéséhez fűződő mítoszt idéz, melynek főhőse a távozó kedvese képét a porba lerajzoló pásztorlány. A *Pásztorlányká*ban megvalósult klasszicista rend és egyensúly ideálját, az antik példaképeket követő eszményi formaalakítást későbbi műveiben sem tudta felülmúlni. Hasonlóképpen szerencsés kézzel, biztos ízléssel alakította ki szoborgyűjteményét. Köztük volt *Leonardo lovasszobra* is, mely ma a *Szépművészeti Múzeum* egyik büszkesége.

Itthon készült büsztjei *(Ürményi József portréja, Kazinczy Ferenc portréja)* és egész alakos portréi, mint *Kölcsey Ferenc tógába öltöztetett ülő szobra*, a klasszicista mintázási ideált követő, az ábrázolt vonásait antik hősök portréihoz közelítő, idealizáló felfogásban készültek. De egyre észrevehetőbb a hanyatlás. Önkéntelenül felmerül a kérdés, vajon az alkotói véna gyengeségéről, kifáradásáról, vagy talán az inspiráló hatások hiányáról volt-e szó.

Síremlékei nagy római mestereiéhez hasonlóan atik példaképeket követnek, többségük azonban provinciális munka. De a kevésbé szerencséseket is kedves, suta báj jellemzi. Ferenczy itthoni működésének virágkora a harmincas évek után lassan véget ért. A klasszicizmus Kazinczy idején még divatos formarendjét Magyarországon is egyre több kritika érte, a polgári megrendelő réteg ízléséhez közelebb állt az érzelmesebb biedermeier. Sőt *Henszlmann* Imre kritikus a klasszicizmust nemzetietlennek ítélte. De Ferenczy munka nélkül maradásának, tervezett Mátyás-emlékműve kudarcának még egyáltalán nem a művészeti divatok változásában kereshető az oka. Annál is inkább, mert a Mátyás-emlék már a romantika negy emberkultuszának gondolatkörében fogant, s monumentalitása is részben romantikus „szertelenségnek” tekinthető.

A kudarcot közvetlenül az anyagiak okozták. A nagyszabású emlék költségeit nem lehetett közadakozásból összegyűjteni. A szobrászat túlságosan drága volt a legföljebb olajportrék rendelésére vállalkozó középnemesség és polgárság szűk rétege számára. A nemzeti királyról készülő emléket a portrékat, síremlékeket készítető, s főként bécsi mesterekkel dolgoztató arisztokrácia politikai okokból sem támogatta. A Canovát csodáló *Széchenyi* István nem támogatta a tanítvány tervét: gazdasági érveket sorakoztatott fel a szobor körül kirobbant hírlapi vitában. Elképzelhető, hogy Ferenczy tervrajzai (a rajz mindig gyenge oldala volt) sem nyerték el a tetszését.

Az emlékmű hatalmas méretű lovas szobor lett volna, talapzatában a király életét ábrázoló, allegorikus domborművekkel. Ferenczy óriási erőfeszítéssel szoborőntő műhelyt is létesített, de csak két dombormű készült el. *A tudomány allegóriája* és *Az erő allegóriája* elnevezésű bronzreliefek – e heroikus vállalkozás egyedül megvalósult tanúiként – ma a *Magyar Nemzeti Galéria* főlépcsőjének két oldalán láthatók.

Gellér Katalin

PDSZ-fórum

A *Pedagógusok Demokratikus Szakszervezete* pénteken állást foglalt a közoktatási törvény előkészítésének módjáról. Javasolja, hogy a társadalmi egyetértés érdekében a minisztérium az eddigi viták eredményét összefoglalva készítsen feljegyzést a parlament oktatási albizottságának. A tervezet csak a hat párt egyeztetése után kerüljön a kormány elé. A PDSZ javaslatát támogatta *Bretter* Zoltán SZDSZ-es képviselő, a párt oktatási csoportjának szóvivője és *Sasváry* Szilárd, a parlament oktatási albizottságának elnöke, a Fidesz képviselője.

Ugyancsak a PDSZ szombaton fórumot rendezett Budapesten, a *Vendéglátó-ipari és Kereskedelmi Főiskolán Körkép az európai oktatási törényekről* címmel. A fórum elején *Pokorni* Zoltán, a PDSZ szóvivője bejelentette, hogy kezdeményezésük eredményeként találkozójukkal párhuzamosan összeült a hat parlamenti párt egyeztető tanácskozásra. Ezután az angol, a francia, a csehszlovák, a lengyel, a német és a svéd oktatási törvények legfőbb jellegzetességeiről az *Oktatáskutató Intézet* munkatársai tartottak rövid összefoglalót. Az angol törvényben található a *Területi Oktatási Központokhoz* igen hasonló intézmény, a *LEA (Local Educational Authority)*, azonban az utóbbi években a legtöbb döntési jogkör a LEA-tól lekerült az iskolák vezetői testületeihez. Kitűnik, hogy a sokat vitatott magyar oktatási törvénytervezet lépéselőnyben van a cseh és lengyel oktatási törvényhez képest, mind demokratikusságában, mind pluralizmusában. A francia oktatási törvény sokáig rendkívüli központosítottságáról volt híres. Mára kellő mozgási szabadság és önállóság jellemzi intézményeit. A német oktatási törvényben a szövetségi államok teljes önállósága, szabályozási szabadsága mutatkozik meg. Az állam garanciát vállal az első szakma megszerzésére. A német törvénykezés fontos eleme az iskolatípusok közti szabad átjárhatóság.

Halász Gábor oktatáskutató összegzésében kiemelte, hogy az európai oktatási törvények változása, fejlődése nagyon hasonlít egymásra, ha bizonytalan is. Szinte egységes, hogy mindenhol nemzeti kerettantervekben gondolkodnak.

(devich)

Csőlátás vagy oklevél?

Filozófiaoktatás a középiskolákban

„A filozófia könnyen diadalmaskodik az elmúlt és az eljövendő bajokon, de a jelen gondjai a filozófián diadalmaskodnak"

(La Rochefoucauld)

Hajdani filozófiatanárom tolmácsolása szerint *a filozófia nem más, mint az emberiség öntudata*: tudása az adott időpontban önmagáról. Most, amikor a társadalmi élet oly sok területén tapasztalható az értékvesztés és helykeresés, felvetődik a kérdés, hogy mit és miként közvetíthet a filozófia az önálló gondolkodásra ébredő középiskolás korosztálynak. A gimnáziumi filozófiatanítás nehézségeiről először *Baranyi* Károlyt, a *Művelődési és Közoktatási Minisztérium közoktatási szakmai irányítási főosztályá*nak vezetőjét faggattam.

Tanszabadság és ellátási kötelezettség

– Jelenleg mit tanítanak filozófia néven a középiskolákban?

– A múlt nyáron *Kálmán* Attila politikai államtitkár a filozófia és a társadalomismeret tárgyak közötti választás lehetőségét fölfüggesztette, a taneszközök hiánya miatt. Van, aki filozófiatörténetet tanít, van, aki etikát... Le kell tenni arról, hogy a filozófiatanítás a propaganda és az agitáció eszköze legyen. A nevelés nem jelent mást, mint feltárni a gyerek előtt a lehetőségeket, és nem befolyásolni a döntésben.

– Milyen segédeszközök alapján tanítanak?

– A filozófiatanítás a *Világnézetünk alapjai* című rossz emlékű tárgyból alakult ki. Az új tárgyat többnyire azok tanították, akik korábban a világnézetünk alapjait. A forgalomban lévő két filozófiatankönyv és szöveggyűjtemény – A és B változat – is egyértelműen azt suggallta, hogy egyetlen tudományos világnézet van: a marxizmus–leninizmus. (*„Descartes és Kant nagyszabású, ám önmagában egyoldalú kísérletei után Marx emberképének dinamikus jellegű antropológiai és történelmi materializmusában körvonalazódott elsőként egy ilyen sokoldalú és következetes emberfölfogás lehetősége. Ezt elsősorban a marxizmus lényegét jelentő társadalmi-történelmi szemlélet tette lehetővé, amely előmozdította azt is, hogy – az „embertudományok" fölfedezéseinek sorára is támaszkodva megválaszolható legyen az ember lényegének kérdése..."* – idézet az „A" tankönyvből.)

– Milyennek kell lennie az új filozófiatankönyvnek?

– A tankönyvellátásnak két, egymással ellentétes szempontja van. Az egyik a tanszabadság és a piaci helyzet. Ez alapján biztosítani kell, hogy a tankönyvpiacon sokféle tankönyv legyen kapható. Ez minden bizonnyal néhány év múlva be fog következni. A minisztériumnak ezzel szemben ellátási kötelezettsége van. Nem várhatunk csak a piaci szellemben vállalkozó tankönyvírókra. A minisztérium az *Országos Közoktatási Intézet* közreműködésével fölkérte egy szöveggyűjtemény összeállítására *Bencze* György professzort. Amennyiben a kiadók fontosnak tartják ezt a munkát, őszre el is készül. E mellett filozófiakönyvek írására hívjuk fel a szerzők figyelmét, s a tankönyvkiadással foglalkozó kiadókat pályáztatjuk ezek megjelentetésére. Megállapodások még nem születtek.

– Milyennek értékeli a tanárok felkészültségét?

– Pontos statisztikánk nincs, egyesek szerint a filozófiatanárok két százalékának, optimisták szerint harminc százalékának van filozófiatanári oklevele. Hihetetlenül nagy szükség van filozófiatanárok etikus képzésére. A felsőoktatás feladata, hogy végre szakítsanak azzal a gyakorlattal, amely szerint az rontja el a következő nemzedéket is, aki az eddigit elrontotta.

Európainak lenni

A minisztériumi főosztályvezető után a gyakorló pedagógust kérdeztem: *Mit és milyen eszközök segítségével tanít az órákon? Hegedűs* Sándor, a *Radnóti Gimnázium* filozófiatanára így válaszolt:

– Adott esetben szövegekből tanítok, de nem mindig. Ha egy tanárnak nincs lehetősége vagy bátorsága szövegek között válogatni, hasznos lehet egy tankönyv. Nekem igazából nem kellene tankönyv, mert biztos, hogy más szöveget válogatna, mint ahogyan én elgondolom. Olyan problémák köré szervezve adok elő, amelyeket egy-egy gondolkodó életműve vet fel. A filozófiatanítás célja egyrészt a filozófiai nyelv megtanítása, másrészt bizonyos kérdések átvilágítása és megértetése. Kérdésről kérdésre haladva tulajdonképpen a kérdést kell hogy megértsük. Ebből a szempontból azt hiszem, egyetérthetünk Gadamer véleményével, mely szerint a filozófia lényegileg destruktív tudomány. A destrukció ezúttal nem rombolást jelent, hanem bizonyos előítéletek leépítését. Nem csak egy nézet leépülése történhet meg azonban, hanem annak tudatossá-tudottá válása is.

– Vannak-e olyan értékek, melyek megkérdőjelezhetetlenek?

– Az európai filozófiai gondolkodás történetében van egy olyan markáns filozófiatörténeti hagyomány, melynek kérdései nem kérdőjelezhetők meg, illetve amennyiben megkérdőjelezik őket, az nihilizmushoz vezet. Az tanítható, hogy miként gondolkodtak az egyes filozófusok, s ez hozzásegíthet minket önmagunk gyökereinek megértéséhez.

– Miben látja napjainkban a filozófiaoktatás jelentőségét?

– *Husserl* jelentette ki azt, hogy *európainak lenni filozófiát jelent*. Ennek a tudatosítása a középiskolának is feladata kellene hogy legyen. Gyakorlatilag ez azt jelenti, hogy legalább választhatóan érettségi tantárggyá kellene tenni a filozófiát, aminek feltétele, hogy két éven át oktathassuk. Olyan korban, amelyben az alapértékek válnak problematikussá vagy a gondolkodási igény nő meg – a filozófia iránti igény –, vagy a különböző vallási szekták erősödnek. Úgy gondolom, a társadalom számára mentálhigiénés szempontokból szerencsésebb, ha a gondolkodást – az autonóm lét feltételét – választja.

– Az elmúlt években végbement eszmei változások mennyiben érintették a tananyagot és az oktatás módszerét?

– Azt hiszem, hogy a rendszerváltásból adódó elvi-ideológiai problémák a filozófiatanárokat nem érintették annyira, mint más ideologikus tantárgyakat, például a történelmet. Ez a tárgy kezdettől megpróbálta megteremteni a maga autonómiáját, és nem is sikertelenül, mert a filozófiatörténet tanításában igyekezett tényszerű, tudományos lenni. A nyolcvanas évektől az iskolákban ez a viszonylagos értékű szabadság társadalmi méretekben is működött már. A hatalom hiszi csak azt valamiféle elvakult csőlátás alapján, hogy a marxizmus tobzódik továbbra is a középiskolákban. A nyolcvanas évek közepén is éltek Magyarországon „európaiak", nem most kezdődött ez a folyamat.

Későn érő gyümölcsök

Némiképp másként látja a gimnáziumi filozófiaoktatás értelmét és módszerét kollégája, *Frenyó* Zoltán, a *Berzsenyi Gimnázium* filozófiatanára, az *MTA Filozófiai Intézet*ének tudományos munkatársa:

– Tankönyvre és szöveggyűjteményre is szükség lenne, mert a diák mindig szövegből tud kiindulni. Az én diákjaim főként az etika kérdései iránt érdeklődnek. A filozófiától közvetlen eredményeket várnak. Nehéz érzékeltetni velük, hogy áttételesen alakul ki bennük a bölcsesség. A filozófiatörténet kevésbé érdekli őket. Ennek az ismertetése is elengedhetetlenül szükséges, de úgy érzem, nem fejleszti a filozofálás képességét.

– Hogyan lehet a filozófiatudást értékelni?

– Ezzel magam is küszködök. Képem van ugyan arról, ki hogyan gondolkodik, de nincsen alapom arra, hogy rosszabb jegyet adjak annak, aki zavarosabban gondolkodik, mint annak, aki világosabban. Az értékelés egy része megoldódna, ha lennének tankönyvek. Vissza lehetne kérdezni, legalább az ismertetés szintjén a filozófusok tanait. Nehezen mérhető jegyben, hogy milyen mértékben sikerül a filozofálásra ránevelni a diákokat. Azt osztályozni, hogy ki milyen világnézetet sajátít el, elvből nem lehet. Ahhoz, hogy olyan szinten ismertessük a diákokkal a filozófia legismertebb elemeit, ami egy művelt embertől általában elvárható, az oktatást legalább két évessé kellene tenni.

– A napjainkban is ható eszmei áramlatok, melyek a külvilág történéseit is befolyásolják, a filozófiában is jelentkeznek, abban gyökereznek. Ezek ismertetése mennyire kap helyet az órákon?

– Ezeket a kérdéseket nem lehet megkerülni. Beszélni lehet arról, hogy ezek az elvek mit jelentenek és hogyan alakultak ki.

– Fennállhat annak a veszélye, hogy a tanár ismét saját ideológiai nézetének népszerűsítésére használja fel az órát...

– Természetesen minden tanárnak megvannak a saját választásai, de ezek közvetlen sugalmazását nem tartom helyesnek. A diákokkal azt kell megértetni, hogy a filozófia gyümölcseit évek múlva lehet csak leszedni.

*

A különféle nézetekből következtetést levonni nem a tudósító feladata. Az írás végére pontot tenni Seneca segít, aki azt tartotta: *„A filozófia (...) a lelket gyúrja, faragja, az életet szedi rendbe, a tetteket kormányozza, megmutatja, mi a teendő és mi az elhagyandó (...) Nélküle senki sem élhet zavartalanul, senki sem élhet biztonságban: számtalan dolog esik meg minden egyes órában, amely tanácsot igényel, s ezt a filozófiától kérjük."*

László Dóra

M.O.K.

Ferenczy István, szobrász

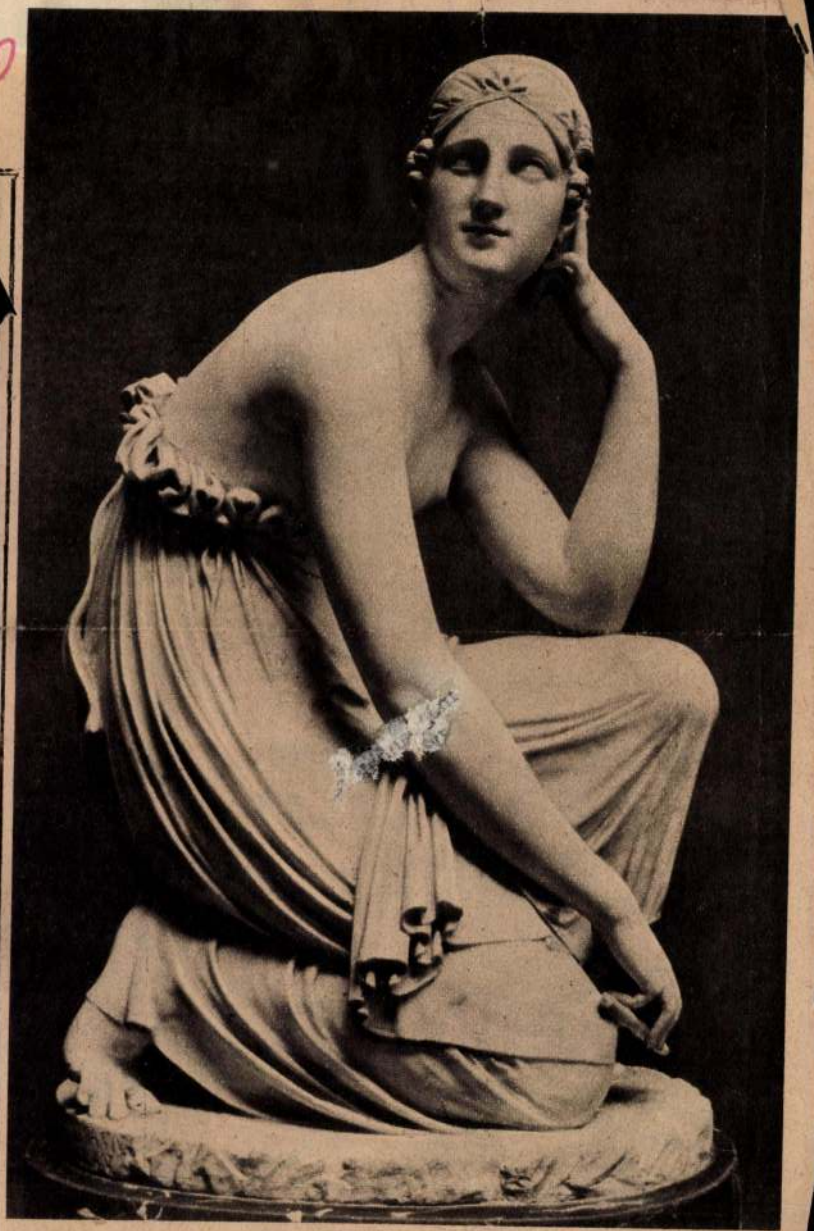

FERENCZY ISTVÁN: PASZTORLANYKA (1822)

Június 2-án nyílik meg az Országos Szépművészeti Múzeumban a magyar szobrászat három nagy mesterének: Ferenczy Istvánnak, Izsó Miklósnak és Stróbl Alajosnak művelt bemutató emlékkiállítás

Kulisszák az utcán

Reggeltől-estig a ...

KIADÓ VÁLLALAT
FIGYELŐ SZOLGÁLAT
t VII., Lenin körút 9—11
elefon: 227—651, 221—285

1956 JUN 3

MŰVELT NÉP

Ferenczy István

Pásztorleánykájára
vonatkozóan lásd

Arch. Ért 1927.

17-lapon lévő illusz-
trációkat.

Saját egyevetel.

№ 37.

4244. Fr. Francia il Raibolini.
Sz. Bolognában 1450 + ugyanot
-ben

A szent család.

Hegyes vidék előterében va

szemközt álló, derékon a
hajtó Madonna jobb kezével
tartja, a ki jobbját áldásra e
sű palástját szoritja magához;
a ki épen úgy, mint a Megvál
gyermek meztelen; a Madonna kél
szük ujju piros ruhát visel; a
sötét szinű. A háttér ben

Közelében, de jobbról

köpenyeget hord.

Fa, méretei 64.5: 48.5 c
~~Gróf Pálffy János hagyoma~~
Jegyzet. Száma a
natában V:2.

~~Jegyzet. A leltár szerin~~
Francesco Francia de
v. Sedelmayer 1896 aus
don, in antiken Rahmen u

30(5)

MDK

Ferenczy István

Pásztorleányka

Dr.Thirring G.: Bpest részletes kalauza. Bp. 1926. 90.l. /Szépmüvészeti Muzeum/.

Ferenczy István

A XIX—XX. SZÁZADBELI MAGYAR SZOBRÁSZAT KIÁLLÍTÁSA

A napokban nyitották meg a Magyar Nemzeti Galériában szobrászatunk reprezentatív kiállítását. A kiállításon a XIX. század magyar szobrászzsenijétől – Ferenczy Istvántól – napjaink kiváló művészeinek alkotásáig felsorakoztatják szobrászatunk legszebb alkotásait. A kiállítás teljessé akkor válik, ha a jelenleg külföldi kiállításokon szereplő művek is a Galériában kerülnek bemutatásra.

Ferenczy István: Pásztorlányka

Magyarország, 1958 jún. 15

ÖRÖKSÉ

JUHÁSZ GYULA VÁLOGATOTT P

Két megragadóan izgalmas prózai gyűjtemény hagyta el az idén a sajtót; két nagy magyar költő elfeledett; betemetett prózai öröksége vált közkinccsé: József Attiláé és Juhász Gyuláé. A József Attila kritikai kiadás harmadik köteteként megjelent tanulmány és cikkgyűjtemény a magyar munkásmozgalom és a magyar irodalomtörténet legfontosabb dokumentumai közé tartozik. Enélkül már nem lehet valamire való számvetést készíteni a magyar párt történetéről, de a magyar irodalom történetéről sem. A Juhász Gyula-kiadvány megintcsak nagy eszméltető: hatalmas szellemi muníció ahhoz a szükséges átértékelő munkához, amelynek eredményeként megújhodottan, igazabbul kell látnunk századunk magyar irodalmát. Juhász Gyula és József Attila: van valami szimbolikus e két kiadás találkozásában. A fiatal József Attilát költői pályára biztató és bocsátó szegedi Mester kötetében ott találjuk a *Szépség koldusához* irott előszót s József Attila cikkeiben ott parázslik Juhász Gyula tisztelete, akitől egyik versében azt kéri a fiatal proletárköltő, hogy „Szidj, kérj, dörögj és hozd a reményt nekünk . . ."

Szidni és dörögni alig tudott Juhász Gyula. Kérni és kérlelni talán csak akkor, ha a szőke Annát keresték verssorai. Halkszavú poéta volt ő, az emlékezés, a lágy nosztalgiák „egyhúrú" költője. Valami ilyes képet alakítottak ki róla régi tankönyvek és tanárok, s így is olvadt bele lénye a köztudatba. Azóta jobban és mélyebbről ismerjük Juhász Gyulát. A halkság-fojtottság is, az emlékezés, a nosztalgia-elégedetlenség, lázongás is, a lágy szavak, csendes szomorúságok szívós reményei is egy igazabb világnak. A munkásotthon homlokán látta meg a költő annak az új világnak a stigmáját, amelyben emberibbek lesznek a társadalmi viszonyok és jobbak, tisztábbak, gyöngédebbek lesznek az Annák. A fájdalom, a rezignáltság lírája a Juhász Gyuláé? Azé *is*. De a remegésé *is* egy munkásabb világért, a vágyé is egy szeplőtlenebb emberségért. Ez a költészet megejtő hangulatú lírai finálója egy le-

a szegedi költő újságírói tollával szer elégtételt a magyar irodalomnak. S l hetne folytatni a kitűnő példák besz des sorát. Még egyet idézzünk ide, a a cikkét, amellyel Szabó Dezső *Elsod faluját* fogadja, 1919. szeptember 28-á Hangja gúnyos, éles, támadó: ki isme ne rá e sorokban a költő halk és rév teg hangjára: „*Vissza a faluhoz*, ezt megváltó igét hirdeti ön két kötet keresztül, mialatt hőse keresztülmegy modern városi író minden nyavalyájá akárcsak ön, kedves kollégám, aki Sz kesfehérváron klerikális volt, Nagyv radon filoszemita, Székelyudvarhely református, Sümegen nihilista, Ungv ron antiklerikális, Budapesten több között kommunista." S aztán jön a l mény, Marxból merítő lecke: „Abb hogy Magyarország, az eddigi, a r Magyarország egy belterjesen ross gazdálkodó, egy, a többtermelés dol ban a nyugattól messze elmaradt rár-feudális ország volt, ebből nem l vetkezik az, hogy maradjunk meg em lett a régi mellett és nem követke az, hogy ideállá tegyük, ami a múlt

Juhász Gyula nem áll meg a kr kánál. Lelkesen köszönti Gork egyike az elsőknek, akik tele bizakodás írják le magyar szövegben Lenin ne s milyen messzehangzó igazság to szájára: „*A munkásság nélkül nem bet többé reális politikát csinálni ez a világon. Légvárakat építeni, azt ig kártyavárakat emelni, azt igen, de re politikát, azt nem. Se Párizsban, Berlinben, se Szegeden, se Abádsza kon!*" (1919. május 17.) Az ellenfor dalom keserves éveiben, amikor a köl egymás után érik a támadások, Juh Gyula a haladó szellemű Délmagyar szág hasábjain védi magát, védi táma va, igehirdető pátosszal cikkei és v sei igazát. „*Egy nagy bűnöm van, ho Petőfi eljövendő országáról álmodo Hogy szeretem a magyar dolgozók hogy szolidaritást vállaltam a munk sággal és a szolidaritást állottam azóta mindig, az üldözés és szenved a megalázás és bántalmazás napjaib is . . . És hirdetni fogom, amíg élek!..* Rettenhetetlenül ostorozza az ellenf radalom névtelenjeit, és

Ferenczy István

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest, V., Petőfi Sándor u. 17
Telefon: 188-296, 188-307

ÉLET ÉS IRODALOM

1958 JUL 11

610

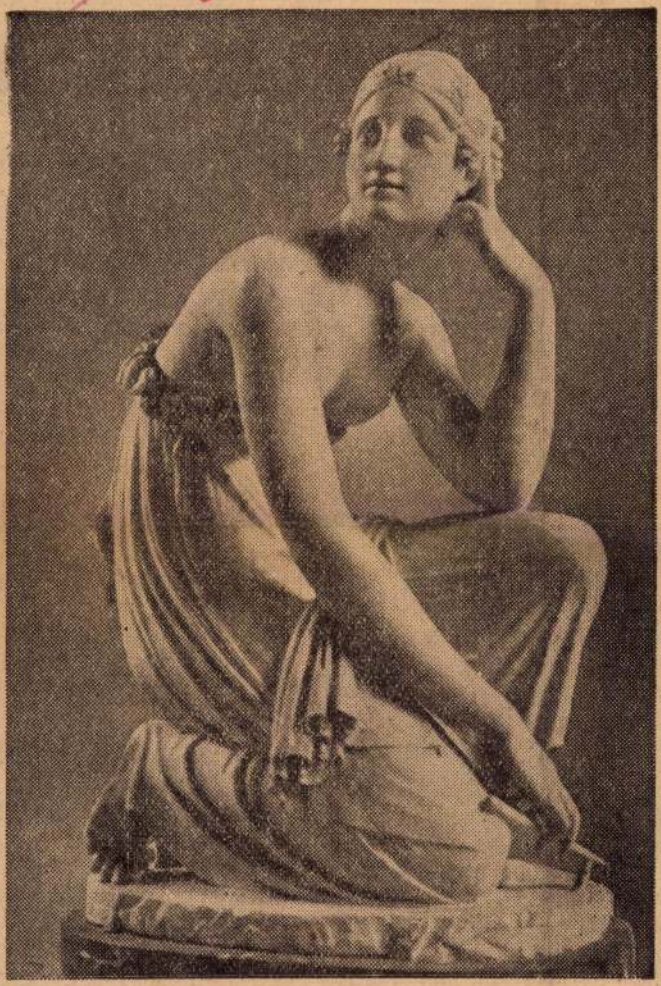

Ferenczy István: Pásztorlányka
(A XIX. és XX. század magyar szobrászművészete kiállítása)

MIRE ADJÁK A

Gazdaságosság és szoc

Sok vita *tárgya volt ebben az évben a színházak gazdasági és kultúrpolitikai törekvéseinek összehangolása. A viták során számos olyan állítás hangzott el, hogy a szocialista színházpolitika és a fokozott gazdaságosságra irányuló törekvés kibékíthetetlen ellentmondásban van egymással. Bizonyos kiragadott példák ezt a tételt igazolni is látszottak. Igen érdekes és figyelemreméltó azonban, hogy az évad értékelése kapcsán előállt összefoglaló adatok éppenséggel az ellenkezőjét bizonyítják. Az alábbiakban részleteket közlünk Nyári Lászlónak, a Művelődésügyi Minisztérium Színházi Főosztály helyettes vezetőjének közelmúltban elhangzott előadásából, amely gazdaságosság és színházpolitika — a közhiedelemmel olykor szöges ellentétben álló — összefüggéseit tárgyalja.*

Első látszatra talán meglepő az a megállapítás, hogy színházi fronton *az új kultúrpolitika célkitűzéseinek megvalósítása egybeesik a színházakat sokkal nagyobb gazdasági önállóságra, bevételi, valamint kiadási tervek fegyelmezettebb betartására ösztökélő nettó gazdasági rendszer bevezetésével.* Pedig számos tény bizonyítja ezt. Január 1, tehát a nettó gazdasági rendszer bevezetése óta mutatták be színházaink a következő, kultúrpolitikai szempontból is jelentős műveket. Dobozy Imre: *Szélvihar* (Pesten és

ban jelentkező összeget és akkor előállt a gazdasági csőd, amely egyúttal *kultúrpolitikai* csőd is.

Annak az igazgatónak, aki könnyen hagyja magát befolyásolni a látszólag népszerűbb, de lényegében megalkuvó irányú műsorpolitikára, például kell állítani azoknak a daraboknak a közönségsikerét, melyek kultúrpolitikai vonatkozásban is győzelmet jelentettek az elmúlt évad során.

A *Petőfi Színházban* az *Optimista tragédia* átlaglátoga-

Ferenczy István

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest, V., Petőfi Sándor u. 17
Telefon: 188-296, 188-307

NÉPSZABADSÁG

1958 JUN 15

610

A XIX—XX. SZÁZADBELI MAGYAR SZOBRÁSZAT KIÁLLÍTÁSA

A napokban nyitották meg a Magyar Nemzeti Galériában szobrászatunk reprezentatív kiállítását. A kiállításon a XIX. század magyar szobrászzsenijétől – Ferenczy Istvántól – napjaink kiváló művészeinek alkotásáig felsorakoztatják szobrászatunk legszebb alkotásait. A kiállítás teljessé akkor válik, ha a jelenleg külföldi kiállításokon szereplő művek is a Galériában kerülnek bemutatásra.

Ferenczy István: Pásztorlányka

ÖRÖKSÉ

JUHÁSZ GYULA VÁLOGATOTT PR

Két megragadóan izgalmas prózai gyűjtemény hagyta el az idén a sajtót; két nagy magyar költő elfeledett: betemetett prózai öröksége vált közkinccsé· József Attiláé és Juhász Gyuláé. A József Attila kritikai kiadás harmadik köteteként megjelent tanulmány és cikkgyűjtemény a magyar munkásmozgalom és a magyar irodalomtörténet legfontosabb dokumentumai közé tartozik. Enélkül már nem lehet valamire való számvetést készíteni a magyar párt történetéről, de a magyar irodalom történetéről sem. A Juhász Gyula-kiadvány megintcsak nagy eszméltető: hatalmas szellemi muníció ahhoz a szükséges átértékelő munkához, amelynek eredményeként megújhodottan, igazabbul kell látnunk századunk magyar irodalmát. Juhász Gyula és József Attila: van valami szimbolikus e két kiadás találkozásában. A fiatal József Attilát költői pályára biztató és bocsátó szegedi Mester kötetében ott találjuk a *Szépség koldusához* irott előszót s József Attila cikkeiben ott parázslik Juhász Gyula tisztelete, akitől egyik versében azt kéri a fiatal proletárköltő, hogy „Szidj, kérj, dörögj és hozd a reményt nekünk . . ."

Szidni és dörögni alig tudott Juhász Gyula. Kérni és kérlelni talán csak akkor, ha a szőke Annát keresték verssorai. Halkszavú poéta volt ő, az emlékezés, a lágy nosztalgiák „egyhúrú" költője. Valami ilyes képet alakítottak ki róla régi tankönyvek és tanárok, s így is olvadt bele lénye a köztudatba. Azóta jobban és mélyebbről ismerjük Juhász Gyulát. A halkság-fojtottság is, az emlékezés, a nosztalgia-elégedetlenség, lázongás is, a lágy szavak, csendes szomorúságok szívós reményei is egy igazabb világnak. A munkásotthon homlokán látta meg a költő annak az új világnak a stigmáját, amelyben emberibbek lesznek a társadalmi viszonyok és jobbak, tisztábbak, gyöngédebbek lesznek az Annák. A fájdalom, a rezignáltság lírája a Juhász Gyuláé? Azé *is*. De a remegésé *is* egy munkásabb világért, a vágyé is egy szeplőtlenebb emberségért. Ez a költészet megejtő hangulatú lírai finálé egy letűnő világnak, s szívenütő előjátéka egy új kor feltűnésének.

a szegedi költő újságírói tollával szerez elégtételt a magyar irodalomnak. S lehetne folytatni a kitűnő példák beszédes sorát. Még egyet idézzünk ide, azt a cikkét, amellyel Szabó Dezső *Elsodort faluját* fogadja, 1919. szeptember 28-án. Hangja gúnyos, éles, támadó: ki ismerne rá e sorokban a költő halk és réveteg hangjára: „*Vissza a faluhoz*, ezt a megváltó igét hirdeti ön két kötetben keresztül, mialatt hőse keresztülmegy a modern városi iró minden nyavalyáján, akárcsak ön, kedves kollégám, aki Székesfehérváron klerikális volt, Nagyváradon filoszemita, Székelyudvarhelyen református, Sümegen nihilista, Ungvárott antiklerikális, Budapesten többek között kommunista." S aztán jön a kemény, Marxból merítő lecke: „Abból, hogy Magyarország, az eddigi, a régi Magyarország egy belterjesen rosszul gazdálkodó, egy, a többtermelés dolgában a nyugattól messze elmaradt agrár-feudális ország volt, ebből nem következik az, hogy maradjunk meg emellett a régi mellett és nem következik az, hogy ideállá tegyük, ami a múlté."

Juhász Gyula nem áll meg a kritikánál. Lelkesen köszönti Gorkijt, egyike az elsőknek, akik tele bizakodással írják le magyar szövegben Lenin nevét s milyen messzehangzó igazság tolul szájára: „*A munkásság nélkül nem lehet többé reális politikat csinálni ezen a világon. Légvárakat építeni, azt igen, kártyavárakat emelni, azt igen, de reális politikát, azt nem. Se Párizsban, se Berlinben, se Szegeden, se Abádszalókon!*" (1919. május 17.) Az ellenforradalom keserves éveiben, amikor a költőt egymás után érik a támadások, Juhász Gyula, a haladó szellemű Délmagyarország hasábjain védi magát, védi támadva, igehirdető pátosszal cikkei és versei igazát. „*Egy nagy bűnöm van, hogy Petőfi eljövendő országáról álmodom. Hogy szeretem a magyar dolgozókat, hogy szolidaritást vállaltam a munkássággal és a szolidaritást állottam is azóta mindig, az üldözés és szenvedés, a megalázás és bántalmazás napjaiban is . . És hirdetni fogom, amíg élek!...*" Rettenhetetlenül ostorozza az ellenforradalom névtelenjeit és ismeretlenjeit, akik magyarságában támadják, akik a

M. D. K.

FERENCZY István szobrász

(1792 - 1856)

Pásztorlányka (1822.) repr.

még Rómából küldte haza.

Kazinczy, Kölcsey arcképe

Kultsár István síremléke

Dombi József: Müvészettörténet Bp. 1960. 290 - 292.

M. D. K.

FERENCZY István szobrász

(1792—1856)

művei a Magyar Nemzeti Galériában

1834. Kazinczy Ferenc mellszobra

Pásztorleánnyal (reg. 67. e.

Művészettörténeti Á B C Bp. 1961. 261, 304, 515, 546. l.

Ferenczy István szobrász M.D.K.

Pásztorleányka / eredeti cimén: "A szép mesterségek kezdete./ Rómában fa agta 1822-ben küldte haza Budára.

Egyideig a várban állt s József nádor ajándékaként került a Nemzeti Muzeumba, 19o7, Sz.m.

Mátyás emlék, Kölcsey-szobor

A Szépmüvészeti Muzeum 19o6-1956, Bp. 1956. 193.1.

Ferenczy István

Pásztor-lányka 1820 k.
Kazinczy portré 1828.

/ lept. /

A. Tyihomirov: Iszkussztvo Vengrii IX - XX.
Moszkva 1961. Képjegyzék.

Ferenczy István

Pásztorlánnyka. 1822. Budapest, Nemzeti Galéria. (repr.)

Artner Tivadar: Évezredek művészete. Bp. 1965. Gondolat k., 605 l., ill.

346 l.

21 Ferenczy István
szobrász.

„A szép mesterségek kezdetei" (Pásztor-lányka) 1820-1822. Márvány 94 cm.
Budapest MNG. Repr.

VII. Pius pápa-érem. Bronz, 50 mm.
Budapest MNG. Repr.

A magyarországi univ. tört. II. Kép. n. 537, 538, 539.
Corvina 1970

Ferenczy István
szobrai

„Kultsár István síremléke" 1829-32.

„Pásztorkányka" 1820-22. Repr.

„Kölcsey Ferenc szobra" 1846. Repr.

Magyar művtört. 6. 27-29.
MRT-Minerva 1971.

Ferenczy István (1792-1856.)

Pásztorkámpa. (repr.)

Magyar Nemzeti Galéria tulajdona.

Dombi József: Muzeumok - remekmüvek. Bp. 1964.
Képz. Alap k. 449 l., ill.

91.l.

Ferenczy István (1792-1856)

Pásztorleányka. 1827. Márvány. A 19. sz.
első nagy magyar szobrászunk még Rómában, Thorwaldsen iskolájában készítette el s innen küldte haza első nagyszabású szobrát

Dombi József: Muzeumok - remekművek. Bp. 1964.
Képz. Alap k. 449 l., ill.

91.1

Ferenczy István

Pásztorlánykha. (repr.)

Kovács Irén, Sz.: Ki ez? Művészettörténeti társasjáték. Kártyaszövegek: Kontha Sándor. Bp. 1960. 2. kiad. 100 t. 1 mell. 23 l. /Homo ludens ?./

7. t.

Fejenczy István

„Pásztorleány", 1822. márvány, 94 cm
magas, Szépművészeti Múz. Budapest, fekete-
fehér tábla reprodukció.

E. Gádor - G. Ö. Pogány: Ungarische
Bildhauerkunst, Budapest, 1955
44 l.

MDK

Ferenczy

rézmetszete Schoeft rajza után:
Pásztorlánya.

Nagy Iván:Magyarország képzőművészei. Századok
1874. 184-205.l.

MDK

Ferenczy István

"A pásztorlányka" c. szobormű repr.

Technika 1931. 3-4.sz. márc.-ápr. 98.1.

MDK

Ferenczy - Schöfft

Pásztorlány, rézm. Ferenczy-Schöfft u.
Berkowetz

Hébe: Hasznos Mulatságok 1824, II.345-48.

MDK

Ferenczy

Pásztorlány, rézm. Ferenczy u. Schöfft József Ágost

A Képző Mesterségek eredete. Hasznos Hulatságok 1825, I. 189-192.

M.N.K.

Ferenczy István szobrász

Pásztorlányka, repr.

Lyka: A művészet története, Bp. 1965. 200. kép

Plasztika kisplentika 2. Ybl

Ferenczy Jstván ereklyéi a rimaszombati régészeti és müvészeti kiállitáson /1882/

Budapesti Hirlap, 1882, IX.5.

244.sz.3.o.

M.D.K.

Ferenczy István szobrász

1792-1856

Pásztorlányka, repr.

Szépművészeti Muzeum 1906-1956. Bp. 1956. 306.kép
261.l.

Ferenczy István

Pásztorlányka / vejzó /

Nagymuvelés 1970 VII. sz.

Körplasztika

Pásztorleány

Ferenczy /István/

Századok 1874. 184-2o5 o.
Nagy Iván: Magyarország képzőművészei
/Schoeft N./

Ybl

Molnár József festő 1821-1899.
Mármaros-szigeten időzik 1882.nyarán.

Budapesti Hirlap 1882. VII.22.
2oo. sz. 3.o. /Sz.és M./

Plasztika, körplasztika,
Pásztorlány, Ferenczy István

Hasznos Mulatságok, 1825.I.189-192.

A Képző Mesterségek eredete.

Plasztika, körplasztika
Pásztorlány, Ferenczy István

Hasznos Mulatságok, 1822.II.405-407.

A képfaragás és Ferenczy.

Plasztika.

Pásztorléány, készitette Ferenczy István, N. Muzeumban.
szobor

Atheneum. 1839. II. 374-377.

Plasztika.

Pásztorléány /másodpéldánya/szobor
Fáy.Kastély.megrendelte
Fay István gr.
készitette Ferenczy szobrá

Atheneum.1839.II.374-377.

Rozplasztika. „Görög leány." Ferenczy

Pesti Hirlap. 1880. jul. 11.

Kaas Ivor: Magyar festők

Plasztika, körplasztika, XIX sz.e.f.

Ferenczy István: Pásztorleányka, 1821

Századok 1874. 26-44 o.

Nagy Iván: Magyarország képzőművészeti

"Pásztorlegény" – Ferenczy István

szobra

Fővárosi Lapok 1869. VII. 5. 706.

Cikk illető szobrászairól

M.D,K.

Ferenczy István, szobrász

nevét emliti a könyv "Szépművészet" c. fejezetének szerzője /Németh Lajos/, mint aki messze kimagaslott a XIX. sz. első felének mesterei körül. Nemcsak mint Canova és Thorwaldsen hű tanítványa alapozta meg hírnevét, hanem morális magatartásával, mellyel a Réformkor jellegzetes egyénységévé vált. Legismertebb műve egy fiatal leányt ábrázol, melynek „a képző" művészeter első lépése" cimet adta. A változó korizlés tulhalozát művészetén. Sírerei nem voltak.

Hongrie 66, Bp. 1966. Szerk.: Gárdos, Miklós

Ed.: Pannónia 189-190. old.

MDK

Ferenczy István,

Malmö. Arbetet dec.8.-iki száma néhány sikerült képet közöl Mányoky Rákóczi arcképét, Paál László erdei táját és Ferenczy István Pásztorleányka-ját.

A stockholmi magy.képzöm.kiáll./1928/ a svéd sajtóban.-MIP 1929 3.sz. 178.l..

- 4 -

M. D. U.

FERENCZY István szobrász

1820-22-ben kiszült „A szépmű-
nészetek kezdeti" („Pásztorlányka"
c. műve (repr.)
Ösztöndíjjal látják el, hogy még
3 évig Rómában tanulhasson.
1824-ben látogáként jön Pestre, de
többé nem tér vissza Rómába ./.

Genthon-Németh-Végvári-Z ádor: Magyar művészet 1800-19.
Bp. 1962.
71.

MDK

Ferenczy István

Repr:

"Pásztorleány"
Szépm. Muz.

Mirowi Myskovszky Ernő: A magyar képzőművészet története. Bp. 1906. XZ8/
126.1. 80. kép.

Ferenczy istván szobrász M.D.K.

Pásztorlányka. repr.

kampis Antal: A képzőművészetek története 106.t.

A kultura Világa Bp. 1963.

Ferenczy István

(1792–1856.) Rimaszombati lakatoslegény, 1814-ben Bécsbe gyalogol tanulni. Mizőzben mesterlakatjan dolgozik, az akadémián éremvésést, majd szobrászatot tanul. Szüleinek írja hazaszért tanul művészetet, mert célja a hazát szolgálni.

1818. Rómala megy Canovához, majd Thorwaldsenhez (itt faragja Csokonai Vitéz Mihály portréját.

1820–22. „A nép mesterségek kezdete." (Pásztorleányka) A két szobrot 1822 őszén hazaküldi, a Királyi Palotában állítják ki őket. Kazinczy F. epigrammát ír a Pásztorlányka-ról.

Sárvány Pál, debreceni professzor versben üdvözli Ferenczyt.

Pogány Ö. Gábor: A magyar nemzeti képzőművészet kialakulása. MTA. Tár-tört. Tud. Ont. Közl. XI. (1961). 345-6. l.

Ferenczy István
szobrász

M.D.K.

Pásztorlányka
csokonai
(repró)

Lyka Károly: Nagy magyar mesterek.
Bp. 1957.

Ferenczy István nobrán M.D.K.

1792 - 1856

Bécsből Rómába ment, ahol Thorwaldsen tanítványa lea. Pásztorlányka (rysz: 225.o)

Élete utolsó 10 évét Rimaszombaton töltötte.

K. Divald: Old Hungarian Art. London 1931
226

H.D.K.

FERENCZY ISTVÁN

Pásztoslányka. másvány (12. kép.)

Kazinczy Ferenc képmása. másvány. (13. kép.)

GÁDOR E. – POGÁNY Ö.G.: Magyar szobrászat.

Budapest, 1953. 19. o.

M.N.K.

Ferenczy István szobrász

Müve a kiállitáson

Pásztorlányka

Kölcsey Ferenc ülő szobra

Csap Erzsébet: Magyar szobrászat a XIX-XX. században
185-186.l.
A MAGYAR NEMZETI GALÉRIA KÖZLEMÉNYEI II. Bp. 1960.

Ferenczy István

szobrász

MK

A "Pásztorlányka" modelljének egy olasz leánynak szőke hajtincsét üvegbura alatt őrzik Ferenczy leszármazottjai. E szerint modellt is alkalmazott.

75.o. 13. jegyz.

Soós Gyula: Néhány hellenisztikus előkép Ferenczy István szoborkompozíciói-ihoz. Művt. Ért. 1969. VIII. évf 1. sz. 68-75.o.

Ferenczy István nobrán M.D.K.

Pásztorlányka repr.: 72. Zép

Kampis, hagy. mův. Bp. 1960 ~~73.~~

Rómában Thorwaldsen tanitványa, de lélekben Canovával barátkozott össze, őt tartotta inkább mesterének. Mestereinek antik munkái is hatottak rá.
Vázlatkönyvében antik szobrokról rajzok és antik példákra önnálló kompoziciók. Egyik rajza a Haldokló Gallus-szal rokon.

"Bölcs Pannonia" /Kassai Muzeum/
másodpéldánya a világháboru alatt elpusztult.
"Csokonai képmása" Első Rómában készült müve
"Pásztorlányka" Második " müve.
Kazinczy "Graphidion"-nak nevezte.
69.o.

Soós Gyula: Néhány hellenisztikus előkép Ferenczy István szoborkompozicióihoz.
Müv. Ért. 1959. VIII. évf. 1. sz. 68-75.o.o.

MDK

Ferenczy István
szobrász

Repr: "Pásztorlányka" 68.o. 1. kép

és előképei:
"Hellenisztikus kőgemma i.e. IV sz.:"Fürdőző nő"
u.o. 2. kép.
"Térdeplő férfi" hellenisztikus gemma i.e. V. sz.
u.o. 3. kép.
A. Canova: Pauline Borghese /Részlet/
69.o. 5. kép
" "Hébe"
69.o. 4. kép.

Soós Gyula: Néhány hellenisztikus előkép
Ferenczy István szoborkompozocióihoz.
Müv. Ért. 1959. VIII. évf. 1. sz. 68-75.o.

M.D.K.

Ferenczy István, szobrász

Pásztor lányka. Bpest, Szépmüv. Múz. Fekete repr. 72. kép.

Kampis Antal: A képzőművészetek

A Kultúra Világa, III. köt. A képzőművészetek, a zene a szinház és a film, Bpest, Minerva, 1960

Ferenczy István
szobász

M.D.K.

„Pásztorleányka"
(repro) (Részlet)

A horitólapon
Művészet, 1967. március-

MNK

Ferenczy István

Repr:

"Pásztorleányka"

cimlapkép.

"Kölcsey Ferenc"

31.o. 20. kép.

Zádor Anna: A magyar reformkor művészete.
Bp./1961/ 1961.

MDK

Ferenczy István

Pásztorlányka, repr.

Siremlék, repr.

Kampis Antal: Az ujabb magyar szobrászat. A szépmüvészetek könyve. Bp. 1940.

496, 498, 499, 500, 501. l.

M.D.K.

Ferenczy István, szobrász

"Fiatal pásztorleány" c. szobrát a megtekintésre érdemes müvek között sorolja fel:

Dénes Tibor:
Précis de l'Histoire des Beaux-Arts en Hongrie.
Debrecen, 1936. 14.old.

M.D.K.

Ferenczy Istvan,szobrász

"Pásztorlanyka" ex vagy "a szépmesterségek kezdete"
c.márványszobra.1820-22.94.cm.Fekete repr.293.o.2.kép

M.Kiss Pál: Müvészetről mindenkinek,Corvina,Budapest,1966

Ferencz István
nohán

M.D.Y

„Pásztorlányka" (repro)

Gyenes István: Mit tehet hogy nép, egészséges, fiatal
unerádjon.

Nők hapja, 1967. febr. 4 - 24 sep

FERENCZY ISTVÁN

A szép mesterségek kezdete/pásztorlányka/ 1820-22/

márvány

MŰVÉSZET ÉS FELVILÁGOSODÁS

Akadémia Kiadó 1978 500 old.

Ferenczy István

„Pásztorlányka" c. szobrának fotója

MNG évlényv 1970/I.

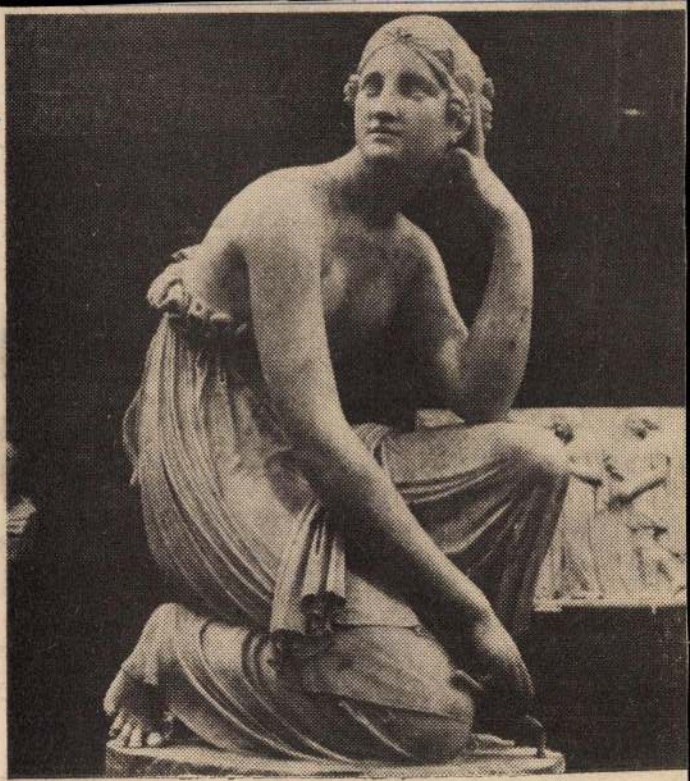

István Ferenczy: Hirtenmädchen

Márta Harangozó: Skulptur eines Jahrhunderts.

Budapester Rundschau, 1976 jan. 5.

István Ferenczy

Nach zweiwöchiger Quarantäne werden bis Februar rund 30 000 Rebhühner exportiert

Ferenczy István

A művész alkotása a „Pásztorlány".

Láska Lajos: Teknőszárnyú angyalok.
Művészet, 1981. május – 28. lap.

Ferenczy István, szobrász
Pásztorleányka

Farkas Zoltán: Romantikus művészet. Nemzeti Ujság, 1939.jan. 15. 23 l.

Ferenczy István

nobrász

Pásztorlánya repr.

Igaz Sámuel: Hébe.

Zsebkönyv. Bécs 1825.

Ferenczy István

Pásztorlányka, repr. 613. l.

Schodel Róza, márvány mell-szobra 614. l.

Kazinczy Ferenc márvány mell-szobra 614. l

Kultsár István síremlékre 615. l.

LykaMagymű1800-50

Ferenczy István

kobrász

A népmesterségek kezdete, márvány képm. Mur. tulajd.

Repr.

Nagyrymagy 1 tábla.

Nagy Zoltán

Ujm. mű rézet.

Ferenczy Dobrán

Kéchenyi látogatása Thorwaldsen mintermében és megemlékezése fentiről.

Zichy Szech

118 — 120. l.

134. Dr. Sántay Mária, VIII., Szentkirályi u. 22.
135. Sarlós Dezső, II., Fő u. 73. III. 21.
136. Dr. Sattler Jenő, V., Nagykorona u. 19.
137. Say József, Székesfehérvár, Vörösmarty tér 8.
138. Dr. Schleicher Aladár, II., Retek u. 71.
139. Schramek Sándor, Pécs, Vörösmarty u. 7. II.
140. Schultheisz Miksa, II., Szász Károly u. 2. I.
141. Seenger Béla, II., Kis Rókus u. 21/23.
142. Seenger Viktor, II., Kis Rókus u. 21/23.
143. Dr. Siklóssy László, VIII., Üllői ut 14.
144. Somló Béla, V., Visegrádi u. 6.
145. Steffanits Mária, V., Vörösmarty tér 3.
146. Stemmer Henrik, V., Bálvány u. 3.
147. Stemmer Ödön, V., gr. Tisza István u. 9.
148. Sterk Ilona, VI., Dessewffy u. 10.
149. Sterk Izidor, VI., Dessewffy u. 10.
150. Sterner Ármin. II., Apostol u. 16.
151. Szabó János, IX., Soroksári út 31.

FERENCZY István szobra

1846

80. márc. 29. A Nádor Ő Fensége általküldi Külkey Henriknek a honi szobrászoló társulat nevében benyujtott folyamodványát a Mátyás Király emléke töredékeinek a Múseumban letétethetése ügyében meghagyással, hogy ez iránt az Igazgató véleményt terjesszen fel. —

93. p

117. jún. 18. Ő Fensége a 80ik szám folytán megjegyezni méltóztatik, hogy Mátyás Királynak Ferenczy által készült mellszobra s a két bronz-öntvény a szoborterembe, a 3 gipsz-öntvény a terem előtti folyosón állíttassék fel, a talapzathoz tartozó nagy köveknek azonban a Múseumba hely nem adathatik.

1870

99. febr. 17. Mátyás Király emlékét illetőleg. ?

99.

M. Ért. 1991. 1-2.

1883

186. máj. 3.	Az 1883-i ötvösmükiállitás tárgyában.
243. jún. 13.	Ferenczy faragványai hagyományilag 10.000 pengő forinton kináltatnak.

105.

Ferenczy István

"Egy Eurydice szobron dolgozom a magam számára, amint egy kigyóharapásba a földre bukik és meghal. A talapzatba azon megyék nevei vannak irva, kik az 1844.-i országgyülés október 18. napján a Mátyás-emlék emelése ellen szavaztak. Egy igen kellemetes, természetnagyságu asszonyi alak. Tudod, hogy még nem volt alkalmam magyarországi létem alatt valamit önválasztásból készitenі, hanem mindenkor egy ilyen s ilyen ~~nagyságu~~ nagyságu emlék s.a.t., mostan tehát, ha ugy tetszik, valamint müvészetemet a "Pásztorleánnyal" megnyitám, ugy ezen haldokló "Eurydice" legyen életem bezárója." -irja József öccsének.

A HÉT, Bp. 1908. szept. 20. XIX. évf.
38. sz. 614-615. lap.

Ferenczy István

Rimaszombatban tüz üt ki távollétében. Összetörik a haldokló Eurydice. „A végzet betelt, Ferenczy megadja magát sorsának. "Jeltelen sirba temetkezik utolsó müvének romjaival egy együtt." A haldokló müvész rendelkezik: "Hadd nője be a fü siromat! Családom meg sem jelölje a helyet, ahol utolsó álmomat álmodom. Majd megkeresi az utókor a koporsómat, ha kiváncsi lesz – az Eurydicére."
Ferenczy testvére félévszázadon át gyüjtögette az emléktárgyakat, a müvész hagyatékát, s ajándékul felajánlja, nem kiván egyebet ellenértékül a "hazától" /idézés tőle/ mint hogy expiálja büneit és utólag adja meg az életében kiátkozott müvésznek a halhatatlanságot.
A HÉT, Bp. 1908. szept. 2o. XIX. évf. 38. sz. 614-615. lap.

Ferenczy István

Eurydicét, a müvész utolsó alkotását keresik most és végig ássák a rimaszombati temetőt, hogy megtalálják. Az emlékezés irója felteszi a kérdést: "Vajjon milyen lehet egy számüzetésbe és halálba üldözött müvész utolsó munkája, melybe bizonyára belegyurta a maga egész tragédiáját, bukását, sőt talán azt a próféciaszerü viziót is, mely a maga sorsában előre látta a magyar müvész sorsát a jövendőben? Milyen lehet a magyar müvész -azóta oly sablonossá vált- tragédiájának első allegóriája?" Majd megjegyzi, hogy csak annyit tudnak róla, amennyit ő maga irt öccsének 1845. szeptemberében.

A HÉT, Bp. 1908. szept. 2o. XIX. évf. 38. sz. 614-615. lap.

Ferenczy István

"Eurydice feltámadása" cimmel Tövis részletesen beszámol a müvész életének egy-egy eseményéről és halálának körülményeiről: "az első magyar szobrász 1856. julius 4.-én reggel 5 órakor halt meg és másnap délután temették." Kevesen voltak a sirnál. Néhány rokon és testvér-öccse. A müvész maga faragta szarkofágjában benne voltak Eurydice szobrának tüztől megpattogzott darabjai és Vörösmartynak egy cikke, melyet „1841-ben irt Ferenczyt védelmezvén a kortársak marásai ellen." Amikor lebocsátották a sirba, „az eső zuhogott kegyetlenül, s amugy frissiben elmosta a nyomokat, ahova a müvész temetkezett."
A HÉT, Bp. 1908. szept. 2o. XIX. évf.
38. sz. 614-615. lap.

Ferenczy István iparmüvész

A Salgótarjáni Müvelődési Központban "Club design" c. bemutatón a müvelődési otthonok és ifjusági klubok berendezésének megtervezésére hirdetett pályázaton vett részt a müvész s pályamunkájával első dijat nyert. A KISZ Központi Bizottsága, a Népmüvelési Intézet és más vállalatok közremüködése révén jött létre a fiatal iparmüvészek számára meghirdetett pályázat, melynek eredményéről ir /vadas/ sign.-val, "Magyar design" cimmel a lap Képzőmüvészet c. rovata.

Élet és Irodalom, Bp. 1972. dec. 9.
XVI. évf. 5o. sz. 12. lap.

Ferenczy István

a Budapesti Képző és Iparmüvészeti Szakközép-
iskola tanára volt.

Magyar Hirlap 1978-68-6
Kétszáz esztendő krónikája

Ferencz

Szerepel az I. Szegedi Országos Tárlaton (1900)

Szelesi Zoltán: Pintér József

Tiszatáj, 1968. X. sz. 927. o.

M.D.K.

FERENCZY István

Képei az aukción

G.J.: Ma nyilik a képaukció kiállitása

Magyar Nemzet 1961. december 2. 4.l.

Ferenczy J.

Akt

Forrá s 1974-3-12

Ferenczy J.

Önarckép

Forrás 1974-3-21

FERENTZY István, pozsonyi asztalosmester

Stephan F., bürgerl. Tischlermeister, † 38 éves korában, Pozsony, 1838 október 29. (1838, 872 l)

Preßburger Zeitung
(Gesthon)

MDK

Ferenczy - Szandtner

dombormü a belügyminisztérium épületére

Pogány Ö.G: Az I.M.Képzőm.kiáll. szobrászati anyaga.
Szab. Müvészet 1960 IV.lo. 369-75.

3662.

478

Ferenczy István.

Sz. Rima-Szombaton 1792. február 24-én. † ugyanott 1856. julius 4-én.

Görög leány.

~~A szemközt~~ Térdelő ~~leány~~ alak, ki balra nézve és arczélben van ábrázolva. Leeresztett jobb kezében plectrumot tart s baljával térdére könyökölve fejét támasztotta meg. Fürtözött haját szalag szorítja, teste derékig meztelen, és ránczos szoknyája rojtos szalaggal van megkötve ~~s alját~~ térdein átvetett ~~átvetette~~. A földre balra néző fejet rajzolt, mögötte jobbra két fuvóhangszer és kürt köti le figyelmünket. ~~és~~ Sőt az utóbbin a dombormű térdenálló leányt tüntet fel, a mint kürtjéből forrásvizet iszik. Jelzése hátul a talapzaton két sorban: »AVX. JOS. PALAT. SEMP. AVG. ART. INI. PANN. VIND. POST. BVDAM. RICVP. CXXXVIII. AN.»

Fehér márvány, magassága 94 cm. — József nádor ajándéka. — Ltsza régi 8. és új 11. — A lépcsőházban.

III$_3$-134

Pl.
N. M.
1907

223

307 : X. 30

1965 AUG 13

1021

Agyagba gyúrt szavak

Ferenczy Imre négyéves volt, amikor az utolsó érthető szavak elhagyták az ajkát. Ma már koros ember, ősz hajú. A dabronyi mezőről tért haza, amikor felkerestük. A tsz földjén dolgozott, alighogy letette a kapát, csak lemosta magáról a verejtéket, fehér köpenyt öltött és odaállt formázó késével a szobrászállványhoz. Edesanyja mellszobrát formálja. Talán már készen is van. De ő még babrálgat rajta, csiszolgatja, dédelgeti, mintha életre akarná kelteni a szoborban régen elhúnyt anyját.

Elkallódott tehetség

Tudtam, hogy siket-néma, mégis szavakat, beszélgetést vártam tőle. De csak a szemei árulták el izgalmát. Fivére és nővére siettek segítségére, mert ő a mozdulatokkal, a régen elvesztett szavak ösztönszerű keresésével sem próbálta magát megértetni. Beszéljenek a szobrok, úgyis erre kíváncsiak — mondta az arckifejezése. Ennyi van csak, amit itt látni. A régiről, a múltról beszélni rossz s talán felesleges is.

A ház lakói a vendéglátás izgalmában sürögnek-forognak, csak ő áll mozdulatlanul, lemondóan anyja mellszobra előtt. Ő a família szemefénye, nagyobb jövőt sejtető reménye, később a titkos szomorúság alanya lett, s látogatásunk talán testvéreiben újra a régi családi álmok felvillanását idézte elő.

— A Szépművészeti Akadémián végzett — mondja egyik nővére —, Kisfaludy Strobl Zsigmond tanítványa volt. Jó keze volt, a mester szerette. Munkákat is bízott rá. Jól megcsinálta, s nemegyszer a mester azt mondta rá, nem szégyellné az Imre szobra alatt a saját nevét sem.

Aztán kikerült az akadémiáról és hiába volt tehetsége, nem vihette semmire.

Az utolsó remény

— Beszélni nem tudott. Elnyomták — fűzi hozzá a másik nővér.

— Ezen a pályán is csak úgy lehetett érvényesülni, ha megvolt az összeköttetés. A szobrot, hogy élni is lehessen, el kell tudni adni — jegyzi meg a fivér.

— Higgye el, kérem, mi a család, már mindent megpróbáltunk — veszi át a szót ismét a fiatalabb nővér. — Egyszer, még szegény jó édesapám is élt, azt mondta valaki Imrének, mintázza meg Horthy kormányzót, és ha megtetszik neki a szobor, talán pártfogásába veszi. Imre megcsinálta. Fel is vitték édesapámmal együtt. Igenám, de Horthyhoz nem lehetett bevinni, elvette a szárnysegédje, megnézte és összecsapta a kezét, hogy milyen kitűnő szobor, a kormányzó szakasztott mása. Mondta is, hogy nagyon fog örülni őfőméltósága, csak hagyják itt a szobrot, majd ő személyesen átadja, csak menjenek haza nyugodtan. Haza is jöttek, de levél nem érkezett, annyit sem írtak, hogy köszönöm.

Harmincéves agyagból

— A mi Imrénk itthon is maradt azóta a falunkban. A föld lett a megélhetése. Csinált ő közben szent szobrokat is, hátha egyéni vevő akadna, de az is itt maradt. Aztán csinált dísztörpéket a pápai parkba, de azt sem vették meg.

— Mindent megpróbált — erősíti meg a fivére —, míg végül is kedvét szegte a sok mellőzés és letette a formázó kést.

Ez a formázó kés a körforgós szobrász-állványon, amelyet még édesapja csináltatott neki, csaknem a mai napig érintetlenül hevert. Majdnem három hosszú évtized szállt el felette alkotó munka nélkül, rá sem nézett az állványra, hozzá sem nyúlt semmihez. Egyszer aztán nemrégiben, már megfehéredett fővel, kapától, kaszától kérges és elnehezült kézzel, újra elővette a régi formázó kést. Megkereste a kamrában a harmincéves agyagot és dolgozni kezdett. Három évtized visszafojtott alkotó láza kivetette belőle a keserű betegséget. Újjáéledt. Előkerültek az akadémián készített vázlatai, egykori formatervei és régmúlt ifjúkorát megszégyenítve, sorozatban kezdte csinálni a

Száraz gabona — ízletes kenyér

Sikértartalom, fajsúly... hivatalosan ezek mutatják, hogy milyen a gabonatermés minősége. A minőség azonban nemcsak a talajtól és az időjárástól függ, hanem *a gazdától is*. Ahol késik a betakarítás — márpedig az állami gazdaságok és tsz-ek jelentős százalékában, ha nem is a saját hibájukból, de megkéstek ezzel a munkával — ott nagy a veszélye a csírásodásnak, s a gabona befülledésének.

Még nincs késő. Még lehet akadályozni ezt a folyamatot, hiszen a termelőszövetkezetek és állami gazdaságok többségében korszerű gabonasorrendszerű ga-tel szerelték fel -z a gépek — kü- időjárás is se- t tesznek. Köz- rostálással, il- om százaléknyi frissen csépelt. ából. *Ahol 20 ona nedvesség- omszor is meg át a szállítósza- ndezéssel.* sabb a szárítás, a hideglevevő berendezé- uszolgálatába ál- rító rácsozatára gabonaraktárakban raktár-szárazra

Különösen kényes a nedvességre a vetőmag. Éppen ezért a vetőmagnak szánt táblák aratását, cséplését és szárítását még a kereskedelmi árunál is nagyobb gondossággal szervezzék meg és végezzék a mezőgazdasági üzemek. Jó tudni, hogy az a mag, amelyik a nedvesség hatására akár kalászban, akár csépelt állapotban, garmadában felpufiad, nem alkalmas vetőmagnak. Az ilyen gabonát legfeljebb takarmányozásra lehet felhasználni.

Senki sem szereti a ragacsos kenyeret. A fogyasztó — ha rossz a kenyér — a péket hibáztatja, a pék pedig a molnárt szidja. És mit csinál a molnár? A gazdát emlegeti, aki csírás gabonát vitt a malomba.

Az, hogy ilyen eset elő ne forduljon, ízletes és jó legyen a mindennapi kenyér, nemcsak az időjáráson, hanem a kombájnszerük és magtárak dolgozóin is múlik. *A gabona ilyenkor még nem bírja el tartósan a zsákos tárolást.* A zsákban egyik hétről a másikra dohos szagot kap a búza, de a rozs és az árpa is. Arra meg különösen vigyázni kell, hogy a gyommag, nedves szalmacsonk és levélrész ne maradjon a raktárba kerülő gabonában. Ezek az idegen anyagok különösen hajlamosak a nedvesség tartására és erősen növelik a dohosodás veszélyét. A műanyagtakaró csak átmenetileg hasznos... Alatta gyorsan befülled a gabona, mert nem tud lélegzeni.

Legyünk résen és egyetlen zsáknyi gabonát se engedjünk befülledni, megdohosodni. Ahol a termés nedvességtartalmának további ellenőrzésével és rendszeres szellőztetéssel óvják a terméstől a nyirkosságtól, ott nem kell félni: jó gabonából ízletes kenyér vagy csíraképes jó vetőmag lesz.

D. J.

Tarló után - szánt

Tarló után — szántás előtt jó legelője van a nagyeszt

A tájjellegnek me növénytermes

A Bakony-vidék termelési

Mit termeljenek a termelőszövetkezetek? Mindenből egy keveset, vagy azt inkább, ami legjobban „fekszik" a talajnak? A kérdés ilyetén való leegyszerűsítése alapján a válasz kézenfekvő: a népgazdaság érdeke azt diktálja, a gazdaságoknak is az előnyös, ha a termelés struktúrájának kialakításánál a gazdaságosság, erőforrásainkkal és a földdel — igen a földdel! — való ésszerű gazdálkodás megköveteli: *azt termeljenek a termelőszövetkezetek, amivel a föld leginkább meghálája a belefektetett munkát.*

A rostlen jól fizet

k a Pápai Textilgyárban

zásra kapott

Az első kiállítás

szobrokat. Nemrég ... gán vitéli a pár évtizeddel ezelőtti ízlés jegyeit, témaválasztása eltérő, hogy általában munkájában megállítson az időt. De akad a szobrok között említésre méltó is.

Bolond. Még sem próbálja, hogyan fejezze ki örömét. Csak a szeme csillog fényesebben, csak a keze markolja erősebben a formázó kés nyelét. Nem keresi az elveszett szavakat, formái ötlöttek azok szobrai-ban, belegyúrta az anyagba ...

19. szám.

Vasárnapi Ujság.

Hatodik évi folyam.

Pest, majus 8-án 1859.

A **Vasárnapi Ujság** hetenkint egyszer nagy negyedrétben egy és fél iven jelenik meg. — **Előfizetési dij** 6 hónapra Buda-Pesten **házhoz küldve** vagy **postai uton** a **Politikai Ujdonsagokkal** együtt **4 pft.** vagy **4 ft. 20 kr. uj pénzben.** Az előfizetési dij a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalához (egyetem-utcza 4. szám) bérmentve utasitandó.

Ferenczy István.

(1792—1856.)

A kegyeletnek, melylyel elhunyt jelesbjeink iránt tartozunk, adóját akarjuk némi részben leróni, midőn pályatörőink egyike, az *első magyar szobrász*, Ferenczy István arczképét mutatjuk be e lapok olvasóinak.

Ugyis az egyszerü halottjelentésen kivül, mit hirlapjaink közöltek, a megemlékezésnek, a kegyeletnek legkisebb jele sem nyilvánult az elhunyt müvész iránt.

A mult nyáron szülővárosomban Rima-Szombatban időzvén, fölkeresém az elhunyt müvész sirját s fájdalmas megilletődéssel tapasztalám, hogy annak hamvai fölé, ki életében honfitársai sirjait olly sok becses emlékkel diszesité föl, holta után egy egyszerü siremlék sem jutott.

Meglátogattam mütermét, hol az elhunyt szülő-városába visszavonulása után is, gyakran fölkeresé a müvészet istennőjét. Az a tizennégy márvány mellszobor, melly itt a porlepte padokon áll, mintha e szemrehányó kérdést intézte volna hozzám : hát el leszünk-e mi is örökre feledve, miután az alkotó kéz sirba szállt? Hisz a müvész, müveiben él s a mi rendeltetésünk : hogy nyiltan hirdessük mesterünknek, egy élet küzdelmeivel kivitt dicsőségét.

Mi fog e szobrokkal történni? Olly kérdés, mire csak a nemzet adhatna feleletet, melly a pályatörö müvészt müveiben is megbecsülni kész. Az elhunyt végakarata, hogy e szobrok együtt maradjanak. E szobrok Ferenczynek legsikerültebb müvei közől valók, s köztük több történeti becsü is van, mint *Wesselényi Ferencz* nádor, *Széchy Mária*, *Kazinczy Ferencz* stb. mellszobraik.

FERENCZY ISTVÁN.

Ferenczy István szül. Rima-Szombatban 1792. február 23-án. Atyja igen értelmes s lakatos-mestersége mellett is, müvészi hajlamu férfi volt, ki fiát már kora gyermekségében a müvészi pályára ösztönözte. Egy félben maradt örök mozdonya, ügyességéről s kutatóeszéről tanuskodik. Fiát, iskolai pályája bevégezteig maga mellett tartá és saját mesterségére oktatá, majd további kiképzése végett Budára küldé. Itt már egy magasabb müvészi pályának képei rajongtak a tehetséges ifju lelkében s vágyai 1814-ben Bécsbe vonzották, hol a Szent Anna-akadémiának lön növendéke. Rézbe, aczélba metszett, viaszmintákat készite s a három évi tanfolyam alatt, az első ösztöndijak megnyerése által tünteté ki magát. A fiatal müvész elömenetelére s leghöbb vágyainak elérhetésére legtöbbet tön ekkor egy bécsi polgár *Turiet Vilmos* aczélgyár-tulajdonos meleg pártfogása, kinek segélyzése, barátsága nélkül müvészi pályájának küszöbét talán soha sem léphette volna át. Tanulmányait, ismereteit a szobrászat körül öszpontositá, miután müvészi hajlamainak határozott irányt adott Canovának azon hires müve, melly az Augusztinusok templomában van felállitva.

S egy évi kitartó szorgalom után, előismeretekkel gazdagon megrakodva, vágyainak Mekkája : Róma s Canova müterme felé irányzá lépteit. A nagy müvész, a minden ajánlólevél nélküli ifjuban is fölismerve a tehetséget, öt azonnal mütermében alkalmazá. Canovánál azonban csak három hónapot tölte, mert az osztrák követ neje, Kaunitz herczegnő ösztönzésére, Thorvaldsen mütermébe költözött át; — a herczegnő azon párthoz tartozván, melly ama dán szobrászt az olasz Canovánál többre becsülte.

Thorvaldsen a fiatal müvésznek egy darab márványt adott át, hogy azon kisérlené meg erejét. Ferenczy csakhamar egy basreliefet (dombormüvet) fejte ki, a mint az alvó Vénust Amor meglepi s lepléből kitakarja; s ezt olly ügyességgel, hogy Thorvaldsen s tanitványai bámulatukat fejezék ki. Nála maradt tehát, noha nem örömest dolgozott neki bérért. De Canova tanácsát követve, kis müteremében önállólag is dolgozgatott. Ekkor készité *Csokonai mellszobrát*, melly József nádornak Rómában jártakor tetszését megnyeré. A nádor a fiatal magyar müvészt magához hivatá, s *kiképezésére öt évig segélypénzt* ajánlott föl. Thorvaldsennál léte alatt sem szünt meg Canovávali viszonya, mit Thorvaldsen, Canova vetélytársa, nem jó szemmel nézett,

miatt Ferenczyt némileg távol is tartá magától, sőt olly munkákkal halmozá el, mellyeknél müvészi tehetségét nem igen fejtheté ki. De öt évi napszámoskodása mellett is, müvészi géniuszát föntarták Canova buzditásai s szabad idejében kifejtett önálló munkássága. 1821-ben alkotá *„Pásztor-leányát“* mint allegoriáját a müvészet kezdetének, melly nemzeti muzeumunkban van. Hazájába küldé Csokonai mellszobrát, a debreczeni főiskola részére. Ekkor kezdett figyelmet ébreszteni hazánkban is, s Rómában maradása esetére, müvészi pályája bevégeztéig, több lelkes hazánkfia segélyét ajánlá föl. De Ferenczyt haza hivta atyjának egy hazafiui kemény levele s azon körülmény, hogy Rudnay — a herczegprimás — az esztergomi uj templomba szükséges szobrok elkészitésével bizta meg. Pestre jött tehát 1824-ben oktober utóján, s ez elhamarkodott lépését, melly mintegy félbeszakitá müvészi tanulmányait, nem egyszer bánta meg később.

E helyen csak főbb vonásaiban emlitjük meg Ferenczy István további müvészi pályáját s küzdelmes életét. Mütermét Budán föllállitva első gondja volt, a hazai fehér márvány-nemek közt a müvészetéhez legalkalmasabbat kiszemelni. Ruszkabányán találta fel azt s nem kevés áldozatába került e bánya megnyitása s jókarba helyezése. Számos siremlék s templomi szobor került ki évek folytán a müvész müteremből — mig végre a nemzet érezni kezdé, hogy e nemben egyetlen müvészének, maradandóbb becsü s tehetségeinek megfelelőbb müvek megrendelésével illőbb foglalkozást kellene nyujtani — és megszületett a „Mátyás szobrának“ eszméje. De pártküzdelmek miatt e szobornak is csak mintája készülhetett el. Megemlitendő még a Ferenczy által kiadott *„Magyar történeti képcsarnok,“* mellynek czélja volt a magyar történet nevezetesebb jeleneteit az ősidőktől kezdve képekben előállitani; XII. kép, a hozzá alkalmazott szöveggel meg is jelent, e képekben leginkább a compositio vonja magára figyelmünket.

Hazánk még nem volt a müvészek s müvészet hazája. Ferenczy is keserü csalódásokon ment át, de azért lelke nem tört meg e csalódások s küzdelmek terhe alatt, ernyedetlenül küzdött s fáradott, mint lelkes pályatöröink mindegyike, a sors által kimért ösvényen, mig végre előhaladt korával testi erejét gyöngülni érezve, szülővárosába vonult vissza. Itten csendes visszavonultságban tölté napjait, társaságokban nem jelent meg, egyedül a szomszéd Jánosiban lakó Szathmári-Borbély családot látogatta meg ollykor, s rendesen komoly hallgatag volt, s multjáról, mellyben annyi fájó emlék volt eltemetve, legkevésbé szerete beszélni. Mikor Budáról eljött, táskája utközben elveszett, s ebben érdekes „naplója,“ mellynek elvesztését mindig fájlalta. Kis mütermében gyakran dolgozgatott; utolsó müve *Gróf Forray Iván emlékszobra* leendett, de ennek elkészitésében halála meggátolá. A márványkoporsót, mellybe eltemetve van, maga készité el, födelén *Euridice* van kifaragva.

Végül még egy pár szónk van hazánkfiai s illetőleg az elhunyt müvész tisztelőihez s barátaihoz. Már fölebb emlitém, hogy Ferenczytől nehány érdekes mellszobor maradt hátra, mellyeknek legillőbb helye nemzeti muzeumunkban lenne. Ohajtandó, hogy e becses darabok muzeumunk számára megszereztessenek, s Ferenczy „Pásztor leányával“ együtt egy külön terembe helyeztessenek, melly az elhunyt müvész iránti tiszteletből „Ferenczy-csarnok“ nevet viselhetne.

Ugyan e czélból óhajtandó, hogy Ferenczy István életnagyságu hü arczképe, mellyet Latkóczy jeles festészünk készite, szintén szereztessék meg, s e csarnokba tétessék be. Vajha akadna valaki az elhunyt tehetősb s befolyásosabb tisztelői közől, ki e kegyeletes eszmét melegen fölkarolva életbeléptethetné! hazai intézetünk nyerne általa, s mindannyian némi megnyugvást éreznénk a tudatban : hogy a tisztelet- s kegyeletnek némi adója le van róva, melylyel elhunyt jelesbjeink, a pályatörök emlékének tartozunk.

Berecz Károly.

Hit.

Olly erős vágy után, buzgalommal ápolt
Reményemnek zöldjét elhervadni lássam?
És rongyos koldusként tévelygjek a jövő
Zord sivatagában?

A nélkül, hogy tudnám : mi rendeltetésem?
A halálnál kinzóbb tétlenségben éljek;
Sohajtsak, kesergjek, hivén egy jobb jövőt —
És még se reméljek?

Oh még érzem ifju vérem keringését,
És még tisztán él a régi hit e szivben;
Nem tudok csüggedni, s nem remélhet csak az,
Kinek hite nincsen.

Türelem az erős jellem próbaköve;
Átszenvedem nyugton a bú hosszu éjét.
A nagy siralom és sötétség közt sejtem
A hajnalnak fényét.

S ujabb erőt érzek csüggedő lelkemben
Mint a haldokló, ki elvesztve a fátyolt
Mosolyogva hal meg, oh mert látja immár
A szép mennyországot!

Sal Ferencz.

Buda ostroma

Rogendorf által, bevétele Szolimán által 1541.

Irta PAULER GYULA.

Tudjátok, magyarok, hiresek valátok
Mig nagy szeretettel egymást hallgattátok. —
De mihelyt köztetek ti megbasonlátok
Ottan országtokban im mind pusztultátok.

Tinódi Sebestyén.

I.

Bevezetés. A két magyar király közti versengés oka. A Szapolyai ház hivei : Utissenics (Martinuzzi, Frater György), Petrovics, Verbőczy, Török Bálint. Ferdinánd hivei : Perényi, Rogendorf. Ferdinánd serege tábort üt Buda alatt. A békét ajánló lengyel követek kudarcza. Izabella habozása.

Egy epizódot akarok elmondani a polgárháboruból, melly Magyarországot a mohácsi csata után fél századig marczongolá : Budának ostromát Rogendorf által, és a cselt, melly a magyar királyok székhelyét Szolimánnak kezére játszotta. E csapás által lön megvetve a töröknek másfél százados uralma hazánkon; ez ostromban tüntek fel legkirivóbb szinekben mindazon hibák, mindazon botlások, mellyek Magyarország romlását előidézték; amott képtelenség, az itteni viszonyokat, az itteni jellemet megérteni s méltányolni, és ebből származó dölyf és bizalmatlanság; itt viszálkodás szelleme, melly a magyart magyar ellen elkeseredett harczra tüzelte; a török erő és ármány, melly a kettő botlásaiból hasznot tudott meriteni; főkép pedig az idegenekben való tulságos bizalom. Nagy tanulság fekszik a körülményben, hogy Magyarország legnagyobb diplomatája, *Utissenics*, meg lőn csalva, mert perczre feledé, hogy a magyar Istenében és önmagában bizhatik leginkább.

Nem fognak hiányozni e sötét rajzban világosabb vonások sem. Szerencsétlenségekben is kitüntek mindig az erények, mellyek a magyart kiválólag jellemzik; kitünik főkép a vitézség és hazaszeretet, mellyet szenvedélyek sokszor tévutra vezettek, de soha ki nem irtottak a magyarban. Buda bukását közvetlenül olly események előzték meg, mellyek szebb jövőt látszottak igérni. A mohácsi csata után a tizenkettedik évben, Mátyás napján (febr. 24.), Nagyváradon János és Ferdinánd királyok megegyeztek, hogy mindketten a királyi czimet és jelenlegi birtokaikat megtartsák, János halála után az egész ország Ferdinándra szálljon, netaláni örökösei pedig a Szepesi grófok roppant birtokainak csonkitlan visszanyerése által kárpótoltassanak.

János királyt e lépésre a lelkiismeret és a töröktől való félelem vitte; a következés azonban hamar okot adott, megbánni az elhamarkodott szerződést. Miután pedig nősült és gyönyörü nejétől, lengyel Izabellától, fia János Zsigmond született, végkép megszilárdult benne a határozat, nem teljesiteni a váradi béke föltételeit. Végső betegségében inté hiveit, ne válaszszanak idegen királyt, hanem tartsák meg a koronát fiának, és meghalt Szászsebesen jul. 22-én 1540. Halálát pártja sokáig mélyen gyászolá.

A halálhirre Ferdinánd követeket küldött Izabellához és a váradi békepontok teljesitését kivánta; a válasz kitérő volt. Német hadak szeptemberben megszállották Budát, de visszaverettek. Ferdinánd Némethonban, a Szapolyai (Zápolya) párt Konstantinápolyban szorgalmazott segélyt a jövő évi hadjáratra.

A váradi békének legnagyobb ellensége *Utissenics György* volt, ismeretesebb a *Martinuzzi* néven, mellyre ferdité az utókor anyjának családi nevét, Martinuzzevicset.

PÁLYÁZATOK

BÍRÓI HIVATALOK MŰVÉSZI BERENDEZÉSE. Az igazságügyminiszter megbízásából az Orsz. Magyar Iparművészeti Társulat pályázatot írt ki a budapesti központi járásbíróság bírói szobáinak terveire. Ezt a pályázatot november 3-án Bárczy István dr. elnöklésével tartott ülésén döntötte el az erre a célra kiküldött bírálóbizottság, amelyben az igazságügyminiszter részéről Dusóczky Károly min. tanácsos és Strassenreiter Ignác kir. törvényszéki bíró, a Társulat részéről Menyhért Miklós, Nádler Róbert és Szablya-Frischauf Ferenc tanárok, továbbá Jablonszky Ferenc, a járásbíróság építője vettek részt. A zsüri előadója Györgyi Kálmán igazgató, jegyzője Szécsén Ferenc titkár volt. A pályázatra 48 tervező művész 62 pályamunkát küldött, amelyeknek szerzői közül a bírálóbizottság ítélete szerint a 600 kor. első díjat kapta Gróf József iparművész, az 500 kor. II. díjat Jeddy Sándor iparművész, a 400 kor. III. díjat Kovács Erzsi rajztanítónő. 200—200 koronáért megvették Dósa Lukács iparművész, Jeney Jenő festőművész, Friedrich Loránd műegyetemi hallgató, Jeddy Sándor iparművész és Baráth István iparművész pályaműveit.

NÉGY ÚJ PÁLYÁZATOT hirdet lapunk e számában az O. M. Iparművészeti Társulat. És pedig a pályázótól szabadon választott iparművészeti tárgyak olcsó ebédlőre és hálószobára, végül olcsó kősíremlékek terveire. A pályázati fölhívásokat a hivatalos közlemények közt találja az olvasó.

NÉPMŰVÉSZET

NÉPMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁSOK KÜLFÖLDÖN. A népművészet primitív bája csodálatos tempóban hódítja meg mindenütt a kultúra raffinementjában kimerült kedélyeket. Alig egypár évtizedre tekinthet vissza a népművészet nemzetközi fölkarolása, alig néhány éve, hogy a Studio és egy-egy művészeti folyóirat ráterelte az amatőrök figyelmét azokra a kincsekre, melyek évszázadok óta lappanganak a parasztkunyhókban és melyeket lassan kihalásra késztet az indusztrializmus. És akkora buzgalommal indult meg mindenütt a háziipar felkarolása, hogy ettől a nagy felkarolástól már félteni lehet magát a művészetet. A most elmult nyári hónapokban is egyszerre három helyen volt népművészeti kiállítás, melyek azonban nem mindenütt keltettek mély esztétikai benyomást és néhol egyenesen kijózanítóan hatottak. Így elsősorban a berlini iparművészeti múzeumban rendezett „Schwarzwaldi népművészet“ című kiállítás, amely elé a pár évvel ezelőtt rendezett Lyceum-klubi kiállítás sikere után sok várakozással néztek. Ámde a kritika bizonyos csalódással konstatálja, hogy a háziipari akció itt rossz jugendstílusú mintalapok használatára szoktatta az en gros termelőket és amíg a fonott, faragott holmikban nyoma sincs a becsületes munkának, a kerámiában csupa ízléstelen régi mázasedényt utánoznak. Nem igen nagy elragadtatással szólnak a Szentpétervárott rendezett „Kustarnij“-kiállításról sem a tudósítások. Kétmillió orosz paraszt él ma az otthoni ipari munkából, nem sokkal több munkás van a nagyiparban sem és ha valahol, hát itt igazán soká fog még tartani a gyár rontó hatásának beáradása a népművészetbe. Mégis, a parasztiparban, főleg a textil-holmikban erősen érzik a rossz anyagoknak, a sietős munkának, az anilines színeknek a fertőzése. Nagyon megbecsültek külföldön is az orosz faragott famunkák, nem annyira a nagyobb bútordarabok, mint inkább a kisebb dobozok, játékok stb., melyeket főleg a férfiak készítenek, míg a nők vert csipkéi, bizanci mintákra utaló varrásai ontják magukból a szlávos színörömet. Ezek ma már szinte elmaradhatatlan emléktárgyai a külföldi utazónak. Párisban, Münchenben nem egy bolt árulja olcsón e mindig csinos holmikat. Franciaországban csak úgyszólván napjainkban éled egy impozáns erejű érdeklődés a „l'art rustique“ iránt, amely egy-egy köztetszéssel találkozó kiállítást eredményez vidéki központokban, fürdőkben, mint legutóbb is Wals-les-Bainsben Vivarais környékén. A franciák maguk is meglepődve tapasztalják, mennyi formakészséget és ötletet fedez fel e parasztművészekben az a két szövetség, mely velük foglalkozik. A „Société des Amis de l'Art rustique“ és a „Francia“ (az előbbinek Bressac kisasszony, utóbbinak Eichtal bárónő a vezetője) igen nagy buzgalommal irányítja, támogatja azt az ötezer háziiparral foglalkozó parasztot, aki még ellen tud állni a nagyváros kísértéseinek és művészieset termel az ő csöndes kunyhójában.

E SZÁMUNK képes ívein és mellékletein közlött képek a Nemzeti Múzeum néprajzi osztályának tárgyait és fényképeit ábrázolják. A szövegillusztrációk szemelvények az O. M. Iparművészeti Társulat népművészeti rajzgyüjteményéből.

SZAK-IRODALOM

IPARFEJLŐDÉS ÉS A CÉHEK TÖRTÉNETE MAGYARORSZÁGON. Irta: Szádeczky Lajos Budapest. Az Országos Iparegyesület Báró Kornfeld Zsigmond Könyvtárának VI. és VII. kötete. 8⁰ 234. és 376. lap. Ára 6 K. — Régebben megjelent s céheinkről szóló jeles művét az iparfejlődés történetével foglalkozó új tanulmánnyal kiegészítve bocsátja közzé ebben a két könyvben kiváló történetírónk, az Akadémia rendes tagja, Szádeczky Lajos. Az első kötet a céhek kapcsán városaink keletkezéséről, a céhek fejlődéséről a középkorban szól, majd Erdély iparának virágzásával foglalkozik a fejedelmek korában. Végül céheink történetét az új korban s ezek belső életét és kimúlását ismerteti. A második kötet anyaggyüjtemény s a céhek történetére vonatkozó okirattáron kívül hazánk céheinek lajstromát tartalmazza s terjedelmes bibliografiát. A nagy mű inkább céheink külső kereteinek fejlődését vázolja s elsősorban külső életükkel ismertet meg. Forrásai kizárólag okmányok. Mint ilyen azonban Szádeczky könyve alapvető mű. Az ebben fölépített keretek kitöltése már nem is a történetírók, de inkább a kultúr- és művészettörténetírók feladata. Anyag, amely idevág, hála Istennek, nálunk is bőven vár még a feldolgozásra, különösen vidéki múzeumaink mentettek meg sokat a régi mesterembercsaládaink padlásán hányódó céhládákkal együtt. Ezek a tárgyak: céhremekek, szerszámok, rajzok és vázlatok, amelyek publikálása régi mesterembereink munkáinak korszakokként való méltánylásával s a régi személyi és technikai érdekű följegyzések feldolgozásával együtt oly hálás feladat, hogy ennek elősegítésével Országos Iparegyesületünk kultúránknak ugyancsak sok hasznot s iparunknak mai szempontjából is ugyancsak kiaknázható tanulságot szerezhetne.

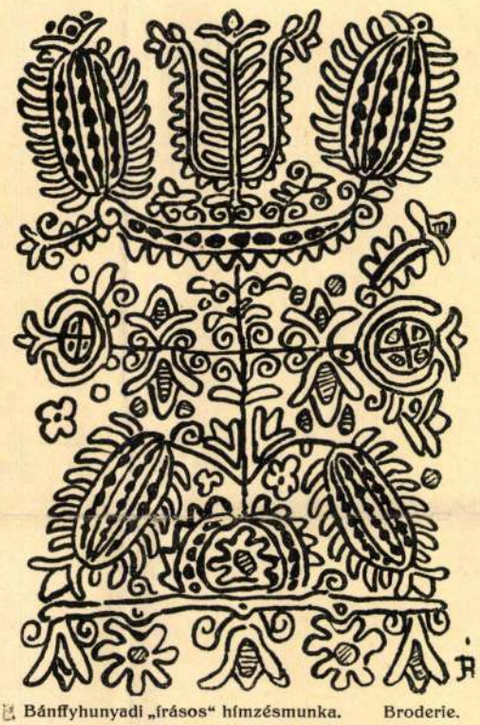

Bánffyhunyadi „írásos" hímzésmunka. Broderie.

FERENCZY ISTVÁN LEVELEI. Rimaszombat rend. tan. város közönségének megbízásából közzéteszi: dr. Wallentinyi Dezső. Rimaszombat, 1912. 8⁰ 520 l.

Közel félszázados feledés után modern szobrászatunk úttörő mestere kikelt sírjából. A rimaszombati református templom tövében épült mauzoleumában föltámadt utolsó klaszszikus müve: Euridike szobra is, amelyet a földből kiásott töredékeiből állított össze a szeretet. Szülővárosának piacára büszkén tekint alá fehér márványból faragott mellszobra. Ez év tavaszán Rimaszombat város költségén a mester levelei is napvilágot láttak a könyvben, amelyet itt ismertetni szándékozunk. Ezzel betelt a dicsőség mértéke, amelyre Ferenczy életében joggal számított, de éppen hazájában nem ért el. Külföldön a lakatoslegényben buzogó ősi talentum császárok, pápák figyelmét keltette fel. Amikor erős nemzeti érzéstől hajtva hazájába jön, hogy itt apostolkodjék a szépművészetek érdekében és történelmünk nagyjait örökítse meg vésőjével, a nagy nekibuzdulásnak szomorú kiábrándulás lett a vége, mert a politikai, társadalmi és gazdasági forrongás közepette, a kibontakozás legelején, Ferenczy nagyon is korán került haza. Leveleiben sok panasz az emberi rosszakaratot álboldogulása akadályát. Ám a mester ízig-vérig művésztemperamentum volt s a szívével gondolkodott. Amire azonban tört reményeivel szülővárosába visszatér és csendes egyhanguságban őrli le napjait, a megnyugvás mindinkább erőt vesz lelkén. S Ferenczy leveleskönyvének legszebb tanulsága az, hogy megnyugodott sorsában, megalkudott a mostoha körülményekkel, s ha már nem volt módjában, hogy az ország dicsőségét gyarapítsa, legalább szülővárosának igyekezett hasznára válni, s utolsó tíz évében a mikrokozmosán szeretettel csüngő kisvárosi polgár mintaképe lett. Az a vaskos könyv, amelyet nálunk ma ritka önmegtagadással Wallentinyi Dezső dr., a rimaszombati főgimnázium tudós professzora

állított össze, nemcsak Ferenczy leveleinek gyüjteményét foglalja magában, de a leveleket bevezető s az ezek közé szúrt tanulmányoknál és a leveleket kísérő tömérdek jegyzetnél fogva valóságos korrajz. Hőse a nagytehetségű szobrász leveleiben egész közvetetlenséggel szól hozzánk, s a becsületes érzés és nemes felfogás, amely ezekben szinte lapról lapra visszatükröződik, különösen fiatal művésznemzedékeink számára teszi ezeket tanulságos olvasmánnyá. Mint Ferenczy István művészetének rehabilitálását általában, a levelek kiadását is Beöthy Zsoltnak köszönhetjük. Az ő eszméje volt ez a mű, s aki megvalósította, hűséges tanítványa, Wallentinyi Dezső minden tiszteletdíj nélkül dolgozott az évek munkája árán készült könyvön, amelyet Rimaszombat város ajándékképpen küldött szét a hazai iskoláknak, könyvtáraknak és művészetünk ismertebb nevű barátainak. Kivánatosnak tartanók, ha a város a művészet iránt érdeklődő közönség számára is hozzáférhetővé tenné a könyvet s ezzel kapcsolatban a szerzővel szemben is kimutatná, hogy értéke szerint tudja megbecsülni a szellemi munkát.

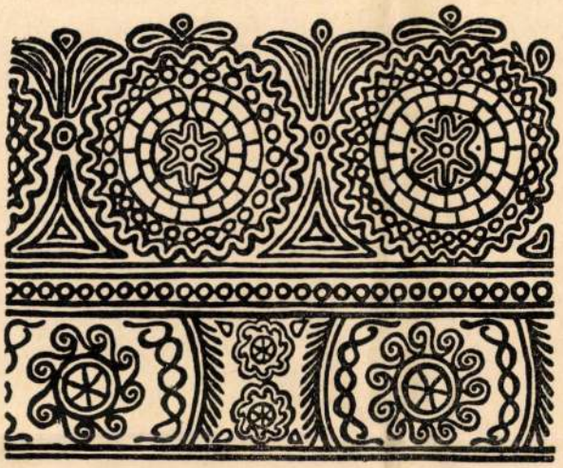

Hontmegyei hímzésminta. Art paysan hongrois. Broderie.

KÖNYVDÍSZEK. A karácsonyi könyvkirakat kezd benépesedni és a könyvfedelek versenyre kelnek, hogy hangos szóval magukra tereljék a figyelmet. Hosszú idő óta nem jutott a könyvdíszítő grafikus és a könyvkötő annyi hálás feladathoz, mint az utolsó években, amikor az irodalom, a poézis, a művészet szeretete bizonyos bibliofil hajlamokkal párosult a nagyközönségben. A művészi hajlandóságot a nagyiparnak talán egyetlen ága sem szolgálja olyan készséggel, mint a könyvnyomtató, amely közönsége természeténél fogva szinte kényszerült meghódolni a jóízlésnek. De míg a németek, az angolok és a franciák egyrészt virágzásra tudták emelni ez alatt az idő alatt a könyv iparművészetét, mínálunk a kiadók szűkmarkusága még ma is sikerrel áll ellen a művészet minden betörésének. A magyar könyvkiadó előtt a részlet, a szortiment, az eladás, a nagy forgalom és az üzleti bluff még mindig a legfontosabb szempont, s e tekintetben a finomínyű lirikus egyforma elbánásban részesül a szakácskönyv szerzőjével. Innét van, hogy míg a nagy német kiadók irígylésreméltóan vetélkednek egy-egy új betütipus, borítékrajzoló, vagy olcsó és jó gépkötés forgalombahozatala körül, addig nálunk dühöng a mult századi kliséízlés, és a vidéki báli meghívók szőlőlombjai futtatják körül a könyvfedelet, vagy ó-ezüst-plakett fon glóriát a moiréselyem-kötésre. Ujságszámba megy tehát, ha néhány jobb ízlésre való olcsó könyv is megjelenik — kirakatban, aminőkre mostanában Kner Izidor gyomai kiadó törekszik. Három vászonba kötött könyv (Horváth Elemér versei, Antal Sándor novellái, Garvay Andor négy kis komédiája) tesz erről újabb bizonyságot, amelyek azonban túlságosan up to date ízlésben vannak kiállítva és a Wiener Werkstätte-láz elhanyatlásával aligha fognak nobilisan hatni. Kettő ezek közül a szokványos bécsi nyomott kartonok közül való, a harmadik ezeknek a nyomán a Lakatos Artúr-tervezte magyar vászonnal van kötve, de — sajnos — ez sem árul el sok magyaros ízt. Egyáltalában kérdéses, hogy ha már ornamentális födéllel dolgozunk, nem stílusosabb-e a kartonpapiros, s ha vásznat kívánunk, nem jobb-e beérni a puszta betüornamentikával. Tipográfiailag egyébiránt a jó átlag-ízlésnek felelnek meg ezek a könyvek. — Kissé lármás és ihaj-tyuhaj-magyarságú egy angol mesekönyv fedele, amely Fisher Unwin (London) kiadásában magyar népmeséket és történeti mondákat ad az angol közönségnek Pogány Nándor illusztrációival. Ha a könyvfedél kellemetlenségein túltesszük magunkat, mindjárt elárulják a lapok, hogy gazdag ornamentális érzékű, lendületes rajzolóval van dolgunk. Vonalaiban sok van a hagyományos angol mesemondó-stílusból, de erős magyar népi szellem is szorul bele s — ami a fő — minden lapja él, akcióban van, szívesen forgatjuk. Vannak ma nála bizonyára erősebb magyar és angol grafikusok is, de mindazonáltal örülnünk kell, hogy amikor a magyar népmese egy nehéz idegen idiomában jelentkezik, ilyen ötletes és kellemes interpretálója akad, mint Pogány Nándor.

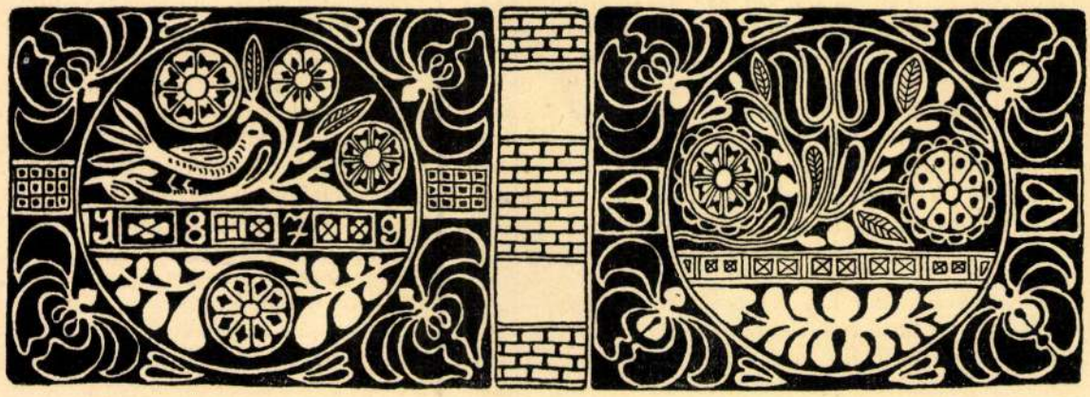

Somogyi tükörfa.

Art paysan hongrois. — Boite décorée.

A TORDAI KULTÚRHÁZ. Október 12-én nyitotta meg Tordán a magyar közművelődési házat Benedek Sándor dr. vallás- és közoktatásügyi miniszteri államtitkár. Egyidejüleg az „Erdélyi Múzeum Egyesület“ is ott tartotta vándorgyülését. Ebből a kettős ünnepi alkalomból Harmath Ödön igazgató csinos kis emlékkönyvet szerkesztett, amelyben az ünnepélyen elhangzott beszédeket és előadásokat közli. Ezek keretében megismerkedünk Torda nevezetességeivel és a Kultúrház ősi épületével, mely hajdan az erdélyi fejedelmek palotája volt. A magna curiát Lux Kálmán tervei szerint a közművelődési ház céljaira a Műemlékek Orsz. Bizottsága alakíttatta át s megnyitása alkalmából népművészeti kiállítást rendeztek benne. A füzetet a Kultúrház javára ennek vezetősége adta ki s ára 1 korona.

A STUDIO ezidei októberi száma közli A. S. Levetusnak, az ismert szakírónőnek iparművészeti iskolánkat ismertető cikkét. Huszonkét kép a növendékek kiválóbb munkáit mutatja be. A jeles írónő elismeréssel emlékezik meg az iskolát átható nemzeti szellemről és szép eredményeket vár az iskola jövő működésétől.

GAZETTE DU BON TON. Olvasóink emlékezni fognak arra, hogy többször felemeltük szavunkat a divatlapok művészietlensége ellen. Nemcsak Magyarországon, hanem a külföldön is, ahol pedig a mindenható divat ugyancsak hatalmas eszközökkel dolgozik, kimaradt ezen eszközök közül a grafikai művészet, amely azoknak a lapoknak, amelyek par excellence a szépség szolgálatára vannak hivatva, egyszersmind szép formát is tudna adni. Ehelyett a divatlapok majdnem kivétel nélkül abban a régi sablonos külsőben jelentek meg, amelyek egészen távol állottak a művészettől és az ízléses embernek, aki éppen az ízlést kereste bennük, csak bosszúságot okoztak. Most egy kivételről akarunk beszélni, az első fecskéről, az első divatlapról, amely a művészethez fordult segítségért és olyan formát vett tőle kölcsön, amely az ízlés hirdetőjéhez méltó. Természetesen ebben a tekintetben is Franciaország volt a kezdeményező. Párisban indult meg a Gazette du Bon Ton című folyóirat. Tulajdonképpen divatlap, amelyet hét híres párisi divatcég ad ki, de úgy szövegére, mint külsejére nézve nagy távolság választja el a divatlapok ismert formáitól. Szövegét kitünő francia írók írják könnyű és érdekes modorban és ami reánk nézve fontosabb, kiállítása meglepően artisztikus. Képeit elsőrangú francia művészek, mint Bakst, a két Bontet, Carlègle, Iribe, de la Gaudara, Marty stb. rajzolják és megvan bennük ezeknek a művészeknek egész zsenialitása. Így minden divatkép, eltekintve attól, hogy csak artisztikus és ízléses holmikat ábrázol, mint önálló műalkotás is figyelemreméltó. Az egész folyóiratot könnyed és finom művészi szellem lengi át, amely a tipográfiai elrendezésre is kiterjed. A Gazette du Bon Ton tehát mindenesetre igen figyelemreméltó és örvendetes vállalkozás, amelynek művészi érdeme kétségbevonhatatlan s így remélhetőleg meglesz a maga örvendetes hatása az egész divatlapkiadás szellemére. Mint értesülünk, az új folyóirat előfizetőinek száma ma már meghaladja a 200.000-et, noha előfizetési ára, évi 100 frank szokatlanul nagy.

KRÓNIKA

A VIDÉKI MÚZEUMOK SZAKSZERŰ GONDOZÁSA. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter a következő leiratot intézte a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségéhez: Tudomásomra jutott, hogy egyes vidéki múzeumokban az állami

A SZÉPMŰVÉSZETI MÚZEUM MODERN MAGYAR SZOBRAI

A Szépművészeti Múzeum imént megnyílt modern szoborgyüjteménye XIX. és XX. századi szobrászatunk képét nem tükrözi olyan teljességgel, mint modern képtárunk ugyanezen idő festészetének képét. Ez másutt is így van s az okot mindenekelőtt a képzőművészet e két ágának eltérő természetében kell keresni. A szobrászatban sokkal több a helyhezkötött alkotás, mint a festészetben. A szobroknak tetemes része tereken, épületeken, temetőkben van felállítva és a múzeum szempontjából nem jöhet számba. Olyan szobrász, aki működésének javát az emlékszerű szobrászat terén fejtette ki, a múzeum gyüjteményében csak igen tökéletlenül jut szóhoz. Feltűnő példaként legyen elég Fadrusz Jánosunkat említenem.

Ezen a mindenütt kimutatható, általános okon felül nálunk még különös okok is hozzájárultak ahhoz, hogy múzeumunk szoborgyüjteménye teljesség dolgában nem versenyezhet festészeti anyagunkkal. Eredetileg mind képtárunk, mind szoborgyüjteményünk igen számottevő hiányokat mutatott. Éppen a fejlődés szempontjából fontos magyar művekben volt nagy hiány. Ami azonban a virágzás és fellendülés idejében nem történt meg, annak pótlását a küzdelem és bukás idejében kellett elvégezni. Alig indult meg a rendszeres kiépítés munkája, kitört a világháború és gonddal, küzdelemmel teljes évek következtek. A gyüjtés általában nehézzé vált, de különösen nehézzé a szobrászat területén, ahol az anyagok drágulása és a technikai előállítás egyre fokozódó akadályai kétszeresen éreztették hatásukat. Így történt, hogy sem régibb szobrászatunk kiegészítésében, sem az új termelés megszerzésében nem lehetett lépést tartani a képtári gyüjtés gyorsabb ütemével. A háborút követő években pedig a háború végzetes következményei, főképpen pedig a múzeum pénzügyeinek még a háborús korszakot is felülmúló válságos helyzete nehezítették a kiépítés munkáját.

Ezek figyelembevételével kell megítélni azt, ami szoborgyüjteményünk fejlesztése körül történt, s ami ebben a világításban talán nem egészen megvetendő. A régibb nemzedékből Kugler Ferenc, Alexy Károly, Huszár Adolf azelőtt teljesen hiányoztak gyüjteményünkben; új szerzeményeink módot adnak mind a három művész bemutatására. Strobl Alajos és Zala György művészetét kiváló új darabok szemléltetik. Az ifjabb szobrásznemzedék munkáinak mintegy fele a háború kitörését követő idő szerzeménye. Külföldi anyagunk számra igen szerényen gyarapodott, de Hildebrand, Lederer, Maillol, Mestrovič újonnan szerzett munkái jelentőségre annál inkább számot tesznek és enyhítik külföldi sorozatunk egyoldalúságát.

Külföldi gyüjteményünk természetesen így is igen messze van attól, hogy az európai fejlődésről számot adjon, magyar anyagunk ellenben hiányai mellett is megvilágítja azt az utat, amelyet szobrászatunk az utolsó száz évben befutott. Csak nagyjából persze, s ez már az első lépésnél kiderül, mert pl. Dunaiszky Lőrinc működéséről, aki a század első tizedeiben elsősorban látta el Pest szobrászati szükségleteit, csak egy kis síremlék-reliefje ad hírt, társairól (Bauer, Uhrl, Schmeltzer, Held stb.) pedig éppenséggel semmi. Ennek az az oka, hogy ezek a szobrászok szinte kizáróan díszítő feladatokkal foglalkoztak. Ferenczy István az első szobrász, akinek alakja elevenebben lép elénk. Az ő munkásságát még római éveiben készült, de élete végéig legjobb művének megmaradt Pásztorleánykája, továbbá mellszobrainak, érmeinek és plakettjeinek egy sorozata mutatja be gyüjteményünkben. A Pásztorleánykában a Thorwaldsen és Canova Rómájának sarkalló és emelő légkörében kifejlett tehetségét ismerjük meg, a magyar közélet jeleseiről készített mellszobrai provinciális ízük mellett is komoly és nemes emlékei a nemzeti kultúra szolgálatába

FERENCZY ISTVÁN (1792–1856): A SZÉP MESTERSÉGEK KEZDETE. (PÁSZTORLEÁNYKA.)
1820–22. Márvány

Petrovics Elek: A Szépművészeti Múzeum
modern magyar szobrai. Magyar Művészet
1926.

FERENCZY ISTVÁN

Canova műhelyétől a Haldokló Eurüdikéig

Kétszáztíz éve született Ferenczy István – Ferenc császár szobortervéből nem lett pest-budai Mátyás-emlékmű

Ferenczy István életművéről egymásnak gyökeresen ellentmondó nézetek csapnak össze mindmáig. Van, aki szerint nemzeti szobrászatunk első, magányos óriásáról van szó, akit tehetsége kibontakoztatásában csak a kezdetleges hazai művészeti közélet akadályozott, mások Ferenczyt csupán provinciális Canova-epigonnak tartják, akinek túlértékelése mára évszázados hagyománnyá terebélyesedett. Az igazsághoz talán ezúttal is a köztes álláspont állhat legközelebb. Ferenczy főbb művei jelentős, bár korántsem hibátlan alkotások, tényleges művészi jelentőségénél azonban sokkal fontosabb művelődéstörténeti szerepe: személye ebből a szempontból valóban mérföldkőnek nevezhető.

Tanulmányait külhonban végezte, 1814-től Bécsben, 1818-tól pedig Rómában. Az örök városba elsősorban bálványa, Canova műterme vonzotta, itteni működését végül mégis a nagy dán mester, Bertel Thorvaldsen irányításával kezdte, nála készítette el Csokonai büsztjét, amely egyik legismertebb, méltán közkedvelt műve lett, és amelyre Rómában jártakor József nádor is felfigyelt, rendszeres anyagi támogatást rendelve a művész számára. E támogatásból annyi pénzt takarított meg, hogy vásárolni tudott mintegy nyolcvan, nagyrészt reneszánsz kori kisplasztikát, melyeket ma a Szépművészeti Múzeum őriz. Másik nevezetes művét szintén Rómában fejezte be: a mai nézőt is elbűvölő Pásztorlányka – egykorú címén A szépmesterségek kezdete – a születőben lévő magyar szobrászat szimbólumaként vált Ferenczy legnépszerűbb alkotásává.

A művész önarcképe, 1835 körül
MAGYAR NEMZETI GALÉRIA

Ismert művészként tért haza 1824-ben, páratlan elhivatottsággal és önbizalommal; pályatársai többségével ellentétben nem elégedett meg a díszítőszobrászat kínálta lehetőségekkel. Budán telepedett le, arisztokraták sora vette pártfogásába, sőt évekig Sándor Móric gróf budai palotájában lakott, bérelt műterme pedig az 1838-as árvízig a Víziországban, a Jégverem utcai kincstári épületben volt. Az 1820-as évek végén fedezte fel Erdélyben a munkáihoz szükséges jó minőségű, fehér ruskicai márványt. Növekvő elismertségét jelezte, hogy 1832-ben, elsőként a hazai képzőművészek közül, tagjává választotta a Magyar Tudós Társaság. 1834-től Országház utcai házában élt, ennek udvarán, szoborminták között készítette 1846-ban gróf Teleki Blanka a híres Ferenczy-dagerrotípiát.

A hazatérését követő évtizedben számos megrendelést kapott, nagyrészt portrékra és síremlékekre. Előbbiek közül különösen Kazinczyé, valamint Ürményi József országbíróé jelentős, utóbbiakból pedig Kultsár István sírja a pesti Belvárosi plébániatemplomban. Az 1835-ben készült, a hazai funerális szobrászat történetében páratlan jelentőségű alkotás, mint Ferenczy legtöbb szobra, Canova-műre, ez esetben a Falieri-síremlékre vezethető vissza. Eredetileg a fóti Károlyi-sírboltba szánták, de végül a pesti Megyeháza épületébe került gróf Károlyi Istvánné emlékére faragott dombormúve. Kölcsey ülőszobrát a Nemzeti Múzeum, Szent István vértanúoltárát az esztergomi főszékesegyház számára készítette el.

Az elterjedt vélekedés szerint Ferenczy egyetlen Budapesten álló köztéri alkotása az 1834-re elkészült, végleges helyén 1875-ben felállított Kisfaludy Károly-emlékmű volt, amely a második világháborúban megsemmisült. (Egykori helyére, a Múzeumkertbe végül a portré másolata került.) Van azonban a fővárosban egy eredeti, szabadtéren álló Ferenczy-mű: az 1837-ben elhunyt Krajcsovits Jánosné síremlék-reliefje, mely azonban mára az időjárási viszontagságok, s főként a márványgyilkos kúszónövények miatt szinte felismerhetetlenné torzult, eredeti formájában történő helyreállítása aligha lehetséges. Ma, többszöri áthelyezés után a Kerepesi úti temető 45. parcellájában található, fennmaradását pedig annak köszönhette, hogy ez a sírkő őrzi Krajcsovitsné vejének, Tolnay Lajosnak, a MÁV első elnök-igazgatójának emlékét is.

Ferenczy fő támogatói köre a harmincas évek végére megváltozott: a mágnásokat a reformkor fiatal, művelt értelmisége váltotta fel; Ferenczyről szólván elsősorban Nyáry Pált, Fáy Andrást és Pólya Józsefet kell kiemelni közülük. Utóbbiak 1839-ben társaságot is alapítottak a Ferenczy munkáihoz szükséges anyagi feltételek előteremtésére, ennek kapcsán született meg Nyáry híres proklamációja, a Felszólítás a honi szobrászat ügyében. Fáyhoz különösen közel állt: lakásának (a mai Irányi utcában), amely valóságos szellemi centrumként működött, Ferenczy állandó vendége volt, Fóton pedig egymás mellett vettek szőlőbirtokot.

Ferenczy és támogatói legnagyobb terve, a Pest-Budára szánt monumentális Mátyás-emlékmű, amely egyszerre lett volna emlékszobor és jelképes mauzóleum, kudarccal végződött. A nemzeti emlékműszobrászat megteremtésére irányuló első jelentős hazai kísérlet több sebből vérzett: a tervezett műre sem széles körű igény, sem kellő anyagi fedezet nem mutatkozott, emellett túlméretezett és sablonos volt (korábban, kis változtatásokkal, Ferenc császár emlékművének pályázatán is szerepelt).

Ferenczy pedig elkövette a legnagyobb hibát: rossz tervhez kötötte pályája további alakulását. Hét évig harcolt az emlékműért, új szoboröntő műhelyt is felállított a fővárosban – az első bronzöntödét a reneszánsz óta –, végül azonban leszámolt tervével, s elkeseredésében minden gipszmintáját megsemmisítette. Egyre súlyosabb anyagi gondok gyötörték, iskolaalapítási tervei kudarcot vallottak, s mind kevesebb megbízáshoz jutott. A közízlés is egyre jobban elfordult klasszicizáló stílusától. Végül 1847-ben visszavonult szülővárosába, Rimaszombatra, ott halt meg 1856-ban. Sírján, a rimaszombati református templomban, utolsó Budán faragott szobra, a Haldokló Eurüdiké található.

Tóth Vilmos

A relief Krajcsovits Jánosné síremlékén: egyetlen szabadtéri műve a fővárosban FOTÓ: KOVÁTS ZSOLT

PALETTA

CAM JANSEN KALANDJAI: a mesekönyv első három kötetéből részleteket olvas fel a gyerekeknek Kerekes József színművész ma délután három órától a Libri Mammut Könyváruházban (II., Margit körút 87–89.).

A TÍZÉVES Honvéd-Palota Zenekar farsangi koncertje holnap délután öt órakor kezdődik a Stefánia-palotában (XIV., Zichy Géza utca 3.).

JANCSÓ MIKLÓS és Grunwalsky Ferenc filmrendezővel Bérces László és Vidovszky György beszélget hétfő este nyolc órától a Bárka Színház kávézójában (VIII., Üllői út 82.).

Agárdi ikonjai

MUNKATÁRSUNKTÓL

Március 3-án lesz százhuszonnégy éve, hogy Bulgária felszabadult az ötszáz éves török uralom alól. Az évfordulón minden esztendőben más budapesti városrészben rendez ünnepséget a Bolgár Országos Önkormányzat. Idén Óbuda a házigazda, a művelődési ház (III., San Marco u. 81.) galériájában pénteken nyílt meg *Agárdi Gábor* kiállítása.

A színművész tizennégy éve mutatkozott be először táblaképeivel a Bolgár Kulturális Intézetben; Szófiában szeretett bele az ikonfestészetbe. Ikonjaiból most mintegy harmincat tekinthetnek meg március 11-ig a galérialátogatók.

SZÍNHÁZMŰSOR

SZ: Szombat, V: Vasárnap

Bárka Színház: SZ: Díszelőadás (7). V: Cseh Tamás '78 (8 – bem. ea.). **Budapesti Kamaraszínház a Tivoliban:** SZ: Macbeth (7). V: Holle anyó (11). Macbeth (7). **Budapesti Kamaraszínház Shure Stúdió:** SZ: Kísértetek (fél 8 – bem. ea.). V: Kísértetek (fél 8). **Budapest Bábszínház:** SZ: A legkisebb boszorkány (fél 11). Rajkó együttes műsora (8). V: Hamupipőke (fél 11, 4). **Budapest Bábszínház Játszó-tér:** SZ: A varázsfuvola (fél 3). V: Csongor... és Tünde? (7 – Bábrándozók Csop. ea.). **Budaörsi Játékszín:** V: Marica grófnő (7). **Budapesti Operettszínház:** SZ: Cirkuszhercegnő (3, 7). V: A kutya, akit Bozzi úrnak hívtak (3, 7 – 3-kor Karády-bérl.) **Buda Stage:** SZ: Bonbon matiné – Az IBS Euforikusok vonós koncertje (11 – Vidor-bérl. 4. ea.). Isteni show (fél 8). V: Szentivánéji álom (fél 8 – Földessy Margit Stúdió növendékei – bem. ea.). **Holdvilág Kamaraszínház:** SZ: A fasorba megyünk! (7). V: A fasorba megyünk! (3). **Játékszín:** V: Olympia (7). **József Attila Színház:** SZ: Vonó Ignác (7). V: Lássuk a medvét! (3, 7). **József Attila Színház Gaál Erzsébet Stúdió:** SZ: Pillantás a hídról (fél 8). **Karinthy Színház:** SZ: Spanyolul tudni kell (7). V: Bolond vasárnap (7). **Katona József Színház:** SZ: Szent György és a sárkány (7). V: Tartuffe (7). **Kamra:** SZ: Dadaisták (7). V: Kalldewey, Farce (7). **Közép-Európa Táncszínház:** SZ: Bethlen Kortárs táncműhely (6, 7). V: Bethlen Kortárs Táncműhely (11). **Kolibri Színház:** SZ: Csimpi szülinapja (10). V: Hófehérke, és a hét törpe (10). **Kolibri Fészek:** SZ: Kukackatyi (fél 11). **Kolibri Pince:** SZ–V: Sátánfajzat (7). **Lézerszínház:** SZ: Carmina Burana (fél 8). **Magyar Állami Operaház:** SZ: A hattyúk tava (87 – Osváth/4. bérl.). V: Hamupipőke (11 – Failoni/3. bérl., 7-kor Nádasdy/4. bérl.). **Erkel Színház:** SZ: Figaro házassága (11 – Erdélyi/3. bérl.). Falstaff (7 – Báthy Anna-bérl.). V: Figaro házassága (11 – Mikó/3. bérl.). **Madách Színház:** SZ: Isten pénze (3, 7). V: Emil és a detektívek (fél 11). Isten pénze (3). **Madách Színház Tolnay Szalon:** SZ: Művészportrék 2. (4 – Alföldi Róbert). **Madách Stúdió:** SZ: Kék róka (fél 8). **Madách Kamara Színház:** SZ: Alku (7). V: Üvegfigurák (fél 3). HOFI – Élelem bére (8). **Merlin Színház:** SZ–V: Mesterdetektív (7). **Merlin Kamaraterem:** SZ: Someone Who'll Watch Over Me (fél 8 – angol nyelvű ea.). V: Legszebb mesék III–IV. Benedek Elek-mesék (11, 3). **Mikroszkóp Színpad:** SZ: Szeplős Pötyi (fél 4). Leggyengébb láncszemek (fél 8). V: KeLet ez nekünk? (fél 8). **MU Színház:** SZ: Kicsi és nagy (8). **Nemzeti Táncszínház:** SZ: A kertész álma – A pokol színei (7). **Pesti Magyar Színház:** SZ: Szentivánéji álom (7). V: István a király (7). **Pesti Magyar Színház Sinkovits Imre Színpad:** V: Csütörtöki hölgyek (7). **Radnóti Színház:** SZ: A kripli (7). V: Máli néni (7). **Stúdió K Színház:** SZ: Visz a víz! (fél 8). V: Az utolsó pacc (fél 8). **Szkéné Színház:** SZ: Vörös (8). **Thália Színház:** SZ–V: Ping-Szving (7 – Eszenyi Enikő estje). **Thália Színház Régi Stúdió:** V: Liliom (4, 8 – Thália Színház és a Krétakör Színház közös prod.). **Vidám Színpad:** SZ: Kutyánszky Kázmér (fél 11). Ezt is túléltük! (7). V: Édes mostoha (fél 11). Paprikás csirke (7). **Vígszínház:** SZ: Sok hűhó semmiért (7). V: A padlás (de. 11). Bűn és bűnhődés (7 – Góth-bérl. 2. ea.). **Vígszínház Házi Színpad:** V: Egy nő (fél 8). **Pesti Színház:** SZ: A dzsungel könyve (7). V: Kövekkel a zsebében (fél 3 – Bánki-bérl. 2. ea.). Elsötétítés (8). **Új Színház:** SZ: Bolha a fülbe (7). V. Éjjeli menedékhely (7). **Új Színház Stúdió-színpad:** V: A falunk rossza (3).

Hófehérke gödöllői táncai

Kilencéves a Gödöllői Táncegyüttes. A ma már több mint kétszáz tagú csoport ebből az alkalomból ünnepi műsorral várja a közönséget a Petőfi Sándor Művelődési Központban (Gödöllő, Szabadság út 6.) ma délután öt órakor.

Amikor *Iglói Éva* művészeti vezető megszervezte a Gödöllői Táncegyüttest, még nem sejtette, hogy alig tíz év alatt csaknem kétszáz tagúra növekszik a folklórhagyományokat ápoló városi csoport. A felnőttek mellett ma már táncolnak itt óvodások, alsó és felső tagozatos iskolások; sőt, ahogy megyünk lefelé az életkorban, egyre nagyobb a létszám. Utánpótlás is akad tehát bőven. A legkisebbek egyelőre nem lépnek föl, az ő dolguk most a tanulás (tánctanáraik megkímélik őket a szereplés okozta stressztől – mondja Iglói Éva), de a nagyobbak és a felnőttek széles repertoárral mutatják be tudásukat. Legközelebb ma – ekkor ünnepli az együttes kilencedik születésnapját.

A műsor nyitányaként nyolc felnőtt lány adja elő a Kalocsai lánymulatságot, amelyet a kicsik rábaközi játékai és táncai követnek. Felső tagozatosok járják el a tápai pünkösdöt, majd a felnőtt kamaraegyüttes a Székelyföldről származó makfalvi táncokat. Utána *Mosóczi Lívia* és *Kökény Richárd*, az Állami Népi Együttes tagjai jóvoltából gombostelki román táncokat, *Tóth Judit* és *Széphalmi Zoltán* előadásában pedig somogyi táncokat láthat a közönség. Az első részt A réten és a Bagi táncok című, gyerekeknek készült koreográfiák zárják.

Mosóczi Lívia aranygyöngyös és Széphalmi Zoltán kétszeres aranysarkantyús táncos, a népművészet ifjú mestere a felnőtt kamaraegyüttes vezetői; Iglói Éva kompozíciója mellett az ő műveik a műsorban szereplő koreográfiák. A második rész rendezője a Harangozó-díjas *Mosóczi István*, aki a Hófehérke című, gyerekeknek készült táncos-zenés mesejátékot állította színpadra a Gödöllői Táncegyüttes előadásában. A produkció kuriózum, hiszen Magyarországon nincsen gyerektáncszínház, így a táncmese a szervezők reményei szerint később is számíthat az érdeklődésre. A folklórt ez esetben kontakt táncelemek gazdagítják, amelyeket *Mándy Ildikó* tanított be.

R. V.

A Léda-villa titka

A gödöllői királyi kastélyba látogatóknak érdemes a szomszédban is körülnézniük. A barokk műemlékhez hasonlóan hányatott sorsú ház áll ott, Ady múzsájának, Lédának a villája. Az egykori Erzsébet királyné útnak – ahol Diósy Ödön és felesége, Brüll Adél 1923-ban házat vásárolt – ma Ady sétány a neve. A Gödöllői Városi Múzeum a kulturális tárca anyagi támogatásával megvásárolta a villa szalongarnitúráját, amelyet a helytörténeti kiállításában helyez majd el. Az új szerzeményeket vasárnap délután öt órakor diavetítéses előadás keretében mutatja be az intézményben *Gaálné Merva Mária* irodalomtörténész, múzeumigazgató.

A kétszintes, manzárdtetős, eklektikus stílusban épült ház, amelyet a helytörténet Léda-villaként tart számon, a Grassalkovich-kastély szomszédságában áll. Brüll Adél 1934-ben bekövetkezett haláláig ez volt a házaspár állandó lakóhelye. A nagypolgári ízlést tükröző épületet sem kerülte el a történelem vihara: 1952-ben államosították, hat családot helyeztek el tíz szobájában, a park közepén utcát nyitottak, és még két házat építettek a telekre. Az épület ma már csak néhány részletében őrzi eredeti szépségét.

Diósy Ödön csupán egy évvel élte túl feleségét, majd az unokahúg, Diósy Klára örökölte meg a villát, melyet 1937-ben értékesített. A berendezés árverezése során vásárolta meg a tíz darabból álló XIX. századi szalongarnitúrát dr. Szanathy Júlia gödöllői fogorvos. Tőle vette meg a múzeum a kultúrtörténeti szempontból igen érdekes anyagot. Az új szerzeményt bemutató előadáson közreműködik *Németh Kristóf* színművész, a Gödöllői Művelődési Központ Kht. igazgatója.

B. A. G.

Új szelek a New Orleansban

Imázsváltással kezdi az új évadot a New Orleans Music Pub. A tavaly nyílt szórakozóhely elsősorban azzal hívta fel magára a figyelmet, hogy a jazz, a funky, a blues legnagyobbjai léptek ott fel. Olyan világsztárok muzsikáltak a belvárosi klubban, mint *Louisana Red, Sugar Blue, Al di Meola, Osibisa* vagy *John McLaughlin*.

A zenés klubot azzal a céllal hozták létre, hogy Budapesten is legyen egy olyan világszínvonalú hely, mint Amszterdamban a Paradise vagy New Yorkban a Blue Note – tudtuk meg *Márton Istvántól*, a szórakozóhely tulajdonosától. Az új évadban megváltozik az arculat, a klub nyit a kevésbé pénzes rétegek felé is. A fő bevételt a pártoló klub tagjaitól várják; ők a műsortervezésbe is beleszólhatnak. A programok szervezésében és a mindennapi működés feltételeinek megteremtésében két cég is segíti a szórakozóhelyet: a Magic Media és a Show Time Budapest.

Az idén is lesznek exkluzív fellépők a klubban. Így április 14-én – Magyarországon először – koncertezik a Tarantinos nevű zenekar, amely a Tarantino-filmek legnagyobb slágereit viszi színpadra filmbeli kosztümökben, hatalmas, látványos show keretében. A blues szerelmesei sem maradnak sztárok nélkül: *Deborah Coleman*, a műfaj fekete királynője és *Dean Brown* muzsikáját is élvezhetjük majd a belvárosi klubban.

Cs. G.

-50% REAL MEN'S ÖLTÖNYHÁZ -50%
Bp. II., Lukács u. 3., tel.: 335-4701
Bp. XVI., Rákosi út 194., tel.: 405-3921
Bp. XIII., Szent László u. 31., tel.: 270-1101
Bp. XV., Rákos út 70. (Szerencs u. sarok) tel.: 350-0490
Nyitva: hétfőtől péntekig, 10-18 óráig,
szombaton: 9-13 óráig.
FÉRFIGYAPJÚKABÁT-VÁSÁR!!!
~~45 990 Ft~~ 19 990 Ft

KOTK 01-00020-98
ESTI TANFOLYAMOK MÁRCIUSTÓL
külkereskedelem, vám, szállítmányozás, marketing és reklám, idegenforgalom, irodavezető, pénzügy-számvitel, mérlegképes könyvelő, számítógép-kezelő, angol és német nyelv.
INTENZÍV TANFOLYAM
a Munkaügyi Központ támogatásával
mérlegképes könyvelő.
Kérjen tájékoztatást ügyfélszolgálatunktól!

A nyelvekért beszélünk: Berlitz®

A speciális, világszerte elismert módszerrel
és anyanyelvi tanárokkal tanulhat bármely idegen nyelven.
Hogy mikor és mit, arról Ön dönt: egyénileg vagy csoportban,
nappal vagy este, általános vagy üzleti nyelvet...

méltónak, hogy a kocsiban maga mellé ültesse, „vagypedig egy tányér levesre meginvitálja". Az egyszerű származású művész ezt nagyúri gőgnek, vagy lenézésnek tekintette, pedig Széchenyitől bizonyára távol állt az ilyesmi. „Búcsúzáskor — írja Ferenczy — a gróf így szólott: köszönöm fáradságát, majd megszolgálom, ha majd hazajön. De oly hideg ábrázattal, komor szemöldökkel mondta ezt, hogy inkább félek tőle, mint valaha valami jót várjak tőle."

Valószínű, hogy ezek a dolgok örökös nyomot hagytak a művész érzékeny lelkében és talán Széchenyi sem őrzött meg Ferenczyről jó emlékeket. Úgylátszik kölcsönösen nem rokonszenveztek egymással s ezért gondolta Ferenczy még évtizedek mulva is, midőn Széchenyi a Mátyás király-szobor felállítása ellen foglalt állást, hogy a legnagyobb magyar ellensége neki, sőt talán az egész magyar képzőművészetnek. Pedig ennek egészen más okai voltak.

Széchenyi felléptekor a képzőművészetet legtöbben még nem tartották a nemzeti művelődés integráns részének s még azok a vezetőszellemek sem tekintették azt az irodalommal, vagy nyelvműveléssel egyenrangú tényezőnek, akik a magyar művelődés előmozdítását tűzték ki életük céljául. Széchenyi sem illesztette bele nagy országépítő programmjába a képzőművészetet. Viszont akkoriban a többi nagy nemzetnevelő és mecénás sem részesítette a képzőművészetet nálunk oly támogatásban, mint az irodalmat és színészetet. Igaz ugyan, hogy e korban még nemzeti képzőművészetről alig lehet beszélni, bár nehéz megállapítani, hogy ez ok volt-e, vagy okozat. E korban, melynek minden művészi akarása majdnem kizárólag az építészetben összpontosult, nagyobb festő- és szobrászegyéniségek nem fejlődhettek ki s az ábrázoló művészetek nem érték el az építészet színvonalát. Az itt élő festők és szobrászok, ha Magyarországon születtek is, származásukra nézve, nagyobbára idegenek voltak. Hiányzott belőlük az a lelkierő, az az eszményi gondolkodás és apostoli hév, ami a magyar irodalom és színészet előharcosait a legkedvezőtlenebb körülmények között is oly bámulatos erőkifejtésre és önzetlen munkára tette képessé. Éppen ezért van nagy jelentősége Ferenczy fellépésének, aki mindjárt hazatérése után az igazi nemzeti művészet megteremtését tűzte ki céljául. Ő látta, hogy idegen származású művésztársai közönnyel viseltetnek a nemzeti eszme iránt, annál nagyobb hévvel igyekezett tehát ő szolgálni ezt az eszmét, mely neki egész érzés- és gondolatvilágát betöltötte.

Az ő fellépéséig a nagyobbára német származású pesti festők és szobrászok idegen testet alkottak a nemzeti mozgalmukat irányító magyar nemesi társadalomban. Becsvágyuk nem terjedt túl azon, hogy a megrendelt munkát jól elkészítsék, csak a német polgárok körében érezték magukat otthonosan, a magyar írókhoz és politikusokhoz semmi érzelmi szál nem fűzte őket. Viszont ezek is idegent láttak bennük s közönyösek maradtak nemcsak személyük, de foglalkozásuk iránt is, melyet sokáig nem is a művelődés tényezőjének, hanem csak mesterségnek tekintettek. Ferenczyben ismerték meg az első olyan művészt, aki nemcsak idevetődött idegen pénzkereső, hanem — éppen úgy, mint ők — lelkes munkása a magyar művelődésnek. Ferenczyt tehát — bár közrendű származású volt — már fegyvertársnak és magukkal egyenrangúnak tekintették a kor vezető emberei.

A szellemi és társadalmi mozgalmakat irányító írói és nemesi világ, mely addig az idegen nemzetiségű és nagyobbára csekély műveltségű művészekben csak a megrendelésre dolgozó és megfizetett mesterembert látta, a Ferenczyvel való baráti érintkezés által került szorosabb kapcsolatba a művészettel s így e magyar származású és magyar érzéstől áthatott művész működésének és szereplésének nem kis része volt abban, hogy most már az egész nemzeti társadalom a magyar művelődés egyenrangú tényezőjének kezdi tekinteni a képzőművészetet.

Most már megkezdődnek a társadalmi mozgalmak és hatósági intézkedések a művészet istápolása és fejlesztése érdekében és országos gyüjtést indítanak Mátyás király szobrának a felállítására. A Ferenczy barátaiból álló szobor-bizottság felhívást bocsátott ki az adakozásra, de azt nem a legszerencsésebben fogalmazták meg. Igen kiemelték benne, hogy Ferenczy már két év óta munka nélkül van és ily túlzó szavakkal ecsetelték az ő jelentőségét: „Hazafiak! kinek jutott eszébe közöttünk, milly kincset bírunk e férfiúban, 's benne milly kincset veszíthetnénk?" Majd így végezték: „Adjunk a' művésznek művészhez illő nagyszerű munkát!"

A közvélemény nem fogadta osztatlan lelkesedéssel a tervet. Sokan nem tartották elégnek Ferenczy képességeit emlékszerű művek alkotására és ebben igazuk is volt. Mások soknak találták, hogy egy ember felsegélyezése érdekében most már a harmadik országos akció indul meg, mivel ugyanekkor Ferenczy barátai a Kölcsey-emlékszobor elkészítését is őreá akarták bízni és múzeum őrré ki is akarták őt neveztetni. Éles bírálatok és ellenvélemények jelentek meg a lapokban és anélkül, hogy Széchenyi beleszólt volna a vitába, a terv már megbukottnak volt tekinthető.

Széchenyi ebben az időben a magyar közélet vezéralakja, minden szellemi mozgalom, minden gazdasági és műszaki vállalkozás kezdeményezője, vagy irányítója volt és a vele való érintkezést senki sem kerülhette el, aki ilyesmiben résztvett. Így Ferenczy is többször érintkezésbe jutott, vagy úgy is mondhatjuk, hogy szembe került Széchenyivel. Széchenyi egy alkalommal

kozik. Mindez elég bizonyítéka a legnagyobb magyar művészet szeretetének és megállapíthatjuk, hogy ez a szeretet az ő közművelődési politikájában is megnyilvánult.

Lássuk először Széchenyi érdeklődését a képzőművészet iránt s azt a hatást, melyet ő rá a műalkotások gyakoroltak.

Széchenyi ifjú korában nem részesült alaposabb iskoláztatásban és tanulmányait megszakította korai katonáskodása. „Neveltetésem (ha így nevezhetem) — írja önmagáról — megszűnt az 1809. háború folyamán. Tizenhatéves voltam s oly tudatlan, minő egy tizenhat éves fiú csak lehet. A magyar fölkelés szerveztetvén, főhadnaggyá lettem s még helyesen írni sem tudtam". A katonai szolgálat alatt nem volt alkalma tovább képeznie magát s midőn a franciaországi hadjárat után négy kitüntetéssel hazatért, még mindig kevés tudással rendelkezett. „Eddig életem teljes tudatlanságban folyt le — írja —, de azután gondolkozni kezdék".

Gondolkozni kezdett, pótolni igyekezett műveltsége hiányait és alaposan felkészülve, 1818. július 13-án Landschulz régésszel és Ender János festőművésszel hosszú külföldi tanulmányútra indult. Bejárta Olaszországot, Görögországot, tanulmányozta az antik és korabeli művészetet és tudásban gazdagodva, fejlett műízléssel és elmélyült lélekkel tért egy év mulva haza. Utazása alatt szerzett benyomásairól részletesen beszámol útinaplójában és ítéletet mond a látott műalkotásokról. Ítéletei mindig fínom érzékre és éles bíráló szemre vallanak, de igazi műértő sohasem lett belőle, műgyüjteményt sem szerzett s mindig csak „profán-szemlélő"-nek tartotta magát. Érdeklődése főleg a műszaki alkotások felé vonzotta s bevallja, hogy például a mont-cenisi műút jobban érdekli, mint a régi művészet remekei. Éppen ezért a képzőművészetben is leginkább az építészet érdekli s nagy elragadtatással nyilatkozik az ókori építészet csodálatos emlékeiről.

A festészet és szobrászat iránt kevésbbé érdeklődött, de azért Olaszországban felkereste a kiválóbb művészek műtermeit és Thorwaldsennek, az akkor Rómában élt hírneves dán szobrásznak műtermében találkozott először Ferenczy Istvánnal. (Ferenczy ekkor még fiatal ember volt és mint kezdő szobrász, inkább csak mint kőfaragó, Thorwaldsen műhelyében dolgozott.) Széchenyi így emlékezik meg a találkozásról: „E helyiség hátsó részében egy fiatal magyart (Ferentzi) találok, ki Csokonyait mintázza! — sajnos, nincs tehetsége. Magunk közt szólva, én nem hiszem, hogy magyar ember beválna szobrásznak".

Széchenyi bírálatai, megjegyzései a művészetről általában helytállóak. Thorwaldsen éppen egy Mercur-szobron dolgozott a látogatáskor és Széchenyi rögtön észrevette, hogy ez a művésznek egyik legjelesebb alkotása. Helyesen állapítja meg, hogy Thorwaldsen különösen a rajzban és kompozícióiban tűnik ki, de a kivitelre nem fordít olyan gondot, mint Canova, aki bámulatos tökéletességgel kezeli a márványt és szobrai főleg eleganciájukkal és kecsességükkel ragadtatják el a nézőt.

Ferenczyt azonban egyetlen műve, az akkor még csak vázlatos Csokonai mellszobor alapján kissé elhamarkodva ítéli meg Széchenyi, mivel a művész, ha nem is volt olyan tehetség, mint kortársai tartották, később derék munkása lett a magyar képzőművészetnek és jelentős szerepet játszott művészetünk hőskorában.

Az első találkozáskor tehát nem nyerte meg Széchenyi elismerését Ferenczy, második találkozásuk sem volt szerencsésebb és később is, ha életútjaik találkoztak, ez rendszerint keserűséget jelentett Ferenczy számára.

Széchenyi egy év mulva Román keresztül utazott haza és ismét meglátogatta Canovát műtermében. Ferenczy ekkor már Canovánál dolgozott s a nagy művész úgy mutatta be őt Széchenyinek, hogy „alig van Rómában valaki, aki a múzeumokat annyira ismerné, mint ez a magyar ifjú", mire Széchenyi felkérte honfitársát, hogy legyen a kalauza. Két hétig járták együtt a múzeumokat, de az együttlét nem meghittséget, hanem ellenkezőleg, bizonyos feszes viszonyt teremtett köztük. Széchenyi — mint Ferenczy egy későbbi levelében panaszolja — nem látta őt arra

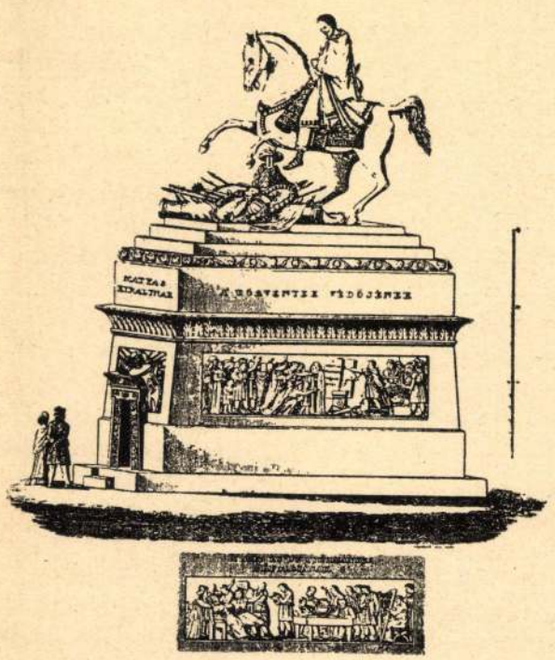

FERENCZY ISTVÁN: A MÁTYÁS KIRÁLY-SZOBOR TERVE.
István Ferenczy: Der Plan der Statue von König Matthias — István Ferenczy: Progetto della statua aquestre di Mattia Corvino.

32. l.

mint ő, kinek éppen úgy nem volt kenyere, mint neki: nincs-e hozzá egyéb szólni valónk, mint gúny? Megváltottátok-e e' szegény litterator' képét a' szegény szobrásztól? hányat rendeltetek meg nála könyvtáraitok' számára? Vagy talán külföldről jobbat, jelesebbet hoztatok helyette? Nem. Pályája végefelé a' legnagyobb hazafitól azon keserű gúnyt kell hallania, hogy nincsen kenyere. Nincs, uram, ha ez annyit tesz, hogy szükséggel kell küzdenie, hogy e' miatt, ha még annyi tehetsége lett volna is, nem lehetett haladnia; de evvel nincs mit dicsekedni. S nem is tőletek kéri e' kenyeret, kik a közügyért arányon túl áldoztatok, de a nemzettől, melly nemcsak ezredes éltében e művészetért még semmit sem tett, melly jelenleg, ha lehetséges, még kevesbet tesz, mint valaha: az egész nemzettől kéri ezt, mert végre is nem egy *kis* szobrászról lesz szó, hanem egy *kis magyar nemzetről*, mellyből ennél jobb nem tudott kiválni, ezen egyet is kenyér 's munka nélkül hagyta: a' nemzettől kéri ezt csüggedetlen buzgóságáért, a' jövendőért, egy buzdító példa felállíthatásáért, 's tőletek, ti jobbak, ti kiváltabb fiai a' honnak, kik egyébre fejedelmileg áldoztatok, csak azt, hogy gúnyaitokkal ne gyilkoljátok" ... „Igaz, nem kellett volna így szólani: állítsunk Mátyásnak emléket, *mert* Ferenczy szűkében van. — Ez nagy ügyetlenség volt, egyaránt becstelenítő az emlékre s a szobrászra nézve. De azért, hogy az emlék kezelői ügyetlenek voltak, ismét csak a' szobrászt sujtsuk-e, kinél többünk nincs, 's hogy legyen, eszünk ágába se jutott gondoskodni? Szemére hányjuk-e akár szellemi, akár anyagi szegénységét, mellyben úgyszólván saját részvétlenségünk nevelte fel? Midőn pályája hanyatlásán még egy nagy nemzeti emlék felállítása örömében és gondjaiban egészen el kellene merülnie, felednie minden kiállott inségeit, hogy Berzsenyi szerint „a' lelkesedésnek szent óráit élje", oda menjünk-e, 's azt mondjuk ezen lelkesedésnek hihetőleg nagyobbítására: szegény ember, hiszen te éhes vagy, 's te akarod Mátyás szobrát készíteni? Ez alig lehet helyes *kiszámítás;* ezt alig parancsolhatja *értelem.* Ez annyi, mint eltapodni az alacsony csemetét, mert a' szomszéd erdő szálasabb, és sudarai a felhőkkel játszanak; annyi, mint visszaijeszteni minden tehetséget, melly ezentúl a' nehéz pályának indulni kész volna."

A nagy költőnek a képzőművészet érdekeit és jelentőségét védelmező szavait most is aláírhatjuk. Széchenyivel szemben azonban nem volt szükséges ezeket védelmezni. Széchenyi nyilatkozatát és egész könyvét is kortársai teljesen félreértették. Ő a Kelet Népében az érzelem és az értelem szerepét fejtegeti az „országlási rendszer" szempontjából s azt bizonyítja, hogy az országos ügyek irányításában tervszerű, higgadt munkásságra van szükség. *A Mátyás-szobor ügyét csupán példaképen említi* a kellően meg nem érett tervek, az időszerűtlen vállalkozások között. Ferenczy érdemeit sem akarta kisebbíteni és a kenyeret sem sajnálta tőle, sőt bizonyára kívánta neki, hogy művészi munkája által minél bőségesebb és lágyabb kenyérhez jusson.

Jól tudta ő, hogy a „nemzetiség" szempontjából is milyen káros az, ha az irodalom és művészet munkásai anyagi bajokkal küzdenek. Midőn a „Jelenkor" c. lapnak, melynek szerkesztését ő Kisfaludy Károlyra akarta bízni, az engedélye késett, így ír Reviczky kancellárnak: „Im, arra vagyunk ítélve, hogy azon férfiú, kivel a haza méltán büszkélkedhetne, elkeseredve, szegénység közt kénytelen tölteni egész életét." És hogy mennyire elismerte a művészet jelentőségét, mennyire fontosnak tekintette a művészet munkásainak anyagi boldogulását is, azt eléggé bizonyítják egyik legfőbb művének, a Hitelnek zárószavai: „Keressük fel a tudóst, társalogjunk az elmetehetőssel, nagyobbítsuk könyvtárainkat, jutalmazzuk a tudományokban, művészetekben fáradozót, haladót s emeljük hazánkat dicsőbb nemzetek sorába."

BENDE JÁNOS

31. lap

sem pártfogolta Ferenczyt és nagy vállalkozásainál nem juttatott neki munkát.

Ferenczy ezt a személye iránti ellenszenvnek tulajdonította s lehet, hogy ez is közrejátszott, vagy talán az, hogy Széchenyi nem becsülte sokra Ferenczy tehetségét, de a főok mindenesetre más, Ferenczy személyétől különálló körülményekben keresendő.

Már 1835-ben is, midőn a Nemzeti Casinóban azt indítványozták, hogy a kaszinó járuljon hozzá a Ferenczy által készítendő Kazinczy-emlék költségeihez, Széchenyi ellenezte az indítványt. Méginkább szembe kerültek 1838-ban, midőn a Lánchídra a Hoffmann és Maderspach hídépítő cég is nyujtott be pályázatot. A pályaterv modelljét Ferenczy készítette és ugyancsak ő készítette volna a tervezett hídra állítandó lovas-szobrokat is.

Tudjuk, hogy Széchenyi milyen hévvel, úgyszólván féltékenységgel ragaszkodott a saját elgondolásaihoz és terveihez, különösen a Lánchídhoz, melyet élete főművének, mintegy reform-törekvései szimbólumának tekintett. Lánglelke minden hevével küzdött most azok ellen, akik korszerűtlen vagy kicsinyes tervekkel akadályozták az ő nagyszerű elgondolásának megvalósítását. Ilyen volt a Hoffmann és Maderspach cég által tervezett állóhíd is, mely műszaki szempontból tökéletlen, sőt jégzajlás esetén egyenesen veszélyes lett volna. A tervezett híd — mint Ferenczy írja — „igen gazdagon lett volna statuákkal ékesítve", de ennek dacára művészi szempontból sem hasonlítható a Lánchídhoz, melynek művészetileg is rendkívül értékes, minden szobrászati dísz nélkül, tisztán klasszikus formáival ható, gigantikus kőkockákból emelt diadalkapuhoz hasonló két hatalmas kőíve mintegy zárókövét alkotja e kor művészeti tevékenységének.

A jövő mindenben Széchenyit igazolta. Csak az ő elgondolása szerint létrejött alkotások lettek igazán nagyszabásúak és időtállóak és az utókor hálás lehet Széchenyinek, hogy oly törhetetlen eréllyel harcolt tervei megvalósításáért. Szűk látókörű kortársai azonban gyakran gördítettek akadályokat az ő nagy távlatokra beállított tervei elé és sok keserű percet szereztek neki. Ezek ellen a kicsinyes, kapkodó, tervszerűtlenül alkotni akaró emberek ellen száll síkra az 1841-ben

történelmet csak egy rég letűnt dicsőség emlékének tartotta, amit még siratni sem szabad túlságosan, mert a siratás elvon az igazi munkától, az építéstől. A jövőbe szeretett nézni, nem a multba. „A mult kiesett hatalmunkból, a jövendőnek ellenben urai vagyunk" — írja. — „Sokan azt gondolják: Magyarország volt, én azt szeretném hinni: lesz."

Természetes, hogy ilyen felfogás mellett az akkori viszonyok között sok mindent előbbrevalónak tartott, mint egy 100.000 forintba kerülő Mátyás-szobor felállítását. Talán nem is hitte képesnek Ferenczyt ilyen nagyszabású emlékmű megalkotására, s valószínűleg azt sem tartotta helyesnek, hogy Ferenczy barátai annyira kidomborították felhívásukban a művész megsegítésének szükségességét. „Nincs szegény kis Ferenczynknek kenyere — írja — és megesik sok szív, s hogy neki kenyere legyen, rögtön a Mátyás szobori eszme támad fel a magyarnak egén, mint a legfényesebb nyári nap."

Széchenyi ezzel a kijelentésével nem a szobor felállítását akarta megakadályozni, hiszen a felállítás érdekében indított mozgalom a Kelet Népe megjelenésekor már meghiusultnak volt tekinthető. Ferenczyt sem akarta személyében megtámadni, a művész és barátai azonban lekicsinylést és sértő gúnyt láttak Széchenyi megjegyzésében.

Széchenyi népszerűsége ekkor már hanyatlóban volt. Régebbi barátai közül is többen elpártoltak tőle és személye már gyakran állott a támadások pergőtüzében. A Kelet Népe körül is nagy vita keletkezett és még Széchenyi tisztelői és párthívei közül is többen keltek Ferenczynek, vagy a megtámadottnak vélt képzőművészetnek a védelmére. Fáy András a „Kelet Népe nyugaton" c. válasziratában így ír: A' kis epitethon egy kissé kétértelműleg áll Ferenczynk neve mellett. Hiszem, hogy a' nemes gróf azt csak zömök teste mértékeül vevé".

Az akkori lapokban is több cikk jelent meg, mely tévesen a képzőművészet elleni támadásnak tekinti és visszautasítja Széchenyi kijelentéseit. Legérdekesebb ezek közül az, melyet Hazay Gábor álnéven Vörösmarty írt az „Athenaeum" c. folyóirat 1841. évi II.

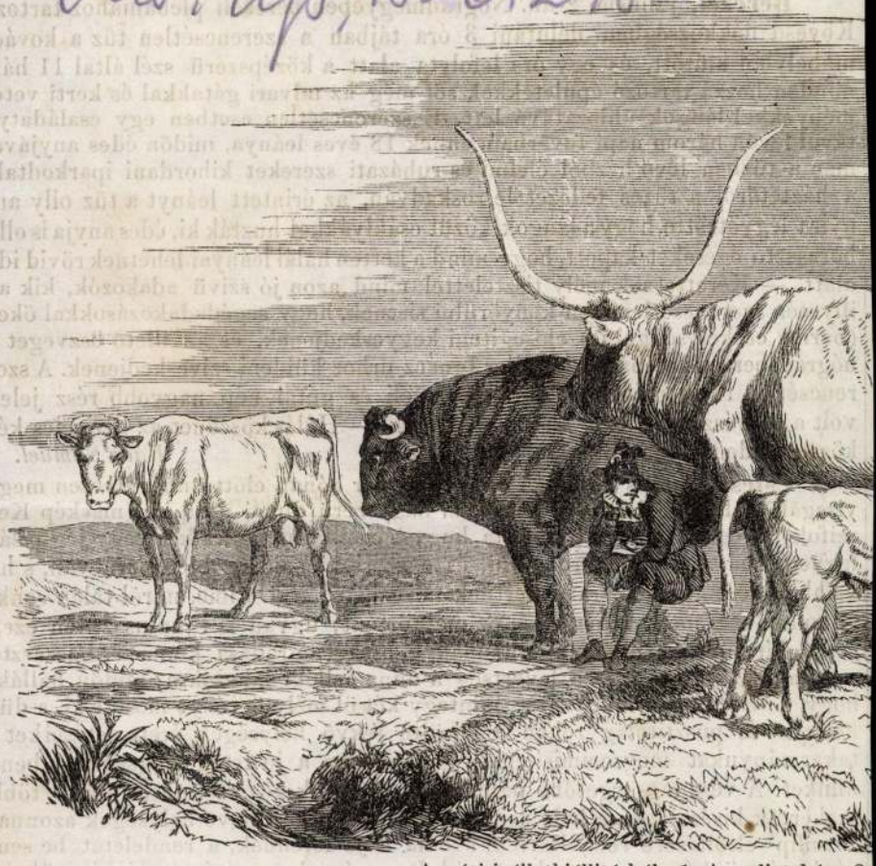

A párisi állatkiállitásból: 1. Angoli tehén; 2.

kalmazva is van, már is több községek részint beadták folyamodásukat hazánk tisztelt kormányzója, ő magasságához, ki gazdászatunk fölvirágzását igazán szivén hordja — tagosithatásért, részint el is kezdték, mint Apahida. — Nem is lehet másképp, miután vasutra nekünk is van reményünk, Erdélynek eddig is, de főleg ezután egyik főkiviteli czikke a vágó és vonó marha. — Anyagi után szóljunk szellemi állapotunkról is valamit. — Vidékünkön 9—10 magyar család lakik 20 faluban, e nehány család másfél évvel ezelőtt összeállt, s anyagi körülményei minden nehézségei mellett, egy kis könyvtárt állitott, s ma már magyar irodalmunk nevesebb termékeit — mint Józsika, Eötvös, Vörösmarty, Petőfi, Garay, Jókai, Arany, Degré stb. műveit birják, s birnak egy pár gazdászati (Benkő, Korizmics, Móricz G. könyvét) és történelmi könyvet. Tehetségükhöz képest pártolják nemzetünk irodalmát, ebben a nyelvet, melly őre nemzetiségünknek. *Meszesi.*

Halál-hir.

Az aggastyán, ha egyvivású társak dőlnek ki mellőle, ollyformán érzi magát, miként gyermek, ki mellől kisérői szedköznek; remeg, hogy egyedül marad a vadonban hátra. Illy érzelem mellett mély fájdalom fogta el keblemet, midőn Ferenczy Istvánról, honunk első jeles szobrászáról, kit korábbi értesülésem után épen baráti karjaim közé vártam Pestre, véletlenül azon hiteles tudósitás rázott meg, hogy ő nincs többé! hogy julius 4-ike, dicsően megfutott pályájának 65-ik évében, ragadta őt ki, születése helyén, Rimaszombatban, az élők közől!

Veszteségem nagy; de a magyar hazáé nem csekélyebb. Mert ha én büszke voltam s szerencsésnek vallhatám magamat, hogy a ritka tehetségű és kitünő művészt, a mivelt lelkü, szilárd jellemü és őszinte s ártatlan kedélyü férfiút barátomnak nevezhetém, kihez boldogul leélt órák s jobb napok emlékei kötöttek: a haza benne olly férfiut, olly diszét veszté el, ki saját személye dicsőségétől egy perczig sem birá különválasztni a hazáét; ki legvirítóbb korát, erejét, idejét hozá áldozatul, hogy keble művészetét a még mostoha hazában meghonositsa, azon hazában, melly az önérzet jutalmazásán kivül alig kecsegtethette fáradalmait valamivel, s mellyben művészetének még durva anyagát is, saját magának, részvétlenségek közt kelle fölfedeznie!

Ő, a tenger hullámaival sokat küzdött, s annak undokaival sokat csatázott, és e küzdelmekben megtört erejü honfi-művész — már nyugszik! helyette hátrahagyott jeles művei élnek közöttünk, mellyeket minden keresett gáncsok daczára is, honi szobrászainktól készitendő jelesebbek — tartok tőle — nem egyhamar fognak feledtetni és elhomályositni! *Fáy András.*

Szerkesztői mondanivalók.

605. **Ismét a cselédügyről.** A m. kormány által kiadott cselédrendszer jobbára fölöslegessé teszi a panaszokat.

606. **Fánihoz.** „Ne csókolódj te kis barna.
Szívemnek nagy (!) angyala.
Mert szívemet elraboltad
Úgy állok itten félholtan.“
Ne álljon itten félholtan; mert még valaki hozzáköti a lovát.

607. **A rabló és gyermeke.** Csak a hol zsiványokrul van szó, hagyjunk fel az érzékenykedéssel. Vége van annak az időnek, a mikor a rablókrol balladákat lehetett irni.

608. **Pápára.** Előfizetési ivek költségeit az viseli, a kinek érdekében áll előfizetőket kapni; ha a szerző adja ki a munkát, a teher is az övé, ha kiadója van, azé. A lapok

Kiadó-tulajdonos: **Heckenast Gusztáv.** — Nyomtatja **Land**

Ferencz István †

Berczel, juliushó 2-án. Nógrádmegyében berczeli plébániához tartozó Kövesd fiókközségben délutáni 3 óra tájban a szerencsétlen tűz a kovács műhelyből kiütött, és egy óra lefolyta alatt a középszerü szél által 11 ház, minden hozzá tartozó épületekkel, sőt még az udvari gátakkal és kerti veteményekkel lángok áldozatává lett. E szerencsétlen esetben egy családatya távol lévén három napi fuvarban, ennek 18 éves leánya, midőn édes anyjával már a tűzben lévő házból élelmi és ruházati szereket kihordani iparkodtak, a háztetőről a tüzes fedezet le roskadván, az érintett leányt a tűz olly annyira legyöttrötte, hogy a lángok közül csáklyákkal huzták ki, édes anyja is olly borzasztó égéseket kapott, hogy mind a ketten halál leányai lehetnek rövid idő alatt. — Kérettetnek mély tisztelettel mind azon jó szivü adakozók, kik az illyetén szerencsétleneken könyörülni sietnek, hogy segédadakozásokkal őket (bármi csekélységgel is) elősegiteni kegyeskedjenek, és az illető öszveget a nógrád-berczeli plébános t. Saller Ignácz urhoz küldeni sziveskedjenek. A szerencsétlen tűz esetében a nógrád-berczeli és gutai nép nagyobb rész jelen volt a tűzvész terjedését akadályozandók. — Hálás köszönet az illy jeles két község érdemes lakosainak. *Rácz Sámuel.*

Csicsó, junius 30-án. A még csak pár hónap előtt ünnepélyesen megvizsgált s helybenhagyott csallóközi nagyszerü dunai zsilipről (máskép Keszifok) az egész világ azt mondta, hogy bármilly nagy áradás, vagy jégtorlás legyen, nem képes megrongálni, és e szerint Csalóköz biztositva van, s ha valaha, most méltán arany kertnek nevezhető. — De ime, miről talán senki álmodni sem mert volna, épen az megtörtént; ugyan is : junius 29-én ezen országhíres zsilip alját, a Dunának e csekély áradása kimosta, borzasztó volt a hír s rettenetes a levertség a dunamelléki lakosokra, midőn hallák, hogy a víz a zsilip alatt már mintegy két öl mély örvényt mosott ki, s dühöngve és pusztitólag rohan a körülte fekvő helységek érett vetéseiket s takarmányukat megsemmisitendő. — Azonban a jó Isten megsegített bennünket. A vész legsürgetőbb perczében, megyénk köz szeretetü főnöke, több szakértők kiséretében a hely szinén teremvén, a körüllevő helységek azonnal a zsilip eltöltésére rendeltettek, s hála a jó Istennek, a rendeletet be sem váró nép önkényt seregenként tódult a víz elnyomására, mi sikerülvén annyiban, hogy több száz földdel tömött zsákokkal a zsilip Duna felőli részét eltöltötték, most már könnyebben lélekzünk. — Áldja meg a jó Isten szeretett főnökünket, ki a köz boldogság és a nép javára semmi költséget és fáradságot nem sajnálva, mindenhol védangyalként jelenik meg. — *Beöthy Mihály.*

Csurgó. A mult 1855-ik év junius 30-án alkonyatkor kinn jártam a természetben egy barátommal. Hazajövet találkoztunk a helység árendásával, ki is háza előtt állt. Az árendás egy mult éjszakai eseményt beszélt el, azt tudniillik : hogy a lelkész ur földje végiben mindjárt az árkon túl pénzt vettek fel. Közel lévén az említett hely az árendás lakához, kértük az árendást, hogy vezessen el oda bennünket. Elmentünk tehát. És ott csakugyan volt sok uj ásott föld, edény helye, még pedig meglehetős nagy terjedelemben, és hogy pénzt vehettek fel onnan, az megtörténhetett, ebben nincs semmi természetellenieség, de igen abban van, a mit az árendás e hely szinén megjegyzett, hogy tudniillik : „nem jó volna ám most nekünk, sem senkinek e gödröt betemetni; mert ki betemetné, ahhoz egy évre, az ördögök és babonás vén asszonyok átka után, meghalna.“ Illy nyilatkozat után mit tehettem okosabbat, mint azt, hogy a gödröt betemettem olly czélból, hogy ha Isten életemnek kedvezend, megczáfolhassam, s ki irthassam az árendásnak babonás hiedelmét. Szinte sajnálkozásra méltó volt az árendás, a mint féltett engemet a bizonyos haláltól. De hála az égnek! elhaladt ez esemény kezdetétől fogva az év, és én élek. Nem küldött a babonás átok sírba. — Ezen tettem üdvös következménye az, hogy az árendás kebléből, az illy babonás hiedelmeket kiirtá életbeni maradásom, mert többé illyesmiknek nem hisz. És ezt okosan is teszi! — Tátos, sárkány, boszorkány és ördögök létele hivésének kora régen lejárt, és hogy nincsenek, ezt iskolás tanitványainknak, hála az égnek! eléggé van alkalmunk megbizonyitani, mint népiskola-tanitóknak. El is követünk mindent, hogy mostani tanitványaink majd egykor babonától s balhiedelmektől ment, mivelt lelkü polgárai legyenek a hazának. *Göde D.*, r. tan.

Egregy, jul. 1. (Erdélyben). Tiszt. szerkesztő ur! A „Politikai ujdonságok“ idei 26-ik számában, Zilah, Egregy és környékén kiütött marhadögről tudósitást olvasván, örömmel ragadok tollat, megczáfolandó e hirt.

Mult évben általánosan Erdélyben kevés volt a téli takarmány, s e miatt rosszul teleltettek a marhák, s jókor kihajtattak tavasszal az erdőre, hol részint enni nem kapva, részint a hideg idő és esők miatt elsanyarodva, némelly falvakban néhány marha megbetegült, igaz, de ez kevés ideig tartott, s kevés áldozatot is vitt el magával, marhadögnek azonban szakértő orvosok által sem bizonyosodott; valamint vidékünk perczig sem zároltatott el. — Az egész marhabetegség — nem ragályos vész — május elején nehány napig tartott, s azóta, hála Istennek, semmi hire. — Erdélyből, mellynek gazdái jelenleg csaknem marhákból pénzeznek, 4 passuson vitetnek ki marhái : Temesvár felé, B.-Hunyad, Zilah s N.-Bányán, — s miután e szerint Zilahnak, mint egyik főutvonalnak neves heti marhavására van, nehogy magyarhoni eddig nagy számu vevőink elrémitessenek a hirdetett marhadög által, a közönség érdekében kényszerülve valék, mint e vidéki lakos, hol e perczig marhavésznek ez idén semmi nyoma eddig, megczáfolni a hirt.

Nálunk is kezdődik a tagositás. Miután máj. 1-től vissza van adva minden birtokosnak azon természetes joga földjéhez, mellyet községek bitoroltak eddig; birván a magos rendeletet, melly szerint mindenki szabad akarata szerint használhatja földjét; az ugar és legelő lassanként meg fog szünni, s visszautasithatlanul a tagositás eszméjére tér a nép, — nem levén sem ugara, sem legelője, vagy erre elegendő erdeje, — vetett füvet pedig csak kevés, civilizáltabb gazdászainknál láthatunk még. — S mióta a magas rendelet al-

tása következtében Japán minden részében, különösen a nagyobb városokban észrevehető, sok müemléket szétrombolt már ugyan, vagy legalább romlásnak engedett, a régi müizlés is nagyon megváltozott: de még mindig maradt a felszinen is annyi, hogy egy müvelt tourista abból meglehetős képet alkosson a japán müvészet jellegéről.

Szándékosan használtuk e szót: képet. Zichynek nincs kellő számu adata arról, hogy a japán müvészet történelmét megirja, főbb irányait sem különbözteti meg élénken: csak általános jellemzést ad a müizlésről s irányról, mely a 17-ik század elejétől fogva napjainkig e birodalomban uralkodott s mely ma már napról-napra inkább csak a történeté lesz. Itt-ott, különösen az épitészeti résznél, visszatekint a multra: de tájékozottsága sokkal csekélyebb, semhogy e téren is biztos kalauzként fogadhatnék el, különösen mivel a külföldi irodalomban sincs oly tekintély, kinek a japáni müvészet multjáról felállitott tételeivel az ő állitásait összehasonlithatnók.

Általános jellemzés gyanánt Zichy is ismétli azon ismert állitást, hogy a japáni müvész egészben véve realistikus irányhoz hódol, s azért mig egy részről a természet tárgyainak utánzásánál a legkisebb részletekig menő pontosságot s ügyességet tanusit, másrészt mindannyiszor, midőn a határon tul lép, kisérletei roszul sikerülnek. A realistikus iránynak megfelelőleg a müvészet köre nálok sokkal tágasabb, mint a németalföldi iskolát kivéve — az európai régi müvészet volt s másrészt sokkal több érintkezési pontja is van a müiparral, mivel az anyagot nem válogatják meg annyira, mint a mi müvészeink.

Monumentalis épületeket Japánban alig lehet találni. A legtöbb épület fából van, az országban igen gyakoriak a földrengések s az épitészetnek általános jellege, hogy az ürességek tulsulylyal birjanak a tömör részek felett. A jelenleg még fenálló templomok a két nagy vallás felekezet szerint két különböző stylban vannak épitve. A shinto vallás hiveinek temploma, a „mya“, nyers fából van épitve, egy szinü, kis terjedelmü; fedélzete, mely domboru felületü, kis fenyőfazsindelyekből van összerakosgatva fél lábnyi vastagságig és két oldala, melyek közül az egyik előre, a másik hátra hajlik, mindkét oldalon kis ürt hagy kifaragott deszkákkal betöltve; a tetőélen keresztben gömbölyü fadarabok vannak elhelyezve. A buddhisták temploma a „tera“ sokszinü s tágas, gömbölyded cserepekkel van fedve s ügyesen összerakva, hogy a cserepek a tető csucsától lefelé vájuzatot képeznek. A fedél élét kivéve minden felület görbe és választékaik, szélesebb cserepekkel kirakva, égetett agyagból készült diszitményekben végződnek, melyekből fayence szarvak állanak az ég felé. Mindkét oldalon, a két főoldal sarkaiban kis ajtó fedél van, honnét csinos félkört beirva, indul ki egy oldalür oly formán, hogy az alant álló néző szeme előtt egy négytörésü fedél fedi a sok kisszögellésü épületet.

Mindkét templomnak bouseje egészen tárva van, miként a görög templomokban, a közönség előtt s csak az óriási tetőzet által okozott félhomály okoz titokszerü benyomást. Sok esetben azonban maga a templom igen jelentéktelen épület, egy hatalmas kapu, mellék épületek, haranglábak s más eféle elvonják a szemlélő figyelmét. A bálványszobrok néha a templomon kivül egészen szabadon is állanak s ezekkel nincsenek semmi összeköttetésben. Jellemző, hogy a templomok csaknem kivétel nélkül dombon, magánosan álló hegyen vagy valamely erdő mélyében fekszenek elrejtve a világ többi részétől. A nagyobb templomok mellett a folyosókon; melléképületekben rendesen tárlat van berendezve. Bensejökben sok a csecsebecse.

A világi épületek közül ugy a váraknak (siro), mint a palotáknak (yashki) külön határozott jellege van, de azoknak sincs oly nagy kiterjedésök, mint a mi monumentalis épületeinknek, mert inkább egyes apróbb lakok csoportjából állanak. Általában az egész épitészetben nem általános benyomásra hanem a részletekre fektetik a fősulyt; különösen a diszitményekre Sokkal elismerésreméltóbb azon törekvésök, hogy épületjüket rendesen kiváló szépségü helyekre teszik, hogy igy egyrészt a természet iránt érzett gyengéd vonzalmukat kielégitsék, de egyuttal, hogy müveiket oly kerettel vegyék körül, mely azokat feldiszitse s a hiányokat eltakarja.

A szobrászatban is a dolog természete szerint az egyházi tárgyak foglalják el az első helyet, különösen nevezetesek a Budha (Daibudh) szobrok, melyek a szemlélődést, tétlen méltóságot, nemes egyszerüséget sokszor megragadó hiven tüntetik vissza. Szerző maga is hozott utjában ily szobrokat, melyek azonban a kamaknyai s karrai hires s aesthetikailag magas becsü szobrokkal nem hasonlithatók összse. A nagy budhaszobrok rendesen aranyozott fából készülnek s hajazatuk kék szinre van festve, mint a hogy a japániak a rikitó szineket általában szeretik, mindenkor kis ligettől környezve. Az egyházi szobrok más fajai, igy a „Tengu“ nevü óriások, rendesen torz alakok rikitó szinekkel festve s valóban csak kuriosumok. Számuk azonban egész legio, van templom, hol 500 szent szobra is található.

A világi tárgyu szobrok inkább miniature jellegüek. Aesthetikai becsök főkép kifejezésteljes tartásuk s arcvonalaikban észlelhető. A legszokásosabb s ismertebb alakok közé tartoznak a következő tárgyak: a bölcs szelid szarvas hátán, kezei között egy tekercs papiros; egy harczos, teljesen felvértezve, gyalog vagy lóháton, hosszu meggörbült lándzsával kezében; hosszu szakállu askéta szemlélődésbe mélyedve valami szikla tetején vagy pedig egy ember, ki sovány mellét kitakarja s vándor, kit tökkulacsáról ismerni meg s egy másik, ki szélrohammal küzd s kinek öltönye könnyedén lebeg körülötte stb. Állatok is nagy számmal fordulnak elő, ugy szintén más ily miniature ábrázolások. De egyetlen alak sincsen, mely a Budha szobrokhoz hasonló lenne.

Sokkal szerencsésebbek a japániak a festészetben. Ügyességök a körrajzokban a mindennapi élet kifejezésteljes visszatükrözésében meglepő. Egyszerü eszközökkel igen erőteljes hatást mutatnak fel Az emberi test egyes részeit legtöbbnyire hibásan rajzolják ugyan, de inkább azért, mert csak a kifejezésre ügyelnek (itt tehát nem oly realisták). Árnyalás s távlat ritkán fordul elő müveikben s az anyag is nagy befolyással bir arra, hogy másként nézzenek ki, mint a mi festményeink. Rendesen papirra vagy selyemre festenek, néha a szobák vagy templomok papir falaira vagy spanyolfalakra, leggyakrabban azonban papir tekercsekre, melyeket zsinor s fahenger segélyével kifeszitve akasztanak fel a szobákban ráma nelkül. A képeskönyvek s legyezők igen nagy szerepet játszanak.

A festészet egyes nemein kivül a jellemképek, állatképek terén a legsikerültebbek. Szerző a müvészek közül azonban csak az egy Kanot emliti, ki ugy látszik, régebben udvari festő volt. Az állatok közül leginkább a madarakat, a növények közül egyes faágakat festenek előszeretettel s nagy gonddal. Mint hires kertészek, a részletekre igen nagy sulyt fektetnek, bár csodálatos, hogy tájképfestményeik mindemellett nem igen sikerülnek.

Zichy rajzából s a müvéhez mellékelt 17 táblából láthatjuk különben, hogy a szerző kissé elfogult volt a japáni müvészet iránt. Decorativ jellegü müvészet ez, mely a tagadhatlanul szépen kifejlődött müipartól magát emancipálni még nem volt képes, mert irányelveket nem talált. Sikerült volna-e ez a japániaknak egyátalában? eddigi adataink szerint meghatározni nem lehet. Annyi bizonyos, hogy ma, midőn a japán müvészet egész uj ösvényekre tért s a társadalomban oly nagy fordulat állott be, a régi japán müvészetnek folytatása többé nem lesz. Zichy szerencsés volt, hogy e multat még eléggé ez életből ismerhette meg, müve ennélfogva kutforrás jellegü lesz.

György Aladár.

Ferenczy István két levele.

I.

Sig. Romae 1819. 23. Januarii.

Kedves Atyám Uram, Anyám asszony!

Még a mult nyáron irt Levelemre kigyelmetektől sem későbben a József Ötsémnek irt rá semmi választ nem kapván küldöm ezen egynehány sorokat, alázatos kérésem mellett, hogy minél elébb tudositsanak, mivel még azt sem tudom, hogy Bétsből küldött utolsó Levelemet megkapták-é vagy sem, azon atzélba mettzett figurával, a' mellynek elvesztét nagyon sajnálnám; kiváltképpen pedig, hogy életbe vagynak-é vagy sem, a' mely én nékem nagy nyughatatlanságot szerez, egyszersmind tudósitom rövideden mostani állapotomról.

Én Rómában megérkezvén beállottam egy képfaragónak műhelyébe a' hol is készitettem eleinte a' magam számára egy kis Vénust, annak utánna a' Csokonai mellyképét fejér márványból a' természeti nagyságba a' kedves magyar köntösbe; mig rajta dolgoztam, minden látogatónknak szemit magára vonta, de kiváltkép a' Hazafiaknak, mint ifju Gróf Szétsényi, Gróf Pálfy József, Fesztetits, Herczeg Asszony Krasalkovits, Herczeg Eszterházy, és a' Palatinusnak, a' kik különböző időkbe műhelyünkbe megfordulván: külön-külön volt szerentsém vélek beszélni. Hertzeg Eszterházy meg is akarta venni, vagy is akarja, most Flórentzbe vagyon, még Húsvétig vissza fog jönni Rómába, a' Palatinusnak én tiszteletemet megtévén egymással váltó szókkal beszéllettünk, kérdezte, hogy vetekedtem ide, Nevemet, születésem földét, annak utánna a' véle lévő Pálfy és Festetits engemet körül fogván, egy 's más dolgokról daráltunk, a' Palatinusnak a' Mesterem, egy s' más dolgokat mutogatott, és mint a' Mesterem mondá én rólam is sokat beszéllettek, a' többek közt mondá a' Palatinus, hogy ő néki szivén feküdne az én igyekezetem és mind az én mostani, mind a' jövendő állapotomról gondolkodni fog, most Neápolba vagyon, Husvét előtt Rómába vissza fog jönni.

Ha én nekem az én köz emberes hangom vékony taléntomom sat. nem fog ártani, én az én szerentsém Plánétáját tsak ugyan megtaláltam.

Most dolgozom a Mesterem számára,

és ő én nekem darabra fizeti, a munkám nem valami erős kő, szaggatós, a mint Magyar-Országon képzelni lehet, mivel ha én egy munkát kezembe veszek már az előtt két s három ember is reá tette tehetségét, és már egy formája vagyon, sőt némellyek tsak nem egészszen készen vagynak, most nevezetesen dolgozom egy Vulcanus, egy Vénus, egy Amor és egy Márs fejeken, még vagy két hétig ezeken dolgozván kezdek a Hertzeg Eszterházy Portrettyához.

Itt az idő igen kedves, és kellemetes; derek járnak ugyan, de még havat nem láttam, sőt 16-ik Januarii keményen többször egymásután villámlott, menydörgött, le is esett és egy borsónál nagyobb jegek hullottak, más nap ismét a legtisztább nap lett, kertünkbe a Rósa, Nártzis, Rozmarin, holmi vad fűvek cserbóka, székfű viritanak, a kerti zöldségbe nints szükség, bár fejes káposztát — és Ludat még Rómába nem láttam. A Levegő felette tiszta ugy, hogy messzi földre puszta szemmel meg lehet látni a faluk fekvését a házakat csak nem az ablakokat is, az ég egészen setét kék, valaminta távol lévő hegyek is, ha a nap lenyugtakor a Rózsa szinnel vegyes kék viola szint magokra nem veszik. Ha valami hegyre felhág az ember Rómát a benne lévő ditső Templomokkal, belőlle kiemelkedő Piramisokkal, a körülötte lévő omladékokkal, mint valami Kristály alatt ugy lehet látni, a házakat is tsak vas serpenyőbe tett égő szénnel melengetvén a Füst sints az embernek ellenségére; másképpen lehetett a mult December holnapjába Angliának egy részébe, a hol is olly sürű köd ereszkedett, a mint az ujság irja, hogy két s három lépésre nem lehetett látni, az iga vonó Lovakat kantárjánál fogva kellett vezetni, hogy a szemközt jövő öszve ne ütközzön, és tsak a fal vagy kerétés mellett, hogy tudja, hogy hol jár, sok szerencsétlenségek estek, sokan a vizbe, gödrökbe hullottak.

A jövő Februarius 10-kén a Császár Bétsből ki fog indulni Róma felé és a mint hallattzik Aprilisbe fog megérkezni Husvét tályba. Egésségem a legjobb a mellyhez hasonlót kegyelmeteknek is kivánok. Köszöntöm Nagy anyám asszonyékat, Káposztás István Sógor Uramat, Maris és Susi Néném asszonyékat, János és József Ötséimet, Pap István Barátomat és mindeneket, a kik rólam jó emlekezettel lehetnek. Kigyelmeteket pedig ajánlom a kegyelmes Isten gondviselésére, kezeiket tsókolom hűséges és engedelmes fiak.

Ferentzy István m. p.

P. S. A Bétsbe visszahagyott Jószágomnak jobb részét utánam küldeni rendeltem. Tudositsák József Ötsémet is hogy áhitva várok egy levelet tőlle. NB. A Levél Copertába még egyszer annyit fizet a Póstán. NB. Ha Levelet irnak, az Atres: Rima Szombath Al. Sig. il Signore Stafano Ferentzy, Scultore in Roma, per Buda, Triest, Bologna. — R.

II.

Signatum Romae 1821. 16-a Idus Maji. Kedves Atyám Uram s Anyám asszony!

Egész 30-dik Decembris hozzám datált Leveleket, én megkaptam, a mellyre én mindezideig nem válaszolhattam, ezen itt felforgó világ miat, de már most minden félelmünk megszünt, a' békesség helyreállott a zenebonárok felyei részszerint a' Törvény Szék kezibe, részszerint gyalázatos futással mentették életeket, mellyek között egy Neapoli Pépe nevű Fő Generalis hajóra ülvén Spanyol Országba akart szökni; de midőn a nagy tengerre ért, és Spanyol Országhoz közel volna, az Algir Tunisi Tengeri tolvajok elállották uttyát, és Affricába vitték. — A Neapoli Király IV-ik Ferdinand a folyó holnapnak 13-dikán innen Rómából haza utazott, a Birodalmat helyre kapni 's. 'a. t; — de mind ezek mellett nem szükölködünk némelly keserű hirek hallásán, a csavargó 'sivány emberek száma annyira megszaporodván, hogy szinte nem bátorságos a' kapun ki is lépni, mint t. i. ezen holnapnak 12-kén egy Fraskati nevü hellységen kivül, lévén egy Barátok Klastroma, a' Siványok fényes nappal oda bementek és hét Barátot magokkal elvittek a' hegyek közzé, annakutánna egy Levelet a' Római Governatorhoz küldöttek, tudtára adván, hogy ezen Barátok az ő kezekbe vólna, és hogy külgyön egy nagy Summa váltó pénzt, különben — —

Ezen kivánságra 10.000. tiz ezer Rftot ezüstbe, aranyba kiküldettek de ők ezt vissza vetették; ugyan 14-dikbe két Fraskáti tehetős lakosok a' hellységen kivül bizonyos dolgok eligazitására kimenvén a' Siványok kezibe estek 's 'a t. A' mi magam állapotját illeti a' frissebb egésségbe és egy egész napi szorgalmatos munkával, follytatam napjaimat. Jövendőre tellyes meghatározott szándékom, hogy mostan egy Esztendőre Rómát már odahagytam, a Temperamentomom olly forma mint a' millyen volt, az 1816-dikba, valamennyire komor, de a társaságba a legjobb kedvet mutatható, elmebeli tehetségem, éles, a' jelenvalót könnyen megfogható az elmúltra jól emlékető munkás, egy mértékletes álommal megelégedő, közönségesen éjfélkor menvén álomra reggeli hat órára esik felkelésem, ezen szorgalmatosságnak lettek

gyümöltsi, két Basrelief, és egy Statua, a két elsőt rajzba, az utolsót márványba faragni, a melly rajznak egyike egy emlék oszlop a Szőke Ferentz tiszteletére, midőn tudni illik három testvérek a Hit, Hűség Szeretet az ő Sirboltyát egy különb különbféle virágokból font koszoruval megtisztelik. — A második Matyosinak azon verse szerint. „Csucsuj a fekete sereg Orfeussa, ki ha musikájával az estvét megkéri még, a Viradt is mulatságba éri" ezen két rajzot ugyan tsak a Palatinusnak a mult holnapba beküldöttem Azon márvány figurát pedig szándékozom a jövő Tavaszra elkésziteni a melly magába foglalja, a Kunszt kezdetét vagy is egy Pásztor Leány a mint a Szeretőjének árnyékját a fövénybe, bekarczolja, ezeken kivül sok aprólékos jegyzések rajzolások, könyvek olvasása azok, mellyekkel én igyekszem egy oly nemes hazának fiává érdemessé lenni, mint a milyen az enyim, tellyes reménységem vagyon, hogy az Isteni gondviselés ezen szent szándékba el nem hagy. Ezen jelentése mellett köszöntöm Pliktané Nagy Anyámasszonyt, Maris és Susi Nénémasz., János és József Ötséimet, Papp István Barátomat. Kigyelmetelet pedig ajánlom a kegyelmes Isten Gondviselésére, mind addig mig egymást vidám ortzával megláttyuk, kezeiket tsókolom mindenkor hűséges és engedelmes fiak Ferentzy István m. p. nunbot S. Fzi-Caffe Greco per Vienna a Roma. P. S. A mult télen küldöttem Josef Ötsémnek Levelet, a mellyre semmi választ nem kaptam. Roma Al Signore Signore Stefano Ferentzy Padre Bene merenti per Vienna in Ungaria a' Rima-Szombath.

Tiszai halászok.

(Bőhm Pál festménye)

A magyar genre- és tájképfestők közül Bőhm Pál az, ki a külföldön, hol már évek óta állandóan letelepedett, széles körben megkedveltette a magyar motivumokat feltüntető képeket Münchenben, Düsseldorfban és Párisban számos műbarát különös előszeretettel a magyar életből vett jeleneteket s a magyar tájak részleteit kedvelik s Mészöly Géza valamint Bőhm Pál éveken át alig birtak megfelelni a műárusok nagyszámu megrendeléseinek A lapunk mai számában látható rajz eredetije szintén oly specialis mű. Oly jelenetet ábrázol, a milyent külföldön nem igen lát a tourista s e jelenetet oly élethiven, oly hangulatteljesen tünteti föl, hogy a mű azonnal érdekel és megkap Bőhm Pál tehetségének előnyei, mind nyilvánulnak e képen. A táj gazdag és költői; az alakok mind jellemzetesek; s a természetes egyszerüségben is jól átérzett compositiót találunk.

Mübarátok ujabb társulata.

Ép egy esztendeje annak, hogy Wahrmann Mór képviselő és Ráth György, a képzőmüvészeti társulat volt v. elnöke létrehozták az első kép-sorsolási consortiumot. Azóta, mint halljuk, gróf Teleky Sándorné és báró Kemény Kálmánné hasonló társulatot szerveztek. Az első szövetség inkább külföldi képeket vásárol és sorsolja ki tagjai közt, s ezzel a mücsarnoknak, mely csak úgy kap külföldi képeket, ha bizonyos mennyiségnek elárusitását biztositja, nagy szolgálatokat tesz; a második consortium csupán hazai müveket óhajt megvenni.

E kettős mozgalom igen örvendetes. Ujabban pedig egy harmadik is megindult. Egy lelkes mübarát ugyanis felhivást bocsátott szét, melyben képzőmüvészeti viszonyaink sanyaruságát fejtegeti s igen életrevaló inditványnyal lép föl. A többi közt igy szól: „A társadalomnak éreznie kell, hogy az ez irányban uralgó közönymegtöressék s a szép iránti érzék emeltessék. Casinók, olvasó körök, iskolák lépjenek a kezdeményezés terére, vegyenek erejükhöz képest képet, szobrot, faragványt. hogy ekként a vásárlási hajlam a vagyonosabb közönség kebelében is tért foglaljon. Teljes tudatával birok ama sajnos körülménynek, hogy ép azon körökben, melyekben leginkább léteznék a hajlam tettre, legszükebb a pénz, s legszükebb ép a sanyaru évben. De, mindennek dacára is vagyunk minden ponton számosabban, kiknek nélkülözhető pár forintja csakugyan van, melylyel a kezdet nehézségeivel s a közönség közönyével, a pártfogás hiányával küzdő tehetséges müvészeknek, ha nem is határozott segélyére, de legalább vigasztalására, bátoritására jöhetünk.

Társuljunk, adjunk össze annyit, menynyit összetoborzani birunk, egyenként 1—5 10—20 forintot s vásároljunk a közelgő karácsonyi kiállitáson néhány képet, sorsoljuk ki ezeket magunk között, kezdjük meg az ez iránybani müködést, ha lehetséges vidéken is, de mindenesetre itt a fővárosban, a közelgő, már két éven éven át vajmi szomoru eredménynyel folytatott karácsonyi kiállitás alkalmával.

Részemről egyedül az ügyre gondolva, megkisérlem a felhivást, kérve a velem rokon gondolkozásuakat, hogy a kezdemény támogatását nevük, lakásuk s a részvét-összeg csatolása mellett — az ügy intézésére felkért Telepy Károly képzőmüvészeti titkárhoz 10 nap leforgása alatt

Canova műhelyétől a Haldokló Eurüdikéig

Kétszáztíz éve született Ferenczy István – Ferenc császár szobortervéből nem lett pest-budai Mátyás-emlékmű

Ferenczy István életművéről egymásnak gyökeresen ellentmondó nézetek csapnak össze mindmáig. Van, aki szerint nemzeti szobrászatunk első, magányos óriásáról van szó, akit tehetsége kibontakoztatásában csak a kezdetleges hazai művészeti közélet akadályozott, mások Ferenczyt csupán provinciális Canova-epigonnak tartják, akinek túlértékelése mára évszázados hagyománnyá terebélyesedett. Az igazsághoz talán ezúttal is a köztes álláspont állhat legközelebb. Ferenczy főbb művei jelentős, bár korántsem hibátlan alkotások, tényleges művészi jelentőségénél azonban sokkal fontosabb művelődéstörténeti szerepe: személye ebből a szempontból valóban mérföldkőnek nevezhető.

Tanulmányait külhonban végezte, 1814-től Bécsben, 1818-tól pedig Rómában. Az örök városba elsősorban bálványa, Canova műterme vonzotta, itteni működését végül mégis a nagy dán mester, Bertel Thorvaldsen irányításával kezdte, nála készítette el Csokonai büsztjét, amely egyik legismertebb, méltán közkedvelt műve lett, és amelyre Rómában jártakor József nádor is felfigyelt, rendszeres anyagi támogatást rendelve a művész számára. E támogatásból annyi pénzt takarított meg, hogy vásárolni tudott mintegy nyolcvan, nagyrészt reneszánsz kori kisplasztikát, melyeket ma a Szépművészeti Múzeum őriz. Másik nevezetes művét szintén Rómában fejezte be: a mai nézőt is elbűvölő Pásztorlányka – egykorú címén A szépmesterségek kezdete – a születőben lévő magyar szobrászat szimbólumaként vált Ferenczy legnépszerűbb alkotásává.

A művész önarcképe, 1835 körül
MAGYAR NEMZETI GALÉRIA

Ismert művészként tért haza 1824-ben, páratlan elhivatottsággal és önbizalommal; pályatársai többségével ellentétben nem elégedett meg a díszítőszobrászat kínálta lehetőségekkel. Budán telepedett le, arisztokraták sora vette pártfogásába, sőt évekig Sándor Móric gróf budai palotájában lakott, bérelt műterme pedig az 1838-as árvízig a Vízivárosban, a Jégverem utcai kincstári épületben volt. Az 1820-as évek végén fedezte fel Erdélyben a munkáihoz szükséges jó minőségű, fehér ruskicai márványt. Növekvő elismertségét jelezte, hogy 1832-ben, elsőként a hazai képzőművészek közül, tagjává választotta a Magyar Tudós Társaság. 1834-től Országház utcai házában élt, ennek udvarán, szoborminták között készítette 1846-ban gróf Teleki Blanka a híres Ferenczy-dagerrotípiát.

A hazatérését követő évtizedben számos megrendelést kapott, nagyrészt portrékra és síremlékekre. Előbbiek közül különösen Kazinczyé, valamint Ürményi József országbíróé jelentős, utóbbiakból pedig Kultsár István sírja a pesti Belvárosi plébániatemplomban. Az 1835-ben készült, a hazai funerális szobrászat történetében páratlan jelentőségű alkotás, mint Ferenczy legtöbb szobra, Canova-műre, ez esetben a Falieri-síremlékre vezethető vissza. Eredetileg a fóti Károlyi-sírboltba szánták, de végül a pesti Megyeháza épületébe került gróf Károlyi Istvánné emlékére faragott dombormű. Kölcsey ülőszobrát a Nemzeti Múzeum, Szent István vértanúoltárát az esztergomi főszékesegyház számára készítette el.

Az elterjedt vélekedés szerint Ferenczy egyetlen Budapesten álló köztéri alkotása az 1834-re elkészült, végleges helyén 1875-ben felállított Kisfaludy Károly-emlékmű volt, amely a második világháborúban megsemmisült. (Egykori helyére, a Múzeumkertbe végül a portré másolata került.) Van azonban a fővárosban egy eredeti, szabadtéren álló Ferenczy-mű: az 1837-ben elhunyt Krajcsovits Jánosné síremlék-reliefje, mely azonban mára az időjárási viszontagságok, s főként a márványgyilkos kúszónövények miatt szinte felismerhetetlenné torzult, eredeti formájában történő helyreállítása aligha lehetséges. Ma, többszöri áthelyezés után a Kerepesi úti temető 45. parcellájában található, fennmaradását pedig annak köszönhette, hogy ez a sírkő őrzi Krajcsovitsné vejének, Tolnay Lajosnak, a MÁV első elnök-igazgatójának emlékét is.

Ferenczy fő támogatói köre a harmincas évek végére megváltozott: a mágnásokat a reformkor fiatal, művelt értelmisége váltotta fel; Ferenczyről szólván elsősorban Nyáry Pált, Fáy Andrást és Pólya Józsefet kell kiemelni közülük. Utóbbiak 1839-ben társaságot is alapítottak a Ferenczy munkáihoz szükséges anyagi feltételek előteremtésére, ennek kapcsán született meg Nyáry híres proklamációja, a Felszólítás a honi szobrászat ügyében. Fáyhoz különösen közel állt: lakásának (a mai Irányi utcában), amely valóságos szellemi centrumként működött, Ferenczy állandó vendége volt, Fóton pedig egymás mellett vettek szőlőbirtokot.

Ferenczy és támogatói legnagyobb terve, a Pest-Budára szánt monumentális Mátyás-emlékmű, amely egyszerre lett volna emlékszobor és jelképes mauzóleum, kudarccal végződött. A nemzeti emlékműszobrászat megteremtésére irányuló első jelentős hazai kísérlet több sebből vérzett: a tervezett műre sem széles körű igény, sem kellő anyagi fedezet nem mutatkozott, emellett túlméretezett és sablonos volt (korábban, kis változtatásokkal, Ferenc császár emlékművének pályázatán is szerepelt).

Ferenczy pedig elkövette a legnagyobb hibát: rossz tervhez kötötte pályája további alakulását. Hét évig harcolt az emlékműért, új szoboröntő műhelyt is felállított a fővárosban – az első bronzöntödét a reneszánsz óta –, végül azonban leszámolt tervével, s elkeseredésében minden gipszmintáját megsemmisítette. Egyre súlyosabb anyagi gondok gyötörték, iskolaalapítási tervei kudarcot vallottak, s mind kevesebb megbízáshoz jutott. A közízlés is egyre jobban elfordult klasszicizáló stílusától. Végül 1847-ben visszavonult szülővárosába, Rimaszombatra, ott halt meg 1856-ban. Sírján, a rimaszombati református templomban, utolsó Budán faragott szobra, a Haldokló Eurüdiké található.

Tóth Vilmos

A relief Krajcsovits Jánosné síremlékén: egyetlen szabadtéri műve a fővárosban FOTÓ: KOVÁTS ZSOLT

PALETTA

CAM JANSEN KALANDJAI: a mesekönyv első három kötetéből részleteket olvas fel a gyerekeknek Kerekes József színművész ma délután három órától a Libri Mammut Könyváruházban (II., Margit körút 87–89.).

A TÍZÉVES Honvéd-Palota Zenekar farsangi koncertje holnap délután öt órakor kezdődik a Stefánia-palotában (XIV., Zichy Géza utca 3.).

JANCSÓ MIKLÓS és Grunwalsky Ferenc filmrendezővel Bérces László és Vidovszky György beszélget hétfő este nyolc órától a Bárka Színház kávézójában (VIII., Üllői út 82.).

Agárdi ikonjai

MUNKATÁRSUNKTÓL

Március 3-án lesz százhuszonnégy éve, hogy Bulgária felszabadult az ötszáz éves török uralom alól. Az évfordulón minden esztendőben más budapesti városrészben rendez ünnepséget a Bolgár Országos Önkormányzat. Idén Óbuda a házigazda, a művelődési ház (III., San Marco u. 81.) galériájában pénteken nyílt meg *Agárdi Gábor* kiállítása.

A színművész tizennégy éve mutatkozott be először táblaképeivel a Bolgár Kulturális Intézetben; Szófiában szeretett bele az ikonfestészetbe. Ikonjaiból most mintegy harmincat tekinthetnek meg március 11-ig a galérialátogatók.

SZÍNHÁZMŰSOR

SZ: Szombat, V: Vasárnap

Bárka Színház: SZ: Díszelőadás (7). V: Cseh Tamás '78 (8 – bem. ea.). **Budapesti Kamaraszínház a Tivoliban:** SZ: Macbeth (7). V: Holle anyó (11). Macbeth (7). **Budapesti Kamaraszínház Shure Stúdió:** SZ: Kísértetek (fél 8 – bem. ea.). V: Kísértetek (fél 8). **Budapest Bábszínház:** SZ: A legkisebb boszorkány (fél 11). Rajkó együttes műsora (8). V: Hamupipőke (fél 11, 4). **Budapest Bábszínház Játszó-tér:** SZ: A varázsfuvola (fél 3). V: Csongor... és Tünde? (7 – Bábrándozók Csop. ea.). **Budaörsi Játékszín:** V: Marica grófnő (7). **Budapesti Operettszínház:** SZ: Cirkuszhercegnő (3, 7). V: A kutya, akit Bozzi úrnak hívtak (3, 7 – 3-kor Karády-bérl.) **Buda Stage:** SZ: Bonbon matiné – Az IBS Eufórikusok vonós koncertje (11 – Vidor-bérl. 4. ea.). Isteni show (fél 8). V: Szentivánéji álom (fél 8 – Földessy Margit Stúdió növendékei – bem. ea.). **Holdvilág Kamaraszínház:** SZ: A fasorba megyünk! (7). V: A fasorba megyünk! (3). **Játékszín:** V: Olympia (7). **József Attila Színház:** SZ: Vonó Ignác (7). V: Lássuk a medvét! (3, 7). **József Attila Színház Gaál Erzsébet Stúdió:** SZ: Pillantás a hídról (fél 8). **Karinthy Színház:** SZ: Spanyolul tudni kell (7). V: Bolond vasárnap (7). **Katona József Színház:** SZ: Szent György és a sárkány (7). V: Tartuffe (7). **Kamra:** SZ: Dadaisták (7). V: Kalldewey, Farce (7). **Közép-Európa Táncszínház:** SZ: Bethlen Kortárs táncműhely (6, 7). V: Bethlen Kortárs Táncműhely (11). **Kolibri Színház:** SZ: Csimpi szülinapja (10). V: Hófehérke, és a hét törpe (10). **Kolibri Fészek:** SZ: Kukackatyi (fél 11). **Kolibri Pince:** SZ–V: Sátánfajzat (7). **Lézerszínház:** SZ: Carmina Burana (fél 8). **Magyar Állami Operaház:** SZ: A hattyúk tava (87 – Osváth/4. bérl.). V: Hamupipőke (11 – Failoni/3. bérl., 7-kor Nádasdy/4. bérl.). **Erkel Színház:** SZ: Figaro házassága (11 – Erdélyi/3. bérl.). Falstaff (7 – Báthy Anna-bérl.). V: Figaro házassága (11 – Mikó/3. bérl.). **Madách Színház:** SZ: Isten pénze (3, 7). V: Emil és a detektívek (fél 11). Isten pénze (3). **Madách Színház Tolnay Szalon:** SZ: Művészportrék 2. (4 – Alföldi Róbert). **Madách Stúdió:** SZ: Kék róka (fél 8). **Madách Kamara Színház:** SZ: Alku (7). V: Üvegfigurák (fél 3). HOFI – Élelem bére (8). **Merlin Színház:** SZ–V: Mesterdetektív (7). **Merlin Kamaraterem:** SZ: Someone Who'll Watch Over Me (fél 8 – angol nyelvű ea.). V: Legszebb mesék III–IV. Benedek Elek-mesék (11, 3). **Mikroszkóp Színpad:** SZ: Szeplős Pötyi (fél 4). Leggyengébb láncszemek (fél 8). V: KeLet ez nekünk? (fél 8). **MU Színház:** SZ: Kicsi és nagy (8). **Nemzeti Táncszínház:** SZ: A kertész álma – A pokol színei (7). **Pesti Magyar Színház:** SZ: Szentivánéji álom (7). V: István a király (7). **Pesti Magyar Színház Sinkovits Imre Színpad:** V: Csütörtöki hölgyek (7). **Radnóti Színház:** SZ: A kripli (7). V: Máli néni (7). **Stúdió K Színház:** SZ: Visz a víz! (fél 8). V: Az utolsó pacc (fél 8). **Szkéné Színház:** SZ: Vörös (8). **Thália Színház:** SZ–V: Ping-Szving (7 – Eszenyi Enikő estje). **Thália Színház Régi Stúdió:** V: Liliom (4, 8 – Thália Színház és a Krétakör Színház közös prod.). **Vidám Színpad:** SZ: Kutyánszky Kázmér (fél 11). Ezt is túléltük! (7). V: Édes mostoha (fél 11). Paprikás csirke (7). **Vígszínház:** SZ: Sok hűhó semmiért (7). V: A padlás (de. 11). Bűn és bűnhődés (7 – Góth-bérl. 2. ea.). **Vígszínház Házi Színpad:** V: Egy nő (fél 8). **Pesti Színház:** SZ: A dzsungel könyve (7). V: Kövekkel a zsebében (fél 3 – Bánki-bérl. 2. ea.). Elsötétítés (8). **Új Színház:** SZ: Bolha a fülbe (7). V. Éjjeli menedékhely (7). **Új Színház Stúdió-színpad:** V: A falunk rossza (3).

Hófehérke gödöllői táncai

Kilencéves a Gödöllői Táncegyüttes. A ma már több mint kétszáz tagú csoport ebből az alkalomból ünnepi műsorral várja a közönséget a Petőfi Sándor Művelődési Központban (Gödöllő, Szabadság út 6.) ma délután öt órakor.

Amikor *Iglói Éva* művészeti vezető megszervezte a Gödöllői Táncegyüttest, még nem sejtette, hogy alig tíz év alatt csaknem kétszáz tagúra növekszik a folklórhagyományokat ápoló városi csoport. A felnőttek mellett ma már táncolnak itt óvodások, alsó és felső tagozatos iskolások; sőt, ahogy megyünk lefelé az életkorban, egyre nagyobb a létszám. Utánpótlás is akad tehát bőven. A legkisebbek egyelőre nem lépnek föl, az ő dolguk most a tanulás (tánctanáraik megkímélik őket a szereplés okozta stressztől – mondja Iglói Éva), de a nagyobbak és a felnőttek széles repertoárral mutatják be tudásukat. Legközelebb ma – ekkor ünnepli az együttes kilencedik születésnapját.

A műsor nyitányaként nyolc felnőtt lány adja elő a Kalocsai lánymulatságot, amelyet a kicsik rábaközi játékai és táncai követnek. Felső tagozatosok járják el a tápai pünkösdöt, majd a felnőtt kamaraegyüttes a Székelyföldről származó makfalvi táncokat. Utána *Mosóczi Lívia* és *Kökény Richárd*, az Állami Népi Együttes tagjai jóvoltából gombostelki román táncokat, *Tóth Judit* és *Széphalmi Zoltán* előadásában pedig somogyi táncokat láthat a közönség. Az első részt A réten és a Bagi táncok című, gyerekeknek készült koreográfiák zárják.

Mosóczi Lívia aranygyöngyös és Széphalmi Zoltán kétszeres aranysarkantyús táncos, a népművészet ifjú mestere a felnőtt kamaraegyüttes vezetői; Iglói Éva kompozíciója mellett az ő műveik a műsorban szereplő koreográfiák. A második rész rendezője a Harangozó-díjas *Mosóczi István*, aki a Hófehérke című táncos-zenés mesejátékot állította színpadra a Gödöllői Táncegyüttes előadásában. A produkció kuriózum, hiszen Magyarországon nincsen gyerektáncszínház, így a táncmese a szervezők reményei szerint később is számíthat az érdeklődésre. A folklórt ez esetben kontakt táncelemek gazdagítják, amelyeket *Mándy Ildikó* tanított be.

R. V.

A Léda-villa titka

A gödöllői királyi kastélyba látogatóknak érdemes a szomszédban is körülnézniük. A barokk műemlékhez hasonlóan hányatott sorsú ház áll ott, Ady múzsájának, Lédának a villája. Az egykori Erzsébet királyné útnak – ahol Diósy Ödön és felesége, Brüll Adél 1923-ban házat vásárolt – ma Ady sétány a neve. A Gödöllői Városi Múzeum a kulturális tárca anyagi támogatásával megvásárolta a villa szalongarnitúráját, amelyet a helytörténeti kiállításában helyez majd el. Az új szerzeményeket vasárnap délután öt órakor diavetítéses előadás keretében mutatja be az intézményben *Gaálné Merva Mária* irodalomtörténész, múzeumigazgató.

A kétszintes, manzárdtetős, eklektikus stílusban épült ház, amelyet a helytörténet Léda-villaként tart számon, a Grassalkovich-kastély szomszédságában áll. Brüll Adél 1934-ben bekövetkezett haláláig ez volt a házaspár állandó lakóhelye. A nagypolgári ízlést tükröző épületet sem kerülte el a történelem vihara: 1952-ben államosították, hat családot helyeztek el tíz szobájában, a park közepén utcát nyitottak, és még két házat építettek a telekre. Az épület ma már csak néhány részletében őrzi eredeti szépségét.

Diósy Ödön csupán egy évvel élte túl feleségét, majd az unokahúg, Diósy Klára örökölte meg a villát, melyet 1937-ben értékesített. A berendezés árverezése során vásárolta meg a tíz darabból álló XIX. századi szalongarnitúrát dr. Szanathy Júlia gödöllői fogorvos. Tőle vette meg a múzeum a kultúrtörténeti szempontból igen érdekes anyagot. Az új szerzeményt bemutató előadáson közreműködik *Németh Kristóf* színművész, a Gödöllői Művelődési Központ Kht. igazgatója.

B. A. G.

Új szelek a New Orleansban

Imázsváltással kezdi az új évadot a New Orleans Music Pub. A tavaly nyílt szórakozóhely elsősorban azzal hívta fel magára a figyelmet, hogy a jazz, a funky, a blues legnagyobbjai léptek ott fel. Olyan világsztárok muzsikáltak a belvárosi klubban, mint *Louisana Red, Sugar Blue, Al di Meola, Osibisa* vagy *John McLaughlin*.

A zenés klubot azzal a céllal hozták létre, hogy Budapesten is legyen egy olyan világszínvonalú hely, mint Amszterdamban a Paradise vagy New Yorkban a Blue Note – tudtuk meg *Márton Istvántól*, a szórakozóhely tulajdonosától. Az új évadban megváltozik az arculat, a klub nyit a kevésbé pénzes rétegek felé is. A fő bevételt a pártoló klub tagjaitól várják; ők a műsortervezésbe is beleszólhatnak. A programok szervezésében és a mindennapi működés feltételeinek megteremtésében két cég is segíti a szórakozóhelyet: a Magic Media és a Show Time Budapest.

Az idén is lesznek exkluzív fellépők a klubban. Így április 14-én – Magyarországon először – koncertezik a Tarantinos nevű zenekar, amely a Tarantino-filmek legnagyobb slágereit viszi színpadra filmbeli kosztümökben, hatalmas, látványos show keretében. A blues szerelmesei sem maradnak sztárok nélkül: *Deborah Coleman*, a műfaj fekete királynője és *Dean Brown* muzsikáját is élvezhetjük majd a belvárosi klubban.

Cs. G.

-50% REAL MEN'S ÖLTÖNYHÁZ -50%
Bp. II., Lukács u. 3., tel.: 335-4701
Bp. XVI., Rákosi út 194., tel.: 405-3921
Bp. XIII., Szent László u. 31., tel.: 270-1101
Bp. XV., Rákos út 70. (Szerencs u. sarok) tel.: 350-0490
Nyitva: hétfőtől péntekig, 10-18 óráig, szombaton: 9-13 óráig.
FÉRFIGYAPJÚKABÁT-VÁSÁR!!!
~~45 990 Ft~~ 19 990 Ft
VALAMINT ÖLTÖNYÖK, ZAKÓK, PANTALLÓK CSAK MOST - FÉLÁRON!!!

KOTK 01-00020-98
ESTI TANFOLYAMOK MÁRCIUSTÓL
külkereskedelem, vám, szállítmányozás, marketing és reklám, idegenforgalom, irodavezető, pénzügy-számvitel, mérlegképes könyvelő, számítógép-kezelő, angol és német nyelv.
INTENZÍV TANFOLYAM a Munkaügyi Központ támogatásával
mérlegképes könyvelő.
Kérjen tájékoztatást ügyfélszolgálatunktól!
KÜLKERESKEDELMI OKTATÁSI ÉS TOVÁBBKÉPZŐ KÖZPONT

A nyelvekért beszélünk: Berlitz®
http://www.berlitz.hu

És Ön hogy mondaná?
A speciális, világszerte elismert módszerrel és anyanyelvi tanárokkal tanulhat bármely idegen nyelven.
Hogy mikor és mit, arról Ön dönt: egyénileg vagy csoportban, nappal vagy este, általános vagy üzleti nyelvet...
Hívjon bennünket!

Ferenczy István

megjelen Ferenczy István irodalma

1910. III. 1–2 sz

A HÁZ MODERN MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT

1910. 1–2. sz.

FERENCZY ISTVÁN EGYIK BEFEJEZETLEN MŰVE
AZ ORSZÁGHÁZ-UTCA 14. SZÁMÚ HÁZ UDVARÁN

HALÁLFEJET TARTÓ GYEREKSZOBOR.
A BUDAVÁRI TEMPLOMBAN VOLT ELHELYEZVE.
(A FŐVÁROSI MÚZEUMBÓL)

— Ne félj, nem haragszom reád. Soha sem is haragudtam. Te csak nem értettél meg engemet, annyi volt az egész. Könnyelmüen játszottál a nagy, igaz szerelemmel, amelyet érezni csak egyszer adatott az életben. De a szerelem nagy és hatalmas, mint maga a természet. Kegyetlenül megtorol minden sértést, amelyet rajta elkövetnek. Tőled elvette a képességet, hogy valaha szeretni tudj... Utánam nem következett senki szivedben... És az ünnepelt, körülrajongott bálkirálynőből elhanyagolt, számba sem vett, vénülő leány lett... Kis városban nehezen felejtenek és nem egykönnyen bocsátanak meg az emberek... Az én halálomért téged kárhoztattak, Janka és soha férfi-ember szerelemmel nem közeledett többé feléd... És most, Janka, most, hogy az idő már eltelt, mit akarsz most tenni? Hát áru vagy te? Hát alkudni hagysz magad fölött?... Lábbal tapostad egykor a nagy szerelmet és most hazugsággal ajkadon, megvénülve, elfásult szivvel akarsz belépni az ő birodalmába, s ahol egykor királyné lehettél volna, most koldusszegényen tengődhetsz az útszéli morzsákból... Ami egykor boldogság lehetett volna, most utálat és gyötrelem lesz, s keserves lesz lakolásod, ha másodszor is vétkezel az örök, igazságos, kérlelhetetlen természet ellen...

... A gyertya lángja mind halványabban lobog. Az árnyak a falon összefutnak, homályba vesznek. Künn az ismét megeredt eső halk kopogással verdesi az ablaküveget. Egy pille a lány körül repkedve vergődő szárnyakkal hull bele. A gyertya nagyot lobban s aztán sercegve alszik ki. Az árnyak eltünnek.

*

— Az Istenért, Janka, te még nem öltöztél fel? — kiált a mama, ki egészen átázva jön haza.

Tapogatózva halad végig a szobán s gyertyát gyújt.

— No csak szaporán, siessünk! Jaj, hogy eltréceltem az időt! Miért is nem küldtél utánam? De hát mozdulj, Janka. Miért nem öltözöl? Mi bajod?

— Semmi, anyám. Csak hogy nem megyek ma el a bálba.

— De Janka... az Istenért... Megbolondultál?... Mi jut eszedbe?... Hogy... mikor jött ez a... ez a szerencsétlen gondolatod?...

— Most anyám. Egy unalmas órában, — felel Janka csendesen s kimegy a szobából, hogy ne is hallja anyja haragos korholását és ellenvetéseit.

TUTSEK ANNA

Az első magyar szobrászról

Szó sincs róla, hogy valami fölöttébb megbecsülnénk jeleseinket. Életükben már éppenséggel nem, halálukban sem túlságosan. Jele ennek, hogy akárhány nagy emberünk sírján a *feledés tüskebokrát lengeti a szél.*

Néha megemlékeznek a lapok ezekről az elhagyatott hantokról és bizottságok is alakulnak gondozásukra. Így Losoncon, ahol csak a mult évben határozta el a város, hogy II. Rákóczy Ferenc kancellárjának, Ráday Pálnak, meg Kármán Józsefnek, a *pesti irodalmi középpontot* először sürgető lánglelkü írónak sírjára maradandó emléket állít.

Most meg *Ferenczy* István hamvairól írtak, megemlítve, hogy Rima-Szombat városának régi temetőjét, ahol azok nyugosznak, több mint három évtized óta beszüntették s nemsokára vagy sétatér kerül helyére, vagy közönséges házhelyeknek osztják föl.

Érdekes pálya volt az úttörő magyar szobrászé, aki tulajdonképpen *lateiner*-nak készült s akinek művész-ambiciója csodálatos módon ébredt föl. A század elején, mikor a besztercebányai gimnáziumban tanult, üres idejében, néhány pajtásával együtt gyakran eljárt az ottani pénzverőbe. Addig addig járt oda Ferenczy István, míg, szinte észrevétlenül, teljesen elsajátította ezt a mesterséget és minden szabad idejét pecsétnyomók és gyürük vésésére fordította.

Temérdek volt a gentry-diák Besztercebányán, aki mind vésetett vele gyürüket, pecsétnyomókat, cserébe ostort, gyümölcsöt, süteményt s más efféle gyereknek kedves dolgot adva.

Midőn a *poézisnak* nevezett osztályt elvégezte, nem volt többé maradása a tudományos pályán. Budára ment, ahol fölkereste Balázs András akkori hires rajzoló mestert és mohón kapott a rajzolásba.

De a vágy, hogy művészszé legyen, mindinkább erősödött benne és 1814-ben elhagyva Budát. Bécsbe ment, ahol mint a Szent-Anna akadémia növendéke nemcsak kitünt, de éveken át minden pályadijat el is nyert.

A kongresszus esztendejében tömérdek magyar úr volt Bécsben. Hallották is hírét Ferenczy Istvánnak, de bizony sokkal inkább törődtek Bigottini Emiliával, a hires balett-táncosnővel, mint kitünő ifju honfitársukkal. Egyiknek sem jutott eszébe Ferenczyt segíteni, úgy hogy a művészi becsvágygyal tele ifju kénytelen volt *gyármunkásnak* beállni. Még ehhez is idegen ember, *Turriet* Vilmos acélgyáros jóvoltából jutott.

Turriet fölismerve Ferenczy tehetségét, a legfinomabb munkákat bízta rá és Bécs nem egy magánpalotájában, nagyobb bérházában vannak ma is olyan vasrácsok, ablakrostélyok, melyeknek tervét a gyömörmegyei magyar fiu rajzolta.

Látva, hogy pártfogója nem akad, minden ajánlólevél, minden protekció nélkül indult Rómába Canovához, akinek műtermébe 1818 tavaszán belállítva, saját magát mutatta be.

Canova nemcsak azonnal magához vette a nagy tehetségü művészt, de igazi szeretettel is fogott hozzá, hogy mentől jobban kifejleszsze hajlamait. A görög remekek tanulmányozására serkentve egyre foglalkoztatta és Ferenczy tehetsége hatalmasan bontogatva szárnyát, úgy őt, mint mesterét boldog reményekkel töltötte el.

Itt már, a Rómában megforduló osztrák és magyar főranguak többet törődtek vele, mint bécsi akadémikus korában, és különösen az osztrák nagykövet nejének, Kaunitz hercegnének sürgetésére Canovától Thorwaldsen műtermébement át.

Ez volt az első lépés, mely bár látszólag előnyére vált Ferenczynek, római tartózkodását lehetetlenné tette. Eleinte nagy passzióval dolgozott Thorwaldsen műtermében, itt faragta, egyenesen márványból, minden agyag minta nélkül azt a reliefjét is, mely a Vénust álmában meglepő Ámort ábrázolja.

Ez a műve általános figyelmet ébresztett. Egyszerre számos megrendelést kapott, úgy hogy magának is rendezett be egy külön kis műtermet. Nevezetes, hogy itt faragta meg a hozzá sokban hasonló sorsu Csokonai Vitéz Mihály mellszobrát, amely, ha jól tudom, a debreceni kollégium könyvtárát diszíti. Olyan szép munkákat csinált részben saját, részben Thorwaldsen műtermében, hogy mikor József nador az örökvárosban járva, megtekintette a nagy szobrász ateliérjeit, annyira megtetszettek neki Ferenczy szoborművei, hogy azonnal öt évre utalványozott segítődijat számára. Thorwaldsen maga is büszke volt fiatal tanítványára s ez a fejedelmi kegy neki is hízelgett. Annál jobban bántotta azonban, hogy Ferenczy továbbra is föntartotta összeköttetéseit Canovával, ösmert vetélytársával s e fölötti haragjában ezentúl csak alsóbbrendü, valóságos kőfaragó munkákat bízott csupán Ferenczyre.

Ujdonok 1899. V. 25-ről

Thorwaldsen elhidegülése szinte lehetetlenné tette neki Rómát s kapóra jött éppen Ferenczy édesatyjának az a levele, amelyben haza hívta, kérve, hogy vállalná el az esztergomi bazilika szobrászati diszítését, melyet Rudnay primás igazi művészre kivánt bízni.

A fiatal szobrász 1824-ben jött haza és első bőkezü pártfogója valóban Rudnay Sándor hercegprimás lett, aki nemcsak méltó utódja volt a *nagy papok*-nak, — Barkóczy Ferenc, Batthyány József, Migazzy kardinálisnak, de prototipja is a magyar főrangu, gavallér egyházi férfinak.

A huszas évek végén kezdett Ferenczynek az a gondolata támadni, ami későbbi esztendőkben valóságos rögeszmévé vált nála: hogy *csak* magyar márványból fog dolgozni. Szorgalmatos kutatás után talált is ilyent Ruszkipán, Szörénymegyében és azontúl rendkivül nagy lelkesedéssel látott hozzá a munkához. Hazájában való működésének a harmincas évek elejére esik fénypontja.

Vay Ábrahám gróf, a dúsgazdag, oligárka pompás műtermet építtetett Ferenczynek, fölhivta rá az ország főurainak a figyelmét, akik valósággal elhalmozták megrendelésekkel. Szebbnél szebb művet teremt, s ezek közt különösen sikerült az Ürményi család vaáli sírkápolnája számára faragott *Üdvözült Lélek*, valamint Kazinczy Ferenc relief-képe, melyet pazar mecénása Vay Ábrahám nejének, Kazinczy Zsófiának készített névnapi meglepetésül.

A művésznek ez a szerencsés érája azonban alig tartott két évtizedig. A negyvenes évek elején egy *Hunyady Mátyás emléke* cimü szobron kezdett el dolgozni, még pedig Pestvármegye megrendelésére. Ez a munka sehogy sem sikerült neki s mikor a mintáját kiállította, egész áradata a hirlapi gáncsnak indult meg ellene.

Az 1848/49-iki események, József nádornak már 1847-ben bekövetkezett halála, mindinkább elkedvetlenítették Ferenczy Istvánt, akit mélyen megrendített bájos unokahuga, a szerencsétlen Ferenczy Teréznek 1853-ban bekövetkezett öngyilkossága is.

Elkeseredve, a világgal és önmagával meghasonolva vonult vissza szülőföldére, Rimaszombatba, ahol csak nagy néha vette még a kezébe vésőt.

Annyira gyülölte már ekkor az emberiségét, hogy mikor haldoklani kezdett, megeskette ágyánál álló fivérét, akkori kassai református lelkészt, hogy egyik legremekebb művét, az *Euridikét* vele együtt temesse sírjába.

A kegyeletes fivér megtartotta a haldoklónak tett igéretét és Ferenczy tetemeit diófakoporsóba helyezve, abban a szarkofágban helyezték örök nyugalomra. Pedig Euridike sirbatétele rendkivüli nehézségekkel járt. Mint máig élő szemtanuk állítják a szobornak akkora sulya volt, hogy csupán alsó végének a lebocsátásához tizenhat ember kellett.

Megeshetik, hogy Ferenczy jeltelen sírja nemsokára valamely telek alá kerül s a pincét építő gazda rábukkan Euridikére — vagy össze is töri valami csákány a remekművet. Pedig ennek könnyen elejét lehetne venni, amennyiben a régi temető könyvvezetése után ma még rá lehetne akadni úttörő szobrászunk sírjára, amely, a temető kapujától alig öt lépésnyire esett.

Ugyancsak érdemes volna Rima-Szombaton azt az Andrássy-uti kerti házat fölkeresni, amelyben légmentesen elzárva máig ott vannak Ferenczy István hátrahagyott munkái: Az esztergomi bazilika szobrainak mintái, a *murányi Vénus* — Széchy Mária — Széchenyi István gróf, valamint Kossuth Lajos és Rudnay hercegprimás nagyobbrészt készen levő, márvány talapzatokkal ellátott szobrai.

VAYK

Párisi Szalon — **Vidám csetepaté** — Festette *Paul Chabas*

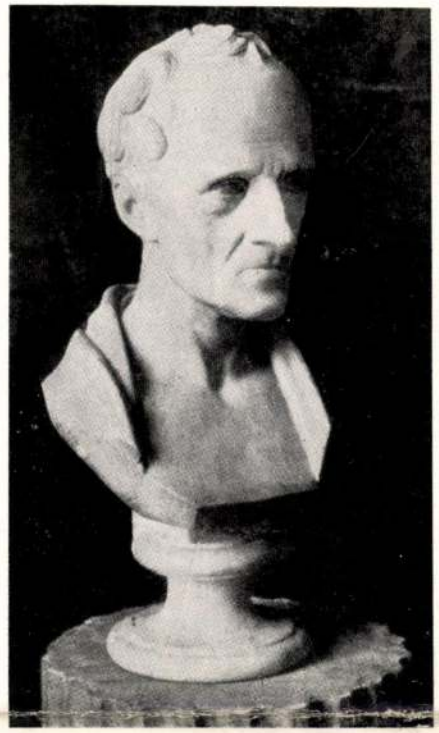

KAZINCZY FERENC,
AZ IRODALOMSZERVEZŐ

Ferenczy István (1792—1856) szobra

SZÉPHALOM, KAZINCZY SZÉKHELYE
Jakobei Károly (1826—1891) festménye után
készült kőrajz

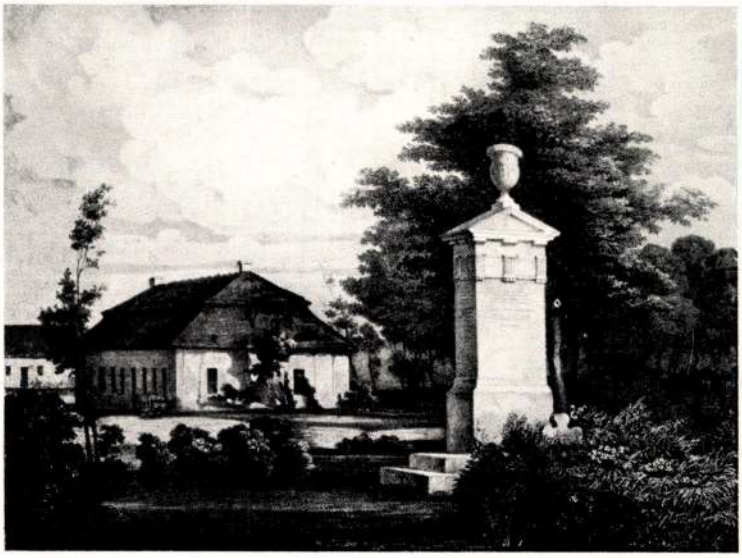

Hankiss J.: A m.
géniusz. Bp. 1941. 110 l.

Hankiss 110. l.

hiánytalanul érvényesülhet itt, mint az északiak szűkszavú miszticizmusa. A magyar költőt gyakran jellemzi a rómaiak tiszta veretű, nemes pátosza ; de ez jól megfér a nép keresetlen vagy hangulatosan költői kifejezésmódjával. Az ihletfeszültség olyan ígéretföldjévé teheti mindenki számára a magyar költészetet, mint az ég felé lövellő petróleumforrás a legdúsabb olajmezőket. Mert a magyar költő ritkán nélkülözi a múzsát s lendülete könnyed és csaknem mindig friss és töretlen, rejtelmes és mélyről jövő. De tud végtelenül egyszerű, csöndesen ízes mesemondó is lenni ; ezért is oly kitűnő elbeszélő s ezért van annyi pompás magyar novella. És szónoki lendületével összefér az angolokéval vetekedő humora, amely a nép gyermekét épúgy jellemzi, mint a XIX. század végének túlfínomult életnézőit.

Mindez a sajátságos gazdagság azonban a szerves történeti folyamatból van elvonva ; ehhez kell visszatérnünk, ha az irodalmi életről akár csak vázlatos képet is akarunk. S eközben új jellegzetességekre bukkanunk majd : az író nemzetközi típusának új változataira. Új írósorsokat, a költő, a művész életének sajátos vonalait.

*

Ámbár az első magyar nyelvemlékek a középkor derekáról valók, kétségtelen, hogy a magyar irodalom nem ekkor kezdődik, hanem visszanyúlik Ázsiába, átvészeli Levédiát és Etelközt s a honfoglalókkal jön be az új, a végleges hazába. Arany János s utána sokan mások kísérelték meg a pogány magyarság költészetének — különösen hősi epikájának — rekonstruálását. Arany biztosra vette, hogy volt a honfoglaló nemzetnek naív eposza, mint a finn testvérnépnek a Kalevala vagy a görögnek a homéroszi költemények. A krónikák igen korán belekapcsolják a magyar nép történetét a húnok történetébe, úgy, hogy a két nemzetet azonos törzs két ágából származtatják le s a két dunai birodalom között a székelyekben látják az összekötő kapcsot : Attila halála s fiainak romlása után a székelység maradt itt, az erdélyi bércek között, várton-várván a jobb időket, a rokonnép honfoglalását. Arany János és társai a krónika mondai anyagából egész mondaköröket választanak ki : íme, így látták, így suttogták, így énekelték a pogány magyarok mondai történetüket.

zel nyúlhat hozzá és ha valami esztétikai gyarlóság láttán rossz véleményt akarna mondani, előbb imádkozza el magában a Nemzeti dalt.[3]

E korszak, — melyet egy fiatal történész a nacionalizáció korának nevezett[4] — művészetével is komoly helyzeti jelentőségre tett szert. Művészeit megragadta a magyar öncél eszméje és a kor szellemiségének hatása alatt maguk is a nemzetiség irányába irányították működésüket. E törekvésükkel szolgálni akarták a korhangulatot és a nemzeti jelleg megteremtésével az egyetemes magyar célt, az önálló és különarcú Magyarország kialakítását megvalósulásában segíteni. A szigorúak szemében ez az igyekezet esztétikailag kudarcot vallott, nem járt teljes eredménnyel, viszont Lyka Károly, a korszak művészetének áhitatos monografusa megtanított arra, hogy azoknak az időknek művészeti viszonyait vizsgálva, ne széptani szempontokat keressünk, hanem azt, „hogy megmásult művelődési tényezőink közé miképpen illeszkedett be a művészet."[5] E művelődési tényezők pedig akkor nemzeti öntudatot, harcos politikai világnézetet, elszánt magyar életet jelentettek. A művészi gyakorlat nehezen tudta követni a kor merész lendületét, viszont néhány művész lelke vele szárnyalt; a szándék együttjárt az általános hangulattal. Azoknak az időknek politikai és kulturális céljai megteremtették az önálló magyar művészigényt, ami sajátos nemzeti szolgálatra kötelezte a művészt a mestersége területén. S ez a hivatástudat a korhoz méltó nagy eredmény. Aki ezt a szerepet megértette, vallotta és vállalta, Ferenczy István volt, a gyenge szobrász, de nagy magyar. Ama harcos időszak kemény küzdőinek társa, aki átérezte az új körülmények követeléseit műfajával szemben és mikor pályát választott, egyúttal tudatosan népe szolgálatába lépett. S e nép csak akkor éri el szellemi nagykorúságát, ha önállóságához méltó saját kulturája van. Meller Simon, Ferenczy tárgyilagos életrajzírója, a magyar művészi

[3] A korra vonatkozólag Szekfü Gyula: Magyar történet. VII. kötet. Budapest, é. n.

[4] Kósa János: Pest és Buda elmagyarosodása 1848-ig. Apollókönyvtár, 7. Budapest, 1937.

[5] Lyka Károly: A táblabíró-világ művészete. Budapest, 1922.

Pogány szobr.

öntudat megalapítójának nevezi,[6] s ha elhisszük, hogy megállapítása elfogulatlan, előkelő rangot adtunk Ferenczynek, művészi környezetét és műfaját pedig méltóvá tettük arra, hogy a kornak kijáró megbecsüléssel foglalkozzunk szobrászkortársaival és a korabeli szobrászattal. Ha hivatásérzetével egyedül állna is, a kor lelkülete másokra is hatott a mesterségén belül és hazaivá tette a művészi gondolatot. Mert formailag egyetemes irányokba kapcsolhatók a magyar képzőművészet korabeli törekvései, indító okaiban viszont helyi nemzeti jellegűvé váltak az egyre erősödő nemzetiesedés révén. Szekfü Gyula nemrégen felszólította műtörténeti kutatóinkat a magyar jelleg kimutatására művészetünk multjában és éreztette, hogy ez nemcsak külsődleges, alaki sajátságok meghatározását jelenti.[7] Ferenczy István s néhány elkallódott kortársának esete szélsőséges példa lehetne, akiknek a szobraiban forma szerint talán csak az esetlenség magyar, holott a mintázó kezet kínzó nemzeti öntudat, a szellemi nemzetteremtés tehetetlen vágya vezette. A hideg klasszicista formák helyett Ferenczy dacos martiromsága árulja el a magyar jelleget mult század elejei szobrászatunkban, a művészi öntudat születésének keserves sorsa, mely csak szobrászutódainak hosszú során át s lassú fejlődéssel éri el az áhitott célt. Nem véletlen, hogy amikor Fülep Lajos kisérletet tett művészetünk nemzeti jellegének a megfogalmazására, „Magyar művészet"-ről szóló tanulmánysorozatának éppen a szobrászat című fejezetet ajánlotta a martiromság konok költőjének, Ady Endrének és itt a magyar-messiás Ferenczyről[7/a] és a félreismert Izsóról írta a legmelegebb sorokat.[8] A nagyszerű korszak Világossal végződött, a kor hű gyermeke csak csalódással fejezhette be pályáját. Magyar művésznek lenni és magyarul dolgozni annyit tesz e korban, mint csalódni. Talán ez a magyar jelleg a korabeli művészetben.

[6] Meller Simon: A magyar művészet kialakulása a XIX. század első felében. Művészet. 1911.

[7] Szekfü Gyula: Nem vagyunk bujdosók... Magyar Szemle. 1938.

[7/a] Hekler Antal „A magyar művészet története" című művében levélidézet alapján is rámutatott erre a lelki rokonságra.

[8] Fülep Lajos: Magyar művészet. Budapest, 1923.

A mult század első felében a magyarság önmaga értékére döbbent. Szellemi tudatosodása feladatvállalást jelentett, hogy képességeinek megfelelő helyet biztosítson Középeurópában. Az önnevelés, az önfejlesztés hősi korszaka volt ez, az újkori magyar kultúra európai színvonalra emelése. Igaz, a képzőművészetek műfaji természetükből kifolyólag nem tudtak lépést tartani az irodalommal (aminek meggyőző okai vannak), de az alapvetés mégis csak ebben a korban történt. Az öntudatosan magyar művészet ez időtől fejleszti magát nemzeti kultúrtényezővé és válik lassanként magyarságában egyetemes értékké. Kíséreljük meg Ferenczyék törekvéseiben a jövendő csiráit látni, egy hosszú kultúrfolyamat lelki előkészítését, mint ahogy a kor nagy fia, magyarságunk, lelkiismeretességünk és ítélőképességünk örök tanítómestere, Széchenyi is mindig jövőidőben gondolkodott: „a magyar nemzetet a jövendőben szeretem." Más nép a jelenben él— mondta — a magyar, mikor az életteljesség pillanata áthatja, a multon búsong, vagy a jövőben reménykedik.[9]

[9] Szerb Antal: Magyar irodalomtörténet. Kolozsvár, 1934.

A KOR ÉS SZOBRÁSZATA

FELUJULÁS ÉS OPPOZICIÓS SZELLEM.

A török idők véres nemzetpusztítása és a vallási harcok önemésztése a magyar kultúra helyzetét végzetesen lerontotta. Innen keltezik a magyar szellemi élet provincializmusának tudatát gondolkodóink; ez a tudat ösztönösen tovább él valamiféle kisebbségi érzés formájában, ami még ma is kísérti jobbjainkat. Áldatlan történelmi helyzetünk megbénította kulturális világunkat, a nyomás oly súlyos volt és oly sokáig tartott, hogy a fölocsudás e dermedtségből hosszú időt vett igénybe. A tizennyolcadik század elején egy német szerző, Jakob Reimann, a művelődésre képtelennek vallotta a magyart,[1] holott akkor barok újjáépítő munkánk lassan már megindult. Sőt még a század végén is lemondó hangokat hallani a magyarság jövőjéről. Herder, mikor történetfilozófiai kísérletében számbaveszi a nemzeteket, a magyarság számára csak hősies emlékező sorokat talál. Inkább lobogó egyéniségéhez, mint az igazsághoz híven megállapítja, hogy a magyar nép már betöltötte történelmi szerepét, amikor a keleti barbársággal szemben megvédte az európai kultúrát.[2] Elfelejtette, hogy a magyarságnak önmaga felé is lehet hivatása, nem csak Európa felé és e hivatás teljesítéséhez csak akkor juthatott, amikor az európai védelem kötelessége alól fölmentették a körülmények. Egy nép rendeltetése nem lehet örökké a másokért való harc, egyszer végül önmaga szolgálatába kell állnia. A

[1] Farkas Gyula: Magyar romantika. Budapest, 1930.

[2] J. G. Herder: Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit. 1784—91.

CSOKONAI LAKODALMI FELKÖSZÖNTŐJE DEBRECZENBEN.

A debreczeni Csokonai-körnek 1890 junius 1-én tartett megnyitó ünnepélyén rendezett élőkép. Rendezte: Komlóssy Arthur alelnök.

EMLÉKEIM A SZABADSÁGHARCZ IDEJÉBŐL.

1847—1850. (Folytatás.)

Irta **Fanghné Gyujtó Izabella.**

Eközben az ágyuzás mind erősebben, mind közelebbről hallszott, az utczán «fegyverre!» (à l'arme) doboltak, trombitáltak, a katonák gyülekeztek, a mi cheveaux-léger-jeink is kászolódtak nagy káromkodás, kardcsattogtatás közt.

Anyám megnézte a szekrényben, rendben vannak-e a sebkötelékek? Van-e elég tépés a sebek enyhítésére? Oh, hát nem iszonyu valami a háboru!

A katonaság nagyobbrészt kivonult a városból, csak egy kis rész maradt a szász gárda segítségére, a mely félt egyedül maradni. Aztán odakünn mind sürübb, mind hangosabb lett az ágyuzás, közben még a puskasortüzek ropogósabb hangja is hallszott. Közelednek, jönnek!

— Istenem! segitsd őket! — kiáltotta kezeit összekulcsolva anyám. S mi többiek, magyarok, imánkat az övéhez csatoltuk, míg odabenn a mellékszobában a három szász varrókisasszony hangosan zokogva fohászkodott az osztrákokért.

Hjah! ilyen a háború. Már-már azt hittük, itt vannak, még pár pillanat és . . . aztán egyszerre mintha távolodna a zaj, tompúlna az ágyuk búgó hangja, majd ismét közeledik . . . ismét távozik . . .

De a mint a nap alkonyra száll, a távolodás tart folyton, már-már csak mint vihar után a mennydörgés, az ágyuszónak is csak halk morgása hallszik, mire az este beáll, elszünik az is. Vége, visszaverték a magyar sereget!

Mikor a vereség okozta levertségből kissé magunkhoz tértünk, láttuk, hogy a védelmet kereső szász népség elpárolgott. Már nem féltek a barbár magyaroktól.

De a holmijukat még másnap sem vitették el, ki tudja, mi következhetik még?

Az első, a mi következett, a csatában megsebesültek beszállitása volt. Hosszu szekérsorok vonultak végig ablakunk előtt, a hol részint ülve, részint — a nehezebben sebesülteket — szalmára fektetve hozták be őket. Lélekrendítő, szivtépő látvány, a mint a hirtelenében bekötözött, tépett, véres ruháju, eltorzult alakok guggoltak, vagy feküdtek a nyomorult parasztszekereken, a melyek nagyokat döczczentek az akkori kegyetlen rossz kövezeten. És hozzá a nagy hideg, a hiányos öltözet! Istenem, mint szenvedhettek a szerencsétlenek!

Sajnáltuk őket tiszta szivből, barátot, ellenséget egyaránt.

Mert megesett, hogy egy-egy sárgahajtókás osztrák baka mellett czifrazsinóros magyar huszár üldögélt, egy-egy zsupszalmán barnadolmányos, vörös-zsinóros honvéd feküdt fehérvörös-hajtókás cheveaux-léger mellett úgy, hogy ennek a fehér köpenyéből még annak is jutott takaróul. Így feküdt ott össze-vissza a sok sebesült. Ilyet sem látott a mostani nemzedék, adja Isten, hogy ne is lásson soha.

Az enyimeknél a levertség folyton tart. Csak néha deriti fel egy-egy reménysugár, mikor hirt kapunk kivülről, a Bem folytonosan győztes csatáiról. Mert hogy, hogynem, bár a szászok kétszeres őrködéssel vettek körül, a legaprólékosabb gonddal igyekeztek elzárni minden közlekedést, mégis megtudtunk egyet s mást s a főbb dolgokról mindig értesültünk.

132

IV

Még egyszer Lillához.

Én szerettelek, s pedig magadért
Midőn szíven elragadtad
Édes Kegyetlenem!
El-elhalok, mikelyt te szép szembe
Így kell talán e gyötrelembe
Örökre szűnnem.

Érted borong élem tavaszba,
Mert nincs Nap, a' melly elfogyatna
A' szám vonúlta Ködöt.
Sír szerelmed, ha kell, ha felsír,
Mióta Azzal nem dicsekszik,
Kitör gyönyörödöt.

Sír szerelmed, kétségbe-esvén,
Mióta tőled távol esvén
Reménye fűszbe szállt;

Holm

CSOKONAI KÉZIRATA: «MÉG EGYSZER LILLÁHOZ» CZÍMŰ KÖLTEMÉNYE KEZDŐ SZAKAI.

BÁCSA TE BÁNJÁSOD. JÉRZE FORMÁKOTYOGÁSOD . .
KÍTTY-MITTYOD INNEM ÉNEK, DE SZÍVEMNEK SZEGÉNYKÉNEK.

Bakos Tibor rajza.

CSOKONAI A «CSIKÓBŐRÖS» KULACSCSAL.

Pedig azt sem engedték meg, hogy szüleim a magyar sebesülteket meglátogassák. Mikor odamentek, felszerelve nemcsak kötőszerekkel, de szivarral, borral, betegnek való ételekkel, hogy a szükségkórházakban elhelyezett sebesülteket meglátogassák, a magyarokhoz nem bocsátották őket; s hogy jutott-e azoknak az ajándékokból, csak Isten tudja.

A legbuzgóbb hirposta Märzné volt. Ő ismerte a betegápolókat, a felvigyázókat és addig innen, addig túl, — a mig bejutott és a mi szobalányunkat is elvitte magával. Persze hogy nem mentek üres kézzel, az az anyám gondja volt.

De nem is jöttek el üresen, hanem hirekkel megrakottan. Egy-egy szenvedő honvéd elsuttogta nekik, mikor fölébe hajoltak, hogy részvétüket nyilvánítsák, milyen diadalmas hadjáratot folytat Bem; ez volt tán az első vereség, melyet a lengyel hős szenvedett, mióta Erdély határát átlépte. Hogy rajong az egész sereg a kis, tatárképü vezérért, a ki mindig elől jár a tűzben, a kin nem fog sem golyó, sem kard. Beszéltek Petőfiről, a ki lelkesítve, hazafias verseket szavalva követi nyomdokait; fogadkoztak, hogy ha száz életük volna, azt is örömest odaadnák, csakhogy a hős lengyel vezetése alatt harczolhassanak.

Szomoru hirek is szivárogtak a mi kis magyar kolóniánkba. Egyszer csak azt kezdték suttogni, hogy az osztrák, megfélemlítve Magyarországon a Görgei s a többi hős vezér, Erdélyben a Bem győzelmeitől, az oroszok segítségét kérte s tán meg is kapta. El lehetünk készülve reá, hogy orosz seregek fogják elárasztani az országot s mivel Erdélyt Moldova felől legközelebb kapják, itt lesz legelőbb részünk benne.

Leirhatatlan a rémület, melyet ez a hir keltett s a levertség, elkeseredés, a mely a nyomán támadt. Mi lesz? hogyan küzd meg maroknyi népünk az éjszaki óriás kifogyhatatlan haderejével?

— Majd segit az angol, — mondogatták a vérmesebbek.

— A mint segitett egykor a franczia a Rákóczi idejében — szólt keserűen apám. — Ha még élne a nagy Napoleon! De más? Kinek állna érdekében ezt a keletről ideszakadt, senkivel sem rokon népet segiteni? Hogy hős? hogy vitéz? Ez csak baj, — ki tudja, még milyen félelmes ellenséggé válhatna. Vagy nem nyomult-e már a hajdankorban is be Attila a frankok földére!

Ilyen és ehez hasonló beszélgetések voltak napirenden. De mindez csak halkan, suttogva, mert a szomszéd szobában levő beteg kapitány soha sem volt látogatók nélkül.

Egy napon rémült arczczal rohant be hozzánk nehány magyar öreg úr és minden vigyázatról megfeledkezve, hangos kiabálással jelentik:

— Itt vannak a muszkák, jönnek már!

A magasan, a várfalakon levő sétatéren járkáltak, onnan látszik, mint omlik le a tenger népség a Moldova felőli hegyeken, úgy kavarog, kanyarog ott, mint valami végnélküli, óriási sárszinű zuhatag.

És már ott is voltak. Az utczáról a betett ablakon keresztül valami sajátságos zsivaj hallszott, síp, dob és emberi hang zürzavara.

Letzter József fényképe.

CSIKÓBŐRÖS KULACS A DEBRECZENI CSOKONAI-KÖR BIRTOKÁBAN.

Aggházy festménye a csurgói gimnáziumban.

Aczélmetszet művei 1844. evi kiadásából.

Kovács János festménye a debreczeni városi kaszinóban.

CSOKONAI ARCZKÉPEI.

a melyet nemrég a «Vasárnapi Ujság» közölt ez évi 8-ik számában Csokonaira vonatkozó több debreczeni képpel együtt.

Ki van állítva Lilla gyűrűje is, a melylyel Csokonai eljegyezte őt. Mikor Lilla Duna-Almáson haldoklott, *Végh* Mihálynak, második urának azt mondta, hogy ezt a gyűrűt temessék el vele a sírba. Mikor azonban Lilla örökre lehúnyta szemeit, Vajda Sámuel, a ki mint refomátus lelkész a temetési szertartást végezte, Lilla unokatestvérének, Vajda Elek asztalosmesternek e szavakkal adta át:

«Ez a gyűrű meg magát illeti, tegye el s őrizze meg, mert ezt Lilla Csokonaitól kapta.»

A gyűrű egyébként nem jegygyűrű formájú, hanem régi pecsétes aranygyűrű s szokatlanúl nagy is az átmérője finom női ujjakhoz.

Ki van még állítva Csokonai flótája és furulyája. A flóta *Erős* Mihály furtai földbirtokosé, a rézmetsző diákok egyikének ivadékáé volt s *Dömsödi* Károly debreczeni polgár útján jutott a Csokonai-ereklyetár birtokába. A furulya a kollegium muzeumának tulajdona s hitelességéhez kétség nem férhet.

Lilla zsoltáros könyvét Szendrey Imre küldte meg. *Végh* Mihály volt hetényi ev. ref. esperes, Lilla második férje ajándékozta egyik káplánjának.

Csokonai kedvencz iskolai könyve (Gradus ad Parnassum) egyike a legbecsesebb Csokonai-relikviáknak. Csokonai «sajátkezűleg» firkálta be egyes lapjait.

A többi Csokonai-ereklyék közt nagyon sok értékes művészeti, irodalomtörténeti darab van, a melyek együttesen a kiállítást érdekessé és a kegyelet felkeltésére alkalmas látványossággá teszik.

*

Csokonai Vitéz Mihály szobrát, — mely a legsikerültebb magyar szobrok egyike, — 1871. október 11-ikén leplezték le Debreczenben.

Közel négy évtizeddel ez előtt a «Honművész» czimű szépirodalmi folyóirat pendítette meg az eszmét, 1836-ban, hogy a költőnek ne csak sirja jelöltessék meg emlékművel, de Debreczen város valamelyik közterén, szobrot is állítson dicsőítesére.

1861-ig azonban a szobor létesítése ügyében nem sok történt. A debreczeni *Emlékkert-társulat* vette aztán kezébe az ügyet.

Izsó Miklóst, a geniális magyar szobrászt bizták meg a szobor-terv készítésével.

Az érczszobor Münchenben, a királyi öntődében készült 4500 bajor forintért. Talapzata, mely 900 vámmázsa sulylyal bir, egy bécsi kőfaragó műhelyből került ki s 5500 osztrák forint volt az ára. A rendelkezésre álló 15,000 forint többi részét *Izsó* kapta tiszteletdíjul. A 21 láb magas szobor felirása csupán ennyi:

«CSOKONAI
1773—1805»

Hogy ki volt Csokonai, úgy is tudja minden művelt magyar ember.

Szathmáry Zoltán.

LAKODALMAS CSOPORT. (A középen Csokonai szaval.) — JANKÓ JÁNOS FESTMÉNYE.

CSOKONAI SZOBRA FERENCZY ISTVÁNTÓL A DEBRECZENI KOLLEGIUMBAN.

A CSOKONAI-KIÁLLÍTÁS DEBRECZENBEN.

Debreczen, május 16.

Csokonai Vitéz Mihály szülővárosa: Debreczen, a nagy költő halálának századik évfordulója alkalmából, az idei január hónap 27 és 28-ik napjaira országos jelentőségű ünnepet tervezett. A százados ünnep határidejét azonban az akkori zavaros politikai viszonyok, de különösen az általános képviselőválasztások miatt el kellett halasztani. Ezért az ünnepélyek megtartására legalkalmasabbnak találta a rendezőség május havát, melynek 20. és 21-ik napjain fognak lefolyni azok az ünnepélyek, melyeket a debreczeni Csokonai-kör rendez lelkes gonddal.

A Magyar Tudományos Akadémia, a Kisfaludy- és a Petőfi-Társaság, nemkülönben az ország majd minden nagyobb irodalmi és kulturális egyesülete részt vesz ezeken az ünnepeken, melyeknek egyik legfőbb érdekessége lesz annak a kiállításnak bemutatása, melyen száz év múlva először láthatjuk együtt a Csokonaira vonatkozó emléktárgyakat.

Az ilyen kiállítás rendezése nagy fáradságot kiván, s nagyon nehéz az ország minden részében elszórtan fölfedezett ereklyék egybegyűjtése. Sajnos, hogy a legnagyobb körültekintés mellett sem lehetett az összes Csokonai-ereklyéket a kiállítás számára megszerezni s még most öt nappal a kiállítás megnyitása előtt sem kapott értesítést a kiállítás rendezősége olyan ereklyetárgyakról, a melyeknek létezéséről pedig tudomása van.

A kiállításra bejelentett tárgyak nagy része szintén nem érkezett még meg, de rendelkezésre állnak már most is a Csokonai-kör ereklyemuzeumának, a debreczeni ref. főiskolai könyvtárnak s a Nemzeti Muzeumnak Csokonaira vonatkozó tárgyai.

A kiállítás túlnyomó részét a költő műveinek különböző kiadásai teszik. Ezek közt ott találjuk a legritkább példányokat is. A bécsi, nagyváradi s a későbbi pesti kiadások mindenike megtalálható a kiállítás könyvtári részében. Ezek közt természetesen a bécsi kiadások — a könyvkötészetnek már akkori fejlett izlésével — feltűnést keltenek. Művészi illusztrációkkal találkozunk e könyvecskékben abból az időből, mikor Magyarországon jóformán még csak a három debreczeni rézmetsző dolgozott, a kik Csokonai későbbi munkáihoz szolgáltatták a metszeteket s a kiknek Csokonai hiteles, élethű arczképeit köszönhetjük.

De ha a költeménykötetek nagy számban vannak képviselve a kiállításon, annál ritkábbak Csokonai megzenésített dalainak kiadványai.

Hangjegyfüzet mindössze kettő van. Ezek a legritkább példányok közül valók. Az egyik az 1803-ban Bécsben megjelent hangjegyfüzet, melynek első zenei száma valószinűleg a *Haydn* munkája; Csokonai «A pillangóhoz» című költeményét zenésítette meg szép melódiákban. *Kossovits* és *Stipa* zenészek «A remény» és «Szemrehányás» című dalokhoz irtak zenét e füzetben, melynek értékét Csokonai ajánló sorai még értékesebbé teszik.

A másik hangjegyfüzet Pozsonyban jelent meg. Évszám nincs a czímlapon, de valószinű, hogy az 1810—20 közötti években jelenhetett meg. Pfeifer Ferencz adta ki. Csokonai hat dalát tartalmazza. Hogy ki volt Pfeifer, azt nem tudja a zenetörténet, de érdemes, szép, magyaros zenét irt a Csokonai-dalokhoz. A legszebb bordalok egyike a «Mért ne innánk» című szövegre irt zene. Csodálatos, hogy e hat dalt sehol nem ismerik az országban. De majd megismerik, mert a Csokonai-kör az ünnep alkalmából kiadja azokat, hogy a szép dallamokat megmentse a feledéstől.

Csokonainak egész halmaz kézirata van a kiállítás levéltári osztályában. Itt vannak elhelyezve a Nemzeti Múzeum kincsei fényképmásolatokban s a debreczeni kollegium relikviái eredetiben.

Ezek közt a legérdekesebbek egyike annak a búcsúbeszédnek a kézirata, a melyet Csokonai a kollegiumból való eltávozását megelőzőleg a főiskolai ifjúsághoz intézett 1795-ben. Ez a legrégibb Csokonai-kéziratok közül való. Itt van «Dorottyá»-jának eredeti kézirata, a komikus eposz fogalmazványának egy része. A «Még egyszer Lillához» czimű vers kézirata szintén itt található, úgyszintén *Fazekas* Mihálynak, a «Ludas Matyi» szerzőjének Csokonai temetésére irott halotti búcsúztatója is eredeti kéziratban.

Mindezek a kollegiumi levéltár féltve őrzött ereklyéi. Egyikét-másikát *Dombi* Márton volt főiskolai szenior, Csokonai deák-társa szerezte meg a költő édesanyjától, a többit későbbi időben mások ajándékozták a könyvtárnak.

Itt van Csokonai legutolsó levele is. «A debreczeni három rézmetsző diákhoz» czímezi a levelet s a borítékon sem említi nevüket. Betegágyából irta *Erdős Lajos*-ékhoz e levelet. (A három rézmetsző diák egyikét így hivták.) Nagy szeretet sugárzik ki a levél minden sorából barátai iránt, panaszkodik, hogy egyre betegebb lesz s el sem tudja képzelni, hogy adósságát mikor tudja megfizetni a rézmetszőknek.

A festmények közül kiválik az *Aggházy* Gyula által festett arczkép, mely Csokonait idealizálva tünteti fel. Ezt a képet a csurgói főgimnázium festtette meg s bocsátotta a kiállítás rendelkezésére. Több kép a legújabb időkből való s csupán Csokonaira vonatkozó tárgyánál fogva került a kiállításra. Ifj. *Kovács* János «Csokonai a nagyerdőben» és «Csokonai a hortobágyi csárdában» czímű képei is ezek közül valók.

Ki van állítva a *Jankó* János «Lakodalmas csoport» czimű képének szinesen átfestett példánya, melyen Csokonai a főalak. Az eredeti metszetet Komlóssy Artur volt városi főjegyző családjának egyik tagja festette át annak idején. A régi magyar szobrászat becses alkotása Csokonai mellszobra *Ferenczy* Istvántól.

A képek közül érdekes a története Lilla arczképének. Lilla arczképét 1899-ig nem ismertük. *Szendrey* Imre, Csokonai egyik buzgó életrajzirója fedezte fel *Kalicza* Géza komáromi törvényszéki birónál, a ki Lilla egyik volt komáromi házának megvétele után, a padláson talált e képre. Ez a kép Vajda Juliánnát papagályával ábrázolja. Erről való részleges másolat az,

CSOKONAI SZOBRA DEBRECZENBEN, IZSÓ MIKLÓSTÓL.

közigazgatásügy egyik kiválósága tünt el vele az élők sorából s halála élénken érzett vesztesége közéletünknek. Pályáját a «Vasárnapi Ujság» több izben, legutóbb főispánsága 10 éves jubileumakor részletesebben ismertette s ezért most, halála alkalmából csak röviden méltatjuk kiváló érdemeit.

Beniczky Ferencz 1833-ban született; Beniczky Pálnak és Majláth Teréznek, Majláth György országbiró leányának volt a fia. A szülei háznál végezte tanulmányait, az ötvenes években nagy tanulmány-utakat tett s alapos jogi és közigazgatási ismereteket szerzett. Az abszolutizmus alatt zsámboki birtokán gazdálkodott, visszavonultan élt s csak egy izben volt feltünőbb szereplése, midőn párbajban lelőtt egy osztrák vadásztisztet, a ki a magyarokat szidalmazta.

A koronázásra egymaga egész lovasbandériumot toborzott össze s a honvédség felállítása után lovas-századossá nevezték ki. De a katonai szolgálatban nem maradt meg s a gödöllői koronauradalom igazgatója lett, majd 1880-ban képviselővé választották a gödöllői kerületben, egyesült ellenzéki programmal. E pártból rövid idő mulva kilépett s pártonkívüli állást foglalt el a képviselőházban. 1882-ben a király kinevezte Jász-Nagykun-Szolnok vármegye főispánjává. Új állásában nehéz helyzete volt; a vármegyét akkor alakították össze a Jászságból, Kunságból, Heves és Külső-Szolnok vármegyék részeiből s az egyes részek lakossága között nagy volt a féltékenység, az egymás elleni bizalmatlanság. Gyanakodva fogadták az új főispánt is, a kinek tartózkodó, egyszerű, a pompázást kerülő magatartása szokatlannak tünt fel. Beniczky azonban hamar megnyerte a bizalmat. Vármegyéjét alaposan megismerte, utazásai során megvizsgálta a hivatalokat, a visszaéléseket szigorúan büntette, a jogtalanságokat megszüntette. Midőn 1884-ben belügyi államtitkárrá neveztetvén ki, a vármegyét elhagyta, általános sajnálkozással váltak el tőle, Szolnok város pedig díszpolgárává választotta.

Négy évig volt államtitkár, majd a Nemzeti Szinház és Operaház intendánsa lett s itt is általános népszerűségre tett szert tapintatosságával, igazságosságával, adminisztráló képességével. 1890-ben a király Pest vármegye és Kecskemét szabad királyi város főispánjává nevezte ki. Ez állását tizenöt évig, élete utolsó napjáig töltötte be s csak néhány héttel halála előtt vált meg tőle. Főispánsága nevezetes időszak az ország első vármegyéjének történetében. Beniczky egyszerűsítette a vármegye hivatalaiban az ügyrendet, megalkotta a számvitel reformját s a tisztikar helyzetén is mindenképp javítani igyekezett. A közigazgatást erélyesen, igazságosan vezette s ellenőrző és felügyeleti hatáskörét lelkiismeretesen töltötte be. A vármegye közönsége körében nagy népszerűségre tett szert, tapintata lehetővé tette, hogy a feladatai körébe tartozó ügyeket erélyesen, de mégis közmegnyugvásra intézze el. Népszerűsége szépen nyilvánult 1900-ban, mikor főispánsága tizedik évfordulóján, a vármegye közönsége lelkes ünneplésben részesítette. A vármegye nagyobb községei sorra díszpolgárukúl választották, a vármegye nagyobb jótékony alapitványt tett nevére. A király is elismerte érdemeit, a midőn valóságos belső titkos tanácsossá nevezte ki, legutóbb pedig, nyugalomba vonulásakor a Ferencz József-rend nagykeresztjét adományozta neki. A nyugalmat nagyon rövid ideig élvezhette; május 14-ikén szélhűdés vetett véget a a hetvenkét éves férfi életének.

Találóan jellemezte Fazekas Ágoston, Pest vármegye főjegyzője az elhunytat, midőn a vármegye nevében búcsút vett a halottól: «A vármegye történelme erős tanuságot fog tenni a boldogult életéről és meg fogja irni azt, hogy szivjóság, becsületesség, egyenesség, nyiltság, őszinteség, erély és a szeretet jellemezték közéletét és minden munkájában az az eszményi igazság vezette, mely második erkölcsévé vált és a melynek hiányával ember előtte meg nem állhatott. A boldogultnak olyan élete volt és annak olyan végső akkordjai voltak, a melyekre a megnyugvás szelleme boritja fátyolát.»

CSOKONAI EMLÉKÉRE.

Férfiak, bort a pohárba,
Gyöngyöző bort töltsetek.
S magyar nők ti bokrétába
Rózsát, nárcizst kössetek!
Bor s virágok ihletétől
Zendűljön ma vig ének,
Ünnepére Debreczennek,
Emlékére Vitéznek.

Harsonákkal, trombitákkal
Hadvezető büszke hőst —
Ám köszöntsünk bor s virággal
Kedves vándor-hegedőst.
S kedves Vitéz hol ne volna,
Hol még szívből mulatnak?
Dalosa a halhatatlan
Csikóbőrös kulacsnak!

Kedves Vitéz hol ne volna,
Hol még szívből szeretnek —
Mézesajku dalolója
Lilla, édes nevednek . . .
Kedves Vitéz hol ne volna,
Hol még esnek kalandok,
S dámáival ostromolja
Dorottya a farsangot.

Bort s virágot! — Ma ne bántson,
Hogy alján a pohárnak
Salak is van s a virágon
Gyakor férgek is rágnak,
Hogy a kedves víg poéta
Sorsa bús, rideg vala . . .
— Ha mindenki, el nem hagyta
A poézis angyala!

Vándorutján ott járt véle
E hozzá örökre hív.
Rámosolygott . . . s megbékéle
A magányos árva szív.
S a könny Lilla hütlenségén,
És a kő, mit rádobott
A nagyképű tógás erény:
— Csupa gyöngygyé változott!

Nem látja a világ búsnak,
Sőt bús szívet földerit.
Szórja dúsnak és koldúsnak
Lelke drága gyöngyeit . . .
Maga sorsa: sötét felhő,
S másra ontja a derüt.
Maga: szegény és nábobként
Adakozik mindenütt!

Jár Tiszántul, jár Dunántul
S fürge múzsája vele.
Alföld síkja zeng dalától
S a Bakony őserdeje.
Legott tanyát ver a jókedv
Barátság és szerelem,
Hol virágos vándorbottal
Csokonai megjelen . . .

A ki látja, nem is sejti:
Bűbájos melódiák
Mily mérhetlen kincsét rejti
E fakó vándor diák.
Ajkán játszva zendül-csendül
Anakreon víg dala
S lelkében zsong hősi ének
Fenséges harangszava . . .

S egyre sarjad lelke szárnya,
Lenditi új czél felé.
De a halál komor árnya
Áll a gyenge test elé.
Vissza a hű anyaölbe
Hívja fájó titkos vágy.
S debreczeni anyaföldben
Vetve már a siri ágy . . .

Belédőlt a test, a fáradt,
S örök nyugalmat talált.
De tűzlelke, bontva szárnyat,
Lebirta a vashalált,
Nekivágott a magasnak,
Hol az örök fény dereng!
. . . Derüsebb lett a mennyég is,
Mikor fényes kapuinál
Csokonai Vitéz Mihály
Víg szelleme megjelent!

Lampérth Géza.

CSOKONAI.

Tarka vidámságok, vidám deákságok
Felkent fejedelme, koszorús Vitéz!
Ki borra, ki tánczra s komoly vitaszóra,
Ha úgy üt az óra: szer, mindenre kész,
Debreczeni szemben garabonczás lélek,
Árva kaláng módján országot futó!
Nimfák és najádok, bujkáló driádok
Kenyeres pajtása, felhőtaposó!

Tízszer tíz esztendő jött, ment; s a jövendő
Mégis mérhetetlen rád nézve: Vitéz!
Kis költők, nagy költők, öreg emberöltők
Hosszú sora támad, hosszú sora vész.
Hervadunk, újulunk, sápadunk, pirúlunk,
Te az vagy örökké még, a ki valál!
Születünk, sirt ásunk, késik támadásunk,
S veled újjat húzni nem mer a halál.

Rimeid csengése: sarkantyúk pengése, —
Örökifjú dallal ringatja Vitézt!
Liliomot, rózsát százezer bohóság
Harczát megjátszani víg dallama készt.
Tánczuk forgatagja lelkedet ragadja
Tündér álmodások fehér szekerén,
S a kövült természet szent titkait nézed
A megszállatásnak varázs tükörén.

Oh, pedig balsorsod minden átkát hordod!
Mert magyar költőnek sorsa ez, Vitéz!
Rád a mérhetetlen mélységű egekben
A csalattatások balcsillaga néz.
Megváltók utjára kínok keresztfája
Veti bús árnyékát. Nincs itt irgalom!
A pillangó lélek szárnyát a veszélyek
Összetörik egy bús téli alkonyon . . .

A holt rend várában te büszkén, te bátran
Korlátlan szabadság dalát dalolád,
Majd magyar vitézség hunyadozó mécsét
Gyújtod föl — s nem ért meg sokfejű hazád!
Deákok deákját bitangnak kiáltják,
Szomorú országlás botjára szorúl.
Nagylelkű magyarnak hinni nem akarnak,
Verembe taszítják s hagyják botorúl.

Hát Lilla? az édes, a gyönyörűséges,
Szerelem kertjében legszebb rózsaszál!
Dalolsz neki szebben, mint hűs ligetekben
Párja után síró, gügyögő madár.
De hajh, énekednek gyöngyei peregnek
Nem szívbe: a porba vigasztalanúl . . .
A hideg Balaton jajong bánatodon,
S Tihany zengő lánya mély gyászba borúl.

S ekkor küldi le rád öldöklő angyalát
Ezer kézzel sujtó álnok végzeted!
Állsz a hegynek lábján, melynek koronáján
Hitted, hogy templomod fölépítheted.
Még alig hajnallott: már bús éjre hajlott,
Fel se jött a nap s már halványúl a hold.
Dávid hegedűje lehúlla a földre,
S Csokonai lantján bűbája kiholt.

De mégis azóta, ha zöldel a róna,
Virágos palástját felölti a nyár,
Visszhang csali szóval Tihanynál ha szólal,
Csokonai Mihály: vissza-visszavár!
Rimeid csengése sarkantyunk pengése,
Játszó képzeleted varázstükörünk;
Az örök természet csak tehozzád késztet,
S maradsz nekünk költőnk, édes örökünk!

Oláh Gábor.

AZ MTA MŰVÉSZETTÖRTÉNETI KUTATÓINTÉZET ÉS
A SZÉCHENYI IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI AKADÉMIA
TISZTELETTEL MEGHÍVJA ÖNT

A „SZÉP MŰVÉSZSÉGEK" KEZDETEI: FERENCZY ISTVÁN (1792–1856)
MŰVEK, DOKUMENTUMOK, KÖZELÍTÉSEK

CÍMŰ KIÁLLÍTÁS MEGNYITÓJÁRA
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA MŰVÉSZETI GYŰJTEMÉNYÉBE
(BUDAPEST, V., ROOSEVELT TÉR 9, III. EMELET)

2007. OKTÓBER 25-ÉN, CSÜTÖRTÖKÖN, 16 ÓRÁRA
BEVEZETŐT MOND MARGÓCSY ISTVÁN IRODALOMTÖRTÉNÉSZ

A KIÁLLÍTÁS MEGTEKINTHETŐ 2007. DECEMBER 20-ÁIG,
HÉTFŐTŐL PÉNTEKIG 11–16 KÖZÖTT

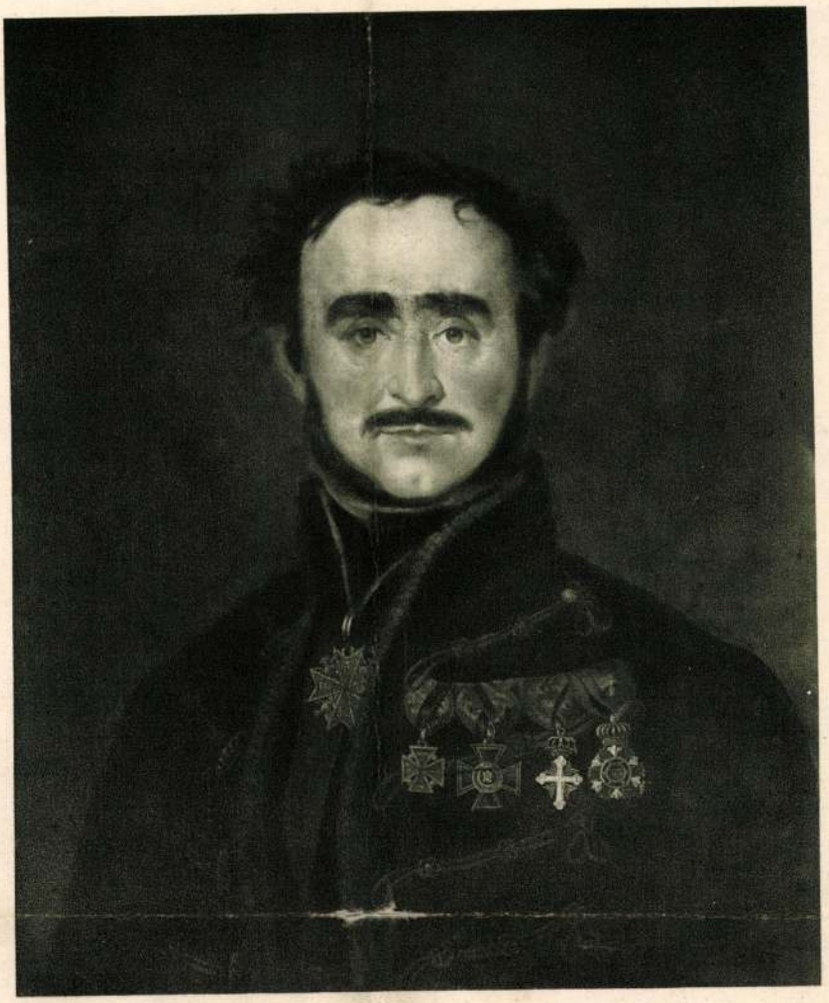

AMERLING FRIEDRICH VON (1803—1887): GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN
Ernst Lajos úr tulajdona

hivatalos véleményt adva Casagrande működéséről, megerősítette azt, hogy az érseki hivatal szándékosan mellőzte Ferenczyt az esztergomi bazilika további munkálatainál.[1] Ferenczy a Kelet Népének támadását „meggondolatlannak" tekinti,[2] s azt gyanítja, hogy a kormánynak nem tetszik a Mátyás-emlék. Nem érti, miért nem szóltak a Kisfaludy, Kölcsey, Virág szobrok ellen, noha azok is közadakozásból készültek. Fáy gróf arra kérte, „mondjon le" a tervről, s most már sértegetik. De a kölcsönt ő is visszaadja, s bár Kossuth és Széchenyi küzdelmében határozottan az utóbbi irányához csatlakozik, ha ír róla, nem sajnálja tőle a becsmérlő jelzőket.[3]

[1] Casagrande Márk és Herbinger Ferenc esztergomi működésök. Századunk 1842, 54. sz.

[2] Levelei öccséhez 1841. nov. 1., 1842 szept. 9.

[3] Levele öccséhez 1845 március 6.

Nem viszi előbbre a szobor ügyét az sem, hogy a műegyesület 1846-ban nagyrészt kicseréli az igazgatóságát, elnökeit, sem az, hogy a kormányhoz fordul támogatásért.

Kübeck báró kamaraelnök, a magyar ügyek ismert elgáncsolója, 1845 augusztus 24-én olyan előterjesztést tesz a királynak, hogy a nádor pártfogoltját, aki állami támogatással szeretné Budán Mátyás király szobrát felajánlani, miután az egyesület már nem hajlandó áldozni, minthogy közepes tehetségnek látszik, meg kellene győződni tudásáról s azután mérsékeltebb módon lehetne segíteni. A király azonban egyenesen elutasítja a támogatás iránti kérvényt.[1]

Így ment Ferenczy 1847 nagyhetében szárnyaszegetten Rimaszombatba.

[1] Bécsi állami levéltár, Konferenz-Akten 1845, 988.

Bártfai Szabó László: Gróf Széchenyi István
minőcsi kortársai és barátai. 1930.

MAGYAR MUVESZET

másom szerint oda érkeztekor tetemes hibákat vett is észre, és reménylem, hogy azokat rendben is fogja hozni. Igy ezek, meg mások, megmeg másak; úgyhogy sok munkára, melyről a tulajdonos maga nem is tud, melyhez rajzzal, tanácscsal, tanítványimmal járultam, megint egy kis inscriptiót lehetne írni.

Különben a mi a viszonyokat Casagrande és közöttem illeti, ő homokkőben dolgozik, márványhoz nyúlnia talán nem is szabad; én márványban dolgozom, és homokkőbe csak ingyen és mulatságból akarok. Nagyszerű épületnél nem lehet mindent márványból, nem mindent homokkőből csinálni; mindegyiknek megvan a maga helye.

Utoljára nem igaz a grófnak azon állítása a külföldi művészekről, hogy ők ennyi munka özöne közt minket a mi nemzeti fejlődésünkben, csinosodásunkban zavarni akarnának, akkor, midőn már munkálatinkat fél éredésre vittük, valamint én is egy szerb vagy bolgár művészi ügybe nem tudnám magam belézavarni. Hanem úgye, a gróf ezeket nem rossz szándékból írta, hanem nemtudásból; azért én a grófnak a szent emberiség ellen tett hibáját megbocsátom, és most az egyszer én fogom a máltai vitézt játszani és a gróf nem a művészt, és jövendőre emlékezzék egy classicus írónak ezen szavaira:

Ergo exploranda est veritas multum prius
Quam stulta prava judicet sententia.

Éljen szerencsésen, jóakarója

Ferenczy István a művész.[1]

A levélre hamarosan megjött két oldalról is a felelet. Kevesebb volt bennök a fölényesség és nem a sértett önérzet, de az igazság nevében vonták nyilvános felelősségre a művészt állításaiért.

Fáy válaszában[2] mindenekelőtt arra mutat rá, hogy a művész mindenről beszél, csak a kérdés lényegéről nem. Ő szívesen látná Ferenczyt a Múzeum egyik osztálya élén, ahol megélhetése biztosítva lenne, de teli torokkal kiáltja bele a közvéleménybe: Mátyás szobrának megalkotását ne bízzák rá az Istenért. Amíg az ő tervezetét a külföldiek kinevetik, Pyrker velencei patriarcha magasztalja Casagrande munkáit, s íme az esztergomi többi szobrot is nem reá, hanem arra bízták, de nyugodtan rábízza az ítéletet bárkire, aki Ferenczy és a másik két művész szobrait összehasonlítja. Azonosítja magát Thorvaldsen ítéletével; Ferenczy igen jeles kőfaragó, de nem szobrász. Arra kéri a szobor felállításával szorgoskodó egyesületet, kövessen el mindent arra, hogy Ferenczy bekerüljön a Nemzeti Múzeumba, a szobrot pedig készíttesse el Casagrandeval vagy Schwanthalerrel, amelyikök olcsóbb lesz. Hollós Mátyás emlékének európai hírű művész nevéhez szabad csak fűződnie.[1]

Hogy a szoboregyesület Ferenczy tervének pártolását illetőleg később nem támaszkodhatott a közvéleményre, ahhoz még inkább hozzájárult Casagrande Márk nyers őszinteséggel írt levele a lap szerkesztőjéhez. A két művész harca közmegbotránkozást idézett fel. Casagrande azt mondja: hazugság az, hogy az ő egri, esztergomi és az Ullmann részére készített szobrai azért sikerültek, mert Ferenczy tanítványai is dolgoztak rajtok, egyetlen tanítványa dolgozik nála néhány napja, azelőtt egy sem; hazugság, hogy őt Ferenczy tanácsával, tervezetével valaha támogatta, végül hazugság az is, hogy ő márványba nem mer faragni, már tanulókorában faragta ki a pápa szobrát, amelyért mesterét kitüntették, és később is több szobrot készített márványból. Keresztelő szent Jánosát a három év előtt tartott pesti kiállításon Ferenczy maga is megdícsérte.[2]

A cikkhez a szerkesztőség azon megjegyzést fűzi, hogy a kérdéshez mások is hozzászóltak. A beérkezett levelek közül az X X. aláírással jegyzett *A kőfaragó* címűt közli a lap következő száma, melyben a cikkíró rámutat a vita folyamán előtérbe került személyeskedés visszataszító következményeire, s azt ajánlja, hogy a szobor elkészítését, mivel az közadakozásból állíttatnék fel, nyilvános pályázat (csődület) útján döntsék el, s felhívja Ferenczyt, vegyen abban részt, de új terveket készítsen, mert a meglevő alapján aligha remélhetné, hogy a hazafias szempontok figyelembevétele mellett is őt bíznák meg a mű elkészítésével. Mayer István cikke pedig a

[1] Megjelent a Századunk 1842, 50. számában (június 23-án).
[2] Megjelent a Századunk 1842 július 4-iki, 52. számában.

[1] Pulszky szerint a mult század kilencvenes éveiben a Múzeumot a hajótörött emberek kikötőjének tartják. Emlékiratai I. k.
[2] Századunk 1842, 54. sz. Casagrande mégegyszer foglalkozik a kérdéssel az Életképek 1844. I. 162. l.

tudták a közhangulatban beállott változást jobbra fordítani.

Mégis hogy a szobor elkészítésének terve véglegesen lekerült a napirendről, annak egyéb, Ferenczy életírói előtt eddig nem ismert okai is voltak. Ez pedig főként Fáy István gróf és Ferenczynek vitába szállása volt. Fáy a Századunkban megjelent vezércikkében[1] hivatkozik arra, hogy tehetségéhez mérten pártolta a magyar művészetet, legutóbb tett külföldi útjain azonban azon meggyőződés erősödött meg benne, hogy a hazai művészek közül egy se tudna Mátyás királynak olyan emléket állítani, hogy azzal a külföldiek előtt megállnánk a helyünket. Ferenczy esztergomi munkáit sajnálkozással szemlélte, s a neki készített *Pásztorlánykán*[2] is igyekezett túladni, ő tehát semmiképpen nem javasolná Ferenczyt megbízni az emlékszobor elkészítésével. Viszont Casagrande Márk olasz és Schwanthaler bajor szobrászok itthon faragott szobrai arról győzték meg, hogy ezek bármelyike meg tudna a feladattal bírkózni. A kettő közül azt kellene választani, aki a király emlékéhez méltó szobrot olcsóbban faragná ki, olcsóbban mint Ferenczy.

A cikkhez a szerkesztő Orosz József, Széchenyi ismeretes ellenfele a következő jegyzetet fűzi: Bármi nagyon kedveljük is a művészetet, tiszteljük Mátyás király hamvait és óhajtsuk fővárosunk ragyogását, mégis egy szobor emelését még a teendők sorában oly hátraállónak tartjuk, hogy országos adakozásra még most számot nem tarthat. Ha önkéntes adakozásokból fel nem állíttathatik, sajnálatos ugyan, de oly országban, melynek sem utai, sem csatornái, sem kereskedése, sem műipara, sem művészete, sem racionális mezei gazdasága stb., melynek fővárosát por és sár lepi: ott a közadakozás csakugyan szükségesb hovafordítást talál, mint egy szobor felállításában. Előbb jó meleg köntösünk legyen, azután gondoskodjunk cifra sujtásról, vitézkötésről s prémről."

Arról, hogy Orosz előzetesen Széchenyivel megtárgyalta a kérdést, szó sem lehetett, Orosz ismert ellenlábasa Széchenyi törekvéseinek, s felfogásuk jóformán csak ezen egy esetben ment egyazon irányban.

Ha Fáy gróf észrevételeit Ferenczy szó nélkül hagyja, vagy csak azon részekre nézve tesz néhány szerény megjegyzést, amelyeknek nem volt személyes éle, a közvélemény rokonszenvét kétségtelenül megmentheti a maga számára. E helyett a sértődöttségtől telített, támadó célú s egy-két, később valótlannak bizonyult részlettel terhelt alábbi levelet tette közzé ugyanazon lapban, felhíva a kérdésre még azok figyelmét is, akik az ügynek nagyobb jelentőséget egyébként nem tulajdonítottak volna. A művész támadása meglepte a Századunk olvasóit, a kérdés: történt-e vele méltánytalanság, országos jelentőségűvé dagadt meg. Ferenczy válaszát, mely egyben utolsó nyilatkozata is maradt, Fáy grófhoz írt levél alakjában tette közzé:

Budán, június 17, 1842.

Édes Gróf!

Kaptam martiusban hozzám intézett levelét, olvastam nagy későre a Századunkban közlött irkálatot, melyben mindent találtam, csak a máltai vitézt nem. Ismérem ezen rendet, két mestereim, Canova s Thorvaldsen tagjai valának annak; tudomásom szerint minden vitézi rendnek, de kivált a máltainak, becsület jelszava, feladata minden jónak, szépnek, vallás, kormányrendszer ápolása. Eltávoztatása minden alattomos, aljas, mocskos, nem férfikra illő szószátyárságnak; nem igaz, nem összehangzó, nem összefüggő mondáknak állítása, vagy ennek tovább adása; nehogy ennek visszatorlása által a rend vitéze magát nevetségessé tegye s az egész rend becsülete szenvedjen. Ilyen hírmonda s nemtudása a dolognak, az egri, esztergomi, Ullmann-munkálatokat az én gúnyolásommal dícsérni, és derék tanítványimnak nevöket meg sem említeni, holott csak nekik lehet köszönni, ha azok azzá váltak, a mik lettek. Ha az Esztergomban most készülő munkálatok tetszettek a grófnak, azon örvendek, mert egy 15 esztendőkig nálam tanult tanítványom vagyon ott; a munka megy Casagrande név alatt ugyan és szedje gyümölcsét: hos ego scripsi versiculos stb, de megkívánom tőle, hogy becsületemre váljék az, amit készít, és meg tudnám korholni, ha valamit rosszul végezne. Tudo-

[1] Mátyás király emlékét nem lehet abban hagyni. Századunk 1842, 42. sz.

[2] Repr. *Magyar Művészet* 1926. (II.) évf. 252 oldal.

DAFFINGER, MORITZ MICHAEL:
GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁNNÉ, SEILERN CRESCENCE

porral és sárral, az ország járhatatlan úttal és rengeteg mocsárral, ahol nincs kórház, dologház, hol a lakosság nagy része alig tud megélni, nem tud írni, olvasni: szomorúan komikusnak tűnik fel előtte Mátyás emlékét százezer forint költséggel felállítani egy sártenger közepén. Ha a szűkölködő művészen segíteni akar a nemzet, írja a Kelet Népében, tegye azt más alakban. Álláspontját röviden megokolja Tasnerhez írt egyik levelében is:

A Corvinusi vállalatra egy garast sem adok. Ha Ferenczy élelméről van szó, 12-szer invitálom ebédre. Tegyen más is valamit, s így élni fog. De hogy 100.000 forinthoz oly igen antilogice én is adjak, azt nem teszem, s így egyenesen is ellene leszek. We must stop such atrocities and absurdies. Elejét kell venni ily ki nem főtt hiúsági viszketegségeknek.

Denn morgen steht ein anderer auf um 100.000 Fl. C-M. zur Vergoldung der Puszta Rákos zusammen zu scharren. 100.000 jó volna por, sár ellen, das lasse ich mir gefallen. Einen blosfüssigen Bettler steht aber ein goldgesticktes Kappel ganz närrisch. Diese Tendenzen sind wie die Träume eines Sterbenden.[1]

Széchenyi a közjó nevében kegyetlen volt néha, s bár támadása soha nem irányult személyek ellen, bántó érzés kelt a nyomában. Az emlékbizottság hiába dolgozott tovább, Ferenczy a munka lázában hiába rajzolt terveket, mintázott szobrokat, fejtett követ, a Kelet Népének gúnyos hangja messze elhallatszott, a terv pártolói nem

[1] Levele Tasnerhez, 1840 március 18.

ENDER, JOHANN: GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN

A magyar szobrászat, s elsősorban Ferenczy pártolására alakult egyesület mögött főleg Pest megye áll, amely a színház építésével éppen akkoriban sok bosszúságot okozott Széchenyinek. Az egyesület terve hidegen hagyja, vallja be naplójában, s nem vesz részt annak megalakulásában (a művészi egyesület választmányában eleinte benne volt. Társalkodó 1839, 92. sz.). A Mátyás király emlék terve egyébként nem indul meg szerencsésen, hiányzik a hozzávaló nyugalom, a művészi tradíció s egyetemesebb szükségérzet és főleg az anyagi lehetőség (Beöthy). A szükséges pénznek jelentéktelen része, mintegy tizedrésze jött össze a sok gyüjtőíven. Fáy hiába buzgólkodott a nemes cél érdekében, sok helyen elutasították. Az országgyűlésen a felső táblán megbukott Ferenczy azon kérése, hogy a Nemzeti Múzeumba kineveztessék.[1] Széchenyi mindig féltékenyen őrködött a fölött, hogy a nemzet lelkesedése az általa helyesnek tartott irányban maradjon, s az áldozatkészség el ne apróztassék. A sorrend megzavarása miatt késhegyig menő harcot vívott meg Kossuthtal, az akkor megindúló kisdedóvási mozgalmakban e miatt nem vett részt, s bosszankodva látta, hogy Ferenczy érdekében is sokan buzgólkodnak olyanok, kik saját nevüket kívánják népszerűsíteni. Ahol minden város tele van

[1] A rendőri jelentés az alsó tábla 1840 május 5-i üléséről így szól: Dann wurde das Nuntium rücksichtlich der Anstellung des Bildhauers Ferenczy beym Nationalmusee bestätige, später aber als die verweigernde Antwort der Magnaten erfolgte, diese Angelegenheit beseitigt.
Bécsi állami levéltár, Informations-Protokoll 1840/8.

honfitársa irányában, módjában lett volna más vezetővel bejárni az örök város látnivalóit. Az is kétségtelen, hogy Széchenyi a művész fáradozásait valamiképen viszonozta. Aki Széchenyi gondolkozásmódját ismeri, ezen nem kételkedhetik, bár följegyzésünk erre egyik oldalról sincs. De ha Ferenczy sértődöttségének volt alapja, valószínű, hogy Széchenyi modorában szintén volt valami lenéző, bántó, ami az érzékeny művészt sértette. De az is bizonyosra vehető, hogy valamelyes hiba benne is volt. Kazinczy 1823-ban azt írja róla, hogy Thorvaldsen dícséri, s megbízta Bonaparte Lucie szobrának kifaragásával; szeme, keze művész, de lelke vadon maradt, mint egy hegyi leánykáé.[1]

Fáy András a művészről tartott emlékbeszédében, amelyet még Széchenyi életében mond el az Akadémián, a Rómában történt párbeszédet másképpen adja. Szerinte a gróf így szólt Ferenczyhez: Sajnálom önt fiatal barátom. Ön szép tehetséget árul el, de művészete hazánknak még korai. Erre a válasz ez volt: De valakinek csak kell kezdeni.[2]

Ferenczy pályája valóban mostoha volt, részben azért, mert magyar kortársaiban nem volt még életszükséglet a szobrászat felismerése és pártolása, másrészt azért, mert a művész magára maradva, — amint Beöthy szépen összefoglalta, — művészi képessége nem fejlődött tovább, készsége egyenetlen volt, s nem fejlett annyira, hogy a kedvezőtlen viszonyokon a maga erejével úrrá lenni tudott volna. Hazajőve, az írók és mágnások lelkes fogadása csalódásba ejtik, sokat farag, de egyik se mesterműve, a stílbeli ingadozást, a rajz hibáit, elnagyolást, a gondolat és kifejezés küzdelmét könnyű munkáin felismerni. Tehetsége előre tör, de egységes művészi felfogásra és gyakorlatra, abszolút művészi magaslatra soha nem emelkedik.

De helytelen lenne mondani, hogy Ferenczy pályájára végzetes hatással volt Széchenyi hidegsége. Semmi nyoma sincs annak, hogy Széchenyi a nádort, aki hat éven át támogatta Ferenczyt, Esterházy Pált, Wesselényit vagy Vay Ábrahámot kedvezőtlenül befolyásolni igyekezett volna a művész ellen. Wesselényi a nádor segélyének megszűnése esetén évente 600 forint, Vay 1000 forinttal való támogatásra kötelezik magukat.[1]

Ferenczy az 1825—27. évi országgyűlés ideje alatt felmegy Pozsonyba, hogy saját részére országos támogatást eszközöljön ki. Érdemi tárgyalás alá az ügy ekkor nem került, s a művész a látottak és hallottak alapján kissé különös osztályozást állít fel jóakaróiról; az ő oldalán vannak Rudnay prímás, a nádor, gróf Brunsvik és a mágnások, a második osztályba tartozik Nagy Pál, a harmadikba Vay, Széchenyi és Wesselényi, akik jóakarattal nincsenek iránta, de ha mások jót mondanak, talán nem ellenzik.[2] Néhány hónappal később írja Vay Ábrahámhoz az alábbi levelet:

Méltóságos Úr, kegyelmes Uram!

Én 16 júliusba Budán megérkeztem, a legháladatosabb gondolatok közt mindazok iránt, akik engem segítettek célom elérésére, és egy legnagyobb részbe kell köszönnöm Méltóságod grátiájának, aki a különös segedelmen kívül tanáccsal oktat és mutatja a rövidebb utat célom elérésére és egy jó jövendőt ád reménylenem, t. i.

A Bánátba lemenvén a tőlem óhajtott márványt dolgoztattam, és igen jó szerencsével, 2 holnapok alatt valami 40 darabot, különböző nagyságúakat kiforgattam, a legnagyobb fog nyomni valami 136 mását, mások 60, 50, 30 másások, a kisebb 3, 4 másások, öszveséggel valami 600 mása. Holnap megyek Gömör vármegyébe valami tarka márvány megnézésére, melynek dolgoztatására a mult ősszel valami kevés pénzt visszahagytam.

Ezen írásomnak célja akart lenni a háladatosság, hogy én minden szerencsés dolgaimba Méltóságod grátiájára mint boldogságom promotorjára emlékezem s maradok holtomig hűséges kész szolgája

Ferenczy István, a művész.[3]

[1] Gróf Gyulay Lajos naplótöredékeiből. Budapest 1875.

[2] Budapesti Szemle 1860, 9. k.

[1] Wallentinyi Ferenczynek 1824 junius 24-én Döbrenteihez írt leveléből elhagyja a következő érdekes záradékot: P. S. Kívánom még alázatosan említeni, hogy vagy az én levelembe hiba esett, vagy én az úr levelét nem jól értem, az én 1000 forint kérelmem ezüst pénzbe volt gondolva, már pedig az úr írja, hogy Ts. Vay Ábrahám kamarás úr 1000 forintot ajánlott váltócédulába. Akarnám tudni, ha vagyon-e még valami más ajánlás, mivel a külömbség nagy. De ha már ennyire ment a dolog, eget-földet össze kell hívni, hogy én a kívánt segedelemre juthassak.
Akadémia kézirattára. Levelezés 4-rét 55.

[2] Wallentinyi Dezső: Ferenczy István levelei. Rimaszombat, 1912.

[3] Eredetije a gr. Vay cs. berkeszi levéltárában. A keltezetlen levél 1826 július 20 körül, Budáról.

órát és 9 gramm súlyú aranydarabot. Ezekből kettőt a nádor vett meg, a többi hivalos úton került be. A következő évek, — egy-egy nagy gyüjtemény országos megvásárlásától eltekintve, — hasonló szerény eredménnyel záródtak.

Az új épületet 1837 július 1-én kezdik építeni, midőn a régi már roskadófélben volt,[1] amikor elkészült, nem volt mivel kitölteni, Széchenyi egy ismeretlen ajánlkozását, hogy az Athénban található mesterművek gipszmásolatát elkészíti a Múzeum számára, azzal hárítja el magától, hogy az a nádor fenhatósága alatt áll, s neki annak vezetésére semmi befolyása nincsen.[2] A nemzeti képcsarnok megalakulása is ezt a közönyösséget mutatja, az aláírók sorából a magyar arisztokraták nagy része, köztük a Széchenyiek is, hiányzik, a 3000 forintnyi alap inkább a polgári elem adakozásából gyűlik egybe.[3] Az anyagiakban való szűkölködés teszi érthetővé azt is, hogy amikor a gyüjteményt a Ludoviceumból áthozzák, s a kincstárat (régiségtárat) megnyitják, a bútorozás nem készült el.[4] Eötvös az új épületet látva, így ír róla:

„talán nincs a világon hasonló középület, melyben oly sok kő aránylag oly kis téren felhasználtatott volna, melyben szélesebb folyosókat s keskenyebb termeket találnánk, s a Múzeumban mint középületben csakugyan sok van, mi falusi embert lelkesedésre ragadhat, de nekem, valahányszor ránézek, mindig régi spectabiliseink jutnak eszembe: elől a classikus modorú homlokzat, mely mint ezen uraknál a deák nyelv, csak a belső pusztaság lárvájakint használtatik."[5]

Sokat vár ő is a Múzeum termeiben rendezett iparkiállítástól, mint Kossuth a képtár megnyitásától, de még többet a *Pesti műegylet* megalakulásától. Ez a képtárnál nagyobb lendülettel indult meg, az 1839 február 3-án kelt felhívás aláírói közt Eötvös, Dessewffy Aurél, Trefort és Jósika Miklós is ott voltak. De már az alapszabályokból is kimaradt a magyar művészet ápolása, s hova-tovább kitűnt, hogy az intézménynek nincs gyökere a magyar talajban, hogy csupán utánozta a külföldet, hogy vezetői nem értettek a művészethez. Már az egykorú Frankenburg Adolf kimondja reá a súlyos ítéletet, hogy többet ártott működésével, mint használt.[1]

Az 1834 június 30-án megnyilt első műkiállítás anyagáról szintén ismeretes, hogy kevés volt, s az sem mind művészi becsű.[2] A magyar művészet e lassú, nehéz előretörése Széchenyit még inkább meggyőzi arról, hogy kortársai között még kevésbbé akadhat szobrászművész, akinek istenadta tehetsége mellett megvan alapos előképzettsége, a mesterség biztos tudása. Ez a magyarázata Ferenczy Istvánhoz való viszonyának, amely miatt sokszor támadták, s amelynek megfejtését az alábbiakban kiséreljük meg.

Amint ismeretes, Széchenyi 1818 őszén találkozik vele először Canova műtermében, aki igen elismerő szavakkal mutatja be neki Rómában élő fiatal honfitársát. Egykorú feljegyzés erről Ferenczytől nem maradt fenn, csupán Ferenczy öccsének néhány sorból álló, később, állítólag bátyja nyilatkozatai alapján leírt jegyzete, amely szerint a művészt Széchenyi felkérte, hogy vezesse őt körül Róma múzeumaiban, s Ferenczy ezt két héten át derekasan el is végezte, noha a gróf egyszer se vette fel kocsijába, egyetlen tányér levessel se kínálta meg.

A művész életírói (Wallentinyi, Meller) a feljegyzést apokrifnek tartják, bár Meller igyekszik a történteket a két egyén társadalmi állása, vallása stb. közti különbséggel mégis kimagyarázni.

Széchenyi egykorú naplója szerint valóban találkozott Ferenczyvel, s a Canova, Thorvaldsen műtermében, a vatikáni gyüjteményekben látott műemlékek hatása alatt valóban kevés eredetiségre vallót fedezett fel a fiatal művész által néhány nap óta faragott Csokonai-szoborban, de maga az a körülmény, hogy két hétig volt a társaságában, bizonyítja becsülését Ferenczy tehetsége és egyénisége iránt. Ha benne akkor nyomban, és csak ellenszenv kél

[1] Széchenyi l. beszédei, 136. l. Jelenkor 1837, 52. sz. A falak festését 1844 okt. végén pesti és bécsi mesterek végzik. Jelenkor 1844, 88. sz.

[2] 1836 november táján írt levele Tasner útján. Széchenyi-Múzeum.

[3] Jelenkor 1846, 18, 19. sz.

[4] Jelenkor 1846, 100. sz.

[5] A magyar ipar mellett. Összes munkái 17. k.

[1] Bayer József: A Pesti műegylet kezdeményezői és első megtámadói. Művészet 1904. Irodalomtört. Közlemények. 26. k.

[2] U. az: Az első mű-kitétel Pesten 1834-ben. U. ott 1903. évf.

soproni festő végzi, aki a Viczayak házi festője is.

Arra, hogy önálló magyar művészet kifejlődhessék, a nemzetet nem tartotta eléggé műveltnek, gazdagnak, a közszellemet eléggé érettnek. Ez az oka annak, hogy *Joó János* szép tervét egy magyar művésztársaság felállítására nem tette magáévá. A nemeslelkű egri rajztanár azt hiszi, ha Széchenyi kezdeményezne ilyet, az is megvalósulna. Széchenyi nem osztja ezt: önmagát szegénynek érzi az állandó támogatásra, előképzettségeit kevésnek ahhoz, hogy szavával vezetni tudja a fejlődés irányait. Joónak igaza volt: „sok hazánkfia a művészetben világhírre tett szert, de ehhez a hon nem nyujtott segédkezet, azért csak a nevök mienk, a külföld bírja őket." Ez volt 1841-ben s maradt a magyar művészet nehéz útja. Lehetett-e akkor szó olyan külön művésztársaságról, amely a tervező szerint a művészet egyes ágait nemzeti alapon fejleszteni tudja? Honnan lett volna meg továbbá az anyagi lehetőség külön épület emelésére s fentartására? [1]

CANOVA, ANTONIO: BEATRICE

A magyar lélek föllángolását és hirtelen beálló közönyét látta Széchenyi az atyja alapította *Múzeum* életében is. Az alapítás után évtizedeken át bajoskodik az intézet szűk helyiségekben, ideiglenes épületekben, gyarapodása alig mutat fel számbavehető eredményt. Dessewffy József gróf 1821 őszén meglátogatja a Múzeumot, ahol Horvát István mutatta meg neki az értékesebb tárgyakat. Hazautazása közben „emlékeztető andalgásai közepette" még mindig az alapítót és a nádort dicsőítő sorok kerülnek ki tolla alól, újabb adakozóról nem tud megemlékezni.

Mind ezt sok századok hamvadó porából
A' tudomány szomja és a' vizsga elme
Csorgó verejtékkel kémlelve kaparta
'S Nádorunk' 's Széchényink gondoskodásából
A' szép édes haza' lángoló szerelme
Tanító halomra gyűjteni akarta.

Minden nap szemlél itt' nevekedni kincset
Oszlatja minden perc a' mult kor setétét.
'S az eltűntből mutat fényt a' jövendőnek.
Örülj hát magyar szív, 's Geniuszunk intsed
[illegible]eszívén Nádorunk 's Horváthunknak létét,
[illegible]idjon több-több sugárt a két áldott főnek.[2]

Széchenyiben az alapítók ismert érzékenysége kerekedik felül, amikor 1826 november 13-án ellátogat a Múzeumba, s ott atyjának általa adott szép képét „pálinkaüveges békák s kígyók közt" függni látja. „S ez a nemzeti háladat... de nem is serkent senkit, ki gondolkozni tud és köszönetet vár."[3] Pedig nem állítja jól fel a tételt. Nem hálátlanság volt az oka annak, hogy az alapító képe díszesebb helyre nem került, hanem a pénztelenség, amely minden új intézmény bölcsőjénél ott van, de nálunk, az első magyar kultúrintézményünknél talán mégis a szokottnál is tovább tartott. A Múzeum gyarapodása bizony évről-évre igen szerénynek volt mondható. Az emberek értéket nem küldtek, csak ritkaságot: egy-egy állati vagy emberi beteges tünetet, kezdetleges kézműipari terméket. 1832-ben pld. Halitzky Antal főőr az egész gyarapodásból négy tételt emel ki: 15 ezüstpénzt, 2 aranyat, 1 ezüst-

[1] Bayer József: Egy művész-társaság eszméje 1832-ben és gróf Széchenyi István. Művészet 1903; adatokat közöl hozzá Viszota Gyula, u.-ott 1905. évf.

[2] Gr. Dessewffy József másolókönyvében, Akadémia.

[3] Napló 189. l. Magyar játékszínről 54. l.

KONYHÁK

edények tárolására is alkalmas volt. A tűzhely közelében helyezték el a fából, esetleg részben fémből, kerámiából, illetve bőrből készült fújtatót, hogy a netán kialvó tüzet sietve felélesztheséssék. Némely konyhákban vezetékből, csapból folyt a víz, de ez többnyire csak tárolóedényekből, tartályokból kapta az utánpótlást. A szabad tűzhely, a korlátozott vízmennyiség és a sok éghető anyag bizony számos komoly tüzet okozott a középkori településeken. A konyha legjelentősebb bútorzata a praktikus polcrendszer volt. Itt helyezték el a főző- és sütőedényeket, korsókat, kisebb tároló-edényeket. Ügyes tartó-alkalmatosságokban, a falon helyezték el a bárdokat, késeket, egyéb szerszámokat. Igazán ötletes, manapság újból felfedezett, fából készült fedő- és tányértartók, fakanáltartók tették kényelmesebbé a szakácsok munkáját. Sok konyhában keresztben, faltól falig futó rudakat helyeztek el, melyeken konyharuhákat, konyhai eszközöket, fűszernövényeket, szárított élelmiszert tartottak.

A középkori konyhában a korabeli ábrázolások tanúsága szerint férfiak és nők egyaránt tevékenykedtek. A hivatásos szakácsok azonban férfiak voltak. Női munkaerőt inkább kisegítő munkára, például mosogatásra alkalmaztak. Ezt a tűzhely közelében, jobbára fából készült dézsákban végezték. A középkori konyha tartozéka volt a fémből vagy kőből készült mozsár, a különféle, fémből vagy kerámiából készített serpenyők. A fazekakat a középen ropogó szabad tűz mellé állították fel. A tűzállóság követelményeinek állítólag a fekete, grafitos agyaggal készített osztrák fazekasáru felelt meg leginkább. Ez a különféle perembélyegekkel ellátott fazéktípus Magyarországon is széles körben elterjedt. Anyagának grafittartalmára jellemző, hogy a töredékekkel írni is lehet. A szabadtüzű konyha jellegzetes kellékei azok az edények voltak, melyek lábakon álltak a tűz felett. Innen ered a mai lábas, lábos elnevezés. A középkori fazekak peremére pontosan illeszkedtek a fedők, s rajtuk a mai fül helyett akkor még gomb kapott helyet. A könnyebb tisztíthatóság érdekében a középkor végére általánossá váltak a belül, majd kívül is mázas edények. Az agyagedények mellett a középkori konyhák fontos kellékei voltak a fém-, elsősorban ón-, réz- és a bronzedények, ezek többsége serpenyő, korsó vagy bográcsos. Az ugyancsak széles körben elterjedt, fából készült edények között jobbára tálakat, tányérokat, hordókat, dézsát találunk. A tálak, tányérok zöme azonban ebben a korszakban is inkább fazekastermék. A középkori konyha nélkülözhetetlen eszközei a lapátok, lapátocskák, villák, piszkavasak, rostélyok, késsek, fakanalak. Nem maradhatott el a konyha tartozékai közül a mérleg és a különféle súlyok sem.

A kenyérsütéshez fakádakat, péklapátot és cserépedényeket alkalmaztak. Kőből és agyagból épített, illetve tapasztott kemence egyaránt előfordult a középkori településeken. A kenyeret főleg rozsból vagy búzából sütötték. Külön edényekben hűtötték az asztalra szánt italokat. A legelmésebb konyhai szerkezetek azonban kétségkívül a nyárson sütött húsok elkészítéséhez alkalmazott, áttételekkel, fogaskerekekkel megalkotott mechanikus nyársak voltak, melyek sokféleségét számtalan középkori metszet bizonyítja. Vajon mit főztek ezekben az elmésen felszerelt, ragyogó közép-

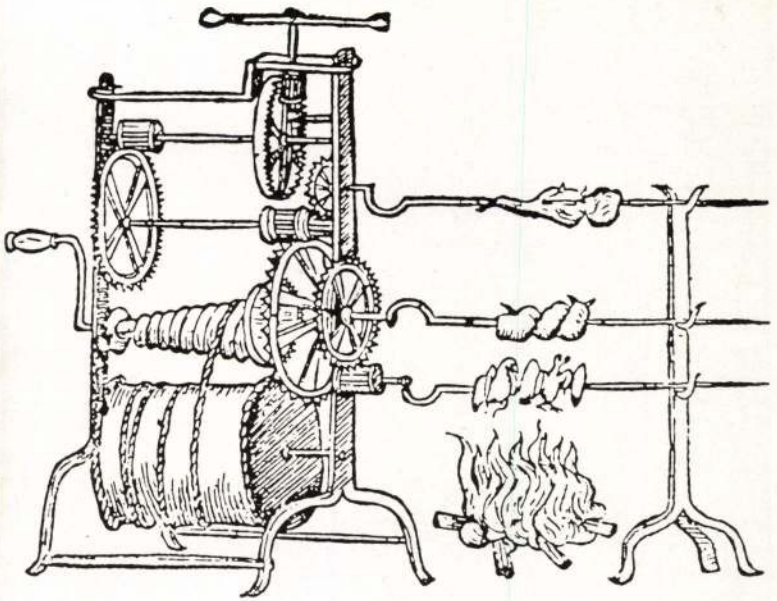

kori konyhákban? Tudjuk, hogy a királyi lakomák kedvelt sültje volt a szarvasmarha, sertés, juh és kecskehús, szívesen fogyasztották a ludat, a kacsát, a pulykát, sőt a töltött pávát is. A vadételek közül a szarvas-, őz-, vaddisznó- és a nyúlhús volt a legkedveltebb. A halfélék közül leginkább a csukát, vizát, harcsát, pontyot, a vadmadarak közül a foglyot, fajdot és a tőkésrécét készítették el a leggyakrabban a középkori konyha művészei. Az előkelőbbek asztalára rák, kagyló és osztriga is került. Az ásatások során néhány szemétgödörben sok csigaházra bukkantunk. A szegényebbek étrendjén gyakorta szerepelhetett a zabkása, és népeledel volt a szalonna. A gazdagabbak megengedhették maguknak a különféle édességeket. Mátyás király szívesen fogyasztott déligyümölcsöket, különösen a fügét kedvelte. A középkori konyhák művészetének egykori remekeit korabeli receptkönyvek leírásaiból ismerjük. Néhány receptkönyv széljegyzetéből tudjuk, hogy ezek jó részét maga Mátyás király is megízlelte és kitűnőnek találta. Érdekes volna ezeket az ízeket újra megismerni.

SIKLÓSI GYULA

A SZÉP

A XVIII. század második felétől új művészeti stílus jelenik meg Európa-szerte, mely a klasszikus görög és római művészet eszmeiségével és formavilágával mutat szoros kapcsolatot. Ez a barokkot követő korszak a klasszicizmus, mely a festészetben, szobrászatban és az építészetben is sok maradandó műalkotást hagyott a későbbi korokra. Ennek az akkoriban divatos stílusnak volt kiemelkedő magyar művésze a kétszáz esztendeje született Ferenczy István, a magyar nemzeti szobrászat megteremtője. Lyka Károly egyik tanulmányában az "első magyar szobrász"-nak nevezi. Ferenczy a felvidéki Rimaszombaton született 1792-ben. Szülővárosában, atyja lakatosműhelyében kezd dolgozni, s tanulja ki a mesterség fortélyait. 1810-ben Pestre érkezik, ahol Rauschmann János rajziskoláját látogatja. Akkortájt a rajztudás elengedhetetlen feltétel az igényesebb mestermunkák elkészítéséhez, de a formatervezés és kivitelezés is a mesterember feladatköréhez tartozik. A pesti lehetőségek nem elégítik ki a fiatal és tettre kész Ferenczyt, ezért 1814 tavaszán a Császárvárosba utazik. Wilhelm Turiet lakatosműhelyében talál munkát, így biztosítja megélhetését. Bécsben megismerkedik a kor kiváló szobrászművészeinek remekeivel, Donner és Canova monumentális alkotásaival. Ezek hatására beiratkozik a Képzőművészeti Akadémia acélmetsző tanfolyamára. Egyik Solont ábrázoló munkájáért ösztöndíjat kap, ennek segítségével valósíthatja meg élete nagy álmát, hogy a művészeti élet központjába, Rómába utazzon. Fárasztó gyalogút után, 1818 nyarán az Örök Városba érkezik, ahol a kor két legjelentősebb klasszicista szobrásza él, az olasz Canova és a kissé hűvösebb, kimértebb dán Thorwaldsen. Rómában a franciák és a spanyolok külön akadémiát tartanak fenn a Pincio-halmon. A kedvenc mester, Canova műterme már telített, ezért csak Thorwaldsen műtermébe nyer bebocsátást. Rövidesen már kőfaragó munkát végez a dán mester egyik domborművén. Szabad idejében autodidakta módon pótolja klasszika-filológiai műveltsége hiányait. Érdeklődéssel olvassa a klasszikus írókat és költőket, hiszen a kor művészete teljességgel az antik hagyományokon alapul. Thorwaldsen műtermében megismerkedik Kaunitz herceggel, aki szállást biztosít neki a Palazzo di Venezia épületében.

Rafael Monti: Ferenczy István, 1834

Rövidesen hozzákezd első önálló művének elkészítéséhez. Csokonai Vitéz Mihály mellszobrával kezdődik igazi pályafutása. Itt elsősorban nem művészeti kihívást akar megoldani, hanem nemzetit. Egy közepes kvalitású rézmetszet alapján kezdi faragni munkáját. A metszettől a szobor kialakulásáig nyomon követhetjük a klasszicista, a realitást megszépítő portréalakítás iskolapéldáját. Az antik istenek tökéletességének fényét akarja átplántálni készülődő művére. Önkényesen átformálja az arányokat, finomítja a részleteket, arra törekszik, hogy az összhatás az antik eszményiséget tükrözze. A barokk szobrok nyugtalan mozgásával

Ferenczy István

Műsál 1992/3.

séget köt az Aurora-kör tagjaival: Kisfaludy Károllyal, Kazinczyval, Vörösmartyval és másokkal. Elmondja művészeti programját, hogy a nagy magyarokról tervez sorozatot, s hogy egy honi szobrásziskolát kíván megteremteni. A kör tagjai megértéssel fogadják terveit, és biztosítják őt támogatásukról. Ferenczy 1826-ban Pozsonyba utazik, hogy ismertesse tervét az országgyűléssel és a királlyal. Ott azonban csalódnia kellett, amikor tudatták vele, hogy csak a legfontosabb kiadásokra van pénz. A művész csalódottan tér vissza vízivárosi műhelyébe, de továbbra is reménykedik, és szorgalmasan tovább dolgozik.

A Múzeumkertben ma már csak töredéke áll Kisfaludy-emlékművének. Az esengő múzsa alakja a második világháborúban elpusztult, ugyanerre a sorsra jutott a talpazaton elhelyezett két maszk is. A szobrászati részt ruszkicai márványból faragja ki, míg az oszlopot pozsonyi gránitból készíti el. Ferenczy 1841-ben fog hozzá egyik legjelentősebb műve, Kölcsey Ferenc ülőszobra elkészítéséhez. A Himnusz szerzőjét széken ülve, antik viseletben faragja meg. Az egyes részletek, mint az előrenyújtott láb, föltartott kéz, higgadt és bölcs tekintet megérdemelten aratnak tetszést a kritikusok szemében. Kisebb hiányosságok azonban itt is észrevehetők, főleg a ruházat redői merevek, e mű mégis Ferenczy legsikerültebb szobrai közé tartozik. Nyáry Pál, Pest vármegye főjegyzője felhívására mozgalom indult el, amelynek célja hogy megbízza Ferenczyt egy monumentális Mátyás király szobor elkészítésével. 1824-ben már készen áll a nagy mű kis agyagmodellje, a királyt egy vaskos talapzaton római imperátori öltözetben ábrázolja, paripája nyergében. A szobor költségeire egyre kevesebb pénz folyik be a szoborbizottsághoz, sokan azt is kifogásolják, hogy Ferenczy, hűen a klasszicista kánonhoz, római ruházatban jeleníti meg a magyar uralkodót. A kritikák hatására az Országgyűlés nem járul hozzá a szobor költségeihez. Ferenczyt ez annyira megviseli, hogy egyszeriben hiábavalónak érzi addigi munkásságát, fáradozásait, és elkeseredésében összetöri műveinek gipszmintáit. 1847-ben eladja budai házát, és véglegesen visszavonul szülővárosába, Rimaszombatra. Ott él kis birtokán, önmagával és a világgal meghasonlottan 1856-ban bekövetkezett haláláig. Ma már tudjuk: Ferenczynek köszönhetjük az új szobrászati stílus meghonosítását, a monumentális és nemzeti tárgyú plasztika megteremtésének igényét.

PAPP ZOLTÁN

Kisfaludy Károly emlékműve, 1834

A Mátyás-emlékmű terve, 1847

Kölcsey Ferenc ülőszobra, 1846

MESTERSÉGEK KEZDETE

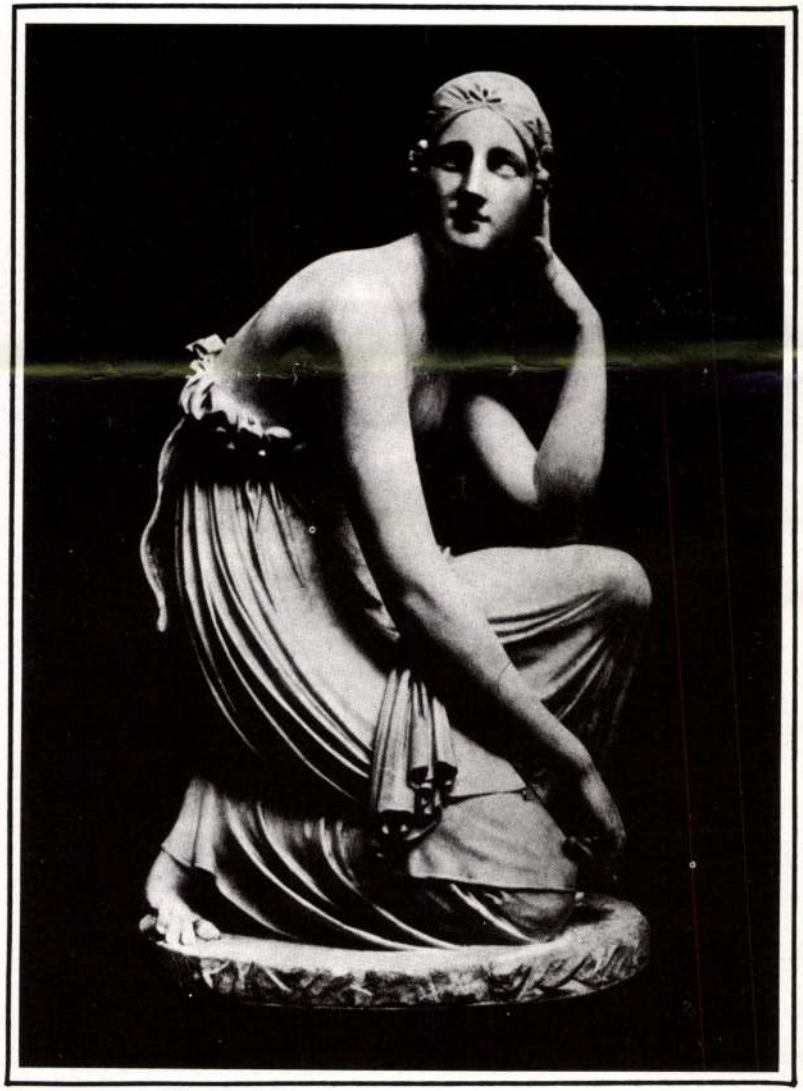

A szép mesterségek kezdete, 1822

Csokonai mellszobra, 1819

ellentétben itt a letisztult, nyugodt vonások dominálnak. A homlokot, az antik mintákhoz igazodva babérkoszorú ékesíti, aminőket hajdanán az imperátorok viseltek. Egy vonatkozásban Ferenczy jelentősen eltér a klasszicista kánontól: nem tógában jeleníti meg Csokonait, hanem zsinóros mentében. Viszonylagos anyagi jóléte lehetővé teszi, hogy kisméretű, főleg bronz-szobrokat vásároljon. A gyűjtemény darabjai között olyan kiemelkedő alkotások szerepelnek, mint Donner Venus Vulkán műhelyében vagy Leonardo kis lovaskompozíciója. Később ez a közel nyolcvan szoborból álló gyűjtemény lesz az alapja a budapesti Szépművészeti Múzeum szoborkollekciójának. A római tartózkodás alatt készült másik jelentős szobrának témája a hellén archeológiából ismeretes pásztorlányka, aki búcsúzkodó szerelmének arcélét a homokba karcolja, s így a rajzolásnak, a szép mesterségeknek lesz a feltalálója. A Pásztorlányka nem mondható kimondottan egyéni hangvételű alkotásnak, itt az iskoláé a főszerep. A formák kevés változatosságot és jellegzetességet mutatnak, de összhatásában mégis a kor szépségeszményét testesítik meg. Egészében véve "hibái mellett is e kedves szobor megüti az egykorú szobrászat átlagos mértékét, és Canova és Thorwaldsen kivételével a többiek munkája mellett szégyen nélkül megállhat" - írja találóan Meller Simon, Ferenczy első monográfusa.

1824-ben tervekkel, reményekkel telve hazatér Magyarországra, és Budán talál új otthonra. Ferenczy régen dédelgetett vágya volt, hogy hazájában megtalálja a megfelelő fehér márványt, hiszen ilyen anyagból készültek az antik példák, és ezt látta az Örök Városban is, Canova és Thorwaldsen műtermében. Hazatérése után négy nyáron át azon fáradozik, hogy megtalálja a magyar Pentalikont. Bejárja az egész országot, először a főváros hegyeit veszi sorra, majd Csetnek, Tiszolc és a bánáti Dognácska következik, de sehol sem leli meg a neki megfelelőt. Több évi kemény munkáját végre siker koronázza, 1828-ban az erdélyi Ruszkicán nyomára akad annak a magyar márványnak, amely már alkalmas nagyméretű szobrok faragására is. Ez a hely még sok évtizeden át biztosítja a későbbi korok szobrászainak márványszükségletét. Az egyháztól és az arisztokráciától bőven kap megbízásokat, főleg oltárszobrokat, síremlékeket és portrékat készít, amelyek mindegyikén megtalálhatók a klasszicizmus stílusjegyei. Az antik formákhoz való föltétlen igazodás következtében azonban sokszor sablonossá válik munkája, mint például a Kulcsár-síremlék nőalakja. Rövidesen ismeret-

Fenessy Bálint, ötvös. A XVI. század közepén Nagyszebenben élt.

Deák Farkas: A kolozsvári ötvöslegények strikeja. Budapest, 1886. 10, 20. l.

Fenk József, építész; szül. 1843-ban, megh. 1897-ben. Budapesten működött.

Építő Ipar. 1901. 141. l. — *Vas. Ujs.* 1897. 853. l.

Fenyves Károly, építész Aradon. 1906-ban a nagyszebeni köztemetői építkezések homlokzat terveire hirdetett pályázaton második díjat nyert.

Magyar Pályázatok. V. 2. sz. — *Művészet.* 1906. 421. l.

Fenzerus György, ötvös. 1715—1720-ban Rozsnyón dolgozott.

Illéssy János dr.: Magyarországi ötvösök 1732-ben. *Arch. Ért.* 1904. 395. l.

Ferary, l. *Ferrari.*

Ferber Farkas, ötvös. A XVI. század közepén alighanem Szepesváralján élt. Fia, János 1579-ben u. o. lakott.

Kemény Lajos: Adatok az ötvösség történetéhez. *Arch. Ért.* 1902. 73. l.

Ferber József, ötvöslegény. 1852-ben Maasseberg Henrik (l. o.) pozsonyi mester szabadította fel.

Mihalik József: Háromszáz év a pozsonyi ötvösség történetéből. *Múzeumi és Könyvt. Ért.* 1911. 154. l.

Ferdinand Simon, festő = *Simon Ferdinánd.*

Ferencz, milanoi származású zárai ötvös, l. *Francesco di Milano.*

Ferencz, ágyúöntő *(maister frantz der pugsen maister).* 1439-ben Pozsony város szolgálatában állott s heti 5 schilling fizetést húzott, melyet egy hónappal később megjavítottak. Az ágyúöntés mellett golyóöntéssel is foglalkozott s egy segéddel dolgozott.

Ortvay Tivadar: Pozsony város története. Pozsony, 1900. II. k. III. r. 286—287. l.

Ferencz, pénzverő *(Franz Muenczer).* 1442—1450-ben Körmöczbányán élt.

Fejérpataky László: Magyarországi városok régi számadáskönyvei. Budapest, 1885. 627, 637. l.

Ferencz, építő *(Francz maurer)* 1442—1443-ban Körmöczbányán. Emlékét a város régi adólajstromai őrizték meg.

U. o. 631. b. l.

Ferencz, ötvös *(Franciscus Aurifaber).* 1512—1522 között Szegeden működött.

Gyárfás Tihamér: A brassai ötv. tört. Brassó, 1912. 188. l. — *Reizner János:* Szegéd története. Szeged, 1900. IV. 115. l.

Ferencz *(magister Franciscus Italus aurifaber Budensis),* olasz származású ötvös Budán 1526-ban.

Komáromy András dr.: A báró Perényi-család levéltárából. *Tört. Tár.* 1900. 133. l.

Ferencz, ötvös *(Franciscus Aurifaber).* 1530-ban budai polgár volt. Lehetséges, hogy azonos az előbbivel.

Pettko Béla: Szamosközy István tört. maradványai. *Tört. Tár.* 1889. 309. l.

Ferencz, építő *(Maister Francisce).* 1526—27-ben Pozsonyban legényeivel és napszámosaival a szent Mihály kapú bástyáin dolgozott.

Danninger József, ifj.: Pozsony szab. kir. város 1526—7. évi számadáskönyve művelődéstörténeti szempontból. Budapest, 1907. 132. l.

Ferencz László, ötvös és rézmetsző. A XVIII. század második felében Pesten (?) tanulta az ötvösséget s alighanem 1761-ben szabadult fel. Ez évből egy példametszvénye ismeretes.

Magyar Iparművészet. 1903. 222. l. (Régi magyar ötvös-rézmetszők.)

Ferenczi Bálint, ötvös 1636—39 körül Kolozsvárt.

Jakab Elek: Kolozsvár története. Budapest, 1888. II. 620. l. — *Szádeczky Lajos dr.:* Iparfejlődés és a czéhek története Magyarországon. Budapest, 1913. II. 137. l.

Ferenczi Mihály, ötvös. 1639-ben Kolozsvárt élt.

Szádeczky Lajos dr.: Iparfejlődés és a czéhek története Magyarországon. Budapest, 1913. II. 137. l.

Ferenczi Péter, ötvös. 1650 jan. 28-án Rázmán István (l. o.) és Verner Mátyás (l. o.) kolozsvári mesterek panaszt emelnek ellene a kolozsvári ötvös czéhben, hogy F. »országban tapasztaltatott.« A czéh végzése: »ha reá bizonyosodik annál inkább a czéhből kirekesztessék, míglen dolgát jó mód alatt el nem igazítja.«

U. o. 141. l.

Ferenczy István, szobrász; szül. 1792 febr. 23-án Rimaszombatban, megh. 1856 júl. 4-én u. o. Középiskoláit szülővárosának hatosztályú gymnasiumában végezte, közben pedig atyjánál, id. Ferenczy István lakatosnál tanulta a lakatos mesterséget. Mire iskoláit elvégezte, mesterségét is kitanulta s 1809-ben atyja nemcsak felszabadította, hanem egyidejűleg segédtette. A fiatal F. egy olyan lakatot csinált remekbe, melyet a czéh tagjai sem tudtak kinyitni. Egy évig dolgozott atyja műhelyében s azután vándorútra indult. Megjárta Tályát, Tokajt, Miskolczot, majd Budára ment, ahol a rajzolásban képeztette magát. Mestere Rauschmann János budai rajztanító volt, aki minták után főleg ékítményes rajzokat készíttetett vele. Budai időzése nem tartott sokáig s 1814-ben már újra otthon volt, hogy atyjának segédkezzék. Nyugtalan lelkét azonban nem elégítette ki szülővárosának szürke egyhangúsága, s még ez évben gyalogosan útra kelt, hogy mielőbb Bécsbe jusson. Hét napi gyaloglás után elért az osztrák fővárosba s azonnal alkalmazást kapott egy fiatal lakatosmesternél. Ezt a

műhelyt azonban rövid idő mulva elhagyta, de csakhamar újat talált, ahol vásári kályhákat s olyan lakatokat készített, »a melyek remekbe, vagy talán remekbe sem készülnek Rimaszombaton.« Eleinte úgylátszik minden ambicióját kielégítette a mestersége, s a 23 éves ifjúban még semmi tekintetben sem nyilatkozott meg a későbbi művész. Ez a vágy, vagy vonzalom a művészet felé 1815-ben kezdett derengeni benne, mikor a képzőművészeti akadémia éremmetsző osztályának vasárnapi látogatói közé felvétette magát. Új mesterhez kerülvén, örömmel írta öccsének, hogy immár mindennap két órát tanulhat az akadémián, ahol egyelőre viaszból való figurák formálásával foglalkozik, melyeket később majd érczbe fog metszeni. Többi idejét a lakatos-műhelyben töltötte, a hol, miután gazdája aczélműves volt, az aczél külömböző feldolgozásával foglalkozott.

Már másfél évig volt Bécsben, mikor 1815 deczemberében legelőször nézte meg az ambrasi gyűjteményt. Sajátságos, hogy érdeklődése ez alkalommal sem a remekek felé fordult első sorban, s figyelmét jobban lekötötte a műtárgyak forgalmi értéke és régisége, mint műbecse. A művészi ambiczionak semmi nyoma, s az akadémián való tanulást jóformán csak olyan segédeszköznek tekinti, amely arra jó, hogy kézügyességét növelje, s mint mesterembert használhatóbbá tegye. Talán abba is hagyta volna a tanulgatást, ha mestere, Turiet aczélgyáros nem ösztönzi a fiatal legényt, akiben tehetséget vélt felismerni. A mester bíztatása önérzetet keltett F.-ben, aki végre elhatározta, hogy részt vesz az akadémia éremmetsző osztályának pályázatán. Hosszú töprengések után, sok-sok kétségeskedéssel fogott a munkához, s minden szabad idejét annak kidolgozására fordította. A pályamunka, Solon aczélba vésett feje, 1816 végére elkészült, s bár pályatársai sokkal több készültséggel vették fel a versenyt mint ő, mégis megnyerte az akadémia díját. Ez az óhajtott, de nem remélt kitüntetés döntő szerepet játszott F. életében, akiben ekkor érett meg az a gondolat, hogy a művészetnek és pedig az éremművészetnek szenteli magát. Elhatározását gyorsan követte a tett, s 1817 május elején a vésőiskola rendes hallgatójaként iratkozott az akadémiára. Turiet méltányolva legényének sikereit, beleegyezett abba, hogy most már egész délelőttjét az akadémián töltse, s csupán délután foglalkoztatta műhelyében, a miért F.-nek teljes ellátást s némi zsebpénzt adott. A művészjelölt eleinte Fischernél tanult, kinél az anatomiában szerzett gyakorlatot, majd Klieberhez pártolt, kit mindvégig nagyra becsült, s akinek rokonszenvét sikerült megnyernie. A szorgalmas tanulás meghozta gyümölcseit és F., mint azt az ez időben készült Béke allegoriája cz. aczélérme bizonyítja, a tehetségesebb éremmetszők közé tartozott, aki ezen az úton haladva, később bizonyára maradandóbb becsű műveket alkotott volna. A vésőiskolában szerzett ismeretek azonban, bármennyire iparkodott a fiatal lakatoslegény, hiányosak maradtak, mert a graveuriskola nem terjeszkedett ki mindarra, amire a művésznek feltétlenül szüksége volt. A rajztanítás például igen alárendelt szerepet játszott ez osztályban, s minthogy a kenyérkereset miatt ezt F. másutt sem pótolhatta, a művészetnek egyik lényeges elemét kellett mindvégig nélkülöznie. Az akadémián eltöltött esztendő lényeges változásokat idézett elő lelkében. E változások között leglényegesebb az, hogy ami eddig egyedül lelkesítette, a kisplasztika elvesztette előtte jelentőségét, s Kliebert tartva mintaképül, mind határozottabban nyilvánult meg benne a vágy a szobrászat iránt. Egymásután csodálta meg Bécs szobrait, s lelkesülten írt azokról öccsének s e sorokból már kiérezhető, hogy a lakatoslegény eldobni készül a kalapácsot, hogy a művész vésőjével cserélje fel azt. Álmodozásából talán semmi sem lesz, ha a Klieber által igért ösztöndíjat megkapja. Várakozásában azonban csalódott, s a sértett önérzet és a türelmetlenség nem engedte, hogy tovább Bécsben maradjon. Az iskolaév vége után néhány napra, 1818 máj. 17-én ott hagyta a császárvárost és gyalogosan elindult Olaszországba, melynek műemlékeit az akadémia metszetgyűjteményéből ismerte s kiolthatatlan vágygyal közvetlenül szemlélni kívánta. Egy hónapi vándorlás után, jún. 17-én érkezett Rómába. Egyenesen Canovához ment, aki bár udvariasan fogadta, nem alkalmazta, hanem Thorwaldsenhez küldte. A dán szobrász kétségeskedve, sőt hidegen hallgatta a fiatal művész óhaját, s miután megtudta, hogy márványba még sohasem dolgozott, nem mutatott hajlandóságot arra, hogy alkalmazza. A két heti szorgalmas utánjárásnak azonban meg volt az eredménye, s Thorwaldsen végre megengedte neki, hogy műtermében valami próbamunkát készítsen. A vállalkozás merész volt F.-től, akinek összes tudománya e téren azokból a mintázási tanulmányokból állott, melyeket a bécsi akadémián végzett. Lelkesedése és akaratereje azonban legyőzte az akadályokat, s minden előleges mintázás nélkül egyenesen a márványba kezdte vésni legelső szobrászati munkáját, a Fekvő Venust. Július elejétől augusztusig dolgozott ezen a művén, s oly sikerrel, hogy pályatársait meghódította, sőt Kaunitz Alajos herczeg ideiglenes római követ nejében pártfogóra talált, kinek rendelkezéséből szállást kapott az osztrák-magyar nagykövetség római palotájában, a Palazzo di Veneziában. Thorwaldsent azonban nem hódította meg olyan könnyen. A rideg, nyers természetű ember ugyan ettől fogva szívélyesebb volt a fiatal magyarral szemben, de megbízást nem

adott neki, s csupán azt engedte meg, hogy tovább is zavartalanul dolgozhassék műtermében. F. ezzel is meg volt elégedve, s már augusztus első napjaiban hozzáfogott újabb művének, Csokonai mellszobrának elkészítéséhez. Előbb agyagból mintázta meg a szobrot, s később márványba véste azt. A Csokonai mellszobor agyagvázlatát látta Széchenyi István gróf, mikor római tartózkodása alkalmával Thorwaldsen műtermét meglátogatta. A fiatal huszárkapitány azonban nem osztotta azt az elismerést, mely F. pályatársai és Kaunitzné részéről megnyilatkozott s úgy látta, hogy a minta nem vall tehetségre. Csokonai mellszobra, mely a költőt magyar öltözetben, fején babér koszorúval ábrázolja, harmadfél hónap alatt készült el, s miután a Fekvő Venus mindezideig lappang, a művész legrégibb ismert szobra, mely jelenleg a debreczeni ref. kollegium tulajdona, hova a művész ajándékából jutott. E szobor annyira megnyerte Thorwaldsen tetszését, hogy ezután már nem idegenkedett F.-től, s azonnal egy mellszobor mintájának márványba faragásával bízta meg. Bonaparte Christina Egypta mellszobra volt ez, melyet egy relief: Vulcan műhelye, s Esterházy Miklós herczeg mellképe követett. Sikerein felbuzdulva a legkellemesebb hangulatban töltötte a telet Rómában s 1819 tavasza szintén a legjobb előjelek között köszöntött be számára. Ez időre esik ugyanis József nádor római tartózkodása, aki nem mulasztotta el, hogy egy oly hírneves művész, mint aminő Thorwaldsen volt, műtermét meg ne látogassa. A nádor érdeklődése rokonszenvvel fordult a magyar fiú felé, kivel nehány szót váltott s munkáit figyelemre méltatta. Miután mestere a legjobb véleménynyel szólott felőle, a nádor kijelentette, hogy a művész sorsát szívén viseli és jövőjéről gondoskodni fog. József nádor ígéretét csakhamar beváltotta. 1819 husvétján Ferencz császár Rómában időzött s ez alkalomra a nádor, ki időközben távozott Rómából, ismét visszaérkezett. Thorwaldsen műtermét maga a császár is felkereste, s bizonyára a nádor figyelmeztetésére F. után érdeklődött. A nádor tehát nem feledkezett meg a lakatoslegényből lett fiatal művészről, sőt rövid időn belül még kétszer ellátogatott a műterembe, hogy F. dolgait újból szemügyre vegye. A látogatások eredménye az volt, hogy a nádor három évi római tartózkodás és továbbképzés czéljából évi 350 ezüst frt ösztöndíjat biztosított a művésznek, aki azt a Quirinálban kapott külön kihallgatáson köszönte meg a királyi helytartónak.

Tehetségének ez újabb elismerése nagy önbizalmat öntött F.-be, kit már ekkor nem elégített ki az a »napszámoskodás«, melyet Thorwaldsen műtermében teljesítenie kellett. Különben sem rokonszenvezett sohasem mesterével, s ez az elnyomott ellenszenv, s a tanulás vágya vonzotta Canovához, akit csodálni sohasem szünt meg. A világhírű mester barátságával tisztelte meg a nála jóval fiatalabb pályatársat, aki tudását jórészt az öreg művész útmutatásainak köszönhette. F. azonban nemcsak ezen az úton képezte magát, hanem rendes látogatója lett az akadémiának. Érezte, hogy a rajzban gyenge, s művészetének ezt a fogyatékosságát mindenképen jóvátenni iparkodott. Az ő balsorsa, hogy sem ekkor, sem később, sohasem tudta pótolni ezt a hiányát. Canovához való meleg vonzódása és gyakori érintkezése azonban mesterénél ellenhatást szült, s ettől kezdve egy ideig keserves napokat élt át F. a goromba dán művész műhelyében. Munkáinak lealázó, nyers bírálgatása után valóban a legszellemtelenebb munkával terhelte Thorwaldsen, arczképeket nem bízott reá s szegényes fizetésért reliefeket s azokon is többnyire csak a díszítményes részt faragtatta vele. Ilyen bánásmód után nem csoda, ha F. elkívánkozott mestere műterméből, honnan azonban a nádor intézkedése és ösztöndíja miatt nem mozdulhatott. Azonban még ily körülmények között is valószínűleg kenyértörésre került volna a dolog, ha közben Thorwaldsen másfél évre nem távozik Rómából. Mihelyt azonban a szigorú és epés bíráló távozott, F. lelki egyensúlya helyreállott s jobb kedvvel fogott újra a munkához. Thorwaldsen mintái után részben az ő vésője alól kerültek ki a Kis Amor, Lantpengető Amor, Szüret, Ganymedes, Oroszlán, Győzelmes Amor, Pásztorfiú (négy példányban), Nyilát vizsgáló Amor, Aesculap, Hygieia cz. szobrok, illetőleg dombormüvek, s amit legelőbb kellett volna említeni: Nagy Sándor diadalmenete, mely márványból Sommariva gróf számára készült. Az utóbbi dombormű igen sok munkát adott F.-nek, ki azon még 1823-ban is dolgozott. Thorwaldsen távollétében több szabadsággal rendelkezvén, több időt fordíthatott önképzésére. 1819 végén és 1820 elején két hónapig volt távol Rómából s Esterházy herczeggel Nápolyban járt. Visszatérve Rómába, tovább folytatta a műhelymunkát s szabad idejében tervezgetett, tanult és rajzolgatott. Ekkor született meg benne a Pásztorlányka (A szépmesterségek kezdete) eszméje, melynek kiviteléhez 1820 őszén fogott. Másfélévig dolgozott e szobron, melyet József nádornak szánt. A szobor tervét a nádor még 1821 tavaszán kegyesen fogadta, s tapasztalva pártfogoltja haladását, nem zárkózott el a további támogatás elől sem. Az az európai útiterv azonban, melyet F. már oly részletesen kidolgozott, egyelőre csupán terv maradt. A nádor ugyanis nem adta beleegyezését a körútazásba, ellenben még további két évi római tartózkodásra kötelezte a művészt, s lejárt ösztöndíját megújította, sőt 600 frtra emelte fel. A nádor ez elhatározásában bizonyára jelentékeny része volt Rudnay Sándor

herczegprímásnak, ki F.-ben látta azt a szobrászt, akivel majd az esztergomi bazilika szobrait fogja elkészíttetni. F. tehát Rómában maradt, s felváltva dolgozott Pásztorleányán és Thorwaldsen részére, s közben kisebb tervekkel foglalkozott. A herczegprímás egyébként igen komolyan vette elhatározását s 1822 októberében levél útján érintkezésbe lépett a művészszel, akit felszólított, hogy az esztergomi székesegyházhoz vezető lépcső részére szükséges angyalszobrok mintáit csinálja meg és küldje el. A művész eleget tett a kívánságnak, s ettől kezdve majdnem egy évig állandóan kedves tárgya volt az eljövendő fényes megbízatás, melyről haza írott leveleiben gyakran és némi büszkeséggel emlékezett meg. Közben elkészült a Pásztorlánykával s 1822 augusztus 14-én elküldte Budára. A szobor, mely a Csokonai mellszobrával együtt a királyi palotában volt közszemlére kiállítva, a magyar fővárosban jelentékeny hatást keltett. A sajtó lelkesülten emlékezett meg róla, s F. bámulóinak s barátainak száma tetemesen megnövekedett. A művész pedig ezalatt Rómában kedvvel és kitartással készítette az esztergomi székesegyház cherubjainak mintáit, s ezenfelül megtervezte a templom oromdomborművének rajzát, melyet azután az angyalokkal együtt 1823 januárjában elküldött a prímásnak. A válasz Esztergomban azonban úgylátszik nem volt sürgős, s így, miután megújított ösztöndíja lejáróban volt, F. komolyan kezdett foglalkozni azzal a gondolattal, hogy Rómát elhagyja, s visszatér hazájába. Hálával a pápa iránt, akinek városában annyi zavartalanul boldog napot töltött, ekkor mintázta meg VII. Pius érmét, melynek egy ezüst és bronz példányát a külön kihallgatáson nyújtotta át a pápának, ki egy arany- s egy ezüstéremmel viszonozta a művész figyelmét. A Pius-érem egy-egy bronz példánya meg van a Nemzeti Múzeumban és a Szépművészeti Múzeumban is. A prímás várva-várt válasza 1823 november közepén érkezett Rómába, s feltételes hangjából kiérzett, hogy a küldött minták nem nyerték meg minden tekintetben Rudnay tetszését. A túlérzékeny művészt a levél kihozta sodrából, s olyan feltételeket szabott a prímás elé, melyek teljesíthetetlen volta felől meg volt győződve. Pedig egyre rosszabbodó anyagi viszonyai s a bizonytalan jövő inkább tanácsolták volna a megalkuvást.

1824-ben József nádor végleg beszüntette a művész ösztöndíját s ez F.-t rövid időre csaknem kétségbe ejtette. Míg a művész Rómában kétségeskedett sorsán, s elkeseredésében már az Amerikába való kivándorlás eszméjével foglalkozott, Pásztorlánykája tovább hódított a magyar intelligenciában. Kazinczy különösen érdeklődött F. iránt, Döbrentei Gábor pedig egy levélben egyenesen a művészhez fordult, s a további Rómában maradásra ösztönözte, kilátásba helyezvén neki, hogy a 600 frtos ösztöndíjat a magyar mágnások évenként összeadják. A művész 1000 frtot kért, a válasz azonban késett. F. lehangoltsága napról-napra nőtt, munkakedve fogyott, s ebben az ideges várakozásban készült Hunyadi János és László bronzérme (Nemzeti Múzeum). Végre megjött a válasz, mely tudtára adta, hogy Vay Ábrahám hajlandó számára három éven át évenként 1000 frt. ösztöndíjat adni, ha három évet még Rómában tölt. A művésznek, aki jövőjét legalább egy időre ismét biztosítottnak látta, öröme igen nagy volt, újból elhatározta, hogy Rómában marad. Négy évi bécsi és hat évi római időzés után azonban elérkezettnek látta az időt, hogy haza látogasson. Elvégezvén Thorwaldsen műtermében utolsónak tekinthető művét, Viczay grófné mellszobrát, (Dr. Korányi Sándorné tulajdona), 1824 augusztus végén elindult hazájába.

Útját Ancona felé vette, hol hajóra szállt, s Fiumeba vitorlázott. Innen egyenesen Bécsbe ment, hova szeptember közepe táján érkezett meg. Az a nehány magyar író, aki ez időtájban Bécsben élt, lelkesedéssel fogadta a művészt, aki nem mulasztotta el, hogy audiencián jelentkezzék Ferencz császárnál. A császár elbeszélgetett vele, de egyúttal tudomására hozta, hogy foglalkoztatni nem tudja. Bécsből azután rég nem látott szüleihez utazott, kiknek körében egy hónapot töltött. Azonban ezt az időt sem hagyta felhasználatlanul, s Csetnekre hosszabb kirándulást tett, mert arról értesítették, hogy a község határában márványbányászatra alkalmas hegyek vannak. Szüleitől november elején vett búcsút s Esztergomba ment, hogy Rudnay prímással a megszakadt tárgyalásokat ismét megkezdje. A prímás szívesen fogadta, s többször tárgyalt vele, de végleges megállapodásra ekkor még nem juthattak. Egyelőre csupán annyi vált bizonyossá, hogy a rövidre tervezett magyarországi út a tél végéig fog kihúzódni. Ezt az időt a fővárosban akarta eltölteni, s ezért már november közepén Budán termett, hol Sándor Móricz gróf vendége volt, s annak a várban lévő, szentgyörgy-téri (ma miniszterelnöki) palotájában lakott.

A művészt hazatérte alkalmából a legnagyobb rokonszenvvel fogadták. Haza küldött művei, melyekkel a sajtó szeretettel, részletesen és sokszor foglalkozott, elismertté tették nevét és művészetét és Pest akkori vezető körei nemcsak örömmel látták, de gondoskodtak arról, hogy tétlenül ne maradjon. Gyors egymásutánban kapta a legmegtisztelőbb megbízásokat. Ez idő alatt pedig anyagi gondok sem bántották, mert Vay Ábrahám eltekintett attól a feltételtől, hogy csak Rómában maradása esetén folyósítja az ösztöndíjat, s így a művész már 1824-ben megkapta az első ezer forintot. A fogadtatással és

első sikereivel meg is volt elégedve. Lázas, nagy munkában eltöltött négy év következett ezután, amit röviden ebben a nehány szóban lehet jellemezni: küzdelem a magyar márványért. F. ugyanis azzal a tiszteletreméltó szándékkal kezdte meg hazai működését, hogy megteremti a magyar szobrászművészetet, s felkutatja ennek első feltételét, a magyar szobrászati anyagot. Márványbányánk azonban nem volt, s így reá hárult a feladat, hogy azt felkutassa. Legelőször Csetneken kutatott, s szemre elég szép követ talált. Örömmel fogott tehát a munkához, hogy első hazai művét, a Bölcs Pannoniát a csetneki kőből kifaragja. Azonban csalódott. A kő értéktelennek bizonyult, s nem volt érdemes a szobrot befejezni. Tovább kutatott tehát, s így került 1825 nyarán Tiszolczra abban a reményben, hogy megtalálja a keresett márványt. Itt fehér és színes márványra akadt s egész őszig fejtette nagy költséggel, míg rájött, hogy haszontalan munkát végzett, mert ez a kő sem használható. Valószínűleg hozzáértő emberek tanácsára ekkor felhagyott a további bányászattal, s Krassó megyébe sietett, ahol Szászkán, vagy Moldván vélt használható anyagot találni. Hetekig kóborolt a hegyekben, nehány munkásával számtalan helyen tett próbaásásokat, de a kő nem volt olyan, amely szobrász vésője alá méltó lett volna. Elcsüggedten hagyta tehát abba a további keresést, s feljött Budára, hol a munkában keresett vígasztalást. Ekkor mintázta Az üdvözült lélek cz. allegorikus szobrát Ürményiék megbízásából, s ugyancsak ez időben készültek azon mellszobrok mintái, melyeket később márványba faragott.

Az év végén váratlanul ismét új reménye támadt, mely egyidőre azt a hitet keltette benne, hogy mégis sikerülni fog a magyar márványt felfedeznie. Fiedler drezdai bányatiszt ugyanis, kivel még a Bánátban barátkozott meg, 1825 végén arról értesítette, hogy Dognácskán olyan márványra akadt, melyet talán használhatna. F. már ekkor elhatározta, hogy a következő év tavaszán személyesen győződik meg a hallottakról. Addig azonban nagy dolgok foglalkoztatták, s a tavasz legelején Dognácska helyett Pozsonyba utazott. A magyar szobrász-anyagnak s a magyar művészetnek fanatikus hívője volt, s ideális lelke álmai netovábbját egy magyar szobrásziskola megteremtésében látta, mely az ő vezetése alatt szerezne hírt és dicsőséget a magyar névnek. Az ő anyagi ereje azonban ez álmok teljesüléséhez csekély volt, s azt gondolva, hogy tervének sikerül az országgyűlést megnyernie, ahol különben számos jóakarója ült, Beckers József gróf, a nádor kamarásának tanácsára tervezetet nyújtott be az alsóházhoz. Hetekig várt, de tervezetét nem tűzték napirendre, s végre elúnva a várakozást, áprilisban Dognácskára utazott, s a pozsonyi csalódás után mintegy vígaszul nagy lelkesedéssel állapította meg, hogy végre megtalálta a magyar márványt. Tekintélyes mennyiséget, mintegy 600 mázsát fejtetett belőle s azután felment Budára. Itt azonban nem sokáig időzött, s csakhamar Tiszolczon volt, hogy díszítő célokra szükséges szürke és vörös márványt bányásszék. Tiszolczi tartózkodása alatt készítette az ottani templom főoltárát (gipsz-öntvény), mely legjobb alkotásainak egyike. Ősszel ismét Budán volt, de októberben újra Pozsonyba sietett, hogy tervezetének sorsa felől érdeklődjék. A tervezetet azonban nem méltatták figyelemre, s a megsértett önérzetű művész erre elhatározta, hogy egyenesen a császárhoz megy kihallgatásra, s az ő segítségét kéri ki czélja keresztülvitelére. November 30-ára kapott audienciát, a császártól pedig bíztató szavakat, de a magyar szobrásziskola egyrészt anyagi okokból, másrészt művésznövendékek hiányában nem tudott megvalósulni. F. nagyon elkeseredett, mikor kedvencz eszméjének bukását látta, később azonban feledtette vele ezt a keserűségét sorsának más irányban való mostohasága, s a küzdelem a létért. Az audienczia után Budára tért vissza, miután azonban még mindig nem volt márványa, csupán a megrendelt szobrok mintáján dolgozhatott.

Nem tudván Budán vesztegelni, 1827 januárjában Tiszolczra ment, s ott dolgozott a nyár elejéig, amikor ösztöndíjához jutva, elindult Dognácskára, hogy a fejtett köveket végre hazahozassa. Az ősz vége felé érkeztek meg a kövek, s ő a vizivárosi műtermében három legénynyel fogott a munkához, de újra csalódott. A dognácskai szürkés piszkos márvány oly keménynek bizonyult, hogy csak nagy kínnal lehetett benne dolgozni, a finomabb részleteket pedig kihozni lehetetlenség volt. A Bölcs Pannonia faragása alkalmával jutott erre a szomorú tapasztalatra, s nem is fejezte be ezt a példányt sem, mely még máig úgy áll Budán, az Országház-utcza 14. számú ház udvarán, mint ahogy félbenhagyta. E szoborral különben később sem volt szerencséje, s a harmadik példány, mely ruszkabányai márványból készült, szintén befejezetlenül maradt (Gömörmegyei Múzeum, Rimaszombat). A halaszthatatlan megrendeléseket azonban ebből a kőből faragta. Dognácskai kőből készült Brunswick József gróf arczképe (ismeretlen helyen) és Ürményi József mellszobra (a vaáli templomban), melyek közül az utóbbinak határozottan előnyére vált az anyaga. Belátta azonban, hogy ebből a márványból állandóan nem dolgozhatik, s kevés reménynyel ugyan, de újra leutazott a Bánátba, hogy másutt keressen alkalmas

anyagot. Annyi csalódás, szinte emberfeletti fáradozás és haszontalan költekezés után más bizonyára lemondott volna már a magyar márvány kereséséről, F. törhetetlen akaratereje azonban megbírkózott a nehézségekkel, s hosszas keresgélés után, miközben az Al-Duna csaknem egész vidékét bejárta, Ruskiczára ért, hol bámulatra méltó kitartása megnyerte jutalmát: használható márványra akadt.

A ruskiczai kő 1828 nyarán érkezett meg Budára, s a művész lázas sietséggel fogott a munkához. Ekkor készültek Beckers József gróf nádori udvarmester, Marczibányiné, Sándor Móricz grófné, Marczibányi Márton és Rudnay Sándor herczegprímás mellszobrai. Az utóbbi jelenleg az esztergomi prímási könyvtár tulajdona, másodpéldánya pedig (szintén a művész keze munkája) a Szépművészeti Múzeumban van. Ugyanez évből való Kazinczy Ferencz finoman kidolgozott mellszobra, melyhez a mintát a nagy íróval való első találkozása alkalmával még 1828 tavaszán készítette. Kazinczy szobra szintén a Szépművészeti Múzeum tulajdona. Ugyancsak ez évben készítette Rudnay prímás megbízásából az esztergomi székesegyházban levő szent István oltár hátteréül szolgáló hatalmas domborművekkel ékes márvány táblát dognácskai kőből.

1829-ben tovább folyt a lázas munka, mintha csak a márványkereséssel elpocsékolt esztendőket iparkodnék behozni. Ez évben három terjedelmesebb mű vette igénybe: Szent István vértanú szobra, s az alatta levő berakott domborművekkel ellátott oltár, az esztergomi bazilika részére; gróf Károlyi Istvánné síremléke, s a Kulcsáremlék. Az első 1831-ben készült el teljesen, s a művész ekkor állította fel rendeltetése helyén. A másodikon évekig dolgozott, s 1832-ben fejezte be; felállítására a fóthi templomban azonban csak 1846-ban került a sor. Itt sem maradt sokáig, mert az új templom építése alkalmával száműzték és elkallódott. A harmadik 1832-ben készült el, s a pest-belvárosi plébánia templom belső falába illesztették. 1829 deczemberében fogott az Üdvözült lélek cz. műve márványba faragásához is, amelyhez ismét dognácskai követ használt. Ezt szintén 1832-ben fejezte be s állította fel a vaáli (Fehér m.) templomban, hol az jelenleg is a templomot alapító Ürményi József emlékét őrzi. Ez időből (1829) valók még: Faun fej (dognácskai kő; Szépművészeti Múzeum), Szent János agyagmintája, Esterházy Károly gróf egri püspök emlékszobrának vázlata s egy emlékérem mintája az Akadémia felállítása alkalmából. Döbrentei Gábor 1830-ban újabb megrendelést szerzett neki: Virág Benedek emlékművét, mellyel 1834-ben készült el, s mely a megrendelők kívánsága szerint a Nemzeti Múzeumba került.

A művészt e sok munka sem vonta el teljesen a társas élettől. A legelőkelőbb szalonokba bejáratos volt s az írók közül Döbrentei Gáborral és az ő körébe tartozó írókkal, főleg Fáy Andrással barátkozott, kihez mindvégig szeretettel vonzódott. Döbrentei a Közhasznú Esmeretek Tára munkatársai közé is bevonta, s a művészeti czikkek fordítását és átdolgozását reá bízta. Úgylátszik Döbrentei közbenjárásának köszönhette, hogy az Akadémia 1832-ben levelező tagjává választotta.

Általában ez a korszak (1825—1835) volt F.-nek, az embernek elmélkedési szaka. A sok megrendelés anyagi jólétet eredményezett, s 1832-ben Fóthon egy szőlőt, 1834-ben pedig Budán, az Országház-utczában egy házat vett 12000 frton, melyet műterem czéljaira átalakított. Szerencséje azonban a 30-as évek vége felé lassanként cserben hagyta. 1839 táján már alig akadt munkája és anyagi gondokkal kezdett küzdeni. A hanyatlásnak két főoka volt. Egyrészt tizenöt évi itt tartózkodása alatt elmult annak a lelkesedésnek a láza, mely kezdetben iránta megnyilvánult, másrészt magas pártfogói egymásután elhaltak, s így állandó megrendelőit elvesztette. Mecaenasai közül csak a Brunswick-család maradt meg, mely többször foglalkoztatta. Az özvegy Brunswickné 1834-ben rendelte meg nála fia és férje síremlékét, mely 1838-ban készült el s 1841-ben állították fel az alsó-korompai templomban. Brunswick Julia szintén férje és leánya, Zefiz emlékére rendelt egy-egy emléktáblát, melyek közül az utóbbi, báró Forray Zefiz síremléke, igen sikerült. Mind a kettő a család soborsini parkjának kápolnája számára készült. (Ma a soborsini új templom falában.) 1834-ben kezdett a Szánthó-emlék mintázásához, mely hat alakjával a művész szerencsésebb művei közé tartozik. Az emlék 1838-ban készült el s ugyanez év őszén Kecskeméten a kollegium dísztermének falába helyezték, midőn az ünneplésből a művésznek is bőven kijutott. Ez időtájt dolgozott már Kisfaludy Károly emlékszobrán, mely kevésbé sikerült alkotását 1845-ben fejezte be teljesen, de csak 1875-ben állították fel Budapesten a Nemzeti Múzeum kertjében. Ugyancsak 1834-ben készült a Rhédey-emlék, melyre a megrendelést még 1831-ben kapta, s annak felállítására személyesen ment le Nagyváradra. Útjában Vörösmarty Mihály kísérte és a művészt a költővel együtt napokig ünnepelték Nagyváradon. 1837-ben Fáy István gróf megrendelésére megismételte a Pásztorlánykát, mely 1839-ben elkészülvén, a gróf fáji kastélyába került. 1831—1839-ig ezek a jelentősebb munkái. Monumentalisnak egyik sem mondható, de nem is volt módja rá, hogy valamely nagyarányú szobron bizonyítsa be tehetségét. Ezen a téren valósággal üldözte

a balsors, s tekintélyes azon szoborművek száma, amelyek létesítése felől tárgyalt, több esetben mintát készített, de végül valamely oknál fogva még sem kerülhetett a sor a kivitelre. Ezek közé tartozott első sorban az esztergomi bazilika szobrászati díszítése, melytől Rudnay halálával végleg elesett. Így dőlt dugába a Kazinczy-emlék, melyet eredetileg a Nemzeti Casino akart létesíteni, de Széchenyi közbelépésére ez a terv is meghiúsult. Ez a sors érte a nagyváradi szent László-szobor tervét, melynek mintáját már bemutatta Lajcsák váradi püspöknek 1834-ben. Esterházy Károly egri püspök emlékszobrának kivitelére sem kapott megbízást, noha a minta már évek óta készen állt műtermében. S végül a pécsi káptalan tárgyalása egy kápolna díszítése tárgyában szintén hamarosan megszakadt. A katholikus papságnak ez a visszavonulása előle azt a véleményt erősítette meg benne, hogy protestáns volta miatt mellőzik, s ez nagyon elcsüggesztette. De a világiakkal sem volt nagyobb szerencséje s a Wesselényi Farkas által emelni szándékolt Kendeffy-emlékből s a Szigetváron felállítandó Zrínyi-szoborból sem lett semmi. Nagyobb czélok és megbízások hiányában régi kedvencz eszméjén, a magyar jelesek szoborsorozatán dolgozott, s számos mellszobrot csinált. Prónay Sándor báró, Festetics Antal, Beöthy Ödön arczképei ez időből valók s ugyancsak ekkor készültek a Szépművészeti Múzeumban levő s Fáy Andrást, Schodelnét, Balogh Jánost, Pólya József drt, Mátyási Józsefet, atyját és önmagát ábrázoló mellszobrai. A 30-as évek végéről való még a kis Gyürky Dénes szobra, mely özv. Marton Ferenczné tulajdona, s Nagy-Abonyban van. Gyakori munkanélküliségét 1836-tól kezdve mi sem bizonyítja jobban, mint a »Társas kötelezések« cz. vállalata. A szobrász, akinek mindig a rajz volt egyik legsebezhetőbb oldala, műlapokat tervezett és adott ki. Természetes, hogy kudarczot vallott vele.

Az öregedő F. bizonytalan helyzete és tétlenségre kárhozottsága 1840 felé arra bírta barátait, hogy valamely nagy, országos megbízást szerezzenek számára. Fáy András és Pólya József dr. kezdeményezésére így alakult a művész fölsegélésére az a társaság, melynek kimondott czélja F. által hazai fehér márványból készítendő nagyszerű emlékek emelése volt, s amely ez emlékek közül legelsőnek Hunyadi Mátyás szobrát jelölte ki. Ez a kis társaság fáradhatatlanul dolgozott a művész érdekében. Nyáry Pállal felhívást íratott, amely több lapban megjelent, s amely felhívás arra czélzott: foglalkoztassák F.-t, a kiváló művészt s adjanak neki művészhez illő nagyszerű munkát. A mozgalom minden vonalon megindult, csakhamar gyűjtőíveket bocsátottak szerteszét az országba s olyan propagandát csináltak az ügynek, amely — kimondottan a művész érdekében fejtetvén ki — nem maradhatott ellenhatás nélkül.

A megfelelő összeg egybegyültéig is biztosítani akarván a művész megélhetését, felmerült az az eszme, hogy kineveztetik a Nemzeti Múzeum képzőművészeti osztályának őrévé. Barátai mindent elkövettek érdekében s a pozsonyi országgyűlésen a követek tábláján keresztül ment a dolog, a főrendeknél azonban elbukott. A művész Széchenyi kezét látta ebben s némi keserűséggel, de megnyugodott a változhatatlanban. Ez időben (1840) került napirendre a Kölcsey-emlék ügye, melyet a Kisfaludy-Társaság vett a kezébe, még pedig oly eredményesen, hogy az emlékre megkívántató összeg csakhamar összegyült. Az emlék elkészítését F.-re bízták, ki azt 1846-ban befejezvén, 2400 frtot kapott érte. A szobrot később a Magyar Nemzeti Múzeumban állították fel. Ezzel a megrendeléssel egyidejűleg bízták meg Suszter János egyetemi tanár mellszobrának elkészítésével, de az efféle kisebb arányú megrendelések nem elégitették ki a művész alkotó kedvét. A Mátyás-szobor sorsáról egyelőre még semmi biztosat sem tudván, érdeklődni kezdett külföldi szobor-pályázatok iránt, s egy bécsi lapból szerzett értesülést az emelendő prágai Ferencz császár emlékszoborról. Terve rövid idő alatt elkészült, s beküldte a prágai szoborbizottságnak. A pályatervek megbírálása alkalmával azonban más tervét fogadták el, s ő rajzait és szoborleírását 1840 májusában visszakapta.

Közben elég alkalma volt meggyőződni, hogy népszerűsége s tekintélye mennyire megcsappant itthon. A Mátyás-szobor körül egész hírlapi háború kerekedett, melyben sokszor élesen bírálták egész működését. F. egy szintén éleshangú, önérzetes czikkben védekezett, de ezzel az írással csak növelte ellenségeinek számát. A sok méltatlanság, mely deresedő fejét érte, azonban nem csüggesztette s elkészítette a szobor tervrajzát, melyet a szoborbizottság módosításokkal elfogadott, s hogy minél szélesebb körben ismertté váljék, rézre metszését elrendelte s a műlapokat országszerte terjesztette. Mátyás lovas-szobrát egy római sírkamrára emlékeztető, kívül belül domborművekkel díszítendő alapra tervezte a művész s a költségeket kerek 100.000 forintban állapította meg. Hiányos rajza azonban még több kedvezőtlen bírálatot és számos gáncsolást szült. A lapok csaknem mind kiméletlenül támadták a rajzot, s az egyébként F.-párti »Athenaeum« is helyet adott egy olyan czikknek, amely egyáltalában nem volt hízelgő a művészre. F. látva azt a hatást, melyet a kezdetleges rajz előidézett, azonnal hozzá fogott szobra gipszmintájának elkészítéséhez.

Amint elkészült vele, bemutatta a szoborbizottságnak, mely nagy elismeréssel adózott a művésznek, aki a bíztatások hatása alatt hozzá fogott az egyes domborműveknek a természetes nagyságnak megfelelő kiformálásához és gipszbe öntéséhez. E közben azonban újabb sértés érte az amúgy is túlérzékeny művészt. Széchenyi a »Kelet népe« cz. könyvében bizonyára akaratlanul olyan kicsinylőleg nyilatkozott F.-ről, hogy ezt a művész barátai nem hagyhatták szó nélkül. Vörösmarty az »Athenaeum« hasábjain védte meg F.-t a legnagyobb magyar újból megnyilatkozó ellenszenve ellen; az általában rokonszenves védelem azonban nem sokat segíthetett az ügyön. Széchenyi könyvének bizonyára része volt abban, hogy a lassan haladó gyűjtés megakadt, s a Mátyás-emlék F. tervei szerint nem valósult meg soha. A bizottság tagjai azonban a sok támadás következtében sem lankadtak, s a legkülönbözőbb módokat eszelték ki, hogy a gyűjtést újból megindítsák. Legnagyobb tevékenységet fejtett ki a szobor létesítése körül maga a művész, ki egyrészt a nádort akarta a szoborra való nagyobb adakozásra s ezáltal példaadásra bírni, másrészt 1841-ben annyira előre haladt munkájával, hogy az emlékmű külső és belső domborműveit gipszbe már mind elkészítette. Készen állottak műtermében az emlék külső oldalaira kerülő reliefek: Mátyás és Beatrix tudósai között, s az emléken ezzel párhuzamosan a másik oldalra szánt Mátyás, mint a törvények védője; elkészült az utólag kívánt, az Erőt és Tudományt jelképező két dombormű, mely a bejárattól két oldalt illeszkedett volna az emlék falába, s a hátsó oldalra kerülő Mátyás apotheosisa. Az emlékmű belső falára illesztendő két relief: Mátyás atyja sírhalmán és Mátyás kibékülése Szilágyival gipszmintái szintén be voltak fejezve, s megmintázta a bejárat fölé tervezett Idő s a mauzoleumba állítandó Mátyás szobrait. Ez utóbbit márványba is kidolgozta (jelenleg a Kassai Múzeumban). A több jeles tulajdonsággal bíró szobrokat F.-nek csupán legközelebbi barátai méltányolták, a művész körével ellentétben állók azonban alkalmatlannak találták őt a feladat megoldására most is, s felhivták Schwanthaler müncheni szobrászt, készítené el a Mátyás-szobor mintáját. Csaknem ezzel egyidejüleg barátai bíztatására Casagrande Márk (l. o.) is több tervvel lépett fel, melyeket a »Honderü« színes metszetekben adott ki. Harmadik pályázóul a fiatal Alexy Károly (l. o.) jelentkezett, aki rajz helyett mintát készített, s azt küldte le Bécsből Pestre. Az emlékmű létesítésére alakult társaságra azonban mindezeknek semmi hatása sem volt. Tántorithatatlanul kitartottak F. mellett, kinek még 1842-ben lehetővé tették, hogy az érczöntés elsajátítása céljából tanulmányútat tehessen Európában.

Az 50 éves művész fiatalos kedvvel vállalkozott a fárasztó utazásra, s 1842 júniusában kezdte meg körútját. Útiránya Pozsony—Bécs—Triest és Velenczén át Olaszország volt. Megjárta Padovát, Veronát, Mantuát, Pármát, Piacensát, Milanót, honnan Veronába s innen Innsbruckba ment. Megfordult Münchenben, Augsburgban, Nürnbergben s Regensburgban hajóra ülve, augusztus vége felé érkezett haza. Itthon azonnal előkészületeket tett érczöntő műhelyének létesítésére s munkájával annyira előhaladt, hogy szeptemberben már megkezdhette a kisérletezést. Nehány próbaöntés után érczbe öntötte az Erő és Tudomány allegoriáit, a Mátyás-emléknek e két, bizonyára leggyengébb részletét, melyeket anyaguk mentett meg a pusztulástól s a Szépművészeti Múzeumban máig fennmaradtak. A művész azonban hiába dolgozott fáradhatatlanul, a lanyha érdeklődést megtörnie nem sikerült. Az első felszólítástól számított három év alatt a gyűjtés alig haladta meg valamivel a tízezer forintot, s mindinkább alászállott a remény, hogy a szükséges százezer frt gyűjtés útján összehozható. F. ekkor elhatározta, hogy a szobormüre való országos hozzájárulás céljából az országgyűléshez és magához a királyhoz fordul. E czélból Pozsonyba és Bécsbe utazott, audienciára ment, végig kilincselte a hatalmasokat, de sem az országgyülés, sem a király nem járult az emlékmű létesítéséhez, s igy annak sorsa végleg eldőlt.

Hasonló balszerencse üldözte az utóbbi évek alatt más oldalról is, s a tervbe vett, de soha el nem készült szobrainak száma 1839-től nehánynyal megszaporodott. Nem készült el a Mária Anna főherczegnő neudorfi (Temes m.) emléke, melynek tervét a nádor ugyan felküldte a királyhoz, de az jóváhagyást nem nyert. Selmeczbányáról Visner Antal bányatanácsos bízta meg egy bányanyílás monumentalis díszítésével. A terv elkészült, de máig sem állapítható meg, mi történt vele. Hasonlóképen nem valósult meg Baranya megye rendeinek az a szándéka, hogy a mohácsi mezőn, a mohácsi veszedelem emlékére valami emlékművet állíttassanak vele. Az egyetlen nagyobbszabású mű, amit ez időben készített, Halász József síremléke (1845), melyet 1846-ban állított fel a nagykőrösi temetőben a család sírboltjában. Felsőbüki Nagy Pál, Wesselényi Ferencz és Széchy Mária mellszobrai szintén ezidőtájt készültek és hagyatékával 1903-ban kerültek a Szépművészeti Múzeumba. A Magy. Tud. Akadémia megbízásából 1842-ben készítette Teleki József gróf mellszobrát, mely jelenleg az Akadémia könyvtárában van. 1845-ben, midőn mindinkább megért benne az a gondolat, hogy annyi

keserves csalódás után elhagyja a fővárost s Rimaszombatba vonul, hozzá fogott utolsó s állítólag legsikerültebb művéhez, a Haldokló Eurydikehez, mely 1846-ban már márványba volt faragva. Ez a szobormű 1847-ben a rimaszombati tűzvész alkalmával tönkrement, s a művész végrendelkezése értelmében vele együtt temették el.

1845 deczemberében végleg döntött jövendő sorsa felett. Szoborgyűjteményét a Nemzeti Múzeum számára való megvétel czéljából felajánlotta a palatinusnak, s házát árúba bocsátotta, hogy nyomasztó adósságaitól, melyekbe a Mátyás-emlék sodorta, szabaduljon. 15500 frtot kapott a házáért, s alig maradt meg valami belőle. Gyűjteményének megvétele pénzhiányában azonban nem történhetett meg, s ő ami könnyen szállítható volt, össze csomagolta és 16 szekéren elküldte Rimaszombatba. Terjedelme miatt azonban sok mindent nem lehetett elszállítani. Időközben már eladott házából ki kellett költöznie, s így szomorú sors várt féltve őrzött műveire. 1846 aug. 28-án a márvány mellszobrokon kívül minden mintája, terve, köztük Mátyás lovas-szobra, s a Mátyás-emlék öntésre kész mintái mind megsemmisültek. Munkásaival együtt ő maga törte ezer és ezer darabra. Teleki Blankának köszönhető, hogy legalább fényképben maradtak az utókorra, mert a nagymívelségű grófnő kívánságára a pusztítás előtt lefényképeztette azokat. Ezután még egy ideig Pesten tartózkodott, közben lefényképezés czéljából ismét készített egy négy láb magas mintát a Mátyás-emlékről, melyen a főalakot a megsemmisítettől eltérőleg magyar díszben ábrázolta, s azután 1847 elején elbúcsúzván barátaitól, elindult Rimaszombatra, a »száműzetésbe«. Távozása után a honi szobrászat ügyében keletkezett társulat feloszlott, iratait s a Mátyás-emlékre vonatkozó rajzokat Pest vármegye levéltárába tette le. A szobor mintájának részei a nádor engedelmével a Nemzeti Múzeumban helyeztettek el. A társulat utolsó ülése 1847 szept. 4-én volt.

Az a tíz esztendő, amelyet F. szülővárosában töltött, kivéve az 1848/9-iki eseményeket, midőn nyelvismeretei révén nagy szolgálatot tett Rimaszombatnak, semmi jelentősebb momentumot nem foglal magában. Élete a csakhamar megszokott egyhangúságban telt, s napjait legnagyobb részt kis kerti műtermében töltötte, hol övéi gondoskodásából gondtalanul még évekig kedvteléssel foglalkozott a szobrászattal. Később egy magától, illetőleg az víz árja által szolgáltatott erővel hajtott hajógép szerkesztésén fáradozott, s utolsó éveinek egyetlen gondja ez a gép volt. Közben többször elutazott Rimaszombatból; Pesten barátainál és Kassán mindvégig igen szeretett József öccsénél járt, s azután ismét visszatért, hogy tovább dolgozzon szobrain és gépén. Itt készítette el félig-meddig Kazinczy és Kölcsey mellszobrait, melyekre az Akadémia adta a megrendelést. Befejezni azonban egyiket sem tudta. Az Akadémia tulajdonába került Kazinczyn Marschalko pesti szobrász tette meg az utolsó símításokat, Kölcsey pedig azon befejezetlenül később Ernst Lajos gyűjteményébe került. 1853-ban fogott özv. Forray Andrásné szül. Brunswick Julia megbízásából Forray Iván gróf síremlékének elkészítéséhez, melyen Izsó Miklóssal, akit ő fedezett fel a magyar szobrászatnak, s aki akkor még csak kőfaragó legény volt, halála éveig állandóan dolgozott. Ez sem készült el soha, de a grófnő a művész halála után mégis Soborsinba vitette, hol az új templom építése alkalmával elkallódott. Néhány teljesen jelentéktelen dekorativ munka s nehány viaszvázlat egészítette ki a művész utolsó tíz évi munkásságát. Hatvanöt éves korában húnyt el s a maga faragta sarkophagban helyezték örök nyugalomra a rimaszombati temetőben. Az Akadémiában legjobb barátja, Fáy András tartott felette emlékbeszédet.

A művész hagyatékát egy félszázaddal később, 1903-ban unokahúga, özv. Jánosdeák Andrásné az államnak ajándékozta, s ennek fejében a kormány a Szépművészeti Múzeumban F.-szobát rendeztetett be, Meller Simonnal megíratta F. életrajzát, egyik művészeti ösztöndíját róla nevezte el, s intézkedett, hogy a művész emlékét hozzá méltó emlék jelölje. A kormány megbízásából Sándy Gyula építész terve szerint a rimaszombati Erzsébet-téren, a ref. templom oldalában Tóth Béla építész megépítette a F.-sírházat s ebben márvány sarkophagba tették a művésznek a rimaszombati temetőben 1909 nyarán exhumált tetemeit. A márvány koporsóra fedőlapként rátették a művész sírjából napvilágra került és a törmelékekből Hevessy Pál festő és Székely Károly szobrász által nagy ügyességgel összeállított Haldokló Eurydike szobrot, a sírház külső részén egy mélyedésben pedig elhelyezték F.-nek Vaszary László által készített carrarai márvány mellszobrát, mely a művészt kezében vésővel, nyakán a VII. Pius pápa által adományozott emlékéremmel ábrázolja. 1909 szept. 26-án országos jellegű ünnepélyen Kammerer Ernő dr., a Szépművészeti Múzeum igazgatója a kormány nevében a művész hamvait rejtő síremléket őrzés és gondozás végett átadta a rimaszombati ref. egyháznak s ez alkalommal Beöthy Zsolt egyetemi tanár, aki az Akadémia megbízásából jelent meg, szép emlékbeszédben méltatta F. viszontagságos életét és működését.

F. művészetének jellemzését legalaposabb életrajzírójának, Meller Simonnak összefoglalása alapján a következőkben adjuk: »Ferenczy művészetében igazi fejlődésről nem beszélhetünk. Ránk maradt első szobormű-

ve, a Csokonai ugyanazon színvonalon van, mint későbbi java képmásszobrai bármelyike. Csupán a Mátyás-emlék terve jelent — a nagyobb föladat arányában — emelkedést. A fejlődés hiánya azonban kora legjelesebb művészeit is jellemzi... Míg azonban a kor vezető művészeiben legalább szigorú elvszerűséget, egész munkásságukon végig vonuló határozott egyöntetűséget látunk, addig Ferenczynél meglepő ingadozást tapasztalunk. A classicismus három főiránya, a czopf, az empire s a hellenismus közül egyikhez sem csatlakozik határozottan, de munkái sorában mindegyiknek akad képviselője. Műveinek értéke és jelleme egyaránt változó. Jeles munkákkal egyidejűleg olyanok is kerülnek ki műhelyéből, melyek alig érdemlik meg a szobor nevet; a classicismus nemes tisztaságát tükröző alkotások mellett másokban barokk hagyományok, vagy romantikus vonások is föllépnek. Ez ingadozást képzettsége hiányos voltának tulajdoníthatjuk. Jelesb műveiben feledteti azt kétségtelen tehetsége; ám azon munkákban, melyeken kedv nélkül dolgozott, a tudás hiánya kétszeresen szembeötlő. Elméleti képzettsége — a kor főereje — szintén hiányos volt. Az ókori szobrászat titkaiba mélyen nem hatolt. A classicismusnak csak külsőségeihez ragaszkodott, ámbár sikerült neki néha annak lényegét is kifejeznie. Az Ürményi mellszobor monumentalis egyszerűsége, a Rhédey-emlék nemes arányossága az empire és a hellenismus szellemének kitünő képviselői. Sőt a Mátyás-emlék terve, mint a monumentalis antik sírház fölélesztése, korában páratlan s a classicismusnak egyik legérdekesebb kisérlete. Máskor azonban, tán öntudatlanul, ellenkezésbe jutott elveivel. A szent István vértanu oltárán barokk elemek érvényesülnek, s a Mátyás-emlék szobordíszében a művész útat nyit a romanticismus szellemének is. A fejlődés hiányának s a művészetben mutatkozó folytonos ingadozások ellenére is Ferenczy művészi pályájában három korszakot különböztethetünk meg. Római korszakában (1818—1824) a Csokonaival, a Pásztorleánynyal s a VII. Pius éremmel meglepő tanubizonyságot adott tehetségéről; a képmásszobrok korszakában (1824—1839) megalapította a magyar szobrászatot, anyagot keresett, műhelyt állított, fölkelté a művészeti érdeklődést, s ugyanazt a munkát hajtotta végre, melyet az irodalomban a két régebbi nemzedék végzett; végül a Mátyás-emlék idejében (1839—1846) megtervezte a nemzeti föléledés nagy emlékét, a magyar szobrászat Zalán futását. Ha számba vesszük, hogy művészettől parlag hazában született s itt tehetsége csak későn és hiányosan fejlődhetett ki, hogy e puszta földön akarta a művészetet meghonosítani, mely e talajban meggyökerezni még nem tudott — megértjük vállalkozása nagyságát. Oly föladat volt ez, melyet sikeresen csak nemzedékek oldhatnak meg, melybe akkor Magyarország akkori állapotában a legteljesebb művészi képesség is belebukott volna. Minden hiánya s fejletlensége mellett is becses szobormüvek egész sorát hagyta reánk... A Csokonai-, az Ürményi-, a Rudnay-, a Kazinczy-mellszobor, — Forray Zefiz síremléke, s a Rhédey-emlék, továbbá a Mátyás-szobor utolsó gipszmintája — hogy többet ne említsünk — mind a mai napig szobrászatunk jobb alkotásai közé tartoznak.«

Meller Simon: Ferenczy István élete és művei. Budapest, 1905. 8.-r. 402 l. 10 melléklet és 115 szövegképpel. (Magyar Tört. Életrajzok. XXI. évf. 3—5. füzet.) — *Abonyi István:* Mátyás emléke ügyében. *Társalkodó.* 1840. 73. sz. — *Abendblatt der Grazer Zeitung.* 1856. 160. sz. — *Acsády:* Az Athenaeum kézi lexikona. I. 603. l. — *A Gyűjtő.* 1912. 3—4. sz. 188. l. — *Aigner Lajos:* Ferenczy Teréz emlékezete. Egy magyar költőnő élete és emlékezete. Balassagyarmat, 1903. — *A Hon.* 1872. 246. sz. — *Akadémiai Értesítő.* I. 1860—61. — *Alexander Bernát (Alfa):* Rimaszombaton. (Ferenczy Istvánról.) *Budapesti Hirlap.* 1902 jún. 10. — *U. az:* Gömör-Kishont. 1902. 26. sz. — *Antal János:* Néhai Kultsár István emléke. *Honművész.* 1833. 6—7. l. — *Athenaeum.* 1838. II. 34. sz. (Hazai szobrászat.) — 1838. II. 48. sz. (Ferenczy István szobrászművei. I. A kecskeméti emlék. Egy kőmetszettel.) — 1839. II. 24. sz. (Ferenczy István szobrászművei. II. A Pásztorlyány; képpel.) — 1839. II. 49. sz. (Felszólítás a honi szobrászat ügyében.) — 1840. II. 576. l. (Honi szobrászat). — 1840. II. 735—736. l. (Művészet). — *Aurora.* 1832. — *Az Est.* 1910 máj. 28. (Pör Eurydike körül.) — *Az Ország Tükre.* 1864. 194. l. — *Az Ujság.* 1914 febr. 20. (Ferenczy István olasz renaissance szobrai.) — 1914 máj. 17. (Budapest legrégibb szobrai.) — —*b* —*n*—: Ferenczy István életrajzához. *Gömör-Kishont.* 1899 május. — *Badics Ferencz:* Fáy András. Budapest, 1890. 618. l. — *Beöthy Zsolt:* Ferenczy István emlékezete. *Budapesti Hirlap.* 1909 szept. 29. — *U. az:* Ferenczy István emlékezete. (Ünnepi beszéd Ferenczy temetési ünnepén, Rimaszombatban, 1909 szept. 26-án.) *Budapesti Szemle.* 1909. 140. k. 161—178. l. — *Berecz Károly:* Uti tárcza. II. *Életképek.* 1846. I. 186. l. — *U. az:* Ferenczy István. 1792—1856. *Vas. Ujs.* 1859. 19. sz. (Ferenczynek Hartel F. által fábametszett arczképével.) — *Berkeszi István dr.:* Temesvári művészek. Temesvár, 1910. 106. l. — *Birry, Friedrich:* Gedanken und Gefühle bei Ferenczy's Matthias Corvinus. *Der Spiegel.* 1841. 2. és 3. sz. — *Bohemia* (Prága). 1856. 167. sz. — *Borovszky Samu dr.:* Magyarország vármegyéi és városai. Bihar vármegye és Nagyvárad. Budapest, é. n. 179. l. — *U. az:* Gömör-Kishont vármegye. Budapest, é. n. 113, 372. l. (arczképpel). — *U. az:* Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye. Budapest, é. n. II. k. 444. l. — *U. az:* Pozsony vármegye és Pozsony sz. kir. város. Budapest, é. n. 28. l. — *Brünner Zeitung.* 1856. 164. sz. — *Budapesti Híradó.* 1846. I. 143. l. — *Budapesti Napló.* 1899 febr. 14. (Eltemetett szobrok.) — *Bunyitay Vincze:* A nagyváradi l. sz. székesegyház. Nagyvárad, 1880. 39—40. l. — *Csányi:* Kecskemét, a mint van. *Társalkodó.* 1840. 73. l. — *Császár Elemér:* Egyet. Philol. Közl. 1913. 420. l. (Wallentinyi könyvének ism.) — *Csürös Ferencz:* Vas. Ujs. 1907. 574. l. — *Dessewffy József* irod. hagyományai. Pest, 1863. III. k. 198, 206, 278, 296. l. — *Divatcsarnok.* 1853. 20, 51. sz. — 1855. 48. sz. — *Dolezsálek Antal:*

Hauy Bálintnak, a vakok nevelése alapítójának emlékszobra. *Honművész.* 1840. 197—200. l. — *U. az:* Társalkodó. 1840. 24. sz. — *Döbrentei Gábor:* Közhasznú Esméretek Tára. 1832. I. 494. l. — *E. A.:* Az első magyar szobrász. *Az Ujság.* 1909 máj. 25. — *Ecsedi István dr.:* Karacs Ferencz térképmetsző élete és művei. Debreczen, 1912. 66, 67, 73. l. — *Elek Artur:* Meller könyvének ism. *Művészet.* 1907. 209—212. l. — *U. az:* A magyar éremszobrászat öregei és ifjai. *Művészet.* 1908. 172. l. — *Ernst-Múzeum.* Ideigl. katalogus. Budapest, 1912. — *Ernst Lajos és Lázár Béla dr.:* Az Ernst-Múzeum kiállításai. X. Magyar biedermeier-művészet. Budapest, 1913. 45. l. — *Erdélyi Pál:* Fáy András élete és munkái. Budapest, 1890. 196—213. l. — *Életképek.* 1846. I. 289. l. — *Évkönyve,* A pesti műegylet —. 1853-ra. Pest, 1854. 12. l. — *E. J.:* Ferenczy István kiengesztelése. *Vas. Ujs.* 1909. 853. l. (képekkel). — *Farkas Zoltán:* Der erste ungarische Bildhauer. Stefan Ferenczy. *Neues Pester Journal.* 1913 jún. 12. — *Farkasfalvi Imre:* Adatok Ferenczy szobrász életéhez. *Művészet.* 1906. 348—350. l. és 1907. 139—140. l. — *U. az:* Meller könyvének ism. *Arch. Ért.* 1907. 376—377. l. — *Fáy András:* Kelet népe Nyugaton. II. kiad. Pest, 1842. 32. l. — *U. az:* Ferenczy István emlékezete. (Emlékbeszéd.) *Budapesti Szemle.* 1860. IX. k. 50—66. l. — *U. az:* Függelék Ferenczy István emlékezetéhez. *Budapesti Szemle.* 1860. 66—70. l. — *Fáy István gróf:* Hasznos Mulatságok. 1840. 44. sz. — *Ferenczy István:* Hunyadi Mátyás király szobrának leírása. *Honművész.* 1840. 467—470. l. (A Mátyás-szobornak Ferenczy által rajzolt és Lehnhardt által metszett képével). — *U. az:* Tölem is egy szó a sok szóra. *Honművész.* 1840. 719—721. l. (Ugyanez megjelent az *Athenaeum*-ban (1840. II. 600. l.), a *Hirnök*-ben (Pozsony), a *Hasznos Mulatságok*-ban, a *Pesther Tageblatt*-ban (németül) és a *Társalkodó*-ban (1840. 90. sz). — *Ferenczy* úr észrevételei Hunyadi Mátyás király szobrának tervrajza iránti megjegyzésekre. *Honművész.* 1840. 476—479. l. — *Ferenczy művészi hagyatéka.* Levelek. Szépművészeti Múzeum, Budapest. — *Ferenczy Teréz:* Szobrász bátyámhoz. (Vers.) *Divatlapok.* 1853. *Képzőművészeti Szemle.* 1881. 3. sz. és *Halmi Piroska:* Ferenczy Teréz élete cz. művében. — *Fényes László:* Eurydike pöre. *Az Ujság.* 1913 decz. 21. — *Findura Imre:* Ferenczy István szobrászról. *Budapesti Hírlap.* 1888. 301. sz. — *U. az:* Ferenczy István. *Budapesti Hírlap.* 1892. 55. sz. — *U. az:* Rimaszombat története. Budapest, 1894. — *Fővárosi Lapok.* 1874. 98—105. sz. — *Gasparich Kilit:* Hasznos Mulatságok. 1840. I. 31. sz. — *G. Gáspár László:* Hasznos Mulatságok. 1840. I. 52—53. sz. — *Gemeinnützige Blätter.* XCVII. 1822 decz. 5. sz. — *Gömör-Kishont.* 1902. 25. sz. (Ferenczy István emléke.) — 1909. 39. sz. (Ferenczy István életéből.) — *Gräffer u. Czikann:* Oestr. National-Encyklopädie. Wien, 1835. II. 124. l. — *Gyárfás Vilmos:* Ferenczy egy ismeretlen szobra. *Budapesti Hírlap.* 1912 jún. 13. — *Györffy Lajos:* Az esztergomi bazilika története és leírása. Esztergom, 1886. 33. l. — *György Aladár:* Az első szalmaláng. (A 40-es évek művészeti törekvése.) *Képzőművészeti Szemle.* 1879. 26—28. l. — *U. az:* Mátyás király régi emlékszobra. *Koszorú.* VIII. 1882. 201—211. l. — *Győry Vilmos:* Ferenczy István elhagyott lakában. (Vers.) *Vas. Ujs.* 1862. 29—30. l. (képpel). — *Halmi Piroska:* Ferenczy Teréz élete és költeményei. Budapest, 1903. — *Hazay Gábor,* l. Vörösmarty. — *Hábor:* Hunyadi Mátyás emléke ügyében. *Társalkodó.* 1840. 4. sz. — *U. az:* Visszapillantás a Mátyás emléket tárgyaló szózatokra s továbblépés ez ügyben. *Társalkodó.* 1841. 22—25. sz. — *Hevesi, Ludwig:* Stefan Ferenczy. *Pester Lloyd.* 1908 márcz. 13. — *Hébe.* 1825. (képpel). — *Hirnök.* 1840. 65. sz. — *Hoffmann Edith dr.:* Ferenczy István Kisfaludy szobráról. *Művészet.* 1912. 150—161. l. (képekkel). — *Honderü.* 1843. II. 539. l. — 1844. I. 122, 124, 307, 556. l. — II. 96, 145, 307—308. l. — 1846. I. 196. l. — II. 236, 357, 496. l. — *Honművész.* 1833. 238. l. — 1835. 386, 528 (Rhédey-emlék.), 592 (Virág Benedek.), 600, 607—608. l. — 1836. 168, 217 (Károly Ambrus.), 336, 554 (Virág Benedek.), 786. l. (Kisfaludy Károly.) — 1837. 67. l. (Csokonay V. Mihály.) — 1838. 357. l. (Schodel Rozália.) — 1839. 98. sz. — 1840. 427. l. (Pesti műkiállítás.) — *Iris.* 1826. 74, 95, 96. sz. — *Jakabffy F.:* Deák Ferencz emlékszobra. *Művészi Ipar.* 1888. 175. l. — *Jedlicska Pál:* Kiskárpáti emlékek. Eger, 1891. II. k. — *Jelenkor.* 1840. 24. sz. — *Junius:* Ferenczy István emlékezete. *Az Ujság.* 1909 szept. 28. — *K. A.:* Töredékek a magyar művészség történeteiből. *Magyar Kurir.* 1823. II. 72. l. — *Kazinczy Ferencz:* Magyar Pantheon. (Abafi Nemzeti Könyvtár.) 380. l. — *Kedveskedő.* Bécs, 1824. III. 71—72. l. — *Kecskeméti:* Kecskeméti emlék. *Századunk.* 1839. 11. sz. — *Kelemen Lajos:* Művészeti adatok az Erdélyi Múzeum Egyesület irománytárában. *Művészet.* 1912. 226. l. — *Keleti Gusztáv:* Képzőművészeti szemle. *Budapesti Szemle.* 1873. I. k. 211—218. l. — *U. az:* Művészeti dolgozatok. Budapest, 1910. 171—184. l. — *Képzőművészeti Szemle.* 1880. 12—14. l. (Ferenczy István két levele). — *Kézdi-Kovács László:* A Nemzeti Szalon téli tárlata. (Éremkedvelők kiállítása.) *Pesti Hírlap.* 1907 decz. 8. — *Kiállítási kalauz.* Közrebocsátja a gömörmegyei művészeti és régészeti kiállítás végrehajtó bizottsága. Rimaszombat, 1882. 6, 7. l. — *Konyha József:* Gömör-Kishont. 1875 márcz. 14. — *Kövy László:* Mátyás és Kölcsey emlékit ne szoborral örökítsük. *Társalkodó.* 1840. 23. sz. — *K(rüchten József):* Tudósítások a honnyi Művészekről és az ő Míveikről. *Tudományos Gyűjtemény.* 1819. I. 122. l. — *Kunstblatt.* Stuttgart, 1828. 126. l. — *Lázár Béla:* Meller könyvének ism. *Magyar Nemzet.* 1906 márcz. 6. — *Lyka Károly:* Ferenczy István. *Budapesti Napló.* 1899. 189. sz. — *U. az:* Az érem- és plakettművészet stílusa. Budapest, 1910. 56. l. — *U. az:* A képzőművészetek történeti és technikai fejlődése. (A műveltség könyvtára. A művészet könyve.) Budapest, 1909. 497. l. — *Magyar Kurir.* 1822. II. 15, 165—166, 395. l. — 1823. II. 256. l. — 1832. I. 175. l. — *Magyar Nemzeti Múzeum multja és jelene.* Budapest, 1902. 180, 181. l. — *Magyarország.* 1896 szept. 30. (A legelső Mátyás-szobor.) — 1907. 59. sz. (Egy híres magyar szobrász emléke). — *Magyarország és a Nagyvilág.* 1875. 39. sz. (Ferenczy István Kisfaludy szobra a Múzeum kertben; képpel.) — 1880. 47. sz. — *M. Hazai Vándor.* 1833. 81. l. — *Magyary Mihály:* Rimaszombat jelen állapotja. *Társalkodó.* 1840. 210. l. — *Markó Miklós:* Ferenczy szobrászati reliquiái Budapesten. *Pesti Hírlap.* 1902. 178. sz. — *U. az:* Az első magyar szobrász emléke. (Ferenczy Istvánról.) *Az Ujság.* 1904 decz. 25. — *U. az:* Ferenczy István emléke. *Gömör-Kishont.* 1906. 8, 9. sz. — *U. az:* Egy nagy magyar szobrász emléke. *Magyarország.* 1909 szept. 26. sz. — *U. az:* Gömöri Hírlap. 1909. 40—41. sz. — *U. az:* Ferenczy István szobrász emléke Ruskiczabányán. *Vas. Ujs.* 1912. 848. l. (képekkel). — *Majer István:* Esztergom. Az esztergomi basilikának leírása. *Vas. Ujs.* 1856. 304. l. (A szt. István vértanu szobrának fametszetű ábrájával.) — *Márki Sándor:* Arad vármegye és Arad szab. királyi város története. Arad, 1895. II. r. II. k. 827. l. — *U. az:* Mátyás király emlékkönyv. Budapest, 1902. 278. l. — *Meller Simon:* Kazinczy és Ferenczy. *Művészet.* 1904. 290, 291. l. — *U. az:* Ferenczy István tanuló évei a bécsi akadémián. 1815—1818. *Művészet.* 1905. 31—44. l. (kép-

pel). — *U. az:* Viczay grófnő márványképmása Ferenczy Istvántól. *Művészet.* 1906. 278, 280. l. — *U. az:* A magyar művészet kialakulása a XIX. század első felében. *Művészet.* 1911. 180, 182. l. — *Mihalik József:* A Kassai Múzeum gyűjteményeinek leíró lajstroma. Kassa, 1903. 16. l. — *Móricz Pál:* Ferenczy István, a művész. *Egyetértés.* 1913. jún. 19. — *Munka Szemléje.* 1906. 15, 18. sz. — *Munkálatai,* A honi szobrászat ügyében keletkezett társaság —. I. közl. Pesten, 1840. 8.-r. 34 l. (Hunyadi Mátyás emlékszobrának rézre metszett képével.) — *Műcsarnok.* 1899. 331. l. — *Müller, Franz:* Die Künstler aller Zeiten und Völker. Stuttgart, 1857. II. 30. l. — *Művészet.* 1902. 78. l. — 1903 347. l. — 1905. 110. l. — 1907. 300, 302. l. — 1908. 274. l. — *Nagler, G. K.:* Neues allg. Künstler-Lexicon. München, 1837. IV. 279. l. — *Nagy Ferdinánd:* Szózat Kölcsey emléke ügyében. *Hasznos Mulatságok.* 1842. I. 32. sz. — *Nagy Iván:* Magyarországi képzőművészek. *Századok.* 1874. 42—43. l. — *Nagy Sándor:* Biharország. Nagyvárad, 1883. II. 112—119. l. — *Nemzet.* 1896. 269. sz. (A kolozsvári Mátyás-szobor első tervezője.) — *Nemzeti Szalon Almanach.* Budapest, 1912. 165. l. — *Neues Pester Journal.* 1909 szept. 25. (Der erste ungarische Bildhauer.) — *Novák Dániel:* Hasznos Mulatságok. 1840. I. 12. — *U. az:* Honművész. 1840. I. 41. és 42. sz. — *U. az:* Honművész. 1840. 78—80. sz. — *U. az:* Műtani szempontok Mátyás király lovagszobráról. *Társalkodó.* 1840. 318—320. l. és *Hasznos Mulatságok.* 1840. II. 26—27. sz. — *U. az:* Schiller emlékszobra Stuttgartban, s nehány szó Mátyás király ércszobra iránt. *Honművész.* 1840. 334. l. — *Nyári Pál:* Figyelmeztetés. *Honművész.* 1840. 711. l. — *U. az:* Mátyás király emlékszobra ügyében. *Honművész.* 1840. 778—780. l. — *Numizmatikai Közlöny.* 1906. 149—152. l. (Meller könyvének ism.) — *Ormós Zsigmond:* Fóth művészeti szempontból. Pest, 1862. 23. l. — *Orvos Tár.* 1839 decz. 8. — *Osztrák-magyar monarchia írásban és képben.* Magyarország III-ik kötete. Budapest, 1893. 461. l. — *Pallas Nagy Lexikona.* VII. 122. l. — *Pasteiner Gyula:* A magyar szobrászat. *Budapesti Szemle.* 1883. 34. k. 186—193. l. — *U. az:* A művészetek története a legrégibb időktől napjainkig. Budapest, 1885. 394. l. — *Peregriny János dr.:* A M. N. Múzeum képtárának leíró katalogusa. Budapest, 1900. 517—518. l. — *Pesti Divatlap.* 1844. 18, 212. h. — 1846. 534. l. — 1847. 1185. l. — *Pesti Hírlap.* 1841. 3. sz. — 1843 jan. 22. — *Pesti Hírlap.* 1908 szept. 11. — 1909 szept. 23. sz. (Ferenczy Eurydikéje.) — 1909 szept. 26. sz. (Rimaszombat kegyelete.) — 1909 szept. 28. sz. (Ferenczy-ünnep Rimaszombatban.) — *Pesti Napló.* 1907. 59. sz. — *Pesther Tageblatt.* 1840. 182. sz. — *Petrik Albert:* Budapest régi szobrai. *Vas. Ujs.* 1911. 24. sz. — *U. az:* A régi Buda-Pest építőművészete. II. r. Budapest, 1911. 18. l. — *U. az:* A régi Buda-Pest építőművészete. III. r. Budapest, 1911. 17. l. — *U. az:* A régi Budapest építőművészete. IV. r. Budapest, 1913. 13. l. (Építőmunkavezetők Könyvtára. 31, 32, 36. k.) — *Pongrácz Elemér:* A Honti Múzeum képes katalogusa. Ipolyság, 1902. 28. l. — *Ponori Thewrewk J.:* Magyarok születés napjai. II. 23. l. — *Pulszky Ferencz:* A gömörmegyei művészeti és régészeti kiállítás. *Arch. Ért.* 1882. 133. l. — *R. M.:* Meller könyvének ism. *Budapesti Napló.* 1906. febr 18. — *Ráth György:* Az iparművészet könyve. Budapest, 1902. I. 300—301. l. — *Regélő.* 1840. I. 184. l. — 1842. I. 73, 132, 489. l. — 1844. 253. l. (Felszólítás a honi szobrászat ügyében.) — *Reizner János:* A régi Szeged. Szeged, 1884. I. 19. l. — *U. az:* Szeged története. Szeged, 1899. II. 40. l. — *Rozsnyói:* Ferenczy István művészi hagyatéka. *Uj Idők.* 1905. 32. sz. (képekkel). — *S. F.:* Pesti művészeti egyesület. *Athenaeum.* 1840. I. 638. l. — *Sajóvidék.* 1906. 9, 10. sz. — *Sárváry Pál:* Óda nemes Ferentzy István Rómában lakó jeles Képfaragó Úrhoz. *Tudományos Gyűjtemény.* 1823. V. 116—117. l. — *Schöpflin Aladár:* Az első magyar szobrász. *Vas. Ujs.* 1906. 407—408. l. (képekkel). — *Siklóssy László dr.:* A modern magyar éremművészet és művelői. (1817—1910.) *Numizmatikai Közlöny.* 1910. 45, 46, 48. l. — *Skrivanek,* l. Birry F. — *Sonntagsblätter.* 1846. 936. l. (Ein ungarischer Bildhauer zerstört sein Werk.) — *Szalay Antal:* Mátyás király emlékére figyelmeztetés. *Társalkodó.* 1840. 5. sz. — *Szana Tamás:* Száz év a magyar művészet történetéből. Budapest, 1901. 23—30, 49—50, 81, 223. l. — *Szendrei János dr.:* Miskolcz város tört. Miskolcz, 1911. V. 379, 387. l. — *Szentkláray Jenő dr.:* Kulturális mozzanatok Délmagyarországon a nemzeti erősödés korából. *Délmagyarországi Közlöny.* 1912 decz. 25. — *Szerelmey Miklós:* Magyar hajdan és jelen. Pest, 1847. 30. l. — *Széchenyi István gróf:* Kelet népe. Pozsony, 1841. II. 163—167. l. — *Szinnyei József:* Margyar Irók. III. 401—402. h. — *Szmrecsányi Miklós:* Izsó Miklós és a bécsi magyar technikusok. *Művészet.* 1911. 20, 71, 76, 78—80, 82, 84, 85. l. — *Társalkodó.* 1838. 340. l. — 1839. II. 92. sz. — 1840. 10, 11. sz. (Felszólítás Kölcsey emléke ügyében.) — 1840. 31. sz. (Mátyás király emléke és szobrászatunk ügyében.) — 1840. 152. l. (Erdélyi levelek.) — 1840. 64. sz. — 1840. 80. sz. (Terv a Mátyás szobor ügyében.) — 1842. 69. l. — *Temesvári Hírlap.* 1912 okt. 29. (Ferenczy István emléke Ruskiczabányán.) — *Tiszántúl.* 1913 okt. 12. (Szent László lovasszobra.) — *Tört. Képcsarnok* műtárgyainak leíró lajstroma. Budapest, 1907. 109. l. — *Tövis:* Eurydike feltámadása. *A Hét.* 1908 szept. 20. — *Trattner Károly:* Ferenczi magyar szobrász (képfaragó) műterme. *Tudományos Gyűjtemény.* 1828. XII. 127—136. l. — *Tschischka, Franz:* Kunst und Alterthum in dem österreichischen Kaiserstaate. Wien, 1836. 355. l. — *Tudományos Gyűjtemény.* 1818. III. 120. l. — 1818. IX. 110—111. l. — 1821. XI. 114—117. l. — 1823. V. 113—115. l. — 1823. X. 120—125. l. — *Újabbkori Ismeretek Tára.* Pest, 1850. III. 261. l. — *Vachott Imre:* Észrevételek a Mátyás szobor tervezetére. *Athenaeum.* 1840. II. 18. sz. — *U. az:* Nehány szó a Mátyás-emlék ügyében. *Pesti Divatlap.* 1844. 20. sz. — *Vallási és Egyházi Tár.* 1832. I. 173. l. — *Vasárnapi Ujság.* 1855. 287. l. — 1857. 67. l. — 1858. 4. sz. (Hunyady Mátyás királlyá választatásának négyszázados évnapja; Mátyás király Ferenczy által tervezett emlékének Mihalovics által készített fametszetével.) — 1859. 22. l. (arczképpel). — 1860. 57. l. — 1862. 30. l. (Ferenczy István műereklyéi Rimaszombaton). — 1866. 218. l. — 1868. 13. sz. (Schodelné szobra; képpel.) — 1870. 22. l. — 1875. 627. l. (Kisfaludy Károly emlékszobra Ferenczytől; képpel.) — 1899. 505. l. — 1902. 383, 684—685. l. — 1912. 927. l. (képpel). — *Vayk:* Régi magyar mecenások. *Művészet.* 1902. 218—220. l. — *Váradi Károly:* Nehány szó a Mátyás szobra iránti javaslatokra. *Társalkodó.* 1840. 12. sz. — *Vermes Adorján:* Ferenczy István. (1792—1856.) *Képzőművészeti Szemle.* 1879. 133—135. l. (arczképpel). — *Vinis Ferencz:* Vaáli emlékek. *Magyar Sion.* 1863. II. 675—676. l. — *Viszota Gyula dr.:* Ferenczy István és az Akadémia. *Művészet.* 1907. 343—348, 419. l. — *U. az:* Gróf Teleki József mellszobra az Akadémiában. *Akad. Ért.* 1907. 4. füzet. — *Vörösmarty Mihály* (Hazay G. álnéven): *Athenaeum.* 1841. II. 42. sz. és *Gyulai Pál:* Vörösmarty minden munkái. XII. k. 306—309. l. — *Wallentinyi Dezső dr.:* Ferenczy István levelei. Rimaszombat rend. tan. város közönségének megbízásából közzé teszi —. Rimaszombat,

1912. 8.-r. 528 l. (képekkel). — *Weszerle József* hátrahagyott érmészeti táblái. Pest, 1873. G. XVI. t. 1. sz. — *Wurzbach:* Biographisches Lexikon. Wien, 1858. IV. 183—184. l. — *Zerffi:* A pesti műkiállítás 1847-ben. *Honderű.* 1847. II. 75. l. — *Zichy Antal:* Gróf Széchenyi István, mint műbarát. *Képzőművészeti Szemle.* 1879. 141. l. — *U. az:* Gróf Széchenyi István külföldi utirajzai és följegyzései. Budapest, 1890. 97, 100. l. — *Zsilinszky Mihály:* Ferenczy István szobrász. *A Kisfaludy-Társaság Évlapjai.* Új folyam. XIV. k. 1878—79. 101—146. l. — *U. az:* Mátyás király emlékszobra. *Képzőművészeti Szemle.* 1880. 7—8, 27—29. l. — *U. az:* Mátyás király emlékszobra. *Művészvilág.* 1899. I. 6—9. l. (képekkel). — Arczképe Sándy Gyulától 1864-ből a Történelmi Képcsarnokban; Monti-tól (olajf.) özv. Jánosdeák Andrásnénál; Kaergling-től (vizf.) az Ernst-Múzeumban. Arczképét rézre metszette Ehrenreich Sándor Ádám. Szobra Rimaszombatban Vaszary Lászlótól és medaillon alakú domborművű emléke ugyancsak Vaszary Lászlótól Ruskiczabányán.

Ferenczy István

Csucsuj a művész:

Középütt a fätörzsön ülve játszik az ő vonós szerszámján Csucsuj a művész, kinek játékát pásztorok és pásztornők hallgatják. A pásztorok egyike, ki fuvolát tart kezében, féltékeny a művészszel szemben, de társa a feljövő hajnali csillagra figyelmezteti. Az égbolton jobbra az éjszaka ereszkedik a láthatár alá. Balra a földön folyam isten fekszik, ki a Szamost ábrázolja. Felirata a kép alatt:

- - - - - - - - - - - - - Ki ha muzsikájával az Estvét megkéri
Csucsuj a Fekete sereg Orfeusa Még a Viradta is mulatságban éri

Matyasi József Munk. a Kolosvari utazás.

alóljobbra: „Ferentzy inv. & delineat"
s fölül balra: „Sereniss. Archiduce Palatino 1822.

Tusrajz, méretei a vonalkeretnek 17·7 : 31.5 c/m.
Rajzolta: Ferentzy.

Ltsza 8406

FERENCZY István szobrai

Rózsa György

Ars Hungarica 1981/2

KAZINCZY A MŰBÍRÁLÓ

Az elmúlt évben a Nemzeti Galériában megrendezett, rendkívül tanulságos kiállítás többször is felvetette Kazinczy Ferenc nevét. Kiállítottuk festett és faragott képmásait, tehát találkozhattunk vele mint modellel, de hivatásos rézmetsző által sokszorosított tájrajza révén mint dilettáns művésszel is. Több kiállított darab létrejöttében ösztönzőként vagy tanácsadóként működött közre, s szerencsés esetben – ha tudniillik a Történelmi Képcsarnok grafikai lapjainak provenienciáját követni tudjuk a Jankovics-gyűjteményig, aki viszont tőle vásárolt – még mint gyűjtőről is szólnunk kell róla. Ennek alapján természetszerűen merül fel a kérdés: hogyan látta Kazinczy a maga korának művészetét?

A címben szereplő „műbíráló" szó használatának jogosultsága már nem ilyen egyértelmű. Lehet-e műkritikáról beszélni abban az időben, amikor Magyarországon még nem volt sem állandó, sem időszaki kiállítás, de felsőfokú művészeti oktatás sem. Művészettörténetről mint tudományról pedig nemcsak hazai, de európai viszonylatban sem beszélhetünk. S vegyük még mindehhez azt is hozzá, hogy Kazinczy nem Pest-Budán, hanem az ország északkeleti csücskében élt. Hozzászólásomban ezekkel a kérdésekkel kívánok foglalkozni.

Kazinczy a régebbi és a külföldi művészetről számtalan megnyilatkozást hagyott ránk. Ezekben azonban inkább alapos tájékozottságát, széles körű olvasottságát árulja el, nem annyira saját, eredeti, egyéni véleményét. Ha erre vagyunk kíváncsiak, akkor a szeme láttára keletkezett, korabeli műalkotásokról alkotott véleményét kell megvizsgálnunk. S tennünk kell ezt elsősorban nem azokkal a kijelentéseivel, amelyeket barátaihoz írott leveleibe szőtt bele, hanem azokkal, amelyeket szélesebb közönség számára fogalmazott meg és nyomtatásban is megjelentetett.

A körülmények most nem teszik lehetővé, hogy Kazinczynak minden, a kortárs művészetre vonatkozó kijelentését sorravegyük, bár bizonyos, hogy megérné a fáradságot, mivel mindegyik művészettörténeti forrásértékű.[1] A bőven rendelkezésre álló anyagból három műtárgyról, illetve műtárgycsoportról írott kritikája alapján kívánjuk megvizsgálni és ennek alapján értékelni viszonyát az egykorú művészethez. Ezek: Ferenczy Csokonai-büsztje, három, grafikai úton sokszorosított sorozat és Peter Krafft Zrínyi-képe.

1. Kazinczy 1820 körül hallott először Ferenczy Istvánról. Sárospatakon tanuló öccséhez, Ferenczy Józsefhez Itáliából írott leveleit Vályi Nagy Ferenc tanár közvetítésével ismerte meg. Írását ugyan „lakatosinak" találta, de az első magyar szobrász jelentkezése „electrizálta". Született pedagógiai érzékével műveltsége kiegészítésére kéretlenül könyveket ajánlott neki, magyar történelmet, de elsősorban klasszikus auktorok fordításait

(Homérosz, Cicero, Vergilius, Horatius, Ovidius). Amikor Ferenczy Rómában keletkezett művei, A pásztorlányka és a Csokonai-mellszobor 1822-ben Budára érkezett, Kazinczy már látatlanban lelkendezett értük. A Pásztorlánykához epigrammát írt, a Csokonai-büsztöt pedig mint egy elképzelt magyar Pantheon első darabját üdvözölte. Végre 1824-ben Debrecenben megláthatta a Csokonait. (22. kép) Az Igaz Sámuel Magyar Kurírjának mellékletében, a rövid életű Kedveskedőben megjelent bírálata a klasszicista esztétikai elvek alkalmazása egy konkrét esetre. „Mestermiv előtt állék. Nem Csokonai, s az nem is szükség, s Ferenczy Csokonait soha nem látta. A Plastica nem a Hasonlóságot tette céljává, hanem a Szépítést, s ez valóban szép fej ... nem le néz, mint az olly büsztök, mellyeket magasan akarnak polcra állítani, hanem inkább fel, mint amellyek elrendeltetése az, hogy asztalon álljon. Az arc gyönyörű, bájos; az orr nemes; a száj szép metszésű; a szemcsillag gyengén van kijegyezve s nem egészen vakon hagyatott. A hajfürtöknek szép a játéka. A borostyánág nem horizontális állásban keríti meg a főt, hanem felmegyen a fül mellett s a homlok közepén ér együvé, mint az Imperatorok fejein látjuk. De óhajtottam volna, hogy a felöltött mente s dolmány maradt légyen el, ahogy a kravát egészen elmarad; mert a nyak itt egészen meztelen. Meg nem foghatom, mi indítá a mi Ferenczynket ennek a poétai s ennek a modern ízlésnek egyesítésére! Végre elhitetném magamat, hogy azt a bajusz! cselekedte. Szegény Csokonai! ha te ezt tudád vala, nem növetted volna meg utolsó esztendeidben! Ferenczy tudta, hogy bajuszt szakáll nélkül ott csak a Mirmillók (gladiátor rabszolgák) hordtak s a mente s dolmány által akará úgy hiszem, motiválni, hogy a büsztöt azzal a szőrrel adá. A mente felett egy kisded részét látni a palástnak; mint a John rezén."[2]

Némi magyarázat: az éles kritikai érzékkel megáldott Csokonai önkritikusan ezt írta saját arcáról: „... egy esős időben nőtt gomba, Ez egy lóganéjon nőtt hitvány pöfeteg, Melyre tekinteni a szemnek viszketeg". Ferenczy őt valóban nem ismerte személyesen, de Bécsből magával vitte, vagy megkapta Friedrich John rézmetszetét, amely ugyan Csokonai halála után keletkezett és 1816-ban jelent meg, de amely közvetett hitelességű, mivel a költő egy iskolatársának, a dilettáns Erős Jánosnak rajzát sokszorosítja. (21. kép) A metszeten ábrázolt arc nem mondható szépnek. Ehhez képest Ferenczy a szobron olyan fokú idealizálást hajtott végre, amely valóban a felismerhetőség határát súrolja és eredményét Cifka Péter méltán nevezi „a Belvedere-i Apolló bajuszos testvéré"-nek. Szabályosabb lett az orr, az állkapocs és a szemöldök vonala, életszerűbb a beállítás. A magyar ruhát a szobor keletkezési körülményei magyarázzák: Thorwaldsen római műtermében az ismeretlen férfiszobor meghatározását volt hivatva megkönnyíteni. Kazinczy erre nem gondolt.

Időközben Kazinczy és Ferenczy levelezés útján összebarátkoztak, a szobrász a bírálatot elolvasva azt írta öccsének, hogy „örül, hogy méltó bírái vagynak". Viszonyuk bensőségesebbé válására jellemző, hogy a nagy korkülönbség ellenére tegeződni kezdtek. Kazinczy később a Pásztorlánykáról is írt bírálatot s ezt megjelenése előtt megmutatta a művésznek. Személyesen 1824-ben találkoztak először. Ferenczy erről a találkozásról is beszámolt öccsének s érdemes ebből a levélből egy részletet idézni. Kazinczy a társaságba megérkező szobrászt nagy ovációval fogadta „s a művészségről való sok beszéddel, melyről jobb volna, ha hallgatna, mert írásban magát annyira el nem árulja". Ez a mondat nemcsak Kazinczyra, de Ferenczyre is jellemző. A külföldet megjárt, pályája kezdetén álló fiatal szobrász, aki Kazinczy szövegében a „mesterség" szót „művészségre" javí-

totta, itt is elárulja művészi öntudatát. Bár a tekintélyes, idős irodalmi vezért tiszteli, éles szemmel mégis rátapint gyengéjére, a művészet gyakorlati, szakmai kérdéseiben való járatlanságára. Ferenczy kijelentése ugyanis feltehetően erre vonatkozik.[3]

2. Kazinczy a Felső-Magyar-Országi Minerva 1827-es évfolyamában ismertetést közölt három grafikai sorozatról. A Ponori Thewrewk József kiadásában megjelent Magyar Pantheon című, amely az országgyűlési követek profilképmásait tartalmazta, az 1824-től 1840-ig Pozsonyban működött német Lütgendorf Ferdinánd műve.[4] (23., 24. kép) A recenzens büszkén sorolja fel, hogy a sorozat mely lapjai vannak meg gyűjteményében. Megállapítván, hogy ezeknél a portréknál nem a művészi, hanem a történeti a vezető szempont, elismeréssel szól Lütgendorf művéről: „Nem azon törekedett, hogy a fejnek az ideálozás által több nemességet s kedvességet adhasson, amint az első rendű Mivészek mindég tesznek; hanem hogy ezen hisztoriai tekintetben nevezetes arcokat a szerint adhassa, ahogyan őket a tükör kapja fel; s aki azon gondra tekint, mellyel Lütgendorf mindenikének nézését, haját, ruháját álmélkodást érdemlő külömbözésekben adja, érezni fogja, hogy az arcok tellyesen el vagynak találva ... Az arc magán hordja amit az emberről mondhatni s gyakrabban mint a figyelmetlen gondolá; s ezen állításnak való voltát hány fő bizonyítja itt! ide értvén némelly kép mellett még a haj-fésülést, öltözetet, és kézírást".

Tárgyilagosan ismerteti az Adolf Kunike kiadásában napvilágot látott, Jakob Alt és Ludwig Erminy litográfiáit tartalmazó Donau-Ansichten-című sorozatot, illetve annak magyarországi részleteket ábrázoló lapjait.[5] Kifogásai ennél a sorozatnál tartalmiak és nemzeti önérzetből fakadnak. Az épülő esztergomi székesegyházat ábrázoló lap staffázsalakjai közül például egy nemes ifjú és egy kertész alakja szúr szemet neki. (26. kép) „A magyar inak nincsenek a szerint eltágítva, mint ezen ifju lötyögő térdei gondoltatják, s a kert-műves tisztelkedve mégyen-el ugyan az Uraságok mellett, de nem lesüllyedt és felpillantani nem is merő tekintettel, mint az Algíriai martalék. A magyarnak vigaságai (!) nem nagyok, de viszont ő terheit is víg bánat közt viseli."

A festői útleírás műfajhoz tartozó harmadik sorozat, a bécsi akadémia tanárának, Josef Fischernek vágvölgyi részleteket ábrázoló akvatintáinak második kiadása egészen lázba hozta.[6] Fischer magyar tárgyú és általa ismert olajfestményeinek említésével kiegészíti ismertetését. Azt, hogy az Esterházy-gyűjtemény őreként való foglalkoztatását nem említi, nem róhatjuk fel neki, mivel még nem tudhatta, hogy ez a kollekció a későbbiekben milyen fontos szerepet kapott a magyar muzeológia történetében. Dícséri báró Mednyánszky Alajos helyismertető szövegeit, amelyek az egyes helységek története mellett földrajzi, néprajzi és gazdasági adatokat is közölnek. Fischer tájábrázoló művészetének illusztrálására részletes és remekül sikerült leírásokat ad az egyes lapokról. (25. kép) Leírásai olyan szemléletesek, mintha nem egy miniatűr méretű lapot tartana a kezében, hanem közvetlenül ő szemlélné a lapok témáit. Rózsahegy képén „a Vág a képnek elejét egészen elfogta, s játszik a hegy, a liget, a város, és a felhők mögé rejtezett nap sugárinak szineivel". Krpelánnál megjelenik „a hold teljes karimájában a hegyként elvonult felhő felett s rezeg a tengerré vált Vág habjain". Máskor: „Az estve párája meleg. A kép jobbján szarvasmarha legel két terepély tölgy árnyékában s a Vág minden színeit ellopta a szivárványnak." Sztrecsnónál „a felhő új hóval fenyegeti a vidéket". De „ha Sztrecsen rettegést vete a néző lelkébe, Beckó abba nyugalmat int és ámélkodást. Szelid téren fekszik a hosszan elnyúlt és gyümölcs-fáji közzé elrejtezett Falu, de innen kél-

ki egy lapos tetejü s perpendiculumától balnak dőlni indult meredek és felölről alá-repedezett iszonyu szikla, de amellynek tetejét a Vár romjai egészen ellepék. Mint itt a játszó Természet, hatóbb (hatásosabb) képet a magát kimerítő mesterség sem tudna alkotni." A természet és művészet ilyen szembeállítása meglepő a klasszicista esztétika legnagyobb hatású magyar képviselőjének tollából. Az ösztönös romantika áttör a klasszicista elveken.[7]

3. Gróf Festetich László (1785–1846), a Helikon-alapító Festetich György fia építészeti rajzokkal és egy, a magyarországi emlékanyagban egyedülálló arcképpel szerepelt a kiállításon. Stunder János Jakab a húszéves ifjút Herkulesként festette le. A mitológiai kosztümös portréábrázolás elterjedt divat volt a 18. századi angol arcképfestészetben, lehet, hogy a fiatal gróf ötlete is innen származik. Festetich László 1820-ban, vagy valamivel korábban Keszthelyre hívta Peter Krafftot, a népszerű bécsi csata-, zsáner- és arcképfestőt, akinek nevét akkor már Magyarországon is jól ismerték magyar megrendelésre készült művei alapján. Egy, a 18. századból származó olajfestményt kellett lemásolnia, amely felirata szerint Zrínyi Miklóst, a költőt ábrázolta. A felirat szövegét azonban megváltoztatták és a szigetvári hősre vonatkozó adatokkal cserélték ki, Krafft a „gyenge és elrajzolt" kép másolását kedve ellenére vállalta, de a gróf biztosította, hogy műve nem kerül terjesztésre. (28. kép) Ennek ellenére 1820-ban Karl Rahllal, a sokat foglalkoztatott bécsi rézmetszővel – aki máskor is dolgozott Krafft kompozíciói nyomán – sokszorosíttatták és Friedrich Warsow írásmetszővel a megváltoztatott feliratot íratták alá. (29. kép) Hogy ennek a változtatásnak pontosan mi volt az oka, azt ma már nehéz eldönteni. Keresztury Dezső szerint álcázás volt a célja, mivel a „rebellis" érzületű költőt még a 19. század elején sem volt tanácsos népszerűsíteni, míg dédapja az uralkodóház megmentőjének számított. A Festetichek pedig, mint a korábbi Zrínyi-birtokok tulajdonosai, feladatuknak érezték elődeik dicsőítését.

Bár a Krafft–Rahl-metszet valóban nem került üzleti forgalomba, Festetichék baráti köréből néhányan mégis hozzájutottak példányaihoz. Így szerzett róla tudomást Igaz Sámuel is, a Magyar Kurír és a Hébe szerkesztője. Berkovetz Józseffel rézmetszetű másolatot készíttetett róla és Kazinczynak a szigetvári hősről szóló dolgozata illusztrációjaként megjelentette. Kazinczy akkor kapta kézbe a kötetet, amikor a helyzeten már nem lehetett változtatni: a Hébe 1825-ös kötetében a szigetvári Zrínyiről szóló szöveg mellett a költő idealizált képe díszelgett.[8]

A Kazinczyval baráti kapcsolatban álló Igaz úgy tudta, hogy Krafft, aki ekkor már közel volt az aláírás útján a Nemzeti Múzeum számára készülő Zrínyi kirohanása című monumentális kompozíciójának befejezéséhez, a nagy kép vázlatán is szakálltalanul, tehát az ikonográfiai hagyománytól eltérő módon festi a szigetvári hőst. Ezért az általa informált Kazinczy levéllel fordult József nádorhoz, hogy figyelmeztessék a festőt a tévedésre, amíg nem késő, mivel „a Critica hallgatni nem fog". Leveléhez a két Zrínyi egy-egy hiteles képét mellékelte a saját gyűjteményéből és elküldte a Hébe illusztrációját is.

József nádor udvarmesterének, Beckers grófnak adta ki az ügyet elintézésre, ez pedig Szvetics Jakab kőszegi táblai ülnökön keresztül, aki a megrendeléseket Kraffthoz közvetítette, eljuttatta Kazinczy kifogásait a művészhez. Krafft többször is felkereste Beckerst, akinek Kazinczyhoz intézett válaszából érdekesen bontakozik ki a monumentális Zrínyi-kép keletkezéstörténete. Bár ennek részletkérdéseit az eddig vele foglalkozó kutatók nem mindig látták tisztán – például a keszthelyi kép és a nagy festmény sorrendje, a

felhívás 1825-re való datálása – ezekkel, sajnos, most nem áll módunkban foglalkozni. Csak a magyar író és az osztrák festő között lezajlott történeti ikonográfiai vita érdekel bennünket. Bár nem jelent meg nyomtatásban, de maga Kazinczy gondoskodott terjesztéséről: barátai számára lemásolta és elküldte József nádorhoz írott levelét és Beckers válaszát. A másolatok közül több fennmaradt. A Zrínyi kirohanásáról Kazinczy nyomtatásban csak később nyilatkozott, amikor a képet már Pesten látta, de az ikonográfiai problémát ekkor már nem érintette.

A vita lényegét a következőkben foglalhatjuk össze. Krafft szerint külön kell választani a keszthelyi portré és a nagy múzeumi kép kérdését. Ő mindig tudta, hogy az előbbi ideálportré, tulajdonképpen egyik Zrínyihez sem hasonlít, megfestésekor csak Festetich szeszélyének engedett. Ami a nagy képet illeti, megtudjuk, hogy ehhez Krafft Szvetics Jakab társaságában és az időközben elhunyt Bartsch, az udvari könyvtár grafikai gyűjteménye őrének vezetésével milyen alapos kutatásokat folytatott a bécsi gyűjteményekben. A levelezésben leírják Mathias Zündt 1566-ban megjelent rézmetszetét, mint a Zrínyi-portréhoz felhasznált forrást, amely a szigetvári hős ikonográfiájának ma is legfontosabb darabja. A fennmaradt emléktárgyak közül a kardot és a mentét látta a művész.

Kazinczy Dominicus Custosnak az Atrium Heroicumban, illetve Ortelius krónikájában megjelent rézmetszetét (30. kép) küldte – a költő Zrínyi egy hiteles képe mellett – József nádornak, erről Beckers helyesen állapítja meg, hogy a Zündt-féle kompozícióra vezethető vissza. A magyar író emlékeztet a tiroli Ferdinánd ambrasi gyűjteményét közzétevő Schrenk von Nozingen-féle album Zrínyi-képére is, amely szintén Custos műve és amelynek hitelességét nemcsak a gyűjteményben fennmaradt fegyver- és ruhadarabok, de Ferdinánd és Zrínyi személyes kapcsolata is alátámasztja.[9]

A magyar és török katonák viseletének rekonstrukciójához is a legjobb források álltak rendelkezésre: a Miksa-féle Weisskunig és a Triumphpforte fametszetei. A lószerszámok tekintetében Abraham Bruyn könyvét említik forrásul.[10] A helyszínhez, már amennyire erre a képnél szüksége volt, a Blaeu-atlasz Szigetvárt ábrázoló lapját használta a művész, mivel ez jutott Savoyai Jenő hagyatékából az udvari könyvtárba.[11]

Igaz Sámuel nagyon megrémült, amikor Kazinczy közölte vele a Hébe ikonográfiai melléfogását. A nagy képpel kapcsolatban ennek elkészülte után azt írta, hogy Zrínyinek Kazinczytól „óhajtott szakálla végül is kinőtt". Ma már lehetetlen eldöntenünk, hogy ezt csak a saját tévedésének enyhítése céljából írta-e, és valóban jól emlékezett-e Krafft vázlatára. Talán egy röntgen-felvétel segíthetne a kérdés eldöntésében. Az mindenesetre biztos, hogy Krafftnak a legjobb források álltak rendelkezésére a hiteles Zrínyi-portré megalkotásához, és a végleges képen a szigetvári hős hiteles vonásai jelennek meg. (27. kép) De az is bizonyos, hogy Kazinczy ikonográfiai tájékozottsága a kérdésben elismerésreméltó volt és – bár közvetlen kapcsolata a kor egyik legkiválóbb grafikatörténeti szaktekintélyének számító Bartsch-sal ugyan nem volt –, de a vitában a magyar író egyenrangú partnerként szerepelt.

A legérdekesebb azonban az, hogy a korabeli bécsi sajtó, amely Krafft képének sorsát érdeklődéssel kísérte – ennek a birodalmi propagandát szolgáló politikai céljairól most nem lehet feladatunk részletesebben beszélni – egy Festetich László számára készült vázlatról is tud, amely eltér a múzeumi kompozíciótól és Zrínyi utolsó perceit mutatta be, amikor már sebesülten a földön fekszik.[12] Mindebből úgy látszik, hogy a Zrínyi

kirohanásának első ötlete Festetich Lászlóé lehetett. József nádor és Szvetics Jakab csak azután kapcsolódott be az ötlet megvalósításába, amikor Krafft már visszautasította a gróf megbízását, mivel nem volt hajlandó vázlatán azokat a változtatásokat elvégezni, amiket az megkívánt.[13]

Visszatérve a hozzászólás elején felvetett kérdéshez, megállapíthatjuk, hogy Kazinczy múzeum- és műteremlátogatásai Bécsre korlátozódtak, ennél nyugatabbra csak fogolyként jutott. Bizonyos segítséget jelentett számára a saját metszetgyűjteménye is. Meller Simon szerint „fölfogását a művészeti irodalomból meríté, mások ítéleteiből szövődött össze rendszere; szóval inkább elvei vannak, mint eredeti ízlése... Műértő nem volt, hanem kora művészeti tekintetben is legműveltebb embere". A művészet kérdéseiben elvezett tekintélye és önérzete talán legjobban a Berzsenyi-kép keletkezésével kapcsolatban világlik ki. Kazinczy azt írta a költőnek, hogy Pesten keresse meg a legjobb festőt és azzal festesse magát. De a képet metszetés előtt mindenképpen látni akarja, „mert az én szemem nem minden festést szenved-meg, s félek, hogy amit tőled vennék, ilyen volna".[14] Vitkovics Mihály ugyanezzel a portréval kapcsolatban a következőképpen nyilatkozik: „Mi a Szépben, sőt mindenben köz meggyőződéssel azt imádkozzuk Te Néked: Legyen a Te akaratod."[15] Később Kis János is hasonlóan ír: „A Te izlésed nekem törvény, mert az effélékben én tsak annyit értek, hogy a Te ítéleted a másokénál feljebb tudom becsülni."[16]

Az elmondottak talán bebizonyították, hogy Kazinczy kritikusi tevékenységét nem szabad mai követelmények alapján megítélnünk. Azokat a körülményeket is tekintetbe kell vennünk, amelyek között élt. Mai szemmel nézve ugyan keveset foglalkozott a műalkotások megjelenési formájával, stílusával, de a tartalmi szempontok iránti érdeklődés a korban, sőt még jóval később is általános volt. A száraz adatközlés mellett néha hangulatos leírásokat is köszönhetünk neki. Ami pedig a történeti ikonográfiai kérdéseit illeti – s el kell ismernünk, hogy a műkritika fogalmába, történeti ábrázolásokkal kapcsolatban ez is beletartozik – egyedülálló szaktekintély volt a maga korában Magyarországon. Az adott lehetőségek határán belül tehát nyugodtan nevezhetjük őt műkritikusnak. Az 1800 körüli évek művészetének megítélésében nem támaszkodott, de nem is támaszkodhatott olyan szakszerű szempontokra, mint a 20. század művészettörténésze, de mégis meglepően sokat tudott róla. Ezért kell művészettel foglalkozó írásait újra és újra kézbevennünk.

JEGYZETEK

1. V.ö. RÓZSA GY.: Adat a magyar vonatkozású történetéhez. In: Művészettörténeti Értesítő II. Bp. 1953. 162.
2. Kedveskedő 1824. III. köt. 71–72.
3. MELLER S.: Ferenczy István élete és művei. Bp. 1905. 149–163. CIFKA P.: A pályakezdő Ferenczy. In: Művészet és felvilágosodás. Szerk. Zádor A. és Szabolcsi H. Bp. 1978. 483–486. Művészet Magyarországon 1780–1830 Bp. 1980. 269. sz.
4. PATAKY D.: A magyar rézmetszés története Bp. 1951. 177.
5. GERSZI T.: A magyar kőrajzolás története a XIX. században Bp. 1960. 59–60.
6. Művészet Magyarországon 1780–1830 Bp. 1980. 15. sz.
7. Felső-Magyar-Országi Minerva 1827, III. negyed 1339–1342.

8. PATAKY i. m. 80. Művészet Magyarországon 1780–1830 Bp. 1980. 70. sz.
9. V.ö. CENNERNÉ WILHELMB G.: Der Augsburger Kuferstecher Dominicus Custos und Ungarn. In: Folia Archaeologica XVIII (1966–67) 241–245.
10. A BRUYN: Diversarum gentium armatura equestris ... Köln, 1577. V.ö. Katalog der Lipperheideschen Kostümbibliothek. Neubearbeitet von E. Nienholdt und G. Wagner-Neumann. Berlin, 1965. Tc 9.
11. FALLENBÜCHL Z.: A Baeu-térképofficina atlaszkiadásai és magyar vonatkozásaik. In: Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 1979/80. Bp. 1981. 343–405.
12. Archiv für Geographie, Staats- und Kriegskunst XII (1822) 39.
13. ESZTERGÁR L.: Kazinczy és Krafft Péter Zrínyi-képe. In: Művészet IV (1905) 64–67; KERESZTURY D.: Festetich György és a magyar irodalom. In: Irodalomtörténeti Közlemények LXVII (1963) 562.; CENNERNÉ WILHELMB G.: Zrínyi Miklós a költő arcképeinek ikonográfiája. In: Folia Archeologica XVI (1964) 201.
14. Kazinczy Berzsenyinek, 1810. január 1. Kazinczy Ferenc Levelezése, VII. köt. 190. l. 1633. sz.
15. Vitkovics Kazinczynak, 1810. április 12. Kazinczy Ferenc Levelezése, VII. köt. 363. l. 1708. sz.
16. Kis János Kazinczynak, 1814. június 8. Kazinczy Ferenc Levelezése XI. köt. 413. l. 2675. sz.

21. Erős János – John, Friedrich: Csokonai Vitéz Mihály, pontozómodorú rézmetszet

22. Ferenczy István: Csokonai Vitéz Mihály, 1818, márvány; Debrecen, Ref. Kollégium

23. Lütgendorf Ferdinand: Teleky Ferenc, 1826, rézkarc

24. Lütgendorf Ferdinand: Brunszvik József, 1826, rézkarc

25. Fischer, Josef – Schlotterbeck, Wilhelm Friedrich: Beckó, 1818, aquatinta

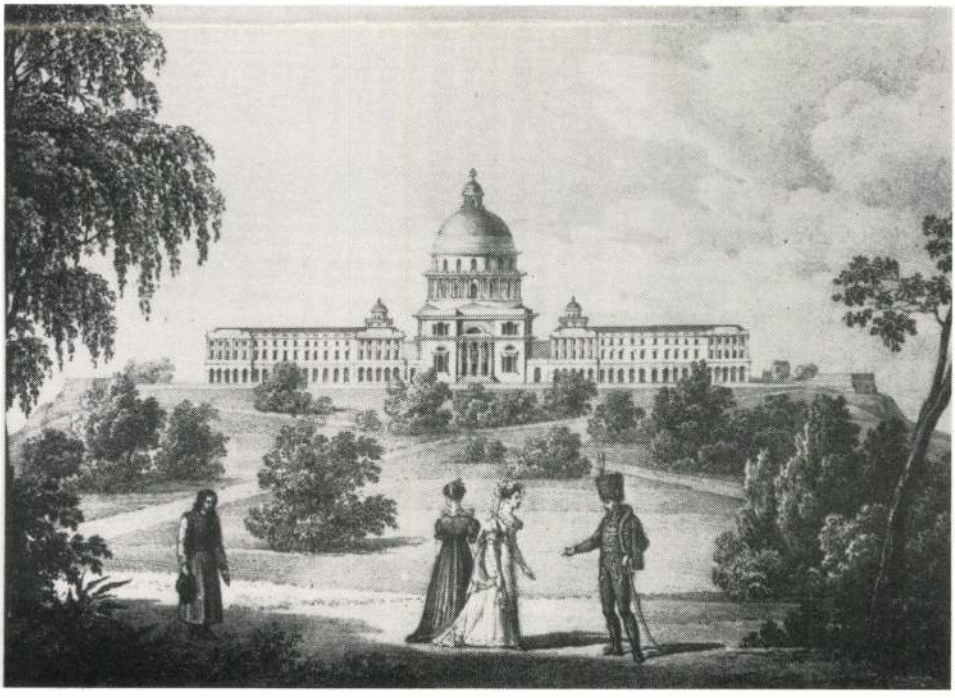

26. Alt, Jakob: Az esztergomi székesegyház látképe (terv), litográfia

27. Krafft, Peter után ismeretlen festő: Zrínyi kirohanása, olajfestmény. Szigetvár, Zrínyi Miklós Múzeum

28. Krafft, Peter: „Zrínyi Miklós a szigetvári hős", olajfestmény, Keszthely, Helikon Könyvtár

29. Krafft, Peter – Rahl, Carl: „Zrínyi Miklós a szigetvári hős", rézmetszet, 1820.

30. Custos, Dominicus: Zrínyi Miklós, a szigetvári hős, rézmetszet

tozik. A szobrászati elképzelés J. M. Fischernek a bécsi Franziskaner-Platzon lévő Mózes kútjával azonos.

Irod: Marczevich 1931, 35–40, 58; Czétényi 1977, 15–20.

FERENCZY ISTVÁN (Rimaszombat, 1792 – Rimaszombat, 1856)

A 19. század első felének legjelentősebb magyar szobrásza. Iparoscsaládból származott, apja megbecsült lakatosmester volt Rimaszombatban. Ferenczy a rimaszombati református gimnáziumban tanult, majd apja műhelyében szabadult fel 1809-ben. Vándorútra indul, Budán dolgozik Balás András lakatos műhelyében, közben Rauschmann János rajziskoláját látogatja. 1814-ben Bécsbe ment, ahol lakatossegédként dolgozott, (Wilhelm Thüriet műhelye) de „Rajz Oskolába" is járt. 1815 évégn felvétette magát az Akademie der vereinigten bildenden Künste vasárnapi – iparoslegények számára rendezett – tanfolyamára érmészetet tanulni. (Ferenczy levelek, 63. Meller 1905.10.) 1817-ben Solon fejét ábrázoló acélérmével díjat nyert. 1817 májusában már mint rendes növendék tanul az akadémia érmészeti osztályán. Tanárai J. M. Fischer és J. Klieber voltak. A bécsi tanulóévek egyetlen kézzelfogható emléke a kiállításon is bemutatott egyoldalas acélérme: A Béke allegóriája (Kat 276).

1818 tavaszán elindult Rómába, először A. Canovánál próbált munkát vállalni, sikertelenül, majd az ekkor Rómában dolgozó B. Thorwaldsen műhelyében sikerült lábát megvetnie. Egy Bécsből hozott metszet alapján hozzákezdett Csokonai Vitéz Mihály mellszobra kifaragásához (1818. aug. 3 Kat 269). 1820 körül önálló tervezésű munkába kezd: A szép mesterségek kezdete c. szoborhoz, melyet a közvélemény élete főművének tart. Az 1819–20-as évekből több rajztanulmánya ismert, melyek főként drámaillusztrációk, de található közöttük antik mellszobrokat és középületeket megörökítő vázlat is (Kat 273). Foglalkozott éremveréssel is. A kiállítoson bemutatott Hunyadi és VII. Pius emlékérmek a korai római évek termékei (Kat 277).

1822-ben a Szép mesterségek kezdete c. szobrának elkészültekor azt és Csokonai mellszobrát Magyarországra küldte. A szobrok hazai fogadtatása rendkívül lelkes volt. 1824-ben ő maga is hazatért. 1825–30 között több portrét, vallásos tárgyú szobrot, oltárt és síremléket készített. (Üdvözült lélek, Vál rk. templom; 1825; Szt. István mártír, oltárszobor, Esztergom székesegyház, 1828; Kultsár István síremléke, Bp. Belvárosi tmpl. 1829–32; Tiszolc, ev. tmpl. oltára 1825; Kazinczy Ferenc 1828; MNG; Ürményi József, Vál rk. tmpl. 1828; Rudnay Sándor, 1831. Esztergom Keresztény múzeum, másodpéldány MNG) (Kat 272).

Mindezekből kitűnik, hogy Ferenczyt megrendelői ellátták ugyan feladatokkal, de ezek a megbizatások nem találkoztak mindig a művész előtt lebegő nagy célokkal. Mindezek ellenére korának kiemelkedő személyiségei: Döbrentei Gábor, Fáy András, Kazinczy Ferenc állanak melléje, hogy munkáját segítsék. 1832-ben a Tudományos Akadémia tagjai sorába veszi.

Az 1830-as években megrendelőinek tábora megcsappan, főleg síremlékeket és portrékat készít. (Virág Benedek síremléke 1834; Rédey emlék 1834. Nagyvárad; Brunszvik síremlék, 1834–38, Alsókaporna; Forray síremlék 1836, Soborin ev. tmpl.; Szánthó síremlék 1834–38, Kecskemét ref. gimn.) Arcképei: Fáy András, 1834; Pólya

Művészet Magyarországon 1780–1830
MTA MKCS – MNG Bp. 1980

másra fektetett kezeiben buzogányszálat tart. A kisméretű fafaragvány, mely minden valószínűség szerint mintaszobornak készült, Dunaiszky örököseitől került a SZM, majd a MNG szoborgyűjteményébe 1905-ben.

Irod: Csap 1968 I/a 303.
Kiáll: MNG Kisplasztikai Kiállítás, 1958.

267 Oltárterv (Iharosberény rk. templom) 79. TÁBLA

tollrajz, 52,5 x 36,2 cm
Felirata: a lap felső sarkában ceruzával írt német nyelvű szöveg: Dass Crucifix kommt oben zustehen aufs Tabernkel in der Nischen kommt der vor am Kubich die Fliegel bey den Engel samt Pandel um Knöpfel werden vergold
Jelezve: Laurentius Dunaisky akademischer Bildhauer, verfertigt 819.
MNG Grafikai O., ltsz. 1905–1390

A gondosan kivitelezett tervrajz a 19. század elején leggyakrabban előforduló oltártípus tabernákulumos sztipeszét mutatja. Alul a kiterített alaprajz, a sztipesz felülnézeti képe a térdelő angyalok, a gyertyatartók és a tabernákulum jelölésével.

A sztipesz kétlépcsős talapzatra helyezve, előlapján körös mezőben görögkereszt-motívum.

Középen emelkedik az oszlopokkal alátámasztott tabernákulum, benne feszület, a timpanonban Agnus Dei. Tetején gyertyatartók által közrefogott monstrancia.

A tabernákulumtól jobbra és balra 3–3 gyertyatartó, a széleken egy-egy kezét melléhez emelő angyal.

1822-ben az iharosberényi rk. templomban a rajzzal teljesen megegyező oltárt állított fel fából. A rajz több más hasonló rendeltetésű lappal és szoborral együtt 1905-ben vásárlás útján került A SZM, majd 1957-ben a MNG grafikai gyűjteményébe.

Irod: Kenczler 1908, 344; Pusztai 1972, 26.

268 A pesti Ferenciek terére szánt közkút terve 79. TÁBLA

tus, 28 x 46 cm
Jelezve: Laurentius Dunaisky del. akademischer Bildner Ao. 1828.
Felirata: A lap felső jobb sarkában német nyelven feltüntetve a méretek. Alatta magyarázó szöveg: – Die 3 Schuh ist selber Stadtel schreiber, als der welcher jetzt beym Brunn in Natura 12 Schuh breit –.
BFL. Int 4919.

A Pest város vezetősége által 1828-ban kiírt kútpályázatra beérkezett tervek közül az egyik legsikeresebb, mely anyagi okokból nem kerülhetett kivitelezésre. A tervlapon a kút alap, valamint szembenézeti rajza jelenik meg. Szerkezetének lényege egy hasábalakú tömb, melyhez a főnézetben kagyló illeszkedik, felette oroszlánfejes vízköpő és lámpás.

A tömböt lezáró akroterionos párkányon Mózes és a tíz parancsolat tábláit tartó géniuszalak áll. Mózes alakjának szerepeltetése a kútsémák ismert ábrázolásai közé tar-

József, 1838; Balogh János, 1839; mindegyik a MNG-ban. 1839-ben kapja a megrendelést Kölcsey Ferenc emlékszobrára, mely 1846-ban készült el. (MNG) Mellszobrot készít Suszter Jánosról (1839–40, MNG), pályázik a Prágában felállítandó I. Ferenc emlékműre (1839), de tervét elutasítják (tervei a MNG Grafikai osztályán). 1839-ben barátai vezetésével társaság alakul azzal a célkitűzéssel, hogy Ferenczy számára nemzeti összefogással egy nagyobb munkát biztosítsanak. Így merült fel Hunyadi Mátyás emléke felállításának gondolata, mint a történelmi emlékműszobrászat első magyar témájú, magyar művész által megoldandó nagy feladata. Ilyen feladat megoldásához azonban még nem érkezett el az idő – s itt nem csupán az igen nagy anyagi áldozatvállalás nehézségeire, a stiláris kérdések zavaraira (antik vagy romantikus irányzat), hanem a nagyszabású emlékmű kivitelezését vállaló Ferenczy művészi felkészültségének fogyatékosságaira is fel kell hívni a figyelmet. A szobor ügye zajos hírlapi viták – külföldi művészek nevének felmerülése (Schwandthaller, Casagrande) – után megbukott. Ferenczy anyagilag és lelkileg összetörve, befejezve még néhány folyamatban lévő munkáját, visszavonul Rimaszombatba.

Az itt eltöltött kilenc év alatt főként kisméretű viaszérmekkel kísérletezett, néhány síremléket és épületdekorációt készített. Rimaszombati műhelyéből indult el művészi pályáján Izsó Miklós a 19. század második felének kimagasló tehetségű szobrásza.

Ferenczyről a század elején megjelent életrajz az elméleti és mesterségbeli felkészültség tekintetében, egyaránt kijelölte a művész életének problematikusabb pontjait. Ez, továbbá a művészről fennmaradt történeti dokumentumok újszempontú értékelésével (Cifka 1978) kibontakozhat az a kép, mely a művész igazi egyéniségét fogja feltárni.

269 Csokonai Vitéz Mihály arcképe, 1818 47. TÁBLA

márvány, 60 cm
Felirata a talapzat felső sávján a mell alatt: CSOKONAI
Debrecen, Ref. Kollégium gyűjteménye

Az életnagyságú márvány mellszobor szembenézetben ábrázolja Csokonai Vitéz Mihályt. Plasztikailag is erősen kihangsúlyozott magyaros mentét és dolmányt visel. Vállára csupán jelzésszerűen borul a lepel. Ferenczy Csokonai szobrát Friedrich John ismert – a költőről 1817-ben készített metszete alapján mintázta. Ferenczy az eszményítés érdekében „a homlokot magasabbra és jelentősebbre mintázta, a szemöldököt szabályosította, egyenesebbre és vékonyabbra igazította az orrot, enyhítette az állkapocs vastagságát", továbbá a merev nézés helyébe költői tekintetet ültetett.

Az 1822-ben hazaküldött s a budai várban kiállított Csokonai és Pásztorlányka szobor jelenti számára az első hazai sikert. A szobor Ferenczy ajándékaképpen Debrecenbe, a Református Kollégium könyvtárába került. Ott látta azt először 1824-ben Kazinczy Ferenc is. Kazinczynak, aki ismerte Csokonait, a Kedveskedő című bécsi lapban megjelent sorai: „Nem Csokonai, s az nem is szükség ... A plasztika nem a Hasonlóságot tette czéljává, hanem a Szépítést; s ez valóban szép fej. Ez vala a szükség" – végeredményben Ferenczy eszményítő felfogásának újabb megfogalmazása. A magyaros öltözet hangsúlyos alkalmazásában kifejező szándékot az antikos műveltségű Kazinczy nem érez-

hette, „a poéta Csokonait poétai kosztümbe kellett volna adni", bírálata azonban mély nyomot hagyott Ferenczyben, mert a későbbiekben, amikor már követelmény lett volna, sem portréin sem monumentális szobortervein a magyaros ruhaviselet alkalmazása soha fel sem merül.

Irod: Meller 1905, 72–74.; 149–158, III. képtábla; Zádor 1964, 70; Cifka 1978, 483–486.

270 Ürményi József arcképe, 1828 50. TÁBLA

márvány, 60 cm
Felirata a hermán jobb oldalt: ÜRMÉNYI JÓZSEF STATUS MINISZTER, a hermán bal oldalt: SZÜLETE 1740 MEGHOLT 1825.
Vál, rk. templom szentélye

A durván faragott oszlopos talapzaton álló életnagyságú mellszobor szembenézetben ábrázolja az agg Ürményi Józsefet. A simára faragott szobortest kubisztikus jellegét csupán a hát és mellrésznél érzékeltetett drapéria oldja fel. A fej egyes részleteinek, mint a száj, az orr, a járomcsont, az állkapocs és áll, markáns megformálásával egészen távol áll attól az idealizáló felfogástól, melyet a Csokonai arcképnél Ferenczy még elengedhetetlenül szükségesnek érzett. A külső jegyek realisztikus megformálásában sokat segített a személyes kapcsolat és ennek folytán Ürményi vonásainak ismerete. A belső tartalom (éles elme és szelidség) ily szerencsés kifejezésének megértéséhez a Rómában oly előszeretettel lerajzolt realisztikus antik római portrék studiumai adhatják meg a magyarázatot.

A szürkésszínű ruskicai márvány keménysége maga is a jellemábrázolás eszköze. Ferenczy legsikerültebb portréinak egyike (Korabeli hiteles másodpéldánya a BTM Kiscelli Múzeumában).

Irod: Meller 1905, 184–186; 339–340, V. tábla, 38. kép; Cifka 1978, 498.

271 Kazinczy Ferenc arcképe, 1828 78. TÁBLA

márvány, 59 cm
MNG Szobor O., ltsz. 2248

Az életnagyságú márvány mellszobor duplakörös, közepén homorodó talapzaton áll. Szembenézetben ábrázolja a felvilágosodás korának nagy szellemi vezérét, Kazinczy Ferencet. A karok és a mell alsó vonalában alkalmazott határozott lesarkítások, a mellrész szabadon hagyott síkja bizonyos ridegséget árasztanak, melyet csak kismértékben old fel a vállakon átvetett lepel elnagyolt redőzete.

Csontos, szikár, szigorú arc előreugró keskeny állal, összeszorított ajkakkal, kihangsúlyozott magas homlokkal és hosszú orral, a természetesnél kissé nagyobbra mintázott szemgolyókat merész esésű szemöldökök övezik. Az erezet finom plaszticitást mutat. Kazincy mellszobra az ideálportré és a realisztikus portré szerencsés ötvöződése, ahol Ferenczy a külsőségekben idealizál, a belső tartalom kifejezésében azonban hű marad azokhoz a jellegzetességekhez, amelyeket Kazinczynál megfigyelt.

Ferenczy 1828 tavaszán találkozott Kazinczyval Fáy András lakásában. Találkozásuk után elkezdte mintázni a szobrot, amelyet az 1829 nyaráig Pesten tartózkodó Ka-

zinczy feltehetően látott is. Ferenczy még egyszer faragta Kazinczy arcképét a Magyar Tudományos Akadémia megbízásából. Ezt a munkát 1847-ben kezdte el, később is dolgozott a portrén, de befejezetlenül hagyta. Halála után a szobrot Marschalkó János fejezte be.

A mellszobor 1902-ben özv. Jánosdeák Andrásné ajándékaként került a SZM-ba, majd 1957-ben a MNG szoborgyűjteményébe.

Szerepelt a SZM 1926–32. évi Modern szoborgyűjtemény kiállításokon, 1957-től a MNG állandó szoborkiállításának darabja.

Irod: Meller 1905, 187, 225, 297, 335, 340, 36. kép; Petrovics 1932, l. 4. tétel; Cifka 1978, 498.

272 Rudnay Sándor arcképe, 1831

78. TÁBLA

márvány, 70 cm
KM ltsz. 56.894

A duplakörös talapzaton álló szembenézeti mellszobor életnagyságban ábrázolja Rudnay Sándor hercegprímást. Mellrésze íves, félkörös záródású, melyet finom mintázású menyétprémes palást borít. Nyakában láncon függő keresztek, mellén érdemrendek láthatók. A fej kissé előreesik, arca megfontolságot, melegséget, szelid kifejezést áraszt. Az arc egyes részeinek teltsége, az enyhén előreugró alsóajak meggyőző erejűek. Szemei, mint Kazinczy arcképén, kevésbé plasztikusak, de a szemöldök íve itt is találó, karakteres.

Rudnay mellszobra eredetileg az esztergomi prímási könyvtárban állt, 1946-tól a Keresztény Múzeum gyűjteményében van. Későbbi hiteles másolata a MNG szoborgyűjteményében.

Irod: Meller 1905, 185–187, 202, 340, képek 39–40; Genthon 1948, 157; Cifka 1978, 508–510.

273 Igaz fiúi hűség oszlopa (Illusztráció Pálóczi Horváth Ádám Hunniásához) 1820

81. TÁBLA

lavírozott szépia, 28,9 x 41,9 cm
Jelezve a kép jobb sarkában: Ferenczy inv. et. del.
Felirata a kép felső sarkában: – a Gesims, Archiduce, Palatina –; a kép alatt: IGAZ FIÚI HŰSÉG OSZLOPA / Hát el jöttél Fiam? s Ifju gyengeséged / Meg nem tartóztata? / Erre kötelez-e Fiúi hűséged? / Melly nagy gyönyörűség nékem / látni téged / Horváth Ádám munk: a Hunyadi életéről /
MNG Grafikai O., ltsz. 1952–4656

A lavírozott szépiarajz – amely egy domborműtanulmánynak tekinthető – a Drakula fogságában szenvedő Hunyadi Jánost gyermekei László és Mátyás meglátogatják. Bolthajtásos helyiségben balra alacsony kőoszlophoz bilincselve fekszik Hunyadi János, s balját az érkező alakok felé nyújtja. Gyermekei erősen meghajló mozdulattal apjukat üdvözlik. László jobb karja apja nyakán nyugszik, bal kezével apja kezét tartja. Mátyás kissé hátrább, mélyebb meghajlással bátyjára támaszkodik. A kép jobb oldalán fáklyát tartó török őr. A legújabb kutatások szerint (Cifka 1978) a Pálóczi Horváth Ádám Hunniásához készült illusztráció azoknak az ugyancsak klasszicizáló domborműjelleget mu-

tató drámaillusztrációknak rokondarabja, melyeket Ferenczy római színházi élményei inspiráltak, különösen a „Lembergi fogoly"-hoz készült illusztrációval áll szoros kapcsolatban. (Cifka 1978. 493. 15. kép)

Hogy előmenetelét bizonyítsa, Ferenczy a rajzot elküldte József nádornak, aki a MNM-nak ajándékozta. Később a MTKCS gyűjteményébe került. 1957-től a MNG Grafikai gyűjteményében őrzik.

Irod: Meller 1905, 103; Cifka 1978, 498.

274 Szőke Ferenc síremlékének terve, 1821 81. TÁBLA

ceruza-tus, 23 x 34,6 cm
Jelezve: Ferentzy inv. et delineavit
Felirata: Hit, Hűség, Szeretet, SZŐKE Sirbóltya felett FRANCESCO SZŐKE / PRAEDICATORI. OP. / FERENTZI / EX. ARTE. SUA. POS. / NATO / MORTO. MDCCCVII.
MNG Grafikai O., ltsz. 1952–4658

Építészeti keretben balra fent oszlop tetején profilban ábrázolt férfi mellszobra. Előtte jobbra két nő és egy kislány virágfüzérrel.

A sztéléformát utánzó síremlékterv Canova hasonló típusú síremlékein (G. Falier 1805; G. Volpato 1805; F. v. Dranien 1805; Maria Kristina 1805) legjellegzetesebb részleteinek ismeretében és azok felhasználásával készült.

Az állított téglányalakú sztélét akrotérionos, fogrovatos díszű timpanon zárja. Az oszlopra helyezett arckép csupán jelzésszerű – amely nem más, mint egy római fej utánzata – csakúgy mint a nőalakok (Hit, Hűség, Szeretet) sematikus körvonalaikkal és anatómiai hiányosságaikkal. A terv kivitelre nem került. A rimaszombati református egyházat újjászervező Szőke Ferenc emlékére készült Rómában 1821-ben. A rajz József nádor ajándékaként került a MNM-ba. Később a MTKCS, jelenleg a MNG grafikai gyűjteményében őrzik.

Irod: Meller 1905, 103; Cifka 1978, 498.

275 Kultsár István síremlékének terve 81. TÁBLA

ceruzarajz, 39,8 x 60 cm
Felirata: KULTSÁR ISTVÁNNAK A NEMZETISÉGRE BUZGÓ SERKENTŐNEK KESERGŐ ÖZVEGYE / SZÜLETETT MDCCLX / MEGHALT MDCCCXXVIII. /; alul a lap alján: KULTSÁR EMLÉKE
MNG Grafikai O., ltsz. 1952–4671

A rajzon magas oszlopra helyezve fiatal bajuszos férfi jobbranéző arcképe. Előtte zsámolyon ülő, kontyba tűzött hajú nő, jobb kezével az oszlopot fogja, fejét kezérehajtja. Mellette kislány áll. A rajzot építészeti keret határolja, mely a legjellegzetesebb Canova síremlékek hatását mutatja. Kultsár István síremléke az itt bemutatott terv alapján kivitelre is került. 1832-ben a pesti belvárosi plébániatemplomban állították fel, ahol ma is látható.

A rajz a Ferenczy hagyatékkal került 1903-ban a SZM, majd 1957-től a MNG Grafikai Gyűjteményébe.

Irod: Meller 1905, 192–194.

276 A Béke allegóriája 1818/19 78. TÁBLA

acél, 9,9 cm
Felirata: SALUS POPULORUM CONCORDIS PRINCIPIUM
MNM Éremtár, ltsz. R. III. 569.

Kerek szélén körbefutó cizellált vonaldísszel határolt, vert acélérem. Középen kecses, álló nőalak, finom redővetésű ruhában. Balját a feliratot hordó pajzsra helyezi. Jobb kezében bárdot és rózsaköteget (fasces) tart. Az alaktól balra háborús jelvények, trófeák, jobbra a béke allegórikus jelképei. Az érem bal oldalán törött oszlop, jobb oldalán pálmafa. Háttérben jelzésszerű hegyes táj, várossal és tengeren úszó hajóval.

A bécsi akadémián töltött tanulóévek egyetlen kézzelfogható emléke. Feliratából kitűnik, hogy vele a Szent Szövetséget dicsőítve Metternich hercegnek, az akadémia kurátorának hódolt.

Az érmet Ferenczy 1818 nyarán hazaküldte szüleinek, a művész hagyatékával együtt a SZM-ba került. Jelenleg a MNM Éremtárában őrzik.

Irod: Meller 1905, 39–40; Huszár–Procopius 1932, 97; Cifka 1978, 472–478.

277 Hunyadi emlékérem, 1824 52, 78. TÁBLA

bronz, 3,2 cm
Jelezve az érem előlapján az arcképek alatt: FERENCZY. F.
Felirata az előlapon: LAD. HUNYADY. ET. PATER. EIUS JOHANNES. GUBER. PER. A hátlapon: VIRTUTE. ET; ARMIS. NOBILIUM. MUN. PANNON.
MNM Éremtár, ltsz. 5/852–13 l. 819.

Kerek, kisalakú bronzérem, előlapján Hunyadi János és Hunyadi László képzeletbeli arcképével. A szélen körbefutó felirat. Hunyadi János arcképe: „meggyőző elhitető erejű", tükörképe az Igaz fiúi hűség oszlopa c. szépiarajzon (1820) látható Hunyadi János fejnek, ami arra utal, hogy Ferenczynek határozott karakterképzete volt a hősről (Kat. 273).

Hunyadi László feje klasszikus római portréelőzményekre utal. Az érem hátoldalán Hunyadi János ágaskodó lovon ül, mellette László. Az itt bemutatott két érem, az ugyancsak Rómában készült VII. Pius éremmel együtt azt bizonyítja, hogy Ferenczyből jó érmész lett volna. A bécsi alapstúdiumok, valamint az érmészet történetének tanulmányozására való – könyvei között fennmaradt – Erizzo mű szintén erre engednek következtetni.

Irod: Meller 1905, 115–116; Huszár–Procopius 1932, 98; Cifka 1978, 498.

ábrázol. A kiállításon bemutatott díszes serleg és az ércet törő bányászalak valószínűleg Förster modellje után készült (Kat. 278).

278 Serleg bányászalakokkal 49. TÁBLA

öntöttvas, 36 cm
Felirata a serleg felső peremén: HOL.
Pusztai László tulajdona, Bp.

A serleg egybeöntött, alul négyzet, felül köralakú talapzaton áll. Az összekötő nyakrész kifelé hajló peremmel zárul, melynek kissé mélyített részéhez illeszkedik a gazdagon dekorált kehely. Alsó részén körbefutó római akantuszok, középmezejében négy domborműves jelenet: leszállás a bányába, munka a bányában, imádkozás, étkezés. Felső kiugró peremén tölgyágak között bányászjelvények láthatók. Fedele babérleveles dísszel, tetején összecsukódó lótuszvirág. A serleget a selmecbányai Bányászati Akadémia kiváló növendékei kapták búcsúajándékul, ez az oka annak, hogy az egykori Habsburg birodalomhoz tartozó országokba is eljutott. Felső peremén a gyári jel RHON változatban is előfordul. Néhány példányon a bányászok ruhái korabeli színezéssel is ismert.

Irod: Pusztai 1978, 86–88.

279 Ércet törő bányász 49. TÁBLA

öntöttvas, 21 cm
Felirata: Glück auf!
Pusztai László tulajdona, Bp.

Palmettás talapzatból kiemelkedő téglatest alakú posztamensen térdelő bányászalak, felemelt jobbjában kalapács. A posztamens hosszanti bal oldalán babér és tölgyágas dísz felett, szalaggal átkötött bányászjelvények: kalapács, csákány és mécses, jobb oldalán olvasztókemence és öntőszerszámok. Rövidebb oldalának hátsó lapján mérnöki műszerek, körző, szögmérő, vízmérték, előlapján felirat.

A szobrocskából két-két példányt a Központi Bányászati Múzeum, Sopron, és a Kassai Technikatörténeti Múzeum, egyet a gráci Joanneum őriz. Ismert talapzat nélküli formában is.

Irod: Pusztai 1978, 88.

269

280

298

270

278

279

78. tábla

271

79. tábla

286

276

277

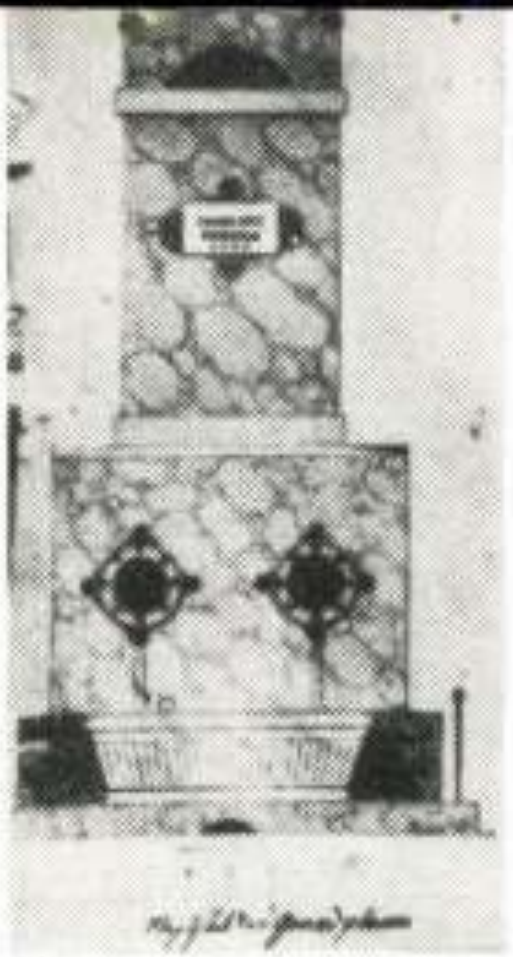

256

265

274

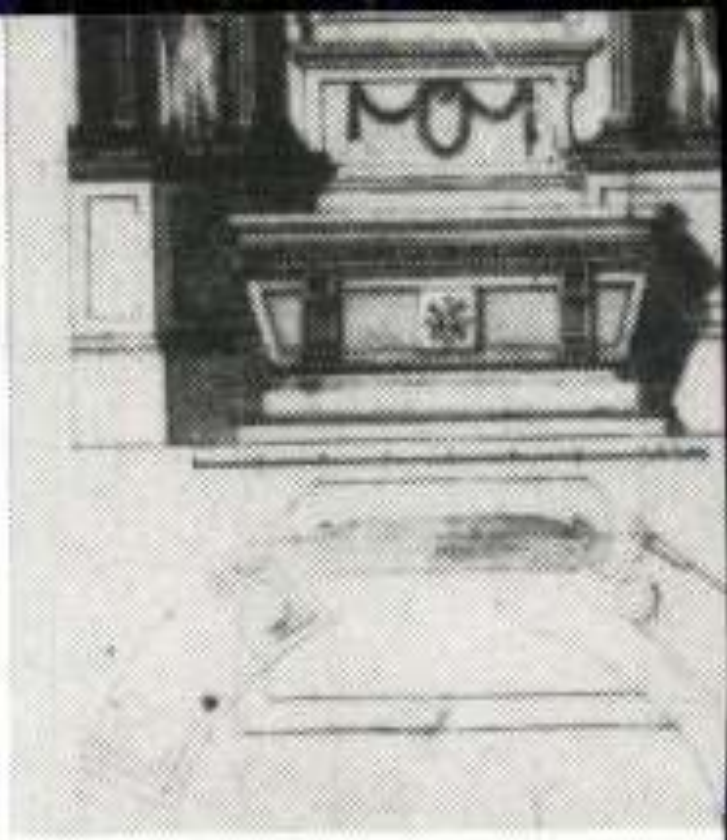

253

275

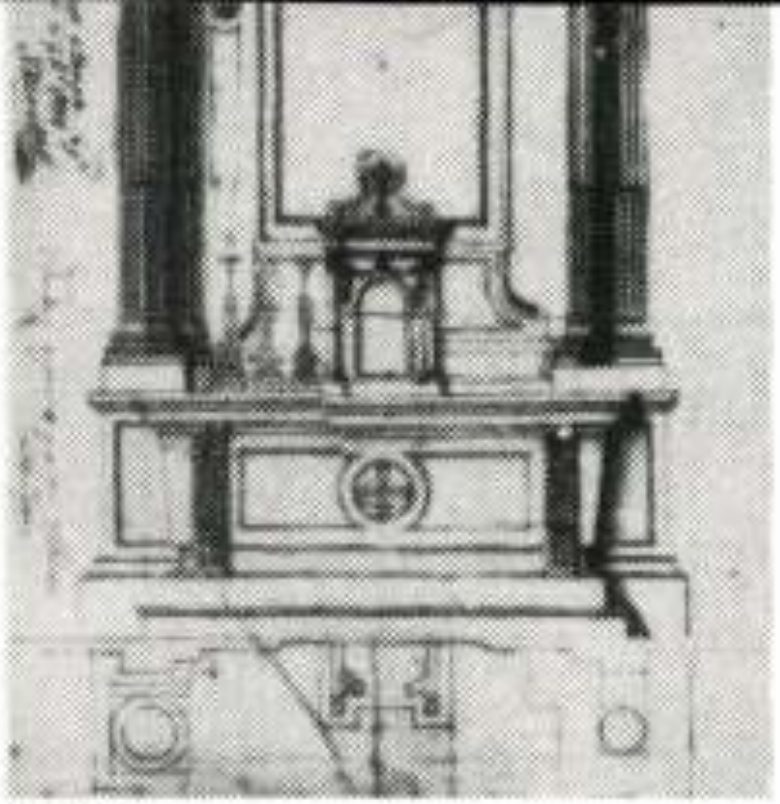

254

273

297/c

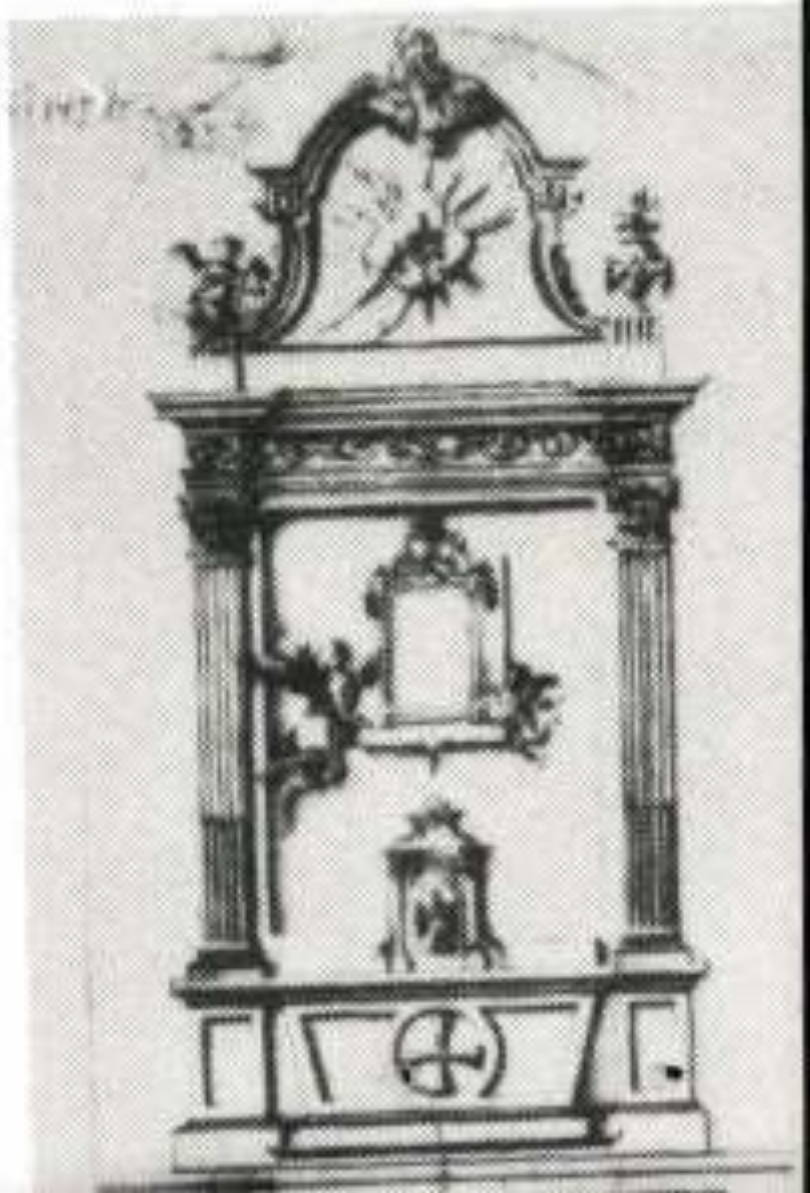

272

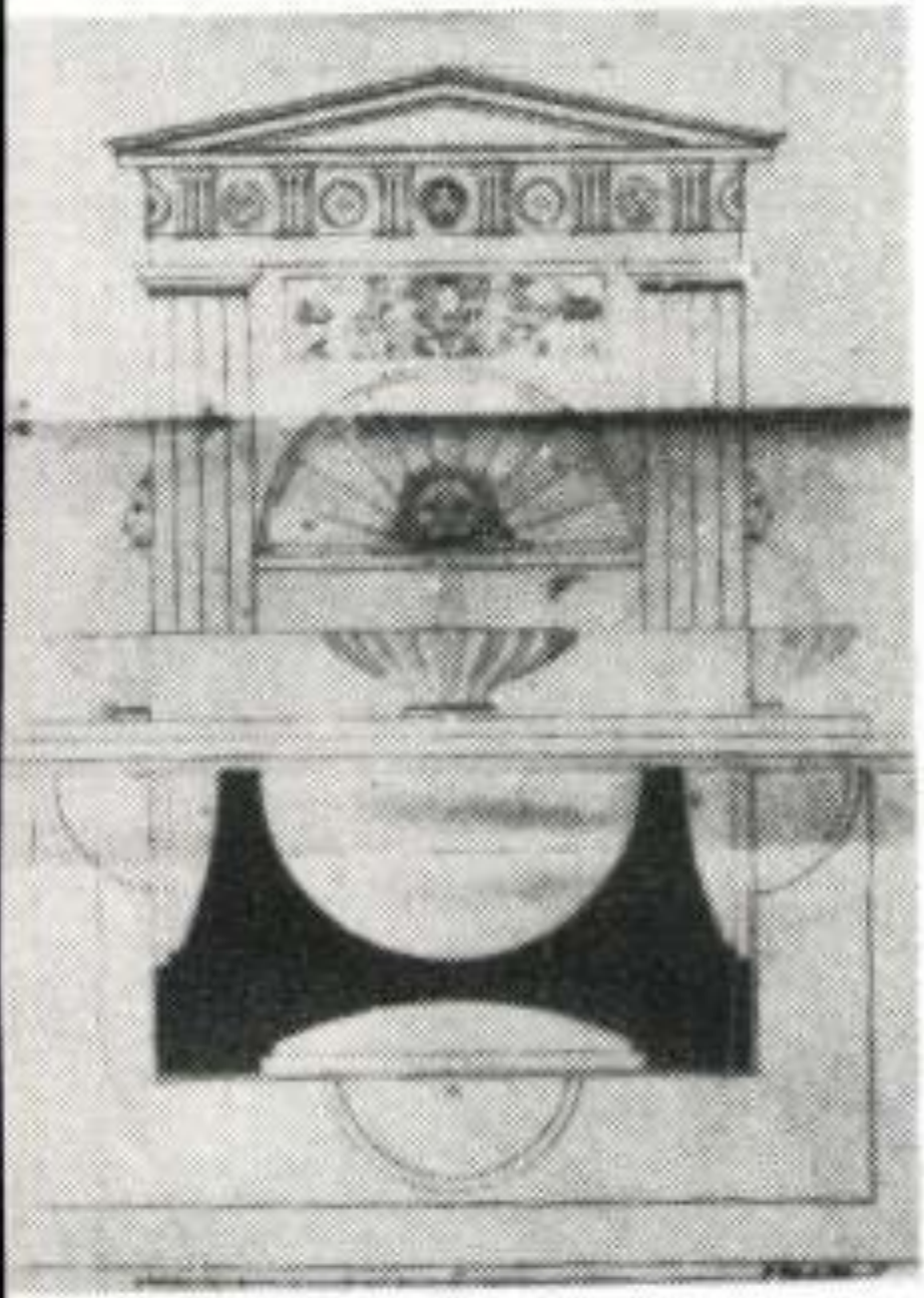

284

Meller S.:

Ferenczy római tanulmányai idején.

Meller Simonnak, »Ferenczy István« czimü nagyérdekü müvéből, mely legközelebb a Történeti Életrajzokban jelenik meg, (szerk. Dr. Dézsi Lajos) adjuk az alábbi részletet:

I.

Ferenczy hat esztendeig élt Rómában s e hat év szabta meg ugyszólván egész élete tartalmát. Külső körülményeiben átalakulva, belső világában kifejlődve tér vissza hazájába, a hol mint Róma s a művészet ünnepelt képviselőjét fogadják. Róma dicsfénye oly ragyogó ez időben, hogy mellette az egyéni tehetség kérdése szinte háttérbe szorul.

Mikor Bécsből utnak indult, akadémiai tanulósága és prémiuma mellett is csak jobbfajta lakatoslegény volt, a kit senki sem ismert, legfeljebb a Magyar Kurirnak Rimaszombatból Bécsbe vergődött szerkesztője, az öreg Decsi Sámuel, a ki mint Ferenczy később irja, se doktor nem volt, se tudós nem volt, a német ujságokat magyarra forditgatta s ezért halála után nagy becsülete lőn. Rómában megismerkedik hazája nagyjaival; Thorwaldsen műtermében sokan megfordulnak, s ki többet, ki kevesebbet, de

CALDERONI ÉS TÁRSA

BUDAPEST,

IV., Váczi-utcza 1., és Kishid-utcza 8. szám.

Szinházi látcsövek aluminiumból legkülönbözőbb kiállitásban, kitünő üvegekkel, bőrtokban vagy elegáns peluche zacskóban. Női látcsövek fogantyuval. Zeiss, Busch és Goerz-féle prismás távcsövek. Tábori, vadász- és verseny-látcsövek legujabb átalakitással à tirage rapide. Szalon-lorgnettek. Orrcsiptetők és szemüvegek arany, ezüst, teknősbékacsont keretben legjobb üvegek. kel. Terem- és ablakhőmérők diszes kivitelben.

Árjegyzékek kivánatra bérmentve küldetnek.
Fényképező készülékek. Rajzeszközök.

Modern Művészet
1906. I. 4.

A MŰVÉSZETEK TÖRTÉNETE

2000-nél több szövegközti illusztrációval, számos műmelléklettel és szines táblával.

a legrégibb időktől napjainkig.

4 negyedrétü átlag 500 lapra terjedő kötetben.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium megbizásából szerkeszti:

BEÖTHY ZSOLT.

A teljes 4 kötet ára diszkötésben 64 K.

A „MŰVÉSZETEK TÖRTÉNETE“ a műtörténeti kutatás gazdag eredményeit összefoglalva, korszerü feldolgozásban, világos és élvezetes formában előadja az épitészetnek, szobrászatnak, festészetnek egyetemes történetét a legrégibb időktől a XIX. század végéig, különös tekintettel a művészetnek Magyarországon való fejlődésére és annak nemzeti vonásaira.

Megjelent az első kötet, mely 500 lapra terjed, hetedfélszáz szöveg közti illusztráczióval, 20 műmelléklettel és 9 szines táblával van ellátva, az ókor művészetét tárgyalja a következő beosztással:

1. ***Az őskor művészete.*** Irta Sebestyén Gyula.
2. ***Az ókor keleti népeinek művészete*** Irta Mahler Ede.
3. ***A görögök művészete.*** Irta Láng Nándor
4. ***A rómaiak művészete.*** Irta Zsámboki Gyula.
5. ***A római művészet Magyarországon.*** Irta Kuzsinszky B.

A II. kötet ***a középkor művészetét,*** a III. és IV. kötet ***az ujkor művészetét*** tárgyalja.

A „MŰVÉSZETEK TÖRTÉNETE“ havi részletfizetésre is megrendelhető minden könyvkereskedésben és a kiadónál:

LAMPEL R. könyvkereskedése
(Wodianer F. és Fiai) részvénytársaságnál
Budapest, VI., Andrássy-út 21.

mindegyik foglalkozik a magyar művészszel. Pálffy, Festetich, Grassalkovich, Brunswick, Batthyány, Várady, Kornis neveit sorolja föl leveleiben; Széchényivel való viszonya is ösmeretes; Eszterházy herczeggel Nápolyba utazott; jegyzeteiben emliti Pyrker érseket, gróf Apponyi követet s ennek feleségét. »A mult őszön volt szerencsém«, irja 1821 deczember 29-én, »ifju gróf Teleky Ádámmal megesmérkedni, vagyis inkább a már nyolczadik esztendőre menendő kimaradásom után ezen nagy magyarral vagy két napot magyarosan eltölteni. Többet bizott hozzám s reám, mint erőm s tehetségemtől ki fog telni, kiváltképen kérte minél elébb Pestre való menetelemet«. Végül sikerült neki József nádor és a király személyes érdeklődését magára vonni. A szegény rimaszombati legény igy nagy összeköttetésü művészként tér meg hazájába.

E személyes ismerősökön kivül itthon a Tudományos Gyüjteményben, Magyar Kurirban, Kedveskedőben, Hazai tudósitásokban, Gemeinnützige Blätter-ben megjelent czikkek terjesztették nevét; Budán a már megérkezett Pásztorleány, Debreczenben a Csokonai mellszobor hirdeti dicsőségét. Kazinczy utánajár életkörülményeinek, olvassa öcscséhez irt leveleit; barátainak beszél és ir róla. A nádor ösztöndija, Rudnay herczegprimás fölszólitása az esztergomi templom szobormüveinek készitésére fokozták tekintélyét, ugy hogy Döbrentei joggal irhatta: »tessék elhinni, hogy az Urra minden müvelt érzésü Hazafi figyelmez«.

A mint hazája ő vele, ugy mondhatni ő is Rómában ismerkedett meg hazájával: annak mágnásaival szemtőlszembe, iróival legalább távolról. Mikor odavándorolt, a magyar irodalmat szemében Gyöngyösy és Csokonai, s főleg Horváth Ádám és Mátyási József képviselték. Rómában szerzett magyar ismerősei keltik föl érdeklődését az ujabb jelenségek iránt. Öcscsét kéri, hogy »ne mulasd el vagy két sor magyar verseket leveledbe copiálni«. Ugyancsak öcscsének irja később: »Azon leveledbe bezárt sonettot nagy örömmel vettem, annyit mondhatok, hogy a legjobb olasz szonettokkal megmérkőzhetik. Sajnálom, hogy az auctorjának a nevét nem jegyezted bé. Kérlek másszor is ne sajnálj effélékkel. Különös litteratus mulatságim vagynak abbas Deáky Zsigmond urral, a gróf Esterházy házi papja és tanitójával. Ő neki több magyar könyvei és correspondentiáji vagynak és sok a

mult esztendőkbe kijött magyar irományokkal jóformán megesmérkedtem. Kazinczy, Kisfaludy, Sebestyén sat. nevezetekkel bővebben megesmerkedtem, különösen tetszett egy magyar almanachba kijött Kazinczy Ferencz sonettja:

Csalárd örvények, vad sziklák között
Sajkám lebegve futja vig futását,
S kaczagja a bosszus szél habduzzanását
S szirtjeit, melybe oly sokszor ütközött . . . sat.

A magyar irodalom mellett iparkodott a »deák classicusokkal egyről-egyre megesmérkedni«, s foganatos lépéseket tett a históriák s más egyéb könyvek olvasásába. E művelődés nem volt ugyan mélyreható, de legalább egész életére ellátta idézetekkel, s az antik hitregéből vagy történetből vett példákkal. Szinte gyermekes kedvteléssel disziti irásait az efélével, kora divatjának hódolva; s leveleinek még azzal is római zamatot akar adni, hogy keltezésök elé egy-egy Calendas-t vagy Idus-t bigygyeszt, mignem öcscse fölvilágositja a Cal. és az Idus, s az egész római időszámitás mivoltáról.

KISSLING RUDOLF ÉS FIA

CSILLÁR- ÉS BRONZÁRUGYÁRA

BUDAPESTEN

Dus választéku mintaraktár

VI., Podmaniczky-u. 31.

WALLA JÓZSEF

MOZAIK- ÉS CZEMENTÁRU-GYÁR

BUDAPEST

VII., ROTTENBILLER-U. 13.

Gránit-terazzo, Betonirozások, Csatornázások, Turbinák és zsilipek, Medenczék, Szökökutak, Jaszolok, Fürdőkádak betonból és fajence-lapokkal, Falburkolások fajence-lapokkal, Tűzálló-tégla, Márványmozaiklapok velenczei módra, Czementlapok sima és római mozaik-utánzat, Mozaiklapok à la Metlach, Keramit- és Klinker-lapok, Portland-czementcsövek, Kőagyag-csövek, Román-czement, Portland-czement.

Az olvasmányokénál értékesebb nyomot hagyott lelkében a szemléletek sokasága. Tájak, épületek s szobrok élénk képei pihentek emlékezetében, s e gazdag kincsért a keveset látott magyar irók joggal irigyelhették. Ő maga is tudta e tulajdona értékét, s meg is mondja, kedves naivsággal, 1823 novemberében öcscséhez irt levelében:

»A te leveledbe lefestett Balaton vidékje, a szép föld, ezer tusakodó gondolatokat okozott bennem, kiváltképen gerjesztették a szeretett haza kivánását; mint több viszontagságos próbákból tapasztalttá vált, kételkedni kezdettem, ha én azoknak valaha szemlélője leszek-e vagy nem, vagy ha leszek, micsoda környülállások között, ugy-e, mint lakos, mint zarándok, szegény a napfényt kerülő, mint a kinek nem maradt már egyéb hátra, mint a tulajdon boldogságát az áldott magánosságba keresni; másrészről kecsegtettek csalfa gondolatok, hogy ugy, mint egy szeretett tiszte t ember, nagyrangu virtusosok társaságába azt a tavat az adriaticumi, s földközi tengerekkel öszvehasonlitgatni; vagy ott az Averno Lucrino, Albano, Nemi s más tavak felől fenhangon beszélni, minden régi históriákat öszvegázolni, minden szempunctot az olasz vidé-

KERTÉSZ TÓDOR

karácsonyi kiállitása.

BUDAPEST, IV., KRISTÓF-TÉR.

Iparművészeti különlegességek. művészi gyermekjátékok egyszerüen stilizált magyaros játékok. slöjd- és fröbel-munkálatok. Oktató és szórakoztató társasjátékok Csillogó karácsonyfadiszek. **Uj! Uj!**
Téli sportczikkek, korcsolyák. szának. **Acélcső-szán.**

Uj Képes árjegyzék ingyen!

kekkel öszvehasonlitgatni, azokat a Titus, Diocletianus, Trajanus, Caracalla fürdőit, mulatóhelyeit egy ázsiai luxussal lefesteni sat.«

Ha művelődési képességének határai szemmelláthatók is, megható a buzgóság, melylyel legalább e határokon belül lelkét megtölteni igyekszik. Magába szed mindent, a mi a római életből számára elérhető. Állandó társasága nem volt ugyan előkelő, leginkább fiatal művésztársaiból állott, de Rómában fönn és lenn körülbelül egy volt a hang, egy az érdeklődés iránya és tárgya. A komolyabb zene iránt való fogékonyságát, mely később szorgalmas opera- és hangverseny látogatóvá teszi, itt szerezte. Thorwaldsen műhelyében lévő társai közül főleg Bogazzi Ercole-val barátkozott s talán az itt dolgozó d'Angelis is ugyanaz, a kinek feleségét és sógornőjét mintázta. A d'Angelis házban — Louisa és Annunciata kitünő hegedüjátszók lévén — bizonyára számos »musicalis académiában« volt része.

Legkedvesebb barátja, Canova tanitványa Baruzzi Cincinnato volt. Állitólag »Canova szándékában volt, hogy az ő halála után műtermét és annak vezetését

Most jelent meg az Athenaeum irodalmi és nyomdai részvénytársulat kiadásában

A művészet kis tükre.

Irta: REINACH SALAMON. Forditotta és a magyar művészet adataival kiegészitette: Dr. LÁZAR BÉLA.

Ára csinos vászonkötésben **5 Korona.**
Elegáns egész bőrkötésben **7 Korona.**

Hatszáz képpel.

Kapható minden könykereskedésben, valamint az Athenaeum részvénytársulat kiadóhivatalában (VII. ker., Kerepesi-út 54. sz.)

Barruzival együtt Ferenczy venné által«. Baruzzi 1831-ben a bolognai szépművészeti akadémián a szobrászat tanára lett, s késő öregkort érve, halt meg itt 1889-ben. Szobrai, főleg édeskés, lágy Venusok és Évák, külföldi magánosok tulajdonába vándoroltak; a mi tőle Bolognában, Possagnóban és Ravennában látható, sima, ügyes, de egyéniségtelen Canova utánzónak mutatja. Nevét leginkább a bolognai akadémiának hagyományozott ösztöndij alap tartja fönn, melyből fölváltva a szobrászat, a festészet és a zene egy-egy tehetségesebb fiatal művelőjét jutalmazzák.

A Palazzo di Veneziában lakván, Ferenczy természetesen érintkezett az osztrák művészekkel is, kiváltképen Schaller Rudolffal, ki 1812-től 1823-ig tartózkodott Rómában, mint a bécsi művészeti akadémia ösztöndijasa s ki később a bécsi akadémia tanára lett. 1822-ben egy festő honfitársa is került Rómába, a pozsonyi Spiro Ede (1805—1856). Többi barátai Litzner, Ajas és Monti festők egész jelentéktelenek. Ez utóbbi különben elég ügyesen lefestette magyar barátját.

(Folytatjuk).

Bachruch A.

EZÜSTÁRU GYÁRA

Budapest, IV., Királyi Pál utcza 13.

Készit disztárgyakat, tálakat, tálczákat, evőeszközöket, kávé- és tea-készleteket, versenydisztárgyakat. A gyárépületben állandó nagy raktár. Eladás csak nagyban viszonteladóknak.

KARL ZEISS
JENA

WIEN IX/3., Ferstelgasse 1.,
Ecke Maximiliansplatz.

Berlin — Frankfurt a. M. — Hamburg
London — Wien — St.-Petersburg.

Palmos-Kamarák

könnyü fémből fokális redőny-zárral és

Zeiss-anasztigmatokkal.

Alakjai: 6 × 9 cm., 9 × 12 cm., 4 × 5 inch.
és 9 × 18 cm. stere és panoramához.

Használható lemezzel, filmpakkal s film-tekercsekkel ugyanazon beállitás mellett.

Kérjük a **P 32** árjegyzéket!

Révai és Salamon könyvnyomdája Budapest, VIII., Üllői-út 18.

Ferenczy római tanulmányai idején.

Meller Simonnak, »Ferenczy István« czimü nagyérdekü művéből, mely a Történeti Életrajzokban jelent meg, (szerk. Dr. Dézsi Lajos) adjuk az alábbi részletet:

II.

Baráti társasága, a mint látjuk, jobbára művészekből állott. Meglepő, hogy mindamellett képzőművészeti kérdések alig foglalkoztatják; leveleiben legalább sohasem beszél róluk. Felfogása inkább irodalmi; nemcsak annyiban, hogy költőkkel és történetirókkal szeret foglalkozni s azokból nyeri ihletét, hanem hogy a művészeti alkotások is történeti s tartalmi szempontból érdeklik. Canova dicsérve említette Széchenyi előtt, hogy a fiatal magyar művész alig egy évi római tartózkodás után milyen jól ismeri az antik szobrokat; nemcsak azt tudja, hogy melyik mit ábrázol, hanem a szobrok szerzőit is megjegyezte. Ez inkább tudós, mint művészi érdeklődésre vall. Az antik szobrok közt leginkább történeti személyek képmásai vonzzák; vázlatkönyve ezek másával van tele. Végre saját munkáin is a történet vagy a gondolat uralkodik a művészet, a forma rovására.

CALDERONI ÉS TÁRSA

BUDAPEST,

IV., Váczi-utcza 1., és Kishid-utcza 8. szám.

Szinházi látcsövek aluminiumból legkülönbözőbb kiállitásban, kitünő üvegekkel, bőrtokban vagy elegáns peluche zacskóban. Női látcsövek fogantyuval. Zeiss, Busch és Goerz-féle prismás távcsövek. Tábori, vadász- és verseny-látcsövek legujabb átalakitással à tirage rapide. Szalon-lorgnettek. Orrcsiptetők és szemüvegek arany, ezüst, teknősbékacsont keretben legjobb üvegekkel. Terem- és ablakhőmérők diszes kivitelben.

Árjegyzékek kivánatra bérmentve küldetnek.
Fényképező készülékek. Rajzeszközök.

Modern Művészet
1906 I. 5-ik

A MŰVÉSZETEK TÖRTÉNETE

2000-nél több szövegközti illusztrációval, számos műmelléklettel és szines táblával.

a legrégibb időktől napjainkig.

4 negyedrétü átlag 500 lapra terjedő kötetben.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium megbizásából szerkeszti:

BEÖTHY ZSOLT.

A teljes 4 kötet ára diszkötésben 64 K.

A „MŰVÉSZETEK TÖRTÉNETE“ a műtörténeti kutatás gazdag eredményeit összefoglalva, korszerü feldolgozásban, világos és élvezetes formában előadja az épitészetnek, szobrászatnak, festészetnek egyetemes történetét a legrégibb időktől a XIX. század végéig, különös tekintettel a művészetnek Magyarországon való fejlődésére és annak nemzeti vonásaira.

Megjelent az első kötet, mely 500 lapra terjed, hetedfélszáz szöveg közti illusztrációval, 20 műmelléklettel és 9 szines táblával van ellátva, az ókor művészetét tárgyalja a következő beosztással:

1. ***Az őskor művészete.*** Irta Sebestyén Gyula.
2. ***Az ókor keleti népeinek művészete.*** Irta Mahler Ede.
3. ***A görögök művészete.*** Irta Láng Nándor.
4. ***A rómaiak művészete.*** Irta Zsámboki Gyula.
5. ***A római művészet Magyarországon.*** Irta Kuzsinszky B.

A II. kötet ***a középkor művészetét,*** a III. és IV. kötet ***az ujkor művészetét*** tárgyalja.

A „MŰVÉSZETEK TÖRTÉNETE“ havi részletfizetésre is megrendelhető minden könyvkereskedésben és a kiadónál:

LAMPEL R. könyvkereskedése
(Wodianer F. és Fiai) részvénytársaságnál
Budapest, VI., Andrássy-út 21.

Leginkább látszik ez emlitett rajzain. Formai megoldásuk annyira gyenge, hogy ő maga is csak költői gondolatukat — mindnek egy-egy vers az alapja — tarthatta értékesnek. Csokonait sem azért faragta, mert a fej érdekelte; John gyatra metszeténél erre gondolni sem lehet; hanem hogy az elhalt költőnek maradandó emléket adjon. Fő feladatának tartotta, hogy hazája nagy fiait márványnyal mentse meg az enyészettől. Képmás sorozatot tervezett, nem művészeti, tisztán történeti érdekből. A pápai érem visszája egész gondolatsort akar jelképezni; a Hunyadi érem Horváth Ádám verseinek visszhangja s történeti érdek támogatta; még a Pásztorleányban — legformaszerübb művében — is folyton a gondolati tar almat, a Szép mesterségek kezdetét emeli ki. A gondola'i és történeti érdek érthető a magyar fiunál, ki huszonkét éves korában lát először szobrot, kinek iskolája, környezete, hazája képzőművészet nélkül szükölködő, csupán irodalmi és történeti müveltségü. Érthető ez a klasszicizmus korában, mikor a képzőművészet erősen antiquarius jellegü és nagyon szereti az allegoriát, s az elvont eszmei tartalmat. S érthető ez Canova mellett, a ki — a kor-

TELEFON 106.

A világhirü **Winkelmann**-zongora **valódi angol** szerkezetével és remek lágycsengésü hangjával minden zongora-müvészt és szakzenészt bámulatba ejtett; megtekinthető és **gyári árban** kapható a

ZEITTER ÉS WINKELMANN-FÉLE

ANGOL ZONGORATEREMBEN

BUDAPEST, PÁRISI-UTCZA 2. (félem.) Váczi-u. sarkán.

Ugyanott kapható más bel- és külföldi **zongora** és pianino a **legjutányosabb árak** mellett 360 koronától kezdve feljebb. Zongorák kölcsön kaphatók, hangolás, javitás és bőrözések csakis szakképzett munkások által pontosan eszközöltetnek.

Angelus Orchester amerikai zongorajátszó-készülék egyedüli főelárusitója.

társak itélete szerint is — tulsok meg nem testesitett gondolatot rejt alakjai mögé.

Ferenczy tanulása rendje, formai készültsége nem volt elég rendszeres és elég beható arra, hogy gondolkozásának ezen irányát ellensulyozza, hogy eszméit a formák élő testével takarja. Mikor Rómába jött, szobrászi gyakorlata még nem volt, s ő — egyrészt a körülmények nyomása folytán, másrészt, mert készületlenségének nem volt tiszta tudatában — a helyett, hogy a tanulást elölről kezdte volna, rögtön szoborfaragáshoz fogott. Meglett ember volt már ahhoz, hogy az elemekkel bibelődjék; nagy vágyai a tanulás helyett az alkotás felé vonzották. Az önbirálat nem volt kifejlődve benne; a létfentartás szüksége és fogásaihoz való tulságos bizodalma félrevezették. Hozzájárultak első könnyü sikerei; s ő hiányos rajztudásával, csupán a kisméretü domboru mintázásban való jártasságával a nagy szobrászat föladataira is elég erősnek érezte magát.

Rajzbeli fogyatékosságait iparkodott ugyan pótolni; járt az accademia del nudo-ra: egy vázlatkönyv tele akttanulmánynyal, bizonyság reá. A vázlatkönyv mentén kétség-

FOLYÉKONY ARANYOZÓ

melylyel mindenki azonnal moshatóan ujjá aranyozhat: tükör- és képkeretet, szobrot, virágasztalt, templomcsillárt, stb., egy üveg ecsettel 80 kr., 1/8 literes üveg 1 frt. 50 kr., 1/4 literes nagy üveg 3 frt. Vörösréz vagy ezüst szinben kis üveg 80 kr. Higitó folyadék, az üvegben leülepedett rész fölhasználásához kis üveg 10 kr., 1/3 literes üveg 1 frt. — Kapható:

KERTÉSZ TÓDOR-NÁL
BUDAPEST, IV., KRISTÓF-TER.

telen haladás is észlelhető; eleinte sok az arányhiba, utóbb némi biztosság és készség mutatkozik. A tanulás azonban tulkorán megszakad s a fejlődő érzés később, hazájában, gyakorlat hiján elcsenevészedik.

Mintázásában, a formák értékelésében és szerkesztésében ellenben semminemü iskolája sem volt. Thorwaldsen ez irányban kitünő tanitó lehetett volna, de az ő művészetét Ferenczy föl sem fogta, s személyes okoknál fogva is távol maradt tőle. Canova pedig, az ő tultengő alanyiságával, s a szobrászat formai elveinek kijátszásával, veszélyes mester volt, s sokkal kevesebbet is foglalkozhatott Ferenczyvel, semhogy őt legalább a maga irányában magasb foku készségig nevelhette volna. Ferenczy tanulmányainak rendszertelenségében a draperia jelentőségét tán meg sem értette; semmi esetre sem tanulta ki a hajtékok fortélyait, és római szobrain is a ruházat, a redők vetése a leggyöngébb. Tanult biztosság helyett öntudatlan benyomásaira, s hogy ugy mondjuk, parlag tehetségére volt utalva, s a hol ezek cserbenhagyták, a technika nem segitette. Innét a művein tapasztalható nagy ingadozás.

EGGENBERGER-féle könyvkereskedés

Művészi Szalonjában

IV., Kecskeméti-utcza 3. sz.

Kiváló művészek kisebb alkotásai láthatók:

Vastagh Géza. Csirkék.
" " Kacsák.
" " Oroszlánfej.
Pállik Béla. Bárányok.
" " Kos.
Tölgyessy Arthur. Pipacsos táj.
" " Alkonyat.
Spányi Béla. Tájkép.
Telepi Károly. Tátrai és balatoni tájképek.
Mendlik Oszkár. Tenger-vázlatok.
Pállya Czelesztin. Vásari jelenetek.
Roskovics Ignácz. Ave Maria.
Tolnay Ákos Pasztellfej.
Ebner Lajos. Tájkép.
Peske Géza. Genre.
Neogrády Antal. Tájképek.
Mészöly, Lotz Mednyánszky stb.

A könyvkereskedés a legujabb művészeti szakirodalmat állandóan raktáron tartja.

Nagy föladatokra kellőkép nem nevelt, rendszeresen nem fejlesztett tehetsége azonban mégis gyakorta diadalmaskodik a nehézségeken. Csokonai mellképét akkor faragta, mikor még hiányos római tanulása sem gyámolitotta, s mégis élőt s értékeset alkotott vele. Ezt a márványt kell tehetsége próbakövének tekintenünk. S a Thorwaldsen műhelyében lelkébe szövődött öntudatlan benyomásokból, meg Canova fogyatékos utmutatásai alapján oly tisztességes művet tud létrehozni, minő a Pásztorleány. Ott pedig, hol tehetségét alapos készültség is támogatja, az éremmetszésben, kitünőt alkot. A VII. Pius érme a kor java munkái közé tartozik. Kár, hogy később nem volt alkalma magát e nemben gyakorolnia.

Róma tehát nem volt igazi művészeti iskola számára. Szobrászati készületlensége, melylyel Bécsből ide vándorolt, innét visszakiséri őt Magyarországba. S ő jelentőségét mégis Rómának köszönheti. Ha Bécsből egyenesen hazakerült volna, s ha, tegyük föl, kitünő, eredeti művészszé fejlődik, méltánylásra alig talál s talán hatás nélkül kallódik el. Az örök város nem nevelt belőle elsőrendü művészt, de szokatlan jelentőséget adott sze-

Most jelent meg az Athenaeum irodalmi és nyomdai részvénytársulat kiadásában

A művészet kis tükre.

Irta: REINACH SALAMON. Forditotta és a magyar művészet adataival kiegészitette: Dr. LÁZÁR BÉLA.

Ára csinos vászonkötésben **5 Korona.**
Elegáns egész bőrkötésben **7 Korona.**

Hatszáz képpel.

Kapható minden könykereskedésben, valamint az Athenaeum részvénytársulat kiadóhivatalában (VII. ker., Kerepesi-út 54. sz.)

mélyének. Fölkeltette s reáirányitotta egész Magyarország figyelmét. Róma glóriája kellett ahhoz, hogy Magyarországon a művészeti érdeklődés százados álmából ébredjen.

Minők az értékek, melyeket Ferenczy rendszeres kiképzése helyett a római hat esztendő eredményeként magával visz? Márványfaragásban való alapos jártasság, hasznosan fejlesztett kézi ügyesség; olvasmány és szemlélet révén, ha mélységre nem is, de terjedelemre tekintélyes műveltség s végül, a mi tán a legfontosabb, nagy föladatokra serkentő őszinte művészöntudat. A római élet minden vidámsága és kedvessége mellett is alapjában komoly és nagyszabásu. Megtisztitja kicsinyességeitől a lelket s a törekvés szárnyait növeli. Ferenczynél is szinte ugy látszik, mintha vágyai nagyságában vetné meg a készülődés aprólékosságait. Nem egy egy jó szobrot óhajt mintázni, hanem a magyar művészetet akarja megteremteni. S utnak indul, a római kultura jelvényeivel, a római művész mély erkölcsi érzésével, szándékai érdektől ment tisztaságával és nagyszerüségével, hogy puszta hazáját meghóditsa a művészetnek. Az ember kész; tudja föladatát és életének tragikus küzdelme kezdődik.

Bachruch A.

EZÜSTÁRU GYÁRA

Budapest, IV., Királyi Pál utcza 13.

Készit disztárgyakat, tálakat, tálczákat, evőeszközöket, kávé- és tea-készleteket, versenydisztárgyakat. A gyárépületben állandó nagy raktár. Eladás csak nagyban viszonteladóknak.

Meller S. 1906

Ferenczy István
Sobrany

KARL ZEISS
JENA

WIEN IX/3., Ferstelgasse 1.,
Ecke Maximiliansplatz.

Berlin — Frankfurt a. M. — Hamburg
London — Wien — St.-Petersburg.

Palmos-Kamarák

könnyü fémböl fokális redőny-zárral és

Zeiss-anasztigmatokkal.

Alakjai: 6 × 9 cm., 9 × 12 cm., 4 × 5 inch.
és 9 × 18 cm. stere és panoramához.

Használható lemezzel, filmpakkal s filmtekercsekkel ugyanazon beállitás mellett.

Kérjük a **P 32** árjegyzéket!

Révai és Salamon könyvnyomdája Budapest, VIII., Üllői-út 18.

FERENCZY ISTVÁN SIREMLÉKEI*

1792—1856

FORRAY ISTVÁN SÍREMLÉKÉNEK GIPSZVÁZLATA

* A Magyar Történelmi Életrajzok, Meller Simon: Ferenczy István című művéből.

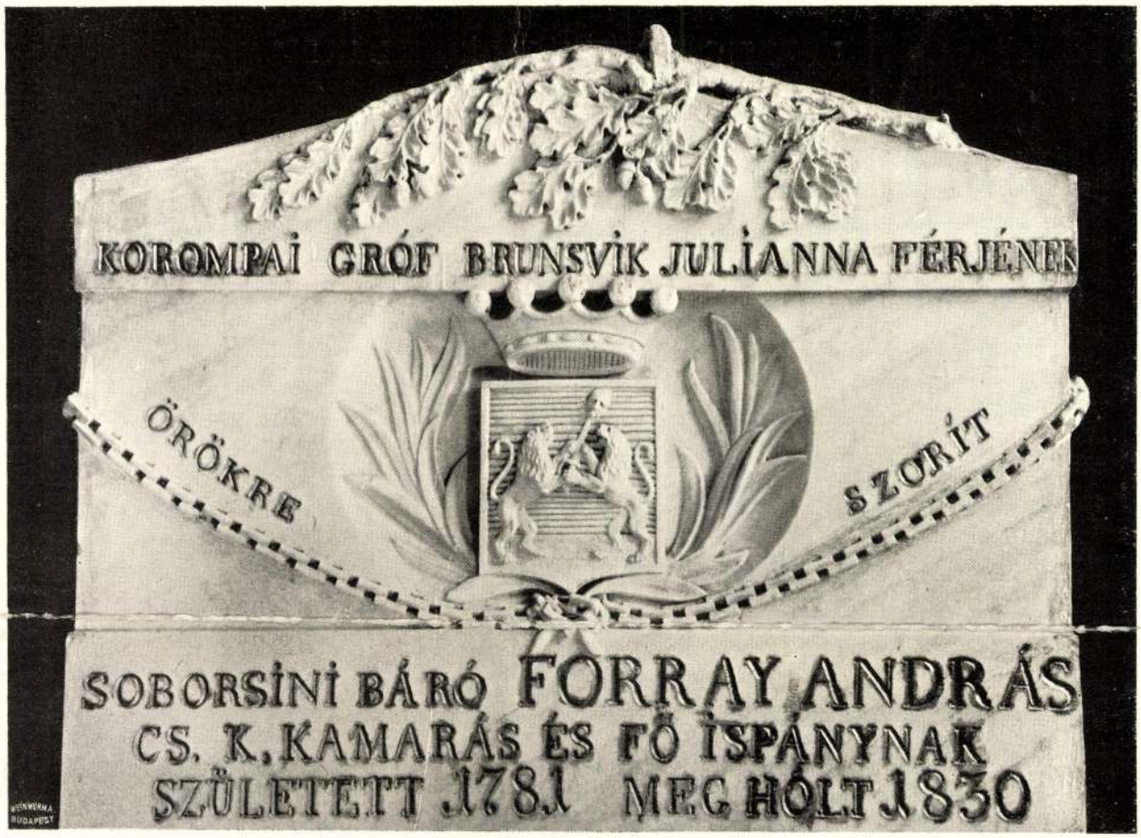

FORRAY ANDRÁS SÍREMLÉKE

FERENCZY ISTVÁN

FORRAY ZEFIZ SÍREMLÉKE

FERENCZY ISTVÁN

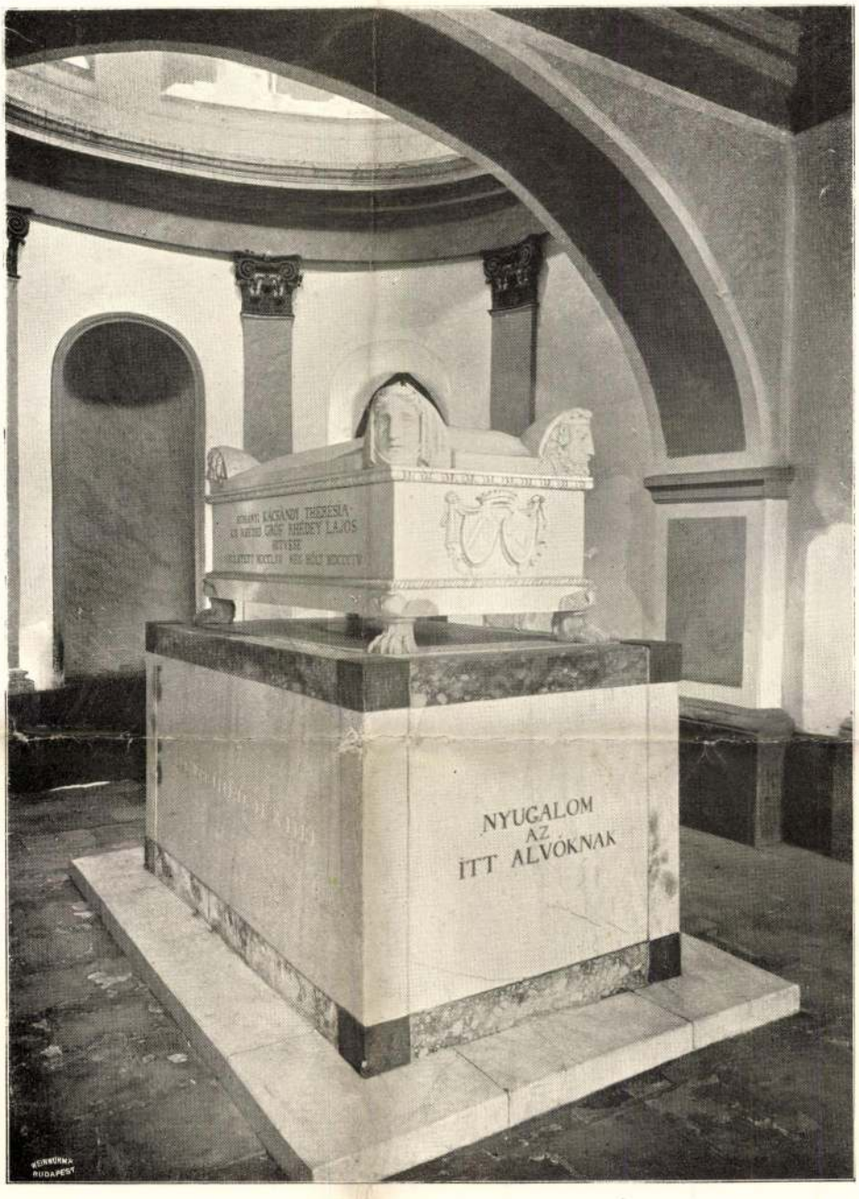

RHÉDEY-EMLÉK FERENCZY ISTVÁN

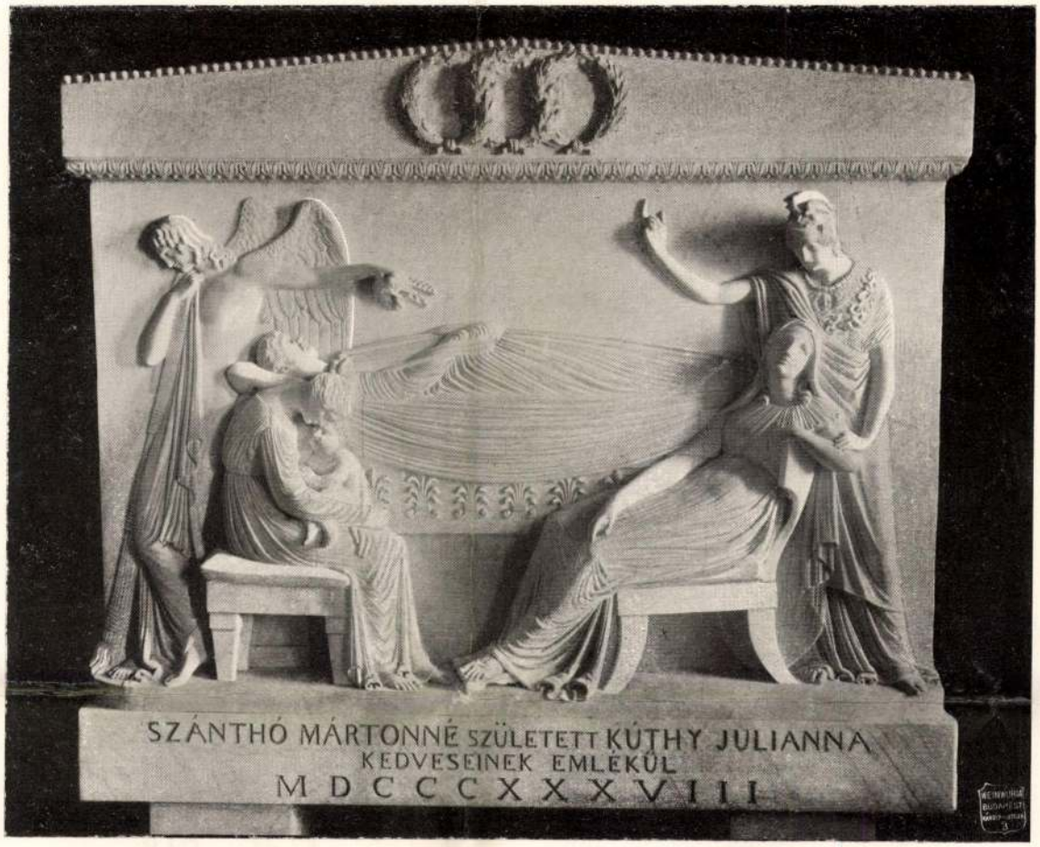

SZÁNTHÓ-EMLÉK

FERENCZY ISTVÁN

BRUNSWICK-EMLÉK. FERENCZY ISTVÁN